

LAS SIETE PARTIDAS
DEL REY
D. ALFONSO EL SABIO,
GLOSSADAS
POR EL S.^R D. GREGORIO LOPEZ,
DEL CONSEJO REAL DE LAS INDIAS.

EN ESTA IMPRESSION
SE REPRESENTA A LA LETRA EL TEXTO
DE LAS PARTIDAS,

QUE DE ORDEN DEL CONSEJO REAL SE CORRIGIÓ. Y PUBLICÓ
EL DR. BERNI EN EL AÑO 1758.

*Se reimprime la Glossa del Sr. Gregorio Lopez, por el tenor de la
Edicion de Salamanca del año 1555.*

Se han examinado las Citas, cotejado, y puntualizado.

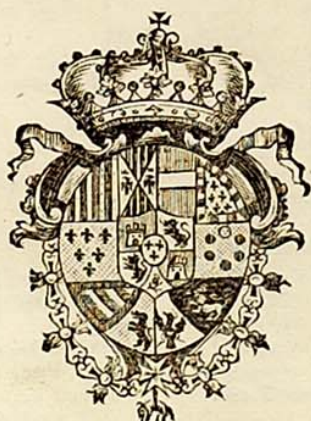
Se han corregido las materiales erratas de Imprenta.

Y colocado en las margenes de los Textos las Leyes Recopiladas, y Autos Acordados.

En obediencia del Decreto del Consejo Real de 4. de Noviembre de 1759.

P O R
EL DR. DON JOSEPH BERNI Y CATALA,
Abogado de los Reales Consejos.

PARTIDA

SEXTA.

CON REAL PRIVILEGIO.

Valencia: En la Imprenta de Benito Monfort, año de 1767.

LAS SIETE PARTIDAS

DEL REY

D. ALFONSO EL SABIO

GLOSADAS

POR EL Sr. D. GREGORIO LOPEZ

DEL CONSEJO REAL DE LAS INDIAS

EN LA IMPRESION

DE REPUBLICA EN LA BARRA, AL TEXTO

DE LAS PARTIDAS

QUE DE ORDEN DEL CONSEJO REAL SE CORRIGIO Y PUBLICO

en la Imprenta de San Juan de los Rios

Se reimprimó la Glosa del Sr. Gregorio Lopez, por el tenor de la

Real Cédula de 22 de Mayo de 1752.

Se han examinado las Glosas, y se han encontrado algunas erratas.

Se han corregido las erratas, y se han añadido algunas.

Y se ha impreso en la Imprenta de San Juan de los Rios, y Juan de los Rios, en Valencia, el día 4 de Mayo de 1752.

P O R

EL DR. DON JOSE PIERRE Y CATALA,

Abogado de los Reales Consejos

SEXTA

PARTIDA

CON REAL PRIVILEGIO

Valencia: En la Imprenta de Pedro Alonzo, año de 1752.

TABLA DE LOS TITULOS , Y LEYES DE LA sesta Partida.

*Aqui comienza la sesta Partida deste libro , que fabla de los Testamentos , e de las herencias : la qual contiene xix. Titulos.
Item cclxi. Leyes.*

<p>P Rologo. pag.1.</p> <p style="text-align: center;">TITULO I.</p> <p><i>De los Testamentos.</i> pag.1.</p> <p>L EY I. Que quiere dezir Testamento , e a que tiene pro , e quantas maneras son del , e como deve ser fecho. alli.</p> <p>L. II. Como puede ome fazer Testamento en escrito , de manera que los testigos non sepan lo que yaze en el. pag.4.</p> <p>L. III. Que deuen guardar , como en manera de regla , los fazedores del Testamento , en faziendolo. pag.5.</p> <p>L. IIII. Como pueden los Caualleros fazer su Testamento. pag.6.</p> <p>L. V. Como puede ser fecho el Testamento , de aquel que por derecho non le podria fazer , e le otorgo el Emperador , o el Rey , poder para fazerlo : e como vale el Testamento , en que es el nome del Rey escrito , por testigo. alli.</p> <p>L. VI. En que manera pueden los Aldeanos fazer sus Testamentos. pag.6.</p> <p>L. VII. Como vale el Testamento que el padre faze entre sus fijos , maguer non sea fecho acabadamente. pag.7.</p> <p>L. VIII. Como puede mudar , e reuocar , el padre , el Testamento que ouiesse fecho entre sus fijos. pag.8.</p> <p>L. IX. Quales omes non pueden ser testigos en los Testamentos. pag.8.</p> <p>L. X. Si puede ser testigo , o non , en el Testamento , el que ha natura de varon , e de muger. pag.9.</p> <p>L. XI. Si aquellos a quien mandan algo en el Testamento , pueden ser testigos en el , o non. pag.9.</p> <p>L. XII. En que cosa puede ser escrito el Testamento. pag.10.</p> <p>L. XIII. Quien puede fazer Testamento , e quien non. pag.10.</p> <p>L. XIII. En que manera el que fuere ciego puede fazer Testamento. pag.11.</p> <p>L. XV. Como los que son judgados a muerte , o son desterrados para siempre , non pueden fazer Testamentos. pag.12.</p> <p>L. XVI. De los omes que son dados por rehenes : e los judgados por enfamados , por cantigas que fizieron : e los que fuesen sieruos : e de los otros que non fazen Testamento. pag.13.</p> <p>L. XVII. Como , los que entraron en Religion , non pueden fazer Testamento. alli.</p> <p style="text-align: right;"><i>Partida VI.</i></p>	<p>L. XVIII. Como se puede desfatar el Testamento , por mudarse el estado de aquel que lo fizo. pag.15.</p> <p>L. XIX. Como se puede cobrar el Testamento , que fue quebrantado por alguno de los tres mudamientos sobredichos. alli.</p> <p>L. XX. Como se desfata el Testamento , por fijo que naciesse despues , o por otro , a quien el fazedor porrijasse. pag.16.</p> <p>L. XXI. Como se quebranta el primero Testamento , por otro que fuesse fecho despues. alli.</p> <p>L. XXII. Por quales razones el Testamento que fue fecho primeramente , non se desfataria por otro que fiziesse despues. pag.18.</p> <p>L. XXIII. Como el Testamento postrimero deve ser fecho acabadamente , para poder desfatar el otro , que fuesse fecho ante. pag.19.</p> <p>L. XXIII. Como se desfata el Testamento , quando el fazedor del rompe la carta en que era escrito , o quebranta los sellos. pag.20.</p> <p>L. XXV. Como todo ome , fasta el dia de la muerte , puede mudar su Testamento , e fazer otro. alli.</p> <p>L. XXVI. Que pena deve auer aquel , que embarga a otro , que non pueda fazer Testamento. alli.</p> <p>L. XXVII. Que razones mueuen los omes , a embargar a los otros , que non fagan Testamentos : e quantas maneras son deste embargo. pag.21.</p> <p>L. XXVIII. Que pena ha el señor del sieruo , a quien alguno ouiesse establecido por su heredero , sil embargo que non faga otro Testamento. pag.22.</p> <p>L. XXIX. Como aquel que embarga al que quiere fazer Testamento , que non lo faga , deve pechar doblado , lo que fizo perder , a aquellos a quien el testador quiere mandar algo. pag.22.</p> <p>L. XXX. Que pena merecen aquellos que embargan a los Pelegrinos , e a los Romanos , que non puedan fazer sus Testamentos. alli.</p> <p>L. XXXI. Como deuen ser puestos en recabdo los bienes de los Romanos , e de los Pelegrinos , quando mueren sin manda. pag.23.</p> <p>L. XXXII. Como son tenudos los Apportellados de los Logares , de guardar , e de amparar su derecho , a los Pelegrinos , e los Romanos. pag.23.</p>
--	--

TITULO II.

De como deuen ser abiertos los Testamentos que son fechos en escrito en poridad. pag.24.

- L** EY I. Quien puede demandar ante el Juez, que abran el Testamento que es escrito en poridad. *alli.*
- L. II. Quando pueden pedir que se abra el Testamento. *pag.25.*
- L. III. En que manera, e ante quales omes deue ser abierto el Testamento, e mostrado. *alli.*
- L. IIII. Que puede fazer el Judgador, quando el Testamento es fecho ante testigos sin escrito. *pag.26.*
- L. V. En que manera deue el Juez dar traslado del Testamento, a quien fue mandado algo en el. *alli.*
- L. VI. Porque razon se podria mouer el testador, a defender que non abriesen el Testamento fasta tiempo cierto. *pag.27.*

TITULO III.

De como deuen ser establecidos los Herederos en los Testamentos. *pag.27.*

- L** EY I. Que cosa es establecer Heredero, e a quien tiene pro. *pag.28.*
- L. II. Quien puede ser establecido por heredero de otro. *pag.28.*
- L. III. Como puede el testador establecer su siervo por heredero, si quisiere. *pag.29.*
- L. IIII. Quien non puede ser establecido por heredero. *alli.*
- L. V. Como la muger, que casa ante que se cumpla el año que mario su marido, non puede ser establecida por heredera. *pag.30.*
- L. VI. Por que palabras, e en que manera puede ser establecido el heredero. *pag.31.*
- L. VII. Como el establecimiento del heredero deue ser fecho en el Testamento, e non en otra scriptura. *pag.32.*
- L. VIII. Como, despues quel heredero es establecido simplemente en el Testamento, non puede ser puesta condicion en el Cobdicio. *pag.32.*
- L. IX. Quando el heredero, que es señalado en el Testamento, que aya en los bienes del testador, la parte que le señalaren en el Cobdicio; si non fuer y puesta, si aura los bienes del finado. *pag.33.*
- L. X. Como el testador deue dezir, o escreuir paladinamente, el nome, e sobrenome del que faze su heredero, o las señales que en el auia, de guisa, que non pueda acaser dubda. *alli.*
- L. XI. Como el testador deue nombrar por si mismo, a aquel que establecio por heredero, e non ponerlo en aluedrio de otro. *pag.34.*
- L. XII. Como non vale el establecimiento del heredero, quando es fecho por yerro. *pag.36.*
- L. XIII. Como vale el establecimiento del heredero, maguer el testador non lo nombre, pues que es cierto de la persona del. *alli.*
- L. XIIIII. Si alguno fuesse establecido por heredero de alguna partida de los bienes

del testador, e non dexa otro heredero en lo al, como lo puede heredar todo. *alli.*

- L. XV. Como non empesce a aquel que fuesse establecido por heredero, tiempo, nin dia cierto, que sea puesto en el Testamento. *pag.39.*
- L. XVI. En quantas partes puede partir el fazedor del Testamento su Heredad entre los herederos. *pag.40.*
- L. XVII. Como deue ser partida la Heredad entre los herederos, quando son muchos. *pag.41.*
- L. XVIII. Como, el testador que parte sus bienes en cuenta de mas de doze onças, quanta parte deue auer cada vno de los herederos. *alli.*
- L. XIX. Como puede ser partida la Heredad del testador en mayor cuento de doze onças. *alli.*
- L. XX. Quando el testador dexa por su herederos los pobres de alguna Cibdad, entre quales dellos deue ser partida la heredad. *pag.43.*
- L. XXI. Que departimiento ha entre los herederos del fazedor del Testamento. *pag.44.*
- L. XXII. Qual tiempo deue ser catado, en que el heredero puede ser establecido, o non. *pag.45.*
- L. XXIII. Quando vn siervo es de muchos, como el vno dellos lo puede fazer su heredero. *pag.46.*
- L. XXIIII. Como el señor non puede fazer todos sus siervos herederos, e libres, quando non ouiesse otros bienes, de que pagar las debdas que deuia. *pag.46.*
- L. XXV. Si el señor que establecio su siervo por heredero, lo vendio despues, como puede auer el comprador la herencia, en que era establecido el siervo. *alli.*

TITULO IIII.

De las Condiciones que pueden ser puestas, quando establescen los herederos en los Testamentos. *pag.47.*

- L** EY I. Que cosa es Condicion, e quantas maneras son della, e como se pone. *alli.*
- L. II. De las Condiciones del tiempo passado, e del presente, e del que es por venir; como se deuen poner en los establecimientos de los herederos. *alli.*
- L. III. De las Condiciones que non pueden ser por natura, o por derecho. *pag.48.*
- L. IIII. De la Condicion que es imposible de fecho. *pag.49.*
- L. V. De las Condiciones que son dndosas, e non ciertas. *alli.*
- L. VI. Quando el fazedor del Testamento establece a otro por heredero, so condicion que jure de fazer alguna cosa, como deue auer la herencia, o non, maguer non jure. *alli.*
- L. VII. Como, las Condiciones que pueden ser, si fueren puestas en los Testamentos, deuen ser complidas. *pag.50.*
- L. VIII. Que quando la Condicion, que es fecha, o puesta en los establecimientos de los herederos, es de tal natura, que non es en poder de los omes de la cumplir, que non puede el heredero auer la heredad, fasta que se cumpla. *pag.51.*
- L. IX. De las Condiciones que en parte cuelgan del poder de los omes, e en parte estan en auentura; que dizen mezcladas. *alli.*

L.

- L. X. Que Condiciones se entienden en los establecimientos de los herederos, maguer non sean y puestas; a que dizen en latin, Tacitas. alli.
- L. XI. Como el padre non deve poner Condicion ninguna en la legitima, que dexa a su hijo. pag. 55.
- L. XII. Como, aquel que es establecido por heredero sin Condicion ninguna, puede entrar la herencia, maguer la Condicion que es puesta a su compañero, non sea cumplida. pag. 58.
- L. XIII. Como deuen ser cumplidas las Condiciones, que son puestas en los establecimientos de los herederos ayuntadamente, o so departamento. alli.
- L. XIII. Como deue el heredero auer la herencia, si non finco por el, de cumplir la Condicion, so que fue establecido. pag. 59.
- L. XV. En que manera se puede cumplir, o non, la Condicion que es puesta en el establecimiento de los herederos, que son en poder de otro. pag. 60.
- L. XVI. En que caso la Condicion que es puesta en el establecimiento del heredero, vale, si la cumple de fecho, maguer estonce non se puede cumplir de derecho. pag. 60.

TITULO V.

- De como pueden ser establecidos otros Herederos en los Testamentos, en lugar de los que y fueren puestos primeramente; a que dizen en latin, Substitutos.* alli.
- L. I. Que quier dezir Substitutus, e quantas maneras son de Substituciones. pag. 61.
- L. II. Como la Sstitucion que es llamada vulgar, se faze por palabras de niego; e a las vegadas calladamente. alli.
- L. III. Quando muchos herederos son establecidos en el Testamento, e Substitutos entre si, quanta parte acrece a cada uno dellos, si alguno dellos non quisiere ser heredero. pag. 62.
- L. IIII. Por que razones desfallece la Sstitucion que es llamada Vulgar. pag. 63.
- L. V. De la Sstitucion que es llamada Pupillar, como deue ser fecha. alli.
- L. VI. Como el padre puede dar sstituto al hijo en los bienes que heredare de la madre, maguer lo ouiesse desheredado de lo suyo. pag. 67.
- L. VII. Que fuerza ha la Sstitucion pupilar. pag. 68.
- L. VIII. Si muere el moço a quien es dado sstituto, como puede heredar el sstituto lo suyo. alli.
- L. IX. Como, aquel que porfijasse a algund moço, puede dar sstituto. pag. 70.
- L. X. Por que razones desfallece la Sstitucion pupillar. alli.
- L. XI. Como se faze la Sstitucion que es llamada, Exemplaris, e como desfallece. pag. 72.
- L. XII. Como se faze la Sstitucion, a que llaman en latin, Compendiosa, e que fuerza ha. pag. 74.
- L. XIII. De la Sstitucion a que dizen en latin, Breuiuqua; como se deue fazer, e que fuerza ha. pag. 77.

- L. XIII. De la Sstitucion que es llamada en latin Fideicommissaria. pag. 78.

TITULO VI.

- De como los Herederos pueden auer Plazo para consejarse, si tomaran aquel heredamiento en que fueron establecidos Herederos, o non: e como se deue fazer el Inuentario. Orrofi, como deue ser la muger guardada despues de muerte de su marido, quando dizen que finco preñada del.* pag. 80.
- L. I. Que cosa es el Plazo, quel heredero deue auer para consejarse, si tomara la herencia, o non: e a que tien pro, e a quien lo puede demandar, e quien non. pag. 81.
- L. II. Quanto tiempo deue ser otorgado por plazo a los herederos, para auer el consejo sobredicho. alli.
- L. III. Como, mientras durare el plazo en que se deue consejar el heredero, non puede vender, nin enajenar, ninguna cosa de la herencia. pag. 83.
- L. IIII. Como el heredero, que tomo plazo para consejarse, deue tornar la herencia a los que la deuen auer, quando non la quiesse. pag. 84.
- L. V. Como el heredero, non queriendo tomar plazo para consejarse, deue entrar los bienes del defunto seguramente, faziendo Inuentario primero. alli.
- L. VI. Como, aquellos que han de recebir debdas, o mandas, de las herencias del finado, si non se acaescieren al Inuentario, pueden pesquerir, e saber, si son y puestos todos los bienes. pag. 86.
- L. VII. Como, mientras faze el Inuentario el heredero, non le deuen mouer pleyto los que han de recebir las mandas: e que fuerza ha el Inuentario, e que pro viene ende al heredero. pag. 87.
- L. VIII. Quales espensas non es tenuto el heredero de poner en el Inuentario. pag. 89.
- L. IX. Que pena deue auer el heredero, que maliciosamente faze el Inuentario. alli.
- L. X. Como deue pagar las mandas, e las debdas, complidamente, el heredero, si non fizo el Inuentario, al plazo que le fue puesto. pag. 90.
- L. XI. En que manera deue el heredero tomar la heredad, si entendiere que le es prouechosa. pag. 91.
- L. XII. Como el hijo se otorga por heredero del padre, por algunas cosas que faze; maguer non lo diga por palabra. pag. 93.
- L. XIII. Quales ome, que son establecidos por herederos, pueden tomar, e ganar la herencia por si; e quales por otorgamiento de otro. pag. 94.
- L. XIII. Como deue ser cierto el heredero, de la muerte de aquel quel establecio, ante que entre la herencia; orrofi, si es atal ome que geli podria dexar. pag. 96.
- L. XV. Como el heredero deue recebir la herencia llanamente, sin condicion, e por si mismo, e non por otra persona. pag. 97.
- L. XVI. Como, quando algund ome muere

fin

sin testamento, e dexa su muger que es preñada, non deuen los parientes del finado tomar la herencia, falta que sean ciertos, si es así, o non.

- L. XVII. Que guarda deuen poner los parientes del finado, quando su muger dize que es preñada del. pag.29. alli.
L. XVIII. Como puede el heredero deshechar la herencia, que le pertenesce por Testamento, o por razon de parentesco. pag.99.
L. XIX. Como, aquel que es establecido por heredero en Testamento de otro, que era su pariente, si desechare la heredad por razon del Testamento, non la puede despues cobrar por parentesco. pag.101.
L. XX. Falta quanto tiempo puede el fijo, o nieto, cobrar la heredad, que ouiesse desechada. alli.

TITULO VII.

De como, e por que razones, puede ome desheredar en su Testamento a aquel que deue heredar sus bienes. E otrosi, por que razones puede perder la Herencia, a aquel que fuisse establecido por Heredero en el, maguer non lo desheredasse. pag.102.

- L. I. Que cosa es Desheredamiento. pag.103.
L. II. Quien puede desheredar, e a quien. alli.
L. III. Como deue ser fecho el Desheredamiento. pag.104.
L. IIII. Por que razones puede el padre, o el abuelo, desheredar a los que descien den dellos. pag.105.
L. V. Como el padre puede desheredar al fijo, si se fiziere juglar contra su voluntad: e de las otras razones por que lo puede fazer. pag.107.
L. VI. Como el padre, o el auuelo, pueden desheredar a sus fijos, o a sus nietos, si non le quisieren facar de captiuo. pag.109.
L. VII. Como el padre puede desheredar al fijo, que se tornare Moro, o Judio, o Herege. pag.110.
L. VIII. Que fuerça ha el Desheredamiento, quando es fecho derechamente. pag.111.
L. IX. Como, quando el fijo es desheredado en el comiençamiento del Testamento, o en la fin, se entien de que es desheredado en todos los grados de la herencia. pag.112.
L. X. Como, el Testamento en que el padre non deshereda a su fijo, nin habla del, non vale. alli.
L. XI. Por quales razones puede el fijo desheredar al padre, de los bienes que ouiesse apartadamente; e por quales non. pag.114.
L. XII. Como el ome puede desheredar a sus hermanos, con razon, o sin ella. pag.115.
L. XIII. Por que razon deuen perder los herederos la herencia, que deuan auer. pag.116.
L. XIIIII. Que galardón deue auer aquel que non puede ser por derecho establecido por heredero, nin rescibir manda, si alguno lo faze su heredero, o le manda algo, e el mismo lo descubre ante que sea acufado dello. pag.121.

- L. XV. Por que razones se puede escusar el heredero, que non pierda la herencia, maguer non sea vengada la muerte del testador, a quien hereda. alli.
L. XVI. Como, quando el Rey, o su Mayordomo recabda las herencias de los herederos, que non las merecen, a que dizen en latin, Indigni, es tenuto de pagar las debdas, e las mandas, a los que fueren señores dellas. pag.122.
L. XVII. Por quales razones, la herencia que el heredero perdiesse por yerro que ouiesse fecho, non la deue auer el Rey. alli.

TITULO VIII.

De como puede quebrantar el Testamento aquel que es desheredado en el a tuerto; a que dizen en latin, Querela inofficij Testamenti. pag.123.

- L. I. Quien es aquel que puede fazer la Querella para defatar el Testamento: e contra qual ome, e ante quien, e por que razones, e de que manera. pag.124.
L. II. Si puede el hermano quebrantar, o non, el Testamento que ouiesse fecho su hermano, en que non fiziesse mencion del. pag.125.
L. III. Por que razones non puede el hermano quebrantar el Testamento de su hermano, maguer estableciesse su sieruo por su heredero. alli.
L. IIII. Por que razones non pueden quebrantar el Testamento, los que son desheredados en el. alli.
L. V. Como, si el padre da a su fijo su parte legitima, puede fazer de lo otro lo que quisiere. pag.126.
L. VI. Como, aquel que otorga, o consiente en el Testamento, en que lo deshereda su padre, non lo puede defatar despues. pag.128.
L. VII. Que fuerça ha el Juyzio que es dado para quebrantar el Testamento. pag.129.

TITULO IX.

De las Mandas, que los omes fazen en sus Testamentos. pag.130.

- L. I. Que cosa es Manda, e quien la pueda fazer, e a quien, e en que manera. pag.131.
L. II. Quando muchos herederos son establecidos en el Testamento, como el vno dellos puede auer la manda que le dexasse el testador, maguer non quisiesse ser heredero. alli.
L. III. Como, el fazedor del Testamento, puede obligar a aquellos a quien manda algo en el, que den a otro, falta en aquella quantia que les dexa. pag.132.
L. IIII. Como, el fazedor del Testamento, puede obligar a los herederos de aquellos a quien manda algo en el, que den a otro, falta en aquella quantia que les dexa. pag.134.
L. V. Por que razon el heredero non es tenuto de pagar las Mandas, que el señor

de

- de la herencia ouiere dexadas. alli.
- L. VI. Si el fazedor del Testamento dieffe su sieruo a otro, en manera que le aforrasse, e le mandasse que dieffe alguna cosa a otro, como non es tenuto de lo fazer. pag.136.
- L. VII. Como el heredero deue caber el ruego del testador, mandandole dar a otro, falta en aquella quantia que recibio del. pag.136.
- L. VIII. Como, quando el fazedor del Testamento dexa a algund ome por su heredero, non puede dexar Mandas al sieruo del. pag.137.
- L. IX. Como, la persona de aquel a quien es fecha la Manda, deue ser nombrada ciertamente. alli.
- L. X. En quales cosas pueden ser fechas las Mandas. pag.138.
- L. XI. Como, el fazedor del Testamento, puede fazer Manda de alguna cosa, que fuese empeñada. pag.140.
- L. XII. Como, de las cosas que non son aun nascidas, puede ser fecha Manda. pag.141.
- L. XIII. De quales cosas non puede ser fecha Manda. alli.
- L. XIII. Como, Castillo, o otro lugar, que fuese dado a algun ome, por seruicio señalado que el fiziesse por ello, non puede ser fecha Manda del a otros, que non supiesen fazer aquel seruicio. pag.143.
- L. XV. Como pueden ser fechas Mandas, de las cosas que non son corporales. pag.144.
- L. XVI. Como, aquel que manda la cosa que tiene en peños, non se entiende que le quita la debda. alli.
- L. XVII. Por que razones se entiende que es reuocada la Manda, quando el fazedor del Testamento la enagena, despues que la ha fecho. pag.146.
- L. XVIII. Como vale, o non, la Manda que el testador haze, de dineros que cuyda tener en el arca. alli.
- L. XIX. Como deue valer la manda que el testador fiziesse a alguno, cuydando que le denia algo, e non fuese así. pag.147.
- L. XX. Como non le empecse a la Manda, falsa, o mentirosa razon, que sea puesta en ella. alli.
- L. XXI. De las condiciones, e razones, e maneras ciertas, que pueden ser puestas en las Mandas. alli.
- L. XXII. Como vale la Manda, o non, si la condicion que es puesta en ella, non se cumple por ocaion, o por otra manera. pag.149.
- L. XXIII. Quando el fazedor del Testamento manda algun sieruo, o otra cosa, en general, cuya deue ser la escogencia. pag.150.
- L. XXIII. En que manera deue ser dado el gouierno, a aquellos a quien es mandado en el Testamento. pag.152.
- L. XXV. Como aquel a quien es mandada escogencia de alguna cosa, non se puede arrepentir, despues que la ouiere escogido. pag.153.
- L. XXVI. Quando es mandada escogencia de alguna cosa del testador a dos omes, si se defauieren, que es lo que deue fazer el Juez en esta razon. pag.154.
- L. XXVII. Como la Manda, que es fecha, de Minera de metales, o de Pedrera, non passa en los herederos de aquellos a quien la fazen. alli.
- L. XXVIII. Por que palabras pueden ser dexadas las Mandas; a que dizen en latin, de legatis tertio. pag.155.
- L. XXX. Como vale la Manda, o non, que es puesta en aluedrio del heredero. pag.156.
- L. XXX. Si vale la Manda que el testador haze, diciendo: Mando que mi heredero de a fulano tantos marauedis, (o tal cosa) quando el quisiere. pag.157.
- L. XXXI. Como se pueden fazer las Mandas, sin condicion, e a dia cierto. pag.158.
- L. XXXII. Como las Mandas deuen ser judgadas por las leyes deste libro, maguer el testador lo defendiesse. alli.
- L. XXXIII. Como vale la Manda que es fecha a muchos, e en que manera la deuen partir. pag.168.
- L. XXXIII. Como las Mandas deuen ser dexadas en Testamento, o en Codicilo: e como passa el señorio dellas a los herederos de a quien las mandaren. pag.170.
- L. XXXV. Como non vale la Manda que haze el testador a algun ome, cuydando que era biuo, e fuese muerto. pag.172.
- L. XXXVI. Como, aquel a quien es otorgada alguna Manda, la puede dexar, o non, si la non quiere. pag.173.
- L. XXXVII. Como el heredero deue entregar la cosa, a aquel a quien es mandada. alli.
- L. XXXVIII. Como deue dar plazo el Juez al heredero, si non puede dar luego, o entregar, la cosa que es mandada. pag.175.
- L. XXXIX. Como puede el fazedor del Testamento reuocar las Mandas, que ouiesse fechas. pag.176.
- L. XL. Como se reuoca, o non, la Manda, quando el testador enagena la cosa, despues que la mando. alli.
- L. XLI. Como se defata la Manda, si la cosa de que es fecha, se pierde, o se muere. alli.
- L. XLII. Como se defata, o non, la Manda que es fecha, de lana, o de madera, o de otra cosa semejante, si se fiziesse despues alguna lauor dellas. pag.177.
- L. XLIII. Como se defata la Manda, si el señorio de la cosa de que es fecha, le gana despues aquel a quien era mandada. pag.178.
- L. XLIII. Como vale, o non, la Manda, que es fecha de vna cosa en Testamento de dos omes. alli.
- L. XLV. Como, si la cosa es mandada muchas vezes en el Testamento, non es tenuto el heredero, de la dar mas de vna vez. alli.
- L. XLVI. Si el testador manda a otro algun su sieruo en tal manera, que se sirna del, non se entiende que gelo da del todo. pag.179.
- L. XLVII. Como, si alguno manda a otro carta, o escritura de debdo, que le deuan, entienda que le manda aquel debdo, que

le devian. alli.
L. XLVIII. En que tiempo, e en que lugar,
pueden demandar las Mandas. alli.

TITULO X.

De los Testamentarios, que han de cumplir las Mandas. pag.180.

L EY I. Que quiere dezir, Testamentarios, e a que tienen pro, e en que manera deuen ser fechos. alli.

L. II. Que poderio han los Testamentarios en cumplir las Mandas de los testamentos, e como deuen cumplir las mandas del finado. pag.181.

L. III. Que los Testamentarios deuen cumplir la voluntad del finado, e non segund su aluedrio. pag.182.

L. IIII. En que cosas pueden los Testamentarios demandar los bienes del finado, en Juyzio, e fuera de Juyzio. pag.184.

L. V. Quien puede cumplir las Mandas que son fechas para facer catiuos, si el fazedor del Testamento non dexa Testamentario que lo cumpla. pag.185.

L. VI.fasta quanto tiempo deuen cumplir los Testamentarios el Testamento del finado. pag.186.

L. VII. Quien puede apremiar a los Testamentarios, quando son negligentes de cumplir la voluntad del finado: e quien deue entrar en su lugar, para cumplirla. pag.187.

L. VIII. Que pena deuen auer los Testamentarios, quando maliciosamente aluengan de cumplir las Mandas. pag.188.

TITULO XI.

Como se puede menguar la Manda, e fasta que quantia; a que dizen en latin, Falcidia, o debitum bonorum subsidium, o Trebellianica. pag.190.

L EY I. Quanto es, lo que el heredero puede facer de cada Manda, quando non ouiesse aquella parte que ha de auer: e en que cosas lo puede fazer. alli.

L. II. En que manera se deuen menguar las Mandas. pag.191.

L. III. Que tiempo deue ser catado, para poder menguar las Mandas, en razon de facer el heredero la su parte legitima. pag.193.

L. IIII. Quales Mandas non deuen ser menguadas por razon de Falcidia. alli.

L. V. Como, si el heredero da alguna cosa ascondidamente, por mandado del testador, a ome que la non podia auer de derecho, non puede despues facer della Falcidia. pag.195.

L. VI. Por quales razones, e de que cosas, non puede facer Falcidia el heredero. alli.

L. VII. Como los herederos pueden facer la Falcidia, si fizieren el Inuentario. pag.204.

L. VIII. Como, aquel que es establecido por heredero, si es rogado que de la herencia a otro, puede facer della la quarta parte, a que dizen en latin, Trebellianica. alli.

TITULO XII.

De los Escritos que fazen los omes a sus finamientos, a que llaman en latin, Codicillos. pag.206.

L EY I. Que quiere dezir Cobdiculo, e a que tien pro, e quien lo puede fazer, e en que manera deue ser fecho, e sobre que cosas. alli.

L. II. Que en el Cobdiculo non pueden ser establecidos herederos derechamente. pag.207.

L. III. Que departimiento ha entre los Testamentos, e los Cobdillos; e como se pueden desfatar. pag.208.

TITULO XIII.

De las Herencias que ome puede ganar por razon de parentesco, quando el señor de ella muere sin Testamento. pag.209.

L EY I. En quantas maneras pueden morir los omes sin Testamento. alli.

L. II. Quantos grados son de Parentesco. pag.210.

L. III. Como, el padre, o el auuelo muriendo sin Testamento, deue el fijo, o el nieto, heredar los bienes del. alli.

L. IIII. Como, los padres, e los auuelos, pueden heredar los bienes de sus fijos, e de sus nietos, quando mueren sin Testamento. pag.219.

L. V. Como, los hermanos, e los otros parientes de la línea de trauesso, se pueden heredar los vnos a los otros, quando mueren sin Testamento. pag.220.

L. VI. Como se pueden heredar los hermanos, que non son de padre, e de madre: e otrosí, quien puede heredar a aquel que muere sin Testamento. pag.221.

L. VII. En quanta parte de los bienes del marido rico puede heredar la muger pobre, si casasse sin dote, e non ha de que beuir. pag.222.

L. VIII. Quando puede heredar el fijo, que non es legitimo, en los bienes de su padre, si muere sin Testamento; o el padre, en los bienes de tal fijo. pag.224.

L. IX. Como non se embarga al fijo natural la su parte que deue auer, por razon de la muger legitima que fue de su padre. pag.226.

L. X. Quales fijos non son legitimos, nin naturales: e que non pueden heredar los bienes de sus padres. alli.

L. XI. Quales fijos, de aquellos que non son legitimos, pueden heredar a sus madres. pag.228.

L. XII. En que manera pueden heredar entre si los hermanos que son dichos naturales. pag.230.

TITULO XIII.

De como deue ser entregada la tenencia, e el señorio de la Heredad del finado, al Heredero; quier la demande por razon de Testamento, o de parentesco. pag.231.

L EY I. Que quiere dezir, Entrega, e quantas maneras son della, e a que tiene pro. pag.231.

L. II. Como deue ser fecha la Entrega de la he-

- herencia al heredero, e por cuyo mandado. *alli.*
- L. III. Que es lo que deve fazer el Juez, quando vienen dos herederos, e muestran amos cartas de Testamento, de aquel que los estableficio. *pag.236.*
- L. IIII. Como deve entregar los bienes de la herencia al heredero, aquel que es tenedor della. *alli.*
- L. V. Que aquel que tiene los bienes de la herencia como non deve, si enagena alguna cosa dello, la deve pechar. *pag.238.*
- L. VI. Que aquel que es tenedor de la herencia, como non deve, si se muriere alguna bestia, o alguno de los ganados entre tanto, la deve pechar a los herederos. *alli.*
- L. VII. Por quanto tiempo puede perder el heredero la herencia, non la demandando. *pag.239.*

TITULO XV.

De como deve ser partida la Herencia entre los Herederos, despues que fueren entregados della. E otrosi, de como se deuen amojonar las Heredades, quando contienda acaesciessa entre ellos en esta razon. *pag.240.*

- L** EY I. Que cosa es Particion, e que pro viene della. *alli.*
- L. II. Quien son aquellos que pueden demandar Particion, e a quien: e quales cosas pueden partir, e quales non, e en que manera. *pag.241.*
- L. III. Quales ganancias es tenuto el vn hermano de partir con el otro. *pag.242.*
- L. IIII. Como las donaciones que el padre faze en su vida a algund su fijo, si deuen ser contadas en su parte, o non. *pag.244.*
- L. V. De quales ganancias non es tenuto el vn hermano de dar parte al otro. *pag.245.*
- L. VI. Como, la dote, o el arra, que rescibe el padre por su fijo, o por su fija, non deve venir a particion entre los otros hermanos. *pag.246.*
- L. VII. Quales de los herederos deuen tener los preuillejos, e las cartas de la herencia, quando el testador non lo ouiesse mandado. *pag.247.*
- L. VIII. Como, aquel que tiene los preuillejos, e las cartas de la herencia, por mandado del testador, los deve mostrar a los otros, cada que les fuer menester. *pag.248.*
- L. IX. Quando la Particion es fecha delante del Juez, o por su mandado, como deuen dar recabdo los vnos a los otros, de fazer fanas las cosas que cupieren en parte a cada vno. *alli.*
- L. X. Que poderio ha el Juez, ante quien vienen a pleyto los herederos en razon de la Particion. *alli.*

TITULO XVI.

De como deuen ser guardados los Huerfanos, e los bienes que heredan despues de muerte de sus padres. *pag.250.*

- L** EY I. Que cosa es Guarda, a que dizen en latin, Tutela, e a quien deve ser dada. *alli.*

- L. II. Quantas maneras son de Guardadores de Huerfanos. *alli.*
- L. III. Como el padre, o el auuelo, puede dar Guardador a su fijo, o a su nieto. *pag.251.*
- L. IIII. Quien puede ser dado por Guardador de Huerfanos, e de sus bienes; e por cuyo mandado. *alli.*
- L. V. Como la madre non puede auer sus fijos en guarda, si se casare despues de la muerte del padre dellos. *pag.253.*
- L. VI. Como la madre puede establecer Guardadores en su Testamento a los fijos, que dexa por herederos. *pag.255.*
- L. VII. Que el padre puede dar a su sieruo por Guardador de sus fijos: e como deve dezir ciertamente el nome del Guardador, porque non aya y dubda. *alli.*
- L. VIII. Como el Guardador, que el padre da a sus fijos naturales, non deve vfar de tal guarda sin mandado de Juez. *pag.256.*
- L. IX. Como, quando el padre, o el auuelo, non dexa Guardador a sus fijos, nin a sus nietos, en su Testamento, lo deve auer el pariente mas propinco, que ouiere. *alli.*
- L. X. Como, aquel que aforro a su sieruo de de menor edad, deve ser Guardador del, e de sus bienes. *pag.258.*
- L. XI. Quando los Guardadores son muchos, e non se pueden allegar para procurar los bienes del huerfano, como lo puede fazer el vno dellos. *alli.*
- L. XII. Quales Judgadores deuen dar Guardador al Huerfano desamparado. *alli.*
- L. XIII. A quien deuen ser dados Guardadores; a que llaman en latin, Curatores. *pag.262.*
- L. XIII. Quales son aquellos que non pueden ser Guardadores de otro. *alli.*
- L. XV. En que manera deuen los Guardadores aliñar, e guardar, los bienes de los Huerfanos. *pag.264.*
- L. XVI. Como los Guardadores deuen fazer aprender a los Huerfanos, leer, e escriuir. *pag.265.*
- L. XVII. Como el Guardador deve demandar, e responder por el Huerfano, en Juyzio. *alli.*
- L. XVIII. Que los Guardadores non deuen enagenar los bienes de los Huerfanos. *pag.266.*
- L. XIX. En que lugar deve ser criado el Huerfano, e con quien. *pag.267.*
- L. XX. Quanto deuen dar al Huerfano de sus bienes, para gouierno de si, e de su compaña. *pag.268.*
- L. XXI. Falta quanto tiempo deve durar la guarda, e el oficio de los Guardadores de los Huerfanos: e como deuen dar cuenta de los bienes dellos. *alli.*

TITULO XVII.

Por que razones, los que son escogidos para Guardadores de los Huerfanos, se pueden escusar que lo non sean. *pag.269.*

- L** EY I. Que cosa es Escusança. *alli.*
- L. II. Que razones son aquellas por que se puede escusar el que es Guardador de algun huerfano, que lo non sea. *alli.*
- L.

- L. III. Como, los Caualleros, e los Maestros de las Sciencias, se pueden escusar que non sean Guardadores de otri. pag.271.
 L. IIII. Ante quien, e en que manera, e fasta quanto tiempo, puede aquel que es escogido por Guardador, poner escusa, que lo non sea. alli.

TITULO XVIII.

De las razones por que deuen ser sacados los Huerfanos, e sus bienes, de mano de sus Guardadores, por razon de sospecha que ay an contra ellos. pag.272.

- L. I. Por quales razones pueden ser tollidos los Guardadores, de la guarda. alli.
 L. II. Quien son aquellos que pueden razonar contra el Guardador, para darle por sospechoso: e en que manera lo deuen fazer, e ante quien. pag.273.
 L. III. Como el Judgador, de su officio, puede remouer al Guardador de la guarda del Huerfano, quando entendiere que es dañoso. alli.
 L. IIII. Que pena merecen los Guardadores de los Huerfanos, si fallaren que fizieran algund menoscabo en los bienes dellos. pag.274.

TITULO XIX.

Como deuen ser entregados los Menores, si algun daño, o menoscabo, recibieron en sus bienes, por culpa de si mismos, o de aquellos que los tuieren en guarda. alli.

- L. I. Que cosa es Entrega, e a que tiene pro. pag.274.

- L. II. Quales son aquellos Menores que pueden demandar la Entrega, e por que razones. pag.275.

- L. III. Como el Menor de veynte, e cinco años, o su Guardador, puede demandar restitucion, por daño que recibiese, conociendo, o negando en Juyzio, el, o su Abogado, lo que non deuia. alli.
 L. IIII. Como el Menor se puede escusar de los yerros que ouiere fecho, por razon de la edad. pag.276.
 L. V. Por quales razones puede el Menor desatar los pleytos, e las posturas, que fuesen a daño de si. alli.
 L. VI. Por quales razones non puede ser otorgada restitucion al Menor. pag.277.
 L. VII. Como el Menor puede defamparar la herencia que ouiere entrado, si entendiere que le es dañoso. pag.280.
 L. VIII. Ante quien puede el Menor demandar la Entrega, e quando: e en que manera deue ser fecha. alli.
 L. IX. Como el Menor puede demandar Entrega de las cosas que perdiere por tiempo. pag.281.
 L. X. Como, las Eglefias e los Reyes, e los Concejos, pueden demandar restitucion, por aquellas mismas razones que los Menores. pag.283.

AQUI COMIENCA LA SEXTA PARTIDA

DESTE LIBRO:

QUE FABLA DE LOS TESTAMENTOS, E DE LAS
Herencias.

SESUDAMENTE, dixerón los Sabios antiguos, que passan su tiempo, aquellos que bien faziendo bien su fazienda, romando guarda en las posturas, e en los pleytos, que ponen unos con otros. Mas mayormente tuuieron, que auian grand teso, los que al su finamiento sabian ordenar, (1) e poner lo suyo, en tal recabdo, de que ellos ouiesfen plazer, (2) e fiziesfen pro de sus animas: (3) e fincaua, despues de su muerte, lo suyo, sin dubda, e sin contienda, (4) a sus herederos. Onde, despues que en la quinta Partida deste libro fablamos de todas las posturas, e pleytos, e conueniencias, que los omes fazen entre si en su vida, queremos aquí dezir, de los testamentos, que fazen a su fin: por-
Partida VI.

INCIPIT SEXTA PARTITA.

(1) *S*abian ordenar. Ucinam saperent, & intelligerent, ac nouissima providerent, Deutero. 32. *cap. v. 29.* nota tamen, quod omnis testatio præsumitur prudens, & ita debet conjecturari, *argumen. L. Lucius in fin. ff. de hered. Instit. & notat Bald. in leg. penultim. l. C. de impuber. & aliis subditu.*

(2) *Plazer.* Quiescit enim cor testantis, condito testamento, *ut infra titul. 1. l. 1.*

(3) *Animas.* Nam in testamento ponitur, ut solvantur debita testatoris, & ut lætis ab eo satisfiat: & ponuntur etiam legata pro anima sua, *ut in leg. 102. titul. 18. part. 3.*

(4) *Sin contienda.* Hæc fuit una de causis permissio-

que esto es encerramiento de su fecho. E de si diremos, de las Herencias, que los otros heredan dellos, despues que mueren, tambien por testamento, como por manda, o por otra manera qualquier. Otroñi mostraremos, de como los huerfanos, e los niños chiquitos, e sus cosas, deuen ser guardadas, e puestas en recabdo, despues de la muerte de sus padres. E de todas las otras cosas que pertenescen a estas razones.

TITULO I.

De los Testamentos.

Testamento, es vna de las cosas del mundo, en que mas deuen los omes auer cordura (1) quando lo fazen; e esto es, por dos razones. La vna, porque en ellos muelstran, qual es la su postrimera voluntad. E la otra, porque def-

*LL. del
tit. 4.
lib. 5.
Recop.*

nis testandi, ut adducit Guillel. Bene. *in repetitione, cap. Raynuntius, de testamen. super verbo, testamentum, l. col. 3.* ubi ponit alias rationes, & adde *infra titul. 1. l. 1. ibi: Por el desacerdo,* & qui secundas nuptias contrahunt difficulter, hoc facere possunt ob innumerabiles lites, & rixas, quæ inter filios, & uxores primi, & secundi matrimonii sequuntur.

TITULUS I.

(1) *Cordura.* Hoc ne alias arguantur de furore, si irrationabilia jubent, nam eo ipso præsumuntur non compos mentis tali tempore fuisse, nisi probetur contrarium, ut est text. juncta gloss. *in verbo, mentis, in leg. quidam in suo, ff. de condi. instit. & probatur in leg. 32. ad fin. titul. 9. infra eadem partita, l. 13. tit. 13. partita 1.*

despues que los han fecho, si se murieren, non pueden tornar (2) otra vez a endereçarlos, nin a fazerlos de cabo. Onde, pues que en el comienço desta Partida fezimos enmiente dellos. Quere- mos aqui dezir, en este libro, de la guarda que deuen auer los omes, quando los quisieren fazer. E mostrar, que quier dezir testamento. E a que tiene pro. E quantas maneras son del. E como deue ser fecho. E quales non pueden ser testigos en el. E como, e quien lo puede fazer. E quando, e por que razones se puede defatar. E que pena deuen auer los que embargan a los otros, que los non fagan.

L E Y I.

Que quere dezir Testamento, e a que tiene pro, e quantas maneras son del, e como deue ser fecho.

Testario, & mens, son dos palabras de latin,

1. unde, ut dicit Bart. in dic. leg. quidam in suo, caute- la tabellionis esse debet, ut seriatim verba testatoris, quæ exprimit, ponat: ut ex eis colligatur: an sanæ, vel incongruæ mentis fuerit, adde in materia text. ibi Alberic. in leg. seruo. §. ineptas, ff. de legatis primo.

(2) Tornar. Ultima enim voluntas immobilis perse- verat, 13. quæst. 2. cap. ultim. capit. cum Matthe. versic. easterum, de celebra. Missa, L. 1. C. de sacrosancti. Eccles. unde lex reputatur in autentico. de nupt. §. disponat, col- latione 4.

L E X I.

Testamentum est quasi testatio mentis, & est duplex nuncupativum scilicet, & in scriptis, & eo facto cor testantis quietatur scandala, quæ inter succedentes removentur, & debet testamentum in scriptis fieri coram septem testibus per testatorem vocatis, & rogatis, & quilibet eorum scribat propria manu testatorem illud testamentum eo præsentem condidisse, & si non scit scribere, ejus mandato alius scribat: sigillent insuper illud quilibet proprio sigillo, vel alterius, si sigillum non habeat, & in fine litteræ testator suum nomen scribat referendo se illud testamentum fecisse: & si nescit, aut nequit alius ejus mandato hoc scribat. Hoc dicit.

(1) Palabras. Valet ergo argumentum ab etymologia vocabuli, ut hic, & insit. de test. in princ. & in leg. 1. ubi Bart. & Doct. ff. de acquirend. poss. L. 1. ubi Bart. ff. de sur. idem Bart. in leg. 1. colum. 3. ff. ad munic. Abb. in capitul. cum secundum Apostolum, 5. nota. de præben. ubi declarat, quando procedat istud argumentum, adde quæ nor. Alexand. in dic. leg. 1. in principio, de acquir. posses. colum. 7. hinc dicit Bald. in capitul. 1. §. si quis de manso. colum. final. de controver. investi. quod etymologia est resolutio vocis in proprium effectum rei, quæ demonstratur, & bene: quia ut dixit Elau de Jacob fratre suo, iuste vocatum est nomen ejus Jacob, supplantavit enim me, ut habetur, Genes. cap. 27. v. 36.

(2) Estableciendo. Est enim institutio hæredis caput, & principium testamenti, ut in §. ante hæredis insit. de legat. & insr. tit. 3. in sum. & testamentum sine hæredis institutione non tenet, ut in leg. fin. ff. de jur. codicill. & in §. 1. Insit. de fideicom. hæred. hodie vero per leg. 1. ordi. rega. tit. 2. lib. 5. ordina. tenet testamentum abique hæredis institutione.

(3) Coraçon. Nota hoc verbum.

(4) Ante siete testigos. Hodie per leg. ordinamen. Regis Alfonso, quæ servari jubetur in leg. 3. Tauri, suffi- ciunt quinque testes, quando testamentum nuncupati- vum fit sine tabellione. Et si cum tabellione sufficiunt tres. Exigitur tamen utroque casu, quod sint vicini loci, ubi fit: & tales testes debent esse omni exceptione majores, etiam in alio casu illius legis, ubi propter pe-

que quiere tanto dezir, en romance, como testimonio de la voluntad del ome. E destas pa- labras (1) fue tomado el nome del testamento. Ca en el se encierra, e se pone ordenadamente, la voluntad de aquel que lo faze; establescien- do (2) en el su heredero, e departiendo lo suyo en aquella manera, que el tiene por bien que fiquere lo suyo, despues de su muerte. E tiene grand pro a los omes el testamento, quando es fecho derechamente: ca luego fuelga el coraçon (3) de aquel que lo fizo, e tuellase por el, des- cuerdo que podria acaescer entre los parientes, que ouiesen eperança de heredar los bienes del finado. E son dos maneras de testamento. La vna es, a que llaman en latin, Testamentum nuncu- pativum; que quier tanto dezir, como manda que se faze paladinamente ante siete testigos, (4) en que demuestra el que lo faze, por palabra,

Leys
1. y 2.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

nuriam hominum non possunt haberi ultra tres testes. Nam cum illa lex sit extraordinaria, & minuat numerum testium requisitorum hic, & de jure communi: debet intelligi, & limitari, ut testes de quibus ibi, sint omni exceptione majores: ut late tradit consulendo Decius consil. 105. pro teani facultate, & c. colum. 2. & 3. ubi plura allegat. inter cætera allegat consilium Petri de Ancha. 178. visis, & diligenter inspectis, qui tamen ubi loquitur in casu valde differenti: & si istud dictum Decii, & aliorum quos ibi allegat, intelligatur de teste infami infamia juris: vel de eo, qui alias non potest esse testis, ut habetur in leg. 9. & 10. infra eodem, plane procedit ejus dictum. Si vero intelligatur de aliis, qui possunt esse testes in testamentis, non sunt tamen omni exceptione majores, juxta notata per glossam, & Bartol. in leg. cum flos populos, C. de summa Trinita. & fide catbol. colum. 5. & quæ dixi in leg. 8. titul. 16. partit. 3. dictum Decii est multum singulare, & tenendum menti, & secundum illud in auditorio regali pronuntiarum audi- vi in causa cujusdam testamenti facti in loco deserto, ubi tantum tres testes potuerunt haberi, quorum unus non erat omni exceptione major: ego vero semper fui dubius super isto dicto saltem in calu, ubi ex natura, vel qualitate loci alii testes haberi non potuerunt: cum non sit quid culpæ imputetur testatori, cur alios non adhibuit, juxta ea quæ tradit Alexand. consil. 152. colum. 5. & 6. volumine 6. & Joan. de Platea in leg. quotiens, C. de naustra. lib. 11. esset tamen attendendum an obiectus testis, ex quo non potest esse omni exceptione major: sit publicus, vel non: ut in leg. 1. C. de testamen. & juxta id, quod habetur in dic. leg. 8. titul. 16. ibi: De mala fama consensidamente, alias durum est dicere, quod obiectus occultus testanti faciat, ut invalidetur ejus tes- tamentum. Sed quæro cum illa lex ordinamenti exigat, quod testes sint vicini, an in dubio si non constet de alio domicilio, præsumantur vicini? Videtur quod sic, ut in simill notat Bart. in leg. de jure, ff. ad municip. Angel. in leg. si cum exceptione, §. in hac ad fin. ff. quod metus causa, ubi allegat. L. 1. in fin. ad municipa. Et quod not. Angel. de Aret. in suo tractatu Maleficio. in parte, de Bo- nonia. versic. quid autem si dilla verba, & Felin. in capit. quoniam, de offic. ordina. ubi dicit, quod in dubio nullus præsumitur forensis, vide etiam Hippoly. consil. 57. num. 2. volum. 1. sed an sufficiat, quod sit familiaris, vel ser- viens alicui ex vicinis loci? Videtur quod sic: nam & servi dicuntur de plebe, ut not. gloss. in cap. rogationem, de consecrat. dist. 3. Sed quid si testamentum fiat coram quatuor tabellionibus, an sufficiat? Videtur quod sic per id quod not. gloss. in autent. de hæredibus, & falsid. §. hinc nobis, collat. 1. super verbo, tabelliones. Bald. ubi hoc notat in autent. sed cum testator, versic. quatro pone, colum. 2.

o por escrito, (5) a quales establece por sus herederos, e como ordena, o de parte las otras sus cosas. La otra manera es, a que dizen en latin, Testamentum in scriptis; que quiere tanto dezir, como manda que se faze por escrito, e non de otra guisa. (6) E tal testamento como este deve ser fecho ante siete testigos, que sean llamados, e rogados, (7) de aquel que lo faze: e ninguno

Partida VI.

destos testigos non deve ser seruo, nin menor de catorze años, nin muger, nin ome mal en-famado. (8) Otrofi dezimos, (9) que cada vno de-llos deve escreuir su nome en la fin del testamento, diciendo asi: (10) Yo fulano, so testigo deste testamento, que lo fizo tal ome (nembrandolo) seyendo yo delante. E si alguno de-llos non sopiere escriuir, qualquier de los otros lo puede

A 2

fa-

penul. C. ad legem Falcidiam, & an testamentum imperfectum propter defectum testium possit per principem confirmari, tradit Lucas de Penna in leg. penul. C. de decurio. lib. 10. & latius in leg. 1. C. de his qui in exilium dati sunt, ubi distinguit, an res non sit integra: ut quia ex sententia, vel alias hæres ab intestato hæreditatem possidet, & tunc non possit, aut res est integra, & tunc possit de plenitudine potestatis, non tamen sine causa, vide ibi latissime per eum, & vide quæ tradunt Bart. & Doctores in leg. Gallus, §. & quid si tantum, ff. de liberis, & posthumis, in questione ibi ad finem, mota per Bartolum.

(5) O por escrito. Potest enim testamentum nuncupativum fieri per scripturam tabellionis, ut in leg. 102. tit. 18. part. 3. & notat gloss. in leg. hac consultissima, §. per nuncupationem, in gloss. 1. C. de testament. & debent scribi nomina propria testium cum duabus qualitatibus, circumstantiis, seu accidentiis: alias non dicuntur legitime descripti, & certitudine demonstrari: ut notat Bart. in leg. demonstratio falsa, in princ. quest. 7. ff. de conditio. & demonstratio, allegat L. hac consultissima in princip. C. de testament. & tenet Joannes Andre. in additio. ad Specul. tit. de instrumento edit. §. breviter in additione incipienti. Accursius ubi dicit de nominibus, & cognominibus testium, & tradit Alex. consil. 153. videtur 1. consideratione, colum. 1.

(6) E non de otra guisa. Id est cum testator vult testari in scriptis, non ad probationem voluntatis: sed ad substantiam testamenti, ita quod scriptura sit de substantia, ut in leg. contractus, C. de fide instrumento.

(7) Que sean llamados, e rogados. Quid in testamento nuncupativo? De jure communi, idem est, quod debent testes esse rogati, ut in leg. hæres palam, §. fin. ff. de testament. & leg. hac consultissima, §. per nuncupationem, eodem titulo, & tradit Alexand. consil. 70. colum. 2. per istam tamen legem videtur, quod hoc solum exigatur in testamento in scriptis: cum supra cum disposuit de testamento nuncupativo, nihil disposuit de rogatu testium: hic vero disponit esse necessarium in testamento in scriptis: & sic per locum ab speciali, videtur hæc lex hoc decidere: cujus fundamentum potuit esse, quia etiam de jure canonico dubium est, an exigatur, quod testes sint rogati in testamento nuncupativo. Cum Anto. tenuit, quod non in capitulo cum esset, de testament. licet Alexand. in dist. consil. 70. aliter voluerit, allegans Joannem de Imola in dist. cap. cum esset, ubi de hoc per eum, colum. 5. post Franciscum de Albergo, de Aretio. Tene, quod etiam in nuncupativo exigatur, quod testes sint rogati, ut habetur in leg. 32. tit. 18. part. 3. & infra eodem leg. 4. & 6. nota tamen, quod licet notarius non attestetur de rogatu testium, poterit tamen probari per duos testes, quod fuerunt rogati, secundum Balbum, quem vide in leg. 2. colum. 2. C. de bonorum possessio. secundum Tabulas, imo secundum eum Baldum in leg. hac consultissima in principio, C. qui testamen. facere possunt, si testis subscripsit, vel passus est testator, quod describeretur testis, ex hoc videtur rogatus argumento legis, cum ostendimus, §. fin. ff. de fidejussor. tutor. & tenet etiam Paul. de Cast. in dista leg. hac consultissima in princ.

(8) Nin ome mal enfamado. Videtur hic esse casus, quod in testamento in scriptis non solum repellitur testis, qui est famis infamia juris: verum etiam si sit infamis infamia facti: dum tamen talis infamia sit multum nota, fa-

cit lex 8. tit. 16. part. 3. Baldus tamen in cap. 1. an removeri debeant testes, qui pares esse desic. dicit, quod si testis est notatus infamia facti tantum, valet ejus testimonium, si aliquid testi suffragatur, verbi gratia dicit Baldus si testamentum fuit scriptum manu testatoris, & testes subscriperunt: nam licet ista privata scriptura non faciat plenam fidem, facit tamen adminiculum, quod viva voce testium confirmatur, allegat L. 1. C. de testamen. quando vere talis testis notatus infamia facti, non habet pro se adminiculum: tunc in actibus sollemnibus non admittitur, ut nota. ff. de senato. lege Cassius, sed in aliis admittitur: adhibetur tamen ei minor fides, si graviter infamatus sit apud bonos, & graves. Sed si ex causa levi non putat, quod iudex debeat hoc multum ponderare, quæ verba Bald. tumulum nota. & certo de mente hujus legis multum videtur, quod in testamento in scriptis non admittatur testis graviter apud bonos, & graves infamatus ex gravi crimine: licet tantum sit infamia facti, & licet alias habeat talis testis pro se adminiculum testamenti subscripti a testatore, & testibus, ut hic habetur. Tu hæc considera, & tene menti, pro quo etiam facit, quia ista videtur causa gravis, quæ æquiparatur criminali: & in criminalibus gravibus repellitur testis infamis infamia facti, ut dixi in dista leg. 8. ubi vide, & quæ dixi supra eadem lege in gloss. in verbo, siete testigos.

(9) Otrofi dezimos. Ista lex ut vides, & sequentes ponunt formam testamenti in scriptis, & istis legibus non cavetur, quod fiat ante tabellionem: imo quod potest fieri sine tabellione, sed L. 3. de Toro, quæ hodie est in usu, circa formam istorum testamentorum in scriptis, exigere videtur tabellionem, & ita intellexit leg. illam Michael de Cifuentes, unus interpretum dictarum LL. dicens ex hoc corrigi istas LL. partitarum, & LL. juris communis, ut asserit ipse parum post principium commenti illius L. 3. alius vero glossator Didacus de Castell. aliter sentit, & melius iudicio meo, in gloss. super verbo, testamento cerrado, versic. sed quæro, forte non reperitur tabellio, & ad hoc ponderat, & bene verba illius legis in fine, in quantum invalidat testamentum in scriptis, in quo deficit numerus septem testium, & non alias, & sic à contrario sensu, si deficit tabellio, illa lex non invalidat testamentum: subdit tamen, & etiam bene, quod quando non intervenit tabellio, erit necessaria publicatio testamenti coram iudice, & attestaciones testium partibus, quæ possent iudici citatis, rediguntur in publicam formam, quod non erit necessarium, quando sit coram tabellione, ut dicit gloss. ad hoc semper allegabilis in leg. 2. ff. quemadmodum testa. aperi. Tene ergo, quod non sunt correctæ istæ LL. partitarum, & si deficiat tabellio: quia non reperitur, vel dato, quod reperitur, si testator testari voluit secundum formam harum legum, & non cum tabellione expedit, enim jura iuribus concordare, cap. cum expediat. concordant. de electio. lib. 6. & evitanda est legum correctio: nam lex Taurina tantum voluit tollere dubium, quod oriebatur ex leg. ordinamenti, scilicet an illa lex (minuens numerum testium requisitorum à jure communi, & per istas leges procedat in testamento in scriptis, in quo lex tauri disposuit, quod non innovavit in aliquo solemnitate testandi in scriptis dist. leg. ordinamenti, istud ergo dubium, dist. leg. nova tollere voluit: non vero corrigere istas leges in casu suo.

(10) Diciendo asi. Adde L. penul. ff. eodem.

fazer (11) por mandado del. E demas dello, deuen poner todos los testigos sus sellos en la carta del testamento, con cuerdas pendientes. E si alguno dellos non ouiesse sello, puede esto fazer con sello de otro. (12) Otrou dezimos, que el fazedor del testamento deue escreuir su nome en la fin de la carta, diziendo asy: Yo fulano, otorgo que fize este testamento, en la manera que es escrito en esta carta. E si non supiesse, o non pudiesse escreuir, bien lo puede fazer otro (13) por mandado del.

Como puede ome fazer testamento en escrito, de manera que los testigos non sepan lo que yaze en el.

EN escrito queriendo alguno fazer su testamento, segun dize en la ley ante desta, si por auentura lo quisiere fazer en poridad, (1) que non sepan ninguno de los testigos lo que es escrito en el, puedelo fazer desta manera. Deue el, por su mano mesma, escreuir el testamento, si sopiere escreuir, e si non, deue llamar a otro, qual quisiere, en quien se fie, e man-

Ity 2.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

(11) *Lo puede fazer.* Nota bene, quia de iure communi, quod unus possit subscribere per alium, non ita expressum erat. Sed quid si testis nequit subscribere nimia lenecure, vel tremore, an tunc ejus manus capietur per aliquem peritum, & redigetur ad scripturam? Lucas de Penna, in leg. nulli, C. de numeris. & allua. lib. 12. tenet quod sic: Si is cujus manus tenetur sit sanus mente, & fiat ipso mandante in presentia testium. Quod dictum forte alibi non reperies.

(12) *Con sello de otro.* Adde §. possunt institui. de testamentis. & leg. si unus, C. eodem.

(13) *Fazer otro.* Adde L. hac consultissima, in princ. in versic. quod si litteras, C. qui testa. facer. pos. & leg. cum antiquitas, in versic. cum autem, C. eod. ubi declaratur, & corrigitur in parte dispositio. dist. versic. quod si litteras, & vide dist. leg. 3. in ordina. tauri.

L E X II.

Si quis vult in scriptis testari, & secrete claudat litteram, ubi scripta est dispositio, & apprehendat septem chordulas pro sigillis testium ponendis, relicta parte chartæ munda ubi testatoris, & testium subscriptiones apponantur: dicat quæ testator testibus, quod intra continetur fore suum testamentum, rogans eos, quod sint testes, deinde sigillent ipsi, & subscribant, & testator coram eis, ut supra lex proxima. Hoc dicit.

(1) *En poridad.* Potest ergo fieri testamentum in scriptis, ita quod testes sciant contenta in eo, ut innuitur hic, sed ad tale testamentum, in quo testator totam voluntatem suam expressit coram testibus, & nihilominus de ea facit scripturam manu sua, vel ulterius, & ipsam claudit: & fecit ea subscribi à testibus, & sigillari, & servavit contenta in lege præcedenti, an istud dicitur in scriptis observationem formæ, vel nuncupationem? Cynus in leg. hac consultissima, §. per nuncupationem, dicit, quod tale testamentum, habens duplicem formam, dicitur testamentum in scriptis: & etiam nuncupativum: nam non est de substantia testamenti in scriptis, quod testes ignorent ibi contenta, & poterit hoc esse utile, quia si testes ignorarent, & sic esset mere in scriptis, si deficeret subscriptio unius testis, vel aliquid aliud, testamentum esset nullum: si vero haberet istam duplicem formam, poterit tali casu valere, ut nuncupativum: & poterunt testes examinari pro eo, & ita etiam tenet Paul. de Cast. in dist. §. per nuncupationem. Quod tamen videtur debere intelligi, quando testator non se arctavit, ut vellet testamentum suum valere, ut in scriptis, ut est de mente Angel. in leg. 1. §. fin autem, ff. de hered. instit. & satis probatur in ista leg. partitarum superius, cum dixit: E non de otra guisa, & adde Barr. in leg. fin. ff. de jure codicillo, & Alber. in dic. §. per nuncupationem. Si vero testator non expressit voluntatem suam coram testibus, tunc testamentum in scriptis, quod ex aliquo defectu solemnitaris esset nullum, non potest valere, ut nuncupativum, ut voluit Cynus, & Alber. in dist. §. per nuncupationem, & habetur in quadam decisione Neapolitana numero 143. colum. 2. adverte tamen, quia sufficeret ista expressio volun-

tatis etiam implicite, unde si diceret coram testibus vel le talem scripturam esse suum testamentum, licet coram testibus non exprimat nomina hæredum, vel legata, quæ facit, tenebit dispositio, ut testamentum nuncupativum, licet non possit valere, ut in scriptis ex aliquo defectu, quando non alias constaret: quod voluit testator se arctare ad testandum in scriptis, ut concludit Paul. de Cast. in leg. hæredes palam, in princ. ff. de testa. & late tradit Alex. consil. 176. volum. 5. & Socin. consil. 142. volum. 1. sed quid in dubio an diceret, quod noluit se arctare, vel aliud? Joan. de Blinisco Doctor antiquus relatus ab Albe. in dist. §. per nuncupationem, vult recurrendum tunc esse ad conjecturas, nam si testator servavit aliquas ex solemnitatibus, quæ non exiguntur nisi in testamento in scriptis, veluti subscriptiones, & sigillationes, tunc si deficiat aliquid ex solemnitatibus, quæ non valebit, ut nuncupativum, quod Albe. ibi limitat, quando testator nomen hæredis exprimeret coram testibus: quia tunc si testamentum non valet ex vna forma, valebit ex alia, cum non sint formæ contrariæ, sed diversæ, quæ se simul compatiuntur. Cum ergo idem sit nominare nomen hæredis impliciter, quod explicite juxta Doctri. Barr. in leg. si ita scripsero, ff. de condi. & demonst. & dixi supra, videtur ex mente Alber. quod in dubio non sit recurrendum ad dictas conjecturas, an servaverit dictas solemnitates, vel ne, & istud etiam voluit Socin. in dist. consil. 142. & ibi respond. ad dic. leg. hac consultissima, in princ. nam dicit, quod illa lex tantum declarare intendit, quando valeat testamentum in scriptis, & dicatur solemniter factum, & quando non: non intendit declarare aliquo modo, quando testator dicitur voluisse testari in scriptis, & quando non. Unde dicit, quod non est absurdum dicere, quod illa lex intelligatur, quando apparet, quod in scriptis testari voluit: alias autem non præsumatur hoc voluisse, quando non potest valere, ut in scriptis, quod disposuit, licet possit ut nuncupativum per leg. miles, qui destinaverat, ff. de testamen. mili. & istam partem dicit probari manifeste: nam testamentum est actus, qui potest fieri in scriptis, & sine scriptis, ut in dist. leg. hac consultissima, in princ. & in §. per nuncupationem, & etiam habetur in istis legibus partitarum. Item validum est argumentum de contractibus ad ultimas voluntates, L. servum filii, §. eum qui chirographum, cum concordant. ff. de legatis 1. Sed in contractibus, qui possunt fieri in scriptis, & sine: non censentur partes voluisse celebrare in scriptis, licet voluerint scripturam confici, nisi expresserint se velle in scriptis contrahere gloss. nota. in §. 1. instit. de empt. & vendi. quæ communiter approbatur, secundum eum, ergo idem dicendum in testamento, ut non dicatur in dubio, testator se restringere ad testamentum in scriptis, ex quo hoc non expressit, & maxime ista procederent, si esset opposita clausula consuetæ, quod testamentum vult testator valere meliori modo, quo potest: ut ibi latius per eum, Paul. tamen de Cast. in dist. leg. hæredes palam, in fin. vult testatorem se voluisse restringere ad testandum in scriptis, quando fecit testes sigillare (ut dixi) & idem vult Alexand. in dic.

degelo escreuir en su poridad. Despues que fue-
re escrito, deue doblar la carta, e poner en ella
siete cuerdas, con que se cierre, de manera, que
finquen colgadas, para poner en ella siete sellos;
e deue dexar tanto pargamino blanco de fuera,
en que puedan los testigos escreuir sus nomes:
e despues desto, deue llamar, e rogar tales sie-
te testigos, como dize en la ley ante desta, e
mostrarles la carta doblada, e dezirles asi: Este es
mi testamento: e ruegouos, que escriuays en el vuest-
ros nomes, e que lo selley con vuestros sellos. E
el, otroli, deue escreuir su nome, (2) o fazerlo
escreuir, en fin de los otros testigos (3) ante ellos,
diziendo asi: Yo otorgo, que este es el testamento,
que yo, fulano, fize, e mande escreuir.

LEY III.

Que deuen guardar, como en manera de regla, los
fazedores del Testamento, en faziendolo.

Comunalmente deuen guardar como por re-
gla, los omes que quieren fazer sus testa-
mentos, pues que los han comenzados ante los
testigos, que non metan entremedias otros fechos
estraños, (1) fasta que los ayan acabados. Fuera
ende, si lo ouieslen a fazer por cosa que non pu-
diesslen escusar, asi como si el dolor de la enfer-
medad los cuytasse en aquella sazón; o si ouies-
sen estonce grand menester, de comer, o de be-
uer, o de venir a fazer otra cosa, que natural-
mente non se pudiesslen della escusar. Ca, por
qualquier destas razones, bien podria el fazedor
del

Ley 1.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

dic. confl. 176. ubi hoc limitat, quando adesset dicta clau-
sula, testamentum valeat meliori modo quo potest. Et sic Doctores sunt varii in hoc: mihi vero magis placet,
ut in dubio, quando testator palam non expressit coram
testibus nomen hæredis, & voluntatem suam, (prout
fit in testamento nuncupativo: sed adhibuit solemnita-
tes testamenti in scriptis, licet implicite declarare vi-
deatur juxta doctrinam Bar. in *dic. leg. si ita scripsero,*)
quod tunc videatur restrinxisse se ad formam testandi
in scriptis: neque valebit, ut nuncupativum, ut vide-
tur esse communis intentio Doctorum in *ditto §. per nuncupationem,*
& Paul. & Alex. ubi supra, & satis probat hoc ista
lex partitarum, cum supra proxima, ibi cum dixit:
E non de otra guisa, quasi velit, quod qui utitur
forma testamenti in scriptis, eo ipso probatur, quod non
vult testari nuncupative: & etiam probari videtur in
dic. leg. 3. Tauri, cum vult, quod testamentum factum sine
testibus, modo de quo ibi nullam fidem faciat in ju-
dicio, vel extra, facit etiam, quod dixi in *leg. 6. infra eodem,*
qui enim eligit unam viam, videtur renunciante alteri,
L. pantonius, ff. de acquiren. hæred. L. multum, C. si quis alter, vel sibi. Si tamen ex aliis conjecturis elide-
retur ista præsumptio, & appareret testantem aliud voluisse
ut est, ubi adest dicta clausula, vel alia quæ hoc ostenderet:
tunc valeret etiam, ut nuncupativum ex communi mente
Doctorum. Tene hoc menti, quia est passus quotidianus,
& in contingentia facti dabit tibi honorem.

(2) *Su nome.* Quid autem hodie in testamento nuncupativo
facto juxta *dic. leg. ordinamentorum,* an requiratur testatoris
subscriptio multoties dubitari, vidi in regio auditorio:
nam videbatur, quod non ex quo *L. 3. in ordina. Tauri,*
subscriptionem tantum exigit in testamento in scriptis,
in nuncupativo autem vult servari solemnitate *L. ordinameu.*
ubi nihil habetur de subscriptione testatoris, & si nuncupativum
testamentum fiat coram tabellione, neque obstat videtur
pragmatica de Alcala, exigens subscriptionem partis in
instrumento: nam illa debet procedere generaliter in
omnibus aliis instrumentis extra testamenta, non vero
in testamentis, quibus est per alias leges certa forma
data: non enim generalis provisio extendi debet ad ea,
de quibus specialiter est provisum, ut in *leg. 3. tit. 10. infra ead. partis. L. sed, & si per prætorem, §. deinde, ff. ex quib. caus. majore. Bar. in leg. talis scriptura, §. fin. ff. de legatis 1. & in leg. sanctio legum, ff. de pæn. item dict. L. Tauri facta fuit, post dictam
pragmaticam de Alcala. Et cum non existat istam subscriptionem
in testamento nuncupativo: sed quod servetur tantum
dispositio, *dic. leg. ordinamentorum,* videtur decidisse istud
dubium, ut non sit necessaria in testamentis nuncupativis
talibus subscriptione. In contrarium tamen videtur, quod
dict. pragmatica de Alcala, exigit subscriptionem partis in
omnibus instrumentis, & appellatione instrumentorum
continentur testamenta, & ultimæ voluntates, ut patet
in *leg. si idem in prima gloss. C. de co. dicit.* Præterea militat
eadem, imò fortior ratio: ne fal-*

litas committatur, quæ ratio magis urget in testamentis,
quam in aliis instrumentis, & bene facit ad hoc, quod
not. Lucas de Pen. in *leg. Mediterranea, C. de anno. & tribu. lib. 10. versic. sed pone constitutio regni,* & quasi in
terminis, videtur pro ista parte decidi in decisio. Neapolitar
166. quam vide ubi pulchre allegatur pro utraque parte,
& istud credo verius, & tutius, nec obstat dicta *L. Tauri,*
quæ solum venit ad declarandum numerum testium,
ut dixi supra in gloss. super verbo: *Otroso diximos,*
nec fuit ejus intentio corrigere disposita per *dict. pragmat. de Alcala,*
neque etiam obstat primum, quod non procedit in casu
isto, ex quo hæc solemnitates veniunt ex diversis legibus:
quia tunc etiam in alibi specialiter provisus servari
debet. *L. generalis* aliam solemnitate addens, contraria
vero loquuntur, quando specialis, & generalis provisio
est in eadem dispositione.

(3) *Otros testigos.* Quid autem si coram testibus
subscribat in fine scripturæ testamenti, quia scriptura
illa non fuit involuta, seu testata alio papyro albo, ut
vidi de facto, an sufficiat? Videtur quod sic: cum talis
præposterior non vitiet actum, & quia hoc probatur
ex *leg. hac consultissima in princip. C. qui testament. facer. poss. de*
qua ista sumpta est, & quia subscriptio operatur, ut
videatur totum instrumentum à subscribente, ut notat
Bald. in *authentica contra qui propriam, C. de non nume. pecunia,*
& quando est scriptum propria manu non exigitur
subscriptio alia, ut in *leg. cum antiquitas in fine, C. de testament. ergo idem operabitur, si subscripserit in fine
scripturæ, ut dixi. Item ex quo coram testibus subscribit
in eodem contextu ordine intellectus, perinde est, ac si in fine
testium subscribat, arguent. *L. ista, ff. si certum petatur,*
item, neque ad hoc repugnare videtur *L. Tauri 3.* licet
testamentum in scriptis fiat coram tabellione, ex quo
reperitur subscriptio testatoris, & testium super scriptura
testamenti, & ita fuit pronunciatum.*

EX III.

In confectioe testamenti non divertat testator
antequam perficiat ad alios actus extraneos, nisi naturæ,
aut infirmitatis necessitate. Hoc dicit. Concord. cum *leg. cum antiquitas, C. eodem tit. & ff. eodem tit. L. hæres, §. final.*

(1) *Estraños.* Si ergo fiat contractus, vel donatio inter
vivos, licet tenebit contractus, vel donatio juxta gloss.
in *leg. hæres palam, §. final. ff. eodem,* vitabitur tamen
testamentum, si cæpto testamento divertatur ad contractum
super re extranea ab his, quæ tractantur in testamento,
vide per Joannem de Imol. post Baldum in *ditto §. final.*
& per Oldraldum *confl. 114.* & quid si legetur aliquid
particulariter alicui, & dicatur, quod si revocaverit
testamentum, ex nunc donat inter vivos, an adhuc
possit revocari, tanquam impeditivum liberi arbitrii? Vide
per Bald. in *leg. sancimus in fin. C. de testamen. & in leg. cum antiquitas in princip. C. eodem,* & Socin. in *confl. 73. difficultatem faciebat, col. 2. vol. 3.*

del testamento partir mano de lo que auia comenzado, falta que aquel embargo passasse, e de si tornarlo acabar.

L E Y III.

Como pueden los Caualleros fazer su Testamento.

Quieriendo fazer testamento algund Cauallero, si lo fizicse en su casa, o en otro lugar, que non sea en hueste, (1) deuelo fazer en la manera que los otros omes, anssi como dize en las leyes ante desta; mas si lo ouiere de fazer en hueste, estonce abonda, que lo faga ante dos testigos, llamados, (2) e rogados para esto. E si por auentura, leyendo en la fazienda, veendose en peligro de muerte, quisiesse, aquella fazon, fazer su testamento; dezimos, que lo puede fazer, como pudiere, e como quisiere, por palabra, o por escrito. E aun con su sangre misma, escriuiendolo en su escudo, o en alguna de sus armas; o señalandolo por letras, en tierra, o en arena. Ca en qualquier destas maneras que lo el faga, e pueda ser prouado por dos omes buenos (3), que se acertassen y, (4) vale tal testamento. E esto fue otorgado por preuillejo a los Caualleros, por les fazer honrra, e mejoría, mas que a otros omes, por el grand peligro a que se meten, en seruicio de Dios, e del Rey, (5) e de la tierra en que buien.

Ley 1.
tit. 4.
lib. 5.
Recap.

L E Y V.

Como puede ser fecho el Testamento, de aquel que por derecho non le podria fazer, e le otorgo el Emperador, o el Rey, poder para fazerlo: e como vale el Testamento, en que es el nome del Rey escrito, por testigo.

Por derecho, e por ley es defendido a algunos omes, que non puedan fazer testamento. E acaece a las vegadas, que los Emperadores, e los Reyes, por fazerles bien, e merced, les otorgan poderio de los fazer: en tal caso como este dezimos, que este a quien es otorgado, deue fazer su testamento en la manera que los otros omes. (1) Otrosi dezimos, que si algund ome honrrado pidiesse merced al Rey, que estouiesse delante quando el fizicse su testamento, si gelo otorgasse, que se acertasse y quando lo fizicse, que tal testamento vale; maguer non sea y escrito otro testigo, si non el Rey tan solamente. (2)

L E X VI.

En que manera pueden los Aldeanos fazer sus Testamentos.

Aldcano alguno queriendo fazer su testamento en escrito, si en aquel lugar, do el morare, non pudiere auer siete testigos que sepan escreuir, puede fazer su testamento delante cinco testigos, que sean llamados para esso, e que fscrivan sus nomes en la carta del testamento.

Leyes
1. y 2.
tit. 4.
lib. 5.
Recap.

E

L E X IIII.

Miles in castris cum duobus testibus vocatis, & rogatis in prelii discrimine constitutus, quando possit, & velit etiam cum sanguine in armis, vel in terra, vel in arena scribens testari potest: & valebit, quod disposuit: dum tamen duobus testibus probetur: sed non occupatus in expeditione testabitur, ut quilibet paganus. Hoc dicit.

- (1) *En hueste.* Id est in expeditione militari.
- (2) *Llamador.* Adde legem Divus, ff. de testam. milit.
- (3) *Dos omes buenos.* Adde legem Lucius, ff. de milita. testam. & in leg. milites, C. eodem.
- (4) *Que se acertassen y.* Qui viderunt verbo, vel scripto, ut supra dictum est, cum testantem, & videtur velle hæc lex in isto verbo, quod non sufficeret, quod probaretur per duos testes, quod talis scriptura erat manu talis militis: ex eo, quod cognoscunt formam litteræ manus ejus, vel si probaretur per comparationem litteram, licet Joannes Faber. in §. plane Instituta eodem, de testam. milita. aliud voluit ita intelligens, L. Lucius, ff. eodem, & intellige istam leg. procedere, quando miles decelsit in bello, vel statim postquam fuit extractus à bello, secundum Angel. & Alex. in leg. milites, C. eodem.
- (5) *En seruicio de Dios, e del Rey.* Procedit ergo hoc privilegium, quando milites vadunt ad bellum licitum, ut hic, & tangit Joan. Fab. in rubr. de testam. militis. An autem istud privilegium competens militibus extendi etiam possit ad peregrinos, qui peregrinantur Romam, vel ad sanct. Jacobum, vel alias? Angel. voluit, quod sic in authentic. de non alienan. §. quod autem, collat. 2. & in authentic. omnes peregrini, C. commu. de successione, vide per Alex. in leg. fin. C. de testam. & pro isto dicto facit etiam ista lex, in quantum dicit: *En seruicio de Dios,* nota bene ad limitationem L. ordina.

L E X V.

Si quis Principis indulgentia efficiatur testabilis, secundum jus commune debet testari. Præterea valet testamentum, in quo solus Princeps est testis. Hoc dicit.

- (1) *En la manera que los otros omes.* Concord. cum leg. si quando in princ. C. de inofficio. testa. ubi vide per Bald. & Doct. & hoc ideo, quia fit concessio super prohibitis de jure communi, secus si concessio fieret super ampliatione, alias concessorum, ut declarat Bald. in leg. milites, col. 2. C. de testa. militis, loquens de statuto Venetorum, & adde, quod notat Bald. in leg. fin. fin. col. 2. C. de fideicom. ubi dicit, quod quando talis licentia testandi conceditur, intelligitur secundum consuetudinem loci, & adde eundem Bald. in per lud. feu. col. 9. & cum his quæ dicit Bald. in dict. leg. milites, concordare videtur Alb. in dic. leg. si quando in princ. & nota ex ista leg. quod rescriptum Principis in quantum possibile est, debet reduci ad jus commune, adde cap. causam, que de rescrip. & ibi per Abb. & vide Alex. consil. 33. vol. 1. versic. 3. probatur.
- (2) *El Rey tan solamente.* Principe enim auctorante nulla potest esse fraudis suspicio, ut & alias tradit Joan. de Platea in leg. fin. C. de vendend. reb. civita. L. 11. & in leg. fin. C. de locatio. prædio. civi. eo. li. & præfertur honoratus, vel electus à principe L. 1. & ibi idem Platea. C. de protello. & domest. lib. 12. & qui resident in præsentia Principis, sunt digniores cæteris, ut dicit Bald. in leg. 1. ff. de offic. proconsul. Adde circa ea, quæ operatur præsentia Principis Joan. de Plat. in leg. probatorias, C. de diver. offic. lib. 12. & quid si testamentum fit coram Duce, vel Marchione, seu alio domino in terris suis, videtur idem dicendum: si ille alium in temporalibus non recognoscit superiorem, & quod ita debeat intelligi, quod dicit Bald. in leg. Sancimus, in princ. C. de donationib. & quod dicit Guill. Brundic. in repeti. cap. Raynuntius, de testa. in parte, testamentum, 1. colum. 10. versic. 8. fallit.

L E X VI.

Indultum est rusticis, ut in jure deficientibus septem testibus cum quinque subscribentibus, vel uno pro aliis testentur, & in eorum præsentia, testamentum ordinetur. Hoc dicit.

E si por aventura, todos cinco non supieren escreuir, puede escreuir vno dellos, el que lo supiere fazer, por si, e por los otros. Pero tal testamento como este, que se haze ante testigos que non son todos letrados, non deve ser fecho en poridad; (1) ante lo deuen fazer leer paladinamente ante los testigos, que le acertaron y, porque non pueda ser fecho y engaño. (2)

L E Y VII.

Como vale el Testamento que el padre fize entre sus hijos, maguer non sea fecho acabadamente.

Ley 1.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

A Cabado testamento es aquel, que es fecho en algunas de las maneras que diximos en las leyes ante desta; e si de otra guisa lo fiziesse, non seria valedero: (1) pero si el padre fiziesse testamento, en que estableciesse por herederos a los hijos, (2) e a los nietos, que descendiesen

del, o partiesse lo suyo entre ellos, maguer en tal testamento non fuesen escritos mas de dos testigos, (3) valdria; bien asi, como si fuesse fecho acabadamente ante siete testigos, que pusiesen y sus nomes, e sus sellos. Ello mismo seria, quando desta manera el padre, o el auuelo, partiesse lo suyo, por palabra tan solamente, entre hijos, e sus nietos; faziendolo ante dos testigos, rogados, (4) e llamados para esto. Otrosi dezimos, que si en tal testamento como este fuesse ayuntada otra persona estraña, que heredasse (5) al padre en vno con los hijos, que quanto tañe en la persona del estraño, non valdria el testamento; como quier que en todas las otras cosas que fuesen y escritas, o dichas, seria valedero. (6) E aun dezimos, que si el padre fize testamento en escrito, (7) non guardando todas las cosas, que diximos, que deuen y fazer, e ser guar-

(1) *En poridad.* Nota hoc: nam per hoc verbum reprobatur opinio Azonis in leg. fin. C. de testa. posita ibi per gloss. volentis illam leg. loqui de testamento in scriptis, & non in nuncupativo. Sed an haberet locum ista lex in testamento nuncupativo, de quo non est confecta scriptura? Gloss. in leg. qui testamento. §. fin. ff. eod. tenet, quod non, & ista opinio videtur probari hic. Contrarium tenet gloss. & opinio illa communiter approbatur in dic. leg. fin. hodie tamen per dic. leg. ordinamenti, sufficit solemnitas testium ibi posita: quæ procedit tam in testamentis rusticorum, quam aliorum. Sed an in testamento in scriptis rustici, sufficiant hodie quinque testes, vel exigatur, quod seruetur dispositio. L. 3. Tauri? Videtur, quod non: imò, quod adesse debeant septem testes, & seruari debeat, quod in illa leg. Tauri disponitur, nisi contenta in eo plam dicantur coram testibus, & tunc valerent, ut nuncupativum, ut dixi supra eod. leg. 2. forte tamen dici potest, quod ubi non possent haberi septem testes, qui subscribant, sufficerent quinque testes literati, qui subscribant: & quod isto casu non sit hæc lex correctæ.

(2) *Ser fecho y engaño.* Nota hic, quod licet in testamento in scriptis implicite dicatur testatorem declarare voluntatem suam, ut dixi supra eod. in leg. 1. tamen plus evitatur falsitas, quando aperte dicitur, quam quando implicite.

L E X VII.

Potest quis testari inter liberos solum cum duobus testibus, sed relicta in tali testamento, aliis extraneis sunt invalida: nisi testator, & omnes filii subscribant testamentum laudantes, vel si ipse testator eorum testamentum scribat, & in fine dicat omnia in eo contenta, volo fore firma. Hoc dicit.

(1) *Non seria valedero.* Quid si testamentum fieret in terris infidelium? Vide per Bald. in leg. 2. C. quemadmodum test. aperian. ubi tenet, quod valebit testamentum ibi factum, secundum merum jus gentium, quod præsumitur ibi vigere, nisi contrarium probetur, & quod ita de facto respondit in testamento cujusdam mercatoris de Anchona. & sic ibi vult, quod valeat cum duobus testibus, & de isto dicto Bal. meminit Doctor de Palat. Rubens in sua eleg. repetitione, cap. per vestras in introductione, colum. 7. & quod si testamentum esset factum in portu maris juxta terram saracenorum, vide per eundem Bal. in rubrica, ff. de rer. divis. colum. 4. versic. sed quaritur an portus maris.

(2) *A los hijos.* Hodie vero ex dic. leg. 3. Tauri eadem solemnitas debet seruari inter filios, quæ inter extraneos, quæ lex procedit; & si testetur in scriptis ex mente, & verbis illius legis, & ita ibi dixit Michael de Cifuentes, & bene in gloss. illius legis.

(3) *Dos testigos.* De jure communi sufficiebant duo testes mares, vel feminae etiam non rogati, ut notat Gloss. in autent. quod sine, C. de testa. & in leg. fin. §. in omni, C. de codicil. hodie tamen per leg. ordinam. & dist. leg. Tauri videtur, quod etiam in testamento inter liberos testes debeant esse masculi. Et non feminae, ut vult Didacus de Castello in gloss. dic. leg. 3. super verbo siete testigos, ejus tamen fundamenta non multum urgent. Et forte in puncto juris in testamento inter liberos verius esset contrarium, cum istud fuerit omisum, tam in leg. ordinamenti, quam in leg. Tauri, quæ tantum locutæ fuerunt in numero testium: non autem in qualitate masculinitatis. Et sic tanquam casus omisus deberet remanere sub dispositione juris communis, L. commodissime, ff. de liber. & post. L. si vero, §. de viro, ff. solut. matris. L. precipimus, C. de appella. L. Sancimus, C. eod. cogita tamen, quia ex quo dic. L. ordinamenti communiter semper fuit intellecta de testibus masculis, & recte, quia mulieres non possunt esse testes in testamento, ut infra eodem leg. 9. Taurina, quæ ad illam se refert, & si testetur inter liberos, satis videtur velle, quod & testes sint masculi, & istud est tutius.

(4) *Rogados.* Nota, quod quando fit divisio hæreditatis à patre inter filios testes debent esse rogati, quod nota ad leg. fin. C. famil. hercis.

(5) *Heredasse.* Largè accipe, sive per viam legati, vel institutionis, ut in leg. fin. C. famil. hercis. & L. hac consultissima, §. ex imperfecto. C. de testa. & hoc etiam innuitur in ista leg. ad finem.

(6) *Seria valedero.* Limita, & intellige, quando filii essent æqualiter instituti: secus si inæqualiter, ut consuluit Ludovic. Roman. consil. 385. movetur ex dicto Speculatoris, tit. de instrumento. edit. §. compendiose, vers. quid si pater habens tres filios, dicens, quod privilegia quæcumque, quæ habet paternum testamentum factum inter liberos, procedunt, quando pater habens plures filios, in omnium favorem disposuit: secus si in favorem unius, & in odium aliorum, & dicit Decius consil. 105. ad finem, quod ista decisio multum videtur æqua, & naturalis, quo ad me tamen non caret scrupulo, & contra eam tenet Paul. de Castr. in leg. hac consultissima ad fin. C. qui res. facer. poss. sed quia parum momenti est hodie ista quæstio propter dispositionem dic. leg. Tauri, non insisto. Limita etiam istam leg. quando filii essent instituti: secus vero si extranei, & legata essent facta filiis: ut adducit Socin. consil. 5. volum. 3. ad finem, & nota bene, quod testamentum conditum inter liberos semper cenletur habere clausulam, quod valeat omni meliori modo, quo potest, L. coheredi, §. cum filia, ff. de vulga. & pupilla. tradit Alexan. in dic. §. ex imperfecto ad finem.

(7) *En escrito.* Quid ergo dictum est in principio hu-

jus

guardadas, poderlo y a fazer, en dos maneras. La primera es, que despues que el testamento es escrito, deue socreuir el padre, diciendo así: Este testamento, que fize, quiero que sea guardado: otrofi deuen dezir, e socreuir los hijos: este testamento, que fizo nuestro padre, otorgamoslo. La segunda manera es, que si el padre supiere escreuir, que lo puede fazer de su mano, diciendo en el los nomes de todos sus hijos, e todo su testamento en que manera lo faze, e como lo ordena: e sobre todo, deue el así escreuir: Todo quanto en este testamento escreui, quiero que sea guardado. E en el testamento que fuere fecho en alguna destas dos maneras, puede el padre mandar algo a ome extraño; e si quisiere, puede franquear sus seruos: pero ha menester, que tal testamento sea fecho ante dos testigos, (8) a lo menos, rogados, (9) e llamados para esto.

jus leg. procedit in testamento nuncupativo verbo tenus, vel cum scriptura, in qua adfuerunt duo testes, quæ vero sequuntur, procedunt, quando testamentum fit per scripturam non nuncupative: sed in scriptis, sed minus perfectè, ita declarat Azo. C. eod. in summa, colum. antep. versic. Sed nostri doctores, gloss. in authentica, quod sine, C. eod. tit.

(8) Dos testigos. Quid in testamento ad pias causas, vide in cap. relatum, de testa. & in cap. cum esset, eod. tit. & quid si testamentum fiat tempore pestis, vide Alex. in fin. C. eod. & latè per Franciscum de Sancto Nazario in suo tractatu de peste, fol. 37. cum sequenti, quid si testamentum fiat in mari, vide Cepol. in tractatu de seruitu. in c. sp. de portu. & quod habetur in leg. 1. tit. 2. lib. 5. ordin.

(9) Rogados. Exigebatur ergo etiam inter liberos isto jure partitarum, quod testes essent rogati: à fortiori ergo hoc erit hodie stante dic. leg. Tauri.

L E X VIII.

Testamentum factum inter liberos non revocatur per secundum testamentum non solemne, in quo non adsint septem testes. Item, & requiritur, quod testator dicat, quod revocat primum. Hoc dicit.

(1) En algunas de las maneras. Ex isto verbo reprobat opinionem Angeli in authentica hoc inter liberos, C. eod. ubi dixit, quod tunc testamentum inter liberos non tollitur per secundum etiam perfectum, nisi in secundo fieret revocatio prioris testamenti, quando primum testamentum erat scriptum manu patris, prout disponitur in authentica, quod sine, C. eod. & supra L. proxima ad finem. Secus vero secundum eum, si testamentum primum inter liberos fuisset nuncupativum, & hoc idem voluit ibi Alberic. in princ. illius aut. nam ut hic videtur istud procedit, etiam si primum testamentum fuerit nuncupativum, ut hic patet juncta L. supra proxima, & ista erat etiam communis opinio in dic. authent. hoc inter liberos, tunc menti, quia text. unde sumitur dic. aut. hoc inter liberos, multum faciebat pro opinione Angel. & Alberi.

(2) Faziendo despues. Quid si non faciat aliud testamentum: sed tantum deroget primo? Videtur quod non sufficiat, imo quod requiratur utrumque aliud, scilicet testamentum, & derogatio prioris, & idem videtur probari in dicta authent. hoc inter liberos, ubi Paul. de Cast. movet hanc questionem: & concludendum videtur, quod si ideo derogavit primum, quia volebat decedere intestatus, istud solum sufficere, juxta notata per Bart. in leg. si jure, ff. de legatio. 3. & Alex. in leg. nostram, colum. 1. C. de testa.

(3) Diciendo en si. Nota bene: nam non sufficeret ge-

L E Y VIII.

Como puede mudar, e reuocar, el padre, el Testamento que oviesse fecho entre sus hijos.

Mudar, e reuocar puede el padre, o el auuelo, el testamento, o la manda que oviesse fecho, entre sus hijos, en alguna de las maneras (1) que diximos en la ley ante desta; faziendo despues (2) otro testamento acabadamente, ante siete testigos, e diciendo en el; (3) como muda, e reuoca el otro, que fiziera primero. Ca, si el segundo testamento non fuessse así acabado, non se desfataria porende el primero.

L E Y IX.

Quales omes non pueden ser testigos en los Testamentos.

Testiguar non pueden en los testamentos, aquellos que son condenados por sentencia, que fuessse dada contra ellos, por malas cantigas, (1) o ditados que fizieron contra algunos,

Leyes
1. y 2.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

neralis clausula cassans, & revocans omne aliud testamentum, nisi etiam expresserit, quod cassat quodcumque testamentum, etiam factum inter liberos, ita dicit Paul. de Cast. in dist. authent. hoc inter liberos, quod nota. & hoc etiam est de mente Bald. ibi in princip. & tenet Socinus consil. 163. col. 8. vol. 2. & rectè: quia ex quo istud testamentum inter liberos, habet tacitam clausulam derogatoriam, oportet fieri istam mentionem. Sed an testamentum inter liberos, videatur etiam habere clausulam derogatoriam ad præcedentia testamenta, sicut intelligitur habere ad sequentia? Doctores non tangunt in dist. authent. Socinus in dist. consil. vult, quod non, quando exigetur specialis derogatio primi testamenti, ut quia ibi esset clausula derogatoria dicens, hoc non reperiri jure cautum, limita tamen istam leg. & dic. authenticam, nisi in secundo testamento etiam filii essent instituti, & esset eis favorabilis, quamprimum: nam tunc revocatur primum absque alia speciali derogatione, gloss. in authent. de testa. imperfecta. colla. 8. Bald. in dic. aut. hoc inter liberos, Alex. consil. 146. vol. 2. Paul. etiam de Cast. in dist. authent. & nota etiam, quod lapsus decennii post testamentum inter liberos, idem operatur, quod clausula derogatoria L. sancimus, C. de testa. Alex. consil. 105. volum. 4. colum. antep. & si in 2. testamento esset instituta pia causa, & filii in aliqua parte, non esset necessaria clausula derogatoria prioris testamenti, etiam facti inter liberos, ut adducunt Alex. in dist. consil. 105. & Jaso. in dist. authent. hoc inter liberos, versic. 4. singulariter limita. An autem, quod hic disponitur, procedat, quando in primo testamento fuit instituta pia causa, ut in sequenti sit necessaria clausula derogatoria ad primum, vid. Socin. consil. 229. volum. 2. colum. fin. versic. postremo, volentem, quod sic: quod est singulare dicit, allegat Oldrad. consil. 119. Titius condidit testamentum, &c. Item nota, quod si superveniat causa revocandi primum testamentum, tunc non requiritur in revocatione clausula derogatoria, secundum Bald. in dicta authentica, hoc inter liberos.

L E X IX.

Regulariter quilibet non vetitus potest esse testis in testamento: sunt tamen aliqui, qui non possunt esse testes: ut damnatus de famosi libelli confessione: ac de furto, de homicidio, vel de simili, vel majori delicto. Item apostata licet ad fidem redeat, & minor. xiiii. annis. Item servus, mutus, surdus, mulier fatu situritate durante, seu stultitia. Item prodigus, curatore sibi dato. Et pro libero se gerens potest esse testis, licet postea servus detegatur. Hoc dicit.

(1) Malas cantigas. Adde L. si cui, §. fin. ff. cod.

nos, con entencion de enfamarlos. Nin, otrofi, el que fuesse condenado por juyzio de los Judgadores, por razon de algund malefecho que fiziesse; así como por furto, o por homicidio, o por otro yerro semejante deſtos, (2) o por mas graue, de que fuesse dada ſentencia contra el. Nin, otrofi, ninguno de los que dexan la Fe de los Chriſtianos, e ſe tornan Moros, o Judios, maguer ſe tornassen (3) deſpues a nueltra Fe; que dizen en latin, Apollatas. Nin las mugeres, (4) nin los que fuesſen menores de catorze años. Nin los ſieruos. (5) Nin los mudos. Nin los ſordos. Nin los locos, mientras que eſtoubieren en la locura. Nin aquellos a quien es defendido que non uſen de ſus bienes, porque ſon deſgastadores dellos en mala manera: ca eſtos atales non pueden ſer teſtigos en teſtamento. Otrofi non lo puede ſer, ome que es ſieruo de otro. Pero ſi alguro de los teſtigos, que ſe acertaron quando ſe hizo algund teſtamento, andaua en aquella fazon por ome libre, (6) maguer deſpues faeſſe fallado en verdad que era ſieruo, non ſe embarga el teſtamento por eſta razon.

L E Y X.

Leyes
1. y 2.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

Si puede ſer teſtigo, o non, en el Teſtamento, el que ha natura de varon, e de muger.

Hermafroditus, en latin, tanto quiere dezir, en romance, como aquel que ha natura de

Partida VI.

(2) *Semejantes deſtos.* Vide L. 5. tit. 6. parti. 7. & in leg. 1. ff. de his qua notan. inf. ubi habetur, qui notentur infamia juris, etiam pro crimine privato: & in illis etiam intellige procedere, quod hic habetur. An autem damnati ex contractu, ex quo irrogatur infamia, possint esse testes in testamento, videtur, quod sic ex quo ista lex eos non excludit. Incontrarium tamen facit, quia repelluntur à testimonio, ex quacunque causa sint infames, ut in cap. licet ex quadam, de testi. & in cap. preterea, de testi. cogen. & notat gloss. ubi communiter Docto. in leg. 1. C. de summa trinita. & fid. carbo. & dixi in leg. 8. tit. 16. supra parti. 3. à fortiori ergo debent repelli in testamentis, ubi de majori præjudicio agitur, & istud videtur verius, & ista L. suppleri debet in hoc per alias, & sic infamis infamia juris qualitercunque sit, non potest esse testis in testamento.

(3) *Se tornassen.* Adde L. bi qui sanctam, C. de apoll. (4) *Ni las mugeres.* Adde §. testes, inſtit. de testa. (5) *Nin los ſieruos.* Idem dic de monachis, ſine licentia abbatis, ut tradit Joan. Fab. in diſt. §. testes, inſtit. de testa. & ibi dicit, quod ex hoc poſſunt impugnari multa teſtamenta, in quibus religioſi ſunt teſtes ſcripti ſine abbatis licentia, ſed tene contrarium, quia monachi bene poſſunt eſſe teſtes inſtrumentarii ſine licentia abbatis, ut tradit Socin. conſil. 17. volum. 1. Cardinalis in terminis iſtis, conſil. 100. incipit, teſtator habet, & Felin. in cap. cum nuntius de teſtib. (6) *Por ome libre.* Adde L. 1. C. de teſta. & §. ſed cum aliquis, inſtit. eod. titul.

L E Y X.

Si ſexus virilis in hermafrodito ſit potentior, erit teſtis in teſtamento: alias ſecus. Hoc dicit.

L E Y XI.

Si eſt contentio ſuper teſtamento inter hæredem ſcriptum, & teſtantis conſanguineos, vel legatarium, poſſunt eſſe teſtes legatarii, ſed hæres, vel ejus conſanguinei uſque ad quartum, nequaquam. Hoc dicit.

varon, e de muger. E eſte atal, dezimos, que ſi tira mas a natura de muger que de varon, non puede ſer teſtigo en teſtamento, nin en todas las otras mandas que ome fizieſſe. Mas ſi ſe acostaſſe mas a natura de varon, eſtonce bien puede ſer teſtigo en teſtamento, e en todas las otras mandas que ome fiziere.

L E Y XI.

Si aquellos a quien mandan algo en el teſtamento, pueden ſer teſtigos en el, o non.

Contienda naſciendo ſobre el teſtamento, entre el heredero que era eſcrito en el, (1) e los parientes del finado que quieſſen deſatar el teſtamento; eſtonce dezimos, que bien pueden teſtigar aquellos a quien fueſſe algo mandado en el, ſi ſe acertaron y quando fue fecho. Eſto miſmo ſeria, ſi alguno deſtos a quien el finado dexaſſe algo en el teſtamento, ouieſſe contienda con los herederos, en razon de la coſa quel fueſſe mandada en el. Ca eſtonce podrian teſtigar los otros, (2) que fueſſen y eſcritos, ſobre tal razon, pues que non tañe la contienda de tal coſa a ellos. Mas el que fueſſe eſtablecido por heredero, (3) o ſu padre, o los que deſcendieſſen del, o ſus hermanos, o los otros parientes cercanos falta el quarto grado, (4) non pueden ſer teſtigos, ſobre la contienda que ouieſſe el heredero con los parientes del finado, o

B con

(1) *Eſcrito en el.* Ex hoc verbo videtur velle hæc lex, quod ejus dispositio procedat, quando legatarius adducitur in testem, super valore testamenti facti in scriptis, vel de quo fuit facta publica scriptura: & legatarii fuerunt descripti in tali testamento. Non ergo procederet in testamento nuncupativo, de quo non fuit facta scriptura, & hujus opinio. fuit Nico. de Mathare, relatus à Bald. in leg. distantibus, C. de testa. & idem voluit Abb. in cap. insuper, colum. penult. de testi. Si tamen in omnem eventum, siue valerit institutio hæredis, siue non, legatarii essent consecuturi legatum, tunc indistincte admittuntur in testes, ut voluit Joan. And. Anton. Abb. post alios antiquos in dic. cap. insuper, unde cum hodie de L. regni. 1. tit. de los testamentos, lib. 5. ordin. & si vitietur testamentum, vel non, adeatur hæreditas ex eo, adhuc legata debentur, dicendum esset, quod indistincte hodie legatarii admitterentur in testes, vide etiam Joan. Fab. in §. legatarii, inſtit. delega. & per Alex. conſil. 177. colum. penult. volum. 2. & per Joan. de Imol. in leg. qui testa. in princ. ff. de testa.

(2) *Los otros.* Non ergo ipse legatarius litigans, vide per Aug. in §. legatarii, inſtit. delega. (3) *Por heredero.* Adde §. sed neque, inſtit. de testa. & tene menti istam leg. quatenus dicit de fratribus, & consanguineis intra quartum gradum, quia non memini sic vidisse, per LL. juris communis, vide tamen, quæ notat Salic. in leg. parentes, C. de testi. ubi etiam vult, quod isto casu fiat computatio graduum, secundum jus civile, de quo in leg. 3. tit. 6. parti. 4.

(4) *Falta el quarto grado.* Vide quæ notat Alex. conſil. 47. in princ. volum. 2. & ex ista leg. videtur probari, quod si unus ex testibus requisitis in testamentis esset inhabilis, vel non omni exceptione major, quod non suppletur ejus defectus ex integritate aliorum, eo quod requiratur, quod omnes sint integri testes, vide Juso. in leg. si quis ex argentariis, §. cogentur, colum. 1. ff. de eden. & Decium conſil. 105. & quæ dixi supra eod. leg. 1. in gloss. ante siete testigos, & quod notat Joan. de Imol.

con los otros omes, en razon del testamento, en que fuessé escrito (5) por heredero.

L E Y XII.

En que cosa puede ser escrito el Testamento.

Leyes
1. y 2.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

EN pergamino de cuero, o de papel, o en tablas, quier sean con cera, o de otra manera, o en otra cosa, en que se pueda fazer escritura, e parecer, puede ser escrito el testamento. E aun dezimos, que de vn testamento puede ome fazer muchas cartas, de vn tenor. E destas cartas puede el testador leuar la vna consigo, e las otras puede poner en algund lugar seguro, así como en Sacristania de alguna Iglesia, o en guarda de algund su amigo. E estas cartas deuen ser fechas en vna manera, selladas de vnos sellos mismos, e de tantos la vna como la otra, de guisa que acuerden las vnas con las otras. Pero si alguna dellas fuere mengua-

da, non empece (1) a las otras que fuessen complidas.

L E Y XIII.

Quien puede fazer Testamento, e quien non.

Todos (1) aquellos a quien non es defendido por las leyes deste nuestro libro, pueden fazer testamento; e los otros que non le pueden fazer, son estos. El hijo que esta en poder (2) de su padre, maguer el padre gelo otorgasse. Pero si fuessé Cauallero, o ome letrado, qualquier destos hijos, que aya de los bienes que son llamados, peculio castrense, vel quasi castrense, puede fazer testamento dellos. Otrosi dezimos, que el moço (3) que es menor de catorze años, e la moça que es menor de doze años, maguer non sean en poder de su padre, nin de su auuelo, non pueden fazer (4) testamento. E esto es, porque los que son desta edad, non han entendimiento cumplido. Otrosi, el que fuessé salido de memoria, (5) non puede fazer testamento, mien-

Ley 4.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

tra

Imol. in leg. qui testamento, in princ. ff. de testa. ubi vult, quòd si sunt duo testes, non omni exceptione majores, habentur loco unius.

(5) *Escrito.* Ex hoc verbo videtur, quòd etiam si testamentum iuuetur scriptura tabellionis, vel alias, consanguinei hæredis, non possunt esse testes intra quartum gradum. Contra quod videtur, quod dixi supra in gloss. 1. ad quod potest dici, quod aliud sit in legatariis, qui non repelluntur, imò admittuntur de jure, secus in istis, qui repelluntur jure, & ista lex etiam facit contra id, quod notat Salyc. in leg. parentes, C. de testi. ubi voluit, quòd si frater fuit rogatus testis in testamento fratris: bene possit esse testis: quia testator habet auctoritatem consociendi factum suum, allegat. L. qui testamentorum, §. per contrarium, ff. de testa. neque, ut hic vides, etiam si sit rogatus, potest esse testis in testamento: sed procedit, quando hæres institutus esset frater testis: dictum vero Salic. procedit, quando extraneus esset institutus.

L E Y XIII.

Potest scribi testamento in pergameno, papyro, vel tabula, etiam cerea, vel alia re, in qua scribi potest: & possunt ejusdem tenoris fieri plures chartæ testamenti: quarum una defectuosa, non nocet aliis perfectis. Hoc dicit.

(1) *Non empece.* Nota hoc verbum, & hoc ideo est, quia ratione abundantioris probationis in pluribus chartis scribitur, ut in leg. unum, versic. idque interdum, ff. de test. unde si in aliis chartis bene sit scriptum, eis statuitur, & non nocet charta defectuosa: quia abundans cautela, non solet nocere L. testamentum, C. cod. gloss. & Doctor. in leg. fin. C. secund. tabul. cap. cum L. & A. de re judic.

L E Y XIII.

Testari potest quilibet non vetitus: non tamen possunt testari filiusfami. etiam de patris consensu, nisi de peculio castrensi, vel quasi. Item, nec masculus minor XIII. annis, aut femina minor XII. quia intellectum non habent. Item, nec stultus durante stultitia, aut prodigus cui est bonis interdictum: ante interdictionem verò testamentum valet. Item nec mutus, & surdus simul à nativitate: secus si à casu, quia tunc bene potest, si ipse scribat illud, alias non, nisi de permisso Principis: nec etiam solum mutus à nativitate potest testari: quod raro accidit: surdus vero tantum bene potest testari. Hoc dicit.

(1) *Todos.* Adde L. ab ea parte, ff. de proba. & leg.

si queramus, ff. de testa.

(2) *Que esta en poder.* Hodie testatur, ac si sui juris esset ex L. 5. in ordin. Tauri, quæ corrigit istam leg. & similes. De jure communi vero, vide in ista materia, quæ late tradit Guilliel. Benedic. in repetitio. cap. Raynuntius, de testa. in verbo, & Matrem insuper Cleram. & quæ habentur in cap. licet de sepulta. lib. 6. non tamen poterit hodie filiusfamilias testari in adventitiis, quatenus esset in præjudicium ususfructus parentis, secundum Joan. de Imol. in cap. quia de ingredientibus, de testa. colum. 6. cum princ. 7. sic, & fructus bonorum adventitiorum remanent patri: & si filius ingreditur religionem, secundum Joan. Fabr. & Salic. in autent. ingressi, C. de Sacrosan. Eccles. quidquid dixerit Abb. in cap. in presentia, colum. 19. de proba.

(3) *El moço.* Extende istam L. & si pupillus testetur ad pias causas, ut probatur in cap. si pater, de testa. lib. 6. & est communis opinio Doctorum, quam tenet Bart. in repet. leg. 1. C. de Sacrosan. Eccle. & tenet etiam ibi Bald. in repe. quæst. 11. ubi etiam Salyc. contra Richardum ejus avunculum, ubi etiam Alex. tradit etiam latè Guilliel. Benedic. in repet. cap. Raynuntius, de testa. in verbo, Adjecte impuberi, & ibi ad finem adducit illud, quod est notandum, quod testamentum præsumitur factum à pubere: unde contrarium asserenti, incumbit probatio, allegat Inno. & alios, qui eum sequuntur in cap. in presentia, de proba. ubi ad hoc est textus notabilis.

(4) *Non pueden fazer.* Si tamen impubes esset doli capax, posset cum eo Princeps dispensare, ut faciat testamentum, vid. Alex. in leg. fin. C. de testa. mili. & in leg. si frater, C. qui testa. facer. poss. Bart. in leg. si queramus, ff. de testa.

(5) *Salido de memoria.* Quid de fatuo? Joan. Fabr. in §. præterea insit. quibus non est perm. ff. facer. testam. tenet, quòd potest testari, & sequitur ibi Ang. facit text. in leg. si frater, C. qui testa. facer. poss. & ibi notat Paul. de Castr. & Alex. quod major. 14. annis, licet habeat imbecillitatem sensus, potest testari: quia talis imbecillitas post 14. annum, non consideratur à lege, & intellige de fatuo, qui iudicium rei recipit, ut dicit Joan. Fabr. ubi supra. Idem tamen in lib. 10. etymologiarum, & refert S. Thom. 2. 2. quæst. 46. art. 1. fatuum vult dici eum, qui caret sensu iudicandi: stultum autem, qui habet sensum, sed habetatum: furiosus vero non testatur, ut hic etiam si ad pias causas testetur, ut in cap. fin. de successio. ab intesta. & idem de ebrio, dum est ebrius: quia furiosus comparatur, ut in cap. à crapula: cum ibi notatis de vit.

tra que fuere desmemoriado: (6) nin el desgastador (7) de lo fuyo, a quien ouiesse defendido el Juez, (8) que non enajenasse sus bienes. Pero, si ante (9) de tal defendimiento ouiesse fecho testamento, valdria. Otrrosi dezimos, que el que es mudo, (10) o sordo, desde su nascencia, (11) non puede fazer testamento. Empero, el que lo fuessse por alguna ocasion, assi como por enfermedad, o de otra manera, este atal, si supiesse escreuir, puede fazer testamento, escriuiendolo por su mano misma. (12) Mas si fuessse letrado, (13) e no supiesse escriuir, non podria fazer su testamento. Fueras ende en vna manera; si le otorgasse el Rey, que lo escriuiessse otro alguno en su lugar. En esta nanera misma podria fazer testamento el ome letrado, que fuessse mudo desde su nascencia, maguer non fuessse sordo: e esto acaesce pocas vezes. (14) Empero, aquel que fuessse sordo desde su nascencia, o por alguna ocasion, si este atal pudiere hablar, (15) bien puede fazer testamento.

Partida VI.

L E Y XIII.

En que manera el que fuere ciego puede fazer Testamento.

EL ciego non puede fazer testamento, fueras ende desta manera: (1) deue llamar siete testigos, (2) e vn Escriuano publico; e delante dellos deue dezir, como quierfe fazer su testamento. Otrrosi deue nombrar, quales son aquellos que establee por sus herederos, e que es lo que manda: e el Escriuano deue escreuir todas estas cosas delante los testigos, o si eran ante escritas, (3) deuen ser leydas delante dellos: e despues que fueren escritas, e leydas, deue dezir el ciego manifestamente, como aquel es su testamento. E de si, cada vno de los testigos deue escriuir su nome (4) en aquella carta, si supiere escreuir; e si non, deuelo fazer escreuir a otro. E tambien el Escriuano publico que escriuiere la carta, como los testigos, deuen sellar la carta con sus sellos: e si el Escriuano publico non se pudiere auer, deuen

Ley 2.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

B 2

uen

¶ *bonest. clericorum, & vid. gloss. in capit. unusquisque, 22. quest. 4. & idem erit in dormiente, ut in clementina si furiosus, de homicid. & tradit Barba. in cap. 2. de testa. & in cap. fin. de successio. ab intest. & idem dic in frenetico, arg. dic. clementine, si furiosus, vid. per Bal. in leg. 2. col. 7. versic. 10. quaro, C. de rescin. venditi. & tex. notabilis in cap. cum dilectus, de success. ab intestato.*

(6) *Mientras que fuere desmemoriado. Sed quid in dubio, an præsumat fæctum testamentum tempore furoris, vel dementiæ, vel tempore dilucidi intervalli? Vide gloss. in cap. indicia germanum, 3. quest. 9. & in cap. fin. in verbo compositum, de successio. ab intest. & per Bar. in leg. 2. ff. de bono. poss. insan. furio. dela. ad finem, & per Bal. Alex. & Jason. in leg. furiosum, C. qui testa. facer. poss. & videntur Doctores se resolvere, quod si furor non fuit instantaneus, vel parvo tempore durans: imò duret per aliquod tempus, vel per menses, licet aliquando aliqua intervalla habuisset, quod tunc actus præsumat fæctus tempore furoris: nisi pars adversa aliud prober, vide etiam de hoc Roderic. Suarez allega. 1. & Jason. in dic. leg. furiosum, versic. quid autem si non apparet quo tempore, & Socin. consil. 42. volum. 1. Alexan. consil. 14. 1. vol. & consil. 85. vol. 2. ubi notabiliter, & consil. 92. col. 4. vol. 5.*

(7) *Desgastador. Adde L. si cui, ff. cod. & §. item prodigus inst. quib. non est permis. facer. testa. Sed an testetur ad pias causas, vide per Bald. in leg. 1. C. de sacrosan. Eccles. & per Joan. de Imol. in cap. quia ingredientibus, col. 5. de testa. & tenent, quod non; teneret tamen testamentum factum ante interdictionem, ut ibi per eos, & habetur hic.*

(8) *Defendido el juez. Non ergo loquitur hic, lex in interdictione facta à lege: quia testamentum talis non teneret etiam factum antea, quod non est interdictione facta à iudice, ut subditur hic.*

(9) *Pero, si ante. Si fiat quis intestabilis, an tenebit testamentum antea factum? Vide per Joan. de Imol. in dic. leg. si cui.*

(10) *Que el que es mudo. Ortum habet à leg. si mutus, ff. eodem, & à lege discretis, C. qui testamen. facer. poss. & à §. item mutus, instit. eodem, & à notatis per Azo. in summa, C. qui testa. facer. poss. versic. item mutus.*

(11) *Desde su nascencia. Hoc intellige, quando mutus caret intellectu, alias secus, ut tradit Alex. in leg. discretis, C. qui testa. facer. poss. ubi vide, quid de milite muto, & quid si mutus testetur ad pias causas.*

(12) *Escriuiendolo por su mano misma. Qui ergo in infirmitate constitutus, perdidit loquelam, non poterit*

testari hæredem signis instituendo: debet ergo tali casu nomen hæredis propria manu scribere, ut hic patet: & vide per Ang. in leg. discretis, C. qui testamen. facer. poss. Paul. de Castr. in leg. hac consultissima, §. at cum humana, C. de testa.

(13) *Letrado. Id est, legere sciens.*

(14) *Pocas vezes. Quia secundum naturam, qui mutus est, debet necessario esse surdus, ut in dic. leg. discretis, Azo. ubi supra, & nota, quod cum muto, & surdo à nativitate, neque Princeps dispensat, ut possit testari: quia nullo modo potest concipere conceptum mentis, cum non censetur habere mentem, vel intellectum, quoad exercitium, secundum Paul. de Cast. qui ita declarat in leg. si mutus, ff. eod. quod intellige, ut prædixi in gloss. proxima 2. quando mutus caret omnino intellectu, alias secus, & dicit Bald. in leg. humanitatis, col. 1. C. de impube. & aliis, quod contra mutum, & surdum à nativitate non potest fundari processus: quia caret sensu: vide tamen Bald. in leg. unica, col. 6. C. de confes.*

(15) *Pudiere hablar. In surdo à nativitate videtur hoc impossibile à natura, quia si est surdus à nativitate, est mutus, secundum Azon. ubi supra.*

L E X XIII.

In testamento cæci debent septem testes, & unus tabellio, vel ejus loco testis octavus ad subscribendum adhiberi, qui subscribant, & sigillent testamentum, & debet coram eis cæco dicente scribi, vel si jam est ordinatum legi, & cæcus dicet illud fore ejus testamentum. Hoc dicit.

(1) *Fueras ende desta manera. Probatur hic, cæcum non posse testari in scriptis, ita quod testes, & tabellio nesciant ejus dispositionem: possit enim cæcus, qui testaretur in scriptis faciliter decipi, & subijci sibi una scriptura pro alia.*

(2) *Siete testigos. Hodie sufficiant 5. ut in leg. 3. in ordina. Tauri.*

(3) *Ante escritas. Possunt enim ante scribi sine testibus, etiam per plures dies, in leg. hac consultissima, §. at cum humana, C. qui testa. facer. poss. & ibi Paul. de Cast.*

(4) *Escriuir su nome. An etiam hodie stante L. 3. Tauri, servanda sit ista solemnitas, & alix in ista leg. descriptæ in testamento cæci? Videtur, quod sic, quia per legem Tauri nihil est immutatum circa hoc, nisi in numero testium, in aliis ergo servari debet ista lex, L. sancimus, C. de testa. ita tenet Michael de Cifuentes, & licet istud videbatur juridicum: credo tamen, quod in practica non possit obtineri, ut ex omissione istius solemn-*

uen auer otro que lo escrita, e que sean, con el, ocho testigos en lugar del Eicriano. E esta guarda deve ser fecha en el testamento del ciego, porque non pueda ser fecho ningun engaño.

L E Y XV.

Como los que son juzgados a muerte, o son desterrados para siempre, non pueden fazer Testamentos.

Ley 3.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

Juzgado (1) seyendo alguno a muerte, por yerro que ouiesse fecho, pues que tal sentencia fue dada contra el, non puede fazer testamento. (2) Esso mismo dezimos, del que fuessse desterrado para siempre en alguna lla, si le tomassse el Rey todo lo fuyo; mas si non le tomassse todo lo fuyo, o fuessse desterrado a tiempo, bien puede fazer testamento, de los bienes que le fincaron. Otrosi, aquel contra quien fuessse dada sentencia de muerte, e se algare della, bien podria despues fazer testamento de lo fuyo: e si ante que fuessse confirmada la sentencia, finassse, valdria el testamento que assi ouiesse fecho. Mas si este que fuessse condenado a muerte, es Caualle-

ro, fizieron los Sabios antiguos departimiento, en razon del yerro por que era juzgado. Ca, si el auia fecho yerro en Caualleria, assi como estando (3) en huerte, vendiendo, o baratando las armas; o fuessse desmandado al Cabdillo, faziendo lo que le vedaua, o non cumpliendo sus mandamientos, assi como deuiessse; si por tal razon como esta fuessse dada contra el sentencia de muerte, non podria despues fazer testamento. Fuerras ende, si en tal juyzio fuessse otorgado, que lo pudiesse fazer. Ca estonce, en los bienes que son llamados, castrense peculium, puede fazer testamento, o manda; mas de los otros non. E si por auentura, el Cauallero fuessse juzgado a muerte, porque quebrantasse su fe, (4) o por algund yerro que cupiesse en traycion, estonce non podria fazer testamento en ninguna manera. Pero si el yerro que fiziesse el Cauallero, non fuessse de fe quebrantada, nin tanxesse en pleyto de Caualleria; mas fuessse aral, en que caen los otros omes, comunalmente, a las vegadas; assi como por razon de adulterio, o de furto, o de otro yerro qualquier semeiante destos; estonce bien po-

lemnitis, & sigillorum testium, testamentum caeci viri-
tur: tum, quia ista sigilla testium desierunt esse in usu,
& subscriptiones tantum exiguntur per leg. Tauri in tes-
tamento in scriptis, & cum dicta leg. Tauri veniat ad de-
clarationem legis ordinamenti, & voluit tollere illud du-
bium, quod causabatur ab illa lege, an per eam dero-
gatum fuisset huic legi partitarum, specialiter dispen-
tati circa testamentum caeci, & declaravit in testamento
caeci, debere intervenire quinque testes, videtur voluisse,
quod in omnibus aliis seruari sufficeret formam dic.
leg. ordina. secundum quam ista subscriptio, & sigillatio non
est necessaria, videtur ergo quod dic. L. Tauri voluit cor-
rigere istam leg. disponentem circa formam testamenti
caeci, & reducere ad formam dic. L. ordinamentorum: dum
tamen interveniant quinque testes, potuit enim dic. L.
huic derogare, cum sit de jure positivo, cum & per sta-
tutum dicat Bar. posse fieri in leg. si queramus, ff. de tes-
ta. & licet per dic. leg. ordina. non poterat recte dici
istam leg. quatenus ad testamentum caeci, esse correctam,
ut notat Bald. in dist. leg. si queramus, ff. de test. ubi di-
cit, quod per statutum, quo disponitur, quod sufficiant
quinque testes in testamentis, non videtur tolli, quod
a jure communi est dispositum in testamento caeci: ta-
men stante dic. leg. Tauri, quae expresse disponit suffice-
re quinque testes in testamento caeci, videtur tenendum,
quod ista solemnitates hujus legis, non sint hodie ne-
cessariae: imò, quod ex mente dic. leg. videtur, quod ubi
non possit haberi tabellio, teneret testamentum caeci
nuncupative factum cum quinque testibus, coram quibus
caecus expressit suam voluntatem: licet nulla fiat inde
scriptura, articulus tamen ista est dubius. Tu cogita, pro-
cederet tamen sine scrupulo, quod dico, si caecus testa-
retur inter liberos ex communi opinione Docto. in dic.
leg. hac consultissima, quod illa lex non procedat, quan-
do caecus testaretur inter liberos, posset etiam caecus tes-
tari ad pias causas cum duobus testibus, juxta capitulum
relatum, & capitulum cum esse, de testa. ut etiam
voluit Alex. in dic. leg. hac consultissima, col. fin.

L E X XV.

Non potest testari condemnatus ad mortem, vel in insulam deportatus, ademptis bonis, nisi pendente appellatione, facto testamento, moriatur: aut sit miles, qui de militari crimine ad mortem sit damnatus, qui potest postea de castrensis, si ibi in sententia concedatur testari, nisi pro fidei fractione, vel prodicione damnetur: sed

si pro aliis criminibus non militaribus damnetur, ut de adulterio, furto, vel de aliis criminibus, quae etiam non milites committunt, tunc potest, ut paganus testari: sed non jure militari, quia privilegium illud perdidit per sententiam. Hoc dicit.

(1) Juzgado. Ortum habet à notatis per Azonem, C. qui testis. facer. pos. in summa, versic. item diximus.

(2) Non puede fazer testamento. Hæ LL. & aliæ LL. juris communis, à quibus ista sumpta sunt, corriguntur hodie in regno per leg. 4. Tauri, quinimo, & dicunt Doctores, quod per statuta, & consuetudines locorum damnati ad mortem naturalem, vel civilem, faciunt testamenta, ut dixit Joan. de Imol. in cap. quia ingredientibus, col. 8. de testa. Alber. in leg. ejus qui, §. 1. ff. eod. unde & poterunt donare causa mortis, ut in leg. cum hic status, §. si miles uxori, ff. de dona. inter virum, & uxo. Sed an sicut per dic. leg. Tauri, isti sic damnati habitantur ad testamenti factionem activam, videantur habitati ad passivam, ut sic capere possint ex testamentis aliorum? Dic, quod non, ut & in commento illius legis dixit Michael de Ciferentes. Cui adde id, quod habetur per gloss. & Docto. in leg. in cui, §. 1. in gloss. fin. ff. de testamentis. In contrarium tamen videtur, quod cum per istam legem possit testari active, per consequens, videtur habitatus, quod & sit testabilis passive. Item, quia cum non sit servus pœnæ ad testandum active, sic nec passive, & forte ista lex ideo non fancivit, quia non reputavit servum pœnæ damnatum ad mortem, prout & voluit Salic. etiam de jure communi loquendo in authentica, sed hodie, C. de don. inter virum, & uxo. post aliquas gloss. quæ idem voluerunt, quæ opinio videtur approbari in dista leg. Tauri. Tu cogita, & an possint testari, de illis bonis, quæ de jure communi confiscabantur, sed per authenticam. Bona damnatorum reservantur certis personis, ut etiam habetur in leg. 6. tit. 7. part. 7. & in leg. 8. tit. 10. & L. 5. tit. 31. ead. part. vide per Roder. Suarez in repe. L. 9. tit. de las mandas, lib. 3. for. LL. 10. limitatione, & tu vide, quæ dixi in leg. 5. tit. 31. 7. par.

(3) Assi como estando. Nota hic, quod crimen, dicatur militare crimen, adde LL. 2. & 3. ff. de re milita. & L. fin. tit. 21. par. 2.

(4) Quebrantasse su fe. Id est, juramentum quod præstitit, cum fuit assumptus ad militiam, ut habetur in leg. ex militare, ff. de testa. milit. Paul. vero de Castr. in leg. & militibus, C. de testa. militis exponit, ut quia fecit prodicionem duci, belli, vel transfugit ad hostes.

podria fazer (5) testamento, despues que fuesse judgado a muerte, guardando, e poniendo en el, todas aquellas cosas, que los otros omes deuen guardar, e poner, en los testamentos. Ca la mayoria, e el priuillejo que el ouiere por razon de la Caualleria, en fazer como quisere, pierdelo por tal sentencia, que fuesse dada contra el.

L E Y XVI.

De los omes que son dados por refenes: e los judgados por enffamados, por cantigas que fizieron: e los que fuesen sieruos: e de los otros que non fazen Testamento.

Refenes dan a las vegadas los omes por si a los enemigos, por salir de catiuo. (1) E porque estos arales, que son dados en refenes, non son en su poder, por ende non pueden fazer testamento. Otrosi dezimos, que aquel contra quien fuellè dado juyzio por razon de cantiga, (2) o por razon de ditado, que ouiesse fecho contra otro, en quel dixessè atal mal, por que pudiesse

ser enffamado, este atal non podria despues fazer testamento. Otro tal feria, si alguno fiziesse testamento, cuydando que era libre, si despues fuesse prouado que era sieruo, que non valdria su testamento. Ello mismo feria, que non valdria el testamento, que fiziesse el que cuydasse ser salido de poder de su padre, si fuesse prouado despues, que non era asì. E aun dezimos, que los hereges, despues (3) que son condenados por sentencia de heregia, non pueden fazer testamento, nin aquellos que son judgados por traydores.

L E Y XVII.

Como, los que entraron en Religion, non pueden fazer Testamento.

Religiosa vida escogiendo, algun ome, o alguna muger, de fazer, asì como entrando (1) en algun Monesterio, o faziendose Hermitaño, (2) o emparedado, (3) o tomando otra Orden, (4) este atal non puede fazer testamento; mas todos los bienes que ouiesse, deuen ser de aquel

(5) Podria fazer. Communiter gloss. & Doctores dicunt contrarium, ita intelligentes *L. 1. de veter. & milit. successio.* dicunt enim, quod miles damnatus de crimine communi non potest facere testamentum, ita Azo. in *summa, C. de testa. milit. ad finem*, gloss. & Doctores in *leg. & militibus, C. eod.* ista vero lex partitarum dicit, quod miles damnatus de communi crimine ad mortem naturalem, vel civilem poterit testari: non tamen gaudebit privilegio militari in testando: sed testabitur jure communi.

L E X XVI.

Obsides qui dati sunt loco captivorum populi Romani testari non possunt. Item damnatus ob crimen famosum intestabilis efficitur, ideo testamentum facere non potest, nec est capax testamenti. Item de statu suo dubitans, vel errans non potest testari: ut quia nescit se manumissum, vel emancipatum. Item hi quibus à lege interdicitur bona, ut hæretici, & rei perduellionis. Item nec servus. Hoc dicit.

(1) *Catiuo.* Idem si dentur pro pace componenda, vel tenenda, secundum gloss. in *leg. obsides, ff. eod.* & intellige, ut ibi declarant Bald. & Angel. quando darentur obsides his, qui non sunt subditi, apud quos nulum est commercium, vel hospitium veluti Turcis.

(2) *De cantiga.* Adde *L. lex cornelia, §. fin. ff. de injur. & leg. ii. cui, §. 1. & L. cum lex, ff. eod.*

(3) *Dispues.* Imo, & testamentum antea factum irritatur, si crimen hæresis, vel majestatis committant. *L. manicheos, C. de hæretis.* declarat Paul. de Cast. in *leg. ii. cui, ff. eod.* & probatur in *leg. ejus qui, §. 1. ff. eodem*, & expeditur est, tam de jure canonico, quam civili, quod hæretici cujuscunque sectæ, & credentes, & fautores, & receptatores sunt privati fæctione testamenti, ut in *authentica credentes, C. de hæretis. cap. ex communicamus, §. credentes, eod. tit.* & eorum bona à die commissi criminis sunt confiscata, ut in *cap. cum secundum leges de hæretis, lib. 6.* & tradit Alber. in *leg. cognovimus C. de hæretis.* an autem infamis ex alio crimine possit testari? Paul. de Cast. in *dic. leg. ii. cui, §. 1. dicit*, quod sic, & rectè, ut dicit *tex. in dic. leg. ejus qui, §. 1. & in leg. 1. C. de secund. nupt. num. 7.* dicit, quod non, ex eo, quia dato quod non sit condemnatus ipso facto, videtur infamis *L. palam, §. que in adulterio, ff. de*

ritu nup. privatus enim intelligitur bonis, unde non potest testari, & ita dicit fuisse consultum per quendam Anastasium Doctorem, ut habetur insertum in libro consiliorum Barba. in *fin.* & quod bona sodomitæ confiscantur, habetur jure hujus regni in pragmatice rerum catholicorum.

L E X XVII.

Ingressus religionem non habet testamenti fæctionem, quia succedit ei religio, nisi habeat hæredes descendentes, inter quos potest bona dividere, ut quilibet habet ad minus legitimam, quæ est, si sunt quatuor, vel pauciores, pro omnibus tertia pars bonorum, si plures, dimidia absque ullo gravamine, vel conditione, & si plus eis donet: habet locus ille, vel religio, tantum pro legitima, sicut unus eorum esset habiturus, sed si nihil disposuit morte præventus, habebunt filii legitimam, locus autem, seu religio residuum. Hoc dicit.

(1) *Entrando.* Intellige profitendo tacite, vel expresse, nam infra annum probationis (de quo *17. quest. 1. in summa, & in cap. 1. & cap. beneficium, de reg. lib. 6.*) testari potest, quid tamen si intestatus decedat infra annum probationis, an applicentur bona monasterio, vel consanguineis succedentibus ab intestato? Variæ fuerunt opiniones, de quibus per Joan. de Imol. in *cap. quia ingredientibus, col. 3. de testa.* & ante eum per Cynum in *auth. ingressi, C. de Sacrosanct. Eccles.* mihi verior videtur opinio, quod succedant venientes ab intestato, in qua se inclinât Joan. de Imol. *ubi supra*, & tenet Abb. in *cap. in presentia, de probat. Jafon. in authent. si qua mulier, ad fin. C. de Sacrosanct. Eccles.* ubi alios refert, licet Decius in *dic. cap. in presentia, de probat. num. 73.* dicit magis communem opinionem esse, quod succedat monasterium, & in eam ipse videtur inclinare.

(2) *Hermitaño.* Si intelligas de eremitis facientibus professionem, ut sunt eremitæ monachi Sancti Augustini, de quibus in *capitulo primo, versiculo sane, de religios. domib. lib. 6.* planè hoc procedit: si vero sit eremita non professus, & qui potest habere proprium, & iste talis potest concedere testamentum, ut Alberic. dicit in *authent. ingressi, col. penult. ad finem, C. de Sacrosanct. Eccles.* gloss. in *cap. qui vere. 16. quest. 1. Abb. in cap. cum monasterium, de electio.*

(3) *Emparedado.* Intellige, ut prædixi in aliis, si profitentur sub aliqua ex religionibus approbatis: & de istis fit mentio in *leg. 29. in quaterno gabellarum.*

(4) *Otra orden.* Quid si non ingrediatur monasterium, sed in manu Episcopi proficitur regulam monasticam in

ge-

aquel Monasterio, o de aquel lugar, do entrassé, (5) si non ouiesse hijo, o otros que descendiesen (6) por la línea derecha, que hereden lo suyo. Mas si este atal ouiesse hijos, o otros herederos que descendiesen del, puede partir (7) entre ellos lo que ouiere, de manera, que de a cada vno dellos su legitima parte, e non mas. E si por auentura, mas les quisiere dar de su parte legitima, e tñonce, tanta parte deue ser dada al Monasterio,

quanta cayere al vno dellos. (8) E a esta parte legitima dicen en latin, parte debita iure naturæ. Empero, si despues que entrassé en la Religion, se muriesse, ante que partiesse lo suyo a sus herederos, alsí como sobredicho es, sus hijos (9) deuen auer su legitima parte, e el Monasterio todo lo otro. E la legitima parte que deuen auer (10) los hijos, es esta; que si fueren quatro, o dende ayuso, deuen auer de las tres partes la vna, de

to.

genere? Vide Bal. in *autb. nisi rogati, C. ad Trebel. Innoc. & Abb. in cap. porcellum, de regul. & intellige istam legem, quando ingrediatur monasterium, seu ordinem, qui habet proprium in communi, & non in particulari, secundum Alberic. in *dist. autb. ingressi, ad finem.**

(5) *Do entrassé. Vide plene in autbent. ingressi, & in autbentica si qua mulier, C. de Sacrosanct. Eccles. ubi per gloss. & Doctores, & latè per Abb. in cap. in presentia, de probatio, col. 21. cum sequentibus, usque ad finem, & quid si post ingressum inde recedat, vide per Abb. & Doctores in cap. quod te, de cleric. conjuga. & Socin. consil. 52. volum. 4. viso instrumento syndicatus, & c. & volum. 2. consil. 222. Bald. in leg. si ut proponit, C. de nup.*

(6) *Descendiesen. Innui videtur hic, quod posito, quod haberet ascendentes legitimos, & naturales, propter eos, non excluderetur monasterium: imò monasterium excluderet eos, quæ fuit opinio Azonis, de qua per gloss. super verbo, liberos, in *dist. autbentica si qua mulier, ex eo quod monasterium reputatur pro filio, §. sed & hoc presentia in autbent. de Sanctis, Episc. collat. 9. & eandem opinionem tenet gloss. in cap. si qua mulier, 19. quest. 3. & Spec. in tit. de statu monacho, vers. 53. Joan. Fab. in *dic. autb. si qua mulier, & in §. mortuo, in situ, de acquisit. per arrogationem, per text. ibi contrarium tenuit Placentinus glossat. ut refert gloss. in *dic. autb. si qua mulier, in 1. opinione gloss. ibi posita, quam ibi tenet Alber. Jacob. Butri. Paul. de Cast. & Salic. & ibi dicit Paul. de Cast. quod ista opinio, quod parentes, seu alii ascendentes debeant habere legitimam, tenetur communiter per Doctores, & ista etiam opinio communiter tenetur per canonistas in cap. in presentia, ubi Abb. col. 18. de probat. vers. sed dubium, ubi etiam dicit, ita communiter teneri per Doctores Canonistas, idem etiam tenet Jason. in *dist. autbent. si qua mulier, & concordando opiniones vult, ut opinio Azonis procedat, ut illam dispositionem (quam permittit illa authentica) non possit tacere filius ingressus, quando non haberet liberos, licet haberet parentes, respectu vero legitimæ, ut debita sit parentibus, procedat prima opinio Placentini posita in gloss. ut & parentibus legitimæ debeatur, & ista opinio, quod & parentibus debeatur legitima, & non excludantur in hoc à monasterio, videtur verior, & æquior, & ad illud quod dicitur monasterium haberi loco filii, respondeo, quod non procedit ubique: sed tantum in casibus expressis in iure, ut latè ibi Doctores adducunt, & in cap. in presentia, ubi Felin. col. 21. & procedit hæc opinio hodie maxime stante. L. 6. in *legibus de Toro: neque obstat ista lex, quia non debet sumi argumentum à contrario sensu: quia contra id, quod expressum est in iure, non debet sumi tale argumentum: cum istud sit decilum per leg. nom. & si parentibus, ff. de ineffic. testa. L. 4. tit. 13. infra ead. par. & pro *dic. leg. 6. de Toro, facit L. si filius, C. de ineffic. donat. & idem, quod in ista leg. partitarum dicitur, habetur in autbent. si qua mulier, & nihilominus magis communiter tenetur prædicta opinio per Docto. imò & Spec. idem voluit ubi supra, non enim firmat primam opinionem, imò videtur residere in opinione, quam ultimo recitat ibi tertii dicunt, & c. quæ fuit opinio concordans, & distinguens, quam posuit, & tenet Jason. ubi supra, & si quis dicat, quod Specu. inferius, in versic. ad præmissorum, ubi se remittit, videtur tenere primam opinionem,*******

sufficit, quod in contrarium se habet communis opinio, tam legistarum, quam canonistarum, & ut dixi pro ista parte multum urget *dist. leg. 6. de Toro, neque obstat dic. §. mortuo in situ, de acquisit. per arrogat. quia debet limitari, nisi respectu legitimæ debite patri naturali, in illa enim non fuit præjudicatum patri naturali per arrogationem, prout tetigi in leg. fin. tit. 16. par. 4.*

(7) *Puede partir. Sumpta est ista lex ex autbentica si qua mulier, C. de Sacrosanct. Eccles. ubi plenè per gloss. & Docto. & 19. quest. 3. cap. si qua, ubi bona gloss. vide plene per Abb. in *dic. cap. in presentia, per 10. fin. colum. de probat. & revocare, & mutare potest testamentum ante professionem factum inter liberos, vel monasterium aliter disponendo: non vero favore extranei, ut tradit Bald. in *dist. autbent. si qua mulier, dummodo non sit professus ordinem minorum, ubi & Paul. de Cast. & Salic. & Decius in *dic. cap. in presentia, de proba. num. 68. licet Abb. ibi voluerit, quod post professionem nullo modo possit.****

(8) *Vno dellos. Si partes fuerunt æquales inter filios plane procedit: si vero fuerunt inæquales, tunc gloss. in *dic. autbent. si qua mulier, super verbo, connumerata, intelligit, quod tantum detur monasterio, quantum fuit datum illi filio, cui plus fuit datum, cum qua gloss. transiit ibi Bart. intelligens hoc, quando pater disponit dividendo inter liberos facta jam professione ex privilegio illius text. non ergo posset pater, qui religionem fuit ingressus, facta jam professione per eum meliorare in tertio bonorum unum ex filiis, juxta *leg. fori, cum hoc esset lædere monasterium, cui non potest aliud tertium melioræ assignari: quia gravarentur alii filii in legitima, intellige etiam, & limita istam legem, ita quod monasterio non assignetur ultra quintum bonorum patris, cum omnia alia bona ex *leg. fori sint legitima filiorum, in qua non possunt gravari.****

(9) *Sus hijos. Sed an teneantur expectare mortem naturalem patris, vel possint statim filii petere suam legitimam? Gloss. penult. in *dist. autbent. si qua mulier, dubitavit, super hoc legitæ communiter tenent, quod expectetur mors patris, quando fuit ingressus ordinem, quæ potest habere proprium in communi, ut tradit Salic. & Jason. post alios in *dist. autbent. si qua mulier, Doct. vero canonistæ communiter tenent contrarium per text. in cap. cum scimus, de regula. qui tamen hoc non probat, & mihi plus placet legistarum opinio, cui favet text. in *dic. autbent. si qua mulier, & etiam ista lex, prout dicunt Alber. & Jacob. Butri. in *dic. autbent. si qua mulier, & Decius in cap. in presentia, de proba. num. 67.*****

(10) *Que deuen auer. Concor. cum autbent. de trien. & semis. §. 1. colla. 3. & in autbent. novissima, C. de ineffic. testa. de lege tamen forti, quæ servatur in isto regno, omnia bona parentis sunt legitima filiorum, præter quintam partem, ut habetur in *leg. 9. tit. de las mandas, lib. 3. foro L.L. & quod teneat ista taxatio legitimæ, etiam respectu Ecclesiarum, & Clericorum, vide per Felin. in cap. Ecclesia Sancte Maria, col. 37. & 38. de consil. ubi notabi. quinimo si pater reliquit filiis titulum institutionis legitimam eis debitam: & in reliquo instituit hæredem extraneum, & tempore mortis patris bona valebant tantum 50. & sic quadraginta debebantur filiis ex legitima, postea bona aucta fuerunt, ita quod valebant centum,**

an

todos los bienes de aquel a quien heredan. E si fueren cinco, o mas, deuen auer la meyrad: e por esto es llamada esta parte, legitima, porque la otorga la ley a los hijos; e deuenla auer libre, e quita, sin embargo, e sin agrauamiento, (11) e sin ninguna condicion. E los Obispos, e los otros Clerigos, como, e de que cosas pueden fazer testamento, muestre en la primera partida deste libro, en el Titulo que fabla del Pegujar de los Clerigos.

L E Y XVIII.

Como se puede desatar el Testamento, por mudarse el estado de aquel que lo hizo.

Mudar se puede el estado del ome en tres maneras, que por cada vna dellas se desataria el testamento, que ante ouiesse fecho. La primera es, quando aquel que haze el testamento, es dañado para siempre a sofrir alguna pena. (1) Ca este atal non oía despues beuir en otro lugar, si non en aquel, o ha de ser penado; e es como seruo, (2) e non ha despues sus hijos en su poder, como auia antes. E esto mismo seria, quando alguno que fuesse franqueado, lo tornassen a seruidumbre, porque fuera desconociente a su señor quel aforo, o perdiessse la libertad por otra razon: e a este mudamiento dizen en latin, maxima capitis diminutio; que quier tanto dezir, como el mayor mudamiento de estado, que a ome puede acacer: porque por ella pierde la liber-

tad, e la Cibdad, e su familia. La segunda manera es, quando alguno es desterrado para siempre (3) en alguna lla, por juyzio, que nunca ha de salir della; quier le sean tomados todos sus bienes, o non. E a esta dizen en latin, media capitis diminutio; que quier tanto dezir en romance, como mediano mudamiento del estado del ome: ca por este pierde la Cibdad, e la familia. La tercera es, como si aquel que non es en poder de otro, se dexa porfijar, e cae potende en poder de aquel quel porfijo: ca muda su estado. E a este mudamiento dizen en latin, minima capitis diminutio; (4) que quier tanto dezir en romance, como el menor mudamiento que ome puede auer en su estado: ca por ella muda la familia tan solamente, e non mas. E por qualquier destes mudamientos que a ome auenga, despues que ouiesse fecho su testamento, dezimos que se desata por ende.

L E Y XIX.

Como se puede cobrar el Testamento, que fue quebrantado por alguno de los tres mudamientos sobredichos.

Cobrando alguno su estado cumplidamente, que auia mudado en alguna de las maneras que diximos en la ley ante desta, si quier que vala el testamento que ante ouiesse fecho, e que se non embargue por razon del mudamiento, puedelo confirmar (1) por su carta; o por su pa-

an in isto augmento filii aliquid habeant, & sic eis pro-
fit, ita quod possint petere octoginta iure legitima, vel
an tale augmentum profit hæredi extraneo? De hoc est
tex. notabilis in leg. si patronum, §. fin. ff. de bo. liber.
quod tale augmentum, etiam si habeat originem a cau-
sa anteriori, & quod retro fingitur ad tempus vitæ patris,
non sit filiorum, sed hæredis in totum per quam L. ita
tenet Paul. de Castr. in leg. in ratione, in princip. versic.
ultimo quæro, ff. ad leg. Falcid. & in leg. in quantitate in
princ. ff. eod. ubi etiam ponit rationem, cur aliud sit in
legatis in casu in quo augmentum facultatum testatoris
prodest legatariis, & dicit hoc imo esse, quia in legiti-
ma eius valor referri debet ad tempus mortis, L. cum
quæritur, C. de inoff. testa. ubi vid. Iaso hoc limitante,
sed quid si pater non reliquit integram legitimam filiis,
& ideo agant ad supplementum, an istud debeat suppleri,
tam ab hærede, quam a legatariis, quibus defunctus
legata reliquit? Vide per Barr. & Paul. de Castr. in leg.
in quartam, ff. ad leg. Falcid. ubi Bar. vult, quod ab om-
nibus pro rata debet suppleri, & limitat Paul. de Cast.
quando legata essent in speciebus: secus si in quantita-
te, vide ibi per eum.

(11) Sin agrauamiento. Adde L. 11. tit. 4. infra ead.
pari. & quæ ibi dicam.

L E X XVII.

Infirmatur testamentum per maximam capitis dimi-
nutionem, per quam libertas, & civitas de familia per-
duntur, aut per mediam, qua civitas, & familia, ut de-
portatione, sive per minimam, qua sola familia perditur,
ut per arrogationem, per quam testamentum ante
factum infirmatur. Hoc dicit.

(1) Pena. Ut si est damnatus in metallum, ut in §. 1.
instit. de capit. diminu.

(2) Como seruo. Hodie tamen per leg. Tauri 4. non
rumpetur, neque irritabitur testamentum damnati ad hanc
mortem civilem, quia cum dicta leg. permittat tali testa-
ri, permittit etiam a fortiori, ut testamentum ejus ante

factum non irritetur, sed valeat ipso perseverante in ead-
dem voluntate, L. si quis filio exheredato, §. irritum, ver-
sic. qua ratione, ff. de injust. rupt.

(3) Para siempre. Hodie dic de isto deportato, ut
dixi supra eodem in gloss. proxim. de damnato in opus
publicum.

(4) Minima capitis diminutio. Sed cum ista etiam con-
tingat per emancipationem, ut in §. 2. instit. de capit.
diminu. & per istam testamentum filiofamilias de iure
communi, qui poterat testari de castrensibus, ut supra
eod. leg. 13. irritetur, ut in §. alio. & in §. non tamen in-
stit. quib. mod. testa. infirmen. an hodie stante L. 5. Tauri,
qua permittitur cuicumque filiofamilias testari, irritabitur
per emancipationem testamentum ab eo factum? Vi-
detur, quod sic, ut in §. penult. & ibi Joan. Fab. instit.
de testa. milit. qui vult, quod requiritur aliqua expressa
renovatio testamenti, ut teneat gloss. tamen ibi vult,
quod sufficiat tacita, ex quo persistit in eadem volun-
tate. Et hoc puto verius. Et nota bene ad dic. leg. Tauri,
& probatur hoc expresse in leg. si quis filio exheredato,
§. fin. ff. de injust. rup. cum enim mutetur status in mel-
lius, non rumpitur testamentum.

L E X XIX.

Recuperato statu, per capitis diminutionem perditio,
convalidatur testamentum ejus prius factum: si expresse
coram testibus dicat velle validari. Hoc dicit.

(1) Puedelo confirmar. Adde L. qui ex liberis, §. testa-
mento, ff. de bonorum poss. secundum tabul. & dicit Joan.
Fab. & etiam Ang. in §. non tamen instit. quib. mod. testa.
infirmen. quod istud testamentum reconvalescit de iure
prætorio, & sic etiam hodie erit unus de casibus, in qui-
bus erit necessaria bonorum possessio secundum tabu-
las, & voluit Azo. C. eod. in summa, quia tale testamen-
tum reconvalescit prætorio iure. Ego vero attento isto
jure partitarum, quod non curavit de istis bonorum
possesionibus, credo, quod non erit necessaria talis bono-
rum possessio, & hæres poterit adire ex tali testamen-
to

palabra delante testigos, (2) diciendo, que quiere que vala el testamento, que auia fecho ante que fuessé mudado su estado: e si lo así dixere, dueve valer de allí adelante, en la manera que lo auia fecho.

L E Y XX.

Como se desata el Testamento, por fijo que naciesse despues, o por otro, a quien el fazedor porfijasse.

Ley 1.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

POsthumus (1) es llamado, en latin, propriamente, el moço que nasce despues de muerte de su padre. E della misma manera (2) puede ser llamado, el fijo que nascio despues que el padre ha fecho el testamento postrimero. E estos

fijos atales quebrantan (3) los testamentos de sus padres, en que non ouieslén seydo establescidos por herederos. Otrofi dezimos, que si alguno ouiesse fecho testamento, e despues porfijasse a otro, de manera que el porfijado se tornasse en poder (4) del, que por tal porfijamiento (5) se desataria el testamento, que ante ouiesse fecho aquel quel porfijo.

L E Y XXI.

Como se quebranta el primero Testamento, por otro que fuesse fecho despues.

Ley 8.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

EL primero testamento se puede desatar por otro, (1) que fuessé fecho despues cumpli-

to sic confirmato, & quod procedit, sive testamentum fuerit in scriptis: sive nuncupativum, cum lex ista generaliter loquatur, & militet eadem ratio, neque erit locus disputationi, an tabulæ testamenti extant, vel non, de quo per Joan. Fab. in dic. §. non tamen.

(2) Testigos. De iure communi requirerantur quinque, ut not. gloss. & ibi Bart. in leg. qui ex liberis, §. testamentis. ff. de bon. poss. secundum tabul. Bal. in leg. fin. col. 6. C. und. legit. Paul. de Castr. in leg. heredes palam, §. si quid poss. ff. de testa. Ang. in dic. §. non tamen, hodie de iure regni seruandum esset, quod habetur in præallega. L. 1. tit. de los testamentos, lib. 5. ordina. & in leg. 3. Tauri.

L E X XX.

Infirmatur testamentum posthumi agnatione, si in eo non fuit institutus, quia dicitur præteritus post testamentum, vel mortem patris natus. Item etiam infirmatur per arrogationem, vel adoptionem postea factam. Hoc dicitur.

(1) Posthumus. Sumptum est hoc principium à dictis Azonis, C. de posthum. heredib. instit. in summa.

(2) E deffa misma manera. Improprie tamen, ut in leg. 3. in princip. ff. de injust. rup. testam.

(3) Quebrantan. Adde L. posthumus nato, C. de bon. poss. contra tabul. & L. 3. ff. de injust. rupt. & §. posthumi, & §. posthumorum instit. de exheredat. libero. & non rumpitur testamentum usquequo nascatur posthumus: licet sit in utero, quia non est antea suus hæres, cum neque homo, ut in leg. fin. ff. de assignan. liber. L. fin. ff. de colat. bonorum, bene tamen aperit edictum alii jam nato, ut in leg. illud, §. fin. ff. de bon. poss. contra tabul. & nota, quod licet posthumus approbet testamentum patris: tamen adhuc testamentum non valet, quia non adest voluntas testantis nascente posthumo, de quo ipse non cogitavit, secundum Bald. qui dicit hoc novum, & mirabile in leg. si cum vel in utero, C. de testa. milit. & an debeantur legata ad pias causas rupto testamentum præteritione posthumi? Vide Bart. in leg. 1. col. 12. versic. 2. quarto, C. de Sacrosanct. Eccles. ubi tenet, quod sic: quando pater ignoravit posthumum, quod Bald. in leg. 1. col. penult. C. de inoff. dona. limitat quantum attinet ad legitimitatem.

(4) En poder. Juxta id, quod habetur in leg. penult. tit. 16. partit. 4. & in §. sed hodie instit. de adoptio.

(5) Porfijamiento. Quid per ingressum monasterii, an rumpatur testamentum prius factum? Variæ fuerunt opiniones inter legitimas, & canonicas, ut per Bart. Bald. & alios in authentica si qua mulier, C. de Sacrosanct. Eccles. Abb. & alios in cap. in presentia, de probat. ubi & Decius num. 61. inclinare videtur in opinionem Abb. & Anto. quæ mihi facis placet, quam limitarem, nisi tantum tempus transferret à die conditi testamenti, usque ad ingressum religionis, quod esset præsumptio oblivionis facti testamenti: nam tunc tenerem opinionem Bar.

L E X XXI.

Per secundum testamentum infirmatur primum, sed si testator falso rumore prolato de morte hæredis dicat, quia talis non potuit meus hæres esse quia mortuus, instituo talem, tunc prior est hæres, si vivit, non autem secundus, sed legata utriusque testamenti amore Dei facta, vel consanguineis, vel amicis debentur. Hoc dicitur.

(1) Por otro. Adde L. cum in secundo, ff. de injust. & rupt. §. posteriore instit. quib. mod. testa. infirmen. cum §. sequenti, & L. si jure, ff. de legat. 3. & procedit hoc etiam si ex secundo testamento non adeatur hæreditas, quia sufficit, quod fuerit possibile posse ex eo adiri, ut in dic. leg. cum in secundo, & in dic. §. posteriore, & L. pater filio, ff. de her. instit. Paul. de Castr. in leg. sancimus, C. de testa. & tenet Bal. Ang. Joan. de Imol. in leg. sed & si in conditione, §. fin. ff. de her. instit. Alex. consil. 37. vol. 1. col. 2. versic. si & licet Bar. & facit hoc ad quæstionem, ut si quis in testamento fecit majoriam de 3. & 5. bonorum, vel de omnibus bonis, in casu quo posset sine privilegio Principis: quod si postea in 2. testamento aliter testetur, & non perficiat istud secundum testamentum, quod non videtur ex hoc revocata majoria facta in primo testamento, si tamen prima majoria facta esset ex facultate regia, videtur fortè, quod incipiens aliter testari, & si non perficiat, videatur revocata prima majoria, per leg. ejus militis, §. si militis, ff. de testa. mili. procedit etiam ista lex, & si pro legato facta in primo testamento hæres cavisset legatario, ut in leg. cum quis decedens, §. fin. ff. de lega. 3. & tenet Bart. in leg. statius florus in princ. ff. de jur. fisci, ubi etiam dicit, quod si testator in primo testamento reliquit alicui fundum sub onere, ne alienetur extra familiam, & in secundo testamento eundem fundum relinquit simpliciter, quod non videtur repetitum onus de non alienando, de quo in primo testamento, allegat. dic. leg. si jure. Quid autem si testator non fecit testamentum aliud, sed coram septem testibus dixit, quod volebat testamentum primum valere, an ex hoc irritabitur testamentum? Text. in §. pen. cum gloss. instit. quib. mod. testa. infirmen. vult expresse quod non: quod Bar. in dic. leg. si jure, intelligit procedere, quando testator non adjecit, quod ideo revocabat primum testamentum, quia volebat decedere intestatus, si autem hoc adjecisset, tunc quia tacite sunt instituti venientes ab intestato, revocatur primum testamentum, pro quo facit, licet ipse Bart. non alleget. L. 1. §. si hæres, ff. si tabul. testa. nulla ex tab. & ad tex. qui videbatur ob stare in leg. militis, §. Veteranus, ff. de testa. mili. respondet Joan. de Imol. in leg. si ita, §. regula, ff. de liber. & poss. quod ibi illa verba fuerunt prolata non interveniente legitimo numero testium: secus autem, si coram solemnibus numero testium proferrentur, & ista opinio Bar. est magis communis, prout attestatur Alex. consil. 30. vol. 3. in 2. dubio, & consilio 140. volum. 2. incipienti, paucis utar. & in leg. sancimus, C. de testa. col. penult. ubi vide, sed quod si testator non utatur verbis

in

damente; (2) fueras ende, quando alguno ouiesse fecho su heredero a otro en el primero testamento, si despues, oyendo nuvas, que aquel que auia establecido por heredero era finado, e non lo fuesse; e el, creyendo que era assi, fiziesse despues otro testamento, en que dixesse: Pues que yo non puedo auer a fulan mio heredero, que es muerto, segun que me es dicho, fago a otro fulan mio heredero: si despues fuesse fallado que el primero heredero era biuo, tal testa-

Partida VI.

in revocando primum testamentum: sed factio rumpendo illud, vel scindendo? Vide *L. qui ex liberis*, §. *testamento*, ff. *de secundum tabul.* & *L. nostram*, C. *de testa.* & *Oldra. consil.* 144. Quid tamen si utrumque testamentum, etiam diversis temporibus factum, idem contineret? Videtur, quod teneret utrumque, argumento *L. 12. supra eod.* & ejus quod notat Joan. Fab. in *dic. §. posteriore*. Item intellige istam leg. dum tamen ex eo secundo testamento hæreditas possit adiri, ut habetur in *dic. §. posteriore*, & in *dist. leg. cum in secundo*, ubi vide per Doctores signanter per Joan. de Imol. quid si secundum testamentum fuit nullum, potest tamen conualescere ex aliquo jure, & quid si in secundo testamento institutus fuit hæres incapax? Vide in *leg. cum quidam*, ff. *de his quibus ut indig.* ubi Bar. & quid si secundo testamento sit institutus aliquis homo potens, & testamentum fuit nuncupativum, & sic deberet probari per testes? Vide *L. nolimus*, C. *de testa.* & per Alexan. *consil.* 105. *volum.* 4.

(2) *Cumplidamente.* Concord. *dist. §. posteriori cum sequenti*, & *dic. leg. si jure*, ff. *de lega.* 3. quæ est lex singularis, & ibi Bar. notat, quod licet in secundo testamento invalido sit illa clausula derogatoria cassans, & irritans omne aliud testamentum, non per hoc videtur revocatum primum validum, quod etiam notat Paul. de Cast. *per illam legem singularem in leg. sancimus*, C. *de testa. in fine.*

(3) *Non derogat al primero.* Approbat *ista lex opinio-nem Spec. tit. de instrumen. editio. §. compendiose, colum. 11. versic. quid si is*, qui ita intelligit dispositionem *L. fin. ff. de heredib. instit.* à qua ista sumpta est, volentis primum testamentum non rumpi, & adde *L. eam quam*, C. *de fideicommiss.* & quæ ibi notat Bal. *col. 6. versic. non quæ-ro*, & *versic. sequenti*, & an stetur verbo testatoris circa causam ab eo insertam, cur aliquid faciat? Vide text. notabilem, quod sic in *leg. divi. ff. de adimen. lega.* nisi probaretur testatorem errasse, ut dicit Bar. ibi *argum. dic. L. fin.* & vid. *L. epistola*, ff. *ad Trebel. in princ.*

(4) *El testador se mouio.* Expressa illa causa, ut supra: si tamen causa esset in mente retenta, non rumpere primum testamentum, ut voluit gloss. in *dic. leg. fin. in glos. pen.* & quid si falsa causa propter quam testator motus fuit, non fuit expressa in testamento, sed coram testibus? Vide per Joan. de Imol. in *dic. leg. fin. colum. 4.* volentem, quod non sufficiat, nisi exprimat coram tot testibus, quod requiruntur ad validitatem testamenti: non enim sufficeret, secundum eum, si expressissent coram duobus testibus, & facit ista lex, ut si instituens majoriam in filium, secundum dicat, quia fortuna fuit, quod non potui eam facere in filium primogenitum: quod si in hoc fuit errore ductus, quod retractetur institutio in secundum, & videatur facta in primogenitum: adverte tamen, quia differt casus iste à casu *L. hujus*, quia in ista lege intervenerat prima institutio, in casu nostro non, sed tacite etiam hic videtur eam facere, *argum. L. 3. C. de inoffi. testa.* cogita, & quid si cum filius primogenitus esset extra regnum, secundogenitus publicari fecit illum esse mortuum: cum re vera non esset: & ita pater fecit majoriam in secundogenitum, an auferatur ab eo, & detur primogenito venienti? Decides ex notatis per Bal. in *leg. 1. C. si quis ali. testa. probi.* & per Bart. in *leg. fin.*

mento como este postrimero non derogat al primero. (3) E el heredero que era fecho en el primero testamento, deve auer la heredad, segun que fue escrito en el. E el otro que fue escrito en el segundo, non deve auer nada: pues que non era verdadera la razon, por que el testador se mouio (4) a fazerlo heredero. Empero, las mandas que fizo en el (5) primero, e en el segundo (6) testamento, por Dios, o a sus parientes, o a sus amigos, deuen valer.

C

LEY

ff. eod. & cum isto casu majoria non quæreretur fisco, neque secundogenitus sit solvendo interesse, videtur, quod avocet primogenitus ab eo, potest etiam induci ista lex, & *dist. leg. fin. ff. de bare. instit.* quod si pater fecit suum testamentum, & in eo majoriam fecit in filium majorem, etiam ultra tertiam bonorum, & supplicavit Principi, ut confirmaret ejus dispositionem, & postea ignorans, quod Princeps ad ejus supplicationem jam confirmaverat, faciat secundum testamentum, in quo eidem filio jure majoriæ relinquat tertiam bonorum, quod per hoc non videatur revocata prima majoria, ex quo intentio ejus erat favendi huic filio, vide *consil. Alexand. 103. volum.* 4. & quia inducta ad argumentum, non debent operari diminutionem: & quid si mater fecit majoriam in filium secundum, dicens, quia pater tuus fecit majoriam in fratrem tuum majorem, ut tu possis honeste vivere, facio in te majoriam de talibus bonis, an si pater jam revocaverat majoriam, reducens filios ad æqualitatem, tenebit institutio facta à matre? Et videtur quod sic per text. not. junct. gloss. communiter ibi approbata in *leg. si ita legatum sit*, ff. *de condi. & demon.* in contrarium videtur ista. *L. & quod notat Bar. in leg. 1. C. de Sacrosanct. Eccles.* dicens, quod si testator relinquit aliquid alicui tanquam pauperi, qui in veritate erat dives, sed ignorabat testator, quod non debetur illi relictum, & facit *L. alteri*, ff. *de adi. lega.* & ista pars videtur æquior, videas Soc. post Cuman. in *dic. leg. si ita legatum*, & cogita latius super hoc.

(5) *Que fixo en el.* Nota multum istam leg. nam *dist. leg. fin. ff. de heredib. instit.* à qua sumpta est, tantum dicit de legatis in secundo testamento relictis, & Joan. de Imol. ibi *col. 5.* tenet contrarium, imò quod legata in primo testamento relicta non debeantur: movetur ex dictis Bar. in *dist. leg. si jure*, ff. *de legat.* 3. & per illum text. à contrario sensu: & quia in dubio non videtur fuisse mens testantis de gravando hæredem duplici onere. *L. Titia*, §. *qui in vita*, ff. *de legat.* 2. refert tamen, quod Bald. ibidem voluit, quod etiam legata primi testamenti debeantur, dum dixit: quod secundum testamentum ex causa falsa finali factum, non rumpit primum: sed onerat hæredem scriptum in primo ad novam præstationem legatorum, etiam secundi, sed quod prima pars, secundum eundem Joan. de Imol. imò quod legata ex primo non debeantur, videtur sibi æquior, & verior, licet secundum eum non sit sine dubitatione, propter auctoritatem Bald. tene ergo menti istam legem partitarum expresse decidentem, legata primi testamenti deberi.

(6) *En el segundo.* Limita, & intellige, nisi præfactio falsi testamenti, etiam concerneret legata in secundo testamento relicta: nam tunc, si alia legata essent in magna quantitate, non deberentur, licet aliud esset, si essent modica, *argum. L. si filie*, ff. *de legat.* 3. si vero falsa causa tantum concerneret institutionem: & non legata: tunc indistincte deberentur, secundum Bar. in *dic. leg. fin. ff. de heredib. instit.* idem tamen Bar. in *leg. demonstratio*, §. *quod autem*, ff. *de condit. & demon.* videtur indistincte limitare *dic. leg. fin.* quod ita demum procedat, si relicta essent modica, & secundum hoc videtur de mente Bar. fuisse, quod legata primi testamenti omnia deberentur, ut

LEY XXII.

Por quales razones el Testamento que fue fecho primeramente, non se defataria por otro que fizieffen despues.

Leyes
7. y 2.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

Razones señaladas y a, por que maguer el testamento postrimero sea fecho acabadamente, non se defataria por ende el otro, que ante fue fecho. E la primera es, quando el padre fizieffe el testamento, en que estableciesse por herederos los hijos que descendiesen del: ca, si despues fizieffe otro testamento, e non fizieffe mencion del otro primero, non se defataria por ende el que ante ouiesse fecho, asi como de fuo diximos. (1) La otra es, quando el testador

dize asi: Este mio testamento, que agora fago, quiero que vala para siempre, e non quiero que vala otro testamento, que fueffe fallado, que ouiesse fecho ante deste, nin despues. Ca si acadesse, que este atal mudasse su voluntad, e fizieffe otro testamento, non quebrantaria por ende el otro, que ouiesse ante fecho; fueras ende, si el testador dixieffe en el postrimero testamento, señaladamente; (2) que revocaua el otro, e que non tuuiesse daño, (3) a aquel testamento que agora fazia, las palabras que dixera en el primero. E otrofi dezimos, que si algun ome fizieffe su testamento acabadamente, ante siete testigos, en que estableciesse por su heredero algun ome extraño, (4) si despues desto fizieffe otro

tes-

ut tetigi in gloss. superiori. Joan. de Imol. tamen in dic. leg. final. colum. 6. videtur inclinare, quod ex quo testator non apposuit præfationem circa legata secundi testamenti, quod illa indistincte debeantur, argum. L. unica, §. si autem deficientis, C. de cadu. tollen. & quod hoc videtur verius de jure, licet primum sit æquius supposita opinione, quod debeantur utraque legata.

L E X XXII.

Si in primo testamento sunt instituti descendentes, vel apposita clausula, quod testamentum postea factum non valeat, non rumpitur primum testamentum per secundum: nisi in eo de primo, & de clausula mentio fiat: sed si per secundum cum quinque testibus factum ab intestato successurus instituitur consanguineus, infirmatur prius solemniter factum, in quo extraneus existit institutus. Hoc dicit.

(1) De fuo diximos. Ut supra eodem leg. 8.

(2) Señaladamente. Adde L. si quis in principio testamenti, ff. de legat. 3. non ergo sufficeret, quod diceret in genere. Non obstante quocumque testamento, neque etiam requiritur, quod individualis expressio de hoc fiat, sed sufficit specialis, dicens. Non obstante quocumque clausula derogatoria hujus ultimi testamenti dispositionem valere volo, & ita est de mente Bar. in dic. leg. si quis in princ. & tenet Paul. de Castr. in leg. si mihi, & tibi, §. in legatis, ff. de leg. 1. ubi Socin. dicit istam esse communem opinionem, quæ approbatur per istam leg. partitaram, tene tamen unam generalem conclusionem, quod ex quibuscumque conjecturis iudici constare possit, quod testator voluit secundum testamentum prævalere, quod tollitur primum, etiam si secundum esset simpliciter factum, non faciens mentionem magis expressam de clausula derogatoria in primo testamento expressa: hoc ideo, quia tota hæc materia fundata est in præsumptione voluntatis testatoris, ita tenet Socin. dicens, ita esse de mente omnium Doctor. in dic. §. legatis, col. fin. ex qua conclusione deducitur secundum eum, quod si post lapsum decem annorum factum fuerit secundum testamentum, præsumitur testatorem velle illud prævalere, secundum Bal. & modernos in leg. Sancimus, C. de testa. & idem si post primum testamentum intervenissent graves inimicitie inter testatorem, & hæredem, argum. L. 3. ff. de adimen. lega. & idem si diceret, quod volebat, secundum valere, & quod contenta in eo sortiantur effectum, secundum Bal. in quodam consil. incipienti reperitur, quod quidam dixit, refert, & sequitur Socin. in dic. §. in legatis, ubi etiam dicit, quod idem esset, si dixisset, quod volebat secundum testamentum esse præcium, allegat Jacob. de Rave. in leg. omnes populi, ff. de iustit. & jur. & Abb. in cap. ex parte, de rescript. de his tamen duobus ego dubito, saltem attentis verbis hujus legis, quæ vult in specie fieri debere mentionem de clausula derogatoria, dicit etiam ibi Socin. quod in

secundo testamento diceretur, non obstante quocumque testamento, sub quibuscumque verbis, etiam si de especiali mentionem facere oporteret? Nam hoc sufficeret, ut secundum testamentum præferatur, & ita dicit esse de mente Frede. de Senis consil. 46. & satis placet, & est de intentione hujus legis, subdit etiam ibi Socin. quod ad materiam hanc plurimum operatur magna affectio ad personam institutam in secundo testamento ad conjecturandam mentem defuncti, juxta id, quod not. Bal. in leg. si jure, C. de testa. manumi. & adde, quod si secundum testamentum esset inter liberos, hoc videtur sufficere, etiam absque speciali derogatione primi ex mente Bal. consil. 22. volum. 1. cujus contrarium non allegato Bald. in dic. consil. tenet Socin. in dist. §. in legatis, & consil. 163. volum. 2. ubi dicit, non reperiri jure cautum, quod testamentum inter liberos habeat vim clausulæ derogatorie ad præcedentia testamenta, maxime, quando præcedens testamentum haberet specialem clausulam derogatoriam, vide de ista materia latè per Jalon. in leg. Sancimus, C. eod. & Doctorem à Covarrubias in rubric. de testa. part. 2. fol. 10. cum multis sequentibus, & procedit, quod in ista leg. habetur, si præcesserit unum testamentum habens clausulam derogatoriam, siue plura testamenta, ut not. Bald. in autent. hoc inter liberos, C. de testa.

(3) Daño. Vide Socin. de istis verbis, & simil. in dist. consil. 163. vol. 2. colum. 3. cum aliis sequentibus, & omnino per eundem Socin. consil. 2. volum. 3. ubi vide: an sufficiat, si de hoc per aliqua verba testatoris mentaliter colligatur, licet non ita exprimat, & eundem consil. 37. colum. 2. eod. volum. & quid si in secundo testamento sit appositum juramentum? Vide Socin. consil. 53. volum. 3. col. 2. & Alex. consil. 134. volum. 1. & adde in materia Alex. consil. 7. & consil. 44. volum. 4.

(4) Extraño. Non ergo procedit ista lex, si in primo testamento essent instituti venientes ab intestato, quod etiam tenet Alex. in leg. hac consultißima, §. si quis autem, C. eod. ad fin. de qua ista lex sumpta est, licet Paul. de Castro alias voluerit consil. 327. volum. 1. incipit, dubium facit in superscripto puncto, &c. & facit ista lex ad q. q. si pater in testamento fecit majoriam in filium, qui postea penitentia ductus, in secundo testamento revocat majoriam, & instituit æqualiter filios suos, præterita tamen filio majore in quem fecerat majoriam, vel nepote ex filio majore, si filius erat mortuus, quod non censetur revocata majoria, ex quo ex secundo testamento non potest hereditas adiri de jure civili, ut dixi supra L. proxim. & sic non est revocatum primum gloss. & Bar. in leg. si filius qui in potestate, ff. de liber. & posthu. & ad intellectum hujus qualiter procedat, & latiore declarationem videas ibi per Alex. Sed juxta hoc pone, quod quis fecit majoriam per testamentum in filium suum majorem virtute facultatis regie, postea in alio testamento facit aliam majoriam in alium filium sine licentia Prin-

ci-

testamento, ante cinco testigos, (5) en que estableciése por su heredero algun su pariente, aral, que si el muriese sin testamento, heredaria lo suyo por derecho; estonce el testamento postrimero valdria, (6) e non el primero, maguer fuefse fecho acabadamente.

L E Y XXIII.

Como el Testamento postrimero deue ser fecho acabadamente, para poder desfatar el otro, que fuefse fecho ante.

Ley 1. y 8. tit. 4. lib. 5. Recop. **A** Cabadamente auiedo algun ome fecho su testamento, si despues dello, queriendolo reuocar, començasse a fazer otro, e non lo acabadamente. Partida VI.

basse, (1) por algun embargo quel auinieffe, o por otra razon, non se embargaria porende el testamento primero. Ca derecho es, quel testamento que es fecho acabadamente ante siete testigos, que non se desfate por otro, que non fuefse cumplido. Pero si alguno ouieffe fecho testamento acabadamente, en que dexasse a otto por su heredero, que non fuefse su hijo, (2) nin de los que descendieffen del, e despues dixesse (3) ante cinco testigos: Quiero que fulano, que era escrito en el testamento por mio heredero, que lo non sea, porque non lo mereffe, porque me fue desconosciente, e erro contra mi: ca por tal razon, (4) o por otra semejante della, que despues el

Ley 2. tit. 4. lib. 5. Recop.

C 2

tes-

cipis, an per hoc videtur revocata prima majoria? Et videtur, quod sic, ex quo virtute legis potuit facere majoriam in secundum filium, in tertia, & quinta bonorum, & præsumitur ex secunda constitutione majoriæ, quod voluit revocare primam, ut filii minus læderentur, neque ex verisimile, quod filios vellet duplici onere majoriæ gravare, argum. cap. mandatum, de rescript. & L. navis onusta, ff. ad leg. vrbod. de iactu.

(5) Cinco testigos. Hodie parum utilitatis in hoc haberet dispositio hujus leg. cum per leg. ordin. tit. 2. lib. 5. hodie jam non requirantur septem in testamentis: sed sufficit numerus quinque testium, vel trium cum tabellione, posset tamen fortè practitari, quando in primo testamento solemniter secundum solemnitatem, dic. leg. ordin. vel L. 3. Tauri, in primo esset institutus extraneus, in secundo autem venientes ab intestato coram quinque testibus, etiam non vicinis, & sine tabellione, quod est notandum, vel etiam, si primum testamentum esset factum coram septem testibus, & non vicinis: cum & illud teneret etiam hodie, dic. leg. ordin. non obstante, quæ imò potius permittit, cum non velit tollere dispositiones harum legum, imò expresse in fine dicit, quod valeat testamentum cum bonis testimoniis, 1. cum num. 7. testium, si testator nolit servare dispositionem d. L. quæ promittit cum tabellione, vel si minore numero testium, ut ibi habetur: si enim in primo ita solemniter cum 7. testibus institueretur extraneus, & in secundo institueretur venientes ab intestato coram quinque testibus, etiam non vicinis, & etiam si tabellio haberi poterat, tenebit secundum ex dispositione hujus text. & tollatur primum, quod nota bene. & sic adhuc, quod in ista leg. disponitur, poterit esse magnæ utilitatis, debet enim d. L. ordinam. & Tauri restringi, & limitari, secundum dispositionem juris communis, argumen. reg. L. si servi vestri, C. de noxa.

(6) Valdria. Non ut testamentum, sed ut intestati voluntas, ut in dic. leg. hac consultissima, §. si quis autem, & debentur legata in hoc 2. testamento relicta, secundum Bald. in dic. §. si quis autem, sed quid si in primo testamento fuit facta repetitio fidei commissi ab intestato, numquid faciet valere fideicommissum in primo testamento relicto, ex quo per istud testamentum 2. minus solemniter, in quo sunt instituti venientes ab intestato, res est redacta ad causam intestati? Dic, quod non, quia facta testatoris primum testamentum corrumpit, cum omnibus clausulis suis, illa enim clausula subintelligitur, nisi testator pœnituerit, ut dicit Bald. in leg. eam quam, colum. 5. C. de fideic. post Jacob. de Arer. & Nicol. & Macha. allegat. cum qui, §. fin. ff. de his quib. ut indign.

L E X XXIII.

Per secundum testamentum imperfectum non rumptur primum, sed si aliquis de non descendentibus est in primo institutus, postea coram quinque testibus testator dicat nolo eum meum hæredem esse, quia ingra-

tus, vel contra me erravit: vel similia, perdet institutus hæreditatem, & applicatur regi: nisi ejus loco alium instituat in suo testamento, quia tunc subrogatus erit hæres. Hoc dicit.

(1) Acabasse. Intellige, sive imperfectione voluntatis, ut in leg. si is qui, ff. de testa. siue imperfectione solemnitatis, ut in leg. 2. ff. de injust. rup. & in §. posteriore, cum sequent. instit. quib. mo. testa. infr. sed an teneat testamentum ad pias causas, & si sit imperfectum ratione voluntatis? Bal. in repe. L. 1. colum. 18. C. de Sacrosanct. Eccles. vers. sup. 7. quæst. tenet, quod non: quia esset ridiculum dicere, quod pro parte quis decedat testatus, & pro parte intestatus, seu quod decedat quis semitestatus. Bart. verò in leg. in testamen. ff. de fideicom. libert. tenuit contrarium, & etiam Joan. de Imol. in leg. si is qui, ff. de testa. & Abb. in cap. 1. de success. ab intesta. & hoc videtur verius intelligendo, prout prædicti Doct. intelligunt, quando dispositio ad pias causas fuit perfecta, utpote, si jam testator ad alia legata transiit, prout exemplificat Abb. in dic. cap. 1. & tradit Decius consil. 159. & fortè idem dicendum, videtur in dispositione inter liberos, secundum Abb. ubi supra, quod limitandum videtur, secundum Joan. de Imol. in dic. leg. si is qui, nisi dispositio inter liberos posset inducere scandalum propter inæqualitatem, quia tunc non tenebit dispositio imperfecta ratione voluntatis, etiam inter liberos, quod est bene notandum, vide ibi per eum.

(2) Su hijo. Istud verbum non est in leg. hæreditas, C. de his quib. ut indign. de qua ista sumpta fuit, & ideo hic ponitur: quia auferendum hæreditatem filio instituto, non sufficerent verba, de qua in ista leg. cum exprimentur causa ingratitudinis: & talis, quæ sit de illis 14. de quibus in aubent. ut cum de appella. cognosci. §. aliud quoque capitulum, colla. 9. & L. 4. titul. 7. infra ead. partita. Item, quia exhæredari non potest filius in codicillis, seu extra testamentum, ut in leg. hæreditatem, C. de codic. & in §. codicillis, instit. de codic. item, quia filius rectè exhæredatus habetur pro mortuo, ut in leg. 1. §. si pater emancipatus, ff. de conjug. cum emancipa. libe. ejus, unde non succedit filius: sed alii venientes ab intestato, vide per Bar. ibidem, & in §. si pater in potestate, & facit etiam, quod habetur in aubent. hoc inter liberos, C. de testa.

(3) Dixesse. An sufficiat, quod testator dixerit, & si nihil probetur ab hærede? Ita lex vult, quod sic, licet Marti. Silla. relatus ab Alberi. in leg. hæreditas, C. de his quib. ut indign. aliud voluerit.

(4) Razon. Innuit exprimentam esse causam, ut procedat, quod in ista leg. habetur, & hoc tenuerunt aliqui Doct. antiqui, Ojofre. verò dicit, quod instituto hærede extraneo, non est necesse, quod causa exprimat: & sufficiat, quod testator eum dicat demeritum, vel indignum, quod etiam tenet Alberic. in dic. leg. hæreditas, C. de his quib. ut indign. & idem tenet ibi Bald. dicens, quod non est necesse, quod causas inimicitie exprimat, potest enim in hoc judicare ex animi sui motu: quia

iu

Ley 12.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

testador así dixesse, pierde (5) el heredero la herencia del finado, e deve ser del Rey: pues que el testador non quiso, que la ouiesse aquel que establecio por heredero, por el yerro que auia fecho, e non dexo en su testamento otro heredero, que heredasse lo suyo. Mas si otro ouiesse dexado por heredero (6) en su testamento en lugar de aquel, deuelo esse auer, e el Rey non a y ninguna demanda.

L E Y XXIII.

Como se desata el Testamento, quando el fazedor del rompe la carta en que era escrito, o quebranta los sellos.

Quebrantando a sabiendas el fazedor del testamento alguno de los sellos de la carta, en que ante ouiesse fecho su testamento en escrito, o rajando algunas de las cuerdas, o rayendo las señales (1) que ouiesse fecho en la carta el Escriuano publico, o rompiendolas, desatafe (2) el testamento por ello. Pero si fuesse prouado, que alguna destas cosas sobredichas auiniesse en la carta del testamento, por ocasion, e que non fuesse fecho a sabiendas, non le embargaria el testamento porende.

in re propria quilibet est moderator, & arbiter. L. in re mandata, C. manda. quod etiam sequitur ibi Alex. col. 1. & satis probatur in illa leg. hereditas, quinimo (ut declarat ibi Paul. de Cast.) ex eo solo, quod dixisset hæredem non mereri, vel esse indignum absque eo, quod dicat, & per hoc nolo eum habere hæreditatem, sufficit, tacite videtur hoc dixisse, licet ista duo possint stare, quod & ille non mercatur, & sit indignus, & nihilominus testator voluit ipsum habere, sed dicit, quod hoc non præsumitur, ut patet in illo tex. & satis mihi ista placent, neque obstat ista lex, nam gratia exempli plenius exprimit, non ut velit omnia hæc verba hic posita esse necessaria, ut hæreditas auferatur, velut ab indigno, & hoc idem vult ista L. dum dicit: *Ca por tal raxon, o por otra semejante, &c.*

(5) Pierde. Ex hoc verbo innuitur, quod hæres adivit hæreditatem in casu hujus leg. facit L. ex falso, §. Julianus, ff. de vulg. & pup. & quid si hæres non adisset? Dic, quod si repudiaverat, idem est dicendum: quia videtur hoc fecisse in fraudem fisci, & sic habetur per adita. ut ff. ad syll. L. si sequens, cum ibi notatis. Si autem non adivit: quia mortuus est ante aditam hæreditatem, tunc, quia cessat ratio prædicta de fraude, portio sua accrescit cohæredi, secundum quod declarat Paul. de Cast. in dic. leg. hereditas, vel si non haberet cohæredem, hæreditas veniret ad venientes ab intestato: neque veniret ad fiscum: cum non sit hæres, à quo possit auferre.

(6) Heredero. Idem dic, si testator protulit dicta verba favore venientium ab intestato, nam tunc non applicaretur fisco: sed per fideicommissum esset illis restituenda. L. peto. in princ. ff. de legat. 2. Paul. de Cast. in dic. leg. hereditas, & idem si constat, quod protulit dicta verba favore cohæredis: & istis casibus non posset hæres ita à testatore judicatus indignus detrahere quartam: cum restituit per fideicommissum, ut vult idem Paul. de Cast. ibi sub dubio forrè.

L E Y XXIII.

Si testator consulte frangit chartam, vel chordulam, aut sigillum testamenti, vel radat signum notarii, infirmatur testamentum, nisi probetur casu fuisse factum. Hoc dicit. Habuit ortum à leg. penult. C. de testa.

(1) Señales. Adde L. ad testium, §. si signa. ff. cod. &

L E Y XXV.

Como todo ome, fasta el dia de la muerte, puede mudar su Testamento, e fazer otro.

La voluntad del ome es de tal natura, que se muda en muchas maneras: e porende ningun ome non puede fazer testamento tan firme, que lo non pueda despues (1) mudar, quando quisiere, fasta el dia que muera; solamente, que sea en su memoria, quando lo camiare, e que faga otro acabadamente.

Leyes
1. y 2.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

L E Y XXVI.

Que pena deve auer aquel, que embarga a otro, que non pueda fazer Testamento.

Malamente yerran algunos omes, embargando a las vegadas a otros, que non puedan fazer testamento. E porende es guisado, que non finquen sin pena aquellos que lo fizieren. Onde dezimos, que qualquier que tal embargo fiziere a otro, que deve perder el derecho, (1) que deue auer en los bienes de aquel que destoruo, en qual manera quier que los deuiessè auer. E aquello que el perdiere por esta razon, deve ser de la Camara del Rey. E esta pena deve auer, por el grand yerro que fizo a Dios, e por el atreuimiento,

Ley 2.
tit. 12.
lib. 1.
Recop.

in hoc videtur ista. L. velle, ut procedat ejus dispositio, etiam in testamento nuncupativo, prout etiam voluit Paul. de Cast. in leg. nostram, C. cod. Angel. tamen ibi, quem sequitur Alexan. tenet contrarium, quia licet testator amoveat, vel rumpat signum tabellionis positum in testamento nuncupativo dato sibi à tabellione, cum tamen remaneat aliud originale apud tabellionem, non ruptum non videtur revocatum testamentum per tex. in leg. fm. ff. de bis que intesta. delen. & ad istam leg. partic. potest responderi, quod testamentum fuit in scriptis, & nullum aliud erat, vel ruptum fuit ipsum originale, quod solum erat apud notarium, quando erat testamentum nuncupativum.

(2) Desatafe. Sed an ipso jure, vel ope exceptionis? Vid. Bart. in leg. 1. §. fin. ff. de bis que in testa. delen. & vide de materia hujus leg. notab. consilium Oldral. 144. in legatis verò contentis in testamento, dic, quod ex eo, quod simpliciter noluit valere, videatur revocare, secundum Alber. in leg. Sancimus, C. cod. de testa. intelligi tamen, ut habetur in leg. militis, §. veteranus, ff. de testa. mili. & per Alex. in prædictis consiliis.

L E Y XXV.

Quantumcumque firmum sit testamentum, potest testator illud revocare, & aliud concedere. Hoc dicit.

(1) Despues. Nota bene verba hujus legis, quæ bene faciunt pro dictis Bart. in leg. si quis in princ. testamenti. pen. & fin. col. ff. de leg. 3. quod non sit modus aliquis datus à jure, quo testamentum non possit mutari, vide ibi, non ergo procedet cautela, de qua per Cepol. num. 117. in suis cautelis.

L E Y XXVI.

Prohibens aliquem testari perdit jus, quod ex testatoris bonis erat habiturus, & regi applicatur. Hoc dicit.

(1) Deve perder el derecho. Concordat cum leg. 1. 1. resp. ff. si quis aliquem testa. prohibu. & in leg. 2. C. cod. & de practica hujus mate. vid. notata per Bart. in leg. fin. ff. cod. & adverte, quod & ultra istam pœnam punitur prohibens extra ordinem, ut voluit gloss. & Bart. in dic. leg. 1. si tamen intervenit violentia, tunc pœna ordinaria de vi publica, vel privata, L. qui dolo, §. fin. ff. ad leg. Jul. de vi. publ. & L. 1. ff. ad leg. Jul. de vi. priva. & tenet Guille. de Cvg. Paul. & Alex. in dic. leg. 1.

ro, e el tuerto que faze al Señor de la tierra, e al alma del finado, (2) e a todos los otros omes, en dar mal exemplo de sí.

L E Y XXVII.

Que razones mueuen los omes, a embargar a los otros, que non fagan Testamentos: e quantas maneras son deste embargo.

VAnas, e malas razones mueuen a los omes, a las vegadas, a embargar a otros, que non fagan sus testamentos. Ca algunos y a dellos, que fazen esto, porque los ayan establecido sus herederos en sus testamentos, e veyendo que quieren fazer otro testamento, embargan que lo non fagan, nin cambien (1) aquel que auian ya fecho. Otros y a, (2) que son tan propincos, que atiendan de heredar los bienes de sus parientes, si acaesciere que mueran sin manda; e porende embarganlos, que non lo puedan fazer. Otros y a, que maguer (3) consientan que fagan testamento, con todo esto, quieren que lo ordene a su guisa, e a su plazer. E este embargo fazen en muchas maneras, así como faziendo fuerça (4) a aquellos mismos que quieren fazer sus testamen-

tos, de guisa, que los non pueden fazer. E otros y a, que amenazan los Erciuanos, e a los testigos, con quien lo han de fazer, en manera, que non ofan venir a aquel que quiere fazer su testamento de lo suyo. E porende mandamos, que qualquier que embargasse a otro, en alguna destas maneras sobredichas, o en otra semejante dellas, si fuere prouado, que pierda (5) el derecho que podia auer en los bienes de aquel, a quien fizo este embargo, en qual manera quier. Empero, si fuerça, nin premia ninguna, nol fiziesse, mas rogandole (6) por buenas palabras, lo aduxesse a que non fiziesse testamento; estonce, non perderia lo que deuia auer, o heredar, de los bienes del; maguer el otro, por su dicho, o por sus palabras, se dexasse de fazer el testamento, o de cambiar (7) el que ante auia fecho. E otrosí dezimos, que si los hijos (8) embargaren al padre, que non faga su testamento, que non puedan despues heredar en los bienes del padre, maguer muera sin manda. Mas si fuessen dos hijos, o mas; el vno dellos embargasse que non fiziesse el testamento, non los otros: aquellos que lo non embargassen, deuen auer cada vno su parte; e la parte de aquel que

(2) Al alma del finado. Fit enim gravis offensa ei, qui vult testari, si prohibeatur, ut in leg. testamenti, C. de inofficio. testa. propter quam potest exheredari, ut habetur, & est hodie una de 14, causis exheredandi in leg. 4. tit. 7. infra ead. part.

L E X XXVII.

Si quis prohibeat aliquem testari minas testaruro, vel tabellioni, vel testibus ne veniant inferendo: siue sit filius, siue alius incurrit pœnam, de qua supra L. proxima: lecus si ejus rogaminibus testator testamentum facere omittat. Hoc dicit.

(1) Nin cambien. Iste primus casus ponitur in leg. 1. r. respon. ff. si quis aliquem testa. prohib. & vide de isto casu per Bart. in leg. fin. col. pen. versic. 4. casu. ff. eod.

(2) Otros ya. De isto casu vide per Bart. in dic. leg. fin. col. pen. versic. 3. casu.

(3) Que maguer. De isto 3. casu vide per Bart. ibi col. 1. super 1. & 2. casu per eum posito.

(4) Haziendose fuerça. Videtur velle ista L. ex hoc verbo, & ex illis, quos sequuntur, & L. supra proxima, quod si quis cogit aliquem ad se instituendum, vel alium, quod institutio teneat, & auferantur bona ab eo per solum, tamquam ab indigno: cujus contrarium tenet Joan. de Imol. in leg. 1. colum. 1. ff. de testa. per gloss. ibi. Imò dicit, quod tunc institutio sit nulla, & movetur: quia liberum debet esse arbitrium, & voluntas testantis, ut in leg. 1. cum similibus, C. de Sacrosanct. Eccles. & quod coactio interueniens, annullat actum ipso jure, sicut & alias annullat matrimonium, eo, quia debet ibi esse plena libertas: ut in cap. cum locum, de sponsali. L. 1. C. de Sacrosanct. Eccles. & per hoc dicit videri esse casum in leg. qui testamento, §. fin. ff. de testa. ubi dicit, quod coactio facta testibus reddit testamentum nullum. Multo ergo erit hoc à fortiori, si sit facta testatori: & hoc etiam tenet Jason. in leg. 1. C. si quis aliquem testa. prohibu. Docto. tamen in leg. 1. C. eod. ut ipsi referunt, volunt contrarium: imò, quod tali etiam casu veniat sicut auferens hereditatem, ut ab indigno: & sic, quod institutio teneat. L. ex facto, §. Julianus, ff. de vulga. & pupilla. & idem volunt ista leges partitarum, ut prædixi, & fortè etiam de jure communi non procederet dictum Imolæ: cum non reperiatur expressum institutionem vi, vel metu factam esse ipso jure nullam, & quia L. quod testamento, §. fin. per eum pro casu allegata hoc non probat, & dissimile

est vim fieri testibus, vel testatori: nam testes metu perturbati præsumit lex eos non intelligere, quæ agantur, & ideo statuitur, si vi detinentur, non valere testamentum: testator verò, licet coactus, intelligit tamen, quod agit: & coacta voluntas, voluntas est regulariter, ut in cap. merito, 15. quast. 1. & cap. Abbas, & cap. ad audientiam, quod met. caus. unde dicit Bald. in leg. 1. §. sed si quis, C. comm. delega. col. fin. quod leges, quæ dicunt, quod coacta voluntas, voluntas est, procedunt in negotio proprio: non verò in alieno, unde non procedit in actu gesto per administratorem, ut dicit idem Bald. in rubr. de controver. investitu. ad fin. & sic dissimilis est actus coactæ, voluntatis in teste, ab actu coactionis ipsius partis. An autem debeantur legata ex testamento facto per vim? Vide Bald. in leg. 1. C. si quis aliquem testa. prohibue. col. 2. & quod si non interuenit metus, sed dolus, vid. per Bal. ibi col. fin. & iufr. eod. leg. seq.

(5) Pierda. Et applicabitur sicut, ut sup. L. proxima, & dixi in gloss. præceden. si tamen prohibitio, vel coactio fuit in damnose alterius, quem testator instituit volentem, succurritur læso, ut in autbent. ut nul. judic. §. & hoc pervenit, colla. 9. & L. Lucius, §. Sempronius, ff. de legat. 2. & per Bart. in leg. fin. ff. si quis aliquem testa. prohibue. Bald. in leg. 1. col. 2. C. eod. versic. sed quero hic, & vid. infra eod. L. 29.

(6) Rogandole. Adde etiam L. fin. ff. si quis aliq. testa. prohib. & C. eod. L. fin. & vid. quod not. gloss. in §. Item sacramenta, in verbo sponte, de pace jura firman. ubi de minore blanditiis illeto per tutorem finita tutela, & adde etiam, quod not. Bal. & Salic. in leg. quidquid, C. arbit. tute. Abbas in cap. 2. de pecul. clerico. & Alexan. in leg. dedi, §. fin. ff. de condi. ob caus. sed quid si non per blanditias: sed per pecuniam se faciat quis heredem institui? Vid. Paul. de Castr. in leg. Titio centum, §. filio, 1. ff. de condit. & demonstr. sed quid si quis volebat decem relinquere pupillo, & ejus tutor blando sermone attraxit testantem, ut sibi relinqueret, vid. gloss. in parte, incidisset, in leg. Titio, ff. ad municipa. & vid. quæ dixi in leg. 2. tit. 8. infra ead. part.

(7) Cambiar. Quid si blanditiis, & persuasivis revocasset primum, & persuadentem institueret? Vid. Jaf. in leg. 1. C. si quis aliquem testa. prohibue.

(8) Los hijos. Adde L. testamenti, C. de inofficio. testa. & L. 2. §. fratris, ff. si quis aliq. testa. prohib. & Azo. C. eod. in summa.

que lo embargo, deve ser del Rey. E esto mismo sería, si el padre embargasse (9) al hijo, que non fiziesse su testamento, de las cosas que lo pudiesse fazer.

L E Y XXVIII.

Que pena ha el señor del seruo, a quien alguno ouiesse establesido por su heredero, si embargo que non haga otro Testamento.

FAziendo algund ome su testamento, en que estableciesse por su heredero seruo de otro; si despues desto quisiesse fazer otro testamento, e el señor (1) del seruo le fiziesse engaño (2) en alguna manera, o embargo, por que lo non pudiesse fazer; maguer despues desto aforrassse este aral a su seruo, porque pudiesse heredar (3) los bienes de aquel que lo ouiesse establesido por su heredero, pierde porende aquel que fue seruo el heredamiento, por el engaño, o por el embargo que fizo su señor, maguer que el sea sin culpa. (4) E estos bienes deuen ser del mas propinquo pariente, (5) de aquel quel auia fecho su heredero en el testamento; fueras ende, si este que lo embargasse, fuesse el mismo el mas propinquo

pariente. (6) Ca estonce, non lo auria el, mas deue ser del Rey.

L E Y XXIX.

Como aquel que embarga al que quiere fazer Testamento, que non lo haga, deve pechar doblado, lo que fizo perder, a aquellos a quien el testador quiere mandar algo.

Voluntad auiendo algund ome de establecer a otro por heredero en su testamento, o de mandarle alguna cosa en el, si otro tercero lo embargasse por fuerça, o por engaño, que lo non fiziesse; si el embargo, o el engaño podiesse ser prouado, deve aquel que lo fizo, pechar (1) al otro, a quien deve ser fecha la manda, doblado todo aquello, quel fizo perder por tal razon como esta.

L E Y XXX.

Que pena merecen aquellos que embargan a los Pelegrinos, e a los Romeros, que non puedan fazer sus Testamentos.

Enferman a las vezes los Pelegrinos, (1) e los Romeros, andando en sus Romerias; de manera, que sintiendose muy cuytados de las en-

ley 20
tit. 12.
lib. 1.
Recop.
fer-

(9) Si el padre embargasse. Facit ad questionem, de qua per Bald. in leg. testamenti, C. de inofficio. testam. de filio volente testari, qui prohibitus fuit a matre, & testes examinati dicunt, quod mater filium dicentem, ego volo relinquere bona Titio coram legitimo testium numero, impedivit, ne per notarium scriberetur, & expulit notarium, & testes, vide ibi per eum.

L E X XXVIII.

Si dominus serui instituti impediatur instituentem suum testamentum mutare, vel aliud facere: licet postea seruus manumittatur ante testatoris mortem, non erit hæres, sed propinquo defuncti consanguineus, nisi & ipse impedivit, tunc succedit Rex. Hoc dicit.

(1) El señor. Adde L. 1. §. si dominus, ff. si quis aliquid testari prohibet.

(2) Engaño. Vides hic, quod dispositiones istæ, & tit. si quis aliquid testari prohibet, habent locum in prohibente dolo, vide tamen per Bal. in leg. 1. col. fin. versic. extra queritur, C. eod.

(3) Heredar. Istud verbum non habetur in dic. leg. 1. §. si dominus, de qua ista sumpta est, & crederem, quod & si hoc respectu non manumiserit, idem sit dicendum.

(4) El sea sin culpa. Nota hoc verbum: nam facit ad questionem gloss. in leg. 2. C. si quis aliquid testari prohibet. an coactio, vel dolo tertii compellentis alium instituere, noceat instituto? Communis conclusio contra gloss. ibi est, quod noceat, solus Jason. ibi limitat communem opinionem procedere, quando talis institutus fuit sciens, aut volens: secus vero, si erat ignorans, volens ita esse de mente Doct. sed re vera Doct. loquuntur indistinctè, & rationes suæ militat, etiam si sit ignorans, & Jaso fuit in hoc inadvertenter locutus, motus fortè ex leg. non interest, C. quod met. caus. ibi sciente emptore, non videns, quod ibi suppletur, maxime per gloss. & Doct. confirmatur ista communis opinio sic intellecta per istam leg. Sed cuius erit tali casu hæreditas, an fisci, vel venientium ab intestato? Doct. communiter volunt, quod fisci: & declaratur Salic. in dist. leg. 1. C. si quis aliquid testari prohibet. ista tamen lex in verbis proximè sequentibus videtur aliud velle, vid. quæ dixi in gloss. seq.

(5) Del mas propinquo pariente. Si referas ad præcedentia, quando seruus factus fuit liber, prout debet referri, deciditur hic unus casus, qui non erat decisus iure communi: & destruitur communis opinio, de qua per

Bart. in leg. fin. col. pen. versic. quarto casu, ff. si quis aliquid testari prohibet, qui voluit, quod quando instituti per coactionem, vel dolum meum, erant in mea potestate tempore prohibitionis: licet non essent tempore aditionis hæreditatis, auferatur ab eis hæreditas, & applicatur fisco: & ut hic vides, deciditur contrarium, & facit ad id, quod dixi in gloss. supra proxima, quando ad compulsionem tertii fuit institutus alius extraneus, ut isto casu hæreditas deferatur venientibus ab intestato propinquoibus, & non fisco, licet Doct. communiter voluerunt contrarium, ut ibi dixi: cum enim hæreditas sit apud eum, qui nullam coactionem, nec fraudem adhibuit, videtur iusta provisio, ut deficiente instituto in dignitate potius venientibus ab intestato, quam fisco deferatur: si vero institutus participaret in coactione, vel fraude per alium adhibita, tunc procederet opinio communis, & ita intelligitur L. 1. C. eod.

(6) El mas propinquo pariente. Adde gloss. fin. in leg. 1. in princ. ff. si quis aliquid testari prohibet.

L E X XXIX.

Dolo, vel alias impediens testatorem Titio relinquere, si hoc probetur, solvet ei, quem impedivit duplicatum, quod ejus prætextu perdidit. Hoc dicit. Concord. cum autent. ut nulli iudicium, §. hoc peruenit.

(1) Pechar. Quid si non sit solvendo? Dic, quod tunc læsus revertetur contra fiscum, argum. L. fin. in princip. ff. de eo per quem factus est, & L. plane, 2. §. 1. ff. de legat. 1. & tenet Bart. in leg. fin. ff. si quis aliquid testari prohibet, & videtur hoc intelligendum de interesse, non respectu pænæ dupli, licet Salic. aliud innuit in dic. leg. 1. C. si quis aliquid testari prohibet.

L E X XXX.

Peregrini liberam habent testamenti factionem, consuetudine contraria non obstante, & eos testari impediens efficitur intestabilis, & est puniendus in eo, in quo delinquit insuper arbitrio iudicis, corporaliter puniatur. Hoc dicit.

(1) Pelegrinos. Non sumas, nec intelligas hoc de peregrinis, prout sumitur in auct. ut different. iudic. in princ. colla. 9. & ibi not. Bart. sed de peregrinis, qui causa devotionis peregrinantur, quod patet hic, cum dicit: E los romeros, &c. & ita etiam intelligit Angel. & Paul. de Cast. in auct. omnes peregrini, C. commun. de successio.

fermedades, han de fazer sus testamentos, & sus mandas: & porque acaescio ya en algunos logares, que aquellos, en cuyas casas posauan, los embargauan maliciosamente, que non pudieffen esto fazer, con intencion, que si murieffen, que fincassen en ellos todas las cosas que trayan. Por ende defendemos, que uinguno ome de nuestro Señorío non sea ofado de fazer tan grand maldad como esta, de los embargar, nin contrallar, en ninguna manera que ser pueda, que non fagan sus testamentos, & sus mandas, en la manera que quisieren. Ante tenemos por bien, e mandamos, que ayan libre poder (2) para fazerlo: & como quier que ellos ordenaren, e establecieren, e mandaren fazer de sus cosas, con razon, & con derecho, así lo otorgamos, & tenemos por bien que vala: & ninguna costumbre mala, o priuilejo, que ouieffe en algund logar contra esto, non gelo pueda embargar. E si alguno contra esto fuere, mandamos, que resciba pena en aquello mismo (3) en que erro; de manera, que de alli adelante, testamento, nin manda que fiziesse, non vala en ninguna guisa. E demas desto mandamos, que el Judgador del logar do acaeciére, le haga escarmiento por ello, en el cuerpp, e en el auer, segund entendiére que merecía; catando qual fue el yerro que fizó, e la persona contra quien fue fecho.

L E Y XXXI.

Como deuen ser puestos en recabdo los bienes de los Romanos, e de los Pelegrinos, quando mueren sin manda.

Leyes 3. y 5. tit. 12. lib. 1. Recop.
MVriendo algun Pelegrino, o Romero, sin testamento, o sin manda, en casa de algund Alberguero, aquel en cuya casa muere, deue llamar omes buenos de aquel logar, e mostrarles todas las cosas que trae: e ellos estando delante, deuelas fazer eicreuir, non encubriendo ninguna cosa dello, nin tomando para sí, nin para

otro; fueras ende aquello que deuiere auer con derecho por su ostalage, o sil ouieffe vendido algo para su vianda. E porque las cosas dellos sean mejor guardadas, mandamos, que todo quanto les fallaren, sea dado en guarda (1) al Obispo del logar, o a su Vicario: e el embie a dezir (2) por su carta aquel logar onde el finado era, que aquellos que con derecho pudieren mostrar que deuen ser sus herederos, que vengan, o embien vno dellos, con carta de pertoneria de los otros, e que gelo daran. E si tal ome viniere, e se mostrare, legund derecho, que es su heredero, deungelo todo dar. E si por auentura tal heredero non viniere, o non pudieffen saber (3) onde era el finado, deuenlo todo dar, e despende, en obras de piedad, (4) alli do entendieren que mejor lo podran fazer. E si algun Ostalero contra esto fiziesse, tomando, o encubriendo alguna cosa, mandamos, que lo pche tres doblado, todo quanto tomare e encubriere; e que haga dello el Obispo, o su Vicario, así como sobredicho es.

L E Y XXXII.

Como son tenudos los Apportellados de los Logares, de guardar, e de amparar su derecho, a los Pelegrinos, e a los Romanos.

Leyes 1. y 2. tit. 12. lib. 1. Recop.
Todos los Judgadores, e Oficiales de nuestro Señorío, mandamos, que señaladamente, sean tenudos, cada vno dellos en su logar, de guardar, e amparar a los Pelegrinos, e los Romanos, que non resciban tuerto, nin daño, en sus personas, nin en sus cosas; e que guarden ellos, e fagan guardar a todos los otros, todas estas cosas, en fecho de los Romanos, así como sobredichas son. E demas desto los mandamos, que si acaeciére, que algunos Romanos, o los herederos dellos, que vinieren por razon de sus testamentos, o de sus bienes, ante ellos, que los oyan luego, (1) e los libren lo mas ayna, e lo mejor que

(2) *Libre poder.* Ex isto verbo, quod etiam ponitur in dic. auct. omnes peregrini, C. commun. de success. dicebat ibi Angel. quod per hoc verbum videtur tolli omnis solemnitas juris civilis, circa testamenta peregrinorum, & quod tenebunt eorum testamenta cum duobus testibus tantum, ut & dixi supra eod. leg. 4. Crederem tamen istud dictum procedere, quando plures testes haberi non possent, alias seruanda esset dispositio L. ordinam. nota tamen in practica bene dictum Angel.

(3) *Mismo.* Punitur quis in eo, in quo deliquit, ut in dict. auct. omnes peregrini, sic & torquetur quis in eo, in quo peccauit, ut tradit beatus Gregor. 24. lib. moral. cap. 4. gloss. in §. item mutus inst. quib. non est permiss. facer. testa.

L E Y XXXI.

Caupo, seu stabularius, ubi peregrinus sine testamento moritur, ejus bona coram bonis hominibus ostendat, & referat, & dentur Episcopo Diocesano, vel ejus Vicario, qui scribat consanguineis successuris, ut veniant, vel mittant pro bonis, & eis mittentibus tradat ea. Si vero non mittant: nec scitur, nec appareat, si habent hæredes, ejus bona Episcopi arbitrio in pia opera conuertantur: cauponem contra facientem in triplum ejus, quod occultauit, puniantur, & istud triplum, & alia bona distribuantur pro ejus anima. Hoc dicit.

(1) *Sea dado en guarda.* Per Judicem loci, intellige:

nam si judex in vita eorum eis tenetur impertire auxilium: alias punitur, ut in leg. 3. tit. 9. lib. 1. ord. multo fortius ipsis mortuis judex ad hoc tenebitur.

(2) *E el embie a dezir.* Hoc ergo pertinet ad curam Episcopi, ut hic, & in dic. auct. omnes peregrini, C. commun. de success. non tamen ut dixi, reputarem absonum, si hoc fiat per judicem secularem loci: & facit ad hoc infra eod. leg. proxima.

(3) *Pudieffen saber.* Sic etiam fit restitutio pauperibus, cum non reperitur ille, nec hæredes ejus, cui debet restitui, vid. per Doct. in cap. cum tu. de usu. & in cap. cum sit, de Judaii.

(4) *Obras de piedad.* Non ergo bona peregrinorum, ut vacantia applicabuntur fisco: sed expenduntur in piis causis arbitrio Episcopi, ut hic, & in dic. auct. omnes peregrini, & ibi not. Ang.

L E Y XXXII.

Causa peregrinorum, aut eorum successorum super bonis, quæ secum in peregrinatione deferunt, est breuiter determinanda.

(1) *Luego.* Ex hoc verbo, & etiam ex sequentibus, videtur velle ista L. quod procedatur in his causis peregrinorum summarie, siue strepitu, & figura iudicii, juxta ea, quæ habentur in clem. supr. de verbo. signif. & cum dicit statim, intellige de exactissima diligentia, & omnibus

que pudieren, e sopieren, sin escatima, e sin alongamiento. De manera, que su romeria, nin su derecho, non se les embargue por alongança de pleytos escatimosos, nin en otra manera que ser pueda.

TITULO II.

De como deuen ser abiertos los Testamentos que son fechos en escrito en poridad.

EScriuen algunos omes sus testamentos en poridad, (1) de guisa, que los testigos que escriuen y sus nomes, non saben que es lo que esta escrito en ellos. Onde, pues que en el Titulo ante deste mostramos las maneras de como se deuen fazer, queremos aqui dezir, de como deuen ser abiertos, despues que fueren así fechos, porque los omes a quien fuere mandada alguna cosa en ellos, sepan ciertamente quanto es. E otrofi, que las poridades que son en ellos puestas, sean mejor guardadas. E mostraremos, quien

puede mandar que se abra el testamento. E ante quien. E quando puede pedir que lo abran. E en que manera deue ser abierto, e mostrado. E ante quales.

LEY I.

Quien puede demandar ante el Juez, que abran el Testamento que es escrito en poridad.

EN poridad, e con escritura seyendo fecho el testamento, pueden aquellos a quien es mandado algo (1) en el, demandar ante el Juez, que abran, seyendo muerto (2) el que hizo el testamento. Pero el que esto demanda, deue jurar (3) primero, que lo non faze maliciosamente, mas por cuydar (4) que en aquel testamento yaze alguna cosa, que le fue mandada a el, o a aquel por quien lo demanda. Esto es, porquel testamento non pertenece tan solamente a vn ome solo, maguer sea heredero, mas a todos aquellos a quien es mandada alguna cosa en el. E porende, pleyto, (5) nin composicion, (6) que fiziesen entre si, aquellos que cuydassen auer alguna cosa en el testamento, non deue valer, fasta que sea abierto (7)

Ley 14.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

an-

bus frustrationibus amputatis: necessarium tamen intervallum inest omnino, quod pater, dum subdit, lo mas ayda, &c. L. 2. §. confestim, ff. ad Tertul. Bald. in leg. nequidquam, §. de plano, col. 2. versic. quid si sub adverbio statim, ff. de offic. proconsul. & cum hic subdit, sin escatima, videtur idem importare, ac si dixisset, de plano: abbreviantur ergo dilationes, & dabitur libellus in modum postea, ut in dict. clem. saepe Bald. in dict. §. de plano, in princ. & cum dicit: Sin alongamiento, est dicere levato velo, ut in leg. de submersis, C. de naufrag. lib. 11. Bartol. in leg. nequid, col. fin. ff. de incend. ruina naufrag. sufficit ergo, si iudex procedat salva iustitia, & æquitate, argumen. L. creditor, §. fin. ff. mand.

TITULUS II.

Quemadmodum testamenta aperiantur.

(1) *En poridad.* Ex hoc videtur, quod iste Titulus non procedat, nisi in testamento in scriptis: dic tamen idem esse in testamento nuncupativo, vel codicillo redacto in scriptis per notarium, gloss. & Bart. in leg. 1. in princ. ff. eodem.

L E X I.

Hi quibus in testamento in scriptis aliquid relinquatur, possunt testamentum petere aperiendum: quia sua interest: & hoc petere debent coram iudice, post mortem testatoris, præstito prius juramento, quod non malitiose, sed credentes sibi aliquid relictum petunt ejus aperturam, nec pactum super relictis in eo factum, valere ante aperturam. Hoc dicit.

(1) *Mandado algo.* Et etiam illi, quibus nihil est relictum hoc petere possunt, si eorum interest, utpote si filius sit præteritus, & velit dicere testamentum nullum, secundum Angel. in leg. 1. in princ. ff. eod. & sufficeret juramentum ad probandum, quod sua interest, ut voluit gloss. & ibi Bart. in leg. 1. in princ. ff. eod. Paul. in leg. 1. C. eod.

(2) *Seyendo muerto.* Debet igitur priusquam testamentum aperiat, & publicetur constare de morte testatoris, ut hic, & in leg. 2. §. si dubitetur, & L. pupillares, ff. eod. & si notarius dicat, quod etiam mortuo testatore non debet publicare: quia testator præcepit non ostendi testamentum, nisi certis annis elapsis, dic, quod non creditur notario de hoc, nisi aliter de tali commissione appareat, secundum Angel. in dic. §. si dubitetur, & adde

ad istam leg. L. 102. titul. 18. partida 3.

(3) *Jurar.* Vide L. 3. C. eod.

(4) *Cuydar.* Ex hoc apparet sufficere juramentum, abique alia probatione interesse, ut dixi supra.

(5) *Pleyto.* Habes hic expressum, quod sicut non tenet transactio, nisi inspectis, & cognitis verbis testamenti, vel codicillorum: sic nec pactum gratuitum, & hoc etiam tenuit gloss. in leg. de bis, ff. de transactio. & ibi Bar. Bal. Angel. & Alberi. contrarium tamen ibi tenuerunt Guille. Jacob. de Rave. Rayne. Paul. & Jason.

(6) *Nin composicion.* I. transactio, ut in dict. leg. de bis, & in leg. non est ferendus, ff. de transactio. quid autem in sententia, an teneat non visis verbis testamenti? Gloss. in leg. 3. §. 1. ff. de transactio. voluit, quod in sententia non habeant ista locum per leg. si mater. in princ. ff. de execut. rei iudica. & tenet Bal. Guillel. & Jacob. de Arena. in dic. leg. de bis. Bal. in dic. §. 1. Contrarium tamen tenet Paul. de Caltr. in dic. leg. de bis, ubi etiam idem tenet Jason afferens se mirari de gloss. & Docto. tenentibus contrarium: Cum contra eos sit text. expressus, secundum eum in leg. 1. in princ. ff. quemadmod. testa. aperian. ibi neque apud iudicem exquiri veritas aliter potest. Tu tene opinionem gloss. Bald. & aliorum, in quam etiam inclinat Alberi. in dic. leg. de bis, per text. in dic. leg. si mater, in princ. daretur tamen restitutio ex clausula generali propter justum errorem, ut declarat ibi gloss. Bar. & alii. Tenet tamen sententia de mero rigore, & add. dic. leg. 1. in princ. quam allegat pro se Jason. & etiam eam allegavit Albericus. Respon. quod ibi non deciditur, quod non possit proferri sententia non cognitis verbis testamenti, sicut disponitur non posse aliter transigi: sed tantum dicit text. quod veritas per iudicem aliter inquiri non potest, inter quæ verba longè interest, & pro hoc bene facit ista lex partitarum, quæ tantum annullat pactum, & transactionem initam non inspectis, & cognitis verbis testamenti, & nihil de sententia iudicis dicit, alia in ista materia vide per gloss. & Doct. in dic. leg. de bis, & per Bart. in leg. qui Roma, §. duo fratres, 4. §. 5. & 6. quest. ff. de verbo. obliga. & in leg. Scypbi. ff. de opt. lega. & an possit renunciari huic legi cum juramento? Jason tradit late in dic. leg. de bis, quod sic, cui adde Decium consil. 345. visis bis, qua supra, & Alex. consil. 11. viso, ut oportet, &c. vol. 2. ubi etiam vid. quid si hæres transfigat cum debitoribus hæreditariis non viro testamento.

(7) *Abierto.* Aperto ergo testamento, sufficit, quod sciant per relationem notarii, vel testium, seu alias cer-

te

ante el Juez. Ca non podria ser sabida la verdad, ciertamente, de lo que es escrito, e mandado en el testamento, a menos de ser abierto. E porende podria acaecer, que recibirian algunos engaño, en la composicion que fiziesen ante.

L E Y II.

Quando pueden pedir que se abra el Testamento.

Pedir puede delante el Juez, qualquier de los que dize en la ley ante desta, que abran el testamento, desque fuere finado aquel que lo hizo. E si el testamento fuere en la Villa, o en el Lugar, do lo pidieren, deuelo fazer aduzir el Juez ante si, e abrillo luego, así como adelante mostraremos. E si fuere a otra parte, deueles poner plazo, a los que lo touieren, a que lo aduzgan; e desque lo aduxeren, deuelo otrofi abrir. E si por auentura, alguno de los que touiesen el testamento, fuessè rebelde, de manera, que lo non quisiesse mostrar por mandado del Juez, deue pechar, (1) a aquel, o aquellos que lo demandassen, todo quanto les fuessè mandado en el testamento; e demas, el daño, e el menoscabo que les viniessè, por esta razon, porque gelo non quiso mostrar.

L E Y III.

En que manera, e ante quales omes deue ser abierto el Testamento, e mostrado.

Abierto (1) deue ser el testamento delante del Juez ordinario, e de los testigos que son escritos en el. Pero en ante quel Juez lo mande abrir, deue saber dellos, si es aquel el testamento

Partida VI.

to, en que pusieron sus sellos, o fizieron poner; o en que escriuieron sus nomes. E los testigos deuen conoscer si son aquellos sus sellos: e si la mayor partida dellos dixeren, que pusieron los sellos en el testamento, deue ser abierto ante ellos, e leydo, maguer todos non se acertassen y. E despues desto, deuelo embiar a aquellos, que non fueron presentes, que conozcan sus sellos; si fuessen dolientes, o personas muy honrradas; o si fuessen en otra tierra, que non pudiesen ser llamados, nin venir sin grand trabajo. (2) E si acaeciesse, que alguno destos testigos negasse, que non pusiera su sello en el testamento, non lo deuen dexar por esso de abrir: como quier que alguna sospecha sea contra el testamento, por el niego de aquel testigo. E si por ventura, el Juez non pudiesse auer los testigos ante quien fue fecho el testamento, para abrirlo ante ellos, porque fuessen todos, o la mayor partida dellos, en otra tierra; estonce dezimos, que si el Judgador entendiesse, que podria acaecer algund daño, o algund embargo, por razon que el testamento non se abriessè, ante que aquellos testigos pudiesen venir; que deue fazer venir ante si omes buenos, (3) e abrir el testamento ante ellos: e desque fuere abierto, deuelo mandar trasladar, e leer. E de si, deue cerrar el testamento, e mandar, que aquellos omes buenos que pongan sus sellos en el. E en esta guisa se puede abrir el testamento, maguer non este delante ninguno de los testigos ante quien fue fecho. Pero despues que vinieren los testigos, deueles mostrar (4) el testamento,

D

que

tè sciatur, licèt non inspiciantur verba testamenti, secundum Paul. in dic. leg. si de bis, & sufficit, quod in instrumento transactionis partes dicant, quod habuerunt notitiam contentorum in testamento, ut not. Bal. in dic. leg. de bis. Si tamen ex relatione ista perpendatur error: quia amplius sit in testamento, quam refertur, seu aliter disponitur, quam dicatur à parte, tunc non tenetur transactio, ut not. Ang. in dic. leg. 1. in princ. ff. quemadmod. testa. aperi. & in leg. qui Romæ, §. duo fratres, ff. de verb. obliga. & licèt Joan. de Imol. ibi reprehendat Angel. tamen Alex. & Francisc. de Aret. ibi tenent dictum Angel. & vide Socin. consil. 214. vol. 2. in secunda dubitatione.

L E X II.

Compellit iudex tenentem testamentum ad ejus additionem, ut aperiatur. Et si in illo loco non est testamentum, assignabit terminum ad portandum, quod si tenens dare nolit, tenetur petentibus ad relicta, & interesse. Hoc dicit.

(1) *Deue pechar.* Adde L. 3. §. condemnatio. ff. de tabul. exhiben. & de legatario furante testamentum vid. L. fin. tit. 7. infra ead. part.

L E X III.

Aperiri debet testamentum testibus juratis, sua sigilla, & subscriptiones cognoscentibus: & iudex ordinarius aperit illud, & dat copiam illis, quorum interest: sed si omnes testes non sint presentes: hoc fiat coram majori parte, & etiam coram minori: si iudex viderit, quod est necesse, quod aperiatur: & hoc faciat coram hominibus probis, & postea mittat testibus testamentum: si sunt infirmi, vel personæ egregiæ, aut absentes: ut subscriptiones, & sigilla cognoscant: & negatio alicujus de testibus non impedit aperturam: licèt reddat testamentum suspectum. Hoc dicit.

(1) *Abierto.* Sec. de forma publicationis testamenti, ultra istam leg. & sequentem vid. Specu. tit. de instru. adit. §. offensa, col. pen.

(2) *Sin grand trabajo.* Seu sine magno incommodo, ut in leg. sed & si quis, & ibi Bart. post gloss. ff. eod. non enim debet officium suum sibi esse damnosum, ut ibi habetur.

(3) *Ante si omes buenos.* L. sed & si quis, de qua ista sumpta est, dicit optimæ opinionis viris, ubi Joannes de Imol. notat, quod non sufficit aperturam fieri coram viris bonæ opinionis, si alii essent optimæ opinionis: & ideo dicit, quod cautum est, ut notarius in instrumento attestetur de hoc: quia licèt quis præsumatur bonus, non tamen præsumitur optimus, seu non reperitur, quod de jure præsumatur optimus, stante verò ista lex, clarum est, quod sufficerent testes, seu viri bonæ opinionis, prout à jure præsumuntur, ut tradit Bart. in ault. de testi. §. 1. colla. 7. & facit ista L. ad ea, quæ tradit Angel. & etiam Joann. de Imol. in leg. 1. §. fin. ff. quemadmod. testa. aperi. an si per statutum requirantur testes optimæ opinionis, debeat probari, quod sint tales: nam ex hac leg. videtur, quod ex quo sunt boni, reputentur optimæ opinionis, quod etiam voluerunt Joann. de Ligna. & Francisc. Rampon. Prout refert Joan. de Imol. in dist. §. fin. col. 4. ad finem, licèt ipse post Angel. vult contrarium.

(4) *Deueles mostrar.* Quando testamentum in scriptis sit sine tabellione, debent ista seruari, si vero fiat cum tabellione, prout communiter hodie sunt in istis regnis, maxime post L. 3. Tauri, ista non requiruntur cum propter auctoritatem tabellionis ipsa scriptura sit publica, & fidem faciat, prout voluit gloss. notabilis, quæ communiter approbatur in leg. 2. in princip. in verbo publicum, ff. quemadmod. testa. aperi. tenet etiam gloss. in leg. questionem, in verbo ostenditur, C. de fideicommiss. Bald. in leg. hac consultissima ad fin. C. qui testa. facer. pos. & in leg. 1.

que conozcan los sellos; e si fueren a otra parte, embiarlo alla, segund de suso diximos. E deuen ellos jurar, (5) que digan, si es aquel el testamento que ellos sellaron, e onde fueron testigos. E desque aya tomado la jura, deuen fazer traslado el testamento en su registro, e los dichos de los testigos, que dixeron quando juraron; o en esta misma carta, en que esta escrito el testamento, si ouiere y pargamino, tanto, en que se pueda escreuir lo que dixeron. E despues desto, deue dar traslado (6) del testamento, a aquellos a quien es algo mandado en el, si gelo demandaren.

L E Y III.

Que puede fazer el Juegador, quando el Testamento es fecho ante testigos sin escrito.

Leyes
2. y 4.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

Ante testigos paladinamente seyendo fecho el testamento, o sin escritura, si alguno de aquellos a quien fue algo mandado en el, pidiese al Juez, que fiziese venir ante si los testigos, e

recibiese los dichos dellos en escrito, en la manera quel testamento fuera ordenado ante ellos, deue el Juez (1) fazerlo así: (2) e desque los testigos fueren venidos ante el, deuelos fazer jurar que digan verdad; e de si, deue fazer escreuir lo que dixeren. E vale tanto el escrito que fue fecho desta guisa, de los dichos de los testigos, como el testamento que es fecho en escrito. (3) E maguer que muriesen los testigos todos, o alguno dellos; despues (4) que esto ouiesse fecho, valdria el dicho, e la escritura (5) dellos, bien así, como si fuesse testamento acabado; seyendo las personas de los testigos atales, que non los pueden desechar. (6)

L E Y V.

En que manera deue el Juez dar traslado del Testamento, a quien fue mandado algo en el.

EL Juez deue dar traslado del testamento a los herederos, (1) bien así como esta escrito el testamento original: mas a los otros a quien es

Ley 17.
tit. 25.
lib. 4.
Recop.
es

ad fin. C. de testa. & in leg. omnium, eod. titul. & qualiter debeat tabellio conficere instrumentum publicationis, & de ejus forma vid. Joan. de Imol. in dic. leg. 2. in prin. & hoc nota, quia errant aliqui, qui talia instrumenta facta coram tabellione faciunt coram iudice publicari, ut aliquando vidi: nam non est necessarium, & adde Angel. in dic. leg. 1. & 2. C. de testa.

(5) Deuen ellos jurar. Habes hic, quod etiam in causis summaris requiritur, quod testes jurent, vid. per Bar. in extragan. ad reprimendum, in parte summarie, & in parte sine figura iudicii, & in leg. filiusfamilias, ff. de donatio.

(6) Dar traslado. Sed an credatur huic exemplo per iudicem authenticato, seu publicato, etiam si originale testamentum non appareat, vid. per Specu. tit. de instrument. edit. §. ostenso, versic. 2. quoque, & versiculo sequenti, & per Alber. in leg. publicati, C. de test. & satis hic probari videtur, ut tale exemplum faciat fidem, neque requiritur, quod probetur amissio originalis, prout aliqui dicebant in leg. publicati per text. ibi, ubi Alber. post relatas opiniones ponit hæc verba, puto autem, & sic vidi in iudicio seruari, quod si originale extat, debeat exhiberi, si petatur: quia multa possent esse vitia visibilia, & invisibilia in originali, quæ non fuerunt visa tempore publicationis: sed si perderetur originale, tunc staretur autenticum, sive publicato, jurante eo, qui utitur dicto autentico, quod originale non habeat, neque dolo desierit habere, ut in leg. fin. C. de fide instrumen. & ita etiam praticatur quotidie in regalibus auditoriis, quemcumque petitur originale exhiberi.

L E X IIII.

Facto testamento sine scriptis, iudex recipit in scriptis dicta testium: qui interfuerunt, si fuerunt septem numero, & illa dicta valebunt, sicut testamentum in scriptis: & morte alicujus, vel omnium post secuta, non infirmabitur testamentum. Hoc dicit.

(1) El juez. De ordinario intellige, ut in leg. testamenta omnia, C. de testam. Bald. in dic. leg. publicati, C. eod. & in leg. gesta in princ. C. de re judica. & vide de ista publicatione testamenti per Abb. in cap. fin. in fin. de fid. instru. & satis bene habetur in ista leg. & adde Specul. tit. de instru. edito. §. ostenso, col. 9. ver. fiebat autem olim.

(2) Hazerlo así. Citatis tamen his, quorum interest, scilicet, his, qui ab intestato succederent, si testamentum non esset, secundum Bart. & Bald. quem vid. in leg. publicati, C. de testamentis, limita, ut per eum in leg. 1. in fin. C. eodem, sed quid si diu est, quod facta est publicatio testamenti, an præsumatur, quod intervenerit citatio eorum, qui citandi essent? Vid. Specul. in dic. §. ostenso, versic. sed quid si post publicationem, & Joan. Andr.

& Doctores in capitul. Albericus, de testib. & communis opinio videtur ibi, quod sufficiat longum tempus, id est, decennium, ut præsumatur ista solemnitas intervenisse, maxime, quando in instrumento fit mentio de citatione, quod ibi limitat Felin. ad fin. nisi ageretur de gravi præjudicio tertii: nam tunc requireretur decursus triginta annorum, ut in capitul. pervenit, ubi per Imol. de emptio. & venditio. & intellige, quando illa diutina observantia fuit scientibus partibus, quibus hæreditas defuncti (si testamentum non esset) pertinet, ut est de mente Docto. & tradit Felin. in cap. sicut, de re judica. cul. 14. Decius consil. 409. & vid. etiam per Alex. consil. 9. vol. 3.

(3) Escrito. Intellige, quando fuit publicatum testamentum in scriptis, ut supra eodem leg. proxima, vel fuit factum manu publica tabellionis, ut ibi dixi.

(4) Despues. Secus si antea: nam tunc corrueret testamentum, ut in leg. publicati, C. de testa. & in leg. cum in initio. ff. quemadmodum testa. aper. & tenet Alber. in leg. 1. §. si quis niger, eod. titul. & satis videtur hic probari sensu contrario. Imò, & si unus tantum de testibus necessariis moreretur ante publicationem testamenti, idem esset, argument. L. si unus, C. de testa. & tenet Abb. in cap. fin. de fid. instru. quod etiam videtur probari hic, ut dixi, & licet per duos, vel tres testes probaretur, quod ille, vel illi, qui mortui sunt, fuerunt rogati in testamento, idem esset dicendum, quando venientes ab intestato negarent, nedum solemnitatem, verum etiam veritatem testamenti, de quo vide per gloss. in verbo doceri potest in leg. 2. C. de bon. posse. secundum tab. & ibi latè per Bart. & Docto. & adde ad prædicta gloss. in leg. 2. in verbo publicum, ff. quemadmodum testa. aper. & per gloss. ubi Bart. in leg. gesta. C. de re judi.

(5) La escritura. Quæ licet postea perderetur casu fortuito, posset probari tenor, & ejus amissio per duos testes, ut in leg. testium, C. de testi. ubi Bald. & Salic. notant Alexan. etiam & Jaf. in leg. 2. C. de bonor. posse. secundum tabulas.

(6) Desechar. Ut supra ead. partida, titul. proximo, L. 9. & quæ dixi in leg. 1. illius titul.

L E X V.

Hæredi datur copia totius tenoris testamenti, legatario autem solum sui legati, sine die, & anno: ut falsitas evitetur: si tamen aliquam partem aperiri testator vetuit: vel usque ad certum tempus: ejus voluntas debet servari: nec debet iudex copiam dare eorum, in quibus periculum sequi posset: licet testator dari non prohiberit. Hoc dicit.

(1) A los herederos. Approbat opinionem glossatoris pilei, de qua per gloss. in leg. 3. C. quemadmodum testa. aper.

es mandado algo en el, non deue dar traslado, si non solamente de lo que a ellos pertenesce; (2) pero non deuen en el escreuir el dia, (3) nin el mes, nin la era en que fue fecho. E esto deue fazer así, porque aquel que rescibiere el traslado, non pueda fazer falsedad en el testamento. Pero si aquel que fiziesse el testamento, vedasse que non abriessen alguna parte; como si dixesse: Tal cosa, que yo establezco en el mio testamento, mando que non sea abierta, ninguna cosa, nin publicada fasta atal tiempo, o fasta atal dia; o si dixesse: Maguer lo abran, mando que non den traslado de tal cosa, que y esta escrita, a ome del mundo: ca en aquella manera que el mandare, (4) así lo deue el Juez guardar. Otrosi dezimos, que el Juez non deue dar traslado, de aquello que el entendiesse en el testamento, de que podria nacer peligro (5) alguno, maguer el fazedor del testamento non lo ouiesse vedado.

L E Y VI.

Por que razon se podria mouer el testador, a defender que non abriessen el Testamento fasta tiempo cierto.

Leyes 1. y 2. tit. 4. lib. 5. Recop.
 Vbdarian algunos, por que razon se moueria el fazedor del testamento, a vedar que lo non abriessen, todo, o parte del, así como diximos en la ley ante desta. Onde, para sacarlos desta dubda, queremoslo aqui dezir: e dezimos, que si el testador ouiesse su hijo, que fuesse menor de catorze años, si le estableciesse por su heredero en tal manera, que si el moço mu-

Partida VI.

aper. & voluit etiam gloss. ut declarat ibi Bart. in leg. 2. §. diem, ff. eod. quid autem, si is qui petit ædicionem non sit hæres scriptus, sed hæres legitimus, qui alias testamento non obstante succederet ab intestato, vel forte, qui petit, est filius exheredatus? Dic, quod tunc debet ædi tamen sine die, & consule, secundum Bald. in dicta leg. 3. & adde ad istam legem L. ipsi autem hæredi, cum leg. sequenti, ff. eod.

(2) De lo que a ellos pertenesce. Adde L. argumentarius, §. edi. ff. de aden. & quod habetur, & etiam notatur per Docto. in cap. contingit, de fid. instru. & quæ not. Bart. in rub. ff. de nov. oper. nuntia. & dari debet particula talis cum institutione hæredis, ut scire possit legatarius, quem habeat conuenire, ut etiam declarat Joan. de Imol. in dict. leg. 2. §. diem, ff. quemadmod. testa. aperian.

(3) El dia. Concordat dic. leg. 2. §. diem, ff. eod. & L. 3. C. eod. & intellige etiam, quando petitur officio iudicis: à tabellione, qui tenetur reddere ratione officii, intellige etiam, quando petitur, ut legatarius inspiciat, quod in testamento scriptum est, tunc enim debet fieri sine die, & consule, ut hic, & in dictis concordant. & sic, ut sciatur, an eorum interst, ubi vero constaret de eorum interesse, tunc etiam cum die, & consule ædi debet etiam legatario, qui in re legata habetur loco hæredis, L. id tempus, ff. de usucapio. secundum Jacob. de Arer. Cyn. Alberic. & Bald. in dic. leg. 3. C. eod. Bartol. etiam in dic. §. diem, & est ratio secundum quod ibi declarat Joan. de Imol. quia ratione officii tabellionis spectat ad eum dare in publica forma, & per consequens, cum die, & consule, cum talia requirantur ad solemnitatem instrumenti, ut in leg. 35. tit. 18. part. 3. & quia debet fieri ad finem, ut possit probate de jure suo, & probatio aliter fieri non posset, ni exhiberetur sibi instrumentum in publica forma, & circa istam ædicionem

riessè antes deste tiempo, que heredasse todo lo suyo otro alguno, que nombrasse señaladamente en el testamento; porque sospechasse el fazedor del, que este atal se trabajasse de muerte del moço (porque heredasse sus bienes) quando esto sospiesse, por esta razon vedaria, que lo non abriessen fasta quel moço ouiesse catorze años. E la manera que mostraron los Sabios antiguos, (1) para esto mejor fazer, es esta: así como si el testador escreuiesse, o fiziesse escreuir, encima de la carta del testamento, aquella razon que vedasse que non abriessen, e la cerrasse, e la sellasse; e escriuiesse (2) sobre la plegadura de la carta, como defiende que aquella parte del testamento, que non la abriessen fasta algund tiempo, o dia cierto; e dende ayuso (3) de la carta, escriuiesse aquella parte, que el quiesse que fuesse abierta despues de su muerte: ca en aquella manera deue ser guardado, e abierto el testamento, como mandara aquel que lo fizo, e non en otra manera.

TITULO III.

De como deuen ser establecidos los Herederos en los Testamentos.

Fundamento, e rayz (1) de todos los testamentos, de qual natura quier que sean, es establecer herederos en ellos; como quier que, a las vegadas, se comiençan de otra manera, segun es voluntad de aquellos que lo fizieren.

D 2

On-

instrumenti sine die, & consule dixi aliqua notabilia in leg. 1. tit. 18. supra allega. vide ibidem.

(4) Que el mandare. Not. bene, quia non ita expressum est de jure communi, si bene memini, licet satis probetur in leg. pupillares, ff. eod. & ibi Joan. de Imol. & satis expresse probatur in leg. 3. C. eod.

(5) Peligro. Latus est verbum hoc, quàm id, quod habetur in leg. 3. C. eod. tit.

L E X VI.

Ne substitutus capret in mortem pupilli instituti: potest testator in fine testamenti apponere substitutionem, & claudere eam, vetareque, ne pars illa testamenti usque ad certum tempus aperiat: ut substitutus ignoret substitutionem factam, & iudex adimplebit testatoris voluntatem. Hoc dicit.

(1) Los Sabios antiguos. Ut in §. fin autem inst. de pupilla. sulsi. & L. pupillares, ff. quemadmod. testa. aperian.

(2) Escriuiesse. Ex sola enim clausura, & sigillo tabularum pupillarum, viderur hoc velle testator, ut in leg. pupillares, ff. eod. & intellige, quando de per se essent tabulæ pupillares.

(3) Dende ayuso. Vide Joan. Fab. in dic. §. fin autem, qui etiam ponit qualiter ista substitutio pupillaris, quæ aperiri vetatur à testatore possit fieri in medio testamenti, vel in alia charta.

TITULUS III.

(1) Fundamento, e rayz. Concordat cum hoc text. §. ante hæredis Instit. de lega. & adde, quod honor est, & conservatio famæ defuncti habere hæredem, ut tradit Bald. in leg. 1. col. fin. C. si quis omif. caus. testa. & not. bene, quod hic dicitur: Fundamento, e rayz, nam ex hoc col-

Onde, pues que en los Titulos ante deste mostramos, quien puede fazer testamento, e en que manera, e como lo deuen abrir; conuene que digamos en este Titulo, del establecimiento de los herederos, que fazen los omes en los testamentos. E demostraremos, que cosa es establecer heredero. E que pro viene ende. E quien lo puede ser. E por que palabras ha de ser establecido. E en que manera. E en quantas partes puede partir el fazedor del testamento su heredad entre los herederos. E de si diremos, todas las otras cosas que pertencen a esta razon.

L E Y I.

Ley 2. tit. 4. lib. 5. Recop. **Q**ue cosa es establecer heredero, e a quien tiene pro. Heredem instituire, in latin, tanto quiere decir, en romance, como establecer vn ome a otro por su heredero, de manera, que finque señor, (1) despues de su muerte, de lo suyo, o de alguna partida dello, en logar (2) de aquel quel establecio. E tiene muy grand pro a aquel que lo establecio, (3) porque dexa lo suyo a ome que quiere bien, e partele su anima deste mundo mas folgada por ende. E otrofi tiene pro al heredero,

porque se le acrecen mas los sus bienes deste mundo por ello.

L E Y II.

Quien puede ser establecido por heredero de otro.

Establecido puede ser por heredero de otro, Emperador, (1) o Emperatrix, o Rey, o Reyna. E otrofi, la Camara de cada vno dellos, e la Eglefia (2) de cada vn logar honrrado, (3) que fue fecho para seruiçio de Dios, e obras de piedad. Otrofi, Cibdad, (4) o Villa, o Concejo, o todo ome, quier sea padre, quier sea hijo, o Cauallero, e quier sea cuerdo, o loco, o mudo, o sordo, o ciego, o gastador de sus bienes, Clerigo, o lego, o Monge. E breuemente dezimos, que todo ome, a quien non es defendido (5) por las leyes deste nuestro libro, quier sea libre, o sieruo, (6) puede ser establecido por heredero de otro; pero si el sieruo fuese de tal ome, en que el señor del non podria ser establecido por heredero, estonce non lo podria el ser. Fuera ende, si el señor aforraste (7) tal sieruo como este, en ante que entrasse en posesion de la heredad. Ca estonce, este atal bien podria heredar (8) aquello en que fuese establecido por heredero, e non se

Ley 1. tit. 8. lib. 5. Recop.

colligitur, quod alias dicitur in leg. non codicillum, C. de testa. quod qui instituit hæredem non codicillari, sed testari videtur: hodie verò per legem ordinam. primam tit. 2. lib. 5. etiam si desit institutio hæredis, & sic fundamentum istud deficiat, adhuc debentur relicta in testamento, & quæ alias in eo disposita sunt, sed an etiam stante dic. leg. ordinam. requiratur, quod hæreditas adeatur ab intestato? Videtur, quod sic ex verbis illius L. & facit L. 2. ff. de fideicom. libert. & L. qui filio, §. seruus, ff. de hæredib. institu. & quod not. Bald. in leg. hac consultissima, §. pen. C. de testa. vide tamen, quæ dixi in leg. 37. tit. 9. infr. ead. part. in gloss. super verbo, loi fructos, id tamen, quod habetur, quasi legatum, nullam requirit additionem, etiam ab intestato, gloss. & ibi etiam not. Angel. in leg. filia cuius, C. fami. heriscund.

L E X I.

Instituere hæredem, idem est, quod eum facere dominum bonorum: & per hanc institutionem testator relinquit beneuole sua, de quo ejus anima quietatur: & hæres per institutionem magis opulentatur. Hoc dicit.

(1) *Finque señor.* Intellige, ut habeat id jus, quod defunctus habebat: nam id, quod quis habet hæredi suo relinquit non plus, L. publica. §. Titia codicillis, ff. de condit. & demonstra.

(2) *En logar.* Nam hæres, & defunctus reputantur una, & eadem persona, ut hic, & in authent. de iurejur. à mor. prest. in princ. alia tamen est conscientia defuncti, alia hæredis, ut per Bald. in authent. si tamen, C. de tempo. appel. in notabili quæstione, de qua ibi per eum, & not. quod hæres censetur tenuisse, & possedisse rem eo modo, & forma, qua defunctus possedit, ut per Paul. de Castr. in nota. quæstion. in leg. neque usufructarius, C. de usufruct.

(3) *Aquel que lo establecio.* Nostra enim interest habere hæredem, ut hic, & in leg. & quia, ff. de interrogato. alio. & tenet Bald. in leg. qui se patris, col. 1. C. unde libe.

L E X II.

Potest hæres institui Rex: Regina, aut ejus camera, universalitas, locus ad Dei seruitium institutus, & quilibet, qui non inuenitur prohibitus, sive liber, sive seruus, dum tamen ejus dominus institui posset, alias non

ualet institutio: nisi dominus ante aditam hæreditatem eum manumittat: ut adeat, & sibi ipsi quærat, vel si alienet alii, qui sit capax. Item potest institui hæres seruus hæreditarius, jacente hæreditate, non tamen potest sine iussu hæredis adire. Hoc dicit.

(1) *Emperador.* Adde L. cum hæres, C. qui test. fac. posses. ubi gloss. dicit idem in Papa.

(2) *E la Eglefia.* Adde L. 1. C. de sacrosanct. Eccles. & cap. quicumque, 17. quæst. 4. ubi habetur de consilio B. Augustini non esse exhæredandum filium, ut detur Ecclesie, quod dictum intelligitur respectu legitimæ, secus si alias, vide per Alexand. in leg. passum, quod dotati, C. de pac. & per Decium in leg. licet inter privatos, tertio nota. eodem titulo.

(3) *Cada vn lugar honrrado.* Adde legem 1. C. de sacrosanct. Eccles. & L. hæreditatis, C. de hæredib. institu. & in §. testamenti Instit. de hæred. qualit. & differen. & vide, quod habetur in leg. collegium, C. eodem.

(4) *Cibdad.* Adde distam legem hæreditatis, C. eodem, cum concordan. ibi postis in gloss.

(5) *A quien non es defendido.* Sumptum est à dictis Azo. C. eodem in summa, colum. fin. & qui sunt capaces, & qui capere prohibentur, aut quibus non est testamenti factio passiva, vide per gloss. in §. legari. Instit. de lega. & infra eodem leg. 4.

(6) *Sieruo.* Adde L. non minus, ff. eodem.

(7) *Aforraste.* Adde leg. si seruus ejus, ff. de acquir. hæredit.

(8) *Bien podria heredar.* Adde dic. leg. si seruus, sed hoc videtur mirum cum &, ut supra hac L. dicitur, capacitas, vel incapacitas consideretur respectu personæ serui, ut habetur in dic. leg. non minus, ff. eodem, & in leg. si mibi, & tibi, §. regula, ff. de lega. 1. & sic videtur, quod non possit reconvalescere ratione manumissionis, vel alienationis, L. quod ab initio, ff. de regulis juris, & quia in institutione debet adesse capacitas tribus temporibus, ut in leg. si alienum, §. in extraneis, ff. eodem, & in §. in extraneis Instit. de hæred. qualita. & differen. & L. 22. infra eodem, non ergo sufficit capacitas tempore additionis, unde gloss. & Docto. in dist. leg. si seruus, multum laborant in solutione hujus difficultatis. Bartolus intellexit, quando seruus fuit institutus, sui contempliter, & non quando contemplatione domini, vel simpliciter, quia

se le embargaria por la razon sobredicha de su señor. E esto mismo seria, si el señor vendiese tal seruo como este, a ome que podiese ser establecido por heredero segun derecho. Ca entonces, el seruo bien podria auer la heredad, en que fuese establecido por heredero, con otorgamiento deste nuevo señor. E aun dezimos, que el seruo puede ser establecido por heredero de otro, maguer su señor fuese muerto. (9) Pero non puede ganar la tenencia del heredamiento, falta que lo mande el heredero de su señor.

L E Y III.

Como puede el testador establecer su seruo por heredero, si quisiere.

Si el señor ouiesse tan gran amor con algun su seruo, que non auiedo hijos, lo fiziesse heredero de lo suyo, poderlo y a fazer; e seria por ende heredero, e libre, maguer non lo ouiesse aforrado; ca entienda (1) que lo faze libre, pues quel dexa todo lo suyo, faziendolo heredero. Pe-

ro si alguna dueña, que ouiesse seruo, fuese acusada que faze adulterio (2) con el, e en ante que fuese librado (3) el pleyto de la acusacion, lo estableciesse ella por su heredero, non valdria: porque fuerte sospecha seria contra ella, que era verdad lo que della acusaron, pues tanto lo amara, quel faze su heredero.

L E Y IIII.

Quien non puede ser establecido por heredero.

Non puede ser establecido por heredero, ningun ome que sea desterrado por siempre, a quien dizen en latin, deportatus; (1) nin otro si, los que son juzgados a pena de cauar (2) en las Mineras de los metales del Rey para siempre, (3) por yerro que fizieron: pero estos atales, que fuesen condenados en los metales, o lauores del Rey, bien podrian auer otras mandas (4) que les algunos mandassen, o fiziesen, en sus testamentos. Otro si dezimos, que el que es juzgado por hereje, (5) non puede ser establecido por heredero de otro;

Ley 6.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.
Ley 7.
idem.

quia cum simpliciter perinde habetur, ac si contemplatione domini, ut in leg. cum aliquis, C. de iure deliberan. & Bart. sequuntur Paul. de Cast. & Joan. de Imol. licet non bene declarat: Angel. verò rejicit intellectum Bart. tanquam divinatorium, & per alia fundamenta, quibus respondent Paul. de Cast. & Joan. de Imol. mihi placet intellectus Bart. qui videtur magis communis, quam intellectus Angel. & Jacob. de Aren. qui dicebant dic. leg. si servus, loqui in seruo, qui omnino erat incapax, sed hæres scribi poterat, licet, ut ab indigno fiscus poterat auferre, confunditur ex verbis dictis, L. si servus, & apertius ex verbis hujus legis partitarum, cum superius dixit: *Que el Señor del non podria ser establecido por heredero.*

(9) Fuisse muero. Adde legem servus hæreditarius, ff. eodem, & §. servus alienus, & ibi gloss. Instit. eod. in verbo, testamenti fassio.

L E X IIII.

Non habens filios, potest servum suum hæredem instituire: & licet de manumissione non fecerit mentionem, consequitur libertatem, & hæreditatem, si tamen domina de adulterio cum proprio seruo commisso accusetur: non potest eum instituire, donec sit absoluta. Hoc dicit.

(1) Entiendese. Si tamen servum expresse instituit pure libertatem, tamen ei dedit sub conditione, tunc non erit liber ex institutione, sed eam debet sperare ex dispositione expressa, quam testator fecit, ita dicit gloss. notabil. in leg. quotiens, §. fin. super verbo, die veniente, & ibi not. Joan. de Imol. ff. eod. & adde ad istam leg. §. idemque juris Instit. quib. ex caus. manu. non licet, & L. penult. C. de necessar. seruo. hæredib. Instituentis.

(2) Adulterio. Adde L. bis verbis, §. interdum, ff. eod. & facit L. 1. C. de mulier. qua seruo. propr. se immis. & in cap. si qua cum seruo, ubi bona gloss. 12. quest. 2. §. est autem casus, ubi bona gloss. Instit. de hæredib. instituent. & mulier incontinens inter seruos dedecus, est totius cognationis ejus, L. unica, C. de senatusconsult. claudia. tollen. & ibi Baldus.

(3) Ante que fuisse librado. Postea ergo teneret manumissio, ut hic, & in dist. leg. bis verbis, §. interdum, ff. eod. & in §. est autem casus Instit. eod. sed quid si pendente accusatione fuit institutus, & postea fuit sequuta absolutoria, an tenebit institutio? Gloss. videtur velle, quod non in leg. cum filius, §. servus, ff. de lega. 2. & videtur de mente hujus leg. ibi: *Porque fuerte sospecha, quæ suspitio non videtur purgari per sententiam, & hoc videtur tenendum, licet aliud voluit Raphael in dist. leg.*

bis verbis, §. interdum, & Angel. in dic. §. est autem.

L E X IIII.

Non potest hæres institui deportatus, vel in metallum, vel opus metalli, vel alterius operis Principis perpetuo damnatus, legata tamen particularia potest habere taliter damnatus: nec potest hæres institui de hæresi condemnatus: aut baptismum scienter bis recipiens: nec apostata fidem dimittens: aut confraternitas, seu collegium contra jus, vel Principis voluntatem facta, vel de damnato coitu procreatus: ut ex religiosa, vel conflaginea. Hoc dicit.

(1) Deportatus. Habes hic text. expressum pro opinione communi, de qua in leg. 1. C. de bare. instituen. contra gloss. fin. ibi licet gloss. illam multis modis conatur sustinere Joan. de Imol. post Jacob. Butri. in leg. si servus ejus qui, ff. de acquiren. hæred. col. penult. & fin. habes ergo hic, quod institutio deportati est pro non scripta, & sic hæreditas veniet non ad fiscum: sed ad venientes ab intestato, secundum dictam communem opinionem, quæ approbatur hic, quod etiam patet, quia quantum ad hoc æquiparat ista lex deportatum damnato in metallum, in quo nullum est dubium, quod ejus institutio sit pro non scripta, ut in leg. si in metallum, ff. de bis, quæ pro non script. habent. & Adde L. fin. tit. 7. infra ead. part.

(2) De cauar. Adde distam legem tertiam, ff. de his, quæ pro non scrip. habent.

(3) Para sempre. Hoc dicit, quia si ad tempus hoc faceret, non videtur in metallum damnatus, ut in leg. capitalium, §. Divus autem Adrian. ff. de pen. & quid de damnato ad mortem, vel ad perpetuum carcerem, vide Bart. in dist. leg. 3. ff. de bis, quæ pro non scrip. & L. 4. in ordi. taurinis.

(4) Otras mandas. Ad alimenta intellige, ut habetur in dist. leg. 3. & notatur in leg. si deportati seruo. ff. de legat. 3.

(5) Hereje. Adde L. fin. C. de hæreti. & autentici. credentes eod. titul. & L. fin. tit. 7. infra eadem partita. Sed an possit Judæus hæres institui, vel ei aliquid legari? Fuerunt varæ opiniones: nam gloss. in leg. 1. C. de Judæis, tenuit, quod sic, & idem voluit Cynus, Albericus, & Silicetus in leg. 1. C. de Sacrosanct. Ecclesiis, & Bartol. in leg. cum senatus, ff. de rebus dub. Angel. verò in dist. leg. 1. prout refert Anan. in capitul. Judæi, 2. de Judæis, tenet contrarium, & idem tenet gloss. & in hoc videtur inclinare Joannes de Anania in disto capitul. Judæi, 2. de Judæis,

otri; nin aquellos que se fazen baptizar dos uezes (6) a labiendas. Nin los Apollatas, (7) que fueran Chriilianos, e tornaronse Moros, o de otra Ley. Otrofi, non puede ser establecido por heredera, ninguna Cofradia, nin Ayuntamiento (8) que fuesse fecho contra derecho, (9) o contra voluntad (10) del Rey, o del Principe de la tierra. Nin puede establecer por heredero a ninguna persona que fue nascida de dañado coitu; (11) que quiere tanto dezir, como de vedado ayuntamiento, assi como de patienta, o de muger Religiosa. (12)

Leyes
1. y 2.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

L E Y V.

Como la muger, que casa ante que se cumpla el año que murio su marido, non puede ser establecida por heredera.

MVger que casasse ante de un año despues de muerte de su marido, no la puede ningun ome extraño establecer por heredera, nin otro que fuesse su pariente del quarto grado (1) en adelante. E defienden las leyes a las mugeres, que non casen ante deste tiempo, por dos razones. (2) La una,

Ley 3.
tit. 1.
lib. 5.
Recop.

daís, allegant capit. multi. 24. questione 2. sed illa littera, prout dicit Socin. in dicta lege cum senatus, loquitur in hæretico, allegant etiam capit. si quis Episcopus, de hæretico, cum sequenti. cui respon. Socinus in dict. leg. cum senatus, & inducit pro contraria parte, vide ibi per eum, & certè in Ecclesiasticis personis casus ibi videtur, quòd ab eis Pagano, vel Judæo, nihil possit relinqui: de laicis verò non ita reperitur, imò ista. L. partitarum, cum enumerat incapaces, non dicit aliquid de Judæis in particulari: universitati tamen Judæorum relinqui non potest dicta leg. 1. C. de Judæis, quod tamen Judæus, vel Paganus non possit hæres institui, habetur in leg. final. tit. 7. infra eadem partita, & in leg. 16. tit. 6. lib. 3. foro LL.

(6) *Baptizar dos uezes. AZO. C. eodem in summa ad finem, dicit baptismatis iteratores: est enim hæc una species hæresis, ut habetur 24. questione 3. capitul. penultim. versic. novatiani, & cap. non licet, & cap. rebaptizare, & cap. quivis, de consecratio. dist. 4. & cap. qui in aliquo, 51. dist. 1. C. ne Sancti. baptis. reite. & tene menti istam legem partitarum ad hoc, & an idem sit dicendum de reordinato, & de reconfirmato scienter? Videtur idem dicendum, pro quo facit, quod notat Archidia. in dicto capitul. qui bis, in contrarium facit, quia hæc est lex pœnalis, unde non videtur extendenda.*

(7) *Apostata. Adde L. 3. C. de apostata.*

(8) *Nin ayuntamiento. Adde L. collegium, C. eodem.*

(9) *Contra derecho. Regulariter de jure communi omnia collegia sunt reprobata, ut habetur in leg. 3. §. in summa, ff. de colleg. illit. fallit in aliquibus, quæ de jure gentium, vel civili sunt approbata, de quibus vide Bart. in leg. fin. ff. de colle. illic. versic. videamus, & adde §. conventiculas, & quæ ibi dicit Bald. de pœ. juramen. firma. & de collegiis opprobatis vide in leg. 1. & in leg. fin. ff. quod cujusque univers. nem. & in leg. fin. C. de jurisdic. omni. judic.*

(10) *Contra voluntad. Nota ergo, collegio non posse fieri principe inconsulto, ut hic, & adde, quod habetur in capit. fin. de religio. domib. lib. 6. & quæ habentur in leg. 1. & 2. & final. titul. 11. lib. 8. ordina. rega. & quæ tradit Bart. in extravagan. qui sint rebelles, in gloss. super verbo, occulte.*

(11) *Nascida de dañado coitu. Ex generalibus verbis hujus leg. videtur, quod non possit spiritus, seu natus ex damnato coitu institui hæres ab aliquo, & si non sit pater, sed & si sit alius extraneus ille, qui instituat: cum enim æquiparet istos nefarios, & spurios hæreticos, & alios, qui à quocumque capere non possunt jure institutionis: sic videtur velle in istis, ut æqualis sit determinatio, L. jam hoc jure, cum similibus, ff. de vulgari, & pupilla. sed contrarium videtur dicendum, & quòd ista lex intelligatur, quod isti ex coitu damnato nati non possunt institui à parente: & quòd non prohibeat, quòd à fratre, vel alio possint institui: cum hoc ita sit decisum jure communi, ut probatur in leg. si is qui ex bonis, ff. de vulgari, & pupillari, & not. gloss. singularis in authent. quib. mod. natura. offic. sui. §. fin. super verbo, participium, colla. 7. quæ communiter approbatur, & etiam ita intellexit Azo. ex cujus dictis sumpta est ista. L. C. de*

hæredib. instituen. in summa, in fin. & patet ex locis, unde se remittit, & ita etiam tenet Bart. in leg. 1. in princ. ff. de jure ffici, & adde ad prædicta. L. 10. tit. 13. infra ead. partita.

(12) *Muger Religiosa. Gratia exempli ponit, unde idem est dicendum, in aliis spuris ex damnato coitu natis, ut dixi in leg. 13. titul. 11. ead. part. ubi vide, quæ dixi de filio adulterino respectu successione matris, & quomodo liceat aliquid relinquere filio spurio, vide per Alber. in leg. humanitatis, C. de natura. libe. & in leg. si is qui ex bonis, ff. de vulgari, & pupillari, & per Bart. in leg. fin. col. 2. ff. de his quib. ut indig. Joan. de Platea in leg. 1. in fin. C. de delato. lib. 10. alios casus ultra hic expressos, in quibus quis est incapax, vide in authent. de raptu mulie. colla. 9. & ibi not. Bart. ubi habetur, quòd mulier rapta nubens raptori non potest aliquid capere ex testamento raptoris, quod fortè etiam de jure canonico procedet: cum lex possit tollere tale lucrum: non tamen caret scrupulo, quia ex hoc tollitur libertas matrimonii contrahendi, seu intimidat contra id, quod not. gloss. in cap. de puellis, 36. quest. 2. quam sequitur Abb. in cap. 1. de sponsal. & in cap. Ecclesia Sancta Maria, de constitut. Alexand. in leg. Sejus, & Augerius, ff. ad leg. Falcid. & licet gloss. in cap. cum secundum leges, de hæreti. lib. 6. in verbo, certaque, dicat contrarium ejus, quod dixit gloss. in dic. cap. de puellis, advertendum est, quia loquitur circa pœnam amissionis domini bonorum raptoris, quæ lex propter raptum detulerat mulieri rapta: quia sub hac conditione visa fuit lex dedisse, & nimirum si lucrum, quod ipsa lex dedit, possit auferre: in nostro vero casu lex nihil in hoc dederat mulieri rapta, & imponere pœnam, ut non possit capere ex testamento viri raptoris est mera pœna, annexa prohibitioni matrimonii, igitur de jure canonico non potest procedere: & hoc videtur verius, quanto magis, quod etiam in casu gloss. cap. cum secundum LL. communior est opinio contra illam, & Docto. magis communiter sequuntur gloss. in dict. cap. de puellis, confirmantur prædicta ex eo, quòd pœna imposita de jure civili mulieri secundo nubenti infra annum luctus, ut non possit capere ex testamento, ut in leg. 1. C. de secund. nup. & infra L. proxi. sublata est de jure canonico: & alia pœna in hoc imposita, ut in cap. fin. de secund. nupt. & tenet gloss. in dict. leg. 1. & Docto. communiter in dicto cap. fin.*

L E X V.

Mulier secundo intra annum luctus nubens, non potest hæres institui per non consanguineum, nec per consanguineum ultra quartum gradum, & ideo prohibetur intra dictum annum nubere, ne sit dubium, an primus vel secundus maritus sit soboles, quam anno illo habuit: & quia secundus vir de ea tam breviter nubente suspicatur. Hoc dicit.

(1) *Del quarto grado. Adde legem primam, versic. eadem, & ibi gloss. & Azo. in summa, C. de secund. nupt.*

(2) *Per dos razones. Sumpta est ex leg. liberorum. ff. de his qui notan. infra. & à leg. consensu, C. de repud. & ex authent. de resti. & ea que par. colla. 4. & vide per gloss. in cap. omne, 27. quest. 2.*

una, porque non dubden (3) los omes, si auinie-
re que encaesce ella en esse mismo año, de qual
de los maridos, del muerto, o del biuo, es el hijo,
o la hija, que nasciere della. La otra es, porque
el marido segundo non aya mala sospecha contra
ella, porque tan ayna quiso casar.

L E Y VI.

Por que palabras, e en que manera puede ser establefcido el heredero.

Clertamente, deue el fazedor del testamento,
nombrar aquel que quiere establecer por
su heredero, diciendo: (1) Fulano quiero que sea
mio

Ley 1.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

(3) *Porque non dubden.* Hæc fuit urgentissima ratio, scilicet perturbatio sanguinis, vel seminis: in tantum, quod & secundum, quod refert Petrus de Anchara. in cap. cum secundum leges de hæret. lib. 6. Rayne. de Forli. & Petrus de Leaza decretorum Doct. consulerunt, dum quando talis perturbatio adesset, habere locum, & de iure canonico pœnas à jure civili mulieri sic festinanter nubenti impositas: quia non est verisimile, quod jus canonicum voluerit dare filium unius alteri, leg. 1. §. quamvis, ff. de vent. inspicien. & quod idem videtur tenere Rosset. in tit. de bonorum possessione, & idem tenet Bald. in dicta lege liberorum, §. si tales, & hanc opinionem dicit Abb. in dicto capitul. fin. de secundis nuptiis, prima fronte multum probabilem, pro qua etiam facit, quia ex causa interdicatur ad tempus usus matrimonii contracti, 5. distinctione, capitul. ad eus vero concubitus, & notatur 3. questione 4. in summa, fortius ergo ex prædicta causa posset ad tempus interdicti matrimonium contrahendum: sed tandem ipse Abb. tenuit contrarium, & tenuit gloss. in dic. leg. liberorum, in verbo, collocare. Abb. etiam in cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ, vum. 20. de consil. ubi Aretin. & Felinus num. 57. quæ opinio videtur tutior, & comprobatur per id, quod habetur in leg. fin. tit. 12. 4. part.

L E X VII.

Debet testator heredem, & partem hæreditatis, in qua hæres instituitur declarare: & siue dicat talis sit hæres meus, aut talis sit hæres: vel qui testamento reperitur scriptus talis sit: etiam si non dicatur hæres, operatur institutionem, quia minus scriptum, quam fuit dictum, præsumitur: idem si dicat, talis sit dominus meorum hæreditatum: aut bonorum meorum, aut relinquo tali omnia bona mea, vel mando, aut volo, quod sit hæres, vel per æquipoſſentia verba. Hoc dicit. Habuit ortum à leg. quoniam, C. de testa.

(1) *Diciendo.* Adde L. jubemus, C. de testament. ubi glossa notabiliter dicit sufficere, si alius coram testatore exprimat nomen hæredis, & ipse disponens, ita agnoscat profitendo verbis, quod sic: & licet aliqui Doct. antequi, prout refert Specul. in tit. de testa. §. 1. versic. quid si is, voluerunt contrarium, quam opinionem dicit veterem Jason. in dicta lege jubemus, & etiam Roderic. Suarez in suis allegatio. allega. prima, ubi allegat istam legem partitaram, sed opinio glossæ communiter approbatur in dicta lege jubemus, & eam tenet Joannes Andræus in additio. ad Speculat. in loco supra allegato in additio. incipienti quidam Pileus, & Joannes de Imol. ubi dicit hanc esse communem opinionem in capitul. cum tibi, column. 2. de testamen. quam tamen communem opinionem limita, & intellige, quando testator habebat bonum intellectum, & memoriam: secus ergo esset, si testator ita oppressus erat infirmitate, & mortis pressura, quod non poterat articulare loqui: nam tunc non valet testamentum: quia talis disponens mortuo similis est, unde si interrogaretur, interficisti hominem? Diceret sic, ita tenuerunt Petrus Cynus, & Bartolus in dicta lege jubemus, & voluit Albertus Papiensis relatus à Joanne Andræ. in dicta additio. ad Speculatorem, cujus verba sunt notabilia, & vera, & cum magna discretionem dicta, prout attestatur Paul. de Castr. consilio 156. viso puncto, & allegatio. volumine 1. & vide Alexand. consilio 33. ponderatis volumine 3. & tenet Joannes de Imol. in dicto capitul. cum tibi, & ita tenent Doct. communiter in dicta lege jubemus, & ad declarationem hujus limitationis, ut scias, quando testator dicatur non loqui articulare, vide Socinum consilio 20. incipien. abunde, & subtiliter, volumine 4. Limita etiam dictam communem opinionem, quando tabellio est ille,

qui interrogat testatorem, an talem velit suum esse heredem: secus si ad suggestionem alterius responderit, ut videtur de mente Bartoli, & Baldi in dicta lege jubemus, & in specie ita limitat Rodericus Suarez ubi supra, sed ego crederem, quod etiam si alius interrogaret, dum tamen non suspectus, quod tenebit testamentum: nec enim Doct. loquuntur strictè de tabellione interrogante: sed ideo mentionem de tabellione faciunt ob omnem suspicionem tollendam. Si ergo alius esset ita non suspectus, idem esset, quod etiam videtur de mente Alexand. in dicto consilio 33. & Socinus consilio 28. volum. 3. colum. penult. & Paulus de Castro in leg. 1. §. si quis ita, ff. de verborum obligationibus, nam & idem esset in tabellione adhibito à persona suspecta, vel si ipse alias esset suspectus, ut etiam tradit idem Socin. consilio 92. in causa Antonii, volumine 3. column. 10. tertio limita dictam communem opinionem, quando tabellio, vel alia persona non suspecta de scientia, & voluntate testatoris scripserit testamentum, & postea præſente testatore, & testibus exprimat nomen hæredis, vel hæredum: nam tunc sufficit, quod testator dicat sic: & ita quotidie seruator, sed si aliquis fecit scribi testamentum sine scientia, & voluntate testatoris, & postea convocatis testibus notarius in præſentia testatoris illud legit, & interrogat testatorem, an ita velit: nam licet respondeat, quod sic, & possit articulare loqui, tale testamentum nihil valet, maxime, quando testator erat gravatus infirmitate, secundum Ludovicum Romanum consilio 36. in ultimis verbis ita intelligens opinionem Alberti Papien. de qua supra, & idem videtur velle Baldus in dicta lege jubemus, & Paulus de Castro in lege hac consultissima, §. at cum humana fragilitas, C. qui testament. facere possunt, & tenet Jason in dicta lege jubemus ad fin. dicens hanc opinionem esse valde æquam: & per eam occurri fraudibus, quæ multoties committuntur, & idem tenet Rodericus Suarez in dicta prima allega. charta final. qui dicit ad hoc esse casum junctâ gloss. in dicto §. at cum humana fragilitas, super parte, testandi, & ista est magna limitatio ad dictam communem opinionem, & quasi ad nihilum illam redigit: & fortè in puncto juris non est vera, quando ille, qui interrogat, est homo infidelis, & non suspectus: & testator loquitur intelligibiliter, & habet sanam memoriam, & intellectum pro tunc, nam satis ore proprio exprimit nomen hæredis, ex quo exprimit per relationem ad aliud, lege 1. §. si quis iter. ff. de verborum obligation. & contra istam limitationem in his terminis tenere videtur Alexand. dicto consilio 33. & idem etiam vult Alberic. post Petrum, & Cynum in dicta lege jubemus, dicens repetitum videri per testatorem, quod interrogator dixit argumento legis contra nulum, §. 1. ff. rerum amotarum, & ff. de conditione indebit. L. si reus, & L. fidejussor, sufficere ergo debet, quod aperte de testatoris voluntate appareat, prout & ista L. partiarum inferius subdit, ibi: Fulano sea, &c. & si rectè inspiciantur verba Baldi in dicta lege jubemus, hoc idem vult, dum dicit: sed quid si ipse dicat, &c. & sic contradicere videtur verbis Nico. de Mattha, quæ supra posuit Paul. etiam de Castr. loquitur etiam in casu differenti, ut patet ejus consil. 155. ad quod se refert, ubi plura alia concurrerant: unde stantibus aliis præſumptionibus, quod testator non ex voluntate: sed oppressus infirmitate, & suggestionibus: non rectè intelligens, neque volens, dixerit, quod sic: rectè procederet dict. limitatio, prout vult Alexand. dicto consilio 33. & Socinus consilio 92. in causa domini Antonii, volumine 3. column. 9. & 10. cessantibus autem talibus, fortè non procederet talis limitatio, ut arguitur ex mente Doct.

mio heredero, (nombrandolo por su nome) (2) que sea heredero en todo, o en parte; como el testador touiere por bien. E si por auentura (3) el testador dixere en su testamento: Fulano sea heredero; cumple esta palabra, maguer non diga, mio. E aun dezimos, que si fallasen escrito en el testamento; Que fulano heredero (nombrandolo el testador) non dixesse sea; o se fallasse escrito: Fulano sea; e non fuesse y puesto, mio; nin, heredero; valdria el establecimiento que fuesse fecho en alguna destas maneras. E esto es, porque sospecharon los Sabios antiguos, que el fazedor del testamento auria dichas todas las palabras que deuen dezir en establecer el heredero, e como quier que se non fallen asi escritas. Otrosi, si por auentura non las ouieslen asi dichas, sospecharon, que esta mengua auiniera por agrauamiento (4) de la enfermedad; e non por otra cosa; pues que el testamento se falla acabado en todas las otras cosas. Mas si vna palabra tan solamente se fallasse escrita en el testamento, como si dixesse el testador: Fulano; o dixesse: Heredero; e non nombrasse quien; non valdria entonces el testamento: porque por tales palabras non podria tomar ome cierta sospecha, (5) nin entendimiento verdadero, del fazedor del testamento. E sobre todo dezimos, que el establecimiento del heredero se puede aun fazer por otras palabras; (6) asi como si dixesse aquel que lo fazia: Fulano sea mio heredero; o, Quiero; o, Mando que lo sea; o si dixesse:

Ley 1.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

Fulano sea señor (7) de todas mis heredades; (8) o: Aya todos mis bienes; o: Dexol todo lo que he; (9) o otras palabras qualesquiera, semejantes destas, por que se pudiesse mostrar su voluntad en esta razon.

L E Y VII.

Como el establecimiento del heredero deue ser fecho en el Testamento, e non en otra scriptura.

EL establecimiento del heredero deue ser fecho en testamento acabado, e non en otra escritura que es llamado en latin, codicillus, (1) que se hace ante cinco testigos; fueras ende en vna manera, como si aquel que fiziesse cobdicio, dixesse asi; que el rogaua, o mandaua a los herederos, que deuen heredar lo suyo por qual manera quier que sea, que despues de su muerte diessen, e entregassen todos sus bienes a alguno, que fuesse nombrado señaladamente en el cobdicio. Ca estonce tenudos son de los dar, e entregar, a aquel que asi fuesse nombrado en el; sacando ende la quarta parte (2) de todos los bienes, que pueden tener los herederos para si.

Leyes
1. y 2.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

L E Y VIII.

Como, despues quel heredero es establecido simplemente en el Testamento, non puede ser puesta conaicion en el Cobdicio.

Simplemente, e sin conaicion estableciendo vn ome a otro por heredero en su testamento, si despues desto fiziesse cobdicio, non le empeceria

ria

(2) *Nombrandolo por su nome.* Sed an ad pias causas valebit testamentum nutu factum? Joannes Andreas in additionibus ad Speculatorem, tit. de testament. versic. quid si is, dicit, quod licet valeat legatum nutu factum, non tamen tenet testamentum. Bald. tamen in leg. 1. C. de Sacerdotibus. Ecclesiis, column. 17. allegans gloss. in capit. cum tibi de testament. concludit, quod ad pias causas, valet testamentum nutu factum: & sic, quod tenebit institutio hæredis nutu facta, quod etiam placet Abb. in dicto capit. cum tibi, ad finem, ubi subdit notabile verbum, quod etiam in aliis extra pias causas, si constaret de voluntate testantis per signa urgentia, quod valebit testamentum per signa urgentia, sed certe dictum capitulum cum tibi, hoc non probat, prout etiam dicit Joannes de Imola in dicto capit. cum tibi, column. 2. & ut dicit Bald. in repetitione. diste legis 1. column. 18. non potest facere jus canonicum, quod testamentum non solemnè valeat de jure civili, debet ergo intelli, quod habetur in dicto capit. cum tibi, quando dispositio est ad pias causas, in quibus est consideranda forma testamenti, secundum jus canonicum: in aliis verò servandum est, quod disponitur jure civili.

(3) *E si por auentura.* Sumpta est hæc lex à leg. 1. §. 1. ff. eodem, & à dictis Azo. C. eodem in summa; & quid in sententia, an perficiatur ex verbo subaudito, ubi aliud verbum non potest intelligi salva ratione recti sermonis? Tangit Bart. in dicto §. fin. ubi vide Alex. in additio. & Joan. de Imol. in lectura.

(4) *Por agrauamiento.* Facit hoc verbum ad ea, quæ dixi supra in gloss. proxima.

(5) *Cierta sospecha.* Si enim talis potest capi, pro expresso habetur, ut hic, & in leg. unum ex familia, §. fin. ff. de legatis 2. expressum dicitur, quod colligitur ex expressis. Bald. in leg. 1. column. fin. C. de bis, qui ante apert. tabul. & in leg. si mater, C. de instit. & subtit. Oldral. consil. 224. Decius consil. 397.

(6) *Por otras palabras.* Adde legem quoniam indignum, C. de testamentis.

(7) *Sea señor.* Adde legem bis verbis, in princ. ff. eod.

(8) *De todas mis heredades.* In dicta leg. bis verbis, dicitur hæreditatis meæ dominus esto, unde tu nota hoc verbum: quia secundum vulgare Hispanum istud verbum (heredades) refertur ad fundos: & fortè in hac leg. melius esset, de toda mi heredad: nam si poneretur præcedens verbum, & daretur hæres universalis ille, cui relinquuntur hæreditates, non esset hæres universalis: sed legatarius, secundum communem Hispanorum usum loquendi, non instituto tamen alio hærede, iste esset hæres universalis, leg. 1. §. si ex fundo, ff. eodem, & infra eodem leg. 14.

(9) *Dexol todo lo que he.* Verbum enim (habeat) & verbum (relinquo) adjectis universitati bonorum, inducit institutionem, ut hic, & in capit. Raynuntius, de testament. & ibi not. Abb. Bartol. in leg. Centurio. final. column. ff. de vulgar. & pupillar. vide plene per Gulielmum Benedictum in dicto capitulo Raynuntius, super verbo, reliquit, & adde gloss. & Bartol. in dicta lege bis verbis, in princip. & Alexand. consil. 70. volum. 2. & consil. 105. volum. 4. column. 2. & penult.

L E X VII.

Hæres non potest institui directo in codicillis, bene tamen potest in eis hæres rogari post mortem alicui restituere omnia bona testatoris: & debet hoc hæres adimplere, excepta quarta, quam ipse habebit. Hoc dicit. Concord. Instit. de codicil. §. pen. & ultim.

(1) *Codicillus.* Adde legem 2. tit. 12. eadem partit. & vide, quæ ibi dicam.

(2) *La quarta parte.* Adde L. fin. tit. 11. eadem partit. & quæ ibi dixi.

L E X VIII.

Hæredi pure instituto non potest in codicillis apponi conditio: nec valet substitutio directa in codicillis facta, si tamen instituitur in testamento is, quem in codicillis dicit testator se nominaturum, nominatus in eis erit hæres. Hoc dicit.

ria la condicion que fuesse puesta en el. Otrofi, non puede vn ome establescer por su heredero en el cobdicilo a otro, en lugar de aquel que ouiesse establecido en el testamento; maguer dixesse, que si muriesse este sobredicho ante que ouiesse su heredad; que la ouiesse el otro a quien la mandaua dar en el cobdicilo. Pero si alguno fiziesse su testamento acabado, en que dixesse, que aquel queria que fuesse su heredero, quel nombrasse, e dixesse en el cobdicilo; si despues desto fiziesse cobdicilo, en que señalasse alguno por su heredero, o lo nombrasse tan solamente, valdria. E esto es, porque en el testamento acabado dixo, que lo faria así. E por ende, maguer la persona del heredero sea nombrada, o escrita, en el cobdicilo, nol empecce. (1)

LEY IX.

Quando el heredero, que es señalado en el Testamento, que aya en los bienes del testador, la parte que le señalaren en el Cobdicilo; si non fuer y puesta, si aura los bienes del finado.

DVbda podria acaescer, si el fazedor del testamento dixesse así: Yo fago a fulano mio heredero, en aquella parte que escriuiere en mi cobdicilo; si acaescesse, que quando lo mandasse fazer, non escriuiessse (1) en el, nin señalasse parte ninguna, para aquel heredero que nombrare en el testamento; si este ha demanda despues en los bienes del testador. E por toller esta dubda, dezimos, que maguer despues non escriua la parte sobredicha en el cobdicilo, que este atal sera heredero en todos los bienes del testador, en aquellos que el non mandasse dar a otro. E si fuesen dos omes, aquellos a quien estableciesse por sus herederos en esta manera sobredicha, heredaran estos atales los bienes del fazedor del testamento igualmente. (2) Pero si escriuiessse en el cobdicilo el testador alguna

Partida VI.

(1) *Nol empecce.* Adde leg. institutio. talis, ff. de condit. institut.

LEY IX.

Si testator in testamento dixit se declaraturum in codicillis, pro qua parte esset hæres in testamento institutus, non declarata parte, erit in totum hæres, nisi in relictis aliis personis: & si sunt duo, vel plures sic instituti, succedunt æqualiter: si tamen in codicillis parte declaravit, stabitur declarationi. Hoc dicit. Habuit ortum à leg. si quis ita scripserit hæredem, ff. de hæredibus institut. & à leg. si alterius, eodem titul. & à text. in leg. affe toto, eodem titul.

(1) *Non escriuiessse.* Adde L. si quis ita scripserit, ff. de hæredibus institut. & L. penult. C. de institut. & substit.

(2) *E igualmente.* Si ergo testes sufficientes numero ad testamentum dicant se vidisse, quod quis duos, vel tres hæredes instituit, & tamen dicunt, quod non recordantur pro quibus partibus, hoc sufficit: & erunt hæredes pro æquali parte, secundum Bald. in dic. leg. si quis ita in fine.

LEY X.

Si duo sunt ejusdem nominis: quorum unus instituitur, nec potest apparere, de quo sensit testator, vitatur institutio, & succedunt venientes ab intestato. Item vitatur, si in testamento species malefici hæredis exprimitur: ut si testator dicit, instituo talem hæreticum, aut

parte señalada, sera heredero en ella, aquel, o aquellos, a quien la señalara, e non en mas.

LEY X.

Como el testador deue dezir, o escreuir paladinamente, en nome, e sobre nome del que haze su heredero, o los señales que en el auia, de guisa, que non pueda acaescer dubda.

DOs amigos (1) auiedo el testador que ouiesse en vn mismo nome, si quisiesse establescer alguno dellos por heredero suyo, de tal manera deue nombrar, e señalar, aquel a quien quiere dexar lo suyo, por su nome, o de su padre, o por otras señales, que pueda ser sabido ciertamente, quien es aquel que dexa por su heredero. Ca, si de otra guisa lo fiziesse, tal establecimiento como este non valdria: (2) e aurian los bienes del testador los parientes mas propincos, bien así como si muriesse sin testamento. Pero dezimos, que por tales señales deue nombrar el heredero, que non sea deshonorado, (3) nin mal enfamado. Ca, si dixesse el testador: Dexo por mio heredero a fulano, que judgo el Rey por traidor; o, que es herege; o dixesse del otro gran mal, señaladamente, por que el otro fuesse deshonorado, o mal enfamado, non valdria tal establecimiento de heredero. Mas si el testador dixesse, generalmente (4) mal diciendo, así: Establezco por mio heredero a fulano, maguer que se que es malo; e non dixesse señaladamente, aquella maldad de qual yerro descendiera, valdria el establecimiento. Esto mismo seria, si dixesse: Sea mio heredero aquel maldito mio hijo, maguer non me fizo nunca servicio, por que lo mereciesse. Otrofi dezimos, que si el testador dixesse así: Establezco por mi heredero el vno de mis hermanos, (nombrandolos) aquel que casare (5) con fulana muger; que el que casare con ella, seria heredero del testador.

LEY X.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

E

LEY

proditorum, vel similia, secus si generaliter dicat illum malum, vel male dictum, aut inimicum. Sed si dixerit, instituo unum de fratribus meis, qui cum Berta nupsit, ille erit hæres. Hoc dicit.

(1) *Amigos.* Ortum habet à not. per Azo. C. eod. in summa, colum. 2. versic. in institutione faciendâ, & vide L. in tempus, §. quotiens, ff. eod. & intellige istam leg. quando hi duo erant amici æquali amicitia ipsius testatoris: nam si unus esset magis dilectus, ille videretur tantum institutus, per id quod habetur in leg. si quis seruum, §. inter duos, ff. de legat. 2. & tenet Joan. de Imol. in dicto §. quotiens.

(2) *Non valdria.* Propter defectum probationis: nam in substantia bene tenet institutio, secundum Angel. & Joan. de Imol. in dic. §. quotiens, sic & alias dicitur, deficit probatio, non autem jus. L. duo sunt Titii, ff. de testat. tute. L. si quis seruum, §. si inter. ff. de leg. 2. & idem dicas in sententia, citatione, vel banno, secundum Angel. in dic. §. quotiens, ubi etiam Bald. vide gloss. in leg. eum quem temere, ff. de judic.

(3) *Deshonorado.* Adde L. quotiens, §. si quis nomen, ff. eod. & L. turpia, in princ. ff. de lega. 1.

(4) *Generalmente.* Adde L. bis verbis, §. 1. ff. eod. & quod habetur in dic. leg. turpia.

(5) *Que casare.* Adde dic. L. quotiens, §. si quis nomen, ff. eodem.

LEY XI.

Como el testador deve nombrar por sí mismo, a aquel que establescio por heredero, e non ponerlo en aludrio de otro.

LL. 5.
6. y 13.
rit. 4.
lib. 5.
Recop.

Declarar deve, e nombrar el fazedor del testamento, por sí mismo, el nome de aquel que establescio por heredero. Ca, si el otorgaf-

se poder a otro, que lo establesciese en su lugar, non valdria; maguer dixesse así: Aquel sea mio heredero, que fulano quisiere, (1) o establesciere por mio que lo sea. Esto es, porque el establecimiento del heredero, e de las mandas, non deve ser puesto en albedrio de otro. (2) Pero si alguno rogasse al testador, que fiziesse su here-

L E X XI.

Institutio, vel legatum non potest institui in alterius voluntatem: si tamen coram septem testibus testator nominat in presentia notarii hæredem, vel legatarium: & mandet, quod vadat notarius ad unum peritum, qui ordinet suum testamentum, secundum jus: & quod ipse ordinaverit, vult, quod valeat: tunc sic ordinatum testamentum per peritum erit validum. Hoc dicit.

(1) *Quisere.* Idem si dicat, quem arbitratus fuerit, vel quem putaverit, vel alia verba importantia arbitrium boni viri: licet in legatis secus esset, ut in leg. *fideicommissa*, §. *quamquam*, ff. de legat. 3.

(2) *Aludrio de otro.* Non enim tenet institutio, quæ in alterius arbitrium confertur: est enim captatoria, unde in probata. *L. captatorias, cum leg. sequen.* & *L. illa institutio*, ff. de hæredib. instituen. *L. captatorias, C. de testa. milit. L. 29. tit. 9. infr. ead. part.* & dicitur captatoria, non cuius sola dispositio, neque cuius sola declaratio ab alio dependet: sed illa cuius essentia, & existentia est posita in alterius voluntate, ut probatur in leg. *utrum*, §. *cum quidam, ubi bonus text.* ff. de reb. dub. *L. si filia*, ff. de legat. 3. nor. Bald. in leg. 1. *column. penul. C. de Sacrosan. Eccles. & in 1. lectur.* & intellige, & limita hoc, ut procedat, quando expresse committitur in alterius voluntate: secus si tacite, & velatè committeretur, veluti si diceret, instituo Titium hæredem, si Sejus ascenderit capitulum: nam tunc valet, ut in *dic. leg. si quis sempronium*, ff. eod. quia expressa nocent, non expressa non nocent, *regula expressa*, ff. de regul. jur. *L. nonnumquam*, ff. de condit. & demonstr. *limita. 2. in libertate relicta*: nam illam non vitiat captatoria voluntas, ut est text. in leg. *fideicommissaria libertas*, 2. ff. de fideicommiss. liber. & quando datio libertatis pendet à tertii voluntate, de plano procedit iste casus, favore libertatis, ut aperte ibi dicitur, & erit ista dispositio, tunc conditionalis: nam si ille tertius dixerit, se nolle, tunc non valebit libertas, ut patet ex illa leg. & declarat Joan. de Imol. in *dic. leg. captatorias, col. 2. ff. eod.* & idem, quando confertur dispositio in voluntatem legatarii, ubi in relicto libertatis nullum est speciale, prout ibi etiam dicitur: quando verò relinquuntur libertas in voluntatem hæredis est maxima varietas inter Doct. super intellectu illius leg. *cum in princ.* *L. per verba satis aperta consultus*, vult propter favorem libertatis, tenere talem dispositionem: inferius autem in *versic. quod si ita per verba*, etiam aperta voluit contrarium ejus, quod primo dixerat in *princ. L. unde Doct. diversimode intellexerunt ibi illam leg.* nam *glos. ibi intelligit*, quod principium leg. corrigatur *per versic. quod si ita*, seu quod principium leg. & quæstio proposita decidatur in *dic. versic. quod si ita*, contra quod aperte videtur facere *dic. leg. nam decidit quæstionem propositam in princ.* & cum ibi decidatur, non est dicendum, quod decidatur *per dic. versic.* neque etiam est præsumendum, quod statim se correxerit consultus, istum tamen intellectum *gloss. communiter videntur Doct. tenere*, ut tradit Alex. & Jason in *dic. leg. captatorias, C. de testa. milit.* sed littera illius text. vehementer adversatur, & repugnat: unde Alex. & Jas. ibidem referunt alios intellectus ad illam vide ibi per eos, mihi placet intellectus Andreæ de Pisis in *dic. leg. captatorias*, relatus à Bald. ibi cum quo ipse transire videtur, & etiam Salicet. quem etiam intellectum tenuit Jacob. de Aren. & Angel. in *dic. leg. fideicommissaria*, scilicet, quod sit regula, quod libertas re-

licta, si hæres voluerit, debeat, & non sit favore libertatis dispositio captatoria, & ita disponitur in principio illius leg. quod tamen debet limitari *per dic. versic. quod si ita*, nisi ex aliis verbis, seu ex aliis adjunctis constat testatorem se retulisse ad liberam hæredis voluntatem, ut si adjecerit, si ei libuerit, vel si dixerit, & si noluerit, non detur libertas: nam tunc libertas non debebitur, & sic, quod licet in aliis legatis verbum si voluerit, intelligatur de libera voluntate, ut in leg. *cum quidam ita in princ. ff. de legat. 2.* tamen in legato libertatis verbum si voluerit hæres, intelligatur, si vellet debuerit, sicuti si essent alia verba importantia arbitrium boni viri: & iste intellectus est valde amicus illius litteræ, & antequam vidissem prædictos Doct. mihi ita videbatur, licet Joan. de Imol. in *dic. leg. illa institutio*, dicat istum intellectum aequaliter divinare, & illum etiam reprobare Alexand. post Benedic. de Plumbino ab eo relatum in *dic. leg. captatorias*, limita tertio in dispositione ad pias causas, de quo vide per Alexand. & Jason. in *dic. leg. captatorias*, quod forte esset intelligendum, ut supra de libertate dictum est, secundum intellectum Andreæ de Pisis, quem tenui: non enim reperitur expressum, neque jure canonico, neque civili aliquid, quod ad dicendum contrarium cogat, standum ergo est regulæ, de qua in LL. juris communis, & in istis LL. partitarum, & in hanc opinionem, quod idem sit dicendum in relicto ad pias causas, quod in relicto libertatis multum inclinatur se Joan. de Imol. in *dicta leg. captatorias, ff. de hæredibus instituen.* Limita quarto, quando testator dedit alicui potestatem faciendi testamentum pro eo: nam tunc talis commissarius poterit facere servata dispositione, *L. 32. in legibus de Toro*, quæ lex est multum noranda, & tollit magna dubia, quæ erant de jure communi: nam de jure communi videbatur, quod testator non possit committere factionem testamenti alteri: quia quis debet testari de animo suo: non autem de alieno, ut in *dic. leg. illa institutio*. & not. Bald. in *leg. executorem, colum. 1. C. de execut. rei judica.* Sed pulchrum dubium est circa illam leg. an quod ibi habetur, procedat, quando testator non verbis importantibus arbitrium boni viri: sed liberæ voluntatis utatur, ut si dixisset extremam voluntatem meam committo in voluntatem Titii, an tunc commissarius poterit facere ea, quæ in dicta lege continentur? Et videatur, quod non: quia istæ LL. partitarum, & aliæ LL. juris communis reprobant talem dispositionem, tanquam captatoriam, & hoc vult Bart. in *repetitio. dic. leg. 1. C. de Sacrosan. Eccles. penul. c. barta*, ubi tenet, quod talis dispositio non teneat, quando non esset expressum, quod talis potestas datur ad pias causas: sed Cardin. Floren. in *cap. cum tibi, de testa.* videtur velle contrarium, quod etiam tali casu procedat *dic. cap. cum tibi*, ut sic intelligatur, quod ille commissarius est institutus, & gravatus de restituendo ad pias causas, quod dictum Joannes de Imol. in *dic. leg. captatorias, colum. 4.* dicit tenendum menti: sed subjicit, quod revera dictum ejus non probatur per dictum *cap. cum tibi*, quia non loquitur, quando quis commisit extraneo voluntatem suam extremam per verba importantia meram voluntatem: sed quando commisit in dispositionem alterius: & sic per verba importantia arbitrium boni viri, unde dicit de jure vetiorem videri opinionem Bar. quando non fuit expressum, ut facultas esset ad pias causas, sed attempta *dicta leg. Tauri*, videtur dicendum, quod procedat, &

dero a otro, nombrandolo, si el que hizo el testamento quiere caber su ruego, (3) e lo establesciere por su heredero, valdra. Otrofi dezimos, que si el fazedor del testamento dixesse a algun Ecriuano de Concejo: (4) Ruegote, e mandote, que ecriuas, como establezco por mio heredero a fulano: e que mando tantos marauedis, o tantas cosas, o tanto heredamiento, que sea dado por

Partida VI.

mi anima: (diziendo a que personas lo mandada, o quanto a cada vno, ante siete testigos) e mandote, que uayas a algun ome sabio, (5) e en la manera quel ordenare que sea fecho mio testamento, e departidas mis mandas, que lo ecriuas tu así; porque tengo por bien, que vala como lo el ordenare. Estonce, bien ualdria lo que así fué fecho (6) por mandado del testador.

E 2

LEY

& si testator dicat, quod committit factionem sui testamenti in voluntatem commissarii ex verbis generalibus illius legis, & quia vult talem commissarium solum posse extendere manus ad pias causas: & sic videtur, ac si in facultate testatoris esset expressum ad pias causas, iuxta doctrinam Bart. & quia, ut superius dixi, secundum opinionem, quam tenui in libertate, & in pia causa, verbum (volueit) non debet referri ad meram voluntatem: nisi aliud constet ex adjuncto, ut superius declaravi alias limitationes: & dicta notabilia in ista materia, vide per Joann. de Imol. in dicta leg. illa institutio. & in dic. leg. captatorias, & per Alexan. & Jason. in dicta leg. captatorias, C. de testa. milit. & novissime per Rodericum Suarez in tractatulo, de voluntate captatoria, post litem LL. aliquarum fori, vide ibi, & ex prædictis patet, quod non valeret institutio majoris à patre facta sub conditione, si mater illam faceret in filium communem, conferendo verba in futurum, lege 2. & L. illa institutio, ff. de heredibus instituend. & procedet etiam, si habuerit facultatem regiam, ut faceret cum omnibus conditionibus, & submissionibus, quibus vellet, nam intelligitur de non improbantis jure, & quia tunc non ipse facit, sed conditione tamen de præterito, id est, si mater fecit, bene valeret, ut in dictis juribus. Sed an tunc sufficeret, quod mater majoriam fecisset in filium alium fortè minorem, & ejus descendentes, & in defectum ipsorum in filium majorem, & videtur, quod sic per text. in leg. mulier, §. final. & ibi Bart. ff. de condi. insti. ibi, alioquo gradu, repugnat tamen intentio testatoris, ideo tu cogita.

(3) Caber su ruego. Adde legem captatorias, ff. eodem, & supra eadem parit. tit. 1. l. 27.

(4) De Concejo. Tene menti istam legem partitarum, per quam probatur testamentorum instrumenta conscribere per Tabellionem numeri, seu concilli, quod hodie plenius habetur in leg. 4. tit. 18. lib. 2. ordinamen. regis. nota tamen, quod si defuisset, vel abesset tabellio de numero, alius fortè regius tabellio, vel similis posset recipere scripturam testamenti, per text. in leg. final. versicul. eodem, observando, & ibi not. Joan. de Plat. C. de re milit. lib. 12. ubi vide per eum.

(5) Ome sabio. Non ergo requiritur, quod nomine, quod bene nota, nam aliqui contrarium dixerunt, ut refert Alberic. in autben. novissima, colum. 5. C. de inofficio. testamen.

(6) Lo que así fué fecho. Approbat gloss. in leg. illa institutio, ff. eodem, non tamen ex verbis hujus legis videtur sublata illa antiqua quæstio, an talis sapiens, cui ista commissi sunt, poterit addere ad relicto factum à testatore certæ quantitatis, vel rei filio, vel filie, jure scilicet institutionis: vel si præcesserat testamentum, habens clausulam derogatoriam, an possit sapiens addere clausulam, non obstante quocunque alio testamento, in quo sunt talia, vel quæcumque verba derogatoria, neque etiam aperitur hic, an possit talis sapiens addere in relicto factio spatio hæc verba, scilicet, cum capere poterit, vel pro alimentis: nam quoad primum Jacobus de Arena tenuit, quod sapiens possit. Bart. verò in dic. leg. illa institutio, post multa fundamenta hinc inde adducta, tenet contrarium post Richardum Malumb. qui hanc quæstionem disputavit, cujus verba refert Alberic. lité in dic. autben. novissima, col. 2. 3. & 4. C. de inofficio testamento, & pro opinione Bartol. aliquatenus

facere videtur hæc lex partitarum, cum expresse disposuit, quod hæres debet institui, & nominari à testatore. Joan. Andr. in additionib. ad Speculatorem, tit. de instrument. edit. §. postremo, alias incipit instrumentum, colum. 5. super verbo, quid si à contrahentibus, in additio. incipit institutio. tenet, quod illa opinio, quod possit facere hoc sapiens, servatur de facto: quia secundum eum illud non est addere, sed declarare, & dicit, quod ista opinio habet æquitatem, & in hanc opinionem, ut æquam inclinatur Joannes de Imol. in dicta leg. illa institutio, colum. 4. & 5. dicens, idem ibi velle Bald. & ibi respon. ad ea, quæ adducuntur pro opinione Jacob. de Aren. per Bartol. fateretur tamen articulum esse dubium valde propter auctoritatem tantorum Docto. & etiam propter perplexitatem rationum, quæ hinc inde adducuntur, & ista opinio mihi placet: & ad istam legem partitarum potest responderi, ut respon. Imol. ad legem jubemus, C. de testamento. quod loquitur in institutione universali, quæ debet exprimi per testatorem: nos verò loquimur in institutione particulari, quæ habetur loco legati, præterquam quoad querelam alio universaliter instituto, ut in leg. quotiens, ff. de heredibus instituend. & not. gloss. in leg. si quis prior, ff. ad Trebellia. & ideo non est absolum, quod arbitrio sapientis committi possit, quod talem titulum declarat, argumento legis primæ, ff. de legat. 2. sicut & si testator reliquisset omnia bona sua Titio, posset sapiens addere illa verba, scilicet, jure institutionis, L. bis verbis, & ibi gloss. & Bartolus, ff. de heredibus instituendis, gloss. in authentico de hære. & falcid. §. si vero nulla, collatione 1. & cum ista opinio faveat testamento, in dubio illa est tenenda, L. si pari in princip. ff. de inofficio testamento, capit. final. de re judica. & idem crederem dicendum de clausula derogatoria: cum hæc sit testatoris intentio, ut omnia illa ponantur, ex cujus defectu voluntas ejus possit invalidari, & in ista opinio. inclinatur Joan. de Imol. in dic. leg. illa institutio, colum. 6. in princip. licet Bart. ibi tenuit contrarium, quod dicit esse magis clarum, si clausula de consilio sapientis ordinaretur, sicut gloss. ibi dicit, scilicet, volo te scribere, prout dixerit talis sapiens, ut ea quæ testamento reliqui magis valeant, & quod etiam possit addere sapiens in relicto factio spurio pro alimentis, vel cum capax fuerit, tenet Joannes de Imola in dicta leg. illa institutio, col. 5. & satis placet: cum tendat ad robur relicti, qua de causa jus sit consulere sapientem, & conferunt ad prædicta notabilia verba Bald. in leg. captatorias, quinta oppo. C. de testa. milit. cum dicit, quod aut id quod addit sapiens, fuit omnino à testatore ommissum, & non potest sapiens facere: quia de nullo non potest facere aliquid, aut est conclusum sub expresso: & potest, quia non est novam rem facere: sed inclusam detegere, L. adeo, §. cum quis, ff. de acquir. rer. dominio, unde secundum eum, si omnino constat, quod testator voluit legata deberi, poterit sapiens declarare clausulam codicillarem: neciunt enim rudes aptum proferte sermonem, L. fin. C. de testa. & ideo indigent ope interpretum sapientum: reliqua circa istam materiam vide Bartol. & Docto. in dicta leg. illa institutio. & aliquid per Abb. in cap. Clericus, de jurejur. & per Jason. in leg. 1. §. si quis ita, colum. 1. ff. de verborum obligationib. & vide alias remissiones per Alexand. in leg. ex ea parte, & in leg. quidquid astringenda, ff. de verb. oblig. & quod not. Bart. in leg. impuberem, §. eadem, ff. ad leg. Cornel. de fal. Joann. de Plat. in leg. quicumque, 1. C. de omni agro deser. lib. 11.

L E Y XII.

Como non vale el establecimiento del heredero, quando es fecho por yerro.

ERrando el testador en la persona de aquel a quien establecio por su heredero, cuydando establecer a vno, estableciessé a otro; tal establecimiento non valdra, porque erro en el. E esto seria, como si alguno quisiesse fazer su heredero a otro ome, que ouiesse seydo su señor, e estouiesse otro ante el, que non fuesse aquel su señor, mas otro que le semejasse; e cuydando el testador, que lo era, dixesse así: Este que fue mio señor, e me aforro, e esta ante mi, establezco por mio heredero. Ca estonce, non seria heredero aquel su señor a quien cuydaua establecer; (1) porque non fue nombrado, nin escrito, en el testamento. Nin lo seria, otrosi, el otro, maguer era presente quando lo establecio; porque el testador erro en la persona del, cuydando que era su señor. Esto mismo seria en las cosas que el testador mandassé, cuydando mandar a vno vna cosa, e errassé mandandola a otro, así como sobredicho es.

L E Y XIII.

Como vale el establecimiento del heredero, maguer el testador non lo nombre, pues que es cierto de la persona del.

AMistad muy grande han los omes vnos con otros, de manera, que se aman bien así

como si fuesen hermanos; e dexa el vno al otro lo suyo, diziendo así, a sabiendas: Este mi hermano establezco por mi heredero: tal establecimiento como este, dezimos, que deve valer, (1) maguer non fuesse su hermano: e non deve ser contado por yerro, aquella palabra que dixo, hermano: porque deve ome sospechar, que se lo dixo por razon del gran amor (2) que auia con el, pues quel dexaua todo lo suyo. Otrosi dezimos, que seyendo cierto el fazedor del testamento, qual es aquel que establece por su heredero, o a quien manda algo en el testamento, maguer errasse en el nome, (3) o el sobrenome del, valdria lo que así ordenasse, o mandasse. Ca por tal yerro como este (4) non se tuelle la verdad, pues que cierto es de la persona de aquel a quien faze la manda, o dexa por su heredero.

L E Y XIII.

Si alguno fuesse establecido por heredero de alguna partida de los bienes del testador, e non dexa otro heredero en lo al, como lo puede beredar todo.

EN vna cosa señalada, así como en viña, o en otra cosa qualquier, estableciendo vn ome a otro por su heredero; si en este mismo testamento, o en otro (1) que fiziesse despues el testador, non fallassen que el ouiesse otro (2) establecido por su heredero; este atal deve auer

10-

L E X XII.

Si testator in persona hæredis, vel legatarii erret credens unum esse alium, vitiatur institutio, vel legatum. Hoc dicit.

(1) *Cuydaua establecer.* Adde *L. quotiens, ff. eodem*, ubi gloss. tradit illud de Jacob. & Esau. & ibi Bald. & Joan. de Imol. & adde ad istam legem *L. si pater, & L. nec apud, C. de hæredib. instituen. & L. eam quam, C. de fideicom. & Ludovic. Roma. consil. 327. in fin. ista sunt rationes, &c.*

L E X XIII.

Non vitiatur institutio, si testator amicum sub fratris appellatione instituat, nec nocet error nominis, vel cognominis, cum de persona constat instituti. Hoc dicit. Habuit ortum à *leg. si in nomine, C. de testa. & concordat. ff. de bonorum possessione secundum tabul. lex 1. §. sed.*

(1) *Que deve valer.* Concordat cum *leg. nemo, §. qui frater, ff. eod.*

(2) *Gran amor.* Si ista affectio non esset, in dubio præsumendum esset, quod testator erravit, credens eum fratrem, prout dicit gloss. notabil. in *dic. §. qui frater*, præsumitur enim quis credere id, quod loquitur, ut tradit Joan. de Imol. & probatur in *leg. labeo, ff. de supellecti. lega.* si tamen probaretur, quod testator bene sciebat illum non esse fratrem, tunc licet cessaret amicitia, vel alia affectio, non vitiaretur institutio: ex quo testator non erravit, quod satis hic, & in *dic. §. si frater*, probatur, & tenet ibi Joan. de Imol. qui dicit hanc scientiam testatoris probari per publicam vocem, & famam viciniæ, quod ille non erat frater, quia tunc testator præsumitur scire, per id quod not. gloss. in *leg. si tutor, C. de pericul. tuto.* & per Bart. in *leg. is potest, ff. de acq. hæred.* licet fama aliquando à veritate discordat, ut tradit Felin. in *cap. si diligenti. de præscrip. col. 3.* & adde ad dictum Imol. quod tradit Joan. de Plat. in *leg. 2. C. de fund. & salti. rei domini, lib. 11. & in leg. super servis, C. qui milit. non poss. lib. 12. & in leg. 1. C. de ser. eod. lib. Bald. in leg. quicumque, colum. penult. C. de servis fugit. De-*

cus consil. 154. casus de quo quaritur, & consil. 27. ad finem, & Alexand. consil. 65. volum. 3.

(3) *Errasse en el nome.* Adde *L. si in nomine, C. de testa. & instit. de lega. §. si quis in nomine*, & quid si testator apponeret nomen proprium, & nomen officii, & in altero eorum erraret? Vide text. notabilem in *leg. qui habebat, ff. de reb. dub.* & quid si esset erratum in nomine patris ejus, qui instituitur? Vid. *L. bis verbis, §. fin. ff. eod.* & quæ tradit Ang. Aret. in suo tractatu malefactorum in parte Cajum Sempronii, colum. penult. & per Bart. in *leg. demonstratio. falsa, ff. de conditio. & demonstr.*

(4) *Como este.* De errore regionis, & provinciæ, vide *L. bis verbis, §. fin. ff. eod. & L. patronus, §. libertus, ff. de legat. 3. & in cap. significante, de rescript.* ubi vide latè per Felin. & quid si erraret in nomine appellativo? Vide *L. quotiens in princip. ubi Angel. & Joan. de Imol. ff. de hæred. insti. & L. si quis in fundi vocabulo, ff. de legat. 1.*

L E X XIII.

Unus solus incerta re institutus alio non instituto, habebit totam hæreditatem: & si sunt duo instituti, unus in una, alius in alia re, succedunt æqualiter: & habebit præcipuam quilibet rem, qua fuit institutus. Si verò sunt tres: unus in una re: alii duo conjunctim in alia, dividitur inter eos hæreditas, ut unus habeat medietatem, & duo conjuncti aliam medietatem, nisi dicatur, quod succedant omnes æqualiter, & ea res in qua quilibet est, institutus sit sibi præcipua. Si autem unus in una re: alius sine re sit institutus: tunc institutus sine re erit hæres, alius verò habebit rem illam, tamquam legatarius. Hoc dicit.

(1) *O en otro.* Tunc enim per posterius testamentum rumpitur primum, ut supra titul. 1. *L. 21.*

(2) *Otro.* Tunc enim procederet, quod haberetur in *leg. quotiens, C. eodem, & infra ista. L.* quando unus est institutus in re certa, & alius est universaliter institutus in tota, vel in quota hæreditatis: quia institutus, in re certa, alio adente, haberetur loco legatarii, & hinc est, quod

fi

todos los bienes (3) del testador, maguer fué establecido en vna cosa señalada tan solamente.
Pe-

si quis reciperet emphyteosim pro se, & hæredibus suis, quod appellatione hæredis venit hæres universalis: non vero institutus in re certa dato alio cohæredere: secundum Baldum in leg. quedam, §. nihil, ff. de eden. ubi ad hoc allegat nota, per Specul. titul. de testa. §. 1. versicul. final. Bald. etiam in leg. liberti, col. 7. C. de oper. liber. & Angel. in leg. Gallus, §. etiam si parente, ff. de liber. & posthum. Salicet. in leg. 2. 20. quest. C. de jure emphyteo. & saltem hoc procedit, secundum Angel. consil. 191. ex forma, & serie, ubi esset dictum in emphyteosi de hæredibus universalibus. Joan. de Imol. in cap. potuit, de loca. versic. 7. tangit, si tamen tractarent de successione feudali, forte aliud esset dicendum: cum in materia feudali verbum (hæredibus) intelligatur de filiis masculis: & licet requiratur, quod filius sit hæres, ut in cap. 1. an agnat. vel filii. tamen institutus in re certa concurreret in feudo cum alio fratre universaliter instituto: & ita tenet Bald. in capit. 1. in princ. col. fin. versic. quarto utrum filius institutus in re certa, &c. de successione feud. dicit etiam Bald. in dic. leg. liberti, col. 8. in fin. quod in hoc distinguitur inter contractus, & ultimas voluntates, nam in contractu, si quis recipit emphyteosim pro se, & suis hæredibus, procedunt prædicta, ut sicut non obligatur institutus in re certa ad pensionem: sic nec active, nec passive descendit in eum jus emphyteoticum: in ultimis vero voluntatibus latè intelligitur, etiam de filio in re certa instituto, ut fiat divisio viriliter, de quo etiam vide per Specul. ubi supra, nam ab illo habuit Bald. hanc distinctionem, & ibi etiam vide, quid si emphyteosis sit concessa per contractum ab Ecclesia, & vide etiam per Joannem de Imol. in leg. ex fallo, ff. de hæredibus instituendis, nota tamen, quod si hæres universaliter institutus repudiaret, ejus portio accresceret instituto in re certa: imò, & si institutus in re certa decederet ante aditionem hæredis universalis, transmitteret jus accrescendi ad hæredem suum, ut tradit Alexand. consil. 18. volumine 3. habita super narratis in themate, intellige tamen, si decederet post agnitionem illius institutionis in re certa, ut vult idem Alexand. & not. Bart. in leg. ex fallo, 2. ff. de hæredibus instituendis.

(3) Todos los bienes. Concord. cum leg. 1. §. si ex fundo, ff. eodem, & L. quotiens, §. si duo, eod. tit. ubi Bartol. hoc limitat, & intelligit, nisi testator prohibuisset institutum in re certa, ne quid amplius caperet de bonis suis: nam tunc vitiatur institutio, secundum eum: & si non est alius, cujus favore appareat testatorem hoc prohibuisse, hæreditas ejus applicabitur venientibus ab intestato, quorum favore censetur testator hoc fecisse, ut latius ibi adducit Bart. Dynus tamen tenet contrarium, imò, quod non obstante prohibitione testatoris, institutus in re certa succedat in totum, fuerunt etiam in hoc opiniones aliæ, quas latè ibi adducit Joan. de Imol. tam in lectura, quam in repetitione dist. §. si ex fundo, ubi per sex column. profequitur hunc articulum: & tandem residet in opinione Dyni. & ibi latè respon. ad fundamenta Bart. & aliorum ibi poteris videre, neque expedit hic transplantare, & cum ista opinione Joan. de Imol. transit etiam Alexand. in leg. quotiens, C. eodem ad finem, & cerè iste articulus est multum dubius, & in contingentia facti, ego vidi in hoc magnam controversiam in casu arduissimo. Mihi multum placet opinio Dyni cum limitatione: quæ ad eam colligitur ex verbis Salicet. in dic. leg. quotiens, 6. & 7. quest. scilicet, ut talis institutus non obstante prohibitione habeat totam hæreditatem: sed teneatur restituere venientibus ab intestato, quorum favore verba ista prohibitionis intelliguntur prolata, & loco quartæ trebellianicæ retinebit sibi illam rem, in qua fuit particulariter institutus: & licet Joan. de Imol. in repetitio, dic. §. si ex fundo, antepenult. column. reprobet istam limitationem Salicet. ad opinionem Dyni, dicens,

quod licet opinio Salicet. prima facie videatur æqua, & colorata: quæ tamen videtur esse contra casum in leg. si quis ita hæres instituitur, excepto fundo, ff. eodem, nam secundum opinionem Salicet. in casu dictæ leg. debet, institutus in re certa habere totum: sed tenebitur restituere fundum venientibus ab intestato, cujus contrarium videtur probari in dicta leg. junctâ gloss. nam ibi dicitur, quod in dicto casu perinde est, ac si sine exceptione fuisset institutus: & si ita esset institutus, clarum est, quod haberet totum in effectu, & nihil restitueret, ergo eo modo, secundum Imol. ex mente dictæ leg. in casu Salicet. nihil restituet, pro quo etiam, secundum eum facit, quia tacitum, & expressum æquiparantur, L. cum quid cum similibus, ff. si certum petat. sicut ergo, quando prohibetur tacitè plus petere, quod est, quando est institutus in re certa, habet totum non dato cohæredere, sic debet esse, secundum eum, quando prohibetur expresse, ne plus petat, neque obstat dicit prædictis, lege peto in princ. ff. de legat. 2. quam pro se allegat Salicet. quia dicit Imol. quod illud procedit, quando præcedit institutio super toto, & postea jubetur quis esse contentus certare pro sua legitima portione: quia tunc non est aliquid, quod repugnet, casus vero nostræ quæstionis est, quando à principio non est super toto testatus, sed super certa re, vel parte adijciendo dictam prohibitionem, contra formam juris volentis, ne quis decedat pro parte testatus, & pro parte intestatus, contra L. jus nostrum, ff. de regul. jur. & ideo tunc rejicitur illa exceptio, vel prohibitio, & habetur perinde, ac si esset simpliciter institutus per dic. leg. si ita quis, & per dic. §. si ex fundo, & pro ista ratione adducit etiam, quod voluit Salicet. in dic. leg. quotiens, 8. quest. ubi dicit, quod si instituo Titium in semisse, & Sejum in alio semisse, & gravo Sejum, ut pro sua portione sit contentus habere certam rem, quod isto casu, uterque erit hæres universalis pro dimidia: sed cogetur Sejus restituere partem suam cohæredi per dictam legem peto, de legat. 2. in princ. neque obstat secundum eum, L. quotiens, junctâ gloss. C. eod. quia loquitur, quando à principio præcedit dispositio super toto: aliud quando à principio institutio fit in re certa. Ego verò, adhuc residuo in opinione, & limitatione Salicet. cum dubium non sit, quin ex conjecturis verisimilibus inducatur fideicommissum ex conjecturata mente testatoris, & quomodocunque constet de ejus voluntate, inducitur fideicommissum, L. cum proponatur, ff. de legat. 2. L. unum ex familia, §. final. & ibi Bartolus eodem titul. & in fideicommissis prædominatur mens, & voluntas testatoris, L. in conditionibus, ff. de conditio. & demonstratio. L. ex fallo proponatur, ff. de hæredibus instituendis, quid ergo aliud potest conjecturari de mente testatoris, cum prohibuit institutum in re certa plus accipere, nisi quod hoc fuit favore venientium ab intestato, quando non esset alius, cujus favore hoc fecisset? Ut in dic. leg. peto, in princ. & quomodo tolerandum est, attenta opinione Imol. ut contra expressam prohibitionem testatoris, & contra ejus voluntatem institutus, succedat in omnibus bonis: cum possit capi alius modus, quo neque leges prohibentes, quem pro parte testatum, & pro parte intestatum decedere, ostendantur, neque etiam contra voluntatem testatoris eatur? Facit ad hoc, quod not. Abb. in capit. 2. de testamen. versic. sed est dubium, ubi tunc demum concludit in foro animæ dispositionem dic. §. si ex fundo, & aliorum disponentium institutum in re certa succedere in totum, locum habere, quando non dolose testator fuisset inductus ad instituendum in re certa aliquid, cum sibi fuisset persuasum, ex hoc institutum non habere regressum ad alia bona: & sic contra voluntatem

Pero las mandas (4) del testamento de uelras cumplir, así como las fallaren y escritas. E si por ventura, el testador fiziesse despues (5) otro heredero, (6) estonce aquel que diximos de suyo, que era establecido en la cosa señalada, deue auer esta tan solamente; e todos los otros bienes deuen fincar al otro, que fue despues establecido. Otro si dezimos, que si dos omes fuessen establecidos por herederos en vn testamento, el vno en vna cosa, e el otro en otra señalada; si el fazedor del testamento non departiesse, nin mandasse dar a

otro, los bienes que ouiesse, estos amos los deuen auer todos igualmente: (7) e cada uno dellos deue auer ante aquella cola, en que fue establecido por heredero; pero amos de so vno son tenudos, de responder a las debdas del fazedor del testamento. E si por auentura, el testador estableciesse en una cosa señalada por heredero a un ome, e a dos ayuntadamente en otra cosa cierta; si non mandasse los otros bienes, deuenlos auer estos herederos, partiendolos entre si en esta manera: la meytad, a aquel que fue establecido por

tem testatoris non esset tutus in foro animæ hæres, qui habet contrariam voluntatem defuncti: cum igitur huic parti fauet opinio Salicet. licet articulus sit dubius, tenenda est opinio, quæ fauet animæ, *capitulum juvenis, de sponsalibus*, neque huic opinioni refragatur *leg. si ita quis institutus fuerit hæres, excepto fundo*, junctâ gloss. *ff. eodem*, prout inducit Imol. quia etiam fatetur idem Salicet. quod totum habebit hæres institutus in re certa, sed restituere tenetur, quod ita habet contra defuncti voluntatem, & contra ejus expressam prohibitionem, si non restitueret, & longè interest, an quis fuerit institutus in re certa sine prohibitione, quod plus non petat, ubi ex mente testatoris capere totum videtur: cum præsumat testator illud voluisse, quod lex vult, ut notat Bald. in *leg. precibus*, penult. *cbart. C. de impuber. & aliis, argumen. L. si duo, ff. de acquirenda hereditate*, vel quod quis instituitur in re certa, cum prohibitione, quod plus petere non possit: ubi licet videatur ex dispositione legis velle, quod totum accipiat: teneatur tamen restituere residuum illi, cujus favore prohibuit, neque satisfacit responsio assignata per Imol. *ad dic. leg. peto, in princip.* quia ejus responsio est diversificare casus: non autem reddere rationem diversitatis inter eos, neque enim est ratio diversitatis inter unum casum, & alium: quia cum institutus in re certa habere debeat totum, perinde est, ac si esset institutus in totum, & prohibitio plus habendi, & quod certa re contentus sit: idem debet operari in utroque casu. Et dictum Salicet. quod Imol. adducit pro ratione sua est in casu multum differenti, ut poteris videre per eum: loquitur enim, ubi erat datus alius cohæres, non in certa re: sed in dimidia universaliter institutus, qui in totum residuum excluderat institutum in re certa: ut tantum haberetur loco legatarii, & ideo ponit, quod alius non fuit institutus in re certa: sed simpliciter in dimidia, hoc actò, ut pro sua portione tali re contentus esset, facit ad prædicta, quod not. Bartol. in *leg. paterfamilias, ff. eodem ad finem, versic. sed tunc quæro, &c.* alias limitationes, & multa notabilia dicta in materia, vide per Joan. de Imol. in *disto §. si ex fundo, in lectura, & in repetitione*, & per Doct. in *disto leg. quotiens*. Limita etiam istam legem, quando verba institutionis in re certa sunt relata ad institutum: secus si ad alium, quia tunc trahitur ad fideicommissum, ut in *leg. pater filium, §. final.* & ibi Bartol. *ff. de legat. 3.* circa quas limitationes quærit Bald. in *leg. omnimodo, in princip. C. de inofficio testamento, versic. tertio quæro, &c.* quid si filius fuit institutus in re certa, & postea fuit institutus extraneus hæres universalis in eodem testamento: & postea in codicillis ademit filio, quod in testamento reliquerat, an filius possit dicere testamentum nullum? Et concludit, quod non: quia tunc filius non habetur loco legatarii, licet secus esset, si non fuisset institutus filius, sed alius extraneus, quod dicit diligenter notandum. Sed quid si substitutio compendiosa fiat in re certa, an trahatur ad universam hereditatem? Vide per Bartol. in *leg. centurio, column. 12. versic. quæro ulterius, quid si substitutio compendiosa, cum versiculo sequenti, ff. de vulgari, & pupillari*, Bald. in *leg. precibus, column. final. versic. item queritur, C. de impuber. & aliis substitutio*, Paulus de Castr. in *leg. apud Julianum, §. cum autem alias est*

lege eogi. §. & generaliter, ff. ad Trebellianum, Alexand. consilio 9. column. penult. volumin. 1. ubi distinguit, an fuit facta per verba directa, vel civilia, vel per verba generalia, seu communia, vide ibi. Adverte etiam, quia ut dicit Bal. in *leg. humanitatis, C. de impuber. & aliis, column. 12. versic. quarto principaliter quæro L. ista partitarum, & dista lex prima, §. si ex fundo*, procedunt, ubi institutio in re certa fit per verba alias præcise directa, quæ verba civilia vocantur in *leg. verbis civilibus, & in leg. cohæredi, §. cum filia, ff. de vulgari, & pupilla*, ut si esset verbum (instituto) vel verbum (hæres esto) Secus si institueretur per verbum commune, vel obliquum: quia tunc nunquam trahitur ad totum, ut in *disto leg. eogi. §. & generaliter*, & ibi Joannes de Imol. & Paulus de Castr. si tamen institutus esset, vel substitutus in una quota hereditatis, puta sexta, vel quarta, tunc trahitur ad universum, gloss. Bart. & Doct. in *disto leg. cohæredi, §. final.* Angel. & Imol. in *disto §. si ex fundo*. Adverte etiam, quia & si institutus esset in fundo alieno, procederet ista. *L. & disto §. si ex fundo*, quia videtur institutus in extimatione fundi alieni, quæ de hereditate debetur testatoris, *L. si alienus, ff. ad legem falcidam*, & tenet Bald. singulariter in *disto leg. humanitatis, column. 12. ad finem*. An autem institutus universaliter, qui restituit omne patrimonium hereditarium, vigore transactionis, retenta re certa, habeatur loco legatarii? Vide gloss. in *leg. controversia, ff. de transactione*. in glossa magna post medium, an autem capiens ex stipulatione, si stipulatio successit loco tituli universalis, habeatur loco legatarii? Dic, quod non, vide Bald. in *leg. si arrogator prima lectura, penult. column. ff. de adoptione*. & an huic, qui habetur loco legatarii, debeantur fructus à tempore morte? Vide Paulum de Castr. in *leg. si quis bonorum, ff. de legatis 1.* An autem institutus in parte bonorum, aliis universaliter institutus, habeatur loco legatarii, sicut si in re certa esset institutus? Vide Bartolum in *leg. si quis servum, §. fin. versiculo sed quæro aliquis, ff. de legatis 2.* not. etiam, quod omnis ille, qui non habet jus accrescendi, inter hæreses habeatur loco legatarii. Bald. in *disto leg. si arrogator, 3. column. ad finem, ff. de adoptio*. Quid autem de eo, cui relinquitur ususfructus omnium bonorum, vel legantur omnes res, an censeatur hæres, vel legatarius? Vide Bartolum in *leg. multum interest, ff. de usufructu legato*. an autem per secundum testamentum, in quo quis animo revocandi, primum instituit aliquem re certa, talis sic institutus habeatur loco legatarii, ut residuum delinquat apud hæredem, im primis tabulis nominatum, vel loco hæredis, ut advocet ad se totum? Vide Paulum de Castr. in *leg. si quis priore, ff. ad Trebellianum*.

(4) Pero las mandas. Vide Bart. in *leg. si nemo in fine, ff. de testam. tutel.*

(5) Despues. In eodem testamento intellige: alias secus, ut dixi, vide *L. si quis priore, ff. ad Trebellianum*.

(6) Otro heredero. In tota hereditate, vel in quota hereditatis, ut in *disto leg. quotiens*, & ibi Bald. & Paul. de Castr. & probatur etiam in *§. hereditas instit. de hereditibus instituendis*.

(7) Eguamente. Adde *L. ex fallo, 2. ff. eodem, & legem si alterius, eodem tituli*.

por heredero en la vna cosa; e la otra meytad, a los dos (8) que fueron establefcidos en la otra; fueras ende, si el fazedor del testamento dixesse, (9) que heredallén todos igualmente. Pero cada vno destes deve auer adelantada (10) aquella cosa, en que fue establefcido por heredero.

L E Y XV.

Como non empesce a aquel que fuesse establefcido por heredero, tiempo, nin dia cierto, que sea puesto en el testamento.

A Tiempo cierto non puede ningun ome establefcer a otro por su heredero: esto seria, como si dixesse: Quiero que fulano sea mio heredero fasta tal dia; (1) o si dixesse: sea fulano mio heredero, desde tal tiempo (2) en adelante.

(8) *A los dos.* Adde legem Titius. ff. eodem, & quid si unus institueretur in tertia parte certæ rei: & alius in duabus partibus ejusdem rei, vide L. quotiens, §. si duo, ff. eodem.

(9) *Dixesse.* Ex Azone sumptum est, C. eod. in summa, column. 3. qui allegat dictam leg. Titius, & legem interduum, ff. eodem.

(10) *Adelantada.* Adde dictam legem ex facto, la grande, ff. eodem.

L E X XV.

Hæreditas ad diem, vel ex die certa dari non potest, imò non expectata die institutus, statim est hæres, nisi testator sit miles, & in militia testetur, tunc enim expectatur dies, in incertam autem diem potest quis institui: ut in die mortis: quia & si certum est, quem mori: est tamen incertum quando. Hoc dicit.

(1) *Fasta tal dia.* Certam, vel incertam intellige, quia quia licet possit dari à tempore incerto, non autem ad tempus incertum, vel diem incertam: quia postquam quis est hæres, non potest ex dispositione testatoris, directo desinere esse hæres, L. ei qui solvendo, ff. eod. licet per fideicommissum possit desinere esse hæres effectu, L. ex facto, ff. ad Trebellian. unde si quis instituit uxorem, vel alium, donec vixerit, institutus removebitur temporis adjectio, & durabit hæres, etiam post mortem, & sic remanebit hæreditas penes hæredem instituti, & ita tenet Bald. in leg. hæreditas ex die, ff. eod. quid tamen, si alius postea instituitur, ut puta, si uxor instituitur, donec vixerit, & post mortem instituitur alius? Fuerunt in hoc opiniones, de quibus per Joann. de Imol. in dic. leg. hæreditas, column. 6. ubi ipse inclinatur in opinionem Martini Silla. quod uxor erit hæres perpetuo, de tracto tempore apposito in institutione ejus, & videbitur rogata de restituendo hæreditatem alii post mortem instituto, quod Imol. dicit esse menti tenendum, propter similes institutiones, quæ sæpe de facto sunt per testatores, & attenda ista opinioe Marti. Sylla. quam sequitur Imol. idem videretur dicendum, & si institutio fieret ad diem certam, veluti si testator institueret Titium usque ad Pascha, & sempronium post pascha, ut sic intelligatur, quod Titius sit gravatus de restituendo sempronio post pascha per fideicommissum, quod tenuit Baldus in leg. extraneum, C. eod. ut voluntas scilicet defuncti seruetur, quæ præ cæteris servanda est, L. 3. C. de libe. præteri. & idem tenet Baldus in leg. miles ita in princip. ff. de testamen. milita. Baldus, Angel. & Imol. in leg. filius à patre in principio, ff. de liberis, & posthumis. Paul. de Castro in leg. certi, C. de testamen. milit. & istud etiam voluit Joannes de Imol. in dicta leg. hæreditas, columna. 5. in princ. Bart. tamen in dicta leg. hæreditas, tenet, quod imò omne tempus subducatur de medio in persona utriusque: & quod sit perinde, ac si quilibet esset purè institutus per dictam leg. hæreditas, cui consonat ista. leg. partitarum, & opinionem Bartoli tenet Salicetus in dic. leg. extraneum, & etiam Alexand. dicens, quod fundamentum Bald. & sequacium, non videtur procedere: quia talis dispositio testatoris facta per verba directa in testamento, non potest trahi ad fideicommissum, etiam ut deserviat voluntati testantis, ut latius ipse comprobatur: vide ibi per eum, qui tamen subtili se fateri, quod opinio Bald. est æquior, mihi magis placet opinio Bald. & sequacium, quæ est ma-

gis communis, & ad motiva Alexand. potest responderi, quod licet reperiat jure cautum, quod in persona unius tantum instituti, non possit hæreditas dari ex die certa, vel ad diem certam, vel incertam: non tamen hoc reperitur cautum, quando essent plures instituti, scilicet unus usque ad pascha, & alius post pascha, scilicet, ut post pascha institutus censetur purè institutus, sicut & primus: licet enim hoc reperitur cautum in persona primi: non tamen in persona secundi, ut perpendit Decius consilio 278. column. 1. Cum igitur sempronius post pascha institutus, cum sit paganus, non possit esse hæres directo: quia institutio de eo facta non potest valere jure directo: quia videtur fieri post aditam hæreditatem: & postquam Titius fuit hæres, quod non potest esse in pagano, ut in §. final. instit. de pupil. substitutio, & in leg. ei qui solvendo, ff. de hæreditibus instituen. ex quo ejus institutio ab initio non habet valere jure directo, videtur, quod valeat, & trahatur ad fideicommissum, juxta notata in leg. verbis civilibus, ff. de vulga. & pupilla. & in leg. precibus, C. de impuber. & aliis substitutio. & ista responsio ad fundamenta Alexand. est ex verbis Imol. in dicta leg. hæreditas, columna. 5. Sed quid si testator instituit, quem usque ad pascha, vel donec vixerit, & nullo alio instituto prohibuit expressè, quod sic institutus amplius non esset hæres ad diem, seu tempus? Bartol. in dic. leg. hæreditas ad fin. tenet vitari talem institutionem, & nullam esse ratione perplexitatis, sicut & dixit in instituto in re certa, & prohibito amplius habere in leg. quotiens, §. si duo, ff. eod. de quo dixi in leg. proxim. in gloss. super verbo, todos los bienes, Bald. verò, & Salycet. in dicta leg. extraneum, tenent contra Bartolum, imò, quod institutio valeat, & prohibito vitietur: ego vero sentio idem in ista quaestione, sicut & dixi in dicta gloss. in quaestione illa de instituto in re certa per eisdem rationes: quia & ut dicit Alexander in dicta leg. extraneum, decisio hujus quaestionis pender ab illa. Quid etiam si in penam hæredis scriptis testator post tempus alium instituit, veluti si instituit fratrem hæredem, & reliquit uxori usum suorum bonorum, & adject. & prohibuit, ne frater molestaret uxorem in ipso usufructu, & quid si alius privabat eum hæreditate, & instituebat uxorem, vel alium? Videtur enim, quod hoc possit fieri per legem primam, C. de his qua pena nomi. de qua quaestione vide per Bartolum in leg. paterfamilias, ff. de hæreditibus instituendis, & ibi per Joannem de Imola notabiliter, quem vide: quia est quaestio contingibilis: ubi etiam vide, quod si testator in tali casu nullum instituit, cui applicabitur hæreditas: & ibi ad finem, vide per Joannem de Imola, an hæres institutus, qui propter talem molestationem, restituit hæreditatem, possit detrahere quartam trebellianicam? Qui vult, licet sub dubio forte, quod possit detrahere istam quartam argument. legis prima, §. item si ita, ff. ad legem falcid.

(2) *Desde tal tiempo.* Certo intellige: nam ex die incerta bene potest dari hæreditas, sicut potest dari sub conditione, quia dies incertus pro conditione habetur, L. dies incertus, ff. de conditio. & demonstratio. tunc enim cum conditio trahatur retro, ipsa eveniente, ut in leg. quod dicitur, ff. de testamen. milita. censetur semper testatorem decessisse testatum, vel si conditio deficiat in testatum, & sic non resultat inconveniens, ne quis dicatur

lante. Ca, maguer así lo dixesse, aura el heredero luego la herencia en que fue establecido, e non aura por que esperar el tiempo, nin el día, que fue señalado en el testamento; fueras ende, si el que lo fiziesse fuere Cauallero, (3) que biuiesse (4) en seruicio de Dios, e del Rey, o de la tierra. Ca estonce deue valer el establecimiento, así como lo ouiesse ordenado; esperando el heredero el día, o el tiempo, quel Cauallero ouiesse puesto en esta razon. Pero en día non cierto (5) bien podria ser alguno establecido por heredero. E esto seria, como si dixesse el testador: Establezco, que sea mio heredero fulano, el día quel mismo muriere. (6) E tal establecimiento como este vale, quier lo faga Cauallero, quier lo faga orri: porque, maguer es cierta cosa que deue morir, pero non es cierto el día, en que acaesce al ome la muerte.

LEY XVI.

En quantas partes puede partir el fazedor del Testamento su Heredad entre los herederos.

LL. del
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

Partir puede el fazedor del testamento su heredad, en tantas partes quantas quisiere.

tur pro parte testatus, & pro parte intestatus: quod non est in die certa: quia illa non trahitur retro *L. limites ita*, §. *U* quod diximus *juncta L. sequenti*, ff. de testamen. militi. & ista est una ratio differentie, aliam posuit Jacobus de Aret. in *dist. leg. hereditas*, vide ibi Bartolum, & Joannem de Imola.

(3) *Cauallero*. Miles namque potest pro parte temporis decedere intestatus, & pro parte testatus. *L. miles ita*, §. *quod ita diximus*, ff. de testamen. militi. idem potest fieri per statutum Bart. in *leg. fin. ff. ad Tertul.*

(4) *Que viuiesse*. Vide quæ dixi in *leg. 49. tit. 5. partida 5.*

(5) *En día non cierto*. Si est incertus, an & quando de plano procedit. *L. dies incertus*, ff. de condition. & demonstration. & dixi supra, & idem de certo an. sed in certo quando, ut dies mortis alicujus instituti, *Leg. extraneum*, C. eodem secundum unum intellectum.

(6) *El día que el mismo muriere*. Ex præcedentibus patet, quod intelligatur, quando scilicet ipse hæres institutus morietur, qui fuit unus intellectus, qui datur ad *legem extraneum*, C. eodem, ubi glossa, & Doctores communiter hoc intelligunt, quod isto casu valet institutio perinde, ac si purè esset institutus sublato vitio temporis: quia certum est, quod ipse institutus morietur: & sic ex die certa videtur institutus, & quia certum est illam conditionem eventuram vivo hærede, eo quod vivens moritur, *leg. qui duos*, §. 1. ff. de manumiss. testamen. & secundum hoc in effectu nulla est diversitas inter istum casum, & præcedentem supra eadem lege positum, quando quis instituitur ad diem certam, & dicit, scilicet, in *dist. lege extraneum*, quod talis institutio sit frustratoria, & vitiosa: qui dum hæres vult adire, non potest: quia conditio nondum venit, neque etiam post ejus mortem adire potest impossibilitate facti obstante: neque etiam poterit adire ejus hæres: quia hæreditas non adita, non transmittitur, *leg. unica*, §. *fin. autem*, C. de caducis tollendis, *leg. 1. C. de bis qui ante apert. tabulas*, & sic obstat impossibilitas juris, ut tamen hic vides in ista *L. aperte disponitur* valere talem institutionem, & aduersari his quæ dicta sunt in *princip. L. dum dicit: Pero en día non cierto*, dictio enim ista (pero) quæ latinæ dicitur, sed, vel si autem, aduersatur tam in jure, quam in facto. *L. 2. ff. si quis in jus voca.* non ierit Bartolus post gloss. in *L. qui usufructum*, ff. de verbo. oblig. & in *leg. pratoria*, §. 1. ff. de prato. stipula. gloss. & Bartolus in *leg. hoc am-*

Pero comunalmente touieron los Sabios antiguos, que deue ser departida en cuenta de doze onças, (1) que cada vnas dellas ha su nome departido en latin. La primera della es llamada, sexcuns; que quiete tanto dezir, como onça, e media. E la segunda llaman, sextans; que es tanto como dos onças. E la tercera, quadrans; en que ha tres onças. E a la quarta, triens; que es por quatro onças. E la quinta dizen, quincuns; que es tanto como cinco onças. E a la sexta, semis; que es seys onças. E a la septima, septuns; en que ha siete onças. E a la octaua llaman, bes; que es tanto como ocho onças. E a la nouena, dodrans; en que ha nueue onças. E a la decima, dextrans; que es tanto como diez onças. E a la onzena, deunx; que es por onze onças. E la doze llaman, as; en que se comprenden todas doze. Otros dos nomes y ha, en que se encierran todas estas doze partes sobredichas, así como lo faze en la postrimera dellas, a que dizen, as; e llaman a la una dellas, pondus, e la otra, libra.

LEY

plius, §. 1. ff. de damno. insect. dicendum est ergo hanc institutionem valere, ut conditionalem: & quod talis dies incertus mortis, quando, licet certus, an etiam in isto casu faciat conditionem, & suspendatur, institutio in eventum conditionis: cum hæres incipiat mori, seu erit in articulo mortis, & hoc idem voluit Azo. relatus per gloss. in *dic. leg. extraneum*, & tenere videtur, C. eod. in *summa*, column. 3. & cum Azo. tenuit Oldrad, ut refert Alberic. in *dist. leg. extraneum*, & operabitur talis institutio, ut si institutus adivit hæreditatem in tali articulo, eam transmittat ad hæres, vel saltem si non adivit, transmittet jus deliberandi, ex quo scivit sibi delatam, juxta *L. cum antiquioribus*, C. de jur. deliber. & poterit tali modo ista institutione uti, quando testator timeret dilapidationem hæredis in vita, & velit in hoc cautum esse hæredibus, seu descendentibus instituti: & idem quod ista *L. tenet gloss. in §. bares instituta*, eod. ubi per Joan. Fab.

L E X XVI.

Potest testator in quot partes voluerit dividere hæreditatem suam, sed communiter dividitur in duodecim, quarum prima vocatur sexcunx: secunda sextans: tertia quadrans: quarta triens: quinta quincuns: sexta semis: septima septans: octava bes: nona dodrans: decima cuns: undecima decuns: duodecima as, & clauduntur omnes istæ sub nomine pondus, vel libra. Hoc dicit. Habuit ortum à *§. hereditas instituta*, de *heredi. instituen.* & à *leg. sexcunx*, §. *vult*, ff. eod. tit.

(1) *De doze onças*. Adverte tamen, quod quædam sunt nomina numeralia, ut duæ partes, vel tres partes, &c. & tunc id dubio intelliguntur duæ, vel tres partes de duodecim, ut hic, & in *leg. interdum*, §. 1. ff. de *hereditibus instituendis*, & *L. cum quæstio*, C. de *lega. §. hereditas*, *insti. de bare. insti.* nisi aliter appareat de disponentis voluntate, quædam sunt nomina quotæ, ut tertia, quarta, vel decima, & tunc debet intelligi de tertia, vel quarta, vel decima totius hæreditatis, scilicet, cum dicit tertia, ut fiant tres partes totius hæreditatis, & sic de aliis, *dist. leg. interdum*, §. *fin.* & not. Bartolus in *leg. codicillis*, §. *si qui sempronius*, ff. de *usufructu. lega.* si quis ergo poterit duas partes hæreditatis, vel fundi, non aliter declarando intelligitur, quod petit duas partes de duodecim, ut & not. Bartol. in *leg. interdum*, §. 1. ff. eodem, & ibi etiam Joannes de Imol. & idem est in hoc dicendum in aliis, quod in hæreditatibus per *dictam legem cum qua-*

L E Y XVII.

Como deve ser partida la Heredad entre los herederos, quando son muchos.

LL. del
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

TRes, o quatro omes estableciendo el testador por sus herederos ayuntadamente, non dziendo quanta parte de la herencia da a cada vno, dezimos, que seran herederos todos igualmente. (1) Mas si su entencion del testador tuessé aral, que quissé dar mas a los vnos que a los otros, estonce deve señalar, en quanta parte establese a cada vno dellos. E si lo fiziere así, cada vno dellos se deve tener por pagado, con aquella parte que señalo; e non deve mas demandar, nin auer. E si acaesciessé, que estableciessé a omes ciertos por herederos, en partes ciertas a cada vno; e demas dellas dixessé, que establese a otro heredero, non le señalando cierta parte; estonce cada vno dellos heredara aquella parte que le señalo. E el otro, quier sea vno, o mas, a quien non señalo parte, heredara todo lo que fincare (2) demas, de la heredad, e de las mandas, e de las debdas. Otrosi dezimos, (3) que si algun ome estableciessé en su testamento a quatro omes por herederos, en esta manera; mandando a vno la meytad de la heredad, e al otro la otro meytad; e a los otros dos non les señalassé parte ninguna. En tal caso como este, aquellos a quien establecio por herederos en partes ciertas, heredaran la meytad, e non mas, e partirla han entre si igualmente. E los otros dos, a quien non señalo parte, heredaran la otra meytad de todos los bienes del testador, e partirla han entre si igualmente; quier sean escritos así por herederos, en el comienço, o en medio, o en la fin del testamento. E aun dezimos, (4) que si el testador partiesse su heredad en quatro partes, de manera, que estableciessé en las tres partes herederos igualmente, non dando al vno mayor parte que a los otros; si non fiziesse mencion de la quarta parte que remaneciessé, deuenla partir entre si estos

Partida VI.

ffio. C. de lega. si tamen peteret partem simpliciter, non dicendo unam, vel duas, intelligeretur petere dimidiam totius. L. nomen filiarum 164. §. partitionis, ff. de verbor. significatio. aliter tamen dicit Angelus in §. hereditas, Instit. eod. sed quod dixi est verius.

L E X XVII.

Quilibet hæredum habet tantam partem, quantum sibi testator declaravit, sed si plures sunt conjuncti instituti succedunt æqualiter. Sed si primum in tota, secundum in remanenti parte, primus habebit totam hereditatem: & secundus nihil, cum pars aliqua non sit remanens. Si verò quidam in certis partibus, & unus sine partibus hæredes instituuntur, demptis partibus assignatis habebit residuum institutus sine parte: si autem unum in dimidia, & alium in dimidia: & alios duos instituat sine partibus: primi duo habebunt dimidiam: alii aliam dimidiam: sive in principio, vel in medio, aut in fine testamenti instituuntur. Item tribus institutis in tribus partibus hereditatis æqualiter: si de quarta parte non est dispositum, dividunt sibi quartam illam æqualiter. Si tamen inæqualiter sunt instituti, dividunt quartam pro partibus hereditariis. Hoc dicit.

(1) *Iguualmente. Adde L. quotiens, §. hæredes, ff. eodem,*

mesmos, a quien establecio por herederos en las tres partes; tomando cada vno dellos, tanto el vno como el otro. Mas si estableciessé por heredero alguno dellos en mayor parte que a los otros, estonce deuen partir la quarta parte sobredicha, segun la quantia en que fue cada vno establecido por heredero.

L E Y XVIII.

Como, el testador que parte sus bienes en cuenta de mas de doze onças, quanta parte deve auer cada vno de los herederos.

EN doze onças deve ser pardida, e contada, la herencia del testador, así como de suso diximos. Pero si alguno fiziesse mas partes della, como si estableciessé quatro herederos, a cada vno dellos en quatro onças; estonce dezimos, que deuen aduzir (1) la herencia a cuento de doze onças, descontando a cada vno dellos una onça, así que ayan todos quatro a tres onças. Ca, bien así como diximos en la ley ante desta, que quando el testador estableciessé tres herederos en las tres partes de su heredad, si non faze mencion de la quarta, que la deuen estos mismos herederos partir entre si igualmente; tenemos otrosi por bien, que quando acaesciere, que la departe en mas, que mengue a cada vno de los herederos, aquello que fue de mas mandado, así como sobredicho es.

LL. del
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

L E Y XIX.

Como puede ser partida la Heredad del testador en mayor cuento de doze onças.

PONDUS, en latin, tanto quiere dezir, en romance, como doze onças, en que deve ser departida la heredad del testador. E otrosi llaman a otra palabra en latin, dipondium; que quiere tanto dezir, como veynte, e quatro onças. E a otra dizen tripondium; que es por treynta, e seis onças. E en tantas onças como se entienden por estas palabras sobredichas, o en mas, o en menos,

LL. del
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

ff. instit. eodem, §. sed si plures, & sic indeterminata dispositio relata ad plura extrema, simpliciter ipsa, & æqualiter respicit.

(2) *Todo lo que fincare. Adde L. item, quod Sabinus, in princip. ff. eodem, & instit. eod. §. sed si plures.*

(3) *Dezimos. Adde §. sed si plures instit. eod.*

(4) *E aun dezimos. Adde L. interdum, §. 1. ff. eodem, & instit. eod. §. videamus.*

L E X XVIII.

Si quatuor sunt hæredes instituti, quilibet in quatuor uncias, habebit quilibet tres, ne ultra duodecim uncias hereditas dividatur. Hoc dicit. Concord. L. item, quod Sabinus, cum leg. sequent. ff. eod. tit. & L. Julianus, ff. eodem titulo.

(1) *Aduzir. Adde L. interdum, §. 1. ff. eod.*

L E X XIX.

Si testator primum in duodecim uncias instituit, secundum in VI. uncias, vel è contra: unus habebit duas partes, alius tertiam hereditatis, & si primum in tota hereditate, secundum in tota, succedunt æqualiter, sed si unum in tota, alium in partem, quam primus habere nequivit, instituat, & primus non est capax, tunc secundus habebit totam hereditatem. Hoc dicit.

nos, puede el testador departir su heredad, si quisiere. E porende dezimos, que quando es manifesta la voluntad (1) del testador, que su intencion era de partir su heredad en mas partes de doze onças, como si estableciesse a vno por heredero en doze onças, e a otro en seys, (2) e non fiziesse mencion de las seys onças que fincauan para cumplir la cuenta del dipendio; que estonce deue auer aquel a quien es establecido por heredero en las doze (3) onças, las dos partes de toda la heredad, e el otro a quien establecio en las seys, deue auer la tercera parte. E esto mismo seria, si primeramente estableciesse por heredero en el testamento al vno en las seys onças, e despues al otro en las doze. E si caeciesse, que el

testador estableciesse tres herederos, diziendo al primero, e al segundo, (4) e al tercero, que a cada vno dellos establecia por heredero en toda su heredad; en tal caso como este, deuen partir todos tres toda la heredad entre si igualmente. (5) Otrofi dezimos, que dexando el fazedor del testamento un heredero, diziendo que aquel ouiesse todos sus bienes, si despues desto dixesse, que establecia por heredero alguno otro en la parte que fincaua; (6) estonce dezimos, que deue auer el primero toda la heredad, e el postrimero non aua ende ninguna cosa. Pero, si este atal que fuesse establecido por heredero en todo, fuesse tal ome, que segun derecho non pudiesse heredar (7) a otro, si el testador estableciesse despues a otro, diziendo asisi;

(1) *La voluntad.* Hoc ideo dicit propter contrarium, quod posset formari de *L. cum quaestio. C. de leg.* nam in dubio cum uni reliquitur totum: alii partem videtur adimere: primo, quod dat secundo instituto, ut in *dicta leg. cum quaestio.* vide distinctio. Azc. *C. eod. in summa, column. penult. & per Bar. & Imol. in leg. interdum, §. denique, ff. eod.*

(2) *En seys.* Intellige ita, quod constet ex conjecturis, quod intellexit de aliis unciis, & sic videatur, quod voluit excedere asem, ut supra dixi, vide per Bart. in *dic. §. denique.*

(3) *Las doze.* Hic enim constat, quod voluit excedere asem: quia totum non potest adimi a parte.

(4) *Segundo.* Adde *L. si quis heredes, ff. eodem,* ubi hoc ponitur in fortioribus terminis.

(5) *Eguamente.* Et sic primo nominatus non habet plus juris, quam secundo, vel tertio loco nominatus, quod inducit Bald. & Ang. in *dic. leg. si quis heredes,* ad quaestionem, ut si primus canonicorum habet primam vocem in eligendo Episcopum, non tamen erit per hoc sua vox potentior aliis vocibus canonicorum, & idem dicit Angel. in antianis civitatis, quorum prima vox est vexilliferi iustitiae, vid. hodie, quod in hoc disponitur per LL. huius regni.

(6) *Que fincaua.* Adde *L. item quod Sabinus, in versic. alter. ff. eod. not.* ergo, quod appellatione residui, vel reliqui nihil continetur, si nihil superest, & facit, secundum Joan. de Imol. adnotab. in *leg. servus quoque, ff. eod.* quod quando instituitur filius in re, quae non est in rerum natura, vel in re sacra, vel religiosa, vel in re propria, quod institutio sit nulla, & filius tanquam praeteritus possit dicere testamentum nullum, quod est notabile, secundum Bald. & Angel. in *dic. leg. sunt quoque.*

(7) *Heredad.* Bene tamen potest institui incapax in tempus, quo capere possit, *L. in tempus, ff. eod. L. sicut, & ibi gloss. ff. quib. mod. usufr. amittit.* unde dicit Bald. in *leg. si quis instituitur, ff. eod.* quod si instituitur spurius, cum legitimabitur, id est, cum capax erit, quod tenet institutio per *dictam leg. in tempus,* & quod videtur, quod interim, antequam legitimetur, poterit bonorum possessionem agnoscere, tanquam institutus sub conditione, & poterit bona administrare, tanquam curator, si tamen non legitimetur, tenetur reddere rationem de gestis illis, ad quos haereditas pertinet, secundum Baldum, & Angel. ibidem, & licet ibi Joan. de Imol. dicat istud menti tenendum, idem tamen (in *dict. leg. in tempus, column. 1.*) dicit, quod hoc forte non procedit, quia esset facere fraudem legi, quae vult, quod spurius non possit se immiscere paternis bonis, *LL. 1. & 3. C. de natura. libe.* & sub tali colore non videtur posse se immiscere, neque ut curator: per id quod habetur in simili. in *cap. avaritia, de electio. lib. 8.* imò & plus voluit Bald. in *leg. eam quam, col. 1. C. de fideicommiss. versic. & ex hoc infertur,* quod si pater legat spurio cum capere poterit,

non valet legatum, ex quo prohibetur testator vitio suo, & non alieno testari circa spurium, allegat in argumentum *L. si minor, ff. de serv. exportan.* sicut neque potest, secundum eum donare vir uxori irrevocabiliter etiam dicendo, cum vidua erit, neque damnato in metallum dicendo, cum capere poterit, quia licentia testandi debet inesse testatori tempore testamenti, *L. 1. §. sed si filio, ff. de legat. 3.* & quia secundum eum, cum nihil possit relinqui spurio, ergo neque spes, quae aliquid est ei relinqui, poterit, & istud dictum Bald. dicit pulchrum, & singulare Paul. de Castr. in *leg. 1. col. fin. ff. de regu. catu.* qui etiam dicit non obstar *dic. leg. in tempus,* quia ut ipse ait, loquitur illa *L.* quando defectus provenit aliunde, & non a testatore, sed quidquid sit de jure ista opinio, quod spurius possit institui a patre cum legitimabitur, est communis, & eam tenent communiter Doct. in *leg. Gallus, §. instituens, ff. de libe. & postb.* ubi vide Alex. defendentem hanc opinionem, & respondentem ad fundamenta Bald. & ibi etiam impugnat dictum Imol. in *dic. leg. in tempus,* dicens, non multum stringere, ubi etiam respondet ad *dic. cap. avaritia,* mihi tamen multum probabilis videtur opinio Imol. & obvians fraudibus, pro qua etiam facit, quia ut notat gloss. in parte, coguntur in *leg. eam quam, C. de fideicommiss. & in leg. cogi. §. bi qui solidum, ff. ad Trebel.* filius spurius cum sit incapax, in totum non potest institui, etiam si gravetur per fideicommissum, ut restituat haereditatem alii, etiam si fideicommissarius esset persona, quae verisimiliter acceptaret, ut & dicit Alex. in *dic. §. instituens, column. 2.* Nota etiam, quod si filius esset incestuosus, non potest institui, etiam cum capere poterit, ipse neque ejus filius, licet legitimus, secundum Bald. per text. ibi in *leg. si quis incesti. C. de incest. nupt.* & in hoc etiam videtur inclinare Alex. in *dic. §. instituens,* adde Bald. in *cap. in presentia, de proba.* & procedit illa *L.* quando est incestuosus, & natus ex matrimonio incestuoso, unde idem esset, si nasceretur ex quolibet matrimonio a jure interdicto, ut dicit gloss. in *dic. leg. si quis incesti.* & adde ad praedicta Corsetum in singularibus, in verbo, *haeres,* non poterit ergo institui majoria in incestuosum filium, vel ejus filium, etiam sub conditione, si legitimabitur per supradicta. Dubitari etiam potest circa materiam *dic. leg. in tempus,* an mulier constante matrimonio possit alienare rem dotalem conferendo alienationem in tempus soluti matrimonii, & Joan. de Imol. vult, quod non, in repetitio. *cap. cum contingat, col. 14. de jurejur.* contrarium tamen vult Bald. novel. in *tratt. de dote. charta 28. column. 4. ad fin.* mihi plus placet opinio Imol. cum lex ab ipso initio resistat consilio mulieris alienantis, *argum. L. si minor, ff. de serv. exportan.* & ut dos sibi conservetur in casu soluti matrimonii, ut iterum nubere possit, licet in casu, in quo alienatio fieret in tempus soluti matrimonii per mortem ipsius uxoris, forte posset procedere opinio Bald. novell. ex quo cessat ista ratio, quod tamen saltem intelligerem,

así; que el fazienda su heredero en aquella parte que el primero non podría auer; e tence heredera el segundo (8) toda la heredad, e el primero non aura ende nada, quando tal fuesse como sobredicho es.

L E Y XX.

Quando el testador dexa por sus herederos los pobres de alguna Cibdad, entre quales dellos deue ser partida la heredad.

Diziendo el testador: Establezco por mis herederos a los pobres de tal Cibdad, o de tal Villa; o, Mando por mi anima, que sean dados todos mis bienes a pobres: porque dubdarian algunos, en quales pobres deuen ser departidos los bienes, del que fiziesse su testamento en esta manera; queremoslo departir, e mostrar. E dezimos,

Partida VI.

si alienatio esset utilis mulieri per text. in leg. ita constante, ff. de jur. dot. limita etiam, quod habetur in dist. leg. in tempus, per leg. inter stipulantes, §. sacrum, ff. de verbo. obliga. & ibi Jaso. colum. 4. vide etiam in materia, quod not. Bart. in leg. 1. §. nuntiatio, ff. de nov. oper. nunt. colum. 5. & Bald. in leg. 1. C. de contraben. emp. & in leg. 1. C. de nundin.

(8) El segundo. Adde L. 2. C. eod. & Azo. C. eod. in summa, col. pen. in fine.

L E X XX.

Testatore Christi pauperes instituente, aut bona sua eis relinquente, debent ea habere positi in hospitali illius civitatis, vel villæ, quam testator nominavit, & intelligitur de his pauperibus, qui exire nequeunt ad mendicandum: sed si nullam designavit civitatem, habebunt bona pauperes hospitalis loci, ubi conditum est testamentum. Hoc dicitur.

(1) Los deuen auer. De omnibus bonis dicit, tam mobilibus, quam immobilibus, quæ omnia debent vendi, & pauperibus erogari pretium eorum, non ergo procedit hodie, quod habetur in leg. si quis ad declinandam, C. de Episcop. & Cleric. ubi dicitur, quod immobilia non debent vendi, sed dari hospitali illius loci, ut ex redditibus pauperes sustententur, quod etiam tenet Bart. Bald. & Paul. de Castr. ibi per text. in autent. de Ecclesiasticis titul. §. si quis autem pro redemptione.

(2) E dar. Non aperit, per quem dabuntur, intellige ergo per commissarios testamenti executores, vel si isti non sunt per Episcopum illius civitatis, vel loci, ut in dic. §. si quis autem pro redemptione, & ex hoc videtur commissariis data à testatore potestas alienandi, ut tradit Salicet. in dic. leg. si quis ad declinandam, versic. item videri hic, col. 2.

(3) En aquellos hospitales. Non ergo bona, seu bonorum pretium dabitur hospitali pauperiori illius loci, ut dicebat dic. leg. si quis ad declinandam, neque similiter erit in arbitrio Episcopi, vel executorum testamenti distribuere illud inter pauperes, quos ipsi vellent, prout & dicebat Bart. ibi imò distribui, & erogari debent inter pauperes hospitalium illius loci, ubi testator iussit, & signanter inter debiles, & claudos, ut statim subdit, & in hoc voluit ista L. disponere secundum, quod disponitur, in dist. leg. si quis ad declinandam, in versic. ubi autem, & in versic. quis enim pauperior, dico circa modum distributionis.

(4) Non pueden salir. Istis fecundior pietas debetur, ut & fecit dominus infirmo, qui triginta & octo annis fuerat in grabato ante probaticam piscinam, quem sanavit dominus cognoscens, quia iam multum tempus haberet, quod exire non poterat ad motum aquæ, ut

que los deuen auer, (1) e dar, (2) a aquellos que fuesen fallados en aquellos Hospitales (3) de aquella Cibdad, o Villa, que el testador mando: e señaladamente a aquellos, que por algunas enfermedades en que yazen, non pueden salir (4) de los Hospitales, a pedir de que buian; así como contrachos, o los coxos, o los ciegos, o los niños desamparados (5) que crian en ellos, o los muy viejos, (6) o los que ouiesen otras enfermedades atales, por que non podiesen andar, nin salir de los Hospitales: porque ellos lo han mas menester que los otros, que pueden andar a pedir onde buian. E si por auentura, el testador non señalasse los pobres, de qual Cibdad, o de qual Villa son, deuen ser departidos entre los pobres de aquel lugar, (7) do fiziesse el testamento.

F 2

LEY

legitur Joannis cap. 5. v. 5. & ex verbis hujus leg. colligi potest, quod erogari possit, etiam inter incarceratos, etiam pro maleficio, ut & voluit gloss. in cap. Sacrorum, 12. quast. 2. & tenet Bald. in leg. illud, col. 1. C. de Sacrosanct. Eccles. & in leg. sed & si ideo, ff. sol. matri. licet contrarium voluerit Bald. in autent. contra rogatus, C. ad Trebellian. dicens: Carceratos pro maleficio non esse dignos misericordia, quia dignum est, ut male meriti egestate laborent, L. bona fides, ff. deposit.

(5) Los niños desamparados. Adde Bart. & Doct. in leg. quidam cum filium, ff. de verbo. obliga.

(6) Muy viejos. Decrepiti ergo inter infirmos numerantur, ut hic, nam ut dicit Terentius, ipsa senectus morbus est, adde Abb. in cap. magna, de vos. 5. nota. ubi infert ad statutum disponens de infirmitatis casu, an procedat in senectute, & adde L. 35. titul. 16. par. 3.

(7) De aquel lugar. Si ille locus est, ubi testator habebat domicilium, intellige, ut in leg. si quis ad declinandam, C. de Episcopi, & Cleric. & in autent. de Ecclesiasticis titul. §. si quis in nomine, collatione 9. & vide L. quæ conditio, §. final. ff. de conditio. & demonstratio. gloss. in capit. si pater, de testamentis, in sexto, in verbo, pauperes, & Speculator titul. de instrumento. editio. §. nunc vero aliqua, colum. 31. versic. Sed quid si testator, & ibi Joannes Andræas in additione incipientis constat, quod tenet institutio pauperum, & per Joannem de Platea in leg. 2. C. de annon. civilib. lib. 11. quod dicit limitandum, nisi ex conjecturis aliud appareat: ut si iussit testator distributionem fieri in die sepulturæ, & ipse decedat extra locum domicilii in loco, ubi non potest ita asportari in locum habitationis. Quid autem si testator nominationem pauperum commisit suo commissario, an ipse teneatur eligere pauperes domicilii testatoris? Vide per Joannem Andræam in dicto capit. si pater, in novella, in gloss. licet certa, col. 5. qui disputat quæstionem ad partes, & concludit, quod possit eligere, unde velit in tali casu, & dicit se ita consuluisset per leg. cum quidam, primo respon. ff. de legat. 2. & ibi etiam quærit, an religiosi pauperes sint aliis pauperibus præferendi, & inclinatur, quod hoc procederet arbitrio Episcopi, ut ibi per eum, & quid si testator jubet aliquid dari Ecclesiæ, & in loco sunt plures Ecclesiæ, de qua intelligatur? Vide Spec. ubi supra, colum. 30. versic. quid si quis legaverit, & ibi Joan. Andr. in addit. & Joan. de Plat. in leg. 1. C. de municip. & origin. libro 10. Bar. & Doct. in dist. leg. quæ conditio, §. fin. Jaf. in leg. qui insulam, ff. de verbo. oblig. & si legat monasterio, & non constet, de quo potius debetur monasterio monialium, quam virorum, vide Bald. in leg. cum multe, colum. 2. C. de donat. ant. nup. & in leg. in multis, ff. de stat. bom. & adde ad prædicta Joan. Fab. & Angel. in §. sed jus quidem civile instit. de jure natu. gen. vel civi.

Que departimiento ha entre los herederos del fazedor del Testamento.

LL. del
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

Diferencia, e departimiento ha, entre los herederos. Ca algunos ha dellos, que son llamados, suyos del testador. E otros y a, que dizen, necesarios. E y a otra manera dellos, a que llaman, estraños. E suyos son llamados aquellos, que son hijos, o nietos, (1) o visnietos del fazedor del testamento, si fueren en poder (2) del, a la sazón (3) que los fizieren herederos. E llamaron los Sabios antiguos a tales herederos como estos, suyos; porque son como vna persona, e una cosa,

con el testador. E aun demas dixeron, que son como señores (4) de la herencia, biuiendo, con sus Mayorales; porque en su vida, han todo lo que les es menester de los bienes, tambien como los padres, e los abuelos. E otrosi, porque a la su fin, non los pueden desheredar, (5) sin cierta, e derecha razon. E necesarios herederos son dichos los seruos, (6) a quien sus señores fazen herederos de lo suyo, en todo, o en parte: e son llamados así, porque son tenudos de otorgarse por herederos de su señor, maguer non quieran. E por tal establecimiento como este son luego libres: (7) e han de pagar luego las debdas, e las man-

L E X XXI.

Triplex est hæres, aut suus, aut necessarius, aut extraneus, suus dicitur descendens, quia in vita parentis est, quasi dominus hæreditatis, nam de bonis ejus gubernatur, nec potest sine causa exhæredari, necessarius est servus testatoris in toto, vel in parte institutus, quia necessarius tenetur, hæreditatem agnoscere, & tam de suo, quam de hæreditate, si non sufficit, tenetur creditoribus, & legatariis satisfacere, & per hoc consequitur libertatem, extraneus est alius præter supra dictos. Hoc dicit.

(1) Nietos. Ex filio intellige, ut in §. si autem instituit. de hæred. quali. & differen. & intellige etiam, quando nepos succedit avo ex voluntate defuncti, nam si succedat contra, vel præter ejus voluntatem, & pater nepotis fuit exhæredatus à patre, eodemque avo, tunc nepos non dicitur suus, ex quo præcedit eum pater: neque potest dici quodam modo dominus bonorum avi, cum exhæredatio summat effectum post mortem. L. filium, §. sed cum exhæredatio. ff. de bon. poss. cont. tabul. unde avus non habet necesse instituire, vel exhæredare eum, ut dicit Bar. & Doct. in leg. qui in aliena. §. interdum, ff. de acqui. hæred.

(2) En poder. Clericus tamen, vel monachus, licet non sit in potestate patris, vel avi non definit esse suus hæres patri. L. Deo nobis §. 6. C. de Episc. & Cleric. L. si ex causa, §. Papinianus. ff. de mino. cum ibi nota. Bald. in leg. penult. in fin. princ. C. de adop. & not. quod licet hodie sit sublata differentia patriæ potestatis, & emancipationis in successione ab intestato, ut in authen. de hære. ab intesta. venien. §. 1. versic. nullam, collat. 9. L. meminimus, C. de legit. hæred. tamen adhuc in aliis durant effectus suitatis, ut est in continuatione domini, & transmissione hæreditatis non agnitiæ, de primo in dic. leg. in suis. ff. de liber. & postb. & in §. sui instit. de hæred. quali. & differ. cum cum simili. de 2. in leg. apud hostes, C. de suis, & legi. hære. L. si fratres, ubi Doct. C. de jur. delibe. & per Bar. in leg. liber homo. §. 1. ff. de stipul. serv. & in leg. ventre. ff. de acqui. hæred. & durat etiam in casu L. 12. tit. 6. ead. par. & in casu L. fin. tit. 6. ead. par. ubi vid. quæ dixi, & vid. etiam alios casus per Alber. in dic. authen. in successione, & durat etiam in his, quæ non à patria potestate, sed à natura, seu naturali causa dependent, quoad jus rumpendi testamentum, ut dicit Bald. quem vid. in authen. in successione, C. de suis, & legi. hære. & in leg. si nemo. ff. de testa. tur. idem ubicumque existens suitatis est filio proficua, non enim est, etiam hodie sublata per beneficium abstinendi Bar. in leg. 1. C. si mino. ab hæred. se absti. ubi per eum, & per eundem in leg. si filius, qua patri. ff. de vulga. & pupil. & in leg. filius, qui se paterna, ff. de acqui. hære. & in leg. si nemo. ff. de testa. tute. & per Bald. L. qui se patris, col. 1. C. unde libe. & vid. in dic. leg. liber homo. §. 1. & non videtur sine hærede decedere, qui suum hæredem filium reliquit, licet se abstinat, L. cum quasi. §. sed & si quis, ff. de fideicom. liberi. Bar. in dic. leg. liber homo, §. 1. durat etiam, & habet locum talis existens in filiis adoptivis, & legitima-

tis, ut tradit Bald. in leg. eam quam, 1. col. C. de fideicom. & cum existens sui hæres sit quoddam intellectuale ex reliquis LL. duodecim tabularum insertum suis hæredibus, an possit suus hæres expresse renuntiare omni jure suitatis? Bald. dicit, quod non in leg. quidam elogio, 20. C. de jur. delibe. col. 4. vid. ibi Alex. in. in addit. dicit etiam Bald. in leg. unica, col. 4. C. quando non peten. partes, & c. quod contra existens sui suitatis non potest præscribi.

(3) Sazon. I. tempore, quo moritur testator, ut in §. sui autem instituit. de hæred. quali. & differen. sic in successione ab intestato, an quis sit suus tempus mortis inspicitur, & si testamentum destituitur, inspicitur tempus, quo testamentum destituitur, ut habetur in leg. 1. §. sciendum, ff. de suis, & legiti. hæred. ubi Bar.

(4) Como señores. Concor. L. in suis, ff. de liber. & postb. & cum dic. §. sui instit. de hære. quali. & differ. & per hoc filius Regis dicitur Rex, ut not. g. in cap. fin. 24. q. 1. & si pater est dives, etiam filius reputatur dives, ut in nota, quæst. dicit Alber. in dic. leg. in suis, unde si gabella sit solvenda de hæreditate, quæ de novo acquiratur, non habebit locum in filio succedenti in hæreditate parentis, quia magis acquisitum conservat, quam de novo ad eundem acquirat, secundum Angel. & Joan. de Imol. ibi & Benedi. Capra. conf. 41. & si venantius, & c. hinc dicit gloss. in cap. pastoralis, de decim. quod filius non tenetur solvere decimas, de hæreditate patris, quia de novo acquisita non videtur, & propter hoc à filiis succedentibus, in emphyteosi non debetur laudemium, secundum Bald. in capit. qua in Ecclesiarum, colum. penult. de consitu. filii namque pene ad bona propria veniunt, L. 1. §. pen. ff. de success. edict. gloss. in cap. predicator, 16. quæst. 1. hinc etiam filius vivo patre dicitur habere spem successione, ut not. Bald. in leg. neque ei, ff. de adoptio. & si per statutum esset solvenda gabella, de donationibus, vel aliis rebus, quæ titulo lucrativo transferuntur, non haberet locum de his, quæ transferuntur inter ascendentes, & descendentes: quia non videtur lucrum, sed magis solutio debiti, secundum Bar. & Joan. de Plat. per tex. ibi in leg. 1. C. de imponen. lucra. descrip. libr. 10. non tamen per hoc filius possit obligare rem patris, ut in leg. neque si major. & ibi Bald. C. si res alien. pigno. dat. fit.

(5) Desheredar. Exhæredatus tamen perdit jura suitatis, ut in leg. sed si plures, §. ex asse. & ibi Joann. de Imol. & Alex. ff. de vulga. & pupil. Bar. in leg. 1. §. sciendum, de suis, & legiti. hæred.

(6) Seruos. Non reperies ultra servum aliquem dici necessarium hæredem, ut hic vides, licet aliquando hæres liber cogatur adire, ut in leg. quia poterat, & in leg. cogi. cum similibus, ff. ad Trebel. dicebat etiam Christophor. Por. instituta ad legem salcid. in princip. quod hæres militis cogatur adire ex privilegio militari, tamquam necessarius hæres. Cujus contrarium tenet Jason in leg. in testamento, 12. C. de testamen. milit.

(7) Son luego libres. Adde L. 3. supra eodem, & L. cum quidam, C. de necessa. serv. hæred. institui. & infi. quib. ex caus. manumit. non poss. §. licet autem, & c.

mandas, del fazedor del testamento; tambien de los suyos propios bienes dellos, que auian ganado ante de la muerte del testador, como de los otros que ganassen despues, (8) quando la herencia non cumplierse a pagarlos. E estraños herederos son llamados todos aquellos, que non son de ninguna destas maneras sobredichas de herederos, a que dizen, suyos, y necessarios.

L E Y XXII.

Qual tiempo deue ser catado, en que el heredero puede ser establefcido, o non.

Los herederos, a que dizen suyos, asy como los que descien den del testador, maguer a la razon que los establefciesen, fuesen atales, que non pudiesen ser puestos por herederos de otro, si al tiempo quel padre, o el abuelo muriesen, non ouiesse este embargo, podrian auer la herencia (1) dellos. Mas los otros heredero, a que llaman necessarios, (2) deuen ser atales, en el

tiempo que los señores les establefcen por herederos, e a la fazon de la muerte de los testadores, que non ayan algunos de los embargos, que dizen en las leyes deste nuestro libro, por que non puedan ser herederos. Pero los herederos que son dichos, estraños, ha menester que sean de tal condicion, que non puedan ser embargados por razon de sus personas, en tres temporales. El primero es, quando los establefcen por herederos. El segundo, quando mueren los testadores. El tercero, quando se otorgan por herederos. Ca, si en qualquier destas temporales (3) ouiesse alguno de los embargos por que non puedan los omes ser herederos, perderian por ende la herencia; e auerla y en los otros que fuesen establefcidos en su lugar dellos, a que dizen en latin, substitutos, (4) o los otros (5) que fuesen establefcidos en vno con ellos en el testamento. E si ninguno destes non ouiesse y, estonce tornaria la herencia a los parientes mas propinquos del finado.

L E Y

(8) *Ganassen despues.* Contrarium videtur disponi in §. 1. *instit. de hered. quali. & differen. versic. & per hoc tamen.* sed dic, ut ibi in gloss. quæ fuit Azo. in *summa instit. eod.*

L E Y XXII.

Sufficit hæredem suum à empore motis testatoris esse capacem: sed in necessario requiritur capacitas tempore institutionis, & mortis testatoris, in extraneo autem tempore institutionis, & mortis, & additionis hæreditatis, alias defertur hæreditas substitutis, vel conjunctis, & in eorum defectu venientibus ab intestato. Hoc dicit.

(1) *Herencia.* Approbat opinionem Joannis, de qua per gloss. in leg. si alienum, §. in extraneis, ff. eod. in verbo, *hereditatem*, ut in hærede suo, etiam respectu capacitatis, & etiam si nitatur, ex testamento sufficiat capacitas tempore mortis patris, gloss. tamen ibi, & Docto. communiter, licet hoc fateantur sufficere, quoad hoc, ut sit suus hæres, non tamen concedunt respectu capacitatis, imò exigunt capacitem, etiam tempore testamenti, si nitatur succedere ex testamento, tene ergo menti istam leg. partitarum, quæ est contra illam communem opinionem, & sic limitatur L. penult. ff. de reg. jur. & atenta dispositione hujus leg. partitarum, non procedit dictum Bald. in dist. §. in extraneis, cum dicit, quod si pater instituit filium, qui tempore institutionis erat frater minor, & sic funditus incapax hæreditatis, ut in clem. exvi. versicul. *cunque, de verb. signific.* quod & si postea auctoritate Papæ sit monachus, vel Episcopus, ita quod sit capax, quod nihilominus non tenebit institutio, cum exigatur capacitas tempore testamenti, & idem dicit, si filius esset incapax ex forma juris, vel statutorum, nisi forte dicas, quod in filio fratre minore adhuc procedat dictum Bald. ex eo, quia habetur pro mortuo, juxta not. per eundem Bald. in *authen. si qua mulier, C. de Sacrosanct. Eccles. & in leg. Deo nobis, colum. 5. C. de Episcop. & Cleric.* & sic non poterit dici suus hæres, quod etiam exigit ista L. partitarum. Sed ad hoc potest responderi, quod cum ista suitas inspiciatur tempore mortis, ut hic, & in §. sui instit. de hered. quali. & differen. & iste tunc reperitur capax, quod erit suus hæres, pro quo facit, quod not. Angel. in leg. bis verbis, §. interdum, ff. eod. ubi allegavit illud dictum Bald. & in fine postea subdit, de fratre autem minore dubito, quia relictum ei videretur relictum religioni, unde licet religio sit incapax, si postea ipse efficiatur capax ex benignitate, videtur institutio confirmari, & per hoc videtur casus in leg. si seruus ejus, qui capere non potest, ff. de acquiren. hered.

(2) *Necessarios.* Sequitur opinionem gloss. & communem in leg. si alienum, §. in extraneis, ff. eod.

(3) *Temporales.* Limita, nisi quis instituitur in tempus, cum erit capax: tunc enim unum tantum tempus, scilicet, acquisitionis inspiciatur, ut in leg. in tempus, ff. eod. Secundo limita, quando capacitas reducitur ex causa, quæ retrahitur, ut in hæretico, vel rebellitstituto, vel spurio legitimo testatore vivo, ut not. Bald. & Joan. de Imol. in dic. §. extraneis, & Angel. in leg. bis verbis, §. interdum, ff. eod. vid. per Bald. in leg. 1. C. qui non pos. ad liberta. perveni. versic. *pone damnato ad perpetua vincula, &c.* Sed quid si hæres institutus, qui tempore conditi testamenti, & mortis testatoris erat secularis, intravit religionem fratrum minorum ante aditam hæreditatem, & eam professus est, deinde absolutus est à regula per Papam, vel factus est Episcopus, numquid potest adire hæreditatem? Videtur, quod sic, ex quo istis tribus temporibus reperitur capax: contrarium tamen in hoc casu tenet Joan. Fab. in §. in extraneis instit. de hered. quali. & differen. vide ibi per eum.

(4) *Substitutos.* Substitutus namque incapax, imò & venientes ab intestato, si non esset institutus, excluduntur hæres, vide in leg. 3. ff. de his, quæ pro non scrip. habent. & tenent communiter Docto. in leg. 1. C. de hered. instit. & dixi supra eod. leg. 4. si tamen institutus non esset incapax, sed indignus, tunc hæres admittitur excluso substituto, ut tenet Bar. in leg. 1. col. 6. versic. *item quare quid si hæres, ff. de vulg. & pupil. & in leg. si sequens in princ. ff. ad fillan.* & procedit, si adiverit institutus, si non adiverit, & est communis sententia, ut attestatur Alex. in dic. leg. 1. col. 11. versic. *quærit hic Bar.*

(5) *Otros.* Si non esset substitutus, admittuntur cohæredes: si tamen esset substitutus, præfertur cohærendi, ut in leg. penult. ff. de injust. rup. & in leg. unica, §. in primo, & §. pro secundo, C. de cadu. toll. & hic: deficiente vero substituto, cohæredes veniunt per jus accrescendi, quia quis non potest decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus, & quod illud, quod non datur incapaci, applicetur conjuncto, & non venientibus ab intestato, tenet Bald. in leg. eam quam, col. fin. C. de fideicom. versic. *modo juxta prædicta allegat. L. si Titio, & manvio. §. Julianus, ff. de legat. 2.* sed melius probatur in ista leg. partitarum, dum subdit: *E si ninguno destes, &c.* licet hæc L. loquitur in hæreditibus, in quibus de necessitate portio incapacis debet accrescere capaci aduenti ex regula, quam dixi. Bald. vero loquitur in legato, in quo cessat ista ratio, adde nota. per Alex. in leg. si is qui, ff. de vulg. & pupil. colum. 2. & 3. circa illius legit intellectum.

L E Y XXIII.

Quando un seruo es de muchos, como el uno dellos lo puede fazer su heredero.

SI el vno (1) de los señores de algun seruo lo haze su heredero, e lo aforra; e lo dexa por su heredero, solamente con entencion (2) que sea franco, tenuto es el otro de tomar el precio, por razon de la parte que el auia en el. Mas si lo fiziesse heredero, con entencion que fuesse (3) despues seruo, ganaria por ende el otro señor la herencia del testador, e demas, fincaría el seruo todo suyo: pero si amos los señores quisiesen fazer el seruo, que auian en vno, heredero necesario, non lo podrían fazer; fueras ende, por alguna destas dos razones. La vna es, quando ellos amos a dos lo fiziesen su heredero, e libre, e murriesen despues los señores todos en vno, (4) así como en mar, o cayendoles la casa de suyo, o de otra manera. E la otra es, quando los señores que han vn seruo de so vno, a quien estableciesse el vno dellos por su heredero con tal condicion, diciendo así: Establezco por mio heredero a fulano, que es mio seruo, e de fulano mio compañero, que sea heredero, e libre, si tal ome, que es ydo en romeria a Santiago, tornare; si el otro compañero estableciesse aquel mismo seruo por heredero en esta manera sobredicha, e so esta misma condicion, valdra tal establecimiento, si la condicion se cumpliere. (5) E esto mismo sería, maguer lo estableciesse el vno so vna condicion, e el otro so otra, si acaeciesse, que amas las condiciones (6) se cumpliesen.

L E Y XXIII.

Como el señor non puede fazer todos sus seruos herederos, e libres, quando non ouiesse otros bienes, de que pagar las debdas que deuia.

Obligado seyendo algund ome a muchos, por debdo, o por otras cosas que deuiessse dar, o fazer, si este tal ouiesse todos los bienes suyos, o la mayor partida dellos, en seruos, e los quisiesse todos tornar libres, por fazer engaño a aquellos a quien deuia algo, non podria: (1) pero bien podria algunos dellos (2) establecer por sus herederos en su testamento. Ca derecho es, que aquellos que son pobres, o encargados de debdas, que pueden establecer por herederos algunos de sus seruos, que les defiendan su fama, e respondan por ellos, e finquen en su lugar despues de su muerte.

Ley 6.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

L E Y XXV.

Si el señor que establecio su seruo por heredero, lo vendio despues, como puede auer el comprador la herencia, en que era establecido el seruo.

SI algun testador estableciesse su seruo por heredero en su testamento, e despues desto lo vendiesse, o diesse, o lo enagenasse (1) en qualquier manera, semeja, que pues lo enageno, que se arrepentio porque le auia fecho libre. E por ende, aquel a cuyo señorio passo el seruo, heredara los bienes del testador sobredicho, si non fiziesse despues otro heredero. E si muchos omes ouiesen un seruo, e non todos igualmente, a quien estableciesse alguno otro en su testamento por su heredero, cada vno de los señores heredara en los bienes que fueron dexados a tal seruo como este, segun cabe a cada vno (2) la parte que auia en el.

TI.

L E X XXIII.

Unus ex dominis potest instituire seruum communem cum libertate heredem necessarium, & tenetur alter dominus recipere suæ partis æstimationem, sed si sine libertate instituitur, habebit alter dominus hæreditatem testatoris, & remaneret seruus totus ejusdem domini. Ambo tamen domini non possunt eum sibi heredem facere necessarium, nisi ambo insimul decessissent, vel sub eadem conditione, aut diuersis, quæ insimul impleantur, instituunt eum cum libertate. Hoc dicit.

(1) Si el vno. Sumpta est hæc lex ex dictis Azo. C. de necessa. ser. hered. instit. in summa, colum. 2. versic. si autem quis instituat.

(2) Con entencion. Hoc scilicet expresso, ut dicit Azo. ubi supra.

(3) Con entencion que fuisse. Simpliciter scilicet eum instituendo sine libertate, ut ponit Azo. etiam ubi supra.

(4) Todos en vno. Adde L. duo socii, ff. de hered. instit. ubi Angel. inducit ad currentes simul ad bravium, & ibi etiam Joan. de Imol. inducit ad alia, vide ibi, & per Bar. in leg. hoc articulo, eod. tit.

(5) Se. cumpliere. Intellige, si dies libertatis, & hæreditatis ex testamento amborum simul cedat, ut quia extitit conditio, vivo utroque testatore, ut patet in leg. duo socii, & ibi Paul. de Castr. ff. eod.

(6) Las condiciones. Sequitur Azo. ubi supra, qui dicit hoc procedere, quando illæ duæ condiciones simul extiterint, & intellige simul, id est, ante mortem utrius-

que domini, ita ut pariter cedat dies libertatis, & hæreditatis, ut dixi in gloss. præcedenti.

L E X XXIII.

Debitis oneratus bona sua, vel majorem partem habens in seruis, potest aliquos ex eis cum libertate instituire hæredes, & erunt necessarii. Hoc dicit.

(1) Non podria. Hæc fuit lex Eliacencia, de qua instit. quib. ex caus. manumi. non poss. in princip.

(2) Algunos dellos. Quando esset solvendo, plane procedit, licet plures instituat, si autem non esset solvendo, tunc tantum unum, & non plures, ut dicit Azo. C. de necessa. ser. hered. instit. in summa, & gloss. in §. 1. instit. quib. ex caus. manumi. non poss. & vide L. qui solvendo non erat duos apollonios, ff. eod.

L E X XXV.

Seruum suum hæredem institutum postea alienans, videtur pœnitere de libertate donata, & si moritur cum illo testamento, ille, cujus est seruus, erit hæres: sed si plures domini habeant seruum, & ab aliquo alio fuerit institutus, omnes acquiruntur ejus hæreditatem, pro partibus dominicis. Hoc dicit.

(1) Enagenasse. Concordat cum §. seruus instit. de hered. instit. & vide ibi per gloss.

(2) Segun cabe a cada vno. Concordat cum §. seruus autem plurium, instituta eodem.

TITULO III.

De las Condiciones que pueden ser pueftas, quando eftablefcen los herederos en los Testamentos.

Condiciones ponen los omes a las vegadas en fus testamentos, e mayormente en aquel lugar do eftablefcen los herederos. E pues que en el Titulo ante defte fablamos de los eftablefcimientos dellos, queremos aqui dezir, de las condiciones que pueden fer y pueftas. E mostraremos, que quiere dezir condiccion. E quantas maneras fou dellas. E en que manera deuen fer fechas, e pueftas, e entendidas, en los testamentos. E quales deuen valer. E quales non.

L E Y I.

Que cosa es Condicion, e quantas maneras fon della, e como fe pone.

Condiccion, es vna manera (1) de palabra, que suelen los fazedores de los testamentos poner, o dezir, en los eftablefcimientos de los herederos, que les aluenga la pro de la herencia, o de la manda, fasta que aquella condiccion sea cumplida. E los fazedores de los testamentos, a las vegadas, ponen condiciones paladinas, en eftablefciendo los herederos. E a las vegadas, maguer non las ponen, entiendense calladamente, (2) bien alsi como si fueren y escritas, e pueftas. E aun entre aquellas condiciones que ponen los

omes feñaladamente en fus testamentos, dellas (3) y a, que pertenescen al tiempo pasado, e otras al tiempo presente, (4) e otras y a, que pertenescen al tiempo que es por venir. E aquellas que pertenescen al tiempo que es por venir, algunas y a que pueden fer; e algunas que non, que son dichas en latin, impossibles. E dellas que non pueden fer, atales y a dellas, que se non pueden cumplir por embargamiento de natura, (5) e atales y a, que las embarga el derecho, (6) e otras, que se embargan de fecho, (7) e otras y a, que non pueden fer, porque son dubbosas, e efcuras. (8) E de las condiciones que pueden fer, algunas y a dellas, que son en poder (9) de los omes para cumplirlas. E otras y a, que son en auentura, (10) si seran, o non. E otras y a, que son mezcladas, (11) que en parte cuelgan del poder de los omes, e en parte estan en auentura. E fazense por estas palabras, diziendo: Fago a fulano mi heredero, si el diere, (12) o fiziere tal cosa, a tal Eglefia, o en otra manera (13) semejante desta.

L E Y II.

De las Condiciones del tiempo passado, e del presente, e del que es por venir; como se deuen poner en los eftablefcimientos de los herederos.

Poniendo algund ome condiccion del tiempo pasado, o del presente, quando eftablefciese a otro por su heredero, si aquella cosa en que es puefta la condiccion fuere verdadera, vale el eftablefcimiento, luego (1) que es fecho. E esto seria, como si dixesse: Eftablezco por mi heredero a fulano, si el Rey fizo a tal ome Adelantado; o

si

TITULUS IIII. DE CONDITIONIBUS INSTITUTIONUM.

L E X I.

Est conditio differens testamenti dispositionem usque ad ejus complementum, & est duplex, quandoque est tacita: quandoque expressa, & etiam quaedam conditiones sunt de praesenti, & quaedam de praeterito, & quaedam de futuro, & istarum de futuro, quaedam sunt impossibiles de natura, & quaedam de jure, quaedam de facto: & aliae sunt perplexae dubitativae, & obscurae, & aliae possibiles, & possibilem quaedam sunt potestativae, quaedam casuales, quaedam mixtae, ut in sequentibus legibus determinatur. Hoc dicit.

(1) *Manera.* Sequitur definitionem Azo. *C. de conditio. insert. in summa, in princip.* & gloss. *in rubrica, ff. de conditionibus, & demonstrationibus*, quam tamen impugnat Bartolus *in leg. 1. ejusdem tituli.* Socinus vero defendit eam in dicta rubrica: vide per eos, & Abb. etiam *in rubrica, de conditio. apposit.* & ante eum Cardina. Florenti. *in capitul. verum, eodem titulo*, qui dicitur, quod conditio est adjectio appositae, vel subintellecta in dispositione, suspendens, vel resolvens dispositionem.

(2) *Calladamente.* Ut *in leg. generaliter, C. de institut. & substitut. L. 1. §. fin. ff. de condit. & demonstrat. & vid. infra eod. L. 10.*

(3) *Dellas.* Adde *L. cum in secundo, ff. de injusto rupt. & ibi vide concordantias in gloss.*

(4) *Tiempo presente.* Improprie tamen dicuntur condiciones, quae ad praesens tempus referuntur, secundum Bar. *in leg. 1. col. 1. ff. de conditio. & demonstrat. & habetur infra eod. L. 2.*

(5) *De natura.* Vid. *infra eod. leg. 3.*

(6) *El derecho.* Vide *in dist. leg. 3.*

(7) *Fecho.* Vide *infra eod. leg. 4.*

(8) *Efcuras.* Vide *infra eod. leg. 5.*

(9) *En poder.* Vide *infra eod. leg. 7.*

(10) *En auentura.* Ut *infra eod. leg. 8.*

(11) *Mexcladar.* Vide *infra eod. leg. 9.*

(12) *Si el diere.* Habes hic, quod dictio, si, facit conditionem, quod etiam voluit gloss. *in leg. 1. ff. de conditio. & demonstrat.* ubi vide Bart. *column. 1. versicul. primo ergo quareo*, adde etiam *LL. 1. & 2. tit. 4. partia 4.* & limita, nisi esset casus, in quo dictio (si) potius saperet monitionem, quam conditionem, ut not. Joan. *in cap. venerabilis, de offic. de lega. tradit Alex. consil. 2. volum. 2.*

(13) *En otra manera.* De aliis dictionibus, & verbis, quae inducunt conditionem, ut de dictione cum, ita, secundum, & aliis multis, vide per Bart. *in dista leg. 1.* & de dictione, secundum, vid. per Bald. *in leg. pen. C. de institut. & substitut.* & de dictione, ut, vide per Bald. *in leg. si mulier, C. de jur. dot. de dictione, ita, vid. per Bal. in praesud. feudorum, 11. col. gerundium etiam adjectum verbo, vel participio futuri temporis, inducit conditionem, ut in leg. si tu ex parte, ubi vid. Bar. ff. de acquir. hered.*

L E X II.

Conditioes de praeterito, vel de praesenti non suspendunt testatoris dispositionem: quia si verae sunt pro non appositae habentur, ideo non sunt proprie conditiones, nisi quae sunt de futuro. Hoc dicit. Habuit ortum a leg. *cum in secundo, ff. de injust. & irrito. res. facit. ff. si cert. peta. L. cum quid, & L. se. & de verb. oblig. L. conditiones, & instit. de verb. obliga. §. conditiones, & de condit. instit. L. institutio. §. final.*

(1) *Luego.* Ut *in leg. cum in secundo, ff. de injusto rupt.*

si dixesse: Fago mi heredero a fulano, si tal ome biue. Pero tal condicion como esta, que se faze por palabras del tiempo pasado, o del presente, non es llamada propriamente condicion: porque aquella cosa en que la ponen, non es en dubda. Ca, o es verdadera, o non; como quier que es dubdosa a aquel que la pone, porque non sabe, si es así, o non. Mas aquella es condicion propriamente, que se faze por palabras del tiempo que es por venir: (2) porque es dubdosa, si se cumplira, o non. E esto seria, como si dixesse: Fago mi heredero a fulano, si eligeren a tal ome por Obispo de tal Eglefia. Ca non sabe, si lo eligeran, o non. E en estas maneras sobredichas, o en otras semejantes, se pueden poner, e dezir las condiciones, en los establecimientos de los herederos, e en las otras maneras.

L E Y III.

De las Condiciones que non pueden ser por natura, o por derecho.

Las condiciones que ponen los omes, en establecer los herederos, por palabras del tiempo que es por venir, (1) atales y a dellas, que non pueden ser, porque son embargadas de natu-

ra. E esto seria, como si dixesse el fazedor del testamento a algund ome: Fagote mi heredero, si alcançares (2) al Cielo con la mano. Ca, por tal condicion (3) como esta, non se embarga el establecimiento del heredero, como quier que la condicion non se pudo cumplir; ante dezimos que valdria, tambien como si non fuesse y puesta. E esto mesmo seria, en todas las mandas (4) que fiziesse el testador, en que fuesen puestas azales condiciones, o otras semejantes dellas. Otro si dezimos, que las condiciones que son imposibles de derecho, (5) quando son puestas en los establecimientos de los herederos, o en las otras mandas, que non embargan a los herederos, maguer non se cumplan. E esto seria, como si dixesse el testador a algund ome: Establezcore por mio heredero, si non sacares a tu padre de captiuo; (6) o, si non le dieres que coma. Ca atal establecimiento como este non vale; de manera, que maguer non fuesse guardada (7) la condicion, aura el heredero la herencia, e otro si la manda que le fuesse así dexada. E generalmente son llamadas imposibles segund derecho, todas las condiciones que son contra honestad (8) de aquel a quien son puestas, e contra buenas costumbres, o contra obras de piedad, o contra derecho natural.

LEY

(2) *Tiempo que es por venir.* Quid tamen, si tempore testamenti conditio, quæ fuit apposta per verba futuri temporis extabat jam, seu jam erat impleta, an institutio reputetur pura? Et dicendum est, quod sic, si testator ignorabat implementum conditionis: nam si sciret adimpletam, & esset talis, quæ iterari posset, tunc videtur testatorem sensisse de alio implemento futuro, ut in leg. hæc conditio filie meæ, cum leg. sequent. ff. de condit. & demonstrat. & L. si ita sit scriptum, §. final. ff. de legat. 2. & L. quidam relegatus in principio, ff. de reb. dub.

L E X III.

Conditio impossibilis de natura: ut si cælum digito tetigeris, vitiat, & non vitiat institutionem, vel legatum: idem de impossibili de jure: ut illa quæ est contra honestatem, vel bonos mores, vel contra opus pietatis, vel contra jus naturale.

(1) *Por venir.* Si enim esset conditio de præterito, vel de præsentis impossibilis, si aliquando fuit possibilis, non rejicitur: sed vitiat, quia potius est falsa, quam impossibilis, ut in leg. cum in secundo, ff. de injust. rupt. si tamen nunquam fuit possibilis, rejicitur, ut nugatoria, L. si mævia, ff. de hæredi. insti.

(2) *Alcançares.* Quid si non apponatur conditio impossibilis in personam honorati, ut hic: sed in personam gravati, an tunc etiam conditio rejiciatur, & institutio remaneat pura? Azo. C. de insti. & substit. in summa, dicit, quod non rejicitur tunc: imò vitietur relictum à gravato sub conditione impossibili, per tex. in §. fin. insti. de legat. & istam opinionem Azo. refert gloss. in dic. leg. 1. sed ista opinio Azo. communiter reprobatur per Docto. in dic. leg. 1. ubi Joan. de Imol. eam defendit contra Bar. & alios, & satis probabiliter dicit posse defendi, vide ibi latè per eum, col. 3. & 4.

(3) *Por tal condicion.* Adde L. 1. ff. de condit. insti. & §. impossibilis insti. de hære. insti. quid autem si non esset conditio: sed modus impossibilis de natura, vel de facto? Dic, quod idem est dicendum, ut in dic. leg. 1. secundum intellectum Angel. ibi subducitur enim tali casu, de medio talis conditio, vel modus, neque requiritur aliquod implementum, secundum eum, & Joan. de

Imol. ibi, & in conditione est tex. hic, ibi: *Como si no y fuesse puesta, & idem, ut prædixi, dic de modo ita impossibili, & intellige istam leg. & sequen. quatenus disponunt de rejicienda conditione impossibili, quando testator sciebat eam impossibilem: nam si putabat possibilem, vitiat institutionem L. seruo manumisso, cum ibi nota. ff. de condit. indebi. & per Bar. in leg. ab omnibus, §. 1. ff. de leg. 1. quod declara, & intellige, ut per Joan. de Imol. in dic. leg. 1. col. 6. versic. quod intellige, ff. de condit. & demonstrat.*

(4) *Las mandas.* Adde L. obtinuit, ff. de condit. & demonstrat. & dic. §. impossibilis insti. de hære. insti. & vide, quod habetur in leg. qui dotis, ff. de dot. prælega. ubi bonus casus, & adde L. ab administratione, C. de lega.

(5) *De derecho.* Adde L. condiciones, qua contra edicta. ff. de condit. insti. & dic. leg. 1. eod. tit. ubi per Bartol. & Joan. de Imol. col. pen. ubi limitant hoc quinque modis, vide ibi per eos. An autem illud, quod adjicitur sub conditione, vel modo impossibili, de jure debeat converti in aliud, quod sit justum, & honestum, tradunt ibidem Angel. & Imol. præcipuè Imol. col. 2. & vide, quod habetur in leg. si quis ita institutus, ff. de condit. insti.

(6) *De captiuo.* Ad quod filius tenetur, ut in leg. 3. titul. 29. part. 2. & infra ead. part. tit. 7. L. 6.

(7) *Non fuisse guardada.* Si tamen de facto servaretur, non perderet hereditatem, L. reprehendenda, & ibi not. Bald. C. de insti. & substit.

(8) *Contra honestad.* Adde legem condiciones, qua contra bonos mores, ff. de condit. insti. & L. condiciones, 14. eod. titul. & facit ista. L. ut si testator condens majoriam in armis, vel insigniis deferendis aliquid inhonestum deferri jubeat sub pœna perditionis majoriæ: quod non tenet talis dispositio. L. facta, §. si sub conditione, ff. ad Trebellia. & ibi gloss. & Paul. de Cast. quando vero arma sunt honesta, & alia quæ jubet conditor majoriæ: implenda sunt, & si copulativè jubentur, copulativè sunt adimplenda. L. 13. infra eod. & tradit in bono casu Socinus in leg. quibus diebus, §. terminatus, col. antepenult. ff. de condit. & demonstrat. versic. & prædicta faciunt, ubi & de præcepto, quod in tumultu suo eligeret sepulturam, & adde etiam Guido Papæ in decisionibus Delphinatus, decisione 251.

L E Y III.

De la Condicion que es imposible de fecho.

Imposibles son llamadas de fecho algunas condiciones, que los omes ponen a las vegadas en establecer a los herederos. E esto sería, como si dixesse el testador en el testamento: Establezco por mio heredero a fulano, si diere a tal Iglesia vn monte de oro. (1) Ca tal establecimiento como este non vale, porque es puefto fo tal condicion, que non se puede cumplir de fecho; maguer que los Alquimistas (2) cuydan que pueden fazer oro, quanto quisieren: lo que falta este tiempo non fue cosa manifesta a los otros omes. E porende dezimos, que el que fuefle puefto por heredero fo tal condicion, que non aura la herencia que asi le fuefle dexada.

L E Y V.

De las Condiciones que son dubbosas, e non ciertas.

Dubbosas, e non ciertas y ha otras condiciones, que son llamadas en latin, perplexas. E esto sería, como si dixesse el testador: Establezco por mio heredero a fulano, si tal ome fuere mi heredero: e si este ome fuere mio heredero, establezco a fulano el sobredicho por mio heredero: atal establecimiento como este non vale, porque non podria ser, (1) en ninguna manera, que cada vno dellos començasse ante del otro a ser heredero; lo que auia menester, para valer, e cumplirse la condicion.

Partida VI.

licitæ sunt conditiones, quæ apponuntur ad conservationem domus, & familiæ L. legatum. & ibi notant Docto. ff. de usufr. leg. L. lex qua tutores, C. de administ. tuto. & limitandum videtur hoc de sepulchro, nisi iubeatur, ut aliquid ibi fiat, quod sapiat gentilitatem, ut in leg. seruo alieno, §. fin. ff. de lega. 1. ubi Angel. & Joan. de Imol. And. Siculus in cap. 1. de iura. calum. col. 10. & contra illos, qui depingi, vel poni faciunt arma sua in Ecclesiis, vel ornamentis, quas construunt, vel donant, vide Domini. in capit. due sunt, circa medium, 45. dist. & Felin. in cap. Tertio loco, de proba. ubi volunt, quod isti, qui hoc faciunt, perdant meritum, si faciunt ad inauem gloriam, secus si faciunt ad incitamentum virtutis aliorum, vel ob alium rectum finem, vide ibi per eos.

L E X III.

Conditio impossibilis de fecho, ut si montem aureum dederis, vitiat institutionem, licet alquimistæ dicant esse possibile, quod aliis hominibus non est manifestum, ideo taliter institutus non erit hæres. Hoc dicit.

(1) *Vn monte de oro.* Idem dixit gloss. in §. impossibilis instit. de hæres. instit. & ut patet ex ista leg. loquitur de monte aureo artificiali: si enim sentiret testator de naturali, tunc conditio esset impossibilis à natura, & rejiceretur, & remaneret institutio pura, secundum Joan. de Imol. in dic. leg. 1. ff. de condit. instit. col. fin. vid. quod dixi latius in leg. fin. tit. 4. partit. 4.

(2) *Alquimistas.* Vide infra 7. partit. tit. 7. L. 9. & quæ ibi dicam.

L E X V.

Impossibilis conditio ratione perplexitatis: ut si Titius hæres erit, sejus hæres esto: & si sejus hæres erit, Titius hæres esto, vitiat: quia non potest unus esse hæres, antequam alius, quod requirunt verba prædictæ conditionis. Hoc dicit.

(1) *Non podria ser.* Imputet sibi testator, qui ita est

L E Y VI.

Quando el fazedor del Testamento establece a otro por heredero, fo condicion que jure de fazer alguna cosa, como due auer la herencia, o non, maguer non jure.

Quando (1) algund testador establece a otro por su heredero, fo tal condicion, si jurare que de a fulano tantos maravedis, o tal viña, o otra cosa semejante; tal condicion, en quanto tañe al juramento, pues es de cosa que ha de venir, a que dizen en latin, de futuro, deue ser auida por no puefta; (2) empero no deue ser heredero, nin auer los bienes del finado, fasta que de, o faga, la cosa que el testador manda jurar: e esto ha lugar, tambien en las mandas, como en el establecimiento de los herederos. Pero dos cosas (3) y ha, en que conuene, en rodas guistas, que jure, a quel a quien mandasse el testador jurar, de dar, o de fazer alguna cosa, si quisiere auer lo quel mando. (4) La vna es, (5) si dixesse, que franqueaua algund su seruo, si jurasse de dar a algund ome alguna cosa señalada. E la otra (6) es, si estableciesse por su heredero al Comun de alguna Cibdad, o de alguna Villa, o le mandasse algo, si jurasse de dar, o de fazer alguna cosa, que el testador mandasse. Ca, en qualquier destas dos razones, non puede auer aquello a quel a quien es mandado algo fo tal condicion, si non jura primeramente, de fazer lo quel testador mando. E mas decimos, que si el testador fa-

Ley 12.
tit. 1.
lib. 4.
Recop.

G

ze

perplexo locutus: non tamen semper vitiat perplexitas, ut dicit Bar. & Joan. de Imol. in leg. 1. ff. de conditio. instit. & in leg. si Titius, eod. titul.

L E X VI.

Si testator relinquit tibi aliquid: si jures quid futurum, vel daturum remittitur iusjurandum: nisi seruo relinquit libertatem: aut communitatem sub tali conditione instituat: quia tunc oportet jurare, alias relictum non soluetur. Hoc dicit. Habuit ortum à leg. qua sub conditione, ff. de conditio. instit. §. 1.

(1) *Quando.* Prosequitur dicta Azo. C. de institut. & substit. col. 1. versic. neque est pratermittendum.

(2) *Por non puefta.* In ultima voluntate procedit hoc, ut hic, & in leg. qua sub conditione, in principio, ff. eodem. Si tamen à lege, vel à ministro legis, vel à iudice, vel à contrahentibus apponatur, non remittitur talis conditio, vide per gloss. Bald. & Paulum de Castr. in leg. si cum patruo, C. commun. utriusque iudic. de iure hujus Regni non potest apponi iuramentum in contractibus, ut habetur in leg. 6. titul. 1. lib. 3. ordinam. & in pragma. 180. nisi esset in his contractibus, qui alias non tenerent sine iuramento, ut ibi, & in pragma. de Talavera, iuramenta, namque necessaria non videtur lex tollere, ut not. Barr. & Docto. in dic. leg. qua sub conditione, de conditio. instit. & in leg. si quis libertatem, ff. de manumif. testa.

(3) *Pero dos cosas.* Adde dic. leg. qua sub conditione, §. quotiens.

(4) *Mando.* Adde L. qua sub conditione, in principio, ff. eod. versic. hoc editum.

(5) *La vna es.* Add. L. si quis libertatem, ff. de manu. testa.

(6) *La otra.* Adde L. municipibus, ff. de condi. & demonstr. secundum opinionem secundam gloss. ibi positam, quæ fuit Azo. ut patet, C. de instit. & substit. in sum. col. 1. tene menti: quia communiter ibi per Docto. approbatur opinio 3. posita ibi in gloss.

ze algun heredero, o manda alguna cosa a alguno, lo condicion, si jurasse alguna cosa del tiempo pasado, (7) o del presente, que estonce non deue auer la herencia, nin la manda, quel fuere dexada, ante que jure lo que el testador mando.

LEY VII.

Como, las Condiciones que pueden ser, si fueren puestas en los Testamentos, deuen ser cumplidas.

Posibles condiciones son llamadas, en latin, aquellas que son en poder de los omes, (1) de las cumplir. E esto seria, como si dixesse el testador: Quiero que fulano sea mio heredero, si me fiziere vna Eglefia, (2) o vn Hospital, en tal

LEY
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

(7) *Tiempo pasado.* Non enim remittitur conditio iurisdictionis, neque in ultimis voluntatibus, nec etiam in contractibus, quando fuit apposta circa ea, quæ sunt de præterito, vel de præteriti gloss. & communiter Doct. in *dist. leg. quæ sub conditione, in princip.* Bal. in *dic. leg. si cum patre, C. commun. utriusque jud.*

L E X VII.

Conditio potestativa in dando, vel faciendo consistens est adimplenda, antequam solvatur relictum: sed si in non dando, vel non faciendo est: præstetur cautio de non faciendo: & solvetur statim relictum. Hoc dicitur.

(1) *En poder de los omes.* Vide *L. suis quoque, §. 1. ff. de hered. instit. l. 1. §. fin. autem aliquid sub conditione, C. de caduc. toll. & potest dici conditio potestativa, quæ mere dependet à potestate implere debentis, & non est mixta cum viribus fortunæ, vid. L. fin. C. de necessar. serv. bare. instit. & Azo. ibidem in *summa, col. 3.**

(2) *Si me fiziere vna Eglefia.* Idem si dicat, si manumiserit servum, nam & hæc mere potestativa est, cum etiam servi inviti libertatem consequantur, ut notatur in *leg. fin. C. de manu. testa. & adde L. 14. infr. eod. & tenet Bald. in leg. 1. col. 3. C. de instit. & substit. Sed quid si Episcopus non vult dare licentiam ædificandi Ecclesiam, an conditio habeatur pro impleta, Bald. tenet, quod sic in *dic. leg. 1. colum. 2. & vide per eum ibi colum. 3. versic. 3. quaro, & per eundem in leg. debet, C. de fideicommiss. liber.**

(3) *Si diere cient maraudis.* Habes hic, quod ista conditio, si decem dederis, est potestativa, & idem tenet gloss. in *leg. suis quoque, ff. de bare. instit. & in §. si plures, infr. eod. gloss. tamen in leg. 1. C. de instit. & substit. dicit esse mixtam, & ita tenent ibi communiter Doct. Potest dici, quod in habente facultatem adimplendi, prout est in homine divite, dicatur potestativa, ut voluit gloss. in *leg. fin. ff. de condit. insti. super parte, decem, & voluit Joan. de Imol. in dic. leg. suis quoque, super gloss. 3. vide per Bart. in leg. in testamento, 31. ff. de condi. & demonst. Bald. in leg. fin. C. de condit. insti. & quid si sit conditio dandi non capaci, vide eund. Bal. in *leg. unica, §. fin. autem, C. de caduc. tollen. & an conditio, si fundum dederit, sit conditio dandi, vel faciendi, vide Bald. in leg. 1. colum. 3. C. de instit. & substit.***

(4) *Si se cumpliere.* Et poterit ista conditio potestativa impleri, quandocunque in vita instituti, neque desinit posse impleri, nisi per mortem, ut in *dist. leg. suis quoque, & ibi Joann. de Imol. 1. nota. ff. de bare. instit. nisi fuerit apposta dies in conditione ipsa. L. Thais, §. intra, ff. de fideicommiss. liberta. & ff. de bare. instit. l. sed si in conditione: & licet in institutionibus conditio ipsa, quandocunque in vita instituti impleri possit, ut dixi, & not. gloss. in *leg. si quis bare. instituitur eodem titul.* tamen in legatis statim debet impleri, ut *ff. de condit. & demonst. l. hæc conditio, gloss. in dist. leg. si quis bare. instituitur, Bal. in leg. si pater, col. fin. C. de instit. & substit.* An autem conditio dandi possit impleri per*

logar. O si dixesse: Establezco mio heredero a fulano, si non fiziere tal cosa; diziendola señaladamente. O si dixesse: Fago mio heredero a tal ome, si diere cient maraudis (3) a tal Eglefia; o, si non diere tal Castillo a fulano ome. E tal establecimiento, que es fecho so alguna destas condiciones sobredichas, vale si se cumpliere (4) la condicion. Pero aquel que fuesse establecido, so tal condicion, que non fiziesse alguna cosa señaladamente; este atal ha menester, que de atal recabdo, (5) que sean seguros, que non faga aquello que le defendio el testador. (6) E si esto non quisiere fazer, (7) non deue auer la herencia (8) en que era establecido por heredero.

LEY

alium, quando ille, cui fuit apposta, laborat in intrinsecis, & est sine intellectu? Bal. vult, quod sic in *leg. una, §. fin. autem, versic. extra quaro, C. de caduc. toll. l. fin. cum ibi nota. ff. de condit. insti.* Nota etiam, quod tempus adimplendi conditionem potestativam, vel mixtam non currit ignorantibus. *L. 2. ff. de condit. & demonst. Bald. in leg. 1. col. 3. versic. nono quaro, C. de instit. & substitutio. & vid. ad prædicta Bald. in leg. si plures, pen. col. versic. quaritur, ulterius utrum conditio possit perpetuo impleri, C. de condit. insti. & an si decepsit ille, in cuius persona debet impleri conditio, possit impleri ejus hæredi, vide ibidem per Bald. versic. 10. quaro, & L. sicbo. libertas, §. 2. ff. de statu liber.*

(5) *Atal recabdo.* Hoc fuit remedium cautionis mutianæ, de qua in *leg. mutiana, ff. de condit. & demonst.* ubi vid. per Bar. & Doct. in materia circa istam formam adimplendi in conditionibus negativis, & ibi etiam vid. an ista cautio habeat locum in contractibus, & per Bald. in *leg. 1. C. de pass. gloss. & Doct. in leg. siue apud aha. C. de transactio. ubi vid. quid in iudiciis, & tenebitur restituere rem cum fructibus, si venerit contra istam cautionem, ut in *dic. leg. mutiana, & ista cautio erit cum fideiussoribus, ut in authentica, cui relictum, C. de indi. viduita, tollen. & dic. ut ibi.**

(6) *El testador.* Quid autem in contractibus modalibus, an possit impleri modus per cautionem, vide Alex. in *leg. siue apud aha. C. de transactio. & Socinum in dic. leg. mutiana.*

(7) *Non quisiere fazer.* Si tamen vellet, & esset casus, in quo cautio præstari non possit, tunc favore libertatis relictum debetur, & ita potest intelligi. *L. libertas, §. 1. ff. de manumiss. testa. & secundum opinionem Guillel. de qua per Bart. in dic. leg. mutiana, illud procedit speciali favore libertatis, idemque esset dicendum in legatis piis, seu institutionibus ad pias causas, cum ut alias dixi privilegia libertatis concessa sint piis causis, ut tradit Bart. in *leg. 1. C. de Sacrosan. Eccles. & in leg. si unus, C. de testa. & in leg. proinde, ff. de bis, qua in testa. delen. & in terminis tenet Socinus in dic. leg. mutiana, 1. nota.* In aliis vero casibus extra libertatem, & pias causas dato, quod cautio præstari non posset, non consequeretur hæreditatem, seu legatum, & in quantum ista. *L. dicit: Si non quisiere.* Suppleri debet idem, & si non potuerit, si tamen non posset præstari cautio cum fideiussore propter paupertatem, videtur sufficere juratoria cautio, ut in *authent. cui relictum, C. de indi. viduita, tollen. & ibi Bal. col. 2. quem vide.**

(8) *Non deue auer la herencia.* Si vero accipiat præstita cautio, & postea contraveniat, an auferatur ab eo hæreditas, tanquam ab hærede, an vero quasi numquam fuisset hæres, est magni effectus propter legata. Bart. disputat in *dist. leg. mutiana, quæ disputatio parvi, vel nullius effectus est quoad nos, attento jure hujus regni disponente, ut etiam hæreditate, non adita legata, debeantur, ut in leg. 1. tituli. 2. lib. 5. ordina. rega.*

De las condic. pueft. en los Testam.

51

L E Y VIII.

Que quando la Condicion, que es fecha, o puefta en los establecimientos de los herederos, es de tal natura, que non es en poder de los omes de la cumplir, que non puede el heredero auer la heredad, fasta que se cumpla.

Casuales condiciones son llamadas aquellas, que non son en poder de los omes, de las cumplir; mas que acaescen por auentura. E esto seria, como si dixesse el testador: Establezco a fulano por mio heredero, si llouiere cras; o, si fiziere Sol, e dia claro sin nublo. Poniendo el fazedor del testamento tal condicion como esta, o otra semeiante della, que fuesse puefta a mas alongado tiempo, o a menor, non puede este aral entrar la heredad del testador, nin ser heredero, a menos de ser cumplida (1) primeramente la condicion. Pero casuales condiciones y a, que son de tal natura, que maguer sean puestas, non embargan el establecimiento del heredero. E esto seria, como si dixesse el testador: Establezco a fulano mi heredero, si cras nasciere el Sol; (2) o si dixesse: Fago mi heredero a tal ome, si murieres; (3) non señalando fasta que tiempo. Esto es, por razon que tales condiciones como estas, tan sin dubda son, e tan ciertas, que en todas guisas son. E porende, luego que son puestas, vale el establecimiento del heredero, e non se embarga, vin se aluenga por ellas.

Partida VI.

L E X VIII.

Si conditio est casualis, non potest sub ea hæres institutus ante ejus complementum quærere hæreditatem, sed conditio, quæ sit certa, ut si moriatur, non suspendit hæreditatis acquisitionem. Hoc dicit.

(1) De ser cumplida. Adde L. si qui hæres, ff. de acquir. hæredit. & quid si sit conditio cuius eventus, vel defectus nihil operatur, vide L. qui fundum, §. si tu ex parte, ff. ad leg. Falcid.

(2) Nasciere el Sol. Est enim omnino extitura, & sic institutio remanet pura. L. si pupillus, §. qui sub conditione, ff. de novatio.

(3) Si muriere. Illa enim propriè dicitur conditio, quæ suspendit, & potest se habere ad esse; & ad non esse, ut not. Azo. C. de institu. & substit. in summa, col. 2. L. ex facto, §. fin. ff. ad Trebelli. & per Jasonem in leg. conditio in præteritum, ff. de verborum obligat. L. 2. supra eod.

L E X IX.

Mixta conditio, quæ partim est in potestate hominis, & partim in viribus fortunæ suspendit hæreditatis aditionem, donec impleatur in extraneo instituto, licet non in suo. Hoc dicit.

(1) Mezcladas. Ortum habet à leg. si pater, C. de institu. & substit. & à notatis per Azo. C. eod. in summa, col. 2. versic. mixta, & versic. quid autem, & per gloss. in dist. leg. si pater.

(2) Descendentes. Filii, vel nepotes, siue sint in sua potestate, siue sint emancipati, neque erit hodie saltim attento isto jure partitarum necessarium, quod emancipatus institutus sub conditione casuali, vel mixta petat bonorum possessionem, secundum tabulas, de qua in leg. 3. §. si sub ea. ff. de bonorum posses. cont. tabul. L. 2. §. si sub conditione. ff. de bonor. poss. secundum tabul. licet gloss. in leg. final. C. und. cognat. dicat in casu dictarum LL. adhuc hodie necessariam dictam bonorum possessionem.

(3) Valdria el testamento. Tene menti istam leg. quæ decidit illud magnum dubium, de quo per gloss. & Doct.

L E Y IX.

De las Condiciones que en parte cuelgan del poder de los omes, e en parte estan en auenturas, que dizen mezcladas.

Mezcladas (1) condiciones son llamadas aquellas, que en parte cuelgan del poder de los omes, e en parte estan en auentura. E esto seria, como si dixesse el fazedor del testamento: Establezco por mi heredero a fulano, que es ydo a ultra mar, si tornare aqui, a morar a esta tierra. E tal condicion como esta en parte es en poder deste heredero aral, ca puede logar algund Nauio en que venga; e en parte esta en auentura, ca maguer lo el alogue, puede acaescer peligro en la venida. E si el heredero que assi era establecido, fuesse de los descendientes (2) de aquel que estableciesse, valdria el testamento, (3) maguer non se cumpliesse la condicion. Mas si fuesse extraño non valdria, a menos de ser cumplida.

L E Y X.

Que Condiciones se entienden en los establecimientos de los herederos, maguer non sean y puestas; a que dizen en latin, Tacitas.

Tacita conditio, en latin, tanto quiere dezir, en romance, como callada condicion: que es de tal natura, que maguer non sea puefta señaladamente, entiendese de derecho. (1) E esto seria,

Ley 10
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

in leg. si pater, C. de institu. & substit. An etiam stante dispositione, L. quoniam in prioribus, C. de inoffic. testa. testamentum in quo filius est institutus sub conditione casuali, vel mixta, & in cuius defectum non est exheredatus, sit nullum, vel an tenet rejecta conditione, & approbat ista. L. opinionem gloss. in dic. leg. si pater, & in leg. suus quoque in principio, in verbo, constat. ff. de hæredib. institu. quam, & ibi tenet Barr. post Ricardum Malumb. Joann. de Imol. in dista leg. suus quoque, & in leg. final. ff. de condit. institu. Salic. in dista leg. quoniam in prioribus. Paulus de Castro, Alexand. & Jaso. in dista leg. si pater, qui omnes moventur, per textum in leg. scimus, §. cum autem, C. de inoffic. testament. & istam partem tenet Roderic. Suarez in repetitio. dista leg. quoniam in prioribus, in secunda ampliatione, qui etiam dicit istam opinionem, per istas LL. partitarum approbari, scilicet, per L. 17. incipit, religiosa, vide supra titul. 1. & per leg. 11. infra isto titul. & non allegat istam leg. quæ hoc clarius dicit, & expressius nota bene, quia ut affirmat Socinus consil. 97. præfens consultatio. vol. 3. & in consil. sequenti communis opinio erat in contrarium, ut late refertur in distis consiliis.

L E X X.

Tacite intelligenda est conditio: ut videlicet duobus filiis legitimis naturalibus institutis, & uno alteri, præmortiente substituto, intelligatur tacita conditio, scilicet, si præmoriatur sine liberis: quia ipsi præferuntur: secus est extraneis institutis prædicto modo substitutis: quia etiam præmortuis liberis expulsis admittitur ad substitutionem superstes. Hoc dicit. Habuit ortum à leg. cum avus, ff. de condit. & demon.

(1) Entiendese de derecho. Sunt multæ condiciones, quæ tacite subintelligitur à jure, ut hic, & in leg. hæc verba, ff. de legat. 1. & in cap. quemadmodum, ubi gloss. 2. & etiam Joan. Andr. de jurejurand. & in leg. cum quid, ff. si certum peta. L. condiciones, quæ extrinsecus, ff. de condit. & demonstra.

ria, como si algund testador, (2) que ouiesse dos fijos, (3) quier amos fuessen legitimos, o naturales, (4) estableciesse en su testamento, que el

que muriesse (5) primeramente, que el otro que fincasse buo, heredasse los bienes del muerto. (6) Ca, si este que muri. se (7) dexasse fijos, (8) ellos de-

(2) *Algund testador.* Sive pater, sive mater, ut dicit gloss. in leg. generaliter, §. cum autem, in verbo substituit, C. de instit. & ibi per omnes. Bart. in leg. cum avus. ff. de condit. & demonstr. unde in contractibus, qui celebrantur gratia utriusque, non procedet hujus leg. dispositio, secundum Bald. in leg. cum acutissimi, in fin. C. de fideicom. procederet tamen in donatione causa mortis, gloss. in leg. 1. C. de donat. causa mortis, & etiam in donatione inter vivos, quæ fieret gratia donatarii, secundum quod vult Decius in leg. generaliter, col. 4. C. de instit. & substituit.

(3) *Dos fijos.* Gratia exempli ponit, nam idem esset, si plures haberet, vel unum tantum ex identitate rationis, & probatur in leg. cum acutissimi, C. de fideicommiss. & in dicta leg. generaliter, §. cum autem, ex ita tamen lege collige, quod loquitur, quando ascendens gravat descendentes fideicommissi universali: non ergo procedit, quando frater gravat fratrem, seu transversalem institutum, secundum Alberic. Angel. & communiter Doct. post Jacob. de Aren. & Jacob. de Rave. in dic. §. cum autem, & est communis opinio, ut testatur Socinus in dicta leg. cum avus, de condit. & demonstr. col. 1. & Decius consil. 433, contrarium tamen dicit Barb. in dic. leg. cum acutissimi, per aliqua motiva, quibus responderet Socinus ubi supra, col. 2. similiter, neque procederet in uxore instituta gravata de restituendo, quæ decedat cum filiis communibus per leg. qui filium, §. Sabinus. ff. ad Trebell. vid. Socin. in dicta cum avus, col. 3. versic. 3. insertur, neque etiam habebit locum, quando parentes instituuntur à filiis, secundum Bart. in dic. leg. cum avus, & est communis opinio rejecta distinctione Angel. in leg. ex facto, §. si quis rogatus, ff. ad Trebell. & procedit dicta communis opinio, sive decedat cum liberis pater, vel sine liberis, cum parente avo instituentis, ut concludit Socinus in dicta leg. cum avus, col. 5. & quod ista L. dicit de filiis, idem dicit de aliis descendentibus, gloss. in dic. §. cum autem, L. cum acutissimi, C. de fideicommiss.

(4) *O naturales.* Adde L. generaliter, §. cum autem, C. de instit. & substituit. & an procedant istæ leges, nedum in filio naturali gravato, verum etiam in nepote naturali, vel pronepote, videtur dicendum, quod sic, cum militer eadem ratio, argum. L. fin. C. de natura libe. ubi circa institutionem ex testamento, vel ab intestato, quod statuitur in filiis, habet locum in nepotibus naturalibus ex dic. leg. extensione, & ita tenet Socin. in dicta leg. cum avus, col. 2. versic. octavum corollarium. Sed quaeritur, an istæ LL. procedant in filiis adoptivis gravatis. Rayner, & Alberic. in dic. §. cum autem, tenent, quod non, eo quod majorem affectionem habet pater ad filium naturalem, quam ad adoptivum, & hanc opinionem approbat Alex. in leg. ex facto, §. si quis rogatus, ff. ad Trebell. non enim adoptivi dicuntur proprie filii, sed quidquid à patre habent, habere videntur ex mera libertate, ut in leg. cum in adoptivis, cum ibi nota. C. de adoptio. ubi etiam dicit Angel. quod si statutum vult, quod filii non solvant gabelam de hereditate paterna, filii adoptivi solvere tenebuntur: contrarium tenet Cuman. in dic. leg. cum avus, & Fulgo. in dic. §. cum autem. Socin. vero in dic. leg. cum avus, col. 24. tenet primam opinionem, quando filii adoptivi fuerunt adoptati ab extraneo, eo quod non transeunt in familiam, seu potestatem adoptantis, ut in dic. leg. cum in adoptivis. In adoptatis tamen ab ascendente naturali, cum transeant in familiam adoptantis, & in ejus potestate, ut in dic. leg. & etiam in filio arrogato, qui & ejus filii transeunt in familiam arrogantis, vult, quod habeant locum leges istæ, licet ultimo loco relinquat cogitandum. Ego vero indistinctè adhærerem primæ opinioni ex eo: quia hoc casu, neque patris potestas, nec transitus in familiam consideratur, sed affectio naturalis,

quæ non ita cadit in adoptivis, sicut in naturalibus: & quia non reperitur in jure talis extensio ad adoptivos, prout reperitur in naturalibus in dic. §. cum autem, & hic, & licet ista lex partitarum super his dicat: *Quier ambos fuessen legitimos*, non intelligas de legitimis adoptivis, sed de legitimis, & naturalibus, prout istæ LL. partitarum filios legitimos intelligunt, ut patet in leg. 1. tit. 13. part. 4. quando vero causa naturalis, & accidentalis concurreret in adoptivo gravato, prout est in dopta. ab ascendente, planè procederet istæ leges. Pater etiam ex ista leg. quod non procederet ejus dispositio, si filii gravati essent spurii, secundum Alberic. & alios in dic. §. cum autem, nisi sint legitimati, cum per legitimacionem jura filiorum legitimorum consequantur, ut in autentico quibus mod. natura efficit. sui. §. illud, L. fin. tituli. 15. part. 4. tenet Socin. quoad calum nostrum in dic. leg. cum avus, col. 24. versic. insertur ex pramissis.

(5) *Que muriesse primeramente.* Quid si hoc non fuit dictum, sed institutio descendens fuit facta in vitam tantum, & post mortem alter directo instituitur hæres, an procedet hujus leg. dispositio, videtur, quod non, per leg. fin. C. de lega. & quia Joan. de Imol. in leg. filio praterito, ff. de injust. & rupt. dicit, quod ista lex est exorbitans, & ideo non extendenda, contrarium tamen tenet Socin. in dic. leg. cum avus, colum. 10. & 11. & ita refert fuisse consultum, vid. ibi latè per cum. Not. etiam ex isto verbo. L. quod non procederet ista. L. in gravato pure, scilicet, non adjiciendo post mortem, & consonat in hoc ista L. cum communi opinione Docto. contra quam videtur tenere Socin. in dic. leg. cum avus, col. 12. & 13.

(6) *Los bienes del muerto.* Et sic loquitur ista L. in substitutione universali, dic tamen idem esse in relictis particularibus factis filiis, si gravantur de restituendo post mortem, ut est casus in dic. leg. generaliter, §. cum autem, versic. qua omnia, C. de instit. & substituit. & procedit, sive filius fuerit universaliter institutus: vel in quota, & gravatus de re certa restituenda, sive ei erat relicta certa res, vel quantitas, & gravetur post mortem de ea restituenda, secundum Baldum in leg. cum acutissimi, C. de fideicommiss. col. 1. de quo vid. Socin. in dic. leg. cum avus, colum. 13. & 14. cum sequenti, & per Decium in dic. §. cum autem, versic. 4. limitatur, ubi vult, quod quando institutus universaliter gravatur in re certa post mortem non habet locum dispositio illius, §. cum autem in fin. & tenuit Alberic. in dic. leg. cum acutissimi, C. de fideicommiss. & hoc satis placet maxime cum ista leg. partitarum, non loquatur in legatis particularibus, sed in successione universali: & quod habetur in dic. §. cum autem, in fin. restringendum est ad proprium casum, in quo loquitur, scilicet in legatis particularibus ipsi filii gravatis relictis.

(7) *Que muriesse.* Loquitur de filio instituto gravato moriente: non enim procederet ista. L. quando non ipse filius honoraretur, sed alius tertius gravaretur à testatore post mortem filii, ut in leg. qui filium, §. Sabinus, ff. ad Trebell. & ibi Bart. Angel. & Joan. de Imol. quid tamen si sit banaitus? Bald. in leg. cum acutissimi, col. fin. C. de fideicommiss. dicit, quod adhuc non esset locus fideicommissi. & quod in hoc casu filii ejus excluderent substitutum, & si peteret sibi caveri de fideicommissi restituendo: quia quotiens conditio est in medio, illa cautio non potest præstari, L. ita tamen, §. 1. ff. ad Trebellia.

(8) *Dexasse fijos.* Non exprimit, an naturales, & legitimos, vel naturales tantum, & sic videtur velle, quod & si decedat cum filiis naturalibus, tantum excludant illi substitutum, sicut & habetur in leg. ex facto, §. si quis rogatus, 4. ff. ad Trebell. unde hic probatur, quod etiam si filius naturalis sit ille, qui fuit gravatus fideicommissi, qui

qui decedat cum filio naturali, talis filius excludit substitutum: cujus contrarium probari videtur in *dic. leg. generaliter*, §. *cum autem*, C. de institut. & substitut. & ita ibi Docto. magis communiter intelligunt illum text. ut requiratur tali casu ad excludendum substitutum datum filio naturali, quod debeant extare filii legitimi, & naturales ex naturali, & add. §. *si quis rogatus*, respondent, quod procedat, quando illa conditio, si sine liberis decesserit, fuit expressa à testatore, *dic. §. cum autem*, intelligatur, quando talis conditio fuit à lege tacite subintellecta, quæ fuit 3. *solu. gloss. in dic. §. cum autem. in parte, sobole, in fin.* Sed Bart. ibi tenet primam solutionem gloss. ibi scilicet, quod *dic. §. cum autem*, quatenus dicit de justa sobole, intelligatur, secundum distinctionem positam in *dic. §. si quis rogatus*, & sic, quod nihil novi inducatur in hoc per *dic. §. cum autem*, & ista opinio fuit Azo. & idem tenet Bart. in *dic. §. si quis rogatus*, & tenet etiam Angel. & Joann. de Imol. qui dicunt istam communem opinionem, & idem dicit Alexan. & Decius, in istam partem inclinat in *dic. §. cum autem*, sed re vera communior est opinio primo posita, quæ fuit 3. *dist. gloss. quam etiam dicit verissimam Socin. in dic. leg. cum avus, col. 29.* tenenda est opinio Barro. per istam leg. partitarum, quæ declarat verba *dic. §. cum autem*, dum dicit *sine justa sobole*, ut isto casu intelligatur, secundum substantiam materiam, ut etiam naturales comprehendantur, & spurii solum excludantur, secundum jura antiqua, nam justa dicitur 1. *legitima*, L. 3. §. de illo, ff. pro soc. L. *si uxor. in principio*, ff. de adulter. & naturales filii in excludendo substitutum, dicuntur legitimi, ut in *dic. §. si quis rogatus*.

An autem filii excludant Ecclesiam, seu piam causam substitutam, videtur dicendum, quod sic: ex quo excludunt conjunctum patrum filium testatoris, ut hic habetur & in *dist. leg. cum avus*, & ex quo filium prætulit Ecclesie continuata affectione, cenletur voluisse præferre omnem ejus posteritatem, tenet Bald. in *dic. leg. cum acutissimi*, col. 1. & ibi etiam Paul. de Castr. circa finem, & istud teneas quiddam in contrarium tenuerit Barba. in commento, *dic. leg. cum acutissimi*, & Jason in *dist. §. cum autem*, quorum fundamentis latè respondet Socin. in *dic. leg. cum avus*, col. 19. & 20. & Decius in *dist. leg. generaliter*, column. 3. vide tamen, quæ adducit Felin. in cap. *Ecclesia S. Maria*, col. 38. de consuet. ubi referens consilium Ancharra. limitat, nisi filii ex hoc non depauperarentur.

Item, quid si gravatus ingressus est religionem, an monasterium habeat loco filii, & sic excludat substitutum Bald. in *dic. leg. cum acutissimi*, col. fin. C. de fideicom. distinguit, an ingrediatur religionem minorum fratrum, qui sunt incapaces hæreditatis, & tunc non excludatur substitutus, si vero ingrediatur aliam religionem capacem, excludatur, vide de hoc per Joan. Baptist. de S. Severi. in *repetitio. dist. leg. generaliter*, §. *cum autem*, *quæst. 7.* & per Socinum in *dic. leg. cum avus*, 9. *quæstione*. Adverte etiam, quod in casu hujus leg. quando est gravatus restituere alteri filio testatoris, nullo casu excluditur substitutus, ut probatur hoc per casum in *authentico de Sanctis. Episc. §. sed hoc præsentis*, collatio. 9. ubi monasterium non fa it deficere conditionem, de qua ibi, quando contendit cum alio monasterio substituto, ut dicit etiam gloss. in cap. *in præsentia*, de probat. igitur idem erit dicendum, si contendat cum alio filio testatoris substituto, quia non est minoris favoris, sed similis, & fortioris, cum dilectio major videatur in filiis, quos testator cognovit, quam in nepotibus, quos non cognovit, & ita in facto consuluit, & obtinuit Maria. Socin. ut refert ejus filius in *dic. leg. cum avus*, col. 19. & in 9. *quæst. ad fin.* quod si esset verum, esset singulariter notandum, sed cave, quia ista. L. destruit istud dictum: nam in ea filius erat gravatus restituere fratri suo, & tamen adhuc habet locum ista tacita conjecturata conditio, ut nepotes ex filio præmortuo gravato excludant patrum filium testatoris, & idem probatur in text. *dist. leg. cum*

avus, ubi patruus non excludit pro nepotem nepotis gravati, ideo intellige dictum Socin. quando institueretur filius, & gravaretur de restituendo uni filio ejusdem gravati, quia tunc alii fratres illius filii, non possent ex conjecturata mente avocare fideicommissum, quia sunt in pari gradu: & sic procedit fundamentum Socini, dum arguit de monasterio, & ubi est expressa voluntas de restituendo uni nepoti, cessat conjecturata contra mentem expresse.

An autem filii adoptivi, quos reliquit gravatus excludant substitutum, dic, quod non, quia esset in potestate gravati adoptando filium excludere substitutum: quod in filio naturali non potest dici, cum non tantum ab ejus voluntate, sed à Dei dono sibi signascatur, & quia liberi adoptivi non sunt in consideratione in præjudicium substituti. L. *fideicommissum*, ff. de condit. & demonstr. L. *si ita quis*, §. fin. ff. de legat. 2. Angel. in *dic. §. cum autem*. Socinus in *dist. leg. cum avus*, col. 24. & Decius in *dic. §. cum autem. versic. 7. ista lex*, & quod hic dicitur, quando reliquit filios: idem est, quando reliquit nepotes, vel pronepotes, seu alios ultteriores descendentes, ut probatur in *dic. §. cum autem*, & in *dic. leg. cum acutissimi*, & tradit Socin. in *dic. leg. cum avus*, column. 17. Procedit etiam ista. L. si filii sint masculi, siue feminæ, seu nepotes ex feminæ, L. *si ita quis in princip. ff. de testat. tutel. Bart. plenè in leg. 1. C. de verb. signific. L. 1. C. de condit. inserta*. Si tamen testator expresserit in conditione qualitatem masculinitatis, tunc deficientibus masculis propter feminas, non excluderetur substitutus, ut dicit Bart. in *dist. leg. cum avus*, 4. *quæst.* & ejus opinio tenetur communiter, & à nullo reprobat, ut attestatur Socin. in *dic. leg. cum avus*, char. 9. col. 2. & circa hoc, vide eundem Socin. ibi char. 10. column. 4. cum sequenti. Procedit etiam hæc lex, siue filii sint nati, siue nascituri tempore conditionis, secundum Rapha. Cuma. in *dic. leg. cum avus*, & videtur de mente Bar. ibi 3. *quæst.* & tenent aliqui moderni in *dic. §. cum autem*, prout est Joan. Bapt. de S. Severi. qui larè ibi istam quæstionem examinavit, & in hanc sententiam inclinat Socin. in *dic. leg. cum avus*, fol. 9. col. 3. & 4. & sequent. & istud videtur tenendum, licet contrarium tenuerit Ludov. Rom. *confli. 370.* in proposito consultatione, cui videntur adhærere Jofon. & Decius in *dic. §. cum autem*, & pro ista opinione Rapha. multum confert ista L. partitarum, quæ indistinctè excludit substitutum per liberos gravati, si extant, & signanter, cum dicitur: *Eslo es porque siempre se entienda por derecho, mager el padre, no lo diga paladinamente que muriendo el uno y dexando hijos, que el otro hermano que finca vivo, no deve heredar lo suyo.* Ponderandum est verbum *semper*, & sic intelligit, siue filii sint jam nati, siue nascituri. Nam ista dictio *semper* importat, quod idem sit in omni casu, & in omni tempore, ut dicit gloss. nota. in verbo, *semper*, in leg. 1. ff. *solu. matri*.

Quid tamen si iste gravatus decedat cum filiis, qui tamen sunt incapaces, ut quia sunt deportati, vel damnati in metallum, an tales filii faciant deficere fideicommissum? Dic, ut per Bar. in *leg. filiusfamilias*, §. *cum quis*, ff. de legat. 1. Adverte etiam, quia sufficit liberis extare, & si non sint hæredes, quia nolunt adire paternam hæreditatem, vel fuerunt exheredati, ut in *dic. §. cum quis*, de hoc tamen vid. quæ infra statim dicam in gloss. quæ incipit: *Lo deuen auer*. Not. etiam, quod & si filii isti præmature habeantur à minore 14. annis viri potente, quod etiam isti non tantum facient cessare substitutionem fideicommissariam, de qua hic, & in *distis* juriibus: sed etiam pupillarem. Bar. in *leg. Gallus*, §. *etiam si parente*, ff. de libe. & postb. & idem Bar. & apostila. in *leg. in pupillari fin. verb. ff. de vulg. & pupil.* idem est si talis pupillus relinquat uxorem prægnantem, nam talis posthumus, ex eo faciet cessare pupillarem substitutionem, ut notanter tenet Bald. in *leg. neque ei*, ff. de adopt. *ibi dum dicit*. Item si malicia supplet ætatem, & acciperet uxorem, & conciperet argum. L. *ex falso*, ff. de vulg. & pupil. licet tantum imple loquatur de extinctione pupil-

deuian heredar los bienes de su padre, (9) e non su tyo dellos, a quien auia establecido el testa-

dor por heredero. E esto es, porque siempre se entiendo por derecho, (10) maguer el padre non lo

laris substitutionis. Not. etiam istum text. in quantum dicit: *Dexasse hijos*, quia vult, quod non sufficiat habuisse liberos, si decesserunt ante mortem gravati, ut est casus singularis in *leg. ex facto*, §. *pen. ff. ad Trebell.* Requiritur ergo, quod extent tempore mortis ejus, & hoc sufficit, licet postea moriantur, ut excludatur substitutus, ut probatur in *dic. §. pen. & habetur in cap. Raynuntius, de test. & in cap. in presentia, de probatio. l. cum uxori, C. quando dies legat. ced.* Item intellige istam leg. in filiis, qui nascuntur non monstruosi, & tendentes ad prodigium: nam illi, & si vivi nascantur, non faciunt deficere conditionem. *L. non sunt liberi, ff. de stat. homi.* Similiter intellige, quando tales filii perfecte nascuntur: nam si in actu natiuitatis moriantur, puta, dum fuit torus extractus præter unum pedem secus esset. *L. quod dicitur, ff. de libe. & postu. l. pen. & ibi Alber. Bald. & alii, C. de postu. bare. d. insit.* Si tamen inciso aliquo perfecto membro naceretur vivus, tunc ille excluderet substitutum, sicut accidit in eo, qui sine aliquo membro perfecto naceretur, quia est perfectus homo, ut adducit Socin. post Joan. de monte spero. in *dic. leg. cum avus. cbar. pen. col. 2.* intellige etiam de nato ex partu, qui vivere possit, secus si sit quinque, vel sex mensium, quia non est perfectè natus, ut in *dic. leg. pen. Socinus ubi supra*, ubi refert se in hoc consuluisse, vide etiam super his de jure regni *L. 13. Tauri*, quæ est lex notabilis.

(9) *Los bienes de su padre.* Ex hoc verbo patet, quod loquitur ista *L.* in substitutione fideicommissaria, quia non sequuta aditione, vel immixtione non dicerentur bona patris, qui fuit gravatus, sed primi testatoris, qui gravavit, *argument. l. post aditam, C. de impuber. & aliis substit.* ex quo videtur inferri, quod ista *L.* & similes non procederent in substitutione directa vulgari, & ita dicit Albericus in *dicta lege generaliter*, §. *cum autem*, ubi glos. in verb. *substituit*, videtur hoc velle, & hanc dicit esse communem opinionem Socinus in *dicta lege cum avus, colum. 7.* ubi etiam notabiliter dicit hoc debere intelligi, & limitari, nisi essemus in casu, in quo institutus filius transmitteret jus adeundi ad nepotes: nam licet alias sit magna dubitatio, nunquid ille, qui admittitur ex vulgari substitutione, excludat illum, qui venit per jus adeundi transmissum, de quo per Bart. & Doctores in *leg. 1. ff. de vulg. & pupilla.* tamen in hoc casu indubitanter, secundum eum substitutus excluderetur per text. in *leg. unica, C. de his que ant. apert. tab. & argumento text. in leg. cum acquirunt, C. de fideicommiss.* Limitat etiam Socinus istam communem opinionem, quando vulgaris substitutio esset juncta cum compendiosa, ut si dixit testator, quandocumque decesserit, nam cum in compendiosa contineatur vulgaris, secundum doctrinam Bart. communiter approbatam in *leg. centurio. colum. 10. versic. quæro utrum substitutio compendiosa facta, &c. ff. de vulg. & pupilla.* & in *leg. precibus, C. de impube. & aliis substit.* quia sicut in fideicommissaria, quam etiam amplectitur compendiosa, intelligitur tacita conditio, si decesserit sine liberis, ut hic, & in *dicta lege cum avus*, pariter idem est dicendum de vulgari substitutione in compendiosa comprehensa, ut æqualis sit determinatio, *argument. l. jam hoc jure, ff. de vulg. & pupilla. l. quamvis, C. de impuber. & aliis.* Contra istum tamen dictum Socini consuluit Decius *consil. 416. in testamento illustris, & magnifici domini capitanei, &c.* motus inter cætera ex eo quod licet sit verum, quod à principio, & potentialiter substitutio compendiosa applicari possit ad vulgarem, vel fideicommissariam, secundum quod casus occurrit, si tamen talis compendiosa resoluta sit in vulgarem, vel fideicommissariam de tali vulgari, vel fideicommissaria, in qua compendiosa resolvitur, judicari debet tamquam de vulgari, vel fideicommissaria simpliciter, & absolute ex notat. per

Bart. in *leg. heredes mei, §. cum ita, ff. ad Trebell.* & sequitur Alex. *consil. 1. perspellis verbis eius, col. fin. vol. 1.* Si ergo occurreret casus de vulgari, judicaretur simpliciter, & absolute, secundum eum, & sic, quod non subintelligitur in ea talis tacita conditio, si decesserit sine liberis, & ita fiat comprehensio, quod utraque substitutio conservetur in statu suo, & utraque propriam naturam retineat, quia illa determinatio quæ æqualiter debet fieri, respicit illud, quod exprimitur, & non videtur habere locum in eo, quod tacite intelligitur, prout est dicta conditio liberorum, de qua nihil fuit dictum, adducit etiam alia, quæ videas per eum, & ista *L.* partiarum satisfacit pro ista parte, quam tenuit Decius. Nam videtur loqui in compendiosa substitutione, in quantum dicitur: *Que el que muriere primeramente*, & quod fuerit facta hoc casu substitutio per verbum commune, sicut & de verbo succedat, dicit Bartol. in *leg. centurio. colum. final. ff. de vulg. & pupilla.* hæreditate enim tantum est dicere, quantum succedere, ut in *leg. nihil aliud est hæreditas, ff. de verb. signific. & tamen l. ista vult, quod ut conditio liberorum subintelligatur, quod succedat ex fideicommissaria, ut dixi in principio, & patet etiam ex aliis verbis istius. *L. inferius positus*, ex quibus constat bona paterna jam fuisse filii gravati, & sic, quod jam erat factum suum patrimonium per aditionem, seu immixtionem. *L. sed si plures, §. filio, ff. de vulg. & pupilla. & insituta, de bare. qualit. & differen. in princ.* Pro opinione tamen Socin. multum urget conjectura pietatis, & parentis affectio præsumpta, quæ fuit originarium motuum harum dispositionum, & quod quis præponere voluit extraneum suæ posteritati, quæ ratio ita militat, si succedatur ex vulgari, sicut si ex fideicommissaria, & pro ista parte potest induci ista *L.* partiarum, neque obstant verba supra ponderata: nam etiam ante aditionem, vel immixtionem bona patris dicuntur filii. *L. in suis, ff. de libe. & postu. l. 21. supra titul. 1.* & multum interest ad conjecturandam istam voluntatem defuncti: an facta fuerit substitutio per verba compendiosa: an solum per verba directa, importantia tantum vulgarem substitutionem, & sic, quod debeat esse diversitas inter unum casum, & alium, & attenda ista æquitare, & testatoris affectione potius inclinarem in opinionem Socin. tu cogita, quia passus est certè dubius, quid autem sit dicendum in substitutione pupillari, vide latè Socin. in *dist. leg. cum avus, colum. 7. 8. & 9.* Cujus resolutio videtur, quod pupillaris substitutio non firmatur susceptione liberorum, prout dixit Bart. in *dist. leg. in pupillari, ff. de vulg. & pupilla.* neque etiam potest dici, quod substitutio pupillaris rumpitur natiuitate posthumi, prout est magis communis conclusio in *dicta lege in pupillari*, sed bene verum est, & potest dici, quod expiret mortuo pupillo cum filiis, *argum. dist. leg. cum avus*, quid autem si testator duobus pupillis filiis substituerat pupillariter per adjectionem nominis collectivi, & primus decessit pube relligis filiis, & postea decessit impubes alius, an filii puberis excludant extraneum ab hæreditate impuberis: Vid. Bald. quod sic in *leg. pen. col. 1. C. de impuber. & aliis substit.* & Alex. in *leg. heredes mei, §. cum ita, ff. ad Trebell.**

(10) *Siempre se entiende por derecho.* Nota hoc verbum, nam ex eo tollitur magnum dubium, quod est inter Doct. in *dist. leg. cum avus.* An illud, quod ibi & hic disponitur, sit fictio legis, vel an sit præsumptio juris: nam Raphael. Cum. ibi vult, quod sit fictio eo, quod fingant scriptum ultra id, quod apparet. Paul. vero de Cast. dicit, quod sit præsumptio, & rationes pro utraque parte discutit latè ibi Socinus *col. 30. & 31. & 32.* effectus est magnus, nam si esset fictio, non admitteretur probatio in contrarium, secus tamen esset, si esset præsumptio juris tantum, & non præsumptio juris, & de jure, & quod sit

lo diga paladinamente, que muriendo el vno, e dexando hijos, que el otro hermano que finca biuo, non deue heredar lo suyo; mas los hijos del muerto lo deuen auer. (11) Pero si muriese sin hijos, estonce el otro hermano (12) heredaría lo suyo, así como el padre ouiese puesto. Mas si el que façe el testamento estableciere a dos omes estraños (13) por sus herederos, so tal condicion, que el que muriese primero, que el otro que he-

redasse sus bienes; maguer que este que muriese primero, dexasse hijos, non heredarían ellos estos bienes atales, mas el otro a quien establecio el testador por su heredero.

L E Y XI.

Como el padre non deue poner Condicion ninguna en la legitima, que dexa a su hijo.

Libremente, (1) e sin ningund agrauamiento,

fit præsumptio juris tantum, tenet Jacob. Butri. Cynus, Bald. in *dist. leg. cum acutissimi*, C. de *fideicommissis*. & sic admittitur probatio in contrarium per coniecturas, vel alias: tunc ergo menti istam legem partitarum, quæ disponit, quod hic sit juris præsumptio, seu tacita conditio à jure subintellecta non fictio: nam si voluerat, quod esset fictio, non dixerat: *Entiendese por el derecho, maguer el padre no lo diga*, sed dixerat *jus fingit fuisse dictum, sed quia procedit ex coniectura pietatis, ideo dicit: Entiendese por derecho.*

(11) *Lo deuen auer*. Quid si nolunt, & repudient, an erit locus substituto? Alberic. movet istam quæstionem in *dic. leg. generaliter*, §. *cum autem*, C. de *instituitis*. & substituit. & refert opinionem quorundam dicentium, quod sufficit liberis extare, licet non succedant, ut excludant substitutum, argum. L. *filiusfamilias*, §. *cum quis*, ff. de *legat. 1.* & L. *ex facto*, §. *fin.* & ibi notatur, ff. ad *Trebel.* & in *leg. Latus*, ff. de *hered. instit.* L. *cum pater*, §. *volo*, de *legat. 2.* Sed in contrarium dicit, quod videtur text. in §. *si vero testamentum*, *instit. de success. liber.* & quia negare non possumus extitisse fideicommissum conditionale, licet descendentes ex privilegio isto substitutum excludant, ut in *dic. §. cum autem*, cum dicit liberis eam excludentibus, ergo alii de tali privilegio non opponunt, nisi ipsi L. *qui liberis*, §. *fin.* ff. de *bonor. poss. secundum tabul.* alii vero dicunt, secundum eum, quod aliud est, quando conditio expressa apponitur ab homine, & tunc sufficit liberis extare, ut excludatur substitutus: aliud quando à lege subintelligitur, nam tunc oportet eos hæredes esse per *dic. §. cum autem*, alias cessaret ratio, quæ movet coniecturam, de qua in *dic. §. cum autem*, & in *dic. leg. cum acutissimi*, & in hac residet Alberic. in *dic. §. cum autem*, cujus opinioni adhærere videtur Socin. in *dist. leg. cum avus*, *char. 8. col. 2.* & *Jas. in dic. §. cum autem*, *col. pen.* & vid. in hoc Socin. *consil. 182. vol. 2.* incipit, *licet filia femina.*

(12) *El otro hermano*. Quid si decessit iste frater fideicommissarius antequam gravatus, an transmittat jus petendi fideicommissum ad hæredes. Paul. de *Castr. in dic. leg. cum avus*, in *fin.* dicit, quod non ex quo istud fideicommissum erat conditionale, licet conditio esset tacite subintellecta, & sit conditio legalis, quia tamen non est necessaria, imò provenit ex coniecturata mente defuncti, ita quod eam testator tollere potest, si vult, judicatur conditio non necessaria, & sic dicit cessare, quod habetur in *leg. conditiones que extrinsecus*, ff. de *condit. & demonstr.* Tu vero dic, quod ista quæstio est facilis, ex quo hic intervenit conditio expressa à testatore. S. cum moreretur. L. *dies incertus*, ff. de *condit. & demonstr.* & sic non conveniunt propriè verba Paul. de *Castr.* dictum tamen est verum.

(13) *Dos omes estraños*. Approbat gloss. L. *cum acutissimi*, C. de *fideicommissis*. & *dic. §. cum autem*, quæ sunt communiter approbatæ: cessant enim in extraneo rationes, quæ sunt in filio, & ejus liberis: coniectura, scilicet pietatis, & sanguinis, de qua in *dist. leg. cum avus*, & etiam evitatio absurditatis in testante, ne videatur alienas successiones suis præponere. Quid autem si filius, & extraneus essent instituti, & de restituendo post mortem gravari, an in persona filii subintelligatur tacita conditio? Socin. tradit istam quæstionem in *dist. leg. cum avus*, *char.*

6. *col. 2. versic. 7. inferitur*, & est pulchra quæstio, & refert ibi Cumanum arguentem, quod non intelligatur tunc ista conditio, licet in fine relinquitur sub dubio, dicens æquitatem suadere contrariam opinionem Socin. ibi post Joan. Bapt. de *S. Sever. in dic. §. cum autem*, & in *leg. in testamento*, C. de *testa. milit.* tenet, quod in persona filii subintelligatur, vid. ibi per eum, & pro ista opinione satisfaciunt ista L. *partitarum*, dum in hoc versic. ponit hæc verba: *Dos omes estraños*, quasi secus velit esse, quando non ambo essent extranei.

L E X XI.

Non potest testator filiis apponere conditionem in legitima. In eo tamen, quod est plus ei jure institutionis relicto, potest apponi conditio potestativa. Casualis autem, vel mixta, nequaquam, sed habetur pro non apposta. Hoc dicit. Habuit originem à *leg. quoniam in prioribus*, C. de *inoffic. testamento*.

(1) *Libremente*. Non ergo poterit à parente filio relinqui legitima, ut compensetur cum debito, ad quod filio tenebatur, veluti dotis maternæ, vel alias, ut in specie not. Cynus, & etiam Bald. in *fig. in leg. 2. C. de jur. dot.* Et quid si pater relinquitur filii jure institutionis aliqua bona, vel quantitatem pro legitima, & dote materna, & bona non sufficientia ad solutionem dotis, & legitimæ? Vid. notabile consilium Socin. 2. *vol. consil. 225. diligentissimi*, & *subtiliter*, ubi etiam vide, an acceptando hoc filia sibi præjudicet, & quæ habentur in *dic. consil.* Adde ad dicta Roderici Suarez in *leg. quoniam in prioribus*, C. de *inoffic. testa. 7. ampliatione*, ubi vid. de hoc.

Et quid si filius instituitur in sua legitima, & jubetur restituere Titio, qui reculans adire, & restituere compellitur à giudice, an tunc habeat locum ista L. ut adhuc rejecto gravamine consequatur, & retineat legitimam? Paul. de *Castr.* dicit, quod non, imò tunc limitabitur ista L. & *similes*, per text. quem ipse ad hoc ita intelligit in *leg. ita tamen*, §. *si patronus*, ff. ad *Trebel.* ubi Roman. dicit hoc esse novissimum dictum, sed Alexand. ibi reprobatur istum intellectum, & dicit esse contra text. in *leg. pen. §. si patronus*, ff. de *bon. liber.* vid. ibi per eum, cujus dicta satis placent. Si tamen filius sic gravatus reculans adire, adiret, & restitueret: tunc videtur, quod cum agnoverit iudicium defuncti, non possit repetere legitimam per text. in *dic. leg. pen. §. si patronus*, & videtur de mente Alex. ubi *supra*.

An autem gravamen, quod per istas leges rejicitur in personam filii de legitima rejiciatur, etiam in personam ejus, in quem filius transmisit jus adeundi? Istam quæstionem tractat Socin. *consil. 116. vol. 1.* incipit, *non potest negari*, *col. 7.* neque memini alibi me legisse, ubi concludit, quod non per pulchra verba, vide ibi per eum: & in materia, quod ipse ibidem dicit, *col. pen. versic. 6. & ultimo*. Adverte etiam, quia si pater ex facultate regia posset gravare filios in legitima, juxta ea, quæ tradit Roderic. Suarez in *dic. sua eleganti repetitio. L. quoniam in prioribus*, 18. *limitatione*: & in *lib. L. fori consequenti*, in 2. *limitatione*, adhuc debet constare de voluntate expressa patris volentis gravare, & quod in dubio potius coniecturatur debemus gravare noluisse, ad quod bene facit, quod dicit Oldral. *consil. 28. vifa donatione*, ubi consuluat, quod si pater dat aliquid filio in vita, cum onere ref.

restitutionis, & postea in testamento aliquid sibi legat jure institutionis, & vult illum esse contentum cum eo, & cum eo quod sibi donavit in vita, quod videtur propter hoc remittere onus restitutionis appositum in donatione, quod est bene notandum, neque dicit obstar consuetudinem loci, ex qua permittitur gravare in legitima, quia locum habet, secundum eum, quando de expressa voluntate testatoris appareat, alias stabitur juri communi. *L. 2. C. de noxa. cap. cum dilectus de consuetu.* & teneas semper menti ad istas regias facultates, ex quibus permittuntur fieri majoria in unum ex filiis, licet alii graventur in legitima; dummodo eis relinquatur alimenta, prout est de forma dictarum facultatum regalia, quod debes intelligere, dum tamen id, quod relinquitur filiis pro alimentis, relinquatur eis in proprietate, ita quod judicetur suum proprium patrimonium, non subiacens regulis alimentorum. & ita erit transmissibile ad hæredes, prout volunt Hispani Doct. nostri Doctor de Pala. Rub. in *repet. cap. per vestras*, in text. col. 250. Roderic. Suarez ubi supra in *dic. 2. limitatione illius L. fori. sub repetitione. L. quoniam in prioribus. fol. 62. & 63.* licet contrarium voluit Baldus in *leg. 1. §. jus naturale, circa fin. ff. de justis. & jure*, qui tamen loquitur in casu, in quo per statutum tollitur legitima, non tamen ubi minuitur salvis alimentis, & sic non recte potest allegari in contrarium, quia de mente Principis in istis facultatibus majoria non est in totum tollere legitimam, sed tantum minuere, inter hæc longe interest, ut patet ex nota. per Paul. de Castr. in *dic. leg. quoniam in prioribus, versic. item queritur*, & quod istæ facultates regie sic debeant intelligi, ut non tollant, sed minuunt legitimam, confert notabile dictum Bald. in *leg. cum leg. C. de Episc. & Cler. ubi loquitur in terminis*, quando statutum ratione primogeniti, excludit secundogenitum, & si per se habeat severe contra alios filios, vel filias in taxatione talis legitimæ sic diminuat pro sustentatione filiorum, & contra pietatis officium, tunc judex in hoc succurrere debet, & bono arbitrio taxare, & moderare poterit, juxta qualitatem personarum, & patrimonii quantitatem, & alias circumstantias, sicut & ego pluries fieri vidi in regali auditorio, nam cum pater valde enormiter, & contra boni viri arbitrium minuit occasione talis facultatis legitimæ filiorum, idem est, ac si in totum tolleretur, ut adducit Socius. *confil. 150. vol. 1. colum. 5.* & Dominus de Rot. *decis. 18. in novis, in princip. 2. colum.* & tenebitur pater ita providere aliis filiis, licet ipsi habeant aliunde, unde possent alimentari, cum principis intentio non sit in totum tollere, sed diminueré legitimam, & sic cessat, quod in contrarium sentit Abb. in *cap. Raynuntius, de testa. ulti. nota.* an autem filius contra quem fuit impetrata facultas, ut possit sibi diminui legitima, poterit isto jure uti contra patrem suum, diminuendo patri legitimam. Bald. dicit, quod non in *leg. fin. versic. pone princeps. C. de fruct. & liti. expen. cætera ad istam materiam pertinentia, vid. latè per Roderic. Suarez in *dic. sua. repeti. L. quoniam in prioribus*, & per Guil. Bene, ubi ponit. 10. *limitationes in repe. cap. Raynuntius. de test. fol. 352. colum. 4.* & *fo. sequenti est super verbo, reliquit*, quibus adde quid dicendum sit in milite, an ex directa militari (de qua in *leg. centurio. ff. de vulga. & pupil. & L. precibus. C. de impub. & aliis substitut. & in leg. in testamento. C. de testa. milit.*) possit private filium legitimam, quæ dicam in *leg. 12. incipit. compendiosa, infr. tit. 1.* Adde etiam, quod substituere filio vulgariter non reputatur gravamen, ut in specie dicit Paulus de Castr. in *dic. leg. quoniam in prioribus. per leg. si postumus, §. quod vulgo, ff. de vul. ubi etiam Alex. quem vide.**

(2) *Condicion.* Sed cum substitutio dicatur conditionalis institutio, ut in *leg. cohæredi, §. cohæres, ff. de vulga. & pupil. in ratione, §. quod vulgo, ff. ad leg. Falcid.*

si filius substituitur vulgariter, vel compendiosè, & à primo gradu sit præteritus, an videatur institutus rejecta conditione, in quam fuit facta substitutio? Et videtur, quod sic per *leg. si filiusfamilias substituitur, ff. de heredi. insti. & L. si pater filium, & L. ex fallo, §. Lulius, ff. de vulga. & pupil. & per dic. leg. quoniam in prioribus*, & per istam *leg. & videtur fuisse de mente Roderic. Suarez in dic. quoniam in prioribus, in 15. limitatione*, & expressius habetur per Alex. in *leg. si pater impuberes, ff. de vulga. & pupil.* super gloss. in verbo *substitutus*, & probari etiam videtur in *leg. scimus, §. cum autem, C. de inoffic. testam.* & sic si alter filius sit institutus in primo gradu, & ei sit datus substitutus vulgariter, vel pupillariter, vel compendiosè alter filius, talis filius substitutus rejecta conditione concurret cum instituto, quod est tenendum menti, quia non ita declarat Roderic. ubi supra, sed adverte, quia neque Alexand. nec Roderic. faciunt mentionem de Oldrald. *confil. 171. thema tale est Titius filium, colum. 3. versic. sed queritur*, ubi vult oppositum loquens in casu suo in filio substituto pupillariter, qui fuit à præcedenti gradu præteritus, & dicit non obstar *dic. leg. quoniam in prioribus, neque dic. §. cum autem*, quod ostendit, quia *dic. leg. quoniam in prioribus cum memorat. L. omnimodo ejusdem tituli. at dic. §. cum autem, & L. sancimus*, commemorat utramque, ergo oportet, quod ambæ intelligantur eo calu, quo loquitur *L. omnimodo*, ad ejus interpretationem factæ sunt, & *authen. de filiis ante. deta. instrum. natis, colla. 3.* Sed *L. omnimodo*, circa præteritos filios nihil immutat, ut ibi dicitur in text. ergo, & c. Item *L. omnimodo*, invenit petitionem supplementi, & circa illud versatur intentio illarum trium *LL. & hoc nomen supplementum dicit duo unum præexistens aliud ei accedens sine prioris tamen interitu, argument. L. fin. ff. de divers. & tempora. præscript. L. Pomponius, §. cum quis, ff. de acquir. pos.* Item hoc supplementum fit dupliciter, vere scilicet, per accessionem quantitatis, ad quantitatem, vel speciem, vel speciei ad quantitatem, vel speciem ut loquitur *L. omnimodo*, & interpretabitur per amotionem conditionis adjectæ institutioni factæ ex legitima, vel modi, vel dilationis, vel alterius cujuscumque gravaminis capiendi, tamen modus non mutatur, sed repræsentatur, *argum. L. hereditas, ff. de heredi. institu.* unde si quis advertat ad *leg. scimus, §. cum autem*, legitima, quæ ibi repræsentatur, non expectata die universalis fideicommissi adjecta, non capitur jure directo, sed jure fideicommissi, & per restitutionem de manu hæredis faciendam, ut ibi dicit litera, dum subdit quartæ quidem partis restitutio, & c. & sic non mutatur capiendi modus, neque primus interimitur, sed in proposito per amotionem conditionis adjectæ de pupillari substitutioni non solum succedendi modus repræsentatur, sed gradus ipse perimitur. *L. fin. §. 2. ibi: sed si extiterit conditio, ff. de vulga. & pupilla.* ut hæc, & alia in isto proposito adducit Oldrald. ubi supra, confirmatur hoc, quia illud, quod dicitur, quod testamentum potest incipere à tacita vulgari contenta in expressa pupillari, & si filius succedat ex tali tacita vulgari satis dicitur institutus, ut probatur in *leg. si pater filium*, & ibi Bart. *ff. de vulga. & pupilla.* tamen hoc procedit, secundum terminos *dic. leg. si pater filium*, scilicet, quando filius nasciturus, qui fuit filio jam nato substitutus invenit tempore, quo nascitur purificatam conditionem, sub qua est substitutus, quia tunc non potest dici præteritus per *leg. cum postumus, ff. de liber. & postum.* non ergo procedet, quando filius aliquo tempore reperiretur præteritus à primo gradu conditione non purificata. Sed quidquid dicat Oldrald. qui in hoc adhæret dictis antiquorum in questione illa, an conditio casualis, vel mixta, sub qua filius fuit substitutus, rejiciatur de legitima, juxta nota. per Doct. in *leg. si pater, C. de institutio. & substitut. & in leg. suus inque, in princ. ff. de*

Ley 1. fijo (3) fu legitima parte de los bienes de su padre, e de su madre, segund diximos en el Titulo, de quien puede hacer testamento, o quien non, en la ley que comiença, Religiosa vida. Pero si el padre quisiere establecer su fijo por heredero en mas de su parte legitima, en aquello que le dexa demas, bien puede el padre poner aquella condicion, que es en poder (4) del fijo de la cumplir; mas ninguna de las otras condiciones, assi como las que acaescieren por auentura, o las que son mezcladas, segun diximos en las leyes ante desta, non las puede poner. E si las pone, non empecen (5) al fijo heredero, aunque non se cumplan.

Partida VI.

H

LEY

hæred. instit. & in dist. leg. quoniam in prioribus, pro eo, quod prius dixi, videtur casus in *disto §. cum autem*, ex cuius decisione inferitur, quod cum hodie legitima debet relinqui filio, titulo institutionis, secundum iura authenticarum, & istarum LL. Partitarum, si filius substituitur in eventum alicujus conditionis alteri hæredi instituto rejecta conditione concurrere debet cum instituto prout habetur in *dist. §. cum autem*.

(3) *El fijo*. Idem dic in nepote, vel pronepote primum locum obtinente, ut probatur in *dist. leg. omnimodo*, & *dist. leg. quoniam in prioribus*, C. de *inoffic. testam.* ubi vi. Roderi. quarta ampliacione, & idem dic de ascendentibus, & patronis, & etiam in fratribus quando turpis persona hæres instituitur ab eo, nam isti etiam non possunt gravari in legitima, ut dicit glo. nota. in *authentica de hæredib. & falcid. §. si vero expressum*, colla. 1. in glo. prima. L. Pantonius, §. fin. ff. si quis à paren. fuer. manu. vide etiam per Roderic. in *dist. leg. quoniam in prioribus*, 36. ampliacione, & probatur optimè in L. 6. in ordina. Tauri.

(4) *Que es en poder*. Probatur ergo hic, quod in legitima quæcumque conditio potestativa, etiam si sit facilis, rejicitur, de legitima, sustentatur vero in residuo ultra legitimam, undè & illa conditio si volet rejicitur de legitima ut hic, tenet Bald. in *dist. leg. quoniam in prioribus*. Joan. de Imol. in *leg. fna. de conditio. ff. instit. & in leg. jam dubitari colum. 7. ff. de hæred. instituen. & Roderic. in dist. leg. quoniam in prioribus*, 5. & 6. ampliacione.

(5) *No empecen al fijo*. De hoc vid. Roderic. ubi supra secunda ampliacione, qui legem istam intelligit quando solus iste filius erat hæres institutus ne obstat. L. scimus, §. cum autem, C. de inoffic. testa. cui adde Paul. de Castro in *leg. suus quoque*, in princip. col. 2. ff. de hæred. insti. ubi in isto casu quærit rejecta conditione de legitima quid erit de residuo, & respondet, quod si non habebat cohæredem, vel substitutum, totum sibi accrescit: quoniam in omnem eventum est illud habiturus, siue deficiat conditio, siue non, si tamen habebat cohæredem, vel substitutum spectabitur eventus conditionis, quæ si non existat illud residuum, perveni, & ad cohæredem, vel substitutum; si tamen existat, accrescit sibi sine nova additione, sicut videmus in eo, qui est substitut. partim, purè, partim sub conditione, ut ff. de hæred. insti. L. si liber homo. §. titius ex semisse, & licèt Roder. Suar. post multa ita velit intelligi istam L. Partitæ, semper tamen visus est remanere cum aliquo scrupulo erga intellectum verum hujus L. subdens se non determinatè asserere, sed ut peritiori daret occasionem, aut probandi, aut corrigendi, dicens hoc esse magnè importantiæ in practica; ego verò, licèt imperitus, cogitabam istum intellectum non convenire huic L. Partitarum: tum quia divinatorius cum in hac leg. nulla mentio sit, quod habuerit filius cohæredem, vel substitutum, vel quod non habuerit, tum etiam quia ista L. juxta *leg. suus quoque*, & alias leges juris communis facit differentiam, an filius instituat sub conditione potestativa, an sub casuali, vel mixta, ut primo casu rejecta conditione potestativa de legitima, juxta *distam leg. quoniam in prioribus*, & istam leg. teneat institutio conditionalis in residuo, & expectetur conditio. Secundo verò casu non solum rejiciatur conditio de legitima, sed neque etiam respectu residui expectetur, & si tota ista lex intelligi deberet quando non fuit datus cohæres, vel substitutus, dicendum esset nullam in utraque conditione faciendam esse differen-

tiam, quia utroque casu non esset expectandus conditionis eventus, cum in omnem eventum illud esset habiturus, restat ergò, quod ut ista differentia inter conditionem potestativam, & inter casualem, vel mixtam possit hic applicari de necessitate, debemus intelligere, quod fuerit datus in ista leg. substitutus, vel cohæres, & tunc versatur labor in respondendo ad *distam leg. scimus*, §. cum autem, ubi habetur, quod in residuo ultra legitimam, non rejicitur conditio casualis, vel mixta, forte possent non improbabiler dici, quod cum ille §. cum autem, quatenus innuit, quod legitima possit filio relinqui titulo fideicommissi, sicut & ælia LL. illius tituli disposuerunt, ut habetur in leg. omnimodo eodem titulo, sit correctus per ius authenticarum ex mente Doctor. ibi cum legitima hodie relinqui debeat titulo institutionis, ut in *authent. ut cum de appellat. cognos. §. aliud quoque capitulum colla. 8. & in leg. 5. tit. 8. infr. eadem partita*, per quæ iura reditur ad antiquas LL. secundum quas filius institui non poterat sub conditione casuali, vel mixta, & licèt dic §. cum autem, sic incorrectus, quatenus etiam disponit, quod conditio casualis, vel mixta rejiciatur de legitima, & testamentum teneat, ut in *leg. 9. supra eod.* & ibi dixi, tamen non potest negari quin in legitima simul, & in residuo legitimæ pater hodie non potest filium instituere sub conditione casuali, vel mixta, sicut erat per LL. antiquas ante LL. C. si ergò institutio peccet in forma, ut si fiat sub conditione casuali, vel mixta, rejecta conditione, tenebit testamentum, & eventus talis conditionis, etiam dato cohæredem, vel substituto, non expectabitur, & quod per dict. LL. antiquas disponebatur, ut filius taliter institutus possent dicere testamentum nullum, hodie per istas LL. Partitarum, licèt hoc non possit dicere, & testamentum teneat: tamen dicere poterit filius, conditionem talem sibi non potuisse poni, & ejus eventum nullatenus esse expectandum, oporteret ergo patrem esse cautum, ut filium instituat in legitima, vel parte legitimæ puræ, non sub conditione casuali, vel mixta, vel in residuo instituat alium, vel si instituat filium in omnibus bonis gravet, si velit, ut alteri restituat residuum purè, vel sub conditione, & similiter poterit filium instituere in legitima, & in residuo sub conditione casuali, vel mixta, dato sibi cohæredem, vel substituto, ut hæc omnia probantur in *dist. leg. 5. titul. 8. infr. eand. part.* si autem filium institueret sub conditione casuali, vel mixta, tam in residuo, quàm in legitima, vel simpliciter, tunc procederet hujus leg. dispositio etiam dato sibi cohæredem, vel substituto, & fortè idem esset dicendum attentis LL. juris communis, & sic quod non procedant dicta Paul. de Castro, in *dist. leg. suus quoque*, & Cin. in *leg. si pater*, C. de institut. & substit. & sic quod in hoc L. ista partitarum non corrigat jus commune, se declarat, nam supposito quod talis conditio rejicitur de legitima, & testamentum tenet secundum Bart. & Docto. ut dixi in *dist. leg. 9. supra eod.* erat necessaria declaratio, quid erat faciendum de residuo, quod non reperitur declaratum de jure communi, & ista L. partitæ declarat, neque obstat, L. si te solum, & L. si quis ita scripserit, ff. de hæred. insti. quia loquuntur in casu, in quo nullum peccatum fuit in forma institutionis, & ibi etiam extraneus est ille, qui instituitur non filius, ut hoc casu. Præterea & in istis legibus, & in *dist. leg. si liber homo. §. titius*, institutio fuit pro parte pura, & in parte conditionalis: & nullum, ut dixi, fuit peccatum in forma: in institutione verò filii aliter sit etiam de jure communi dicendum, quod ista L. par-

L E Y XII.

Como, aquel que es establecido por heredero sin Condicion ninguna, puede entrar la herencia, aunque la condicion que es puesta a su compañero, non sea cumplida.

Si el testador (1) estableciere a dos omes por herederos, al uno so condicion que puede ser, (2) e al otro simplemente, este atal a quien non fuessè puesta condicion, luego que sea muerto el testador, puede entrar en sus bienes, en aquella parte en que le estableciere por heredero; e el otro que es establecido con la condicion sobredicha, non puede entrar (3) en la su parte, a menos de ser cumplida (4) primeramente la condicion, so que fue establecido por heredero.

L E Y XIII.

Como deuen ser cumplidas las Condiciones, que son puestas en los establecimientos de los herederos ayudada mente, o so departimiento.

Poron les testadores, a las vegadas, muchas condiciones a los herederos ayudadamente;

paritarum optimè declarat: in conditione verò potestativa rectè distinguitur, habuerit filius in residuo legitimæ hæredem, vel substitutum, vel non: quia institutio non peccat in forma, & in tali conditione loquitur Joan. de Imol. relatus à Rode. in leg. Jam dubitari 7. col. ff. de hære. instit. vers. & hac opinio tutior videtur intelligendo eam sanè, &c. & non in conditione casuali, vel mixta, confirmantur ista auctoritate insignis Doct. Anto. de But. consil. 69. incipit nisi alibus, & juribus, ubi vult, quod dicto §. cum autem, nihil de jure antiquo immutet, quando filius haberet jure institutionis: cum ergò per LL. antiquas filius institutus sub conditione casuali, vel mixta habebat totam hæreditatem, neque curabatur in aliquo de talibus conditionibus, etiam in residuo ultra legitimam, etiam si daretur sibi hæres, vel substitutus, idem erit etiam hodie dicendum, nec obstabit, §. cum autem, qui loquitur secundum jura C. secundum, quæ sufficiebat quoquo relicti titulo legitimam filio relinqui absque honorabili titulo institutionis, & videtur ad conformationem prædictorum, quòd hæc L. approbare voluit opinionem Oidral. in dist. leg. quoniam in prioribus, quam ibi refert Alber. col. 1. vers. vel potest dicere, quatenus dicit, quòd etiam si filius instituitur sub conditione casuali, vel mixta in legitima, & ultra legitimam, quòd ut legitima manere debeat integro filio, tales condiciones remouentur, seu habentur pro non appositis.

L E X XII.

Uno hærede in parte purè, alio in alia sub possibili conditione instituti, primò institutus potest statim per mortem testantis suam partem agnoscere, alius autem non, donec conditio impleatur. Hoc dicit.

(1) Si el testador. Adde ad istam leg. L. si liber homo. §. si ita scriptum ff. de hære. instit.

(2) Que puede ser. Dic ut supra eodem L. prima.

(3) Non puede entrar. Adde L. si is, qui hæres ff. de acqui. hære. & limita, ut in leg. si quis instituat, ff. de hæred. instit. in princip. & in §. 1. & L. 2. §. si sub conditione, ff. de bono poss. secundum tabul.

(4) Cumplida. Et si tempus non sit adjectum quando conditio impleri debeat, parebo conditioni quandiu voluerò, secundum Azo. C. de condit. insert. in summa col. 2. vers. & siquidem, ubi respondet ad leg. hac conditio, quæ contradicere videtur, ff. de condit. & demonstra. adde Bal. in leg. si pater, col. si. C. de instit. & substit. vers. §. quæritur: si verò tempus sit adjectum, infra illud tempus parere debeo, & computatur tempus à die aditæ hæreditatis, non autem à morte testantis, ut ff. de condit. & demonstra. L. si in diem.

a las vegadas, las ponen so departimiento. E ayudadamente pueden ser puestas en esta manera; como si dixesse el testador: Establezco a fulano por mio heredero, si fiziere tal Eglefia, ò tal Ospital, e diere tantos maravedis a pobres. Quando el testador pone tales condiciones (1) como estas, o otras semejantes dellas, todas en vno, estonce conviene en todas guisas que las cumpla el heredero, para valer tal establecimiento. E el ayuntamiento destas condiciones se face por esta palabra, e. (2) E las condiciones pueden ser puestas departidamente, en esta manera; como si dixesse el testador: Establezco por mi heredero à fulano, si diere cient maravedis por mi anima, o si fiziere tal Eglefia, o tal Monasterio. E estonce dezimos, que abonda para valer tal establecimiento, si el heredero cumple alguna dellas. (3) E el departimiento destas condiciones se face por esta palabra, o. Otròsi dezimos, que si el testador pone vna condicion, sobre muchos omes que estableciessè por sus herederos; si qualquier dellos cum-

L E X XIII.

Pluribus conditionibus conjunctim apposis hæredi omnet adimpleri debent, aliàs testamentum erit invalidum; sed si disjunctivè ponantur, sufficit unam impleri. Hoc dicit.

(1) Tales condiciones. Ex hoc sume, quòd condiciones plures debent esse tendentes ad diversa implementa, & diversum finem attentam mente testatoris, qui utramque conditionem voluit adimpleri, nec ejus mens, & intentio verificatur, una tantum conditione impleta, secus namque esset, si plures condiciones etiam copulativè positæ, tenderent ad unum finem, & qualibet earum impleta verificaretur, & impleteretur, quod ex eorum implemento prætendebat testator, nam tunc sufficeret, cujuslibet earum implementum veluti, si testator dicat, si ille mortuus sit sine liberis, & presbyter fuerit, talis sit hæres, vel talem substituo, nam tunc cum mens testatoris fuerit providere de substituto propter carentiam liberorum, quæ ita inducitur ex presbyteratu, sicut ex morte sine liberis sufficeret conditionem presbyteratus extare, ut latè conlulit Alex. consil. 100. volu. 4. incipien. Visa parte testamenti, &c. tali enim casu in effectu ex mente testatoris ambæ condiciones sunt purificatæ, & quod hic dicitur in institutione, idem dicas in substitutione, si plures condiciones in ea copulativè ponatur, cum & substitutio sit secunda institutio, & ita in substitutione conlulit Petrus de Anchara, consil. 266. incip. iste Magister Gerardus, & Ludo. Roma. consil. 131. 1. dubit. &c. & consil. 138. nova supervenit. Decius consil. 89. & consil. 417. viliis consiliis clarissimor. Doct. &c.

(2) Esta palabra, e. Et an substitutio vulgaris facta duobus copulativè habeat locum in personam unius, vel intelligatur in persona utriusque, vid. Bart. & Deci. in leg. quavis, C. de impub. & aliis substit. & adde ad istum leg. L. 24. & ibi dixi tit. 11. §. part. si tamen non esset una institutio sub duobus conditionibus copulativè positis, sed sint duæ, vel plures institutiones ejusdem personæ, eodem contextu factæ, tunc purificabitur institutio ex illa conditione, quæ prius evenerit, ut in dist. leg. si plures, ff. de condit. instit. si verò ex intervallo facta fuerit, secundam institut. in eadem proportionem sub d. facta conditione, tunc videtur recessum à prima, & purificabitur existente conditione secundo loco posita L. quo traditum, & L. non ad ea, ff. de condit. & demonstra. secundum Paul. de Cast. in dist. leg. si plures, gloss. tamen ibi, & Bart. volunt quòd fiat hoc ultimo casu differentia inter legata, & institutiones: vid. ibi, & in opinionem gloss. & Bart. inclinat Joan. Fab. in §. si plures, instit. de hæred. instit.

(3) Alguna dellas. Sufficit enim ad veritatem disjuncti-

væ

cumple (4) la condicion, valdra el establecimiento, maguer todos non lo cumplan. E esto seria, como si dixesse el testador: Establezco a mis siervos por mis herederos, si fueren mios quando yo finare, Ca, maguer estonce non fuesen suyos todos, si acaciere que lo sea el vno, (5) aquel heredara los bienes del testador, que era suyo a la fazon.

L E Y XIII.

Como deve el heredero aver la herencia, si non finco por el, de cumplir la Condicion, so que fue establecida.

EN manda, o en establecimiento del heredero poniendo condicion el testador, dezimos, que si la condicion fuere atal, que es empoderio de aquella quien es puesta, de la cumplir, si la

Partida VI.

va alteram esse veram, ut hic, & in leg. si heredi plures. ff. eod. & in §. si plures, instit. de hered. instit. quod limita, nisi aliud esset de mente testantis, ut in leg. generaliter, in princ. C. de instit. & substit. cujus L. dispositio, an procederet, si daretur capacitas in instituto, vid. per Roder. sua allega. 27. ubi late conatur probare, quod non, & de illius L. intellectu, ultra Doct. ibi vid. elegans consilium Soci. 52. volum. 1.

(4) Qualquier dellos cumple. Et sic habes hic, & in leg. 2. §. fin. ff. eod. quod una pluralitas geminat plures singularitates, ubi pluralitas respicit plures, & varios effectus in singulis subjectorum, adde L. falsa. §. fin. ff. de condit. & demonstrat. & in leg. 2. §. fin. ff. eod. secus si unum tantum effectum producit, & sic intelligitur L. quantus, & L. penult. C. de impub. & aliis substit. secundum Angel. in dist. leg. falsa, §. fin.

(5) Que lo sea el vno. Adde L. secundam, §. fin. ff. eod.

L E X XIII.

Si conditio potestativa heredi, vel legatario appositae casu non potest adimpleri, habetur pro impleta, si autem est mixta, ut lego tibi centum, si cum tali nupseris: & ipsa moriatur antequam impleri potest, vel tu moriatis, non habetur pro impleta, ubi vero ipsa velit, sed tu nolis habetur pro defecta, nisi ipsa sit talis cum qua tibi non licet de jure contrahere. Hoc dicit. Habuit ortum à cap. sicut ex litteris de spon.

(1) Valdra el establecimiento. Adde L. que sub conditione, §. quotiens, ff. de condit. instit. & gloss. in leg. 1. C. de instit. & substit. ubi hoc limitat, nisi hæres fuerit in mora ante mortem servi, qui debebat manumiri per leg. penul. §. 1. ff. de condit. & demonstrat.

(2) Sin culpa. Videtur ex ista leg. probari, quod si servus occidatur ab alio tertio, conditio habetur pro impleta, ac si naturaliter moreretur cum dicit: moriendose, & perdiendose, en otra manera sin culpa, &c. Et sic si servus occidatur à tertio, vivo testatore, licet non competat actio contra occisorem ad extimationem hereditatis, tamen respectu consequendi hereditatem, conditio habetur pro impleta, licet contrarium voluit gloss. communiter ibidem approbata in verbo retrorsum, in leg. inde neratius, §. idem julianus, ff. ad leg. aquil. sed quod dixi tenet Jo. de Imo. & Soci. in leg. in testamento, 31. ff. de condit. & demonstrat. & satis probatur hic: si tamen servus à tertio occideretur post mortem testatoris, tunc si occisor esset solvendo pretium hereditatis, conditio non habetur pro impleta: sed agitur contra occisorem, ut in dist. §. idem julianus, & ibi gloss. Soci. tamen ubi supra, vult, quod etiam isto casu habetur pro impleta, licet & hoc casu datur actio contra occisorem in ejus odium veluti non impleta conditione, vid. per eum in 1. & 2. colum. sed tu vide L. 22. tit. 9. infra ead. part. & que ibi dicam.

non cumple por alguna ocasion que acacese, de guita, que non finque por el de la cumplir, valdra el establecimiento (1) del heredero, o la manda. E esto seria, como si el testador dixesse: Establezco a fulano por mio heredero; (o: Mandole tal cosa), si aforrare tal siervo que ha. Ca, si este atal ouiere voluntad de cumplir lo que el testador mando, e non finco por el, mas por alguna ocasion que acacese en la persona del siervo, muriendote, o perdiendose en otra manera, sin culpa (2) del que le devia aforrar; por tal razon como esta non se embargaria el heredamiento, nin la manda, que asi fuere fecha. Pero si el testador, que faze el testamento, dixesse: Mando a tal muger cient maravedis; o, fagola mia heredera, si casare con tal ome; (3) si acaciere que la muger se muera, (4) o aquel con quien la mandava casar

H 2

far

(3) Si casare con tal ome. Quid è contra, ut si dixerat, si talis homo cum ea matrimonium contrahat, an hereditas debeatur, si non stat per mulierem, sed per illum hominem? Videtur, quod non ex quo conditio appositae est principaliter in personam talis hominis, & sic in potestate esse debet, si velit nubere, vel non, ut in l. cum ab eo, ff. de contraben. emp. & ita tenet Jacob. de Rabe. & Cincin. in leg. 1. C. de instit. & substit. Joan. de Imol. & Rapha. Cuma. in leg. in testamento, 31. ff. de condit. & demonstrat. gloss. tamen in leg. inde Neratius, §. idem Julianus, 2. in verb. quia retrorsum, ff. ad leg. Aquil. tenet contrarium Alexand. in dist. leg. licet prio. alleget pro dict. gloss. tandem dicit tutius esse tenere cum opin. Jacob. de Rave. & aliorum, forte in hoc considerari debet ejus intuitu, & favore testator voluit, ut matrimonium contraheretur, nam si favore mulieris instituta, vel cui fuit legatum hoc fiat, si non stet per ipsam consequi debet hereditatem, vel legatum, si vero testator hoc fecit intuitu, & favore illius hominis, si contraheret cum ista muliere: tunc cum ejus voluntati relinqueretur, & ejus favore fecit, si ipse nolit contrahere non debetur hereditas, vel legatum, & facit ad hoc L. servo legato, §. si testator ff. de lega. 1. & ad istam distinctionem facit etiam, quod dicit gloss. in dist. leg. 1. in princ. gloss. magna, in quantum distinguit. Erat testator, alius relictorus, vel non, facit etiam L. illis libertis, in fin. ff. de condit. & demonstrat.

(4) Se muera. Et sic, si conditio mixta deficit per casum, habetur pro non impleta, L. legatum, C. de condit. insert. L. in testamento, 31. ff. de condit. & demonstrat. & quid si pro parte conditio impletur, pro parte deficit, casu, vid. leg. pen. §. 1. ff. de cond. & demonstrat. & quid in legato libertatis, vel ad pias causas, vid. L. cum ita datur, ff. eod. & in legato alimentorum, vide leg. annua, ff. de annuis lega. & Barto. in leg. illis libertis ff. de condit. & demonstrat. & quid si mulier impediatur ab aliquo tertio, ne possit contrahere, & non ab illo cum quo debeat contrahere? gloss. in dist. leg. in testamento 31. ff. de condit. & demonstrat. dum allegat. L. 3. §. fin. ff. de condit. ob caus. vult tunc idem esse, ac si casu fortuito conditio defecisset. Bart. ibi distinguit, an iste tertius impediatur directo, vel per consequentiam, aut dubitatur: vide ibi per eum, & per Joan. de Imol. & Socin. col. 6. versic. 7. casus, & vid. bonum text. & ibi Bart. in leg. Titius si statuas, 14. ff. eod. tit. de condit. & demonstrat. & L. Maxia. in princ. & ibi Bart. ff. de annuis legat. tamen illa L. maxia loquitur, quando conditio deficit propter factum illius, in cujus persona debebat impleri, ut etiam est casus hujus leg. partiarum. Item etiam in dist. leg. Titius, conditio impeditur ab eo, sine quo conditio impleri non poterat: cum ejus licentia requireretur, secus si impeditur à tertio, cujus consensu non requiritur ad implementum, nam tunc videtur perinde judicandum, ac si conditio

far, ante que se cumpla la condicion, (5) estonce, non vale el establecimiento, o la manda, que así fuessé fecha. Mas si aquel con quien la mandaua casar, queriendo ella cumplir el mandamiento del testador, e el otro non quisiessé; (6) estonce sera la muger heredera, o aura tal manda, e non se le embargara (7) por esta razon. E si la muger non quisiere cumplir la condicion, non queriendo casar con aquel con quien le mandaua el testador, non aura el heredamiento, nin la manda. Fuera ende, si aquel con quien la mandaua que casasse, fuessé paciente della, o tal ome, con quien non deuia, nin podria casar, segund derecho.

LEY XV.

En que manera se puede cumplir, o non, la Condicion que es puesta en el establecimiento de los herederos, que son en poder de otro.

Sieruo alguno seyendo establecido por heredero de otro, que non fuessé su señor, lo condicion; este atal non puede cumplir la condicion sin mandado (1) de su señor, e si la cumple, non vale. Mas si otro alguno que fuessé libre, e menor de veinte, e cinco años, maguer estouiesse en guarda de otro, si lo estableciesse algund testador por su heredero lo alguna condicion, puede la cumplir sin mandado de su Guardador: (2) e aura por ende (3) la heredad, o la manda.

LEY XVI.

En que caso la condicion que es puesta en el establecimiento del heredero, vale, si la cumple de se. bo, maguer estonce non se puede cumplir de derecho.

Cumplir se pueden algunas coudicionas ya, de fecho, maguer se non pueden cumplir de

derecho. E esto seria, (1) como si dixessé el testador: establezco a fulano ome por mio heredero, si el tornare libre tal mio sieruo que he. Ca, maguer este atal, de derecho, non puede tornar libre a aquel sieruo, porque es ageno; si el fiziere quanto es en el, e lo tornare libre, puede despues entrar la heredad del testador, e auerla: e por esta razon (2) sera verdaderamente libre el sieruo, e aura el otro la herencia.

TITULO V.

De como pueden ser establecidos otros Herederos en los Testamentos, en lugar de los que y fueren puestos primeramente; a que dizen en latin, Substitutos.

Establecen sus herederos los omes en los testamentos, e ponen y condiciones, así como mostramos en el titulo ante deste: e porque puede ser, que aquellos herederos que primeramente son puestos en el testamento, mueren ate que ayan hijos, o non cumplen aquellas condiciones, o aquellas cosas, que les mando el que que hizo el testamento, tuuieron por derecho los Sabios antiguos que fizieron las leyes, que en vn mismo testamento pudiesse ome establecer herederos (1) de muchas maneras. Porque si los primeros muriesse, o non cumpliesse la condicion, e la voluntad del testador, entrassen otros en lugar (2) dellos, que lo fiziesse. E por ende

tio deficeret casu fortuito, & ita considerat Socin. ubi supra, prædicta intellige, quando tertius iniuste non impeditur, nam si iniuste, tunc reoccurrendum est ad ea, quæ habentur in leg. inde Neratius §. idem Julianus, 2. ff. ad leg. Aquil. & dixi supra in gloss. 2.

(5) *La condicion.* Quid si non sit relicum sub conditione, sed sub modo, & modus deficiat per casum fortuitum? Vid. L. si Titio, & ibi Bart. ff. de legat. primo. & per Bald. in leg. generaliter, 5. 6. 7. colum. C. de Episc. & Cleri.

(6) *El otro non quisiessé.* Sed an postea poenitere Docto. in di. leg. C. de instit. & substit. instant super hoc, & satis placet resolutio Socin. in di. leg. in testamento, 2. colum. 4. versic. sextus casus, vid. per te, & nota, quod ubi non esset conditio, seu modus, tunc haberet locum poenitentia, & agi posset ad impletionem modi, secundum Bartol. in leg. quibus diebus, §. terminus, in fin. ff. de condit. & demonstr. vide Alexand. consil. 102. col. 2. volum. 1.

(7) *En non se le embargara.* Sed an dispositio hujus leg. & similibus procedat in contractibus. Docto. fuerunt varii in di. leg. 1. C. de instit. & substit. sed tenenda videtur opinio Cyni. quod non, cum qua tenet ibi Alexand. col. fin. & etiam Jaso. qui dicit esse magis communem, col. 3.

(8) *Non deuia nin podria.* Adde L. cum ica legatum ff. de condit. & demonstr.

L E X XV.

Alienus seruus, cui est apposita conditio, non potest eam sine iussu domini implere, aliis pro non impleta habetur, minor tamen xxv. annis liberè potest conditionem ei appositam citra curatoris voluntatem adimplere, & hæreditatem, vel legatum habere. Hoc dicit.

(1) *Sin mandado.* Concordat cum leg. sub conditione, ff. eod. ubi gloss. opponit. de L. conditionibus, ff. de condit. & demonstr. & secunda sol. gloss. ibi videtur approbari hic.

(2) *Mandado de su guardador.* Adde L. si pupillus ff. eo. & L. conditionibus pupillus, ff. de condit. & demonstr. & intellige secundum Bart. ibi quando implemmentum conditionis non contineat alienationem rerum minoris, nam si alienationem facere deberet, necessariò requiritur auctoritas tutoris, vel curatoris.

(3) *Aura por ende.* In filio suo qui est hæres necessarius, planè procedit, ut in di. leg. conditionibus, ff. de condit. & demonstrat. & declara ut ibi per Paul. de Castro; in alio verò licet ad purificandam conditionem ipse minor possit parere conditioni, non tamen potest adire sine auctoritate tutoris, vel curatoris, ut in leg. potuit, C. de jure delibe. L. cum quidam, C. de administra. tuto.

L E X XVI.

Si instituo quem hæredem sub conditione, si seruum hæreditarium manumisserit: licet de jure antequam sit hæres manumittere non possit, quia est alienus, tamen si defacto manumittat, acquirit hæreditatem. Hoc dicit.

(1) *Eslo seria.* Adde L. mulier, §. 1. ff. eod.

(2) *Por esta razon.* Et sic sufficit conditionem impleri de facto, de quo vide Baldus in rubric. C. de instit. & substit. in fine, & in leg. si pater, penult. colum. versic. sed numquid ista conditio eodem titulo. Si tamen conditio potest impleri de jure no sufficit, tunc implemmentum defacto L. si seruus, ff. de solut. uid. per Doct. in leg. meuius, ff. de condit. & demonstr. Titulus V.

(1) *Herederos.* Et non solum in hæreditatibus, sed etiam in legatis potest fieri substitutio, L. ut hæredibus, ff. de legat. 2. L. unica §. in 1. & §. pro secundo, C. de cadu. tollen. & etiam in donatione causa mortis, di. leg. unica §. fin. sed etiam in contractibus, & actibus inter vivos, ut in leg. quotiens, C. de donat. quæ sub modo.

(2) *En lugar.* Dicitur enim substitutio secundus gradus

de, pues que de suso hablamos de los primeros herederos, queremos aqui dezir de los otros, a quien llaman en latin, Substitutos. E mostraremos, que quiere decir esta palabra. E quantas maneras son de establecimiento. E quien las puede facer. E como deuen ser fechas. E que fuerza han. E en que tiempo desfallecen. E porque razon.

L E Y I.

Que quier dezir Substitutus, e quantas maneras son de Substituciones.

Substitutus, en latin, tanto quiere dezir, en romance, como otro heredero que es establecido del fazedor del testamento en el segundo grado, después del primero heredero. E esto seria, como si dixesse: Establezco a fulano por mio heredero, e si el non quisiere, o non lo pudiere ser, sealo fulano en lugar del. E tal substitucion como esta llaman en latin, vulgaris; que quier tanto dezir, (1) como establecimiento que puede fazer qualquier del Pueblo, e a quien quisiere. Otra substitucion (2) y a, a que llaman en latin, pupillaris; que quier tanto dezir, como establecimiento que es fecho tan solamente al moço que es menor de catorze años, o a la moça que menor de doze años. E otra manera y a de substitucion, que es llamada en latin, exemplaris; que quier tanto dezir, como establecimiento otro de herederos, que

es fecho a semejança del que es fecho al huerfano. E puedenlo fazer los padres, e los abuelos, a los que descenden dellos, quando son locos, o desmemoriados; estableciendoles otros por herederos, si murieren en la locura. Otra manera y a, que es llamada en latin, compendiosa; que quiere tanto dezir, como establecimiento que es fecho por breues palabras. E aun y a otra substitucion, que es dicha en latin, breuiloqua, (3) o reciproca; que quiere tanto dezir, como substitucion que se hace breuemente en pocas palabras: en la qual se contienen quatro substituciones, e las dos son vulgares, e las dos pupillares. Otra manera y a de substitucion, a que dizen en latin, fideicommissaria. (4) E de cada vna destas maneras de substituciones diremos adelante cumplidamente.

L E Y II.

Como la substitucion que es llamada vulgar, se hace por palabras de niego; e a las vegadas calladamente.

Claramente se hace la substitucion, que es llamada vulgaris, por palabras negativas, (1) en esta manera; como si dixesse el testador: Establezco a fulano por mio heredero, (2) e si el non lo fuere, fago mio heredero a fulano. Ca, si muriese aquel que fuese establecido primeramente, (3) ante que ouiese tomado la heredad, o se aya otorgado por heredero, sera heredero el se-

gun-

gus, vel tertius omnium eorum, qui in locum institutorum, deficientium, vel non aduentium instituuntur, & sic dicitur secundus gradus, quia sequitur primum, & substitutio, quia sub prima institutione stat, ut in leg. 1. ff. de vulg. & pupill. l. 1. §. prio. gradu, ff. de bonorum poss. secund. tabul. Azo. C. de instit. & subst. in summa, in princ. & infra, eod. leg. 1.

L E X I.

Substitutio est secunda institutio, seu secundus gradus, vel tertius eorum, qui in locum institutorum deficientium, vel non aduentium instituuntur: & sunt sex genera substitutionum, vulgaris, scilicet, pupillaris, exemplaris, compendiosa, breuiloqua, fideicommissaria. Hoc dicit.

(1) *Decir.* Habes hic quare dicitur vulgaris, quia à quolibet de vulgo fieri potest active, & cuilibet de vulgo fieri potest. L. in ratione, §. quod vulgo, ff. ad leg. falc. sit enim à milite, vel pagano patre, vel extraneo, femina, vel masculo, dummodo sit habilis ad testandum, secundum Azo. C. de impuber. & alii substitutio. in summa, & quia potest fieri cuilibet, ut hic dicitur, & in §. fin. instit. de vulg. substituo.

(2) *Substitucion.* L. ista enumerat species substitutionum, de quibus etiam per gloss. in rubri. ff. de vulg. & pupill. & per gloss. in §. qua ratione instit. de pupill. substituitur. & per gloss. in cap. Raynuntius, de testament. in glof. 4.

(3) *Breuiloqua.* Habes hic, quod breuiloqua est species substitutionis de per se, quod not. contra gloss. in cap. Raynuntius, de testa. quæ non enumerat istam inter alias. Socin. in rubr. ff. de vulg. & pupill. concludit, quod substantialiter, & essentialiter non sit ista nova species substitutionis, quia nihil aliud est, quam vulgaris, & pupillaris, vel vulgaris tantum, iuxta ea quæ not. Bart. in leg. Lucius, colum. 1. ff. eod. formaliter tamen bene dicitur nova species, nam in forma, in duobus differt à simplici vulgaris, primo, quia breuiloqua, de necessitate fit pluribus, vulgaris uni tantum. Secundo, quia vulgaris, vel est omnino expressa, vel omnino tacita: breuiloqua vero semper est expressa verbis generalibus.

(4) *Fideicommissaria.* Dicitur ergo substitutio illa, quæ est fideicommissaria, ut hic vides, & in §. fin. ubi gloss. magistralis, instit. de pupill. substit. quæ aperte, argu. text. ibi vocat hanc substitutionem fideicommissariam, & facit ad id quod Doct. tradunt an in statutis appellatione substitutionis veniat fideicommissaria, de quo late per Socin. in rubr. ff. de vulg. & pupill. 2. colum.

L E X II.

Per verba negativa fit substitutio vulgaris, ut instituo talem hæredem, & si hæres non erit, Titius sit hæres, tunc si institutus ante aditam hæreditatem moriatur: vel nolit, aut repudiet hæreditatem, erit titius hæres, & etiam tacite fit vulgaris substitutio, ut talem, & talem instituo, & quis eorum sit vivus, sit hæres, quia tacite intelligitur, quod si unus sit mortuus, vel nolit adire, alius habeat hæreditatem. Hoc dicit.

(1) *Negatiua.* Sequitur dicta Azo. C. de impube. & alii substituit. in summa. colum. 1. & gloss. in §. qua ratione instit. de pupilla. substituo. gloss. tamen in dict. cap. Raynuntius, de testa. dicit quod concipitur verbis affirmatiuis, & utrumque dictum potest esse verum, & procedere secundum extremum cui verba applicantur secundum Bartol. in leg. 1. ff. de vulg. & pupill. colum. 4. versic. ulterius quæro, cum quo communiter Doct. tranleunt.

(2) *Heredero.* Quid si dicat rogo, ut restituat hæreditatem titio, an erit adhuc vulgaris? Bart. tenet, quod sic in l. quærebatur, ff. de testa. mili. limita tamen & intellige nisi dicat rogo, ut restituat ex fideicommissis: nam tunc esset fideicommissaria, & hæres institutus cogeretur adire, & restituere, & ita procedit dict. Guiliel. de Cug. in leg. precibus, C. de impuber. & alii substituit. secundum Socin. in leg. 1. ff. de vulg. & pupill. colum. 15. versic. circa tertiam quæstionem, Bart. vid. etiam per Bald. in leg. humanitatis, C. de impub. & alii substituit. colum. 12. versic. mirabile dicam.

(3) *Primeramente.* Procedit etiam si vivo testatore deccat, ut in leg. si pater filium, ff. de vulg. & pupill. leg. Thais, §. spendorus, 16. ff. de fideicommiss. liber. glof. & Bart. in leg. gallus, §. quidam recte, ff. de liber. & postbu.

gundo, (4) Eſſo miſmo ſeria, (5) ſi fueſſe biuo, e no quieſſe recibir la herencia, o la deſechalle. (6) E aun calladamente (7) ſe podria fazer tal ſubſtitucion, como ſi el teſtador nombralle dos omes por ſus herederos, diziendo aſi: Que qualquier dellos, (nombrandolos) el que fueſſe biuo, que aquel fueſſe ſu heredero; eſtonce dezimos, que ſi fueſſen biuos amos, auran la credad. E ſi el vno moriere tan ſolamente, auerla ha el otro que fue- re biuo. E eſto es, porque en tal eſtablecimiento como eſte ſe entiende calladamente, que ſi el vno es muerto, o ſi fue- re biuo, e non quieſſe la he-

rencia, el otro entrara en ſu lugar, e la deue auer toda.

L E Y III.

Quando muchos herederos ſon eſtablecidos en el Teſtamento, e Subſtitutos entre ſi, quanta parte acreſce a cada vno dellos, ſi alguno dellos non quieſſe ſer heredero.

Si algun teſtador (1) eſtablecieſſe tres omes por ſus herederos, al vno en ſeys onças, e al otro en quatro, e el otro en dos; en tal manera, (2) que ſi alguno dellos murieſſe ante que entralle la heredad, o non la quieſſe, que los otros (3) he-
re-

(4) Segundo. Qui habebit hæreditatem cum fructibus, qui augent hæreditatem, ut in leg. ita tamen, §. 1. ff. ad trebell. leg. centurio, in fin. & ibi Ang. & Doct. ff. eodem.

(5) Eſſo miſmo ſeria. Habes hic, quod ſubſtitutio vulgaris ſi hæres non erit, comprehendit non tantum caſum noluntatis, ſed etiam caſum impotentia, adde L. cum proponas. C. de hæredi. inſtit. aliquando tamen iſta verba ſi hæres non erit ſolum includunt caſum noluntatis, & non caſum impotentia, ut in quaſtione gloſſ. in leg. ſi mater, §. ſi filius, ff. de vulg. & pupill. & ibi per Bart. de ratione, adverte etiam, quod ſubſtitutio vulgaris facta in uno ex iſtis caſibus noluntatis, ſcilicet, & impotentia comprehendit alium, ut in leg. gallus, §. & quid ſi tantum, ff. de liber. & poſt. leg. fin. ſecundam leſturam Raine. & Bart. C. de inſtit. & ſubſtit. tradit Bart. & poſt eum moder. in leg. 1. colum. 4. verſic. hoc præmiſſo quaro, ff. de vulg. & pupill. ubi Socin. colligit. 11. limitationes à colum. 11. uſque ad colum. 15. vide ibi per eum, & etiam per Alex. & Julo. & Guillel. Bene. in repeti. cap. Raynuntius, de teſta. ſuper verbo, ſi abſque liberis moreretur. 2. fol. 4. 5. 6.

(6) La deſechalle. Admittitur ergo ſubſtitutus ſtatim, quod hæres repudiat, quod procedit etiam, ſi inſtitutus poſſit reſtitui adverſus repudiationem ſecundum Bart. in leg. 1. ff. de vulg. & pupill. in 4. quaſt. princip. colum. 5. illius repetitio. & idem ſi ex beneficio ſuitatis poſſit revocare abſentem intra triennium juxta leg. fin. C. de repudi. hære. Bart. in leg. 3. ff. de acqui. hæred. vid. per Socin. in repeti. diſt. 1. 1. fol. 4. colum. 4. verſic. circa primam quaſtione, an tamen ille, in quem tranſmiſit inſtitutus jus deliberandi, excludat ſubſtitutum: vid. ibi per Bart. concludentem, quod potentior ſit jus tranſmiſſionis, quam jus ſubſtitutionis, & ſic quod præferatur hæres hæredis ſubſtituto, & opinio Bart. communiter tenetur, licet paſſus ſit diſputabilis, ſecundum Alex. & Socin. ibi: quid autem ſi filiusfamilias inſtitutus repudiet, an admittatur pater, vel ſubſtitutus? Bart. tenet quod pater, ut in leg. fin. §. ſimilique modo, C. de bon. quali. & tenet gloſſ. in princip. illius, leg. ſuper verbo recuſante filio, Bart. in diſt. leg. 1. colum. 6. Cujus opinio communiter approbatur ibi per Doct. moriente vero filio ante aditam hæreditatem ſubſtitutus admittetur, excluſo patre ſecundum Bart. & communiter Doct. ibi quod tamen limita 7. modis de quibus per Socin. ibi Cbar. 7. colum. 4. cum princip. ſequent. Sed an fideicommiſſarius præferatur ſubſtituto vulgaris repudiante inſtituto? Bart. ibi tenet quod ſic: ſi fideicommiſſum repetitum à ſubſtituto, ſed tu dic idem eſſe, & ſi non ſit repetitum ſecundum Joan. de Imol. ibi per text. in leg. falſa, §. Julianus, ff. ad Trebell. ubi idem tenet Bart. & Alex. & eſt communis opinio, quod jus reſtitutionis præferatur juris ſubſtitutionis, ſecundum Socin. ibi col. 1. Cbar. 8. verſic. circa 6. quaſtione. Bart. Si tamen ipſe hæres eſſet indignus, filius præferetur ſubſtituto, quaſi potentior ſit jus indignitatis, quam jus ſubſtitutionis ſecundum Bart. ibi colum. 6. & ejus opinio eſt communis, procedit tamen in hærede indigno, aliud in incapace ut notatur per Doct. in leg. 1. C. de here. inſtit. & idem, quando indignus mortuus fuiſſet ante defunctum, vel ante aditam hæreditatem, ceſſante fraude, ſecundum Socin. & alios moder. fol.

4. colum. 2. verſic. circa 7. quaſtione. Bart. vel niſi inſtitutus repudiaret, antequam eſſet indignus, L. ſi antequam, ff. ad Sillaniam. vel niſi ſit datus ſubſtitutus hæredi indigno, in eo quod capere non poſſet, ſecundum Angel. per illum text. in leg. 2. C. de here. inſtit. & ſequuntur ibi moderni, & idem Angel. in leg. in tempus, ff. de hæredi inſtituendo.

(7) Calladamente. Iſtud exemplum tacite vulgaris ponit. L. Titius, & Seyus, ff. de hæredi. inſtituendo. cum leg. ſequent. aliud exemplum eſt de vulgari tacita, quæ eſt comprehenſa ſub pupillari expreſſa, ut in leg. jam hoc jure in principio, ff. de vulg. & pupill. & in leg. quamvis, C. de impube. & alii, & per Bart. in leg. 1. colum. 3. ff. de vulg. & pupilla. & extinſta pupillari expreſſa, eo quod filius deceſſit in vita teſtatoris extinguitur, etiam iſta vulgaris tacita: ut in leg. quod ſi filius, & ibi vid. Bart. ff. de capti. & poſt. rever. & tradit Paul. de Caſt. conſil. 13. vol. 1. ſuper primo dubio, ſciendum, & C. verſic. venio nunc ad quintum dubium, ubi dicit, ſecus eſt in tacita vulgari contenta in compendioſa, vel reciproca, vide per Bart. in leg. 1. col. 2. verſic. 2. principaliter quaro, ff. eod. de vulg. & pupill. & per Guillel. in repeti. cap. Raynuntius ſuper verbo, ſi abſque liberis moreretur fol. 5. colum. 2. verſic. ſed dubitatur, apud Doct. cui adde Bart. in diſt. leg. 1. verſic. ulterius quaro, col. 8. & Socin. fol. 14. colum. 1. & 2. & quid ſi pupillaris expreſſa expiret per filii emancipationem, an etiam tunc extinguitur tacita vulgaris? Bart. tenet, quod ſic in diſt. leg. 1. colum. penult. verſic. ulterius quaro, ubi ſequenti quaſtione, vide quid ſi pupillus efficiatur pubes, & ibi ad fin. vide quid ſi pupillaris fiat majori, vel extraneo, an contineat tacitam vulgarem, & nota quod licet per dationem ſubſtituti vulgaris expreſſam tollatur ſuitas, ut in leg. ſi filius hæres, ff. de liber. & poſt. non tamen tollitur per tacitam vulgarem, ſecundum communem conſuſionem doctorum, in diſt. leg. ſi filius hæres, & in leg. ſi filius qui patri, ff. eod. & in leg. apud Julianum, §. idem Julianus, ff. ad trebel.

L E X III.

Partes adjectæ in inſtitutione cenſentur repetitæ in ſubſtitutione. Hoc dicit.

(1) Si algun. Concordat cum leg. qui liberis, §. fin. ff. eod. & cum leg. ſi plures, eod. tit. & cum leg. 1. C. de impube. & alii, & cum §. & ſi ex diſparibus inſtitu. de pupill. ſubſtitu.

(2) En tal manera. Licet iſta lex ponat exemplum in ſubſtitutione directa, idem tamen dicendum eſt in fideicommiſſaria, L. Lutus, §. pater, in fin. & §. maria, & leg. quotiens in princip. ff. ad trebell.

(3) Que los otros. Non aperit utrum teſtator iſtos ſubſtitutos nominaverit propriis, vel appellativis nominibus, L. nonnunquam, ff. ad Trebelliam. in hoc diſtinguit, & gloſ. & communiter Doct. in l. 1. C. de impube. & alii, & ibi Salicet. verſic. 3. caſu principali, ubi declarat in fine, quod dicantur nomina appellativa omnia illa, quæ non ſunt propria: ut ſi dicat vos invicem, vel quos invicem ſubſtituo, vel alios hæredes ſubſtituo, vel fratrem ſuum ſubſtituo, ut in d. leg. Lucius, §. maria, ff. ad Trebell. & ta-
rio

redassen en lugar del; estonce dezimos, que si alguno dellos non quisiere ser heredero, o se muriese ante que tomase su parte de la herencia, estos dos que fincassen viuos, deue cada vno dellos heredar los bienes del señor, que les hizo sus herederos, e la parte del otro, segund la quantia (4) en que el testador los stablecio primeramente por sus herederos.

L E Y IIII.

Por que razones desfallece la Substitucion que es llamada Vulgar.

Desfallece la substitucion que es llamada en latin, vulgaris, (1) cada que aquel que es establecido por heredero primeramente, entra la heredad (2) del testador, ante que muera; (3) o si consiente, otorgando, e diziendo que quiere ser heredero, maguer non la tome. Ca estonce el

substituto non ha derecho ninguno en los bienes del muerto, en que fuesse establecido el primero heredero; maguer este que primeramente fue establecido, muriese despues: esto se prueba (4) por las palabras del testador, que dize: Establezco a fulano por mio heredero, e si el non lo fuere, fago mio heredero a fulano. E porende, pues que el primero heredero entra la heredad, (5) o quiere ser heredero, non ha por que lo ser el sustituto, maguer muera el primero despues.

L E Y V.

De la Substitucion que es llamada Pupillaris, como deue ser hecha.

Pupillaris, es llamada en latin, otra manera que ha de substitucion, segund que de suso (1) diximos. E fuzenla los padres (2) a los si

tio differentie, secundum Rapha. Fulgo. in *dist. leg. 1. est*, quia nomina propria exprimuntur cum copula, & quæ dividit pro virili, *L. reos, §. cum in tabulis, ff. de duob. reis, leg. 1. C. si plures, una senten. sue. condemna. ex quo inferitur*, secundum Philip. Dec. & alios moder. in *dist. leg. 1. quod data paritate terminorum non est differentia inter nomina propria, & appellativa, ut concludit Rapha. Cuma, in leg. turpia, §. fin. ff. delegatis primo*, unde si substitutio de hæredibus sit facta cum copula, & non haberet locum ista lex, sed pro virili concurrerent in substitutione, quod est bene notandum, sed quia ex communi usu loquendi ista copula nunquam ponitur inter nomina appellativa, sed inter propria, ideo lex fecit differentiam, si ergo testator in appellativis nominibus utatur copula, idè videtur dicendum, quod in propriis, ut si diceret primum, & secundum hæredem subit tuo: secus tamen si diceret quos hæredes, scilicet Petrum & Joannem substituo, quia tunc pro hæreditariis portionibus succederent, ex quo in nomine appellativo hæredes, quod præcessit, deficit copula, ut vult Bald. in *dist. leg. 1. & idem si in propriis nominibus diceret copula, ut si duo hæredes ejusdem nominis essent veluti Joannes & diceret, quos Joannes substituo, secundum quod declarat Jaso. in dist. leg. 1. quia tunc succederent pro hæreditariis portionibus, & ista differentia proprii nominis, vel appellativi procedit in institutionibus, secus in legatis, ut in *leg. unica, §. sed ut manifestius, & ibi gloss. C. de caduc. tollen. in parte pro virili, quam sequitur Alex. & Jus. in dist. leg. 1. & idem Alex. in dist. leg. quotiens, ff. ad trebell. & vide etiam in ista materia decisio. Neapolit. num. 309. incipit pater quidam.**

(4) *Segund la quantia.* Limita nisi ex onere juncto hæredibus æqualiter, aliud colligatur, *L. quotiens, ff. ad Trebell. leg. utrum, §. fin. ff. de reb. dub.* Limita etiam istam leg. per calum singularem, *L. coheredi, §. qui discretas, ff. de vulg. & pupill.* de quo ultra Docto. ibi vide Alex. *consil. 66. volum. 2. Decium consil. 186. & consil. 304* Limita etiam nisi constaret de mente testatoris aliud, ut est videre in questione illa, de qua per Bart. in *leg. fin. ff. ad Trebell.* Scilicet de filiis masculis universaliter institutis, filia vero in re certa, & per eundem in *leg. Lucius, col. penul. versic. sed quæro, circa hoc dictum pulchra questione, ff. de vulg. & pupill.* & facit ad questionem majoris, quod prohibitiones, & vincula apposta in prima substitutione censentur repetita, in secunda vid. *L. Cayo, in princip. ff. de ali. & ciba. lega. leg. si tibi, & leg. sequent. ff. de adit. lega. leg. cum pater, §. ab instituto, ff. de lega. 2.*

L E X IIII.

Expirat substitutio vulgaris adita hæreditate per institutum. Hoc dicit. Habuit ortum à leg. post aditam, *C. eod. titul.*

(1) *Vulgariis.* Si tamen esset substitutio militaris, id est à milite facta (quam Alexand. in *leg. in testamento, C. de testa. milit. vocat militarem*) fieri posset etiam post aditam hæreditatem: nam miles substituere potest, etiam directo post aditam hæreditatem si constat, quod uti velit privilegio militari, ut in *leg. Centurio, ff. de vulg. & pupil.* & idem erit in aliis personis privilegiis militum gaudentibus, ut Doctores regentes, & in universitate approbata legentes, advocati etiam & sacerdotes, ut adducit Guiliel. Benedic. in *repetitio. cap. Raynuntius, de testa. fol. 17. colum. 3. in parte, si absque liberis moreretur, 2. ubi vid. in 4. colum. quid in substitutione ad pias causas.*

(2) *Entra la heredad.* Gerendo se pro hærede, & not. quod per aditionem primi gradus, omnes gradus expirant, ut probari videtur hic, & in *leg. cum in testamento, ff. de here. instit. & in leg. si mater, §. fin. ff. de vulg. & pupil.* & si substitutio fiat pluribus, an uno tantum adente expiret quod ad omnes? Vide Bart. in *leg. 1. in princip. col. 1. ff. de vulg. & pupill.* & latissimè per Socin. Considerantem in hoc plures casus ibidem, *fol. 17. col. 4. versic. circa secundam questionem Bartol.*

(3) *Ante que muera.* Quia si non adita hæreditate moreretur, admitteretur substitutus, nisi institutus transmisisset jus ad eundem in ejus hæredem, quia tunc præferretur ejus hæres substituto, ut dixi supra eod. *L. 2.*

(4) *Esto se prueva.* Dicit Azo. in *summa, C. eod. in princip. col. 2.* hoc parere l'ipsis, & tonforibus.

(5) *La heredad.* Quid in institutione facta in usufructu, si sic instituto detur substitutus, & institutus agnoscat usufructum, & moriatur, an expiret substitutio? Vide Alex. quod non in *leg. 1. in princip. 14. col. ff. de vulg. & pupill. per text. in leg. 1. §. fin. ff. de usufruct. accrescen.*

L E X V.

Substitutio pupillaris fit quandoque expressè per verba si talis hæres erit, & infra ætatem pupillarem decesserit, Titium sibi substituo: si enim infra dictam ætatem moritur, succedet ei substitutus, etiam in bonis pupilli aliunde acquisitis. Item fit tacitè sic, quisquis mihi hæres erit, sic hæres filio meo, aut sic: si filius meus impubes non erit hæres, talem ei substituo: nam licet ista sit vulgaris expressa, continet tamen tacitam pupillarem, quia etsi hæres fuerit, si moriatur in pupillari ætate, admittitur substitutus: sed quando vulgaris sit disparibus in ætate, ut uni pberii alii impuberii institutis: tunc non continet tacitam pupillarem, quia non posset ambos comprehendere: & idem si talis sit substitutus, cui non potest testator pupillariter substituere. Hoc dicit.

(1) *Que de suso.* Supra eod. *L. 2.*

(2) *Los padres.* Mater verò cum non habeat filium in potestate, non poterit pupillariter substituere, *L. si mater ff.*

ff. de vulg. & pupil. quid autem si pater sit Monachus qui & testatur inter liberos juxta formam *authentice. si qua mulier. C. de Sacrosanct. Eccles. & supra ead. partita. tit. 1. L. 17.* an possit filii substituere pupillariter. *Specul. in tit. de statu monacho. versic. 14.* dicit simpliciter quod non: ex quo filios non habet in potestate, & idem tenet Bald. in *authentice. ingressi. colum. 2. C. de Sacrosanct. Eccles. & in authentice. si qua mulier. col. 5. versic. 5. quarit. eod. tit. ubi.* & dicit quod vulgariter recipiendū, & per fideicommissum, etiam compendiosè quantum attinet ad prædictas substitutiones, poterit ei substituere, & etiam exemplariter ei administratio bonorum in vita: sic & in morte, secundum Bart. in *leg. sed si unius. §. filiofamilias. ff. de injur. Bald. in leg. humanitatis. col. 7. versic. 7. differentia. C. de impuber. & aliis substit. ubi de patre malè vivente, & ibi vide in addition. Sed advertet, quia secundum Alex. & Jaso. in *leg. 2. ff. de vulg. & pupil.* communis opinio in hoc est contra Bart. duobus tamen casibus salvari potest opinio Bart. de quibus vide Joan. de Imol. in *cap. Raynuntius de testa. & in dist. leg. 2. ubi etiam Alexand. substitutio tamen pupillaris facta extraneo: bene continet tacitam vulgarem, secundum Bar. in dist. leg. 1. in fin. princ. ff. eod. & Bal. in *leg. fin. colum. fin. C. de instit. & substit. poterit etiam pater pauper, & mendicus filio etiam valdè diviti substituere, ut etiam voluit Bald. in leg. 1. C. de jur. ff. lib. 10.***

(3) *A los fijos.* De legitimis, & naturalibus intellige ut *instit. de pupil. substit. in princ. L. 2. & ibi. Bar. col. 1. ff. de vulg. & pupil.* & idem dic de legitimis tantum, ut in *argogatis. L. si arrogator ff. de adopt. L. sed si plures. §. in arrogato. ff. de vulg. & pupil.* non sic in filio adoptivo, quando non transit in potestatem adoptantis, ut *instit. de adop. §. sed cum nostra. & in leg. cum in adoptivis. C. de adoptib. naturalibus tamen filius pater non potest substituere L. Lutatius. ff. de vulg. & pupil.* neque aliis filiis spurcis, nisi sint legitimati etiam post mortem patris, de voluntate tamen patris, secundum Bar. in *leg. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de lib. & postb. Joann. de Imol. & Jaso. in dist. leg. 2. ff. de vulg. & pupil. post Bar. ibi col. 5. & ita intelligit verba Bar. Socinus, ibi col. 5.*

(4) *Que descenden dellos.* Nepotibus scilicet, proneporibus, & ulterioribus liberis, qui essent in potestate avi, secundum jus commune, & etiam secundum ista jura partitarum, secundum quæ filius per contractum matrimonii non liberatur à patria potestate: & sic ejus filii erant in potestate avi, ut habetur in §. 1. *instit. de patria potest. & §. permissum, instit. de tutel. in princ. instit. quib. mod. jus patr. potest. solvit. in princ. versic. si bi verò. L. 1. tit. 18. par. 4. L. si uxor. & ibi Bar. C. de condit. insert. L. 1. §. idem ait, & ibi Bart. ff. de injur. & si filia femina transit in potestatem mariti: adhuc tamen pater retinebat patriam potestatem in ea, ut in *leg. si in vita, & ibi Bal. C. de nupt. hodie tamen cum de jure hujus regni filius per contractum matrimonii liberetur à patria potestate, ut in leg. fin. tit. 11. lib. 1. fori, & L. 1. tit. 9. lib. 3. ejusdem fori, & tradit Doctor de Palat. Rub. in sua repetitione Rubrica, de donat. inter vir. & uxor. col. 186. in serm. minoribus, & habetur hodie clarius in *leg. 47. in LL. de Toro, non poterit avus in Regno isto substituere pupillariter nepotibus, seu liberis ulterioribus: exigitur tamen, quod filius sit velatus, ut dicit. dist. leg. Taurina: & sic, quod receperit solemnem benedictionem nuptiarum juxta ea, quæ habentur in cap. nostrates, & cap. femina, 30. quest. 5. & in cap. vir autem de secund. nupt. & L. 2. tit. 12. part. 4. & tenent aliqui ex Glossatoribus illarum LL. Tauri cum ad liberandam à patria potestate copulativè exigat illa L. contractum matrimonii, & solemnem nuptiarum benedictionem: illa tamen Taurina L. in illo verbo, y velado, semper mihi in-***

gessit scrupulum, quæ fuerit motiva, & finalis ratio illud statuendi, cum ante illam nihil de hoc erat cautum per dict. LL. fori, neque in ordinatione de Sepulveda, neque in consuetudine, & practica aliud exigebatur, quàm contractus matrimonii, ut perinde filius à nexu patriæ potestatis liberaretur: & potius videtur illud verbum, y velado, seminarium fuisse futurarum litium, prout audivi à quodam doctissimo viro, dum essem juvenis in studiis, quam aliquid utilitatis produxisse: nisi fortè dicas, legem illam in verbo illo, non tam habuisse respectum ad solemnem nuptiarum benedictionem, quàm quod post illam, ut experientia docet, filius seorsum habitare solet à patre, & uxorem ducit in propriam domum. Equia tunc non alitur de bonis patris, & ad se tota cura domus spectat, nimirum si illa L. Tauri voluit antiquas leges fori, & veterem Regni ex usu interpretationem ita declarare, ne quis intelligeret ex solis sponalibus de præsentis in sequuta dicta separatione domus, filium à patria potestate liberari: non enim hæc consideratio est parvi momenti: nam & secundum jura antiqua, si filius familias, qui dotem recepit cum uxore, seorsum à patre recedens, habitabat cum uxore, fructus dotis non adquirebatur patri, sed erant filii, nam æquum est, quod ibi esset dos, & dotis fructus, ubi erant onera matrimonii, L. cum his, §. ubi dos, ff. de jur. dot. Si tamen filius habitaret cum patre: & sic pater onera matrimonii subiret alimentando filium, & uxorem: consequenter fructus dotis erunt ipsius patris, ut adducit Bald. novel. in tractatu suo de dote, fol. 19. col. 1. circa intellectum eorum, quæ tradit Bar. in *leg. contra nulum. §. quotiens. ff. rerum amota.* Bene tamen crederem, quod attempta dispositione dict. leg. Tauri, si aliquando filius jam solemniter ducta uxore: & nuptiarum benedictione recepta, maneat in domo patris, quod liber esset à patria potestate, licet legislator motus fuerit dicta consideratione: quia licet aliquando non concurrat: non idè minus verificabitur illius leg. dispositio: L. nam ad ea. ff. de legi. & ejus, quod not. gloss. & Doct. in *leg. 1. §. sexum. versic. origo. ff. de postul.* Crederem etiam, quod probato, quod filius uxorem duxit, & cum ea habitavit in propria domo seorsum à patre: quod hoc sufficeret ad ereptionem ejus à patria potestate: nam cum ista traductio communiter fiat, præmissa velatione, & benedictione nuptiali, satis per hoc probabitur exemptus à potestate, absque eo quod graveur filius in probanda velatione in individuo: cum etiam ista materia probationum valeat argumentum à communiter acciditibus, ut adducit Bald. in *leg. neque natales, col. 1. C. de probat. & in leg. cum dotem, C. de jur. dot. not. Socin. consil. 213. vol. 2. col. antepen. & consil. 249. ad fin. eod. volum. & præsertim quando factum esset antiquum, & ubi excursu diurni temporis dicta solemnitas præsumeretur, juxta nota. in *leg. sciendum, ff. de verbo. obliga. latè per Feli. in cap. sicut de re judic.* Similiter si filio pater omnem substantiam, aut filię tradidit in dotem, & matrimonio, & nuptiis solemniter factis, pater remanet in domo, quasi gubernator patrimonii translati in filium, vel filiam, etiam si in aliam domum vir, & uxor non separarentur, erit liberatus, aut liberata à patris potestate filius, vel filia. Cum etiam si sit in domo patris, non ut subiectus, sed ut dominus est. Aliquo tamen casu, etiam stante dispositione dict. leg. Tauri, posset hodie in regno avus substituere nepoti pupillariter, scilicet, quando fuisset conceptus filio cum uxore sua habitante in domo patris, ante nuptiarum benedictionem: vel si contractis sponalibus de præsentis, filius haberet filium ex uxore manente apud ejus patrem, antea quam eam traderet, & benedictionem nuptialem reciperet: nam cum tunc nepos sit in potestate avi, dato quod postea filius, sequutis benedictionibus liberaretur à patris patris potestate: tamen ejus filius remaneret in potestate avi, & posset sibi pupillariter substituere: argumento. §. illud instit. quib. mod. jus patr. potest.*

ña derecha, si fueren en su poder; (5) leyendo ellos de aquella edad (6) que diximos de fuio, en la ley que habla en esta razon. E puedete facer tal substitution como esta, a las vegadas manifestamente, e a las vezes callada. E manifestamente se faria, como si dixesse el testador: Establezco por mio heredero a fulano mio hijo, e si fuere mio heredero, (7) e muriere ante que sea de edad de catorze años, establezco a fulano que sea su heredero. (8) Ca, si se muriere (9) el hijo, o el nieto, que así fuessse puesto por heredero, ante de la edad en que puede fazer testamento; aura este sustituto en lugar del, la herencia del padre, o del auuelo. Otrofi, calladamete se faria tal substitution, en esta manera: como si dixesse el fazedor del testamento: Establezco por mio heredero a fulano mio hijo, que es menor de catorze

Partida VI.

años, e a fulano, e a fulan, mis amigos. E despues desto dixesse así: Mando, que qualquier que sea mio heredero, sea heredero de mio hijo. En este manera leyendo fecha la substitution, si muriesse este su hijo ante que fuessse de la edad sobredicha, entendiessse, que los otros son sustitutos calladamente, (10) los que nombro (11) el testador en su testamento: e ellos heredaran los bienes de su hijo, a quien auia establecido por heredero primeramente de lo vno con ellos. E aun dezimos, que se podria fazer la substitution pupilar calladamente, en otra manera; como si el testador, que estableciesse por su heredero a su hijo, o a otro qualquier que descendiesse del por línea derecha, que ouiesse en su poder, e que non fuessse de edad; e le diesse despues otro sustituto, en aquella manera que es dicha vulgar, dizen-

I

zicn-

test. solui. juncto principio instit. de pupillar. substit. intellige tamen, nepotis tenere substitutionem, quando per mortem avi substituentis non est recasurus filius in patris sui potestate, forte quia erat mortuus: aliàs secus, de quo dic, ut per gloss. in dist. princ. instit. de pupillar. substit. & per gloss. in leg. 2. §. posthumus, ff. de vulgar. & pupil.

(5) *En su poder.* De hoc vid. per Bar. in leg. 2. colum. 2. ff. de vulgar. & pupil. versic. 3. dixi: & opinio gloss. Bar. Ang. Imol. ibi quod sufficit, quod sit in potestate tempore mortis testantis, teneat communiter, & servatur in practica, prout attestatur Angel. Aren. in suo tractatu testamentorum, in verbo pupillariter, licet ipse in §. 1. instit. de pupill. substit. tenuit contrariam sententiam, scilicet, quod duo tempora requirerentur, tempus scilicet, factæ substitutionis, & tempus mortis: quæ opinio à multis junioribus sequuta est, & à Paul. de Cast. Guma. Imol. & Jaso. in leg. 2. ff. de vulgar. & pupil. prout etiam refert Doctor de Covarruvias studiosus vir, & laude dignus in lectura sua, cap. Raynuntius §. 5. de testa. verum, quia ex ista leg. partitarum, non bene perpenditur utrumque tempus requiri, non recederem à communi opinione: cum enim testamentum morte confirmatur, & tunc filius reperitur in potestate, tunc videtur etiam fieri substitutio pupillaris. Ex hoc requisito infertur, quod pater hereticus non poterit filio pupillariter substituere: cum non habeat filios in potestate, cap. 2. de heretic. libr. 6. neque etiam pater schismaticus, secundum Bald. in leg. nam civium, ff. de his, que sunt sui vel alien. jur. posthumo tamen, bene potest substitui pupillariter, si natus esset in potestate, L. 2. §. posthumus, versic. planè, ff. eod. L. fin. de colla. bonor. miles etiam potest filio emancipato substituere pupillariter. L. miles ita, §. ex heredato, ff. de testa. milit. licet tunc tantum valeat substitutio, quoad bona militis, non quoad bona pupilli, ut ibi dicitur: paganus verò, licet filio emancipato non possit pupillariter substituere: poterit tamen pater, habens unum filium emancipatum, & alium in potestate, uti remediò, L. cum ex filio, in principio ff. de vulg. & pupil. ubi vid. Bar. & Doct. nota etiam, quod licet non possit, filio non existenti in potestate, pupillariter substitui: valebit tamen substitutio jure fideicommissi, gloss. ubi Bart. & Alex. & est communis opinio in leg. verbis civilibus, ff. eod. Adverte etiam, quia requiritur, quod tempore mortis patris filius sit in ejus potestate, ut in leg. coheredi. §. cum filia, ff. de eod. Quid tamen si exeat à potestate per dignitatem? Vid. per Bar. in dist. leg. 2. col. 3. versic. quæro quid si exeat.

(6) *De aquella edad.* Ut supra eod. L. 1. & per Bar. in dist. leg. 2. ff. de vulgar. & pupil. in 2. requisito. Requiritur etiam, quod pater prius sibi faciat testamentum, L. 2. §. prius, ff. eod. ubi vid. per Alex. Requiritur etiam, quod filius instituitur, vel exheredetur, dist. L.

2. §. sed si eor. & L. infra proxima. Requiritur etiam, quod hæreditas adeatur ex primis tabulis, seu ex patris testamento, L. 2. versic. adeò, ff. eod. de vulgar. & pupil. quod ultimum fortè hodie, de jure regni attenda leg. 1. tit. de los testamentos, li. 5. ordi. rega. non erit necessarium. Requiritur etiam, quod impubes, post mortem testatoris, sui juris efficiatur: neque recasurus sit in alterius potestatem, ut in dist. leg. 2. in princ. ff. eod. ubi Bart. in 4. requisito, & etiam de isto, & de aliis requisitis, 7. necessariis ad pupillaris substitutionis essentiam, vide magistratraliter per Bar. & Doct. ibi.

(7) *Si fuere mio heredero.* Ista forma verborum ponitur in leg. 1. §. 1. ff. de vulgar. & pupil. non tamen ista verba sunt de substantia pupillaris substitutionis: quia ad ipsam sufficit dicere, si deceaserit in pupillari ætate, ut not. Bar. in dist. leg. 1. quando tamen ista verba ponuntur, faciunt, quod ista sit merè pupillaris substitutio, quoad verba, & quoad mentem: ita quod quoad verba, & quoad mentem, non continet tacitam vulgarem, licet ex legis interpretatione, tali casu contineatur, tacita vulgaris, ut in leg. jam hoc jure, ff. de vulg. & pupil.

(8) *Que sea su heredero.* Quid si dixit testator, si filius meus in tuam tutelam non venerit, talis sit mihi hæres, vel tili bona mea obveniant? Dic, quod adhuc dicitur pupillaris substitutio: vid. text. & ibi Bar. in leg. si ita scriptum, §. pen. ff. de bonor. possess. secundum tabul. gloss. notabit. super verbo. Cæus Sejus, in leg. 1. ff. de vulgar. & pupil. Et quid si testator dixit, Titius, & Sejus filii mei, uterve eorum vivat, hæres mihi esto, quæ est forma, L. Titius, ff. de her. institut. an contineatur sub talibus verbis pupillaris? Bart. in leg. Lucius, 1. col. ff. de vulgar. & pupil. vult, istam substitutionem reciprocam esse: & sic continebitur pupillaris, illa enim verba (mihi hæres esto) non impediunt pupillarem, L. 1. ff. de vulg. & pupil.

(9) *Si se muriere.* Non repetit illud si hæres esset: & cautè, nam sufficeret, quod descenderet in pupillari ætate, dato, quod paterna hæreditate se abstinuisset, ut hic probatur, & in leg. Julianus, ff. de acquir. hered. & in leg. pater, ff. de privileg. credi Bart. in leg. 2. in princ. colum. 5. versic. sed quæro, ff. eod. & cui incumbat onus probandi, quod pupillus deceaserit: vel non deceaserit in pupillari ætate? Videtur, quod sit fundata intentio substituti, dicentis pupillum, in pupillari ætate deceasisse, nisi per adversarium de majori ætate, probetur per tex. nor. in lex. ex facto, §. pen. ff. ad Trebell. & tener Bald. consil. incipi. ex parte contingente, quem refert, & sequitur Decius in cap. in presentia, de probat. num. 50.

(10) *Calladamente.* Approbat opinionem Azo. C. de impuler. & aliis substit. colum. 1. scilicet, quod hæc verba (quisquis mihi hæres erit, sit filio meo impuberi hæres) continent vulgarem expressam, & pupillarem tacitam,

ziendo así: Fago mio heredero a fulano mio fijo, e si non fuere mio heredero (12) este mio fijo, establezco por mio heredero en su lugar a tal ome. Ca, si por ventura esse fijo sobredicho fuessse heredero, e muriesse ante que fuessse de edad de catorze años, si fuere varon, o de doze años, si fuere fija, estonce aquel que fuessse establecido por heredero sustituto en su lugar, heredara tambien la heredad del testador, como los otros bienes que viniere al mozo de otra parte. E esto es, por razon de la callada sustitucion (13) pupilar, que se eniende siempre en la vulgar, así como sobredicho es. Eueras ende, quando el testador

que ouiesse dos fijos, el vno mayor de catorce años, e el otro menor, e los estableciesse por sus herederos, diziendo así: (14) Que qualquier que muriesse dellos en ante que entrasse en la heredad, o que non quisiesse ser heredero, quel otro que fuessse heredero en su lugar. Ca, si aquel que fuessse menor de catorce años, quisiesse ser heredero, e entrasse la heredad, e muriesse non seyendo de la edad sobredicha, non podria el otro auer la heredad por razon de la sustitucion (15) callada, como quier que la ganaria por razon que es mas propinquo pariente. (16) Esto es, porque deue ser guardada egualdad (17) entre ellos. E pues

tam, per leg. cum filio, & L. qui liberis, §. hac verba, ff. eod. gloss. tamen in §. qua ratione instit. de pupil. substit. vult, quod ista sit expressa pupillaris, & tacita vulgaris, & sic totum è contra: & idem tenet Bart. in dist. §. hac verba, posset pro concordia dici, quod aut testator dixit, quisquis mihi fuerit hæres, sit filio meo impuberi hæres, prout fuit in calu, dist. L. qui liberis, §. hac verba, prout loquitur Bart. & dist. gloss. ad illum se referentes, & ista sit pupillaris expressa: si verò non dicatur impuberi: sed filio meo sit hæres; tunc procedat dictum Azo. & ista L. quæ ita loquitur, benè tamen credo, quod respectu exclusionis matris, etiamsi substitutio fieret modo, de quo in hac L. non adjecto illo verbo impuberi, quod excluderet substitutum matrem: cum quoad mentem, & quoad verba, partim sit expressa, sicut aliàs dici solet, per Bar. & Doct. de substitutione reciproca, vel de compendiosa, in leg. Lucius, & in leg. Centurio, ff. eod. & per eundem Bar. in dist. leg. 2. in princ. col. 5. in fin. ff. eod. & facit ad dictam concordiam notabilis doctrina, Bart. in dist. leg. Centurio, colum. 10. versic. sed quid, si dixi filio meo impuberi, ff. de vulgar. & pupil.

(11) Los que nombro. Hoc intellige, ut habetur in dist. leg. cum filio, & in leg. qui liberis, §. hac verba, ff. de vulgar. & pupil.

(12) Sino fuere mio heredero. Et sic comprehendit casum noluntatis, & etiam impotentia, idem tamen dic, quando in unum casum, ex his conciperetur, ut in leg. fin. C. de instit. & substit. ubi vid. per Bart. & Doct.

(13) La callada substitucion pupilar. Habes hic, quod vulgari expressa continetur tacita pupillar. Adde leg. jam hoc jure, ff. de vulgar. & pupil. & procedit ista conclusio, etiamsi mater sit in medio: quia adhuc tacita pupillaris comprehenditur in vulgari, secundum gloss. in leg. precibus, C. de impube. & aliis, quam ibi communiter Doct. sequuntur: est tamen dubia, & incerta talis tacita pupillaris, matre existente in medio, quia si mater supervivat filio, & velit ei in pupillari ætate decedenti succedere, tunc talis tacita contenta in vulgari, non sortitur effectum: si vero nolit succedere, aut filius supervivens, matri decedat, adhuc in pupillari ætate, tunc tacita pupillaris consequitur suum effectum, secundum quod not. Jalon. in dist. leg. precibus, col. 4. & Alex. in leg. centurio, ff. de vulg. & pupil. & si mater esset negligens in non petendo tutorem filio, seu in non acceptando ejus tutelam, propter quod privatur successione filii, per leg. 2. §. consessim, ff. ad Tertul. L. sciant, C. de legit. hered. §. sed quem admodum instit. de legi. agna. success. hoc etiam casu admittitur substitutus, ex tacita pupillari, secundum Paul. de Cast. in dist. leg. precibus, & vid. ad prædicta Guilliel. Bened. in dist. repet. cap. Raynuntius, super verbo, si abluere liberis moreretur, 2. in materia substitutionis vulgaris, fol. 293. col. 1. & 2. & 3. & quod dixi in vulgari contineri tacitam pupillarem, limita, nisi de contraria testatoris voluntate appareat, ut in leg. quamvis, C. de impub. & aliis substitut. & secundum quod tradunt Bar. & Alex. ibi ad istam declarationem voluntatis sufficerent duo tes-

tes. Contrarium tamen vult Bart. in leg. 2. in princ. colum. pen. ver. quæ ergo, ff. de vulgar. & pupil. imò requiruntur tot testes, quot requiruntur in probatione ultimæ voluntatis, & cum Bar. transit Decius in dist. leg. quamvis, col. 1. sed tenenda est opinio Bal. & Alexand. & idem voluit Bart. ubi supra, licet in contrarium, & non rectè referantur à Decio, qualiter autem dicatur constare de tali testatoris voluntate, vide Dec. ibid. Limita etiam, ut statim subditur in hac lege.

(14) Diziendo así. Secus ergò, si separatim cuilibet substitueret vulgariter: nam tunc in persona pupilli continetur etiam tacita pupillaris, ut voluit gloss. & ibi Doct. communiter, in dist. leg. quamvis, C. eod. & in dist. leg. jam hoc jure.

(15) Por razon de la substitucion. Concordat L. jam hoc jure, ff. de vulgar. & pupil. & leg. in testamentor. C. de test. milit. L. quamvis, C. de impub. & aliis substitut. sive ergò substitutio vulgaris fiat personis imparibus, sive reciproca, sive breviloqua, non continet pupillarem tacitam, ut dictis juribus. Quid autem, si & cum reciproca inungatur substitutio compendiosa, an tunc continebit substitutionem pupillarem in persona pupilli? Videtur dicendum, quod non, ex ratione istarum LL. propter uniformem determinationem, & ista est de mente Bart. in leg. Lucius, 2. col. versic. sed quæ, quando ista substitutio fit duobus, ff. de vulg. & pup. junctis his, quæ dicit in præcedenti quæst. dicit enim, quod etiamsi cum substitutione reciproca conjugatur compendiosa, adhuc non continentur sub ea substitutiones imparis numeri, nisi aliud appareat de mente testantis, & idem voluit Angel. consil. 151. incipit quidam Nicholaus, & dicit esse punctum novum, & istam dicit communem, & veram conclusionem. Socius, consil. 290. col. 2. vol. 2. incipit quam præfens consultatio.

(16) Propinquo pariente. Ab intestato intellige, si ipse reperiatur proximior tempore mortis pupilli, non aliàs ut peobatur in leg. hereditatem, C. de impub. & aliis substitut.

(17) Egualdad. Notatur de æqualitate servanda, vid. concordantias per gloss. & Doct. in dist. leg. jam hoc jure, versic. sed si alter, & de multis, in quibus attenditur æqualitas, vid. per Joan. de Plate. in leg. in sacris, versic. fin. C. de proxi. sacror. scripio. libro 12. & quod servanda sit etiam in numero judicum, adde Bal. in cap. 1. per text. ibi de controver. feudi, apud parei ter. Adde etiam de æqualitate concordia inter fratres, L. cum pater, §. cuius, ff. de leg. 2. cum gloss. ibi & voluntas patris testantis inter filios, taliter est interpretanda, quod inter eos resultet æqualitas, L. cum pater, §. pater pluribus, & ibi gloss. & Doct. ff. de lega. 2. sic etiam in successione ab intestato servatur æqualitas, ut cui non succedatur, neque possit succedere, in authent. quib. mod. natura. efficiant. sui, §. nullum, col. 7. & ibi Bar. similiter, & in contradibus, tam in eis interpretandis, quam justificandis, servanda est qualitas, Bal. in leg. 2. colum. 9. C. de rescindend. vendit. facit, L. si socius pro filia, ff. pro socio.

pues que en el mayor hermano non pueden auerir estas dos substituciones, pupilar, e vulgar, mas la vulgar tan solamente, guisada cosa es, (18) que aquella sola sea guardada en el menor: e esto mismo deue ser guardado, si otra persona (19) qualquier fuere así establecida, para heredar con el hijo del testador, que fuere huérfano, e de tal edad.

Partida VI.

(18) *Guisada cosa es.* Cum enim una determinatio respiciat plura determinabilia, pariformiter debet ea determinare, ut hic, & in *dist. leg. jam hoc jure. ff. eod. & L. Lucius, dist. leg. hereditatem, & L. quoniam, C. de impuber. & alii substituit. L. in testamento, ubi vid. Decium, 3. not. C. de testam. milit.*

(19) *Otra persona.* Quicumque extraneus, qui non sit de liberis existentibus in testatoris potestate, ut in *dist. leg. quamvis, & in dist. leg. Lucius, & huic leg. ultra predictos casus, adde, quod ubi substitutio vulgaris sit cum dictione taxativa, non continet tacitam pupillarem, ut in dist. leg. jam hoc jure, versic. sed si aliter, ibi in vulgarem tantummodo casum Salicet. in leg. precibus, col. 1. C. impub. & alii substituit. ubi Alexand. col. 2. Item adde, quod quando prohibitus succedere testatori, daretur substitutus vulgariter, veluti si filio legitimo testatoris substitueretur spurcius ejusdem testantis, quod tunc non includere tacitam pupillarem, cum substitutio sit nulla propter incapacitatem substituti, ut tradit Guilielm. Benedicet, in reposit. cap. Raynuncius, de testa. super verbo, si absque liberis moreretur. 2. fol. 293. colum. 4.*

L E X VI.

Potest pater, etiam ex hereditate filio, pupillariter substituire, & succedet substitutus in bonis aliunde quaesitis pupillo: sed oportet, quod exheredatus sit major decem annorum, cum dimidio, qui dicitur proximus pubertati, plius exhereditatio non valet. Hoc dicit.

(1) *Faciendo su heredero.* Ponit aliud requisitum in pupillari substitutione, scilicet, quod filius instituat, vel nominatim exheredetur, adde *L. 2. §. sed si eos, ff. de vulgar. & pupill. & vid. circa hoc, quæ ponit Bart. in leg. 2. in princ. in 7. requisito, ff. eod.*

(2) *Lo desheredasse.* Adde, §. non solum instit. de pupill. substituit.

(3) *Por raxon de tal tuerto.* Debet enim exprimi causa, ut in *leg. 4. tit. 7. infra ea. partit.*

(4) *De los otros sus parientes.* Vel etiam ex donatione amicorum, ut quia forte pupillus erat gratus, ut dicit gloss. in *dist. §. non solum, instit. de pupill. substituit.* An autem ab isto substituto filii exhereditati possit aliquid relinquere, seu possit a testatore gravari, vid. *leg. 3. titul. 9. infra ea. partit.*

(5) *Que este.* An autem ab isto substituto filii exhereditati possit aliquid relinquere? Seu an possit iste a patre testatore gravari? Vid. in *leg. 3. tit. 9. infra eadem partita.*

(6) *Diez años e medio.* Semper istæ LL. partitarum taxant istam ætatem, de qua hic: ad declarandum jus commune, quando pupillus dicatur proximus pubertati, ut hic, & in *leg. 4. titul. fin. infra ead. partit. & L. 9. infra titul. 1. & L. 8. titul. 3. 7. partita.*

(7) *Porque non semeja.* Adde, *L. si quis in suo, §. legis, C. de inofficio. testam.*

L E X VII.

Per pupillarem substitutionem succedit pupillo in omnibus bonis ei undecumque quaesitis, sicut si ipsemet heredem institueret: nisi substitutus sit incapax bonorum aliunde venientium. Hoc dicit.

L E Y VI.

Como el padre puede dar sustituto al hijo en los bienes que heredare de la madre, maguer lo ouiesse desheredado de lo suyo.

Ve el padre establecer otro heredero en lugar de su hijo que fuere menor de catorze años, en la manera que es llamada en latin, substitutio pupillaris, faziendo su heredero (1) al moço sobredicho, así como de suyo diximos. E aun puede esto fazer, maguer lo desheredasse (2) de

(1) *Otro testamento.* Et sic reputatur diversum testamentum à paterno, sed intellige quoad quædam: nam quoad quædam etiam est unum, quod declarat gloss. & Bart. & Paul. de Castr. in *leg. patris, & filii, ff. eod. & declarat etiam plenè Angelus Arcin. in §. igitur, instituit de pupill. substituit.*

(2) *Todos los bienes.* Procehit hoc, etiam si fuerit substitutus in re certa, non dato alio coherede universali, ut est casus, in *leg. coheredi, §. fin. ff. de vulgar. & pupill. & intellige etiam, quando fuit facta talis substitutio, verbis directis: de quibus in leg. verbis civilibus, ff. eod. ut declarat Alexand. in leg. 2. colum. 10. ff. eod. tit. procedit etiam, etsi substitutus succedat ex tacita pupillari, ut not. Bart. per text. ibi indistinctè loquentem, in *leg. sed si plures, §. ad substitutos, ff. eod. & ne detur inconveniens, ne pupillus pro parte decedat testatus, scilicet, si substitutus tantum admittatur ad bona paterna: & pro parte intestatus, si non admitteretur ad alia bona pupilli. Quid autem, si succedat ex expressa vulgari, quæ continet tacitam pupillarem, an in ea veniant bona pupilli, sicut veniunt ex expressa pupillari? Quæstio fuit valde disputata inter Doctores. antiquos prout latè tradit Alberic. in rubrica, ff. de vulgar. & pupill. colum. 14. & sequent. versic. ulterius queritur, &c. Et ibi dicit, quod opinio Dyni, quod omnia veniant, tenetur communiter per Doct. moder. quod tamen debet declarari, secundum Jacob. de Are. ut repudiante pupillo hereditatem patris, statim admittatur substitutus ad bona paterna, & decedente postea pupillo impubere, capiet bono ejusdem ex pupillari tacita, ut in *leg. si pupillus, ff. de acquir. hered. & ita tenet Bart. & Doct. communiter in leg. 1. colum. 9. in 4. effectu vulgaris substitutionis, ff. eod. Adverte etiam, quod in ista substitutione pupillari, per quam succedit pupillo, veniunt etiam bona testatoris, quamvis esset casus, in quo in tali pupillari expressa, non contineretur tacita vulgaris: de quibus casibus tradit Bart. & Alex. in *leg. 2. in princ. in 5. principali quaestione, ff. eod. Hoc probatur in leg. paterfamilias primis tabulis, & ibi Bart. in princ. ff. eod. tenet Alex. in *dist. §. ad substitutos, & nimirum ex quo per additionem impuberis bona ceperunt esse unita, L. sed si plures, §. filio, eod. titul. quid etiam succedatur ex vulgari tacita comprehensa in expressa pupillari, an etiam veniant bona impuberis? Dynus tenuit, quod sic per text. in *leg. qui sunt, §. coheres, ff. ad leg. falci. Bart. in dist. leg. infra, in princ. col. 10. tenet idem in hoc dicendum, quod dictum supra fuit: quando succeditur ex expressa vulgari, & cum Bart. communiter Doctores. tenent, prout attestatur Socin. in *dist. leg. 1. col. 3. fol. 15. veniunt etiam in pupillari legitima filii cum prælegatis, L. ex tribus, C. de inofficio. testam. non tamen habebit substitutus bona per pupillum alienata ante suam mortem, secundum Angel. & Imol. in *leg. Marcellus, §. res, que, ff. ad Trebell. dummodò alienata sint ex justa causa, & debito modo: alias non tenebit alienatio: L. 1. §. sed nonnullos, ff. de tutel. & ra. distra. vid. per Alex. in *dist. §. res, que, & Bald. in leg. nec ei, §. eorum, ff. de adopt. Item si bona alienata erant talia, quæ sine causa, & solemnitate alienari potuissent, juxta *leg. L. ex qua tutores, 22. C. de administ. toto. alienatio non revocaretur: nam ut dicit Francisc. de Are. substitutio pupillaris, quæ inventa est favore pupilli, ut in dist. leg.**********

lo fuyo por alguna derecha razon, diziendo asi: Desheredo tal mio hijo, por razon de tal tuerto, (3) o yerro, que me fizo: e establezco por su heredero a fulano, en los bienes que a aquel mio hijo vinieren de parte de su madre, e de los otros sus parientes; (4) asi, que si el muriere ante que sea de edad de catorce años, que este (5) que establezco por heredero, aya en su lugar los bienes sobredichos. Pero, para poder el padre desheredar tal hijo como este, ha menester que el moço aya mas de diez años, (6) e medio, a que llaman en latin, proximus pubertati; que quier tanto decir, como que es cercano a ser de edad, e ha entendimiento. Ca, si menor fuere, non lo podria desheredar de lo fuyo: porque non semeja (7) que puede facer tuerto a su padre maliciosamente, mas que lo faria por necesidad, e por mengua de entendimiento.

L E Y VII.

Que fuerça ha la Sufitucion pupillar.

TAl fuerça ha la sustitucion que es dicha pupilar, que aquel que gana la heredad por razon della, deve auer los bienes del moço, en

cuyo lugar fue establesido por heredero, tambien como si el mismo lo ouiesse establesido por su heredero, en tiempo que pudiessse fazer testamento. E por estas razones, tal sustitucion como esta es como otro testamento, (1) que faze el padre al moço sobredicho. E heredara tal sustituto como este todos los bienes (2) del moço, (3) onde quier que los aya; fueras ende, si este que asi es establesido por heredero del moço, fuere ome tal, que non podiessse heredar (4) por derecho los bienes de otro. Ca estonce non los deve auer, si non en a quella manera que las leyes deste (5) libro mandassen.

L E Y VIII.

Si muere el moço a quien es dado sustituto, como puede heredar el sustituto lo fuyo.

MVriendo el moço, a quien el padre, o el abuelo ouiesse dado otro heredero sustituto, en la manera que dizen pupilar; si este sustituto quisiere heredar tan solamente los bienes que fueren del padre del huerfano, e non los que ouiera el moço de parte de su madre, o de los parientes della; dezimos, (1) que si este sustituto fuere el-

leg. ex tribus, C. de inofficio. testamen. non debet pupillo tollere facultatem disponendi inter vivos, de rebus suis, & sibi præjudicium inducere, L. quod favore, ff. de legi. quod etiam patet, quia talis substitutio est testamentum pupilli, ut dicit ista lex, & nemo, ex proprio testamento obligatur ad non alienandum, ut in leg. nemo, ff. de regul. jur.

(3) *Del moço. Probatum hic, matrem pupilli, etiam quoad legitimam excludi per expressam pupillarem. Adde L. Apinianus, §. sed neque impuberis, ff. de inofficio. testam. & clarius habetur in cap. si pater, de testam. lib. 6. in fin. & hoc tenet Bart. & ceteri Doct. communiter, in dist. leg. 2. in princ. in 3. effectu pupillaris substitutionis, ff. eod. Archidiaco. tamen in dist. cap. si pater, dicit hoc procedere jure fori, non jure poli. argum. cap. fin. 17. quæst. fin. juncta. L. nam & si parentibus, ff. de inofficio. testam. Socin. in dist. leg. 2. colum. 8. versic. circa tertium effectum, referens hoc dictum Archidiaco. in confirmationem ejus adducit, quod videtur contradicere æquitati naturali, quod mater excludatur in totum, ut patet ex pulchre adductis per Bald. in L. precibus, post principium, versic. circa tertium, C. de impub. & aliis, &c. & quando lex positiva contradicit naturali æquitati, non ligat in foro conscientie, ut voluit notabiliter Inno. in cap. quia plerique, de immunit. Eccles. unde infertur, quod non possit substitutus in foro conscientie retinere legitimam debitam matri, & quod per denunciationem evangelicam ad eam præstandam, cogi possit argumento notatorum per Bart. in extravagant. ad reprimendum in verbo per denunciationem. Idem tamen Socinus ibidem dicit istam opinionem Archidiaco. esse valde dubiam, quia lex positiva, quæ non est nutritiva peccati, ligat, & debet seruari in foro conscientie, allegat Joann. Andr. post S. Thomam in cap. quantum de usur. lib. 6. & quod non peccat, qui auctoritate canonis aliquid facit, 23. quæst. 4. cap. qui peccat, nec lex canonica permittit aliquid cum peccato, ut in cap. fin. de præscriptio. bona gloss. in cap. cum contingat, de jur. juran. Subdit tamen Socinus, quod teneatur menti dictum Archidiaco. propter ejus auctoritatem: quia poteris aliquando ratione concordie, aliquid consequi: & certè istud dictum Archidiaco. videtur durum. Cum legitima etiam filio debita, potest tolli per statutum, ut est conclusio Bart. in leg. Titio centum, §. Titio genero, ff. de condit. & demonst. Cum quo multi Doctor. tenent, licet communitis conclusio sit, quod possit minui: non autem in totum tol-*

li, ut attestatur Decius, confi. 106. & pro tenui, &c. quæ debet limitari, quando filius non haberet, unde se aleret: nam si haberet, in totum tolli posset, secundum Abb. in cap. Raynuntius, col. 5. de testam. & cum communiter matres habeant ad alimenta alias, & prout in plurimum transferunt ad secundas nuptias, justum fuit, & æquitati consonum remedium legale, & canonicum providendi filio, & patri ejus familie per paternam pupillarem substitutionem, & multò fortius hæc procederent in legitima debita matri, ut in totum possit excludi, cui non est ita debita legitima, sicut descendentibus, ut in dist. leg. nam & si parentibus. & tradit latè, & pulchre Guiliel. Benedi. in repetit. dist. cap. Raynuntius, in verb. & uxorem nomine Adalafiam, fol. 52. cum sequenti. Si tamen mater esset valde pauper, ita quod non haberet alimenta, tunc posset agere contra substitutum pupillarem ad alimenta, qui est hæres filii, ut in leg. si quis à liberis, §. item scriptum, ff. de libe. agnos. L. 6. & quæ ibi dixi, tit. 19. part. 4. Et prædictam conclusionem: quod mater excludatur per pupillarem expressam; extendit etiam, si substitutus sit turpis persona, ut probatur in dist. §. sed neque impuberis, junctam gloss. & ibi tenet Angel. vid. quæ dixi supra eod. L. 5. in gloss. fin.

(4) *Heredar. Debet enim substitutus esse capax tempore testamenti, & mortis pupilli, & etiam tempore aditæ hæreditatis, ut in leg. si is, quæ hæres, & ibi Bart. ff. de vulgar. & pupil. & quid si substitutus sit filius naturalis, vel spiritus testatoris? ibi L. si is, qui ex bonis, ff. de vul. & pup. ibi Bart. & Doctor.*

(5) *Desse libro. Fortè dicit, propter ea, quæ habentur in leg. 8. tit. 13. infra ead. partit. & in dist. leg. si is, qui ex bonis, ff. de vulgar. & pupil. & L. 22. tit. 3. ead. partita.*

L E X VIII.

Si pater instituat hæres duos filios, & uno instituto alium substituat, & moriatur institutus, necesse habet substitutus pupillariter omnia bona pupilli agnoscere, nec paterna potest repudiare, & alia adire, vel e contra, si tamen alius tertius fuerit in testamento substitutus, & mortuus, dum viveret, convenit cum superstitite substituto de repudiando bona paterna, tunc mortuo pupillo, substitutus succedit pupillariter in bonis pupilli mortui, & potest, si velit paterna bona repudiare, & in tali casu habebit paterna bona tertius hæres patris, alias non. Hoc dicit.

(1) *Decimos. Ortum habet ista lex à leg. quidam eulogio, C. de jur. deliber. & à leg. quasium, & à leg. si pupillus,*

establecido por heredero en vno con el moço (2) en el testamento de su padre, e otrosí, si le fue dado por sustituto; (3) que entonces conuiene en todas guisas, que sea otrosí heredero (4) en los bienes del mozo, maguer non quiera; o los desampare todos. (5) Mas si el moço, quando era biuo, e aquel que establecido por heredero en su lugar, se acordassen de so vno, que non quieran entrar los bienes del padre de aquel moço; si en aquel mismo testamento ouiesse establecido el testador a otro alguno (6) por heredero con ellos, entonces,

si muriesse el moço ante que fuesse de edad, el sustituto sobre dicho heredara por la pupilar sustitucion, e non entrara en los bienes del padre del moço, si non quisiere; mas heredarlos a aquel que fue establecido por heredero con ellos. Pero si el testador diessse sustituto al moço, en la manera que es dicha pupilar tan solamente, e non lo estableciesse por heredero de so vno con el hijo, así como sobredicho es; si el moço quisiere ser heredero en los bienes de su padre, e entrare en ellos, (7) conuiene que el sustituto sea heredero, tambien

lus, ff. de acquir. hered. & à leg. pater, ff. de privileg. credito. & anot. per Azo. in summa. C. de impub. & aliis substit. col. 3. versic. an autem institutus.

(2) Con el moço. Idem esset dicendum, si pupillus esset exheredatus: & iste alius, siue sit extraneus, siue frater pupilli, fuisset institutus in totum, quia in tali casu, acceptando paternam, cogitur acceptare pupillarem, secundum Joan. de Imol. in leg. qui patri, ff. de acquir. hered. in leg. quod supra quadrantem, ff. ad leg. Falcid. ubi gloss. reputata paternam voluit contrarium, sed cum Joan. de Imol. tenent Alex. & J. son. in dist. leg. quidam eulogio, quia militat ratio, L. sed & si plures, §. quos possum ff. de vulgar. & pupil. quæ fuit ratio fundamentalis istarum LL. secundum Bart. post Dyn. in L. fin. ff. de acquir. hered. ubi Bart. plenè discutit per latam distinctionem, quam facit in tribus fin. colum. ubi videbis alios casus ultra positos per istam leg.

(3) Sustituto. Procedit hoc, siue sit expressa pupillaris, siue tacita contenta in vulgari, quia etiam militat ratio, dist. §. quos possum, de qua in præceden. gloss. & satis probat ista L. cum generaliter loquatur, & L. qui patri, ff. de acquir. hered. ubi Alex. post Roma. & in dist. leg. quidam eulogio, ubi etiam Jaso.

(4) Heredero. Ipse, si vivat, intellige, & etiam si decesserit ante pupillum, quia adhuc ejus hæres cogitur adire, seu acceptare pupillarem hereditatem, ut est casus singularis, in dist. leg. qui patri, ff. de acquir. hered. Quid si adivit coactus ad petitionem fideicommissarii hæreditatem paternam, an etiam tunc procedat ista L. Vid. Alex. post Bart. & Rapha. Cum in leg. ita tamen, §. qui suspectam, ff. ad Trebell. tenentes, quod sic: quia tunc etiam militat ratio: dist. §. quos possum, licet Jaso. in dist. leg. quodam eulogio, dicat, quod hoc non est sine magna dubitatione.

(5) Todos. Id est, ut nec paternam, neque pupillarem substitutionem acceptet: nam si prius acceptet paternam, non poterit postea deserere eam, & pupillarem, L. sicut, C. de repud. hered. Bart. tamen, in dist. leg. fin. col. 3. ff. de acquir. hered. per leg. cum hereditate, ff. eod. vult, quod si obvenienci pupillari hereditate, vellet repudiare paternam, quod potest hoc facere, ne & habeat pupillarem: cujus dictum videtur approbari per istam leg. partitar. sed tene contrarium, prout etiam tenuit ipsemet Bart. si bi contrarius, in leg. testim. C. de impub. & aliis, & Ang. in leg. qui patri, ff. de acquir. hered. Joan. de Imo. in dist. leg. fin. colum. 2. Paul. de Cast. in dist. leg. quidam eulogio, col. 4. C. de jur. deliber. ubi etiam responder ad dict. L. cum hereditate, & istam leg. partitar, intellige, ut dixi, vel etiam potest intelligi: quod si est minor, cum adivit, & restituitur contra aditionem, sic restituitur utramque hereditatem deserat, sed quid sit institutus, qui erat minor, restituitur contra aditionem paternæ hereditatis, & sic restitutus vellit habere pupillarem ex substitutione, an possit? Videtur hic probari, quod non. Contrarium tamen videtur de mente Azo. in summa C. de impub. & aliis substitut. col. 3. ubi dicit: quod si impubes adivit paternam hereditatem, & decessit in pupillari ætate, & ejus substitutus velit in integrum restitui, ut repudiet portio-

nem paternæ hereditatis delata sibi ex persona impuberis: quod forte restituetur, sicut etiam pupillus poterat restitui, ut in leg. non solum, ff. de in integ. restit. licet Azo. videtur loqui in casu, in quo erat alius cohæres pupilli, seu in casu, in quo per existentiam sui hæredis tabulæ pupillares erant confirmatæ, ut in leg. si filius, qui patri, ff. de vulg. & pupil. hodie de jure regni videtur idem dicendum, & si ex testamento paterno hereditas maneret sine aditione, per leg. 1. tit. 2. lib. 5. ordi. & quia etiam, de jure communi loquendo, si quis restituitur contra hereditatis aditionem: cum tamen nudo nomine hæres remaneat, ut in leg. etsi sine §. sed quod Papinianus, ff. de minor. ex eo solo remanent confirmatæ tabulæ pupillares, ut tenet Bart. in dist. leg. fin. & est etiam de mente ejus in dist. leg. si filius, qui patri, ubi etiam Joan. de Imol. & Cuma. & alii moderni illud declarant super 1. leður, illius leg.

(6) A otro alguno. A contrario ergo, si nullus esset datus cohæres, cujus aditione confirmarentur tabulæ pupillares, non posset substitutus habere pupillarem hereditatem, ut probatur hic, & in leg. sed si plures, §. ex asse, ff. de vulg. & pupil. sed opponitur de leg. si filius, qui patri, eod. ritu. nam cum institutus hic fuerit pupillus, cui datus fuit substitutus cohæres cum eo institutus, licet uterque repudiaverit paternam hereditatem, substitutus habere debet pupillarem: cum existentia sui hæredis pupilli, confirmatæ fuerunt tabulæ pupillares: sed dic, quod talis existentia per dationem cohæredis extranei fuit sublata, ut in leg. apud Julianum, §. idem Julianus, ff. ad Trebell. & sic de jure communi: cum non adeatur hereditas ex testamento paterno, tabulæ pupillares evanescent: si verò cohæres fuisset, alter hæres suus, ut filius in potestate, tunc procederet, quod habetur in dist. leg. si filius, qui patri, & ita declarat gloss. & Doctor. in dist. leg. sed si plures, §. filio, ff. de vulg. & pupil. hodie tamen de jure regni, cum etiam hereditate non adita, valeant relicta, & quæcumque in testamento contenta, videtur, quod etiam si non esset cohæres, qui adeat, substitutus habere possit pupillarem hereditatem, per dist. leg. 1. tit. 2. lib. 5. ordina.

(7) Entrare en ellos. Est enim tunc juncta, & facta una hereditas patris, & pupilli: & ideo non potest illam substitutus separare, ut in leg. sed si plures, §. filio impuberi, ff. eod. L. si pater, ff. de privileg. creditor. versic. at cum substitutus, si verò pupillus, qui solus fuit institutus, abstinet se à paternâ: tunc substitutus bene potest habere pupillarem, dist. L. si pater, & L. si pupillus, in princ. ff. de acquir. hered. si tamen pupillus, qui adivit, poterat restitui, contra imixtionem, vel aditionem, poterit hoc beneficio uti ejus hæres, ut in dist. leg. non solum, ff. de in integ. restit. Azo. ubi supra. Bart. post Dyn. in leg. fin. col. 3. ad fin. in primo membro distinctionis, ff. de acquir. hered. sed adverte in hoc: quia gloss. mag. in versic. vel melius, in dist. leg. si pater, tenuit contrarium per text. ibi imò, quod ex quo substitutus approbavit voluntatem testatoris, ad eundem ex pupillari, videtur etiam approbasse aditionem factam per pupillum, secundum voluntatem testantis, & sic quod dict. L. non solum habeat locum in successione ab-

in-

bien en la eredad del testador, como en los otros bienes del moço, si muriere ante que sea de edad; e de otra guisa non lo podria auer. (8)

L E Y IX.

Como, aquel que porfijasse a algund moço, puede dar sustituto.

Si porfijasse algund ome al fijo de otro, que fuesse menor de catorze años, en aquella manera que es llamada en latin, arrogatio; (1) e despues desto, le dexasse sustituto en su testamento otro alguno en lugar deste moço, en aquella manera que es dicha, sustitutio pupillaris; tal sustituto como este non heredara en los bienes del moço. Fuera ende en aquella parte, que el moço deuia heredar, de derecho, en los bienes de aquel quel porfijo; que es la quarta parte (2) de

todo lo del porfijador, e lo al que le ouiesse dado algund su amigo, (3) de aquel que lo porfijo, por amor de aquel su padre adoptiuo. Mas los otros bienes que viniesen a tal moço como este, de parte de su padre natural, e legitimo, o de otra parte, heredarlos han los parientes mas propinquos del; si su padre natural non ouiesse (4) ordenado alguna cosa en razon dellos en su testamento.

L E Y X.

Por que razones desfalce la Sustitucion pupilar.

Desfate (1) la sustitucion que es llamada pupilar, por quatro razones. La primera es, quando el moço viene a edad (2) de catorze años, e la moza a doze, a quien estabiece el sustituto. La segunda es, quando tal mozo como este pierde la libertad que ha, e la Cibdad, e la familia.

E

intestato pupilli, non autem in succedente sibi ex substitutione pupillari, & illam gloss. sequitur ibi Bart. dicens esse notabilem ad declarationem. *dist. leg. non solum*, & idem vult Joan. de Imol. in *dist. leg. fin. col. fin. ff. de acquir. hered.* ubi dicit istam esse singularem limitationem ad *dist. leg. non solum*, & casum, in *dist. leg. si pater*, esse in hoc singularem, & non alibi Alberic. etiam in *dist. leg. si pater*, transit cum dict. gloss. post Din. Idem tenet Joan. de Imol. sibi contrarius, in *dist. leg. si filius qui patri*, & in *leg. sed si plures*, §. filio, ff. eod. ubi etiam Paul. de Cast. tene primum dictum Azo. & Bart. in *dist. leg. fin.* Alex. perpendit istam contrarietatem in *dist. leg. quidam eulogio*, col. 2. ubi ipse pro concordia opinionum distinguit, quod, aut sumus in casu, in quo absque adicione, seu immixtione pupilli, substitutio pupillaris erat confirmata: ut quia filius erat institutus in potestate, absque datione cohæredis extranei: & sic existentia fuit confirmata erat pupillaris substitutio: & tunc non sequitur ex necessitate, quod substitutus agnoscendo hereditatem pupilli ex substitutione pupillari, videatur confirmare immixtionem factam à pupillo: & quod tunc merito procedat opinio Bart. in *dist. leg. filio*, & in *dist. leg. fin.* secus verò, si erat necessaria immixtio pupilli ad confirmationem substitutionis, ut quia datus erat filio pupillo cohæres extraneus. Certè iste articulus est valde mihi dubius: neque ista concordia domini Alexand. multum stringit, licet videatur colorata, & forte in puncto juris verior est opinio. Bar. in *dist. leg. filio*, seu in §. si ex asse, & in *dist. leg. fin.* quæ, ut dixi, fuit opinio Azonis, cum dict. L. non solum procedat, sive hæres minoris, succedat ab intestato, seu ex testamento: neque de necessitate sequitur, quod ad eundem ex pupillari substitutione, videatur approbare aditionem factam per pupillum de hereditate patris, cum posset dici, quod approbat, ita tamen, ut saluum sibi remaneat beneficium restitutionis sibi competens ex persona minoris, per *dist. leg. non solum*, & L. si pater, in qua se fundat gloss. ibi non probat, quod per hoc excludatur substitutus à beneficio restitutionis: quo, & ipse minor in casu, in quo esset necessaria immixtio ad confirmationem tabularum pupillarium, posset restitui: ergo & ejus hæres, & procedit maxime stante hodie, *dist. L. ordin.* ex qua non egent aditione ex testamento paterno tabulæ pupillares.

(8) Non lo podria auer. Habita tamen utraque hereditate ex agnitione pupillaris poterit ex persona minoris restitui, ut dixi in gloss. supra proxima.

L E X IX.

Arrogato filio, potest arrogans pupillariter substituere in quartam solum bonorum arrogantis, & ea, quæ intuitu arrogationis ab amico ejus arrogatus, est consequutus: in cæteris verò bonis succedent pupillo, venientes ab intestato. Hoc dicit. Habuit originem ista L. à leg. sed

plures, §. in arrogato, ff. de vulgar. & pupil.

(1) En latin, arrogatio. Idem si esset adoptio, ex qua filius transiret in potestatem adoptantis, ut si detur à patre naturali avo, juxta leg. cum in adoptivis, C. de adopt. §. sed hodie, instit. eod. L. 9. tit. 16. 4. partia.

(2) La quarta parte. Quæ debetur arrogato, ut in leg. 8. tit. 16. part. 4. & in leg. si arrogator, cum concordant. ff. de adoption. & adverte, quod tunc debetur ista quarta, quando filius arrogatus esset impubes: secus autem esset, si esset pubes: quod satis probatur hic in ista leg. & in *dist. leg. si arrogator*, & in §. cum autem, instituta de adopt. & ita tenet, & declarat Salycet. in leg. pen. in princ. in 2. col. C. de adopt. & in L. 2. eod. tit. lex tamen, 8. tit. 16. part. 4. de qua supra indistinctè loquitur, ut arrogato filio debeatur ista quarta, neque distinguit, sive sit pubes, vel impubes, undè videtur fortè dicendum, quod illa sit intelligenda, secundum istam, scilicet, quando impubes fuit arrogatus, & quòd aliàs ista quarta non debeatur: sed quod tunc debetur arrogato filio puberi, tradit Salicet. in *dist. leg. 2.* vid. quæ dixi in *dist. leg. 8.*

(3) Su amigo. Adde *dist. leg. in arrogato*, L. sed si plures, ff. de vulgar. & pupil. dicitur ergo profectitium quiddam habet filius contemplatione, seu occasione patris, vel aliàs, ut hic, & in *dist. leg. in arrogato*, & ibi Bart. & Docto. late. Adde Bart. in leg. annua, §. 1. ff. de annui legat. Abb. in ca. sedes, colum. 5. de rescript. Joan. de Plate. in leg. 1. C. de castren. omnium Palatinorum. peculio; lib. 12. Bald. in leg. cum te, C. de donat. ant. nup. adde L. pen. & ibi Bald. C. de jur. deliber.

(4) Non oviesse. Potuit enim pater naturalis, & legitimus ei substituere, supra eod. L. 5.

L E X X.

Expirat pupillaris substitutio per maximam, mediam, vel minimam capitis diminutionem pupilli: idem si in vita instituentis efficitur sui juris pupillus, aut justa ratione ab hereditate patris se absteineat hæres: sed si injusta, cogitur agnoscere eam: & si ab abstinentia in integrum restituitur, reintegratur substitutio, quæ per abstentionem expiraverat. Item expirat si testamentum patris posthumi agnatione, vel aliàs infirmatur: aut si pupillus ad ætatem XIII. & pupilla ad ætatem XII. annor. pervenerint. Hoc dicit.

(1) Desfate. Ortum habet: à notatis per Azo. C. de impuber. & aliis substitut. in summa, col. 3. versic. expirat pupillaris substitut. & à gloss. in leg. in pupillari, ff. de vulgar. & pupillar.

(2) Viene a edad. Id est, quam primum attigerit 14. annorum ultimum diem in masculino, & 12. in femina, ut in leg. A qua etate, ff. de testa. gloss. in leg. 2. ff. eod. Bart. & Alex. in leg. pupillar. ff. de vulgar. & pupil. posset etiam pater minori tempore taxate metam pupillaris substitutionis, L. si quis ita, ff. eodem.

Esto seria , como si fuesse captiuo (3) de los enemigos de la Fe : (4) ca por tal prision perderia estas tres cosas sobredichas. Pero si al padre (5) acaesciese este captiuo, non se desataria por ende tal substitution pupilar, que ouiesse fecha de su fijo que non fuesse captiuo. E la tercera es, quando pierde la Cibdad, (6) e la familia, e non pierde la libertad : e esto seria , como si fuesse deserrado para siempre en algun lugar cierto. La quarta es, quando pierde la familia , (7) e non la Cibdad, nin la libertad. Esto seria, como si este fijo atal fuesse emancipado , e non estuuiesse en poder de otro, e el mismo consintiesse que le forjasse otro (8) alguno. Ca entonces mudase en familia agena, porque era ante por si , e se mete en poder de otro, e se haze de la compania de aquel que lo profijo. E esto mismo seria , si tal moço como este saliesse de poder de su padre, por qualquier manera. (9) E por qualquier destas quatro razones sobredichas,

Ley 3.
tit. 1.
lib. 4.
Recop.

desfallece la substitution que es llamada pupilar. E aun decimos, que desfallece, si el moço no quiere ser heredero (10) del testador, que le dio el sustituto. Pero si esto fiziesse engañosamente (11) este atal, queriendo mal al sustituto, e por ende no quisiesse ser heredero de los bienes del padre por razon del testamento : (12) entonces el Judgador deuele apremiar, que la reciba : e si non la quisiere recibir maliciosamente, non mostrando alguna razon derecha por que lo fasia, maguer muriesse ante que fuesse de edad, aura el sustituto la herencia del testador. (13) Otrosi dezimos, que si despues que el moço desechasse la herencia de su padre, se arrepentiesse, diziendo que queria ser heredero, e pidiere a algun Judgador del lugar, que le entregue de la heredad; estor ce, bien puede ser heredero : e maguer desfallecio la substitution, porque non quiso a primas entrar la heredad, afirmasse (14) por tal razon como esta,

luc.

(3) *Fuisse captiuo.* Si intelligas filium fuisse captivum vivo patre, planè procedit, ut in leg. *L. cornelia versic. si verò vivo patre. ff. de vulg. & pupil.* notat gloss. in leg. *pater. ff. de capti.* & in leg. *quod si filius, eod. titul.* non tamen expirabit tacita vulgaris, contenta in expressa pupillari, ut vult gloss. & ibi Bart. in *dist. leg. Cornelia*, idem Bart. in leg. 1. col. 8. *versic. ulterius quæro, eod. tit.* si verò intelligeres, mortuo patre, pupillum fuisse captivum: tunc licet de rigore juris, videbatur substitutionem pupillarem expirasse, ut in leg. *si quis filio exheredato, §. irritum, ff. de injust. rupt.* tamen de æquitate confirmantur tabullæ pupillares, ut in *dist. leg. pater, in fin. & in dist. leg. L. Cornelia*, hoc sive in captivitate decedat impubes, sive pubes: quia si non revertatur, fingitur decedisse præambula hora captivitatis.

(4) *Enemigos de la fe.* Sentit ista L. inter Christianos non habere locum jura captivitatis, quoad personas, vide per Bart. in leg. *hostes, in fin. ff. de cap.*

(5) *Al padre.* Adde *dist. leg. lex Cornelia in principio, & dist. L. si pater, in principio*; si verò pater, & filius sunt capti. vide leg. *si pater, ff. de vulg. & pupillar.*

(6) *Quando pierda la Cibdad.* Hæc est media capitis diminutio, vide *L. neque ei, §. eorum, de adopt.* possunt enim hæc pœnæ cadere in pupillum doli capax, *L. si arrogari, ff. de tutel. L. impubere, ff. de sur. L. impubere, ff. ad L. Cornelianam, de fal.* ratio est secundum Bart. post Guiliel. de Cogn. in leg. in *pupillari, ff. de vulg. & pupil.* quia etiam si pupillus esset pubes, in tali statu non posset testari, *L. ejus, qui, §. fin. ff. de testa. L. 15. tit. 1. supra ead. part.* unde testamentum factum irritaretur, ut in *dist. §. irritum.* Sed cum hodie per *L. 4. Tauri* possit testari, videtur, quod non procedat quod hic habetur, & sic quod substitutio pupillaris non expiret.

(7) *Quando pierda la familia.* Hæc est minima capitis diminutio, & vide *L. neque ei, §. eorum, ff. de adopt.*

(8) *Que le porjassse otro.* Tunc tamen in effectu non expirat pupillaris substitutio: quia ex stipulatione debetur hæreditas illis, qui succedunt ex substitutione, si facta non esset arrogatio, *L. non aliter, & L. bis verbis, ff. de adopt.* & quid si moriatur arrogator, an reconvalecat pupillaris substitutio facta à patre naturali? Vid. gloss. ubi eleganter Bald. col. 5. *ff. de adoption.* & quid si ex dispensatione Papæ pupillus ingrederetur monasterium, vel traderetur monasterio à parente, an tunc expiret pupillaris substitutio? Vid. per Bart. & Imol. in *dist. leg. in pupillari*, ubi vide Alex. & Jaso.

(9) *Qualquier manera.* Et sic videtur, quod etsi per dignitatem exeat, substitutio pupillaris expiret: cujus contrarium tenet Bart. in leg. 2. in *princip. col. 3. versicul. ulterius quæro, quod si exeat, & c. ff. de vulg. & pupil. &*

*secundum hoc, etiam videtur intelligenda ista lex partitarum, ut etiam tetigi in leg. 14. tit. 8. part. 4. est enim commodum filii impuberis, ut pater sic faciat testamentum per legem ex tribus, C. de inofficio. testamen. licet fortè ex verbis generalibus hujus leg. posset dici contrarium, quantum ad substitutionem pupillarem & tex. in authent. *confit. quæ de digni. in §. illud, colum. 6.* liberet filium à patris potestate, in quo se fundat Bartolus, non loquitur in substitutione pupillari: non tamen audeam recedere à dict. Bart. cum quo communiter Doct. transeunt: quia (ut dixi) substitutio pupillaris est favor, & commodum filii gloss. in *dist. leg. ex tribus.**

(10) *No quiere ser heredero.* Habes hic, quod substitutio pupillaris evanescit, pupillo repudiante paternam hæreditatem: & sic, quod existentia sui hæredis non confirmat tabulas pupillares. Cujus contrarium probatur in leg. *pater, ff. de privileg. credito. & in leg. si filius, qui patri, ff. de vulg. & pupil. & in leg. si pupillus, ff. de acquir. hæred.* unde videtur corrigere jus commune, quod non credo verum, quia ubi istæ leges partitarum hoc non expriment, non est de earum intentione jus commune corrigere: imò debet suppleri, intelligi, & limitari per jura communia, unde intellige istam leg. quando pupillus fuit datus cohæres extraneus: quia tunc sinitas tollitur, ut in leg. *apud Julianum, §. idem Julianus, ff. ad Trebell.* quando verò existentia sui hæredis non esset sublata, fatendum est ex ea confirmari tabulæ pupillares: cum neque per istas LL. partitarum jura sinitatis sint sublata in his, in quibus sinitas est favor filiorum suorum, ut in leg. 21. & ibi dixi tit. 3. *supra ead. part.* & favor est, quod confirmetur testamentum pupillare, ut in *instit. de pupil. substit. in princ.* vide latè in ista materia Bart. & Alexand. & Doctor. in *dist. leg. si filius, qui patri*, ubi etiam vide, an reviviscat sinitas, si extraneus cohæres repudiet, ut ex ea pupillaris substitutio confirmetur, & communis conclusio est, quod non, ut etiam tradit Socinus, ibi *colum. 10.* quem vide, an autem hodie etiam non adita hæreditate conservetur pupillaris substitutio, ex leg. *ordina.?* Vid. quæ dicam infra eod. in gloss. super verbo, *se desataria.*

(11) *Engañosamente.* Concordat cum leg. 2. *versic. planè, ff. de vulg. & pupil.*

(12) *Del testamento.* Volens ab intestato habere, & vide, quæ in hoc notat Bart. in leg. *si arrogator, in fin. ff. de adop.*

(13) *Del testador.* Et etiam hæreditatem pupilli, ut probatur in *dist. leg. 2. versic. planè & ibi Paul. de Cast. notat.*

(14) *Afirmasse.* Concordat cum leg. 2. *versic. ergo si minor, ff. de vulg. & pupil.*

luego que sea entregado della; de guisa, que si muriese el mozo ante que sea de edad de catorze años, heredara el substituto los bienes del testador, e del mozo. Otrofi dezimos, que feyendo quebrantado por alguna razon derecha, el testamento que ouiesse fecho algun testador, en que ouiesse dado substituto el padre a su hijo, o alguno otro, en la manera que es dicha pupillar, que se desataria (15) la substitucion porende. E aun dezimos que desfallece esta substitucion pupillar, si

el padre fiziere despues otro testamento acabado. (16) Eslo mismo seria, si despues que el padre hizo testamento, e dexo substituto a su hijo, le nasciesse otro hijo, (17) o hija.

L E Y XI.

Como se haze la Substitucion que es llamada exemplaris, e como desfallece.

Exemplar substitucion, diximos, que es aquella, que pueden facer los padres, e las madres (1), a sus hijos (2) que son locos, o sin me-

(15) *Se desataria.* Concordat cum leg. Papinianus, §. sed neque impuberis, ff. de inofficio. testam. de jure tamen communis per autben. ex causa, C. de liber. prate. communis conclusio est, quod conseruetur pupillaris substitutio, rupto testamento ex causa præteritionis, vel ex hæredationis, ut tenet Bart. in leg. 1. §. 1. & ibi communiter Doctor. ff. de vulgar. & pupil. & in dista autben. ex causa, post gloss. ibi Dyn. tamen, ut refert Bart. in dist. §. 1. tenuit contrarium dicens, quod autben. ex causa loquitur in legatis, & fideicommissis, quæ etiam sine testamento possunt ab intestato relinqui, non in substitutione pupillari: quæ iton tenet sine testamento paterno, L. 2. §. adeo, & §. prius, ff. de vulgar. & pupil. & supra eod. L. 6. & istam opinionem. approbat ista L. partitarum, quæ etiam videtur fuisse opinio. Azo. C. de impuber. & aliis substit. in summa, col. 3. C. ad finem, quod tenet menti: nam licet ex leg. 1. tit. 7. & leg. fin. tit. 8. ead. part. approbetur id, quod habetur in dist. autben. ex causa, tamen in substitutione pupillari procedet hodie in regno ista L. & opinio etiam Dyni contra commun. nititur comprobare Jaso. in dist. leg. 1. §. 1. ubi vide per cum. opinioem etiam Dini tenet Bald. in autben. ex causa, colum. 9. & 10. C. de liber. praterit. nec obstat L. 1. tit. de los testamentos, lib. 5. in ordina. rega. quia illa L. tantum decidit casum illum, quando deficit hæredis institutio, quia testator illam non fecit, vel si fecit, hæres no adivit hæreditatem, & iste casus, de quo in ista leg. partitarum, quando testamentum dissolvitur ex causa præteritionis, vel exhæredationis, non deciditur ibi: ideo remanet sub dispositione juris communis, L. commodissimè, ff. de liber. & postib. L. si extraneus, ff. de condit. ob caus. nisi ad hoc respondeas, quod paria sunt, institutionem non fecisse, vel inutilem fecisse, cap. inter corporalia, de translat. Episc. vel elec. & facit bonus text. in leg. si aut nullum, C. de leg. hære. & paria sunt nullo modo facere, vel ineptè facere, L. 2. & ibi notat Bar. in princ. C. de success. edi. Præterea si substitutio pupillaris teneret vigore illius leg. ordi. etiam quando nullum instituit hæredem ex verbo, en las otras cosas, ibi posito, nam ista appellatio, cæterorum etiam continet tabulas pupillares, ut tradit Bart. in dist. §. 1. à fortiori tenebit, quando instituit, & ex causa præteritionis rumpatur ex his, quæ dicit gloss. in dist. §. 1. item quod procedit illa L. ordina. in his, quæ necessariò institutionem hæredis exigunt, & non debet restringi ad ea, quæ ab intestato in codicillis fieri possent, de quo vide, quæ dixi in leg. 2. tit. 7. ead. part. in gloss. super verbo, no quisera, quid autem in substitutione exemplari Bald. vult in leg. humanitatis, colum. 5. C. de impub. & aliis substit. quod non possit fieri filio præterito, & vide ibi ad me.

(16) *Otro testamento acabado.* Concordat cum leg. si quis eum, §. 1. ff. de vulgar. & pupil.

(17) *Otro hijo.* Et sic agnitione posthumi substitutio pupillaris expirat eo quia rumpitur paternum testamentum, quod Bart. in leg. in pupillari, ff. de vulgar. & pupil. dicit, quod procedebat olim: & quod hodie non expirabit per dist. autben. ex causa, contra cujus dictum habes casum hic de jure partitarum, & dixi in gloss. præceden. adde etiam, quod si pupillus moriatur, vivo testatore, quod expirabit pupillaris substitutio, ut in leg. quod si filius, ff. de capt. & not. Joaz. Adr. in addition. ad Specula. tit. de

testa. in princ. in 1. addition. magna. in 3. colum. versic. ex quo sumus, ubi dicit, quod substitutus non veniet, neque ex pupillari, neque ex tacita vulgari: quod tamen intellige, ut per Bart. in leg. L. ex Cornelia, in fin. ff. de vulgar. & pupil. & in leg. cum patronus, ff. de lega. 2. & in leg. pater, ff. de adoption.

L E X XI.

Exemplariter substituit pater filio fatuo, sic: instituo filium meum hæredem, & si in stulticia moriatur, Titium sibi substituo: sed si descendentes haber mente captus, illi sunt substituendi: alias ejus frater: & si fratrem non habet, quilibet extraneus potest substitui: & dicitur exemplaris exemplo pupillaris: quia utraque propter sensus defectum fit, & si in furore moritur, admittit substitutus. Eo respiciente: vel ei nato filio: aut testatore per aliud testamentum substitutionem revocante: expirat dicta substitutio. Hoc dicit. Habuit ortum à leg. humanitatis, C. de impuber. & aliis substit. & à lege, ex falso, ff. eod. titulu.

(1) *Las madres.* Extende hoc, etiam si mater transierit ad secundas nuptias, secundum Bal. in leg. humanitatis, col. 8. C. de impub. & aliis substit. contra Bart. in leg. ex falso, de vulg. & pupil. cum quo contra Bart. transit Joan. de Imol. in dist. leg. ex falso; & Sali. in dist. leg. humanitatis, & idem Imol. in cap. Raynuntius de testa. in materia exemplaris substitutionis, quod indubiè procedit, si mater humaniter, & honestè circa filium testata sit, non si corrupto animo tali, quod filius, si esset sane mentis, aliter testaretur, ut tradit Ang. Aret. in §. qua ratione, instit. de pupil. substit. cujus verba valdè placent Guilliel. Bene. in repe. dist. cap. Raynuntius super verbo, si absque liberis moreretur, 2. in materia exemplaris substitutionis. Poterit etiam mater filiis suis bastardis non natis ex damna. coitu, juxta id, quod habetur in leg. 9. Tauri exemplariter substituere, ut vult Bald. in dist. leg. humanitatis, col. 10. versic. 2. videamus de personis, & tradit Guilliel. Bene. ubi supra, col. 4. quid autem si mater, vel avus maternus concurrat in substituendo exemplariter, quis præferatur? Vid per Bald. in dist. leg. humanitatis, col. 11. versic. 5. queritur, & melius per Bart. in dist. leg. ex falso, col. 3. versic. Quæro si avus, ubi etiam in quaestione antecedenti vide per cum. Quid si pater, & mater ambo substituerint, qualiter, & in quibus bonis substituti succedent?

(2) *Fijos.* Sed in filio exhæredato possit exemplariter substitui L. ista inferius, in forma hujus substitutionis videtur velle, quod non, & idem probari videtur in dist. leg. humanitatis, ubi Bart. hoc tenet, & in dist. leg. ex falso, & utrobique Doct. communiter. Sed in puncto juris fortè verior est opinio, quod possit filio exhæredato ita substitui: cum etiam furiosus rectè exhæredari possit ex causa ingratitudinis commissa ante furorem, L. nonnumquam, §. si vi. ff. de usufructu. L. fin. §. sed cum antiquitas, C. de cura. furio. Bart. in dist. leg. ex falso, sicut enim pupillariter substituitur filio exhæredato, ut in leg. 6. supra eod. sic etiam potest exemplariter: cum etiam ista substitutio illa imitetur, ut hic habes, nec obstat ista L. in modo formali: quia ex hoc non potest id inferri: cum idem dixit in leg. 5. supra, eod. in forma pupillaris, neque dist. L. humanitatis, ita urget, quod ex ea fundetur communis opinio, & contra communem tenet Decius, ibi colum. 4. & Didacus à Covarruias in suo commento, cap. Raynuntius, §. 6. de testa.

moria: (3) e fazese en esta manera, (4) diziendo así: Establezco por mio heredero a fulano mio fijo, e si el muriere en aquella locura (5) en que agora es, etablezco por su heredero en su lugar a fulano ome. Pero si este loco a quien dan el sustituto, ouiere fijo, o nieto, (6) o alguno de los otros que descien den por derecha línea del, deuenlos sustituir (7) en su lugar, e non otros. E si alguno de los non ouiere, entonces le pueden dar sustituto a su hermano, si lo ouiere; e si non ouiere hermano, puedenle dar por su sustituto otro extraño. (8) Etal sustitucion como esta es dicha, exemplar; porque es fecha a semejanza, Partida VI.

(3) *Loco: o fin memoria.* Adde *L. ex falso, & dist. L. humanitatis, & L. fin. §. fin. C. de cura furis*, poterit ergo substitui exemplariter furioso, vel mente capto, ut mutis, & surdis, qui testari non possunt: & etiam prodigis, quibus facta est interdictio, ut omnes dicunt in *dist. leg. ex falso, ff. de vulg. & pupil.* Bald. etiam in *dist. leg. humanitatis, C. de impub. & aliis substit. col. 11. vers. 6. queritur.*

(4) *Fazese en esta manera.* Fit etiam verbis generalibus, ut si dicat: instituo Titium, & Sempronium filios meos heredes, & eos invicem substituo: nam si uterque est furiosus, vel mente captus, sub his verbis inest exemplaris substitutio, secundum Bart. in *L. Lucius, ff. de vulg. & pupil.* ubi etiam Alex. *col. pen. Jason. col. 11.* vel si diceret, substituo filio meo Titium, licet nulla fiat furoris mentio, ut voluit Bart. in *leg. ex falso, ff. de vulg. & pupil.*

(5) *Muriere en aquella locura.* Institutio sub hac forma concepta, complectitur vulgarem, si filius, relictura sibi sana mente, noluerit esse hæres, vel adhuc in furore existenti fuerit ejus nomine hæreditas legitime repudiata: compræhenderetur etiam pupillaris, si ipse filius decesserit ante pubertatem in furore: erit enim tunc verè exemplaris, cum decesserit post pubertatem in furore, secundum Bartolum: cujus opinio est communis in *dist. leg. ex falso, col. 7. ff. de vulg. & pupil.* Sed est pulchrum duium, an substitutio concepta sub forma hujus leg. scilicet, si filius meus decesserit in furore, si contingat, quod filius intra pubertatem, cessante furore, decessat, an succedet substitutus ex pupillari contenta in exemplari, & sic an tali casu in exemplari contineatur pupillaris? Quæ investigatio magni est effectus, & utilitatis: quia in exemplari solum potest substitui, qui debet succedere aliis ab intestato, ut statim habetur in ista leg. in pupillari verò substitui potest quilibet extraneus, Alexan. in *dist. leg. ex falso, col. 6. post Salice. in leg. humanitatis, colum. 7. C. de impub. & aliis substit. vers. nunc quero*, vult, quod isto casu taliter facta substitutio, nullo modo valeat: ex quo testator expressit casum, si filius decesserit in furore, qui tamen non evenit, quod est bene notandum. An autem hoc possit limitari, nisi in taliter facta substitutione, datus esset substitutus extraneus, & non de illis, de quibus hic, & in *dist. leg. humanitatis*, nam tunc videtur de mente testatoris substituire pupillariter: ex quo non posset substitutus capere ex exemplari: & qualis sit substitutio, ex mente, & potestate testatoris dependet, *L. in testamento, C. de testa. milit. L. si ita quis, ff. de vulg. & pupil.* Cogita, quia etiam videtur posse dici, quod etiam isto casu tunc videatur substituire pupillariter, si filius decessat in furore: non si sanæ mentis, utilius ergo erit, ut exemplaris substitutio sic fiat: filio meo furioso talem substituo, tunc enim compræhenditur expressè pupillaris, si filio impuberi facta sit exemplaris, secundum Bart. & Doct. ubi supra. & quod non se astringat testator ad formam hac leg. positam: nota tamen, quod etiam exemplaris concipiatur in casu furoris, ut hic: trahetur etiam ad casum, si filius prodigus, vel mutus, vel furdus de-

ca exemplo de la pupilar. Ca, así como al moço menor de catorce años dan sustituto, porque non ha entendimiento de fazer testamento, si muriere en tal tiempo; por esta misma razon le pueden dar al loco, o al desmemoriado: e si muriere en la locura, aura el sustituto todos los bienes del. Pero tal sustitucion como esta se puede hacer en tres maneras. La primera es, si quando aquel a quien dan el sustituto, es desmemoriado, e despues de esto torna en su memoria. (9) La segunda es, quando le nasce fijo, (10) o fija. La tercera (11) es, si aquel que la hizo, la revoco por otro testamento, que hizo despues.

K

LEY

cesserit, *L. Gallus, §. & quid si tantum, ff. de libe. & posthu. Bart. & Alex. in dist. leg. ex falso.*

(6) *Fijo, o nieto.* Non distinguitur sic sapiens, seu sanæ mentis, vel ne: intelligendum tamen est de sapiente, prout habetur in *dist. leg. humanitatis, C. de impub. & aliis substitut.* nam mente capti excluduntur ab ista substitutione, licet non excludantur à legitima: ut dicam in gloss. sequenti, & tenet Angel. in *dist. leg. humanitatis* ubi etiam Decius, *colum. penult.*

(7) *Deuen los sustituir.* Etsi plures sint filii furiosi, posset unum tantum ex eis substituere, ut in *leg. humanitatis, C. de impuber. & aliis substitut.* dum tamen alios instituit in legitima, vel ex hæredet, prout voluit gloss. fin. in *dist. leg. humanitatis*, cum qua relidet Alex. & est communis opinio, secundum Ang. in *§. qua ratione, instit. de pupil. substit.* in hoc etiam residet Decius in *dist. leg. humanitatis, in fin.* ubi respondet ad leg. Papinianus, *§. sed neque impuberis, ff. de inofficio. testa.*

(8) *Otro extraño.* Qui etiam matrem pupilli furiosi excludet, ut satis hic innuitur, & tenet Bart. in *leg. ex falso, ff. de vulg. & pupilar. col. 6. vers. juxta hoc quero, & colum. 7. vers. ultimò quero*, cujus opinio est communis, & eam defendit Decius, contra Bald. & alios, in *dist. leg. humanitatis, in 6. nota.*

(9) *Tornar en su memoria.* Quid, si furor rediret? Dic, quod adhuc substitutio capiet vires, ut tradit Bart. in *dist. leg. ex falso, colum. penult. ff. de vulg. & pupil.* & probatur in *leg. cum filius, ff. de curato. furio. & in leg. qui tertiana, ff. de adilit. edict.* & procederet planè, si furor in brevi reverteretur, quod si post multum tempus, dubia esset opin. Bart. & fortè non procederet, prout voluit Bald. in *dist. leg. humanitatis, circa finem, vers. 4. quero*, & Angelus, in *§. qua ratione, instit. de pupil. substit.*

(10) *Le nasce fijo.* Concordat cum *leg. ex falso, in princ. ff. de vulg. & pupil.* & intellige de filio legitimo, & naturali: puta ex matrimonio ante furorem contracto, *L. patre furioso, ff. de bis, qui sunt sui, vel alien. jur. & vide per Jaso. in dist. leg. humanitatis, colum. fin.* dicit etiam Guilliel. Bened. in *repet. cap. Raynuntius, de testam. super verbo, si absque liberis moreretur, 2. in materia exemplaris substitutionis*, quod intelligi debeat de filio sapienti: quia si nasceretur demens, & in dementia perseveraret, non rumperet secundum eum, substitutionem patri suo factam. Movetur, quia eo casu filii jam nati, eam non rumperent, si dementes essent, ut in *dist. leg. humanitatis*, cujus dictum, in hoc non videtur verum, propter generationem hujus leg. & *dist. L. ex falso, in princ.* nihil in hoc distinguendum. Et quia, ut dixi, quod disponitur in *dist. leg. humanitatis*, debet intelligi, dum tamen alii filii mente capti instituantur in legitima, vel ex hæredentur: & imputer sibi testator pater, qui non providit circa istum casum, si filius furiosus demens nasceretur, relinquendo ei legitimam.

(11) *La tercera.* Quartam adde ex defectu ejus, cui est facta, tradit Bart. in *L. ex falso, ff. de vulg. & pupil. in fin. principii, quem alii Doct. seq.*

L E Y XII.

Como se haze la Sufitucion, a que llaman en latin, Compendiosa, e que fuerza ha.

Compendiosa sustitucion, de que de suso fablamos, se haze desta guisa, (1) como si dixelle el testador: Fago mio heredero a fulano mio fijo, (2) e quando quier que el muera, sea su heredero (3) tal ome. En tal caso como este dezi-

mos, que si es Cavallero (4) aquel que la haze por tales palabras, e el fijo a quien dan el sustituto ha madre, (5) si se muriere el moço ante de catorze años, (6) e la hija ante de doze, estonce el sustituto heredara todos los bienes del; e la madre non aura ninguna cosa (7) ende. E si el moço, o la moça, muere despues (8) de la edad sobredicha, estonce aura la madre (9) la tercera parte (10) de la heredad, de todos los bienes que el

L E X XII.

Substitutio compendiosa fit n hęc verba: tal-m filium meum instituo: & quodcumque moriatur talis sit hęcres: quę si fit à milite, mortuo filio infra pupillarem ætatem, admittitur substitutus pupilli exclusa matre: sed post pubertatem: habebit mater tertiam bonorum patris, & omnia ejus bona aliunde provenientia: & jura sepulchrorum patris. Sed alia bona habebit substitutus. Si verò miles eandem substitutionem extraneo hęcredi fecit: ad omnia bona quodcumque decedit, admittitur substitutus. Si autem per dicta verba eam fecit paganus, admittitur substitutus, matre exclusa, infra pupillarem ætatem: postea autem repellitur in totum substitutus: sed si eam fecit per verba substituo: aut dixi: volo, quod sit talis matres: tunc post pupillarem mortuo, habebit mater tertiam bonorum patris, & alia, de quibus supra, & substitutus alia bona. Hoc dicit.

(1) *Se face desta guisa.* Potest etiam fieri verbis generalibus, etiam non adjiciatur verbum (quodcumque) ut si dicat, si decesserit filius meus, substituo Petrum: hęc enim indefinita æquipollet universali, *L. si pluribus, ff. de lega. 2. tenet gloss. magna, in leg. in testamento, 1. C. de milit. item, si dicat, si sine liberis filius meus decesserit gloss. in cap. si pater, de testam. lib. 6. item etiam ita fit, si filius meus decesserit intra pupillarem ætatem, vel post: vel intra vicefirmum quintum annum, *L. centurio, & ibi Bart. ff. de vulgar. & pupil.**

(2) *Mio fijo.* Rectè ponit exemplum in filio: ut appareat sub compendio istam substitutionem amplecti diversa tempora pupillaris, *S. ætatis, & pubertatis, L. precibus, & ibi gloss. C. de impuber. & aliis, & in capitulo, si pater, in verbo, abque deductione, de test. lib. 6. fit etiam à milite hęc substitutio extraneo. ut infra ead. leg. & ibi dicam.*

(3) *Sea su heredero.* Ista sunt verba directa, ut dicit gloss. in leg. verbis civilibus, & in leg. Centurio, ff. de vulgar. & pupil. vide per gloss. in leg. eam quam, in verbo directis, C. de fideicommiss. & Bart. in leg. 2. C. communia de leg.

(4) *Cavallero.* Idem in Doctore, vel Advocato, & Clerico. tenet Alex. qui latè hoc examinat in leg. Centurio, 1. & 2. colum. cum sequentibus, ff. de vulgar. & pupil. qui licèt in hoc ibidem impugnetur Socin. tenenda videtur opinio Alexand. cum illud privilegium non detur militibus ratione simplicitatis, sed ratione exercitii militaris: quod militabit in Doctore, actu legente, & Advocato, ad vocationis officium exercente: & Clerico, qui est miles cœlestis militiæ vide leg. 8. & quæ ibi dixi, titul. fin. 2. part. & de quo milite intelligatur, vide ibidem per Alex. & Bald. in leg. in testamento, in fine, C. de testamen. milit. nam intelligitur de militantibus causa reipublicæ, & quæ dixi in leg. 49. tit. 5. partit. 5.

(5) *Ha madre.* Idem si haberet aviam, vel alios descendentes, quibus deberetur legitima, ut in leg. nam & si parentibus, ff. de inofficio. testamen. L. 6. in ordina. Tauri.

(6) *Ante de catorze años.* Et sic patet, quod in casu hujus leg. substitutio compendiosa facta fuit filio impuberi. Quid autem, si per verba directa, de quibus hic substituerat miles filio puberi, an etiam matre existente in medio, valeret jure dicto, & excluderet matrem etiam à legitima? Gloss. in leg. precibus, super verbo fideicommissi. C. de impuber. & aliis substitis. vult, quod sic, & est de men-

te Azo. C. eodem, in summa, & opinio illius gloss. est communiter approbata, & ibi per eam, vide rationem diversitatis.

(7) *Ninguna cosa.* Concordat cum leg. precibus, C. de impuber. & aliis substitis. & L. Papinianus, §. sed neque impuber. ff. de inofficio. testam.

(8) *Matre despues.* Sine liberis intellige *L. cum avus, ff. de conditio. & demonstratio. L. cum acutissimi, C. de fideicom. L. 10. tit. 4. ead. part.* ubi vide, quæ dixi.

(9) *Aura la madre.* Sed an habebit, ut succedens ab intestato in bonis filii, cum onere fideicommissi restituenti reliqua bona paterna substituto: vel an habebit, ex eo quod directa militaris post pubertatem non comprehendat legitimam filii, nec alia, de quibus, hic favore matris licèt ex directa militari substitutus succedat in bonis patris, privilegio militari: non satis aperit ista lex, imo, cum hic non exprimat, quod substitutus capiat reliqua bona patris de manu matris, prout expressit in casu fin. buj. leg. videtur isto casu voluisse, quod substitutus directo per se capiat: & ista investigatio magni est effectus ob ampliores utilitates, quas habet directa substitutio, quam fideicommissaria, ut tradit Bart. & Ang. in leg. Centurio, col. 2. ff. de vulgar. & pupil. ubi etiam Alex. & latius Guiliel. Benedic. in repet. cap. Raynuntius, de testa. in verbo, si absque liberis moreretur 2. in tractatu compendiosa, vide, quæ dicam in gloss. sequenti, & in gloss. super parte, de linage de su padre.

(10) *La tercera parte.* Hęc erat jure isto partitatur, & de jure communi legitima filii, *L. 17. tit. 1. 6. partita, & in authent. novissima, C. de inofficio. testamen.* & ex hoc videtur reprobari hic communis Doctorum opinio in leg. Centurio, ff. de vulgar. & pupil. qui sequentes ibi Bart. volunt, quod substitutio compendiosa verbis directis facta à milite filio impuberi, post pubertatem valeat, ut directa militaris, & substitutus succedat in omnibus bonis patris, exclusa matre, etiam à legitima filii: licèt Paul. de Cast. in dist. leg. precib. colum. penult. concludat, nec per directam militarem post pubertatem posse legitimam tolli: nedum matri, si ipsa existat: sed neque aliis venientibus ab intestato ad successionem filii, quod etiam tenet Alexand. de jure novissimo authenticorum hodie procedere, licèt non de jure antiquo digestorum, quo poterat miles filium privare legitima: quia etiam illo tempore poterat filium, etiam sine causa exhæredare, *L. fin. de inofficio. testamen.* sed hodie, dicto jure novissimo statutum fuit, quod non possit exhæredari, etiam à milite, ut est magis communis opinio, juxta gloss. in leg. adversus, & in leg. fin. C. de inofficio. testamen. tenet Bart. & Doct. in authentica, ex causa, C. de liber. prate. undè videtur, quod hodie non possit filio militis legitima tolli ex directa militari. Socinus verò, in dist. leg. Centurio, respondens ad hoc fundamentum Alexand. tenet opinionem Bart. & aliorum, dicens, quod licèt facta sit correctio in actu odioso, ut non possit filius exhæredari: non sequitur, quod etiam facta sit correctio, quando filius est institutus, & gravatus per substitutionem directam: & in materia correctoria strictè proceditur. Decius etiam in dist. leg. precibus, colum. penul. numero vigesimo quinto, tenet idem cum Socin. dicens, quod alia fit ratio, quod alia sit ratio, ut possit miles ex directa militari filium privare legitima, quam illa quæ colligitur ex dictis Alexand. videlicèt, quod hoc

el moço heredero de su padre, e todo lo al que gano de otra parte, onde quier que lo ganalle; otrosi las sepulturas que le pertenescen de linage de su padre: (11) mas todos los otros bienes (12) del finado (13) deve auer el sustituto. Mas si el Cauallero, non auiendo hijos, estableciessè en su testamento por heredero alguno que non fuessè de los que descendissen del, (14) estonce el sustituto que fuessè y puesto por las palabras sobredichas, (15) auria toda la heredad (16) del heredero,

Partida VI.

hoc sit ex natura ipsius directæ substitutionis: quæ est, quod omnia bona, absque diminutione in substitutum transferantur, hæc enim videtur peculiaris natura directæ substitutionis, undè secundum eum opinio, quod ex hac directæ filius privetur legitima, indistinctè videtur verior, etiam de jure novissimo, vide ibi per eum, & per Socinum in *dist. leg. Centurio, cbar. penultim. col. 3.* approbatur ergò hic in ista L. *particularum favore matris existentis in medio opinio Azo. in summa, C. de impuber. & aliis substitut. col. 3. versic. compendiosa substitutio*, ut directæ militaris favore matris obliquetur post pubertatem, & valeat jure fideicommissi: quam etiam tenet *gloss. in dist. leg. precibus*, in qua leg. satis hoc probatur, cui nulla responsio Doctorum tenentium contrarium satisfacit, & sic in fideicommissaria substitutione non comprehenditur legitima filii, ut in leg. *quoniam in prioribus, & in leg. ex tribus, C. de infofficio. testament. L. 11. tit. 4. ead. partit.* Adverte tamen, quòd cum hoc sit favore matris, si mater non existat aliis hæredibus, filii existentibus, quibus non debetur legitima, tales hæredes in totum excluduntur à bonis patris militis, ex directæ militari, etiam quoad legitimam debitam filio: per rationes, de quibus supra, si tamen miles substitueret per verbum commune, veluti per verbum (substituto) tunc post pupillarem ætatem, etiam matre non existenti in medio, traheretur ad fideicommissum, ut tradit Alexand. in *dist. leg. Centurio, 14. colum. versic. ex prædictis*. Adverte etiam, quia in casu, quo mater debet habere legitimam filii, videtur intelligi debere, si filius hæreditatem patris adivit, prout etiam habetur in *dist. leg. precibus*, nam si non adisset, succederet substitutus ex vulgari in compendiosa contenta: & matrem etiam à legitima excluderet: cum per vulgarem succedatur defuncto, non ei, cui facta est substitutio, *insit. de vulgar. substit. in princ. & quæ notantur per gloss. & Doctor. in leg. fin. C. de insit. & substit.*

(11) *De linage de su padre.* Intelligi debet de omnibus sepulchris, tam familiaribus, quam hæreditariis, L. *quia perinde, §. substituta, ff. ad Trebell. L. familiaria, & L. vel quod ff. de religiof. & sumpt. fun. & C. eod. L. si sepulchrum*, & sic substitutio compendiosa, de qua in isto primo casu hujus legis post pubertatem filii, favore matris, obliquatur, & valet, ut fideicommissaria: quia si valeret, ut directæ militaris: jura sepulchrorum, tam, quæ habentur à genere paterno, quam reliqua transirent in hæredem directum, ut habetur in *dist. leg. vel quæ, & in dist. leg. si sepulchrum*, quia tamen L. ista, isto casu voluit, quòd ista substitutio obliquaretur, & valeret jure fideicommissi, inde est, quod jura sepulchrorum ex parte patris, sive hæreditaria, sive familiaria manere debeant apud matrem succedentem filio, & non transirent in substitutum: eo quia venit jure fideicommissi, ut in *dist. leg. quia perinde*, quia fideicommissarius non est hæres, licet loco hæredis habeatur, idemque erit dicendum in jure patronatus Ecclesiæ: ut non transeat in substitutum fideicommissarium, ut not. Bart. in *dist. leg. quia perinde*, & ibidem Alexand. legens dict. legem, *sub lege, quamvis, §. nihil, eodem titulo, & in leg. Centurio, colum. 9. ff. de vulgar. & pupil.* Joan. de Imol. in *leg. si patroni, in principio, ff. ad Trebellianum*.

(12) *Todos los otros bienes.* Sed an prælegata, & donationes, quas pater fecit filio, venient ad substitutum, vel

quando quier que muriesse. (17) E si aquel que fizo la sustitucion por las palabras sobredichas, (18) non es Cavallero, e aquel a quien dan el sustituto, es menor de catorze años, si muriere este atal, ante que sea de edad de catorze años, seyendo varon, o muger de doce, aura el sustituto la heredad, e la madre non aura ende ninguna cosa. Mas si muriere despues desta edad, estonce el sustituto non heredara ninguna cosa (19) de los bienes de aquel en cuyo lugar fue sustituto; ante

K 2

los

manebunt apud matrem, colliges ex leg. *Marcellus, §. quidam*, & ibi per Alexand. *ff. ad Trebellianum, & ex leg. cum virum, C. de fideicommiss. & nota. hic cum dicit, todos los otros bienes*, nam probatur expressè matrem non posse deducere Trebellanicam, ut etiam voluit *gloss. in leg. precibus, in gloss. final. C. de impuber. & aliis substitut.* & sic habes ex testamento militis non deduci Trebellanicam, contra opinionem Bart. & Docto. in *leg. 1. §. in filii, 6. ff. ad Trebellianum*. quorum sententiam Socin. & Ripa. asserunt communem in *dist. §. in filii, Jaso. in lege, in testamento, 1. C. de testament. milita.* & in hoc sequuta est ista L. opinionem *gloss. in dist. leg. precibus, in gloss. fin.* cujus opinionem etiam asserbat esse communem Alexand. in *leg. Marcellus, in princip. in 3. notabi. ff. ad Trebellianum*, vide quæ dicam *infra eadem leg. gloss. fin.*

(13) *Del finado.* Ex isto verbo poteris dicere, quod fructus inventi in hæreditate tempore mortis testatoris, pertinent ad substitutum, ut in *leg. Centurio, ff. de vulgar. & pupillar.* si verò percepti fuerunt per hæredem, & collecti post mortem testatoris, licet reperiantur non consumpti tempore mortis hæredis, non pertinent ad substitutum: cum illa non fuerunt bona defuncti, sed hæredis, quæ non veniunt in restitutione, L. *in fideicommissaria, in principio, & L. mulier, §. si hæres, cum §. sequenti, ff. ad Trebellianum*, nec pertinent substituto ex directæ militari, secundum magis communem conclusionem Docto. Angel. Paul. Alex. & aliorum in *dist. leg. Centurio, contra Bart.* ibi, quæ opinio satis probatur hic.

(14) *Que non fuessen de los que descenden del.* Prolequitur dict. Azo. *C. de impuber. & aliis substitut. in summa, colum. 3. versic. compendiosa*, cum dicit, at ubi miles homini extraneo puberi, posteaque hæres existit, substituit directo, non habetur illa consideratio, habet, vel non habet matrem: nam nihil ad legem, vel ad testatorem de matre ejus.

(15) *Por las palabras sobredichas.* Ex hoc collige, & ex dictis Azo. quæ retuli in gloss. præcedenti substitutionem à milite factam extraneo per verba quancumque decesserit, dici compendiosam: licet non sit ibi temporis diversitas pubertatis, vel impubertatis: sed additionis, vel non additionis hæreditatis: imò isto casu sub milite est propria species compendiosæ: ut tradit Joan. de Imol. in *leg. Marcellus, §. quidam, ff. ad Trebellianum*.

(16) *Toda la heredad.* Non tamen venient prælegata, quæ relicta sunt à milite primo hæredi, secundum Alex. contra Joan. de Imol. ibi in *leg. Marcellus, §. quidam, col. 2. ff. ad Trebell.*

(17) *Quando quier que muriesse.* Potest enim miles, ex privilegio etiam post additam hæreditatem directo substitui, & pro tempore habere unum hæredem, & pro tempore alium, L. *militis*, & ibi *gloss. & L. miles ita, in princ. & in §. exheredato, ff. de testament. milit.*

(18) *Por las palabras sobredichas.* Id est, verbis directis, quæ posuit supra. Si verò verbis obliquis conciperet substitutionem, omni tempore substitutio esset fideicommissaria, ut in *leg. cohæredi, §. cum filia, ff. de vulgar. & pupil.* Bart. in *leg. Centurio, eod. titulo*.

(19) *Non heredara ninguna cosa.* Et sic pubertatem talis substitutio expirat: ita ut neque valeat, ut fideicommissaria: quia compendiosa facta à pagano per verba directæ non

Los deue auer la Madre, si la ouiere, o sus parientes del muerto los mas propincos. Pero si este, que non es Cauallero, dixelle así, quando fiziese su testamento: Establezco tal mio fijo por mio

heredero, e quando quier que el muera sin fijos, (20) dexole por sustituto eu su lugar a fulano ome; o, quier que sea su heredero fulano; estonce, si el muriere despues de la edad sobre-

di-

non valet ultra tempus pubertatis, neque iure fideicommissi, L. verbis civilibus, ff. de vulgar. & pupil. & approbatur hic opinio Azo. C. de impub. & aliis substitut. in summa, col. 3. versic. compendiosa, quam etiam tenet gloss. in leg. in pupillar. & in dist. leg. verbis civilibus, & in leg. Centurio, ff. de vulgar. & pupil. in leg. precibus, C. de impub. & aliis substitut. & in §. qua ratione, institut. de pupil. substitut. & gloss. in cap. si pater in verbo, absque deductione, de testa. lib. 6. & istam opinionem, ut communem tenet Alexand. in dist. leg. Centurio, colum. 16. cum sequent. & Jaso. num. 19. cui opinioni satis favet dist. cap. si pater, ubi habetur, quod compendiosa verba directis factam ob causam, trahitur interdum ad fideicommissariam, innuens, quod regulariter non possit esse fideicommissaria, reprobatu ergo hic opinio. Joan. Andr. in dist. cap. si pater, volentis, quod imò tunc trahatur ad fideicommissum: quam plerique Docto. sequuti sunt, quos refert Alexan. in dist. leg. Centurio, ubi late insitit Decius, etiam in dist. leg. precibus, colum. 6. num. 17. dicit istam opinionem Joan. Andr. majori niti æquitate: quia conservatur voluntas testatoris, qui voluit etiam facere substitutionem fideicommissariam, faciendo compendiosam: in qua etiam fideicommissaria includitur, ut probatur in dist. leg. precibus, & licet utatur verbis directis, quæ non conveniunt fideicommissariæ verba testatoris, debent potius impropriari: ut voluntas testatoris servetur, ut dicit Bart. in leg. in ambiguo, ff. de reb. dub. & subdit, quod ista opinio Joan. Andre. maxime deberet servari in curia Delphinali, ubi ut plurimum æquitas abundat, & voluntas testatoris inspicitur, etiam coram arbitratore, vel si persona substituta esset multum dilecta testatori, vel esset pia causa substituta: ut tradit Joan. Baptif. de S. Serverin, in dist. leg. precibus, quem Decius refert; limita tamen istam legem partitarum tenentem primam opinionem: nisi testator in substitutione compendiosa adjecerit verbum (sine liberis) ut si dixisset, quandocumque sine liberis decesserit: tunc enim, etsi concipiat substitutionem sub verbis directis, trahitur post pubertatem ad fideicommissum, ut infra, in ista leg. ubi dicam. Secundo limita, nisi in testamento apponatur clausula codicillaris, quæ hodie communiter apponitur in testamento: nam tunc trahitur ad fideicommissum, ut notabiliter voluit Bald. in dist. leg. verbis civilibus, ubi etiam Angel. Imol. & Alex. Decius in dist. leg. precibus, col. 10. & probatur in leg. si pater tuus, C. de fideicom. & ibi Paul. de Cast. & idem vult Guliel. Bened. in repe. cap. Raynuntius, de testam. super verbo, si absque liberis moreretur 2. in tractatu compendioso, col. 18. si testator verba æquipollentia clausulæ codicillari apponat, vel favore liberorum subintelligeretur, & vide per Joan. Baptif. ubi sup. & ex prædictis bene inferitur, quod si substitutio compendiosa fiat in testamento puberi à pagano per verba directa, quod erit funditus nulla, & nihil habebit substitutus, ut etiam voluit gloss. in §. extraneo, institut. de pupil. substitut. tradit Alexand. in dist. leg. Centurio, colum. 19. vers. & ex prædictis.

(20) Sin fijos. Iste fuit ultimus casus, quem in materia hujus compendiosæ posuit Azo. ubi supra, quid autem, si istud verbum non fuerit adjectum: sed per verbum commune, puta (substituto) paganus fecisset istam substitutionem: an tunc infra tempora pubertatis valebit iure dicto, & post pubertatem iure fideicommissi? Vel an omni tempore erit fideicommissaria ista L. non apperit: quia non posuit istum casum, si substitutio tantum esset facta quandocumque decesserit, non addens, si sine liberis decesserit, & Azo. ubi supra, dicit hanc substitutionem omni tempore esse fideicommissariam: quia verbum (substi-

tuo) adaptatur ad fideicommissum, L. generaliter, §. fina. C. de institut. & substitut. & quia talis interpretatio rem omni tempore valere suadet, L. quotiens, ff. de rebus dub. & idem voluit gloss. in leg. Centurio, ff. de vulgar. & pupil. & in leg. precibus, C. de impub. & aliis substitut. etiam gloss. in dist. cap. si pater, & istam dicit communem opinionem Bald. in leg. jam hoc iure, ff. de vulg. & pupil. & in aliquibus consiliis relatis à Decio in dist. leg. precibus, ubi etiam refert alios istam opinionem tenentes, gloss. tamen in §. qua ratione, institut. de pupil. substitut. tenet, quod si impubes moriatur in pupillari ætate, sit directa substitutio iure pupillaris ætatis, & ita valeat, & matrem excludat: post pubertatem tamen obliquetur, & istam opinionem comprobatur, & sequitur post alios quam plures, quos refert Alex. in dist. leg. Centurio, col. 2. & sequenti, & multi alii à Decio relati in dist. leg. precibus, colum. 11. Bart. in dist. leg. Centurio, & in dist. leg. precibus, tenet primam opinionem, quando mater est in medio, & Bald. in dist. leg. precibus, colum. 2. & multi alii: ita quod Francif. de Are. consil. 159. dicat istam esse magis communem opinionem: alii verò dicunt magis communem opinionem esse contra Bart. contra quos inlurgit Decius in dist. leg. precibus, dicens, quod non facile judicari potest, quæ sit communis opinio, refertque ibi quamplures opinionem Bart. tenentes subdens, quod hæc opinio Bart. habet magnam æquitatem: & per illam iusto scedere distinctionis opiniones concordari possunt, & quia incertum est de communi opinione, iudex, qui habet judicare de æquitate, deberet, si posset, componere cum matre, quod ipsa habeat solam legitimam debitam iure naturæ: & non Trebellanicam, & quod talis concordia, videtur iudiciali in rebus valde dubiis, Guliel. Benedic. ubi supra, colum. 24. & 25. aucter asserit opinionem gloss. in dist. §. qua ratione esse communem, ibique eam late defendit, inducens aliquas absurditates, quæ resultarent, si opinio contraria teneretur. Ut dixi, lex ista partitarum non decidit istum casum: sed casum quando fuit in compendiosa adjectum, si sine liberis moreretur, in quo casu etiam loquitur dist. cap. si pater, de testa. lib. 6. voluitque L. ista in hoc multum esse ponderis, ut etiam si substitutio tali casu concipiatur, etiam per verba directa, obliquetur post pubertatem iure fideicommissi: quæ tamen non obliquetur, si non addito dicto verbo (substituto compendiosa) etiam cum verbo (quandocumque) conciperetur, ut ista L. dixit in præcedenti casu. Ergo videbatur concludendum, quod casus iste remaneat sub dispositione juris communis, & quod ista L. non decidatur: imò ista L. in finali casu posset induci contra opinionem gloss. in dist. §. qua ratione, cum velle videatur, quod verbum (substituto) quod est commune, tunc intra tempora pubertatis inducat directam substitutionem: post pubertatem verò fideicommissariam, quando fuit facta, si sine liberis moreretur, & non aliàs. Ego vero arbitror opinionem gloss. in dist. §. qua ratione, esse veriore, & magis æcedentem voluntati testatoris, & dispositioni iurium, & menti hujus leg. partitarum: nam etsi cum testator concipit substitutionem compendiosam sub verbo, si sine liberis moreretur, per verbum commune, vel directum: & posset dici sensisse de tempore post pubertatem, & non de tempore ætatis pupillaris, in quo non est verisimile pupillum habere liberos: nihilominus disponit intra pubertatem valere iure directo, & postea iure fideicommissi à fortiori idem videtur dicendum, quando hoc verbum non fuisset adjectum, & verba communia conveniunt, tam directæ, quam obliquetæ substitutioni: undè nimirum si mutatis temporibus mutetur ipsa substitutio ex mente testatoris.

dicha, (21) aura la madre del fijo, de las tres partes de los bienes la una, e las otras cosas (22) que de suso diximos; e todos los otros bienes (23) deve auer el sustituto, de mano della, quando quier que muera el moço.

L E Y XIII.

De la Substitucion a que dizen en latin, Breuiloqua; como se deve fazer, e que fuerça ha.

Breuiloqua substitutio, en latin, tanto quier dezir, en romance, como segundo stablescie-

miento de heredero, que es fecho breuemente. (1) E tal substitucion como esta se faze (2) en esta manera. Como si algund testador ouiere dos fijos menores (3) de catorze años, a quieu establesciese por sus herederos, diciendo asi: Fagovos mios herederos a amos a dos: e establescovos por sustitutos al vno del otro de lo vno. E en la substitucion que es fecha desta manera contienenfe quatro substituciones: (4) dos vulgares, e dos pupillares. Ca, qualquier destos moços sobredichos que

non

(21) *Despues de la edad sobredicha.* Id est, post pupillarem ætatem: à contrario ergò vult, quòd si decedat intra pupillarem ætatem, substitutus admittatur in omnibus bonis, exclusa matre, & cæteris venientibus ab intestato ex pupillari contenta in compendiosa: reprobatur ergò in hoc ita L. opinionem Azo. in summa, C. de impub. & alii substitut. circa finem, qui interpretatur talem substitutionem omni tempore fideicommissariam: quia talibus verbis non directa: sed fideicommissaria substitutio consuevit de jure, & de facto fieri. Et nisi verba directa tarahentur ad fideicommissum, nullo tempore valeret magis, quam alio: quia etiam illud verbum (sine liberis) innuit, quod etiam in pupillari ætate substituerit per fideicommissum: quia tunc liberos habere non potest, & istam opinionem Azo. tenet gloss. in leg. precibus, C. eodem, & pro ista opinione Azo. & gloss. satis facit tex. in lege, credendum, §. si verò maritus, ff. qui pet. tuto. allegatus ad hoc per Baldum contra quendam repetentem, ut refert Paul. in dist. leg. precibus ista verò lex partitarum videtur sequi dispositionem capit. si pater, de testament. lib. 6. ubi idem videtur probari, & ista conclusio de qua hic in ista lege tenebatur etiam per gloss. & Bart. in dist. leg. Centurio, ff. de vulgar. & pupil. & Alexand. colum. 5. & 6. Salicet. in dist. leg. precibus, & est de jure communi opinio communis, ut attestatur Guliel. Benedict. in dist. repetitio. capit. Raynuntius, super verbo (si absque liberis) 2. in tractatu compendioso antepenult. fol. & etiam Alexand. in dist. col. 6. & istam etiam partem tenet Oldrad. consil. 125. ubi vide.

(22) *Las otras cosas.* Bona scilicet filii, & jura sepulchrorum, de quibus dixi supra.

(23) *Todos los otros bienes.* Ex hoc videtur, quòd etiam in testamento pagani de jure isto partitarum non poterit mater, ultra legitimam filii, deducere quartam Trebellanicam, licet gravatus fuerit filius sub conditione, ut hic fuit, si sine liberis decesserit: & licet diversis temporibus legitima, & Trebellanica veniant deducendæ, ut est quando filius non gravatur purè: sed sub conditione, vel ad diem incertum, quòd videtur contra communem Doctorem assertionem in leg. Centurio, ff. de vulgar. & pupillar. dum ponunt effectus directæ substitutionis, quos non haberet substitutio fideicommissaria: unde inferitur, quòd attento isto jure partitarum, & fori, & legum Tauri: quibus permittitur libera dispositio patri in quinta bonorum, vel filio habenti ascendentes legitimos, in tertia, non sit locus illi disputationi, an filius, vel pater gravatus à filio possent deducere duas quartas, legitimam scilicet, & Trebellanicam, in quo articulo magis communis erat Canonistarum, & Legistarum opinio, ut tali casu possint duæ quartæ deduci ex dispositione capituli, Raynuntius de testamentis. quod plenius tangam in leg. 1. & fin. titul. 11. infra eadem partit. & licet à filio legaretur, vel restitui juberetur per patrem testantem quinta pars bonorum, vel à filio tertia, non posset filius, vel pater deducere Trebellanicam: quia ille, cui relinquitur, judicatur legatarius, ut tradit Bart. in leg. si quis servum, §. fin. cum sequentibus. ff. de legat. secundo gloss. in leg. mulier, §. fin. ff. ad Trebell.

L E X XIII.

Breuiloqua substitutio fit sic: talem, & talem filios meos hæredes instituo, & eos invicem substituo, & tunc

si ambo sunt impuberes, continet duas pupillares, & duas vulgares substitutiones: ita quod aliquo eorum non adveniente, admittitur alius pro vulgari: & si adeat, & in pupillari ætate decedat, admittitur substitutus per pupillarem substitutionem. Hoc dicit.

(1) *Breuemente.* L. cum in testamento, §. hæc verba, ff. de heredibus institutis.

(2) *Se faze.* Fit etiam reciproca verbis, de quibus in leg. si fundum, sub conditione, §. his verbis, ff. de lega. 1. Bart. in leg. Lucius, colum. 1. ff. de vulg. & pupillar. ubi etiam vult, quod fiat etiam juxta formam, L. Titius, ff. de heredibus institutis, quid autem si fiat ultimo morienti, an ex hoc inducatur reciproca substitutio, vide L. Titia, §. Seja, §. Seja, ff. de lega. 2. plenè per Doctorem signanter Socin. in leg. hæredes mei, §. cum ita, ff. ad Trebellianum, & leg. vel singulis, ff. de vulgar. & pupilla. & §. vel singulis, instit. de pupil. substitutio. & ultra prædicta ad materiam dist. §. Seja libertis, quæ est multum practicabilis, vide Socin. consil. 113. ad finem, volum. 1. & consil. 238. per ultim. & fin. colum. 2. volum. & eodem volum. ubi latissimè consil. 249. colum. 4. 5. 6. & 7. & consil. 104. col. 5. & 7. 3. volum. ubi vide etiam Decium consil. 238. in primo dubio, & vid. quod not. Bart. in leg. quandiu 3. ff. de acqui. heredi. & not. consilium Alex. 91. volum. 1. & eod. vol. consil. 105. & consil. 14. volum. 4. colum. penult. & fin.

(3) *Dos fijos menores.* Adde legem jam hoc jure, ff. de vulg. & pupillar. & ponit de filiis gratia exempli, & ut ostendat quatuor substitutiones, sub ista breuiloqua contineri, nam etiam extraneis ita substitui potest, L. cum in testamento, §. hæc verba, ff. de heredibus institutis. item ideo hic dixit, *menores de catorze años:* quia aliud esset, si unus filiorum esset pubes, alter verò impubes, ut in dist. leg. jam hoc jure, & leg. 2. & leg. quamvis, C. de impuber. & alii substit. leg. in testamento 1. C. de testamen. mili. & potest contingere ista disparitas tripliciter: nam aliquando hæc substitutio fit personis disparibus ab initio, & semper, aliquando personis disparibus ab initio: sed non semper: puta, quia eis postea supervenit æqualitas; aliquando fit personis paribus ab initio, quibus postea inæqualitas contingit, quæ singula prosequere, ut per Guliel. Bened. in repet. cap. Raynuntius, de testam. super verbo si absque liberis, 2. in tractat. breuiloqua, colum. 13. cum sequentibus. Et advertit, quia quando unus filiorum esset pubes, alter impubes, licet in breuiloqua, seu reciproca substitutione adjungeretur compendiosa: ut quia testator dixerit, quandocumque decesserint: tamen propter uniformem determinationem talis reciproca cum compendiosa non continebit pupillarem substitutionem, ut est de mente Bart. in L. Lucius, colum. 2. versic. sed quæro quando, ff. de vulgar. & pupil. & tenet Ang. in consil. 151. incipit quidam, Nicholaus, & Petrus de Anch. consil. 68. incipit subtiliter, & ad plenum, & Socin. consil. 290. incipit, quoniam præsentis consultatio, vol. 2. col. 2. ubi dicit, istam esse veram, & communem conclusionem, & adde in ista materia, quæ dixit Alex. post Bart. in dist. leg. Lucius, col. 3. versic. quid autem si testator.

(4) *Quatro substituciones.* Item etiam poterit esse, quòd contineat octo, ut si fieret duobus filiis impuberibus mente captis, si substitutio conciperetur per hæc verba, quandocumque decesserint, eos invicem substituo, nam conti-

non quiera entrar la heredad, o si la entrare, e muriere ante que sea de catorze años, aura el otro toda la heredad.

L E Y XIII.

De la Sustitucion que es llamada en latin Fideicommissaria.

Fideicommissaria substitutio, en latin, tanto quiere dezir, en romance, como establecimiento

tineret duas vulgares, & duas pupillares, & duas exemplares, & duas fideicommissarias. Bart. in *dist. leg. Lucius, col. 2. ff. de vulg. & pupil.* & est communis conclusio secundum Alex. ibi, & istæ substitutiones sunt expressæ generaliter, licet tacite specialiter secundum Bart. in *dist. leg. Lucius*, & limita secundum Alex. ibi in verbo subsequenter, quærit hic Bart. Quid autem, si cum reciproca non jungeretur compendiosa; est tamen clausula codicillaris in testamento, ubi tantum continetur reciproca, an virtute clausulæ codicillaris substitutio reciproca comprehendat fideicommissariam? Socin. *consil. 6. vol. 3. incipit, in præsentis consultatione*, tenet quod sic in 1. & in 2. col. quem vide distinguentem in hoc post Philip. Corne. in *leg. si frater, C. de fideicommiss. & volentem*, quod in clausula codicillari dicatur, quod si non valet, vel valebit jure directo, valeat jure fideicommissi. Vide ibi per eum.

L E X XIII.

Fideicommissaria substitutio fit sic: talem heredem instituo, & rogo, vel mando, seu volo, quod post tantum tempus restituat hereditatem Titio: tunc institutus restituens potest sibi quartam Trebellianicam retinere: sed si adire recuset, vel restituere, cogitur per judicem ad instantiam substituti hoc facere. Hoc dicit.

(1) *En se.* Adde §. 1. & §. fin. *instit. de fideicommiss. hered.* & quod habetur, in *leg. fin. C. de fideicom.*

(2) *Establezco.* Est enim necessaria heredis institutio, ut in §. in primis *instit. de fideicommiss. hered.* & hoc quando constat voluisse testatorem facere testamentum: alias secus, ut in §. *præterea, instit. eo. hodie in regno indistinctè tenebit fideicommissum*, & si constet testari voluisse, & nullam fecerit heredis institutionem, ut colligitur ex *leg. 1. tit. 2. lib. 5. ordin. rega.*

(3) *Ruegole.* Quæcunque verba sive deprecativa, sive præceptiva sufficiunt, ut hic & in *leg. omne verbum. C. commun. de lega. & in §. fin. instit. de singul. reb. per fideicommiss. relid. leg. Scavola, ff. ad Trebellia.*

(4) *Tanto tiempo.* Intellige si testator ita voluit, nam si juberet statim hereditatem restitui, ad implendum ita esset, ut in §. cum igitur, *instit. de fideicommiss. hered.* quid autem, si quis gravetur, de restituendo post certum tempus, veluti post mortem suam alteri: & interim sic gravatus deportetur, seu ejus bona publicentur, an fidei capiet bona usque ad mortem naturalem condemnati, & postea restitueret, vel an fideicommissarius posset statim condemnatione facta petere bona jure fideicommissi? Textus est, quod interim fidei capiat in *leg. statius storus, §. Cornelio felici, ff. de jur. fisci, & leg. ex falso, ff. ad Trebellia. facit leg. divi fratres, ff. de jur. patro.* & quod hujus leg. argum. & *dist. §. Cornelio Felici*, notat Bald. in *leg. antiq. in fin. C. de usufruct.* Limita tamen istam conclusionem, nisi testator prohibuerit alienationem, præcipiens, ut bona remaneant in familia, seu si constaret ipsum voluisse, quod bona etiam vivente instituto non transirent in alium; nam tunc statim admitteretur fideicommissarius, & fidei excluderetur. *L. Imperator. in princip. & ibi Bart. ff. de fideicommiss. liberta.* & tradit latè, & notabiliter Alexand. quem vide 1. volum. *consil. 23. incipit optime considerati.* Item, & si gravatus restituere hereditatem post mortem suam, intret monasterium, licet censeatur mortuus mundo, ut in *leg. Deo nobis, C. de Episcopis, & Clerici.* non tamen admitteretur substitutus, nisi eo naturali-

to de heredero, que es puesto en fe (1) de alguno, que la herencia dexa en su mano, que la de a otro; así como si dixesse el facedor del testamento: Establezco (2) por mio heredero a fulano, e ruegole, (3) o quiero, o mando, que esta mi herencia, que yo le dexo, que la tenga tanto tiempo, (4) e que despues que la de, e entregue a fulano. E tal Establecimiento como este puede fazer todo ome (5) a cada vno del Pueblo, (6) so-

LEY 11.
tit. 6.
lib. 5.
Recop.

ter mortuo, *L. cum pater, §. hereditatem, ff. de lega. 2. Bart. in dist. §. Cornelio Felici*, quod intelligit, & limitat Bart. in *dist. §. hereditatem*, nisi intrasset monasterium minorum, qui nec in particulari, neque in communi possunt habere proprium, per *Clementinam, exivi de paradiso, de verbo. significa.* & idem vult Joann. de Plat. in *leg. 1. C. pæn. fisco. credi. præferr. ad fin. lib. 10. C. & fideicommissum*, relictum simpliciter post mortem aliquorum, an intelligatur post mortem omnium, vel an admittatur substitutus, statim ad partem cujuslibet morientis? Vide *L. Lucius, §. Cajo, ff. ad Trebellia. & leg. codicillis in princip.* & ibi Bart. notabiliter, *ff. de legat. 2. & leg. bares mei, §. cum ita*, ubi Bart. & Docto. *ff. ad Trebellia.* & communis videtur resolutio, quod si substitutio fiat post mortem plurium, etiam in tota hereditate substitutus admittatur, post mortem cujuslibet ad illius partem: cum hæc pluralitas resolvatur in plures singularitates, *L. falsa, §. fin. ff. de condition. & demonstratio. leg. 2. ad fin. ff. de condi. instit.* quæ tamen conclusio limitatur, nisi adsit persona, quæ ex verisimili mente testatoris sit substituto præferenda: tunc enim mors omnium erit expectanda, & inter substitutos censebitur substitutio reciprocè facta, ex ratione, *L. penult. C. de impuber. & alii substitutio*, ubi Alex. & Decius *col. pen. Bart. & Imol. in dist. §. cum ita*, ubi Socin. fateatur hanc esse communem opinionem: & adde Curtium Junioem *consil. 43. n. 9.* Adverte etiam, quod fideicommissum in dubio videtur relictum ab ipso instituto, licet post ejus mortem relinquatur, *L. cohæredi, versic. quod si heredem*, & ibi notat Bart. *ff. de vulg. & pupilla.* & probatur in *leg. 12. sup. eodem.* An autem fideicommissum relictum post certum tempus, vel sub conditione, possit restitui ante diem, vel pendente conditione? Vide notabi. & magistralem text. in *leg. filiusfamilias, §. Divus Severus, ff. de legat. 1. & ibi Bart. & leg. post mortem, C. de fideicommiss.*

(5) *Todo ome.* Ita quod habeat testamenti fictionem activam, ut subjicit: de quibus habes in *leg. 13. tit. 1. ead. part. & per gloss. in leg. si queramus, ff. de testa.* per Abb. in *rubric. de testa.*

(6) *A cada vno del pueblo.* Et etiam ipsis civitatibus, & populis, *L. omnibus, ff. ad Trebel.* & etiam Collegiis, vel Ecclesiis, cæterisque piis locis, *L. 1. C. de Sacros. Eccles.* Item & fratribus ordinis minimorum, non ut bona retineant: sed ut illa vendant, ut pretium in alimenta, seu aliam necessitatem suam convertant, secundum Bart. Alex. & Docto. in *leg. apud Julianum, §. fin. ff. de legat. 1.* quos sequitur Abb. in *cap. recolentes, de stat. mona.* ubi dicit, quod si emptorem non reperirent, tenerentur illa bona dare pro Deo, vel aliter extra manus ponere, & omnino dimittere. Et adverte, quod si relinqueretur fideicommissum omnibus hominibus, talis civitatis, vel loci: videtur relictum non ipsi civitati, sed singulis habitatoribus civitatis *L. 1. in fin. ff. de colleg. illiciti.* & per istum textum, hoc asserit Guiliel. Benedict. in *repeti. cap. Raynuntius, de testamen. super verbo. si absque liberis moreretur, 2. colum. 4.* sed contra hoc est textu, in *leg. civibus, ff. de reb. dub.* ubi habetur, quod legatum factum civibus, ipsi civitati videtur relictum: per cives namque civitatis civitas representatur, *L. Lucius, §. civibus, ff. de lega. 2.* & tenet Abb. in *cap. requisisti, circa fin. de testa.* & ut considerat Socinus in *dist. leg. civibus*, cum legata fiant ob m-

lo que no le sea defendido (7) por algunas leyes de este nuestro libro. Pero decimos, que ef-

te es rogado, (8) e establecido en esta manera, que deue dar, e entregar la herencia (9) al otro,

rita præcedentia, ut in leg. nec adjecit, ff. pro soc. & in leg. qui filiabus in princip. ff. de lega. 1. ideo potius censetur factum legatum civitati, in qua possunt cadere merita præcedentia: quæ tamen non possunt considerari in particularibus civibus omnibus, unde in dubio, hoc est sequendum, secundum eum. Procederet ergo dict. Guiliel. quando ex conjecturis, alias constaret non civitati: sed hominibus civitatis fideicommissum fuisse relictum: quando tamen universitas, seu collegium esset reprobatum: tunc non collegio: sed civibus deberetur, L. cum senatus, ff. de reb. dub. si vero fideicommissum relinquatur canonicis talis Ecclesiæ: tunc non Ecclesiæ, sed ipsi collegio canonicorum acquireretur, secundum Abb. & Cardinal. quæst. 10. in dist. cap. requisisti.

(7) *Defendido.* Ut quia est incapax passivè juxta id, quod habetur in leg. 4. tit. 3. supra ead. part. & per gloss. in §. legari, in inst. de lega. & ex ista leg. videtur approbari opinio gloss. in leg. eam quam, super verbo coguntur, C. de fideicommissis, quæ ibi approbatur per Doctorem communiter, ut non valeat fideicommissum universale relictum, ab incapace instituto, quando in totum erat incapax, & si gravetur, ut statim restituitur, quod etiam videtur fuisse de mente Azo. in summa, C. ad Trebellian. colum. 1. versic. quid si institutus, licet non bene se firmet, & ejus fundamenta reassumpit gloss. in dist. leg. eam quam, ubi Baldus hoc tenet expressè in spurio à patre instituto, & idem tenet Joan. de Imola in leg. si quis solidum, ff. de hered. instit. & Alexand. in leg. cogi, §. bi, qui solidum, ff. ad Trebellian. contra Nicol. de Neap. qui tenebat contrarium. Adverte tamen, quia cum precipuum fundamentum gloss. & Doctorum sit, quod cum institutio non valeat, quæ est initium, & caput testamenti, ut in inst. de lega. §. ante heredis, & supra ead. part. tit. 3. in summa nihil in testamento scriptum valere debeat, L. proximè, ff. de his, quæ in testam. delent. attenda ista ratione, videtur, quòd attento jure regni, de quo in leg. 1. tit. 2. de los testamentos, lib. 5. ordin. regis, quòd illa opinio communis non procedat: cum velit dicta L. ordinament. quòd etiam deficiente hæredis institutione, legata, & fideicommissa debeantur: & licet illa L. dicat, siel heredo no quisere acceptat, & c. idem videtur velle, & si adde non potuerit propter incapacitatem, vel aliàs, sicut videmus subintelligi in illo verbo (substitutionis vulgaris) si hæres non erit: sive hoc eveniat ratione voluntatis, vel impotentis: cum eadem sit ratio, ut tradit Bart. in leg. 3. §. fin. ff. de libe. & posthumis, ubi ponit exemplum in spurio instituto. Item etiam, quia substitutio in casu voluntatis includit casum impotentis, L. Gallus, §. & quid si tantum, ff. de liber. & posthumis, L. fin. secundum lecturam Raye. & Bart. L. de institut. & substitut. & dixi in leg. 2. supra eodem, in gloss. super verbo, esse misno, & quòd dixi in filio spurio instituto, attenda æquitate canonica capituli cum haberet de eo, qui dux, in matris, quam poll. per adul. quam etiam visa fuit sequi, L. 5. tit. 19. 4. partita, & ibi dixi non procederet dicta communis conclusio, eo quòd sit capax respectu alimentorum, & ita tenet Alex. in dist. §. bi, qui solidum.

(8) *Esse que es rogado.* Et si conditio fideicommissi veniat post mortem gravati, tenentur hæredes gravati, vide per Bart. in leg. sed si sic, ff. de leg. 3. & Alex. consil. 22. ad finem, 3. volum. & quid si dies cedat vivente fideicommissario, qui postea decelsit ante aditionem, vel coactionem? vide L. ille à quo, §. 1. ubi gloss. & Doctores, ff. ad Trebellian. & L. Seyus Saturninus, eod. titul.

(9) *La herencia.* Et an in restitutione talis fideicommissi veniant prælegata? vide L. Marcellus, §. quidam, & ibi Bart. & L. Lucius, §. pluribus, ff. ad Trebellian. & tetigi supra eod. in leg. 12. & vide L. cum virum, C. de fideicom. ubi gloss. distinguit, an prælegata præcedant fideicommissum, vel sequantur: quæ ibi communiter approbatur, & idem

per gloss. in dist. §. quidam liberis, ubi Alexand. dicit istam esse communem opinionem. Et adverte, quòd eo casu, quo aliàs prælegata non veniunt in restitutione fideicommissi, ut est, quando facta fuit mentio de portione hæreditatis, ut in dist. §. quidam liberis, tamen quando major pars hæreditatis continetur in prælegatis, veniunt prælegata in fideicommissum: quia talia prælegata in effectu succedunt loco portionis hæreditatis; secundum Bart. in dist. leg. quid ergo, 2. per illum text. ff. de lega. 1. & in leg. ex part. §. intestatus, ff. famili. heredi. & in dist. §. quidam liberis. Bald. in dist. leg. cum virum, col. 2. & istam dicit esse communem opinionem Decius, consil. 254. incipit, viso puncto, ubi hoc eleganter extendit, etsi prælegata facta sint aliquibus, ut ficiant de eis ad voluntatem suam, vide ibi per eum, debita tamen à testatore hæredi, licet prælegentur, non veniunt in restitutione fideicommissi: nisi specialiter dicatur, & tunc quarta Trebellianica ad talia debita sufficiat, ut in leg. Lucius, §. maritus, ff. ad Trebellian. donationes verò, etiam, quæ morte defuncti confirmatæ fuerunt, non veniunt in restitutione fideicommissi. L. sequens quæstio, ff. de leg. 2. nisi sint testamento confirmatæ, vel sit specialiter dictum, quòd verò datur hæredi, causa conditionis implendæ, non venit in tali restitutione. L. qui heredi, §. 1. & ibi Bart. ff. de condition. & demonstrat. & quid in donatione inter vivos, quæ sit filio, vide per Bald. in dist. leg. cum virum, versic. quæro, numquid in substitutione hodie: per leg. 17. in ordi. Tauri, in tertio teneret donatio facta filio in potestate, ut dixi in leg. 3. titul. 4. 5. part. unde non veniet in restitutione fideicommissi. Item non veniunt in restitutione fideicommissi ea, quæ quis iudicio defuncti, non percepit L. cum quis, & ibi Bart. ff. de dot. præleg. & non veniunt, nisi ea, quæ quis habet ex ultima voluntate, L. uxorem, §. testamento, ff. de lega. 3. & per Jaso. in dist. leg. cum virum: venit tamen, quòd hæres debebat defuncto, vide L. penultim. in princip. ff. ad leg. Falcid. Quid autem de eo, quòd capitur ex substitutione vulgaris, pupillari, vel exemplari, compendiosa, vel ex jure accrescendi? Vide per Barol. in dist. leg. Marcellus, §. quidam, ubi etiam vide per Paulum de Cast. quid si captum sit ex alio fideicommissio universalis, & adde, quòd not. Bart. in leg. libertus, §. filium, ff. de annu. lega. & Decius, consil. 80. incipit, visi duobus consiliis, & Bart. in leg. ita tamen, §. qui suspellam, ff. ad Trebellianum, Bald. in leg. ex tribus, C. de inofficio. testam. & in dist. leg. cum virum, & an veniat hæredis de lata hereditario? Vide L. quidam ita, §. si quis, ff. ad Trebellian. & an veniant fructus percepti, jacente hereditate? Vid. per gloss. in leg. in fideicommissaria, ff. ad Trebellianum, & gloss. in leg. in fideicommissi, in princip. in verbo (non lucrum) ff. de usur. & per Alexand. in dist. leg. in fideicommissaria, colum. 5. ubi concluditur, quòd venient tales fructus in restitutione fideicommissi, & vide in materia regulam, quam ponit Bart. per gloss. ibi in leg. si patroni, ff. eodem, & eodem titul. L. debitor, §. fin. & an veniat dos per patrem data, vel promissa filie? Vide L. à filia, & ibi Paul. de Cast. ff. eodem, & vide omnino, quòd not. Bart. in leg. scævola, ff. eodem, an autem veniat, quòd ex pacto de re vendendo hæres habuit? Vide per Decium, consil. 258. incipit, proponitur, quòd nobilis domina, col. final. ubi consuluit, quòd sic: quia facta recuperatione, dicuntur esse apud hæredem ex causa prima, allegat Bart. in leg. in diem, ff. de aqua pluvia, arcend. debet tamen fideicommissarius, secundum eum solvere pretium, quòd dedit hæres: quia videtur re emisse de suis pecuniis, prout in dubio præsumitur, ut not. Bart. per illum text. in leg. 2. C. pro socio, & an, quæ reperiuntur in hereditate gravati præsumantur fuisse hæreditatis, quæ fuit relicta per fideicommissum, tangit Socinus consil. 249. colum. final. 2. volum. incipit materia præsentis consultationis, faciunt nota.

otro, (10) así como el testador mando: facendo ende la quarta parte (11) de toda la herencia, que puede tener para sí. E esta quarta parte es llamada en latin, trebellianica. E si este que así fuere establecido por heredero, non quisiese recebir la heredad, o despues que la ouiere recebido, non la quisiere entregar al otro, puedele apremiar el Judgador (12) del lugar, que lo faga.

TITULO VI.

De como los Herederos pueden auer Plazo para consejarse, si tomaran aquel heredamiento en que fueron establecidos Herederos, o non: e como se deve fazer el Inuentario. Otrofi, como deve ser la muger guardada despues de muerte de su marido, quando dizen que finco preñada del.

Peligros, e trabajos muy grandes a las vezes vien en a los herederos, quando son dañosas las herencias en que fueron esta-

ble-

ta. per Andream de Ifern. de controver. inter mascul. & femin. de beneficio. colum. fin. & per Speculatores tit. de loca. §. nunc aliqua, versic. 19. & 62. & quæ Decius, consil. 146. tertio dubio, & Alexand. consil. 55. colum. 8. 4. volum. Socinus, consil. 167. antepen. & penult. colum. 2. volum. & an id. quod filius percipit, agens ad supplementum legitimæ, computetur in eo, quod sibi debet restitui jure fideicommissi? Vide Bartol. quod sic, per tex. ibi in leg. liberto. §. filium, ff. de ann. legat.

(10) Al otro. Et si vivente fideicommissario, fideicommissum sit delatum, transmittitur ad hæredes, secundum Bart. qui bene hanc conclusionem probat, & sequuntur ibi Doct. in leg. cum filio, in princ. ff. de leg. 1. & limita, & intellige, ut per Bart. & Paul. de Cast. in leg. quidam ita, in princ. ubi bonus text. ff. ad Trebell. fideicommissum vero conditionale ante eventum conditionis, non transmittitur, ut in leg. unica. §. si autem sub conditione, C. de cadu. toll. quod etiam gloss. in leg. unica, C. de his, qui ante apert. tabul. voluit procedere, etiam si esset de liberis ad liberos, & ita communiter tenetur contra gloss. quæ contrarium voluit in leg. is, cui, §. fin. ff. de offio. & obligatio. ut adducit Bald. in leg. si in personam, C. de fideicommiss. & Guliel. Benedic. in repet. cap. Raynuntius, super verbo, si absque liberis, 2. in tractatu fideicommissaria substitutionis, solo totius repetition. 342. col. 2. non potest tamen jus fideicommissi universalis cedi, & delegari, & sic procuratori in rem suam non potest fieri restitutorio fideicommissi, ut probatur in leg. si mulier ita dotem, §. ex asse, ff. de jure dot. dicit tamen Angel. in leg. apud Julianum, §. utrum, ff. ad Trebellian. & sequitur Paul. de Cast. in leg. restituta, in princ. eod. tit. quod procurator in rem suam, ut cessionarius, cui fideicommissarius cedit jura sua, bene potest petere, ut cedenti fiat restitutio ad commodum cessionarii, licet non possit petere, ut fiat sibi per dist. §. si ex asse, & quod ita optinuit Bononiæ. Adverte tamen, quod de æquitate juris canonici, ut inferius tangam: non videtur opus esse aliqua actuali verbali, vel reali restitutione fideicommissi: imò illo die fideicommissi cedente, hæreditas transit ipso jure in fideicommissarium substitutum, ut est text. & ibi ad hoc ponderavit eum Bald. colum. 6. in cap. in presentia, de probatio. & secundum hoc jura jam competentia, fideicommissario cedenti, transirent in cessionarium, qui possit petere: ut actualiter sibi tradatur. Cogita tamen, quia per hoc non videtur recedendum à dispositione, dist. §. ex asse, & à doctrina Ang. ad quod faciunt dicta Paul. de Cast. in leg. qui ita, §. 1. ff. ad Trebell. super gloss. quæ incipit, ergo: procuratori tamen fideicommissarii habenti, ad hoc speciale mandatum bene potest fieri fideicommissi restitutio: & tunc jura, recta via, in fideicommissarium transeunt: nec momento resistent apud procuratorem dist. leg. qui ita, §. 1. ff. ad Trebellian.

(11) La quarta parte. Hæc vulgò dicitur Trebellianica, quæ inducta fuit per Senatusconsultum Pegasus,

ut in §. sed quia, instit. de fideicommiss. hæredi. & de ista habetur, ff. & C. ad Trebellian. & in cap. Raynuntius, de testa. & cap. Raynaldus, de hac etiam habetur in leg. fin. tit. 11. infra ead. part. ubi vid. quæ in materia hujus quartæ, Deo dante, dicam.

(12) Apremiar el Judgador. Et sic, iudicis officio fit ista coactio, ut est in §. quia autem, instit. de fideicommiss. hæredita. L. quia poterat, ff. ad Trebellian. quod si adiret, sponte, cogereetur hæreditatem restituere, actione directa, vel villi, ex eo testamento, gloss. in leg. restituta, §. 1. ff. ad Trebell. & in leg. ex ea, C. eod. tit. Bart. in leg. legatarius, §. 1. & in leg. non est cogendus, ff. ad Trebellian. & quando servus institutus possit cogere hæredem adire, vide distinctionem Bart. in leg. si res aliena, §. servus, ff. ad Trebellian. & hæres, qui coactus adiit, potest cogere fideicommissarium, & ejus hæredem, ut hæreditatem recipiat: & si hæredem non reliquit, bona vendi debent, & creditoribus assignari, L. postulante, in princ. ff. eod. hæres namque debet manere sine incommodo, L. quia poterat, eodem tit. ubi etiam habetur, quod hæres, qui coactus adiit, non habet quartam Trebellianicam, adde L. ita tamen, §. qui suscipiam, ff. eod. & ab illa leg. quia poterat, usque ad leg. ex falso, videbis multa circa istam coactionem hæredis, & in leg. nam quod, §. qui compulsus, videas per Paul. de Cast. usque ad quod tempus possit pœnitere recusans adire, ut possit habere hanc quartam, & legit illum §. sub leg. apud Julianum, an autem, qui coactus adiit: non solum perdat quartam, sed etiam jus dicendi fideicommissum esse nullum, videtur de mente Bart. in dist. leg. apud Julianum, §. si de testamento, ff. ad Trebellian. quod etiam perdet istud jus dicendi nullum, quod Paul. de Cast. dicit ibi esse singulare: si tamen esset verum & de veritate hujus dicti dicit se dubitare: & non decidit, tu vide illum text. nam ex eo deciditur ista quæstio, meo iudicio, ut licet hæres coactus adeat, adhuc possit dicere de nullitate fideicommissi: hodie vero in regno isto propter dispositionem, L. 1. ordinati. tit. 2. lib. 5. L. 1. ex ipsa lege hærede nolente adire, vel repudiante: hæreditas vadit ad substitutum fideicommissarium, unde cessabunt hodie istæ subtilitates, & an fractus juris communis super coactione hæredis adire nolentis, & illi circuitus inanes, in quo dist. L. ordinamenti sequuta fuit æquitatem juris canonici, de qua dixi in gloss. super parte, al otro, secundum quam æquitatem, ut dicit Guliel. Benedic. in dist. versic. absque liberis, iudicatur in Parlamento Tholosa, erant etiam de jure antiquo aliqui casus, in quibus actiones transibant in fideicommissarium, etiam absque alia restitutione, quos vide in leg. pen. §. cum autem, & ibi per gloss. C. ad Trebellian. & per Alex. in leg. 1. §. si & quotiens, ff. eo. in quibus, neque etiam in aliis hodie de jure regni non transit possessio, nisi restitutione facta, gloss. in dist. §. sed & quotiens. cum aliis allegat. per Bald. in dist. leg. pen. in quæst. finali.

TITULUS VI.

blefcidos: e mayormente, si las debdas, e las mandas, que son a pagar, son mayores, e montan mas, de quanto vale el heredamiento. E por defuair los herederos deste peligro, e deste daño, touieron por bien los Sabios antiguos, que padieffen ante auer consejo, que rescibieffen la heredad, si les era pro, o daño, en tomarla. Onde, pues mostramos en los Titulos ante desse, de como los herederos pueden ser establefcidos en los testamentos, queremos aqui dezir, de como pueden demandar plazo, para demandar consejo, si rescibiran la heredad en que los establefcieron. E mostraremos, que cosa es este plazo. E a que tiene pro. E quien lo puede demandar. E a quien. E quando. E quanto tiempo deue ser otorgado, para tomar consejo. E en que manera deue tomar la herencia del finado, si el entendiere que le es prouechosa; o desecharla, si la non quisiere.

Ley 1.
tit. 3.
lib. 5.
Recop.

L E Y I.

Que cosa es el Plazo, quel heredero deue auer para consejarse, si tomara la herencia, o non: e a que tien pro, e a quien lo puede demandar, e quien non.

Deliberare, en latin, tanto quier dezir, en romance, como auer ome acuerdo por si mismo, o con sus amigos, (1) si es bien de fazer aquella cosa, sobre que tomo plazo para consejarse. E tiene grand pro (2) este delibera-
Partida VI.

L E X I.

De liberate idem est, quod cum amicis consilium an recipiat hereditatem quis habere: & prodest ut informetur deliberans an sit ei lucrosa, vel damnosa hereditas: quoniam deliberationem potest habere is cui hereditas est delata: sed si servus est institutus ejus dominus petere debet deliberationem, & si minor, ejus curator: & debet peti ante additionem hereditatis. Hoc dicit.

(1) Con sus amigos. Sequitur dicta Azo. in summa, C. de jure deliber. col. 1. versic. deliberare.

(2) Grand pro. Deliberatio indiscussos hominum calores refrænat: & à malo judicio retrahit, cap. anteriorum, in princ. & ibi Archidia. 2. quæst. 6. & in auto. de appella. & intra qua tempo. colla. 4. in princ. & vide Aristot. 6. ethicorum, cap. 7. & dicit Bald. in leg. cum precum, C. de liber. caus. quod ubi præcessit deliberatio præsumitur, quod confessio fuit facta ex certa scientia, & adde Bald. in leg. accusationem, col. 3. C. de accusatio. & gloss. in cap. si quis iratus, 2. quæst. 3. dicentem per tex. ibi, quod ibi non erratur, ex deliberatione aliquid fit.

(3) A los otros. Idem dic in fideicomissario universalis, in quem transeunt omnia onera, secundum Bartol. & Paul. de Cast. quem vide in leg. 1. §. ait prator. ff. de jur. deliber. licet legatario non datur, ut ibi dicit gloss.

(4) La mayor partida de la herencia. Not. hoc quia non ita bene aperiebatur per LL. juris communis, quod terminus ad deliberandum peti debeat coram iudice, ubi est major pars hereditatis, facit L. si fideicomissum, in princ. ff. de judic.

(5) Ante que se otorguen. Adde L. si curatoris, C. de jure deliber.

(6) Las cartas. Intellige tam de debitis, quam de creditis, & ut exhibeantur instrumenta creditorum hereditatis fiet proclama, ut infra tale tempus exhibeantur, ut hæres deliberans possit inspicere, ut dicit gloss. Bart. & Paul. in leg. Aristot. ff. eod. & post terminum non audientur creditores, si non exhibuerint L. 1. §. cum igitur, ff. si cui plus quam per L. falci, & facit secundum Angel. in dist. leg. Aristot. quod si actor in libello faciat mentionem de aliquibus instrumentis, possit petere reus: ut illa exhibeat: ut deliberare possit, & quod alias non tenebitur respondere, & est practica Innoc. in cap. 1. de probat.

miento a los que son establefcidos por herederos en testamento de otro, e aun a los otros (3) que han derecho de heredar, por razon de parentesco, los bienes de alguno que muriesse sin testamento. Ca en tal plazo como este pueden ver, si tomando la herencia, les viene ende pro, o daño. E deuen demandar los herederos plazo para esto, al Rey, o al Juez del lograr, do es la mayor partida de la herencia (4) del finado. E este plazo deuen demandar, ante que se otorguen (5) por herederos de palabra, o de fecho. Otrosi les pueden pedir, que les fagan mostrar las cartas, (6) e los escritos, que pertenescen a la herencia, porque ellos se puedan mejor consejar. E estas cosas, dezimos, que pueden pedir los herederos, quantos quier que sean, vno, o muchos. Fuera ende, si alguno dellos fuere siervo (7) de otro. Ca el que tal fuessè, non lo puede fazer; ante lo deue demandar su señor por el. Otrosi, quando alguno de los herederos fuessè menor de veynte, e cinco años, (8) non podria el demandar, por si, tiempo para demandar, e auer este consejo; mas deuelo demandar por el, aquel que lo ouiere en guarda.

L E Y II.

Quando tiempo deue ser otorgado por plazo a los herederos, para auer el consejo sobredicho.

VN año (1) de plazo puede el Rey dar a los herederos, en que se consejen, si quisie-

tur, ff. si cui plus quam per L. falci, & facit secundum Angel. in dist. leg. Aristot. quod si actor in libello faciat mentionem de aliquibus instrumentis, possit petere reus: ut illa exhibeat: ut deliberare possit, & quod alias non tenebitur respondere, & est practica Innoc. in cap. 1. de probat.

(7) Siervo. Et si delata sit hereditas monacho, Abbas, & non monachus petet tempus ad deliberandum: cum jura loquentia in servis, locum habeant in monachis secundum Innoc. in cap. cum olim, de privil. maxime quia, & Abbas solus potest adire hereditatem sine monacho, ut not. Innoc. in cap. 1. de probat. in fin. gloss. magna, Paul. de Castr. in leg. 1. ff. de jure deliber.

(8) Menor de veynte, e cinco años. Non ita bene expressum reperies de jure communi, nam L. ait prator. ff. eodem, loquitur in pupillo, & non in adulto: imò videbatur, quod sicut adultus per se potest adire hereditatem, ut in leg. puberem, C. de jure delib. leg. 13. infra eod. in fin. ita etiam posset petere terminum ad deliberandum: unde videtur, quod ista L. debeat intelligi in adulto habente curatorem, L. si curatoris, C. de integram rest. minor. nam si non haberet: sicut posset adire, posset etiam à iudice petere tempus ad deliberandum.

L E X II.

Quando tempus deliberandi petitur à Rege: Rex concedit annum: sed si petatur à iudice loci, ubi est major pars bonorum hereditatis: indulget novem menses, vel minus, si sibi visum fuerit: non tamen minus, quam centum dies: & si hæres intra tempus deliberationis indultum moritur, ejus hæres habebit reliquum tempus, quod superest. Si vero post tempus illud moritur, si non erat mortuus de liberis ejus hæres repellitur, si autem erat de liberis, admittitur hæres ejus tempore lapsio non obstante. Hoc dicit.

(1) Vn año. Ortum habet à L. fin. §. & hæc quidem, C. de jure deliberand.

fieren romar la herencia en que son establecidos, o non; mas los otros Juezes les deuen dar nueue meses. (2) Pero si entendieren: que en menor tiempo se podria acordar, bien les pueden menguar este plazo, dandoles cient dias

(3) a lo menos. (4) E si por aventura, alguno de los herederos muriese, ante que se cumplierse el plazo que les era puesto, (5) aquel tiempo que le fincaua (6) despues de su muerte, deuelo auer su heredero, para conserjarle. Pero

(2) *Nueue meses.* An procedit hoc, etiam si hæres sit de liberis testatoris, quibus ad agnoscendam bonorum possessionem datur annus, ut in leg. 1. per totum, & in §. largius, ff. de success. edict. & iubetur iudici in præfixione huius termini imitari prætoris edictum, ut in leg. si quis instituat, §. 1. ff. de heredit. instituend. doct. communiter videntur, quod non possit minus anno dari liberis: ut tradunt Alex. & Jas. in rubric. C. de success. edict. sed Ludov. Roman. in leg. quandiu institutus, ff. de acquir. heredit. & consil. 493. incipit, in casu consultationis proposita advertendum, vult, quod non habita distinctione inter hæredem suum, vel extraneum: hodie tantum dentur novem menses per text. in leg. fin. §. sed quia quidam, C. de iure deliberand. Ad quem text. respondent Alex. & Jason. ubi supra, quod loquatur in extraneo hærede, videtur de mente huius, L. partitarum, quod tam hæredi de liberis, quam extraneo tantum assignentur novem menses: & non annus ille, qui datur de iure prætorio ex eo: quia ista L. ut patet ex fine loqui videtur in utroque: & quia istæ LL. partitarum non curarunt de illis bonorum possessionibus, inductis à iure prætorio.

(3) *Cient dias.* Adde L. itaque, ff. eodem, sed an post lapsum termini assignati poterit, si adhuc vivat, adire, text. cum gloss. est, quod non in leg. quandiu institutus, ff. de acquir. heredit. licet nullo assignato termino perpetuo possit adire, L. licet, C. de iure deliber. gloss. in leg. cum antiquioribus, C. eod. & tenet Azo. in summa eisdem tituli, Bald. in dist. leg. licet, in hoc tamen dictatius, quod si iste terminus assignetur ad petitionem filii ex hereditate, servandum est, quod habetur in leg. scimus, §. illud, C. de in offic. testament. si vero ad petitionem creditorum, tunc post tempus præfixum videtur adire, ut in leg. scimus, §. penult. C. de iure deliberand. dixit tamen in hoc Bald. in rubric. C. de success. edict. unum verbum singulare, quod hoc non prodest omnibus, sed solum creditoribus ad quorum petitionem est terminus assignatus, argument. L. de atate, §. qui tacuit, ff. de interr. allic. versic. contumax. autem, & leg. fin. tunc menti hoc dictum Bald. non enim reperio docto. ibi qui in hoc ei contra dicant: si vero terminus statuatur ad petitionem substituti, tunc elapso termino videtur hæres repudiasse, seu habetur pro repudiante, ut in dist. leg. quandiu, & ibi gloss. & Bart. & idem Bartol. in leg. si quis suus, ff. de iure deliber. & in leg. filii mater, ff. ad Tertul. Adverte etiam, quod si hæres sit de liberis, videtur, quod ex lapsu termini sibi præfixi ad deliberandum, non excludatur à successione per istam legem partitarum, in fine, ubi dicam, quid autem si motu proprio hæredis, & non ad instantiam alterius petita esset dilatio ad deliberandum. Cynus, & Fulgo. in leg. fin. versic. fin autem hoc, C. de iure deliberand. dicunt, quod tunc procedet ille text. scilicet, quod habetur pro adeunte elapso termino, quod limita, & intellige, ut per Alexand. ibi, quando tempus ad deliberandum fuit datum integrum: secus si fuerit per iudicem abbreviatum: quia tunc secundum eum etiam si datum esset ad instantiam substituti, non videretur repudiare, vide ibi per eum qui, & aliis modis etiam dictam limitat conclusionem. Adverte etiam, quod si hæres dicat: credo hereditatem esse rependam: si cum his verbis transeat cursus trium mensium, inducitur repudiatio, vide in leg. fin. in princ. cum gloss. ibi super verbo, melius, & ibi Bart. & Paul. & Alex. C. de iure deliber.

(4) *Alomenos.* Innuit, quod iste terminus non possit per iudicem abbreviari: non enim hæredes sunt præcipitandi, ut in lege prima, §. largius, ff. de success. edict.

& ita tenet Bartol. in leg. si quis instituat, ff. de hereditibus instituendis, dicens, quod ex hoc mille processus de vastabuntur, & Bartol. sequitur ibi Joannes de Imol. & idem tenet Bartol. in leg. quandiu institutus, ff. de acquirenda hereditate, quod tamen limita, & intellige, ut procedat quoad habendum hæredem pro adeunte, vel repudiante, juxta id quod dixi in gloss. præcedenti: sed quoad hoc, ut curator detur bonis, qui respondeat creditoribus, minor terminus possit præfigi, ut in leg. prima, §. sane, ff. de success. edict. L. si curatoris, C. de iure deliberand. & tenet doct. communiter, ubi etiam Jason. & Alex. in rubric. C. de success. edict. ubi Alex. & Decius volunt, quod ex causa possit iudex etiam istum terminum abbreviare ex regula, quam tradit Bart. in leg. 2. ff. de re judic. capit. cum sit romana, ubi etiam Decius de appellat., & causa possit esse si aliquid celeritatis requireret, ita, ut hæredis longa deliberatio damnum afferat: ut si iustus sit hæres dare alicui alimenta ex die postquam hereditatem adierit, qui interim periret fame, vel alius casus occurreret desiderans celeritatem, ut etiam tradit Bartol. in dist. lege 2. & satis hoc placet.

(5) *Que les era puesto.* Idem dic, & si nullus terminus esset à iudice datus: tunc enim succedit respectu transmissionis juris adeundi annus legalis, de quo in leg. cum antiquioribus, C. de iure deliberandi, & ibi gloss. in verbo, meruerit, quæ communiter approbatur: sed pone, quod aliquis sciens hereditatem sibi delatam, stetit per 10. menses, quibus neque adivit, neque repudiavit: qui tamen intra duos menses, qui restabant ad complendum annum, petit à iudice dilationem ad deliberandum, juxta terminos huius, L. & sic iudex dedit ei novem menses, vel centum dies, nunquid infra istum terminum à iudice præfixum, licet annus legalis sit elapsus, transmittit jus adeundi ad suum hæredem, ut hic dicit Baldus in dist. leg. cum antiquioribus, in quinta questione determinat, quod sic; ubi idem tenet Paul. de Cast. & idem Paulus in leg. fin. §. finali, C. de iure deliberandi, Jason. tamen ibi tenet contrarium, dicens in contrarium esse text. clarum, & apertum in dist. leg. cum antiquioribus ibi, cum dicit ita tamen, ut unius anni spatii eadem transmissio fuerit conclusa, junctis præcedentibus, in quibus imperator loquitur etiam quando novum spatium est impetratum à Principe, vel à iudice, & ita dicit, quod tenuit expresse Raphael. & Alex. in leg. fin. §. fin. ubi dicit Alex. in fin. gloss. in verbo, minime positam, in dist. leg. cum antiquioribus, hoc ita voluisse. Tu tene menti istam legem partitarum, quæ videtur approbare dictum Baldi, & Paul. cum nullam mentionem faciat, quod transmissio ista concludatur anno: & quia dist. leg. cum antiquioribus, non clare, & aperte, ut dicit Jason. est contra dictum Bald. imò vult illa L. quod, & si dilatio major anno detur à iudice, quod possit ex causa per iudicem fieri ex notat. per Bartolum in leg. 2. ff. de re judicata, & per Abbatem in cap. 1. col. 2. de dilatio, sicut etiam possit minuere ex causa, ut dixi supra in gloss. super parte, alomenos, tamen respectu transmissionis, non poterit prorogari annus ille per dictam legem: non vero negat illa L. quod si beneficium iudicis jungitur cum beneficio legali, procedat dictum Baldi.

(6) *Que le fincaua.* Et sic, si fuerint assignati centum dies, & dececit hæres post quinquaginta, hæres ejus poterit adire intra alios quinquaginta, & non postea: quia ubi habetur terminus à iudice ad deliberandum, non est tractandum de termino legali anni: & tantum transmittitur residuum illius temporis, quod defunctus à iudice habuit, ut etiam declarat Paul. de Cast. in dist. leg. cum antiquioribus, ubi etiam vult gloss. in verbo, meruerit.

Pero si se muriese despues del plazo, (7) ante que se otorgasse por heredero, si este atal era extraño, el su heredero non aura derecho ninguno en la herencia, sobre quel finado auia tomado plazo para confejarse. Mas si aquel que fino, descendiese de la línea derecha (8) del testador que lo establecio por su heredero, (9) estonce su heredero puede auer la herencia; maguer aquel a quien heredaua, sea muerto des-
Partida VI.

pues del plazo que le fue dado (10) para confejarse.

L E Y III.

Como, mientras durare el plazo en que se deue confejarse el heredero, non puede vender, nin enagenar, ninguna cosa de la herencia.

Vender, nin enagenar (1) ninguna cosa de los bienes del testador, non deue (2) el heredero, mientras durare el plazo que le fue
L 2 otor-

(7) *Despues del plazo.* Intellige de dilatione à iudice statuta, vel si non fuit statuta de annali dilacione à die scientiæ delatæ hæreditatis, iuxta *diß. leg. cum antiquior. C. de iure deliberandi*, & nota, quod vehemens opinio habetur pro scientia; *L. in summa, §. idem labeo, ff. de aqua pluuiæ arcenda*, licet ei non congruat definitio scientiæ, quæ tunc habetur, cum quis novit causas, & principia ut que ad elementa, ut tradit Aristot. in princip. *Metaphy.* ita Angelus in *diß. leg. cum antiquioribus*.

(8) *Descendisse de la línea derecha.* Nam hæreditatem suorum parentum ex paterna, vel materna linea, quilibet de liberis perpetuò potest adire: & perpetuò potest transmittere, etiam ignorans delatam sibi esse hæreditatem, *L. licet, C. de iure deliberandi, & L. unica, C. de his qui ant. aperti. tabul.* Et adverte: cum hic dicit, *descendisse*: nam ex hoc videtur decidere quæstionem illam, an liberi transmittant hæreditatem ad ascendentes ex dispositione, *diß. leg. unica*, de qua per gloss. in *leg. 2. C. ad officia*. quæ voluit, quod transmitteret etiam ad ascendentes: sed communiter Doctores, tenent contrarium ibi, & in *diß. leg. unica, & in leg. si infanti, C. de iure deliberandi*, & hoc quando transmissio consideratur ex potentia sanguinis, ut est in casu huius legis, & *diß. leg. unica*, nam si esset ex potentia fuitatis, filius suus hæres nedum transmitteret hæreditatem patris ad matrem, vel alios ascendentes: imò etiam ad quoscunque hæres extraneos, ut in *leg. apud hostes*, ubi gloss. *C. de suis, & legit. hæres.* Bartol. & Alexand. id *diß. leg. si infanti*, & alii multi relati à Decio consilio 331. col. 3. incipit, *pro resolutione casus propositi*, & consilio ducentesimo quinquagesimo, incipit, *antiqua*, & satis nota.

(9) *Su heredero.* De filio, vel alio ab eo descendenti intellige, qui etiam debet esse hæres: nam si esset ex hæredatus, licet esset de liberis, non fieret in cum ista transmissio, gloss. & doct. in *diß. leg. unica*, & propterea ista *L. dixit*, su heredero. Item intellige de liberis legitimis, & naturalibus: nam ad adoptivos non fit hæc transmissio, neque ad naturales non legitimos: quia appellatio liberorum in legali dispositione, non refertur ad naturales, *L. generaliter, C. de institutio, & substitut.* secundum Angelum in *diß. leg. unica*.

(10) *Muerto despues del plazo que le fue dado.* Tene perpetuò menti istam legem, quæ vult, quod ille qui est de liberis testatoris, & si decedat post terminum sibi à iudice præfixum ad deliberandum, non per hoc censetur exclusus ex lapsu termini: imò, & adhuc transmittit jus adeundi ad suos descendentes ex potentia sanguinis, prout hic habetur, & in *diß. leg. unica, C. de his qui ante apertas tabul.* & sic ista *L. partitarum* in hoc videtur adversari dictis Azon. *C. de iure deliberandi, in summa, col. 3. versic. præter hæc sciendum est*, & gloss. in *diß. leg. cum antiquioribus, super parte, beneficio*, ubi gloss. dicit, quod suus, seu qui est de liberis testatoris, perpetuò adit, & perpetuò transmittit ad liberos suos, ut in *leg. unica, §. in novissimo, C. de caducis tollend.* & in *diß. leg. unica*, hoc ita dicit gloss. nisi repudiavit, vel certum tempus adeundæ hæreditatis non præterit, per tex. quem gloss. allegat in *leg. quandiu institutus, ff. de acquirend. hæredit.* Bartol. etiam in *leg. ex militari, §. 1. ff. de testam. milit.* quando terminus ad delibe-

randum est statutus à iudice, vult idem esse in suo, quod in extraneo, ubi vero nullum tempus est statutum, tunc dicit ipse, quod remanet differentia inter suum, & extraneum: quia suus ad quoscunque, & quodcumque transmittit: extraneus infra annum tantum, & idem vult Alexand. in *diß. leg. cum antiquioribus, numer. 4.* & sic tam gloss. quàm doct. distinguunt, an terminus ad deliberandum sit legalis, ut annus: de quo in *diß. leg. cum antiquioribus*, ut tunc suus, vel qui est de descendentibus perpetuò transmittat, etiam elapso anno illo: vel an sit terminus statutus à iudice, & tunc etiam in suo procedat, ut elapso termino habeatur pro aduente, vel repudiante, secundum, quod habetur in *diß. leg. quandiu*, cum gloss. & dixi supra super gloss. in verbo, *cient dias*, & ut dixi tam gloss. quàm doct. moventur per tex. in *diß. leg. quandiu*, intelligentes eam tam in suo, quàm in extraneo, & ut in ista *L. partitarum* vides, deciditur contrarium, imò, quod in hoc sit differentia inter suum, seu descendentem testatoris, & extraneum. Ludovic. vero Roma. quem etiam refert. Alex. in *diß. leg. cum antiquioribus, in leg. ventri, ff. de acquirenda hæreditate*, relinquebat cogitandum, an decisio Bartol. in *diß. leg. ex militari* sit vera, & adducebat contra Bartol. quia licet filius petiisset terminum ad deliberandum, potuisset ille renuntiare, & venire re-cta via per facultatem adeundi sibi perpetuò concessam, *leg. suum*, iuncta, *L. licet, C. de iure deliberandi*, ergo hæres ejus debet etiam idem posse facere: quia est ejusdem conditionis, cui erat transmittens, *L. si quis filium, §. 1. ff. de acquirenda hæreditate*, & idem tenet Fulgosius, ubi vide Janson. in *leg. qui se patris, C. unde liber.* & vide per Jasonem, in *leg. fin. C. de repudiari. hæres. in 9. limitat.* & dictis Roman. satis faver ista *L. partitarum*, menti igitur eam commenda, & non potest dici, quod in hoc corrigat aliquam *L. juris communis*, dict. enim *L. quandiu*, licet in distincte loquatur: non tamen exprimit de suo hærede, seu de descendente, qui perpetuò potest adire, & transmittere, & quatenus dict. gloss. & doct. intelligebant eam etiam in tali suo hærede, reprobat hic per istam *L.*

L E X III.

Deliberatione pendente non potest hæres vendere rem hæreditariam nisi ex mandato iudicis, & ex justa causa. Hoc dicit.

(1) *Vender, nin enagenar.* Innuit prohibitionem venditionis non comprehendere omnem speciem alienationis: in contrarium videtur tex. in *leg. statu liberi, §. 1. ff. de statu. liber.* vide per Bald. & Jas. in *leg. fin. ff. de condi. ob causam* per Abb. in *cap. 1. de his que sunt à prælat. & in cap. 1. de rer. permuta.* & Joann. de Plat. in *leg. quem admodum in princ. C. de agricola. & censit. lib. 11.* & dixi, supra, §. part. tit. §. *L. 43.*

(2) *Non deue.* Hoc dicit, quia si aliter faceret hæres, videretur adire unde ne sibi præjudicaret, ita ad alienationem procedere debet; *L. Arist. §. si major.* ibi sine præjudicio, & ibi Bart. *ff. de jur. de liber.* ubi etiam dicit Paul. de Castr. quod, & requiratur, ut potestetur expresse, quod non facit animo adeundi, argum. *L. 4. ff. quib. mod. pignus, vel hypoth. solui.* quod non credo, quia satis est adire super hoc iudicem, ex quo videtur tacite hoc protestari, ut probatur in *diß. leg. Aristot.*

otorgado para acordarse. Fuera ende, si lo fiziese por mandado del Juez por alguna razon derecha. E esto seria, como si mandasse vender alguna cosa, que fuesse menester para enterramiento (3) del finado, o para gouernar su compania, o para reparar, o fazer las casas; o para labrar la heredad, (4) si entendiere que es menester, o que se menoscabarian si asi non lo fiziesse; o si ouiesse a pagar algun debdo a dia cierto, e si non, caeria potende en alguna pena; o si acaesciesse que ouiesse de fazer alguna cosa otra, que si la non fiziesse, que vernia potende daño, o menoscabo, a los herederos que ouiesse de auer la herencia.

L E Y III.

Como el heredero, que tomo plazo para consejarse, deve tornar la herencia a los que la deuen auer, quando non la quisiesse.

Queriendo auer consejo, si tomara la heredad, o non, el que fuesse estableci-

do por heredero; si acaesciesse, que la non quisiesse recibir, tenuto es de tornar (1) toda la herencia, e los bienes del testador, (2) a los que deuiere algo el finado, o a los que ouieren derecho de la auer. E si por auentura, non les quisiesse entregar en los bienes del testador, que passaron a el, estonce aquellos que han derecho de los auer, deuen jurar quantos son, e ser creydos por su jura; (3) estimandolos primeramente el Juez, segun su aluedrio, quanta suma deuen jurar.

L E Y V.

Como el heredero, non queriendo tomar plazo para consejarse, debe entrar los bienes del defunto seguramente, faziendo Inuentario primero.

Inuentario, en latin, tanto quiere dezir, en romance, como escritura que es fecha de los bienes del finado. E fazen los herederos (1) tal escri-

Not. §. 1. & hic, si tamen hæres infra tempus deliberandi esset constitutus curator hæreditatis, quod fieri posset iuxta L. si quis instituitur, ff. de hæredib. instituen. §. fin. posset etiam sine iudicis licentia ista facere, ut declarat Bart. in leg. ait prator. ff. de jur. deliberand. & hoc quando hæres est maior: si tamen sit pupillus, licet datus sit curator hæreditati, nihil, posset minuere, si licentia iudicis, ut in dicta leg. ait prator. & ibi Bartol.

(3) Enterramiento. Sumptum est à dicta leg. ait prator. versic. ergo, & funeris causa, ff. de iure deliberand. ubi etiam de his que statim subijcit ista L.

(4) Las casas; o para labrar la heredad. Angel. in dicta leg. ait prator. §. 1. inducit, ut pro bovibus emendis ad culturam agrorum, & pro ædificiis faciendis, que destructa, possit Prælatas Ecclesiæ vendere de bonis ecclesiæ: & intelligitur etiam de Prælati, qui non possunt alienare in consilio Principe, seu Papa: ut sunt communiter omnes magni Prælati.

L E X IIII.

Si deliberans repudiet, tenetur bona hæreditaria creditoribus, vel successoribus restituere, vel prævia judiciali taxatione jurabunt ipsi in litem super bonorum quantitate. Hoc dicit.

(1) De tornar. Innuit ista L. quod pendente dilacione, que datur hæredi ad deliberandum, res hæreditariæ debent esse penes se. Idem probatur in leg. fin. versic. si autem hoc, & ibi not. Alex. post Fulg. C. de iure delib. & in verbo, quod si post deliberationem.

(2) Los bienes del testador. Quæ defunctus reliquit tempore mortis: non tamen ea que per dominationem inter vivos, seu alio contractu hæres habuit à defuncto: sed contractus firmi permanent, licet hæres repudiet, L. ficut, C. de alio. & oblig. etiam si fiant in testamento iuxta gloss. in leg. hæredes palam. in fin. ff. de test. quantuncunque, postea irritetur testamentum arg. L. fin. ff. de rebus eorum, secundum Bald. in leg. hæredes, C. de omni agr. desert. lib. 11. ubi etiam Joann. de Plat. imò capere posset etiam prælegatum, L. qui filiabus, §. fin. & L. sequenti, ff. de leg. 1. & donationes ratæ manent, ut in authent. unde si parens, C. de in offic. test. casus tamen est specialis, in dicta leg. hæredes, in quo hæreditati renuntians perdit omnia, que quocunque titulo defuncto perceperat, S. in hærede scripto à debitore tributatio fisci, quam L. Bart. & Joann. de Plat. inducunt in argumentum, quod institutus hæres à debitore communis perusit, si repudiet ejus hæreditatem, privetur

omnibus bonis, quocunque titulo à testatore acquisitis. Lucas tamen de Pen. in dicta leg. hæredes, intelligit aliter illam L. scilicet, quod nulla sit specialitas in hærede: nec illa L. dicat, quod hæres nolens pro minus idoneis prædiis præstare tributa fisco, amittat alia bona, que alias quocunque titulo sibi à testatore ob venerunt: imò vult illa L. quod amittat alia bona utilia, que à fisco quocunque titulo susceperat, & cum text. dicit ex eisdem bonis, exponit, scilicet fiscalibus, non testatoris: quia sic esset etiam in alio possessore, L. qui fundos, & L. sequenti, eod. tit. & L. que utilia, que statim sequitur post, dicta leg. hæredes, cum aliis concordantiis allegatis ibi, per eum Angel. etiam in leg. 1. ff. de acquirend. hæred. ubi gloss. allegat, dicta leg. hæredes, dicit istam L. esse peregrinam, & quod loquatur cum ex dispositione legali aliquid defertur, quo casu, licet illud si dividuum: non tamen est licitum pro parte acceptare: & pro parte renuntiare, & ideo secundum eum, si ex forma statuti bona immobilia patris condemnati: filiis conservantur: ne cogantur mendicare, non possunt acceptare partem eorum, & partem repudiare: quinimo si civitas statuens habet privilegia fiscalia, ut Florentia, coguntur filii talia bona agnoscere, si obnoxia sunt debitis fiscalibus: & nisi illa agnoscant, privantur aliis bonis jam quæsitis à paterna substantia, ex alio capite, Alex. in dicta leg. 1. intelligit. dicta leg. hæredes, pro ut Bart. & Plat. intelligunt, quando bona obvenierunt jure hæreditario, & quod sit specialis casus favore fisci, unde non posset ad alium casum extendi. Tu cogita: quia lex illa utrumque intellectum patitur.

(3) Por su jura. Intellige quando hæres non fecit inventarium, prout loquitur, L. fin. §. pen. versic. quod si post deliberationem, C. de iure delib. de qua ista sumptus est.

L E X V.

Inventarium debet incipere heres infra xxx. dies postquam scit se hæredem, & tenetur perficere infra tres menses: sed si omnia non sunt in eodem loco datur ei anni spatium ultra illos tres menses: & convocatis legatariis debet scribi per notarium eis presentibus: & si absint, vel presentes non veniant fiat coram tribus probis testibus hæredem cognoscentibus. Et in ejus principio faciat hæres signum crucis: deinde omnia bona hæreditaria scribantur: & in fine subscribat hæres se ibi omnia bona scripsisse. Hoc dicit.

(1) Los herederos. Quid de usufructuario omnium bonorum, an teneatur ad confessionem inventarii: ne alias in solidum teneatur creditoribus, & legatariis? Videtur, quod

critura como esta, porque despues non sean tenidas de pagar las debdas (2) de aquel que heredaron, fueras ende en tanta quantia, quanto montaren los bienes (3) que heredaran del finado. E deuen comenzar a fazer este inuentario a treinta dias, (4) desque sopieren (5) que son herederos del finado, e hanlo acabar fasta tres meses. Pero

si todos los bienes de la herencia non fueren en vn lugar, estonce bien les pueden dar plazo de un año, demas de los tres meses, (6) para reconofcerlos, e meterlos en escrito, E la manera de como debe ser fecha la escritura de tal inuentario, es esta: que se deve escreuir por mano de algund Escriuano publico, e deuen ser llamados (7) todos aque-

quod sic: cum onus æris alieni eum sequatur, licet non onus legatorum, ut tradit Bartol. in leg. fin. ff. de usufructu. lega. & vide per Decium consil. 418. incipit visa, & iterum lecta in 4. dubio, ubi an possit sibi per testatorem remitti confessio inventarii de veritate tamen dicit Bart. in dist. leg. fin. videas omnino per Alex. in leg. usufructus, ff. ad leg. falcid. & per Guil. Bened. in repet. cap. Raynuntius, de testament. in verbo cetera bona, 6. & 7. fol. Et nota bene cum hic dicit heredes, nam succedentes non hæreditario jure, ut illi quibus bona adiunguntur causa libertatum conservandarum, vel monasterium occupant bona ingredientis, propter ingressum religionis: vel pater occupans bona filii jure peculii, vel fiscus occupans bona confiscati, & si non faciant inventarium, non tenebuntur in solidum, & idem de executoribus hæreditarii, qui tenent vicem hæredum ut tradit, Joann. Andr. in addit. ad Specul. tit. de instrument. editio. §. nunc aliqua, in additione incipiens. Jacob. de Aren. & Angel. in leg. 1. §. hæc stipulat. col. 2. ff. si cui plusquam per legem falcid.

(2) Las debdas. Adde etiam legata, ut in authent. de hæred. & falcid. §. si verò non fecerit, colla. 1. & infra eod. L. 7. & ex ista ratione, quam dicit ista L. videtur probari, quòd hæres cohæredi, neque universalis fideicommissario, non teneatur facere inventarium, quòd etiam tenuit Joan. Andr. in addit. ad Specul. tit. de instru. editio. §. fin. in additione. super verbo, fecerit: contrarium tamen, respectu universalis fideicommissarii, tenet Socin. consil. 51. 3. volum. incipit, viso testamento, ubi non allegato hoc dicto Joan. Andr. dicit, quòd licet lege non caveatur, quòd hæres fideicommissario universalis teneatur facere inventarium, tamen concludendum est ex mente Doct. quòd teneatur hac ratione: quia tenetur reddere rationem, ut est casus, & ibi gloss. Bart. & Doct. in leg. cum tale, §. Titius, ff. de condition. & demonstrat. sed inventarium est caput rationum, L. 1. §. officio ff. de tutel. & ratio. distra. igitur tenetur facere inventarium, & satis hoc placet ex quo militat eadem, & major ratio, quam in legatis particularibus. Adde Alber. in dist. leg. fin. versic. fin. autem dubio, colum. 2. versic. item quaeritur, vid. quòd dicit Alex. in leg. in ratione, §. quod vulgò, col. 8. ff. ad leg. falcid. post Rapbo. Cuna. ubi vult, quòd licet hæres ad instantiam fideicommissarii universalis teneatur facere inventarium, tamen si noo faciat, non tenebitur ultra vires hæreditarias, neque poterit ob hoc jurari in litem, contra hæredem.

(3) Bienes. Adde L. fin. versic. & si præfatam, C. de jur. deliber. ubi etiam ponitur aliud commodum, quòd sentit hæres ex confessione inventarii, scilicet, quòd sibi non imputatur, si solvat primò venientibus, quòd an procedit, etiam si aliquibus defunctus extorserat usuram (quibus dicebat Archie. in cap. sanè 14. quest. 5. prius esse solvendum, quam legatariis, licet primò veniant) vide per Alex. in dist. §. est præfatam, versic. item nota. ubi etiam quid de excoctore dato ad emendationem damnorum datorum per testatorem, an possit solvere primò venientibus.

(4) Treinta dias. Quid si non incipiat inventarium infra triginta dies, sed postea in aliis duobus mensibus inchoavit, & perfecit? Cin. Bart. & Bald. in dist. leg. fin. C. de jure deliber. tenet, quòd sufficiat, quia inchoare infra mensem est ommissio levis solemnitas. Albericus tamen & Angel. ibi tenent contrarium, quòd etiam tenuit Joan. Andr. in addit. ad Specul. tit. de instrument. editio. §. fin. in additione. incipiens. quid si perfecto, & etiam post multos antiquos, quos ibi refert, sed Alexand. in dist. leg. fin.

§. si verò postquam, dicit, quòd post factum teneret opinionem, quòd valeat: sed re integra servaret opinionem Joan. Andr. & sequatium.

(5) Sopieron. Gloss. in leg. fin. in princ. super verbo delatam, C. de jur. deliber. supplet, & postquam adita sit hæreditas, volens, ut tempus confessionis inventarii non currat ante editam hæreditatem, allegat gloss. §. si verò postquam, in eadem leg. qui text. non concludenter hoc probat, quia ibi non dicitur, quando incipiat tempus conficiendi inventarii: & ideo ibi facit mentionem de additione, quia si non adivisset, non posset hæres conveniri in solidum. Bart. etiam in dist. leg. fin. & in leg. statu libero, §. si quis hæredi, ff. de statu libe. per illum tex. tenet opinionem gloss. qui tex. revera hoc non probat: quia in casu illo non poterat legatarius dare hæredi, ut jussit testator, nisi esset hæres per additionem, & ista opinio gloss. & Bart. est magis communis, secundum Alex. in dist. leg. fin. in princ. col. 3. ubi refert tenentes istam opinionem, & illam etiam tenet Albe. ibidem in verbo, fin. autem dubius, qui etiam refert Marti. Silla. dicentem, quòd conficiendo inventarium, hæres videtur adire per text. in leg. pro barede, §. pen. ff. de acquir. hæred. quòd tamen non credo verum, neque dictum, §. pen. hoc probat, & contrarium probatur in dist. leg. fin. §. pen. versic. quod si post deliberationem, C. de jure delibe. potest namque fieri inventarium citra additionem hæreditatis, ut ibi colligitur, & in §. fin. autem hoc aliquis, ejusdem leg. contrariam opinionem, & quòd istud tempus currat à die scientiæ delatæ hæreditatis, tenuit Ricardus Malun. in dist. leg. fin. in princ. Spec. & Joan. Andr. titul. de instru. editio. §. fin. Sali. in dist. leg. fin. ubi etiam Paul. de Castro, quòd cautum esset observare istam opinionem, mihi satis placet opinio gloss. & communis maxime cum temperamento Bart. in dist. leg. fin. quando non malitiosè, & inculpabiliter hæres distulit additionem, pro qua satisfacit ista L. partitarum, ibi, faxen los herederos, tal escritura como esta porque despues, &c. Sentit enim de hærede, qui jam adivit, & qui alias astrictus esset omnibus oneribus hæreditariis, & clarius, & expressius probatur in leg. 10. infra eodem, ibi, de que ouiere entrado la heredad del testador, & idem videtur dicendum de substituto per fideicommissum, ut currat sibi istud tempus à die acceptationis fideicommissi, & non à die scientiæ, licet Joan. Andr. in dist. §. fin. in additione. ad Specul. col. 6. in additione. incipiens. secundum Vber. aliud voluerit.

(6) Tres meses. In leg. fin. in princ. de qua ista sumpta est, dicitur de nonaginta diebus: & sic vult ista L. partit. quemlibet mensem continere 30. dies cum sit mentio mensis, & gloss. voluit aperte, in dist. leg. fin. in princ. super verbo 60. vide de hoc per gloss. in cap. quam sit, de election. lib. 6. super verb. mensem, & per alios relatos per Alex. in dist. leg. fin. quibus adde Bart. in authent. ut fall. nov. constituit. colla. 5. & in authent. ut cum de appella. cognos. §. 1. colla. 8. & Rochum in tractatu de jure patronat. Qbar. 11. col. 2. & notatur per Alex. consil. 114. col. pen. & fin. 5. volum. & per Bald. in leg. 1. ff. si quis cautio. videtur tamen ex quo ista L. usa est hoc termino trium mensium, quòd etiam inventarium perficiatur nonagesimo primo die, quòd satis sit, ut in leg. ubi L. ff. de regu. jur.

(7) Llamados. Sufficit unica citatio, etsi non sit peremptoria, cum judex nullam debeat ferre sententiam: sed tantummodo coram eo debet explicari actio inventarii, secundum Angel. in leg. 1. §. hæc stipulatio, col. 5. ff. si cui plusquam per leg. falcid. ubi etiam vult, quòd ista requisiti possit fieri per judicem laicum, & si legatarii, vel cre-

aquellos a quien mando el testador (8) alguna cosa en su testamento, que esten presentes, quando fizieren tal escrito. E si por auentura, alguno de aquellos que han de auer las mandas, fuere a otra parte, (9) o fuere en el lugar, e non quisiere (10) venir quando le llamaren, estonce deue se fazer tal escrito ante tres testigos, (11) que sean omes de buena fama, e aiales que conozcan (12) a los herederos. E en comienço de la carta deue el heredero fazer la señal de la Cruz, (13) e de si, a de començar el Escríuano a escreuir, diziendo así. En el nombre de Dios, (14) Padre, e Hijo, e Spiritusanto: e de si, escreuir, e poner en el inventario, todos los bienes de la herencia. (15) E

en la fin de tal carta deue escreuir el heredero, de su mano, (16) que todos los bienes del testador son escritos en este inventario lealmente, e que non hizo ningun engaño. E si por auentura el non sopiere escreuir, deue rogar a alguno de los Escríuanos publicos, que lo escriuan en su lugar, ante dos testigos.

L E Y VI.

Como, aquellos que han de resebir debdas, o mandas, de las herencias del finado, si non se acacfiieren al Inuentario, pueden pesquerir, e saber, si son y puestos todos los bienes.

Legatarios llaman, en latin, aquellos a quien manda el testador alguna cosa en su testamento.

creditores sunt sacerdotes, praelati, vel iudices assidentes in magistratu: licet tutiorem dicat esse viam, quod iudex laicus scribat superiori illius sacerdotis, vel praelati, si æjus copia de facili haberi potest. quod moneat talem sacerdotem, vel praelatum, quod si sua putaverit interesse, compareat coram tali iudice laico ad videndum fieri inventarium.

(8) *El testador.* De citatione creditorum, non reperitur tex. qui de hoc faciat mentionem, sed gloss. in *dist. leg. fin. in priac.* super verbo, *ceterorum*, idem voluit, quod in legatariis, & gloss. in *authent. de hered. & falcid.* in §. *fancimus*, in verbo, *in fideicommissarios*, & istæ gloss. magis communiter approbantur secundum Alex. in *dist. leg. fin. in princip. in 4. colum.* qui etiam concludit, quando non sunt certi creditores, & legatarii, non sufficere generalem citationem, secus si essent incerti, & si aliqui fuerunt citati, alii vero non tenebunt inventarium, quoad non citatos, ut adducit Bald. in *authent. si omnes*, C. *si minor se ab hered. absti.* & an sufficiat citatio procuratoris absentium, vel una tantum citatio, vid. per Bald. in *dist. leg. fin. §. cum igitur*, colum. 5. quid autem si plenè, & fideliter hæres fecit inventarium, defuit tamen ista citatio? Vid. per Bald. in *authent. sed cum testator. col. 2. C. ad leg. falcid.* qui vult non tenere inventarium, vide tamen in hoc Bart. *confil. 154.* incipit, *maritus, colum. fin. vid. omnino*, & ponit etiam Bald. ibi unum bonum verbum: nisi alia sit consuetudo loci in confectioe inventarii, & vide eundem Bald. in *fin. principii, dist. L. fin.* & Paulum in §. *cum igitur*, colum. 2. & adverte, quod hæres debet facere inventarium, coram iudice non ratione decreti, quia non est necessarium, sed propter citandos creditores, & legatarios, vide Bald. in *leg. 1. columna 2. C. qui bon. ceder. poss. & Speculat. tit. de instrument. editio. §. fin. col. 3.*

(9) *Fuere a otra parte.* Id est, absens esset, adde in *authentico de hered. & falcid. §. si verò absunt*, colla. 1.

(10) *E non quisiere.* Nota hoc verbum, & sumptum est à dictis Azo. C. *de jur. deliber. in summa*, col. 2.

(11) *Tres testigos.* Sumptum est ex *dist. §. si verò absunt*.

(12) *Que conozcan.* Sumptum est ex *dist. leg. fin. §. cum igitur*, ubi vide per gloss. & Bart. casus, in quibus requiritur, quod testes cognoscant contrahentes, seu personas, de quibus testificatur, & ibi per Jaso. de tabellione verò, an debeat cognoscere contrahentes, vide L. 54. tit. 18. 3. *partida*, & quæ ibi dixi.

(13) *La señal de la Cruz.* Omissio illius solemnitas non vitaret inventarium, Bar. & Bald. & Paul. & Alex. in *dist. §. cum igitur*, & ista opinio est æquior, & benignior, secundum Alexand. in *leg. 2. §. prius*, ubi larè dicitur hunc passum, *ff. de vulgar. & pupil.* opinio verò contraria, quod requiritur de necessitate ista solemnitas, est magis communis, mihi placet opinio Bart. per adducta Alexan. in *dist. §. prius*, & maxime per istas LL. partitum, quæ conditionaliter non faciunt mentionem hujus solemnitas, prout videbatur fieri in §. *si præfatam, dist. L. fin. C. de jur. deliber.* quod erat præcipuum fundamentum Doctorum tenentium partem contrariam: & sic beneficiat pro ista parte, L. 1. §. *no. ff. de ventr. inspici.*

(14) *En el nombre de Dios.* Similiter, etsi hoc omittetur, non vitaretur inventarium, ex his, quæ dixi in *gloss. præcedenti*.

(15) *Todos los bienes de la herencia.* Et si res non sint suæ L. *non tantum*, ff. *de petitione hered.* Bald. in *dist. §. cum igitur*, col. 4. L. *fin. C. de jur. deliber.* & per Alex. in *leg. si de eod. §. si forte*, ff. *de acquir. possess.* & instrumenta ponentur in inventario iuxta formam, L. *chirographis*, in *fin. ff. de administ. tuto.* Bart. in *authent. sed cum testator. col. fin. C. ad leg. falcid.* & adde Bald. in *leg. si quis intra*, C. *de bonis damnato.* & ibi vid. quod tunc dicitur inventarium legitimum, quando omnia continet distinctè, & clarè. Et si hæres unam rem subtrahit, an per hoc corruat totum inventarium, gloss. in *authent. de hered. & falcid. §. si verò non fecerit*, super verbo *lucrarit*, dicit, quod sic, quod intelligit Bald. in *dist. authent. sed cum testator. col. penul.* si intervenit dolus: secus si culpa, nam culpa non nocet, nisi eatenus, quatenus; quinimo secundum eum, nec nocebit culpa levissima, & multò minus justus error, vide ibi per eum, qui dicit, utile esse facienti inventarium protestari, quod si quid invenerit in posterum, in inventario ponet: nam protestatio repellit doli præsumptionem, quod nota, quia aliàs præsumeretur, quod fraus interveniret, si postea res aliqua reperiantur, ut in *dist. leg. si quis intra*, & tangit Joan. de Pla. in *leg. fin. ad fin. C. de bon. vacanti*, li. 10. nisi dolus excluderetur, ex aliis conjecturis, vide tamen, quæ dico in *leg. 10. infra eod. in 1. gloss.* Et quid si non servaret protestationem: imò quod postea devenit in notitiam, non posuit in inventario? Bald. ubi supra, dicit, quod non perdet beneficium, nisi quoad illam rem, vide ibi per eum, Item quando nihil reperitur in bonis defuncti, protestatio de hoc habetur loco inventari, secundum Bald. in *leg. fin. col. 2. C. qui bon. ceder. poss.*

(16) *De su mano.* In aliquibus tamen locis de consuetudine istud non observatur, prout dicit Spec. *tit. de instru. editio. §. disto, versic. fin.* & credo, quod in isto regno ista subscriptio non est de consuetudine, & istam L. intellige, quando hæres per seipsum conficit inventarium; si verò conficeret per procuracionem, quod potest, ut in *leg. fin. versic. fin. autem dubius*, in *fin. C. de jur. deliber.* & notat Bart. in *authent. de hered. & falcid. §. si enim colla. 1.* tunc ipse procurator faciet istam subscriptionem, ut declarat Paul. de Castr. in *dist. §. cum igitur*, col. 2. Intelligit tamen Paul. de Castr. & sequitur ibi Jaso. quod res non erant præsentis in loco, ubi est hæres, ut tunc demum possit inventarium confici, per procuratorem, ut cantat *dist. §. cum igitur*, in *fin.* & quod alias inventarium fieri non posset per procuratorem, & nota bene, quod non requiritur, quod inventarium fiat uno contextu. ut nor. gloss. in *dist. authent. de hered. & falcid. §. Hinc nobis*, super parte inventarium debet tamen fieri per eundem tabellionem, ut dicit *dist. gloss.* quam ad hoc dicit Bart. notabilem in *leg. 1. in quæst. 17. ff. de offic. consu.* & alibi dixit Bald. quod confectio inventarii dicitur quid individuum, in §. *vassallus*, ff. *de feud. fuer. contr. inter domi. & agn.*

L E X VI.

Si legatarii in confectioe inventarii non affuerint, pof-

to. E si estos atales non se acertassen (1) quando escriuiesen el inuentario, e por auentura dudassen, que non eran escritos en el todos los bienes del testador; entonces (2) pueden pesquerir, para saber la verdad, tomando la jura del heredero, que non encubrio ninguna cosa, nin hizo engaño ninguno, en aquel escrito. Otrou puede hacer jurar a los testigos, que se acertaron quando se hizo el inuentario, si fue fecho bien, e lealmente. E aun de mas desto, pueden pesquerir en los seruos de la heredad, metiendolos a pena, e a tormento; que les muestren toda la heredad, e les digan todos los bienes del testador quantos eran. E por esta carrera pueden entender, si fue fecho por el heredero lealmente el escrito, o non. E esta pesquisa deve fazer el Juygador del lugar, a la demanda de los legatarios sobredichos.

L E Y VII.

Como, mientras haze el Inuentario el heredero, non le deuen mouer pleyto los que han de rescibir las mandas: e que fuerza ha el Inuentario, e que pro uiene ende al heredero.

DE mientras que dura el tiempo que otorga el derecho al heredero para fazer el inuentario, non pueden mouer (1) contra el pleyto, para demandarle ninguna cosa, aquellos a quien ouiesse mandado algo (2) en su testamento, fasta que aquel tiempo sea cumplido. E esta es vna fuerça que ha el inuentario. Pero por este tiempo sobredicho non se pierde su derecho, (3) a ninguno de aquellos que han de auer algo de los bienes del testador. E otra fuerça ha aun el inuentario; que despues que es acabado, non es tenuto el heredero de responder a los que han de recibir las debdas, (4) en los bienes del finado, nin a los que mandasse (5) el testador alguna cosa en su testamento; si non quanto montaren (6) los bienes

possunt iudicem requirere, ut per sacramentum hæredis, & testium requiratur, an legaliter fuit confectum, & etiam per questionem seruorum hæreditariorum. Hoc dicit.

(1) Non se accertassen. Sive quia erant absentes, vel quia venire noluerint; ut supra, L. proxima, & melius probatur in autent. de hæc. & falcid. §. si verò absunt, colla. 1.

(2) Efforce. Non ergo procedit, quod hic habetur, si legatarii fuerunt præsentibus confectioni inventarii: ut postea admittantur ad petendum ea, quæ disponit ista L. Bald. tamen per tex. ibi in leg. fin. §. licentiam, in fin. C. de jur. deliber. vult contrarium, notans expressè ex illa leg. quod præsentia legatariorum, vel creditorum, vel eorum absentia repleta præsentia trium testium idoneorum, non impedit contra inventarium posse probari, & est ratio secundum eum: quia res possunt eis insciis occultari, L. tres fratres, ff. de pass. & L. de bis, ff. de transactio. potest dici, quod ista L. paritarum, & dist. §. si verò absunt, de quo sumpta est, suppleatur à dispositis, in dist. §. licentiam, L. fin. C. de jur. deliber. & sic remedium, de quo hic, etiam competat legatariis, & creditoribus, qui fuerint præsentibus, si eo uti velint: maxime si de novo supervenit scientia, quod aliquæ res fuerunt occultatæ, argum. cap. infinuante, de offic. lega.

L E X VII.

Durante tempore concesso ad confectionem inventarii, non tenetur hæres creditoribus, vel legatariis respondere: saluum tamen remanebit eis debitum à testatore: nec tenetur hæres ante legatariis satisfacere, quam omnibus creditoribus satisfecerit. Item utetur falcidia contra legatarios, si ei non remanet quarta pars hæreditatis: & si primo legatariis, quam creditoribus satisfaciatur, si non remanet, de quo extra quartam satisfaciatur creditoribus, non contra eum, sed contra legatarios creditores agent, & his non sufficientibus contra hæredem, quatenus accedit falcidia retenta. Hoc dicit.

(1) Non pueden mover. Extende etiam si hæreditas sit locupletissima, secundum Bald. in leg. fin. §. cum igitur, in princ. C. de jure deliberan. Extende etiam, etsi scriptura inventari sit redacta in publicam formam, si ibi dicatur inchoatum fuit præsentis inventarium, si ibi non dicatur, quod fuit perfectum, & consumatum, si adhuc tres menses ad hoc dari, non sint elapsi: ex quo non apparet, quod hæres habuerit pro perfecto, & absoluto, secundum Joan. de Imol. in leg. 1. §. hæc stipulatio, ff. si cui plusquam per L. falcid. colum. 5. post Angel. ibi col. 6. & satis placet, ex quo ibi non est subscriptio hæredis juxta formam, L. 5. supra eod. licet Alexan. in dist. §. donec, dicat in contrarium facere, L. si is, qui, ff. de testament.

(2) Mandado algo. Idem dicit in creditoribus hæreditariis: de utrisque enim loquitur, L. fin. §. donec, C. de jur. deliber. de qua ista sumpta est, & vult etiam ista L. cum inferius subdit, a ninguno de aquellos que han de auer algo. Et limita istam leg. & dicit §. donec in his, qui agunt, ut contra hæredem non audiantur, durante isto tempore confectionis inventarii, & secus est in his, quæ conveniunt non ut hæredem: sed ut quemlibet alium, ut veluti, si agant rei vindicatione, L. de eod. §. fin. ad exhibend. L. Nonsenius, §. fundum, ff. de re judi. item limita in hærede convento ad restitutionem usurarum, quas defunctus iussit restitui, vel cavet secundum formam capit. quamquam, de usur. lib. 6. quia agitur de periculo animæ, secundum Alber. post Richar. in dist. §. donec, & idem, si hæres conveniretur pro expensis funeris, vel pro alimentis relictis pauperibus, qui fame perirent, secundum Angel. & Joan. de Imol. in leg. 1. §. hæc stipulatio, ff. si cui plusquam per leg. falcid. limita etiam si ipse hæres voluntarie conveniat debitoribus hæreditariis, quod facere potest, etiam durante tempore, secundum Bart. in dist. §. donec, nam tunc poterit reconveniri à conventis, secundum Ang. in dist. §. hæc stipulatio, colum. 6. vers. 3. fallit per leg. 2. §. sed si agant, ff. de judi. secus si necessitate compulsus eos conveniret, ut quia debitoribus hæreditariis fugiebant, cum pecunia: vel domus vicinæ minabantur ruinam, super domum hæreditariam, ut tradit Ang. ibid.

(3) Su derecho. Impedito namque impedimento juris, vel facti, non currit effectualiter præscriptio, ut hic, & in dist. §. donec, & in leg. 1. §. fin. C. de anna. except. & in cap. quia diversitatem, de concessio. præben. & vi. notan. in tractatu præscriptio. fol. 31. colum. 2. & 3. & Cbar. 57. col. 4. & Cbar. 62. col. 3. & 4. ubi latè, & vid. quod tradit ad limitationem Alex. consil. 1. ad fin. §. volum. limita etiam ut notat. per Jaso. in L. si stipulatus fuerim, §. 1. col. 1. ff. de verb. obi.

(4) Las debdas. Adde L. fin. §. et si præfatam, C. de jur. deliber.

(5) A los que mandasse. Adde §. si verò non fecerit, in autent. de hæred. & falcid.

(6) Quanto montaren. E not. quod illud, quod hæres solvit in pœnam contumaciæ, non nocet legatariis, & licet conficiatur inventarium, non proderit sibi quominus teneatur solvere de suo, si nihil restat in hæreditate, solutis debitis, & legatis, ut in leg. cum pater, §. 1. & ibi notat Paul. de Cast. ff. ad legem falcid. limita etiam istam leg. ex eo quod notabilitet voluit Angel. consil. 31. incipit, Dominus Philippus, colum. 3. ubi dicit, quod istud beneficium inventarii, quod datur hæredi, competit, quando agitur contra hæredem immediatè ex causa hæreditaria, fo-

nes, e la heredad, que fueren escritos en el inventario. Otrofi dezimos, que non es tenuto el heredero que fizo tal escrito, en la manera que de sufo diximos, de dar, o de pagar las mandas que fizo el fazedor del testamento, fasta que sean pagadas todas las debdas (7) primeramente, que el finado debia. E aun dezimos, que puede despues retener para si la quarta parte de los bienes que fincar, despues que fueren pagadas las debdas; a que llaman en latin, falcidia. (8) E si tantos bienes non le fincassen, despues que fuesen así pagadas las debdas, de que el heredero podria ser entregado cumplidamente de la falcidia; estonce puede retener para si, e facer, la quarta parte de cada vna de las mandas del testador, fasta que aya su derecho, así como sobredicho es. Pero dezi-

mos, que si el heredero, despues que ha fecho el inventario de todos los bienes del testador, pagasse ante las mandas, que las debdas (9) del finado, de manera, que le non fincasse a el mas de la quarta parte (10) de la heredad, estonce aquellos que deuen auer las debdas, non pueden primeramente demandar al heredero, que gelas pague; mas deuenlas demandar a los que recibieron las mandas, e ellos son tenudos de les tornar aquello que recibieron, de que se puedan pagar las debdas: e si fuesen tan pocas, que non cumpliesen a pagar las debdas; estonce, por lo que finca dellas, deve el heredero fazer pagamiento, a aquellos que lo han de recebir, de aquella quarta parte (11) que retuu para si. E esto es, porque el se deuia guardar de fazer pagamiento de las mandas,

secus si debitum hæreditarium sit reformatum ex concordia, & conventionem facta cum hærede: quia si hæres postea conveniatur immediate virtute conventionis, non habebit beneficium inventarii, quia istud solum datur, cum ex causa hæreditaria hæres convenitur, & talis causa renovata non dicitur hæreditaria, allegat. *L. cum hæreditas, ff. ad Trebellian.* & in simili casu tradit Arcetius, *confil. 148.* incipit, in *questione proposita, colum. penult.* & tradit Decius ista referens, *confil. 137.* incipit, & *diligenter protenui facultate mea, colum. penul. num. 4.* an autem hæres vendens res hæreditarias pro solvendis debitis, vel legatis teneatur se obligare de evictione: cum fecerit inventarium, vide notabiliter per Joann. Andre. in *additio. ad Specul. titul. de instrument. editio. §. fin. col. 4.* & *5.* in additione super parte fecerit, ex cuius dictis colligitur hæredem tali casu non compelli vendere proprio nomine, sed ut hæres, cum beneficio inventarii, ne dampnum patiatur, propter periculum evictionis, & vid. per Cin. in *dist. §. et si præfatam*, ubi etiam vid. Jaso. in *versic. 4. utilitas est*, ubi etiam Alber. *colum. fin. versic. item queritur*, ubi etiam vide per eum, quod ista exceptio beneficii inventarii, si omisa fuit ante sententiam, non poterit opponi in executione sententiæ, vide ibi per eum, *versic. solet etiam quari*, ubi dicit, quod ita communiter Doctores tenent: sed contrarium tenent Joann. And. in *adit. ad Specul. tit. de instrument. editio. §. fin. col. 7.* in *additione.* incipit *secundum Uler.* & ista opinio Joann. And. est magis communis, vid. per Doctores in *leg. ex diverso, §. 1. ff. solu. matrim.* per Bald. in *leg. ab executione, colum. penult. C. quorum appere. non reci.*

(7) *Las debdas.* Adde *L. fin. §. Et si præfatam in verbo licentiam*, & ibi gloss. in *verbo accommodare, C. de jur. deliberand.*

(8) *Falcid.* Vide in *leg. 1. tit. 11. infr. ead. partit.*

(9) *Que las debdas.* Vel si solvisset creditoribus primò venientibus, ut in *dist. versic. et si præfatam*, hæc enim est una ex utilitatibus inventarii, quod sibi non imputatur si solvat primò venientibus, & intellige, quando hæres ignorabat alios creditores potiores, & sic solvit bona fide: aliàs secus, si cautiorem non exigeret, ut in *leg. dolo, ff. ad leg. falcid.* & tenet gloss. parva, in *dist. §. et si præfatam* & ibi Bart. unde etiam Paul. de Castr. in *dist. §. et si præfatam*, referens Archi. in *cap. non sanè, 14. quest. 5.* dicit, quod hæres usurarii, licet confecerit inventarium, non debet solvere primis venientibus, nisi recepta cautione, de restituendo: quia scit, vel scire potest alios subesse, & sic esset in dolo, quoad illos: & non haberet dictum beneficium inventarii, quod dictum intellige, quando dolo verò, vel præsumpto hæres solveret, secus si bona fide ignorans alios creditores usurarii, secundum Alexand. in *dist. §. et si præfatam*, referentem Lapsium, & Domini. in *cap. quamquam, de usur. lib. 6. §. Hest.* in *sum. de test. §. at quid hæres*, quid autem executoribus datis ad restitutionem damnorum, vel ablatorum post testatorem, vel hæredibus ad hoc gravatis,

an possint solvere primò venientibus? Joann. And. in *addit. ad Spec. tit. de instrument. editio. §. nunc vero aliqua, colum. 33.* in *addit. incipi. questio facti.* Refert Jaco. de Rave. dicentem fatuum talem executores solventem primò venienti simpliciter, vel sine cautione, vide ibi, cuius dictum sequitur Paul. de Castr. in *dist. §. et si præfatam* innuens eandem rationem ex eo: quia scire debet alios subesse damnificatos, & intelligere juxta declarationem præcedentis dicti, numquid autem alii creditores possint retractare solutionem factam aliis creditoribus? Vid. in *dist. §. et si præfatam*, & quæ dicit Paul. de Castr. in *leg. tutores, ff. de condition. indeb.* Et quid in creditoribus ejusdem temporis, an possint patere se admitti ad communionem cum his, quibus facta est solutio. Oldrad. dicebat, quod sic per leg. & si non expedierit, §. 1. ff. de bon. autorita. judi. possiden. Alber. verò, in *dist. §. et si præfatam*, inducit in contrarium, *L. pupillus, in fin. ff. de bis, quæ in fraud. credi.* & sic, quod nihil abstrahatur à creditoribus, qui vigilaverunt ad suum debitum consequendum; dictum Oldrad. procederet, quando utroque creditore instante, hæres uni gratificavit, aliàs procedere posset dictum Alberic. per *dist. leg. pupillus*, & ita est de mente Bald. in *dist. §. et si præfatam*, in *fin. verbis*, licet paulò ante referens dict. Oldrad. simpliciter pertransierit, & ista inducit Angel. in *leg. fin. §. licentia, C. eod.* pro mercatoribus, qui consueverunt, & concurrunt contra mercatorem cessantem fugitivum, si sunt aliqui inter eos, qui de proximo ante fugam, solutionem receperunt, an debeant receptum communicare cum aliis, prout pluries dicit se vidisse de facto perusi, vide, quæ dixi in *leg. 11. tit. 14. §. partit.* & in *leg. 9. tit. fin. ead. partit.* & an contra emptores rerum hæreditariarum, quibus hæres vendidit, creditores habeant recursum? Vid. in *dist. §. et si præfatam*, & vide ibi Paul. de Castr. in *versic. 5. utilitas.*

(10) *Quarta parte.* Not. istam leg. per quam limitatur, quod not. Cin. in *leg. 2. C. qui potio. in pigno. habeant.* & Bart. in *leg. is, cui, §. postquam, ff. ut in poss. legat. vel fideicom.* ubi dicunt, quod quando hæreditas est solvendo. dato, quod hæres fecerit inventarium, creditores non possunt inquietare legatarios, quibus primò solutum est, sed agere debent contra hæredem: nam procedet, quando apud hæredem, solutis legatis, remanet plus quarta falcidia: secus si apud hæredem tantum remaneat quarta ista, nam tunc agent contra legatarios, & non contra hæredem, nisi quando quod redderent legatarii, non sufficeret ad solutionem debitorum, ut infra subditur: videtur tamen, quod tali casu legatarii habent recursum contra hæredem, ut concurrant cum eo in *dist. 4.* ita ut solutis debitis de residuo hæreditatis solvantur legata deducta falcidia, de quolibet legato.

(11) *Quarta parte.* Nam quando hæreditas non est solvendo, neque valent legata, neque hæres detrahit falcidiam, *L. 1. §. pen. ff. ad Trebellian. gloss. in leg. fin. §. et si præfatam, C. de jur. deliber. super parte falcidia.*

das, ante que pagasse las deudas; (12) pues que sabia, (13) que non abondauan los bienes, para pagarlo todo.

L E Y VIII.

Quales expensas non es tenuto el heredero de poner en el Inventario

LAs despenfas que el heredero fiziere en razon de soterrar (1) aquel cuyo heredero es, o las que fiziere derechamente en otra manera qualquier, non es tenuto de las contar, nin escrevir en el inventario; pero si acaesciere alguna contienda sobre estas despenfas, deve el heredero prouar con testigos ante quien las hizo, o por su jura. (2) E si aquel que es establecido por herede-

Partida VI.

(12) *L. las deudas.* Legata enim debentur ære alieno deducto, *L. creditoribus, ff. de separat. bono. L. si uniuersa, C. de lega.*

(13) *Sabia.* Vel debebat scire idem enim, & si ignoraret, nam creditores agunt contra cum ratione talis quartæ, etiam si non per modum quartæ: sed in una re, vel in certa quantitate hæredi remansisset, ut declarat Paul. in leg. 1. §. si is, qui, & in §. si hæres, & in §. idem Julianus, ff. ad Trebellian. nam æs alienum præfertur quartæ, *L. in imponenda, & L. irritum, C. ad leg. falcid.*

L E X VIII.

Expensas funeris testatoris, vel alias justas non tenetur hæres scribere in inventario: sed probet eas per testes, vel proprio juramento, & quod hæredi debetur, à defuncto consequitur hæres factio inventario, sicut cæteri creatores. Hoc dicit. Habuit ortum à leg. fin. §. in computatione, C. eod. tit.

(1) *Soterrar.* Idem in expensis, quas fecisset in curando hæres scribere in inventario: sed probet eas per testes, vel proprio juramento, & quod hæredi debetur, à defuncto consequitur hæres factio inventario, sicut cæteri creatores. Hoc dicit. Habuit ortum à leg. fin. §. in computatione, C. eod. tit.

(2) *Su jura.* Approbat opinionem gloss. in di. §. in computatione, super verbo approbaverit, contra quam ibi tenebant Cinus, & Alberic. & intellige, quando expensæ essent parvæ, secus si magnæ: nam tunc requirerentur testes, vel instrumenta, secundum Bart. & communiter Doctores. ibi & appellat Angel. ibidem minutas expensas, sumptus quotidianos: puta carniæ, oleris, porriæ, & similibus, nam ad hoc difficulter habentur testes continuo, & tandem concludit arbitrio boni viri hoc relinquendum: omnibus hinc inde pensatis.

(3) *Le fias.* An ipso jure, vel quoad effectum gloss. in di. §. in computatione, dicit, quod quoad effectum quasi impossibile videatur, quod hæres sibi ipsi sit obligatus, vid. ibi per Alex. & in leg. debitori, C. pass. ubi tenet opinionem gloss. & dicit magis communiter teneri per Doctores. si tamen aditio hæreditatis facta sit cum beneficio inventarii, vel ante aditam hæreditatem fiat inventarium, tunc confusio actionum impediri videtur ipso jure, quia si confessio inventarii resoluit, quoad effectum conclusionem factam, à fortiori, videtur impedire confusionem fieri, argumento, *L. patre furioso, ff. de bis, qui sunt sui, vel alien. jur. secundum Decium, in di. leg. debitori, & nota di. Bald. in di. leg. debitori, colum. 2. quod hæres, qui solemniter fecit inventarium citatis creditoribus, & legatariis, potest implorare officium iudicis, super separatio-*

ro, ouiesse alguna demanda, o le deuiesse alguna cosa aquel que le establecio por su heredero, en saluo le finca (3) la demanda, o aquello quel deuia el testacor, si el inuentario fiziere así como sobredicho es.

L E Y IX.

Que pena deve auer el heredero, que maliciosamente face el Inventario.

Maliciosamente faziendo el heredero inuentario, encubriendo, o furtando alguna cosa, de los bienes del testador; si esto le fuere prouado, deve pechar doblado, tanto quanto encubrio, o furto, a aquellos que deuián rescibir (1) algo de los bienes del muerto. E mandamos, que

M

ta-

ne bonorum, ut pro ejus debito aliqua res sibi assignetur, imò etiam secundum Bald. in di. §. in computatione, col. 1. versic. ex hoc sequitur, hæres possit sibi ipsi solvere eligendo rem, in qua vult sibi esse solutum, pro debito argument. *L. creditoris, ff. de distrast. pigno.* quòd secundum Decium, ubi supra de plano procedit aliis creditoribus consentientibus, si verò contradicerent, nullam deberet hæres in hoc habere prærogativam, imò similem cum aliis creditoribus debet habere fortunam, ut in di. §. in computatione, limita istam leg. nisi hæres institutus sit animo compenlandi, cum eo quòd sibi testator debebat *L. si compenlandi, C. de hæredib. instit.* limita etiam in quasi debito ex dispositione legali, ut est illud, quod patet tenetur dotare filiam, *L. qui liberos, ff. de ritu nup.* nam si filia institueretur à patre, & gravaretur legatis, non deduceret primò dotem: & postea falcidiam: sed primò falcidiam, & si ad dotem sufficeret, de illa deberet se dotare: & si non sufficeret, detraheret quatenus deficeret, per nota. in leg. mulier, §. cum proponeretur, ff. ad Trebellian. ita tenet Paul. de Cast. in *L. si debitor, ff. ad legem falcidiam, & vide etiam, quòd idem Paul. not. in leg. quod de bonis, §. quod avus, ff. ad legem falcidiam, ibi nota istud verbum, & tene menti. Adverte etiam, quòd contra fideicommissarium uniuersalem, etiam non confecto inventario, hæres detrahit, quod sibi debebat. Vide Paul. de Cast. in leg. ita tamen, §. si ex Trebelliano, ff. ad Trebellian. & Socin. consil. 44. vol. 3. incipit, non parua difficultas, alia in ista materia vide per Alexand. & Doctores. post gloss. in di. §. in computatione.*

L E X IX.

Si quid extra inventarium fraudulenter occultat, hæres tenetur ad ejus duplum his qui aliquid juris habent in bonis testatoris, & causa iuentarii non durat ultra annum: licet aliæ civiles instantiæ usque ad triennium: criminales usque ad biennium durent. Hoc dicit. Concord. *L. fin. C. eod. tit. §. licentia, cum §. sequent.*

(1) *Rescibir.* In leg. fin. §. licentia, versic. illo videlicet, de quo ista L. sumpta est, adjicitur, vel hæreditatis quantitati imputare compellantur, finge enim hæreditatem locupletem ita, ut ex ea etiam ultra rem illam occultatam, vel surreptam ab hærede, remanet: unde integre satisfiat creditoribus, & legatariis: & sic melius erit hæredi, quod istud duplum imputetur hæreditati, quia sic manebit sine pœna, quia, quod ipsi creditoribus, & legatariis soluat istam pœnam dupli, ut exponit ista L. partitarum, videtur tamen, quod ista L. suppleri debeat ex illa, cum ista pœna sit inducenda, ut amplius sit in hæreditate ex quo legatarii, & creditores consequantur suum debitum, quod etiam suaderi videtur ex ista L. cum dicit maliciosamente, & sic quando hæres animo fraudandi creditores, vel legatarios surripit, vel occultat rem hæreditariam: secus quando nullum ex hoc generaretur præjudicium, & sic fraus, seu occultatio non induceret detrimentum, arg. leg. pen. C. de reuocant. *hui qua in fraud. alie sunt, & L. 7. tit. fi. 3. part. & quæ*

tales contiendas como estas, que acaescen en razon del inventario, (2) que las libren los Judgadores, que lo ouieren de fazer, a lo mas tarde, fasta un año; como quier que los otros pleytos que son llamados en latin, civiles, pueden durar, a lo menos, fasta tres años, (3) e los criminales, fasta dos años. (4)

L E Y X.

Como deve pagar las mandas, e las debdas, cumplidamente, el heredero, si non fizo el Inventario, al plazo que fue puesto.

Si el heredero, de que ouiere entrado la heredad del testador, non fiziere el inventario, (1) fasta aquel tiempo que de suso diximos, dende adelante, fincan obligados, tambien los sus bienes que ouiere de otra parte, como los que ouo del testador, para pagar cumplidamente las debdas, e las mandas, (2) del fazedor del testamen-

to:

quæ ibi dixi. Adde etiam, quod, & ultra pœnam dupli puniatur hæres surriprens, vel occultans, ut perdat falcidiam quoad omnes legatarios, ut in *authen. de hæredib. & falcid. §. sancimus*, & ibi gloss. super verbo *forte*, & illud jus autenticorum est rationabile: quia cum talis subtractio inducat, & augmentet falcidiam, quoad omnes æquum est, ut respectu omnium puniatur: & sic à nemine falcidiam detrahat, & bene potest stare pœna hujus dupli, de qua hic cum pœna amissionis falcidie, de qua in *dist. §. sancimus*, ut declarat Sali. quem vid. in *dist. versic. illo videlicet*.

(2) *Del inuentario*. Not. hoc verbum, ex quo declaratur tex. in *authen. de hæred. & falcid. §. illud quoque*, colla. 1. de quo ista L. sumpta est, nam largius, quam hic dissonatur, gloss. & Doct. intelligunt illum §.

(3) *Tres años*. Nota bene: quia habes hic approbatam de isto jure partitarum decisionem, L. *properandum*, in *princ. C. de judic.* & non reperies alibi in isto libro partitarum. Video tamen ista in defuetudinem abiisse, & sicut observatur in curiis ecclesiasticis, ut instancia non expiret triennio, ut voluit gloss. in *dist. L. properandum*, in *parte trienii*, in *fi.* & gloss. in *cap. fin. de dol. & cont. gloss. & Doct. in cap. venerabili, de judic.* sic etiam video in Curiiis regalibus, & certe bene, cum per hoc parcat laboribus, & expensis partium, & breviori via iustitia ministratur.

(4) *Dos años*. Adde L. 7. tit. 29. part. 7. cujus dispositio, & etiam istius in hoc in defuetudinem abierunt, videque ibi Deo dante dicam.

L E Y X.

Hæres intra tempus juris inventarium non conficiens tenetur creditoribus, & legatariis etiam ultra vires hæreditatis, & falcidie commodo privatur. Hoc dicit. *Habuit otium à L. fin. C. de jure delib. §. fin vero postquam*.

(1) *El inuentario*. Quid si fecit, sed omisit ponere aliquam rem in inventario fraudulenter, vel maliciose, an tenebitur in solidum creditoribus, vel legatariis, ac si nullum fecisse? Bart. in *leg. Paulus, ff. ad legem falcid.* tenet quod ex hoc hæres perdat beneficium inventarii in omnibus. Angel. vero ibi tenet, quod solum perdat beneficium inventarii quoad falcidiam, non vero, ut ex hoc teneatur ultra vires hæreditarias, & idem tenet Paul. de Cast. & Joann. de Imol. & Alex. & idem tenet Sili. in *leg. fin. §. illo videlicet, C. de jure delib. in fin.* ubi dicit de hoc fuisse quæstionem arduam: & ita se consultasse, solum ergo tenetur creditoribus, & legatariis in duplo rerum occultatarum, ut supra eod. L. *proxima*, & in amissione falcidie, quid autem si imperfecte fecit inventarium, quia non designavit res prout habetur, in *leg. 100. titul. 18. 3. part.* sed simpliciter dixit pono in inventario res, que sunt in tali loco, an gaudebit beneficio inventarii? Videtur dicendum, quod non, cum hoc ita sit substantiale, & probatur in *leg. fin. §. si vero postquam, C. de jure deliberand.* ibi secundum formam præsentis constitutionis paria enim sunt no facere, vel inutiliter facere, *cap inter corporalia, de translatio. episcopi, vel elect. cum similib.* & adde, quod supra dixi in *leg. 5.* in gloss. super verbo, *todos los bienes*.

(1) *Las mandas*. Limita nisi agentes contra hæredem, in solidum confiterentur, quod in hereditate non remaneret ultra id, quod hæres asserit: quia contra omnem præsumptionem juris, & de jure facientem contra hæredem non conficientem inventarium, quod occultaverit bona, admittitur probatio in contrarium per confessionem patris, ut notant Cinus, & Bart. in *authen. de hæredib. sed jam necesse*. C. de *donat. ant. nupt.* & gloss. in corpore unde summittitur, illa *authen.* & ita tenet Bald. singulariter, in *leg. filium quem habentem, col. penult. C. famil. heredis*. & licet Bald. ibi loquatur de legatariis ex eius mente, & ex dicta ratione, idem vult in creditoribus, & ita etiam vult Alexand. in *leg. fin. §. si prafatam. col. 1. C. de jure deliber.* ubi etiam Jason. col. 2. *versic. limita tamen*, dictum Bald., non caret scrupulo, prout etiam tradit Socin. in *leg. 1. §. si is qui ante, ff. ad trebel.* & Alexand. in *leg. in ratione, §. quod vulgo, col. 8. num. 13. ff. ad legem falcid.* & quia heres adeundo videtur qua si contrahere cum creditoribus, & legatariis, L. *apud Julianum, §. final. & L. sequenti, ff. quib. ex caus. in posses. eat. & in §. heres, inffit. de obligat. qua ex quasi contractu nascuntur*, & sic ex suo quasi contractu ex propriis bonis tenetur, hoc etiam vult ista L. partitarum, ibi cum dicit, *tambien los sus bienes que ouiere de otra parte, como los que ouo del testador*.

Præterea, §. *sancimus*, in *authen. de hæredib. & falcid.* qui videtur esse fundamentum dicti Bald. non videtur se omnino fundare in illa præsumptione subtractionis, ut patet: cum dicit forte, & sic innuit, quod idem sit, si non subtraxerit, & videtur illa ratio impulsiva, & non finalis, text. cum gloss. & ibi Joann. de Imol. in *clementina 1. de appellat. gloss. in leg. in commodati, §. sicut, ff. commoda.* hoc etiam suaderi videtur ex L. *final. §. si vero postquam, C. de jure deliber.* ubi non fit fundamentum in præsumptione surreptionis, & occultationis rerum hæreditariarum, imò quia ex quo non fuit hæres usus beneficio inventarii remanet in antiqua dispositione juris communis, ex cujus dispositione tenebatur creditoribus, etiam ultra vires hæreditarias, L. *que dotis, ff. solut. matrim. L. si te bonis, C. de jure deliber.* & quia in pupillo cessat dicta præsumptio usurpationis, & nihilominus in pupillo etiam non doli capace procedit, ut teneatur ultra vires hæreditates, §. *pupillis, in dicto authentico, de hæredib. & falcid.* ut etiam adducit idem Alexand. in *leg. fin. §. fin. C. de jure deliber.* in illa quæstione, an Ecclesia non conficiens inventarium teneatur ultra vires hæreditarias, hoc etiam probari videtur ex §. *si vero non fecerit, in authentico, de hæred. & falcid.* ibi licet præ substantie morientis transcendat mensuram legatorum datio, & ibi licet dabit ei pœnam exactio suæ malignitatis: cum transcendit leges, ex quibus caute omnia agens nihil poterat damnificari, fortè posset distingui inter creditores, & legatarios, ut dictum Bald. procedat in legatariis prout vera ipse loquitur, & non in creditoribus: & est ratio differentie maxima: quia creditores tractant de damno: legatariis vero de lucro. Item quia hæres reputatur eadem persona cum defuncto, ut in *authen. de jurjurand. à mori. profi.* & sicut defunctus tenebatur in

to: e non puede retener, nin facar para si, la su quarta parte de los bienes del testador, de las mandas; (3) ante las deve pagar enteramente, pues que non fizo el inventario a la fazon que deuia.

Partida VI.

solidum, sic, & ejus hæres, qui non fecit inventarium, quæ ratio cessat in legatariis, quibus defunctus in nihilo tenebatur, & quia de jure communi antiquo ita erat constituta in hoc differentia inter creditores, & legatarios, nam respectu creditorum hæres tenebatur in solidum, etiam si constaret hæreditatem non esse solvendo, *dist. leg. quæ dotis*, legatariis vero non tenebatur ultra vires hæreditarias, ut in *leg. 1. §. si in qui ante*, ff. ad Trebellian. L. in ratione, §. quod vulgo, ff. ad legem falcid. gloss. in *ditto §. si vero postquam*, de jure tamen authenticorum additum fuit, ut etiam similiter legatariis tenebatur in solidum, non factò inventario: ut in *ditto §. si vero non fecerit*, & in *authent. sed cum testator. C. ad leg. Falc. & dictum authent.* quod immo se fundat in præsumptione subtractionis, & sic in legatariis habere possit locum dictum Bald. attento jure communi, ista tamen, L. partitarum resistit cum æquiparet in hoc creditores, & legatarios nihil asserens de tali presumptione: imò expresse disponens, ut de propriis bonis hæres teneatur, & in rigore juris istud videtur verius, tam in legatariis, quam in creditoribus, tu cogita, quia dictum Bald. fulcitur maxima æquitate, & Docto. magis communiter cum eo transeunt, & adde Paul. in *leg. in ratione*, §. quod vulgo, ad fin. ff. ad leg. Falc. an autem in foro conscientie hæres teneatur ad debita ultra vires hæreditarias? Bart. tenet, quod non, in *rubrica*, ff. de acquir. hæred. versic. & ex hoc sequitur, allegat Hostien. in *summa*, de test. §. pen. versic. quid si bona, & Joann. Andr. in *cap. quanquam*, de usur. lib. 6. in *novella*, & quod ita tenent Theologi, ut dicit se vidisse in multis sententiis eorum, & idem tenet Bald. in *ditto leg. filium quem habentem*, col. pen. allegat. cap. parroquiano, de sepulch. subdens, quod si legatarius plus extorqueret, teneatur ad restitutionem in foro conscientie: quia ille forus non sequitur jus civile, quia jus civile fundat se in fictione, non in veritate, & ibi subdit, quod licet ad petitionem hæredis, super talibus articulis, quod nulla alia bona manserunt, nisi talia non cogantur legatarii respondere: tamen judex optime faciet, si interroget ex officio, ut obviet iniquæ extorsioni, L. illicitas, in prin. ff. de offic. præsid. Joan. de Imol. in *ditto rubrica*, ff. de acquir. hæred. postquam retulit Angel. in *leg. 1. §. hæc stipulatio*, ff. si cui plusquam per legem Falc. volentem, quod etiam in foro conscientie hæres teneatur ultra vires hæreditarias, distinguit, quod si hæres solebat vires hæreditarias, non sufficere, & nihilominus adivit: quia tunc videtur obligari ex suo, quasi contractu, teneatur etiam in foro conscientie: cum videatur se creditoribus obligasse, si autem ignoravit, vel dubitetur, an sciverit, vel ignoraverit, & tunc non teneatur ultra vires hæreditarias: quia tunc non videtur se obligasse ultra vires, cum sententia Bart. transit Alex. in *ditto rubrica*, ubi Jason. dicit, ita esse communem opinionem, Fredericus vero de Senis, *consil. 21.* & Joann. de Imol. L. sibi contractus; in L. gerit. ff. de acquir. hæred. & Paul. de Cast. in *ditto rubrica* tenent contrarium: dicentes, nullam in hoc esse differentiam inter forum conscientie: & judiciale, lex, & enim humana que justa etiam in foro animæ est servanda, secundum S. Tho. 1. 2. *quest. 96. art. 4.* gloss. communiter approbata, in *cap. que in Ecclesiarum*, de constit. articulus iste est satis disputabilis, & totum pondus ad decisionem consistit, an lex humana se fundet in presumptione, vel non: quia si ex presumptione, non obligaret in foro animæ ubi veritas attenditur, quod autem istæ leges de confessione inventarii disponentes, non se fundent ex sola presumptione, satis liquet ex supra

LEY XI.

En que manara deve el heredero tomar la heredad, si entendiere que le es prouechosa.

Tomado auiendo acuerdo el heredero, si le place de recebir la herencia, en que es establecido por heredero de otro, o le pertenece por

M 2

ra-

dictis, Aretin. in *ditto rubrica* distinguebat inter creditores, & legatarios, ut etiam dixi in *quest. precedenti*, quæ distinctio forte posset procedere attento, quod dictus, §. si vero non fecerit, moveatur ex presumptione, & quod saltem suspicans ita statuit: sed attenta dispositione hujus L. partitarum, quæ non se fundat in tali presumptione, videtur de rigore idem debere dici in legatariis, quod in creditoribus, benignior tamen est sententia ita distinguens: cum forte ista L. partitarum habuerit eundem intentum, quem dictus §. si vero non fecerit, de qua ista sumpta est, tu cogita alios casus in quibus hæres non convenitur in solidum, licet non fecerit inventarium, vide per Alex. in *ditto §. & si præfatum*, & quid de Ecclesia, vide eundem, in *ditto leg. fin. §. fin.* per gloss. & Doct. in *cap. 1. de testament.*

(3) De las mandas. Non ergo perdet Trebellianicam, vide per Bartol. & Doct. in *leg. Marcellus*, §. quod autem, ff. ad Trebellian. & Bald. in *authent. sed cum testator. C. ad leg. falcid.* col. 1. neque obstat. §. Sancimus, & §. si vero non fecerit, in *authent. de hæredib. & falcid.* cum dicit de fideicommissariis: nam intelligitur de fideicommissis particularibus, non de fideicommissis universali: unde constitutiones loquentes de falcidia amittenda, corrigentes in hoc jus commune, non sunt trahendæ ad Trebellianicam, vide late per Alexand. in *ditto leg. Marcellus*, in *princip. col. pen. & fin. versic. 3.* quælibet hic Bartol. ubi refert plures, qui tenuerunt contrarium, sed ipse residet, quod non amittat Trebellianicam dicens esse magis communem opinionem, & satis in istam partem confert hæc, L. partitarum, & vide quæ dixi supra eodem, L. 5. in *gloss. 1.* contrariam tamen opinionem, imò, quod hæres non conficiens inventarium, priveret Trebellianicam, dicit magis communem, & veriorum Decius *consil. 236.* in 5. *dubio* ubi plures, istam partem tenentes refert, & idem vult Didacus à Covarruvias in *cap. Raynuntius*, §. 2. *limit. 16. de test.* neque perdet legitimam debitam jure nature, gloss. in §. si vero non fecerit, in *authent. de hæred. & falcid.* tenebatur tamen dato, quod non perdat legitimam solvere debita, & credita de suo, ut declarat Bart. in *ditto §. si vero non fecerit*, & adde gloss. in *ditto leg. fin. §. pen. in gloss. fin. in fin. C. de jure deliberandi*, ubi Alexand. dicit istam opinionem magis communiter teneri, quæ opinio approbatur per L. 7. *tit. 11. infra ead. part.* diminuantur ergo legata ratione legitimæ, sed sic diminuta solventur ultra vires hæreditarias, ut per Bartol. & Alberic. in *ditto authent. sed cum testator. C. ad leg. Falcidiam*, ubi declarat Albericus, quæ utilitas erit filio detrabere legitimam: cum de residuo, & proprio teneatur solvere legata integraliter. Adde etiam Baldum, in *leg. 1. C. de bon. auctlor. judic. possi.* gravato ergo filio legatis, deducetur legitima, & tenebunt legata respectu quintæ partis, & integraliter solvet illa filius, licet excedant quintum, interesse ergo affectionis ad bona paternæ, erit utilitas, quam ex hoc consequetur filius, & quia propterea bona filii augentur ex deductione legitimæ.

L E X XI.

Potest hæres declarare se verbis hæreditatem adire, vel etiam factis, ut colendo prædia, & alia, quæ citra jus, & nomen hæredis, & domini fieri non possunt. Sed si quis, non ut hæres, sed pietatis causa faciat, ut servos hæreditarios curæ, vel res, ne periantur, custodire, non videtur propter hoc adire: debet tamen (ne de hoc dubitetur) prædicta non ut hæres se facere protestari. Hoc dicit.

razon de parentesco, de uelo dezir llanamente, (1) otorgandose por heredero. E aun se puede esto fazer por fecho, maguer non lo diga paladinamente. Esto seria, como si el heredero vllasse de los bienes de la herencia, así como heredero, e señor; labrando la heredad, (2) o arrendandola, (3) o desfrutandola, (4) o viádo della en otra manera qualquier semeiante destas. (5) Ca por tales señales, o por otras semeiantes, se prueua que quiere ser heredero: e es tenuto de guardar, e de fazer todas aquellas cosas, que heredero deue fazer. E esto ha lugar, non tan solamente en

el que es establecido por heredero, mas en otro qualquier, que ouiesse derecho de heredar algund ome, que muriesse sin testamento. Pero si algund ome, que ouiesse derecho de heredar los bienes de otro, vllasse de la heredad, o de los bienes del muerto, non con entencion de ser heredero, mas mouiendose por piedad; (6) así como en fazer guarefcer los siervos que fueron del testador, si fuessen enfermos; o en darles a comer, o les dar otras cosas que les fuessen menester; o en guardar la heredad, e los bienes della, porque se non perdiessen, nin se menoscabassen; por tal vfo como

mo

(1) *De uelo dezir llanamente.* An autem aditio hæreditatis solo animo consistens non declarata per actum verbi, vel facti, obliget hæredem in foro conscientie ultra vires hæreditarias? Tangit Angel. Aretin. in §. fin. instituta. de hæredum qualitate. & different. & vide, quæ dixi in præcedent. leg. requiritur ergo, ut hic vides, quod animus ad eundem declaratur per actum verbi, vel facti, gloss. & Bart. in leg. gerit. ff. de acquir. hæred. & gloss. in dicto §. fin. & requiritur actus exterior ad declarandum animi motum: nam consilium in corde retentum, non facit quem hæredem: quia consensus mentalis tantum, neque verbo, neque facto demonstratus non accommodatur actibus hominum, neque reddit actus ipsos essentialiter perfectos, verba sunt Bald. in leg. potuit, colum. 1. C. de iure deliberandi, & ibidem, colum. 3. versic. non queritur, dicit, quod si positio fiat alicui, quod animo adivit hæreditatem, non tenetur ei respondere, nisi positio sonet de animo aliquatiter declarato, & an per hæc verba (ego sum hæres talis) inducatur aditio? Bald. tenet, quod sic, in dict. leg. potuit, colum. 2. versic. 6. queritur post Bart. in leg. si filiusfamilias, ff. de tutelis, & ibidem vide per Bald. col. 3. versic. 8. queritur de aditione facta per hæc verba, adeo si de iure possum, vel prædecessor meus non adivit, & post tempus datum ad deliberandum, si quis dicat, puto mihi hæreditatem expedire: videtur ex hoc adire, L. omnes, & ibi not. Bart. ff. ad Trebellian. & idem si dicat, volo adire, gloss. & Bart. in leg. servi electione, in princ. ff. de legatis primo, vide Bart. & Doctor. in dict. leg. gerit.

(2) *Labrando la heredad.* Sumptum est à §. fin. instituta. de hæredum qualitate, & differentia, facit, quod not. gloss. in leg. 3. C. finium regundorum.

(3) *Arrendandola.* Ex eod. §. fin. sumptum est, & ibi not. Bald.

(4) *Desfrutandola.* Adde L. si filius, ff. de tutelis, & ibi Bart. & not. hoc, quod colligere fructus hæreditatis inducit aditionem, quod limita, nisi possit capi alia conjectura, quod non animo ad eundem fortè fecisset, prout declarat Bart. in leg. gerit, colum. 6. versic. ad secundum, & col. 7. ibi fructus colligi fecit, & reponi, ff. de acquirend. hæred. & probatur in leg. 1. C. de repudian. hæred. & tene menti istam leg. partitarum: nam Bart. dict. colum. 7. volebat, quod cum iste actus colligendi fructus poterat fieri licitè utroque modo nomine s. suo, vel nomine alieno, quod staretur super hoc declarationi hæredis: nam ista L. vult contrarium: imò quod cessante protestatione, de qua infra in istam leg. probaretur aditio, & ita etiam Joan. de Imol. tenet contra Bart. in dict. leg. gerit, colum. penult. per dict. leg. 1. C. de repudian. hæred. oporteret ergo probari de protestatione, ut dixi, vel quod probetur, quod actus iste colligendi fructus, non fuit animo ad eundem, ut expresse habetur in dict. leg. 1. & tradit Bartol. in dict. col. 6. versic. ad secundum, & Bald. in dict. L. 1. quem vid.

(5) *Semeiante estas.* Ut si possideat tres hæreditarias, ut in leg. gerit, ff. de acquirend. hæred. & in leg. cum, qui bonis, eod. tit. & not. Bald. in leg. 1. colum. 11. C. qui admitt. in secunda quasi. Alexand. consil. 32. volum. 3. incipit viso processu, & adverte, quod licet filius, accepta pecunia, faciat pacem cum occisoribus patris, non per hoc vi-

detur se immiscere, seu adire hæreditatem paternam, neque propter illud, quod accepit, posset conveniri à creditoribus patris, secundum Nicol. de Neapo. in leg. cum tutor. ff. de tutel. & ratio. disfraben. limitat tamen, nisi statutum diceret, quod occisores debent habere pacem ab hæredibus defuncti: quia tunc filius, accipiendo aliquid, videtur hæreditatem adire, adde L. quasi, & ibi per Bart. ff. de sepulc. viola. quod faciens pacem, accepta pecunia de morte patris, seu agens actione injuriarum, pro injuria illata patri, non videtur adire, vid. etiam per Salicet. in leg. cum, qui, C. arbitr. tutel. & ibi etiam per Bald. & alios: ubi est text. elegans, quod etiam si filius consequatur interesse à tutoribus suis, pro eo quod abstinent eum ab hæreditate paterna locuplete, non tenetur creditoribus patris, & adde Bart. in leg. si filius, qui patri, in fin. ff. de vulgar. & pupillar. & vid. Joan. de Plat. in leg. fin. C. de primipil. lib. 12. adde Jaso. in leg. ea, §. cato. pen. colum. ff. de verbo. obliga. nota etiam, quod & legatarius ex facto, non videtur acceptare legatum, nisi sit factum tale, quod fieri non posset citra jus, & nomen legatarii, secundum Bartol. in lege verò procuratori, §. sed si non verò, ff. de solutio. sed an pater, qui mortua uxore, retinuit diu penes se dotem maternam, videatur per hoc adire nomine filiorum, Bald. notabiliter dicit, quod non in leg. dos à patre profecta, C. solut. matri. contra 2. art. in leg. gerit, ff. de acquirend. hæred. colum. 8. versic. venio, ad quartum movetur, quia ista mens est in corde retenta, quæ non accommodatur actibus hominum, & quia aditio hæreditatis requirit actum verbi, vel facti, in casu autem isto nihil simpliciter gestum est à patre, inducit etiam L. si præteritus, ff. de bonor. possess. contra tabul. vide ibi per eum, & per eundem in leg. cum antiquioribus, colum. 1. C. de jur. deliber. & in leg. si certis annis, ad fin. C. de pass. per Bart. in dict. leg. gerit, & ibi vid. distinctionem Joan. de Imol. colum. penult. & fin. dic etiam, quod similis modus erit, si solvat creditoribus; nam ex hoc videtur adire, L. 2. C. de jur. deliber. & vide quod notat Jaso. in leg. frater à fratre, colum. 17. ff. de condit. indebi. & idem, si solvat legata, vel solvere permittat: nam videtur adire, secundum Paulum de Castr. in leg. quod de bonis, §. 1. ff. ad leg. falcid. filius etiam recipiendo, quod patri erat debitum, licet naturaliter tantum videtur adire, ut vult Bart. & vide ibi per Jaso. colum. 17. in dict. leg. frater à fratre, ff. de condition. indebi. & ibi multum exaltat dictum Bart. & nota bene, quod oportet, ut allegetur quod hæres fuit visus adire, seu adivit: quia ita demum prædicta procederent, quod actibus, quæ fieri nequeunt, citra jus, & nomen hæredis inducatur aditio, si hoc allegetur, ut taadit Alexand. consil. 94. volum. 2. colum. 2. versic. plus dico, incipit consilium in causa, & lite vertente coram arbitris, vide ibi per eum. Et quid si hæres det elemosinas pro anima defuncti, an ex hoc videatur adire? Vide per Bart. in dict. leg. gerit, colum. 7. versic. sed quero, & versic. quero, & per Bald. in leg. cum te, in 1. l. l. colum. fin. C. de donation. ante nup. quid autem de tutore gerente pro hæred. Vid. Bal. in leg. potuit, C. de jur. deliber.

(6) *Por piedad.* Concordat cum leg. pro hæred. versic. caterum, & versic. servus, ff. de acquir. hæred.

mo este, dezimos, que non se muestra que quiere ser heredero: pero, porque de tal usanza, como sobredicha es, non nazca ende dubda, si la fizo con entencion de ser heredero, o non; este atal deve dezir, (7) e afrontar manifestamente ante algunos omes, como lo faze por piedad, e non con voluntad de ser heredero.

L E Y XII.

Como el fijo se otorga por heredero del padre, por algunas cosas que faze; maguer non lo diga por palabra.

Si el fijo, de algund ome que fuesse finado, non quisiesse recibir (1) la heredad de su padre, entendiendo que era mucho cargada de debdas; e maliciosamente (2) comprasse los bienes (3) del padre, faziendo esta compra (4) fazer a otri para si; o si traspuessse, o furtalle (5) algunas co-

Ley 1.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

fas

(7) *Deve decir.* Sed an si non protestetur, præsumat aditio? Gloss. in hoc fuerunt contrariæ, in dict. leg. *pro hered.* & quod Doctor. magis communiter tenent, est, quod hoc pendatur ex qualitate personarum, & casuum, super quo Bart. facit longum tractatum in *dist. leg. gerit. ff. de acquir. hered.* vide ibi per cum, & per Joann. de Imol. & hoc idem videtur velle ista L. cum dixit: *porque de tal usanza non nazca ende dubda*: & sic innuit, quod ne veniat in dubium, an fecerit causa pietatis, vel animo aduendi, utile erit, quod protestetur.

L E X XII.

Si quis de descendibus in potestate testatoris constitutus fraudulenter abstinens bona hæreditaria per eum, aut alium subtrahit fecerit, videtur per hoc adire alia bona: sed si hæres fuit extraneus, ut fur de subtractione tenetur. Hoc dicit.

(1) *Non quisere recipit.* Videtur in istis verbis lex ista improbare intellectum gloss. & Dyn. in *leg. ii, qui bonis, ff. de acquir. hered.* ad illam leg. scilicet, quod illa L. loquatur, quando ante abstentionem filius mercatus est bona patris, quasi velit, quod secus esset, si post abstentionem, & merito, quia etiam si post abstentionem furto surripiat res paternas, non videtur se immiscere hæreditati, & abstentionem revocare, ut in *leg. si servum, §. fin. ff. de acquir. hered.* à fortiori debet hoc procedere, si non surripiat: sed emat post abstentionem, licet mala fide, & maliciosè emat; & cum dict. L. dicit se abstinuit, dicebat Dynus, 1. abstinere potuit. Sed Doctor. communiter in *dist. leg. si ii, qui bonis, §. in leg. 2. C. de repudi. hered.* tenent contrarium, & intelligunt dict. leg. si ii qui, prout jacet, non violando litteram abstinuit, & sic, quod dispositio illius leg. procedat etiam post abstentionem, quod etiam voluit gloss. 2. in *dist. leg. 1. C. de repudi. hered.* ex eo enim, quod filius, licet post abstentionem emit res hæreditarias, præsumat, mala fide fecisse in damnum creditorum, & abstentionem procedentem non fuisse veram: sed fictam, & simulatam, & quod censetur revocata abstentio, & ad *leg. si servum, §. fin.* respondet, quod ibi non constabat, quod mala fide abstinuit, sicut constat in casu isto, ex quo infert Alexand. in *dist. leg. 2. in fin. quod si in casu, dist. leg. si servum, §. fin.* hæreditas, vel meliora bona hæreditatis consistebant in illis rebus, quas filius furto subtraxit post abstentionem: præsumeretur similiter abstentionem fuisse factam mala fide, & quod intelligi debeat revocata, sicut in casu *dist. L. si ii qui*, quod dicit esse notandum, & à Docto. non ita tradit, voluntque Doctor. quod etiam ista mala fides in tribus casibus præsumat. Primus, quando post abstentionem reperitur omnia bona possidere, ut *dist. L. si ii, qui, L. omnes, §. Lucius, ff. que in fraud. credit.* Secundus, quando aliquid clam per interpositam personam mercatus est, *dist. L. si ii, qui*, Tercius, quando invenitur incontinenti post abstentionem possidere: ita Cynus, & Albericus, post Jacob. de Aren. in *dist. leg. 2.* ubi etiam addit Angel. quantum casum, scilicet, etiam non omnia bona emisset: sed tantum meliora, vel pretiosiora: quia parratio fraudis est, per leg.

summa cum ratione, in principio, ff. de pecul. Alexand. ad hoc dicit melius facere notata per gloss. & Bart. in *leg. nomen, §. 1. ff. de lega. 3.* Alias etiam præsumptiones malæ fidei, vide ibi per Bald. tu nota istam leg. partitur, quæ sumpta fuit à *dist. leg. si ii, qui bonis*, videtur certè approbare intellectum gloss. ibi, licet illa gloss. communiter à Doctor. reprobetur, bene tamen esse concedendum, quod si ex aliquibus conjecturis constaret de simulata abstentione, idem esset dicendum: cum ficta, & simulata abstentio perinde haberi debeat, ac si facta non esset. & ex quibus præsumat simulata, relinquendum esset arbitrio iudicis, ex conjecturis traditis per Doctor. ubi supra, & non quælibet earum sufficeret, prout etiam inferius dicam in ista leg.

(2) *Maliciosamente.* Secus ergo, si bona fide, ut in *leg. 2. C. de repudi. hered.* & ista fraus præsumitur, ut subicit ex emptione bonorum per interpositam personam.

(3) *Los bienes.* Idem si meliores res, seu majorem partem bonorum, ut dixi in gloss. 1.

(4) *Faziendo esta compra.* Duo ergo requirit L. ista, ut ejus dispositio procedat, omnium bonorum emptio, & quod per interpositam personam fiat, & idem videtur per *leg. si ii, qui bonis*, de qua sumpta est. Jacob. tamen de Aren. Cynus, Alberic. Bart. & communiter Doctor. in *dist. leg. 2. C. de repudi. hered.* & in *dist. leg. si ii, qui*, tenent quodlibet istorum sufficere. Primum de emptione omnium bonorum, per *dist. leg. omnes, §. Lucius, ff. que in fraud. credit.* Secundum, per *leg. pupillus, §. sed per interpositam, ff. de administ. tutor. §. per dictam leg. si ii, qui*, L. tamen ista partitarum, imò & *dist. L. si ii, qui*, volunt contrarium: non obstat L. omnes, §. Lucius, neque L. 7. tit. fin. 5. partita: quia loquuntur in eo, qui jam erat obstrictus creditoribus: hic verò filius, nec dum erat eis obligatus: quia vel non adierat, ut in casu hujus leg. vel se abstinuerat in casu *dist. leg. si ii, qui*, secundum quod communiter Doctor. intelligunt, & sic non videtur trahenda dispositio, *dist. §. Lucius*, ad nostrum casum, præterea, quia dispositio *dist. §. Lucius*, procedit, quando omnia bona sunt empta valdè minori pretio, quam valeant, ut dixi in *dist. leg. 7.* neque etiam text. in *dist. §. sed et si per interpositam*, induci potest ad casum hujus leg. neque *dist. L. si ii, qui*, quia ibi prohibitum erat rem pupilli tutorem clam emere, quod hic cessat, & licet filio nolenti, se immiscere, vel abstinenti, emere per se, vel per interpositam personam, aliquas res ex hæreditate. & licet prohibitum reperiat emere omnia per interpositam personam, non reperitur ei prohibitum emere unam, vel aliquas particulares res per interpositam personam: unde non sine mysterio, *dist. L. si ii, qui*, & hæc lex duo ista copulativè requirunt: aliqua tamen possunt concurrere cum quolibet istorum, quæ probarent, seu arguerent fraudem, & tali casu hoc relinquerem arbitrio iudicis: cum dolus ex perspicuis indicis provetur, L. dolum, C. de dol. & L. ista ad arguendam fraudem gratia exempli ponat ista duo.

(5) *Traspuesse, o furtasse.* Concordat cum *leg. si servum, §. fin. ff. de acquir. hered.* & in hoc etiam clare patet, quod L. ista in casu præcedente loquitur, quando filius non se abstinuerat.

las de la heredad, o de los bienes della; dezimos, que por razon de aquello que encubrio, o furto, se entendio que recibio la heredad de su padre, e que es obligado por ella; de manera, que non la puede despues desfechar, (6) si alguna destas le fuere provada. E esto ha logar en el hijo, (7) o en los otros herederos que descendiesen por línea derecha del finado, e que eran en su poder (8) a la fazon que fino; mas en los otros herederos, que son dichos estraños, (9) que non descienden por la línea derecha, non sería así. Ca, maguer alguno esto fiziesse, non sería obligado por ende, a recebir la heredad; como quier que les sería demandado, que tornen a la herencia lo que tomaron della, así como en manera de furto.

Quales omes, que son establecidos por herederos, pueden tomar, e ganar la herencia por si; e quales, por otorgamiento de otros.

Puede ganar, (1) e entrar la herencia, quel pertenece por testamento, o de otra manera derecha, todo ome que non es seruo, e que non es en poder de padre, e que non es desmemoriado, e que es mayor de veinte, y cinco años, (2) e que sabe que aquel cuya heredad quiere entrar, que es muerto. Ca, maguer el seruo puede ser establecido por heredero, non puede el (3) para si ganar, nin aver la heredad, mas para su señor, e con otorgamiento (4) del. E esto mismo, dezimos, del hijo que es en poder de su padre: ca, si aquel que lo establecio por su heredero, lo faze con intencion que gane la heredad para su padre, (5) estor ce non puede el hijo (6) ganar la heredad para si, mas para el padre, e con su otorgamiento, (7) E tal heredad como es-

ta

(6) *Defecbar.* Nota hoc ad limitationem, L. fin. infra eod. & L. fin. C. de repud. hered. ut dispositio illius L. non procedat, e contra, si filius velit revocare immixtionem, & adde L. suos bares, & ibi Jaso. colum. 1. C. de repud. hered. imò & plus probatur hic, quia etiam si talis immixtio sit involuntaria, vel quæ a lege potius inducitur, non possit à filio revocari.

(7) *En el hijo.* Cum enim filio in potestate beneficium abstinendi, fuit indultum ex beneficio speciali, contra rigorem juris civilis, ut in §. sed his permittit prator. insti. de hered. qualis. & differen. facilius amittit filius jus abstinendi, quam extraneus jus repudiandi, cum facilius perdat beneficium ex jure speciali, quam concessu ex jure communi, L. ejus militis, §. militia missus, ff. de testamen. milit. istam rationem ponit gloss. in leg. si quis extraneus, in princ. ff. de acquir. hered.

(8) *En su poder.* Vide, quæ dixi in leg. 22. titul. 3. supra ead. partit. de aliquibus effectibus suitatis, qui etiam adhuc hodie durant.

(9) *Estraños.* Concordat cum leg. si quis extraneus, in princ. ff. de acquir. hered.

L E X XIII.

Paterfamilias compos suæ mentis major vigintiquinque annis, qui scit eum, cujus fuit hæreditatis jam defunctum, & sibi delatam hæreditatem potest adire, filius tamen familias, vel servus jussu patris, vel domini precedente, adire debet hæreditatem: adventitiam tamen hæreditatem bene potest filiusfamilias adire sine jussu patris, & filio absente, pater potest adire: furiosus vero, vel demens, hæreditatem non adit, nec infans, sed pater nomine infantis, vel curator nomine furiosi, & mortuo infante, adire potest pater, & acquirere sibi; minor autem quatuordecim annorum major infante, adire debet cum auctoritate patris, vel curatoris, vel judicis, si patrem, vel curatorem, habeat. Si verò sit major quatuordecim annorum, sed minor 25. & careat curatore, adire potest salvo sibi restitutionis beneficio. Hoc dicit.

(1) *Puede ganar.* Prosequitur L. ista dist. Azo. C. de jur. deliber. & de acquiren. bare. in summa, col. 4. versic. potest hæreditatem adire.

(2) *Mayor de veinte, y cinco años.* Hoc dicit: quia minores non possunt hæreditatem adire: nisi ut infra ista L. sequitur.

(3) *Non puede el.* Concordat cum §. item vobis, versicul. sed si servus, insti. per quas pers. nob. acquir. & cum leg. si quis mihi bona, in princ. & §. 1. ff. de acquir. hered. & L. placet, ff. eod.

(4) *Otorgamiento.* Otorgamiento, in vulgari nostro idem est, quòd licentia L. 33. tit. 4. 1. part. & licentia idem videtur, quòd jussus, vel perceptum, ut declarat Bart. in leg. si

quis mihi bona, §. jussum, ff. de acquirend. hered. ubi Bart. voluit, quòd si licentia debet in aliquo actu intervenire, requiritur, quòd præcedat, sicut etiam in jussu, bene facit text. in cap. licet de regu. & adde Joan. Add. in capit. cum in veteri, de elect. ubi dicit, quòd ubi requiritur licentia, satis est, quòd interveniat ante, etiam ex intervallo ab ipso actu. Habes ergo hic, & in dist. §. jussum, quòd non potest servus hæreditatem adire, nisi præcedat licentia, seu jussu Domini, & idem dicit in repudiatione hæreditatis, secundum Bart. in leg. qui in aliena, in princ. & in leg. is, qui bares, §. fin. ff. de acquirend. hered. & est communis conclusio, secundum Alexan. in dist. §. jussum, quamvis Salicet. tenuerit contrarium, in leg. fin. in princ. C. de bona que libe, facit bene text. in leg. servus dotalis, ff. solut. matrimo. Satis autem dicitur præcedere, si dominus, & servus simul agnoscant, vel repudient hæreditatem, L. is, qui bares, §. fina. ff. de acquir. hered. & tenet Angel. in dist. §. jussum, & satis probatur hic, & quæ sit ratio, quòd ille jussus, seu licentia debet præcedere, neque sufficiat ratihibitio sequens, vide per Bart. & Alexand. in leg. qui in alien. in princ. ff. de acquir. hered.

(5) *Para su padre.* Adde L. aditio, ff. de acquir. hered. & L. sed & si plures, §. in arrogato, ff. de vulgar. & pupilar. & gloss. in leg. cum oportet in princ. super verbo, ex ejus substantia, C. de bon. que liber. & ibi vide per Bald. colum. 2. versic. quero, quando dicatur relinqui filio contemplatione patris, & vide L. filio, ff. de condit. & demonstrat.

(6) *Non puede el hijo.* Approbatur, ut hic vides communis opinio gloss. & Doctor. quòd in profectitia hæreditate jura antiqua remanent incorrecta, gloss. in leg. 1. C. qui admit. & in leg. fin. ff. quis ordi. in bono. p. ff. ff. serve. Bar. & communiter Docto. in leg. is, qui bares, §. fin. ff. de acquir. hered. & Joann. de Imol. & Paul. de Cast. in dist. §. jussum, licet contrarium voluit Bart. in leg. fin. §. similitque modo, C. de bon. que liber. quem ibi sequitur Paul. de Cast. in princ. illius leg. colum. 1. idem tamen Paul. in dist. leg. is, qui bares, §. final. & in dist. §. jussum, sequutus est communem opinionem, & hinc dicebat Bald. in dist. leg. cum non solum, in princ. colum. 3. versic. quero filius meus, quòd quando filius meus est institutus mea contemplatione, si filius non vult adire, pater non habet beneficium illius leg. ut recusante filio, pater possit adire. Subdit tamen ibi Bald. unum verbum satis notabile, quòd si filius esset absens, vel pater de facto non possit cum compellere, vel si filius esset furiosus, succurrendum esse patri de aquitate illius, L. allegat. in argument. L. neque infantes, §. fin. ff. fideicommiss. liberta.

(7) *Con su otorgamiento.* Adde dist. §. jussum, & L. qui in aliena. in princ. ff. de acquiren. hered.

ta es llamada en latin, profectitia. Pero si tal fijo como este sobredicho rouiesse herencia de parte de su madre (8) o de otro alguno, que le estableciesse por su heredero, con intencion (9) quel fijo aya la heredad, e non el padre; estonce bien puede el fijo (10) ganar la heredad, e auerla, sin otorgamiento de su padre: e aun si el fijo non fuiese en el logar, (11) puede el padre entrar la heredad en nome de su fijo: e tal heredad como esta dicen en latin, aduentitia; de la qual es el señorio, del fijo, e el usufruto, del padre mientras biuiere, por razon del poderio que ha sobre el. E tal heredad como esta non puede el padre (12) fazer, que la non aya el fijo; e otrosi el fijo non

puede contrastar al padre, (14) que non aya el usufruto della. Mas si el heredero fuesse desmemoriado, o loco, o menor de siete años, (15) non podria ganar por si mismo la heredad quel perteneciesse, nin auerla; pero aquellos que le ouiesse en guarda, (16) la pueden entrar en nome del, si entendieren que le es prouechosa. E si el menor de siete años, que es establecido por heredero de otro, fuesse en poder de su padre, (17) bien puede el padre (18) entrar la heredad en nome del fijo. E si por auentura, muriesse el moço ante que fuesse de edad de siete años, ante quel padre la entrasse; estonce puede aun el padre, entrar, e tomar la heredad que era dexada al fijo, (19) e auerla

(8) *De su madre.* Vel ab avo, vel avia, ex linea materna, seu pro avo, vel pro avia LL. 1. § 2. C. de bon. mater. L. 1. C. de bon. que libe. & idem videtur si ab avunculo, vel alio cognato ex parte matris, L. sed § si plures, § in arrogato. & ibi Bart. & Do&Co. ff. de vulgar. § pupillar. & adde auben. item *hereditas*, C. de bon. que libe.

(9) *Con intencion.* Quia non fuit contemplatione patris, ut supra dixit in profectitia, sed contemplatione ipsius filii, vel matris filii.

(10) *Puede el fijo.* Concordat cum leg. fin. C. de bon. que libe. & sic est correcta hodie, L. qui in aliena, in princ. ff. de acquirend. hered. quatenus loquitur in hereditate filii sibi delata per Officiarium, & ita post Dyn. ibi tenet Paul. de Cast. & adde gl. in dist. leg. fin. super verbo *recusante*, in princ. & distingue in hoc circa ætatem filii, ut habetur in dist. leg. fin.

(11) *En el logar.* De longa absentia intellige, ut in leg. fin. § ubi autem voluntas, C. de bon. que libe. absens enim, & infans æquiparantur: unde sicut addit pater filio constituto in infantili ætate, ut in dist. leg. fin. § ubi autem puerilis ætas, § L. fin. infans, C. de jur. delib. sic etiam si longè sit absens.

(12) *Non puede el padre.* Quid in alia hereditate, in qua esset institutus pater, an possit pater excludere ab ea filium repudiando, vel nolendo eam adire, vel an tali casu filius possit eam adire, sicut pater potest recusante filio in casu hujus leg. dist. L. fin.? Vide per Jason. in leg. cum proponas, col. 8. C. de hered. instit.

(13) *Non puede contrastar al padre.* Vide in dist. leg. cum non solum, in princ. § in §. fin. autem, C. de bon. que libe. § L. qui hæres, § fin. ff. de acquirend. hered. & quod hic dicit, que non aya el usufruto. Adde, quod imò recusante filio, adire hereditatem adventitiam sibi delatam, pater poterit eam adire, & pleno jure sibi quærere, ut in dist. leg. fin. in princ. § fin. autem in secunda, quid autem in querela inofficiosi testamenti delata filio, an pater, recusante filio, possit illam intentare? Paul. de Cast. in leg. Papinianus, in princ. ff. de inofficio. testamen. relinquit super hoc cogitandum, eo quod querela sit odiosa: videtur, quod hanc quæstionem decidat textus ille, ut inuito filio, pater non possit movere querelam inofficiosi, cui legi videtur standum etiam in hereditate adventitia. Cum quoad querelam non reperitur correctæ, unde per illam leg. dicebat Angel. ibi quod inuito Monacho exheredato à patre, Monasterium non intentat querelam, & ibi etiam in alia quæstione, dicit Angel. quod dist. L. fin. corrigens jura antiqua, non est extendenda etiam ad casum similem, limitat etiam Bald. in leg. 2. C. ad Officia. dist. leg. final. volentem patrem posse adire hereditatem adventitiam delatam filio, recusante filio: ut procedat, quando filius fuit institutus in totum: secus si pro parte, tunc enim cum vocetur coheres per jus accrescendi, ipse præferetur patri venienti ex privilegio dist. leg. fin. cum potentius sit jus commune, quam privilegium: hoc tamen dictum impugnat Joann. de Imol. in leg. si pater familias Titium, col.

7. ff. de hered. instituend. & inducit dict. gloss. in verbo, *recusante*, in dist. leg. fin. in princ. quæ vult patrem præferri substituto, vide ibi Imol. qui etiam respondit ad dist. leg. 2. § si quis ex liberis, ff. ad Tert. in qua Bald. se fundat, vide ibi per eum.

(14) *Mas si el heredero fuesse desmemoriado, o loco.* Adde L. qui servum, & gloss. in leg. si potest ff. de acquirend. heredit. & gloss. in leg. mutum, primo responso, ff. cod. adivit tamen hereditatem ejus curator, ut in leg. fin. § tali itaque & ibi gloss. de curato. furio. & vide ibi in §. fin. autem, ubi pater, quod hoc debet intelligi, agnoscendo bonorum possessionem; & sic improprie gloss. ibi, § in leg. pupillus, ff. de acquirend. heredit. dixit adit, ut declarat Angel. Imol. & Alexand. in dist. leg. pupillus, ubi Alexand. quod isto casu hodie erit necessaria bonorum possessio, & si furiosus in furore decedat, habetur pro non agnita, vide in dist. §. tali, qui est valde notabilis, si tamen furiosus esset sub potestate patris, cum sit pater ejus legitimus administrator, poterit adire hereditatem pro furioso, quantum ad quærendum hereditatem perfectè ipsi furioso, sicut tutor infanti secundum Bartolum, quem sequuntur ibi Angel. Alexand. & alii, in leg. si infans, C. de jure deliberand. super gloss. in verbo, *questia*, vide ibi per Alexan. & adde Bart. in leg. si infans, in fin. C. qui admitti ad bonorum possessionem poss. & nota bene ad limitationem eorum, quæ habentur in dist. §. tali.

(15) *O menor de siete años.* Adde L. pupillus, si fari potest, ff. de acquirend. hereditat. § L. infans, C. de jur. deliberandi.

(16) *Pero aquellos que lo ouiesse en guarda.* Adde dist. leg. si infans, C. de jure deliberand. sed an ipse infans tutore auctore, possit adire? Communiter concluditur, quod sic: si pupillus fari possit, gloss. Bart. & Alexand. in dist. leg. pupillus, ff. de acquirend. heredit. & non repugnat L. ista partitarum: cum dicit, no podria ganar por si mismo: nam intelligi debet, quando ipse solus sine tutore, non quando tutore auctore. Si verò infans, neque tutorem, neque patrem habuit: & in infantili ætate decedisset, vide, quæ habentur in dist. leg. si infans, C. de jure deliberandi, ubi vidè per Bald. in 4. colum. an transmittat per existentiam suistatis, vel per beneficium restitutionis, vide per eum, ubi supra, colum. 5. § in leg. unica, § in novissimo, C. de caducis tollendis, & an transmittat, per leg. unicam, C. de his, quæ ante apertas tabullas, vide ibi per Bart. notabiliter.

(17) *Fuesse en poder de su padre.* Idem dic, si infans esset emancipatus, ut in leg. si infans, versic. ea verò, C. de jur. deliber.

(18) *Bien puede el padre.* Adde, dist. L. si infans, C. de jur. deliber. & idem dic in avo, vel alio ascendente per lineam patris. Ut ibi habetur.

(19) *La heredad que era dexada al fijo.* Videtur velle ista L. quod pater debeat adire hereditatem delatam filio infanti, non aditam, vivente filio: dic tamen, quod factis erit, quod pater adeat hereditatem infantis absque eo, quod aliter adeat hereditatem, quæ delata erat infan-

la para si. E esto es por razon del fijo, que la auia ya como ganada. E otrosi dezimos, que ningund moço que fuere menor de catorze años, que estouiesse en poder, o en guarda de otro, non puede ganar, nin tomar la herencia, en que le estableciessen por heredero, amenos de otorgamiento de su padre, (20) o de aquel que lo ouiesse en guarda. (21) E si por ventura non estouiesse en poder de ninguno, non la puede otrosi ganar sin otorgamiento del Juez del lugar. (22) E si el que fuessse establecido es menor de veynte, e cinco años, e mayor de catorze años, e non esta en guarda, nin en poder de otro; estonce bien puede por si (23) entrar la heredad, e auerla: mas si por auentura, despues que la ouiesse entrada, entendiessse que non era su pro de la tener, bien se puede arrepentia, e desampararla. E esto puede fazer por derecho de restitucion, (24) porque non era de edad cumplida de veynte, e cinco años, quando la recibio.

fanti, quæ numquam fuit adita, ut intelligunt Angel. & Paul. de Castr. & Alexand. in *dist. leg. si infanti*, ubi Alexand. in 4. nota. Si verò neque hæreditatem infantis, pater adiret, non transmitteret hæreditatem sic delatam, si moreretur pater post annum datum ad deliberandum, ut vult Bald. in *leg. cum antiquioribus*, colum. 3. *versic. 7. queritur*, C. de *jur. delib.*

(20) De otorgamiento de su padre. Concordat cum *leg. fin. §. fin autem in secunda etate*. C. de *bon. qua lib.* & in *§. ubi autem voluntas*, & L. *it, qui*, §. *fin. ff. de acquir. heredit.*

(21) En guarda. De tutore dicit, adde L. *pupillus*, ff. de *acquir. heredit.* & L. *potuit*, C. de *jur. delib.*

(22) Sin otorgamiento del juez del lugar. Concordat cum *leg. bonorum*, C. qui *admit.* & L. *si infanti*, in *fin.* C. de *jur. delib.* & approbatur hic opinio illa, quod etiam quoad additionem hæreditatis auctoritas judicis supplet defectum tutoris, quæ fuit opinio Azo. C. de *jur. delib. in summa*, colum. *ped.* licet non allegat. LL. prædictas, tenet etiam Bart. in *leg. si curatorem*, C. de *in integr. restit. minor.* Bal. & Salicet. in *leg. potuit*, C. de *jur. delib.* gloss. in *§. neque insit. de auctorib. tuto.* Alexand. in *dist. leg. bonorum*, licet contrarium tenuit Paul. de Castr. ibi & Angel. in *leg. fin. C. unde legati*, & in *leg. restituta*, §. *fin. ff. ad Trebellian.* & nota, quod si pater reculet adire hæreditatem adventitiam delatam filiofamilias pupillo, tunc ipse pupillus, etiam sine tutore, neque auctoritate judicis: poterit adire, ut est text. in *leg. fin. §. fin autem in secunda*, C. de *bon. qua lib.* & tenet Alexand. in *dist. leg. bonorum*, in *prima limitatione* & est communis opinio, secundum Decium ibi, licet Jason. contradicat.

(23) Por si. Adde L. *impuberibus*, & L. *ei, qui se*, & L. *necessarii*, ff. de *acquirend. hereditat.* & L. *puerem*, C. de *jur. delib.*

(24) De restitucion. Adde dic. L. *necessarii*, ff. de *acquir. heredit.* & L. *1. C. si minor se ab heredita. abst.* & an detur istud beneficium restitutionis minori, & si non probet hæreditatem esse damnosam? Istam questionem tractat Joan. Andr. in *addit. Specul. titul. de restitut. in integ.* §. *quis autem*, in *princip.* in 2. *addit. super parte minores*, & ibi refert opiniones contrarias, dicit enim, quod Guilielm. in *dist. leg. 1. C. si minor se ab heredita. abst.* tenet minorem, qui adivit, restitui etiam si de bonis suis nihil diminuatur, Allegat. L. *si hereditatem*, ff. *monda.* & L. *quia poterat*, ff. *ad Trebellian.* & quod dicit, quod aliqui contra, sed male. Refert etiam, quod Cyaus post Jacob. de Are. tenet contrarium: & ibi refert eorum motiva, & tandem dubius videtur residere Joan. Andr. neutram sententiam firmans, licet respondeat aliquibus motivis Cyni. & Jaco. de Aren.

L E Y XIV.

Como deve ser cierto el heredero, de la muerte de aquel quel establecio, ante que entre la herencia; otrosi, si es atal ome que gela podria dexar.

Cierto deve ser, el que es establecido por heredero, o ha derecho de heredar los bienes de orri por parentesco, de la muerte (1) de aquel a quien quiere heredar, Ca, de mientra que dubdare (2), si es biuo, o muerto, non puede entrar, nin ganar la heredad del; nin la puede renunciar, maguer quiera. E otrosi, el que fuessse establecido por heredero so alguna condicion, non puede entrar la heredad, nin desampararla, (3) fasta que la condicion sea cumplida. (4) E aun dezimos, que todo ome que estableciessen por heredero, deve ser cierto de la persona de aquel que lo establece, si es ome que pueda fazer testamento, o non. (5) Ca, si tal ome fuere, a quien defiendan las leyes def-

Ley 1.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

primam opinionem tenuit Bald. post Jacob. *Brutica in dist. leg. 1.* & etiam Salicet. in *authentica. si omnes*, eod. *titul.* qui pro hac opinione allegat text. in *leg. descendente*, ff. de *auctoritat. tutor.* Joan de Imol. vetò in *dist. leg. necessariis*, tenet secundum opinionem Cyni, & Jacob. de Aren. & vult, quod non sufficiat minori probare, quod sunt creditores in hæreditate, quia non sequitur, sunt creditores, ergò, ego sum læsus, quia potest esse, quod hæreditas sit locuples: subdit tamen Imol. quod si minor probasset aliquos creditores esse in hereditate, quorum creditum ascendit usque ad mille, & in hæreditate non dicit esse ultra centum, quod obtinebit, & volens dicere, contrarium probet, allegat. text. cum gloss. in *leg. cum de leg. falcidia*, ff. de *probatio.* & in ista sententia Imolæ residere videtur Alexand. in *dist. leg. necessariis* per text. ibi, dicens istam opinionem esse veriorum ista leg. partitarum satis facit pro prima opinione ibi, cum dicit, *mas si despues que la ouiesse entrada entendiessse que no era su pro de la tener*, &c. & sic innuit in hoc stari arbitrio petentis restitutionem, an hæreditas sit damnosa, vel non.

L E X XIII.

Dubitans testatorem mortuum esse: vel an potuit condere testamentum: non potest adire ejus hæreditatem: idem si est institutus sub conditione ea pendente, non potest etiam interim repudiare hæreditatem: sed si de sua conditione dubitet hæres, an sit sui juris, vel non, potest adire. Hoc dicit.

(1) De la muerte. Concordat cum *leg. qui hereditatem*, & L. *neminem*, & C. *heres institutus cum leg. sequenti*, ff. de *acquir. heredit.* & not. quod neque executoribus testamenti currit tempus, nisi ex quo sunt certi de morte testatoris, vide Bald. in *capit. 1. §. 1. colum. fin. quo tempore miles* & dicitur hæres esse de hoc certus, si de hoc sit communis opinio, ut in *leg. cum quidam*, §. *quod dicitur*, ff. de *acquirend. hereditat.* & tenet Alexand. post Roma. in *dist. leg. qui hereditatem*.

(2) Que durare. Adde L. *it, qui*, §. *si quis dubitet*, ff. de *acquir. heredit.* juri ergo, quod quis dubitat sibi competere non potest renunciari, secundum Alberic. ibi.

(3) Desampararla. Limita, nisi repudiet coram iudice, veluti ad instantiam creditorum, L. in *plurium*, ff. de *acquir. heredit.*

(4) La condicion sea cumplida. Conordat cum *leg. it, qui heres*, 1. *responso*, ff. de *acquir. heredit.*

(5) Que pueda fazer testamento. Adde L. *heres institutus*, *versicul. quod si de conditione testatoris*, ff. de *acquirend. heredit.*

deſte libro, que non pueda fazer teſtamento, non puede el heredero entrar la herencia de tal ome. E como quier que la entre, non gana derecho ninguno en ella. Mas ſi el heredero dubdaſſe de la condicion de ſi miſmo; (6) ſi por ſi, ſegund derecho, podria ganar la heredad, o non; tal dubda non le empeſce. E eſto teria, como ſi dubdaſſe, ſi era ſalido de poder de ſu padre, o non; o ſi era ſiervo, o forro. Ca, maguer dubdaſſe en alguna de eſtas coſas, o en otra ſemejante dellas, non le le embarga por ende, que non pueda entrar, e ganar la heredad; pues que cierto es, que el teſtamento vale, e que lo hizo aquel que avia poder de lo fazer.

L E Y XV.

Como el heredero deue recebir la herencia llanamente, ſin condicion, e por ſi miſmo, e non por otra perſona.

SEyendo algun ome eſtableſcido por heredero en parte cierta, maguer el non ſepa quanta es, bien puede entrar la herencia; (1) ſolamente, que la entre con condicion (2) de la auer, quanta quier que ſea. E eſto deue fazer puramente, ſin ninguna condicion: (3) ca ſi condicion alguna y Partida VI.

puieſſe, como ſi dixeſſe: Quiero entrar la herencia de fulano, que me eſtableſcio por heredero, ſo tal condicion, que ſi yo fallare que es atal que me puedo aprovechar (4) della, fere heredero; o ſi dixeſſe: So heredero della, ſiſta tal tiempo; (5) o otra condicion qualquier, que el puieſſe, ſemejante deſtas, quando la entralle, non valdria, nin ganaria por ende la heredad. Otrosi dezimos, que el heredero non puede ganar la herencia por Procurador, (6) fueras ende, ſi fueſſe Rey, (7) o Concejo; (8) ante ha menester, que el por ſi miſmo venga dezir, e otorgar, ſi la quiſiere recebir, o non. Mas deſpues que ouiere el otorgado que quiere ſer heredero, bien podria entrar, e tomar la poſſeſion della (9) por Perſonero.

L E Y XVI.

Como, quando algund ome muere ſin teſtamento, e dexa ſu muger que es preñada, non deuen los parientes del finado tomar la herencia, ſiſta que ſean ciertos, ſi es aſſi, o non.

SIn teſtamento (1) muriendo algund ome, dexando ſu muger preñada, o cuydando que lo

Ley 1.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

(6) De ſi miſmo. Adde L. ſed & ſi de ſua, ff. de acquir. hered. & eod. tit. L. it, qui putat, §. ſi. & L. qui ſe pupillum.

L E X XV.

Non valet aditio ſub conditione ficta, nec poteſt fieri per procuratorem, niſi ſit Rex, vel communis hæres inſtituta: ſed aditione facta, poteſt poſſeſſio bonorum per procuratorem recipi. Hoc dicit.

(1) Puede entrar la herencia. Concordat cum leg. ſi quis extraneus, §. ſciendum, & L. ex ſemiſſe, ff. de acquir. hered. & ibi gloſſ.

(2) Con condicion. Id eſt, eo propoſito, vide L. qui iure: ff. de miliſa. teſt. & gloſſ. in diſt. §. ſciendum, & in diſt. leg. ex ſemiſſe, quæ communiter approbatur. Quid tamen ſi de tali propoſito non conſtaret? Dic, quod in dubio, ſi ſibi utile erat, habere etiam aliam partem præſumendum eſt, quod illam voluerit: ſecus ſi eſſet damnosum illam habere, ubi autem non apparet de utilitate, vel damno præſumitur, quod ſi adivit minorem, velit adire majorem, ut in diſt. leg. ex ſemiſſe, voluit gloſſ. ſecus e contra, ſecundum Bart. & Joan. de Imol. in diſt. leg. ex ſemiſſe, licet Bald. ibi iſto ultimo caſu voluit contrarium, eo quod in majori parte ineſt minor, & procedit diſpoſitio huius leg. ſive dubitet de quota, ſive erret: nan quando adiens talis erat propoſiti, ut hic dicitur, error nihil nocet, ut tenuit gloſſ. & Doct. communiter in §. ſciendum. & tale propoſitum, ſeu voluntas ex eo oſtenditur, ſi is, qui fecit aditionem, dixerit, quod eam facit omni via, jure, modo, & forma, quibus melius potuiſſet, ut tradit Decius, conſil. 14. & pro tenui facultate mea diligenter conſideratis, & ibi allegat ad hoc quoddam conſilium Ancharr. Vide ibi per eum.

(3) Sin ninguna condicion. Nam actus legitimi non recipiunt conditionem, neque diem, L. abſus, ff. de regul. jur. & cap. abſus, eod. tit. lib. 6.

(4) Que me puedo aprovechar. Sumptum eſt à leg. cum, qui, §. ſi. ff. de acquir. hered. & procurator conſtitutus ad eundem ſub tali conditione, non acquirere, etiam ſi ſimpliciter ipſe curator adeat ſecundum Bald. in rubrica, C. qui admit. ad ſi. 4. colum. & ibi aditio, poſſet tamen conſtitui ſub iſta conditione ad petendum bonorum poſſeſſionem, ſecundum Bald. ibi, & Joan. de Imol. in leg. Paulus, ff. de acquir. hered.

(5) Paſſa tal tiempo. Vitiatur enim hæreditatis aditio, quæ ſit uſque ad talem diem, vel tempus, diſt. regula, abſus, ff. de regul. jur.

(6) Per procurator. Concordat cum leg. Paulus, aliàs incipit per procuratorem, ff. de acquir. hered. & intel. lige, ſive ſit generalis, ſive ſpecialis.

(7) Rey. Adde L. 1. §. ſi. §. de officio. procura. caſa.

(8) Concejo. Nota bene, quia non memini ita vidiffe expreſſum in jure communi: bene tamen facit, quod notant Bart. & Angel. in diſt. leg. per procuratorem, quod ubi aliqua opera requiritur in additione, ut eſt quando Monachus vult adire hæreditatem, quod non poteſt niſi præcedat jus abbatis, vel pupillus, qui non poteſt, niſi cum tutore auctore, vel filius, qui non poteſt ſine juffu paterno, poſſet tunc conſtitui procurator, & idem dicit Bald. in muliere, quæ non poteſt adire ſine conſenſu conjunctorum, in leg. 1. in 30. oppo. C. qui admit. ubi etiam idem dicit in Eccleſia: cum enim non poſſumus aliquid facere ſine miniſterio, & adminiculo alieno, licitum eſt conſtituere procuratorem, bene tamen eſſet concedendum, quod civitas, vel collegium poſſit per ſe contrahere, & ſic etiam adire hæreditatem abſque eo, quod ad id conſtituat Syndicum, ut not. Paul. de Caſtr. poſt Bart. in leg. 1. §. ſuit quaſitum, ff. ad Trebell.

(9) La poſſeſion della. Idem ſi conſtitueretur procurator ad agnoscendam, & petendam bonorum poſſeſſionem, quæ juris eſt, L. 3. §. adquirere, ff. de bonorum poſſeſſ. & per gloſſ. & Doct. in diſt. leg. per procuratorem.

L E X XVI.

Si dubitatur, an uxor inſtetati remanſit prægnans, vel non, nullus poteſt ingredi hæreditatis bona, & ſi peperit filium, ille erit hæres: aliàs proximior. Hoc dicit. Habuit ortum à leg. cum quidam, §. quod dicitur, cum ſequent. ff. de acquir. hered.

(1) Sin teſtamento. Idem dic, ſi cum teſtamento, ſi poſthumus ſit præteritus, vel exhæredatus, cujus exhæredatio pro præteritione habetur: cum poſthumus non poſſit committere cauſam ingratitudinis. L. ſi quis in ſuo, §. legis, C. de inofficio. teſtam. L. non putavit, §. non quaſiſ, ff. de bonor. poſſeſſ. contra tabul. gloſſ. in leg. ſi poſthumus, ff. de libe. & poſthum. in gloſſ. 1. Cum enim poſthumus ſi naceretur, rumpereſ teſtamentum, ut in leg. 20. tit. pro-

era; (2) dezimos, que nin hermano, nin otro pariente del muerto, non deve entrar (3) la heredad del finado; ante deve esperar, fasta que la muger encaesca. (4) E estonce, si el fijo, o la fija nasciere viuo, (5) el aura la heredad, e los bienes del padre. Pero si sopiere cierto, (6) que la muger non finca preñada, estonce puede el mas propinco pariente entrar la heredad del muerto, como heredero del; parandose a pagar las debdas, e fazer las otras cosas, que era tenuto de dar, e de pagar el señor, cuyos fueron los bienes. E esto deve fazer con otorgamiento (7) del Juez del lugar.

L E Y XVII.

Que guarda deuen poner los parientes del finado, quando su muger dice que es preñada del.

Mugeres y ha algunas, que despues que sus maridos son muertos, dicen que son preñadas dellos: e porque en los grandes heredamientos que fincan despues de muerte de los omes ricos, podria acaescer, que se trabajarian las mugeres de fazer engaño en los partos, mostrando hijos agenos, diziendo que eran suyos; por ende mostraron los Sabios antiguos manera cierta, por que se puedan los omes guardar desto. E dixerón, que quando la muger dixese que finca preñada de su marido, que lo deve fazer saber (1) a los parientes mas propinquos (2) del; diziendoles, de como era preñada de su marido. E esto deve fazer dos vezes en cada mes, desde el tiempo que su marido fuere muerto, fasta que ellos embien catar, si es preñada, o non. E si por

aventura los parientes dudaren en esto, deuen embiar cinco buenas mugeres, que sean libres, que le caten el vientre, de manera que non la tangan contra su voluntad; (3) e de si, puedan embiar quien la guarde, si quisieren. E la guarda desta muger deve ser desta guisa. Ca el Juez de aquel lugar, do esto acaesiere, si los parientes del muerto lo demandaren, deve catar casa de alguna buena dueña, e honesta, en que more esta muger, fasta que para. E ella, morando en casa desta buena dueña, quando asmare que deve parir, deuelo fazer saber a los parientes del finado, treynta dias ante que encaesca; porque ellos embien otra vez algunas buenas mugeres, e honestas, que le caten el vientre. E en aquella casa do ouiere a parir, non deve auer mas de vna entrada; e si mas tuuiere, deuenlas cerrar: e a la puerta de aquella casa, do esta la muger que dicen que es preñada, pueden poner los parientes del finado tres omes, e tres mugeres libres, e ayan ellos dos compañeros, e ellas dos compañeras, que la guarden. E cada que ouiere esta muger a salir de aquella casa, a otra que sea dentro en aquella morada, para entrar en baño, o por otra cosa qualquier, que sea menester; deuen catar aquellas que la guardan, toda la casa, do quier que entrare, o el lugar do se quisiere bañar, de guisa, que no sea dentro otra muger que fuere preñada, o algund niño escondido, o otra cosa alguna, en que pudiesen rescebir engaño. E quando algund ome, o muger, quisiere entrar a ella, deuenla escodriñar; (4) de manera que en su en-

tra-

Proximo supra ead. partit. cum ibi allegat. ita, & antequam nascatur, impedit institutum adire, ut in leg. cum quidam. §. quod dicitur, ff. de acquir. hered. si vero posthumus fuisset cum alio institutus: tunc adire posset institutus, si esset alter filius pro dimidia, vel quarta; secundum quod gloss. & Joan. de Imol. & Paul. de Castr. declarant in dist. §. quod dicitur, si esset extraneus pro quinta parte, secundum leges Regni, nam reliqua bona sunt legitima filiorum.

(2) *O cuidando que lo era. Item si sciret esse prægnantem: nam in hoc non est vis, ut in dist. §. quod dicitur, sed hoc posuit ista L. gratia exempli innuens, idè non restat pater: quia sciebat, vel credebat uxorem prægnantem.*

(3) *Non deue entrar. Ut in dist. §. quod dicitur.*

(4) *Encaesca. Vulgare antiquum Hispanorum, i. pariat.*

(5) *Nasciere viuo. Hodie per L. Tauri requiritur, quòd etiam sit baptizatus, & vivat per 24. horas, & quòd tali tempore nascatur, quòd sit possibile eum vivere naturaliter, ut in leg. 13. in ordin. Taur. per quam leg. fuerunt sublata multa dubia, quæ erant de jure communi, & propter istam leg. partitarum, & L. 3. titul. 6. libr. 3. for. LL.*

(6) *Sopiere cierto. Quia mulier dicebat se non prægnantem: & ita etiam arestantur obstetrices, vide in dist. §. quod dicitur, vel erat de hoc communis opinio, vide ibi per Paul. de Castr.*

(7) *Con otorgamiento del Juez del lugar. Istud non habetur in dist. §. quod dicitur, neque Doctor. quos ego viderim, id tangunt: idè tene menti istam leg. quæ hoc addit, forè ne ex aditione hujus consanguinei, & occupatione bonorum, oriri possit discordia. Cum forè uxor, quæ à defuncto reputata fuit prægnans, esset in possessione bonorum, unde oportuim fuit, ut iudici constaret:*

an uxor prægnans esset, vel ne: ut sic ejus auctoritate hæres institutus ingrederetur hæreditatem.

L E X XVII.

Hæc L. latè ponit formam, quæ debet seruari, quando mulier post mortem viri dicit se prægnantem: ut evitetur dolus, & fraus, ne alienus partus supponatur. Hoc dicit. Habuit ortum à leg. 1. ff. de ventre inspi. §. de inspicendo.

(1) *Lo deve fazer saber. Si non malicia: sed imperitia mulieris hoc factum non esset, ut remittendum esset, ut in L. editum, ff. de vent. inspi. cum videamus istud non esse in usu, nisi quando peteretur à propinquis defuncti, & mos regionis inspicendus est, & secundum eum, observari ventrem, & partum, & infantem oporteret, L. editum, ff. eod. & infra ead. L. in fin.*

(2) *Mas propinquos. His scilicèt, quos proxima spes successions contingit, non autem substituto, L. 1. §. denuntiar, ff. de vent. inspi. facit ad quæstionem, an sententia lata contra possessorem majoris, & bonorum ejus præjudicet aliis post eum vocatis ad majoriam: de quo vide, quæ dixi in leg. 20. tit. 22. 3. partita.*

(3) *Que non la tangan contra su voluntad. Concordat cum leg. 1. versic. mittantur, ibi cum dicit, & nequa eorum, dum inspicit invita muliere ventrem tangat, hoc forè ne sequatur abortus ex tactura ventris, datur enim licentia inspicendi ventrem, etiam invita muliere, sed non tangendi ventrem, ea invita.*

(4) *Escodriñar. Facit, ut custodes, qui ponuntur in limitibus regni, possint transeuntes perscrutari, ne secum deferant ex regnum res veritas extrahi, vide per Joan. de Plate. in leg. 3. C. de curs. publi. libr. 12. per text. ibi dum tenet, quòd resistentes tali scrutinio, debet acriter puniri. Facit etiam, ut officiales possint de nocte perscu-*

trada, otrofi, non pueda fer fecho engaño. Otrofi dezimos, que fintiendola muger en fi mifma tales feñales, porque entendielle que era cerca el parto, deuelo aun fazer fãber a los parientes otra vez, que la embien a catar, e guardar, fi quifieren. E quando fuere cuyrada por razon del parto, non deue estar en aquella cafa, do ella eíta, ome ninguno: (5) mas pueden estar y fãsta diez mugeres buenas, que fean libres, e fãsta feys fãruientas, (6) que non fea ninguna dellas preñada, (7) e dos otras mugeres fãbadoras, (8) que fean vñadas de ayudar a la muger, quando encãtee. E deuen arder en aquella cafa cada noche tres lumbres, (9) fãsta que para, porque non pueda y fer fecho algund engaño afcondidamente. E quando la criatura fuere nacida, deuenla moñtrar a los parientes del marido, fi la quifieren ver. E feyendo guardadas eítas coías en la muger, de que fuere dubda fi era preñada, o non, heredarã el fijo que naciere della, depues de la muerte de fu marido, los bienes del. E fi eíta muger fãbrelichã, de que fuere dubda, fi era preñada, o non, non fe quifierle dexar catar el vientre, o non quifierle que la guardãfen, afi como fãbre dicho es, o en otra manera que fuefle guifada, e vñada en el lugar do biue, maguer parieffe, e biuieffe el fijo, non le entregarian (10) de los bie-

Partida VI.

nes del muerto; a menos de fer pronado, que la criatura naciera della, en tiempo que pudiera fer fijo, o fija de fu marido.

L E Y XVIII.

Como puede el heredero defechar la herencia, que le pertenesce por Teítamento, o por razon de parentefco.

Renunciar puede el heredero la heredad, en dos maneras, por palabra, o por fecho: por palabra, como fi dixieffe, ante que entrãlle la heredad, que non la queria recibir; (1) e de fecho, como fi fizieffe algund pleyto, o poítura, o alguna coía, en la heredad, o en los bienes della, non como heredero, mas como eíttraño, e como ome que lo quiere aver por otra razon; (2) o fi fizieffe alguna coía en la heredad, por que fe entendielle, que non auia voluntad (3) de la recibir como heredero. Otrofi dezimos, que auiendo el heredero defechada la heredad, que le pertenescieffe por teítamento, o por razon de parentefco, non la puede (4) depues demandar, nin auer. Fuera ende, fi el heredero fueffe menor de veynte, e cinco años. Ca, fi eíte aral entendiere que fizo mal en renunciãrta, e la quifierle demandar, e cobrar depues, bien lo puede

N 2

fa-

feruari deferentes arma prohibita deferri. Vide *L. omnis feruitus*, & ibi Joan. de Plat. *C. de aqua duñ. lib. 11.* & quã traduntur per Bart. Bald. & alios in *leg. requirendi, C. de feruis fugiti.*

(5) *Home ninguno.* Nota hoc, quia non ita clarè dicitur in *leg. 1. ff. de vent. in spic. vid. in versic. mittantur autem mulieres*, & facit, quòd viri, seu masculi non debeant adesse in partu mulierum, sed tantum feminae.

(6) *Sirvientas.* In *dist. leg. 1. versic. mittantur*, has vocat ancillas.

(7) *Preñada.* Et idè omnes mulieres, quã ibi futurae sunt, debent excuti, ne qua earum prãgnans sit, vel ne aliquem parvulum possit secum deferre, & submittere, vide in *dist. leg. 6. mittantur.*

(8) *Mugeres fãbadoras.* De obstetricibus dicit, nam & scientia, & experientia requiritur in obstetricando, ut hic, & habetur etiam *exodi. cap. 1. versic. 19.* ibi, non sunt Hebraeae, sicut Aegyptiae mulieres: ipsa enim obstetricandi habent scientiam. Et confert, ut ad Proto-Medicos Regni, itarum, sicut & Medicorum examinatio competat, *L. 1. versic. sed obstetrices, ff. de variis, & extraordina. cogniti. L. item obstetrix, ff. ad leg. Aquil.*

(9) *Tres lumbres.* Quia tenebrae ad subijciendum partum aptiores sunt *dist. L. 1. versic. tria lumina.*

(10) *Non le entregarian.* Ex factò ergò matris generatur filio prãjudicium in possessorio, non in petitorio iudicio, ut hic, & in *leg. 1. §. fin. cui*, ubi gloss. & Docto. *ff. de vent. in spic.*

L E X XVIII.

Potest hæres verbis, vel factis hæreditati renunciare, & si unus ex hæredibus adit, & alius repudiet, nec sic substituitur, potest is, qui adit, eligere, si vult, partem repudiantis, & totam habere hæreditatem. Vel dimittere partem, quam prius adivit. Item semel repudians hæreditatem, non potest amplius illam rehabere, nisi sit minor. Hoc dicit.

(1) *Recibir.* Non autem videtur repudiare hæreditatem, qui importunatus à creditoribus dicit, nolo istas brigas, secundum Bald. in *leg. 2. C. qui bon. ced. poss. no-*

ta tamen, quòd qui repudiat onus hæreditati annexum, videtur repudiare hæreditatem, vide in *leg. proinde, ff. si cer. pet.* ubi Salicet. repudiare etiam videtur hæreditatem, qui post terminum ad deliberandum dicit sibi non expedire, seu quod non putat sibi expediens, hæreditatem adire, *L. sed & si alio*, & ibi Bart. *ff. ad Trebellia.* & repudians hæreditatem simpliciter videtur repudiare, tam ex testamento, quàm ab intestato, vide gloss. singulari in *leg. 1. §. sed videndum*, in verbo, succedat, *ff. de successio. edict.* & per Bald. in *leg. 1. colum. 2. C. quando non petent. partes*, & Pal. in *leg. quandiu. 1. ff. de acquir. hæredit. L. penult. infra eod.* quam vide non tamen videtur repudiari hæreditas, si repudietur officium commissarii relicto in testamento, secundum Bald. in *leg. cum proponas, C. de fideicommiss. libera.*

(2) *Razon.* Unde si petat sibi debitum, videtur repudiare hæreditatem, *L. si præteritus, ff. de bon. possess. contra tabul.* vide per Bald. in *leg. ut debitum, C. de hæredit. adio.* ubi bonus text. vel si soror permisit fratres diu possidere hæreditatem paternam, & cum aliquo egebat, petebat ab eis, ut à fratribus exclusa, intelligitur renunciando tacitè potentia succedendi, licet solus cursus longi temporis, non sufficere, *L. licet, C. de jur. deliber.* si autem siluit diu cum fratribus, ac nunquam quicquam habuit commune ab eis petendo, vel cum eis rationem calculando de aliis gestis inter eos, hoc solum diuturnum silentium tacitam repudiationem non inducit, secundum Bart. & Argel. in *leg. recusare, ff. de acquir. hæred.* ubi etiam Joan. Imol. per *dist. leg. licet*, quod videtur benè notandum ad limitationem, *L. 2. tit. 11. lib. 2. foro. LL.* quæ est inserta ordinatio regalibus, *lib. 3. tit. de las prescripciones*, & adde, *L. fin. & quod ibi not. Bart. & Paul. ff. pro dote.*

(3) *Voluntad.* Ut si patiat rem hæreditariam perire, vel destrui, *L. 2. C. de infantib. expof.* Alber. & Joann. de Imol. in *dist. leg. recusari.*

(4) *Puede.* Adde *L. sicut, C. de repud. hæredit.* & quæ ibi notant Bart. Paul. & Alexand. & de sorore renuntiante hæreditati in unum ex fratribus, an profic omnibus, vel illi tantum? Vide Paul. de Cast. in *leg. prima, §. in de*

fazer; (5) por razón que non era de edad cumplida; quando la defecho. E otrofi dezimos, que aquel que se ouiesse vna vez otorgado por heredero de otro, non puede despues desfamparar (6) la herencia. Pero quando dos omes (7) fuessen el-

tablecidos en vno por herederos, e el vno dellos otorgasse (8) que lo queria ser, e el otro non la quisiesse, (9) non auiendo substituto; (10) dezimos, que este que la entro, en su escogencia (11) es, de tomar la parte del otro, e deue auer

de Neratius, ff. ad Trebellian. vide in hoc, L. fuit, quæstionis de acquirend. hered. & Bald. in leg. si defunctus, C. de suis, & legitim. hered. & in leg. partum, 2. quæstione, C. de collatio. & Joan. And. in additio. ad Specular. titul. de testamento. §. 1. in additione incipienti Ubertus, & vide Socin. consil. 91. colum. 3. 1. volum. & consil. 147. & consil. 91. in §. dubio, 3. volum. & vid. L. si aviam, C. de jur. deliberanda.

(5) Fazer. Adde leg. 1. & 2. C. si ut omis. heredit. vel bono. poss. & L. fin. C. si minor. se ab hered. abstinu.

(6) Desampar. Adde dist. leg. sicut, C. de repudian. hered. & limita, nisi ex beneficio minoris ætatis, ut supra in casu præcedenti, L. 1. C. si min. se ab hered. abstinu. & L. necessariis, ff. de acquir. hered. & supra. eod. L. 13.

(7) Omes. Sive sint sui, vel extranei, vel unus suus hæres, alter extraneus, gloss. & Docto. communiter in leg. cum hered. ff. de acquirend. hered. de qua ista sumpta est: nam propter beneficium abstinendi, idem habet suus, quod emancipatus, L. nam neque emancipatus, ff. de leg. primo. L. pro hered. §. Papinianus, ff. de acquirend. hered.

(8) Otorgasse. Quid si repudiasset partem suam, & postea cohæres similiter repudiasset partem suam, an possit primus repudians adire totam hæreditatem? Videbatur, quod sic, quia aditio, & repudiatio sunt convertibilia, L. si potest, ff. de acquirend. hered. quod bene procederet in suo, qui abstinuit, & postea vellet adire, seu abstentionem revocare, juxta leg. fin. infra eod. & L. fin. C. de repudiand. hered. in emancipato verò, seu extraneo hærede non videtur, quod possit procedere, ut supra ista L. ibi, otrofi dezimos, & L. sicut, C. de repudian. hered.

(9) Quisiesse. Post aditionem cohæredis: nam si cohæres adisisset post repudiationem alterius, tunc non procederet ista L. sed indistincte cogereetur habere utranque portionem, L. si duo, ff. de acquirend. heredit. intelligitur etiam quando cohæres postea repudiet ipso jure, sine aliquo beneficio restitutionis: nam si adiverat, & postea repudiet beneficio restitutionis: non cogitur cohæres, qui adivit habere portionem repudiantis, vel dimittere suam. Sed potest habere suam, & aliam dimittere creditoribus, L. si minor. ff. eodem, quid autem in fideicommissis, vid. L. antepenultimam, & penultimam, ff. ad Trebellianum, & ibi Bartol.

(10) Substituto. Nam substitutus præferretur conjunctio, L. 2. §. si duo, ff. de bono. poss. secundum tabul. L. penultimam, ff. de injustit. rup. & in authent. hoc amplius, C. de fideicommiss. & in L. unica, §. in primo, & in §. pro secundo, C. de cadu. tol. & notatur in leg. qui patri, ff. de acquir. hered. & non solum expressa substitutio: verum etiam tacita potentior est, quam jus accrescendi, gloss. in leg. fin. & ibi Bald. C. de institut. & substitut. si tamen substitutus repudiaret (quia, & tunc accresceret illa portio cohæredi, ut in dist. §. si duo) procederet adhuc tunc ista L. quid autem si, & ipse cohæres, qui prius adivit, erat substitutus cohæredi repudianti, an etiam tunc procederet hujus L. dispositio? Bart. in leg. in testamento. C. de impub. & alius substit. vult, quod tunc non procedat ista dispositio, quia tunc devoluitur ex expressa dispositione defuncti, quam ignorare non potuit, & sic ei invito illa portio repudiata accresceret, quia eo ipso, quod adivit, censetur obligatus, seu se obligasse ad recipiendum aliam partem, in qua erat substitutus vulgariter, sicut etiam obligatur ad recipiendum hæreditatem pupilli, in qua est substitutus pupillariter, L. qui patri, ff. de acquir. hered. & idem tenet Angel. in dist. leg. cum hereditate, non allegans Bart. & sibi hoc

dictum approprians forte, ut dicit Paul. quia non vidisset ibi Bart. & est singularis limitario, secundum Paul. de Castr. ibi, idem etiam tenet ibidem Joan. de Imol. motus ex eo, quia iste casus potuit per hæredem provideri, & non fuit inopinatus, adverte tamen quod gloss. in dist. leg. in testamento, tenuit contrarium: imò, quod etiam si cohæres sit substitutus, adhuc habeat locum dispositio dist. leg. cum hereditate, intelligens dict. leg. testamento, cum dicit, invitis accresceret, scilicet, si nolunt dimittere partem suam juxta dispositionem istius L. & dist. leg. cum hereditate, & opinio gloss. confirmatur, quia si ratio istius dispositionis, ut Docto. volunt, est casus inopinatus, ita hoc est, invocato per jus substitutionis, sic ut etiam in jure accrescendi cum qualibet via hæres sciret, seu scire deberet partem hæredis repudiatam sibi accrescere: & expressio eorum, que tacite insunt, nihil operatur, L. 3. C. de fidejuss. L. hac verba ff. de lega. 1.

Præterea etiam succedere per jus accrescendi ex dispositione testatoris venit: sicut & quando ex substitutione, L. si Titio, & Mevio. §. Julianus, ff. de leg. 2. licet huic rationi posset responderi, quod non exprimitur per eundem modum, qui tacite inest quando cohæres est substitutus imò additur sibi jus ex substitutione unita cum jure accrescendi, nam, & si repudiaret partem suam, posset venire ad partem cohæredis per jus substitutionis: & ita demum habebit partem suam per jus accrescendi, L. si tu ex parte, ff. de acquirend. hered. & tamen si non esset substitutus, & repudjaret partem suam, perpetuo esset exclusus, opinionem etiam gloss. aliquibus rationibus defendit Aretinus in dist. leg. cum hereditate. Et rationibus, quas adducunt Doct. tenentes cum Bartol. responderet etiam Decius in dist. leg. testamento, & licet iste articulus sit dubius, mihi magis placet opinio gloss. in dist. leg. testamento, cum enim substitutio fiat inter hæredes ad commodum ipsorum, non debet redundare in odium, L. quod favore. C. de legib. & in odium esset, si præcise cogereetur acceptare portionem repudiantis, & ista opinio videtur æquior litè tu posses etiam istam L. part. inducere pro opinione Bartol. Angel. & aliorum cum dicit, non auendo substituto. Si intelligere velis, & si ipse cohæres esset substitutus. Sed non videtur sensus germanus literæ, & L. 8. tit. 5. supra ead. part. potest induci pro opinione dict. gloss. nisi intelligas, ut ibi dixi in gloss. super verbo, o los desfampare todos, nihilominus opinio Bart. est magis communis, & pro se habet dist. leg. testamento, quæ multum facit. Unde in practica non esset ab opinione Bart. recedendum.

(11) Escogencia. Intellige quando erant creditores, à quibus iste hæres posset conveniri, & vexari: cum & hæc videatur ratio finalis hujus, L. ut patet in dist. leg. cum hereditate, à qua ista sumpta est, si verò nulli essent creditores, neque legatarii, hoc non procederet secundum Bart. & Paul. in dist. leg. cum hereditate, ex quo Bart. ibi infert ad quæstionem notabilem, vid. ibi per eum, & an si confectum esset inventarium, procedat dispositio hujus L. Bart. & Paul. quod non in dist. leg. cum hereditate, ubi contrarium tenet Joan. de Imol. & magis mihi placet: cum hæc L. non distinguat, fiat vel non inventarium: & quia ut dicit Imol. licet fecit inventarium pro sua parte, non tamen fecit pro parte cohæredis, in quo sentit Imol. quod si de qualibet portione factum fuit inventarium, non procederet illa L. neque ista: & sic isto casu procederet opinio Bart. & Paul. de Castro, & quia adhuc militat alia ratio, ne sumptibus,

auer toda la heredad ; o dexar la fuya , (12) que auia entrada.

L E Y XIX.

Como , aquel que es establesido por heredero en Testamento de otro , que era su pariente , si defechare la heredad por ruzon del Testamento , non la puede despues cobrar por parentesco.

Quando alguno es puesto por heredero en testamento de otro , de quien el fuesse el mas propinco pariente , si el , sabiendo que era así establesido por heredero en el testamento , defechasse la herencia , diziendo que la non queria tomar por razon del parentesco ; si estonce non se otorgasse luego por heredero por razon del testamento , non lo podria despues fazer : porque se entiende (1) que la defamparo del todo. Mas si el heredero , non sabiendo que era escrito en el testamento del fi-

nado , defechare la herencia , diziendo , que non la queria ganar por razon que era pariente mas propinco del muerto , estonce , bien la podria (2) despues cobrar por razon del testamento. E esto es , porque non podria renunciar el derecho que auia en la heredad por razon del testamento , pues que lo non sabia. (3) E otrosi , non podria defechar el derecho que auia el en la heredad por razon del parentesco , amenos de renunciar (4) primeramente el derecho que auia en ella por razon del testamento. E por ende , tal renunciacion non le empefce , si quisiere auer la heredad despues.

L E Y XX.

Fasta quanto tiempo puede el fijo , o nieto , cobrar la heredad , que ouiesse defechada.

Defechando (1) el fijo , (2) o el nieto , la

L E X XIX.

Si institutus in testamento alterius sit ejus propinquior consanguineus : & hoc sciendo repudiet hereditatem ratione propinquitatis si statim non deat ratione testamenti excluditur utraque via , si autem ignorans se scriptum heredem , renunciet ab intestato , non excluditur ex testamento , quia non potuit quod sibi ignorans competeat renuntiare. Hoc dicit.

(1) Se entiende. Probatur hic dictum gloss. in leg. 1. §. sed videndum , ff. de successor. edict. de quo dixi supra eodem , in leg. 18. in gloss. 1. patet etiam hic , quod ad destructionem consequentis sequitur etiam deductio antecedentis , L. illud , ff. de acquirend. heredit. L. ad rem mobilem , & L. ad legatum , ff. de procurator. & ad istum Brocardum , qui vult consequens , &c. vide notabile consilium Decii. 77. incipit viso puncto superscripto.

(2) La podria. Adde , L. nequeis , §. heres institutus , ff. de acquirend. heredit. exclusus enim ab uno remedio , non videtur exclusus ab alio , L. si filius qui patri , ff. de bon. liber. L. si domus , ff. de seruit. urban. prædior.

(3) Non sabia. Quia non videtur quis renuntiare juri , quod quis ignorabat sibi competere , ut hic , & in leg. mater , ff. de inofficio. testament. L. Clodius , ff. de acquirend. heredit. & idem si dubitaret sibi competere , L. manifestissimi , §. si autem , necius , C. de furt.

(4) De renunciar. Hereditati enim nondum delatæ renuntiare non potest : ut hic , & L. si ita scriptum , §. si sub conditione , ff. de legatis secundo , L. is qui heres , ff. de acquir. heredit. nisi talis renunciatio fiat per pactum , L. 1. C. de pactis , L. de fideicommissis , C. de transact.

L E X XX.

Filius , vel nepos major ætate ascendendum hereditatem repudians , potest eam habere si bona non sunt alienata usque ad triennium , sed si alienata sunt , non potest nisi sit minor. Hoc dicit.

(1) Defechando. Et sic , L. ista loquitur in repudiatione expressa , quid autem in tacita per lapsum temporis datum ad se immiscendum , vel abstinendum ? Gloss. & Bart. in leg. tertia , C. de jur. & fa. igno. volunt , quod non habeat locum dispositio , L. fin. C. de repudian. heredit. de qua ista sumpta est , & tenent Bald. & Paul. in leg. si quis suus , ff. de jur. deliber. Alexand. & Jalon. in sexta limitatione , in dict. leg. fin. contrarium tamen videtur probari , in leg. 2. in fine , supra eodem tit. vide quæ ibi dixi in gloss. fin. quid autem si filius repudiaret legitimam , an habeat locum ista lex ? Bald. vult , quod non in dict. leg. fin. vide tamen Joann. de Imol. qui vult contrarium , in leg. quis poterat , ff. ad Trebel. per L. ita tamen , §. si patronus , ff. eodem.

(2) El fijo. De suo in potestate loquitur juxta , L. fin. C. de repudian. heredit. de qua sumpta est hæc L. & L. si quis suus , ff. de jure deliberand. licet gloss. in dict. leg.

bus , & laboribus in respondendo creditoribus hæres ventur : & verecundi , & honesti viri est lites exequari , L. 4. ff. de alienat. judic. mut. caus. fall. & hinc dicebat Bald. in dict. leg. cum hereditate , quod etiam si essent creditores , licet non tot , quod absorbeant vires hereditatis : quod adhuc habebit locum beneficium illius L. quia interest hæredis ad evitandas vexationes , L. minoribus , ff. de minor. vide ibi , per Imol. qui vult in hoc contrarium , & Doct. in dict. leg. cum hereditate , ponunt duplicem practicam circa istam electionem , vide ibi per eos , signanter Paul. & Joan. de Imol. post Bart.

(12) La fuya. L. cum hereditate , addit de credi oribus , ut si dicant , se contentos portione adeuntis , & quod non convenient eum ultra vires hereditarias in casu quo non conficit inventarium , nisi pro illa dimidia , & quod repudiatam accipiant ipsi creditores , vel dato quod maneat apud hæredem , non convenient eum per illa ultra vires hereditatis : quod tunc compelletur hæres habere utramque portionem , vel dimittere repudiatam creditoribus , & respondere pro altera quam adivit secundum duas practicas postas ibi per gloss. & Doct. & est bene advertendum , quod L. ista partiarum , nihil de hoc dixit , & merito , nam utitur illa L. cum hereditate , in hoc verbis obsecris , & quæ vix bene intelligi possunt , suppleendum tamen videtur huic , L. cum ut dixi ratio finalis recendendi à regula juris fuit , ne ex in inopinato casu hæres vexetur à creditoribus , & legatariis , & conveniatur ultra vires hereditatis , quæ ratio cessat , si creditores contententur juxta prædicta. Solum enim propter creditores defectur hæredi ista electio , ut ubi patet , ex quo infert Bartol. quod si non essent creditores , neque legatarii , licet in hereditate essent aliz implicationes , quæ forte requirunt laborem animi , & personæ , non tamen propter hoc deferretur hæredi ista electio cum enim ex benignitate hæc electio concedatur contra regulas juris disponentes , quod qui semel est hæres , non potest desinere esse hæres , L. & si sine , §. sed quod Papinianus , ff. de minor. & quod pars cohæredis repudiantis cohæredi invito accrescat , L. qui ex duabus , §. fin. ff. de acquirend. heredit. restringenda est , ut locum non habeat : si creditores contententur prædictis , & teneantur circa materiam hujus L. notabile dictum Baldi in leg. mater , in fine C. ad Tertullian. ubi voluit , quod in casu , quo mater privatur proprietate bonorum filii : cui successit propter transitum ad secundas nuptias : & tantum sibi remanet ususfructus , quod si mater sit gravata solvere legata relicta in testamento filii de propria bursa , quæ postea nubat : quod tunc cedendo ususfructui , liberaretur , allegat dict. leg. cum hereditate . quod dictum non video , quod possit esse aliquid effectus , cum mater succedens ex testamento , succedat pleno jure , ut in autentica , ex testamento , C. de secund. nupt.

(3) la heredad de su padre, o de su abuelo, despues de la muerte dellos, seyendo mayor de edad de veinte, e cinco años, (4) si la heredad, o los bienes della non fueren enagenados, bien los puede despues cobrar, (5) e auer, fasta tres años. Mas si las cosas de la herencia (6) fueren enagenadas, non las podria despues cobrar, nin auer. Fuera ende, si fuesse de menor edad, así como de suso diximos. (7)

TITULO VII.

De como, e por que razones, puede ome desheredar en su Testamento a aquel que deue heredar sus bienes. E otrosi, por que razones puede perder la Herencia, aquel que fue se establecido por Heredero en el, maguer non lo desheredasse.

GRauemente yerran los omes, à las vegadas, contra aquellos en cuyos bienes deuen ser herederos; por que los han,

a su finamiento, a desheredar dellos. Onde, pues que en los Titulos ante deste mostramos de los establecimientos de los herederos, como pueden ser fechos, e de todas las otras cosas que les pertenescen; queremos aqui dezir, de los desheredamientos, que los omes fazen a las vegadas a su fin, con pesar que reciben de aquellos, de quien deuen recibir servicio, e plazer. E mostraremos primero, que cosa es desheredamiento. E quien lo puede fazer. E a quien. E como deue ser fecho. E por que razones. E que fuerça ha. E otrosi diremos, por quales yerros puede perder la herencia, aquel que fue establecido por heredero en el testamento, maguer non fuesse desheredado.

LEY

leg. fin. voluit, quod procederet etiam in filio emancipato per *L. nonnunquam, ff. de collatio. bonor.* quæ satis urgebat: communiter tamen doct. tenent contra illam gloss. & quod illa, *L. fin.* non procedat in filio emancipato, ut attestatur Alexand. ibi, & idem voluit gloss. in *leg. si emancipata*, ubi bonus text. *C. de jur. & fact.* ignor. Paul. de Cast. in *dist. leg. si emancipata*, tenet contra communem opinionem, quia emancipato ita de æquitate prætoria debita est hæreditas patris, sicut filio in potestate, & quia hodie præterito filio emancipato, ita redditur testamentum nullum, si præterito facta fuit sine causæ expressione, sicut si filius in potestate esset præteritus sine causa, ut in *authentico, de hered. & sale. §. exheredatos*, quæ tamen fundamenta dicit fragilia, Alexand. in *dist. leg. fin.* fatetur tamen post Cinum, & Ray. in *dist. leg. fin.* & Bald. in *dist. leg. si emancipata*, quod emancipatus infra annum poterit revocare repudiationem suam, argum. *dist. leg. nonnunquam*, idemque esse in quocumque descendente qui non esset suus, vel emancipatus eadem ratione, sicut in hæreditate materna potest repudiatio revocari per filium intra annum, *L. filii mater, §. 1. ff. ad Tertullian.* & ibi Bart. & idem Bart. in *dist. leg. si quis suus*, licet contrarium tenuerit, in *dist. leg. fin.* Primum tamen tenet Alex. in *leg. qui se patris, col. 4. C. unde liberi*, & in *dist. leg. fin.* post Cin. & Ful. gloss. ibi, & Jacob. de Rave. Cin. & Bal. in *leg. 2. C. de jur. & fact. ignor. & ad L. 2. C. de jur. & fact. ignoran.* quæ videtur ob stare, responde, ut per Alex. ibidem post gloss. in *dist. leg. 2.* quod ibi erat elapsus annus, vel sequens adiverat.

(3) *El nieto.* Intellige de eo, qui est suus hæres, avo veluti quia est in potestate avi, ut in *§. 1. institut. de nupt.* tenet Bart. in *leg. si quis suus, ff. de iure deliber.* & in *dist. leg. fin.* unde cum hodie, per L. Tauri filius per matrimonium liberetur à patria potestate filii ab eo geniti: cum non sint in potestate avi, non habebunt in successione avi beneficium huius, L. habebunt tamen beneficium, *L. nonnunquam, ff. de collatio. bonor.* ut & ibi tenet gloss. & ut hic vides: cum istud privilegium detur descendentibus ratione suitatis, non procedet hæc L. è contra in successione descendentium quoad ascendentes, quia cessat ibi suitas, tenet gloss. fin. in *fine, in leg. non iustam, C. ad Trebellian.* possent tamen usque ad annum revocare abtentionem per dicta, *L. filii, mater, §. 1. ff. ad Tertullian.* tenet Jason. in *dist. leg. fin.*

(4) *De veinte, e cinco años.* Quid si esset minor tempore abtentionis? Dic ut in *dist. leg. fin.* aqua ista sum-

pta est, & adverte, quia ista L. videtur reprobare opinionem gloss. & Bartol. in *dist. leg. fin.* volentium per text. ibi, ubi etiam idem tenet Alberic. & Bald. quod etiam si major viginti quinque annis, repudiet hæreditatem paternam: si tamen repudiet intra vigesimum nonum annum, & sic intra quadriennium, quod adhuc habebit aliud triennium, quod etiam tenet ibi Paulus de Castro, reprobata opinione aliorum, qui dicebant, tunc non dari nisi tantum triennium: quæ videtur fuisse opinio Azo. quam approbat ista L. tene ergo menti istam legem partitarum, & text. in *dist. leg. fin.* non probat opinionem gloss. & Bart. & Paul. quia loquitur in tempore, quo filius vult abtentionem, vel repudiationem revocare, & sic, quod si reperit se in minori ætate, vel intra quadriennium tempore talis revocationis, non vero si tempore repudiationis cum erat major, & fecit illam intra quadriennium: quia cum tunc nulla tempora restitutionis ei supersint, illico currit triennium, ut etiam habetur in *dist. leg. fin.*

(5) *Despues cobrar.* Limita nisi suus hæres haberet substitutum, nam per dationem substituti vulgaris tollitur suitas, *L. apud Julianum, §. idem Julianus, ff. ad Trebellian. L. si filius hæres, ff. de liberis, & posthum.* & tenent Alexand. & Jason. in *dist. leg. fin.* post gloss. ibi, in casibus tamen specialibus, in quibus per dationem substituti non tollitur suitas, adhuc procederet ista L. secundum Alexandrum ibi, & sic videtur, quod si filius repudiasset majoriam, in qua fuit institutus, non posset pœnitere, cum semper in majoria habeat substitutum. Item limita, si haberet conjunctum, qui adiverat, quia tunc jam non esset res integra, secundum eundem Alexandrum ibi, secus si non adiverat, & idem dic, si legitimus jam adierat, secundum Bald. in *leg. secunda, C. de jur. & fact. ignor.* quasi æquiparentur isto duo casus, bona jam esset distracta, vel hæreditatem per additionem jam alteri esse acquisitam, pro quo Alexand. in *dist. leg. fin. allegat. L. filii mater, §. 1. ff. ad Tertul.*

(6) *De la herencia.* Omnes vel aliquæ earum ita quod rerum distractio ponderosa sit: non enim venditio unius vegetis vini, vel unius sacci tritici faciet hæreditatem in eodem statu non esse, secundum Angel. in *dist. leg. fin. argu. L. cui dens abest, ff. de ædilit. edit.*

(7) *Diximos.* Supra eodem L. 18. & adde, *L. fin. C. eodem,* & ad contrarium de *L. quod si minor, §. si revocata, ff. de minor.* responde ut per Alberic. in *dist. §. scævola*, ubi optime loquitur.

TITULUS VII. DE EXHEREDAT. LIBERO.

L E Y I.

Que cosa es Desheredamiento.

Desheredar, (1) es cosa que tuelle a ome el derecho que auia, de heredar los bienes de su padre, o de su auuelo, o dorro qualquier quel tenga por parentesco. E esto seria, como si el testador (2) dixesse: Desheredo mio fijo; o, Mando que sea estaño (3) de todos mis bienes,

L E X I.

Exheredatio est consanguinei ab hereditate in qua jus habet succedendi expulsio, & fit per hæc verba, exheredo filium meum propter talem causam, & alienum eum facio à bonis meis. Hoc dicit.

(1) *Desheredar.* Sequitur dicta Azo. C. de liber. præteri. in summa, versic. exheredare.

(2) *El testador.* Sive sit masculus, sive femina: cum neque patri, neque matri permitatur hodie exheredare, vel præterite filium sine insercióne justæ causæ, ut in *authent. non licet*, C. de liber. præter. & in *authent. ut cum de appellatio. cognosci*, §. aliud quoque capitulum, colla. 8. unde hodie etiam contra testamentum matris, in quo filium non rite exheredavit, daretur bonorum possessio contra tabulas, licet enim de jure antiquo, Digestor. filius contra testamentum matris non habebat bonorum possessionem contra tabulas, ut in *leg. illud*, §. ad testamenta, ff. de bonor. posses. contra tabul. & §. liber. inst. de exhered. libero, tamen post jura authentico-rum, & jura ista paritarum cum eodem jure detur bonorum possessio contra tabulas, quod datur jus dicendi nullum, ut inquit Bart. in *leg. post mortem*, §. fin. ff. de bonor. posses. contra tabul. per L. 1. in princ. eod. tit. & filio exheredato à matre sine expressione causæ detur jus dicendi nullum, per *dist. §. aliud quoque capitulum*, & *infra eod. L. 10.* & *dist. authent. non licet*, dabitur ergo etiam bonorum possessio contra tabulas, contra testamenta fœminarum, & hoc etiam voluit Alexand. *conf. 89. col. 2. vol. 2.* incipit *viso puncto*.

(3) *Que sea estaño.* Adde L. si quis filium, C. de liber. præter. & facit ista L. quod per exheredationem fiat extraneus exheredatus etiam à bonis quo titulo majoris fratri majori fuerunt relicta, & ejus descendentibus, & his deficientibus, aliis fratribus: ut in tali substitutione non veniat exheredatus, vide ad hoc bonum text. in *authent. de hered. & falso*, §. & hac quidem, in *ver. exheredato*. Et quid si maledicat filium cum expressione causæ, an ex hoc dicatur rite exheredatus? Bald. quod non, in *procemo decretalium*, col. fin. versic. item quaro nunquid pater maledicendo filium, quod dictum retulit, & sequutus fuit Jason. in *dist. authent. non licet*, col. 1. C. de liber. præteri. & in aliis locis relatis per Guillem. Benedic. in *repetition. cap. Raynuntius, de testament.* super verbo in *eodem testamento relinquens*, num. 213. Idem tamen Jason. in *leg. si pater tuus*, C. de heredib. inst. col. 2. tenet contra dictum Baldi, ex quo maledictio non est in genere, sed in specie. Allegat. L. Quotiens, §. si quis nomen, ff. de hered. inst. & ibi gloss. & forte hoc esset verius dum tamen ex conjecturis constet patrem animo exheredandi filium maledictionem protulisse, cum lex non sit imponenda verbis, sed rebus, L. 2. C. communia de legat.

(4) *Que le deuiesse de heredar de derecho.* Ex ista L. videtur comprobari dictum Bald. in *repet. L. pater filium*, col. 6. ff. de inoffic. test. & in *repetit. L. in suis*, ff. de liber. & postb. & in *leg. posthumorum*, ad fin. ff. de inoffic. rups. test. quod quando exheredatur, vel præteritur sine causæ expressione, ille qui non tenet primum locum in successione: valeat exheredatio, vel præteritio, & ratio hujus dicti est, qui ille qui non tenet primum locum, non est instituendus, neque exheredandus, L. Gal-lus, §. in omnibus, ff. de liber. & postb. L. si quis fi-

porque tal yerro me fizo. E esso mismo seria, si tales palabras dixesse contra su nieto, o contra otro qualquier, que le deuiesse heredar de derecho (4).

L E Y II.

Quien puede desheredar, e a quien.

Todo ome que pueda fazer testamento, a poder de desheredar (1) a otri de sus bienes.

lio exheredato, in princ. ff. de instit. rups. ex quo dicto resultat, quòd si filius emancipatus exheredavit filium: & etiam exheredavit, seu præterit patrem: cujus præteritio habetur pro exheredatione, ut in *dist. leg. pater filium*, & ibi not. Bart. & mortuo testatore filius in judicio inofficiosæ querelæ fuit exclusus per sententiam à querela, & per hoc fuit aperta via querelandi patri qui tempore mortis non tenuit primum locum, cum præcederet à filio testatoris, quia pater non paterit succedere abintestato, neque dicere testamentum nullum: & habebit necesse intentare querelam inofficiosi testamenti, tanquam rite exheredatus quanvis in sua exheredatione, vel præteritione non fuerit inserta causa, ut etiam tradit, & not. Alex. in *authent. non licet*, num. 5. & 6. C. de liber. præte. & eadem ratione idem videtur dicendum, si pater filium rite exheredat causa inserta: nepotem vero ex eo exheredat sine expressione causæ, quod excluso filio à querela, nepos non poterit rumpere testamentum per jus dicendi nullum, vel per contra tabulas. Sed habebit necesse intentare querelam inofficiosi testamenti tanquam exheredatus, cum exheredato etiam de jure antiquo sine causæ expressione non dabatur contra tabulas, neque jus rumpendi testamentum, ut in *leg. non putavit*, in *princ. ff. de bonor. posses. contra tabulas*, si vero nepos esset præteritus à patre: tunc ejus præteritio non haberetur pro exheredatione, imò competeret nepoti jus dicendi nullum, vel contra tabulandi, ut not. gloss. in *leg. illud*, §. 1. ff. de bonor. posses. contra tabulas, & in *leg. si is qui*, ff. de inoffic. testam. & quæ habentur in *leg. Gallus*, in *princ.* & per totam L. ff. de liber. & postb. & procederet hoc, si filius exheredatus decesserit vivo patre, avo, nepotis: secus si superviveret: nam tunc nepoti opus esset querela, ut in *leg. si quis filio exheredato*, in *princ.* & ibi gloss. ff. de inoffic. rups. & tradit novissime late, & plane Rod. Suar. in *repet. L. quoniam in prioribus*, in 10. ampliatione, fol. 11. versic. *superest*, & fol. sequenti, post Bald. & Doct. in *leg. si quis filium*, C. de inoffic. test.

L E X II.

Evacuato testamento, seu annullato, vel infirmato evacuatur exheredatio in eo facta, & potest fieri exheredatio cuilibet ascendentium, & descendentium, dum tamen sit major decem annis cum dimidio. Item collateralis potest præteriri. Hoc dicit.

(1) *Ha poder de desheredar.* Prosequitur dicta Azo. C. de liber. præter. in summa, col. 1. versic. *potest exheredare*, & colligitur hic ad validitatem exheredationis opus esse, quod fiat in testamento: quia in codicillis neque dari, neque adimi hereditas potest, L. quidam, §. fin. ff. de condit. inst. & inst. de codicillis, §. codicillis, & L. non codicillum, C. de testam. quid autem si exheredatione facta in codicillis: codicilli testamento confirmantur: an tenebit exheredatio? Azo. videtur velle, quod non, ubi supra versic. *quod dixi in testamento*, quod est dictum singulare: cui adde, quod notabiliter tradit Joan. And. in *addition. ad Spec. tit. de instrum. editio*, §. *compendiose*, col. 15. in *addition.* super parte habetur, & Azo. ibi loquitur sub dubio fortè, & vidi femel hoc in causa arduissima, in casu quo paterfamiliam exheredaverat extra testamentum in quadam scriptura: & postea contentum in dicta scriptura approbavit in testamento, &

nes. Pero si el testamento en que fuesse alguno desheredado, se rompiesse (2) por alguna derecha razon, o le reuocasse aquel que lo fizo, o se desatasse por razon que los herederos que eran escritos en el, non quiesse entrar la heredad (3) del testador; entonces, el que fuesse desheredado en tal testamento, non le empesceria. Ca, pues que el testamento non valiesse, non valdria el desheredamiento, que fue fecho en el. Otrosi dezimos, (4) que todos aquellos que descien den por la línea derecha, pueden ser desheredados de aquel mismo de quien descien den; si fizieren por que, e fueren de edad de diez años, e medio, (5) a lo menos. E aun todos los otros que suben por la línea derecha, pueden ser desheredados de los que descien den de ella, en los bienes que pertenescen a los hijos, o a los nietos tan solamente, por esta misma razon. E todos los otros parientes que son en la línea de trauesño, (6) maguer que los unos pueden heredar a los otros seyendo los mas propincos, si non ouieren hijos, e muriendo sin testamento; con todo esto, qualquier que faga tes-

tamento, puede desheredar en el a los otros, si quisiere, tambien a sin razon, como con razon: e puede a otro estraño establecer por su heredero, e heredara todos sus bienes; maguer non quieran estos parientes atales, e aunque el testador non fiziesse mencion dellos en su testamento.

L E Y III.

Como deue ser fecho el Desheredamiento.

Ciertamente, (1) nombrandolo por su nome, o por sobrenome, o por otra señal cierta, deue el testador desheredar a qualquier de los que descien den del por la línea derecha, quando lo quiere fazer; quier sea varon, o quier sea muger, (2) o sea en su poder, o non; (3) de manera, que ciertamente pueda saber, qual es aquel que deshereda. Pero manera y a, en que desheredaria el testador alguno de los que descendiesse del, non nombrandol por su nome. E esto seria, como si el testador ouiesse un hijo (4) tan solamente, e dixesse: Desheredado es, pues que non ha mas de aquel hijo. Mas si

& refricabatur in dubium validitas dictæ exheredationis, & pronuntiatum fuit valere dictam exheredationem: & bene, ex quo testator in testamento in hoc expresse se retulit ad exheredationem contentam in scriptura, per L. *asse toto*, & ibi Joan. de Imol. ff. de *heredib. instit.* Alex. & Jason. in leg. *hereditatem*, C. de *codi.*

(2) *Se rompiesse*. Modis de quibus, in leg. 1. ff. de *injust. rupt.* & in leg. 18. & 19. cum *sequentibus*, tit. 1. *supra ead. partita*, absurdum enim est vigere exheredationem, ubi testamentum non valet, L. *si patronus*, §. *ex testamento*, ff. de *bon. liber.* & adde que habentur in leg. *fin.* ff. de *liber. & posthum.*

(3) *Entrar la heredad*. Concordat cum L. *filium*, §. *sed cum exheredatio*, ff. de *bonor. posses. contra tabulas*, & cum *dist. leg. si patronus*, §. *ex testamento*, ff. de *bon. liber.* hodie tamen de jure regni ordinamentorum, lib. 5. tit. 2. leg. 1. tenebit exheredatio: licet non adeatur hereditas ex testamento: nisi dicas, quod illa L. tantum procedat in his, que ab intestato sine testamento poterant fieri, prout dicebat Dynus ibi relatus à Bart. & Doct. in leg. 2. ff. de *vulg. & pupil.* que certe esset magna restrictio ad dictam, L. *ordinament.* de cujus intentione fuisse videtur idem velle disponere in casu, quo non adeatur hereditas per heredem scriptum, quod disponebatur à jure antiquo juris communis, & partitarum in casu, quo testamentum rumpebatur ex causa præteritionis, vel exheredationis: ut in *authent. ex causa*, C. de *liber. præter.* & in corpore unde sumitur, & L. *fin. tit. 8. ead. part.* nam etiam tutela non poterat ab intestato relinqui, Leg. 1. ff. de *testam. tutel.* & tamen tutelæ datio conservatur per *dist. authent. ex causa*, & §. *five igitur*, in *authent. ut cum de appel. cogn.* neque videtur justum, neque consonum rationi, ut in manu hæredis scripti esset eludere ex heredationem filii ingrati non adeundo: licet istam rationem parvi pendebant, LL. juris communis, & partitarum, stante tamen, dicta dispositione ordinari, urgere videtur ista ratio, & quia nemo auderet asserere stante, *dist. leg. ordina.* vitari dationem tutelæ non adita hereditate, quæ tamen ut dixi, non poterat ab intestato relinqui, cogita tamen, quia articulus est dubitabilis, & vide que dixi in leg. 4. tit. *infra proximo*, & quod not. Bartol. in leg. *illud*, in *principio*, ff. de *bono poss. contra tabul.*

(4) *Decimos*. Prosequitur dicta Azo. ubi supra.

(5) *De diez años, e medio*. Nam ante istam ætatem

non potest committere ingratitudinem: & sic neque poterit exheredari, L. *si quis in suo*, §. *legis*, C. de *inofficioso testamen.* & post decimum annum cum dimidio L. *ista* reputat eum doli capaxem, quia committere posse, omne delictum præter vitium carnis, ut in leg. *auxilium*, §. 1. & ibi per gloss. & Doct. ff. de *minor.* L. 9. tit. 1. *part. 7.*

(6) *De trauesño*. Concordat cum L. *fratres*, & L. *fratris*, C. de *inoffic. testam.* & in *fratre*, vide L. 12. *infra eodem.*

L E X III.

Certus, & indubitatus debet esse exheredandus si ve nominatim, si ve per signa, idem si habeat unicum filium dicendo, filium meum exheredo: sed si haberet plures per hæc verba nullus esset exheredatus, potest etiam pater cum convitio filium exheredare: ut si dixerit non nominandus, vel non filius meus, latro, gladiator, ex adulterio natus, & exheredatio debet fieri pure sine conditione, & à tota hereditate, alius non valet. Hoc dicit.

(1) *Ciertamente*. Concord. cum leg. 1. ff. de *liber. & posthum.* & *instit. de exheredat. liber.* §. *nominatim.*

(2) *Quier sea varon, o quier sea muger*. Adde leg. *maximum vitium*, C. de *liber. præter.*

(3) *Poder, o non*. Adde, *dist. leg. maximum vitium*, & §. *sed hac quidem vetustas*, *instituta*, de *exheredat. liber.*

(4) *Vn hijo*. Adde L. 2. ff. de *liberis & posthum.* per quam dicebat ibi Bart. quod quando non præcessit nisi unicum tantum testamentum, sufficit generalis revocatio, & si nihil dicat de clausula derogatoria, in primo testamento contenta, quod dictum reprehendunt ibi, Angelus, & Joannes de Imola, & Paulus de Castro, & Alexand. *confil. 25. 3. volum.* ubi dicit communiter teneri contra Bartol. in hoc: sed adverte, quia Bartol. in *dist. leg. 2.* refert se ad id quod dixit in leg. *si quis in principio testamenti*, ff. de *legatis tertio*, col. 4. ubi formaliter dicit, sed quæro si esset ponere casum, in quo sufficeret revocatio generaliter facta, dicens cassans omne aliud testamentum, in quo sunt verbo derogatoria, & hoc voluit prævalere? Respondeo sic, si unum tantum præcessit, & in istis terminis recte loquitur Bart. ut probatus in leg. 22. tit. 1. *supra eadem partita*, & que ibi dixi, vide etiam Soc. *confil. 2. volum. 3.* incipit, in causa testamentaria, ubi in *fin. colum. 3.* & in 4. col. defendit dictum Bart. in *dist. leg. 2.* sed ego re-

stin-

fi ouiere mas hijos, non seria desheredado ninguno dellos por tales palabras (5). Otrosi dezimos, que quando el testador ha vn fijo tan solamente, à quien quiere desheredar, e dizele mal, que lo puede fazer, diziendo asì: El malo, o el ladron, (6) e el marador, que non mereçe ser llamado mio fijo, (7) desheredolo, por tal yerro que me fizo. Ca tal desheredacion como esta tanto vale, como si lo nombrasse señaladamente, quando le desheredasse. E qualquier à quien desheredassen, deue ser desheredado sin ninguna condicion, (8) e de toda la heredad lo

Partida VI.

deue desheredar, e non de vna cosa (9) tan solamente; e si asì non lo fiziesen, non valdria.

L E Y IV.

Porque razones puede el padre, o el abuelo, desheredar a los que descienden dellos.

Ciertas razones son, porque los padres (1) pueden desheredar (2) sus hijos; asì como quando el fijo a sabiendas, e sanudamente, mete manos yradas (3) en su padre, para ferirle, o para prenderle; o si le deshonrasse de palabra

gra-

L E X IIII.

Ingratitudinis multæ sunt species: xiv. assignantur, quibus liberi exheredantur, vel prætereuntur à parentibus, ut in hac leg. cum duabus legibus sequentibus. Hoc dicit.

(1) *Padres*. Intellige de omnibus parentibus ascendentibus, ut in *authent. ut cum de appellat. cognoscitur*, §. aliud quoque capitulum, collat. 8.

(2) *Desheredar*. Et adde, quòd etiam istæ causæ excludunt filium à jure, agendi ad supplementum, & à remedio, L. hac editali, in princip. C. de secund. nupt. secundum Bald. ibi, colum. 3. & ex eisdem causis non cogitur pater ad alimenta filii, ut in leg. si quis à liberis, §. idem iudex. ff. de liber. agnoscend. L. 6. tit. 19. partit. 4. & ex istis etiam causis filius perdit privilegium filii, unde si pater eum occideret, non teneretur, L. pompeja, de parricidiis, & idem si pater committeret aliquam causam ingratitudinis, ex qua posset à filio exheredari, quia ut in *dist. leg. 6.* perderet jus petendi alimenta: & etiam perderet jus paternum, & filius patrem occidens, non tenebitur pœna parricidii, secundum Bart. in leg. diuus, ff. ad leg. Pompej. de parricidiis, ubi idem dicit de collateralibus. An autem extra istas causas hic expressas ex aliis æque gravibus, vel gravioribus filius possit exheredari? Vide per Jasonem in *authent. non licet*, C. de liber. præterit. colum. 2. ubi dicit, communiter teneri, quod sic, vide ibi late per eum, licet Alexand. ibi. tenuit contrarium, & pro dict. Alexand. satis urget, L. 8. infra eod. & ibi dicam. An autem sit justa causa exheredationis, si filius ignominiosam uxorem duxerit? Vide gloss. & Bart. quod non in leg. 3. §. si emancipatus, ff. de bonorum possess. contra trabul. & vide, quæ dixi in leg. 10. & 11. ubi bonus textus, tit. 1. 4. partit. & quid si post ingratitudinem commissam filius fuit gratus patri, faciens sibi magna servitia? Vide per Bald. & Salicet. in leg. liberi, C. de ineffic. testam. & si pater exheredavit filium ex justa causa, & postea se reconciliavit cum eo, quod videatur adempta exhereditatio, vide per Bart. in leg. 3. §. non solum, in fin. ff. de adimendis legatis.

(3) *Manos yradas*. In §. causas, in *authent. ut cum de appellat. cognoscend.* unde ista sumpta est, dicitur, si quis parentibus suis manus intulerit, ex quo videtur, quod non sufficeret, si levaret manus minando, si non esset inferendo: sunt enim hæc diversa, ut patet ex leg. item, apud Labonem, §. si quis pulsatus, ff. de injur. & ibi Angelus, qui dicit, non teneri tanta pœna, manus levans contra aliquem, sicut si actum consummasset per notat. per Cynum, & Doctores, in leg. si quis non dicam rapere, C. de Episcopis, & Clericis, in contrarium tamen facit ista lex partitarum, cum subdit, para ferirle, o para prenderle, & etiam L. 6. tit. 9. partit. 7. ibi, alçando la mano con palo, o con otra cosa para lo ferir, maguer non lo fiera, façe le muy gran desboora. Primum videtur verius, cum U. istæ requirant manus injectionem, seu illationem: quæ non verificatur in minatione, vel levatione manus: quæ non est ita gravis injuria, & istud verbum, mete manos yradas, non bene verificatur, nisi realiter manus inferantur in patientem, facit etiam capit. fin. de donat. ibi impiar

stringerem ad formam, & modum, quo posuit in *dist. leg. si quis*, in principio testamenti, & per hoc, quod hic dicitur, & in *dist. leg. 2.* dicit etiam Bart. in leg. 1. §. & ideo, ff. de his quæ in testam. delent. quod licet quando ip. instrumento sunt plures superscriptiones, ut tollatur suspicio instrumenti requiritur, quod notarius dicat quæ supra scripta sunt in tali, & tali parte, mea propria manu subscripsi, & addidi, si tamen est unica tantum superscriptio, sufficit, si dicit, quod superscriptum est, nam ad illum tantum refertur, vide etiam in simili, quod not. Bald. post Guliel. in leg. in ipsius in fine, C. famil. hereticum. dicit etiam Bartol. in leg. 1. §. inter, ff. ad legem Corneliam, de fals. quod generalis subscriptio habet vim specialis subscriptionis quando testamentum habet solum unum casum. Adde etiam in simili, quod notat Paulus de Castro, sic limitans illum textum in leg. Lucius, §. maritus, ff. ad Trebellianum, in versic. istud, faciebat dubium, & vide leg. fundus quem, cum leg. sequenti, ff. de usufruct. legat. quando enim non de alio, nisi de uno necessitas non cogit sentire, clausula generalis ad illud refertur, ut in questione notabil. tradit Bald. in leg. eam quam, 9. col. C. de fideicommiss. versic. demum quero, & dicebat Baldus in leg. liberti, col. 8. C. de oper. liber. quod si filia quæ celsit jus, quod habebat super bonis patris, nullum aliud jus habebat, nisi jus dotis maternæ, quod illud videtur cedere per L. fundus qui locatus, ff. de fundo instruit. & licet alias stipulatio intelligi debeat de eo, quod de presenti debetur pure, & non de debito conditionali, vel in diem, ut in leg. si stipulatus fuerim, §. 1. ff. de verborum obligationibus, si tamen nullum aliud debitum purum subesset, tunc comprehenderetur debitum in diem, vel sub conditione, ne aliàs dispositio reddatur inutilis, ut tradit Jason. in *dist. §. ad finem*, colum. 1. versic. 3. principaliter limita. argument. *dist. leg. fundus, qui locatus*, vide etiam in ista materia multa alia per Felinum in cap. 1. colum. 5. & 6. de script. qui tamen non adducit prædicta, quæ tu nota ex longo studio collecta.

(5) *Palabras*. Adde *dist. leg. 2.*

(6) *El malo, o ladron*. Concordat cum leg. si pepererit, in princip. ff. de liber. & posthum.

(7) *Ser llamado mio fijo*. Quid si exheredat eum dicens, non esse suum filium? Vide leg. 1. §. idem ait, & ibi gloss. & Bart. ff. de Carbonia. edito. & l. si postumus, §. fin. ff. de liber. & posthum. & *dist. l. & si pepererit*, in principio.

(8) *Sin ninguna condicion*. Prosequitur notata per Azo. ubi supra, colum. 2. versic. exhereditatio autem debet fieri pure: & etiam si conditio tacite insit, non tenet exhereditatio conditionalis, l. si quis sempronium, ff. de heredit. insti.

(9) *E non de vna cosa*. Concordat cum leg. cum quidam, ff. de liber. & posthum. & sic in exheredatione non est locus juri accrescendi, secundum Bald. ibi, eo, quia exhereditatio inducit privationem, non positionem: & ideo non est habilis, ad recipiendum incrementum, vide ibi per Alexand. duas limitationes in ista materia.

grauemente, (4) maguer non lo friessè; o si lo aculassè (5) sobre tal cosa, de que el padre deue morir, o ser desterrado, (6) si gelo prouassen; o enfamandolo (7) en tal manera, por que valiesse menos. Pero si el yerro de que se aculaua fuesse atal, que tangesse a la persona del Rey, o al pro comunal de la tierra, estonce, si lo prouassè el hijo, non lo puede el padre deshere-

dar por ende. Otrosi dezimos, que el padre puede desheredar al hijo, si fuere fechizero, (8) o encantador, (9) o fiziesse vida con los que lo fuesen; o si se trabajassè de muerte de su padre (10) con armas, o con yeruas, (11) o de otra manera qualquier; o si el hijo yoguyessè con su madrastra, o con otra muger que touiesse su padre padrinamente por su amiga; (12) o si enfamassè

cl

pias manus iniecerit, & etiam ista L. cum loquitur de injuria verbali, inferius dicit, *maguer non le friessè*, & sic sentit primum procedere, cum actualiter manus sunt injectæ, facit etiam L. 1. ff. de obseq. a liber. & liber. parent. & patro. præsant. ibi, vel impias manus eis infert.

(4) *Palabras grauemente.* In dist. §. causas, dicitur si grauem, & inhonestam injuriam eis ingesserit, unde tenentur istam leg. partitarum, quæ hoc exponit in injuria verbali gravi, sic etiam Joann. Andr. in dist. cap. final. de donatio. super gloss. in verbo atroces, colum. 3. exponit illum textum, cum dicit, *Atroces injurias de verbali contumelia*, quem ibi sequuntur alii Doctores. sic etiam intelligit, dist. §. causas. Alexand. consil. 203. volum. 2. incipit super themate, quæ autem sit gravis injuria verbalis, collige ex notatis in §. atrox, inffit. de injur. & in leg. 20. titul. 9. 7. partit. & ut hic vides, non quælibet injuria verbalis facta per filium sufficeret, sed debet esse gravis, & si vocavit patrem proditorem, dicitur gravis injuria, secundum Alexand. in dist. consil. dicens, quòd tali casu non potuisset esse quasi gravior injuria, cum ex hoc, si verum esset, pater esset decapitandus, nam censetur, quid esse grave, vel leve ex qualitate pænæ, L. 2. ff. de public. judic. L. auxilium, ff. de minor. gloss. in leg. adeo, ff. de regul. jur. cum aliis ibi per Alexand. allegatis, & multum est in hoc attendenda consuetudo regionis, ut cognoscatur, quæ sit levis, vel gravis injuria, Angel. in leg. levis, ff. de accusatio. L. secularii, §. sunt quedam, ff. de extraordin. crimin. qui est ad hoc melior text. quàm sit in jure, secundum Bald. in leg. 2. in fine, C. de noxalib. idem si filius vocaret matrem affacturatricem, quæ vulgò dicitur, *hechizera*, vide gloss. juncto text. in leg. 1. ff. de obseq. a liber. parent. præsant. & ad de injuria facta parentibus, leg. 1. titul. 9. lib. 8. ordin. regali.

(5) *Si lo aculasse.* In dist. §. dicitur si eos in criminalibus causis accusaverint, quæ non sunt aduersus Principem, vel republicam.

(6) *Morir, o ser desterrado.* Non ponitur hoc verbum in dist. §. causas, & per hoc videtur, quòd loquitur de accusatione in capitalibus causis, juxta leg. 2. ff. de public. judic. requiritur ergò, quòd delicti accusatio sit talis, ex qua veniat imponenda mors naturalis, vel civilis: ita quòd perdatur vita, vel civitas, unde etiam si esset pænna abscissionis membri, cum impropiè dicatur pænna capitalis: cum ex eo non perdatur vita; vel civitas: ut notat Bart. in dist. leg. 2. non possit filius exheredari, licet de crimine inferente amissionem membri parentem accusaret, in contrarium tamen facit, L. 3. titul. 2. 3. partit. ibi, *sueras ende si entendiessè, que la manda tra tal, de que podiessè nacer muerte, o perdimiento de miembro, o enfamamiento, &c.* Item etiam, L. 18. titul. 4. eadem partit. ibi, *de muerte, o de perdimiento de miembro, o de echamiento de tierra.* Item etiam, l. 12. titul. 5. eadem partit. ibi, *sobre que pueda venir sentencia de muerte, o de perdimiento de miembro, o de desterramiento de tierra para siempre.* Item, & expressim, l. 8. infra eod. ibi, *o perder algun miembro, & in multis aliis legibus istarum partitarum, ubi reperies semper æquiparati pœnam mortis, vel abscissionis membri.* Facit etiam ista eadem leg. cum inferius dicit, *enfamandole*, unde istam partem credo veriore, & quia text. in dist. §. causas, non dicit in capitalibus, sed in criminalibus causis, & si pro injuria verbali gravi po-

test exheredari filius, quanto fortius ex accusatione ad membri abscissionem? Unde supplenda est in hoc L. ista per alias leges, & quòd dicit, *desterrando*, intellige de perpetuo exilio: hæc enim est mens istarum legum partitarum cum loquuntur de exilio, & si crimen esset leve: de quo accusaret filius patrem: non videtur, quòd procederet hæc pænna, si ex eo non sequeretur infamia, argum. l. si magnum, & l. si sororem, C. qui accusa. non poss. & etiam istius leg. partitarum.

(7) *Enfamandolo.* Ex hoc patet, quòd si ex accusatione, seu condemnatione posset sequi infamia contra patrem, potest filius exheredari, unde procedit hoc, etiam si parens non accusetur de crimine capitali, sed de alio inferente infamiam, & forè procederet ex generalitate hujus leg. & ex eo quòd habetur in lege, sed si hac, §. prator. ait, ff. de in jus vocando, si sequeretur tantum infamia apud bonos, & graves, & facit l. 2. titul. 5. & l. 2. titul. 6. infra 7. partit.

(8) *Si fuere fechizero.* In dist. §. causas, habetur, si cum maleficis hominibus, ut maleficis versatur, gloss. verò in cap. quintavallis, de jur. juran. posuit separatim istos duos casus. Si cum maleficis versatur: si maleficus efficiatur, & istud intellectum approbat hic ista L.

(9) *Encantador.* Qui sunt incantatores, habes in leg. 1. §. Medicos, ff. de var. & extraordin. cognit. ibi non tamen si incantavit, vel imprecatus est, (ut vulgari verbo impostorum utar) si exorcizavit, non sunt ista medicinæ genera, tamen si sint, qui hos sibi profuisse cum prædicatione asserunt, de his etiam vid. C. de malefic. & mathematic. per totum, ubi Angel. in leg. eorum, notat per Incantationem animum mulierum ad libidinem flecti, & subdit, ideò non trufferis, cum audis istas facturas fieri, quia veræ sunt, vide etiam ibi in leg. multi, ubi Angel. sumat qui Dæmones incantavit, alias invocavit, vel per imagines cæreas incantavit, punitur, ibique subdit super gloss. nota benè contra facientes imagines cærx, qui pingendo eas, vitas hominum labefactant: & ideò non derideas ista.

(10) *Se trabajasse de muerte de su padre.* In dist. §. causas, habetur, vel vitæ parentum suorum per venenum, vel alio modo insidiari tentaverit, & punitur hic attentatum, licet non sit sequutus effectus.

(11) *Con yeruas.* Venenosis scilicet, ut in leg. ejusdem, §. 1. ubi Bart. distinguit genus veneni, ff. ad leg. Cornel. de Sicar. l. quod sepe, §. venena, ff. de contrabend. emptio. l. capitalium, §. veneni, cum gloss. ff. de pæn.

(12) *Por su amiga.* Vide, quæ dixi in leg. fin. tit. 24. supra 4. partit. in gloss. antepen.

(13) *O si enfamasse.* Supra dixit de ista infamia, quæ sequeretur ex accusatione criminali: nunc verò loquitur de infamia extrajudiciali. Adverte tamen, quòd in dist. §. causas, unde ista L. sumpta est, hoc non sic habetur: sed dicitur ibi, si delator contra parentes filius extiterit: & per suam delationem gravia eos dispendia fecerit sublineri, unde videtur dicendum, quòd ista L. partitarum restringatur ad formam, & dispositionem illius, de qua sumpta est, vel dic, quòd hæc L. apertius declarat illum: & sic, si ex diffamatione, vel ex delatione filii parens sustineat magnam jacturam suorum bonorum: filius possit exheredari, & iste videtur versus sensus hujus litteræ, vel dic, quòd etiam hæc L. velit, quòd non solum quando ex tali diffamatione, vel delatione actualiter parens

subf.

el hijo a su padre, o si le buscasse tal mal, (14) por quel padre ouiesse a perder gran partida de lo suyo, o a menoscabar. Ca por qualquier destas razones que sean puestas en el testamento (15) del padre, o del auuelo, si fuere prouado, deue el hijo, o el nieto, perder la herencia, que pudiera auer de los bienes dellos, si non ouiesse fecho por que. Otro si dezimos, que seyendo el padre preso, por debda que deuiessè, o de otra manera, si el hijo non le quisiere fiar en quanto pudiere, (16) para sacarlo de la prision, (17) que le puede desheredar el padre. E esto se entiende de los hijos varones, e non de las mugeres. Ca a las mugeres (18) defiendelos el derecho, que non puedan fiar a orti. E aun puede el padre desheredar el hijo, si le embargare que non faga testamento. Ca, si el padre fiziere despues otro testamento, puedelo desheredar en el por esta razon.

Partida VI.

substituunt talem iacturam, verum etiam si ex parte filii diffamantis, vel deserentis fuit data occasio, ut hoc fieri posset, filius possit exheredari, & probatur ibi, cum dicit: *porque el padre ouiesse a perder, &c.* & idem crederem, si ex tali diffamacione, vel delacione immineret periculum patenti substituendi aliquam poenam corporalem à iudice per sententiam: cum talis poena sit maior quavis pecuniaria, *L. in fervorum, in fin. ff. de poen.* si vero crimen, de quo filius diffamaret parentes, esset leve, unde ista sequi non possent: non videtur, quod filius possit exheredari ex diffamacione extrajudiciali circa accusationem *arg. l. 8. tit. 6. 7. partit. & hujus leg. supra*, cum dicit de injuria verbali gravi: tu cogita, quia passus iste in terminis, quibus *L. ista* loquitur, dignus est consideratione, vel dic, quod si ex diffamacione filii etiam extrajudiciali parenti sequeretur infamia facti iuxta formam, *l. 2. tit. 6. 7. partit.* quod etiam ex ista causa filius posset exheredari ex verbis, & mente istius leg. partitarum, hic, & superius, cum dicit: *infamandolo, &c.* licet de jure communi hoc non ita reperitur cautum, quando infamia sequeretur citra accusationem: sed potest dici, quod cum diffamare aliquem, sit eum injuriari, ut in *leg. item apud labentem, §. ait prator, ne quid infamandi causa, ff. de injur.* hoc idem comprehendebatur de jure communi, cum in *dist. §. causas*, dictum fuit, si gravem, & inhonestam injuriam eis ingesserit: bene tamen placet, ut dixi, quod diffamatio de crimine levi non sufficeret ad exheredationem per prædicta.

(14) *Le buscasse tal mal.* Deserendo parentem, ut dixi, & habetur in *dist. §. causas*, & ex generalitate hujus leg. partitarum idem esset, si alio modo, quam ex delacione hoc damnus procuraret parentibus.

(15) *Puestas en el testamento.* Et non tenetur exheredans in testamento, exprimere locum, & tempus commissæ ingratitude, vel delicti per filium, quia hoc non reperitur jure expressum: hæres tamen debet probare locum, & tempus, *arg. l. item exigit, ff. de dol. & l. prator ait, in princ. ff. de injur. & cap. presentium, de testib. lib. 6.* & secundum Alexand. ubi refert consilium quoddam Bal. in *consil. 203. 2. volum. versic. confirmito*, & idem tenet Socin. 3. volum. *consil. 105. colum. fin.*

(16) *En quanto pudiere.* In *dist. §. causas*, dicitur in quantum esse qui petitur, probatur idoneus, unde non esset inspiciendum, an se obliget ultra quintam partem bonorum, dato quod habeat filios legitimos: non enim hoc est donare, sed id facere, ad quod filius ex debito pietatis, & ne exheredetur, tenetur, *facit l. non usque adeò, ff. si quis à parente fuerit manumissus.* vide per Bald. in *leg. 2. C. si in fraud. patro.*

(17) *De la prision.* Idem si ab excommunicatione, cum sit gravius ligamen animæ, quam corporis, secundum

E demas dezimos, que aquellos a quien tiene el padre en voluntad de mandar algo, e non lo puede fazer (19) por embargo que le hizo el hijo, puedenlo acular por esta razon; e si lo prouaren, deue perder el hijo (20) aquella parte que deuia auer de la herencia del padre, e ser del Rey. E cada vno de los otros a quien queria mandar algo en el testamento, deuelo auer, segund que fallaren, en verdad, que el testador auia voluntad de les mandar, si el testamento ouiesse fecho.

LEY V.

Como el padre puede desheredar al hijo, si se fiziere jugar contra su voluntad: e de las otras razones por que lo puede fazer.

Inglar (1) se faziendo alguno contra voluntad de su padre, es otra razon por quel padre puede

Joan. Fab. in *authen. si captivi, C. de Episc. & Cleric.*

(18) *Ca a las mugeres.* Nota istud text. ad id quod dixi in *leg. 3. tit. 12. §. partit. in gloss.* quod ob piam causam mulier non possit pro alio fidejuberè, nota etiam, quod licet renuntiando velleyano, & legibus disponentibus mulierem non fidejuberè pro alio, perdat hoc beneficium, ut in *dist. leg. 3.* non tamen licet non renuntiet, poterit à patre in hoc casu exheredari per istam leg. quæ noluit eam adstringere ad talem renuntiationem, quod multum nota ad similia.

(19) *E non lo puede fazer.* Quia decessit in ipsa prohibitione sine possibilitate faciendi liberè testatum, ut declaratur in *dist. §. causas*, ibi si autem in ipsa prohibitione.

(20) *Perder el hijo.* Sequitur gloss. in *dist. §. causas*, & *L. 1. ff. si quis aliquem test. prohib. & L. 2. C. eodem*, & vide *supra eadem partit. tit. 1. lib. 26. & 27.* & quæ ibi dixi.

L E X V.

Oitava causa exheredationis est: si quis se fecit jocularorem: patre hoc officium non exercente, nona, si pro pretio cum homine, aut cum fera bestia propugnauit, decima, si patre filiam majorem viginti quinque annis maritare nolente, ipsa meretricalem vitam elegit undecima, si filius patrem furiosum alimentare, seu custodire noluit. Hoc dicit.

(1) *Jugar.* Istos in *dist. §. causas*, appellat mimos, ut sunt saltantes, & repræsentantes in scena, ut in *leg. 2. §. ait prator, ff. de bis, qui notant. infam.* & hos ibi Angel. vocat jocularores, & repelluntur isti à promotione ordinum: ut in *cap. masitum, 33. dist. ibi. aut in scena, &c.* quod Bald. in *leg. si fratres, C. ex quibus caus. infam. irro.* intelligit in majoribus ætate, & quod parcendum sit minoribus, ut illis possint promoveri ad ordines; & istos Baldus vocat jocularores, & idem videtur, quoad istam leg. ut intelligatur de majoribus, non de minoribus per *dist. leg. si fratres*, & donare istis histrionibus vitium est immane, *cap. donare, 86. dist.* & vide Chrysof. super *Muthæum, Homil. 49. colum. pen. & fin.* & inrelige istam leg. quando filius in hac professione permanferit, prout etiam habetur in *dist. §. causas*, videtur etiam ista *L. limitanda* in his jocularibus, qui sine delectu sui ludibrium faciunt, isti enim sunt infames, ut in *dist. §. ait prator*, qui autem cum delectu ex eo, quod in loco omnes intrare non possunt ad videndum, ut est exemplum, cum in militia, & actu doctoratus alicujus, magna sunt convivia, & intra domum canitur, vel saltur: tales enim non sunt infames, ut declarat Angel. in *dist. §. ait prator*, & hoc etiam probatur in *leg. 4. tit. 6. 7. partita*, ubi declaratur de istis jocularibus pretio recep-

de desheredar su hijo; pero si el padre fuere juglar, (2) non podria esto fazer. Ello mismo seria, si el hijo, contra la voluntad del padre, lidiase por dineros (3) en campo con otro ome, o se aventurase, por precio, a lidiar con alguna bestia brava. E otrosi, quando el padre quisiese casar su hija, e la dotase, segund la riqueza quel ouiesse, e segund que perteneciese (4) a ella, e a aquel con quien la queria

casar; si ella contra su voluntad del padre, dixesse que non queria casar, (5) e despues desto fiziere vida de mala muger en puteria, (6) poderla y a el padre desheredar (7) por tal razon. Pero si el padre alongasse el casamiento de su hija, de manera, que ella passase de edad de veinte, e cinco años, (8) si despues desto fiziesse ella yerro, o enemiga de su cuerpo, o se casase contra voluntad de su padre, non podria

cepto, seu causa quæstus: requiritur enim, quod assue fecerint se in arte ista: ut declarat Innocent. & ibi Abb. loquentes quoad promotionem ordidum in cap. cum decorum, de vit. & honesta. Clericor. secus autem secundum eos, ubi in occulto hoc fecissent, maxime ad complacentiam infirmi. Idem dicit Innocent. si semel, vel pluries in publico hoc fecerit: dummodo non assue fecerit se: quod Abba. ibi limitat, nisi in publico saltem bis illam artem causa quæstus exercuerit: nam efficeretur infamis, argument. L. palam, ff. de rit. nuptia.

(2) El padre fuere juglar. Nam nihil doloso, nihil Cathilina Cethego, ut etiam tradit gloss. in dist. §. causas.

(3) Lidiase por dineros. Ut erant arenarii, L. in arenam, C. de inoffic. testam. & in dist. §. causas, sunt enim infames, qui causa quæstus in certamina descendunt, dist. leg. 2. in fin. ff. de bis, qui notant. infra.

(4) Segund la riqueza quel ouiesse, e segund que perteneciesse, &c. Tene menti istam L. ut scias qualiter dicatur, quod pater dotet competenter filiam, & adde L. si filia pater. ff. de legat. 3. non ergo legitima erit meta dotis, vide quod dixi in leg. 8. tit. 4. in gloss. super parte a otro, circa finem, 5. part.

(5) Que non queria casar. Hoc idem habetur in dist. §. causas, ibi, & illa non consenserit: quid tamen si hoc non contigit, scilicet quod pater antea quam filia pervenisset ad ætatem: 25. annorum, non se obtulit maritare, & dotare filiam: quia fortè facultas non se obtulit, vel alias hoc fieri non potuit: seu factum non fuit etiam negligentem per patrem: an tunc filia luxuriosam vitam eligens ante 25. annos, possit exheredari à patre? Ista litera videtur innuere, quod non, quod vero subditur (pero si el padre alongasse el casamiento) innuit contrarium, cum pater non videatur negligens, neque culposus usque ad illam ætatem, & ita intelligit hoc gloss. in dist. §. causas, & est gloss. fin. super parte si alicui: & est de mente gloss. in cap. quintavallis, de jur. jur. & probatur in leg. si filiam, cum autentica ibi posita, C. de inoffic. testam. & ad istam L. & ad dictum §. causas, in verbo si alicui, potest dici, quod intelligantur, quando pater hoc fecisse, etiam quando filia haberet ætatem 25. annorum: & per eam steterit nolens nubere cum eo, quem pater volebat, & si filia esset minoris ætatis supplendum ad hoc esset maxime, quia idem esset si pater ante dictam ætatem ad hoc se non obtulisset.

(6) En puteria. In dist. §. causas, non ponitur istud verbum: sed dicitur luxuriosam vitam degere elegerit, unde videtur, quod L. ista partitarum requirat, ut locum possit habere exheredatio, quod filia in lupanari turpiter vivat; ad hoc L. ancillarum, ff. de petitio. heret. & sic quod in loco publico meretricetur, quod videtur durum, cum sufficere debeat ad causam exheredationis, quod filia vitam luxuriosam etiam extra locum lupanaris faciat: & istud videtur verius, & juxta LL. juris communis, & mentem ipsarum, de qua ista sumpta est. intellige ergo istam legem juxta dictas LL. juris communis dist. leg. si filiam, C. de inoffic. testam. & dist. §. causas, & quod hic dicit (en puteria) non intelligas pro loco publico lupanaris, sed intellige, quod filia faciat malam vitam meretricando, & sic quod intelligatur (en puteria) id est luxuriose vivendo, seu meretricando, & probabitur filiam luxuriose vivere per locum à communiter accidentibus, ut quia passim juvenes accedebant ad juvenulam cum fama publica, secundum Bald. 2. vol. consiliorum, consil. 253. neque ex-

cusabitur secundum eum: si dicat, quod non potuit cognosci, quia erat arcta: nam licet stuprum non sit consummatum, sufficit conatus, allegat cap. 1. §. item si fidelis, quibus mod. feud. amittit. & quod sine contactu corporalis immixtionis potest vita luxuriosa, indecens, & inhonesta intervenire, L. non tantum, §. si emancipatus, ff. de contr. tabul. L. abietas, §. pomponius, ff. de bis, qui notant. infra.

(7) Desheredar. Sed an mater, quæ similiter esset meretrix, posset filiam ob meretricatum exheredare? Bald. post Bart. per text. ibi in leg. in arenam, C. de inoffic. testam. dicit, quod non, idem tamen Bald. in leg. si filiam, C. eod. dicit, quod si tempore mortis mater erat correcta, & ad honestam vitam redacta, quod tunc poterit filiam exheredare, cum non debeat tunc reputari turpis persona: & ultima consuetudo inspicienda sit, L. mella, §. 1. ff. de adimen. legat. & idem tenet ibi Angel. post Guillel. per leg. imperialis, in princ. & §. tales, C. de nupt. quid autem in ipsa filia, quæ ob luxuriosam vitam poterat exheredari, si ipsa ante testamentum patris, eo vivo, ad honestam vitam rediit, an etiam tunc poterit exheredari? Videtur quod non, ex nota. per Specul. iiii. qui filii sunt legitimi, §. 1. col. 4. versic. quid si ipsa poeniteat de peccato, ubi concludit, tali casu patrem teneri ad alimenta: & sic vult, quod non possit exheredari cum ista ambulat pari passu, L. si quid à liberis, §. si quis ex bis, ff. de liber. agnos. & similiter tali casu pater tenebitur eam dotare, secundum Abb. in cap. quintavallis, col. 2. de jur. jur. quia causa dotis non minus favorabilis est, quam causa alimentorum: Bald. novel. in suo tractat. de dote, fol. 13. col. 2. in 16. speciali privilegio, vult idem in dote: licet non allegat Abb. ubi supra, & respondit ad dist. §. causas, versic. si alicui, dicens, quod illa dispositio non debet extendi ad istum casum dotis, ne matrimonium impediatur: & sic innuit, quod licet filia tali casu adhuc possit exheredari, deberet, tamen dotari: ne matrimonium impediatur, Alexand. vero de Imol. relaxato dist. Hostien. in leg. 1. col. 9. num. 33. infert ex eo, quod filius, qui ingratitude commisit, adeo quod exheredari possit: si tamen vivo petre poenitentiam agat, vel ante testamentum conditum, non poterit exheredari, & satisfacit pro hoc dicto, seu illatione Alexand. dist. §. causas, in versic. si prater. ibi, & in hac possessione permanferit, & facit quod not. Bald. in leg. fratres, versic. quare quid si institutus, C. de inoffic. testam.

(8) Que ella passasse de edad de veinte, e cinco años. Quid si de consuetudine patriæ, filia maritatur usque ad vigesimum annum, & filia post istud tempus nupserit, patre ignorante, vel contradicente, cum indigno: an propter hoc possit exheredari? Bald. novel. in tractatu de dote, in 16. speciali privilegio, fol. 13. col. 2. tenet, quod non: ne alias per indirectum tollatur ipsi filia libertas matrimonii, quam libertatem non potest impedire jus civile, ut notatur in cap. 1. de sponsal. ubi Abb. hoc tenet, secus tamen secundum eum, si filia non expectavit tempus consuetum, secundum morem patriæ, vide ibi per eum: (licet non in ista materia) quod attendi debeat consuetudo patriæ circa ætatem, qua mulieres maritentur? Vide per Alex. consil. 20. col. 2. vol. 2. incipit, viso processu, ætas tamen ista 25. annorum expectabitur, adhuc etiam stante dicto more regionis, si filia inhonestam vitam elegerit meretricando, secundum Bald. novellum ubi supra.

dria el desheredarla por tal razon: porque semeja, que el fue en culpa del yerro que ella hizo, porque tardo tanto que la non caso. E otro dezimos, que seyendo algund ome furioso, o loco, de manera, que andouiesse desmemoriado, e sin recabdo; si los fijos, o los otros que descendiesen del por línea derecha, non le guardassen, o non pensaren del, en las cosas quel fuere menester; si otro extraño se moviesse (9) por piedad, e que ouiesse duelo del, doliendose de su locura, e de su mala andança, e lo lleuasse a su casa, e pensasse del. Si este atal, despues desto, rogasse, e afrontasse a aquellos que descendiesen del furioso sobredicho, que pensassen de su pariente; si ellos non lo quisiesen fazer, e el furioso muriesse sin testamento, este sobredicho que lo lleuo a su casa, e que penso del, deve auer todos sus bienes del furioso: e los parientes que lo desampararon, non deuen auer ninguna cosa. E si por aventura, este atal tornasse en su memoria ante que muriesse, podria desheredar, por esta razon, a aquellos que lo deuen heredar por derecho, si non errassen contra el. E aun dezimos, que si este atal que fuera desmemoriado, ouiesse fecho testamento en antes que cayesse en la locura, e en aquel testamento ouiesse establecido por herederos a sus fijos, o algunos de los otros que descendiesen del por línea derecha; si el furioso muriesse despues en casa del extraño que pensaua del, non vale el testamento quanto es en el establecimiento de los herederos: ca non deuen ellos (10) auer la heredad, mas aquel extraño que penso del, e le ayudaua, en cuyo poder murio. Mas bien valdria el testamento, quanto en las otras mandás que el testador sobredicho ouiesse fecho en el.

L E Y VI.

Como el padre, o el auuelo, pueden desheredar a sus fijos, o a sus nietos, si non le quisieren sacar de captiuo.

Capiuando (1) algund ome, o muger, que ouiesse fijos, si los fijos fuessen negligentes, (2) non auiendo cuydado de redimir su padre, o su madre, o lo dexassen captiuo, pudiendolo redimir, si despues desto saliere este atal de poder de los enemigos, puede por esta razon desheredar sus fijos. Mas si por aventura muriesse en poder de los enemigos, aquellos que le deuen heredar, que fueron negligentes (2) en sacarle de captiuo, non deuen heredar (3) ninguna cosa de los sus bienes. Mas el Obispo de aquel lugar, onde era natural este que murio en la captiuidad, deve entrar todos sus bienes, e fazer ende escrito cierto de quantos son; e despues desto, deuelos vender todos, e dar el precio en redencion de captiuos. (4) Ca, pues que este que era señor, non le aproueche de sus bienes, nin fue redemido dellos, bien es que sean otros redemidos (5) en su lugar. E lo que diximos en esta ley, de los fijos, entiendase tambien de los otros parientes, que auian debdo de parentesco con el captiuo. Otro dezimos, que si alguno, ante que cayesse en captiuidad, ouiesse fecho testamento, en que ouiesse establecidos algunos por sus herederos; si muriesse en poder de los enemigos, non lo queriendo ellos redimir, non valdria el testamento quanto en el establecimiento de los herederos, mas valdra (6) en las otras cosas, segund diximos en la ley ante desta, que fabla del furioso. E la pena, que diximos en esta ley, e en la que fabla del furioso, deuen auer tan folamente los parientes, e los herederos,

(9) Otro extraño se moviesse. Quid si nullus procuraret furiosum? Dic quod etiam adhuc hæreditas est auferenda filiis, ut not. gloss. in authentica liberi, C. de episcopa. audien.

(10) Non deuen ellos. Intellige si sint maiores decem & octo annorum, ut infra eodem, L. proxima.

L E X VI.

In hac L. ponitur xii. causa exheredationis, si filius patrem captiuum redimere valens nolit. Hoc dicit.

(1) Capiuando. Sive captiatur ab hostibus, sive à latronibus, seu piratis, seu alia privata persona, quia ille qui patitur quem in carcere mori, videtur eum necare: secundum Bald. in authentica, si captiuo, C. de Episcopis, & clericis. & idem dicit, si condemnatus à iudice detineatur in carcere, ut tædio carceris affectus veniat solutus, L. 1. C. qui bonis ceder. poss. leg. 3. §. tutores, ff. de suspect. tuto. Bald. ibidem, col. 1. quia ex quo carcer pecunia redimitur, habebit locum ista L. secus, si detineatur in carcere, ut quia est ei inflicta pœna perpetui carceris, vel ad tempus: quia non cadit luitio, nisi inueniatur compositio: vel si detineatur pro investigatione delicti, L. 2. C. de exhiben. reis, Bald. in dist. authent. si captiuo, & etiam Paul. de Cist.

(2) Negligentes. Quid si ipse carceratus, vel captiuus, fuit similiter negligens, quia ipse poterat se redimere sine aliorum auxilio, & neglexit? Bald. in dist. authent. si captiuo, dicit, quod tunc parcendum est aliis, si eum non redimant, argum. L. 5. ff. mand. & c. 2. de fidejuf.

Si tamen constaret, quod ipse noluisse redimi: tunc diceretur filius, vel conjunctus negligens, si ipse non redimat: & ipse, vel hæres scriptus privaretur hæreditate ejus, argum. L. si qui reipub. causa, 44. & quod ibi notat. ff. ex quib. caus. major. & c. secundum Bald. ubi supr.

(3) Non deue heredar. In dist. §. causas, versic. unum de præditiis, dicitur, illos ad successionem ejus venire non patitur, in authent. si captiuo, C. de Episcopis & clericis. dicitur sed etiam lege denegatur ejus successio, ex quo patet, quod tales filii, vel conjuncti, seu hæredes scripti sunt in successibiles ipsi captiuo, ipso jure absque alia sententia, unde super vacua est questio quam in hoc ponit Bald. in dist. authent. si captiuo, an isti sint indigni, & in successibiles ipso jure, vel per sententiam, ut etiam advertit ibidem Paul. de Cist.

(4) El precio en redencion de captiuos. Non ergo hæreditas devoluitur ad sequentem in gradu: ex quo L. ista auferit existenti in primo gradu, ad quem hæreditas pertinet, & defert eam ad Episcopum, vel Ecclesiam in redemptionem captiuorum: quia cum L. privat, potest, in quem vult, conferte secundum quod declarat Paul. de Cist. in dist. authent. in captiuo.

(5) Bienes que sean otros redemidos. Nota istam rationem, quæ etiam ponitur in iuribus, unde ista L. sumpta est, scilicet in dist. authent. ut cum de appellat. cognosc. §. si unum de præditiis, & potest ad alia induci.

(6) Mas valdra. Tenet enim ejus testamentum, licet capti ab hostibus, quia fingitur decedisse præambula hora captivitatis, L. lex cornelia, ff. de vulgar. & pupil.

ros, que son mayores de diez, e ocho años, (7) e non los otros que fuessen menores desta edad, maguer errassen asi como sobredicho es. E non se pueden ende escusar los herederos sobredichos, maguer digan, que non rescibieron mandado de los catiuos, para vender, (8) o obligar sus cosas, por razon de quitillos. Ca sin su mandado las podrian ellos vender, e obligar, tambien como las sus cosas proprias: assi como dize en el Titulo de los Captiuos, en las leyes (9) que faldan en esta razon.

L E Y VII.

Como el padre puede desheredar al fijo, que se tornare Moro, o Judio, o Herege.

Herege, (1) o Judio, o Moro, tomándose el fijo, o el nieto, si el padre fuere Christiano, bien lo puede desheredar por esta razon: mas si el padre fuere Herege, o de otra Ley, e los fijos, e los nietos fuessen Catholicos, (2)

estonce el padre es tenuto de establecer (3) a estos fijos tales por herederos, maguer non quiera. E si por auentura el padre ouiere fijos que fuessen Christianos, e otros que lo non fuessen; otrosi los Catholicos deuen heredar (4) del padre, e los otros no auran ende ninguna cosa. Pero si despues desto se tornassen a la Fe, (5) deuenles dar su parte de la heredad. Mas los frutos (6) que ouieren lleuado los Catholicos, entre tanto que los otros fijos fuessen Hereges, e non creyan en la nuestra Fe, non los pueden demandar. E si por auentura el padre, e los fijos, fuessen Hereges, e los otros parientes (7) mas cercanos fuessen Catholicos; estonce, los que creen bien, auran la heredad, e non los otros. E si por auentura alguno fuere Herege, el, e todos los otros parientes que ouiere, tambien los que descenden por la línea derecha, como los que suben por ella, e otrosi los de las líneas de trauiello, falta el dezeno grado; si este

(7) *Mayores de diez e ocho años.* Et non competit eis restitutio in integrum si post istam ætatem, etiam ante 25. annum negligant, secundum Bald. in *dist. authent. si captivi*, col. 2. & sufficit, si patre existente captivo, ista ætas compleatur, secundum eum ibidem, quia obsequium filii, erga patrem habet tractum successivum, non instantaneum.

(8) *Vende.* Istud verbum non ita exprimitur in *dist. §. si unum de pradiis*, neque in *dist. authent. si captivi*, ubi dicitur: qui autem redimere student, si proprias non habeant pecunias super rebus ipsius, in eam causam recte contrahunt. Et sic limita istam L. quam isti filii, vel conjuncti proprias non haberent pecunias, & inducit Bald. in *dist. authent. si captivi, ad fideiussorem*, non habentem unde solvat, & timentem se poni in carcerem, quod possit, vendere bona principalis, L. *si procuratorem*, §. *si ignorantes*, ff. *manda.*

(9) *En las leyes.* Non ita bene sicut hic ibi hoc explicatur.

L E X VII.

Hæc L. ponit xlii. causam exheredationis, s. si filius fiat hæreticus, Judæus, vel Mairus. Hoc dicit. Habuit originem ab *authent. ut cum de appel. cogn. §. causas, versic. si quis de parentibus*.

(1) *Herege.* Adde *dist. §. causas, versic. si quis, de pradiis*, & *cap. excommunicamus, §. credentes, de hæretic.*

(2) *Catholicos.* Adde L. *cognovimus, C. de hæretic. & in dist. §. si quis, de pradiis*, & sic habes, quod filii catholici succedunt patri hæretico. Contrarium tamen cavetur de jure canonico, ut in *cap. vergentis, de hæretic. & in cap. filii, & in cap. quicumque, §. hæretici, de hæretic. lib. 6.* habetur etiam in *authentica gazaros, C. de hæretic. idem tamen*, quod in ista L. partitarum, habetur etiam in *leg. 2. tit. 26. 7. partita.* An autem in hoc servabimus jus canonicum, vel istas LL. partitarum? Diverse opiniones fuerunt circa hoc. Nam gloss. 23. q. 7. in summa dixit correctas esse leges in hoc disponentes, ut orthodoxi filii haberent bona parentum hæreticorum. Et sequuntur ibi Archidiacono. & Joan. de Fantu. Goffred. autem tenuit contrarium, scilicet, quod in bonis temporalibus seruentur leges, & non canones, nisi in terris subiectis Romanæ Ecclesiæ, etiam quoad jurisdictionem temporalem, ita notavit in *summa, tit. de hæretic. §. quid si hæretici filios habeant*, & istud etiam voluit Joan. And. in *dist. cap. vergentis*, ubi dixit, quod in terris imperii seruentur in hoc LL. seculares, quæ majori æquitati nituntur, Abb. verò ibidem dicit mirandum esse de opinione, Joan. And. quia non habet in

se rationem, & probabilitatem, cum in *dist. cap. vergentis*. Papa expresse faciat mentionem de terris imperii, & mandet Principes seculares ad hoc compelli: neque curandum est in hoc casu de legibus, cum crimen hæresis sit mere ecclesiasticum, ut in *cap. inquisitionis, §. prohibemus, de hæretic. lib. 6.* & pæne impositio spectat ad judicem ecclesiasticum, non ad secularem, §. *in hoc, 24. quest. 2.* & istud etiam tenet Alberic. in *dist. leg. cognovimus, C. de hæretic.* & tenet gloss. quam ibi Doct. communiter sequuntur in *dist. cap. vergentis*, hoc etiam voluit gloss. *fin. in cap. cum secundum leges, de hæret. lib. 6.* Adverte tamen, quia de jure antiquo minus dubitationis ista quæstio habere videbatur, stante dispositione, *dist. authentica gazaros*. Attentis vero istis LL. partitarum minus dubium videbatur: sed adhuc tenendum est, quod juris canonici dispositio in hoc servetur, cum istud crimen sit sumere ecclesiasticum: & jus canonicum hanc pœnam filii infigit, considerans pœnam filiorum esse parentum, L. *isti quidem, ff. quod met. caus.* & cum idem sit in crimine læsæ Majestatis temporalis, quanto magis divinx: ut in *disto cap. vergentis*, & ita in practica servatur, & adde Joan. Lup. de *palat. rub. in repetitione cap. per vestras*, super text. col. 340. in *formis minoribus, versic. ex istis*, ubi vide per eum, an filii de æquitate debeant alimenta habere à fisco, vel filiarum dotes? Et ibi etiam quid in filiis ante delictum hæresis à patre commissum natis.

(3) *Establecer.* Innuit hæreticum posse condere testamentum, vide L. 16. tit. 1. *supra ead. part.* & quæ ibi dixi.

(4) *Los catholicos deuen heredar.* Vide supra in *gloss. 2.*

(5) *Tornassen a la fe.* Innuitur hic, quod bona debent restitui hæreticis reversis ad fidem; adde *gloss. 23. quest. 7. in summa*, quæ dicit: quod licet bona sint ablata hæreticis: si tamen revertantur ad fidem, ex misericordia eis restituantur, ut in *cap. ipsa pietas 23. quest. 4.* & nota, cum dicit (de misericordia) nam de rigore non sunt eis restituenda, ut voluit Archidiacono, in *cap. si vos 23. quest. 5.* Adde etiam quod habetur in *cap. ad abolendam, de hæretic. & in cap. ut officium, §. si vero, de hæretic. lib. 6. & cap. ut commissi, §. necnon*, & ibi Archidiacono. *eod. tit. & lib. & vide Domini. in cap. eum secundum leges, de hæretic. lib. 6.* & pragmaticam Regum catholicorum datam Cordubæ, anno Domini 1487.

(6) *Los frutos.* Facit ut ei cui jubentur bona restitui, veluti bannito, vel alias damnato, non debeant restitui fructus, & adde Alberic. in *authent. idem de nestorianis, C. de hæretic.*

(7) *Parientes.* Hoc etiam corrigitur per jus canonicum: quia nec filii reservantur bona parentum hæreticorum, ut dixi supra in *gloss. 2.*

te Herege atal fuere Clerigo, (8) etonce heredara la Egleſia todos ſus bienes, ſi los demandare falſa vn año, (9) deſpues que fuere dado por Herege. E ſi paſſare vn año, e la Egleſia non los demandare, etonce auerlo ha el Rey. E ſi eſte atal fuere lego, aura el Rey otroſi todos los bienes.

L E Y VIII.

Que fuerça ha el Desheredamiento, quando es fecho derechamente.

S el padre deſhereda ſu ſijo por alguna razon qualquier, de las que diximos en las leyes

ante deſta, ſi fuere prouada, (1) dezimos que deve perder porende el ſijo la heredad del padre. Otroſi dezimos, que como quier que el padre puſieſſe muchas razones, deſtas ſobredichas, contra ſu ſijo, quando lo deſheredare; ſi non pudiere todo prouargelo, el, o el heredero que fueſſe eſcrito en el teſtamento, abonda que ſea probada la vna coſa (2) tan ſolamente. Mas ſi por alguna otra razon qualquier, (3) que non fueſſe de las ſobredichas en eſtas leyes, deſheredare el padre a ſu ſijo, non le valdria tal deſheredamiento.

LEY

(8) Clerigo. Adde cap. excommunicamus, §. 1. de heretic. ubi vide Abb. & Joan. de Ana. de Ana. ubi videbis quid faciendum de bonis clerici heretici.

(9) Falſa un año. Nota de annali præſcriptione, ut etiam not. gloſſ. in diſt. §. cauſas, verſic. ſi quis de prædiſti. An autem leges iſtæ regis hoc tempus Eccleſiæ præſcribere poſſint, non eſt ſine dubio ex his, quæ habentur in cap. quæ in Eccleſiarum, & in cap. Eccleſia S. Mariæ, de conſtit. licet in contrarium adduci poſſent ea, quæ cumulat Guillel. Benediſt. in repet. cap. Raynuntius, lup. verbo, & uxorem nomine Adelaſiam, num. 240. cum ſequenti. vide quæ dicam in leg. 2. tit. 26. part. 7. in gloſſ. pen.

L E X VIII.

Legitima cauſa exhæredationis à teſtatore inſerta, & ab hærede probata tenet exhæredatio: & ſi plures cauſæ inſerantur, ſufficit unam legitimam probati. Hoc dicit.

(1) Si fuerit prouada. Adde L. omnimodo, C. de inoffic. teſtament. & in auctent. non licet, C. de libert. præter. & in corpore, unde ſumitur in auctent. ut cum de appellat. cognof. §. ſive igitur, & dicit Angel. in auctent. de nupt. §. ingratitudinem, colat. 4. quod ſit cautus Advocatus, ut ſemper contra filium exhæredatum faciat cauſam ingratitudinis probati: nam etiam ſi pater in exhæredatione filii, cauſam ingratitudinis non inſeruerit, licet teſtamentum ob hoc non teneat, & ſuccedatur ab inteſtato, ut pote exhæredatione non legitimè facta; tamen adhuc filius exhæredatus, probata cauſa ingratitudinis, excluditur à ſucceſſione inteſtati per tex. in diſt. §. ingratitudinem. Et iſtud dicit Angel. dicit ſingulare Jaſon in diſt. auctent. non licet in 7. limitatione, & tranſibit ibi cum eo. Ego tamen ſemper dubitavi de veritate huius diſti, quia videtur contra text. in diſt. auctent. ut cum de appellat. cognof. §. aliud quoque capitul. colat. 8. & §. ſive igitur: & contra LL. 4. & 10. titul. 7. partit. 6. & quia ingratitudo non excludit à ſucceſſione inteſtati, L. cognatis, ff. und. cognati, & tenet Guillelm. Bart. Bald. & alii, in leg. fratres, C. de inoffic. teſtam. ubi reſpondent ad diſt. §. ingratitudinem, & tenet etiam, & latè probat hoc Franciscus de Arete. in leg. 3. §. filius quoque, ff. de liber. & poſtum. tenet etiam Socin. conſil. 101. incipienti, viſo proceſſu in cauſa querela, 3. volum. colum. fin. de iure tamen iſto partitarum ingratitudo excludit fratrem etiam à ſucceſſione inteſtati, ut in leg. 12. infra eod. ubi vide, & quæ dixi in leg. 10. infra eodem.

(2) Una coſa. Adde diſt. §. ſive igitur, & §. ſi tales, in auctent. ut cum de appellat. cognof. & facit ad illud dictum ſingulare Innocen. in cap. in præſentia, de renunt. quod ſententia lata expreſſa duplici cauſa, ſi una ſit vera, licet alia ſit falſa, tenet ſententia ex cauſa vera, & adde Bald. in leg. 2. §. ignominia, ff. de bis, qui notan. in ſa. & inducit Bartol. diſt. §. ſive igitur, quod ſi in livello plura ſimul narrantur, vel mandantur: quorum alterum per ſe ſufficit non eſſe neceſſe omnia probari: ſed alterum tantum, & remittit ad nota in capit. licet cauſam, de probation. & in 2. de reſcript. ubi vide Abba. & latè per Felin. col. 16. & 17. cum ſequentib. An autem videatur quis ſe adſtringere ad probandum eo modo, quod in libello narrat?

Vide Bart. in leg. habebat in princ. ff. de inſtit. & in dubio nemo videtur ſe adſtringere, niſi quatenus agere deſiderat, ut tradit Bald. in leg. adita, in 2. lectu. colum. 2. C. de edend. & nota etiam, quod licet quis ſe adſtringat ad probandum, non per hoc fundat intentionem aduerſarii agentis, Bald. in leg. 1. C. ſi aduerſ. credito, & vide, quod notat Jaſo. poſt Salice. in leg. cum virum, C. de fideicom. Item nota, quod licet pars ſe adſtrinxerit ad probandum per teſtes, & inſtrumenta, poterit congruo tempore facere poſitiones, Bald. in leg. 2. §. quod obſervari, C. de jura. columnie, vide notab. in iſta materia per Bald. in leg. 1. penul. colum. C. de condi. indeb. ubi ad intellectionem, diſt. cap. licet cauſam, in verbo, ſe adſtringit, & ibi dat regulam, quod ad qualitatem probandam, numquam videtur quis ſe adſtringere, niſi quando qualitas mutat ſpeciem actionis, vel exemptionis, vel facit aliquem admitti ad id, ad quod aliàs non admitteretur, & dat etiam aliam regulam, quod quando plura requiruntur loco unius cauſæ finalis: tunc omnia ſunt probanda conexim. Secus ſi reſultent plures cauſæ finales, vide ibi per eum, & in cauſa criminali adſtringere ſe ad ea, quæ non ſunt de natura punitionis, nihil operatur gloſſ. in diſt. cap. licet cauſam, & Bald. in diſt. leg. penult. vide etiam in iſta materia, quod notat Bald. in leg. 2. colum. 1. C. de proba. & in leg. 2. colum. 6. C. de ſervit. & in leg. fruſtra, & in leg. cum te minorem, C. eod. titul. & in leg. teſtium, colum. 3. C. de teſt. & in leg. ſi non, C. de contra empt. & Bart. in leg. qui uxori, §. quid tamen, ff. de adult. & quod dicit Bald. in leg. 1. 14. & 15. colum. C. qui accuſa. non poſſ. & in leg. fin. C. de fal. & in leg. ſi non, colum. 12. C. de edict. divi Adrian. Toll. & in leg. minoribus, C. de bis, quibus ut indignis, & Joan. de Plate. in leg. 2. C. de delato. lib. 10. nota hæc, quia collegi longo ſtudio, & poterunt prodeſſe, cum caſus ſe obtulerit.

(3) Otra razon qualquier. Nota valdè iſtam legem, nam per ea videtur reprobari illa communis opinio, de qua dixi in leg. 4. in gloſſ. 1. ſupra iſto titul. ſcilicet, quod ex aliis cauſis æque gravibus, vel gravioribus: quàm in iſtis legibus expreſſis, filius poſſit exhæredari: nam hic aperte confunditur illa communis opinio, cum dicit, otra razon qualquier, & fatiſ benè etiam, quod dicitur in diſt. §. aliud quoque capit. in princ. in auctent. ut cum de appellat. cognof. per quem tex. hoc idem voluit Alexand. in diſt. auctent. non licet, colum. 2. num. 4. Sed iſta L. partitarum probat hoc clarius, cum dicit, qualquier, de cujus dictionis natura eſt, quod intelligatur univerſaliter, nihil excipiendo, ut in cap. ſolita, de majori. & obediens, tradit latè Jaſon, in leg. quodcumque, ff. de verborum obligationibus, non enim ſequitur, ita generaliter intelligendo aliqua inhumanitas imò favor, & excluſio exhæredationis, quæ eſt odiola, ut not. gloſſ. per text. ibi in leg. 2. ff. de liber. & poſt. neque ſequeretur aliquid abſonum: neque oporteret per aliam legem aliquam reſtrictionem facere; imò expreſſè excluduntur omnes aliæ ingratitudines per LL. expreſſæ, ut in diſt. §. aliud quoque capitulum, & ſic ceſſant limitationes, quæ dantur ad id, quod habetur in diſt. cap. ſolita, hanc etiam opinionem ultra Alex. ubi ſupra, tenuit Hoſtien. in ſumma de teſtam. §. qualiter in-

L E Y IX.

Como, quando el fijo es desheredado en el comiençamiento del Testamento, o en la fin, se entienda que es desheredado en todos los grados de la herencia.

Grados llaman, en latin, al establecimiento de del heredero que es fecho primeramente, e a la substitution que fazen despues, quando dan sustituto a aquel heredero: e cito es puefto por semejanza. (1) Ca, así como ha en la escalera muchos grados, que el vno esta ante del otro, así en los establecimientos de los herederos ha grados, que esta vno ante quel otro, en

que son llamados sustitutos: onde, si el padre deshereda su fijo, en ante del primero grado, (2) o despues (3) de todos los grados de los herederos institutos, e sustitutos en su testamento, entienda (3) que es desheredado de todos estos grados sobredichos.

L E Y X.

Como, el Testamento en que el padre non deshereda a su fijo, nin habla del, non vale.

Preteritio, en latin, tanto quiere dezir, en romance, como passamiento que es fecho calladamente, non faziendo el testador mencion en el testamento, de los que auian de heredar lo su-

ley 1.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

infirmetur, in 6. colum. ibi sed & si alia causa, quem Felin. dicit ad hoc à nemine allegatum, in cap. pastoralis, colum. 1. de rescript. & facit, quod notat Salicet. in leg. fratres, in tertia opposi. C. de inofficio. testam. quid autem de filia, vel filio, quæ nupit contra voluntatem patris, an possit exhæredari? Vide leg. antepenult. & pen. titul. 1. 4. parita, & quæ ibi dixi, quid autem si exhæredatio fieret in favorem filii, vel iplo filio volente? Vide per Alexand. quod tunc etiam extra istos casus teneat in autent. non licet, colum. 1. & 2. C. de liber. præter.

L E X IX.

Exhæredatus ante substitutionem, vel post omnes gradus substitutionis videtur ab omnibus gradibus exhæredatus. Hoc dicit.

(1) Por semejanza. Adde L. jurifconsultus, §. gradus, ff. de gradi. affinita.

(2) Ante del primero grado. Az. C. de liber. præter. in summa, dicit. Item fieri debet exhæredatio ab omnibus hæredibus, non ab unius persona tantum, ff. de liber. & postum. L. 3. §. filius. Item fieri potest ab omnibus gradibus hæredum, quod est, si fiat exhæredatio ante gradus omnes, vel post gradus omnes, vel intra gradus, & est tunc inter gradus: quando persona præcedens exhæredationem, est in alio gradu, quam persona, quæ sequitur exhæredationem, dist. §. filius, & §. ante, & §. in eodem, & C. eod. L. 1. & vide de hoc per gloss. & Doct. in dist. leg. 1.

(3) O despues. Adde dist. §. filius, & dist. L. 1. C. de liber. præter.

(4) Entiendese. Ita quod dicebat gloss. in dist. leg. 1. quod nec probatio in contrarium admitteretur, cum exhæredatio facta fuit post omnes gradus. Sed communiter Docto. ibi tenent contrarium, & in dist. §. filius. Si verò exhæredatio fiat à persona unius ex hæredibus, non valet, ut dixi in gloss. 1. cum enim exhæredatio fit ab hæreditate exclusio, ut in leg. quidam cum filium, ff. de verbor. obligatio. non valet, si à persona tantum fiat, argu. L. cum quidam, ff. de liber. & postum. & quia si respectu illius, à quo fit, valeretur: & respectu alterius non valeretur: esset dicere, quod quis decederet pro parte testatus, & pro parte intestatus, contra regul. L. jus nostrum, ff. de regul. juris. Si tamen unus tantum esset institutus, tunc valeretur exhæredatio, licet ab illius persona etiam proprio nomine nominata fieret, arguendo à contrario ex dispositione dist. §. filius, & L. non putavit, §. si ab uno ex hæredibus, ff. de contr. tabul. L. si à primo, ff. de liber. & postum. & idem esset, si plures essent instituti, & ab omnibus etiam proprio nomine nominatis fieret exhæredatio, ut probatur in leg. penult. ff. de injusto rupto. item ex ista leg. cum ejus concordant. Nota, quod clausula in principio, vel in fine apposta, refertur ad omnia in scriptura contenta, & adde L. si quis ex argentariis, §. si initium, ff. de eden. & L. talis scriptura, & ibi plenè nota. ff. de leg. 1. item clausula in medio capitulorum posita, refertur ad præcedentia, & sequentia, ut in dist. §. filius, & cap. 2. requirit, de appellat. & procedunt prædicta etiam in por-

nalibus dispositionibus, quando ipsamet clausula continet dispositionem pœnalem, adeò quod non potest dispositio centeri repetita sine pœna, sed quando pœna esset distincta à dispositione, tunc non refertur ad capitula sequentia, gloss. magna in Clement. 2. ad fin. juncta gloss. fin. de vita, & benef. Clerico. est tamen gloss. contraria in cap. de multa. do præben. quam dicit veriorum ibi Abb. colum. fin. ubi nota, quod si in fine alicujus statuti finalis sit aliqua additio, quod pœna apposta in principio videtur repetita in illa aditione, ex quo enim adjicitur, videtur, quod sit pars illius statuti, quod intelligit, cum ponitur in statu verbum adjicientes, vel simile, vide latè in materia per Alexand. in dist. leg. talis scriptura, & per Felin. in cap. causamque, de rescript. ubi etiam Abb. colum. 2. vide etiam per Abb. in cap. Ecclesia vestra, 6. not. ubi bonus text. de electio. & quod dicit gloss. in cap. constitutum, 3. quæst. 5. & vide, quod dicit Bal. notabiliter in leg. 1. C. de legit. hæred. & in §. penult. si de seu. fuer. contro. inter domi. & agnatum, & per Bart. in leg. si servus, §. eritque differentia, ff. vi bonorum rupto. & in leg. mariti, §. hoc quinquennium, ff. de adulte. & in leg. si legatum, ff. de annuis legat. & in leg. fin. §. pen. ff. de libera. lega. Adde etiam de pœna in fine apposta Joan. de Pla. in leg. pen. C. de aque ductu, lib. 11. Et quod etiam de clausula in fine apposta dicit Bart. in autent. at liceat matri, & avia, §. fin. colla. 8. & notabiliter per eundem Bart. & Paul. in leg. fin. ubi bonus text. ff. de reb. dub. & Bald. in leg. 1. ff. de constit. princ. & quod dicit Bald. in leg. quisquis, C. si cert. pet. & adde, quod habetur in cap. inquisitioni, de appell. Et nota, quod quando commodè non possunt referri verba clausulæ sequentis ad præcedentes non fit ista relatio, seu repetitio, L. 1. §. hoc editto, ff. de postul. gloss. & Docto. in leg. si idem cum eodem, ff. de juris. om. judic. Item quando præcedentes clausulæ habent suam propriam, & specialem determinationem generalis clausula sequens, non refertur ad illas, L. do-li clausula, ff. de verb. ob. L. talis scriptura, & ibi Bart. ff. de lega. 1. cap. cum dilecti, de dona. unde Card. & Imol. Bald. in leg. 1. C. de leg. hæred. & quando verba, quæ sunt in ultima clausula, non sunt per se principaliter posita, sed ad aliam dispositionem qualificandam, ut quia conditionalis modus inferitur legato ultimo loco apposto, tunc ad ultimo loco positum, tantum refertur, L. filium, ff. quando dies lega. cedit. Bart. in leg. fin. ff. de reb. dub. Item neque referuntur quando ex tali relatione annullaretur præcedens dispositio, Pavl. de Castr. in dist. leg. fin. & in leg. 1. C. de liber. præter. Item si clausula apponitur in medio alicujus cap. ad solum illud cap. refertur, dist. L. 3. §. filius, gloss. Bart. & Docto. communiter in dist. leg. 1. C. de liber. præter. Abb. in dist. cap. 2. requirit, & eleganter consil. 75. incipit, illud de jure queritur. In his locis reperies in ista materia multa notanda, quæ sparsim dispersa hic collegi: quæ cum casus occurrerit, dabunt tibi honorem.

L E X X.

Si in exhæredatione causa specialiter non designatur, vel designata, non probatur: repellitur institutus: & suc-

ce-

suvo por derecho. E esto seria, como si el padre estableciesse algund extraño, (1) o tro su pariente, por su heredero, non faciendo enmiente de su hijo, heredandolo, nin desheredandolo. (2) Pero el testamento que fuesse fecho en esta manera, non valdria: (3) e porende ha menester; que quando el padre quisiesse que vala su testamento,

Partida VI.

e ouier fabor de desheredar su hijo en el, que muestre razon cierta por que lo face, nombrandola; diziendo señaladamente (4) que por aquella razon lo deshereda. Ca, de otra guisa, non valdria (5) el testamento. Pero dezimos, que maguer diga el padre en su testamento razon cierta, por que deshereda su hijo, o su nieto, que non deve

P

lec

cedit exheredatus: licet hæres, quando non est expressa causa per testatorem, se offerat iustam causam exheredationis probaturum: & idem si filius est præteritus. Hoc dicit.

(1) *Extraño*. Idem dicit, si institueret alios filios, & unum præteritum, *L. si post mortem, §. fin. ff. de bono. poss. cont. tabul.*

(2) *Heredandolo, nin desheredandolo*. Habes hic, quod præteritus dicitur, qui non fuit institutus, neque exheredatus, unde licet de eo aliàs facta sit mentio in testamento, dicitur filius præteritus, *L. quidam, & ibi not. Bart. C. de fideicom. idem Bart. in leg. 3. C. de libe. præte. Bild. in authent. ex causa, col. 1. C. eod. & procedit etiam, si relinquatur hæreditas filio præterito per fideicommissum, *L. ita tamen 2. §. qui rogatus, 12. & ibi Bart. & Paul. ff. ad Trebell.* An autem filius, cui pater in vita dedit suam legitimam, possit adhuc tanquam præteritus dicere testamentum nullum? Bart. in leg. Gallus, §. quid si tantum, col. 4. *versic. præterea posito*. dum allegat, *L. Papinianus, C. quarta, ff. de inofficio. testam. velle videtur, quod non, & ibi etiam notant alii Docto. post eum: ille enim, cui non debetur legitima, non potest regulariter impugnare testamentum, eo quod tunc nulla sibi sit injuria, & ita etiam consultendo tenet Alexand. consil. 180. incipit *visi duobus instrumentis, volum. 5. col. 2.* Decius, consil. 86. num. 2. tu adde, quod hoc probatur *in leg. cum quaritur, C. de inofficio. testam. & limita, nisi turpis persona esset à patre instituta: nam tunc filius, etiam si sibi sit relicta integra legitima, poterit agere querela ad residuum, odio instituti, per leg. Pantonius, ff. si quis à par. fuer. manu. idem tenet Paul. in leg. fratris, C. de inofficio. testam. sicut etiam est in fratre, instituta turpi persona, secundum eundem Paul. quod not. Contrarium tamen in fratre voluit Salicet. in leg. fratres, C. de inofficio. testam. 4. *quæst. ad fin.* idem etiam volens in filio, & respondet ad leg. Pantonius, quod loquitur: quando pater ex toto erat præteritus, & istud etiam in fratre tenet Bart. in §. 1. in authent. de heredi. & fauci. & Angel. in dist. leg. fratris, & istud videtur verius, tam in filiis, quam in fratribus.***

(3) *Non valdria*. Intellige, si filius præteritus sit in potestate, ut *in leg. inter cetera, ff. de liber. & posthu. & L. 1. ff. de in iust. rupt.* si sit emancipatus, hodie per iura authenticorum, & per istam leg. indistinctè loquentem, & tenet Bart. in dist. leg. 1. & in leg. Gallus, §. in omnibus, ff. de liber. & posthu. Limita tamen istam leg. per text. singularem, secundum Bart. ibi *in leg. fin. duobus, §. si prius, ff. de bo. poss. cont. tabul.* & per illum text. inferrebat quidam solemnissimus Advocatus, & fati doctus, quod si pater habens facultatem faciendi majoriam in primum filium, vel secundum: & eorum descendentes, quod si fecit per viam testamenti majoriam in primum filium, & ejus descendentes. Et deinde mortuo isto filio, relicto nepote ejus filio, pater fecit secundum testamentum, in quo poterit quemdam alium filium Monachum novitium fortè in ordine S. Francisci: & fecit illam majoriam in secundum filium, quod tenebit majoria secundo loco facta, & non prima per illum text. quod procederet, si teneremus opinio. Paul. de Castr. consil. 327. incipit, *duobus facit, volum. 1. quæst. §. si quis autem, L. hac consultissima, C. de testam. procedat, & si in primo testamento essent instituti venientes ab intestato, cujus contrarium tenet Alexand. in dist. §. si quis autem, in fin. ut dixi in leg. 22. titul. 1. supra eadem partit.* fortè tamen con-

servaretur majoria secundi testamenti, quando non effecta per viam institutionis, per authent. ex causa, C. de libe. præte. secus si per viam institutionis, cogita. Et quid si pater tendens ad mortem, fecit majoriam in filium, ipsumque gravavit, ut daret mille filio spurio: contigit, quod testamentum, in quo facta est majoria, rumpitur ex causa præteritionis, vel allegatur aliàs, quod ille spurio non potest habere: quia haberet plusquam filii legitimi: & sic est obtentum cujus lucro cedent ista mille, an majoriæ, vel ad lucrum aliorum filiorum? Et videtur, quod lucro filiorum per text. in leg. hi, quibus, secundum secundam lecturam, gloss. & Bart. in leg. 3. §. item si quis, ff. de lega. præst. Quid autem si filius præteritus taceat per annum, an excludatur à jure dicendi nullum? Gloss. in leg. si impubes, §. fin. ff. de carbonia. edit. vult, quod excludatur: & cum illa gloss. transit Bart. in leg. filio præterito, colum. pen. *versic. si verò tanto tempore non taceat, & hoc etiam tenet idem Bart. in leg. uxoris, C. de posthu. hæred. instit. & L. nonnumquam, Bald. verò in leg. 1. C. de legit. hæred. argumento illius leg. dicit Bart. pessimè locutum in hoc, in dist. leg. filio præterito, & ponderat, quod gloss. in dist. §. fin. si impubes, dixit interim, ex quo patet fuisse de mente gloss. quod adhuc dici possit testamentum nullum, interim tamen donè dicatur nullum, & postquam per cursum anni præteritus est exclusus à contra tabulas, bene valet testamentum æquitate prætoris: ita quod interim institutus etiam movet actiones, & lucratur fructus hæreditatis: & istud dicit esse casum singularem in dist. §. fin. incipienti quæstum, & idem tenet Bild. in leg. 2. colum. 1. C. de bonorum poss. cont. tabul. ubi Alexand. col. 9. *versic. juxta prædicta est videndum, tenuit idem post Bald. Ang. Paul. de Castr. & Ludovic. & Francisc. de Ramo. & Imol. in dist. leg. filio præterito, & alios per eum relatos, ubi latè de intellectu, dist. §. quæstum, & cum per præteritionem filii, testamentum sit nullum: non potest hæreditas adiri, vide in leg. ventre, ff. de acquir. hæred. & in leg. illud, §. fin. ff. de cont. tabul. & quæ notat gloss. & ibi Docto. in leg. 2. C. de bono. poss. cont. tabul. in gloss. fin. Et quid si filia præterita nolit dicere testamentum nullum: an possit petere dorem ab extraneo hærede instituto? Vide Bald. quod sic in leg. fin. C. de dot. promissio. an autem præteritus possit approbare testamentum in præjudicium fratrum, quibus est aperta via? Vide per Bald. in dist. leg. 2. C. de bono. poss. contra tabul. colum. 1. ubi tenet, quod non per leg. si post mortem, §. fin. ff. de bonorum poss. contra tabul. in quo sunt opiniones, vide per Alexand. in dist. leg. 2. col. 2. *versic. subsequenter quaritur.***

(4) *Señaladamente*. Adde dict. authent. non licet, & in corpore, unde sumitur, & intellige, & limita, quando filius venit per modum hæredis: secus enim, si beneficio leg. vocetur ad aliquid: nam tunc repellitur ingratum, et si nulla fieret expressio causæ, ut in leg. fin. & ibi Baldus, 2. lectu. C. de secundis nupt.

(5) *Ca de otra guisa, non valdria*. Approbat hic opinio Joan. de qua in authent. ex causa, C. de libe. præte. & est opinio communis, de qua per Bart. & alios, in leg. 1. ff. de testam. & per Bald. & Saly. in dist. authent. ex causa, & reprobat opinio Fulgosi, ibi & Joan. de Imol. in dist. leg. 1. qui dicebant, quod etiam hodie, quando filius est exheredatus sine expressione causæ legitimæ nihilominus valet testamentum: & opus sit illud per querelam rescindere.

fer creydo, a menor de la prouar (6) el mesmo, o aquellos que establecio por sus herederos. E si por ventura, el padre non dixesse en su testamento razon cierta, por que deseredaua a los que descienden del, o por que non fazia enmiente dellos (7) en su testamento, non la podria despues mostrar (8) el heredero, nin deue ser oydo sobre esta razon; maguer diga, que el prouara contra el fijo, que erro en tal manera contra el padre, por que deuia ser deseredado: ante dezimos, que el fijo deue auer la heredad de su padre; e el otro extraño, que fue escrito en el testamento, non deue auer ninguna cosa.

Por quales razones puede el fijo deseredar al padre, de los bienes que ouiesse apartadamente; e por quales non.

Ocho razones son ciertas, por que los fijos pueden, por qualquier dellas, deseredar sus padres, e sus madres, o los parientes de quien descienden, de aquellos bienes que fueron suyos propriamente. E pues que en las leyes ante desta mostramos las razones por que los padres pueden deseredar los fijos, por ende contiene que mostremos, quales son estas ocho razones. E dezimos, que la primera razon es: si el padre se trabaxa de la muerte de su fijo, acusandole que auia fecho tal yerro, por que deue morir, o perder algun miembro; (1) fueras ende, si la acusacion

(6) De la probar. Vide, quæ dixi in leg. 8. supra eod. & est liquido probanda ingratitude, ut in dist. leg. fin. C. de secund. nups. ubi Bald. quod non possit in defectum probationis deseri iuramentum, ex quo lex exigit liquidam probationem: & ratio hujus leg. est idem, quia filii habent legitimam à lege: & idem est probanda: & non statim solo dicto testatoris, aliàs verò staretur etiam sine alia probatione, ut in leg. diui. & ibi Batt. ff. de adimen. lega.

(7) O porque non fazia enmiente dellos. A contrario ergo si præteritio heret causa legitima ingratitude inserta, teneret testamentum, & probata causa filius excluderetur, vide per gloss. in authent. de hered. & falcid. §. exheredatos, & formam apponendi causam in præteritione ponit Bald. in authent. ex causa, colum. 6. C. de liber. prate. ut si testator dicat, talem filium meum idem non institui, quia me vulneravit: vel si dicat, idem cum prætereo, vel non instituo, neque exheredo, quia, &c. si enim apponeret verba privativa, tunc esset exhereditatio, & non præteritio, & cum ista L. partitarum indistinctè loquatur, videtur, quod etiam hoc procedat, etsi filius in potestate sit præteritus: dummodo causa legitima præteritionis inseratur, gloss. tamen in dist. §. exheredatos, super verbo noluit, tenet contrarium in filio in potestate: imò, quod testamentum, ipso jure, non valeat, si præteratur filius in potestate etiam causa expressa, quam gloss. ad hoc dicit singularem Alexand. in dist. authent. non licet, colum. 4. ubi dicit, hanc esse communem opinionem: licet asserat bene esse fatendum, secundum Angel. ibi, & Paul. de Cast. in authent. ex causa C. de liber. prate. & in leg. 3. eod. titul. quod si causa expressa in præteritione probaretur, excluderetur filius à jure dicendi nullum: sicut excluditur à querela, quando probatur causa expressa in exheredatione: vide ibi latè per Alexand.

(8) Non la podria despues mostrar. Nota bene ad id, quod dixi in leg. 8. supra eod. in gloss. 1. & adde in authent. ut cum de appellat. cognosci. §. siue igitur, quid autem si nullo condito testamento, pater decedat: an ingratitude probata per succedentes ab intestato repellat filium integratum à successione intestati? Ista L. non aperit, quia loquitur, quando fuit conditum testamentum, & in eo non fuit servata forma in exheredatione, vel præteritione filii, quo casu vult, quod licet res reducatur ad causam intestati, filius succedat patri, & non hæres scriptus, quando verò non fuit à patre factum testamentum, sed decessit ab intestato, L. ista nihil dicit, quo casu videtur dicendum, quod si ingratitude possit probari per succedentes ab intestato, repellatur filius: sicut etiam repelleretur frater, in successione ab intestato fratris, ingratitude probata, ut infra eod. L. 12. in fin. & isto casu saluari potest dict. Angel. in §. ingratitude, in authent. de nups. de quo dixi supra eod. in leg. 8. in contrarium tamen facit, L. omnimodò, C. de inofficio. testam. ubi habetur expressè, quod ingrati non repelluntur à successio-

ne, nisi testator eos exheredaverit: nam si nullam eorum, quasi ingratorum, fecerit mentionem: non licebit ejus heredibus, ingratos eos nominare, sed potest responderi, quod illa L. similiter loquitur, quando fuit conditum testamentum: & non loquitur, quando succeditur ab intestato, quia testator non fecit testamentum: licet adhuc posses intrare, si filius non repellitur à successione, redacto testamento, in quo filius non fuit ritè exheredatus ad causam intestati, & sic in casu, quo pater ostendit signa ingratitude, ut in leg. si defunctus, C. de suis, & legit. hered. à fortiori non debet excludi, quando nulla mentio facta fuit, neque exheredationis, neque ingratitude. Item quod id, quod L. duodecima statuit in fratre, non videtur extendendum ad filios, seu alios descendentes, seu ascendentes, quibus debetur legitima, & hæreditas est eis, quasi debita, L. scripto, ff. unde liberi, & inter quos est major pietas, quam inter fratres, & istud videtur tenendum tamquam æquius, & verius.

L E X XI.

Hæc lex ponit octo casus ingratitude, quibus filius potest parentem exheredare: & habuit ortum ab authent. ut cum de appell. cognos. §. & hoc quidem.

(1) O perder algun miembro. Hoc non dicitur in §. siue igitur, in authent. ut cum de appellatio. cognos. à quo ista L. sumpta est, solum dicitur, si parentes liberos in interitum vitæ tradiderint, unde tu nota istam L. in hoc, & ad id, quod dixi in leg. 4. supra eodem. An verò etiam sit justa causa exheredationis in filio contra parentem, si parens eum criminaliter de gravi crimine accusaverit, inferente exilium, vel infamiam, licet non possit sequi mors, vel membri mutilatio: prout etiam habetur in filiis supra eodem, in dist. leg. 4. & in §. causas, in authent. ut cum de appellatio. cognos. videtur, quod sic ex natura correlativorum: nam pater, & filius sunt correlativa, quia non potest stare unum sine alio, quæ est regula cognoscendi correlativa, ut tradit Jason in leg. 4. §. cato. colum. 19. ff. de verborum obligatio. ubi ponit exemplum de patre, & filio: & domino, & servo: & etiam in pœnalibus, & in correctoriis sit extensio de uno correlativo ad aliud, ut latè dicit Jason in leg. fid. C. indistincta viduit. tollen. in contrarium tamen facit ista L. & dist. §. siue igitur, quæ voluerunt diversificare istum casum inter patrem, & filium: & quia major reverentia debetur à filio patri: & gravius est filium accusare parentem, quam parentem filium. & quando in correlativis est diversa ratio dispositum, in uno, non extenditur ad aliud. Batt. in dist. leg. fin. per leg. fin. C. de rescinden. venditio. unde etiam dicebat Bald. in leg. quicumque, colum. 4. C. de servi. supiti. quod si statuto cavetur, quod filii bannitorum expellantur de civitate, non expellantur filiaæ sceminæ: quia non est eadem ratio præsumenda. Ex quo minor audacia est in mulieribus, ut in leg. quisquis, C. ad leg. Jul. majest. præsumitur etiam

cion fuese hecha sobre cosa que tocasse a la Persona del Rey. E la segunda razon es: si el padre se trabaxa (2) de muerte de su hijo, queriendolo matar con yervas, o con fierro, o con algund maleficio, o de otra manera qualquier que fuese. La tercera es: quando el padre yoguiere con la muger, o con la amiga (3) de su hijo. E la quarta (4) razon es: quando el hijo quiere fazer testamento, de los bienes de que ha poder de lo fazer con derecho, e el padre lo estorua por fuerza, de guisa, que lo non puede fazer. La quinta es: si el marido se trabaxa de muerte de su muger, o la muger de muerte de su marido, dandole yeruas, o de otra manera qualquier. Ca, por tal razon, puede el hijo desto desheredar (5) qualquier de los que desto se trabaxasse. E la sexta razon es: quando el padre non quiere proueer al hijo desmemoriado, (6) o loco, de las cosas que le son menester. La setena es: quando el hijo cayesse en catiuo, e el padre non le quisiese redimir. Ca desheredarle puede por tal razon el hijo. E todas aquellas cosas que dichas son en las leyes (7) deste Titulo, que fablan del padre, quando cae en catiuo, que deuen ser guardadas en los bienes del padre, estas mesmas han lugar, e deuen ser guardadas, en los bienes del hijo que cayere en catiuo, si muriesse en catiuidad; o si saliesse ende, ante que muriesse. La octaua razon es: quando el padre es Herege, (8) e el hijo es Catholico. Ca

Partida VI.

puedelo desheredar el hijo por esta razon. E sobre todo dezimos, que quando el hijo quiere desheredar a su padre, que ha menester, que diga señaladamente (9) alguna de las ocho razones sobredichas, por que lo haze, e que sea aueriguado; e si non lo fiziere así, non valdra el testamento (10) quanto en el desheredamiento del, mas las mandas, e las otras cosas, (11) que el testador estableciesse en el testamento, son valederas.

L E Y XII.

Como el ome puede desheredar a sus hermanos, con razon, o sin ella.

Las razones por que pueden ser desheredados los parientes que descienden, e que suben, por la línea derecha, mostramos fasta aqui. E agora queremos mostrar, en que manera pueden ser desheredados los que estan en la línea de traviesso, así como los hermanos. E dezimos, que el vn hermano puede desheredar al otro con razon, e sin razon. (1) E aunque non fiziesse mencion del en el testamento, puede dexar lo suyo a quien quisiere, quando non ouiere hijos, nin otros que descendiesen del de la línea derecha, nin padre, nin auuelos; fueras ende, si estableciesse por su heredero atal ome, que fuese de mala vida, o enfamado. (2) Ca estonce nen valdria el establecimiento de tal heredero; ante dezimos, que el hermano (3) puede quebrantar el testamento,

P 2

to,

etiam, patrem non ita pravè filium accusaturum: cum nullus amor vincat paternum, L. fin. C. de cura. furio. L. isti, quidem, ff. quod met. caus. facit optimè, L. si filius, & quod ibi Bald. C. de patri. potesta.

(2) Se trabaxa. Adde in di. §. five igitur supra eod. L. 4. & in di. §. five igitur.

(3) Amiga. Adde di. §. five igitur, & supra eod. L. 4.

(4) La quarta. Adde di. §. five igitur, & supra eod. L. 4.

(5) Desheredar. Nota istam causam, & an possit hoc casu filius accusare parentem, qui tale delictum commisit? Vide, que not. Salycet. in leg. iniquum, C. qui accus. non pos. & que dicam in leg. 2. tit. 1. 7. parti.

(6) Desmemoriado. Adde di. §. five igitur, & autben. liberi. C. de Episcop. audi. & supra eod. L. 5.

(7) En las leyes. Supra eod. L. 6. & in di. §. five igitur. & autben. si captivi, C. de Episc. & Cleri.

(8) Herege. Adde di. §. five igitur, & supra eod. L. 7.

(9) Señaladamente. Adde di. §. five igitur, & in autben. non licet, C. de libe. prate.

(10) Non valdra el testamento. Approbat opinionem communem, de qua per Alex. ind. in autben. ex causa. colum. 3. C. de libe. prate. contra Joan. de Imol. qui aliud voluit in leg. filio praterit. ff. de injust. rupt.

(11) Mas las mandas, e las otras cosas. Adde di. §. five igitur ad fin. & in autben. ex causa, C. de liber. prateritis, vel exheredat. & L. fin. tit. 8. infr. ead. part.

L E X XII.

Potest frater fratrem suum in testamento suo præterire, seu exheredare cum causa: vel etiam sine causa, nisi male vitæ, aut diffamatum instituat: vel servum: tunc enim per querelam inofficiosi, rupto testamento, succedet frater, nisi in fratris morte capravit, aut eum criminè liter de casu mortis, vel membri accusavit, vel majorem partem bonorum eum perdere fecit, aut posse suum ad hoc posuit: nec in aliquo istorum casuum vivus potest succedere fratri ab intestato, si probetur. Hoc dicit.

(1) Sin razon. Adde L. 2. supra eod. & L. fratres, & L. fratris, C. de inofficio. testam. & autben. de heredib. & salcid. in princip. & in leg. 1. ff. de inofficio. testam. & infl. eod. §. soror.

(2) De mala vida, o enfamado. Adde di. leg. fratres, ibi si scripti hæredes infamix, vel turpitudinis, vel levis notæ macula asperguntur, & L. 2. tit. infra proximo, & dicuntur turpes personæ meretrices, ut in leg. Pantbonius, in princ. ff. si quis à paren. fuer. manu. & omnes infames: si ve sit infamia facti, vel juris, gloss. & Doctor. in di. §. soror. & in di. leg. fratres, Joan. Fabr. etiam in di. §. soror. dicit comprehendere etiam excoriatores equorum, Lufiores, ebrii, brigosi, dissoluti, & malæ vitæ, & inhonestæ: unde etiam mulier, quæ passa est secum commisceri, licet sine quæstu, sed solum ardore libidinis, dicitur turpis secundum eundem Joan. Fabr. item & usurarii secundum Bald. & Saly. in leg. improbum, C. de his, qui notan. infra. item filius ex Sacerdote, secundum Jaf. qui alios refert in di. leg. fratres, ad finem, & idem si frater instituerit suam concubinam, vel aliquem exbannitum, aut damnatum de vulnere, seu aliqua violentia, vel de alio maleficio infamiam irrogante, ut tradit Angel. in di. leg. fratres, in princip. & in leg. 1. in fin. ff. de inofficio. testa. & adverte, cum Angel. dicit condemnationem de vulnere: nam si non esset condemnatus ex eo, quod tantum vulneravit, non censetur vilis persona: quia hoc non probatur jure, ut dicit Philipp. Corn. consil. 176. in causa querela, 4. volum. 8.

(3) El hermano. De utroque conjuncto intellige, vel saltim consanguineo ex eodem patre, non de uterino tantum, prout habetur in di. leg. fratres, de qua ista sumpta est, item intellige de fratre nato ex legitimo matrimonio, secundum Bald. & Saly. & Jaf. in di. leg. fratres, & Ang. in leg. 1. ff. eod. non ergo procedet in fratre naturali, licet legitimum per rescriptum Principis, secundum Salycet. & Jaf. in di. leg. fratres, per leg. communium, in prin. C. de natura. liber. intellige etiam de fratre primigrado, non de filiis fratrum, L. fratris, C. de inofficio. testa.

to, (4) e auer la heredad (5) de su hermano, prouando esto ante el Judgador así como deue. Pero tres razones (6) son, por que se non quebrantaria el testamento en que el hermano ouiesse establescido por su heredero a ome, maguer fuesse enfamado, (7) o de mala vida. La primera (8) es: si el testador ouiesse desheredado a aquel su hermano, por razon que se ouiesse trabajado de su muerte en alguna manera. La segunda es: si en algun lugar, o tiempo, le ouiesse acufado criminalmente, a muerte, o perdimiento de miembro. La tercera es: si le ouiesse fecho perder la mayor partida de sus bienes; e aunque los non perdiesse, si non finco por el de gelos fazer perder. Ca, por qualquier destas tres razones sobredichas, que fueren aueriguadas, puede el vn hermano desheredar al otro,

maguer establesciesse a ome mal enfamado por heredero. E aun dezimos, que si pudiere ser prouado, quel hermano erro contra el otro en alguna de las tres maneras que diximos, que si el hermano a quien es fecho el yerro, muriesse sin testamento, (9) non podria el otro que auia errado contra el, demandar, nin heredar ninguna cosa de los bienes del, por razon del parentesco.

L E Y XIII.

Por que razon deuen perder los herederos la herencia, que deuan auer.

Sais razones principales mostraron los Sabios antiguos, que por cada vna dellas deue perder el heredero la herencia del finado. La primera (1) es: quando el señor de los bienes fue muert-

L. 11.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

(4) *El testamento.* Idem dic, si faciat frater donationem inofficiosam turpi personæ, vide gloss. & ibi Bart. in *authent. de immens. donation. col. 7. in gloss. super verbo filiorum*: & intellige siue frater sit præteritus, siue exheredatus secundum Salycet. & Paul. de Cast. & alios in *dist. leg. fratres*, an autem rupto testamento per querelam à fratre præterito, vel exheredato, debeantur legata per *authent. ex causa, C. de liber. præter.* & ut habeatur *supra eod. L. prox. & L. fin. tit. 8. infra ead. part. Salyc. disputat. in dist. leg. fratres, quest. 4.* & dicit de rigore juris non deberi, sed quod pars contraria est æquior: & quod iste articulus egeret decisione principali, vide ibi late per Jafon. dum tenet communem opinionem esse, quod legata non debeantur, & sic quod *dist. authent. ex causa*, non habeat locum in fratribus turpi persona instituta, & bene facit ad hoc, *dist. leg. fin. tit. 8. infra eodem.*

(5) *La heredad.* Approbatur hic opinio Guiliel. relati à Paul. de Cast. in *dist. leg. fratres*, ut non solum reuocetur testamentum per querelam, quoad legitimum fratri debitam: sed etiam, quoad omnia bona, & idem tenet Bart. seu ille, cujus est illa lectura, in *authent. de heredibus & falc. in princ. col. 3. per L. Pantoniui, ff. si quis à paren. fuer. manumif. in princ.* & quid si aliquid fuit fratri relictum, an tunc agat tantum ad supplementum, sicut etiam agit filius, per *L. omnimodo, C. de inoffic. testam. & L. 5. tit. 8. ead. part. gloss. quod tantum agit ad supplementum in dist. leg. omnimodo*, super verbo *personis*, & ista est magis communis opinio, ut attestatur Corneus, *consil. 176. in causa quærele, 4. vol.* & tenet Bart. in *dist. authent. de heredib. & falc. in princ. col. 3.* licet contrarium tenuerint Guiliel. & Salycet. in *dist. leg. fratres.*

(6) *Tres razones.* Sumptum est *ex authent. de nup. §. ingratitudinem, col. 4.* an autem vilitas vitæ, & infamix, quæ ante dictum, §. *ingratitudinem*, repellat fratrem agentem querela ut in *leg. in arenam, C. de inoffic. testam. hodie eum repellat?* Salyc. disputat, in *dist. leg. fratres, in tertia oppos.* & concludit quod sic, & quod talis causa non sit correctæ, cum sit quædam causa intrinseca, à lege inventa, per correlationem ad turpitudinem instituti, unde potest dici innata per regulas juris naturalis, & civilis: quibus dicimus nihil dolosus doloso, licet ergo repellantur secundum eum aliæ causæ similes istis expressis, quæ ex rei natura non veniunt, sed à factio extrinseco, non repellitur dicta causa extrinseca, & velut innata.

(7) *Enfamado.* Approbat quod gloss. in tertio intellectu dicit in *dist. §. ingratitudinem.*

(8) *La primera.* Aliquantulum latius ponuntur hic istæ tres causæ, quam in *dist. §. ingratitudinem*, ubi tantum dicitur, qui mortem voluit fratri, aut criminales inducere contra eum inscriptionem, aut substantiæ ejus pro-

peravit inferre iacturam, ideo tene menti istam L.

(9) *Sin testamento.* Habes hic quod ingratitudo ex causis supra scriptis repellit fratrem etiam à successione ab intestato: & sic approbat ista L. primum intellectum gloss. in *disto §. ingratitudinem*, quem etiam ibi tenuit Angel. Bartol. tamen & Bald. & alii post Guiliel. in *leg. fratres, C. de inoffic. testam.* reprobant communiter dictum intellectum: & tenent quod ingratitudo non repellat fratrem à successione ab intestato, & etiam Angel. in *leg. 1. in fin. ff. de inoffic. testam.* ut etiam dixi in *leg. 8. supra eod. in gloss. 1.* Ideo tu tene menti istam L. partitarum approbantem, *dist. gloss. cujus opinionem etiam tenet Salyc. in dist. leg. fratres, quest. 8.* de cujus mente etiam est, quod hoc procedat, si frater ostendit signa ingratitudinis contra fratrem ingratum, per *L. si defunctus, C. de legitim. hered.* & si ingratitudo duravit, quæ esset magna restrictio ad istam L. indistincte & generaliter loquentem, & forte sufficeret quod ingratitudo tacite, vel expresse non sit à fratre remissa: & quia L. si defunctus, non loquitur in fratre, sed in avia: ubi requiritur exhereditatio, vel præteritio cum insertione causæ, ut in *authent. de hered. & falc. §. exheredatos, & supra eod. L. 4. & 10.* & ut hic vides juncta, L. 10. *supra eod. LL. istæ partitarum* aperte voluerunt constituere differentiam inter exheredationem, vel præteritionem, quæ fit inter ascendentes & descendentes abque insertione causæ: & inter eam, quæ fit inter fratres ut primo casu, & si ingratitudo probetur, non excludantur descendentes, vel ascendentes à successione ab intestato, quando non fuit facta exhereditatio, vel præteritio cum insertione causæ, frater vero repellatur propter ingratitudinem à successione intestati, & si in præteritione nulla sit inserta causa, & adde, quæ dixi *supra eod. in leg. 10.* in aliis vero cognatis, ingratitudo non repelleret à successione intestati ut in *leg. cognatis, ff. unde cognati*, & per Salycet. in *dist. leg. fratres.*

L E X XIII.

Ponuntur in hac L. sex casus in quibus hæres institutus perdit hæreditatem, primus si quis ope, vel consilio familiæ interficitur, & ante additionem hæres sciens quærelam judicalem non appofuit. Si autem ab extraneo interficitur: potest hæres adire, & intra quinquennium conqueri alias aufertur ei hæreditas, & applicatur regi.

(1) *La primera.* Hic tractat materiam senatus consulti Syllania. in quo continetur, quod neque adire hæreditatem, neque bonorum possessionem petere heres debet, nisi vindicaverit necem defuncti, & questionem haberit de familia, & supplicium ex ea sumperit, idest pœnam capitalem postulaverit imponi cum domino potuerit succurrere: neque enim heres per compendium suum familiæ facinus debet occultare in *leg. 3. §. quod ad causam cum sequentibus, & §. non tantum, ff. ad Syllania.* &

in

muerto (2) por obra, o por consejo, de algunos de su compañía; si el heredero, sabiendo (3) esto, entrasse la heredad, (4) ante que fizicse querrela (5) al Juez, de la muerte de aquel cuyos bienes queria heredar. Mas si al testador

ouicssen muerto otros estraños, (6) que non fuessen de su compañía, bien podria su heredero entrar la herencia, e despues fazer querrela de la muerte del, fasta cinco años. (7) E si fasta este tiempo non la fiziere, deuela perder, (8)

in leg. si ea, C. de bis quibus, ut indig. & licet L. ista precepit, dedit tamen beneficium heredibus, ut si ipsi interim decedissent, transmittant jus ad eundem ad successores suos, L. pen. C. de bis quibus ut indig. & in dist. leg. 3. §. eleganter, & §. fin. & tradit Azo. C. de bis quibus, ut indign. in summa.

(2) Muerto. Quid si non apareat? Vide L. & si certus, §. si unus, & ibi Angel. ff. ad Sylla.

(3) Sabiendo. Nam secus si ignoraverit ut in leg. si ideo, & in leg. cum fratrem, C. de bis quibus, ut indign.

(4) Entrasse la heredad. Approbat opinionem Hugo. relatum per gloss. in leg. in cognitione, ff. ad Sylla. & reprobat opinionem Joann. & Azon. de qua etiam ibi per gloss. & opinionem Hugo. approbat gloss. in leg. si ea, C. de bis quibus ut indign. & in leg. 3. §. quod ad causam, ff. ad Syllaniam. & pro ista opinione est text. in leg. necessarios, §. non alias, ff. eod.

(5) Querrela. Innuit sufficere accusationem proponi absque eo, quod expectetur quod supplicium sumatur ab occisoribus, vel servis, qui dominum non iuraverunt, adverte tamen, quod Salyc. in leg. cum fratrem, C. de bis quibus, ut indign. in 2. oppos. querit de hoc, an quando defunctus necatur à familia, sufficiat quæstionem prius haberi de familia, & ea habita, statim hæreditas adiri possit, an vero necesse sit supplicium expectari? In quo dicit, quod text. videtur contrarii: nam in leg. 3. §. quod ad causam, & in leg. necessarios, §. 1. ff. ad Sylla. videtur text. requirere quod supplicium expectetur: sed in dist. leg. 3. §. non tantum, & in leg. si ea, C. de bis quibus, ut indign. videtur text. exigere solum quæstionem haberi, & refert quod quidam illos text. suppleant per primos, & sic volunt, quod supplicium semper debet expectari in necato palam, si vero clam, quod tunc sufficiat quæstionem haberi, ipse vero Salyc. quando necatur palam à familia, vult, quod ante vindictam mortem defuncti, hæres non possit adire: & sic quod supplicium expectetur, si vero clam, dicit necessario prius haberi quæstionem de familia, & quæstione habitam, si confessio aliqua sufficiens habetur, tunc, expectetur supplicium, alias si nihil sufficiens ex tortura ab eis haberetur, tunc possit adire impune, neque aliter sit de supplicio quærendum, & cum dictis Salycet, transit ibi Alexand. & certe hæc distinctio est satis equa ad concordiam dictarum LL. & secundum eam videtur hæc L. intelligenda, & limitanda, & supplenda per alias leges, & nota hoc bene, qui jura & Doct. videtur loqui diversimode, & etiam ista L. breviter in hoc transit: & si casus occurrerit, cum hæc notula sublevabis laborem in intellectu dictarum LL. & Doct. & etiam huius L.

(6) Estraños. Non distinguit ista L. sive clam, sive palam occisus sit ab extraneo: & sic videtur, quod utroque casu ante vindictam mortem defuncti, hæres possit adire, cuius sententiæ fuit Azo. ut patet ex dictis ejus, C. de bis quibus ut indign. & refert gloss. in leg. cum fratrem, C. de bis quibus, ut indign. sed opinio Azo. videtur esse contra casum in leg. minoribus, ad fin. C. eod. ut in dist. leg. cum fratrem, dicunt Bart. Salyc. & Paul. de Castr. Et sic volunt, quod quando occidit palam ab extraneo, hæres non possit adire ante vindictam mortem defuncti, & supplicium sumptum, & cum ista L. non dicat, sive palam, sive clam occisus fuerit ab extraneo, limitari & intelligi debet juxta id, quod habetur in dist. leg. minoribus, & ita limitatur, & intelligitur infra ead. L. ibi la secunda raxon ei.

(7) Fasta cinco años. Istud quinquennium non arctat hæredes ejus, qui occisus fuit à familia sua: quia solum

tali casu statuitur, quod hæredes non adeant ante quæstionem de familia habitam & mortem ultimam, ut dixi supra in gloss. super parte querela, & ita vult Paul. de Castr. in leg. 1. col. 2. C. de bis quibus, ut indign. ibi cum dicit ante autem quam adeat, non videtur, quod debeat sibi aliud tempus prefigi: cum senatusconsultum imponat sibi hanc necessitatem, antequam adeat, unde sufficit sibi abstinere ab additione, absque eo quod compellatur citius vindictam facere, & idem videtur dicendum quando occisus fuit palam ab extraneo: quia cum sibi jubeatur, ne adeat ante ultimam mortem defuncti ut dixi supra in gloss. prox. idem erit tunc dicendum, sicut in occiso à familia, & idem tenet Salyc. in dist. leg. 1. in 4. oppos. ibi ante aditam hæreditatem statuere non potest, quia totum tempus antertius est ei pro dilatione datum ad accusandum: neque punitur si non accusat, nisi adeat, & tene menti istam L. partitatum præfigentem hoc tempus quinquennii hæredi quando defunctus occisus fuit ab extraneo à die aditæ hæreditatis: nam de jure communi hoc non ita reperitur: imò ut dicit Azo. C. de bis quibus, ut indign. in summa, quod cum non sit determinatum tempus, iudex statuet suo arbitrio, vel quod forte inerit tempus, quo quis potuit accusare, vel esse tempus quinquennii, ut ff. ad Syllaniam. L. in cognitione, & istud ultimum approbat hic, gloss. etiam in dist. leg. 1. voluit tempus esse arbitrarium, vide ibi per Doct. tene ergo menti istam L. partitarum, ita proximum tempus statuentem, & forte ex causa posset à iudice arctari, L. si quis homicidii, C. de accusatione, & in leg. prætor edixit, §. si dicatur, ff. de injur. & quia ex causa dilationis à jure statutz moderantur juxta not. in cap. 1. de dilatione. ubi Abb. col. 2. & in capit. cum sit romana, de appellatione.

(8) Deuela perder. Adde L. propter veneni, ff. ad Syllaniam, & L. 1. & L. cum fratrem, C. de bis quibus, ut indign. & L. 1. tit. 3. lib. 5. ordin. rega. ubi etiam ab hac portione, L. illa excipit minores, & sceminas, & requirit, quod occisor sit in provincia, ita quod possit accusari, & adde L. minoribus, C. de bis quibus ut indign. & L. 3. §. si quis ignorans, ff. ad Syllaniam. ubi idem habetur in rustico: licet contrarium, & male tenuit Paulus de Castr. in dist. leg. 1. secundum Alexand. ibi ad fin. & Jason. in leg. si ea, C. eod. & habetur in rustico infra eadem L. ibi la secunda raxon. Item limita, nisi sit præventus ab alio in accusando, L. fororem, C. eodem, limita etiam in filio instituto hærede: quia si ejus pater occidit testatorem, filius institutus non debet accusare patrem, nec tenetur ulcisci necem defuncti contra proprium patrem, & si adeat, nec multa, non redditur indignus secundum Alberic. post Pileum ab eo relatum in rubrica, C. de bis quibus ut indign. allegat text. notabilem, in leg. si adulterium cum incestu, §. liberto, ff. de aduit. quod dicit singulare Jason. in dist. leg. 1. col. 2. dicens, quod ab alio, non didicit nisi ab Alber. ego etiam didici à Joan. Andr. in additio. ad Speculat. in rubrica, de successione. ab intest. col. 1. ubi refert, dicit. quæstionem Pilei, & addit Jason. in dist. leg. 1. idem dicendum è contra, si filius occidisset, & pater fuisset institutus per rationem dist. §. liberto. in fin. & limita etiam ut infra eod. L. proxima, quid autem si ipsemet hæres occidit, an teneatur se deferre? Bald. dicit quod non in leg. 1. C. in quibus causis in integr. restit. non est necessar. & ibi quod nullus nisi fiscus potest referre istam quæstionem hæredibus vindicantibus necem defuncti: hæres tamen qui occidit, licet non inducetur indignus ex eo, quod se non defert, erit tamen indignus ex eo, quod occidit secundum Bald. ubi supra, & habetur infra ista L. ibi la tercera, vide etiam in ista materia, LL. 15. & 16. infra eod. fiscus ve-

e deuegela tomar el Rey, afsi como a ome que la non mereſce. (9) La ſegunda razon es: quando el heredero abre el teſtamento (10) de aquel que lo eſtableſcio, ante que fizieſſe la acufacion de los matadores del, ſeyendo fabidor de los que le auian muerto. Pero ſi non lo ſupieſſe, o

fuieſſe Aldeano necio, (11) eſtonce non perderia la herencia por eſta razon. La tercera es: ſi fueſſe fabidor en veadad, que el teſtador fueſſe muerto por obra, o por conſejo, o por culpa del heredero. (12) La quarta es: quando el heredero yoguieſſe (13)

con

ro non tenetur ulciſci mortem defuncti, ſecundum gloſſ. ſingularum in leg. recuſare, §. ſi fiſco, in verbo vindicaverit, ff. ad Trebellian. Adverte tamen, quod Andr. de Iſer. in tit. que ſunt regal. in verſic. & que indignis, vult contrarium: imò quod fiſcus accuſet occiſores de homicidio, ſi non ſit auius, qui accuſet, per text. in leg. 1. C. ubi cauſa fiſca. ibi cum dicit, neque bona à fiſco peti poſſe priuſquam de crimine conſiterit apud eum, cui conuictis pœnam irrogare licet: & tene menti illum text. & dicta Andr. de Iſer. quia opinio, dicta gloſſ. communiter ibi tenetur per Doct. non tamen allegant, neque reſpondent ad text. in dicta leg. 1. adde etiam, quòd & iſta pœna privationis procedit in his qui loco hæredum ſunt, ut in leg. ei qui, cum L. ſequenti, ff. de his quib. ut indign. ubi vide per Bart.

(9) *Que la non mereſce.* Habes hic quod regulariter applicari debet fiſco id quod auferatur ab indigno, & adde L. Papinianus, §. meminiffe, ff. de inoffic. teſtam. & ibi per Paul. de Caſt. & leg. qui contra, & ibi Bald. C. de inoffic. nupt. limitat tamen, ut in leg. ſin. infra eod. & quæ ibi dixi.

(10) *Abre el teſtamento.* Non ſufficeret ſola apertura teſtamenti, niſi etiam hæreditatem adeat, ut ex hoc perdat hæreditatem: ut tene Bartol. in leg. in cognitione, ff. ad Syllaniam. & dixi ſupra ead. L. in gloſſ. ſuper verbo *entraſe la heredad*: ideo ſupplendum hic eſt, & hæreditatem adjerit: niſi forte velis dicere, quod per iſtam L. prætitarum, concordentur opiniones Hugo. & Joan. & Azo. de quibus dixi in dicta gloſſ. videlicet, ut opinio Hugo. procedat, quando hæres ignorat occiſores: ut non ſufficiat apertura tabularum, opinio vero Joan. & Azo. procedat, quando hæres ſcivit, qui eſſent occiſores: ut tunc ſola apertura ſufficiat, ſed magis placet primum dictum, ut ſuppleatur iſta L. per dicta §. non alias.

(11) *Aldeano necio.* Not. bene, quia non parçitur ruſtico: niſi quando eſt ignorans, ſeu quando eſt ruſticus opere, & conuerſatione, L. athlete, §. de ruſticis, ff. de excuſation. tuto. L. ſin. C. de teſtam. Baldi in leg. 2. col. 5. C. de reſcindenda vendition. ruſticus namque, qui ſigax eſt, non excuſatur prætextu ruſticitatis, ſecundum gloſſ. not. in dicta §. de ruſticis, & not. Bald. in leg. 1. C. de interditi. matrim. inter pupil. & tut. in utraque leſt. ubi gloſſ. præſumit contra ruſticum facientem actum clam.

(12) *Del heredero.* Azo. in ſumma, C. de his, quib. ut indign. col. 2. ſic dicit, multo magis auferetur hæreditas hæredi: ſi ipſemet occiderit teſtatore: nam auferatur ei, ſi ejus negligentia, & culpa, teſtator deſcenderit, ff. eod. L. indignum, tu adde. L. cum ration. in ſin. ff. de bon. damnatorum, & L. Lucius, Titius, in ſin. ff. de jur. fiſci. & ibi Bartol. & L. ſequens, in princ. & §. ſin. ff. ad Syllaniam. & ibi Bartol. & L. 8. tit. 1. infra 7. partit. & L. penult. tit. 9. lib. 3. for. LL. & L. bis conſequenter, §. 1. ff. familiar. herediſcund. ubi colligitur, quod licet hæreditas poſſit ab occiſore defuncti auferri, velut ab indigno: nihilominus interim, antequam fiſcus auferat, ipſe eſt hæres cum effectu, & exercet actiones hæreditarias, & not. Bald. in leg. hæreditas, col. 3. C. de his quibus ut indign. ubi etiam ait, quod ſi non occidit, ſed vulneravit: ſuccedet efficaciter, ex quo non reperitur exhæredatus: ut in authent. ut cum de appell. cognof. §. cauſas, & in leg. ſin. C. de revo. dona. vide etiam ibi per eum, quid ſi non occidit teſtatore, ſed ejus uxorem, vel liberos, vel fratrem teſtatoris: & an poſſio fratris interficientis accreſcat alteri fratri, vel an conſiſcatur? Vide ibi per eum. Adverte etiam, quia ſi frater occidit fratrem: hæreditas occiſi debet conſiſcari, non venire ad ſequentes in gradu: ut etiam ex iſta

L. partitarum colligitur, quia ipſum jus adeundi tranſit ad fiſcum, ut in dicta leg. bis conſequenter, §. 1. nam jura ſanguinis non abſorbentur propter crimen, ſed ſuccedit fiſcus, ſecundum Bald. in leg. eam quam, col. 3. verſ. hæc faciunt ad queſtionem, C. de fideicom. & idem ſecundum eum ſi filius patrem interfecit: quia non ſuccedit nepos, ſed fiſcus: in feudo tamen paterno, ſi frater occiderit fratrem ſuum, feudum non conſiſcatur, ſed tranſiret ad alios agnatos: ut not. gloſſ. in cap. 1. ſi vaſal. feud. priuatur cui deſera. Bald. in cap. 1. §. ſimiliter, n. 4. quib. mod. feud. amit. ex quo inferes ad majoriam, & ſic filius occiſoris ſuccedet in majoria, vide bonum text. in leg. poſt legatum, §. ſi pater, ff. de his quibus ut indign. & L. in ſervitute, §. ſi quis bonorum poſſeſſionem, ff. de bon. liber. & in ead. L. in §. ſi patroni filius, & L. divi fratres, & ibi Bart. ff. de jure patron. & L. 1. §. ſi filium, ff. de bon. poſſeſ. contra tabul. & Bartol. in authent. ut cum de appell. cog. §. ſi quis de præditiis, col. 8. gloſſ. & Bart. in leg. 1. ff. ſi quis alii. teſt. probi. ſed an ſi filius occiſoris moriatur ſine filiis, ſuccedet pater occiſor? Et text. videtur quod non in dicta leg. Lucius, ff. de jure fiſc. adverte tamen, quia iſta L. loquitur in bonis quæ habentur à patre, non in his quæ habentur ab antiquioribus titulo majoriæ, ſed ad ea quæ habentur à progenitoribus antiquis: quod indignus paterna hæreditate perdat illa facit, L. ſi ex patronis, §. Julianus, ff. de bon. liber. Item ex quo pater fuit exclusus propter delictum perpetuo debet eſſe exclusus, quia cauſa exclusionis fuit perpetua, facit ad hoc quod not. Bald. in §. quin etiam Epifc. vel Abbatem Soc. conſil. 9. 2. vol. col. 10. Petrus Pariſius conſil. 72. vol. 4. num. 101. cum tribus ſeq.

(13) *Yoguieſſe.* Azo. in ſumma, C. de his qui, ut indign. col. 2. dicit forte idem, & ſi graviſſimam injuriam ignoranti teſtatori fecerit, puta cum uxore ſua concubuit: nam etiam tunc adimeretur ei legatum: & forte adimeretur ei hæreditas, ut ff. de adimen. legat. L. 1. §. ſin. ſed argumentum contra eſt in eod. tit. L. ex parte Bald. etiam in leg. fideiſcomiſſum, C. de fideiſcomiſſ. dicit, quod ſi non offenderit teſtatore vivum, ſed ejus memoriam, ut quia ſtupravit viduam? Et concludit poſt gloſſ. quod perdit legatum, & multo fortius, ſi teſtatore vivente, cum ea adulteretur, ſive ergo hoc fiat teſtatore vivente, ſive eo mortuo: videtur, quod procedit, quod hic habetur, & iſta L. loquitur indiſtincte, unde utrumque caſum complectitur, Bart. etiam in dicta leg. ex parte, concludit, quod propter cauſas inimicitie tantum poſſit quis à ſucceſſione repelli quando hæres inſtitutus præbit cauſas inimicitie, ut quia occidit filium teſtatoris, vel fecit ſibi aliquid graviſſimum, ſi tamen teſtator, vel extraneus dedit cauſas inimicitie, & non ipſe inſtitutus, tunc hæbet locum, quod habetur in dicta leg. ex parte, qua non repellitur ab hæreditate, & ita ſolvit, quod Azo. reliquit inſolutum, hoc etiam quod in iſta L. diſponitur: tenuit gloſſ. in leg. ſororem, C. de his quibus ut indign. Adverte tamen pro intellectu hujus, L. quia videtur, quod intelligi debeat, quando hæres poſt mortem defuncti concubuit cum ejus uxore: nam ſi vivente teſtatore hoc fieret, & eo ignorante: tunc revocaretur inſtitutio, & legatum ex præſumpta voluntate teſtatoris: quòd ſi ſciſſet, revocafſet, ut not. gloſſ. in dicta leg. fideiſcomiſſum, C. de fideiſcomiſſ. & quia tunc legatario, vel hæredi inſtituto, adhuc non erat aliquid quæſitum, neque teſtamentum confirmatum, non poteſt dici, quòd auferatur ab eo, tanquam ab indigno, ita dicit notabiliter Bart. in leg. 1. ff. de his quibus ut indign. Bart. tamen loquitur ibi

con la muger (14) de aquel que le estableció por heredero. La quinta es: si el heredero acusase el testamento, o la escritura, en que fue establecido, diciendo que era falso; (15) siguiendo esta acusación, falta que diessen juicio (16) sobre ella. Ca. si fuere fallado el testamento por verdadero, perdería el por ende la herencia. Esto mismo sería, si el heredero fuere Personero, o Abogado, (17) para seguir tal acusación como esta,

contra el testamento en que fuere establecido. Fuera ende si lo fiziese por pro, o por mandado del Rey, (18) o si fuere Guardador (19) de algund hucifano, e razonasse contra el testamento por pro del: ca entonces non le emperaría. La sexta (20) razón es: quando el testador rogasse al heredero, en poridad, (21) que diesse aquella heredad en que le estableciesse, a algun hijo, (22)

o

ibi in legato: & aliud videtur dicendum in hereditate, quæ non potest adiri voluntate nuda, sine solemnitate: ut in *dist. leg. ex parte*. & in *leg. militis codicillis*, §. *veteranus*, ff. *de testam. mili.* & tenet Paul. de Cast. in *leg. fideicommissum*, C. *de fideicommissis*, ubi vult, quod hæreditas tunc applicetur fisco, auferendo ab hærede, ut ab indigno: prout etiam voluit Bald. Alex. vero in *leg. sororem*, C. *de bis quib. ut indign.* dicit hoc, quod applicetur tunc fisco, esse contra text. in *dist. leg. ex parte*, & contra mentem gloss. & Doct. in *dist. leg. hereditas*, C. *de bis quib. ut indign.* dum reprobat solutionem, secundum gloss. ad *dist. leg. ex parte*, & sic vult, quod tunc hæreditas non applicetur fisco, sed remaneat penes hæredem, unde articulus iste redditur dubius, ex conflictu istarum opinionum videtur dicendum, quod ista L. indistinctè procedat, ut dixi, & est de mente Bartol. in *dist. leg. ex parte*, & de mente Doctorum in *dist. leg. fideicommissum*, ubi ut dixi Bald. tenet expressè, & fuit etiam de mente Azo. & quia L. ista generaliter loquitur, & quia videtur absurdum, ut hæreditas maneat apud hæredem ita indignum.

(14) *Con la muger*. Idem videtur si cum filia, vel nuru: ut in *leg. 9. tit. 26. 4. parti.* & que ibi dixi.

(15) *Que era falso*. Adde L. *qui cum major*, §. *accusasse*, ff. *de bon. libert.* & L. *alia causa*, C. *de bis quib. ut indign.* & vide per Azo. C. *de bis quib. ut indign.* in *summa*, col. 4. *versic. est secunda causa*, ubi hoc intelligit in hærede majore viginti quinque annorum: nam minoræ ætatis ejus qui accusavit, paritur L. *post legatum*, §. *atati*, ff. *de bis que ut indign.* & arg. L. *minoribus*, C. *eod.* quid autem si non dicat falsum, sed intente bonorum possessionem contra tabulas, an procedat quod hic habetur? Vide per Alexand. in *dist. leg. alia*, & gloss. & Doct. in *leg. si qui contra*, ff. *de vulg. & pupil.* & not. quod in impugnante aliquid instrumentum extra testamentum, vel codicillos, non procederet quod his disponitur L. *qui Roma*, §. *Seja*, ff. *de verb. oblig.* Paul. & Alex. in *dist. leg. alia*.

(16) *Dieffen juycio*. Imponente finem liti intellige: nam si appellavit, & pendente appellatione, desistit: idem est, ac si in prima instantia desistisset, arg. L. *qui cum major*, §. *accusasse*, ff. *de bon. libert.* gloss. in *leg. Papi-nianus*, §. *meminisse*, ff. *de inoffic. testam.* ita etiam declarat Azo. ubi supra: sufficit enim, ut evitet istam poenam, sive à principio, sive pendente appellatione desista, & ita est intelligenda, & limitanda, L. ista partitarum ad terminos juris communis, unde sumpta est. Quid autem si desistat post conclusionem in causa? Cynus in *dist. leg. alia*, voluit, idem esse, ac si lata esset sententia: quia causa censetur consumpta post conclusionem in causa per L. *quavis indubitati*, C. *de adulter.* unde cautela est secundum eum, quod expectet sententiam, & postea appellat: & deinde ante conclusionem in causa renuntiet, seu desistat: quia sic non patietur poenam privationis, per *dist. §. accusasse*, & idem tenet ibi Bald. allegans gloss. notabilem, in *leg. 1. in princ. in gloss. secunda*, ad *fin. ff. de action. empt.* si tamen ille, qui desisteret ante sententiam post conclusionem in causa non agebat litem improbam, & ita ex adis appareat, excusaretur renuntians post conclusionem in causa secundum Paul. de Cast. & Alex. in *dist. leg. alia per text. in dist. §. meminisse*, ibi lite improba, perseveraverit: per quem text. etiam deciditur,

quid si sententia esset lata contra absentem contumacem.

(17) *Personero, o Abogado*. Adde, L. *post legatum*, §. *sunt qui putant*, ff. *de bis quib. ut indign.* & *leg. fin. 1. ration.* ff. *de inoffic. testam.*

(18) *Del Rey*. Vide in §. *sunt qui putant*, *versic. advocatum fisci*. & nota istam leg. partitarum, cum dicit, *por pro, o mandado del Rey*, nam ex disjunctiva vult, quod & si non necessitetur ex necessitate officii, excusetur procurator, vel advocatus fisci assumens hoc officium solum pro utilitate fisci, excusabitur ergo quicumque procurator, vel advocatus, etsi non sit ille, qui ad ista est deputatus à Rege: & sic extenditur dispositio, *dist. versic. advocatum fisci*.

(19) *Guardador*. Adde §. *si tutor*, *insti. de inoffic. testa.* & L. *cum quedam mulier*, ff. *de administra. tutor.* ubi vide Bald. idem volentem in quolibet legitimo administratore.

(20) *La sexta*. Adde, quæ tradit Azo. C. *de bis, quib. ut indign.* in *summa*, col. 4. *versic. est alia causa tertia*.

(21) *En poridad*. Secus, si palam, ut in *leg. non intelligitur*, in *prin. ff. de jure fisci*, ubi vide bonum textum, quando dicitur fieri clam, vel palam, & nota, quod licet fiat promissio de restituendo incapaci in publico instrumento: si tamen rogantur testes, & tabellio, ut teneant in secreto: dicitur fieri clam, secundum Bart. in *leg. non intelligitur*, §. *tacite*, ff. *de jure fisci*, & in *leg. in fraudem*, ff. *de bis, quib. ut indign.* ubi ponit hæc verba. Idem dicerem, si fieret instrumentum publicum adhibitis testibus: & notario, in quorum fidem posuit, quod hoc secretum tenerent: tunc enim satis est tacitum fideicommissum, id enim dicitur fieri clam, quod taliter fit, quod non potest devenire in notitiam adversarii, secundum Bart. in *dist. §. tacite*, & adde Decium, *consil. 399. colum. fin.* & in dubio, quando non certificavit personam, cui restitueretur, est aliquis præsumptio, quod reliquerit incapaci: non tamen tanta quod sufficiat, nisi aliter probetur, secundum gloss. in *leg. Lucius*, §. *in testamento*, ff. *de legat. 1.* & ibi Bartol. & idem Bart. in *leg. quem hæredi*, in *fin. ff. de reb. dub.* & licet non sufficiat hoc ad probandum tacitam fidem fuisse accomodatam: si tamen testator rogat hæredem, ut restituat, cui vellet: non poterit hoc casu spurium eligere: quia tunc videtur capere à testatore, L. *unum ex familia*, in *principio*, ff. *de lega. secundo*, & tenet Bartol. in *leg. fin. colum. 2. ff. de bis, quibus ut indign.* vide etiam in ista materia per Salycet. in *leg. etiam*, *versic. item quæro*, C. *de fideicommissis*, qualiter hoc probetur: & quid si testator habens filium spurium, instituat uxorem, & roget, ut post mortem restituat, quibus velit: quæ postea instituit spurium filium testatoris, an præsumatur, quod per eam fuit tacita fides ad hoc accommodata? Bart. dixit, quod non, in *dist. §. in testamento*, qui etiam ita consulit per multas rationes in concilio, quod incipit, *Cæcus despoletto*, adde quæ notat idem Bart. in *leg. si bis*, qui, ff. *de vulg. & pupil.* & tradit Alexand. *concil. 51. incipit, viso themate ad fin. in 2. volum.* & quæ notat Bald. in *leg. eam, quam*, col. 10. *versic. subjungitur talis, quæst. C. de fideicommissis*.

(22) *Fijo*. Spurio, & incapaci, ut sequitur, & adde L. *non intelligitur*, §. *tacite*, ff. *de jure fisci*, & Bald. in *leg. etiam*, *versic. modò quæro*, C. *ad leg. falcid.* Sed an si testator filio spurio reliquit palam applicetur fisco? Vel remaneat apud hæredem scriptum, vel ad quos bona debeant devenire? Vide Bart. in *leg. fin. colum. 2. versic. quæro*,

o a otro, que lo non podia heredar, (23) por que le era defendido por la ley. Ca, si el here-

dero cumplierse tal ruego, (24) o mandamiento del testador, e la entregalle al otro, perderia (25) por-

ro, & revoco in dubium, ff. de bis, quib. ut indign. ubi etiam tractat, an sit aliquis modus relinquendi filio spurio, vide ibi per eum.

(23) *Que lo non podia heredar.* Quid si poterat capere tempore testamenti, sed non tempore mortis: vel è contra? Vide *L. non intelligitur*, §. *quando autem*, ff. de jure fisci, & *L. in fraudem*, §. 1. ff. de bis, quib. ut indign.

(24) *Cumpliesse tal ruego.* Et inferius dicit, e la entregasse, innuit aperte ista *L.* quod ex sola accomodatione tacite fidei de dando incapaci, si hæres ei non traderet hæreditatem: non auferret hæreditas ab hærede, ut indigno, neque perderet hæreditatem, & secundum hoc superflua esset disputatio Bart. in *dist. leg. fin. ff. de bis, quib. ut dign.* quid debeat facere in conscientia ille, qui est tacite rogatus de dando incapaci, ubi concludit legaliter, ut ipse dicit loquendo salva ratione Theologorum, quod debeat dare fisco secundum conscientiam, neque potest dare spurio, vel retinere: quia tenendo, dicitur malæ fidei possessor, *L. eum, qui*, ff. eod. malæ fidei est omne, quod non est ex fide peccatum est ut in *cap. fin. de prescrip.* ex quo Bart. vult aperte, quod ex sola tacita fide, etiam absque traditione, hæres patitur istam pœnam, quod tamen dicitur Bart. cum dicit non posse retinere in conscientia, & quod tenetur pandere fisco, non caret scrupulo: cum verus hæres sit, & in pœnam, LL. hanc hæreditatem fisco deferunt: & pœna in foro conscientie non solvitur gloss. vulg. & notabi. in *cap. fraternitas*, 12. quest. 2. & contra hoc dictum tenet Diac. à Covarruv. in *suo epito. matrimoniar. 2. part. cap. 8. §. 5. versic. 5.* hinc constat, quod secundum eum ipse spurio possit in foro conscientie talia bona retinere, si sibi ab hærede tradantur, etiam si præcessit fides de restituendo, vide ibidem *versic. 3. inferitur*, habet fortè dictum Bart. verius est, ex quo iste hæres non habet voluntatem defuncti, neque sibi relinqueret, nisi fidem tacitam præstitisset, unde non potest dici, quod sit verus hæres. Item quod subdit dictus Didacus, quod spurio potest retinere, salva conscientia, si sibi ab hærede tradatur, videtur contra ea, quæ dixi supra ead. leg. in gloss. super parte, *en poridad*, quod scilicet iste spurio non ab hærede videatur capere: sed à testatore: & cum sit incapax etiam in foro conscientie tenebitur restituere, prout etiam ipse Didacus fatetur, quod spurio non potest cum bona conscientia retinere res sibi à patre donatas, vel relictas, ut tradit ubi supra, *versic. 1.* & respondet ad gloss. *dist. cap. fraternitas.* Tu cogita super his, & adde Lucam de Penn. in *leg. 1. C. de bis, qui se dese. lib. 10. col. 2. ad fin.* ubi ponit quæstionem, an ille, qui commissit aliquod crimen, propter quod debeat perdere bona sua, si crimen sit occultum, teneatur ipse se deferre in foro conscientie, & hoc revelare: & ibi refert distinguentem Bar. an bona publicentur ipso jure, vel per sententiam: tu vide in hoc de confiscatione ipso jure, quod non liget in foro conscientie, ut teneatur se prodere, quæ tradit Didacus à Covarruv. in *disto suo tracta. matrimoniali, part. 2. cap. 6. §. 8.* & Jaco. Ceptimacensis, in *suo tracta. de heresi. cap. 9. num. 27.* cum sequentibus, & hoc etiam probari videtur ex *leg. non intelligitur*, in *princ. ff. de jure fisci.* ubi rotum pondus sit in accomodatione tacite fidei de restituendo incapaci, & idem probatur in §. *quando autem*, probatur etiam in *dist. leg. eum qui in princ. ff. de bis, quibus ut indign.* ubi habetur, eum qui tacitum fideicommissum in fraudem legis suscepit, eos quoque fructus, quos ante litem motam percepit, restituere cogendum, respondendi, quia bonæ fidei possessor fuisse non videtur, pondera verbum (quoque) nam expressè sentit de hærede, qui possidebat, & adhuc non restituerat convento, item quia reputat eum malæ fidei possessorem, & sic teneatur ad fructus etiam ante litem motam, hoc etiam probat text. juncta secunda expositione gloss. ibi in *leg. etiam, C. ad leg. falbid.* & ibi Salycet. expressè not. dicens not. quod

non expectatur, ut fidei accomodator solverit, sed sufficit, ut solum fidem accomodaverit, ut pater ex secunda expositione, quam facit gloss. super verbo, *administrate*, quod tenet cordi, hæc sunt verba Salycet. probatur etiam hoc in *leg. Imperator*, §. *fin. ff. de fideicommissa liberta.* hoc etiam probatur in *leg. in tacitis, ff. de lega. 1.* ubi Joan. de Imol. nota tria requisita per illam leg. ut quis dicatur in fraudem fidem accomodare, scilicet, quod factum sit clam, & quod hæres secreta cautione se obligaverit, & quod sit fides accomodata de restituendo non capaci, & quod nisi prædicta interveniant, non habet locum aliqua pœna, & sic, quod solvat incapaci, vel ne, non est in consideratione, ibique refert Jacob. de Aren. Rayner. & Bald. inferentes, quod si non interveniat cautio aliqua, sed fortè nuda pollicitatio, vel nulla penitus appareat cautio, quod tunc non habebit locum aliqua pœna, & quod sic Doctores prædicti videntur sentire, quod licet hæres accomodasset tacite fidem: si tamen se non obligavit cautione privata, vel chirographo, non habebit locum pœna: & per consequens non applicabitur fisco, quod dicit esse singulare in materia si esset verum, ipse tamen tenet in hoc contrarium per *dist. leg. non intelligitur*, §. *tacite*, cum ibi notat. per Bart. & per Bart. in *leg. fin. ff. de bis, quib. ut indign.* ubi gloss. & Bart. videntur velle, quod nedum per cautionem privatam recognitam potest probari de accomodatione tacite fidei: sed etiam per confessionem ejus, qui dicitur rogatus, & istud dictum Imol. videtur verius maxime stant, *L. ordina.* hujus regni incipienti, e como quier, hæc omnia probant peccatum hæredis, à quo pœna privationis descendit, consistere in sola fidei accomodatione tacita de restituendo non capaci, unde videtur, quod ista *L.* partitarum supplenda sit juxta LL. juris communis, de quibus sumpta est, cum in hoc nulla diversitas opinionum fuit inter Glossatores, neque alios scribentes in jure communi. Et sic, quod si hæres rogatus loquit non capaci, confiteatur hæreditas, ut hic, & idem si non solvit, sed tacitam fidem accomodabit de dando non capaci per dictas LL. & sic secundum utramque expositionem gloss. in *dist. leg. etiam*, & quod ista *L.* in hoc nolit corrigere, quæ erant de jure communi, patet ex *leg. 5. titul. 11. infra ead. partit.* ubi punitur hæres ex sola accomodatione tacite fidei, nisi sit filius in potestate, vel servus testatoris, vel dic, quod ista *L.* partitarum decidat casum singularem, qui non ita clarè reperiebatur decisus de jure communi, scilicet quod si hæres secreto sibi rogatus de restituendo incapaci, non tamen constat, quod hæres suam fidem ad hoc accomodavit: si tamen hæres processit ad actum restitutionis in persona indigni: tunc talis hæreditas restituta applicatur fisco: & hæres perdit jus, quod in hæreditate habebat: ut enim hic vides, non dicitur, quod hæres fidem accomodavit, sed quod rogamen tacitum testatoris implevit, restituendo incapaci, & licet de hoc videatur casus singularis in *leg. si postulante*, §. *fin. ff. ad Trebellian.* non tamen est ita clarus, & Bald. illum text. ad hoc allegavit in *leg. eam, quam*, col. 6. C. de fideicom. *versic. sed quæro*, ubi quærit, quid si dignus rogatus est restituere indigno, vel in minori parte digno? Et responder, quod si rogatus accomodavit tacitam fidem, succedit fisco: sed si non accomodavit, non succedit, quod dicit esse verum, si res stet in actu verbi, sed si rogatus processit ad actum restitutionis in persona indigni, seu incapacis, tunc illud, quod restitutum est indigno, applicatur fisco, per *dist. leg. si postulante*, §. *fin.* quem text. dicit unicum in jure, casus ergo ille, quando hæres accomodavit tacitam fidem de restituendo incapaci, non decidit hic, & remanet sub dispositione juris communis, *L. commodissimè, cum similibus, ff. de libe. & posthu.*

(25) *Perderia.* Libertates tamen in testamento relictæ deberentur, *L. Imperator*, §. *fin. ff. de fideicommiss. liberta.*

&

por ende el derecho que auia en la heredad. E por qualquier destas seis razones sobredichas pierde el heredero la herencia, e deuea auer el Rey: e por estas mismas razones quel heredero deue perder la herencia, por estas mismas perderian las mandas (26) aquellos a quien fuellèn fechas.

L E Y XIII.

Que galardón deue auer aquel que non puede ser por derecho establecido por heredero, nin recibir manda, si alguno lo haze su heredero, o le manda algo, e el mismo lo descubre ante que sea acusado dello.

Ley 6.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.
Ley 3.
tit. 5.
lib. 2.
Recop.

Si alguno de aquellos a quien defienden las leyes deste nuestro libro, que les non pueden fazer mandas, nin establecer por herederos, acaesciere que gela fagan encubierramente, segund diximos en la ley ante desta, si este aral fuere a la Corte del Rey, (1) e dixere así: Tal manda que me fizo fulano ome, segund me fazen

Partida VI.

& non veniunt prælegata in bonis, quæ auferuntur ex causa fideicommissi. L. eum, qui, §. fin. ff. de his, quibus ut indign. & numquid ille, qui tacitam fidem accommodauit in uno nummo, censetur indignus tota hæreditate? Bal. quod sic in leg. etiam, C. ad leg. falci. sed in contrarium est textus, in leg. hæres, qui certam, ff. de his quibus ut indign. Quid autem sit testator, qui tacite rogauit, erat Presbyter: hæres verò institutus laicus, qui bona restituit, seu tacitam fidem accommodauit: cui fisco, an Ecclesiæ, vel imperii bona applicentur? Bald. in leg. si quis presbyter, C. de Episcop. & Cleric. versic. 2. inducitur, ista L. dicit, quod fisco regio, ex quo bona auferuntur de manu hæredis laici, & cui erat jus quæsitum: si tamen hæres esset presbyter, applicarentur Ecclesiæ secundum eum, qui arguit à sententia iudicis ad sententiam legis: quia cum per sententiam iudicis bona Clericorum non possunt fisco Imperii applicari, sic idem est dicendum in sententia legis: & cum dictis Bald. transit ibi Paul. de Castr. & Joan. de Plat. in leg. 1. col. 2. C. de bon. vacan. li. 10. & nota, quod licet testator roget secretò hæredi, ut de bonis propriis det tantum incapaci, habebit locum hæc pœna, si tantumdem hæredi à testatore relinquitur, quantum rogatur restituere secundum Joan. de Plat. in leg. 1. circa fin. versic. item limita, C. de delato. lib. 10. per leg. sed si hoc, §. 1. ff. de condit. & demonstra.

(26) *Las mandas.* Nota bene istam regulam, quæ etiam probatur ex iuris allegatis superius in qualibet ex prædictis sex causis.

L E X XIII.

Si incapaci testator aliquid relinquit fraudulenter iure institutionis, siue aliàs, & is antequam recipiat regis curiæ, hoc reuelat: habebit in præmium medietatem hereditatis, vel legati ad minus. Hoc dicit.

(1) *A la Corte del Rey.* Non aperit coram quo delatio sit facienda, & de iure communi ista delatio fieri debebat coram procuratore Cæsaris, ut in leg. 1. C. de his, qui se deser. lib. 10. & in leg. 1. & 2. C. ubi cau. fiscal. fortè in regno sufficere, seu fieri deberet coram his, qui præsident in iudiciis rerum fiscalium, & patrimonii regni: qui vulgò dicuntur *Contadores Mayores*, qui videntur successisse in locum procuratoris Cæsaris cum cognoscant de causis fiscalibus, & inter fiscum, & privatum. prout de iure communi faciebat procurator Cæsaris, & sic in audientia istorum debet fieri ista delatio, & non videtur sufficere, si fiat coram procuratore fiscali, prout etiam tradit Lucas de Penna, in leg. 1. ad finem, C. de his, qui se deser. libr. 10. vel dic, quod potest fieri ista delatio coram procuratore Regis, vulgò dicto, *Mayordomo Mayor*: ad istum namque

entender, non la puedo auer segund derecho: fazed della lo que touiederes por bien. Por esta bondad que fizo, en descobrir (2) lo que le era mandado en poridad, que lo non quiso rescibir (3) contra defendimiento del derecho, dezimos, que deue auer la meytad, (4) a lo menos, de lo que le fue mandado, o de la herencia, (5) en que fue establecido por heredero en testamento de otro.

L E Y XV.

Por que razones se puede escusar el heredero, que non pierda la herencia, maguer non sea vengada la muerte del testador, a quien hereda.

Vengança, diximos, que es tenuto de demandar el heredero, de la muerte del testador. E si non lo fiziesse así, que pierde por ende la heredad que deuia auer del. Pero cosas y ha, en que la non pierde por tal razon. Esto seria, como si el heredero querellasse la muerte; mas el Juez, o el Señor de la tierra, non

Q

qui-

pertinet inquirere, & scire redditus, & jura Regis, ut habetur in leg. 17. titul. 9. 2. partis. & videtur successisse in locum procuratoris Cæsaris, & huic dicto consonare videtur, L. 16. infra eodem, non tamen ut videmus, de facto cognoscit de causis, sicut cognoscebat procurator Cæsaris, vel dic, quod sufficere, si delatio fiat in Regio Consilio: & cum ista L. non exprimat coram quo fiat, sed tantum dicat, ad Curiam Regis: videtur, quod sufficeret in quocumque Auditorio Regali se deferat: ita quod etiam procuratori fisci notificetur, ut causam prosequatur, ut notat gloss. in leg. 1. in princip. super parte recessum, ff. de iure fisci.

(2) *En descobrir.* Statuitur præmium se deferenti, ut hic, & in leg. 1. C. de his, qui se deser. lib. 10. & in leg. edicto, ff. de iure fisci, & in leg. Senatus, §. 2. & in leg. cum tacitum, ff. de iure fisci, sic etiam reuelantibus proditionem præmium assignatur in leg. quisquis, C. ad leg. Juliam majest. leg. in testament. & ibi Bald. ubi etiam de reuelantibus occitores, ff. de hæredib. institut. Adverte tamen, quod quidam sunt ita totaliter incapaces, quod & si se deferant, non consequuntur præmium, ut hæretici: damnati in metallum: deportati, ut notat gloss. 1. in leg. 1. in princip. ff. de iure fisci, & vide eod. tit. L. edito, §. eos.

(3) *Que lo non quiso rescibir.* Innuat, quod si jam recepit, quod & si se deferat, non consequetur præmium: contrarium tamen habetur, in leg. edito in principio, ff. de iure fisci, & ita etiam est intelligenda ista L. cum sit eadem, imò, & major ratio, cum durius sit relinquere jam habita, & possessa, quam habenda, & nota, quod ista confessio sufficit quoad sui præjudicium, licet quoad præjudicium aliorum, non sufficere absque alia probatione, ut declarat Bartol. in dist. leg. edito, in principio.

(4) *La meytad.* Adde, dist. leg. cum tacitum, & L. senatus, §. senatus Adriani, ff. de iure fisci, L. tamen, 1. C. de his qui se deser. dicit tertiam quæ loquitur in hærede rogato, non in fideicommissorio, ideo distingue, ut per Alberic. & Bartol. in dist. §. senatus, & per Joann. de Plat. in dist. leg. 1. & per Angel. Aret. in princip. instit. de fideicommiss. hæredit.

(5) *Herencia.* Intellige dimidiam dodrantis, ut in dist. leg. cum tacitum, & vide in materia distinctionem Bart. & aliorum quos supra in gloss. proxima retuli.

L E X XV.

Si hæres accusat occisorem ejus cui successit, & iudex ei iustitiam non administravit: aut succumbens, non appellatur, vel si occisor non invenitur: aut hæres est minor, xxv. annorum, nec accusavit non aufertur ei hereditas propter hoc. Hoc dicit.

quisiessse (1) llegar la querrela a derecho. Eſto mismo ſeria, ſi aculaſſe a aquellos que ſoſpechaſſe que le auian muerto, e dieſſen la ſentencia contra el heredero, aſſoluiendo los aculaſados, e quitandolos de la aculaſacion que auian fecho dellos. Ca, maguer non ſe alcaſſe (2) de tal juyzio, non perderia porende la heredad. Otro tal ſeria, ſi el heredero fueſſe menor (3) de veinte, e cinco años; o ſi aquellos que ouieſſen muerto al reſtador, non podieſſen ſer fallados, (4) para fazer juſticia dellos. Ca, por qualquier deſtas razones ſobredichas en eſta ley, que non fueſſe tomada vengança de la muerte del reſtador, non perderia la heredad porende: porque ſe entien- de que non ſinco por el.

L E Y XVI.

Como, quando el Rey, o ſu Mayordomo, recab- da las herencias de los herederos, que non las mereſcen, a que dizen en latin, *Indigni*, es tenido de pagar las debdas, e las mandas, a los que fueren ſeñores dellas.

LA deſconſcencia, e el yerro que el here- dero hace, en non querer vengar por juy- zio la muerte de aquel a quien hereda, non deue empercer a los otros, que non auian cul-

pa. E porende dezimos, (1) que el Mayordomo, (2) o el Procurador de la Camara del Rey, que ouiere a recabdar los bienes que eſtos atales de- uen heredar, aſi como ſobredicho es, porque los non mereſcen auer, que deue pagar las deb- das (3) que ſincaron del teſtador, falta en aque- lla quantia, que montare lo que el reſcebio (4) de la herencia. Otrosi dezimos, que deue pagar las mandas (5) que fueren eſcritas en el teſtamento del finado, falta en aquella ſuma, que monta- re lo que la Camara del Rey reſcibio de aque- llos bienes; tirando ende la quarta parte (6) pa- ra el Rey, ſegun que la deue retener para ſi el heredero: e eſta quarta parte ſe deue ſacar de las mandas, quando non ſincare tanto de la heredad, de que ſe podieſſe entregar della.

L E Y XVII.

Por quales razones, la herencia que el heredero per- dieſſe por yerro que ouieſſe fecho, non la deue auer el Rey.

CVydarian (1) algunos, que todas las coſas que ſon tomadas a los que las non mereſ- cen, que deuen ſer de la Camara del Rey. E po- rende dezimos, que coſas y ha, (2) en que non ſeria. E eſto ſeria, como ſi dixieſſe el reſtador, e man-

(1) *Non quiſiſſe*. In ſupremo domino, vel iudice ex cujus negligentia non eſſet ſuperior, cui fieret querela de negligentia, vel iudicis malitia plane procedit, ſi vero eſſet iudex inferior, querelandum eſſet coram ſuperiori, nam ſi inferior gravat denegando jus, poteſt adiri ſuperior: ut cogat iudicem, ut parti petenti reddat jus, ut in *authent. ut differret. iudic.* §. *ſi vero*, col. 9. vel ut ipſe ſibi juſtiti- am faciat cum ex negligentia devoluatur juſdictione ad ſuperiorem, ut in *authent. de quaſtio.* §. *ſi vero forſan.* & ibi Bart. col. 6. & per Joann. de Plat. in *leg. nemo carcerem*, C. de *exaſtor. tribu.* lib. 10.

(2) *Non ſe alcaſe*. Adde *L. propter veneni*, §. *ſin. ff. ad Syllan.* & intellige ſecundum Bart. ibi, quando ſen- tentia eſt bene lata: vel eſt dubium, quia tunc preſumitur pro ſententia, vel ſi excluderetur propter inopiam, alias ſi male eſſet lata appellare tenetur, & etiam tenetur ſi pars adverſa appellavit, ei reſpondere ſecundum gloſſ. & Angel. ibi & ſi appellavit proſequi tenetur, *L. minoribus*, C. de *bis quibus ut indign.*

(3) *Si el heredero fueſſe menor*. Adde *L. minoribus*, C. de *bis quibus ut indign.*

(4) *Non podieſſen ſer fallados*. Adde *L. tertiam*, §. *ſi quis ignorans*, ff. ad *Syllania*.

L E X XVI.

Hæreditate per regem ab hærede defuncti necem, non vendicante, evicta hæres ſatisfaciet creditoribus, juxta vi- res hæreditarias, & legatariis retenta ſalcidia quam erat hæres habiturus. Hoc dicit.

(1) *Decimos*. Proſequitur nota, per Azo. C. de *bis quib. ut indign.* in *ſumma*, col. *ſin. verſic. & eſt ſciendum*.

(2) *El mayordomo*. Facit ad id, quod dixi ſupra eod. *L. 14. in gloſſ. 1.*

(3) *Las debdas*. Adde *L. non poſſunt*, ff. de *jur. ſiſc.*

(4) *Lo que el reſcibio*. Et ſic, ſiſcus licet non conſiciat inventarium, non tenebitur ultra vires hæreditatis ut hic & in *diſt. leg. non poſſunt*, & in *leg. 1. §. an bona*, ff. de *jure ſiſci*, ubi hoc notat Bart. & Alber. in *diſt. leg. non poſſunt*, colligit, quod ſi alicujus malefactoris bona ab ſiſcu perveniant, non tenetur ultra quam ad eum pervenit, & intellige quando jure devolutionis quia va-

cantia, ſeu conſiſcationis ſiſcus ſuccederet: quia tunc non dicitur in hæreditate ſuccedere, *L. 3. §. eadem conſtitu- tio*, ff. de *fideiſſiſſar. liber.* cum gloſſ. ibi, & ideo non tenetur ultra vires hæreditatis, ut in *diſt. leg. 1. §. an bona*, & *hic*, & ita intelligit Bart. in *rub. ff. de acquir. hæred. verſic. & ex hoc apparet*: unde ſecus eſſet, quando ſiſcus ſuccederet, ut hæres, & jure hæreditario.

(5) *Las mandas*. Adde *L. cum ſiſco*, ff. ad *Syllania*. & *L. dicitur*, ff. de *jure ſiſci*.

(6) *La quarta parte*. Adde *L. Marcellus*, §. *ſin. ff. ad Trebellian.*

L E X XVII.

Si legatarius conſtitutus tutor in teſtamento recuſet officium, perdit legatum, pupillo applicandum: & ſi teſta- mentum celat perdit legatum hæredi acquirendum. Item hæres tanquam filius inſtitutus, ſi apparet non eſſe filium, perdit hæreditatem conſanguineis defuncti proximioribus applicandam: quibus non exiſtentibus regi applicatur, idem ſi infidelis, vel hæreticus inſtituatur. Item filio patrem fu- rioſum alimentare nolente, applicatur hæreditas extraneo de eo curante, & hærede captivum non redimente diſtri- buitur hæreditas in redemptione captivorum. Hoc dicit.

(1) *Cuydarian*. Proſequitur notata per Azo. in *ſumma*, C. de *bis quib. ut indign.* col. *ſin. verſic. præter hoc ad majorem notitiam bujus tituli*, & vide notab. per Bartol. in *leg. ſin. pen. & ſin. col. ff. de bis quib. ut indign.* & per gloſſ. in *leg. hæreditas*, C. eod.

(2) *Coſas y ha*. Regula ergo erit ex iſta *L.* quod quid- quid auferretur ab indigno, applicatur ſiſco, adde *L. Pa- pinianus*, §. *meminiſſe*, & ibi gloſſ. & Bart. & Paul. ff. de *ineſſic. teſtam.* ubi Paul. limitat, & intelligit, quan- do propter ſuum delictum erat indignus, alias ſecus, ut in *leg. penult. C. de lega. 1. C. de ſecundis nupt. L. ſi pa- ter*, C. de *hæredibus inſtituend.* idem tenet Bart. in *leg. au- fertur*, in principio, ff. de *jure ſiſci*. & adde ad *diſt. regu- lam*, *L. qui contra*, & ibi Bald. C. de *inceſt. nupt.* hæc re- gula, limitatur, ut hic vides in multis caſibus: tu etiam limita in hærede indigno inſtituto, qui non adeat, ſed repudiet hæreditatem: nam tunc hæreditas non applicatur ſiſco, ita Bart. per text. ibi in *leg. ejus*, §. *1. ff. de jure ſiſci*, cum enim indignus non acquiſerit, non poteſt di- ci,

mandasse a algun ome alguna cosa señaladamente; e despues desto dixesse, que rogaua a aquel ome, que fuesse Guardador de sus hijos; a que llaman en latin, Tutor. Ca, si este atal non quisiesse ser Guardador de los moços, non mereçia auer la manda. Pero tal manda que se toma a este, por razon que era desconociente al fazedor del testamento, sera de los huérfanos (3) sobredichos, e non del Rey. Otrosi dezimos, que si algun ome furtaße el testamento en que le ouiesse fecho alguna manda, que la pierde (4) por esta razon, e que deve ser de los herederos del testador, e non del Rey. E aun dezimos, que si el testador estableciere por su heredero a alguno, cuydando sin dubda ninguna, que era su hijo; que si despues de la muerte del testador fuésse sabido en verdad, que non lo era, perderia (5) porende el heredero tal heredad: porque non la mereçe auer, pues que sabido es verdaderamente, que non es su hijo del finado. Pero tal herencia como esta non seria del Rey, mas de los parientes mas propincos del testador, si los ouiesse. E si parientes non ouiesse, estonce deve ser del Rey. Ello mesmo seria, si algun Christiano estableciéssse por su heredero a algun Herege, o Moro, o Judío. (6) Ca, la heredad en que fuésse establecido por heredero alguno destes sobredichos, auerla y an los mas propincos parientes (7) del testador, e non el Rey, maguer estos atales non la mereçiesse auer. Otrosi dezimos, que quando algun hijo fuésse sin piedad, que non quisiesse pensar de su padre, que fuésse furioso, o desmemoriado, por

Partida VI.

diendolo fazer, e pensasse otro estraño del, segun diximos de sufo en las leyes (8) que fablan en esta razon; que porende pierde la heredad, como ome que la non mereçe auer. Con todo esto, tal herencia como esta non seria del Rey, mas de aquel estraño sobredicho, que penso del, dandole lo que le era menester en su vida. Esto mismo seria, si algun ome yoguiesse en catiuo, e el hijo, o el otro que lo ouiesse a heredar, non lo quisiesse sacar de catiuo, así como de sufo diximos. Ca, maguer este atal perdiéssse la heredad, e non la mereçiesse auer por tal razon como por esta, non seria del Rey; mas deve ser dada para sacar catiuos, así como ya diximos. (9)

TITULO VIII.

De como puede quebrantar el Testamento aquel que es desheredado en el a tuerco; a que dizen en latin, Querela inofficiosi Testamenti.

Desheredan a tuerco, a las vegadas, los que suben por la línea derecha, a los que descienden dellos. Otrosi, los que descienden por la línea derecha, heredan en esta manera mesma a los que suben por ella. E porende, despues que en el Titulo ante deste mostramos las razones, por que ome puede desheredar a aquellos que auian derecho de heredar sus bienes, si les

Leyes
1. 7. 2.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

Q2

ouief-

ci, quod auferatur ab eo, Bald. tamen in leg. eam quam, C. de fideicom. col. 2. versic. quero quid si testator, limitat hoc nisi indignus repudiaverit in fraudem fisci, quod dicit, praxumi si hereditas erat locuples, vel expediens fisco, allegat. L. cum fisco. ff. ad Syllan. quod tamen ipse limitat, quando indignus vivat adhuc tempore mortis testatoris: secus, si decessit ante mortem: quia ratio indignitatis, nihil posset auferri: cum dies indignitatis non cesserit L. fca. §. fca. ff. de his quib. ut indign. quod habetur tamen per gloss. & Bart. in leg. si sequens, in princ. ff. ad Syllan. videtur his dictis obviare, cum loquitur ibi quando hæres fuisset jam negligens in vindicanda nece defuncti: & sic ex negligentia jam erat jus quæsitum fisco: & sic est præsumptio, quod in fraudem fisci non adeat: & sic vult quod hereditas indistincte auferatur ab indigno, sive adeat, sive non adeat. Idem etiam tenet Bartol. in leg. 1. in 4. quæst. princ. versic. item quero, quid si hæres institutus esset indignus, ff. de vulg. & pupil. ubi Alexand. col. 11. dicit istam esse communem opinionem, Socin. etiam ibidem 34. col. versic. circa 7. quæst. Bart. asserit hanc esse communem conclusionem, quod fisco auferat hereditatem ab indigno etiam excludo substituto: quam limitat ut non procedat in eo, qui nullo modo est capax, quia tunc fisco non succedit, L. 1. C. de hered. instit. Secundo limita, ut procedat quando institutus recusavit, vel infraudem fisci distulit adire: secus, si mortuus fuisset hereditate sine fraude non adita: quia tunc fisco non admittitur, sed substitutus. Tertio limita, nisi institutus repudiaret, antequam fieret indignus, L. antequam, ff. ad Syllan. & voluit Bart. in di. leg. si sequens. Quarto limita, nisi datus esset substitutus hæredi indigno in eo, quod capere non posset, ut tenet Angel. per illum text. in leg. 2. C. de hered. instit. & in leg. in tempus, ff. eod. & licet Socin. contra istam ultimam limitationem arguat ex eo, quod expressio ejus quod tacite inest, ni-

hil operatur: & non solvat: potest dici, quod ista expressio est per alium modum quam tacite inest, cum dicit in eo quod capere non possit, quod verbum potest comprehendere etiam in capacitatem supervenientem ex indignitate: quod non comprehendit id quod tacite inest, scilicet si non adierit, vel adire non potuerit, quod refertur ad aliam incapacitatem, quæ non proveniat ex indignitate ad quam L. in isto tacito non habuit considerationem: testator vero exprimens sic.

(3) Sera de los huérfanos. Adde L. post legatum, §. amittere. ff. de his quib. ut indign. quando enim indignitas alicujus respicit favorem certæ personæ: illud quod sibi auferatur à lege, applicatur illi personæ, L. pen. C. de lega. & in di. §. amittere, ubi Bart. quid autem si pena privationis imponatur à testatore? Vide L. uxorem, §. heres, de lega. 3. & quid si testator alias erat legaturus, & si non esset tutor? Vide per Ang. & Alexand. post gloss. ibi in leg. pen. C. de legat.

(4) La pierde. Concord. cum L. si legatarius, C. de legat.

(5) Perderia. Adde L. si pater, & L. nec apud, C. de heredib. instit. vide in materia, L. 12. tit. 3. ead. partit. & quæ ibi dixi.

(6) Herege, moro, o judío. Habes hic expressum, quod judæus, nec paganus non potest hæres institui, nota ad ea quæ dixi in leg. 4. tit. 3. supra ead. partit.

(7) Los mas propincos parientes. Nota bene, nam text. in authent. idem de nestorianis, C. de heretic. quem ad hoc allegat Azo. C. de his quib. ut indign. in summa, col. fin. non ita bene probat.

(8) Leyes. Vide supra eod. L. 5. ibi, e otrosi dezimos.

(9) Diximos. Supra eod. L. 6.

TITULUS VIII. DE INOFFIC. TESTAM.

ouiesen errado; queremos mostrar en este, las razones por que el heredero puede quebrantar el testamento, en que fuelle deseredado a tuerto. Otrofi, como puede cobrar su derecho. E diremos, quien es aquel que puede fazer la querella, para desatar el testamento. E que quiere dezir tal querella. E contra quien deve ser fecha, e ante quien. E por que razones, e en que manera. E otrofi, por quales razones non se quebrantaria el testamento, maguer fiziesse querella para quebrantarlo. E que fuerça ha atal quebrantamiento como este sobredicho.

LEY I.

Quien es aquel que puede fazer la Querella para desatar el Testamento: e contra qual ome, e ante quien, e por que razon, e de que manera.

EL fijo, o el nieto del testador, o alguno de los otros que descienden del por la línea derecha, que ouiesen derecho de heredarle (1) si muriesse sin testamento; si lo ouiesen deseredado a tuerto, e sin razon, puede fazer querella delante el Juez, (2) para quebrantar el testamento en que lo ouiesse deseredado: e el Juez de-

be oyr su querella, e fazer emplazar (3) al que es establecido por heredero (4) en el testamento de su padre: e si fallare que fue deseredado a tuerto, o que en el testamento non fue fecha mencion del, (5) deve el judgar que tal testamento non vala, (6) e mandar entregar la herencia (7) al fijo, o al nieto, que se querello. E tal demanda como esta es llamada en latin, Querrela inofficiosi testamenti; que quier tanto dezir, como querrela que se faze de testamento que es fecho contra officio de piedad, (8) e de merced, que el padre ouiera auer del fijo. Pero si el testador sobredicho, quando estableciesse el heredero, non fiziesse emiente en el testamento, de aquel que auia derecho de heredar, heredandolo, nin deseredandolo; tal testamento como este non se quebrantaria; pero non vale, nin es nada. (9) E porende, pues que non deve valer, non se puede quebrantar: (10) e deve ser entregada la herencia al fijo, o al nieto, de que non fue fecha mencion en el. E lo que diximos en esta ley, de los descendientes, entiendese tambien, de los ascendientes (11) que fuesen deseredados a tuerto, e sin razon; o si non fuesse fecha ninguna mencion dellos en el testamento de los descendientes.

LEY

L E X I.

Possunt apponere querelam inofficiosi testamenti descendentes exheredati, & est querela sic dicta: quia patrens fecit contra pietatis officium, & idem de ascendente injuste exheredato, & proposita querela contra heredem scriptum citabit eum iudex, & pronuntiabit quod testamentum non valet, & hereditas sit querelantis, sed si est prateritus descendens, vel ascendens, non est necessaria querela: quia ipso jure est nullum testamentum. Hoc dicit.

(1) *Que ouiesen derecho de heredarle.* Nam querela inofficiosi testamenti datur filio, & nepoti, & omni descendenti, qui tempore mortis ab intestato posset succedere, non obstante praterente persona, ut tradit Azo. C. eod. in summa, col. 2. versic. datur autem querela, & not. gloss. in leg. pater filium, ff. eod. nam qui non tenet primum locum, non est instituendus, neque exheredandus, L. gallus, §. in omnibus, ff. de liber. & posthum. L. si quis filio exheredato, in princ. ff. de injust. rupt. vide quæ dixi in leg. 1. tit. supra proximo, in gloss. supra parte que le ouiesse de heredar, & non potest quis admitti ad querelam, nisi pro ea parte, quæ sibi ab intestato defertur, L. mater decedens, & ibi Bartol. & Paul. ff. eodem, ubi vide quid si defacto admittatur? Si ergo filius præcedat, nepos ex sua persona, non potest agere querela: licet ex persona patris poterit: si pater decelsit etiam querela non præparata, ante aditam hereditatem, ut in leg. si quis filium, C. de inofficioso testamento, & in querela locus est successorio edicto, L. si is in principio, ff. eodem, & tunc si querela erat jam in esse producta: quia adita erat hereditas, ager nepos etiam ex persona sua per successorium edictum, ut declarat Jason. post Rapha. in dist. leg. si quis filium, in fine, de jure tamen ordin. hujus regni, cum ad validitatem exheredationis non requiratur aditio hereditatis, ut dixi supra tit. proximo in leg. 2. semper sequens in gradu poterit intentare querelam ex persona sua.

(2) *Querrela delante el Juez.* Ista querrela potius dicitur officium iudicis, quam actio, Paul. de Castr. in leg. nam, & si parentibus, §. 1. & L. qui repudiantis, §. 1. ff. de inoffic. testam. ubi gloss. & an ista querrela possit obici in modum exceptionis per viam reconventionis, vide Bald. in leg. cum Papinianus, C. de sentent. & si filius conveniatur petitione hereditatis ab herede scripto

debet opponere de ista querrela alias non posset post sententiam latam querelare, vide per Bald. in leg. 2. col. 2. C. sententiam rescindi non posse.

(3) *Emplazar.* Et contra absentem contumaciter poterit procedi ad definitivam, etiam licet non contestata, ut tradunt Bart. & Paul. de Castr. in leg. qui repudiantis, §. 1. ff. eodem, licet gloss. ibi contrarium voluit.

(4) *Por heredero.* Aliquando tamen querrela ista intentatur contra alium, quam contra scriptum heredem, ut in casu, L. filium, ff. de bonorum possessione contra tabul. & in leg. 1. C. de inofficioso testam.

(5) *Mencion del.* Vid. supra tit. prox. in leg. 10.

(6) *Non vala.* Adde L. Papinianus, §. fin. ff. eod.

(7) *La herencia.* Itellige pro ea parte que sibi ab intestato defertur, ut dixi supra, & natura querellæ est, quod non detur contra illum qui erat successurus ab intestato, & non habet ultra quam sibi tangat ab intestato, dist. leg. mater decedens, & ibi Paul.

(8) *Contra officio de piedad.* Adde L. 2. ff. de inoffic. testam. cum L. sequenti, & ista querrela est quasi accusatio quedam damnans quasi meritoriam defuncti, quasi de animi feritate fecerit testamentum, sicut belluæ quæ devorant filios proprios, secundum Bald. in leg. 2. col. 3. C. qui res judic. non nocet. & nota hic, quod officium inter patrem, & filium dicitur pietas, adde, L. pen. ff. de obse. à libe. paren. præstan.

(9) *Nin es nada.* Adde, L. inter cetera, ff. de libe. & posthum. & L. 1. ff. de injust. rupt. & itellige in filio etiam emancipato praterito sine insertione causæ, ut in authent. de heredib. & fals. §. exheredatos, & per Bart. in dist. leg. 1. & supra tit. prox. L. 10. & idem erit in praterito à matre, vel ascendentibus per lineam maternam: nam licet prateritio matris habeatur pro exheredatione, ut in §. fin. instit. de exheredat. libero, si tamen prateriteant sine causa, testamentum est nullum, ut in authent. ut cum de appellat. cognoscitur, §. aliud quoque capitulum, col. 8. gloss. & Doct. in leg. filiam, C. de inoffic. testam.

(10) *Non se puede quebrantar.* Nam evacuari, & rescindi non potest id quod nullum est, ut hic, & in leg. nam, & si sub conditione, versic. post defest. ff. de injust. rupt.

(11) *Ascendentes.* Adde, L. pater filium, cum L. sequenti, ff. eod. & §. si veigitur, in authent. ut cum de appell. cognosc. col. 8.

L E Y II.

Si puede el hermano quebrantar, o non, el Testamento que ouiesse fecho su hermano, en que non fiziesse mencion del.

EL testador que non ouiesse pariente, de aquellos que descendiesen por la línea derecha, o subiesen; estonce, maguer ouiesse hermanos, (1) o otros parientes de la línea de trauesio, bien puede estableceter otro por su heredero en su testamento, e fazer de lo suyo lo que quisiere. E como quier que non haga emiente del hermano en el testamento, nin le dexa ninguna cosa de lo suyo, non le pertenesce al hermano, de fazer querella del testamento que el otro su hermano ouiesse fecho, nin lo puede quebrantar: Fuera ende, si aquel que fuessse establecido por heredero, fuessse ome de mala fama, (2) o ouiesse seydo seruo del testador, o otro que ouiesse aforrado; e despues lo estableciesse por su heredero, por falago (3) que le fiziesse el aforrado, non lo mereciendo el, nin auiedo derecha razon por que lo deuiesse fazer. Ca, seyendo el derecho tal como sobredicho es, estonce bien podria el hermano querellar ante el Juez, e quebrantar el testamento, en que fuessse establecido por heredero. Pero si este hermano sobredicho ouiesse fecho contra el testador, alguna de las cosas por que los hermanos pueden ser deseredados, segun diximos en el Título (4) de los Deseredamientos, estonce non se podria querellar, nin defatar el testamento del hermano. E sobre todo dezimos, que los otros

parientes, que son de la línea de trauesio, (5) non pueden fazer querella, para defatar el testamento; nin han que ver en sus bienes, auiedo fecho manda, o otro ordenamiento dellos.

L E Y III.

Por que razones non puede el hermano quebrantar el Testamento de su hermano, maguer estableciesse su seruo por su heredero.

COMO quier que diximos en la ley ante defata, que si el testador estableciesse por su heredero ome que fuessse de mala fama, quel hermano se puede querellar, e quebrantar el testamento; razon y ha, en que lo non podria fazer. E esto seria, como si el testador estableciesse por su heredero algun su seruo: (1) ca este atal, maguer quiera, o non, puedelo apremiar segund derecho, que sea heredero. E por ende lo llaman en latin, heredero necessario: (2) e maguer este atal sea ome vil, e non de buena fama, (3) por todo esto, non puede el hermano querellar, nin quebrantar el testamento, en que fue establecido por heredero.

L E Y IIII.

Por que razones non pueden quebrantar el Testamento, los que son deseredados en el.

MUCHAS razones son, por que non se quebranta el testamento, en que alguno fuessse deseredado. Ca, qualquier de los que descendiesen por la línea derecha del testador, que fiziesse tal tuerto, por que mereciesse ser dese-

7 E X II.

Testator non habens liberos descendentes, licet habeat fratres, potest liberè quem velit hæredem instituere, & etiam si in testamèto nihil fratri reliquat, non potest de inoficioso agere, nisi hominem infantem, vel seruum testatoris manumissum: blanditiis hoc suadentem, alii autem consanguinei transuersales de inoficioso agere non possunt. Hoc dicit.

(1) *Maguer ouiesse hermanos.* Adde, L. 2. & L. 12. supra tit. 1. & L. 1. ff. de inoffic. testam.

(2) *De mala fama.* Vide supra tit. 1. L. 12. & quæ ibi dixi.

(3) *Por falago.* Sequitur expositionem gloss. in leg. fratres, C. de inoffic. testam. Bald. verò ibi intelligit de liberto ingrato erga patronum, qui reputatur vilis persona propter ingratitudinem assecuræ libertatis, & ita etiam intelligit ibi Jason. & sic, cum ibi dicitur perperam, & non bene merentes: intelligunt de ingratis quæ certæ videntur bona expositio: cum cessante ingratitudine, blanditiæ non videntur ad hoc efficaces, imò conceduntur, ut in leg. fin. C. si quis, aliquem testam. prohibu. L. 27. tit. 1. infra ead. partit. quando quis blanditur alii ad suum commodum tantum, si enim blandiretur in perniciem alterius suggerendo falsas causas testatori ad hoc, ut testator priuè hæreditate eum, cui illam volebat relinquere, aliud esset, ut in leg. non est enim, ff. de inoffic. testam. ubi Angel. dicit per hoc se obtinuisse, semel circa quandam magnam hæreditatem in favorem pauperum, quibus erat relicta: & agnati testatoris persuaserunt ei quod elemosyna non erat bona, neque acceptabilis Deo, & quod illi quibus relinquebat non erant bonæ conditionis: & in tantum induxerunt testatorem, quod mutavit propositum, & ipsos hæredes reliquit, & quod ab illis hæreditas ob hoc fuit revocata, & illis pauperibus concessa, allegat ad hoc notat. per Cyn. in leg. quidquid, C. arbit. iure. tu tene-

menti istam L. partitarum volentem, quòd non requiratur, quòd libertus fuerit ingratus, sed quòd sufficiat, quòd non sit ita meritis, quòd defunctus ei hæreditatem reliquerit, si blanditiis ipse testatorem induxit: cum testator haberet fratrem utrinque conjunctum, vel consanguineum tantum, & nota bene, & sic blanditiæ sunt reprobate in liberto non bene merente, qui blanditur testatori ad exclusionem fratris.

(4) *En el título.* Vide in leg. 12. supra tit. 1.

(5) *Línea de trauesio.* Adde L. 2. supra tit. 1. & ibi dixi.

L E X III.

Servo testatoris necessario hæredem instituto non admittitur frater ad inoficiosi querelam. Hoc dicit.

(1) *Su seruo.* Concord. cum L. fratres, in fin. C. eod.

(2) *Necessario.* Vide in §. 1. instit. de hæred. qualis. & differ. & C. de necessar. serv. hæred. instit. per totum, & L. pignori, cum aliis, ff. de hæredibus instituend.

(3) *E non de buena fama.* Quid tamen si iste servus blanditiis testatorem induxit, ut eum institueret: an erit idem quod in liberto, de quo supra L. proxima? Videtur quod sic, ne melioris conditionis esset servus præsertim vilis, & malæ famæ, quàm libertus. Tu dic contra: cum hæc L. neque illa de qua sumpra est, in hoc non distinguant: & quia propter interesse bonoris defuncti statutum fuit, ut servus institutus esset necessarius hæres, ut creditores habeant quem conveniant, L. & quia, ff. de interrogat. actionib.

L E X IIII.

Justa exhæredationis causa opposita, & probata remanet testamentum firmum: idem si injuste exhæredatus infra quinquennium post aditionem hæreditatis querelam non proponat nisi minor sit qui infra quædam xxv. anno, & postea per quadriennium potest eam proponere. Hoc dicit.

redado, segund diximos en el Titulo de los Deferedamientos, e le deferedasse el testador por tal razon; si el heredero esto pudiere prouar, que el otro fizo el yerro por que le deferedo el testador, estonce non se quebrantaria el testamento. E esto mismo seria, en los orros que fuessen deferedados por razon de tal yerro, quier fuessen de los ascendientes, quier de los otros de la liña de trauiesso. (1) Otrofi dezimos, que si alguno que fuessse deferedado, callasse, e non querellasse fasta cinco años, (2) despues que el heredero ouiesse entrado en la heredad (3) del testador; que de los cinco años en adelante non se podria querellar; e maguer se querellase, querien-

do mostrar razon por que non deua ser deferedado, non deue ser oydo. Fuera ende, si fuessse menor de veynte, e cinco años. (4) E este atal puede fazer tal querella, fasta que sea de edad cumplida, e aun en los quatro años que se figuen despues.

L E Y V.

Como, si el padre da a su fijo su parte legitima, puede fazer de lo otro lo que quisiere.

Si el padre, faziendo testamento, dexa a su fijo su parte legitima, (1) si esta parte le dexa como a heredero, (2) e estableciessse en esse mismo testamento a otro, en los bienes o

Leyes
1. y 8.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

(1) *Liña de trauiesso.* De fratribus intellige, ut supra eod. L. 2.

(2) *Cinco años.* Adde L. si quis filium in fin. & L. sci-mus, §. illud, C. eod. quid autem in iure agendi ad supplementum, an excludatur quinquennium, sicut excluditur querela? Communis opinio est, quod non: sed competat perpetuo ad xxx. annos, ut tradit Jason. in dist. leg. si quis filium, licet Bart. ibi, & in consil. incipi. quæritur utrum juri agendi ad supplementum, tenuit contrarium, s. quod excludetur quinquennium.

(3) *Entrado en la heredad.* Non enim nascitur querela ante aditam hereditatem, L. Papinianus, §. si conditioni, ff. eod. & ratio secundum Angel. ibi est, quia ordinatur ad rescissionem testamenti, quod non habet efficaciam ante aditam hereditatem: ideo proprie non cadit impugnatio, unde secus est in iure contra tabulandi, quod etiam non adita hereditate proponitur, L. ut liberis, C. de collation. L. quod vulgo, ff. de honor. poss. contra tabul. & est ratio, quia in tali iudicio de iure testamenti non quæritur, sed solum de iure contra tabulantis, ut in leg. filio, §. 1. ff. de inoffic. testam. & sic poterit inferri, quod cum hodie de iure ordi. hujus regni ad subsistentiam contentorum in testamento non requiratur aditio hereditatis: quia tunc querela non ordinatur ad rescissionem testamenti: sed tantum pro iure querelantis, poterit querela etiam non adita hereditate proponi, sicut etiam de iure antiquo poterat bonorum possessio contra tabulas, dabitur ergo curator hereditati jacenti, contra quem filius exheredatus proponet querelam. & sic statim à die mortis testatoris, vel dationis curatoris incipiet hodie de iure regni currere istud quinquennium, vel die, & melius, quod si hæres scriptus in testamento, in quo filius est exheredatus, repudiet: poterunt adire hereditatem alii venientes ab intestato: prout vult, dist. leg. ordi. in casu in quo, in testamento nullus est hæres scriptus, cum idem sit nullum esse scriptum, vel scriptum: & non adire, & contra tales aduertes ab intestato exheredatus movebit querelam infra quinquennium à die hereditatis aditæ per eos, neque debet esse mirum, ut querela detur contra alium, quam contra hæredem scriptum; contra L. primam, & L. circa, ff. de inoffic. testam. & habetur supra eod. L. 2. quia tales succedentes ab intestato, succedunt in locum hæredis scripti, qui propter ejus repudiationem, hereditatem habuerunt, & ex beneficio, dist. leg. ordi. succeditur in locum hæredis: & ideo potest contra eos dari querela: sicut etiam potest dari contra fideicommissarium universalem, L. 1. C. de inoffic. testam. & sicut etiam in casu, L. filium, §. sed cum exheredatio, versic. sed quem admodum, ff. de bon. poss. cont. tabul. datur exheredato querela contra preteritum, qui advocavit hereditatem: & successit in locum hæredis scripti, ut ibi declarat Bart.

(4) *Menor de veynte, e cinco años.* Adde, L. adolescentia, C. in quibus caus. in integr. restit. non est necess.

L E X V.

Si pater legitimam iure institutionis relinquit filio de

omnibus aliis bonis potest adhibitum facere, sed si iure legati legitimam ei relinquit, si eam filius non acceptat, vel acceptans protestetur salvam esse querelam, poterit rumpere testamentum per querelam nisi inter liberos testator citra testamenti factionem disponat. Si vero iure institutionis minus legitima sibi relinquit, poterit ad supplementum agere. Hoc dicit.

(1) *Su parte legitima.* Excluditur à querela filius, cui est reliqua sua legitima pars, ut hic, & in leg. cum quaritur, C. eod. & infl. eod. §. igitur quartam, & L. penul. C. de collation. adde quæ dixi in leg. 10. in gloss. 1. supra tit. 1. & not. quod si simpliciter instituat filius in legitima, talis institutio dicitur universalis: & perinde habetur ac si esset institutus in omni hereditate: excepta quinta iuxta, L. fori, & LL. Tauri, ita probat text. secundum Angel. ibi in leg. ita tamen, §. si patronus, ff. ad Trebellian. ubi ipse & Paul. de Cast. refert, quod alii tenuerunt contrarium, quia legitima non dicitur quota pars hereditatis, sed quota bonorum, quod patet quia non debetur nisi de eo, quod remanet deducto ære alieno, L. Papinianus, §. quoniam autem quarta, ff. de inoffic. testam. sed institutio in quota bonorum non est universalis, dato alio cohæredere in hereditate, vel in universo, L. cogit. §. & generaliter, ff. ad Trebellian. sed primum probatur in dist. §. si patronus, secundum Angel. est autem effectus maximus, secundum Paul. ibi: quia si videtur institutus in quota hereditatis: acceptando, potest pro rata conveniri à creditoribus: & secus esset si in quota bonorum, & dictum Angel. tenet ibi Paul. qui respondet ad illud quoddam legitima non debetur nisi deducto ære alieno, quia licet hoc sit re vera, tamen est quota hereditatis. Alexand. tamen ibi dicit, quoddam magis communis opinio est, quod legitima sit quota bonorum, & quoad effectum per dist. leg. Papinianus, §. quarta, & tenet Bald. in leg. ex facto, la grande, ff. de heredib. instituend.

(2) *Como a heredero.* Habes hic, quod legitima debet relinqui filio titul. institutionis, idem in legitima debita parentibus, ut tradit Bart. in autbent. ut cum de appell. cognos. in §. five igitur, col. 8. & ista est communis opinio, secundum Jason. in autbent. novissima, col. 11. C. de inoffic. testam. contra Bart. ibi, qui tenuit ibi contrarium, sed an in dubio alio non expresso cum filio à patre relinquitur aliquid pro legitima, intelligatur tit. institutionis? Communior videtur opinio inter Doctores. loquentes de iure communi, quod sic prout dicunt Bart. Bald. & Rapha. Fulgo. in autbent. unde si parent, C. de inoffic. testam. Bald. in leg. humanitatis, ubi bonus text. C. de impub. & aliis substituit. & hanc esse communem opinionem attestantur ibi Alexan. & Decius, contrariam opinionem tenet Salyc. in leg. quotiens, C. de heredib. instit. quæst. fin. Joan. de Imol. in leg. bis verbi, & in leg. 1. §. si ex fundo, ff. de heredib. instit. Alexand. in leg. nam quod, §. non omnis, ff. ad Trebellian. Jason. in autbent. novissima, C. de inoffic. testam. Guilliel. Bened. in rept. capit. Raynuntius, iu verbo delinquens, 1. de testam. &

tros que ouiesse, o ordenasse dellos en otra manera qualquier; eñonce, maguer se querellasse el fijo, non podria quebrantar el testamento. Mas si aquella parte le dexasse en el testamento, non como a heredero, mas como en razon de manda, estonce podria quebrantar (3) tal testamento. E esto se entiende, si el fijo non rescibiesse aquella parte que le era mandada. Ca, si la reci-

biesse, (4) e non lo protestasse, (5) diziendo, que le fincasse en saluo la querella (6) que auia de tal testamento, non podria despues quebrantarlo. Por si el padre non fiziesse testamento, e partiesse (7) lo que ouiesse entre sus fijos, faziendo codicilo, o alguna eseritera, en que mostrasse su voluntad; maguer en tal eseritura non dexasse al fijo, aquella parte que le mandaua, esso

& huic opinioni faret ista L. partitarum in verbo isto, & inferius cum subdit *mas si aquella parte le dexasse en el testamento non como a heredero, &c.* & hanc conclusionem, quod filius debeat institui multipliciter limitat Guiljelm. ubi supra vide ibi per eum per totam illam partem, quærit etiam Bald. in *capit. per tuas, de probation.* de quaestione quam dicit tunc esse de facto si primo pater instituat aliquem tanquam verum filium ex uxore, & postea mutavit testamentum, & instituit eum in modica quantitate, non nominando ipsum, ut filium, sed tanquam nutricum in domo: nunquid possit tanquam præteritus rumpere testamentum? Vide ibi per eum qui arguit ad partes, & relinquit indecisam: quia pendeat de facto: & quia erat quaestio multum ardua, & de isto dicto Bald. meminit Alexand. *consil. 87.* incipit in *causa mora* contra Angel. 3. vol. Adverte etiam quod filia potest institui in dote, gloss. in *leg. 3. §. sed utrum, ff. de minor.* & est communis opinio, prout attestatur Alex. in *dist. consil. 179. §. vol. colum. penult.* & in *consil. 168. eod. §. vol.* & quid si testator in codicillis declarat, quod id quod reliquit filio in testamento, valeat iure institutionis? Bald. in *leg. non codicillam, C. de testam.* vult, quod non sufficiat, quod multum nota, & fortè, secundum leges regni quando testamentum fuit nuncupativum: & in codicillis interuenerunt tot testes, quot in testamento, contrarium esset dicendum, quid autem si pater substituat filio vulgariter dicendo, si filius meus hæres non erit, talem substituto, an tunc filius dicatur præteritus, vel institutus? Vide Bald. post gloss. & Bart. in *leg. antequam, C. communia, de successione.* Quid autem si pater reliquit filia centum, neque dicit iure institutionis: & prohibuit eam plus petere, vel habere: nunquid filia dicatur præterita? Bald. dicit quod non in *leg. si adulta, C. de heredit. action.* cum videatur reliquisse animo compensandi cum legitima, allegat, *L. si debitor, ff. ad legem falcidiam*, alii etiam tenuerunt cum Bald. ut refert Guiljelm. ubi supra in tertia limitatione: Salycet. tamen tenet contrarium in *dist. leg. si adulta*, & sequitur Guiljelm. & videtur verius, & probatur apertè in ista L. partitarum, quid autem si pater diceret, relinquo centum filio meo, iure falcidiae, an importet idem quod tit. institutionis? Gloss. dixit quod sic, in *leg. si patronus, §. 1. ff. de donation.* super verbo *de illo*, quam ad hoc allegat Bart. in *leg. fin. ff. de pecul. legat.* quæ hoc non probat: sed tantum probat quod etiam legitima debita iure naturæ dicitur falcidia, dictum Bart. tendit ad suam opinionem, quod satis dicitur relinqui iure institutionis, quando relinquitur pro legitima, & secundum hoc inducit illam gloss. satis tamen placet dictum Bart. cum testator diceret relinquo iure legitime, quod videtur tit. institutionis, ex quo se refert ad jus, quod debet relinqui: legitima, & non ad legitimam tantum iure legati: & adde quæ dicam *infra ead. L. in gloss.* super parte *como a heredero.*

(3) *Quebrantar.* Dicendo de nullitate contra testamentum: cum tale testamentum, in quo deficit institutio filii est nullum, ut in *authent. ut cum de appellat. cognos. §. aliud quoque capitulum, & §. siue igitur, col. 8.*

(4) *Ca si la rescibiesse.* Adde *L. si pars, §. fin. & L. nihil, & L. penult. & fin. ff. de inoffic. testam. & L. si ex modica, §. fin. cum L. sequen. ff. de bonis liber. & Bald. in leg. 1. col. fin. vers. item pone filio legatum, C. de iure fisci, lib. 10. & limita, nisi tale legatum recepisse, ut alii, illico restituere: ut habetur in *dist. §. fin. qui text.**

secundum Angel. ibi allegatur pro casu quod filius exheredatus, vel præteritus relictus executor in testamento, licet acceptet fideicommissariam, non excluditur proinde à iure querelandi, vel dicendi nullum, & hoc dicit ibi Angel. quod tenebat Bald. ipso Angel. audiente, idem tamen Angel. ibi tenet contrarium volens, quod si ex hac acceptance inducatur agnitio, & approbatio testamenti, licet non acceptet fideicommissariam, ut quærat sibi, sed ut impleat votum testantis: mihi vero magis placet opinio Bald. cum enim ex causa præteritionis, vel exheredationis rumpatur testamentum quoad institutionem, non quoad legata, & cætera in testamento contenta: ut in *authent. ex causa, C. de liber. præter. & infra isto tit. L. fin.* possunt ista stare simul agnoscere testamentum quoad executionem relictorum, & impugnare quoad institutionem, & quia videtur pro hoc casu in *dist. §. fin.* ubi etiam Paul. inclinatur in opinionem Bald. allegans pro eo determinationem, Joan. Andr. in *addit. ad Specul. tit. de instrum. edition. §. nunc vero aliquis in addition.* quæ incipit *admittatur.*

(5) *E non lo protestasse.* Not. hoc de protestatione, quia non ita exprimebatur clare in LL. de quibus ista sumpta est, & induci potest ad quaestione de filio recipiente rem à patre sub certo gravamine, quæ tamen erat res antiquæ majoris, quod ex hoc sibi filius præjudicet, de qua quaestione vide quod not. Bald. in *cap. unico, de feud. guardia. §. fin. versic. modo quæro*, ubi dicit: quod si talis recognitio fiat per errorem, vel impressionem, aliter quam more solito, non nocet sibi, neque posteris, & dicit etiam Bald. in *cap. 1. qualiter jurare debet vass. dom. fidei.* quod nova iuramenta extorta contra antiquam consuetudinem præsumuntur impræsiua, quod tu nota.

(6) *La querella.* I. jus dicendi nullum, quia non fuit relictum iure institutionis, ut in *dist. §. aliud quoque capitulum*, vel dic, quod intelligatur proprie de querela inoficiosi testamenti: & sic quod per istam L. limitetur conclusio Doct. per dict. text. quod testamentum sit nullum, si filius non instituat, licet aliquid sibi relinquantur iure legati, vel fideicommissi: ut non procedat, quando filius simpliciter acceptavit legatum sibi relictum pro legitima: nam tunc tenebit testamentum, neque poterit rescindi per querelam, nisi protestetur, cum recipit quod saluum sit sibi jus querelæ, imò etiam ulterius probari videtur ex ista L. quod etiam si filius non acceptet legatum relictum sibi pro legitima tamen: adhuc ad rescissionem testamenti opus erit intentare querelam, & sic quod non competat sibi jus dicendi nullum, & isto casu poterit procedere opinio communior, de qua dixi supra in gloss. 2. obstat tamen ad hoc text. in *dist. §. aliud quoque capitulum*, ibi nec si per quamlibet donationem, vel legatum, vel fideicommissum, vel alium quemcumque modum eis dederint legibus debitam portionem, unde cum ista L. superius dixi (*quebrantar*) expono ut dixi supra in gloss. 3. dicendo testamentum nullum.

(7) *Partiesse.* Prosequitur nota. per Azo. *C. de inoffic. testam. in summa, colum. fin. versic. si autem non faciat pater perfectum testamentum.* & concordat cum *L. parentibus, C. eod. & L. fin. C. famil. hercis.* & vide per Alexand. *consil. 168. §. volum.* incipit ponderatis narratis in *temate, col. 2.* ubi probat, quod talis divisio non requiritur, quod fiat titulus institutionis, & quod ita debeat limitari, *dist. §. aliud quoque capitulum*, & distinguui per *dist. leg. fin.* & ita approbatur hic.

como heredero, por todo esso, non se podria querellar, para quebrantar aquel testamento. Otrozi dezimos, que dexando el padre al hijo alguna cosa en su testamento como a heredero, (8) maguer non le dexasse toda la su parte legitima, que deve auer segun derecho, por todo esso dezimos, que non podria quebrantar el testamento; mas podria demandar, que aquello que le menguava de la su parte, que deua auer, que gelo cumpliesen: (9) e los otros, que son escritos por herederos (10) en el testamento, son tenudos de lo fazer.

(8) *Como a heredero.* Approbat gloss. in leg. omnimodo, C. eodem, in verbo, vel fideicomisso, quid autem, si testator, qui per verbum relinquo aliquid, dat filio suo, adiciat quod vult, quod testamentum valeat omni meliori modo, via, & forma, &c. an per hoc substatetur testamentum, & censetur relinqui iure institutionis? Bal. notabiliter vult, quod sic in leg. quotiens, colum. 2. C. de hæredib. institut. ex eo, quod verba sunt trahenda, & aptanda personis, quibus loquimur secundum qualitates personarum, allegat, L. qui iure militari, ff. de testam. milit. & alia, quæ ibi videbis: & quia vulgares homines illiterati nesciunt vulgarizare aliud verbum, quàm relinquo, & durum, & contra æquitatem est dicere, quod verbum generale non aptetur in ea specie, in qua magis saluatur. Subdit tamen, quod si testator expressè diceret, relinquo iure legati: tunc filius esset præteritus. Et satis placet istud dict. Bald. quia consonat rationi, & L. ista partitarum non repugnat, imo confert, cum superius dixit, *mas como en razon de manda.*

(9) *Gelo cumpliesen.* Concordat cum leg. omnimodò, C. de inofficio. testam. & procedit etiam si pater, qui instituit minus legitima, prohibebat plus petere, nam adhuc agit ad supplementum, ut in §. cæterum, in autent. ut cum de appellat. cognos. & Doctor. communiter in dist. leg. omnimodò. Et si relictum minus legitima sit acceptatum. Et adde Paul. in leg. quod de bonis, §. cum fideicommissum, ff. ad leg. falcid. Item procedit hoc non solum in liberis, sed etiam in parentibus, & in fratribus instituta turpi persona, gloss. & ibi vide Jaso. in dist. leg. omnimodò, & adverte, quod licet istud jus agendi ad supplementum succedit loco querelæ, ut in dist. leg. omnimodò, non tamen tollitur quinquennio, sicut tollitur querela, ut supra proxima, & ita est communis conclusio contra Bart. in leg. si quis filium, C. de inofficio. testa. ut dixi supra L. proxima, & tradit novissimè Roder. Suar. in commento, L. fori, posita sub repet. L. quoniam in prioribus, in 3. limitatione, fol. 66. col. 3. erit ergo hoc remedium perpetuum usque ad triginta annos, etiam stante L. Taurina 63. qua cavetur actionem personalem competentem ad petendum debitum præscribi viginti annis, nam talis lex non extenditur ad supplementum legitimæ, vel ad legitimam, pro qua datur petitio hæreditatis: & ita loquendo in simili statuto concludit Philip. Corneus, consil. 274. in hac consultatione, colum. 1. & 2. in 1. volum. & Bald. in suo tractatu præscriptionum, fol. 36. col. 4. versic. 23. quæro, & istud jus agendi ad supplementum transmittitur ad hæres, ut nor. Bal. in leg. unica, §. in novissimo, C. de caduc. tollend. Salicet. in leg. scimus, in princ. versic. quæro, cum gloss. C. de inofficio. testa. Decius ubi refert aliqua consilia Alexan. consil. 81. num. 1. ut tamen excluditur hæres triginta annis, si non petat supplementum: sic excluderentur, & hæres: quia cursu talis temporis induci videtur repudiatio, ut tradit Roderic. ubi supra: cum laborat in respondendo, quomodo excludi posset lapsu temporis hæres, cum repletio fiat ipso iure, tu verò posses etiam respondere ad hoc, quod repletio etiam fit ipso iure: dum tamen petatur à parte, ut dixit gloss. notabilis in dist. leg. scimus, in princip. quam ibi approbat Alberic. Bar. & Paul. de Cast. & idem vult Bald. ibi quoad immutabilem acquisitionem, quæ non

LEY VI.

Como, aquel que otorga, o consentè en el Testamento, en que lo deshereda su padre, non lo puede defatar despues.

EN qualquier manera, que otorgasse, o consentiesse el hijo, o el nieto, en el testamento en que le oviesse desheredado; así como si le oviesse dexado manda en el, o a su hijo, (1) o a otro alguno que fuesse en su poder, e la recibiesse;

LEY VI.
tit. 3.
lib. 5.
Recop.

fit nisi per agnitionem. Solus Salicet. ibi vult, quod suppletio fiat ipso iure, & si nihil petatur à parte, & sic quod fiat purè, & non conditionaliter si petat, movetur quia si aliter diceretur, gravamen inesset: quod est contra leg. quoniam in prioribus, C. eod. neque tunc secundum eum transmitteretur ad hæredem, si supplementum non fuisset petatum, L. si ita legatum, §. illi si volet, ff. de leg. 1. tandem fatetur Salicet. quod in essentia repletionis non prodesset: nisi petatur per filium, vel ejus hæredem, in quem transmittit: & ita simpliciter transit ibi Jaso. & ut vides, opinio gloss. est magis communis, unde admirari non desino, qualiter Roderic. ubi supra dixerit gloss. illam communiter reprobari: cum Solus Salicet. reprobet eam, motus fortè fragili fundamento: illa namque tacita conditio à lege subintellecta, si filius petierit, non impedit transmissionem, ut in leg. conditiones extrinsecus, ff. de condit. & demonstra. Sed pone quod pater per via legati fecit majoriam in unum filium, & alium filium hæredem universalem instituit, & filium Monachum fortè præterivit, vel ei minus legitima reliquit: modò iste filius Monachus, vel qui aliàs vult agere ad supplementum, vult agere, tam contra illum cui fuit relicta majoria, quam contra hæredem universaliter institutum, ut suppletur legitima, an possit? Et videtur, quod sic, imò quod ab utroque repetat per textum singularem in leg. si libertus sub conditione, §. libertus, in fine, ff. de bonis libertor. neque obstat, L. 1. C. si cert. pet. quia illa procedit respectu creatorum: hic verò loquitur de supplemento legitimæ.

(10) *Herederos.* Et sic videtur velle ista L. quod onus supplementi spectet ad hæredes tantum, prout etiam vult text. in autent. ut cum de appellat. cognos. §. cæterum, sed Bart. in leg. Papinianus, §. quarta, ff. de inofficio. testam. tenet, quod debeat fieri tam ab hæredibus, quam à legatariis pro rara, & ibi respondet ad dist. §. cæterum, quod non dicat simpliciter ab hæredibus, sed subjungit secundum alias nostras leges, secundum quas debet fieri, tam ab hæredibus, quam à legatariis: ut habetur in legitima patroni: in leg. si libertus sub conditione, §. libertus, ff. de bonis libertor. Ut hic vides, L. ista partitarum loquitur simpliciter, videtur dicendum cum Salicet. post alios, quod cum legitima filis debita censetur ut æs alienum, ut in dist. §. quarta, omne æs alienum primò ab hæreditate deducetur, secundò verò ad æris alieni similitudinem legitima filii deducetur, ex residuo verò solventur legata, detracta falcidia iure institutionis hæredi debita, & per hunc modum potest dici, quod detrahatur de utroque: ubi verò portio remansura hæredi ita sit opulenta, quod sufficiat ad repletionem legitimæ filii, & pro sua falcidia: tunc integra legata solventur, & nihil eis minuetur. Et ita videtur intelligenda ista L. partitarum.

LEX VI.

Qualitercumque exheredatus consentiat testamento, ut puta legatum rescipiendo, ei, vel suo juri subjecto relicto, vel si testamentum, ut procurator, vel advocatus defendat, excluditur ab ista querela. Hoc dicit. Habuit ortum à leg. parentibus, C. eod. titul. & leg. penult. & fin. ff. eod. titul.

(1) *A su hijo.* Adde L. nihil interest, ff. eod.

se; (2) o si el fuese Abogado, (3) o Personero, en defendiendo el testamento, o alguna de las mandas que fuesen en el escritas; o consentiese en el testamento en alguna otra manera semejante destas, (4) non podria despues querellarle, (5) para quebrantar el testamento, nin deve ser oido.

L E Y VII.

Que fuerza ha el Juicio que es dado para quebrantar el Testamento.

Quebrantado seyendo el testamento por alguna de las razones sobredichas en las leyes deste Titulo, (1) tal fuerza ha este quebrantado.

(2) *Rescibisse.* Adde *L. supra proximam*, ibi, *ca si la rescibisse*, cum concordant. ibi allega.

(3) *Abogado, o personero.* Concordat cum *leg. fin. ff. eod.* (4) *Semjante destas.* Ut in *casu, L. penult. §. si bares, ff. de inoficio. testa. in verb. diversum, & versic. quid ergo, & in casu, L. si proponas, §. fin. eod. tituli. & in casu L. parentibus, C. eod.*

(5) *Querellarle.* Et in fine etiam subditur, *ni deve ser oido*, & sic exheredatus agnoscens iudicium defuncti repellitur a querela, & nihil habet de bonis testatoris, & si petat legitimam. Nam, quod dicitur, quod agnoscens iudicium defuncti, non preiudicat sibi in legitima: ut habetur in *leg. si quando, §. & generaliter, C. de inoficio. testa.* procedit, ut ibi habetur, quando filius fuit in aliquo institutus: tunc enim & si recipiat, quod fuit relictum sine aliqua protestatione, remanet sibi saluum jus legitimæ, prout novissime post alios adducit Roderic. Suar. in *repet. L. quoniam in prioribus, in nova ampliacione.* Requiritur enim tunc specifica renuntiatio legitimæ secundum Bald. & alios in *di. §. & generaliter*, & secundum Alexand. *consil. 8. volum. 3.* & vide in materia elegans consilium Petri de Anchara, *consil. 152.* incipit *plura sunt dubia*, si vero filius fuisset exheredatus, tunc agnoscens iudicium defuncti, repellitur a querela, & etiam a jure petendi legitimam, seu supplementum legitimæ, ut declarat Paul. de Cast. in *leg. Papinianus, §. si conditioni, ff. de inoficio. testamen.*

L E X VII.

Rupto testamento per sententiam, quæ transivit in rem iudicam hæredis institutio remanet nulla, & succedunt venientes ab intestato: legata tamen, & libertates valida remanent. Hoc dicit.

(1) *Deste titulo.* Sive ex causa exheredationis, sive ex causa præteritionis, ut supra eod. *L. 1. & in autent. ex causa, C. de libe. preste.* & quod hic dicit, *quebrantado*, intellige, *largo modo*, ut procedat etiam evacuato, seu annullato testamento ex causa præteritionis.

(2) *Pierde.* Adde *L. Papinianus, §. fin. ff. eod. & L. mater decedens.*

(3) *Fijo, o nieto.* Adde *L. mater decedens, ff. eod.*

(4) *Segun derecho.* Non aperit quam partem, intellige ergo de ea quam habiturus esset ab intestato, secundum opinionem Yrnerii, de qua per gloss. in *di. leg. mater decedens*, quam approbant ibi Alberic. & Paul. de Cast. & satis hoc vult *L. ista partiarum cum rescisso testamento, & redacto ad causam intestati*, de jure debent filii in viriles partes succedere.

(5) *El fijo.* In patre vide *L. 11. ad fin. supra tituli. 1.* & quid in fratre præterito, vel exheredato turpi persona instituta? Bald. in *leg. fratres, in 3. quest. C. de inoficio. testa.* tenet, quod idem erit: & quod legata conserventur Ang. verò in *autent. ut cum de appellat. cognos. §. fin. colla. 8.* & Imol. in *leg. filio præterit.* tenet contrarium, quia cum istæ *LL.* sint correctoriæ, & solum loquantur in filiis, & parentibus, non debent extendi ad fratres: & sic isto casu

brantamiento, que luego que la sentencia es dada por el Juez, para quebrantarlo, si non se alçare, o alçandole, si fuere dado el juycio del alçada contra el heredero; contra quien fuere dada, pierde (2) por ende aquella parte en que era etiablescido por heredero. Fuera ende, si fuese fijo, o nieto, (3) del que fiziesse el testamento. Ca efronce este atal, maguer se quebrantasse el testamento por querella de alguno de sus hermanos, aura la su parte, que deuia aver segun derecho. (4) Orrosi dezimos, que como quier que el fijo, (5) o el nieto, que fuesse desheredado (6) en el testamento, lo quebrantasse (7) por algunas de las razones sobredichas, con todo esto, las mandas

R

das

rumpentur etiam *L. Papinianus, §. fin. ff. de inoficio. testa.* idem tenet Paul. de Cast. in *leg. si patroni, §. fin. ff. ad Trebell.* ubi etiam idem tenet Alex. *col. penult.*

(6) *Desheredado.* Vide, quæ dico in gloss. sequenti, & quid si pater, vel mater prætereat filium, quem ignorabat habere, an procedat ista *L.* & dict. *autent. ex causa* in hoc fuerunt contrariæ opiniones, de quibus latè vide per Alexan. in *di. autent. ex causa, colum. 10. 11. & 12.* ubi concludit æquiorum esse opinionem Bartol. & aliorum tenentium, quod tunc legata non conserventur cum limitationibus Angel. quas ibi refert, sed veriorum esse opinionem contrariam in puncto juris, quæ fuit Bald. & aliorum, vide ibi latè per cum.

(7) *Lo quebrantasse.* Sive per querelam, sive per jus dicendi nullum, vel per bonorum possessionem contra tabul. sic etiam Docto. communiter intelligunt *tex. in §. si ve igitur, in autent. ut cum de appellat. cognos.* dum loquitur de rescissione, ut accipiatur diversimodè, id est, ipso jure, quando à principio testamentum fuit nullum. Et de rescissione per remedia rescisoria, quando fuit validum, facit *text. cum gloss. in leg. 2. ff. de offic. proconsul. & satis hoc probatur in leg. 11. tituli. supra proximo, ad finem legis, verbum enim semel positum aliquando propriè, vel impropriè ponitur, gloss. in di. L. 2.* & sic etiam si filius in potestate prætereatur, conservantur legata per istam legem, & per dictam authenticam *ex causa*, & in corpore, unde sumitur, licet Oldrald. *consil. 138.* incipit, *thema tale est.* Durandus habens quatuor filios in prima questione contrarium tenuit per fundamenta, quæ ibi videbis: & tenuerunt etiam alii Docto. antiqui, inter quos fuisse videtur Azo. *C. de inoficio. testam. in summa, colum. penult. versic. hodie autem non videtur.* Et fundamentum istorum est, quia cum tunc legata non pendeant ab institutione per se ipsa detecta nullitate subsistere non possunt, & quod *tex. in di. §. si ve igitur*, dum tract. de conservatione legatorum, non loquitur de præteritis, sed de exheredatis, vel de emancipatis præteritis, qui laborant in rompendo per contra tabulas, magis communis opinio tamen est in contrarium, secundum Alexand. in *di. autent. ex causa, colum. 10. versic. extra gloss. est videndum*, qui respondet motivis antiquorum, & Joan. de Imol. qui tenuerunt contra communem, & sustentat opinionem communem, ista tamen *L. partitar.* videtur velle, quod tunc legata, & cætera hic contenta conserventur, quando fuit filius exheredatus, patet expressè, cum dicitur *que como quier que el fijo, o el nieto fuere desheredado.* Et sic apertè videtur approbare opinionem Azo. & Oldraldi, & aliorum antiquorum nisi sustentando communem opinionem dicas, quod istud verbum, exheredatio, large sumitur pro exclusionem ab hæreditate facta tacitè, vel expressè, prout respondet Bartol. in *leg. filio præter. colum. 2. ff. de injust. rupt.* & quia negari non potest, quin ista *L. & di. §. si ve igitur, in versic. fin autem hac observata*, habeant locum, quando filius fuit exheredatus à patre sine expressione causæ, quod tunc legata conserventur, ut dicit gloss. in *di. autent. ex cau-*

sa

das (8) que fueron y escritas, e las libertades, que fueren y mandas, e otorgadas a los siervos, non se embargan, nin se desatan por esta razon. E sobre todas las razones que auemos dichas en este Titulo, dezimos que el yerro que el padre pusie al sijo en el testamento para desheredarlo, quel heredero que estableciere, es tenuto de lo probar, así como diximos en el Titulo (9) de los Desheredamientos.

TITULO IX.

De las Mandas, que los omes fazen en sus Testamentos.

Mandas fazen los omes en sus testamentos, por sus animas, o por fazer bien a algunos, con quien han deبدو de amor,

LL. del tit. 4. lib. 5. Recop.

sa, ubi latè hoc probat Bart. *versic. expediti sumus de contrariis circa verbum præteritionis*, & quia L. prima, supra isto titu. equiparat exheredationem perperam factam, & præteritionem, & ita est quod exheredatio facta sine causa, tanquam solemnis haberi debet pro præteritione paterna, L. non putavit, §. non quavis, ff. de honor. possess. contra tabul. ergo ista L. & di. §. siue igitur, habent locum in præteritione paterna, quæ ut largo modo dixi, dicitur exheredatio: & quia hoc expressum habemus in patre exheredato à filio sine causa, quod conserventur legata, & cetera præter exheredationem, in leg. 11. titu. 7. supra eadem partit. igitur idem dicendum in filio non ritè exheredato, vel præterito, & hoc videtur tenendum: quid autem si pater fecit testamentum, in quo filium præterit: & neminem heredem instituit, an habeat locum ista L. & di. *authen. ex causa*, gloss. in leg. 1. §. fin. ff. de vulgar. & pupil. vult, quod non, quam ibi not. Bart. & sic, quod *authen. ex causa*, non habeat locum, quando quis fecit testamentum, & nemo in eo fuit heres institutus. Et idem tenet Bart. allegans di. gloss. in di. §. siue igitur, & Alex. post alios in di. §. fin. & idem si testamentum sit nullum ratione non recte institutionis, ut in *quæst. Angel. in L. Gallus*, §. ille casus, ff. de liber. & posthum. hodie tamen per leg. ordina. titu. de los testamentos, L. 1. etiam nemine instituto, conservantur legata, & alia in testamento contenta, & sic non procedit dispositio illius gloss. & cum L. ibi dicit, *quebrantassi*, intellige quoad institutionem, ut in di. *authen. ex causa*, de qua sumpta est, sed est pulchrum dubium, an saltem quoad quintam partem, in qua poterat in tu extraneus, filio exheredato, vel præterito, conservabitur institutio? Et videbatur, quod sic per textum in leg. filium, §. sed si portio, ff. de legat. præstan. contra tabul. bono. poss. peti. tu dic, quod in nullo conservabitur quoad institutionem, quando exheredatio non fuit ritè facta, vel filius fuit præteritus, qui erat in potestate, vel si erat emancipatus, fuit præteritus sine causa, quia cum istis casibus testamentum sit nullum, ut not. gloss. in *authen. de heredib. §. falsid.* §. exheredatos, in nullo tenebit quoad institutionem, & hæreditas æquis portionibus veniet ad liberos, & successores ab intestato, si verò exheredetur filius, vel præteratur causa inserta, & sit emancipatus, est majus dubium. Cum tali casu tenebat testamentum, & opus erat remedio recisorio. Sed etiam adhuc videtur idem dicendum in isto casu, & ita probatur in di. §. siue igitur in princip. & in *versic. si tales*, nam rupto testamento, quia causa non est probata, testamentum redditur nullum quoad institutionem, & hæreditas æquis portionibus deveniet ad liberos, ut ibi habetur, & ita vult Alexan. in di. *authen. ex causa*, col. fin. *versic. limitatur etiam ista authen.* & adde Bald. in leg. & in *epist. C. de fideicom.* dum tenet, quod etiam si pauperes sint instituti, filio præterito, præteritus filius dicit testamentum nullum: & pauperes instituti nihil consequentur, *allega. di. authen. ex causa*.

(8) Mandas. Extende etiam in legatis relictis sub falsa demonstratione, juxta leg. si non designata, C. de fals. causa adjell. lega. secundum Salicet. ibi, licet ibi contrarium voluit Angel. & opin. Salicet. approbat Alexan. in di. *authen. ex causa*, colu. antepen. Utrum autem legata relictà filio præterito, qui testamentum rupit, debeantur? Gloss. movit istam quæstionem, in leg. maximum vitium, C. de libe. prate. super verbo, totius substantia: & ponit

opiniones, non se firmans, Bart. in leg. filium, §. 1. ff. de legat. præstan. refert, quod Marti. Silla. disputavit hanc quæstionem, & tenuit, quod non debeantur ei, qui impugnavit testamentum: cujus opinionem tenet ibi Bart. quem videas plenius in hoc loquentem, & idem tenentem in di. *authen. ex causa*, colu. 9. & in princ. 10. & ista opin. Bar. tenetur per Alexan. post alios quamplures per eum relatos, in di. leg. maximum vitium, ad fin. quid etiam, si unus ex filiis esset institutus, & ab eo legatum relictum, & alii præteriti, vel exheredati rumpant testamentum: an tale legatum debeatur ab omnibus, vel solum ab instituto? Vide text. cum gloss. in leg. nonnullam, §. 1. ff. de legat. præstan. quid etiam si testator fecerit primum testamentum validum, & secundum fecit invalidum propter vitium præteritionis: utrum hoc casu heredes scripti in primo testamento renebantur prætere legata relictà in secundo? Bart. in leg. si jure, ff. de legat. 3. simpliciter tenet, quod sic volens, quod *authen. ex causa* etiam habeat locum in isto casu: contrarium tamen tenet Angel. in *consl.* 186. incipit *berta*, habens virum motus ex eo quod di. *authen.* & in corpore, unde sumitur, corrigit jura antiqua eo casu, quo rupto testamento, vadit hæreditas ad succedentes ab intestato. Ergo cum sumus in correctoriis, non debet fieri extensio ad similem casum. Et istam opinionem Angel. post alios sequitur Alexan. in di. *authen. ex causa*, col. fin. limitans post Bar. nisi in secundo testamento esset clausula codicillaris, licet in hoc contrarium etiam tenuit Bald. in leg. si filius, qui in potestate, in ultimo di. ff. de libe. & posthu. & in di. *authen. ex causa*, colu. 12. *versic. 5. quaro*, & Joan. de Imol. in *cap. cum esset*, de testament. 5. *ebarta*. Quid autem in donationibus causa mortis, an conserventur similiter sicut legata? Vide Bald. quod sic in leg. licet, ad fin. C. de pass. vide etiam Bald. in leg. 2. col. 3. C. quib. res judi. non nocet, & Bar. in di. *authen. ex causa*, colu. antepenul. de substitutione pupillar. vide leg. 10. titu. 5. supra ead. partit. ubi etiam vide, quæ dixi in exemplari substitutione, de fideicommissio universali, an conservetur? Bart. tenet, quod sic in in leg. ita tamen, §. quotiens, ff. ad Trebellian. post gloss. ibi, & idem tenet Bald. in di. *authen. ex causa*, col. 10. *versic. 2. oppono*: & ibi dicit, quod filius habebit legitimam, & reliquam vigore fideicommissi restituat, & hanc dicit communem opinionem Alexand. in di. *authen. ex causa*, col. 5. & in di. §. quotiens, colu. 4. dicit, hanc esse magis communem opinionem, moventur ad hoc Docto. quia per di. *authenticam* cetera firma manent, & appellatione cæterorum venit fideicommissum universale, ut in di. §. quotiens, & L. si servum, §. 1. ff. si quis omiff. caus. testa. & hoc videtur tenendum etiam stante ista L. partitarum, quæ non ita largè dicit de cæteris in testamento contentis, & suppleri debeat in hoc per alias LL. juris communis, quibus ista noluit derogare, & benè confert ad hoc L. 11. in fine, supra titulo 1. ibi cum dicit (*mas las mandas, e las otras cosas*) & do aliis etiam, quæ veniunt sub appellatione cæterorum, vide per Bald. in di. *authen. ex causa*, colu. 10. *aliam etiam limitationes ac istam leg. & di. authen.* vide per Guiliel. Benedic. in *repetit. cap. Raynuntius*, de testam. in verbo, in eodem testamento relinquens, fol. 227.

(9) En el titulo. Vide in leg. 4. & 10. supra tit. 1.

TITULUS IX. DE LEGATIS.

amor, o de parentesco. E pues que en los otros Titulos ante deste fablamos de los herederos, que heredan todos los bienes de aquellos que los establecieron. E otrofi de los deshcredamientos, que se fazen a derecho, o a tuerto, contra aquellos que deuen heredar. Queremos aqui dezir, de las mandas que dexa el testador, de cosas señaladas, en su testamento. E mostrar, que cosa es Manda. E quien la puede fazer. E quien non. E en que manera. E de que cosas. E como se puede reuocar, o desatar. E quien la puede demandar, despues que fuere fecha. E en que tiempo. E en que lugar.

L E Y I.

Que cosa es Manda, e quien la puede fazer, e a quien, e en que manera.

Manda, es una manera de donacion, (1) que dexa el testador en su testamento, o en codicillo, a alguno, por amor de Dios, o de su anima, o por fazer algo aquel a quien dexa la manda. Otra donacion fazen, a que dicen en latin, donatio causa mortis; que quier tanto dezir, como cosa que da el testador a otro, cuydandose morir. E deste fablamos en el Titulo de las Donaciones. (2) E puede fazer tal manda, o tal donacion, todo ome que ha poder de fazer testamento, o codicillo. (3)

Partida VI.

L E X I.

Legatum est quedam donatio in testamento, vel codicillo relicta, & potest legari ei, qui potest hæres institui. Item si legatarius non sit capax tempore testamenti sufficit quod sit capax, & liber tempore mortis testatoris. Hoc dicit.

(1) *De donacion.* Adde *L. legatum, ff. de legat. 2. & insit. de lega. in princ.* ubi etiam additur ab hærede præstanda. Quid autem si ipse testator in vita rem legatam tradat legatario: an tunc transeat in novam donationem, & incipiat esse donatio inter vivos? Dynus voluit, quod sic: Rayner, quem sequitur Alberic. in *dist. leg. legatum*, tenet contrarium, imò quod adhuc retineat suam naturam legati, vide ibi per Bartol. distinguentem, an solvat simpliciter, vel exprimendo ex causa legati.

(2) *En el titulo de las donaciones.* In *leg. fin.*

(3) *Codicillo.* Adde *L. 2. ff. de legat. 1. & L. tam is, ff. de donat. caus. mort.* prohibitus ergo testari, vel codicillari non poterit legata, vel fideicommissa relinquere: unde Cardinales qui non possunt testari, nisi de licentia Papæ, secundum consuetudinem Romanæ Curie, ut voluit Hostien. in *summa, titul. de pœnit. & remis. §. cui consistendum, versic. cui autem*, debent vel Episcopi de rebus Ecclesiæ intuitu acquisitis, ut in *cap. 1. de testam.* non poterunt legata, nec fideicommissa de talibus rebus relinquere, de qua materia, vide notabile consilium Socii. 3. vol. consil. 91. & Socii junioris, consil. 89. 1. vol.

(4) *Por herederos.* Adde *§. legari insit. de lega.*

(5) *En el titulo de los testamentos.* Vide in *leg. 13. cum sequentibus.*

(6) *En el titulo de los establecimientos de los herederos.* Vide in *leg. 3. & 4. & 5.*

(7) *Muriessse.* Adde *L. si mihi, & tibi, §. regula. ff. de legat. 3. 1. & L. servus ejus, ff. de acquir. hered. & L. si cognatis, ff. de reb. dub. & L. si deportati seruo, ff. de legat. 3. 1. respon. & L. non intelligitur, ff. de jur. sisci, §. 1. & gloss. in *dist. leg. si cognatis*, & approbatur hic opinio illorum qui in legatis dicebant capacitatem spectandam in legatario tempore mortis, ut tradit Lucas de*

Otrofi dezimos, que a todos aquellos puede ser dexada manda, que pueden ser establecidos por herederos: (4) e quales son los que pueden esto fazer, e quales non, mostramos cumplidamente en las leyes que fablan en esta razon, en el Titulo de los Testamentos, (5) e en el Titulo de los Establecimientos de los herederos. (6) Pero dezimos, que maguer acaciesse, que alguno ouiesse tal embargo en el tiempo que le mandassen algo en el testamento, que estonce non lo pudiesse auer de derecho, si en el tiempo que muriesse (7) el testador fuesse libre de aquella razon que gelo embargava, non deue perder la manda qua le fue dexada, ante la deue auer.

L E Y II.

Quando muchos herederos son establecidos en el Testamento, como el vno dellos puede auer la manda que le dexasse el testador, maguer non quisiesse ser heredero.

Muchos herederos de so vno dexando alguno en su testamento, si mandasse alguno dellos señaladamente alguna cosa, demas que a los otros herederos, dezimos que este aral, maguer desamparasse la heredad del fazedor del testamento, que deue auer por razon que era establecido por heredero con los otros, non se le embarga porende, que non aya la manda (1)

R 2

de

Penna, in leg. 1. C. de delato. lib. 10.

L E X II.

Pluribus hæredibus in testamento relictis si uni eorum testator singulariter aliquid legat, & is velit hæreditatem, repudiare potest, sed nihilominus legatum habebit nisi testator prohibuit legatum repudianti hæreditatem. Hoc dicit.

(1) *La manda.* Concord. cum *leg. qui filiabus, §. fin. cum leg. sequenti, ff. de legat. 1. cod. tit. L. filio quem pater. & cum leg. miles, §. pro parte, ff. de legat. 2. & cum leg. cum responso, C. de legat. & istud est utile quando hæreditas est multum implicata, & hæres institutus vult potius prælegatum: quia lites execratur, secundum Bald. & Joan. de Imol. in *dist. §. fin.* hinc orta fuit decisio, *L. Taur. 21.* quod filius melioratus in tertio, & quinto bonorum potest acceptare meliorationem, & repudiare hæreditatem: & habetur etiam in *leg. 29. de dote & & aliis donationibus*, tamen in casu, *dist. leg. 21. detrahitur pro rata æs alienum*, sive melioratio facta fuerit in certa re, sive in certa parte bonorum, & in hoc est illa *L. singularis & notanda*, & bene facit, *L. si quis servum, §. fin. cum leg. sequenti, ff. de lega. 2.* & certe quando melioratio est in quota bonorum, satis ratio suadet, quod melioratus pro rata teneatur ad debita, cum bona dicantur deducto ære alieno, *L. subsignatum, §. bona, ff. de verbor. signific. L. mulier bona, ff. de jur. dot.* quando vero fuit melioratus in re certa, non militat ista ratio: & cum sit legatum rei particularis, legatarius non videbatur teneri ad debita, argu. *L. 1. C. si cert. pet. & bene confert, quod not. Bart. in leg. fin. ff. de usufruct. lega. versic. quero quid si legatur*, ubi dicit, quod si legatur tertia pars bonorum mobilium, & immobilium, videtur legatum certarum rerum: quia jura, & actiones non continet, & sic talis legatarius non debet gravari oneribus creditorum, ut in *§. si quis una, insit. de fideicommiss. hered. L. si hæreditatem, §. 1. ff. mand. & in donationibus donatarius non obligatur creditoribus hæreditariis. Sed hæres donatoris, *L. aris, & L. si pater, C.***

de la cosa señalada, que le dexo el testador. Fuera ende, si le fuesse defendido señaladamente en el testamento, que non ouiesse la manda, (2) si dexasse la herencia; non queriendo ser heredero della.

L E Y III.

Como, el fazedor del Testamento, puede obligar a aquellos a quien manda algo en el, que den a otri, fasta en aquella quantia que les dexa.

Puede el testador mandar, e obligar en su testamento, o cobdicio, a aquel que establesiere por su heredero, (1) que de, o pague al-

guna cosa a otri. Esse mismo mandamiento puede fazer todo ome, a aquellos que han derecho de heredar lo fuyo si muriere sin testamento. (2) E estos herederos lo deuen cumplir, luego (3) que son apoderados de la herencia del finado. E aun dezimos, que si el testador mandasse a alguno de aquellos a quien el ouiesse dexado de lo fuyo señaladamente, que de aquello, que le mandaua, que diesse alguna cosa a otri; tenudo es de lo cumplir, (4) fasta aquella quantia, (5) que montasse aquello que el auia dexado por manda. E non tan solamente son obli-

ga-

C. de donation. & L. 2. C. de revocan. his qua in fraud. credit. aliena. sunt, quod procedit nec dum in donatione rei particularis, sed etiam in donatione tertiarum, vel quintarum partis bonorum prout late consuluit Decius, consil. 237. incipit in casu proposito, & forte ratio illius decisionis fuit, quia cum omnia bona, excepta quinta parte, sint legitima filiorum, iuxta LL. hujus regni, si legatarius, vel donatarius partis bonorum haberet talem partem liberam ab onere creditorum, filiis fieret præjudicium in sua legitima, ex qua deberent solvere creditoribus: cum legitima intelligatur deducto ære alieno, L. Papinianus, §. quarta, ff. de inoffic. testam. Et ideo ne fiat præjudicium filiis in legitima legatarius, vel donatarius tertiarum partis, vel quinta bonorum in effectu tenetur ad debita, quia debet prius detrahi omne æs alienum, ut tradit Paul. de Cast. in dist. leg. si quis servum, §. fin. sicut enim revocantur legata propter æs alienum, ut in leg. fin. §. licentia, C. de jur. deliber. sic etiam revocantur propter debitum bonorum subsidium, L. ex falso, versic. unde scio, ff. de hered. instit. & not. gloss. in dist. leg. 1. C. si cert. pet. quæ ratio ita militat, si tertium, vel quintum assignetur in omnibus bonis, sive in certa rei particulari. Et hæc not. pro declaratione, & intellectu, dist. leg. Tauri, & eorum, que tradunt Doct., in locis de quibus supra, nam ubi cessaret istud præjudicium in legitima filiorum: si donaretur, vel legaretur certa res, tunc nihil detraheretur de re donata, vel legata ratione æris alieni. Sed heres teneretur, quando hæreditas esset solvendo, nam si non esset solvendo, tunc procederet, quod habetur, in dist. leg. fin. §. si præfatam, versic. licentia, C. de jur. deliber. non ergo est dicendum, quod dist. leg. Taurina, corrigat, LL. juris communis, & dicta Doct. prout in hoc dixit quidam ex interpretibus dictarum, LL. Tauri, imò ejus dispositio conformis est cum jure communi, & cave ne decipiaris, cum legeris dictum consilium Decii: cum vult, quod de donatione tertie, vel quartæ partis bonorum non detrahatur æs alienum pro rata: sed quod totum onus spectet ad heredem: quia hoc esset falsum, & contra text. in dist. leg. si quis servum, §. fin. cum leg. sequenti, & contra gloss. ibi communiter approbatam: que licet loquatur in legato, idem est dicendum in donatione, cum legatum sit donatio, supra eodem L. 1. & quia est eadem ratio: cum bona intelligantur deducto ære alieno, & Bart. quem ad suum propositum allegat Decius in dist. §. fin. non negat, imò assentit, quod de tali legato deducendum sit æs alienum, & quando facit differentiam in legato omnium bonorum, & partis bonorum est, respectu Trebellianicæ, & respectu deducendi pro rata æs alienum, ut in legato omnium bonorum, intelligatur non deducto ære alieno. Et sic universaliter transeant in eum debita, & credita: secus autem in legato partis bonorum, ut tunc deducatur æs alienum.

(2) Que non ouiesse la manda. Adde L. sed si non, ff. de legat. 1. cum LL. sequentibus. quas vide.

L E X III.

Possum gravare heredem meum ex testamento, vel

ab intestato aliquid alii dare, & etiam legatarium, utque ad legati valorem, sed si filium majorem decem annorum cum dimidio exheredo, ei dato substituto pupillariter non possum substitutum in aliquo dando gravare. Item heres heredis, vel legatarius tenetur sicut is cui successit. Hoc dicit.

(1) Su heredero. Adde L. 1. §. sciendum, & L. si ita fuerit, ff. de legat. tertio, & instit. de legat. in princ.

(2) Sin testamento. Adde dictam leg. si non fuerit, & L. si quis, & L. conficiuntur, in princ. ff. de jur. ceditio. à filio tamen præterito, licet suus hæres erit, fideicommissum relinqui non potest, L. ex filio, & ibi vide Bart. ff. de legat. tertio, L. quidam, C. de fideicommiss. dicebat tamen Bald. in leg. 1. C. de bonor. possess. contra tabul. in 2. oppos. quod si testator gravat præteritum sub conditione, si hæreditas ad eum pervenit, quod valet: secus si eum non putat successurum, & tamen gravat, argu. L. sed si sic, ff. de legat. 3. quod dictum videtur contra dist. leg. ex filio, & idem Bald. contrarium ibi voluit, quia ex quo præteritus nominatim est gravatus, non tenet legatum, neque conservaretur per audent. ex causa, & L. fin. supra tit. 1. Si tamen generaliter gravaret venientes ab intestato, ut puta, si apposuit clausulam codicillarem, tunc præterito succedente, valeret etiam legatum. Et idem vult Angel. in dist. leg. 1.

(3) Cumplir luego. Nam hæreditatis additio moram legati quidem petitioni facit licet celsioni dici non, L. heredibus, ff. quando dies legat. ced. & rei legatæ vere dominium transit ab adita hæreditate, & quæ rei legatæ accedunt, L. si tibi homo, §. cum servus, ff. de legat. 1. & ibi vide per Bart. quid de fructibus, & accessibus rei legatæ ante aditam hæreditatem, & vide etiam in materia Bart. late. in leg. in fideicommissaria, in princ. ff. ad Trebellian. & L. si quis bonorum, & ibi Bart. Ang. & Imol. ff. de legat. 1. & Bart. & Imol. in leg. servo legato, in princ. ff. de legat. 1. & Bald. in leg. grege, ff. de legat. 1. & in leg. fin. §. sed quia, C. communia de legat.

(4) Tenudo es de lo cumplir. Adde dist. leg. 1. §. sciendum, ff. de legat. 3. & L. ab eo, C. de fideicom.

(5) Fasta aquella quantia. Adde L. 6. infra eod. nam in eo quod excedit, non tenet gravamen, ut in dist. leg. ab eo, & in leg. cum quis uxori, §. 1. ff. de dot. præleg. & L. fatta, §. si Titius, ff. ad Trebell. quid autem de fructibus, quos habuit: an etiam in illis possit gravari? Videtur quod sic, ut in dist. §. 1. & ibi vide Bart. hoc intelligentem, quando constaret hoc fuisse de mente testatoris, alias secus, ut in leg. quod bis verbis, in princ. ff. de legat. 3. & adde L. filius familias, §. apud Marcellum, ff. de legat. 1. & L. sicibus, §. titia, ff. de alim. & cibar. legat. & text. not. ubi vide gloss. fin. & ibi Paul. de Cast. in leg. quod de bonis, §. quod avus, ff. ad leg. fal. & ad istam L. adde etiam, L. Imperator, §. si centum, ff. de lega. 2. ubi ponit regulam, quod oneratus in quantitate non potest ultra gravari, quam sit quantitas, & ejus usuræ, & L. si cui, ff. de fideicommiss. libert. & eod. tit. L. generaliter, §. si quis alienum, ubi bonus text. in leg. si debitor. in princ. & in §. in fideicommissaria, & in istis LL. habetur una limitatio in ista materia, ut procedat,

gados a cumplir esto que diximos, los sobredichos en esta ley, mas aun los herederos dellos. (6) Fuera ende, si el testador desheredasse su hijo menor de catorze años, e mayor de diez años, e medio, (7) por alguna razon derecha; e estableciesse a otro por heredero del moço, en los bienes que le viniessen de parte de su madre, en tal manera, que si el moço muriesse ante que fuessse de edad de catorze años, esse que

fuessse establecido por heredero, lo heredasse; e mandasse a este atal, que de los bienes que heredasse del moço, diessse alguna cosa a otro: tal mandamiento como este non obliga al substituto, (8) nin es tenuto de lo cumplir. Ca aßaz abonda (9) al padre, de poder desheredar su hijo, e establecer otro por heredero en lugar del, en los bienes que el hijo gano de otra parte.

LEY

dat, quando quantitas cum quantitate compenfatur, secus si cum specie propria, veluti si pecunia accepta, rogatus sit servum proprium manumittere, vel rem propriam quanquam majoris pretii restituere: nam legato percepto, tenetur: & si plus res sua, vel servus valeat, ut *infra eod. l. 6. & in dist. §. si centum, & in dist. LL. ff. de fideicommissis.* & idem dicendum si legaret speciem propriam animo compensandi cum debito, quod legatario debetur: nam legato percepto, non poterit legatarius dicere, quod species sibi legata valet minus, quam quantitas sibi debita: & quod ideo petit residuum, gloss. not. in leg. creditorem, ff. de legat. 2. quæ ad hoc allegat, dist. §. si centum, & illam gloss. dicit ibi singulariter notandam Rapha. Cuma. & Joan. de Imol. dicit eam mentem tenendum, cum qua secundum eum traufent Dinus, & Bartol. idem tamen Joan. de Imol. sub dubio forte dicit, quod dict. gloss. videtur contra L. civitatibus, §. fin. ff. de legatis 1. cum ibi not. Paul. de Castro, in leg. cum ab uno, ff. de legat. 2. & in leg. si compensandi, C. de hæredib. instit. distinguit, quod, aut testator legat aliquid animo compensandi, & plus non didicit, & tunc dato, quod legatarius legatum agnoscat, non tenetur compensare, nisi pro rata valoris rei legatæ, L. penult. §. fin. ff. de alimentis, & cibis. legatis. Aut adjecit testator, quod nihil amplius petere possit: & tunc si agnoscat legatum creditor nihil amplius petere poterit, dato quod legatum minus valeat, quam sit debitum, & cum hoc dicto Paul. videtur transire Alexand. consil. 132. incipit viso instrumento divisionis, 2. volum. Consideranda sunt verba, quibus debitor legat speciem animo compensandi cum quantitate: nam si diceret, lego pro debito, seu loco debiti, satis apparet, quod prohibeat, ne plus petat, vide in hoc, quod tradit Salicet. in leg. fin. C. de bis que sub mod. legat.

(6) Los herederos dellos. Dupliciter potest hæc litera intelligi, vel quod hæres hæredis teneatur ad legata, sicut etiam ipse hæres, quia hæres hæredis testatoris est hæres L. si quis filium, §. fin. ff. de acquir. hæredit. L. fin. C. de codicil. vel quod etiam ab hærede hæredis, vel legatarii possit legari, vel fideicommissi, L. si fuerit, §. 1. cum L. sequenti, ff. de legat. 3. & in hunc sensum loquutus est Azo. C. eod. in summa ad fin. 1. col. cujus dicta prosequitur ista lex.

(7) Diez años, e medio. Nam ante istam ætatem non potest committere causam ingratitude, ut habetur supra tit. 7. in leg. 2. & not. gloss. in §. non solum, instituta, de pupillari substit.

(8) Substituto. Concordat cum L. ab exheredati substituto, ff. de legatis 3. & cum L. cum quidam, C. de leg. & advertit quia ista L. non exprimit, an hoc procedat, & si pater filio exheredato aliquid legaverit, ut neque respectu talis legati substitutus exheredati possit gravari, quod tamen clare exprimit dist. leg. cum quidam, & L. qui fundum, §. qui filios, ff. ad legem falcidiam, quæ extensio ita fuit mirabilis doctoribus scribentibus in dictis legibus, quod neque ipsi, neque gloss. sciverunt dare rationem illius dispositionis, & merito. Cum illa dispositio adversari videtur juribus disponentibus, quod quando pater filio exheredato legat, potest cum gravare ra-

tione talis legati, L. coheredi, §. cum filia, ff. de vulg. & pupilla. & L. ab eo, C. de fideicommissis. si ergo potest legare ab exheredato, multo fortius ab ejus substituto, L. si fuerit, §. 1. ff. de legat. 3. & supra in ista L. hoc satis colligitur, ex quo forte videretur dicendum, quod cum talis extensio careat ratione, & ista L. partitum illam hic non exprimit, quod non sit servanda, in his regnis talis dispositio tanquam ratione carens, & non approbata istis LL. partitarum, in contrarium tamen videtur, quia ista L. sumpta est à dictis Azo. C. de legat. in summa, ad fin. 1. col. nam contractat, à quo possit legari, subjungit. Item ab hærede hæredis mei, & ab hærede legatarii mei, ut ff. de legat. 3. L. si fuerit, §. 1. nisi in casu quando filium impuberem exheredavi, & eidem substitui, item ei legatum reliqui: nam licet exheredatum, cui reliqui legatum, possum onerare: non tamen onero substitutum ejus, ut *infra eodem L. cum quidam*, hæc sunt verba Azo. & sic ista L. cum posuerit dictam regulam, quod ab hærede hæredis, vel legatarii possum legare, excipit istum casum, & licet non exprimat quando datum fuit legatum exheredato, satis hoc videtur in cludere, cum istum casum ponat pro fallentia regulæ, quia alias non esset casus fallentis in casu, quo ab hærede legatarii legaretur, & cum L. ista non reprobet talem dispositionem juris communis, neque hoc dicat, videtur velle, quod illud remaneat: nam si aliud voluisset, exprimisset: prout fecit in casu, L. 9. tit. 14. *infra ead. part.* & limita istam L. dupliciter. Primò per text. in dist. leg. qui fundum, §. qui filios. Secundo, per text. in leg. in ratione, (undecima), §. fin. ff. ad legem falcid. secundum Bald. Angel. & Alex. in dist. leg. cum quidam, ubi etiam Jason. adducit aliam limitationem, quæ secundum eum fuit Joan. Fab. in §. non solum, instituta, de pupill. substituitur, quando filius fuit exheredatus bona mente, & ad provisionem filii, ut tunc possit legari etiam ab ejus substituto in relictis sibi, quod Joan. Fab. non dicit, sed Angel. de Are. hoc infert attenda ratione, dist. leg. cum quidam, quæ fuit in exheredantis odium, & licet Jaso. ibi dubitet de hoc dicto ex eo, quia ratio injuriæ exheredationis non videtur bona ratio, nam cum filius exheredatus sit ille: qui immediate patitur injuriam exheredationis, ipse est à quo non deberet posse legari, attenda injuria exheredationis, non ab ejus substituto, qui nulla injuria afficitur, tamen dictum Angel. videtur sustentabile, ex quo L. ista partitarum approbare videtur dictam rationem, ut dicam in gloss. sequenti.

(9) Abandona al padre. In istis verbis, quæ hic ponuntur, videtur approbari illa ratio, quod dispositio, dist. leg. cum quidam, & dist. §. qui filios, L. qui fundum, ff. ad L. falcid. sit in odium exheredatis: quæ fuit opinio Azon. quam ibi ponit gloss. quæ secundum Alexand. ibi est magis communis. Et certe ratio ista applicata ad casum hujus L. in qua nihil exprimitur de legato facto filio exheredato, satis concludit, quando vero legatum est relictum non solum, non concludit, imò auget difficultatem, quia si hoc est in odium exheredantis, a fortiori non deberet valere fideicommissum ab ipso exheredato, quam si fieret ab ejus substituto, ut dixi in gloss. precedenti.

LEY III.

Como, el fazedor del Testamento, puede obligar a los herederos de aquellos a quien manda algo en el, que den a otro, fasta en aquella quantia que les dexa.

Si el testador, quando estableciése por su heredero a alguno, dixere en su testamento así: Quien quier que sea heredero de mi heredero, mando que de a fulano tantos maravedis; o si dixesse: Ruego a aquel que ha de heredar lo mio, que mande a su heredero, que haga, o de tal cosa (1) a otro: que tal manda, dezimos, que vale, e es tenuto de la cumplir aquel que heredare los bienes del heredero del testador. Mas si en el establecimiento del heredero dixesse el testador: Establezco a tal ome por mi heredero; e si acaesciése que fulano (nombandolo señaladamente) heredare los bienes deste mi heredero quando muriere, mando que de tal cosa, o tantos maravedis, a tal ome: de-

zimos, que tal manda non vale, (2) nin es tenuto aquel a quien nombro, de la pagar. E esto es, porque este aral non es heredero del otro, por juyzio del testador, mas por auctura: (3) e porende aquel non es obligado de pagar tal manda. Ca ningund ome non puede obligar a otro, que de alguna cosa por el, si non le ouiere el dado algo (4) de lo fuyo.

LEY V.

Por que razon el heredero uon es tenuto de pagar las Mandas, que el señor de la herencia ouiere dexadas.

Diximos (1) en las leyes ante desta, que todo heredero es tenuto de cumplir las mandas de aquel cuyos bienes hereda, quier los herede por razon de testamento, o sin testamento. Pero casos y a, en que non seria así. E esto seria, como si algund ome, que non fiziesse testamento,

LEX IIII.

Possum meum heredem, vel legatarium gravare ut heredi suo quid dare, vel facere mandet, sed si dico, mando quod si talis fuerit hæres mei hæredis det tali tantum, non valet, quia non iudicio meo est hæres, & quia quem non honoro, onerare non queo. Hoc dicit.

(1) *O de tal cosa.* Et dato, quod ipse hæres rogatus à testatore non roget hæredem suum, ut det vel faciat, debetur fideicommissum, ut ista L. vult, & etiam, ff. de legat. 3. L. si fuerit, §. si quis, & ibi not. Bald. & facit ad quæstionem, ut si condens majoratum gravet successorem, ut etiam ipse talem rem, vel quantitatem ponat in majoratu, quod licet ipse successor non ponat, haberi debeat pro apposita: ex quo successor habuit majoratum, vel saltem compelleretur ipse, vel hæres ejus, ut ponat, quod videtur intelligendum, juxta ea quæ dixi supra in leg. proxima, in gloss. super verbo, *fasta aquella quantia.*

(2) *Non vale.* Adde L. sed, & si sic, ff. de legat. 3. & sic habes, quod nominatim à persona non honorata, non potest relinqui fideicommissum: licet postea à casu fortunæ ille succedat præter iudicium testatoris, ex quo infert Bald. in dist. leg. sed, & sic, quam legit sub. L. si fuerit, §. si quis, quod si testator dicat instituo filium meum heredem, & si decesserit cum filia hærede, rogo quod illa filia det centum, quod non tenet istud fideicommissum, debet ergo secundum eum verba gravaminis dirigere in ipsum filium institutum hoc modo, si decesserit cum filia hærede, rogo ipsum filium institutum, quod det centum, quod dicit multum esse advertendum in forma gravaminis, quod dictum, vel est corruptum in meo libro, vel non videtur esse verum, nam ex quo ego possum legare, & fideicommittere ab hærede hæredis mei, ut supra L. proxima, & in dist. leg. si fuerit, §. 1. talis filia hæres potuit sic gravari, quando vero non adiceretur cum filia hærede: sed tantum, cum filia, tunc procedere posset dictum Bald. & in materia majorat. multum debet attendi ad formam gravaminis, & fideicommissi juxta ea quæ not. Bart. in dist. leg. sed, & si sic, & in leg. centurio. col. 12. versic. *quæro ulterius*, ff. de vulga. & pupilla. & quia est dubia illa decisio Bartol. vide late per Alexand. consil. 105. 1. vol. & consil. 185. 2. vol. & Cornel. consil. 184. versic. & licet Bart. & 3. vol. consil. 24. & Decium consil. 27. dicentem, quod in illo puncto communis opinio est contra Bart. & idem dicit, consil. 421. Paulus tamen in consil. 3. vol. 1. consiluit secundum illam doctrinam Bart. & Alex. licet se fundet ex aliis etiam mediis, consil. 64. 5. vol. ubi refert Rapha. dicentem opinionem Bart. esse communem, sunt etiam consideranda verba fideicommissi, an grava-

men videlicet sit scriptum in rem, & sic hæreditas sic gravata vel ne: nam tale gravamen in rem scriptum afficit rem ad quemcunque vadat: ut in eleganti quæstione tradit Bald. in leg. precibus, col. penult. versic. *extra quaritur*, C. de impuber. & aliis subdit. & benefacit. L. plane, 29. §. qui rogatus, in fin. ff. de legat. 1. quod quando ab initio fideicommissum est utile: quia est impositum ei, cui potuit imponi: licet alii acquiratur hæreditas facta illius, cui erat impositum: non ideo expirat oneris impositio, argu. L. à patre, ff. de legat. 3. & L. si alienus, ff. de legat. 2. & not. Alber. post Din. in dist. leg. sed, & si sic, & adverte quod quando aliquid est relictum alicui ad certum tempus: & post illud tempus alii, videtur gravari primus legatarius: licet verba gravaminis ad eum non referantur, L. codicillis, in princ. & ibi Bart. ff. de usufruct. legat.

(3) *Por auctura.* Sic, & alias, not. gloss. quod non proficit fieri fato, in leg. 2. ff. de condi. & demonstr. & tradit gloss. in cap. remittuntur, §. binc notandum, super parte non nisi, 23. quæstio. 5. & ignoranter præsentans bonitum non gaudet præmio statuti, L. si is qui, versic. *quod si servus*, & ibi Bart. ff. de acquir. rer. domi. & in leg. genero, ff. de his qui notant. infra. & per Bald. in leg. si quis heredem, C. de insti. & subdit. vide tamen in hoc, quod de interficiente ex bannitum, etiam si ignoret bannum, notat Bart. per text. ibi, in leg. inter omnes, §. rellè, versic. *ultimo hunc*, §. allego, ff. de furt. & adde de eo, qui in veritate est iudex delegatus: sed ipse non scit, an teneat sententia, Bart. in leg. multum, ff. de cond. & demonstr. & Nicho. de Neapo. in leg. quæro, ff. de eo qui pro tuto. & de processu contumaciæ punitivo, an valeat, quando iudicis non constitit de contumacia? Bartol. tenet quod non, quia ignorat fundamentum sui processus, vide per eum dist. leg. multum interest, & in leg. si finita, §. Julianus, ff. de damno infecti. per Abb. in cap. quoniam contra falsum, col. 6. de probat. & in contractibus oportet conditionem potestativam impleri ex proposito? Vide Jason. quod non in leg. cum filius familias, in §. in hac, in princ. ff. de verbor. oblig.

(4) *El dado algo.* Vide supra in leg. proxima.

LEX V.

Si quis ab intestato moriturus dicat coram testibus, quod Titius, qui est ei ab intestato successurus, det. p. c. aureos: si ille nolit esse hæres, alius ulterioris gradus succedens nec tenetur solvere, secus si sit ejusdem gradus, idem dicendum est de libertis. Hoc dicit.

(1) *Diximos.* Prosequitur dict. Azo. C. cod. in summa, col. 2. versic. *licet autem dixerim*.

tamento, dixesse así ante testigos: A fulano, (2) que es mi pariente mas propinco, que ha derecho de heredar lo mio, mandole, que de tantos maravedis a tal ome. Ca, si este atal non quisiere ser heredero de los bienes de aquel que le esto mandava, e lo entrasse otro, que fuesse mas cercano pariente despues del, (3) non seria obligado este postrimero heredero de pagar tales mandas; como quier que lo fuera el primero, a quien el auia nombrado, si ouiere recebido la heredad. Mas si este (4) que tomo la herencia del muerto, era en egual grado de parentesco que el otro que la dexa, estonce dezimos, que es tenuto (5) de cumplir la manda sobre dicha; tambien como lo fuera el otro, si ouiese tomado la herencia del finado. Otrosi dezimos, (6) que si algund ome que fuesse aforrado de su señor, non ouiese fijos (7) que heredassen lo suyo, nin fiziessen testamento; mas dixesse así: Ruego a fulano, que fue mi señor, que ha derecho de heredar (8) lo mio, que de tantos maravedis, o tal cosa, a tal ome. Ca, si acacciesse, que este señor atal muriesse, en ante que entrasse la heredad del aforrado, maguer la entrassen sus fijos despues, non son te-

nudos de pagar las mandas que el aforrado ouiesse así dexadas; como quier que lo fueran, si su padre ouiesse entrado tal herencia, ante que muriesse.

L E Y VI.

Si el fazedor del Testamento diessse su seruo a otro, en manera que le aforrasse, e le mandasse que diessse alguna cosa a otro, como non es tenuto de lo fazer.

Sí el fazedor del testamento diessse su seruo a otro, en tal manera, que lo aforrasse luego; e por esta razon, que gelo daua, lo quiesse agrauiar, rogandole, o mandandole, que diessse alguna cosa a otro; dezimos, (1) que non le puede agrauiar, nin es tenuto (2) de pagar la manda, aquel a quien diessse el seruo en esta manera: mas si gelo diere, diziendo así; que le daua el seruo, so tal cundicion, que se seruiessse del, e le fiziessse libre, fasta algund tiempo, (3) o dia cierto, estonce bien lo podria rogar, que diessse alguna cosa a otro: e aquel que recibiesse el seruo en esta manera, tenuto es de pagar tal manda como esta, fasta aquella quantia, (4) que montare la ganancia quel vino por razon del seruo, o del serui-

cio

(2) *Fulano.* Hic ponitur casus, L. 1. §. fin. ff. de legat. 3.

(3) *Despues del.* Id est, qui erat in gradu sequenti. Et sic collige, prout not. gloss. in leg. si Titio, & Mavio, §. Julianus, & ibi not. Bald. ff. de legat. 2. quod ab intestato ille demum videtur venire ex tacita voluntate defuncti, qui est proximior tempore mortis: non ille qui est ulterior in gradu. Adde tamen, secundum Bald. quod notatur in leg. 1. §. vel maxime, ff. de colla. bono.

(4) *Mas si este.* Hic ponitur casus, L. si Titio, & Mavio, §. Julianus, ff. de legat. 2. & approbatur hic, secunda positio, gloss. quæ fuit Azon. quam etiam tenuit Dinus, & Alberic. ibi.

(5) *Tenudo.* Videbatur dicendum contrarium, ex quo legatum nominatim fuit relictum nomine proprio ab eo, qui repudiavit: unde portio hæreditatis ejus sine onere transire debebat ad cohæredes abintestato. ut in leg. Celsus, §. quod alicujus, ff. de legat. 2. & ita tenet Bart. in diß. §. Julianus, & etiam Joan. de Imol. & est communis opinio, prout attestatur ibi Paul. & idem Paul. in leg. licet Imperator, ff. de leg. 1. unde dicendum est, quod ista L. sit expressa contra illam communem opinionem: & quod approbetur hic opinio Azo. de qua per gloss. in diß. §. quod alicujus, scilicet quod ille, §. corrigatur: si intelligatur in hæreditate caduca, vel quasi caduca, per rescriptum Severi, de quo fit mentio in leg. si Titio, & Mavio, §. Julianus, ff. de legat. 2. & in leg. non justam, C. ad Trebelli, quam opinionem Azo. tenet Paul. de Cast. in diß. leg. licet Imperator, & in diß. §. quod alicujus, & sic attenda dispositione hujus L. est dicendum, quod quando aliquis est institutus, vel nominatus de his, qui succedunt abintestato: & si legata nominatim, & proprio nomine fuerint relicta à tali hærede instituto, vel abintestato succedenti: licet de rigore verborum non debeantur à substituto, vel alio succedente ab intestato, & si sit in pari gradu cum eo, à quo est legatum, ut in diß. §. quod alicujus, tamen ex rescripto dicti Imperatoris, qui fuit interpretans contrarium de æquitate, & ex conjecturata mente defuncti debentur, ut in diß. §. Julianus, quam æquitatem, amplectitur ista L. partitarum istam opinionem, ut dixi, ut procedat etiam de jure communi, late comprobatur Paul. in diß. leg. licet Imperator, ubi etiam aliter respondet ad diß. §. quod alicujus, ut procedat quando legata non ha-

buerunt originem in persona nominatim gravati: quia non erat in rerum natura tempore gravaminis: quod in casu hujus L. cessat cum hic vivebat, sed repudiavit hæreditatem, vide plene per Alex. in diß. leg. licet Imperator, col. 2. & 3. ubi refert Rapha. & Christofor. de Cast. idem tenentes cum Paul. & dicit utranque opinionem esse sustentabilem. Sed quod non sit recedendum à communi opinione, tene ergo menti istam L. partitarum, quæ decidit istud dubitum contrariam communem opinionem.

(6) *Deximos.* Concord. cum diß. leg. 1. §. fin. vers. sed & si à patrono, ff. de legat. 3.

(7) *Fijos.* Vide in leg. 10. tit. 22. 4. part. ubi etiam ponit de fratre.

(8) *Heredar.* Vide in diß. leg. 10. & in §. sed nostra, instit. de success. libert.

L E X VI.

Legato seruo, ut statim legatarius cum manumitar, non potest legatario hujus preterito aliquid onus imponi: secus si potest tempus est manumittendus: tunc potest apponi ejus considerato servitii commodo, nec etiam seruo in testamento manumisso, cui nihil aliud relinquatur potest onus imponi: sed legatarius rogatus seruum suum manumittere, si legatum recepit, etiam si minus valet: tenetur: sed si est alienus, non tenetur pro eo plusquam recepit, dare. Item legatarius quantitatis non potest in majori quantitate gravari. Hoc dicit.

(1) *Deximos.* Prolequitur dicta Azo. C. eod. in summa, col. 2. versic. si tamen seruum tibi legavero.

(2) *Nin es tenuto.* Concord. cum L. plane si filium, §. fin. ff. de legat. 1. nam non est locupletior qui libertum habet, ut ibi per gloss. his enim demum pecuniam ex causa fideicommissi præstare cogendus est, qui aliquid ejusdem generis, vel simile ex testamento consequitur, verba sunt illius L. quæ regula, secundum Bald. ibi non ita bene alibi reperitur. Joann. de Imol. Paul. etiam de Cast. ibi notat, quod ex jure patronatus non dicitur quis locupletior, ut propter ipsum possit pecuniariter gravari. Adde quod not. in leg. naturalis, §. fin. ff. de præscrip. verb.

(3) *Fasta algund tiempo.* Concord. cum L. si mulier, §. Julianus, ff. de legat. 3.

(4) *Fasta aquella quantia.* Adde L. 3. supra eod.

cio que recibio del, desde el dia que lo recibio, falta el dia que lo aforro. Otrou dezimos, que si el señor franqueasse por si su seruo, e non le diessé ninguna cosa de sus bienes, que por razon del aforramiento (5) non lo puede agrauar, mandandole que de alguna cosa a otro, en razon de manda. E aun dezimos, que si algund ome rogasse a otro, que aforrassé su seruo, dexandole en su testamento alguna cosa de lo suyo porque lo fizicssé, si despues desto recibiesse el señor del seruo aquello que le auia mandado, maguer el seruo valiesse mucho mas que aquello que auia recebido, tenuto es de aforrarlo: (6) porque semeja, (7) que pues que lo recibio, que se tuuo por pagado dello. Pero si tal seruo fuesse ageno, (8) e valiesse mas que aquello que le dieron, de guisa, que el señor non lo quisiesse dar por tanto; estonce, aquel a quien rogaron que lo aforrassé, non es tenuto de dar por el, mas de aquello que recibio. E si por este precio non lo puede auer, deuelo guardar, e trabajarse (9) todavia, de lo auer por aquel precio, si pudiere: ca tales cosas son, que non puede ome acabar en vn dia, que las acaba en otro. Mas si algund testador dexassé marauedis ciertos en su testamento a algund ome, e mandassé a aquel a quien los dexa, que diessé a otro mas de aquello que el le auia dexado, decimos, que este atal non es tenuto de pagar ninguna cosa, demas de aquella quantia que recibio, maguer ouiesse recebido (10) aquello que el testador le mando.

L E Y VII.

Como el heredero deue haber el ruego del testador, mandandole dar a otro, fasta en aquella quantia que recibio del.

EN vno con su hijo estableciendo el fazedor del testamento a otro por su heredero, diciendo así: Ruego, que quando tu murieres, que establezcas (1) a este mio hijo por heredero en uno con tus hijos. Si este atal recibiesse la heredad del testador sobredicho, tenuto es de cumplir tal ruego como este, fasta quanto monta la herencia en que fue establecido por heredero, con los frutos que recibio della. Otrou dezimos, (2) que faziendo algund ome alguna manda a otro, de cosa cierta, diziendole así: Ruego, que despues que auras recibida, e auida tal cosa, que yo te mando dar, que la des a fulano. En tal caso como este dezimos, que tenuto es este a quien es fecha tal manda, si la ouiere, de la dar al otro, a quien el testador mando que fuesse dada. E si auer non la pudiere este que recibio el ruego del fazedor del testamento, deue otorgar al otro el derecho que en ella ha, porque la pueda demandar, e auer. E si acaeciére, que a este atal ouiesse el testador mandado alguna cosa otra, apartadamente para si, demas de aquello que le ouiesse rogado quel diessé al otro, si ouie ya recibido aquella fuya, e fuesse negligente en demandar lo que deuia auer por el otro, si se perdiessé por su culpa, (3) dezimos que estonce tenuto es de la pechar. Mas si apartadamente non

(5) Por razon del aforramiento. Adde *dist. leg. plane si filium*, §. *fin. ff. de legat. 3.* cum enim libertas sit res in extimabilis, non potest gravari onere pecuniario, vel extimabili: & ex hoc allegatur illa L. quod finiti ad infinitum nulla est proportio, secundum Bald. & Paul. ibi.

(6) Aforrarlo. Concord. cum L. si legatario, §. cum L. generaliter, §. si quis alienum, ff. de fideicommiss. libert. §. L. si debitor. in princ. §. in fideicommissaria, eod. tit.

(7) Porque semeja. Adde L. Imperator, §. si centum, ff. de legat. 2. & in leg. sed si non seruus, ff. ad leg. falic. & dixi supra eod. in leg. 3. & facit hoc, secundum Bald. in *dist. leg. Imperator*, §. si centum, quod damnatus in testamento vendere rem, non possit intentare remedium, L. 2. C. de rescindend. vendit. quod Imol. ibi intelligit, & limitat: quando esset à testatore designatum pretium certum, vide ibi per eum.

(8) Ageno. Adde L. si cui, §. L. generaliter, §. si quis alienum, ff. de fideicommiss. libert.

(9) Trabajarle. Adde L. debere, C. de fideicommiss. liber. ubi ponitur etiam ista ratio, quam hic ponit ista L. que potest induci, ut gravatus per fideicommissum, ut emat talem rem, & ponat eam in majoria, quod licet dominus rei ab eo requisitus, ut vendat, nolit vendere: & ita respondeat, quod propter hoc non liberatur gravatus, sed teneatur ad tale gravamen si in posterum res talis possit haberi, ut ponatur in majoria, vide etiam per Bald. in *dist. leg. debere*, ubi hoc inducit ad alia, que sunt notanda, neque obstat, L. pater filium, §. tusculanus, ff. de legat. 3. quia ibi defuit spes possibilitatis adimplendi iussa defuncti propter dissolutionem collegii.

(10) Maguer ouiesse aquello recebido. Nota hæc verba, & adde que habentur supra eod. L. 3. an autem possit deducere sumptus, quos fecit in consequendo legatum? Videtur, quod sic, argu. L. si legatarium, ff. de legat. 3.

an autem filia possit gravari in dote recepta, ut eam restituat, vide L. fin. §. fideicommiss. alias incipit filia, ff. de legat. 2. & quod ibi dicit Bartol. & Bald. in leg. cum virum, C. de fideicommiss.

L E X VII.

Possunt rogare illum, quem cum filio meo institui heredem, ut filium meum cum suis instituat: & teneatur quatenus ei accedit cum fructibus inde perceptis. Item legatarius certæ rei: rogatus eam alii restituere, teneatur, si eam habet: alias ad cedendum actionem teneatur substituto: & si plusquam res illa ei relinquitur, & habeat, & sua culpa res restituenda perditur, vel negligentia in petendo imputetur, tenebitur substituto, sed si aliud ei legatum non fuit, non teneatur, nisi de dolo. Hoc dicit.

(1) Que establezcas. Potest enim quis gravari, ut aliquem heredem instituat: ut hic, & in leg. Imperator, §. cum quidam, ff. de legat. 2. de quo ista L. sumpta est.

(2) Dezimos. Concordat cum L. Imperator, in princ. de legat. 2. & cum L. si legatarius, ff. de legat. 3.

(3) Por su culpa. Concord. cum L. si seruus legatus, 108. §. cum quid, 12. ff. de legat. 1. & intellige de culpa levi, quia est ad similitudinem contractus: ut ibi habetur, & tenet ibi Albericus habes ergo hic, & in *dist. §. cum quid*, de qua culpa teneatur legatarius fideicommissario: de qua autem teneatur hæres legatariis, & fideicommissariis, dic, ut in leg. cum res, §. culpa, ff. eod. de qua vero teneatur executor legatariis, vide per Bald. in *dist. §. cum quid*, ubi concludit, quod si erat mixtus executor, ut quia aliquod commodum sibi remanebat ex testamento, tunc teneatur etiam de levi culpa, si autem sit merus executor, ut quia nullum commodum habebat ex testamento, & quia tunc solum teneatur de dolo, & lata culpa per illum text. juncta L. quod nerva, ff. de post. &c.

non le ouiesse mandada ninguna cosa, maguer por su culpa se parasse mal la manda, quel deuia recabdar, e el otro deuia auer, estonce non seria tenuto de le fazer emienda ninguna por esta razon. Fuera ende, si le fuessse prouado, que se perdiera por algund engaño (4) quel ouiesse fecho.

L E Y VIII.

Como, quando el fazedor del Testamento dexa a algund ome por su heredero, non puede dexar Mandas al seruo del.

S el señor de algun seruo fuessse establecido por heredero de otro, non podria el fazedor del testamento despues mandar ninguna cosa de las suyas al seruo del heredero; (1) fueras ende, si gela manda con condicion: o fazienda, o tiempo cierto, diziendo asi: Mando tantos maravedis, o tal cosa, a tal seruo de mio heredero, si acasciere quel aforrarse su señor fasta tal dia; o poniendole otra condicion semejante desta. Ca, si acasciere que se cumpie la condicion, aura el seruo la manda, e

Partida VI.

& facit ista L. ut possessor majoricatus teneatur ipse, & ejus hæredes ad resarcionem damnorum, quæ culpa sua euenerunt in rebus majoris. Sic etiam prælati tenentur resarcire Ecclesiæ omne damnum quod contigit propter ejus negligentiam, gloss. in authent. idem de nestorianis, C. de hæretic. Et not. Joann. de Plat. per text. ibi in leg. unica, C. de colo. illirici, lib. 11. in fin. Adde etiam de prælato dimitte per negligentiam rem Ecclesiæ præscribi, gloss. in cap. placuit, 2. 16. quest. 3. & Abb. in cap. ex presertium, de pign. in 3. notab. & in cap. 2. de donat. & in cap. 1. col. 3. de integrit. restitut. & per Francif. Balb. in tractatu præscript. charta 43. col. 2. & dicebat gloss. in cap. sape fit. 12. quest. 2. clericum posse privati Ecclesiæ, si negligit agros, vel alias utilitatis Ecclesiæ. An autem compensetur tale damnum illatum in rebus majoris, vel Ecclesiæ cum lucro, siue melioramentis in alia re factis? Vide que notantur in leg. si negotia, ff. de nego. gest.

(4) Engaño. Vel lata culpa, quia est ad similitudinem contractum bone fidei, ut in dist. §. cum quid, & L. si ut certo, §. interdum, ff. commodat.

L E X VIII.

Seruo hæredis non potest pure legari, sed ad diem, vel sub conditione, sic: & si liber fuerit cum cesserit dies legati, habebit illud: sed si seruo instituto ejus domino quid legetur: & ante aditionem efficiatur liber, habebit dominus legatum, & seruus hæreditatem. Hoc dicit.

(1) Al seruo del heredero. Idem dic si legetur seruo testatoris, ut in leg. seruis, C. de legat. & idem dicendum in monacho, & monasterio, vel è contra: sicut hic dicitur de seruo, & hærede Joan. Fab. in §. an seruo, in fin. instit. de legat. sed an ad alimenta valeat relictum proprio seruo? Vide L. seruis, & ibi Bart. ff. de aliment. & cibari. legat. & an à patre possit legari filio? Vide in leg. filiam, ff. de aur. & argen. legat. & in leg. ubi pure, in princ. ff. ad Trebel. & in leg. cum filio, ubi per Bart. col. 1. in fin. ff. de leg. 1. ubi Bart. vult, quod si pater ad quem peruenit hæreditas, mediante filio, gravetur restituere hæreditatem filio, quod censetur rogatus restituere post mortem patris, non ante, allegat. L. epistolam, §. 1. ff. ad Trebellian. ubi etiam Paul. de Cast. refert hoc dictum Bart. licet si pater esset institutus, & gravatus restituere, videretur gravatus pure. Et sic non valerem de jure digestorum, per §. an seruo, instituta, de legat. de quo ista L. sumpta est, nisi appouerit verba per que voluerit deferre in tempus, quo esset effectus sui juris: de ju-

non de otra guisa. Mas si el seruo (2) de alguno fuessse establecido por heredero de otro, si aquel mismo que lo establecio, mandasse alguna cosa al señor; estonce dezimos, que si en ante que entrasse la heredad el seruo, le aforrassse su señor, o lo vendiesse, estonce aura el señor la manda, e el seruo la heredad.

L E Y IX.

Como, la persona de aquel a quien es fecha la Manda, deue ser nombrada ciertamente.

L A persona de aquel a quien es fecha la Manda, deue ser puesta, e nombrada, ciertamente; de guisa, que puedan saber qual es, o por su nome, o por otras señales: ca si cierta non fuessse, non valdria la manda. E esto seria, como si el testador ouiesse dos amigos, (1) que ouiesse el vno nome asi como el otro, e dixesse asi: Mando a fulano mio amigo tantos maravedis; o tal cosa: e non dixesse el sobrenome de aquel a quien lo mandaua. Ca, pues que non se puede saber (2) ciertamente, qual

S

de

re vero novo tanquam adventitia quo ad proprietatem filio quaerentur, & sic valeret gravamen, ut etiam vult Joan. Fab. in dist. §. an seruo.

(2) Mas si el seruo. Ratione diversitatis inter istum, & primum casum ponit text. in dist. §. an seruo, quia in casu isto hæreditas delata seruo est separata à legato mihi factò, quod non est quam seruo meo est legatum à me instituto: quia legatum non separatur ab hæreditate. Et ibi declarat Ang. scilicet quod quando dominus est hæres institutus, & legatum ejus seruo, hæreditas, & legatum pendet à sola voluntate domini: quando vero institutus est seruis, tunc non pendet à sola voluntate domini: quia etiam concurrere debet voluntas servi in adiendo, ut in leg. cum proponas, C. de hæred. instit.

L E X IX.

Si legatur Titio, & sunt duo Titii: nec de quo sentit testator apparet, non valet legatum propter incertitudinem: sed ubi de persona constat, error nominis, vel pronomini non nocet. Hoc dicit.

(1) Dos amigos. Concord. cum L. si quis seruum, §. si inter, ff. de legat. 2. & cum L. si fuerit, ff. de reb. dub. & exponit Alberic. in dist. §. si inter, quando erant amici testatoris pari amicitia, bonus text. licet ipse non alleget, in dist. leg. si fuerit, ubi expresse not. Socinus, quod debetur majori amicitia conjuncto: licet postea arguit in contrarium, quod dist. §. si inter, indistincte loquatur, & non bene se firmit: secus verò, si unus non est amicus, alter sic: cum propter meritum, & amicitiam legetur, L. neque adiecit, ff. pro soc. & bene confert quod not. idem Alberic. in leg. si seruis plurium, §. fin. col. 2. ff. de leg. 1. ubi inducit illum text. ad questionem, quam dicit abuisse de facto de quodam, qui fuerat electus ad quoddam officium, qui vocabatur Lanfrancus sustini: & duo erant qui tali nomine vocabantur, & perebant se admitti ad tale officium: quod si unus erat consanguineus electoris, alter non, quod præferendus sit consanguineus. Capitur enim conjectura ex consanguinitate, & amicitia, ut in di. §. fin. & subdit ibi notabile verbum, quod quando elector declarat, de quo senserit, standum sit ejus declarationi in dubio, argu. L. in prætoris, ff. de prætor. stipulat. & in leg. in ambiguis, §. 3. ff. de regul. jur.

(2) Non se puede saber. Facit ad questionem de partu gemino, de qua tetigi in leg. 2. tit. 15. part. 2. de incertitudine vero circa ros, vide gloss. & Doctor. in dist. §. si inter.

de aquellos sus amigos quisiera el testador que ouiesse aquella manda, porende non vale, nin es el heredero tenuto (3) de la cumplir. Pero si fuessse cierta la persona de aquel a quien fueffe mandada, maguer errasse (4) el testador en el nome, e en el sobrenome, de aquel a quien la fiziesse, non empeece tal yerro, nin se cmbarga porende la manda.

L E Y X.

En quales cosas pueden ser fechas las Mandas.

DE las personas (1) que pueden fazer mandas diximos en las leyes ante desta, e otrosi de los que las reciben. E tal manda co-

mo esta es llamada en latin, de legatis primo. E agora queremos mostrar, de quales cosas pueden ser fechas las mandas, a que dizen en latin otrosi, de legatis secundo. E dezimos, que el testador puede fazer mandas, tambien de las cosas fuyas, como de las de aquel que establesce (2) por su heredero. E porende tenuto es el heredero, de dar, e de pagar las cosas que assi dexasse, o mandasse, aquel que lo establesce; quier sean fuyas del heredero, quier del testador. Otrosi dezimos, que si el fazedor del testamento mandasse cosa agena a otrosi, sabiendo que non era fuya, nin de su heredero, tenuto es el heredero de la comprar, (3) e de dar-

(3) *Nin es el heredero tenuto.* Posset tamen ipse si vellet eligere cui solvat, ut probat text. cum gloss. in *dist. §. si inter.* Et si ita solveret hæres, legatarius possideret tit. pro legato, & non titulo pro donato, ut ibi declarat Bart. quod optime confert ad quæstionem in materia majoriæ, ut si aliqua incertitudo oriatur ex verbis institutionis majoriæ, quis sit vocatus à constituyente, & de communi assensu illorum qui prætendunt jus ad bona majoriæ, declaretur quis eorum succedat, quod videtur succedere tit. majoriæ, & cum vinculis, & gravaminibus in institutione majoriæ expressis, & non tit. pro donato, tene menti, & ut hic vides approbatur gloss. *dist. §. si inter,* cum gloss. exposuit dictum verbum debet, idest, potest & est magis communis expositio licet Bald. ibi, quod necesse habeat hæres alterum eligere, seu alteri gratificari: quia convictus est per probationes. Cujus dict. Joan. de Imol. ibi dicit fortè esse verius, quia probatio est facta cum hærede, non autem est facta per unum legatarium cum alio: & res inter alios acta aliis non nocet, *L. 1. §. 2. C. quib. rei judic. non noc.* poterit tamen ex dicto Imol. esse cautus, ut cum hæres super solutione talis legati vocetur in jus per unum ex istis legatariis, quod faciat alium legatarium evocari, & amborum processus cumulari, ut sic probationes fiant tam cum hærede, quam cum legatario. Quid autem si alter ex amicis petiit: alter non, vel repudiat? Vide per Bart. in *dist. §. si inter,* & si quis opponat contra hoc, quod in ista L. habetur de *cap. duobus, de rescript. lib. 6.* ubi habetur, quod si duo impetrantes in eadem Ecclesia, in omnibus pares, & eandem datam habentes, quod capitulum, debeat, & teneatur alterum eligere, solve, ut per Paul. de Cast. in *dist. §. si inter,* quod ibi quilibet eorum habebat voluntatem Papæ: hic vero non quilibet habebat voluntatem testatoris, sed unus tantum, de quo erat incertitudo.

(4) *Maguer errasse.* Concord. cum *§. si quis in nomine instit. de legat.*

L E Y X.

Si testator rem alienam quam legat scit esse alienam, tenetur hæres eam emere, & legatario de scientia testatoris probanti dare: & si non potest eam habere, solvat juxta æstimationem arbitrio duorum bonorum virorum. Si vero ignoravit alienam, non valet legatum, nisi servo alieno libertatem, aut uxori, vel consanguineo relinquat legatum. Hoc dicit.

(1) *De las personas.* Prosequitur not. per Azo. *C. eod. in summa,* col. 3. *verfic. hucusque satis de personis.*

(2) *De aquel que establesce.* Concord. cum *§. non solum instit. de legat. §. L. unum ex familia, §. si rem tuam, ff. de legat. 2.* ubi habetur, quod hoc procedit, etiam si testator leger rem hæredis, ut suam scienter, vel ignoranter: & etiam si testator in tali re hæredis jus aliquod, vel partem habeat: nam & quoad totam rem valet legatum, *L. cum filius, §. dominus, ff. de leg. 2.* ubi Bart. & Doct. quod plane procedit ubi testator simpliciter legaret rem hæredis: secus si diceret rem talem meam le-

go, secundum Joan. de Imol. in *dist. §. si rem,* & Bart. & Jason. in *leg. servi electione, §. fin. ff. de leg. 1.* non tamen rei hæredis legatæ ipso jure transferuntur dominum sicut quando legatur res propria, ut not. gloss. in *leg. Papinianus, ff. de servit. reprobata gloss. quæ voluit contrarium, in leg. 2. C. commun. de legat. quæ communiter reprobatur per L. si quis, inquilinos, §. cum servum, ff. de legat. 1.* an autem testator possit obligare rem hæredis? Variæ fuerunt opiniones de quibus per Alexand. in *leg. si hæredis servus, col. 2. ff. de legat. 1.* ubi Alex. dicit conclusivè, quod aut defunctus nomine hæredis obligavit bona hæredis: & tunc procedat opinio, quod possit obligare: quæ fuit opinio Petri, & Ang. in *leg. assiduis, C. qui potior. in pign. habea. & Bald. & Angel. in dist. leg. si hæredis,* aut non obligavit nomine hæredis: & tunc procedat opinio contraria, quæ fuit Cyn. & Salic. in *dist. leg. assiduis,* per text. in *leg. si Titio, ff. de pign. & per L. rem alienam, 2. respons. ff. de pign. actio. idem tamen Alex. consil. 173. vol. 2. incipit, viso themate. Quod etiam est repetitum, 3. vol. consil. 91. indistinctè tenet testatorem posse obligare rem hæredis: & quod hæres adeundo hæreditatem testatoris, videtur dictam obligationem approbasse, *L. cum à matre, C. de rei vendic. L. si creditoribus, C. de servo, pign. dat. man. & pignus solo consensu etiam absque traditione constituitur, L. 1. ff. de pign. actio. L. 3. ff. in quib. caus. pign. tacite contrahi.* Potest etiam testator prohibere alienationem rei hæredis, sicut propriæ, ut probatur in *leg. si quis ita sit legatus, §. 1. ff. de manumiss. testa. quem text. ad hoc allegat Paul. de Cast. in dist. §. si rem tuam.* Et facit ut testator possit gravare hæredem: ut rem ponat in majoricatu facta per testatorem, vel ab alio, à quo testator habuit: & prohibere ejus rei alienationem, sicut si esset propria facit, *L. uxorem, in princ. ff. de leg. 3.* facit etiam ista L. ut habens à rege licentiam faciendi majoricatum sub vinculis, & gravaminibus sibi placitis possit majoriam etiam facere de rebus heredis, quod bene nota.*

(3) *De la comprar.* Concord. cum *§. non solum instit. de legat. §. C. eod. L. cum alienam, §. ff. de legat. 3. L. non dubium, §. fin. §. L. in manibus, §. fundo, ff. de leg. 2.* ubi habetur, quando ususfructus fundi legati erat alienus. An autem dispositio istarum LL. procedat de jure canonico? Doct. late insunt in *dist. leg. cum alienam, §. in cap. filius noster, de testa.* propter varios intellectus illius, cap. & videtur quod prædicta dispositio procedat in utroque foro, ut in *cap. si Episcopus 12. quæst. 5. & quod dist. cap. filius,* procedat in suo casu speciali, in quo loquitur, videlicet quando res aliena est legata Ecclesiæ in pretium sepulture, prout text. ille cantare videtur, quod videtur quodammodo execrabile juxta text. in *cap. abollenda, de sepul.* & ideo Papa, ibi noluit tale legatum rei alienæ admittere, etiam quoad æstimationem ne locus sacer, vel religiosus ad sepulchrum vendi videretur. Et licet non ita dilucide istum intellectum voluit, tenete Ang. in *dist. leg. cum alienam,* vult etiam, licet non

darla a quien fue mandada. Mas si el tastador, a la fazon que la mando, cuydasse que era su Partida VI.

ya, e fuisse agena; estonce el heredero non es terudo de la comprar, nin de darle la estimacion

non ita clare, Didacus à Covarruvias in relecto sua *dist. cap. filius noster ad fin.* dicens: ita colligi per lecta epistola Beati Grego. de qua illa Decretalis sumpta est, & quod ad hoc ipse animadvertit, & certè Angel. ut credo jam animadvertit in *dist. leg. cum alienam*. Contra istum intellectum tamen facit quod relinquere aliquid Ecclesiæ etiam gratia sepulturæ, non est prohibitum, ut probat text. in *dist. cap. filius*, & ibi notat Abb. neque hoc prohibetur aliquo jure: ex quo non intervenit venditio sepulturæ ex conventionem, sed liberaliter testator clarigitur, unde nulla, *L. divina*, neque canonica hoc vetat. Papa tamen ibi movetur, ne quid fiat contra leges Dei, & sic patet quod dictus intellectus procedere non possit, præterea, si locus sepulturæ, de quo in *dist. cap. erat sacer, seu religiosus*, etiam per LL. seculi, non potest vendi: quia non est in commercio, *L. in tantum, §. sacra, ff. de rer. divis. L. 13. infra cod.* & sic Papa, ibi non potuit ex hoc moveri contra leges civiles execrando venditionem loci ad sepulchrum: cum etiam ipsæ LL. hoc exercentur, unde pro nunc magis placet intellectus Bald. quem dat ad illum text. in repetitione, *L. 1. col. 14. vers. item pono, 3. casum, C. de sacros. Eccles.* quod licet attentio jure civili, legatum factum Ecclesiæ dicatur factum conjunctæ personæ, & sic etiam si ignorando rem esse alienam, fiat à testatore, debeatur, ut in *dist. leg. cum alienam*. Hoc tamen non procedat de jure canonico, ex eo quod Deus istas presumptiones, & improprietas, quod alias esset relicturus, & si sciret rem alienam, non curat, ne eatur per istas simulationes, & istum dicit esse casum filius, cap. quod secundum eum canonice simplices non intelligunt, & licet Abb. in *dist. cap. filius, in §. lectu-* reprobet istum intellectum motus ex quibusdam levibus fundamentis, mihi satis placet: nam in primis iste intellectus non divinat, licet enim ibi non fiat mentio de ignorantia in dubio, illa præsumitur, & non scientia, *L. verius, ff. de probat. imò, ut in ista L. habetur, legatarius tenetur provare scientiam, & sic de jure ignorantia præsumitur*. Item nihil repugnat, quod etiam jura civilia intelligantur etiam de conjunctione spirituali, quæ major, & favorabilior est quam carnalis, ut in *cap. inter corporalia, de translat. Episc. vel elect.* & quia etiam si testator ignoranter legat rem alienam non conjuncto, si tamen diligit eum, ut proximum, seu conjunctum, tenet legatum, ut dixit Guill. de Cug. in *dist. leg. cum alienam*, & sequitur ibi Alex. procedit etiam, quando legatum fit ad pias causas, seu pro anima: ut late tradit Alex. in *dist. leg. cum alienam, col. 2.* Item, licet non reperitur expressum de jure civili, quod debeatur æstimatio, quam legatur res aliena Ecclesiæ à testatore ignorante rem esse alienam, satis hoc constat: cum expresserit in conjunctis, & cum expresserit quam legatur pro libertate, & placet iste intellectus, quam hæres à quo fieret, Ecclesiæ legatum rei alienæ, erranter esset filius, & non ita dives, prout fuit in casu, *dist. cap. filius noster, argu. cap. fin. 17. quest. ult.* quia noluit Papa tale lucrum cum damno filiorum extorquere: licet de rigore juris civilis poterat, & sic quod cum isto temperamento procedat intellectus Bald. tu qui majus otium habueris labora, si possis alium meliorem intellectum invenire ad illud, cap. erga quod ita Doct. illustres insudaverunt, neque obliviscaris unum intellectum, ex ibi traditis per Doct. quem etiam tenet Archi. in *cap. una sola, 33. quest. 5.* secundum quem poteris inferre, quod si legaretur res alicujus majoriæ, non debeatur æstimatio, vide *L. si quis inquilinus in princ. ff. de legat. 1.* & cogita circa prædicta, si possit dici, quod aut res est prohibita alienari, ex facultate Principis, & non debeatur æstimatio, *L. apud Julianum, §. constat, & ibi gloss. Bart. & Doct. ff. de leg. 1.* si vero majoria esset facta sine facultate, in casu quo possit fieri, & tunc si legatum

factum fuit, scienter, debeatur æstimatio, ut not. gloss. & Bart. in *leg. unum ex familia, §. si fundum, ff. de legat. 2.* ibi vide Paul. de Cast. & in casu in quo non debetur æstimatio, si legaret rem majoriæ, vel talem rem aliam, quæ non esset majoriæ, teneret legatum per text. in *leg. fin. §. fin. ff. qui & à quibus*, gloss. notabilis, in *cap. multorum, 26. quest. 2.* in verbo *aus certe, & L. non utique, in princ. ff. de eo quod cert. loco*, & ad quæstionem prædictam, quod legata re majoriæ, scienter, debeatur æstimatio, vide Joan. Fab. in *§. non solum, in fin. insit. de legat. loquentem in re feud.* & ibi vide ad intellectum, *dist. cap. filius, in 2. col.* ibi in hoc potest dici. Sed pone quod testator per viam legati reliquit possessori majoriæ aliquam rem, & gravavit eum, ut præsteret alteri aliquam rem majoriæ, & quod alias, si non præster, pereat legatum: an teneat tale gravamen? Videtur, quod, non cum hoc sit impossibile, & ipse incidere in pœnam stante dispositione majoriæ, quod non possit permutari, tu dic quod saltem debetur æstimatio, secundum Bald. in *leg. apud Julianum, §. constat, ff. de legat. 1.* ubi & Joan. de Imol. dicentes, quod licet gravamen sit de impossibili, debet impleri voluntas testatoris in aliud simile, & sic dico, quod debetur æstimatio, ut in *leg. non dubium, §. fin. ff. de legat. 3.* & vide quæ dixi in *leg. 10. tit. 26. in gloss. magna, vers. quid autem si alicui, 4. part.* Sed pone, quod pater fecit majoriam per viam testamenti, de re unius filii qui erat in ejus potestate in alium filium, moritur postea iste filius cujus erat res, an reconvalesceret relictum hoc in majoriam? Vide in ista questione ad ejus decisionem Bart. & Doct. signanter Paul. de Cast. qui subtiliter, considerat post gloss. 1. ibi in *leg. servum filii, ff. de leg. 1. in princ.* Quid autem si pater rem quam posuit in majoria emerat, & non solverat prærium in totum, vel pro parte, an teneatur ad prærium solvendum ille cui relinquitur majoria, vel hæres defuncti? Bald. dicit, quod hæres in *leg. cum alienam, C. de legat. vers. dubitatur tamen*. Et si evincatur res majoriæ an hæres teneatur, vid. text. in *leg. cum pater, §. evicti, ff. de legat. 2.* Bald. in *dist. leg. cum alienam, C. de legat. vers. ulterius, in fin.* Quid autem si quis legat fundum dota-lem, an debeatur æstimatio gloss. in *leg. dotalem, ff. de testam. mili.* dicit, quod non, Bart. tamen ibi tenet contrarium, & Bald. novel. in *tractatu de dote, part. 7. privi. 22. fol. mibi 34. col. 4.* Paul. Alex. & Jason. in *leg. apud Julianum, §. constat, ff. de legat. 1.* Bald. in *dist. leg. cum alienam*, ubi hoc dicit communiter teneri: & procedit secundum Doct. ut Bald. dicit in *leg. 3. C. de jure doti, col. 2. versic. sed tunc quaro*, & si maritus sit ille, qui legat rem dota-lem. Idem tamen Bald. & Ang. in *dist. leg. dota-lem, & Silicet. L. cum alienam, C. de legat.* & Joan. de Imol. in *dist. §. constat*, intelligunt quando extraneus legaret: secus si maritus, qui tantum videtur legasse jus suum: licet ejus morte perituro, juxta illam opinionem, quæ est magis communis, de qua per Bart. & Alex. in *leg. quod in rerum, §. 1. ff. de leg. 1.* quæ opinio, quando testator sciebat verè, vel præsumptive, jus suum per ejus mortem expirare, mihi videretur inspicua, unde contra eam tenuit Joan. de Imol. Et multi alii relati per Alex. & ipsamet Alex. in *dist. leg. quod in rerum*, secundum quam opinionem procederet, quod dixi: & si maritus sit, qui legaret fundum dota-lem. Quid autem, si legetur res furtiva? Dic, quod tenet legatum, quia potest redimi à domino, secundum Bald. in *leg. 1. in fin. C. de usucapio, pro empto*. si vero legetur res feudalis per errorem juris, credens se legare posse, non debetur aliquid, *L. sicbo, ff. de usufruct. legat.* si ex certa scientia valet legatum, ut debeatur æstimatio, secundum Bald. post Odofred. de feud. *succession. in princ.* vide in hoc per eundem Bald. in *cap. 1. §. donare, qualiter feud. alie. po. col. 1. versic. sed ego quaro*, ubi dicit: nihil deberi, quia

cion della. E para faber la verdad, si el testador sabia que aquella cosa era agena quando la mando, ha menester, que aquel a quien es fecha la manda, que lo prueve; (4) e si lo proauere, deuela comprar el heredero, e dargela, si gela quisieren vender. E si por auentura non la pudiere auer por compra, o le demandassen por ella mayor precio de lo que vale; estonce el heredero deuele dar tanto por ella, a aquel a quien fue mandada, quanto apreciaren (5) dos omes buenos, que podria valer. Mas si non pudiere prouar, que el fazedor del testamento sabia que aquella cosa que mandaua era agena, estonce non deue auer (6) ninguna cosa, por razon de tal manda, aquel a quien fue mandada. Fueras ende, si fue fecha manda de tal cosa, a tal persona, que ouiesse allegança (7) con el fazedor del testamento; assi como si la fiziere a su muger, o algund ome que fuere pa-

riente del mismo: ca en tal caso como este, entriendese, que si el testador supiese que la cosa que mandaua a alguna de las personas sobredichas, que era agena, que le mandaria dar, o comprar de sus bienes propios, tanto quanto almasen que podria valer aquella cosa agena. Eslo mesmo seria, si el fazedor del testamento mandasse aforrar algun seruo ageno, cuydando que era suyo: ca tenuto es el heredero, de comprar tal seruo como este, e de aforrarlo. (8)

L E Y XI.

Como, el fazedor del Testamento, puede fazer Manda de alguna cosa, que fuesse empeñada.

Manda (1) faziendo el testador de alguna cosa suya, (2) que el sabia (3) que era empeñada, o obligada a orri, por menos de lo que valiesse; tenuto es el heredero de la quitar, de los bienes del finado, e de darla a aquel a quien fue

quia ex quo testator legat jus suum, quod morte finitur, inutile est legatum, L. uxor patru, C. de legat. Et si quis tantum habens habitationem, eam legat? Dic quod non valet, ut per Bald. in leg. habitatio, C. de usufruct. per, dist. L. uxor patru, circa cujus L. materiam vide per Alex. consil. 9. 2. vol. col. fin. & quod not. Abb. in cap. quid autem, de iure patr. & in donante, an videatur tantum donare jus quod habet in re? Vide Alex. consil. 47. vol. 3. quando tamen quis habet aliquam partem, vel aliquod jus in re quod illud tantum videatur legare, vide L. serui electione, §. fin. ff. de legat. 1. & tex. not. in leg. qui concubinam, §. qui fundum, ff. de legat. 3. & L. sticho, & ibi Bart. ff. de usufruct. lega. & L. si dominus, §. fin. ff. de legat. 1. & eod. tit. L. quod in rerum, §. 1. & limita istam L. nisi testator credidisset rem quam legabat, esse suam ex aliquo tit. speciali, qui jam extinctus erat, ut in leg. sticho, ad fin. ff. de usufruct. legat. & ibi gloss. & Bart. Et adde quod tradit Abb. in dist. cap. filius noster, de eo, qui habet jus pignoris tantum in re quam legat. Et adverte, quod leges disponentes, quod videtur quis legare respectu juris, quod habet, in re aliena procedunt, quando testator sciebat illud jus, nam si ignorabat, tota res, vel ejus æstimatio debebitur, tex. est, & ibi Bart. & Paul. de Cast. in leg. seruum filii, ff. de legat. 1. in §. 1. & vide eundem Paul. in leg. si domus, §. de evulsione, & §. fin. ff. eod.

(4) Que lo prueue. Et sic legatario incumbit probatio, quod testator sciverit rem esse alienam, ut hic, & in §. non solum, instit. de legat. & quando præsumatur scientia, vel ignorantia in testatore in ista materia, vide per Bald. in dist. leg. cum alienam, col. fin. versic. dubitatur.

(5) Quanto apreciaren. Adde dist. §. non solum, instit. de legat. & L. non dubium, §. 1. & L. qui concubinam, §. fin. ff. de legat. 3. & L. alienus, ff. ad, L. falc.

(6) Estonce non deue auer. Limita nisi legaverat rem alienam, quam suam putabat animo compenlandi, etiam cum debitore naturali tamen, quia cesetur, velle sibi deberi æstimationem, si res evincatur, & quod in omnem casum voluerit eam habere, ita notabiliter Paul. de Cast. in leg. hæres percepto, ff. ad Trebell. per tex. ibi quem dicit esse expressum calum.

(7) Allegança. Concord. cum dist. leg. cum alienam, & cum L. prædia, C. de fideicom. & L. quintus, §. fin. ff. de aur. & argen. leg. & vide per gloss. in dist. leg. cum alienam, quæ dicatur conjuncta persona, & usque ad quem gradum, vide ibi per Alex. & an sufficiat quod sit conjuncta persona tempore testamenti, licet postea desierit? Vide per Bald. in dist. leg. prædia, col. fin. ubi vult quod sic, vide ibi per eum, & an si filius instituat in re certa aliena, possit dicere testamentum nullum? Vide Bald. notabiliter in leg. sciinus, in princ. C. de inoffic. testam.

col. 2. versic. extra querit, ubi post Guillel. vult, quod non, etiam si isto casu error induxit patrem ad relinquendum rem alienam, quod limitat nisi res non esset in commercio, vel non esset in rerum natura, an autem re evicta agat legatarius de evictione? Vide in leg. si domus, §. de evulsione, ff. de leg. 1. & in leg. cum pater, §. evictis, & ibi Bart. ff. de legat. 2. & per gloss. & Doct. in dist. leg. cum alienam. Limita tamen singulariter, & intellige, quando legans sciebat jus, quod habebat in re legata, si vero credebat nullum jus habere, & legavit rem alienam: tunc non restringetur ad jus, quod habebat, sed debebitur pleno jure, secundum Bart. & Paul. de Cast. in leg. seruum filii, §. si quis rem, ff. de legat. 1. quod nota ad majoriam, si aliquis forte habens jus pignoris, quod ignorabat, de tali re constitueret majoriam. Et vide etiam per Paul. in leg. si domus, §. de evulsione, & §. fin. ff. de legat. 1. Et vide omnino ad prædicta quæ dicit Paul. in leg. unum ex familia, §. sed si fundum, ff. de legat. 2.

(8) Aforrarlo. Concord. cum L. Paul. 1. respon. ff. de fideicommiss. libe.

L E X XI.

Testatore rem suam pignoratam minori pretio valoris scienter legante, tenetur eam hæres luere de bonis defuncti, & legatario dare: idem si pro majori quam valet, vel pro tanto etiam ignoranter erat pignori data, tenetur enim hæres luere de bonis testatoris: sed si pro minori pretio erat pignorata, testatore ignorante, luetur pecunia legataril. Hoc dicit. Habuit originem à §. sed & si rem suam, instit. eod. tit. & à L. si res obligata, ff. de legat. 1.

(1) Manda. Concord. cum L. si res obligata, ff. de legat. 1. & cum L. prædia, C. de fideicommiss. & cum §. sed & si rem, instit. de legat.

(2) Suya. Quid si legaret rem alienam, quæ erat obligata? Vide per Bart. in leg. si tibi homo, in princ. ff. de legat. 1. Et poteris illum tex. qui est singularis inducere ad quærit. an si possessor majoriæ leget majoriam sequenti in gradu, quod operetur hoc, ut si res majoriæ erat obligata jure pignoris alicui ex facultate Regis quod hæres defuncti legantis teneatur luere talem rem per illum text. qui non est alibi, secundum Paul. de Cast. ibi post Dinum.

(3) Que el sabia. Et in facto proprio præsumitur scientia L. quanquam, ff. ad Velleja. quod limita, nisi in facto antiquo, vel multum implicito, secundum Bart. in dist. leg. si res obligata. Et istud de facto antiquo sublimita tripliciter, ut per Alexand. ibi, quid autem si testator obligavit rem post testamentum? Dic, quod tunc hæres tenetur eam luere indistinctè, L. 3. C. de legat.

fue mandada. Otrofi dezimos, que si tal cosa era empeñada, por tanto, o por mas de lo que valiesse, que entonces la deuria quitar el heredero del testador, de los bienes de la herencia; quier fopiesse que tal cosa era empeñada, (4) o non, (5) quando la mandauan. Mas si por menor precio, de quanto valia, yazia tal cosa en peños, si el testador non lo sabia quando la mando, deuela quitar, de lo suyo, aquel a quien es fecha la manda. (6)

L E Y XII.

Como, de las cosas que non son aun nascidas, puede ser fecha Manda.

Pueden fazer manda los fazedores de los testamentos, de las cosas que son nascidas a a la fazon que las mandan, e aun de las que

pueden nacer (1) despues que las mandaren; así como los frutos de la tierra, e de los arboles. Otrofi, de los hijos de los siervos, e de los ganados, e de las bestias. Pero dezimos, que si los fazedores de los testamentos fiziesen manda de tal cosa, de que non fuesen ciertos (2) si era biua, o non, así como de siervo, o de otra cosa, que fuesse en otra parte; entonces el heredero deve dar recabdo a aquel a quien fue mandada tal cosa, que si la pudiere auer por alguna manera, que gela de. E aun dezimos, que el heredero se deve trabajar, a su costa, (3) por cobrarla.

L E Y XIII.

De quales cosas non puede ser fecha Manda.

Las cosas sagradas (1) que pertenesen a la Yglesia, otrofi las cosas que son señaladamen-

(4) *Empeñada*. Intelligi siue sit obligata pro debito hereditario, siue pro debito alieno alicujus tertii, secundum communem opinionem contra Bart. in *dist. leg. si res obligata*, cum illa L. & ista, indistincte loquantur: & eo casu quo erat obligata pro debito alieno, & onus luendi spectat ad legatarium: tenetur hæres cedere legatario actionem, quam habebat hæres contra illum tertium, per L. apud Julianum, §. idem Julianus, ff. de leg. 1. Si veto res fuit obligata pro debito hæredis ante mortem testatoris: tunc distinctio hujus L. non habet locum: quia indistincte tenebitur hæres ad luendum, cum non luendo videatur esse in dolo, & culpa, L. cum res, §. culpa, ff. eod. & ita tenent Angel. & Raphael. & Paul. de Cast. & Alexand. in *dist. leg. si res obligata*, licet Joan. de Imol. ibi voluerit, quod etiam in isto casu procedat distinctio illius L. & ejus dispositio, cum indistincte, loquatur. Sed opinio prædictorum videtur verior, & æquior, quam etiam tenuit Bart. in *leg. prædia*, C. de fideicommiss. & pro ista opinione facit ista L. partitarum, ibi cum dicit (*de los bienes del finado*) nam si pro debito hæredis fuerat obligata: etiam de propriis bonis hæres tenebitur, & sic erit ista una limitatio hujus L. alias duas limitationes ponit Bald. in *dist. leg. prædia*, scilicet quando res esset obligata facto legatarii, & quando quid universale, ut peculium, vel apotheca, puta, pannorum, legatum esset: uam tunc onus luendi non spectat ad hæredem, sed ad legatarium.

(5) *O non*. Quia legatum esset quasi inutile, si legatario incumberet onus luendi. Et ideo tunc spectat ad hæredem, etiam si testator ignoravit rem fuisse obligatam, & ita etiam intelligebat gloss. *dist. leg. si res obligata*, ubi ista est communis opinio, Doct. & Azo. C. eod. in *summa*, col. 3. licet contra dictam rationem facit, L. & si æquo, ff. de legat. 1. pro ratione prædicta tamen oprime facit, L. qui concubinam, §. qui bortos, ff. de legat. 3. ubi bonus casus, Ang. vero quem sequuntur Rapha. & Paul. de Cast. & Alex. in *dist. leg. si res obligata*, aliter intelligit illam L. videlicet, quod si aliquid potest esse superfluum soluto ære alieno, tunc indistincte hæres luere teneatur, quoniam videtur esse in culpa non luendo, & faciendo, sicut quilibet diligens pater familias fecisset, licet testator hoc ignoraverit: quando vero nihil superfit, deducto ære alieno: tunc quia hæres non potest dici esse in culpa, non tenebitur hæres luere: eo quod in effectu esset legare rem alienam, & que quodammodo videtur exivisse de patrimonio testatoris, nisi quando legatarius esset conjuncta persona, & occasionem huic varietati inter istos Doct. dedit litera illius text. ubi gloss. supplet text. cum ditione non, cum text. dicit, vel potest aliquid esse superfluum, supplet gloss. vel nisi non potest aliquid esse superfluum, & sic, ut litera text. intelligeretur planè Ang. dicens à lectura gloss. sed revera ibi in litera debet esse illud, non, & ita vidi in alia

impresione, & illam literam cum suppletione non sequitur ista L. partitarum tene menti.

(6) *La manda*. Limita, & intellige, nisi esset conjuncta persona, seu talis cui alias testator relicturus esset: nam tunc hæres luere tenebitur, ut in *leg. prædia*, C. de fideicommiss. & gloss. & Doct. comiter in *dist. leg. si res obligata*.

L E X XII.

Possunt legari fructus nascituri. Et si tes de qua dubitatur an vivat, legetur, cavet hæres de ea restituenda cum eam habuerit, & quæret eam suis expensis. Hoc dicit. Habuit originem ab *insist. eod. tit. §. ead. quoque*, & ff. de leg. 1. L. quod in rerum, in princ.

(1) *Nascer*. Prosequitur ista L. not. per Azo. C. eod. in *summa*, col. 3. versic. item legari potest, & concord. cum L. quod in rerum, in princ. ff. de legat. 1. & ibi gloss. allegat concordantias.

(2) *Ciertos*. Et sic tempore testamenti jam dubitatur esset in rerum natura, vel ne, unum tunc sufficit cavere legatario: ut hic, & in *leg. servo legato*, §. fin. ff. de legat. 1. & not. gloss. communiter approbata, in *leg. cum servus*, ff. eod. si autem sciatur, quod res sit in rerum natura: sed sit in loco remoto, debet hæres suo sumptu eam rem perquirere, & dare legatario, ut in *dist. leg. cum servus*, per quam limitatur, L. cum res, §. 1. ff. eod. & quod notatur per gloss. in *leg. quod legatur*, ff. de jud. quod satis sit hæredi præstare legatario rem eo loco, quo erat tempore testamenti: nam hoc fallit, quando res tunc temporis fuisset in loco multum longinquo: ne alias si diceremus legatarium suo sumptu cogi prosequi rem legatam inutile redderetur legatum, & ita not. Joan. de Imol. & Alexand. in *dist. leg. cum servus*, ubi attestatur Alex. ita communiter teneri, quod tum ibi limitat Paul. de Cast. ut procedat quando testator scivit rem esse in longinquo: secus si ignoraverit: & ita intelligit, *dist. leg. cum res*, §. 1. & cum ista limitatione Paul. de Cast. transit ibi Alex. afferens probari, in *leg. servus legatus*, in princ. ff. eod. & mihi satis placet nili in casu quo propter expensas prosecutionis legatum totaliter redderetur inutile, argu. L. si res obligata, ff. eod. & L. supr. proxime, & quæ ibi dixi: tunc enim sumptu hæredis debet perquiri: quando vero servus legatus fugit post testamentum, vel mortem testatoris, vide per gloss. in *dist. leg. cum servus*, & ibi Bart.

(3) *A su costa*. Adde *dist. leg. servo legato*, §. fin. ff. eod. & facit ad id quod dixi supra in fin. gloss. præcedentis.

L E X XIII.

Res sacra aut Principis, vel ædibus affixa, seu servus christianus, in fideli non potest legari: nec debetur æstimatio: idem si res legata postea sine hæredis culpa venit ad casum, quo legati non possit. Hoc dicit.

(1) *Cosas sagradas*. Prosequitur dicta Azon. C. eo in sum-

mente de los Reyes, (2) así como los Palacios, e las huertas, e los cilleros; que son cosas que non deuen ser vendidas, nin enagenadas en ninguna manera, sin mandado dellos. (3) Otrosí, las plaças, e los exidos, e las otras

colas que son comunales (4) de las Ciudades, e de las Villas, e otras cosas semejantes, non se pueden mandar. (5) Otrosí dezimos, que nin los marmoles, (6) nin los pilares, nin las pilas, nin las puertas, nin madera, nin ninguna

summa, col. 4. *vers. licet autem dixerim*, & adde, L. & liberi hominis, ff. de contr. emptio. & L. apud Julianum, §. constat, ff. de legat. 1. & L. 15. tit. 5. part. 5. & 3. part. L. 7. tit. 28.

(2) De los Reyes. Rex habet duplex patrimonium, unum quod dicitur privatum, & appellatur patrimonium Cæsaris quod habet tanquam Princeps, nou tanquam Princeps, seu Rex, vel Imperator: aliud est patrimonium fiscale quod habet tanquam princeps, L. procurator, & ibi Cinius, C. de eden. L. 2. §. hoc interdicitur, ff. ne quid in loc. pub. & L. 1. ff. de offic. proc. casa. LL. 1. & 2. cum ibi notatis, C. si advers. fiscum, L. procurator, C. ubi caus. fiscal. & tradit Alexand. 4. vol. consil. 6. ponderatis his quæ in supra scripto, cui adde quæ dixit Lucas de pen. in rubric. C. de feud. rei priv. lib. 11. dixit etiam Bald. in leg. 1. C. de hered. vel alio. vend. de duplici patrimonio Principis quod unum appellatur fiscale, puta, introitus, & exitus cameræ fiscalis: aliud appellatur totius patrimonii regalis de rebus quæ sunt in æterno patrimonio Principis, videtur ergo intelligenda ista L. de his quæ sunt in perpetuo patrimonio regis, & non in his quæ ad aliquem Principem competere jure privati patrimonii, veluti ad titium vid. L. 1. tit. 17. 2. part. & quæ ibi dixi, item, non procedet in his quæ jure confiscationis Principi applicentur: ita quod non essent redacta in formam patrimonii Principis prout exprimit etiam text. in dist. §. constat. & in terminis quod ea quæ confiscantur non dicantur de dominio, seu patrimonio Principis tenet And. de Iser. de prohib. feud. alien. per Feder. *vers. neque dominus*, col. 3. & idem vult Carolus Molendinus in gloss. sua consuet. parisiens. §. 3. num. 14. ubi dicit, quod dominium regis est inalienabile, & extra commercium privatorum: quam non est Principis, sed majestatis sue. & reipublicæ: tamen feuda, & subfeuda, & alia quæcunque immobilia ab eodem dominio dependentia, quæ jure confiscationis, vel commissi ad Regem deferuntur, possunt libere per eum alienari, & in perpetuum concedi: quoniam hujusmodi accessiones, & obventiones licet dependent, & moverentur à domino regio, & per confiscationem, vel commissum factæ sunt Principis: tamen non sunt de dominio antequam dominio in corporentur, & ideo possunt per Principem alienari. Allegat, etiam And. de Iser. ubi supra, & in cap. 1. in princ. col. 2. de bis qui feud. dar. pos. & constitutionem regni Siciliæ Federici secundi, quæ incipit constitutionem, & ibi Matthæum de Alfiat. & licet L. ista declaret aliqua eorum quæ sunt in patrimonio Principis veluti palatia, & hortos Principis intellige, ut dixi quando essent in perpetuo patrimonio Principis, non de aliis: licet sine ejus consensu non possent alienari cum in hoc non interveniat consensus, ut consensus Principis: sed ut consensus cujuslibet privati, & not. bene quia Docto. non ita bene declarant. Item etiam rebus hic enumeratis. Adde redditus regales de quibus in leg. 6. tit. 28. 3. part. sunt enim, & illa in perpetuo patrimonio Regis, & regni, & sunt impræscriptibilia, ut ibi habetur, & dixi late, & quia magis furiosus videretur ille qui legat redditus tales, quam ille qui legat fundum albanum, vel hortos Sallustianos Principis qui reputatur in dist. §. constat, videri furiosus, & ut dicit And. de Iser. in dist. *vers. neque dominus feud.* col. 1. sub appellatione domini Principis etiam de ejus numero sunt panes civiles dohanæ gabellæ demania ad victum Principis ordinata, prout etiam dixi, dist. leg. 6.

(3) Sin mandado dellos. Adde dist. leg. apud Julianum, §. constat, ff. eod. & à contrario videtur hic, quod patrimonium regale possit alienari per Principem, seu de ejus mandato, & sic arguebat And. de Iser. in dist. cap.

imperiale, in dist. *vers. neque dominus feud.* col. 1. qui tamen concludit, quod si in grave præjudicium regni, & dignitatis hæ alienationes fierent, & dignitas regis graviter læderetur, non valerent, juxta ea que habentur in cap. intellectu, de jur. jur. vide que dixi in leg. 10. tit. 18. 3. part. & in L. 28. tit. 11. ead. part. habes etiam hic, & in dist. §. constat, quod reputantur impossibilia ea quæ dependent ex sola voluntate Principis, & vide ibi per Bart. & Paul. de Castr. Alex. & Jafon. inferentes ad aliquas quæstiones quas ibi vide & per Bald. in leg. cum alienam, col. 2. C. de legat. *vers. item dubitatur*, & adde Bald. in leg. 1. col. 3. C. de instit. dicentem, quod si relinquatur sub aliqua conditione, quæ non potest existere, nisi per dispositionem Principis quod talis conditio habetur pro non adjecta, nisi quando esset talis conditio quæ esset de substantia, ut si pater reliquit filio sub conditione legitimationis, L. in tempus, ff. de hered. instit. & adde Bart. in leg. continus, §. cum quis in fin. ff. de verbor. obligat. quod id quod non potest obtineri, nisi fiat nova lex, per civitatem reputatur impossibile, quod Doct. limitant, nisi in eis quæ de facili Princeps concedere consuevit, ut not. Paul. in leg. continus, §. cum quis, ff. de verbor. oblig. Alex. & Jafon. in dist. §. constat per L. quidam relegatus, in princ. ff. de reb. dub. & L. interdictis, ff. de condit. & demonstr. & per text. in dist. §. constat, & per illam L. & istam potest dici, quod si possessor majoris legat rem aliquam majori alicui, etiam si leget eam scienter, non debeat æstimatio quando in tali maioria intervenit prohibitio Principis, ne res illæ alienentur: quia cum sine Principis licentia non possint alienari, non debeat æstimatio, quid tamen si legaret talem rem, & aliam quæ non erat majoris: sed libera alternative? Videtur quod tunc debeat res illa quæ est libera per text. in leg. fin. §. fin. ff. qui, & à quib. & facit gloss. not. in cap. multorum 27. quæst. 2. in verbo aut certe, & L. non utique, post princ. ff. de eo quod cert. licet in contrarium faciat, L. que sub conditione, §. sed si sub jurejurando, ff. de condi. instit. & quod ibi Bart. dicit in fin. principii.

(4) Que son comunales. I. in publico usu: ut platea: forum, & illa quibus promiscue utuntur, ut hic. & in dist. §. constat, secus ergo de aliis cujus usus non est publicus, licet sint in patrimonio populi, ut in leg. sed, & celsus, ff. de contrab. emt. & L. fin. C. de venden. reb. civit. lib. 11. & vide quæ dixi in leg. 15. tit. 5. 5. part.

(5) Non pueden mandar. Et sic, neque debetur æstimatio, quod limita nisi de voluntate testatoris tacita, vel expressa aliud constaret, ut in §. si quis inquilinos, & ibi not. gloss. ff. de legat. 1. & gloss. in §. non solum, in *vers. sed si talis, instituta de legat.* & tenet Alberic. in dist. §. constat, sed illa gloss. communiter reprobat, secundum Bald. & Joan. de Imol. ibi. Aduerte tamen, quia Alberic. ut dixi, tenet illam gloss. & idem vult in dist. leg. si quis inquilinos, ubi idem videtur velle Paul. de Cast. tenet etiam Joan. Faber in dist. §. non solum, & Azon. C. eod. in summa, col. 4. fortè potest dici, quod in re sacra cujus non est æstimatio, si legetur, non debetur æstimatio, & si testator voluerit, ut detur æstimatio: in alia vero re quæ de perse esset æstimabilis nihil repugnat si talis res legetur, licet non sit in commencement: quin debeat æstimatio, si de voluntate testatoris constet voluisse deberi æstimationem, de qua voluntate deberet constare manifestè, ut dixi gloss. in dist. §. non solum, ut si dixisset, lego talem rem, vel ejus æstimationem.

(6) Marmoles. Et an appellatione faxorum contineantur marmora, gloss. quod sic, & ibi not. Joan. de Pla-

tea

na de las otras cosas, que son puestas, e ayuntadas a las casas, (7) e a los otros edificios, non pueden ser mandadas en testamento a otro. E si algund ome fiziesse manda della, o de otras semejantes, non vale, nin es tenuto el heredero, de dar aquella cosa, nin la estimacion della. (8) E esto es defendido, porque tales cosas como estas fazen mas apucitas (9) las Villas, e los Lugares, do son: e porende non se deuen, por tal razon, arrancar en ninguna manera. E aun dezimos, que quando el fazedor del testamento mandasse su sieruo Christiano a otro que fuesse Judio, o Moro, o Herege, que tal manda non es valedera. (10) E si por auentura, algun testador mandasse a otro en su testamento alguna cosa, que fuesse de tal natura, e de tal condicion, quando la mandaua, que lo podia fazer de derecho, e despues desto se camiasse a otro estado, que fuesse atal, que si estonce fuesse por fazer el testamento, que la non podria mandar; dezimos, que non valdria tal manda. (11) E esto seria, como si mandasse alguna cosa, que non fuesse sagrada quando la mandaua, e acacicsse que la sagrassen def-

pues, sin mandado, e sin culpa del heredero. (12) Ca estonce, el heredero non seria tenuto de dar la estimacion de tal manda. E esto mesmo seria en las otras cosas semejantes destas, quando la cosa que fuesse mandada, mudassu estado, o su condicion, sin culpa del heredero.

L E Y XIII.

Como, Castillo, o otro lugar, que fuesse dado a algun ome, por seruicio señalado que el fiziesse por ello, non puede ser fecha manda del a otros, que non supiesen fazer aquel seruicio.

CASTILLO, (1) o Villa, o Aldea, o alguna heredad, que diessse Emperador, o Rey, a algunos omes, porque le fiziesen algun seruicio señalado, (2) de las rentas que lleuassén de, obligando para siempre aquella cosa por aquel seruicio; assi como si la diessse a Caualleros, que le seruiessen con armás, segun que conuiene a Orden de Caualleria; o si la diessse a Marineros, que le fiziesen seruicio con Nauios sobre Mar; o Almogauares, (3) o Ballesteros: si la cosa fuesse dada por alguna destas razanes sobredichas, o por otras que les seme-

me-

tea in leg. pen. C. de metalla. lib. 11. ubi vid. an liceat invito domino prædii intrare, & ibi quæreret marmora? & adde L. 8. tit. 12. lib. 6. in ordinatio. rega.

(7) *Ayuntadas a las casas.* Concord. cum L. cætera, ff. de legat. 1. & L. nusu. §. fin. ff. de legat. 3. ubi illa L. singulariter limitat quando res affixæ sine deformatione ædium removeri possent, & adde text. not. in leg. fideicommissa, §. si quis illicite, ff. de legat. 3. ubi etiam ista regula limitatur in his quæ illicite essent affixa, quid autem in affixis parvæ domunculæ? Vide, L. fenatus, §. marcellus, ff. de legat. 1. item limitatur in casu, §. sed & si quis, dist. leg. cætera, & in casu, L. marcellus, cum ibi not. ff. de donat. inter vir. & uxor.

(8) *Nin la estimacion.* Reprobat opinionem gloss. in dist. leg. cætera, in princ. super verbo non possunt quæ voluit, quod licet legatum rei ædibus affixæ non valeat quoad ipsam rem: valet tamen quoad ejus extimationem, & illa gloss. communiter tenetur ibi per Doct. ut attestatur Alex. in dist. leg. cætera, §. 1. & ibi etiam Jaso. Raphael. vero tenuit contrariam opinionem, imò quod non deberetur extimatio per aliqua fundamenta quæ ibi referunt Alexan. & Jaso. qui tamen fatentur per hoc non esse recedendum à communi opinione, tu tene menti istam L. partitarum contra illam gloss. & communem opinionem, & tene opinionem gloss. quæ fuit Azon. in leg. qui dotem, ff. solu. mat. quam opinionem etiam aliqui alii tenebant prout refert Joan. de Imol. in dist. leg. cætera, in princ. & forte ratio hujus L. fuit ne hæres de facto videns se teneri ad extimationem avelleret res affixas domui, ut eas potius quam extimationem solveret, & sic civitas deformaretur, ut subdit. Et limita istam L. partitarum in casu, dist. leg. cætera, in §. item quæri potest, in versic. si duobus, ut sic sit ille casus specialis, prout etiam dicebat Rapha. in quo specialiter fuit statutum deberi extimationem, propter dubium quod in casu illo resultabat ex his quæ dicta erant in princ. illius §.

(9) *Apuestas.* Adde L. 16. tit. 2. 3. part. & quæ ibi dixi, & L. 37. tit. 28. ead. part. & L. 20. & L. pen. tit. fin. ead. part. & L. 2. C. de præd. & rebus navicula. lib. 11. ubi etiam vide Joan. de Plat. & vide in materia, L. fin. & ibi Joan. de Plat. C. de jur. rei public. lib. 11.

(10) *Non es valedera.* Adde L. unicam, C. ne christian. mancip. & L. fin. tit. 21. 4. part. & L. 22. tit. 11. 5. part. & cap. mancipia. 54. dist. & not. hic, quod dicitur de

hæretico, & etiam dicitur in dist. leg. fin. & in rubric. C. ne christian. mancip. & vide gloss. notabilem in ista materia in §. hoc tunc, 54. dist. & isto casu neque extimatio debetur, L. mortuo, §. labro, ff. de legat. 2. & gloss. in leg. sed si res, ff. de legat. 1. hinc Bart. in leg. apud Julianum, §. constat, ff. de legat. 1. dicit ponens aliud exemplum, quod si per statutum est prohibitus forensis acquirere immobilia, quod si legetur forensis, non tenet legatum etiam respectu extimationis, sed contra Bart. tenent communiter Doct. in dist. §. constat, ubi vide per Alex. in forensi enim non est incapacitas ratione delicti, ut in judæo, vel hæretico cui legatur christianum mancipium, & satis facit pro dicta opinione communi, quod disponitur, infra eod. in leg. sequenti.

(11) *Tal manda.* Concord. cum L. inter stipulantem, §. sacram, ff. de verbor. obligat. & cum L. cætera, §. fin. cum L. sequenti, ff. de legat. 1. quid autem è converso, si à principio tempore testamenti non potuit legari, ut quia res erat sacra, vel ædibus affixa: & postea tempore mortis testatoris, vel aditæ hæreditatis istud impedimentum cessabat? Vide in dist. leg. cætera, §. 1.

(12) *Del heredero.* Adde dist. leg. cætera, §. fin. & quod ibi not. Joan. de Imol. & quæ habentur in dist. §. sacram.

L E X XIII.

Si feudum incerto servitio deputatum leget testator ei quem scit illud servitium facere non posse: valet legatum quantum ad æstimationem, sed si legatarii impotentiam iguoravit, nihil debetur: nisi sicut testator posset legatarius deservire. Hoc dicit.

(1) *Castillo.* Ortum habet à L. fideicommissa, §. si seruo, ff. de legat. 3. & à L. filius familias, §. cum quid alicui, ff. de legat. 1. & à not. per gloss. in leg. sed & si res eod. tit. & per Azo. C. eod. in summa, col. 4.

(2) *Señalado.* Habes hic, quod Castra & Villæ, seu Oppida regni possunt per Regem dari aliquibus militibus, ut ex redditibus possint deservire Regi, & regno in aliquo servitio designato: neque tunc dicitur donatio, ut sic dicatur contineri sub legibus regni prohibentibus donationes talium, sed concessio in feudum, ut in leg. 2. tit. 25. 4. part. facit L. quod autem, §. si vir & uxor, ff. de donat. inter virum & uxor. vel potius hic dicitur contractus innominatus, do ut facias, quam donatio, L. naturalis, ff. de præscript. verb. L. fin. tit. 6. 5. part.

(3) *Almogauares.* De his habes, 2. part. tit. 22. L. pen.

mejor, si fiziese manda, alguno de aquellos a quien era dada, a tales omes, que non supiesen fazer aquel seruicio a que era obligado; dezimos, que si aquel que faze tal manda, fuése estonce cierto, que aquellos a quien mandaua tal cosa como ella, que non eran omes que supiesen cumplir aquel seruicio, que semeja que su voluntad fue, que ouiesse tanto de sus bienes, quanto vale aquella cosa que les manda. E porende el heredero es tenuto de dar la estimacion (4) de tal manda, e non la cosa mandada. Mas si non fuése cierto, quando la manda, si eran omes para cumplir aquel seruicio, o non, estonce non sería tenuto el heredero, de cumplir tal manda, nin de dar la estimacion della. Fuera ende, si aquellos a quien tal manda faze el testador, fuésen tan sabidores, e tan buenos para cumplir el seruicio sobredicho, como era aquel que fizo la manda. Ca estonce, deue se cumplir en todas guisas.

L E Y XV.

Como pueden ser fechas Mandas, de las cosas que non son corporales.

FAzerse puede manda, non tan solamente de las cosas corporales, así como de las heredades, e de las otras cosas que puede ome tañer, e ver; mas aun, se puede fazer de aquella que lo non son, (1) así como de los derechos que ome ha contra sus deudores. (2)

(4) *De dar la estimacion.* Si legatarius tamen erat conjuncta persona debebatur extimatio, & si testator ignoravit illum cui legabat esse inhabilem ad hoc, argumento, L. cum alienam, C. de legatis, supra eod. L. 10. & tenet Alex. in leg. apud Julianum, §. constat in fin. ff. de legat. 1. post Petr. de Bella-periti. & Nico. de Neap. & Rapha.

L E X XV.

Posunt legari incorporalia, & nomina debitorum, & si postquam testator legaverit rem exegerit, videtur revocasse legatum, secus si eo non petente debito, solvat. Hoc dicit.

(1) *Que lo non son.* Adde L. cetera, in principio, ff. de legat. 1. & §. tam autem, instituta eodem.

(2) *Contra sus deudores.* Et ex tali legato acquiritur utilis actio etiam sine cessione, C. eod. L. ex legato nominis, & quid si legatario agenti opponat debitor quod testamentum est falsum, vel non solenne, an ad evitandum ejus calumniam hæres possit agere directis actionibus? Vide Bald. quod sic in leg. 1. col. fin. C. commun. de legat. & facit ista L. quod majoria potest constitui in istis rebus annuis, qui dicuntur juro, vel censos, & an si isti redditus deputentur ad majoriam, veniant redditus illi, qui jam concurrerant vivo testatore, seu vivo eo qui condidit majoriam, vide L. nomen debitoris, in princ. ff. de legat. 3. & Paul. de Cast. in leg. si tibi homo, §. cum servus, ff. de legat. 1.

(3) *De seruidumbre.* Vide de hoc plenius in leg. pecoris, ff. de servit. rustic. prædior. & ff. de servit. legat. per totum, & in leg. fin. ff. communia prædior.

(4) *E recibida.* Concord. cum dist. §. tam autem, & ibi per gloss. & nota cum dicit e recibida, nam per solam petitionem, etiam lequata sententia, non diceretur legatum ademptum, L. nepoti, §. 1. & ibi Bart. ff. de fund. instit. & ibi vide per Bart. an per notationem extinguatur legatum nominis.

(5) *De su grado.* Adde L. fideicommissa, §. si rem, ff. de legat. 3. & gloss. in dist. §. tam autem.

Ca bien los puede mandar a otro en su testamento; si quisiere. Esto mismo, dezimos, que puede fazer, de los otros derechos que ouiesse, por razon de seruidumbre, (3) en personas, o en casas, o en campos agenos. Pero si aquella debda, o cosa, de que fizo la manda el testador, en su vida la ouiesse ya demandada, e recebida (4) de aquel que gela deuia, estonce non le valdria tal manda, nin sería tenuto el heredero de dar la estimacion dellas: porque se entiende que la reuoco, pues que la demandó, e que gela dieron. Mas si el deudor, de su grado, (5) pagasse aquella debda al testador sobredicho, a quien la deuia, non gela demandando, estonce el heredero tenuto sería de dar la cosa, o la estimacion della, a aquel a quien fue mandada. E esto es, porque pues el deudor gelo pago de su grado, non gela demandando el fazedor del testamento, semeja que su intencion fue, de la recibir, como para guardarla, para aquel a quien la auia mandada.

L E Y XVI.

Como, aquel que manda la cosa que tiene en peños, non se entiende que le quita la debda.

EN peños teniendo algun ome cosa de otro, por dineros que ouiesse emprestado sobre ella, si este atal (1) a quien fuesse obliigada, fiziesse manda de aquella cosa a aquel mismo que gela obligara, vale (2) tal manda. Pero a sus he-

L E X XVI.

Creditor pignus debitori legans non videtur debitum legare, sed pignus. Hoc hinc.

(1) *Este atal.* Quid è contra, si debitor leget rem pignoratam creditori? Vide L. creditor, C. de legat. & L. creditorem, ff. de legat. 2. ubi habetur, quòd valet legatum, & per hoc creditor non repellitur à petitione debiti, & vide infra eod. in gloss. fin. vers. & quid si debitor.

(2) *Vale.* Quoad remissionem pignoris, non quoad liberationem debiti, ut subjicit, nisi alia fuerit voluntas testatoris, quæ non præsumitur nisi à legatario probetur, ut in leg. 1. §. 1. ff. de libera. legat. & in leg. si mulier. §. fin. ff. de legat. 3. de quibus ista L. sumpta est, & à dictis ibi per gloss. non tamen ob tale legatum debitor cui remissio pignoris legata videtur potest gravari, quia remissio pignoris non continet commodum pecuniarium, L. si pignus, ff. quæ in fraud. credit. & non dicitur donatio, ut colligit Bald. in dist. §. fin. & adde, ut per gloss. in leg. creditor, C. eod. quid autem si creditor legans in casu hujus L. putaret eam rem esse suam, an tunc videatur remittere pignus? Bart. dicit, quòd non, in leg. si tibi homo, in princ. ff. de legat. 1. nisi quando legaret conjunctæ personæ, per L. cum alienam, C. eod. quam limitationem recte impugnat ibi Alex. post Paul. de Cast. & facit optime text. in leg. unum ex familia, in §. si rem in ratione sui, ff. de legat. 2. quia si testator habuit animum legandi dominium rei quanto fortius videtur jus pignoris legasse? Quid autem si tibi lego rem tuam, quæ est alteri obligata? Hic est casus, dist. leg. si tibi homo, in princ. ut legatum valeat, & hæres cogatur rem liberare, qui casus non est alibi, secundum Din. Bal. & Alex. ibi, & procedit ille casus, secundum Bart. ibi quando testator scivit rem esse alienam, & non ignorabat eam alteri esse obligatam, secus, si putavit esse suam, vel ignoravit alteri esse obligatam, vide ibi per Bartol. Paul. & Alex. facit text. in ratione sui in leg. si res obligata, ff. de legat. 1.

herederos en salvo les finca su derecho, para poder demandar a aquel que la empeño, los
Partida VI.

dineros (3) que el testador le auia prestado sobre aquella cosa.

T

LEY

(3) *Los dineros.* Bartol. in *dist. leg. si tibi homo*, in *princ.* limitat, ut hoc non procedat quando æquivaleret quantitas debiti extimationi rei legatæ, id est res esset obligata pro tanto, quod non sit verisimile, quod debitor eam luat, quia tunc videtur testator etiam remittere debitum principale. Allegat text. in *leg. qui habebat*, in *princ. ff. de legat. 3.* & cum Bart. transeunt Nico. de Neapol. & Rapha. ibi, & Petr. de Anchar. & Joan. de Imol. in *cap. filius*, de *testament.* Angel. vero, & idem Imol. & Paul. de Cast. & Alex. in *dist. leg. si tibi homo*, in *princ.* tenent contrarium, & istud videtur verius, maximè stante ista L. partitarum, ita hoc generaliter disponente.

Sed quid si debitor leget creditori rem pignoratam? Dixi supra, in gloss. 1. non enim debitor videtur legare animo compensandi unde creditor habebit utrumque, & procedit etiam si vir leget uxori cui erat obligatus ad dotem, ut in *leg. 1. §. sciendum*, C. de *rei uxor. affi.* nisi exprimat, quod legat animo compensandi, seu pro dote, ut ibi, vel si dicat aliquid simile ex quo talis ejus intentio colligatur, ut in *leg. cum pater*, §. *qui dotale*, ff. de *legat. 2.*

Quid autem si vir legat uxori mancipia, quæ extimata recepit in dotem, an possit mulier habere mancipia, & extimationem? Gloss. dicit, quod sic in *leg. licinius*, 48. in *princ. ff. de legat. 2.* & tenet Bart. quem vide, in *leg. 2. §. meli.* ff. de *dot. prælegat.* Et vult illa gloss. quod etiam hoc procedat etiam si testator dixerit quod legabat talem rem, seu talia mancipia quæ sibi in dotem data fuerunt: talia enim verba, secundum Imol. ibi videtur adjecta causa demonstrationis, non taxationis.

Quid autem si testator dicat quod petere non possit, an per hoc videatur legare animo compensandi? Responde ex notatis per Bald. in *leg. quoniam novella*, col. fin. *versic. 3. quaritur*, C. de *inoffic. testam.* Et ex his quæ dicit in *leg. si adulta*, secundo notat. C. de *heredit. abso.* in verbo, sed nunquid per hæc verba, & idem Bald. in *leg. liberti*, col. 8. C. de *oper. liber.* vide ibi omnino.

Quid autem si pater legavit filix ducenta pro ea maritanda, qui postea eam maritavit datis centum nomine dotis, utrum filia possit petere residuum? Vide Bartol. in *leg. lucius titius*, ff. de *legat. 2.* ubi post Din. vult quod non, sed videas ibi per eum, & per Alexan. in *additio.* videas etiam per Alex. in *leg. hujusmodi*, §. *cum pater*, ff. de *leg. 1.* ubi ultra Oldra. refert multos qui tenuerunt contrarium, imò quod filia possit petere reliqua centum, sed opinionem Bartol. & Dini tenet ibi Joan. de Imol. & in *cap. filius de testam. per L. libertis quos*, ff. de *alimen. & cibar. legat.* & idem tenet ibi Raphael. & etiam Nicol. de Neapol. in *dist. leg. lucius*: & videtur æqua opinio, licet forte in puncto juris contraria opinio possit esse verior. Et istam dicit esse communem opinionem Jaf. in *leg. filia legatorum*, C. de *legat.* & Socin. *consil. 101.* in *princ. incipit visis duobus testam. nris*, 3. volum.

Quid vero si pater, primo dotat filiam, & postea legat? Vide, L. *titia*, §. *qui in vita*, ff. de *legat. 2.* & vide, L. *si cum dotem*, §. *si pater*, & ibi Bart. ff. *solut. mat.* & quæ late tradit Jason. post Bald. ibi in *auth. præterea*, C. *unde vir. & uxor.* & vide etiam in *leg. hujusmodi*, §. *cum pater*, ff. de *legat. 1.* & adde quod not. Bald. in *dist. §. sciendum*, & in *leg. quoniam in prioribus penul.* & *fin. col. C. de inoffic. testam.* sic enim dictinctio an debitor sit necessarius qui legat, vel voluntarius? Ut in *dist. §. sciendum*, & in *dist. §. cum pater*, & in *dist. leg. creditorem*, vide etiam not. per Bald. in *leg. si uxor*, C. de *bonor. autorit. judic. post. versic. quero nunquid in dubio*, ubi concludit, quod, aut est debitum ex necessitate

legis inductum, & videtur relictum animo compensandi, ut in *dist. authent. præterea*, & in *dist. leg. si cum dotem*, §. *si pater*, aut ex necessitate contractus, & secus: aut mixta ratione, legis & contractus, ut in statuto disponente, quod maritus lucretur tertiam partem dotis, & tunc, aut legatum recipit functionem cum dote, & sic compensatio, secundum Jacob. de Aret. & Bart. sed secundum Freder. de Scal. cujus opinionem Bald. ibi dicit esse veriore, non fit compensatio, quia ille qui consequitur commodum ex contractu, consequitur ex sua providentia: legatum autem consequitur ex providentia aliena, & sic separatæ sunt causæ, L. *si debitor*, ff. ad *leg. fal.* si autem non recipitur functionem, ut quia dos est in pecunia legatum in specie, tunc non fit compensatio, quia qualitas rerum non patitur, L. 2. §. 1. ff. *si certum petat.*

Quid autem è tontra, si debitum est voluntarium relictum verò necessarium ex dispositione L. nunquid fiet compensatio? Bald. ibidem quod non per casum illius L. quem dicit singularem, vide ibi per eum.

An autem hoc quod dicitur in legato procedat in dato inter vivos, ut videatur dari animo compensandi quando debitor est necessarius? Jason. dicit quod sic in *authent. præterea*, col. 11. C. *unde vir. & uxor. vers. item adde quod ex decisione Bald.* (de quo etiam in hoc meminit Doctor. de legura, in *repetitione*, L. *coheredi*, §. *cum filia*, fol. 17. col. 2. ff. de *uulga. & pupil.* vide etiam nota. per Jason. in *leg. frater à fratre*, col. 18. in 1. *lectura*, ff. de *condi. indeb. versic. & ex his habes colligere singularem doctrinam: ubi hoc declarat, limitat, & intelligit.*

Vide etiam de promittente dotem nomine mulieris, an videatur animo compensandi cum eo quod sibi debet per Bart. in *leg. uxorem*, §. *pater naturalis*, ff. de *legat. 3.* & ubi potest capi alia conjectura quàm donationis, non præsumitur donatio, vide per Bald. in *leg. fin. C. de dot. promis.* Adverte tamen quia ad id quod dictum est, quod etiam data inter vivos computentur in debito necessario, seu videantur data animo compensandi cum tali debito, obstat videtur text. in *leg. etiam*, §. *si debita*, in *vers. sed & si non moris*, ff. de *bon. liber.* ubi videtur exigi, quod dentur contemplatione debiti, & sic quod confert de animo compensandi, & L. *si vero*, §. *ceterum*, ff. *ead.* ubi bonus textus, & vide in hoc quæ eleganter tradit Soci. *consil. 93.* incipit, circa primum præsentis translationis articulum in 5. & 6. *dubitatione*, 1. *vol.* forte potest dici, quod si præcessit promissio dotis ab eo qui tenetur dotare obligatione legali, & sic necessario si postea donet inter vivos, videatur donare animo compensandi, *dist. leg. hujusmodi*, §. *cum pater*. Si verò nulla promissio præcessit, neque pater dotem jam datam filix exegerit, juxta text. in *dist. leg. si cum dotem*, §. *si pater*, quod tunc aliud sit in donatione quàm in legato, & sic quod non videatur donare animo compensandi, per text. in *dist. leg. etiam*, §. *si debita*, & L. *si vero*, §. *ceterum*, ff. de *bon. liber.* & ad hoc confert quod not. Bart. in *dist. leg. hujusmodi*, §. *cum pater*, *versic. quaro*, quid è contra, ubi dicit, quod si pater primo legat simpliciter, & postea dotat, quod tunc filia debet habere utrumque, argumento, L. *quingenta*, ff. de *prob.* & quod notatur in *leg. plane*, §. 1. ff. de *legat. 1.* dictum tamen istud Bart. communiter reprehenditur, secundum Jason. in *dist. leg. filia legatorum*, quia pater simpliciter legans filix, in dubio, videtur legare pro dote, ut singulariter dixit Bart. in *leg. quod autem in stipulationem*, per illum text. ff. de *jur. dot.* qui tamen nec L. *talit.*, §. 1. hoc non probant in casu quo primo legaret, quàm dotaret, sed si dicit lego pro dote perinde, est ac si diceret animo compensandi cum dote, text. est, in *leg. unica*, §. 1. C. de *rei uxor. abso.* & ibi not. Bald. vel dic, quod aut do-

LEY XVII.

Por que razones se entiende que es renovada la Manda, quando el fazedor del Testamento la enagená, despues que la ha fecho.

Vñña, o tierra, o otra cosa semejante (1) destas, que fuesse suya del testador, si la mandasse a alguno en su testamento, e despues desto en su vida la vendiesse, (2) o la camiasse, en saluo finca aquel a quien la mando, de demandar la estimacion de aquella cosa. Fuera ende, si el heredero del testador pudiesse prouar, que su entencion fue, del que fizo la manda, de reuocarla, e por esto la enagenaua.

donat, vel legat filia quæ tunc erat nubilis ætatis, & videtur donare, vel legare pro dote, si vero adhuc non erat talis ætatis tunc, secus, & sic non potest dici, quod animo compensandi: cum tunc pater non poterit cogi ad dotandum, L. quod pupilla, ff. quando dies legat. ced. & tunc cessat necessitas legalis, ut in dist. §. si pater, ita Alex. in dist. §. cum pater, col. 3. versic. 3. potest limitari, & an maritus legans uxori videatur legare animo compensandi cum arrhis sibi promissis? Vide Roderic. Suarez, in repet. L. 1. tit. de las arras, foro legum, versic. sed pane questionem valde quotidianam, tene ista mentio: quia sunt longa lectio collecta.

L E X XVII.

Si rem legatam donat testator, videtur revocasse legatum, secus si vendat, aut per mutet, quia debetur æstimatio. Hoc dicit.

(1) Semejante. Et sic innuit, quod non esset idem in re mobili, sed contrarium credo cum nulla sit in hoc ratio diversitatis, & L. fideicommissa, §. si rem, de qua ista sumpta, est loquatur generaliter, & in quacunque re, & etiam, §. si rem, in sit. de legat. & leg. rem legatam, ff. de adimen. leg.

(2) Vendiesse. Ex necessitate rei familiaris, vel quia res esset peritura, ut dicit gloss. in dist. leg. fideicommissa, §. si rem, nam si venderet causa negotiandi idem esset quod in donatione, ut dicit gloss. in dist. leg. rem legatam, ff. de adimen. legat. & ibi Bart. & Bald. in dist. §. si rem, & si res sub conditione legetur, tunc non fit distinctio, alienet ex necessitate, vel ex voluntate, nam per alienationem legatum extinguitur, L. fideicommissum, qui meus erit, ff. de legat. 2. L. scribit, §. 1. ff. de aur. & argen. legat. Bart. in dist. leg. rem legatam, Bald. in leg. qui post testamentum, C. de legat. ubi vide Alex. in addit. hoc notabiliter limitantem. Item si testator legaret fundum, & postea alienat usufructum etiam ex necessitate in nullo videtur legatum, revocatum, secundum Jacob. de Belovif. quem sequitur Bald. in dist. leg. qui post testamentum, super gloss. secus in fine, & vide etiam in ista materia alia per Bart. in dist. leg. rem legatam, & per Bald. in dist. leg. qui post, & dum text. in dist. leg. qui post, disponit, quod per pignorationem rei non extinguitur legatum, Doct. limitant nisi pignoratium esset pro tanto, quod non esset spes luitionis, L. qui habebat, in princ. ff. de legat. 3. & intellige, ut per Paul. de Cast. in dist. leg. qui post, nisi etiam tunc interesse affectionis prætenderetur, ut quia fuit suorum majorum, & sic habito respectu ad hanc affectionem, non conscribitur obligata pro tanto quantum valet, quia non est verisimile, quod velit illam dimittere apud creditorem, & sic isto casu non habebit locum distinctio, L. qui habebat. Quid si testator iussit Ecclesiam fieri in domo sua quam postea vendidit, & emit etiam: an in domo empta debeat fieri Ecclesia? Bart. conluluit, quod sic, si ibi commode fieri possit, ut patet ejus consil. 26. incipit testator, & si ibi commode fieri non possit, tunc autoritate Episcopi convocatis his quorum interest constructur alibi, vide ibi per cum.

Mas si el fazedor del testamento, (3) despues que ouiesse mandada alguna cosa, la diessé en don (4) a otro, estonce se entiende, que reuoca la manda que auia fecha della; e por ende, non la puede despues demandar al heredero,

L E Y XVIII.

Como vale, o non, la Manda que el testador faze, de dineros que cuyda tener en el arca.

Teniendo algun testador dineros en su arca, si cuydando que eran diez maravedis, dixelle así: Diez maravedis, que estan en aquel arca (1) mia, mandolos a fulano. Si los maraue-

(3) Del testamento. Secus si hæres etiam ex permissione testatoris alienaret, L. postquam, §. fin. ff. ut legato, nomine cavea.

(4) En don. Adde dist. leg. rem legatam, ff. de adimen. legat. & quid si mulier res quas in testamento legaverat postea dedit marito in dotem: an videtur revocatum legatum? Vide per Alex. consil. 31. incipit ponderatis his qua in thernate, 3. vol. versic. ult. etiam non obstat, ex cujus fundamentis vult, quod non videatur revocatum legatum, licet Jas. in dist. leg. qui potest, dicit se nullatenus hoc audere affirmare; sed certe fundamenta Alex. satis urgent. Et nota quod sicut revocatur legatum ex alienatione voluntaria, sic etiam revocatur donatio causa mortis, quæ legato comparatur, L. marcellus, §. 1. ff. de dona. caus. mort. Bald. post Din. in leg. fideicommissum qui meus erit, in princ. ff. de leg. 1. & Alex. in dist. leg. qui post testamentum, C. eod. & procedit ista L. etiam, si post voluntariam alienationem testator redimat, nam non reintegrabitur legatum, L. prædia, §. liber. ff. de fund. instru. L. cum servus, & ibi Bart. ff. de adimen. legat. quod tamen fallit in casu, L. servum, alias incipit, seu allegatur verum, ff. de manu. test. favore, scilicet libertatis, unum idem dicendum esset in legato ad pias causas ex nota per Joan. de Imol. in leg. 3. §. 1. ff. hære. instit. ubi etiam Bald. & tenet Angel. in §. si rem, in sit. de legat. Sed quid si res legata fuit alienata ex causa voluntaria non tamen fuit tradita, vel pretium non fuit receptum? Bald. in dist. leg. qui post, per text. in leg. prædia, §. liber. ff. de fund. instru. legat. tenet, quod solus contractus non extinguit legatum, & sequitur Angel. & Paul. de Cast. contrarium tenuit gloss. & Bart. in dist. §. libert. Sal. Alex. & Jason. in dist. leg. qui post testamentum, quia etiam ubi alienatio testatoris non tenuit, revocatur legatum, ut in leg. legatum, §. pater hortos, ff. de adimen. leg. à fortiori revocabitur isto casu, & adde Bald. in rubr. C. de verb. sig. vers. sed quid si testator alia etiam? Vide per Bald. & Paul. in ista materia in dist. leg. qui post testamentum, si autem rei legatæ fiat translatio in aliam speciem, vide L. Scia. ff. de aur. & argen. legat. & si rei legatæ aliquid addatur, Vide L. statuum, eod. tit.

L E X XVIII.

Si testator legat centum quæ putat in arca sua habere: si sint tot, vel minus, tenetur ea hæres legatario dare, & si plures sint quam centum, non tenetur hæres plus dare. Item si tempore mortis testatoris dicta centum erant in arca, & postea fuerunt diminuta, tenetur hæres usque ad quantitatem legatam. Hoc dicit. Habuit originem à L. si servus legatus, §. qui quinque, ff. de leg. 1.

(1) En aquel arca. Quid si dixit, quæ habeo penes me deposita? Videtur, quod sit idem dicendum per text. in leg. 1. §. adeo, versic. nam & si quis, ff. de dot. prælega. ubi videtur casus de hoc, Bartol. tamen, ibi dicit post Oldrald. quod in dubio videatur testator se referre ad quantitatem, & non ad certum corpus, quando non fuit designatus certus locus, L. Lucius, 88. §. quisquis, 10. ff. de le-

uedis fueren tantos, (2) vale la manda. E si por ventura uessen menos, vale orrosi quanto en aquello que y fallaren, e el heredero non sera tenuto de dar mas. E si fuessse mayor quantia de diez maravedis, non es tenuto de dar mas. E si los diez maravedis sobredichos fuessen en el arca quando murio el testador, e por culpa del heredero se menoscabaron despues, tenuto es el heredero de dar fasta en aquella quantia sobredicha.

L E Y XIX.

Como deve valer la manda que el testador fizicasse a alguno, cuydando que le deuia algo, e non fuessse assi.

Cierta quantia (1) de maravedis mandando el testador en su testamento a otro, diziendo assi: Cient maravedis, que yo deuo (2) a fulano, mando que gelos den. Si por auentura acaesciere, que le non deuiesse (3) ninguna cosa, tenuto es el heredero del testador, de dar la quantia sobredicha, a aquel a quien la manda: porque se entiene, que gelo quiso dar.

Partida VI.

legat. 2. & ideo, & si nihil, vel minus reperiatur in deposito tota quantitas debetur, quam fuit opin. Roger. glossatoris ibi, nisi probaretur ab hærede, quod testator erravit credens apud se deposita, nam tunc cum causa legandi erat obligatoria, coheret legato, & vitatur legatum eo ipso, quod error probatur, ut ibi per Bart. & gloss. in dist. §. quisquis, sed contra dispositionem hujus L. & L. si seruus legatus, §. qui quinque, ff. de legat. 1. videtur text. in leg. fin. in princ. ff. de vino triti. & ole. lega. sed responde, ut per gloss. & Bart. ibi. Et quod si testator dixit ex decem que legavi titio volo, quod præstes quinque Sejo nunquid per hoc probetur aliquid legatum titio? Vide per Bald. in leg. 1. col. fin. versic. quero testator, ff. de fals. caus. adject. legat.

(2) Fueren tantos. Non aperit de tempore testamenti, vel mortis, & videtur, quod intelligi debeat de tempore testamenti, L. si ita, ff. de aut. & argen. legat. unde si tempore testamenti non erant, nisi quinque, illa solum videtur legata, & si alia fuerunt addita non deberentur, dicit tamen Paul. de Cast. in dist. qui quinque, quod si testator putabat esse decem, & postea reperiantur addita, tota deberentur, secus si testator sciebat tantum esse quinque, & quod probatio talis scientiæ incumbere debeat hæredi super, quo tamen relinquit cogitandum, sed dictum Paul. videtur rationale, imò etiam de mente Alberic. ibi est, quod istud referatur ad tempus mortis, & sic, quod ista verba, licet sint præsentis temporis, referuntur ad futurum, sed intelligo, quando non constaret, quod testator scivit tantum esse quinque, & pro hoc facit ista L. partitarum cum dicit cuidando que eran diez maravedis. Si vero tempore testamenti erat tota summa, sed testator consumpsit, & reposuit, tunc tota debetur, secundum Bart. & Doct. in dist. §. qui quinque, & vide per Bart. in dist. leg. si ita, ff. de aut. & argen. legat. ubi vide de vestibus legatis uxori, & de frumento legato consumpto, & alio subrogato, & per Bart. & Paul. in dist. §. qui quinque.

L E X XIX.

Si lego tibi centum, quæ debeo tibi, licet ea non debeam, habebis tamen ea de bonis meis: si tamen ea debeam, vel partem, tenebitur hæres solum ad id quod erat debitum. Hoc dicit. Habuit originem à L. si creditorem, & à L. legavi, ff. de liber. legat.

(1) Certa quantia. Concord. cum L. 2. C. de fals. caus. adject. legat. & cum L. legavi ff. de liber. lega. & L. si sic, §. 1. ff. de legat. 1.

E si gelos deuiesse el testador, por tal manda como esta non seria el heredero tenuto de darle mas, de aquello que le deuia por razon del debdo.

L E Y XX.

Como non le empeesce a la Manda, falsa, o mentiroso razon, que sea puesta en ella.

Falsa, o mentiroso razon diziendo el testador, quando fizicasse la manda, non le empeesce, nin se embarga por ella. E esto seria, como si dixesse: Mando a fulano ome, que me fizo tal honra, o ral seruicio, tantos maravedis; o, tal cosa. Ca, maguer non fuessse verdad (1) que le ouiesse fecho aquella honrra, nin aquel seruicio, non se embargaria la manda (2) por esta razon; ante es tenuto el heredero de la complir.

L E Y XXI.

De las condiciones, e razones, e maneras ciertas, que pueden ser puestas en las Mandas.

Condiciones, e razones, e maneras ciertas ponen los omes, quando fazen sus mandas:

T 2

das:

(2) Que yo deuo. Quid è contra, si creditor leget debitori? Vide dist. leg. legavi, & per gloss. ibi, & in dist. leg. 2. & in dist. leg. si sic, §. 1. & in leg. fin. in princ. & ibi Bart. ff. de liber. lega.

(3) Que lo non deuiesse. Et sciat testator nihil ei debere, secus si putaret esse suum debito rem, quia tunc cessare videtur causa finalis legati, & non valeret legatum, L. 1. C. de fals. caus. adject. lega. L. titia, §. Cajus, ff. de legat. 2. & not. Alex. post Petr. in dist. leg. si sic, §. 1. ff. de legat. 1. qui etiam allegat ad hoc Bart. in leg. demonstratio fals. §. 1. ff. de condit. & demonstr.

L E X XX.

Causa falsa non vitiat legatum. Hoc dicit. Habuit originem ab insit. eod. tit. §. longe.

(1) Non fuessse verdad. Hoc ideo est, quia causa expressa erat talis, quæ etiam si vera esset non compelleret testatorem invitum ad dandum L. in summa, §. id quoque quod ob causam, ff. de condit. indib. secus ergo, si causa expressa esset talis, quæ etiam sine legato compelleret addandum, ut si diceret, lego tibi decem quæ in negotiis meis impendisti, nam tunc præsumitur causa finalis, L. si cum te, ff. de pact. & est ratio differentiæ, quia primo casu, etiam si causa sit falsa, non curatur de errore testantis, sed tantummodo attenditur utrum testator esset alias relictorus, vel non, ut in leg. cum tale, §. falsam, & ibi Bart. ff. de condit. & demonstr. & Bart. in leg. demonstrat. §. 1. ff. de condit. & demonstrat. Angel. Aretin. in §. longe. inst. de legat. de quo ista L. partitarum sumpta est, in secundo vero casu, probando simpliciter, testatorem errasse vitatur legatum, ut in leg. 1. cum gloss. C. de fals. caus. adject. legat. Sed quid si testator poterat compelli ad dandum, non tamen leget illud ad quod poterat compelli, sed aliud, ut si diceret, quia expendisti decem in negotiis meis lego tibi fundum, vel liberum? Joan. Fab. in §. buic proxima, insit. de legat. dicit, quod ista causa videretur tunc impulsiva; & non finalis, si notabiliter excedat pretium ad quod credebatur teneri, quia tunc videtur donare voluisse, arg. dist. §. id quoque.

(2) La manda. Quid autem in contractibus an falsa causa vitiet? Vide per Bald. distinguentem, in leg. fin. C. de fals. caus. adject. legat. & Bart. in dist. leg. demonstratio, §. 1. ff. de condit. & demonstr.

L E X XXI.

Potest legari pure, vel sub conditione, quæ fit per si,

das: e las condicionēs se fazen por esta palabra, si; (1) como quando dize el que haze la manda: Mando a fulano tal cosa, si me fiziere tal cosa; o, si me fiziere tal seruicio; o, si me le ha fecho. (2) E tal condicion como esta puede ser puesta en las mandas, tambien en el tiempo pasado, como en el por venir. (3) E si se cumple, o es cumplida, vale la manda sobre que es puesta, e puede luego pedir la cosa mandada a aquel a quien la mandaron; mas ante que se cumpla (4) la condicion, non la puede, nin deve demandar. Otrofi, los fazedores de los testamentos ponen razones en las mandas, quando las fizien. E a esta razon llaman en latin, causa. (5) E esto es, como quando dize el testador: Mando a fulano cicut marauedis, por

servicio que me fizio. E tal razon como esta cauta siempre al tiempo pasado. E la manda que es así fecha, dezimos, que maguer la razon que es puesta en ella non sea verdadera, (6) vale: e puede luego demandar tal manda a aquel a quien es fecha, e deve ser entregado della. E a las vegadas fazen las mandas de otra guisa, a que llaman en latin, modo; que quier tanto dezir, como manera. (7) E esto es, como quando dize el testador: Mando a fulana muger mil marauedis, porque case con tal ome. E la manda que es fecha en esta manera, o en otra semejante della, vale: e deve ser luego entregado (8) della a aquel a quien es fecha, dando recabdo, (9) que se trabajara de cumplir lo que el testador le mando: e gana el feño.

si, & ante conditionis implementum non solvetur legatum. Item sub modo, & sic per ut: & debes statim solvi cavente legatario de modi implemento, & modo impleto, aut implere nequeunte legatario quaerit legatarius dominium rei legatæ. Item legatur sub causa, quæ fit per quia, & respicit tempus præteritum, & debetur etiam si causa non sit vera, quia falsa causa non vitiat legatum. Hoc dicit.

(1) *Por esta palabra, Si.* Adde leg. 2. tit. 4. 4. part. & late per Bart. in leg. 1. versic. videndum est ergo, ff. de condit. & demonstr. & in leg. sub conditione, ff. de solutione. L. qui promissit, ff. de condic. indeb. L. huiusmodi, in fin. ff. de verb. obligat. & L. quodcumque, §. non ita, aliquando tamen dictio. si, potius importat monitionem, quam conditionem, quando apponitur in eo quod est de ordine necessario, ut si Papa mandet per rescriptum titium condemnari Sejo, ad decem. Si Sejus probaverit illa sibi deberi, nam valebit sententia condemnatoria, licet illud non fuerit probatum, secundum Innoc. in cap. prudentiam, de offic. de legat. Bald. in leg. præscriptione, C. si contra jus vel utilit. publi. tradit Alex. consil. 2. 2. vol. ubi vide, & Adde L. tuto, §. sub conditione, ff. de tute. & L. si demem cum petiero, ff. de verb. oblig. L. pen. C. quando dies legat. ced. L. quod puto, ff. eod. & de verbis, seu dictionibus importantibus conditionem, vide per Bart. in dist. leg. 2. per totum, & de dictione, ut, adde Bald. in leg. si mulier, C. de jur. doll. & de dictione. Secundum, adde Bald. in leg. pen. C. de institutione. & substitutione. & de dictione, ita, adde Bald. in præludii feudorum, col. 11. adde etiam de dictione si, & cum per Ja. in leg. stipulatio ista, §. incertam, ff. de verb. oblig.

(2) *Si me le ha fecho.* Nam etiam conditio concipitur in præteritum, L. conditio in præteritum, ff. de verb. obligat. vide, L. 3. in princ. & ibi Bart. ff. de adim. leg.

(3) *Venir.* Et licet conditio concipiatur per verba futuri temporis; sufficit, quod fuerit impleta testatore ignorante tempore quo actus geritur, ut in leg. hæc conditio filia mea, §. fin. cum L. sequenti, ff. de conditione. & demonstr. L. si ita sit scriptum, §. fin. ff. de legat. 2. L. quidam relegatus, in princ. ff. de reb. dub. unde si Papa mandat alicui provideri in certa Ecclesia de prima vacatura, poterit provideri de ea quæ tunc vacabat tempore datæ, saltem si Papa ignorabat tunc vacare: ut tenet Cynus, in leg. cum uxori, C. quando dies legat. ced. Angel. & moder. in leg. Titius, §. 1. per illum text. ff. de libe. & posthum. & adde quod not. Bald. in leg. fin. col. fin. C. de sentent. quæ sine cert. quant. profer. unde si Princeps concedat licentiam faciendi majoriam comprehendet etiam jam factam, argu. L. si quis filio exheredato, §. irritum, vers. qua ratione, ff. de injust. rupt. ubi Bald. colligit, quod permittens de novo facere, videtur confirmare jam factum, nisi aliqua ratio in contrarium subesset, secundum Paul. de Cast. in dist. §. irritum, & in dist. leg. hæc

conditio, §. si sic, ubi vide ad quætionem quam dicit se habuisse de facto.

(4) *Cumpla.* Concordat cum L. unica, §. fin. autem aliquid. C. de caduc. tollen. & cum L. cedere diem, ff. de verb. signif. & cum L. 1. tit. 4. part. 4. & L. 26. tit. 5. part. 5. & ead. part. tit. 11. L. 14. L. huiusmodi cum similibus, ff. quando dies legat. ced. L. qui hæredi, §. fin. ff. de condit. & demonstr.

(5) *Causa.* Habes hic, quod, *razon* in nostro vulgari, idem est quod causa in latino sermone, & quid sit causa? Vide per Bart. in leg. demonstratio falsa, §. quod autem, in princ. ff. de condit. & demonstr. ubi Bart. diffinit quod causa est quid præteritum, vel instans quo impellitur, ut aliquid disponamus, & Bald. in rubr. C. de infit. & substit. dicit, quod causa est adjectio, motivum finale, vel impulsivum testatoris ostendens, & satis cum ista diffinitione Bart. & Bald. consonat ista lex.

(6) *Verdadera.* Vide supra in leg. proxima.

(7) *Manera.* Adde L. 2. tit. 4. 4. part. & modus est adiacens determinatio: non dispositioni, sed executioni ejus, secundum Bald. in leg. si plures, col. 7. C. de conditione. insert. & quo modo cognoscatur modus a conditione, vide per Bald. in leg. cum eorum, C. de senten. & vide quod dicit in leg. cum res, C. de donat. & quod dicit Bart. in leg. licet, ff. ut legato. nomi. cavea. & quando est modus licet testator utatur verbo, ea conditione, nihilominus est modus, secundum Bart. in leg. quibus diebus, §. fin. col. 2. ff. de condit. & demonstr. & vide per Socin. consil. 21. 3. vol. col. pen. & fin. & per Alexand. consil. 102. 1. vol. col. 2. & eod. vol. consil. 119. col. 1. & Oldra. consil. 118. col. 2.

(8) *Entregado.* Adde L. liberti, §. lucius, ff. de annis legat. & L. quibus diebus, §. fin. & L. eas, ff. de conditione. & demonstr. & per gloss. in leg. 1. C. de his que sub mod. Et limita nisi testator expressè, vel tacitè voluit ante impleri, quam emolumentum consequatur, L. ibi ancilla, §. sicibus, ff. de fideicommiss. libert. Bart. in dist. leg. quibus diebus, §. fin. col. 2.

(9) *Recabdo.* Adde dist. leg. quibus diebus, §. fin. & L. eas, ff. de condit. & demonstr. L. si tibi legatum est, ff. de legat. 3. & debet esse cum fideiussore, ut in dist. §. fin. ubi vide per Doct. & utrum indistinctè debeat caveri, de modo implendo? Vide Bart. in dist. §. fin. col. 2. versic. *quæro*, ubi vide casus in quibus non est necesse caveri, & quando modus non est causa finalis, non cogitur quis cavere, L. Titio centum, in princ. ff. de conditio. & demonstr. & ex quo modus implendus respicit commodum alterius, non dicitur continere causam finalem dispositionis, dist. leg. Titio centum, in princ. & per Bart. in leg. si fundum per fideicommissum, §. Julianus, ff. de leg. 1. alias incipit, L. si Titio, & adde Paul. de Cast. in leg. fin. ff. de condi. ob caus. quod qui dicit causam finalem debet hoc probare.

ñorio (10) de la cosa que le es así mandada, luego que cumpliere lo que le manda fazer el testador. E esto mismo sería, quando se trabajare, quanto pudiere, (11) aquel a quien era fecha la manda, para cumplir lo que manda el testador, maguer non se cumpliesse. E cada vna destas tres maneras sobredichas, ha su manera cierta, en latin, por que se pone. Ca la primera se hace con, si; la segunda con, quia; (12) e la tercera con, vt.

L E Y XXII.

Como vale la Manda, o non, si la condicion que es puesta en ella, non se cumple por ocasion, o por otra manera.

Si la condicion que es puesta en la manda, fuere en poder de la acabar de aquel a quien fue fecha, dezimos, (1) que trabajandose el, de la cumplir, quanto pudiere, maguer non se cumpla por ocasion de aventura, e sin su culpa,

estonces valdria la manda, tambien como si la condicion fuere cumplida. E esto sería como si el testador mandasse alguna quantia cierta de maravedis a algund ome; Si aforrassé su seruo. Ca, si el seruo se muriesse, (2) de su muerte, ante que lo aforrassé, o de otra manera por alguna ocasion, non lo matando otri, vale la manda. E esto se entiende, quando el embargo de tal ocasion, como sobredicho es, auiene en la persona de aquel que deve cumplir la condicion, o en la persona de aquel en quien se deve cumplir. Mas si el embargo auiniere por otra persona alguna de fuera, así como si matare algund ome al seruo, (3) ante que lo aforrassé su señor; estonces non valdria la manda, nin es el heredero tenudo de la cumplir. Pero si algund testador mandasse aforrar su seruo, so tal condicion, que fiziesse algund seruuicio a otro; si este atal se trabajasse quanto pudiere, para cumplir aquel seruuicio, e gelo em-

(10) Señorío. Et infra luego que cumpliere, ex istis verbis innuitur, quod ante impletionem modi, legatarius, cui est sub modo relicto, & si praeterit satisfactionem, de qua hic: non acquirit dominium rei legatae, quod nullibi, si bene memini, vidi in iure communi expressum: licet in legato sub conditione sic, ut in leg. si sur. ff. de usufruct. in leg. & post litem, §. res, ff. famil. heredit. l. 1. §. seruus, ff. ad sylvaniam. imò contrarium videtur de mente Bart. in leg. quibus diebus, §. terminus, col. 4. ff. de condit. & demonstr. dum tractat, quae remedia competant haeredi, qui rem legatam sub modo tradidit legatario, si legatarius non impletet modum. Facit etiam, l. 1. c. de donat. que sub mod. per locum ab speciali ubi in casu illo datur utilis rei venditio, & non conditio ob causam, & not. gloss. in leg. 1. c. de bis qua sub mod. & in rubr. ff. de condit. & demonstr. dic ergo, quod ista l. intelligatur, quod tunc acquirit dominium, scilicet irrevocabiliter, nam si non impletet modum privabitur legato cum fructibus receptis, ut in leg. libertus, §. lucius, ff. de annu. legat. revocabiliter tamen bene transit dominium praeterita satisfactione, dist. leg. quibus diebus, §. fin. l. à Titio, cum similibus, ff. de furt.

(11) Pudiere. Adde l. Titius, ff. de condit. & demonstr. & ibi gloss. & l. 1. c. de instit. & substitut. l. si fundum per fideicommissum, §. 1. alias, l. si Titio, ff. de legatis 1. & in leg. in testamento, ff. de condition. & demonstr.

(12) Con, quia. Sumpta sunt haec ab Azo. c. de fals. caus. adject. legat. in summa.

L E X XXII.

Si conditio potestativa per casum in personam impletis, vel ejus in quo debet impleri deficiat, habetur pro impleta, sed si factio tertii casus venit, in persona ejus in quo impleri debet, habetur pro defecta, nisi sit conditio libertati apposta, cujus favore habetur pro impleta, sed conditio mixta casu aut factio legatarii deficiens habetur pro defecta, si autem factio ejus in quo erat implenda defecit, habetur pro impleta. Hoc dicit.

(1) Dezimos. Prosequitur ista l. dict. Azo. c. de condit. infer. in summa, ad fin. 1. col. & col. 2. & gloss. in leg. 1. c. de instit. & substitut. & vide supra ead. part. titul. 4. l. 14.

(2) Se muriesse. Quid si legatarius deceaserit, an poterit conditio ista de manumittendo servum per haeredem ejus impleri, quod est dicere, an jus implendi conditionem transeat activè in haeredis implere debentis? Est satis dubia quaestio, de qua per Bart. in leg. cui fundus, & l. à testatore, ff. de condit. & demonstr. & in leg. si po-

nam, ff. quando dies legat. ced. ubi dicit, quod de ista quaestione in ultimis voluntatibus saepe dubitavit, crederem, quod in casu hujus, l. ista facultas non transmitteretur in haeredem, licet conditio haberit praecedentem dispositionem, ex notatis per Salic. in leg. si plures, vers. 3. quaro, c. de condit. infer. & per Jason. in leg. si decem cum petiero, col. 3. versic. in quantum, Bart. ff. de verb. obligat.

(3) Al seruo. Non aperit ista l. an servus occidatur à tertio vivo testatore, vel post mortem testatoris, & sic cum generaliter, & indistinctè loquatur, generaliter videtur intelligenda, & quia etiam ita intelligit gloss. communiter approbata in leg. inde Neratius, §. idem Julian. in verbo, quam retrorsum, ff. ad leg. aquil. & ita etiam videtur, quod debeat intelligi, l. 14. tit. 4. supra ead. part. ubi videt quae dixi, & adde Azo. c. de condit. infer. in summa, in princ. 2. col. & not. istam l. ad intellectum, dist. §. idem Julian. Forè tamen dici posset, quod lex ista partitarum non decidat casum illum, quando servus à tertio fuit occisus, vivo testatore: sed illum tantum, quando post mortem: cum ista l. prosequatur dicta Azo. ubi supra, ex cujus dictis expresse patet, quod loquitur quando fuit occisus post mortem testatoris, dicit enim, si impediatur per alium, nihil consequor: sed impediens tenetur, secundum qualitatem delicti, vel lege aquilia, vel conditione furtiva, vel actione in factum, ut ff. ad leg. aquil. l. inde Neratius, §. idem Julianus, & de condit. furti, l. 3. & de condit. caus. dat. l. 3. §. ulti. & ff. de condit. & demonstr. l. quibus diebus, 1. responsio, & l. quaestum, sed illo non existente solvendo forè æquum erit me admitti ad legatum, ut ff. de eo per quem factum erit, in leg. ulti. & sic Azo. aperte loquitur de occiso post mortem: nam si testatore vivo, non competeret legatario actio contra occisorem, ut aperte dicit text. in dist. §. idem Julian. unde non potest dici, quod quaestio illa, si occidatur servus vivo testatore, determinetur per istam l. partitarum, neque per dist. leg. 14. quae expresse non loquitur in isto casu, & non potest negari: quin sit magna æquitas, ut in casu quo non competit actio contra occisorem ad extimationem hereditatis, quod conditio debeat haberi pro impleta, sicut etiam est in casu, quando occiditur post mortem testantis, & occisor non est solvendo, & sicut etiam est in casu, quando servus naturaliter moritur vivo testatore, ut in dist. §. idem Julian. cum utrobique eadem ratio æquitatis videatur, prout ponderant Joan. de Imol. & Socin. in leg. in testamento, 31. ff. de condition. & demonstr. & ibi respondent ad dist. §. idem Julian. quod ille text. non dicat conditionem non haberi pro impleta, quando servus occiditur testa-

embargasse otro alguno, valdria la manda, e seria forro (4) el sieruo, tambien como si ouiesse cumplida la condicion. E esto es, porque las leyes siempre ayudaron a la franqueza, e a la libertad, de los omes. Otrofi dezimos, (5) que quando algund testador fiziere manda so alguna condicion, que fuesse en poder de la cumplir de aquel a quien fue fecha, e de otro alguno, si acaciesse que se non cumpliesse la condicion por culpa de aquel a quien fue fecha la manda, o por alguna ocasion que auiniere, que la embargasse de guisa, que non se pudiesse cumplir; que estonce non valdria la manda. E esto seria, como si el testador dixesse asi: Mando a fulano ome mill marauedis, si casare (6) con tal muger. Ca, si aquel a quien fue fecha la manda, non quisiere fazer el casamiento con aquella muger, o si muriesse alguno dellos en ante que calassen; dezimos que non valdria la

manda. Mas si embargasse por culpa de la muger, que non quisiere casar con el, estonce valdria la manda, e seria tenuto el heredero de la cumplir. E esto ha lugar en todas las otras cosas, en que tal condicion como esta fuesse puesta, segun que aqui diximos.

L E Y XXIII.

Quando el fazedor del Testamento manda algun sieruo, o otra cosa, en general, cuya deue ser la escogencia.

Generalmente mandando el fazedor del testamento vn sieruo a otro, non lo señalando, si el fazedor de la manda non auia mas de vno, (1) el heredero deuele dar aquel sieruo, (2) o otro tan bueno como el, (3) aquel a quien es mandado. Mas si el testador ouiesse muchos sieruos, (4) estonce es en escogencia de aquel a quien fue fecha la manda, (5) de tomar vno de-

tore vivo, sed solum negat actionem competere pro pretio hæreditatis, contra occidentem, & tamen tali casu conditio debeat haberi pro impleta: cum sit eadem ratio, ac si esset naturaliter mortuus, vel si esset occisus post mortem, & occidens non esset solvendo, ex quo illa litera illius, §. ad hoc non repugnat, argu. L. illud, cum similibus, ff. ad leg. aquil. & L. 1. §. hoc interdicto, ff. de fonte, cogita tamen: quia L. ista aperte facit differentiam, an seruus moriatur naturaliter, vel occidatur à tertio quoad effectum an conditio habeatur pro impleta, vel ne? Et loquitur generaliter, & indistinctè, sed quod dixi post Imol. & Soc. fulcitur maxima æquitate.

(4) *Seria forro.* Adde L. cum ita datur, ff. de condit. & demonstr. & L. fin. C. de condit. insert. & est favore libertatis, ut subjicit.

(5) *Otrofi dezimos.* Prosequitur dicta Azo. ubi supra col. 2. vers. in 2. casu.

(6) *Si casare.* Adde L. 14. tit. 4. ead. part. & quæ ibi dixi.

L E X XXIII.

Seruo vel alio animali in genere legato, si testator habet unum, ille est dandus, si plures eligat legatarius non meliorem, nec majordomum, vel dispensatorem: quia sciunt hæreditaria negocia: sed si nullum habet, emet hæres mediocrem, quem ipse elegerit, domo autem in genere legata, vel ædificio: si unam habet testator, illa debetur: si plures habet quam hæres elegerit, si vero nullam habet, non valet legatum. Hoc dicitur.

(1) *Mas de uno.* Facit in arg. ad facultatem regiam alicui concessam, ut possit facere majoriam in unum ex filiis, quod etiam si unum tantum filium habeat, possit in illius personam facere majoriam, & pro hoc optime facit, L. 1. §. proximus, ff. und. cogn. & melius facit, L. si tibi optio, §. 1. ff. de optio. legat. juncta gloss. ibi, & quod dicit Alex. allegando illam L. in leg. serui electione, in princ. ff. de leg. 1. neque obstat, L. utrum, 9. ff. de assignan. liber. & gloss. in §. 1. instit. de assign. liber. quia ibi ideo quia in uno tantum liberto assignatio non erat necessaria, & sic esset superflua, hic vero etiam in unico filio ad effectum majoriæ, & vinculationis bonorum, adhuc uno tantum existente est necessaria.

(2) *Aquel sieruo.* Quia cum talis seruus reperiatur in patrimonio testatoris, ille videtur legatus, licet in genere seruus sit legatus, L. si domus, in princ. ff. de legat. 1. facit, L. 3. & ibi expresse not. Bart. ff. de vino. triti. vel oleo legat. & L. si quis argentum, in princ. & in versic. similitudine modo, C. de donat. & ibi not. Bald. quod promittens certam quantitatem frumenti in genere, videtur promittere de suis fundis, si fundos habet: & quod legatum intelligatur de his, quæ sunt in domo, seu hereditate adde L. Titia, §. Sempronie, & L. si uxori, & ibi

Bart. ff. de aur. & argen. legat.

(3) *Como el.* Forè debet intelligi, si relictus in patrimonio non possit dari forè: quia effectus mortuus: quia cum homo in genere fuerit legatus, genus perire non potest, L. incendium, C. si cert. per. Sed contra hoc videtur: quia cum unicuique tantum seruum habebat, perinde videtur ac si in legato illum specificè demonstrasset, L. 1. ff. de liber. & postb. L. fundus qui legatus, ff. de fund. inst. unde si quis legat seruum in genere: & habeat seruos in patrimonio, & illi postea perierint, extinguetur legatum, & ita expressè firmat Raphael. Cuma in dist. leg. legato generaliter, & in leg. si ita legatum, in princ. eod. tit. & Alex. post eum in dist. leg. legato, col. 3. vel dic, quod si talis seruus esset multum expediens hæreditariæ, veluti si erat actor, vel castaldio quem dando totius domus hæreditariæ aduersionem induceret, ut ff. de officio præsid. L. fin. & L. legato generaliter, in princ. ff. de legat. 1. quod tunc poterit hæres præstare alium æque bonum, ut hic, facit quod not. Paul. de Castr. in dist. leg. si domus, in princ. ubi querit, quid si testator legat domum, & non habeat nisi unam, & de illa non est verisimile, quod senserit, quia reliquit filios, qui illam domum ingrediebantur, & ea indigebant, an valebit legatum in illa domo? Et tenet quod non, quod est singulariter notandum, licet Alexand. ibi videatur hoc dictum impugnare, ne legatum domus sit elusorium per illum tex. tamen in legato serui cessat istud inconueniens, quod esset in domo quæ consuevit habere fines facti hominis, & non à natura, ut homo, vel equus.

(4) *Muchos sieruos.* Quid tamen si testator habens plures equos legat dicens, lego titio equum meum? Vnde per Bald. in leg. 1. vers. sed quid si testator. C. de verbor. signific. nbi, concludit, quod intelligatur de eo quem testator habeat in usu per L. si uxori mundus, §. 1. ff. de aur. argen. lega.

(5) *Fecha la manda.* Concord. cum leg. legato generaliter, ff. de legat. 1. & L. si seruus legatus, §. cum homo, eod. tit. & §. si generaliter, institut. de legat. & ibi per gloss. limita, nisi verba executiva legati dirigantur ad hæredem, ut si testator dicat, quod hæres det seruum quem legat in genere: quia tunc hæredis erit electio, secundum Bart. in dist. leg. legato generaliter, per L. plane, §. si ita, ff. eod. & per L. qui concubinam, §. 1. ff. de legat. 3. & cum Bart. transit Rapha. Cuma, & alii moder. ibi Anto. & Joan. de Imol. in cap. indicante, de testam. Petrus tamen, & Cynus tuerunt contrarium, quibus videtur adhærere Alex. in dist. leg. legato generaliter. Item limita, nisi testator senserit de certo, non tamen constat de quo, quia tunc electio est hæredis, ut in dist. leg. legato generaliter, §. 1. L. si quis à filio, §. si plures, eod. tit. quia tunc est potius declaratio, quàm electio.

dellos, qual quisiere. Fuera ende, que non puede escoger el mejor; (6) nin el que fuere Despenfiero, o Mayordomo, del testador: porque es sabidor del fecho de la herencia. Mas si el testador non ouiesse seruo ninguno, estonce en escogencia es del heredero, (7) de le comprar

vn seruo, que sea comunalmente bueno, (8) e dargelo: e lo que diximos del seruo, deue ser guardado en las bestias, (9) e en las otras cosas semejantes, (10) que fuesen afsi mandadas. Pero si el fazedor del testamento mandasse a otro vnas casaf, (11) e non las señalasse, deue el he-

(6) *El mejor.* Poterit ergo eligere mediocrem, & etiam pessimum, si voluerit, etiam hærede inuito, secundum Joan. de Imol. Paul. & Alexand. in *dist. leg. legato generaliter*, licet Angel. ibi tenuit contrarium, sed opinio Imol. & aliorum satis probatur in ista L. partitarum, cum dixit, *qual quisiere fueras ende que non puede escoger el mejor*, not. ergo, quod habens electionem rerum, non potest eligere meliorem, quod fallit ubi dux tantum essent res, super quibus fieri deberet electio: quia tunc melior capi poterit, L. qui duobus, ff. de legat. 1. Bald. in *leg. fin. §. 1. C. communia de legat. vers. pone*, quod sunt in hæreditatem, & procedet, quod hic dicitur: quod non potest legatarius eligere meliorem: etiam si expresse per testatorem electio sit data legatario, secundum gloss. ibi & Bart. & tenent communiter Doctores, in *leg. 2. ff. de optio. legat.* vide etiam per Bald. & Doct. in *dist. leg. fin. §. 1. C. communia delegat.* & quia in hoc fuerunt opiniones, dic pro concordia, quia, aut testator qui dedit electionem legatario reliquit seruos in patrimonio, quia tunc posset ex virtute talis electionis expresse legare, eligere meliorem, si verò non reliquit, tunc non posset: & sic procedat opinio. gloss. & Bart. in *dist. leg. 2. ff. de optio. legat.* istam concordiam ponit Imol. in *dist. leg. legato generaliter*, col. 2. ubi etiam tenet Jason. refertque Aretin. & alios modernos ita tenere, Alexand. tamen ibi videtur transire cum dictis Bart. in *dist. leg. 2. ff. de optio. legat.* nullam faciens mentionem de ista concordia Joan. de Imol. & mihi magis placet, ut indistincte procedat, quod legatarius non eligit meliorem, siue à testatore, siue à lege detur electio cum testator dando electionem legatario, de his seruis, vel iumentis, quæ habet in patrimonio, exprimat, quod tacite de iure inest: ideo nihil debet operari, L. hæc verba, cum similibus, ff. de legatis 1. L. non reddi, C. de fideiussor. propter auctoritatem tamen Imol. & aliorum, tu magis cogita, & facit pro opinione contra Imol. quia etiam si electio expresse detur à testatore hæredi, non possit eligere pessimum: sed debet adhuc eligere mediocrem, ut in *leg. hæres generaliter*, ff. de legatis 1. ergo idem debet esse, si detur legatario, quod non possit eligere meliorem, & adverte, quod ista locum habent, ubi electio datur legatario, vel hæredi in his rebus, quarum aliquam expedit potius non habere, ut est in seruis, vel iumentis, vel similibus, in rebus verò inanimatis quarum nulla inutilis est legatario: tunc in legato dubio comprehenditur, & censetur legata minima res. L. apud Julianum, §. Seyo, ff. de legatis 1. L. numis, ff. de legatis 3. L. semper in obscuris, ff. de regulis iuris, Doct. communiter in *dist. leg. legato generaliter*, §. 1. in legatis tamen piis id intelligitur, quod majus est non quod minus, L. Titia, §. Seya, & ibi Bart. not. ff. de aur. & argen. legat. Abb. in *dist. capit. indicante*, colum. fin. ubi etiam Barb. num. 12. hanc asserit communem opinionem, Bald. tamen novell. in *tractatu de dote*, part. 6. in 73. privilegiatio, dubitat de hoc, & vult contrarium motus ex text. in *dist. §. Seya*, ubi consultus ponderat consuetudinem donorum quæ in templo illo ponebantur, quia erant tantum, vel aurea, vel argentea, & disponit, quod debeat esse argentea, & sic ille text. potius probat contrarium, imò, quod id quod est minus, debeat, hoc idem tenet Decius, in *leg. semper in obscuris*, ff. de reg. jur. qui ad istam partem ponderat cap. ex parte de censib. & certe, *dist. §. Seya*, multum urget pro opinione Bald. novell. prout communiter habemus, in libris. Si tantum illa L. aliter debet haberi, prout ex castigationibus Holoandri,

L. illa legitur, & tradit Didacus à Covarruias in relectione sua in *dist. cap. indicante*, text. erit expressus pro contraria opinione, quam Barb. asserit communem: mihi satis est persuasum, quod ista materia residere debeat in iudicis arbitrio, qui attenda qualitate legantis, & ecclesiæ cui legatur, hoc decidat, quid enim, si legans sit pauper homo, vel multos filios habens, quibus oportet hæreditatem relinquere, nonne tunc potius etiam in legato pio iudicabitur id comprehendere, quod est minus, quam quod majus? Arg. cap. fin. 17. questione ultim. & bene facit ad hoc pulchrum, dictum Bald. in *leg. 1. vers. sed pone quod testator*, C. de verb. signific. ubi querit si testator legavit equum suum armatum: quem tamen testator diversis modis armavit: nam quando ibat ad torneamenta, ponebat sibi phaleras, id est ornamenta cum perlis, & auro, quando vero accedebat ad prælium ponebat phaleras de corio, & responderet quod minores, vel mediocres debebantur, quia tenere medium est viri prudentis, & legis à sapientibus institutæ, ut in *leg. qui lancem*, ff. de aur. & argen. legat. nisi propter eximiam nobilitatem testatoris atque legatarii amplius præsumatur, ut ff. de donatio. L. filius, & L. uxori, in fin. ff. de legatis 3. L. plenum, §. equitii, ff. de usu, & habita, hoc etiam expressius tenet Bald. in *leg. 3. C. de furt. ad fin. vers. extra notat.* ubi dicit, quod si testator mandat in Ecclesiæ unum calicem, neque exprimit pretium, neque materiam, quod intelligitur de calice honorabili, secundum consuetudinem illius Ecclesiæ, & facultates testatoris: quia in relictis incertis ad pias causas, semper est connexum tacite arbitrium boni viri, argu. L. fideicommissa, ff. de fideicommissis libert. allegat etiam ad hoc, *dist. leg. Titia*, §. Seya.

(7) *Del heredero.* Adde L. huiusmodi, §. si cui homo, cum ibi not. ff. de legat. 1. & L. Titia testamento, §. 1. ff. de aur. & argen. legat. gloss. in *dist. leg. legato generaliter*, quæ tamen non allegat dicta jura, & vide per Bart. in *leg. 4. ff. de vind. triti. vel ole. legat.* quod limita, nisi verba executiva legati à testatore prolata dirigantur, seu sint relata ad legatarium, ut si dixisset, quod legatarius recipiat sibi seruum, vel bovem, quem in genere legat. ut dixi supra in gloss. super verbo, a quien fue fecho la manda, vide ibi.

(8) *Bueno.* Et sic non potest dare pessimum: sed mediocrem, ut hic, & in *leg. si hæres generaliter*, 110. ff. de leg. 1.

(9) *Bestias.* Veluti equis, vel aliis iumentis, bobus, vel aliis similibus, & quid si dixit, lego equum meum, cum plures haberet? Dixi supra, in gloss. super parte, *El mejor*.

(10) *Semejantes.* Quæ habebat terminos à natura, sicut homo, equus, vel bos, secundum Bart. in *leg. si domus*, in principio, ff. de legat. 1. secus ergo erit si legetur lanx, vel scutella, seu quid simile inanimatum, quod factio hominis fines habere consuevit, ut in *dist. leg. legato generaliter*, in fin. & per gloss. in cap. indicante, de testam. & not. in *leg. qui lancem*, ff. de aur. & argen. legat. neque in his hæres cogetur eligere mediocrem, sed potest dare id quod est minimum gloss. & communiter Doctores in *dist. leg. legato generaliter*, ubi late per Jaf. quid autem si testator, qui legavit scutellam, vel vestem nullam scutellam, vel vestem habeat in patrimonio? Alberic. tenet in *leg. si domus*, in princ. ff. de legatis 1. quod tunc non valet legatum, nisi ex aliquo adjuncto possit constare ad quod possit terminari, seu referri, vide ibi per eum, & quæ dico inferius, in gloss. proxima.

(11) *Vnas casaf.* Idem est dicendum, si legaret fundum:

heredero darle vnas casaf, de las del testador, qual quisiere: (12) e si non ouiesse mas de vnas casaf, (13) aquellas mismas deue entregar, a aquel a quien fuessen afsi mandadas. E si por auentura, el fazedor del testamento non ouiesse casaf ningunas, estonce el heredero non es tenuto de comprar otras; ante dezimos, que non vale tal manda, (14) ca semeja, que lo fizo por elcarnio, mas que por otra cosa: e lo que diximos de las casaf, ha lugar en todos los otros edificios, (15) que fuessen afsi generalmente mandados a otri.

En que manera deue ser dado el gouierno, a aquellos a quien es mandado en el Testamento.

Gouernos mandan dar los fazedores de los testamentos a otros, que non dizen quanto; nin en que manera los deuen dar los herederos: en tal caso como este dezimos, (1) que si el testador, que mando gouernos a otro, era viado en su vida (2) de dar cierta quantia de pan, o de dinero, por gouierno, a aquel a quien fizo la manda, tenuto es el heredero de darle otro tanto. E si por auentura non daua como cosa cierta, estonce deuele dar, segun quel ome fuere (3) aquel a quien fuessse fecha la manda del gouierno, e segun fueren los

dum: nam hæres debet dare unum fundum ex his, quæ testator reliquit: unde quod hic disponitur in domo, habet etiam locum in fundo in genere legato, ita vult gloss. relata ad text. in leg. si domus, ff. de legat. 1. de qua ista sumpta est, & hoc tenet Jacob. de Aren. Petrus, & Cynus Bald. Raphael. Joan. de Imol. Paul. de Castr. & Alexand. ibi, & ita intelligunt, L. cum post, §. gener. ff. de jur. dot. contra gloss. ibi licet opinionem gloss. in §. gener. sequantur, Bart. Angel. & Imol. in leg. ita stipulatus, in octava oppos. ff. de verborum obligat. & Angel. in dist. leg. si domus, ut sit differentia inter legatum fundi, & domus: sed magis placet prima opinio, eo quia testator videtur sensisse de uno ex suis fundis, & in eodem modo & forma, prout erat in usu testatoris. Quid autem si legaret planetam, vel vestem, vel quid simile? Vide quæ dixi supra in gloss. proxima ad finem, contra id tamen, quod ibi dixi, tenet Paul. de Castr. in dist. leg. si domus, in principio dicens hoc esse durum, & vult, quod in aliis rebus à domo generaliter legatis, legatum valeat, & intelligitur, secundum consuetudinem regionis, L. si seruus plurium, §. fin. ff. de legat. 1. L. Titia, §. 1. ff. de aur. & argen. legat. illud tamen quod in dist. gloss. dixi tenetur communiter, & tenet gloss. in leg. quod in rerum, §. fin. ff. eod. in verbo eam, limita tamen, nisi legatum esset pium, ut dixi supra in gloss. super parte, et mejor. Bald. in leg. 1. C. de verbor. significati, & pro opinione Paul. de Castr. videtur facere ista L. partitarum quatenus ad finem dicit, quod dicta in domo procedunt in aliis ædificiis, & non extendit ad res mobiles in genere legatas, quæ fines habeant facti hominis, & certè dura videtur illa communis opinio, quod legatum sit derisorium, sicut est in domo, si quis in genere vestem leget alicui, vel capsam, vel quid simile.

(12) *Qual quisiere.* Concord. cum dist. leg. si domus, in principio, si tamen testator duas habebat domos, unam in domicilio: aliam extra, legasse intelligitur illam, quam habebat in domicilio, argumen. L. qua conditio, §. 1. ff. de condit. & demonstr. secundum Bald. in dist. leg. si domus, in principio, & sequitur ibi Alexand.

(13) *Cosaf.* Not. istam L. & videtur satis rationabile arg. L. 2. ff. de liber. & post, & L. fundus qui locatus, ff. locati, & facit ista L. contra id quod dixit Paul. de Castr. in dist. leg. si domus, in principio, de quo dixi supra in gloss. super parte, et mejor. quando testator reliquisset domum, & unicam tantum habebat, quam filii eius hæredes indigebant, quod illa non sit danda, & quod legatum non valeat: nam hic probatur contrarium, & contra Paul. tenet Alex. in dist. leg. si domus, ad fin. principii, & in dist. leg. legato generaliter, & bene: unde filii aliam sibi domum acquirunt, vel conducent, nisi aliter de mente testatoris appareat, & ista conferunt ad quæstionem, testator habens duos filios fecit maioriã in primogenitum de certis rebus, & postea ædificauit magnam domum, quam dicebat, quod volebat eam pro maioria, & deinde in suo testamento dixit, quod lega-

bat filio secundò domum non designans quam domum: nam si constat de voluntate patris, quod dictam domum voluit esse maioris legatum domus in secundò filio erit derisorium per dist. leg. si domus, in princ. si de hoc non constaret, deberet domus dari secundò filio per istam, & illam legem, nota etiam, quod si testator fecit maioriã de domo sua in qua habitabat venient etiam domus alienæ quæ erant appendices istius domus, Bart. in leg. præditi, §. qui domum, ubi & bonus text. ff. de legat. 3. ubi etiam habetur de horto, & vid. per Alex. consil. 26. vol. 4. & Joan. Cirier. in trakt. primogenitura, lib. 2. q. 4. & Andreã Tiraquellum in traktat. de nobilitate, & jure primogenierum, quæst. 73.

(14) *Non vale tal manda.* Limita, nisi testator daret legatario electionem de domo, quam velit: nam tunc etiam, si nullas domos testator in patrimonio reliquerit, tenet legatum per L. Titia, §. 1. in fine, ff. de aur. & argen. legat. & tenet Alberic. post Nicho. de Neapo. in dist. leg. si domus, in princ. limita etiam, secundum Paul. de Castr. in dist. leg. si domus, in principio, quod non habeat locum in legato habitationis in genere: quia licet testator nullas reliquerit habitationes in patrimonio debet præstari habitatio, secundum qualitatem legatarii, & tenebitur hæres solvere pensionem talis domus, per text. in leg. cum antiquitas, C. de usufruct. quod multum ibi exaltat Alexand. dicens, quod multi dixissent contrarium.

(15) *Otros edeficios.* Nota bene, & adde gloss. in dist. leg. quod in rerum, §. fin. in verbo eam, quæ hoc exemplificat in navi.

L E X XXIII.

Legatis alimentis, sine quantitate præstabuntur sicut testator consuevit: & si non consuevit, secundum legatarii personam, & facultatem hereditatis. Hoc dicit.

(1) *Dezimos.* Sumpta est ista L. à L. si cui annuum, ff. de ann. legat. & à L. cum alimenta, ff. de aliment. & cibar. legat. in principio.

(2) *Vfado en su vida.* Quid si est diuersitas in usu, nam aliter præstabat tempore mortis, aliter antea? Dic, quod inspicietur tempus mortis, L. mella, §. 1. ff. de aliment. & cibar. legat. & an comprehendet hoc legatum ea quæ non ordinariè, sed extraordinariè testator solitus erat præstare? Vide L. Scio, §. medico, ff. de ann. leg. & vid. quod notabiliter per illam L. consuluit Oldradus consil. 129. incipit in quæstione, qua quæritur, an illud, quod solitum est præstari Archidiacono, &c. & quod etiam per illam L. not. in consil. 216. incipit circa primum articulum, an obitus immensæ facultatibus computentur.

(3) *Qual hombre fuere.* Nam pro modo ætatis: quia aliter puero, & aliter iuueni, vide L. cum unus, §. finali, ff. de aliment. & cibar. legat. aliter militi, & aliter rustico, dist. leg. si cui annuum, & tradit Joan. de Platea in leg. super creandis, C. de iure fisci. lib. 10.

los bienes (4) que heredo del testador.

L E Y XXV.

Como aquel a quien es mandada escogencia de alguna cosa, non se puede arrepentir, después que la oviese escogido.

Ley 1. Escogencia otorgan los testadores a las vengas a algund ome, que escoja de dos cosas, quel manda, la vna, qual quisiere. E quando la manda es fecha en esta manera, dezimos, que si
Partida VI.

(4) Los bienes. Adde L. cum alimenta, ff. de aliment. & cibariis. legat. & limita, ut in casu, L. cum unus, §. fin. ff. eod. & Leges, quæ dicunt, quod alimenta, quæ que debent moderari, secundum facultatem patrimonii, ut in leg. jus alimentorum, ff. ubi pupil. educar. debent intelligi non respectu valoris, sed respectu reddituum, L. Imperator, in fin. & ibi notat Bart. ff. ad Trebell. & in dist. l. jus alimentorum, in princip. unde si fructus non sufficiunt ad alimenta, non propterea hæres tenebitur immobile vendere, ut est textus singularis in leg. qui bonis, versic. dummodo. ff. de cõsuo. bonor. quem ad hoc dicit singularem Joan. de Plat. in leg. super creandis, in fin. C. de jure fisci, libr. 10. illam etiam leg. ad hoc dixerunt singularem Bald. & Angel. in locis relatis per Alexand. in dist. leg. Imperator, in 4. nota, quod tamen limitabis secundum Joan. de Imola in dist. leg. Imperator, quando debentur alimenta alteri, quam illi, qui est futurus dominus bonorum: nam si debeantur tali futuro domino, posset fieri alienatio, & valeret per leg. 1. §. mulier, ff. de vent. in possess. mit. & sequitur Alexand. ibidem, & potest induci ad majoriæ bona, ut tali casu non obstante prohibitione alienationis possent vendi, facit authent. res que, C. communia de legat. ubi Bart. contra gloss. ibi, item, si tractaretur de alien. d. servis hæreditariis, si fructus non sufficiunt, possunt vendi corpora hæreditatis, L. divus, ff. de petitio. hæred. ubi hoc notat Angel. limita etiam in casu authenticæ, contra rogatus, ubi etiam Ang. C. ad Trebell.

L E Y XXV.

Optione alicujus rei legata, legatarius semel eligens non potest variare, sed si legetur in optione tertii eo intra annum non eligente, eligit legatarius. Hoc dicit.

(1) Arrepentir. Concor. cum leg. servi electione, in princ. ff. de l. 1. & L. apud Aufpitium ff. de optio. legat. & sic habes, quod non licet variare electione semel facta, & planè procedit in ultimis voluntatibus, quæ non debent esse in pendentibus, l. fin. ff. communia prædior. secus verò est in contractibus, l. si quis stipulatus sit sibi, & l. cum qui certarem, §. fin. ff. de vedlor. obligat. & intellige istam L. quando electio valuit: nam si non: poterit variare, l. 2. ff. de option. lega. & requisita ut electio teneat: ponit gloss. in dist. l. servi electione, in princip. ubi per Bart. & Doctores. & an possit variari ab eo, qui habet potestatem eligendi ex rescripto, seu ex litteris ad beneficia? Vide per gloss. in cap. gratia, de rescriptis, lib. 6. ubi deciditur, quod non, & ibi Joannem Andr. in novella, & an facta electione liceat variare? Vide in cap. publicato, de electio. & quæ tradit Alexand. in dist. leg. servi electione, in princ. in colum. fin. ubi etiam vide quid in declaratione judiciali, & an quod disponitur in dist. cap. publicato, procedat in aliis officiis, quæ deferuntur per electionem; vide per Abb. in cap. penul. de postula. pralato. & in cap. cum inter canonicos, colum. fin. de election. & de compromissariis ad eligendum, adde Abb. in cap. causam, quæ, de election. & an postulatio præsentata superiori, vel postulato, habeat locum pœnitentiæ? Vide textum & ibi Abb. in decimo not. in cap. bone, quarto, de postulat. pralato. & per Bald. in leg. 2. colum. 6. C. de servitut. & an pater, qui recepit emphyteosium pro se, & uno filio nominato, possit postea variando alium nominare? Vide Bald. in l. 1. colum. fin. C.

escogere vna vez para si alguna cosa de aquellas que el testador le ouiere mandado, que non se puede después arrepentir; (1) maguer quiera dexar aquella que escogio, e tomar otra. Mas si la escogencia de la cosa que mandasse a otro el fazedor del testamento, fuesse puesta en aluedrio, o en mano de otro, si este atal a quien fuesse otorgado poder de la escogere, non la escogiere fasta vn año, non pudiendo, o non queriendo, del año en adelante (2) la puede escogere aquel a quien fue

per quas person. nob. acquiri. & qui elegit viam contractus, non potest postea redire ad viam distractus, vel è contra, L. commissoria, & ibi Bald. C. de passis, inter emptor. & vendit. L. 38. titul. 5. partit. 5. & quando in electione rerum alternativè debitarum admittatur variatio, vide dist. leg. si quis stipulatus sit sibi, ff. de verborum obligationib. & l. qui ex pluribus, & dist. L. cum qui certarem, §. 1. eod. titul. & ibi Bart. & an quod semel aprobavi, possim postea reprobare, vel è contra? vide per Bart. in leg. quo enim, §. Julianus, ff. rem rat. habe. & L. si cui simplici vis, & ibi Paul. de Castr. ff. de servitut. & vide etiam quod habetur in leg. 21. titul. 9. 7. partit. & in leg. fin. tit. 2. lib. 6. ordin. regali, & de libello semel declarato, vide, quod notat Bald. in leg. fin. colum. 3. C. de codici. not. etiam, quod non potest variare, qui jam elegit locum, ubi conveniret eum, qui sibi erat obligatus respondere, omni loco, vide Bald. in l. fin. §. sed & si quis, C. communia de legat. & an qui noluit recipere, quod sibi offerebatur, possit postea pœnitere? Vide Bald. in l. si plures, colum. fin. C. de conditio. inferr. & de executor testamenti, qui renuntiavit officio. Vide per Bald. in l. deberi, C. de fideicommissa. liberta. qui tenet, quod possit pœnitere, si Episcopus assentiat, & nota, quod in casibus, in quibus permittitur variatio, non permittitur, nisi semel, Bald. in authent. habita. colum. 5. C. ne filius pro patre tradit. Alexand. in leg. fin. ex toto, §. fin. ff. de legatis, 1. Rochus in tract. de jur. patronatus, Char. 7. colum. 4. quod post jus quæsitum alteri, non liceat variare, vide Abb. ut supra, in dist. cap. bona, 4.

(2) Del año en adelante. Adde L. fin. §. 1. C. communia de legat. & facit ista L. ad quætionem, quod si mulier det marito facultatem eligendi unum ex filiis ad majoriam partem institutam, vel meliorandi unum ex ejus filiis, quem maritus elegerit, quod si maritus non eligat intra annum, quod sit exclusus à tali electione, & si post annum eligat, vel nominet filium, quod talis electio, vel nominatio non teneat, sed contrarium est verius: quia quando datur electio personarum, non finitur anno facultas ad hoc data: sed durat perpetuò, quousque lis contestetur super tali electione, ut tenet Bart. in dist. leg. final. §. 1. per text. in leg. cum quidam, ff. de legatis secundò, ubi etiam Joannes de Imol. neque in isto casu Bald. in dist. leg. final. §. 1. colum. 4. versic. quero testator, dicit contrarium, imò si rectè inspicatur, vult idem: dicit enim, quero testator reliquit uni ex familia, quem maritus elegerit, an post annum electio remaneat hæredi? Respon. non, ut ff. de legatis 2. L. cum quidam, quæ lex intelligitur, quando legatur amico, vel consanguineo: secus si legatur piæ causæ, puta, uni Monasterio, quod titius elegerit, non post annum, devolvitur Episcopo, qui est legitimus executor ad piæ causas tantum, in aliis autem causis non est reperire legitimum executores, ut supra de Episcopis, & Cleric. L. nulli, hæc sunt verba Bald. & sic potius sentit, quod in casu extra causas electio, elapso etiam anno, remaneat apud maritum, ex quo à jure non datur legitimus executor in ejus negligentia: quinimò, & in sic relicto ad piæ causas, etiam elapso anno ante interpellationem, per litis contestationem, facultas eligendi durat, secundum Bartol. in dist. leg. cum quidam, & alios, quos refert Jason. in dist. §. 1. Angelus tamen ibi in eo, quod atinoc ad

L E Y XXVI.

Quando es mandada escogencia de alguna cosa del testador a dos omes, si se desauencien, que es lo que deue fazer el juez en esta razon.

Si a dos omes (1) fiziere el testador manda de vna de sus cosas, poniendola a escogencia dellos, que puedan tomar la que mas quitiessen; como si dixesse, que les mandaua vno de sus seruos, o vno de sus cauallos, o otra cosa semejante, qual ellos quisieren escoger: si acaesciere, que auenga desauenencia entre ellos, de manera, que el vno non se pagasse de lo quel otro escogesse; estonce, pudes mandar el Judgador echar suertes, e aquel a quien cayere la fuerte, (2) de uela escoger, e auer. Pero tenuto es de dar al otro la estimacion de la su parte, que auia en

aquella cosa: e esta estimacion deue ser fecha por alvedrio de dos omes buenos. E esso mismo seria, si tal cosa como sobredicha es, fuesse mandada a vno, poniendola en su escogencia. Ca, si acaesciere que este atal muera, ante que escoja, finca a sus herederos (3) la escogencia della. E si se desacordaren los herederos en escogerla, deuen echar suertes, e fazer alsi como sobredicho es.

L E Y XXVII.

Como la Manda, que es fecha, de Minera de metales, o de Pedrera, non passa en los herederos de aquellos a quien la fazen.

Minera de metales, o Pedrera, auiedo al- gund testador en alguna su heredad, si fiziesse manda en su testamento a algund ome; que tajasse piedra (1) en aquella Pedrera, o que cauasse alguno de los metales, para aprouecharse de-

ad pias causas, veluti cum electio pauperum fuit commissa, tenet contrarium, imò quòd elapso anno devolvatur ad Episcopum, etiamsi debens eligere: non fuerit interpellatus: & dicit ita communiter teneri, & seruari de consuetudine: & in eandem sententiam videtur inclinare Bald. in dist. 4. edum. versic. pone, quod infra annum: sed quidquid sit in piis causis, in quibus opinio Angeli, & Baldi factis sustentabilis videtur: quia cum dies sit præfixus executioni relictorum piorum: per consequens videtur præfixus electioni sine qua executio fieri non possit, & sic cessat ratio dist. l. cum quidam, in questione supra formata nullum est dubium, quin lapsus anni non excludat dictam facultatem eligendi, quod etiam voluit Bald. in l. captatorias, colum. final. C. de testament. mili. neque prædictæ assertioni refragabitur L. Taurina trigesimalertia: quia in præfixione termini, de qua ibi non comprehenditur iste casus, imò L. illa vult isto casu commissarium semper est obligatum ad faciendum declarationem sibi commissam à defuncto, & si sine declaratione potest à jure suppleri, L. illa habet pro facta, elapso illo termino, talem declarationem: si verò declaratio sit necessaria, ita quod à lege non possit suppleri, ex mente illius L. videtur, quòd sit adhuc fienda etiam elapsis illis terminis, de quibus ibi, & ad istam L. partitarum, & similes responderetur, quòd procedunt in electione rerum, non in electione personarum. Quid autem si mater dedit marito facultatem faciendi majoriam in unum ex filiis, an possit eligere filium in potestate, & acquirere sibi usufructum? Videtur quod non, ex dicto Bald. in leg. tutor. §. 1. ff. de excu. tuto. quod esset limitandum, nisi omnes essent in potestate, vel si eligeretur filius major, nam de mente matris, & consuetudine videtur, quòd ille posset eligi, & sic, quod etiam pater habeat usufructum.

(3) La cosa. Quæ consistebat in specie: nam secus si in genere: quia tunc non transfertur electio in legatarium, sed in arbitrium boni viri, L. 1. ff. de legat. 2. habes etiam hic, & in dist. leg. fin. §. 1. ubi notat Angel. quòd si electio rerum, vel personarum conceditur tertio, non dicitur voluntas captatoria. Adde dist. leg. cum quidam, ff. de legatis 2. & l. cum pater, §. hereditatem, & §. à filia, ff. de legatis 2. & l. unum ex familia, in princip. & §. 1. & ibi Bart. eodem titulo. L. cum quidam, §. utrum, ff. de verbor. obligationib. optimus textus in leg. heredes mei, §. final. ff. ad Trebell. & l. ex facto, §. si quis rogatus, eod. titulo. & l. fideicommissaria, §. fin. ff. de fideicommissar. libertat. Adverte etiam, quòd si electio est commissæ per modum conditionis, tunc non procederet ista L. ut si dicat, si titulus arbitratus fuerit, ut in dist. leg. 1. ff. de legatis, 2. & l. qui heredi. §. fin. ff. de condit. & demonstrat. l. centesimis. ff. de verborum obligationib. & hoc si arbitrium per modum conditionis appositum respiciat substantiam ipsius negotii, seu ipsius

totale negotium: aliàs eatenus vitiat, quatenus respicit non ultra, L. 3. ff. locati. Alberic. in dist. l. fin. §. 1.

L E X XXVI.

Si duobus legatur servi optio: & discordent in electione: mandet Judex sorte dirimi, ut quem fors præulerit, eligat, & habeat rem: æstimationem partis alteri arbitrio bonorum virorum solvendo: idem est, si uni optione legata (eo ante electionem relictis pluribus hæredibus defuncto) si hæredes super optione discordent. Hoc dicit.

(1) A dos omes. Conjunctim, vel divisim, ut sequitur, & idem si separatim res duobus legetur, ita quòd uni deberetur res, alteri æstimatio, L. si plurib. ea, ff. de legat. 1. & unus velit rem, alter similiter; & sic uterque velit rem: quia sorte dirimetur, cui res præstetur, & cui æstimatio tenet. Jaf. in leg. fin. in princip. C. communia de leg.

(2) La fuerte. Adde dist. l. fin. in prin. C. Communia de legat. & quæ ibi Bald. tradit de sorte, & etiam Paul. de Cast. in leg. in tribus, ff. de judic. & quod habetur proverb. 18. v. 18. contradiciones comprimit fors, & inter potentes quoque dijudicat. Et vide in ista materia Joan. Cirier. in suo tractat. primogenitura, lib. 1. quæst. 9. ubi tractat, an in questione de partu gemino sit ad iudicium fortis recurrendum; ubi multa accumulatur.

(3) Finca à sus herederos. Et sic legatum optionis non est conditionale, §. optionis, inffit. de legat. si enim fuerat conditionale, non transmitteretur ad hæredes, L. unica, §. fin autem aliquid, C. de caduc. toll.

L E X XXVII.

Licet ad hæredem legatarii transmitatur legatum, ex quo fuit legatario jus acquisitum, fallit in legato folsionis mineræ, vel lapidicinæ scindendæ, quia non transit ad hæredem, nisi hoc testator specialiter exprimat. Hoc dicit.

(1) Que tajasse piedra. Adde L. idem Julianus, §. si quis, ff. de legat. 1. & sic habes, quòd concessio facti indeterminati, tam qualitate, quàm tempore emanans à privato censetur personalis, secus si tale factum esset determinatum, ut si testator concessisset facultatem incidendi decem currus lignorum, ex nemore suo: nam tunc talis facultas transfret ad hæredes legatarii, secundum Cyn. & Alber. & alios signanter per Alex. in dist. §. si quis. Quod tamen limitat Alexand. nisi legatum esset annuum, quia ad hæredes non transit, L. 4. ff. de annu. leg. & per hæc dicit Alexand. posse limitari doctrinam Bartol. in leg. si sic, 133. ff. de verb. obli. & doc. in leg. veteris, C. de contrab. & commisten. stipulat. ubi dicunt, quòd stipulatio facti affirmativè est transitoria ad hæredes per dist. leg. veteris, cum similibus: quia hoc est verum, si factum erat determinatum, & certum, secus si indeterminatum. Quid tamen, si ista concessio fia-

dello; valdria tal manda, quanto en la vida de aquel (2) a quien fuellè fecha. Mas despues que el fuellè muerto, non valdria la manda, nin auria poder de facer ende ninguna cosa el heredero de aquel a quien la ouiesse fecha. Fueras ende, si el testador dixesse señaladamente, quando fiziesse la manda sobredicha, que la fazia tambien a el, como a sus herederos. (3)

L E Y XXVIII.

Porque palabras pueden ser dexadas las Mandas; a que dizen en latin, de legatis tertio.

DE legatis tertio, en latin, tanto quiere dezir, (1) en romance, como vna razon que es eferita en el derecho, que muestra, por que palabras pueden ser dexadas las mandas. E dezimos, que por todas palabras que ayan entendimiento, (2) que sean guifadas, e conuenibles, para espaldinar las cosas que el fazedor del testamento quiere mandar a otri, pueden ser otorgadas, e puestas las mandas, en los testamentos, o en el codicilo que alguno fiziere: ca, si de otra guifa las dixesse, non valdria la manda: e

Partida VI.

ret Civitatis in terminis hujus leg. partitarum, vel similibus, an censerit debeat perpetua? Videtur, quod sic, ut probatur in leg. vestigalia, C. de vestiga. ubi Bald. notat, quod privilegia concessa civitatibus præsumuntur perpetua, facit bonus text. in l. forma. §. quamquam, ff. de cens. est enim idem populus per iurrogationem, L. proponatur, ff. de judic. L. ficut. §. in decurionibus, ff. quod cuiusque universita. nomi. sic etiam privilegium concessum Ecclesie perpetuo intelligitur concessum: quia Ecclesia nunquam moritur, 12. quæst. 2. capit. liberti.

(2) En la vida de aquel. Sed an poterit cedere lapidem, semel tantum, vel an pluries per totum tempus vitæ? Ita L. inuuit, quod pluries per vitam, & hoc tenet Paul. de Cast. & post eum Jaso. in di. §. si quis alicui.

(3) A sus herederos. Expressio ergo hæredum ostendit concessionem esse realem, non personalem, & de materia quando concessio præsumatur realis, vel personalis, vide pulchras remisiones per Alexand. in di. §. si quis, & adde, quod in dubio potius debet præsumi pactum reale, quam personale, secundum Alberic. in leg. jurisgentium, §. pastorum, 2. & fin. colum. ff. de pass. Bart. in leg. pater filia, ff. de servitu. leg. & Joan. Faber. in §. a quæ si agat, colum. 2. in situ. de actio. vers. quid si per pactum, & ibi vide, quod in privilegiis principum, de quibus vide etiam per Bald. in di. §. si quis, & per Joan. de Imol. Quid autem si testator dixit lego titio, & hæredi suo, quod possit cedere lapide in fundo meo nunquid transibit ultra primum hæredem? Cy. dicebat, quod non per leg. antiquitatis, C. de usufruct. contrarium tenet Alberic. in di. §. si quis, & ibi respondet ad leg. antiquitas, quod ibi idem est, quia aliàs proprietas redderetur inutilis: in casibus verò, ubi hoc cessaret, transibit ad omnes hæredes: si tamen ex fundo nulla perciperetur utilitas alia, quam cædendi lapidem: tunc idem esset quod in usufructu, secundum eum. Adverte etiam, quia si concessio cædendi lapidem, de qua hic fieret contemplatione alicujus prædii, quod legatarius haberet vicinum, ad cuius utilitatem fuisset factum dictum legatum: tunc etiam non fiat mentio de hæredibus, transiret ad eos ratione prædii, L. veluti, & L. quid ergo, ff. de servitu. rusticor. prædiorum. Dyn. & Alberic. & Angel. in di. §. si quis, intellige tamen, quod concessio fiat expressè ratione talis prædii: nam tunc diceretur servitu prædialis, secundum quod declarat Paul. de Cast. in leg. pen. ff. de servitu. rustic. prædii. Jaso. in di. §. si quis alicui, super gloss.

esto seria, como si el testador ouiesse voluntad de mandar oro a alguno, e dixesse, que le mandava laton, creyendo quel oro auia tal nome: ca estonce non valdria tal manda, maguer aquel a quien fuellè fecha, quisiesse prouar, que su intencion del testador era de mandarle oro, e non laton. E esso mismo dezimos que seria, en todas las otras cosas que han nomes generales, en que acuerdan los omes comunamente en cada tierra en nombrarlas; asì como plata, o vino, o pan, o paños, o vestiduras, e todas las otras cosas semejantes destas. Ca, en qualquier destas cosas sobredichas, si el testador errasse el nome de la cosa que mandasse, diciendo otro nome, e non el suyo, cuydando (3) que aquel que el le dezia era su nome, non valdria la manda. Pero en las cosas que han nomes señalados, asì como son los omes, non seria asì. Ca, maguer el testador errasse en el nome de algun ome, (4) diciendo otro nome, e non el suyo, cuydando que aquel era su nome que el le dezia, valdria la manda, e non se embargaria por tal yerro; si fuere prouado, que su intencion era, del testador, que aquella persona que nombro, ouiesse la manda. Otrofi de-

V 2

zi-

L E X XXVIII.

Fiunt legata per verba intelligibilia, ut mando, vel credo te daturum centum Titio: vel volo, quod des, & similia: & error in nomine communi: ut argentum pro auro nominando viciat legatum: secus in nomine proprio si de persona constat. Hoc dicit.

(1) Tanto quiere dezir. Vide de hoc per gloss. ff. de legat. 3. in rubrica, & L. ista potius sequitur dicta Odofred. quàm illius gloss. dicit enim Odofredus (ut refert Alber. in rubric. de legat. 1.) quod in illo titulo tractatur de personis legantium, & eorum quibus legatur in tit. de legat. 2. tractatur de rebus prohibitis, & concessis legari, in titul. de legat. 3. tractatur mixtim de personis, & rebus circa legata, & interpretatione verborum, & profequitur ista L. notata per Azon. C. de legat. in summa, colum. 6. versic. relinqui potest.

(2) Entendimiento. Si verba tamen sunt ita obscura, quod nullum intellectum possunt sustinere: non valeat scriptura, L. quo tutela, §. penult. ff. de regul. jur. Bald. in leg. voluntatis, col. 1. C. de fideicommiss. & vide leg. 2. ff. de his, que pro non scriptis habent.

(3) Cuydando. Concordat cum ista leg. si quis infundi vocabulo, in princip. ff. de legat. 1. ubi Angel. limitat quatuor modis. Primò, si res, in cuius appellatione erratur, erat presens, & singulariter demonstratur, ut si dixerim, lego tibi hunc equum demonstrato bobo, gloss. quæ non est alibi in leg. que extrinsecus. ff. de verbor. obligat. secundò, ubi nomina sunt multum conformia, ut in leg. librorum, §. si quid tamen, ff. de legat. 3. Tertio, si sermo errantis sustineri possit per communem usum loquentis alicujus civitatis, vel castri, L. labeo. versic. neque mirum, ff. de suppellect. lega. & pro hoc facit ista L. partitarum: cum dicit, comunamente en cada tierra. Quarto, limita, si disponens ante dispositionem voluntatem suam declarasset, quod cum uteretur uno appellativo nomine, intelligeretur de vero, & proprio convenienti rei in dispositione deductæ gloss. in di. leg. si qui infundi vocabulo. Quintò limita, ut procedat in nominibus appellativis omnino diversis, ut sunt equus, & mulus, bos, & asinus: sed si non essent omnino diversa, sed haberent se, ut excedentia, & excessa, ut si testator voluerit legare ducenta, & dixerit centum, nam si constaret de errore, valebit dispositio in ducenta, gloss. in leg. qui quartam, in princ. & ibi Imol. Bald. & Paul. de Cast. & probatur in leg. quotiens, §.

zimos, (5) que quando los fazedores de los testamentos vían tales palabras en las mandas, diziendo: Mando, e quiero, que fulano aya tal cosa; o, Plazeme; o, Tengo por bien, que la aya; o o dize al heredero: Creo que tu daras tal cosa a fulano; o Dexolo en la tu fe, que lo cumplas; o dize el testador: Quiero que el mio heredero haga tal cosa. Ca, vsando el testador qualquier de estas palabras sobredichas, quando fiziesse la manda, o otras semejantes dellas, porque pueda ser entendida la entencion, (6) o la voluntad del, valdría la manda que así fuesse hecha.

Como vale la manda, o non, que es puesta en alvedrio del heredero.

Vsando el testador a dezir tales palabras, quando fiziesse la manda: Dexo a fulano tal cosa, si entendiere mi heredero, (1) que es derecho que la aya; o si dixesse: Dexolo en alvedrio (2) de mi heredero, que si el entendiere, que sera bien que aya fulano tal cosa que lo mando, que gela de. Ca, en qualquier destas maneras, vale la manda que así fuesse dexada. Fuera ende, si el heredero demuestra alguna derecha razon, (3) por que non la quisiere dar, nin otorgar. Mas si dixesse el testador: Mando a fulano tal cosa, si mi heredero quisiere, (4) o touiere por bien,

§. sed si non in corpore. ff. de heredib. instituen. & nota bene istam leg. & dist. L. si quis ad limitationem, L. non aliter, ff. de legat. 3. & quæ notat gloss. in leg. voluntatis, C. de fideicommissis.

(4) De algun ome. Adde dic. L. si quis infundi vocabulo, & L. si quis in nomine, C. de testam. & in §. si in nomine, instit. de legat. & limita tripliciter, ut per Alex. in dist. leg. si quis, in princ. colum. 1. & de errore confinium, vide ibi per Imol. & Alexand. & adde in ista materia text. nota. & ibi Bart. in leg. pen. ff. de reb. dub. & L. 9. & quæ ibi dixi supra eod.

(5) Deximos. Concordat cum leg. 2. C. communia de legat.

(6) La entencion. Tantum ergo valet tacita voluntas conjecturata, quantum expressa, adde L. cum proponitur, ff. de leg. 2. L. inter vestem, ff. de auro, & argum. lega. & tradit planè Curtius Senior. consil. 51. in 1. & 2. columna.

L E X XXIX.

Si legatum relinquatur in liberam voluntatem hæredis: non debetur hærede nolente: secus si in ejus arbitrium, seu per verba importantia arbitrium boni viri: quia tunc debetur, si hæres causam probabilem non ostenderit, cum dare nolit. Item captatoria voluntas non tenet in legatis, neque in institutione hæredis, tenet tamen legatum uni factum, si tertius tale quid fecerit. Hoc dicit.

(1) Mi heredero. Concordat cum leg. si sic legatum, in princ. ff. de legat. 1. & not. gloss. in leg. senatus, §. penul. eod. titul. & adde nota. per Azo. quæ hic prosequitur ista L. in summa, C. eod. colum. antep. versic. item legari potest, si existimaverit, & c. vide etiam in leg. fideicommissa §. si fideicommissum ff. de legat. 3. & habes hic, quod verba, si existimaveris justum, si arbitratus fueris, important arbitrium boni viri, & de his, & de aliis hoc importantibus, vide in dist. leg. si sic, & in dist. leg. fideicommissa. & §. si fideicommissum, vers. quamquam, & L. fideicommissa. in princ. ff. de fideicommiss. liber. & de quibusdam aliis, vide per Bart. in distis legibus, & per alios Doctores. & signanter per Alexand. in dist. leg. si sic, col. 1. & 2. ubi etiam vide quid de verbo judicio tuo, & de verbo libererit, & de verbo facias tuo sensu, & de verbo committo prudentiæ tuæ, & de verbo liberam facultatem, & de verbis, facias quidquid tibi visum fuerit expedire: & de verbo conscientiæ tuæ committimus, & de verbo licentiæ, & verbo potestatis, & de verbo promitto stare tuo juramento, seu verbo tuo: & de verbo pono te in manum tuam, & his verbis pro tuæ voluntatis arbitrio: & de verbis comito me misericordiæ tuæ: & verbo videbitur, vide ibi per Alex. & de Abb. in cap. 1. col. 4. de sequestra. possess. & fruct. & Bart. in leg. alio. colum. 3. ff. de aliment. & cibis. leg. & Bald. in leg. 3. in 2. testur. C. de dot. promiss. & per Cardin. Alexan. in cap. humanum genus, col. 3. 1. distinctio. & per Bild. in leg. captatorias, C. de testam. milit. & de illo verbo facias, quod tibi videbitur expedire, Adde Bald. in verbo nomina. de pace constantia,

& plenissimè per Bald. in extravagana. ad reprimendum, in gloss. super parte videbitur, ubi etiam vide de verbis importantibus liberam voluntatem, & ibidem quid si apponantur verba significantia tam liberam voluntatem, quam arbitrium boni viri, & ibidem an ex concessione liberæ facultatis, possit rejicere exceptionem præscriptio-nis, & adde Bart. in leg. Lucius Titius, ff. de fideicommiss. liber. & de verbo si tibi placet, vide L. Tballi ancilla, §. so-corre, eodem. tit. & ibi Bart. & per Bart. in leg. 1. §. si plures, col. 7. in repet. ff. de exerci. & de illo verbo judicio tuo, adde Bart. in dist. leg. Tballi, §. Lucius Titius, ita testamento. & quæ tradit Felin. in cap. 1. 19. 20. & 21. colum. de consti. ubi plenè de his verbis cum aliquibus notabilibus declarationibus, vide etiam ad declarationem, quod notat Bild. in leg. 1. colum. 14. ff. de legat. 2. & decis. quandam Neapolit. & ex his, quando casus occurrerit, poteris bene instrui, ideò non parvi pendas, & quid in contractibus an hæc verba, si approbaveris existimaveris, vel justum putaveris, vel similia, importent arbitrium boni viri, vel liberam voluntatem, vide in leg. in vendentis, C. de contrab. empr. & per Alberic. in dist. §. si fideicommissum, ubi dicit, quod veritas est, quod important in contrahibus meram voluntatem, nam in contractibus substantialia contractus non possunt committi in arbitrium contrahentis, etiam ad arbitrium boni viri, L. quod sepe, §. 1. ff. de contrab. empr. licet accidentaliter sic: L. hac venditio, ff. eodem.

(2) En alvedrio. Et sic verbum arbitrium, importat arbitrium boni viri, limita tamen secundum Imol. in leg. filiusfamilias, ff. de donat. nisi daretur arbitrium ei, qui alias haberet: quia tunc intelligitur de libero arbitrio, ut verba aliquod operentur argu. L. si quando in princip. cum simili, ff. de legat. primò. & sic per hæredem stat, quia non vult arbitrari, perinde est, ac si arbitratus esset deberi; secundum Paul. de Castr. in dist. leg. si sic. Sed vide ibi per Imol. col. 2. dicentem, quod non sufficeret præceptum à Judice factum, ut arbitretur, ut sic eo existente in mora, dispositio habeatur pro purificata, sed adverte, quia Imol. loquitur, quando in arbitrium tertii fuit collatum, Paul. verò, quando in arbitrium hæredis, quod etiam voluit Bart. in dist. leg. 1. ff. de legat. 2. ubi etiam Paul. col. pen. & Alex. col. 5.

(3) Alguna derecha razon. Ut quia legatarius erat demeritus testatori, L. fideicommissa. §. quamquam, ff. de legat. 3. vel quia fortè res legata erat, ita magna, quod quasi absorberet totum patrimonium relinquentis, L. quidam testamento, ff. de legat. 1. vel quia patrimonium erat tenuè, & filii testatoris egerent, argum. cap. fin. 17. quest. fin. et si res certa non esset: sed quid incertum debet arbitrari juxta id, quod dicunt gloss. & Bar. in dist. l. 1. ff. de legat. 2. ubi Bart. colum. penul. versic. quæro qualiter bonus vir.

(4) Quisiere. Adde dist. L. senatus, §. pen. ff. de legat. 1. & L. fideicommissa. §. quamquam, ff. de legat. 3. quid tamen,

bien, (5) que la aya: estonce en voluntad es el heredero, de cumplir la manda, que así fuéssé fecha, o de reuocarla, si quisiere. E esto es, porque, usando el testador a dezir tales palabras, quando fazia la manda, semejava, que en todas guisas la ponía en el aluedrio del heredero. Mas si el testador dixesse: Mando a fulano ome mil marauedis, si quisiere tal ome; (6) (cierto) diziendo el nome de cada vno dellos señaladamente; non valdria tal manda: porque es fecha a vno, e es puata señaladamente en aluedrio de otro. E por ende dixerón los Sabios antiquos, que las mandas, e los establecimientos de los herederos, deuen ser fechos segund su voluntad del fazedor del testamento, e non deuen ser puestas en juicio, e en plazer, de otro. Mas si el testador fiziesse la manda, diziendo así; que mandaua a vno mil marauedis, si otro, que nombraua señaladamente, fiziesse (7) alguna cosa; (ciertamente) como quier que aquella cosa en voluntad, e en aluedrio del otro, era de la fazer, o non, valdria la manda, si aquella cosa que nombrasse, se cumpliesse.

L E Y XXX.

Si vale la Manda que el testador hace, diziendo: Mando que mi heredero de a fulano tantos marauedis, (o tal cosa) quando el quisiere.

Fecha seyendo la manda por tales palabras, que dixesse el testador: Mando a fulano ome mil marauedis, que los aya, quando el mi heredero (1) quisiere: si acaesciere, que este heredero muriesse, e non pagasse estos marauedis en su vida, nin señalasse dia (2) a su heredero, a que los pagasse; aquel que ouiesse de heredar los bienes del heredero del testador, seria tenuto de pagar la manda, luego que entrasse la heredad, sin alongamiento ninguno: porque aquel cuyos bienes hereda, non lo contrato (3) en su vida. Mas si el testador dixesse así: Mando a fulano cien marauedis, que los aya si quisiere; estonce valdra la manda. Pero si este aral, a quien fuéssé fecha la manda, non dixesse en su vida, que la querria, (4) e se muriesse; estonce, el su heredero non ha

men, si diceret: lego tibi, quod Titius, vel hæres declaraverit se velle, quia talis voluntas requirit declarationem, & sic factum hæredis, dicit Angel. in leg. centesimis, §. fin. ff. de verbor. obligat. quod tunc valeret perinde, ut valet, cum dicitur, si capitolium ascenderit: vel tale quid fecit, ut in leg. nonnumquam, ff. de condit. & demonstrat. & infra, ista L. ad fin. & Angel. sequitur ibi simpliciter Paul. de Caste. ubi Imol. de hoc dicto dubitat, & istud dictum dicit non esse verum Alex. in dist. leg. 1. ff. de leg. 2. colum. 5. ex eo, quia etiam verbum, si voluerit, intelligitur de voluntate declarata, ut est text. in l. si ita, §. illi si voluit, ff. de leg. 1. ergo idem dicendum est, & si illud exprimitur: quia exprimitur, quod tacite inest, & magis placet hoc, & adde Bald. in l. voluntatis, colum. 1. C. de fideicommissis, qui intelligit, & limitat dicta jura, quando voluntas adjicitur verbo substantivo, vel effectivo: secus si in verbo executivo voluntatis substantia, vel declaratio ponitur. Allegat L. tertiam, C. de dot. promiss. & videtur in effectu idem, quod dixit Angel. Alex. tamen in addition. ad Bald. ibi dicit, quod istud dictum Bald. videtur contra leg. cum quidam, ff. de legat. 2. & quæ ibi dicit idem Bald.

(5) *O touiere por bien.* Nota hoc, quod idem importat hoc verbum, sicut si voluerit, & est hoc contra Bald. in leg. fideicommissa, §. quamquam, ff. de lega. 3. dicentem, quod omne verbum intelligitur sonare in arbitrium boni viri, præter verbum volo, & facit ad istam, L. L. fideicommissaria libertas, ibi, si ei libuerit, ff. de fideicommiss. liberta.

(6) *Tal ome.* Est enim voluntas captatoria, ut ff. de lega. 1. L. captatoria, adde L. 11. & quæ ibi dixi tit. 3. supra ead. partit. & adverte, cum dicit: si quisiere: nam secus esset, si legatum fuisset collatum in arbitrium alterius, quia intelligeretur de arbitrio boni viri, & legatum teneret, L. 1. ff. de legat. 2.

(7) *Fiziesse.* Adde L. si quis sempronium, ff. de heredib. instit. & L. nonnumquam, ff. de condit. & demonstrat.

L E X XXX.

Si lego tibi mille, quæ habeas, quando hæres meus voluerit: nec hæres in vita declaravit quando, ejus hæres teneretur statim ad legatum. Si autem lego tibi, si volueris, nec in vita declaras te velle, non dabitur tuo hæredi. hoc dicit.

(1) *Quando el mio heredero quisiere.* Concordat cum leg. fideicommissa §. si fideicommissum, ff. de legat. 3. & cum no-

tat. per Azo. C. de leg. in summa, col. antep. in vers. item legari potest.

(2) *Nin señalasse dia.* &c. Nota hoc verbum: quia non ita declaratur in dist. §. fideicommissum ver. hoc autem, de quo L. ista sumpta est.

(3) *Non lo contrato.* Et sic moriendo, videtur velle, quod est favore ultimæ voluntatis: quia secus in contractibus, ut in leg. centesimis, §. fin. ff. de verbor. obligat. Bart. & Bald. in dist. §. si fideicommissum, in vers. hoc autem, & videtur velle ista lex, quod si hæres declaravit, se nolle dare legatum, quod tunc: neque ipse, neque hæres ejus teneatur, quod nota: quia non ista bene aperitur in dist. vers. hoc autem. In contrarium tamen videtur L. uxorem, §. Scævola, ff. de lega. 3. ubi habetur, quod hæres gravatus, cum voluerit, vel voluerit, videtur gravatus post mortem, si ipse antea non declarat se velle, & sic non in potestate ejus, quod nolit. Hoc etiam patet ex dictis Bart. in dist. leg. centesimis, §. fin. ad fin. 1. colum. ubi dicit, quod in ultimis voluntatibus idem est dicere, cum voluerit, vel cum voluit, hæres det, quod est dicere: det post mortem suam, & sic post mortem debetur, tanquam adveniente die per text. in dist. §. Scævola. & sic illud legatum dicitur conditionale, ut habetur in dist. §. si fideicommissum est, propter diem incertum mortis, L. dies incertum, ff. de conditio. & demonstrat. in contractibus vero facit tali casu diem, & conditionem, ut declarat Bart. in dist. §. si quem, sequitur ibi Angel. & fuerunt verba Petr. ibi. Sed certè ista L. partitarum multum urget, contra ista dict. Bart. & aliorum, & ad dist. leg. uxorem, §. Scævola, potest dici, quod intelligatur, si hæres non contradixerit in vita, prout ista L. dicit, & pro hoc facit, quia regulariter inter, si, & cum, non est differentia L. qui promissit, cum ibi notat. ff. de condit. indeb. & tamen si testator dixerat: si hæres meus voluit, vel voluerit, poterit contradicere, ut supra, L. proxima, & vult Bart. in dist. leg. centesimis, §. fin. in princip. colum. 2. igitur idem dicendum, si dixerit: cum voluerit: in hoc tamen erit speciale favore ultimæ voluntatis, quod non contradicente herede, à quo sic fuit legatum, in vita, debebitur post ejus mortem, ut hic, & in dist. §. Scævola, cogita tamen: quia secundum istum intellectum, videtur fieri aliqua violentia, dist. §. Scævola, qui vult hoc relictum videri post mortem.

(4) *Que la querria.* Concordat cum leg. si ita expressum, ff. de conditionib. & demonstrat. L. si ita legatum, §. illi si voluit, ff. de legat. 1. Quid autem, si dixerat cum voluerit?

ha derecho ninguno en ella, nin la puede demandar despues.

L E Y XXXI.

Como se pueden fazer las Mandas, sin condicion, e a dia cierto.

PVramente (1) pueden fazer los testadores sus mandas; que quiere tanto dezir, como sin ninguna condicion. E esto seria, como si dixesse algun testador: Mando a fulano tantos maravedis; o, tal cosa. E aun la podria fazer a dia cierto, o de dia cierto en adelante. E esto seria, como si dixesse el testador: Mando, que den a fulano tantos maravedis el dia de Sant Juan Bautista, este primero que verna; o si dixesse: Mando, que del dia de Sant Juan en adelante que gelos den. E aun las podria fazer so condicion. E esto seria, como si dixesse: Mando a fulano tantos maravedis, si fiziere tal cosa. Otro si dezimos, que si el testador quando fiziesse la manda, dixesse tales palabras: Mando, que den a fulano mill maravedis, quando fuere de edad (2) de catorze años: si acaesciere, que aquel a quien la hace, llegare a aquella edad,

valdra la manda; e si muriere en ante, non la puede demandar su heredero, nin ha derecho de la aver. Pero caso y ha, en que valdria la manda que fuesse hecha por tales palabras, maguer non se cumpliesse la condicion. E esto seria, como si dixesse el testador: Mando que aforren a fulano mi sieruo, quando mi fijo fuere de edad de catorze años. Ca, maguer el fijo non llegasse a aquella edad, nin se cumpliesse aquella condicion, valdria la manda, e seria forro; por razon de la franqueza que es otorgada a la libertad. (3)

L E Y XXXII.

Como las Mandas deuen ser judgadas por las leyes deste libro, maguer el testador lo defendiesse.

Non puede ningun testador fazer manda, en ninguna manera, que por el derecho de las leyes; deste nuestro libro non deua ser judgada. E porende, maguer el defendiere señaladamente, que ninguna ley, ni ningun derecho non pudiesse contratar, nin embargar la manda, que hace; con todo esto, si la fiziere contra derecho, (1) o como

Ley 3.
tit. 1.
lib. 2.
Recop.
Ley 13.
tit. 6.
lib. 5.
Recop.
mo

rit? Dic, quod tunc non est necesse, quod legatarius ante mortem suam declaret se velle, secundum Bart. in leg. 1. ff. de legat. 2. per leg. uxorem, §. Scavola, ff. de legat. 3. que lex, licet loquatur, quando ista verba cum voluerit, fuerunt relata ad heredem: tamen eadem videtur ratio, si referantur ad legatarium, secundum Alexand. in dist. leg. 1. colum. 5. licet Joan. de Imol. ibi velit in hoc facere differentiam, & tenere contra Bart. ut videbis ibi per eum, & per Alexan. col. 4. & 5. & adverte, quod per istam leg. videtur non posse sustineri, quod Raph. Cuma. dicebat in leg. si ita, §. illi si volet, ff. de lega. 1. & in leg. 1. ff. de lega. 2. & in leg. Centesimis, §. fin. ff. de verbo. obligat. & sequitur eum Alexand. in dist. leg. 1. colum. 5. quod istud tale legatum, cum legatarius voluerit, censetur esse purum, sicut cum lego tibi cum petieris, L. Titia, ff. de condition. & demonstrat. L. si decem cum petiero, ff. de verbo. obliga. nam, ut hic vides, tale legatum non est purum: quia si purum transmitteretur ad heredem, etiam nulla declaratione sequuta, quam tamen declarationem exigit ista L. & quod alias ejus hæres habere non possit: sed dic, quod ista L. non loquitur, quando dicit, cum legatarius voluerit: sed si voluerit, unde tene menti in practica dictum Raph. & sic erit differentia, an ista verba, cum volueris, referantur ad heredem, vel legatarium.

L E X XXXI.

Purè, & conditionaliter, & ad diem, vel post diem potest legatum fieri: etsi legatur quod dentur Petro mille quando fuerit 14. annorum: & ante moriatur; non habebit ejus hæres legatum: sed si lego tibi libertatem, quando filius meus habebit 14. annos: filio ante illam ætatem mortuo, valet legatum favore libertatis. Hoc dicit.

(1) Puramente. Sequitur dicta Azo. C. eod. in summa, in fin. col. 6. ver. relinquitur legatum purè.

(2) Quando fuere de edad de catorze años. Concordat eum leg. si cui legatur, ff. de legat. 1. §. hoc autem legatum, & L. si Titio, ff. quando dies lega. ced. & adde, quod idem esset, si apponeretur tempus certæ ætatis, cujusdam tertii, L. si ita scriptum, ff. de manumiss. testa. quod limita, nisi apponeretur tale tempus ad extinguendum legatum, ut si dixerim, lego Titio centum annua, quousque Titius erit ætatis 14. annorum: nam tale legatum non est conditionale, neque extinguitur Titio ante dictum tempus decedente, ut est text. qui non est alibi, secundum Bald. ibi in leg. ambiguitatem, C. de usufruct. Sed quid si legatur in tempus certæ ætatis gravati? Bart. in dist. §. hoc

autem, tenet, quod non sit conditionale, & quod non pereat legatum, quamvis gravatus non perveniat ad talem ætatem per leg. libertis quos, §. ab heredibus, ff. de aliment. & civar. lega. & cum Bart. transeunt Angel. Bald. & Paul. de Cast. in lectur. Paduana, ibi, & Ludo Rom. in leg. in illa, ff. de verb. obligat. Dynus verò, Rapha. & Joan. de Imol. ibidem & Cynus, & Bald. in leg. ex bis, C. quando dies lega. ced. & Paul. de Cast. in lectura Bononien. & Salicet. in leg. unica, §. fin. autem aliquid, C. de cadu. tollend. tenent contrarium per text. in dist. §. hoc autem, & respondent ad dist. §. ab heredibus diversimode, prout videbis latè per Alexan. in dist. §. hoc autem, qui dicit istam ultimam opinionem esse veriore per plura jura, quibus Bart. ibi nititur respondere: sed secundum Alexand. tales responsiones sunt cum maxima violentia, ibi dicit Alexan. allegat alia jura contra opinionem Bart. ut poteris ibi videre, & signanter alleg. L. si quis a filio in princ. ff. de lega. 1. cum gloss. ibi, quæ satis probat opinionem aliorum, contra Bart. Quid autem si dies non fuit præfixus substantiæ legari: sed ejus præstationi, vel executioni? Vide L. ex bis, C. quando dies lega. ced. & per Bart. in dist. §. hoc autem & ibi etiam per Alexan. adde etiam text. notabilem in leg. codicillis, in princ. & ibi Bart. ff. de ann. lega. quod in dubio præsumitur, quod testator habuit respectum, ad tempus simplex: & non se retulisse ad tempus certæ ætatis legatarii, ut videbis in casu dist. L. codicillis, quæ est L. singularis secundum Paul. & Alexan. in dist. §. hoc autem.

(3) A la libertad. Adde L. si ita scriptum, ff. de manumiss. testa. & L. fideicommissaria, ff. de fideicommiss. libert. in §. etiam, & idem potest dici in legato ad pias causas: cum valeat argumentum de libertate ad pias causas, Bart. in leg. proxime ad fin. ff. de bis, quæ in testa. delen. tradit Alexan. in leg. captatorias, C. de testam. milit. & dixi supra eod. L. 17.

L E X XXXII.

Non potest quis contra juris dispositionem testari: nec de sepultura quid injustum, vel inconsumtum ordinare: & habebit legatarius sibi relictum, etiam si injustum, vel inconsumtum in sepultura non faciat. Hoc dicit. Habuit ortum ista lex à leg. nemo potest, ff. de legat. 1.

(1) Contra derecho. Nota hic bona verba Angel. in leg. nemo potest, ad finem, ff. de legat. 1. de qua lex ista sumpta est, quod legibus prohibitis non derogatur per testantem, neque etiam per contrahentes, L. cum lex, ff. de si de jure. similiter legibus respicientibus ordinationem testa-

men-

mo non deuiere, (2) en alguna manera, non valdra. (3) E deue ser reuocada, e judgada por las

leyes deste nuestro libro. Otrosi, si el testador mandasse fazer, de su cuerpo, e de sus hues-

menti, & ejus substantiam non derogatur: quia sine illis non potest esse testamentum, L. 2. ff. de testament. similiter neque derogatur legibus concernentibus durationem obligationis personalis, quæ contrahitur ad legata, vel fideicommissa: siue voluerit testator derogare per adjectionem temporis, siue loci, siue per adjectionem conditionis, legibus autem aliquid introducentibus merè in favorem testantis renuntiare potest, L. 2. C. ut in possess. lega. unde etiam dixit Bald. in leg. 1. in fin. 4. colum. C. de bis, qua pena nomi. quod quando lex disponit ad executionem voluntatis, potest testator illud remittere: si verò ad necessitatem favoris hæredis, & non potest remittere: cum tamen ipse hæres posset expressè, & tacitè, ut nota. in leg. 2. ff. de usufruct. & hinc est, quòd testator potest remittere tacitam hypothecam, quæ oritur pro legatis, gloss. singularis in leg. 2. C. ut in possess. lega. & illam sequuntur magis communiter Doctores ibi, & in dist. leg. nemo potest, prout attestatur Alexand. ibi, colum. 4. & per illum gloss. dicit Bald. ibi, quòd testator potest remittere, ne dominium transeat in legatarium sine possessione, vide etiam ibi per Bald. numquid testator possit facere, quòd legatario currat præscriptio annalis, quæ de jure communi est perpetua, vel quòd legatario non currat minor præscriptio centum annorum? De quo etiam vide per Bart. & Alexand. in dist. leg. nemo potest, & ex prædictis etiam deducitur, quòd potest testator dare legatario licentiam capiendi rem propria auctoritate, contra L. non dubium, C. de legat. vide per Bart. in dist. leg. nemo potest, ubi etiam Alexand. colum. 3. etsi testator solum dicat, vim fieri veto legatariis meis, videtur eis dare licentiam capiendi propria auctoritate. Bald. in leg. 1. in lectur. antiqua. C. communia de leg. per textum singularem, secundum Jacobum de Arc. in leg. permisceri, ff. de acquirend. possess. facit etiam textus, & ibi notat Angel. in leg. hoc fiet, ff. de rei vindicatione, & an possit remittere confectionem inventarii? Vide ibidem Bartol. quòd sic in dist. leg. nemo potest, ubi Alexand. col. 4. tradit etiam de inventario hæredis, quatenus tangit præjudicium legatariorum. Quid autem, si testator prohibuit heredem alibi conveniri pro legatis, quam in certo loco, si hæres dolo, vel mora interveniente non venit ad locum illum, dic, quòd tunc poterit alibi conveniri, L. bona fidei, ff. de eo quòd certo loco, & ibi Bart. Bald. & Fulg. poterit etiam testator præfigere tempus in testamento heredi ad adeundum hereditatem, ut post illud tempus mero jure excludatur, secundum Ang. in leg. si quis hæres ita scriptus, ff. de acquirend. hæredi. per illum textum, & per nota. per gloss. in leg. cretionum. C. de jure deliberandi, ubi etiam Paul. respondet ad dist. leg. nemo potest, & sequitur Alexand. in dist. leg. nemo potest, in fin. adde etiam, quòd neque possunt facere contrahentes, quòd legum dispositio non habeat locum in actibus eorum, L. fin. ff. de stipulatio. servor. & notat Bald. in cap. 1. §. & quia videmus, colum. 6. de bis, qui seu. dar. poss.

(2) O como non deuiere. An autem si prohibeatur leges non obitare suo testamento, operetur talis prohibitio, effectum clausulæ codicillaris? Vide gloss. & Doctores. quòd sic in dist. leg. nemo potest.

(3) Non valdra. Quia excepto Principe, omnis homo est sub lege, L. digna vox, C. de legibus, & ideo clausula non obstante, soli Principi convenit, non alii: ut hic & in dist. leg. nemo potest, ubi hoc notat Angel. in leg. jus publicum, ff. de passis, lege 2. ff. de testament. L. codicillis, §. fin. ff. de legatis 2. ubi gloss. prima vocat stultum testatorem volentem contra leges disponere: hinc evenit, quòd volentes condere majoriam in unum ex filiis, vel nepotibus: cum ipsi non possint filiis imponere gravamen in legitima, vel eam diminuere, L. quoniam in prioribus, L. quoniam novella, C. de inofficis. testamen. L. 17. tit. 1. supra eadem partit. etiam respectu bonorum, quæ

essent extra regnum, licet ibi esset latior facultas disponendi ex his, quæ notat Bart. per textum, ibi in leg. ex castrensi, ff. de castrensi. pecul. adeunt Principem, ut super hoc rescribat: cum clausula non obstante, qui stylus emanasse videtur, post editionem istarum LL. partitarum, quod patet, quia in istis legibus in titulo 18. 3. partitæ, nulla fit mentio formulæ talis licentiæ, & talem formulam consulit latè ordinandam Roderic. Suarez in repetit. leg. quoniam in prioribus, in 2. limitatione illius leg. fol. 65. col. 4. totius repetitionis, ubi ipse illam ordinat subdens, quòd si aliàs sub nube, & implicite aliquis impetraret à Principe liberam testamenti factionem, non specificè ad supra dicta contenta in ejus formula, neque cum derogatione dictarum LL. non posset vigore talis facultatis facere majoriam in præjudicium filiorum, & ibidem parum antea, fol. 64. colum. 2. versic. ex ante dictis, damnat illam formulam consuetam, quatenus dicit: do os licencia y facultad, para que de todos vuestros bienes, o de qualquier parte dellos podays baxer y bagays mayorazgo en vno de vuestros hijos qual quisierdes y por bien tuvierdes, &c. Quatenus enim dicit, de omnibus bonis: asserit talem licentiam esse valde injustam, & conscientie concedentis onerosam: cum per eam expressè tollatur legitima aliis filiis, quod aperte est contra jus naturale, ut ipse in ea limitatione ante hoc latè deduxit, & ibi allegat notanter Bald. in leg. fin. colum. 2. C. de fructu, & liti. expen. quod Princeps potest alicui concedere potestatem testandi diminuta legitima, & quòd privilegium concessum ad minuendum legitima, non est iniustum: sed ad tollendum in totum sic: cum legitima sit de jure naturali, loco alimentorum: non tamen ejus meta: sed de arbitrio legislatoris, ibique col. 3. dicit, quod pater, qui vigore talis facultatis, faceret majoriam in unum ex filiis, privando alios bonis suis, sine justa causa, de qua in §. causas, in aut. ut cum de appellatione. cognosc. peccaret, neque esset tutus in foro conscientie: neque excusaretur pretextu talis facultatis, allegat gloss. in capit. non est de vot. & alii, quæ ibi videre poteris: tandem concludit colum. 4. dictam clausulam esse injustissimam, consulitque ab ea abstinendum, & idem ego consulere, si in tali facultate non contineretur illud quod communiter solet etiam apponi; scilicet, quòd ita hoc fiat, ut reserventur alimenta aliis filiis, licet non sit tanta portio, quanta alias sibi juxta LL. regni competeret: hac tamen clausula apposita, ut semper apponitur, non bene percipio, quid scrupuli esse possit: ex ea namque evidenter constat Principem nolle in totum tollere legitima: sed diminute, prout etiam dixi in leg. 11. titul. 4. supra eadem partit. in gloss. 1. ubi vide.

Sed an vigore hujus facultatis possit diminere legitima filii, qui esset Clericus in minoribus tempore datæ licentiæ? Videtur, quòd non, ex his, quæ tradit Baldus in capit. cum venissent, colum. 2. versic. oppono, dicitur hic de eo qui mittitur in possess. causa rei servanda. vide quæ habentur in cap. Ecclesia Sancta Maria, de constitut. & quæ dixi in leg. 4. titul. 15. 4. partit. super gloss. in parte, en cuyo señorio. Et cogita in hoc, nam ex hoc subverterentur multæ facultates ad majoriam, seu ipsæ majoriæ: si tamen post datam facultatis regiæ fieret Clericus: vide cap. si eo tempore, de rescript. lib. 6. & quod notat Bart. in leg. usufructus, in fin. ff. de stipul. ser.

Sed quid si aliquis sine licentia Principis fecit majoriam de bonis suis, & etiam de aliquibus bonis filiorum, seu quæ aliquo modo ad filios spectabant, qui filii, ne de facto sibi præjudicaretur, impetraverunt à Principe revocationem istius majoriæ respectu bonorum filiorum, an ex hoc videatur Princeps approbare majoriam respectu bonorum patris: cum sciens Princeps sine ejus licentia factam majoriam, revocavit tantum quoad bona filiorum, videtur, quòd sic ex dictis Bartol. & Paul. de Castro, in le-

ge. *legata inutiliter*, ff. de legat. 1. vide ibi Paul. de Castr. *versic. & inducitur*, per Dyuum.

Adverte etiam, quod ipse Rex, de bonis patrimonialibus extra regnum poterit, cum non recognoscat, superiorem facere majoriam inter filios, L. *Casus*, ff. de public. & vestigal. L. *donationes quas*, C. de donationibus inter virum, & uxorem, Bald. in *S. item sacramenta*, de pace jur. firm. 4. colum. *versic. 2. utrum Rex*, bonus text. in cap. si Romanorum in princip. 19. *distinctionis*. L. *omnium*, C. de testament.

Et an habens facultatem ad faciendum majoriam de certis bonis ex auctoritate regia possit vigore legis regni facere majoriam in tertia bonorum de aliis bonis? Videbatur, quod sic, per textum, & quod ibi notat Bald. in leg. *fin. C. de repud. hered.*, quod privilegium non confunditur cum jure communi, in contrarium tamen facit, quod non est verisimile Principem voluisse gravare filios duplici onere, L. *navis onusta*, §. 1. ff. ad leg. Rhod. de jactu. cap. *mandatum*, de rescript.

Et an teneat majoria facta cum facultate primogeniti filii Regis patre vivente, si majoria fiat postquam primogenitus successit in regno: vide, quæ notat Bartol. in leg. *cum vir*, ff. de usufructu. & in leg. *hereditatem*, ff. de cessant. pecu.

Et quid si detur facultas ad faciendum majoriam in unum ex posteris suis, an videatur, data, ut possit etiam in descendentes ex femina? Text. facit, quod non in leg. 1. ff. de jur. immu. vide ibi per Doctores.

Quid si Rex dedit licentiam faciendi majoriam in secundum filium sub conditione, si filius major consenserit, & ante consensum filii majoris moritur Rex, postea consensit filius major, & fit majoria in secundum, an tenebit? Dic, quod sic, quia non apponitur conditio concessioni, sed executioni actus, L. 1. in *fin. ff. quod quisque jur.* vide Bald. in cap. 1. in *princ. colum. 2. hic finitur lex*. Jalo. in leg. *si quis neque causam*, ff. si certum petatur.

Adverte etiam, quod videtur, quod ut plenior sit facultas, oportet, quod in ea fiat mentio etiam de aliis filiis posthumis nascituris: quia licentia filios gravandi in legitima, non extenditur aliis ad posthumos, ex notatis per Bart. in leg. *Titius*, ff. de liberis, & posthu. in *fin. princ. reprobando*. gloss. ibi, & videtur text. in leg. *ex facto*, in *princ. ibi nam verisimile est*, ff. de vulg. & pupil.

An autem virtute talis facultatis, quod possit facere majoriam in unum ex filiis, quem vellet, possit illam facere in filium spurium: & certe stantibus legitimis, crederem, quod non per text. nota. in cap. *dicat aliquis*, 32. *quæst. 4.* & quia Princeps intellexisse videtur de filio legitimo, & naturali, L. *filium diffinimus*, ff. de his, qui sunt sui, vel alien. jur. L. *fin. ff. de jure deliberan.* & ibi Paul. de Castr. & in *authent. ut liceat matri*, & *avia*, §. *ad hoc*, & per Fabr. in §. *fin. in situ. de adoptio.*

Quid autem, si Princeps ex certa scientia, & de plenitudine potestatis, dedit licentiam faciendi majoriam, in quandam filium spurium, vel naturalem, non obstantibus filiis legitimis, quibus Princeps tantum voluit relinqui alimenta, an tenebit talis constitutio majoriæ per maxime, si Princeps potuit moveri ad id concedendum propter strenuitatem, & bonitatem talis filii bastardi? Et videtur quod non teneat, neque Princeps hoc posset: quia neque legitimatio filiorum spuriorum, neque naturalium potest fieri, ex rescripto Principis legitimis, & naturalibus stantibus, ut in *authent. quibus mod. natura. efficiantur legitimi*. §. *si quis ergo non habens*, & dicebat Bald. in cap. 1. §. *filiis nati*, si de feud. fuer. *controv. inter domin. & agna.* quod Imperator, qui legitimat spurios, existentibus filiis legitimis, ut cum eis æqualiter succedant, videtur quoddam pecus non habens præ oculis justitiam publicæ honestatis, neque considerans, quod per solas nuptias conservatur elegans genus humanum.

Præterea, & hoc videtur de jure divino prohibitum, Genes. 21. *cap. versic. 10. cum dicit: Ejice ancillam, & filium ejus, non enim hæret filius ancilla cum filio liberæ: & istud idem habetur, in cap. non omnis 32. quæst. 2.*

ubi etiam adjicitur istud à domino constitutum, prius quam initium Romani juris extiterit, adducitur quoque autoritas Apost. ad Galat. 4. *cap. vers. 30.* ubi etiam allegat illud Genes. 21. facit ad idem, quod habetur, in *summ.* & in *cap. unico 35. quæst. 7.* facit etiam, quod not. Bar. Bald. & Paul. de Castr. in leg. 3. ff. de testament. & tradit latè Paul. de Castr. *consil. 467. volum. 2.* incipit, *viso dicto puncto*, ubi concludunt, non posse fieri per statutum, quod spurii filii possint succedere, & inter alias rationis adducit Bart. illam, quod esset contra Jus Divinum, quo cavetur, non erit filius ancillæ, cum filio liberæ. Bald. etiam adducit aliam, quæ multum confert in proposita quæstione, quia quod spurium non potest institui, est introductum propter turpitudinem testantis: & actus propter turpitudinem agentis reprobatus, nulla constitutione permitti potest, ut in *dist. authent. ut nulli judicium*.

Item, actus reprobatus propter turpitudinem, æquiparatur actui prohibito, de Jure Divino, *cap. ex parte, de consuet.* & contra Jus Divinum non valet statutum, quod enim spurii non possint succedere patri, est inductum propter ejus delictum, & ut refrænetur ab illicito coitu, ut in leg. *fin. C. de natural. liber.* unde contra bonos mores esset, quod Princeps super hoc dispensaret maxime in exclusionem: & cum tam gravi præjudicio legitimorum: imò, & fortius est, quod voluit Joan. de Imol. in *dist. leg. 3. ad fin.* quod neque valeret statutum, quod filii naturales tantum succedant patri: quia sic indifferenter habilitando naturalem, præberet materiam delinquendi: & ideo non videtur valere.

Præterea, tale privilegium Principis, quodammodo alios alliceret ad illicitos coitus, videntes posse se impretare tale privilegium, & omnis consuetudo constitutio juramentum, & privilegium per quæ nutrirî possunt peccata, non valent, secundum Joann. Andr. in *cap. extirpanda, de præbend.* super verbo, *consuetudine qualibet*, pro parte vero contraria facit illa decisio, Neapolitana collecta per Matthæum de Afflic. *decis. 99.* incipit, *si pater*, ubi refert bis in duabus causis fuisse judicatum, quod si pater mediante pecunia recepit emphyteosim pro se, & Titio, & hæredibus dicti Titii filii sui spurii, nati ex damnato coitu, quod in tali emphyteosi succedet dictus spurius, exclusis hæredibus venientibus ab intestato, per notat. per Bald. in leg. 2. *C. de jure emphyteos. colum. 1.* dat Bald. rationem: quia non ut hæres: sed mediante stipulatione veniunt, & sequitur ibi Jason. in *69. colum. totius tractatus, retuli sup. 5. partit. tit. 8.* in *leg. penul.* super gloss. *segun se ouieren*, sic ergo videtur, quod ad majoriam possit venire mediante gratia, & privilegio Principis, adducit etiam, & Matthæus in *dist. decis.* quod necdum spurio, verum etiam servo, potest de novo dari feudum, & emphyteosis, ut in *cap. 1. §. personam*, per quos fiat investiti.

Præterea (ut dixi superius) per Principem potest minui legitima filii, licet non possit tolli in totum, secundum magis comm. opinionem: poterit ergo Princeps, reservata portione sufficienti ad alimenta filiorum dispensare: ut cætera bona per viam majoriæ veniant in spurium: neque repugnabit jus divinum allegatum, quia ut dicit Joan. de Imol. in *dist. leg. 3. ff. de testament.* illa autoritas non multum urget: quia illud erat quoddam præceptum judiciale legis veteris, & non videntur obligare in lege nova ista judicialia, nisi quatenus sunt approbata per habentem autoritatem legis condendæ, ut habetur in *cap. translatio, de constitut.* & per Sanctum Thom. 1. 2. *quæst. 104. artic. 3.* de quo etiam in *cap. fin. de succession. ab intestat.* & in §. *his ita*, 6. *distinction.* hoc etiam videtur de mente Hostiensis. in *summ. in tit. qui filii sint legitimi.* ubi dicit, quod licet Imperator possit legitimando spurios eos ad hæreditatem admittere, non tamen hoc posset legem generalem condendo statuere, quod admitterent ad successionem: quia multi essent, qui non curarent: unde filios haberent, si fecerint eos sibi succedere debere: & sic, si non esset legem generaliter condendo:

do: sed in casu particulari dispensando, videtur de ejus mente, quod hoc possit Imperator. Hoc etiam vult Bald. in leg. eam quam, colum. 9. C. de fideicommissis, ubi dicit, quod non potest Princeps facere legem generalem, quod spiritus succedant: quia est indirecte contra bonos mores, sicut neque constitutio valet, quod quilibet possit adulterari, & incestum committere: & subdit, quod hac ratione non potest legitime nasciturus ex aliquo, qui nondum sunt concepti in utero: quia est dolus de futuro: sed si essent nati, vel concepti, potest: quia est dolus de preterito, circa quæ non removetur reatus, sed pœna, & pro ista parte etiam facit, quod notat Joan. Andr. in addit. ad Spec. tit. de success. ab intest. §. fin. ver. sed ex facti, ubi dicit, quod Princeps possit statuere, quod tales succedant patribus, sicut statuit, quod succederent matribus potissimè cum generatione, & natura sint filii, & consanguinei, licet ad comprimendum illicitos cultus, primo excluderet illos per legem suam, ut in autent. quibus modis natural. officium sui §. oportet, si ergo ad primordium naturæ reduceret spurios, cessat causa querelandi, leg. 1. C. de imponen. lucrat. descriptio. lib. 10. finaliter tamen refert Host. tenere contrarium ubi supra, ista etiam quæstio latissimè tractatur per Præpositum Alexand. in cap. per venerabilem, in versic. quod autem, qui filii sunt legitimi. in 5. quæstion. principali, versic. 8. quæro, & in cap. constitut. 10. distinction. & concludit, necdum hoc posse statui per legem imperialem: verum etiam per aliam legem civilem, vel statutum: nam ex quo per legem civilem matribus possunt succedere, ubi etiam militat ratio peccati vitandi: ita etiam sit lex admittenda, si statuat, quod succedant patribus. Adducit etiam, quod istæ successiones sint de jure civili delate, licet in filiis hoc suadeat naturalis ratio, ut in leg. cum ratio, ff. de bonis damnata. ideo jus civile potest eas modificare, & augere, & circa eas disponere, juxta notata per Dyn. in regul. indulgentum, de regul. juris, libi 6. nec erit facienda differentia inter natos ex damnato coitu, & alios secundum eum: quia prædicta fundamenta militent in utrisque, licet Bald. in leg. 1. C. de jur. auro. annu. faciat inter istos differentiam: cum quo etiam videtur transire Decius, in cap. in præsentia, de probat. num. 43. quia secundum eum cum differentia Bald. fundetur super peccato, non procedit: quia in utroque est peccatum mortale, licet in natis ex damnato coitu, sit majus ibique responderet ad principale motivum tenentium statutum tale non valere, scilicet, quia dare videtur occasionem peccandi: nam secundum eum illud procederet, ubi lex directè disponderet ad peccatum: secus si à remotis: nam causa remota non ordinatur directè ad effectum: & ideo non habetur in consideratione, leg. qui demum habebat, ff. loca. in fin. leg. Neratius, ff. de servo corrupt. cap. de occidendis 25. quæst. 5. cap. exhibita. de homicid. alias diceremus, quod lex evangelica, quæ prohibuit repudium dari uxori, per virum esset iniqua, si contingeret, quod ob hanc causam indissolubilitatis occideret aliquis uxorem suam, quam haberet exosam, & illud dictum non erit hæres. &c. quod etiam retulit Apostolus ad Galatas 4. ver. 30. non obstat, nam secundum eum Apostolus loquitur, secundum illas leges, quatenus erant, & nunc sunt: per hoc tamen non dicunt, legem imperialem super hoc de novo ædi non posse: facit etiam pro ista parte communis Doctor. conclusio. in leg. Gallus, §. & quid si tantum. ff. de liberis, & posthumis, qui dicunt, Principem posse legitimare filios illegitimos in præjudicium filiorum legitimatorum, & istud fuit secutus Bald. in dist. §. & quid si tantum, & in dist. §. filii nati, si de feud. fuerit controvers. inter domin. & agnat. & in leg. cunctos populos, C. de summ. Trinit. & Fide Catbolica, & in leg. 1. C. de jur. auro. annuo. quinimo. Et de isto jure partitarum, hoc est decim per legem finalem, tit. 15. 4. partit. ubi vide, quod dixi, & licet ista quæstio pro utraque parte satis sit disputabilis, Mi tamen magis placet 1. opinio, velut justior, & æquior, & bonis moribus, & honestati congruens, & quia ut habetur in Evangelio, non est bonum somnare panem filiorum, & mittere canibus, & il-

Partida VI.

lud Apostoli, si filius ergo hæres, & quia licet exclusio legitimorum non habuerit fontem à Jure Divino, ut supra dictum est, sed tantum à jure civili, & lege positiva: cum talis res ita sit rationabilis, & honesta Princeps, est obligatus ad observantiam talis legis à dictamine rationis, quia est animal rationale, & à tali dictamine rationis, Princeps non est solutus, sicut neque à lege æterna, vel naturæ, ut tradit Bald. in leg. 2. colum. 7. C. de servitus. & alibi, dixit idem Bald. quod licet Principis sit suprema auctoritas: tamen naturalis ratio auctoritate ejus mutari non potest, in leg. si non speciali, C. de testament. & quia si lex reputatur absurdissimum, quod extantibus legitimis naturales sibi introducantur in successione, & si legitimentur, ut in autent. quibus modis natura officium sui. in §. tribus, multo magis reputari debet absurdissimum, si ita spurios introducat, ut legitimos excludat, quasi à tota successione: enormiter namque ledere in legitimos, est idem, quod in totum tollere, ut dixi, in leg. 11. tit. 4. supra ead. partit. & in hanc sententiam inclinavit ille vir sumus feudifica, & Christianus vir Andr. de Ifern. in §. naturales, si feud. fuer. controver. inter domin. & agna. & quia illa opinio, quod non valet statutum, quod spurios succedat, est magis communis opinio, & qui eam impugnant loquuntur, quando non essent filii legitimi: & licet Imol. & Francisc. de Aret. in dist. leg. 3. ff. de testament. conentur responsiones dare ad illud Juris Divini, ejice ancillam. &c. video illam auctoritatem adductam per Sanctum Ambrosium, & positam in volum. Decretorum, in dist. cap. dicat aliquis, quam auctoritatem etiam Bald. in leg. cunctos populos, in 4. fol. C. de summ. Trinitat. & fide Catbolica, exponit, id est, non erit hæres filius concubinæ cum filio uxoris legitimæ, & quia lex illa partitarum loquitur in filiis naturalibus legitimis, ut patet ex serie illius tituli, & intelligitur, ut ibi dixi, de legitimis ante nativitatem filiorum legitimatorum, & naturalium, ut ibi dixi, quod etiam, & hodie non admittit, dist. leg. Taurina, pro ista etiam parte, bene facit doctrina Bart. in extravagan. ad reprimentum, in gloss. super parte videbitur, in versic. 2. casu principali.

Bene tamen fateor, quod possit Princeps concedere privilegium facienti majoriam, quod possit vocare filios, vel nepotes spurios ad majoriam, eo casu, quo deficerent filii legitimi, sicut & alias in defectum aliorum, lex habilitat spurios, ad honorem publicum decurionatus, leg. generaliter, §. spurios; & leg. spurii, ff. de decurion. & in propriis terminis ita consuluit Decius, in consil. 271. incipit, in casu transmissio de Hispania, versic. postremo, penult. colum. & fin. & intellige, & limita, ut dixi, supra 5. partit. tit. 8. leg. penult. in fin. gloss. super parte, segun se auiene, non tamen ex tali facultate possit vocari spurios ad majoriam dignitatis, veluti ad ducatum, vel comitatum ex eo, quod not. Bald. in leg. eam quam. colum. 10. C. de fideicommissis. versic. quæro utrum legitimatus, ubi quærit, utrum legitimatus ad feuda, comprehendatur sub isto generali vocabulo ad feuda dignitatis, & respondet, quod non: quia dignitas, vult dignos utero, non impetrato beneficio indifinitè: nam talis interpretatio non extenditur ad cutata, neque ad dignitatem, quoniam in illis reddi se Princeps difficiliorem in concedendo, ad quod vide bonum textum, in cap. cum in illis, de præbend. lib. 6. & cap. fin. de præbend. in vol. decretalium, & Socin. consil. 260. in causa nautensis, 2. volum. col. 13. versic. quarta principalis conclusio, quinimo argument. dist. cap. cum illis, in princ. videtur dicendum, quod si in majoria essent castra, & villa cum jurisdictione, & vassallis, quod ex tali generali facultate, spurios ad ista non possit vocari, & quia habere vassallos est dignitas, cui jurisdictio inest, ut dicit Bald. in versic. Marchio. ad fin. de bis qui feud. dare poss. hoc tamen non firmo ex eo, quod hodie jurisdictiones vendantur cum territoriis, & vassallis, & rusticus possit esse capax: & quia major ratio militat in cura animarum, de qua in dic. cap. cum illis, quam in jurisdictione temporali.

X

Et

Et si filius, qui in defectum legitimorum, vocaretur ad majoriam, esset filius naturalis, crederem non esse necessariam ad hoc specialem principis concessionem: cum de jure communi, & isto partitarum pater potest deficientibus filiis legitimis, relinquere bona sua filio naturali tantum, ut in *authen. licet, C. de natural. liber.* & in *leg. fin. tit. 13. infra ead. partitar.* & si habeat ascendentes legitimos, ut in *leg. 10. in ordin. Tauri*, & satis bene hoc probatur, in *leg. 27. in ordin. Tauri*, neque ad hoc obstat text. in *leg. si is qui, ff. de vulgari, & pupillari*, cum gloss. ibi quatenus exemplificat illam legem in filio naturali, ubi habetur, quod si pater substituat filio legitimo, & naturali impuberi filium naturalem patris, quod talis substitutus adveniente casu substitutionis, licet possit habere ex substitutione bona pupilli: non tamen bona patris, in quibus alias non poterat extantibus legitimis, succedere, propter ejus in capacitatem: nam de necessitate, lex illa debet intelligi prout Joan. de Imo. eam intelligit, in *leg. Lucius, ff. eodem*, quando ultra pupillum stabat alius filius legitimus: alias autem substitutus pupillaris admitteretur, etiam ad bona patris, quod Alex. ibi *colom. 3. in princip.* dicit summe esse notandum, pro limitatione illius legis, & licet iste intellectus aliquantulum diverget, secundum eundem Joann. de Imo. tamen dicit esse tenendum, ut evitetur contrarium, quod alias posset formari, de *dist. leg. Lucius*, & cum isto intellectu, tenet etiam Alexand. in *dist. leg. si is qui*, & ratio suadet, quia cum exclusio naturalis, quoad bona patris non sit propter favorem pupilli: quia imò favor pupilli esset, quod naturalis substitutus caperet etiam bona patris, argumento *leg. si pupillus, ff. de acquirenda hereditate*, restat dicendum, id statutum fuisse propter favorem aliorum filiorum legitimorum, quibus non extantibus, nihil repugnat: quin etiam bona paternam naturalis capiat ex substitutione, & cum dictam L. Lucius, permittat filium naturalem venire ad totam hereditatem ex substitutione, legitimo repudiante: & sic, quod succedat ex vulgari, idem dicendum est in fideicommissaria substitutione: cum etiam per utranque succedatur testatori, *leg. coheredi. §. cum filia, ff. de vulgari, & pupillar. substitut.* Vnde non stante alio filio legitimo, poterit pater filium gravando, ex facultate regia vocare naturalem in defectum descendendum legitimorum, & quod idem sit dicendum in fideicommissaria, quod in vulgari, tenet Alexand. in *dist. leg. si is qui*.

Quid autem si cum haberem filium spurium, quem ex errore juris credebam legitimum, & communi opinione talis reputabatur, feci in eum majoriam an tenebit? Vide, quod dicit Bald. in *leg. si arbiter, versic. pone habebam, C. de sentent.*

Adverte etiam circa prædicta, quod & si expressè non vocetur filius naturalis ad majoriam in defectum legitimorum, ex eo, quod quis fecit majoriam in filium majorem, & cæteros descendentes ordine primogenituræ videtur, quod sit vocatus filius naturalis deficientibus legitimis, *leg. cognoscere, §. liberorum*, & ibi gloss. & Barr. *ff. de verb. signific.* videnda tamen sunt in hoc, quæ habentur, & notantur in *leg. ex facto, §. si quis rogatus, ff. ad Trebel.*

Adverte etiam, quod licet vigore facultatis regie hoc concedatur, ut possit facere majoriam in unum ex filiis, quem elegerit pater, possit eligere talem filium, si ipse eligat inter filios, filius sic electus non poterit eligere unum ex suis filiis: sicut poterat pater, videtur pro hoc casu in *leg. liberi, ff. de assignan. liber.* & quia concessio regia, non extenditur ultra primam vicem, *leg. boves, §. hoc sermone, ff. de verb. signific.*

Et potest dici, quod vigore talis licentiæ regie, quæ est in usu, quod possit facere majoriam, cum vinculis, restitutionibus, & submissionibus, quibus vellet, quod poterit condens majoriam dare filio suo, in quem fecit majoriam potestatem eligendi unum filium, quem vellet, ut in ipsa succedat, licet in casu, quo non concederet, succederet major, ut dixi (cum hoc sit de more majori-

catuum Hispaniæ) cum Princeps ejus arbitrio hoc reliquerit, tenebit talis ordinatio. Non tamen poterit talis filius, quem elegerit, eligere temporaliter, seu usque ad certum diem: imò talis electus per filium, debet habere majoriam toto tempore vitæ suæ, hoc probatur per text. in *leg. fin. §. ex die juncta, leg. 1.* quam gloss. ibi allegat, *ff. de assignan. liber.* quod sine dubio procederet, quando ex verbis primi disponentis appareret, quod sic electi debeant possidere ad vitam, ut si investituræ tenor, seu majoricatus diceret: filius meus eligat unum de filiis suis, tempore suæ mortis, & ille sic electus, possit etiam tempore suæ mortis, vel in vita eligere unum de filiis suis, idem tamen crederem, & si ista verba, vel similia non essent in institutione majoriæ: nam talis electio non debet esse temporalis, usque ad certum diem, *argumen. dist. leg. fin. §. ex die*, cum gloss. ibi, & quia tam Princeps: qui facultatem concedit, quam conditor majoriæ, in vocationibus, & fideicommissis, quæ faciunt habere, videntur respectum ad consuetudinem majoratum Hispaniæ, quæ est, ut succedatur ad vitam, non ad certum diem: ut in simili, tradit Andr. Sicul. in *confil. 10. sapienter scribitur, in princ. & per totum, 2. volum.* & Decius in *confil. 397. viso puncto, 3. volum.* & juxta notat. per Barr. in *leg. heredes mei, §. cum ita, ff. ad Trebel.*

Adverte etiam, quod vigore talis facultatis, non videtur Princeps concedere, quod faciat majoriam in favorem filii, qui sit inimicus Regis, bonus text. in *leg. Lucius, §. Lucius Titius damam, ff. de legat. 2. facit bene lex fin. C. de pall. inter empto. & vendit.* per quam l. gloss. & Bald. in *cap. 1. in princip. de prob. seu. alie.* per Federic. ubi Bald. *colom. 3.* dicunt, quod si dominus det licentiam vendendi feudum amico, non poterit vassallus vendere inimico domini, & facit, quod not. idem Bald. in *§. porro, colom. 1. quæ sit pri. caus. benefic. amis.* de vassallo fidejubeante pro inimico domini, adde, quod not. Barr. in *extravagan. ad reprimend.* in gloss. super verbo, *videbitur, versic. 2. casu principali.* In contrarium tamen facit, quod not. Bald. in *leg. id quod pauperibus, colom. 8. versic. 22. queritur, C. de Episcopis, & cleric.* in quæst. an executor testamenti possit eligere pauperem inimicum testatoris, ubi dicit, quod si talis erat odiosus, & indignus, quod tunc non possit eligi per not. idem Bald. in *§. fideicommiss. C. de fideicommiss. secus si erat odiosus, & non indignus: quia cum testator decessit confessus, & contritus, istud odium remittit in extremis, ut notatur, *instit. de injur. in fin.* & subdit, quod de hoc fiat articulus.*

Sed an comprehendatur filius posthumus in facultate, ad faciendum majoriam in unum ex filiis? Videtur, quod sic, ut in *leg. si quis operas, ff. de oper. liber.*

Sed pone, quod quis impetravit à Principe licentiam faciendi majoriam, in unum ex filiis suis simpliciter, non adjecto, quod possit gravare in legitima alios filios, an poterit gravare virtute talis facultatis? Dicendum est, quod non, & si Rex licentia poneret, ut liberè posset per textum notari, in *leg. si quando, in princ. C. de inofficioso testamento*, & tradit in specie Rodericus Suarez, ubi supra. *fol. 66. colom. 1.* & adde, quæ notat Abb. in *cap. dilecti, de judic. versic. quid si potestas, cum sequentibus.* non ergo vigore talis simplicis facultatis, poterit ponere aliquas condiciones, contra jus: ut patet ex prædictis.

Sed an ille, qui habet licentiam regiam ad majoriam faciendam in filium, si non haberet filios legitimos, possit illam facere in filium spurium, tetigi supra, & crederem, quod non: quia in tali generali licentia non comprehenditur incapax, ut in *dist. leg. Lucius, §. Lucius Titius damam.* & quæ notat Bald. in *leg. eam quam, C. de fideicommiss.* & facit bene, quod not. Paul. de Castr. in *leg. Lucius, §. in testament. ff. de legatis 1.* in quaestione illa de testatore, qui instituit uxorem, & gravavit, ut post mortem suam restitueret, vel distribuere bona inter pauperes, quos sibi placuerit uni, vel pluribus, & dicit Paul. quod in tali generali gravamine, non includitur persona incapax, *argum. dist. leg. Lucius, §. Lucius*

cius Titius damno. Regat etiam *Specul. tit. de instrument. edition. §. nunc vero aliqua, in addition. incipien.* continuatur etiam hic alia quæstio. & idem voluit Batol. in *leg. fin. ff. de his quibus, ut indigno. in ead. quæst. licet Paul. ibi referat Bart. in contrarium.*

Talis etiam licentia non prodeffet; quantumcunque latissima esset data potestas: si ille cui datur, esset incapax factionis testamenti, vel disponendi alias de suis bonis, ut text. cum gloss. in *leg. verbis, ff. de verbor. signific. facit, §. in extraneis, instituit. de hered. qualitat. & differ. & etiam dicta lex, si quando in princip. adde pro hoc bonum text. in *cap. si gracie, in fin. de rescrip. lib. 6. & cap. dudum, 2. de election. & sic in hoc magis vincit, seu operatur impotentia, quam privilegium, text. & ibi Bald. in *leg. Titius, §. Roma, ff. de excusation. tutor. quia secundum Philosophum, actus activorum sunt in patienti bene disposito, cap. venerabilem, de elition. quod intellige, nisi Princeps sciens illum incapacem ea in capacitate, super qua Princeps dispensare posset, dedisset ei hanc facultatem: quia videretur cum eo dispensare, *leg. idem Vipian. ff. de excusat. tutor. leg. quidam consulebant, ff. de re judi.****

Ex quo potest dici, quod si Rex facta sibi relatione, quod quis possidebat aliquam villam titulo majoriæ, dedit liberam testandi factionem de tali villa, ei qui illam possidebat, quod ex tali licentia poterit disponere, etiam in præjudicium sperantis majoriam: quia erat sequens vocatus, & ad hoc vide bonum text. in *leg. etiam in princip. ff. de bon. liber. quod procedere forte posset in majoria, quæ habetur in *leg. civili, vel à solo Principe, non tamen forte in ea, quæ haberetur ex contractu, seu de jure gentium, in quo Princeps non dispensat, ut plene deduxi, in quadam mea allegatione, in favorem Marchionis de Montemayor.**

An autem vigore talis facultatis, qua sibi conceditur, ut faciat majoriam in unum ex filiis, possit duas majorias facere, in duos, vel plures ex filiis, vel plures filios vocare ad eandem majoriam? Videbatur, quod non per text. in *cap. recipimus, & cap. porro, de privileg. ubi habetur, quod in privilegiis debet servari juxta eorum tenorem, pro hoc etiam videtur text. in *leg. qui solvendo 1. ff. de heredibus institut. & ibi gloss. not. ex qua videretur dicendum, quod teneret primæ majoriæ constitutio, non vero secundæ. In contrarium tamen est bonus text. in *leg. 1. in princip. juncto, §. quamvis, ff. de assign. liber. cujus verba sunt, quamvis in singulari sermone Senatusconsultum scriptum est, tamen, & pluribus liberis, & plures libertos libertate, posse assignari certum est. Item, etiam si testator mandaverit restituere rem uni de familia, potest fieri restitutio duobus, *leg. unum ex familia, §. si duos, de legatis 2. & ibi Bart. & Joan. de Imol. & Paul. de Cast. & Bald. in *versic. itaque, ejusdem legis, & per Bart. in §. sed & si fundum, ejusdem legis, ubi idem vult esse contra, ut si rogetur restituere pluribus, possit restituere uni tantum: & sic si data esset licentia ad majoriam in plures filios, poterit fieri unum tantum, & istam partem credo veriore: nam licitum est recedere aliquantulum à forma data per disponentem: dummodo non recedat à mente, ut not. Bald. in *dist. leg. unum ex familia, in princip. §. si duos cum enim mens Principis sit dare in hoc istam facultatem, ita ut reguletur secundum voluntatem, & dispositionem ejus, cui dat: de mente Principis est concedere in unum, vel plures, prout condens majoriam voluerit, sicut etiam in *dist. leg. unum ex familia, in princip. & §. si duos, mens testatoris servatur, quæ fuit ne res exiret de familia, quod conservatur, sive restituat uni, sive pluribus de familia: & præsertim procederet, ubi bona essent tanta, quod sufficerent ad unam, vel plures majorias, prout etiam tradit Paul. de Cast. ubi supra, cum tractat de relicto pro hospitali fabricando, quod possunt per executores fabricari plura, si bona sufficiunt, hoc etiam confirmatur, ex *leg. 19. in ordinament. Tauri. ubi habetur, quod licet ex lege fori permillum, fuerit meliorare in tertio unum ex filiis, poterit pater, si voluerit meliorare plures, cujus opinionis fuit Doct. de Segur. Partida VI.********

ra, in *repet. dist. §. sed & si fundum, fol. 8. colum. 2. versic. 6. & fol. 14. colum. 1. in fin. & hoc plane procedit, quando licentia data fuit, ut possit major fieri in unum filium: quia quod fiat in plures, major favor est filiorum, & mens concedentis non repugnat, quando verò licentia data fuit, ut possit facere in duos, vel plures filios: tunc non videtur, quod possit tantum fieri in unum: quia hoc esset in damnum alterius filii, cui etiam Princeps voluit providere, unde non videtur, tunc posse à forma licentiæ recedi per supradicta, & non obstat, quod habetur in *dic. §. itaque, & §. sed & si fundum, quia ibi non repugnabat mens testatoris, quæ fuit, ut bona remaneant in familia, quæ etiam isto modo conservatur, & bene facit, ad hoc, quod per illum text. not. Bart. in *leg. 1. ff. de opt. lega. ubi dicit, quod si testator jubet distribui bona sua inter pauperes, eligendos per talem, quod ille non poterit eligere unum tantum, & ei dare omnia, allegat etiam, *leg. 3. ff. de ann. lega. Joan. de Imol. tamen in hoc de uno tantum paupere, an possit eligi? Vult in *dic. §. si duos, inspiciendas esse aliquas conjecturas, ut ex eis constet de mente testatoris, vide ibi per cum. Et ex prædictis patet respon. ad *dist. leg. qui solvendo: quia ibi tractatur, de præjudicio creditorum, quod in quæstione prædicta, an possint fieri due majoriæ, cessat.******

Et an virtute facultatis faciendi majoriam in unum ex filiis, possit facere filio, qui est in potestate per viam donationis? Videtur, quod sic, ex *leg. 17. in ordinament. Tauri, & ex *dist. Bald. in *authen. si quas ruinas, versic. juxta hoc quæro utrum, C. de Sacrosanctis Ecclesiis, Paul. in *leg. si quando, in princip. ff. de legatis 1. & an possit fieri in posthumum, vid. *leg. antepenult. ff. de legatis 1. quod sic, & an in filium extantem apud holles, vid. *leg. illa, §. 1. ff. de heredibus instituendis, & text. cum gloss. in *leg. heredis, ff. quando dies lega. cedit.*******

Sed pone, quod Rex concessit privilegium faciendi majoriam, in unum ex filiis: cum pater plures filios haberet, an poterit facere majoriam in nepotem ex uno ex filiis? Est advertendum ad decisionem hujus quæstionis, quod appellatione filii non comprehenditur nepos, quando agitur de præjudicio alterius, ita quod est merum privilegium: secus si esset beneficium, secundum Bart. in *leg. liberorum, 220. colum. 3. ff. de verbor. signific. text. & ibi Bald. in *leg. sed & milites, in princip. ff. de excusation. tutor. Bald. in §. quia vidimus, de his qui feud. dare poss. unde videtur, quod non possit fieri majoria in nepotem extantibus aliis filiis, ipsis tamen deficientibus, si venerit casus, quod unicum tantum haberet nepotem naturalem, & legitimum ille comprehenderetur sub licentia, quatenus tamen tangeret in præjudicium legitime, necessarius esset consensus talis nepotis, juridicè præstitus juxta id, quod habetur in *leg. si quando, §. & generaliter, C. de inoffic. testam. & licet tali casu sine licentia Principis, fieri poterat majoria: adhuc tamen multum esset Regis licentia proficua, ut vincula, & submisiones, & restitutiones extendantur ultra quartam generationem, juxta ea, quæ habentur in *authen. de restitut. fideicommiss. & ad alia, veluti ad impediendum ex prohibitione alienationis, translationem Domini: si tamen nepos esset bastardus, seu naturalis, tunc non comprehenderetur: cum ut superius dixi, Princeps videatur intellexisse de filio legitimo, & naturali: unde in dubio non comprehenderetur, nisi aliud constaret, de voluntate Regis, & quod superius dixi, quod stantibus aliis filiis, nepos non comprehenderetur in facultate, intelligerem nisi pater talis nepotis decessisset, quia cum tunc intret in locum patris, videtur, quod in eo possit vigore facultatis constitui majoria, ad quod facit bene doctrin. Bart. in *dist. leg. liberorum, colum. 4. quod statutum, quod extantibus filiis femina non succedat, procedet stante nepote masculo, patre mortuo: & procederet hoc, & si in licentia regia continetur, quod possit facere majoriam in filium ex se natum: nam mortuo patre nepotis, comprehenderetur nepos, ex notatis per Bart. in *dic. leg. liberorum, ad fin. col. 3. & intellige juxta prædicta, quando iste nepos existentibus aliis filiis,******

liis, intraret locus patris, vel si esset solus, fieret de ejus assensu quatenus tangit sibi præjudicium in legitima, per ea, quæ dixi, & Bart. tradit in *dist. leg. libertorum*, columna 3. & gloss. in *leg. filii*, ff. *ead. de verbor. signific.* Imò, & fortè posset dici, quòd dato, quòd viveret pater talis nepotis, si majoria fieret in nepotem, teneret, & videtur relicta filio, ex quo ejus contemplatione relinquitur nepoti filii ejus, pro quo videtur bonus casus, qui loquitur in fortioribus terminis, in *leg. 2. cum princip.* §. 1. *legis sequentis*, ff. *de assig. liber.* & facit *lex dedit dotem*, ff. *de collat. bono.* & ibi Bart. & LL. *qua disponunt*, quòd aliquid relinqui patri, sufficit, si relinquitur ejus filius in potestate, *leg. 3. ff. de legat. præf.* & tueda est dispositio patris, ut salvetur meliori modo, quo possit, *leg. penult. ff. de testament. milit.* & confert ad hoc, *leg. 18. in ordin. Tauri*, & facit bonus text. in *leg. 2. §. si mater*, *versic. & quid si nepotibus*, ff. *ad Tertulianum*, qui text. etiam in materia pœnali loquitur, crederem tamen idem esse verius, quòd stante filio non posset fieri in nepotem, vid. Alex. in *leg. hæres mei*, §. *peto*, ff. *ad Trebellianum*, & quòd non acquiratur patri, videtur casus in *leg. sed si mortis*, §. *hoc autem*, ff. *de lega. præf.* & ibi Bart. nisi fieret nomine patris conferendo acquisitionem patri, ut est text. ibi in *§. sequent.* & Bart. in *dist. §. hoc autem*, & vide Socin. *consil. 241. colum. 10. volum. 2.* & adde ad prædicta Bart. quòd non possit fieri in nepotem filio stante, in *leg. Gallus*, §. *etiam si parente*, ff. *de liber. & posthu.* & Joan. de Plat. in *leg. 1. C. de privileg. eo qui in sacro Pala. mibi. lib. 12.*

Quid tamen, si vigore regie licentæ datæ in forma solita, pater inter vivos, seu per viam ultimæ voluntatis, constituit majoriam in unum filium, post cujus mortem vocabit nepotem ejus filium, & filius in vita patris decessit, nondum habita majoria, an tenebit constitutio in personam nepotis? Christophor. de Miess. vir præclari ingenii, & satis mi venerandus, qui obiit sub religione Seraphici Francisci, qui composuit tractatum intitulatum, triumphus Christi, contra infideles: in quadam ex multis quæstionibus per eum motis in ista materia majoriæ, quas in discursu sui studii collegit succinctè, & non pleno calamo: sed indigestè sperans dante Deo plenius tradere, in quæstione ista inclinavit, quòd non teneret majoria in personam nepotis, nihil allegans: nisi tantum, quòd videtur nova majoria in personam nepotis, ad quem facultas se non extendebat, quando nepos esset solus, & non farent alii filii juxta ea, quæ supra dixi, solum allegabat notat. per gloss. in *dist. leg. filii*, & per Bart. in *dist. leg. libertorum*, col. 3. Ego vero in quæstione ista contrarium tenerem: quia ex quo avus constituit majoriam cum facultate in filium, cui substituit ex vigore ejusdem nepotem, licet filius decedat vivo patre, & avo nepotis, nepos venit ex majora facta per dictam facultatem, & in persona ejus non est nova majoria: sed antiqua, *argum. leg. unum ex famil.* §. 1. *ff. de legat. 2.* & quia sive dicamus substitutionem hujus nepotis vulgarem, vel compendiosam, non est, quòd obstat quin nepos succedat ex substitutione, licet pater ejus in vita avi constitutus decesserit, licet enim institutus decedat in vita testatoris, substitutus nepos succedit ex vulgari, ut in *leg. si pater filium*, ff. *de vulgar. & pupil. leg. Tballi*, §. *splendophorus*, ff. *de fideicommiss. liber.* gloss. & Bart. in *leg. Gallus*, §. *quidam relicti*, ff. *de liber. & posthu.* quòd etiam procedit, etiam si institutus vocetur ex vulgari contenta in compendiosa: nam, & si institutus decederet vivo testatore, substitutus admittitur ex vulgari: sic incompendiosa contenta, secundum Cyuum in *leg. præcibus*, C. *de impuber. & aliis substitution.* & Bart. in *leg. Centurio*, ff. *de vulgar. & pupil. Bald. §. volum. consil. 170.* incipit, *quidam Nicolai*, confirmatur etiam ex decisione, *leg. Lucius*, *qua est antepenult. in §. filiam*, ff. *de legat. 2.* ubi habetur, quòd relictum in defectum institutorum, & substitutorum, censetur repetitum ab heredibus, etiam venientibus ab intestato: & si non apponatur alia causula codicillaris, facit etiam, *leg. hæc conditio. in princip. ff.*

de conditionibus, & demonstrationibus.

Sed quid, si Rex concessit facultatem faciendi majoriam in unum ex filiis, quem vellet eligere, & fecit in unum ex pluribus, qui vivo patre decessit sine filiis, & majoria reversa est ad patrem, an poterit ejusdem facultatis vigore eligere alium filium, & in cum facere majoriam? Casus videtur, quòd non, in *leg. cujus bonis*, ff. *de cura. furio.* & quia facultas expiravit in prima electione, *leg. boves*, ff. *hoc sermone*, ff. *de verbor. significat.* quòd de plano videtur procedere, si primus filius acceptavit, & habuit majoriam, & sic actus vigore facultatis fuit perfectus: si enim non venit in filium majoria, & ante ejus acquisitionem mortuus esset, videtur, quòd possit eligere alium filium, *argum. c. si compromissarius*, & *cap. si electi*, de *elect. lib. 6.* & tradit Oldrad. *consil. 57.* incipit, *Papa reservavit*, & conferunt, quæ, tradit Felin. in *cap. innovamus*, de *treuga. & pace*, in *limitationibus*, ad dictum §. *hoc sermone*. Item, si conditor majoriæ revocasset illam in casu, quo potest per ll. *Taurinas*, videtur, quòd non possit sine nova facultate, iterum illam facere per dict. §. *hoc sermone*, & *leg. multum notabilem*, in *leg. matrimonii*, ff. *qui, & à quibus manu. libe. non fiant*, *leg. cum vir*, ff. *de conditionibus, & demonstrationibus.*

Quid autem, si Rex concessit licentiam faciendi majoriam, in talem filium, putà Petrum an possit pater, eo mortuo facere majoriam, incipiendo à persona nepotis filii illius defuncti? Et videtur tali casu dicendam, quòd non per text. nota. in *leg. si ita quis*, in *princip. ff. de testat. tute.* in *versic. si quis filio*, in *gloss. parvula*, ibidem: cum dicit non expresso proprio nomine, ubi etiam Bart. colligit, quòd appellatio filii expresso nomine proprio, non comprehendit alium, quàm filium qui specialiter nominatum, facit *leg. Gallus*, §. *instituent*, & per totam illam *leg. ff. de liberis, & posthumis* ubi institutio facta de filio, non extenditur ad nepotes, & facit, quòd not. Bart. in *dist. leg. libertorum*, colum. 2. *versic. aut tractamus*, ubi allegat dict. §. *instituent*, adde text. cum gloss. in *leg. Neratius*, ff. *de regulis juris.*

Et idem esset eadem ratione dicendum, ut concessa facultate in talem filium, quòd illo mortuo, non poterit fieri in alium per prædicta.

Sed pone, quòd dedit Rex facultatem faciendi majoriam in filium Titium, qui mortuus est, & postea natus fuit sibi alius filius, quem vocabit pater similiter Titium, an poterit in illum constituere majoriæ? Videbatur, quòd sic, per text. not. in *leg. filia*, §. *à Titia*, ff. *de condition. & demonstration.* qui videtur esse casus quæstionis. Contrarium tamen credo: quia destructa re, destruitur etiam privilegium: & si reedificetur, non habebit illud privilegium, nisi ejusdem privilegiantis auctoritate fiat, per notata per Doct. signanter per Jonn. de Imol. in *leg. inter stipulantem*, §. *sacram*, ff. *de verborum obligation.* ad finem, sic etiam videmus, castra vetera inhabitata refici non posse, nisi auctoritate Principis, secundum Innoc. in *cap. Pisanis*, de *restit. spoliatorum*, Bal. in *leg. 1. versic. in initio*, ff. *de offic. præf. urb. facit etiam*, *leg. pater*, §. *Tusculanus*, ff. *de legat. 3.* neque obstat, *dist. lex filia*, §. *à Titia*, quia ibi sumus in casu, qui tantum pendebat à voluntate testatoris, de cujus mente ideo præsumitur, non revocasse legatum ancillæ Agathæ, de qua ibi: quia aliam, quàm post alienationem primæ Agathæ habuit, vocabit eodem nomine Agatheam, in quæstione vero nostra, hoc non dependet à potestate patris constituentis majoriam: sed à potestate, & licentia Regis, & hujus sententiæ fuit dictus Christophor. de Miess. vir doctissimus in suis quæstionibus.

Quid autem, si Rex concedit licentiam faciendi majoriam, prout ipse vellet, liberam sibi in hoc potestatem concedens, an per hoc solemnitates juris civilis, & incapacitates hæredum videntur sublatæ, ut sic tali casu possit relinquere majoriam alicui incapaci? Videtur, quòd sic, ut in *leg. 1. juncta*, *leg. neque*, in *§. deportati*, & quæ ibi Bart. ff. *de testament. milit.* cogita tamen, & vide, quæ superius dixi, & per talem clausulam non tolluntur ea, quæ

quæ sunt juris naturalis, sed quæ sunt juris civilis.

Quid autem, si quis fecit majoriam cum licentia Principis, quæ expiravit post factam majoriam, postea verò constitutus cancellavit, seu incidit instrumentum majoriæ: postmodum penitentia ductus, vult illam valere, an possit? Et videtur, quod non: quia licentia expiravit per constitutionem validam, quæ facta fuit: unde cum penitet, & vult, quod valeat, reperitur sine licentia, facit text. in *leg. penult. §. fin. ff. de bonorum possessio. contra tabul.* ibi, neque putaverit quilibet nuda voluntate constituit testamentum.

Præterea, eadem solemnitas requiritur in actu reparando, quæ in faciendo, *leg. si ut proponis 2. C. de nupt.* & quod ibi not. Bald. & multa in materia cumulat Jason. in *repetition. leg. quominus, ff. de flumi. in fin. quasi. de Molendino in totum destructo.* In contrarium tamen videtur, quod not. Abb. per text. ibi, in *cap. per tuas, de donation.* in 4. nota. ubi not. quod qui reintegrat, non dicitur de novo facere: unde licentia prius concessa, durat in tali reintegratione, & dicta *lex si ut proponis*, non videtur obstat: quia ibi erat jus patri quæsitum ex divortio ad dotem, quam dedit filia: in casu vero proposito, nullum jus erat quæsitum Regi, ita ut ab eo nova licentia requireretur. Præterea de mente Principis fuit concedere licentiam, nedum ad primum actum constituendi majoriam, licet validum: sed etiam ad secundum actum, si primus ex aliqua causa corruerit: sciebat enim Princeps, istum actum de sui natura revocabilem, usque ad mortem, *leg. 44. in ordinament. Tauri*, unde juxta naturam actus, videtur dedisse licentiam, *argum. leg. fin. & quæ ibi notantur, C. de non numer. pecun.* & etiam de constitutione majoriæ, quæ effectum haberet, sensit non de revocabili, juxta ea, quæ latè tradit Felin. in *cap. 2. de treug. & pac. ad intellectum, leg. boves, §. hoc sermone, ff. de verbor. signific. & conferunt multum in ista materia notabilia verba Bald. per text. ibi, in *cap. cum accessissent de constitut. colum. 5. num. 17. ubi ponit hæc verba.* Item not. quod ubi resurgit dignitas, resurgit confirmatio dignitatis: quia resurgit per dispositionem juris communis: neque est opus, quod Papa de novo confirmet statutum, super hoc dictum, ex quo non intelligitur nova creatio: sed quodammodo redire ad naturam suam, facit *leg. deferre, §. fin. ff. de jure fisci, leg. fin. ff. de minor.* ibique respondet Bald. ad *di. leg. si ut proponis*, & Paulo inferius eodem numero dicit: oportet, quod in nova creatione interveniat auctoritas Summi Pontificis: sed in reparatione non requiritur nova auctoritas Papæ, subditque notabilia verba porro, non dicitur omnino extincta, quando superest aliqua spes, vel indicium reparationis, vel aliquis habitus, vel figura remanet, vel memoria in codicibus ecclesiæ non cancellatis, *allegat. leg. peculium, §. si opem, ff. de pecul. quod satis confert ad quæstionem istam: nam hic licentia Regis, non fuit incissa: sed mansit originalis, & in registro, quam cum construens non incidisset, seu incidi fecisset, non fuit actus majoriæ totaliter destructus: nam manserunt reliquæ licentiæ (vide quæ dixi in *leg. 24. tit. 1. ead. partit. & leg. fin. ff. de bis quæ in testam. delent.*) imò, & in fortioribus terminis ego induco *di. cap. cum accessissent*: nam certum est, quod nova dignitas non potest creari in ecclesia, sine licentia Papæ, ut in *cap. 1. 22. distind.* & tamen ea ratione: quia ab antiquo illa dignitas primiceriatus, de qua ibi fuit in illa ecclesia, licet postea auctoritate Papæ, illa dignitas fuisset extincta: tamen potuit solum capitulum illam reperare ex primæva licentia, licet extinctio auctoritate Papæ facta fuisset, quod est singulare ad istam quæstionem, ut & si Rex consensisset revocationi majoriæ factæ: per constituentem tantum, si constituens valer penitere, & reparare majoriam, poterit ex primæva licentia.**

Et quid, si licentia Regis detur Titio committi, & sic sub nomine proprio, & dignitatis: an si Titius comes illa non utatur, poterit uti ejus successor? Decide ex his, quæ dicit Bald. in *cap. 1. §. Marchion. versic. pone concessum est privilegium, de bis, qui dare possunt.* Et facit, quod

notat Bald. in *leg. 1. §. si defunctus, ff. de rebus eorum.*

Sed quæro de pulchra quæstione, sæpe, ut ex more videmus, Rex solet concedere facultates ad vendendum, & alienandum aliquas res majoriæ, seu obligandi eas pro dote, & arbis: quod de jure videtur Principem facere posse: cum ex ejus privilegio vires sumpserit majoria, juxta notata per Bald. in *leg. qui se patris, C. unde liber. colum. antepenul.* & traditur in plerisque locis, & facit ad hoc, quod not. Bald. in *cap. 1. §. hoc quoque, colum. 2. versic. accidit quæstio, de successione. feud.* & quia si lex mortua introducta res prohibitas alienari pro restitutione dotis, vel alias, ut in *authen. rei qua, C. communia delega.* idem dicendum in lege viva, quæ est Princeps. An sit dare aliquem modum, ut Regi tollatur potestas dandi talem facultatem, ex qua potest venire subversio majoriæ? Et videtur dicendum, quod sic; scilicet, quod licentia ad majoriam detur propter pecuniam, vel in remunerationem, seu solutionem alicujus servititii vel quia Princeps sibi aliquid debebat, & Principem liberavit hoc acto, ut daretur sibi talis talis licentia: quia cum tali casu habeatur licentia mediante contractu cum Principe: erit irrevocabilis, & non poterit Princeps in ejus subversionem dare prædictam facultatem vendendi, seu extrahendi aliquam rem à majoria, quod probatur ex not. per gloss. in *leg. quod semel, ff. de decret. ab ordin. facien. & leg. 2. ff. de jur. immunita.* & Bart. utrobique, & idem Bart. in *leg. omnes populi, ff. de justitia, & jure, num. 29. Bald. in dist. leg. qui se patris, Paul. de Castr. in leg. digna vox, C. de legib.*

Notabis tamen singulariter ad id, quod dixi, Principem posse dare tale licentiam vendendi, vel alienandi, quod si possessor majoriæ cui data fuit talis facultas vendidit: sed adhuc pretium non recepit, vel si recepit, non consumpsit, quod eo mortuo talis pecunia pertinebit tantum ad successorem in majoria, ut in bonis majoriæ convertatur, & non ad alios filios, vel hæredes per text. not. in *leg. si operarum judicio, ff. de oper. libertor. juncta gloss. ibi, sed quare in certa.*

Quæro præterea, licet ex *leg. Taurina 42.* licentia debeat præcedere ad majoriam, tamen si sine licentia fiat, & à Principe confirmetur, tenet majoria, quid si aliquis fecit majoriam sine licentia, supplicavit tamen Regi in suo testamento, ut eam confirmaret, & mortuus est ante confirmationem, & hæreditate jam ejus filiis delata, an si Princeps confirmet, postea patente filio majore, tenebit majoria? Videtur, quod sic ex notatis per Bart. in *leg. Gallus, §. & quid si tantum, colum. fin. versic. quandoque ipse filius petit se legitimari. & tunc si pater hoc disposuisset in testamento &c. ff. de liberis, & posthumis, & vide infra eadem gloss. versic. sed an si quis.*

Sed pone, quod quis leget filio talem rem in tertia parte bonorum, ex lege Regni in majoriam, qui etiam dicit, vel lego illi tales res, & tales de quibus facio majoriam, si Rex confirmaverit cui supplico, ut confirmet, quo facto mortuus est ante confirmationem, item, & mortuus filius, in quem fecit majoriam, antequam Princeps super hoc aliquid declararet, an transmittat ad suos descendentes primam partem legati, illam videlicet rem, quam reliquit in tertia parte bonorum, qua non egebat Principis confirmatione? Et videtur, quod neque illam transmittat, neque ejus filius poterit petere confirmationem à Principe alterius partis legati, scilicet rerum quas reliquit, si Princeps confirmaret, & hoc per text. in *leg. cum ita, in princip. ff. quando dies lega. cedit, & ibi Bar. & eod. tit. leg. cum illud, neque obstat ad hoc, leg. si usufructus, eod. tit. quia loquitur, quando unum legatum deficit ex morte ipsius, cui legatur, unde purificatur aliud, seu prima pars alternativæ, ex quo sequitur, quod si legatum fixret isto modo, relinquo filio meo talem rem in majoriam, vel talem, & talem si filius meus se obligaverit solvere fratribus suis certas quantitates, vel quid aliud, vel si voluerit hoc solvere: tunc enim si moriatur filius ante implementum conditionis, valebit prima pars legati, seu alternativæ: quia purificatur primum*

num relicum, ut habetur in *dist. leg. si usufructus in principio*.

Item, si defunctus non ita alternativè legaret: sed per viam legati, de pluribus rebus faceret majoriam in filium majorem subplicoando Regi, ut eam confirmaret, & quod si Princeps non confirmaret, quod faciebat majoriam, de una ex illis in tertia bonorum: tunc enim, & si moriatur filius antequam Princeps declaret, transmittet ad filium rem, quæ relicta est in tertia bonorum, *leg. si quis ita sic scripsit, ff. de heredibus instituendis*. neque obstat, *leg. bujusmodi, ff. quando dies legati cedit*, quia in isto casu in omnem eventum, res legata erat perventura jure majoriæ: quod non est in casu, *leg. bujusmodi*, & quia quando relinquatur jure majoriæ, non solum relinquatur primo: verum omnibus descendentibus, & sic non est, quid tractetur de jure transmittendi, seu de die legati cedentis. Imò, cum in omnem eventum, illa res debeat esse majoriæ, poterit filius accipere ejus possessionem, statim, pro quo facit gloss. in *dist. leg. bujusmodi*, & *leg. Julianus, ff. de condition. indeb. leg. cum quidam, ff. de acquirend. hereditat. leg. antequam, ff. si pariter hered. penult. leg. si pater, ff. de solut. leg. si duobus, §. fin. & leg. qui filius, §. 1. ff. de legatis 1.*

Nota etiam in materia ista, quod facultas Principis, data ad faciendum majoriam per viam testamenti, vel durationis inter vivos, vel uti vellet, intelligi debet dummodo ille cui datur, sit capax factionis testamenti, *leg. verbis, ff. de verbor. significat. §. in extraneis, instit. de hered. qualitat. & differ. facit leg. si quando, C. de officio. testament.*

Item nota, quod si quis fecit majoriam, & misit ad Regem, ut confirmaret, & tempore confirmationis, qui majoriam fecit, sit furiosus, quod non tenebit confirmatio, *leg. si quis alicui, ff. de acquir. hered. & vide leg. fin. & ibi gloss. & Bart. ff. de bonor. posses.*

Item, & advertet: quia & in istis facultatibus conceditur, quod possit addere, & augere in majoria, quidquid voluerit, & multoties poterit dubitari, in his quæ addit, an videtur repetere titulo majoriæ, & ut bona, quæ addit sint majoriæ, ad quod vide text. notabilem, in *leg. Scavola, ff. de verbor. significat. & leg. libertis, ff. de condition. & de demonstrat. & junde dicit Bart. in leg. si tibi pure, in fin. ff. de legat. 3.*

Sed quid, si mercator hujus Regni exercet mercantias extra Regnum, ubi non est necessaria ista facultas ad majoriam: quia legitima filiorum non est ita ampla, prout est in istis Regnis, an poterit de talibus bonis consistentibus extra Regnum disponere, ut emanent ex eis bona, quæ sint majoriæ, vel vinculo illa, prout possunt cives Regni, ubi sunt mercantias? Videtur dicendum, quod non: & quod talia bona mobilia debent sequi personam, ex eo quod Bald. vult, in *leg. mercatores, C. de commerc. & mercator. dicens*, quod mobilia concernunt personam: immobilia autem territorium, ubi sita sunt, & in istis mercantiis, seu mobilibus, quæ non sunt perpetuò destinata ad locum, ubi sunt. Idem vult, & pulchrè Salicet, in *leg. 1. C. de summ. Trinitat. & Fidei Cathol. leg. ex factis, §. rerum autem, ff. de hered. instituendis. leg. uxorem, §. legaverat, ff. de lega. 3. & tradit latus Joann. Lecitier, in suo tractat. juris primogenitura, lib. 2. quest. 8. ubi allegat dict. Bald. quod facit in oppositum, & ipse allegat de pace jur. fir. & debet dicere de pace tenenda, *column. 2. num. 9.* ubi dicit, quod bona mobilia censentur de territorio, ubi reperiuntur, & quod populo, seu sisco illius loci confiscantur: sed tandem relidit in conclusione, Salicet, ubi supra, an sint ibi perpetuò destinata, vel ne. Quid autem esset dicendum, si bona essent immobilia? Vide per dictum Joann. in *dist. tractat. & lib. quest. 7. ubi late.**

Et quid si habens facultatem ad faciendum majoriam, cum eam facit, dicit, quod facit disponendo de tertia, & quinta bonorum: bona tamen, quæ ponit in majoria excedunt tertiam, & quintam, an sustinebitur majoria, virtute facultatis? Vide quod dicit Bart. in *leg. am-*

bitiosa, in fin. ff. de decret. ab ordin. faci. & in quest. per eum disputata, quam ibi refert, & vide text. & ibi Abb. in *cap. nisi essent, de prebend.*

Nota etiam, quod si habens facultatem fecit majoriam, si postea impetret facultatem, ut possit eam revocare, non videtur ex sola impetratione, ista illam revocare, *leg. forma, §. fin. ff. de censib. & text. cum gloss. in cap. ex tenore, de rescript.*

Item, quid si ex facultate regia, vel ex dispositione legis Tauri, revocet quis majorem factam, in filium majorem cum certo onere, de præstando aliis filiis certam quantitatem, & instituat majoriam in secundum filium, non repetens dictum gravamen, an censetur repetitum? Videtur, quod sic, per text. & quod ibi nota. Bart. in *leg. Caso, in princ. ff. de ali. & cita. lega.*

Sed quid, si Rex concessit facultatem faciendi majoriam, sub conditione, si uxor ejus, vel talis eorum filius consenserit, contingit, quod is cui data fuit facultas, fecit majoriam de rebus designatis, dicens, quod facit sub conditione prædicta, si uxor, vel filius consenserit, & demum consensit, uxor, vel filius: eo tamen tempore, quo jam ille, qui fecit majoriam, erat deportatus, vel apud hostes, vel jam in articulo mortis carens loquela, an valebit constitutio ista majoriæ? Et facit, quod non valeat notabile dictum Bart. in *leg. postquam, in princ. ff. ut lega. seu fideicommiss. no. caveat*, quod forte bene procederet in eo, qui de jure jam erat incapax ad faciendum actum, veluti in eo, cujus bona jam erant publicata, quo casu loquitur Bart. vel in capto apud hostes: non tamen forte procederet in eo, qui de facto non poterat, ut in eo, qui perdidit loquelam: nam cum ille præsumatur in eadem voluntate durare, *leg. cum qui, ff. de probat. gloss. in cap. de nepos 31. quest. 2. & accedat consensus tempore habili, de jure ad actum: videtur, quod actus tali casu teneret: non tamen teneret si consensus accederet post mortem ejus, qui facit, ut probat text. per locum ab speciali, in *leg. si pater, ff. de iuran. vindic.**

Sed pone, quòd data est facultas ad majoriam faciendam sub conditione, si dotaverit competenter filias, pater verò dotavit filias tradens eis certa bona in dotem, & fecit de aliis bonis majoriam, & postmodum illa bona fuerunt filiabus evicta, an filia poterunt agere de evictione, vel rescindere majoriam, tanquam non servata conditione? Vide text. cum gloss. qui videtur probare, quod sic, in *leg. si vero, §. si patronus, ff. de ope. liber.*

Item, quid si Princeps concessit facultatem faciendi majoriam in unum ex filiis, quem elegerit, an possit eam facere in casu, quo non habet, nisi unum tantum filium? Et videbatur, quod non, per *leg. 1. in princip. juncta, leg. utrum, ff. de assignan. liber. gloss. instit. de assign. liber.* in contrarium facit: quia Principis intentio in hoc non repugnat: imò magis favor, quando unus tantum esset filius, ex quo præjudicium aliis non irrogatur, & quia dictæ ll. procedunt in melioratione inter plures, quæ non cadit in uno: majoria vero bene cadit in uno.

Adverte etiam, quod ita licentia, seu facultas regia, quando est necessaria ad majoriam faciendam, debet præcedere, ut cavetur *leg. Taurina 42.* bene tamen sufficeret, si post factam majoriam, Princeps eam confirmaret, ut eadem leg. colligitur, & probatur ex his, quæ notant Hostien. Cardin. & Abb. in *cap. innotuit, de elect. & prepo. Alexand. in cap. quicumque 2. 50. dist.* Sed dubium est, an post talem confirmationem possit qui fecit revocare majoriam, si fecerat eam per viam donationis inter vivos? Et videtur, quod sic, traditione non sequuta, vel cum ex causa non onerosa facta fuit, *juxta leg. 44. in ordin. Taurin.* illa tamen lex loquitur, quando præcessit licentia, non quando confirmatio fuit subsequuta: sed videtur idem dicendum: quia talis confirmatio intelligenda est, secundum naturam actus, qui confirmatur, *leg. fin. C. de non numer. pecun. tu cogita.* Sed quid

quid, si ille in quem facta fuit majoria, erat incapax, & Rex habitabit eum, an qui constituit majoriam, poterit revocare in casu, quo potest revocari majoria? Et ex dictis Alexandrini ubi supra colligitur decisio quoddam, aut ipse constituens majoriam, ignorabat habitatem, & potest revocare cum sciat, aut sciebat, & non potest, vide ibi per eum.

Adverte etiam, quod ex licentia ad faciendum majoriam in unum ex filiis, si deficiat masculus, potest fieri in femina filiam, ut dixi, in leg. 2. tit. 15. 2. part. & vide leg. 2. §. filii ubi utique, & filiabus, ff. ad Tertul. & ibi Bart.

Et quid, si conceditur facultas faciendi majoriam, alicui in unum de consanguineis suis, an possit in consanguineos ex parte matris? Text. videtur, quod non in leg. 1. ff. de jure immu. sed attenda consuetudine loquendi, in vulgari in Hispania contrarium crederem.

Sed quæro, quid si Rex revocet omnes facultates ad majorias per se à tali tempore concessas, an effectus istius revocationis extendatur ad majorias jam factas, & præsertim, quarum jam est in donatarium translatum dominium? Et videtur, quod non ex dicto Bald. in leg. 1. col. 3. versic. & facit ad quæstionem, ff. sol. mat. ubi videas, quia vult, quod dominium non revocetur jam translatum, & si Princeps revocasset etiam, quo ad effectus sequos.

Item quæro, an per talem revocationem facultatum subvertantur, etiam majoriæ, quæ ex lege Regni in tertia, & quinta fieri possunt absque aliqua facultate? Et videtur, quod non, quia Princeps suum non legis aufert privilegium, & ad hoc facit bonus text. in leg. nam similes, ff. de injust. rupt.

Item quæro, cum ex leg. Thaurina, licentia Regis debet præcedere majoriam, & non sufficit, si subsequatur, an hoc procedat, etiam si faciens majoriam unicum tantum habuisset filium? Et in hoc in quæstionibus illius viri doctissimi de Miesse reperi, quod limitabat dictam legem Thauri, nisi ille, in quem fecit pater majoriam, esset unicus patri suo, & hoc dicebat esse singulare, & verum allegabat text. & ibi Bart. in 3. oppo. in leg. posthumus, in princ. ff. de injust. rupt. de quo ego dubito, cum non reperiam rationem diversitatis, an sit unus, vel plures filii, cum eadem quantitas legitimæ debeat uni, quæ & pluribus imo, & major: cum si unus sit, non cadat melioratio tertii, neque quinti, & ex vinculis, & prohibitionibus majoriæ eadem læso inferatur, quoad gravamina filio unico, sicut si essent plures, limitabat etiam dictam leg. Thaurinam, in casu, quo ante majoriam fuit data facultas: nam si ejus vigore facta fuit, si postea revocetur, vel ex aliqua causa desinat, si postea Rex iterum eam concedat, reconvalet majoria, per leg. si quis filio exheredato, §. irritum, ff. de injust. rupt. & ibi Bart. in princ. & in pen. oppo. & in leg. posthumus, in princ. in 3. oppo.

Sed pone, quod cavetur in majoriæ investitura, quod filius bastardus legitimatus possit succedere in majoria, si sibi à patre relinquatur, pater ante legitimacionem reliquit majoriam filio bastardo nondum legitimo, legitimavit tamen eum postea, an succedet in majoria? Videtur, quod non: tam ex dictæ leg. Thaurinæ dispositione, quæ facit in argumentum, quam per leg. in tempus, & leg. si extraneum, §. 1. ff. de hered. instituen.

Quid tamen, si cum impetrat legitimacionem, vel alias cum legitimat, dicit, quoddam facit hoc ut succedat in majoria? Videtur, quod sufficit, argum. leg. si quis heres, ff. de injust. rupt. & leg. Pamphilo, §. profissum, ff. de leg. 3. & bene conferunt, quæ tradit Jason. in repet. leg. quominus, ff. de summi. 21. quæst.

Item nota, quod si majoria fieret sub conditione, si Princeps eam confirmet, tenebit, si sequatur confirmatio, ex leg. Thauri, & vide 12. quæst. 5. in cap. quia Joann.

Item pone, quod habens facultatem fecit majoriam in filium, & cum haberet uxorem prægnantem, dixit, quod posthūmo, vel posthumæ, quæ erat in utero le-

gabatur mille pro alimentis, contigit, quod nascuntur duo masculus, & femina ex eodem ventre, an vitabitur constitutio majoriæ? Dic, quod non, sed quilibet posthūmorum habebit mille, quæ fuerunt relicta. leg. si ita scriptum, in princip. ff. de libe. & post. gloss. & Bart. in leg. 3. §. fin. ff. eod. gloss. in leg. 3. ff. de injust. rupt. in verb. si nascuntur.

Adverte etiam, quod licet ex leg. Thaurina, licentia debeat præcedere, hoc procederet quando alias non esset valida constitutio majoriæ, si tamen sine licentia esset valida, tamen ad valorem aliarum vocationum, vel prohibitionum alienationis, seu alias qualitates esset necessaria facultas regia, si talis facultas subsequatur constitutionem, bene tenebit, & una converteretur in aliam, unde defuncto constituyente cum prima majoria tenebit, subsecuta facultate ad illas qualitates, quæ erant necessariæ ad ejus valorem, argum. text. cum gloss. & ibi Bart. colum. 2. in leg. 2. in princ. ff. de vulg. & pupil. licet enim prius fecerit majoriam sine regia licentia, illa confirmabitur, seu validabitur, si postea habeat licentiam regiam ad constituendum majoriam, ut probatur per text. in leg. si quis filio, §. irritum, ff. de injust. rupt. & ibi Bart. & vide multa, quæ in proposito adduci possunt, de quibus per Jason. in repet. leg. quominus, ff. de summi. quæst. 21. cogitata tamen.

Sed quæro juxta ea, quæ post principium hujus gloss. dixi, quod Rex concessit facultatem alicui faciendi majoriam in quarta parte bonorum suorum, an per hoc videatur sibi sublata facultas, ne faciat in tertia, juxta II. Regni? In quo videtur dicendum, quod non, per text. in leg. non tantum, §. si emancipatus, ff. de bon. poss. contra tab. & ibi Bart. & facit leg. legatum, ff. de fund. in fru. neque obstat, leg. si ita quis, ff. de vulg. & pupil. quia responde, ut ibi per Bart.

Quid autem, si Rex dedit facultatem faciendi majoriam alicui in unicum filium, quem tunc habebat, & postea nascitur sibi alius filius, an poterit facere majoriam, adhuc ex vigore facultatis? Dic, quod non, per text. in leg. ex falso, in princ. ff. de vulg. & pupil.

Item adverte, quod si non habens facultatem, facit majoriam per viam donationis in unum, & in ejus defectum in alium, translato dominio in primum, non transfertur in secundum mortuo illo, unde si primus alienaret, vel alii concederet, teneret alienatio, ita colligitur ex decis. quadam Guidonis, in decis. Delphinatus, quæst. 512. & intellige de carente facultate à Principe, vel à lege propter ea, quæ habentur in leg. 7. tit. 4. part. 5. & in leg. Thaurina.

Quid autem, si quis faciat majoriam de omnibus bonis suis, an veniant bona futura? Et dic, quod non, leg. si ita, ff. de auro. & argent. legat. Bald. in §. similiter, de contro. invest. in fin. sed quid si Princeps legitimavit ad petitionem patris, vel alias filium bastardum, & concessit, ut possit in eum facere majoriam, an versa vice videatur, data eadem licentia filio, ut fortè ditatus de his, quæ acquisivit, faciat majoriam in patrem, ex vigore facultatis, si erat necessaria? Vide per Felin. in cap. postulasti, de rescrip. in quæst. illa an extendatur dispensatio, ex cujus dictis videtur, quod non.

Pone autem, quod Rex dedit licentiam faciendi majoriam in filium fratris: quia is cui dedit, non habebat filium, an si postmodum nascatur sibi filius, poterit ex ista facultate facere in eum majoriam? Et videtur, quod non: quia esset extensio de persona ad personam in materia odiosa, ex notatis per Bald. in leg. sed & miles, in princ. ff. de excu. tutor. & per Francisc. de Aret. in leg. galus, §. & quid si tantum, ff. de liber. & posthum. & quia hic est major ratio prohibitionis, ut filius non graveretur in legitima, & sic Princeps esset difficilior in concedendo: & facit pro hoc, nam si Rex concederet alicui castrum, ut post vitam illius maneret jure majoris, in quandam nepotem filium fratris donatarii, tunc propter nativitatem filii, non excluderetur ille nepos filius fratris, ut vult Bald. in leg. cum acutissimi, C. de fideicommis. in fin. sed con-

ios, (5) o en fecho de su sepultura, (6) alguna coia, que fuefle contra ley, (7) o contra la vñada costumbre de la tierra, o contra su fama, o a deshonnra de los parientes del, non deve ser guardado tal mandamiento: e aura la manda aquel a aquien fue mandado algo, porque fiziesse esto, maguer non lo cumpla.

considera, si forte hoc potest limitari, si concessio Principis totaliter tenderet in favorem patris, ut quia Princeps ad illum, non ad filium fratris habebat affectionem, & probaretur ista limitatio, ex dictis ejusdem Bald. in *dist. leg. cum acutissimi*, in *fin. & facit leg. sed & si plures*, §. in arrogato, ff. de vulg. & pupil. & leg. socium qui in eo, ff. pro socio.

Sed an, si quis fecit majoriam sine licentia Principis, an si Princeps post illius mortem illam confirmet, teneat? Vide Angel. per text. ibi, quod sic, in *leg. penult. in addit. ad Bart. C. de prapo. sacri cubi. lib. 12.* & vide text. not. in *cap. quia Joann. 12. quest. 5.*

Quid autem, si in facultate regia ad majoriam dicitur, quod dotatis filiabus possit facere majoriam, qualiter hoc intelligatur, quod sint dotatæ, vide, quæ notat Bald. in *leg. fin. colum. 3. in quibusdam questionibus*, C. de passis, & idem Bald. in *leg. si plures, colum. penult. C. de condit. infer. & Bart. in leg. cum plures*, §. penult. ff. de adm. tutor. & in *leg. Titio*, §. Titio certum, ff. de condit. & demonstrat. & quia Doct. amplo stilo commentati sunt, dicunt leg. nemo potest, de qua ista sumpta est, ego similiter istam leg. his laboribus, pro communi utilitate ornare decrevi, & labores isti pro majori parte fuerunt illius, docti viri licentiatii de Miesles, in quibusdam suis recollectis questionibus, in ista materia, & tam istæ questiones, quam aliz multe, sparæ in ista materia per istos libros partitarum fuerunt dicti Domini, aliquibus per me additis ejus anima requiescat in pace, qui sperabat favente Deo in ista materia majoriæ, ad nostrum modum Hispanicum, pleniori stilo multa, & practicabilia, & nota. digna tradere, sed morte præventus, & quia ante mortem monasticam vitam elegit, non potuit, & ne mireris si aliqua ex his tibi videantur, non ita digesta, ut oportuit, tum quia ille in dictis recollectis non habuit rem istam pro perfecte absoluta, sed tantum in progressu suorum studiorum induxit, ill. ad istas questiones, tum etiam, quia mihi homini valde occupato defuit, tempus ad maturius cogitandum. Tu lector amantissime cum casus occurrerit larius cogitabis, & pro levamine laboris tibi ista placebunt: sufficit enim si cui, vel in paucis amici labore consulatur, *leg. tutor. C. de negot. gest.*

(4) Mandasse facer. Concord. cum *leg. seruo. alieno*, §. fin. & *leg. si quis inquilinos*, §. fin. & *leg. filiusfamilias*, §. ades, ff. de lega. 1.

(5) Hueffos. Concord. cum *leg. quidam*, in *princ. ff. de condit. institut.*

(6) O en fecho de sepultura. Ut si mandavit sibi fieri sepultura magni sumptus, quæ statui suo non esset conveniens: alias hæredem privat: nam talis voluntas non est servanda, nec hæres perderet hæreditatem, ita exemplificat Paul. de Cast. in *d. leg. seruo alieno*, §. fin. & facit ad eum, qui successorem in majoria tali onere gravaret, vel secundum Paul. de Cast. ibidem, si mandaret, se sepeliri cum melioribus vestibus, quas habebat, vel anulis, ut faciebant pagani, qui de alio sæculo non cogitabant, & facit ad questionem, quam latè tractat Alberic. in *dist.*

L E Y XXXIII.

Como vale la Manda que es fecha a muchos, e en que manera la deuen partir.

A Vno, o a muchos, (1) puede ser fecha manda de vna cosa. E quando la fazen a muchos, quier sea fecha a todos ayuntadamente, o a cada vno por si, (2) vale la manda, e deuen la partir todos entre si egualmente. E si por auentura, alguno dellos muriere en ante que el testador, (3) o, biuendo, renunciassè su parte; (4) o acacessè ota razon alguna, (5) por que non la ouiesse aquel a quien fuera mandada; estonce, acrecerle y a (6) aquella parte a todos los otros,

§. fin. de milite, qui more solito, cum indumentis singulis, & æquis coopertis sepelitur apud Monasterium Predicatorum, an de istis debeat quarta presbytero parochiali? Vide ibi latè.

(7) Contra ley. Adde *leg. condiciones contra edicta*, ff. de condit. institut. & *ead. tit. leg. condiciones*, quæ contra bonos mores.

L E X XXXIII.

Si eadem res uni, vel pluribus legatur conjunctim, vel divisim, valet legatum, & æqualiter eam dividenda: & si eorum aliquis ante testatorem moriatur: vel si in vita testatoris parti suæ renuntiat, vel alias ei non pertinet: tunc portio sua accrescit collegatariis. Hoc dicit.

(1) En muchos. Prosequitur not. per Azon. C. eod. in *summ. colum. 7. versic. item legari potest uni*, & *legari potest pluribus*.

(2) Por si. Quid si aliqui sunt conjuncti, alii vero distincti? Dic, ut per gloss. & Bart. in *leg. plane*, in *princ. ff. de legat. 1. in gloss. super verb. potestate*, & intellige, ut per Paul. de Cast. in *dist. leg. si pluribus*, colum. 1. quod ibi conjuncti fuerunt verbis tantum, ut quia testator dixerat æquis portionibus, licet non potest negari, quin sic dividare ad illum text.

(3) En ante que el testador. Adde *leg. unicam*, §. pro 2. C. de caducis tollend. & *leg. si Titio*, & *Mavio*, §. Julianus, ff. de legat. 2. & quid si tempore testamenti jam legatarius cum alio conjunctus erat mortuus? Vide in *dist. leg. unica*, §. in primo, & ibi gloss. in parte ad illos.

(4) Renunciassè su parte. Adde §. si eadem res, in *inst. de legat.*

(5) Ota razon alguna. Vide per gloss. in *dist. §. si ead. super verb. defecerit*.

(6) Acrecerse y a. Ut in *dist. §. eadem*, & in *dist. leg. unica*, §. in primo, & §. pro secundo, si tamen deficiat legatum, propter defectum legatarii, vel propter ejus delictum tale, quod legatum debeat sisco applicari: tunc non accrescit conjuncto, ut in *leg. si Titio*, & *ei capere non potest*, ff. de legat. 2. si vero legatum deficiat ratione rei legatæ, tunc etiam non accrescet conjuncto, ut in *leg. bujusmodi*, §. si Titio, ff. de legat. 1. si vero legatum deficiat attenda persona legatarii, vel mixta consideratione rei, & personæ legatarii, vel ipsius legantis, tunc dic, ut in *leg. plane*, §. si duobus, & §. sequenti, ff. de legat. 1. & vide in ista materia singulariter, per Bart. in *dist. leg. bujusmodi*, §. si Titio 1. cum aliquibus ibi additis, per Joann. de Imol. & Alexan. & quia lex ista tractat de materia juris accrescendi, inter collegatarios, adde latius in *leg. unica*, §. his ita diffinitis, C. de caducis tollend. & in *leg. re conjuncti*, ubi Bart. latissimè ff. de legat. 3. Et aliqua ex multis, quæ in ista materia cumulavi, hic annotare decrevi: nam, & si conditio adjuncta uni conjunctorum in ejus persona deficiat, non ex hoc minuitur: imò augetur jus alterius, *leg. si tibi*, & *ei qui*, ff. de legat. 3. quæ lex est satis notabilis, not. etiam, quod in habitatione pluribus relicta, habet locum jus accrescendi, vid. *leg. codicillis*, in *princ.* & ibi Bart. ff. de usufruct. lega. Item ha-

otros, a quien fuese mandado, como sobredicho es. E tal manda se faria ayuntadamente, en esta manera, como si dixesse (7) el testador:
Partida VI.

Mando a fulano, e a fulana, tantos maravedis; o, tal cosa: nombrandolos todos, vno a vno señaladamente, quantos fuesen aquellos a quien lo

habet locum inter duos correos, quibus est relicta liberatio, leg. si bis, & ibi Bart. ff. de libera. legat. Item etiam jus accrescendi habet locum in legitima, vide per Bald. in leg. unica, §. in primo, colum. 3. C. de caducis tollend. & vid. de hoc plenius per Alexand. in leg. plane, §. si duobus, colum. 3. ff. de legat. 1. Et utrum filio instituto in legitimum, tantum accrescat totum residuum, per jus accrescendi? Vide Bald. in leg. unica, colum. 6. C. quando non petent. partes, habet etiam jus accrescendi locum, in donationibus causa mortis, leg. unica, §. cum autem, C. de caducis tollend. adde Bald. quem vide in leg. unica, col. 13. C. quando non petent. part. Adverte etiam, quod conjunctus per jus accrescendi, præfertur venientibus ab intestato, in eo, quod non potest capere conjunctus ratione incapacitatis, vide per Bald. in leg. eam quam, colum. fin. C. de fideicom. dixit etiam Bald. in leg. unica, §. in primo, in princip. C. de caducis tollend. quod etiam inutilis conjunctio parit jus accrescendi. Quarit etiam Bald. in di. leg. unica, §. ubi autem, colum. penul. an si dispensatum sit cum patre, quod possit legare duobus filiis suis spuris, ulque ad tertiam quantitatem, vel quidquid patet voluerit, nunquid inter eos habebit locum jus accrescendi? Et primo dicit videri, quod non: quia dispensatio, ut odiosa, est restringenda: sed contrarium videtur, secundum eum, quia voluntas testatoris favorabilis est, & amplificanda: demum dicit de hoc minime dubitandum, si essent legitimi.

Et potest induci ad questionem majoris, ut si ex privilegio Principis, quis faciat majoratum in duos filios, vel nepotes spurios, quod in defectum unius, alter habeat totum per jus accrescendi, quando majora fieret per modum ultimæ voluntatis: dixit tamen Bald. in leg. senium, in fin. C. qui testament. facer. pos. quod relicto, quod capit vires est dispensatione, non recipit jus accrescendi, vide etiam per Bald. in di. leg. §. ubi autem. An in caduco per sententiam, habeat locum jus accrescendi? Dixit etiam Bald. in leg. unica, colum. 4. C. quando non petent. part. quod etiam contra exclusum per prescriptionem, habeat locum jus accrescendi, & in leg. illa, §. 6. & alius colum. Bald. late tractat de ista materia juris accrescendi, & ibi Bald. colum. 7. dixit, quod jus accrescendi est ejusdem conditionis, & prærogativæ, & rationis, cujus est suum principale, vide etiam, ibi per eum, in 13. colum. an jus accrescendi locum habeat in jurisdictione ordinaria, vel delegata, vel arbitraria? Et ibi per additionatorem, an habeat locum in salariis, vide in addition. super parte contractibus, & etiam ibidem per Bald. an in vocibus habeat locum jus accrescendi, & jus accrescendi est eodem jure aliquid accrescere, nec est necessaria nova agnition. Bald. de duobus fratribus à capitaneo. investi. vide leg. 2. §. si duo, ff. de bonor. possess. secundum tabul. & portio conjuncti non omnibus: sed conjuncto accrescit: disjuncti vero omnibus, leg. heredes, ff. de hered. instit.

Nunc vero adverte ad aliqua, in quibus cessat jus accrescendi, & primo cessat inter conjunctos conjunctione legali, in legatis dist. notab. in leg. & prociuo, ff. de legat. 2. quod limita, nisi legatum esset pro non scriptum, leg. verum, §. si servo commun. ff. pro socio, & sublimita, per leg. filius, §. sequens question. ff. de fals. in hæreditate vero inter conjunctos, conjunctione etiam legali, locus est juri accrescendi, leg. servus communis ab extero, ff. de acquirend. hered. & vide, quod dicit Bald. in leg. hac editi, colum. fin. C. de secundis nupt. & vide per Bald. in leg. 1. colum. 8. C. quando non petent. partes, & in di. leg. hac dist. §. 1. colum. 2. in usufructu etiam inter conjunctos conjunctione legali, est juri accrescendi, leg. 1. §. 1. ff. de usufruct. accresc. Item jus ac-

crecendi non habet locum, post quædam portiones, nisi in usufructu, dist. leg. 1. §. fin. vide gloss. & Paul. de Cast. in leg. aquam, ff. quemadmo. servitut. amittan. & per Bart. in leg. codicillis, ff. de usufruct. legat. & in leg. heredes mei, §. cum ita, ff. ad Trebell. Quid tamen, si aliquis petiit restitutionem, ut abstineat? Vide per gloss. & Bart. in leg. sed cum patrono, in princip. ff. de bonor. possess. & limita, ut in leg. utrum, ubi gloss. ff. de assignan. libert. Item in exheredatione non habet jus accrescendi, Bald. in leg. 1. C. de liber. præ. & sic exheredatus à quota non videtur exheredatus à toto. Item, licet accrescat jus, non tamen accrescit possessio sine nova apprehensione, secundum Bald. in di. leg. unica, colum. 2. C. quando non petent. partes, & ibi de Carboniana, & aliis bonorum possessionibus, Item jus accrescendi non habet locum in portione, quæ non deficit ipso jure: sed ope exceptionis, gloss. cum text. & ibi Bart. in leg. si duo patroni, in princip. ff. de jure jur. vide per Jason. in leg. si mihi, & Titio, colum. 3. ff. de verbor. oblig. Item non habet locum jus accrescendi in acquisitionum resolutione, secundum Azon. in summ. C. de assignan. liber. nisi in duobus casibus, §. in assignat. libertor. & in usufructu formali, non autem in dominio directo, vel utili, adde Bald. in aut. si quas ruinas, colum. fin. versic. 3. casu, C. de summ. Trin. & Fide Catholic. & per Jason. in di. leg. si mihi, & Titio, colum. 5. Item, jus accrescendi non habet locum de possessione naturali ad civilem, gloss. & ibi Bart. in leg. sed, & finit, ff. de acquirend. possess. Item verba taxativa impediunt jus accrescendi, leg. Lucius, §. qui habebat, ff. ad Trebell. vide Bart. in leg. pater filium, colum. penul. ff. de inoffic. testam. Bald. in leg. 1. 14. colum. C. de sacrosan. eccles. & in leg. unica, colum. 7. C. quando non petent. partes, & vide Bald. in leg. 1. colum. 4. C. de secund. nupt. Item non habet locum in relicto alimentorum, leg. dominus, ff. de usufruct. Bald. in di. leg. 1. 14. colum. C. de sacrosan. eccles. & in di. leg. dominus, quod nota ad filios spurios.

Quid autem de fructibus canonicis vacantis, an accrescant aliis canonicis, vel ecclesiæ? Bald. dicit, quod ecclesiæ, in leg. non plures, C. de sacrosan. eccles. Item nota, quod testator in legatis, potest tollere sua voluntate jus accrescendi, vide per Bart. in di. leg. re conjuncti, colum. 10. ff. delegat. 3. & in di. leg. pater filium, colum. penul. ff. de inoffic. testam. in repet. & vide per Bald. in leg. quotiens, ff. de heredib. instit. & in leg. fin. C. si quis omis. caus. testamen.

Et an juri accrescendi possit renunciari, vid. per Bald. in di. leg. unica, colum. 9. C. quando non petent. partes. Item, qui admittitur ad legatum, de jure speciali non habet jus accrescendi, leg. mulieri, & Titio, ff. de condit. & demonstrat. vid. ibi per Bart. & Doct. non parvi pendas ista, sed gaude cum laboribus meis: & hæc summa sit tibi gemmula.

(7) Como si dixesse. Nota istud exemplum, & hic dicuntur conjuncti re, & verbis, secundum gloss. in leg. 1. §. fin. ff. de usufruct. accresc. & tenet Bart. in leg. re conjuncti, ff. de legat. 3. col. 6. versic. tertio loco, principaliter quæro contrarium: imò, quod isti sint conjuncti verbis: sed disjuncti re: quia testator à principio videtur divisisse inter eos, tenuerunt Petrus & Cynus, in leg. unica, §. ubi autem, C. de caducis tollend. quàm opinionem dicit veriorum in puncto juris Alexand. in leg. plane, §. si conjunctim, ff. de legat. 1. col. 1. ista L. partitarum: neque facit pro opinione gloss. & Bartol. neque pro contraria: imò potest dici, quod faciat pro opinione Petri, & Cyni: nam ponit exemplum quando Titio & Sejo lego decem: nam cum tunc intelligatur de eisdem decem, ut in leg. si qui testamento, in princip. ff.

lo mandasse. E apartadamente (8) se faria la manda de vna cosa a muchos, como si dixesse: Mandando a fulano tal mi viña: e despues dello dixesse en aquel mismo testamento; que mandaua aquella misma viña a otro, e despues a otros; nombrando cado vno dellos por si: ca estonce, todos la deuen partir entre si igualmente, (9) como dicho es.

L E Y XXXIII.

Como las Mandas deuen ser dexadas en Testamento, o en Codicillo: e como passa el señorio dellas a los herederos de a quien las mandaren.

EN acabado testamento puede ser fecha toda manda. Otrofi en otra manera de escri-

to, que se haze ante cinco testigos, a que llama en latin, codicillum: segun diximos en el Titulo de los Testamentos. E la manda que fuefe fecha en otra manera qualquier, si non en alguna destas dos sobredichas, non valdria; (1) fueras ende, quando la fizicse padre, o auuelo, a fijo, o a nieto: asi como diximos en el Titulo de los Testamentos, en las leyes (2) que fablan en esta razon. E aun dezimos, que luego que el testador es muerto, passa el señorio (3) de la cosa, que es así mandada, a aquel a quien es fecha la manda. E maguer muera en ante que el heredero del testador entre la heredad, o en ante que el entre la posesion de aquel-

Ley 1.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

ff. de legat. 1. ergo æquis partibus videntur vocati, & sic erunt conjuncti verbis, sed non re: sed dic, quòd imò, & isto casu erunt re, & verbis conjuncti, & facient sibi partes per concursum, sicut cum fundus legatur.

(8) Apartadamente, &c. Isti sunt conjuncti re: sed disjuncti verbis, ut hic, & in dicta lege re conjuncti, ff. de legat. 3. ubi Bartol. col. 3. versic. 1. de conjunctis re tantum, & si unus istorum acceptat legatum: alter verò nondum acceptat, neque repudiat, possit ille qui acceptavit habere totam rem legatam, & illam vendere? Vide per Bald. in leg. unica, §. ubi autem C. de caducis tollend. col. pen. versic. extra quaro, qui dicit, quòd quando legatum est purum, cum ambo legatarii ipso jure sibi faciant partes per concursum, agnoscens non poterit petere totum legatum: sed faciet assignari terminum collegatario ad acceptandum, vel repudiandum, allegat. L. cum pater, §. furdo, ff. de legat. 2. & L. cum quidam ita, cum L. sequenti, eodem titul. si autem uni esset legatum purè, alteri sub conditione: tunc dies legati puri cedit statim insolidum, & ideo interim totum peti potest: quia cessat concursus, vide ibi per eum. Quid etiam in hereditatibus, & an si pluribus promittatur aliquid in genere, an cuilibet debeatur insolidum, vel concurrant? Vide per Bald. in questione notat. in dicta lege unica, §. cum autem, C. de caducis tollend.

(9) Eguamente. Nam inter disjunctos verbis, conjunctos re, unus non præfertur alii. Quid autem de aliis conjunctis, vide per Bart. in dict. leg. re conjuncti, versic. 6. principaliter.

L E X XXXIII.

Si legatum est purum, vel in diem certum, mortuo testatore, dominium rei, sic legatè transit in legatarium: & transmittit eum ad heredem suum post mortem testatoris, & si ante aditam hereditatem decedat legatarius. Si verò sit legatum conditionale, moriens legatarius ante conditionis existentiam non transmittit, imò remanet legatum apud heredem testatoris: nisi legatarius habuerit conjunctum, vel substitutum: tunc impleta postea conditione admittitur substitutus, vel conjunctus. Hoc dicit.

(1) Non valdria. Limita, ut habetur, in leg. 25. tit. 11. 3. part. & in leg. fin. C. de fideicom.

(2) En las leyes. Vide in leg. 7. & 8.

(3) El señorio. Nota bene: nam decidit circa varietatem opinionum, quæ circa hoc errant de jure communi, ut tradit in leg. si tibi homo, §. cum servus, ff. de legat. 1. & in leg. à titio, ff. de furt. nam ut dicebat Petrus quem referunt Cynus, & Joan. de Imol. in leg. hujusmodi, §. adit, ff. de legat. 1. quòd ante agnitionem legati etiam post aditam hereditatem, verum dominium rei legatè est penes heredem: sed fictum apud legatarium, post agnitionem verò est verum dominium penes legatarium, allegat. L. si fundum sub con-

ditione, §. si titius, ff. de legat. 1. & L. titius, 43. cum duabus sequentibus, ff. de adion. empti, communis tamen opinio est, quòd verè ab adita hereditate transit dominium in legatarium: fictè verò à morte testatoris, & hoc si legatarius acceptat: nam si repudiat, nunquam videtur fuisse suum, ut in dict. §. cum servus, & in leg. servum filii, §. 1. ff. eod. & hoc quando legatum est purum, & tenendo communem opinionem Alex. in dict. §. cum servus, concludit, quòd aut quæritur quoad transmissionem legati: & regulariter legatum acquiritur à tempore mortis testatoris, L. unica, §. cum igitur, & §. in novissimo, C. de caducis tollend. aut quæritur de acquisitione domini: & ista est triplex, quædam domini ficti, & tale dominium adita hereditate fingitur fuisse quæsitum à tempore mortis testatoris: & quòd ita intelligatur, dict. leg. à titio, & L. legatum, 80. ff. de legat. 2. cum simili ex eo: quia aditio hereditatis sequuta post mortem testatoris, trahitur retro, & fingitur facta à tempore mortis, L. heres quandoque, cum similibus, ff. de acquirenda heredit. ante aditam verò hereditatem non est verum, secundum Alex. dicere, quòd aliquod dominium sit acquisitum legatariis: quia hereditate non adita, legata non subsistunt, L. cum quam, cum aliis, C. de fideicom. Secunda acquisitio est domini revocabiliter veri, & istud acquiritur post aditam hereditatem, ante agnitionem legati, neque retro fingitur, & de hoc dominio loquitur, L. servo legato, in princ. ff. de legat. 1. & L. cum pater, §. furdo, ff. de legat. 2. ubi legatum acquiritur ignorantibus, ut in leg. si quis ita hereditatem, & ibi notat. ff. de condit. instit. L. proinde, ff. si certum petat. sed ut hic vides apertissimè, L. ista partitarum, decidit, quòd etiam ante aditam hereditatem à morte testatoris dominium statim transit in legatarium, & hodie stante, L. ordina, lib. 5. tit. 2. l. 1. hoc est magis in dubium: cum per dict. leg. legata debeantur, & valeant etiam non adita hereditate, tene ergo menti istam L. intellige tamen ut dixi, quòd sequuta repudiatione legati, fingitur nunquam fuisse acquisitum. Item intellige istam L. partitarum, quòd ante aditam hereditatem dominium, quòd transit, dicatur directè fictum, & non verum, prout etiam dicebat gloss. & Bald. & Doct. in dict. §. cum servus, quòd patet: quia si verum dominium transferat, legatarius haberet fructus rei legatæ habitos ante aditam hereditatem, quos tamen non habet, ut infra eodem, L. 37. igitur dominus non fuit verè: quia non facit tales fructus suos, juxta not. per gloss. in leg. unica, §. libertatibus, C. de cadu. tollend. ubi habetur, quòd fictum dominium tale non est sufficiens ad acquirendum: vide tamen circa fructus sic ante aditam hereditatem perceptos, quòd dicam infra eodem, in dict. leg. 37.

Quid autem si legatum sit ad diem certum? Dic, quòd ante diem non transit dominium? Gloss. in leg. si

aquella cosa que le fue mandada; por todo esto, heredara aquella manda el su heredero, (4) que ouiere derecho de heredar los otros sus bienes de aquel a quica fue fecha. E esto seria, (5) si la manda fuese de tal manera, que fuese fecha puramente, o a tiempo cierto, mas si fuese fecha so condicion, non seria assi. Ca, muiendo aquel a quien fue fecha la manda, en ante que se cumpliesse la condicion, (6) non valdria la manda, nin la podria demandar el heredero de aquel

Partida VI.

a quien fuese fecha; ante dezimos, que la due auer el heredero del testador. Fuera ende, si aquel a quien fuese fecha la manda so condicion, ouiesse companero, a que fuese mandada con el de lo vno alguna cosa, o si ouiesse sustituto en ella. Ca en qualquier destas dos cosas, aura la manda el companero, o el sustituto (7) del finado, e non el heredero del testador, si despues se cumpliesse la condicion, (8) que fue se puesta en la manda.

Y 2

LEY

ita sit scriptum, & ibi Bart. §. 1. ff. de legat. 2. & per Paul. de Castr. in leg. Papinianus, ff. de seruitut. L. sempronius Atalus, ff. de usufruct. legat. & nota quod similiter transfertur dominium in sequentem in gradu, quando contra prohibitionem testatoris res alienatur, L. peto, §. fin. ff. de legat. 2. gloss. in leg. fin. C. de reb. alien. non alienan, & vide gloss. notat. in autbeat. ut commutatio, rerum ecclesiasticarum, col. 5. super verbo licentiam domus, & quod ibi dicit Bartol. an propria auctoritate possit apprehendere possessionem, & vide per Alexand. in leg. qui absent. §. 1. colum. fin. in vers. alias cautelas, ff. de acquirend. possess. & de eo qui legat, vel vendit binas res ad contignationem testas, qualiter legatarii acquirant dominium tignorum, L. binas ades, ff. de seruitut. urb. praedio. si vero quis legat seruitutem, tunc adita hereditate queritur legatario, etiam ignorantem, ut in leg. si partem, §. fin. ff. quemadmodum. seruitut. amittat. vide per gloss. & Doct. in leg. unica, §. libertatibus, in gloss. fin. C. de caducis tollend. nam in seruitute reali, quoad transmissionem cedit a morte testatoris, quod intellige quando legatario uni, vel pluribus, non habentibus concordare circa usum seruitutis: secus si habeant concordare, ut in seruitute itineris: tunc non acquirunt antequam concordaverint, L. itinere, & ibi Paul. ff. de seruitut. rustico. praedio. Item, & hoc limita quando seruitus fuit expressè legata: secus si tacite hoc colligatur ex voluntate defuncti: quia tunc non transfertur dominium, seu jus seruitutis absque eo, quod de novo imponatur, L. testatrix, ff. si seruit. vendice. & ibi Paul. de Castro, sic & in tacito legato non transfertur dominium, L. seruum filii, §. fin. & ibi not. ff. de leg. 1. Item nota, quod in re legata haeres non habet titulum: sed illum proprie habet legatarius solus: nisi ipse repudiet legatum, secundum Bald. in leg. 1. col. fin. C. de usur. & fruct. legato. ubi hoc intelligit post aditam hereditatem: nam ante aditam neuter habet, secundum cum titulum efficacem, vel si habet est ad rem, non in re, quod forte hodie de iure nostri regni non esset dicendum: imò dici debeat, quod cum adito hereditate non sit necessaria, etiam ante aditam hereditatem habeat jus, & dominium in re legata.

Quid autem, si in proprietate res sit testatoris: sed usufructus sit haereditis? Vide L. si fructuarium, & ibi Bart. ff. de manu. testa. quod transit dominium, nota etiam quod in legato quantitatis, dominium non transit recta via, vide per Bart. in leg. si legatum, §. quod ita legatum, ff. de adimen. legat. Item si legatur usufructus pecuniae, non transit incontinenti dominium pecuniae, L. 1. §. si decem ubi, vide Bart. ff. ut legat. seu fideicom. nomi. cavea. & quid in legato relicto seruo legat? Vide L. cum lega. ff. quando dies lega. ced. & in dist. §. libert.

(4) El su heredero. Adde, L. unicam, §. cum igitur, C. de caducis tollend. & extende, ut in leg. fin. C. quando dies legat. ced. & limita; ut in ead. L. unica, in §. libertatibus, & in leg. sequenti, & in leg. 2. ff. quando dies legat. ced. & de fideicommissio uniuersali, vide Bart. in leg. cum filio, ad fin. ff. de legat. 1.

(5) Esto seria. Vide notabiliter in ista materia per Angel. Aretii. in §. si peculium, in ff. de legat.

(6) Ante que se cumpliesse la condicion. An autem ali-

quo casu jus legitimi, vel fideicommissi conditionalis transmittatur? Gloss. in leg. si is cui, ff. de actio. & obligatio. dixit, quod sic, s. per filios, illa tamen gloss. ut Bart. ibi dicit, communiter reprehenditur: & etiam dicit hoc Bart. post gloss. ibi in leg. unica, C. de his qui ante apertas tabul. Bild. in leg. si in personam, C. de fideicommiss. Item ex coniecturata voluntate testatoris, fideicommissum, vel legatum conditionale ad haerem transmittitur, ut not. Bald. in dist. leg. 1. col. fin. vers. quare de tali questione, C. de his qui ante aper. tabul. quia in ultimis voluntatibus sufficit voluntas testatoris, etiam tacita: que ex coniecturis intelligatur, L. licet imperator, ff. de legat. 1. & ff. de legat. 2. L. cum proponeretur, & quia sicut testator potest disponere, quod illud, quod est transmissibile non transmittatur, L. in conditionibus primum locum, §. hac scriptura, ff. de condit. & demonstra. ubi Imol. ita etiam potest e contra facere, ut illud quod non transit in haerem transmittatur, Bald. in leg. si pater, quest. 4. C. de inst. & subst. & in leg. 1. in princ. C. ut actio. ab haeredib. & cont. haered. & quod iste coniecturæ colligi debeant ex ipso testamento, tradit Socin. in leg. heredes mei, §. cum ita, col. 5. ff. ad Trebel. & his adde quæ dico infra ead. L. in gloss. fin.

(7) El companero, o el sustituto. Concord. cum L. unica, §. fin. autem aliquid sub conditione. C. de cadu. tollend.

(8) Se cumpliesse la condicion. An autem jus implendi conditionem transeat in haeres? Vide per Bartolum in leg. cui fundus, ff. de conditioni. & demonstra. ubi vult, quod si legatarius antequam decesseret obtulit haeredi implementum conditionis, si haeres fuit in mora recipiendi: cum isto casu conditio habeatur pro purificata, & impleta, ut sic legatum sit purificatum, L. iure civili, ff. de conditionib. & demonstra. tunc transmittatur tale jus implendi conditionem, ut in dist. leg. cum fundus, tamen licet ita sit, secundum Paul. de Castr. post Petrum, & alios ibi, intelligitur ita tamen quod haeres legatarii non admittantur ad petendum: nisi conditionem impleant: quia quoad hoc non haberet pro impleta, ut est casus singularis, secundum Paul. in dist. leg. cui fundus, necesse ergo habebit legatarius, si voluerit rem sibi legatam per fideicommissum solvere, quod testator iussit causa conditionis implendæ, per textum multum notabilem, in dist. leg. cui fundus, idem etiam voluit Paul. de Castr. in leg. si haeres, ff. ad leg. Falcidiam, ubi dicit, quod etiam si haeres recuset recipere, quod sibi offertur gratia conditionis implendæ, si postea eum pœnitet: & vult recipere, quod audietur, allegat distam leg. cui fundus, secund. intellectum Petr. refertque idem tenere Jacob. de Aren. Bald. tamen in leg. si plures, C. de condit. inser. colum. fin. vers. sed statim queritur, tenet contrarium, dicens, quod cum semel factè impleverit conditionem, non cogitur ulterius offerre, si ille cui fuit oblatum, non habuit causam non recipiendi: secus si habuit: puta, quia ignorabat factum, & ita intelligit, dist. leg. cui fundus, sed est divinare ad illam leg. ideo tene intellectum Petri, cum quo etiam tenet Bart. & Joan. de Imol. in dist. leg. cui fundus, & etiam videtur tenere idem Bald. in leg. 1. colum. 2. C. ut actio. ab haered. & contrahere ibi, intelligitur, & tertio modo, ubi approbat dictum intellectum Petri, & quid si sit conditio,

LEY XXXV.

Como non vale la Manda que haze el testador a algun ome, cuydando que era biuo, e fuesse murto.

Vyitando el testador que era biuo algun ome, a quien el fiziesse manda; si estonce fuesse muerto, (1) non le valdria, ni la podria demandar el heredero del. Esso mismo seria, si fuesse biuo quando fiziesse la manda, e se muriesse despues (2) naturalmente, o fuesse desferrado para siempre, (3) en ante que el testador muriesse. E maguer de suso diximos, que luego que muriesse el testador, passa el señorio de la cosa, a aquel a quien es mandada, si es fecha sin condicions; calos y a, (4) en que conuiene en todas guisas, que el heredero entre la heredad primeramente,

ante que aquel a quien es fecha la manda, gane el señorio della. El primero dellas seria, como si el testador ouiesse algun sieruo, a quien otorgasse en su testamento, que fuesse libre. Ca este atal, maguer muera el testador, non puede ganar la libertad, a menos del heredero entrar la herencia, o otorgarse por heredero. E el segundo caso seria, si atal sieruo, como sobredicho es, mandasse el testador alguna cosa, en aquel mismo testamento en que le aforrassé: ca non puede aver la manda, a menos del heredero entrar la heredad. El tercero caso seria, como si el testador mandasse su sieruo a algun ome: ca non passa el señorio aquel a quien le mando, a menos del heredero entrar la heredad. El quarto caso seria, como si mandasse el testador a algu-

tio, quæ à jure inest, veluti si dicat testator lego tibi decem, sub hac conditione, si Cajus mihi hæres erit, an si decefferis antequam hæres adjerit, transmittas? Bald. dicit, quod non, in *dist. leg. unica, in princ. colum. 2. ad fin. C. de caduc. tollend. ex eo*, quia eo animo fuit testator, ut faceret conditionem, allegat *leg. in conditionibus primum locum, versic. nisi*, quem versiculum dicit, non esse alibi, *ff. de condition. & demonstrat. de cujus dicti veritate*, vide ibi per Alexand. in aditio. de conditione vero omnino extitura, vide *leg. hujusmodi, ff. quando dies lega. ead.* & si legatum purum sub conditione transfundatur in aliud, vide *leg. si pœnam, ff. eodem rit. & ibi Bart. & quid si conditio sit extrinseca, quæ non venit ex testamento*, vide *leg. cum illud, eod. tit. in §. fin.* & quid si legatum fuit purum: sed declaratio ejus alicui fuit commissæ per testatorem? Vide *leg. 1. ff. de legat. 2.*

LEY XXXIV.

Quod relictum est jam defuncto, vel ei, qui in vita decedit testatoris, seu perpetuo exulat, non transmittitur ad legatarii hæredem, item legatum libertatis seruo testatoris relictæ, vel alterius rei ei legata cedit, demum ab addita hæreditate: idem si servus testatoris, vel usufructus, aut habitatio alicui legetur. Hoc dicit.

(1) *Estonce fuesse muerto.* Istud dicitur pro non scriptum, & concordat ista lex cum *leg. unica, §. in primo, C. de caduc. tollend.* & quid si legatum pro non scriptum, sit ad pias causas, vide per Bart. in *leg. alio, colum. 1. ff. de aliment. & cibar. legat.* & vide ibi Alex. in *additione*, & legatum pro non scriptum remanet apud hæredem, vel conjunctum, vel substitutum, sine onere, ut in *dist. §. in primo, exceptis casibus*, de quibus ibi in *gloss. fin. & casum ultimum illius gloss.* dicit ibi Angel. singulariter notandum, per quem infert, quod legata pro non scripta transeunt ad substitutum, vel conjunctum cum onere relictorum, ad pias causas: quod dicit menti tenendum, & pro hoc facere optime, *leg. cum vero, §. si pro non scripto, ff. de fideicommissar. liber.* quam lex gloss. ibi allegavit pro primo casu, & idem tenet Paul. de Castr. in *dist. §. in primo*, allegans etiam Bart. in *dist. leg. alio*, ut supra retuli post gloss. ibi, & vide, quæ not. Bart. in *leg. pater filium, §. Tusculanus, ff. de legat. 3.* Quid autem, si onus pariter sit injunctum in personam conjuncti, cui remanet pars illius, quæ habetur pro non scripto? Vid. text. nota. in *leg. civitatibus, §. Lucius, ff. de legat. 1.* nam si pariter sunt conjuncti in onere, conjunctus tenebitur ad totum onus, secundum Alberic. Bald. & Paul. in *dist. §. in primo*, licet Dynus ibi relatus ab Alberic. voluerit contrarium, & quod legatum pro non scriptum, remaneat apud hæredem, vel conjunctum, seu substitutum sine onere, intellige, quando est pro non scriptum, propter defectum substantiæ personæ, cui fuit relictum, ut in *casu, dist. §. in primo*, secus autem, si legatum deficiat ex alia causa: ut quia sibi ascripsit in testamento,

vel quia prima voluntas fuit captatoria: nam his casibus remanet legatum cum onere, ut est casus, in *leg. fin. & ibi Bart. ff. de his, quæ pro non scriptis habent. & eod. tit. leg. 1. in fin. ubi, & etiam dicit notabile verbum*, quod si testator legavit uni coram duobus testibus centum, & gravavit eum de restituendo ecclesiæ, vel pauperibus: cum tale legatum in personam ejus, cui legatur, sit pro non scriptum, propter defectum solemnitatis numeri testium: tamen remanebit apud hæredem cum onere suo: & ad hoc dicit esse casum, in illa *leg. & ex hoc dari optimam limitationem. ad dist. §. in primo*, & ad istud dicit Bart. ad *de consil. 78. 1. part. inter consilia Socini incipit, in eandem sententiam, colum. 2.*

(2) *Muriosse despues.* Istud dicitur quasi caducum, ut in *§. pro secundo, dist. leg. unica, C. de caducis tollend.* & differt pro non scripto: quia remanet apud hæredem, seu gravatum substitutum, vel conjunctum cum onere, ut ibi habetur, & in *leg. si ab eo, ff. de usufruct. legat.* & debet impleri onus in diem injunctum à testatore, *leg. uxori usufruct. ff. de usufruct. legat.* adde, quod legatum translatum in alium, intelligitur cum onere suo, *leg. Cajo, in princ. ff. de aliment. & cibar. legat. & leg. legatum 80. & leg. alumna, in princ.* ubi vide Bart. *ff. de aliment. legat.* & si adimatur, vide per Bart. in *leg. si adimendo*, ubi bonus text. *ff. eod. & eod. tit. leg. penult. §. 1.* ubi vide Bart. Quid autem, si testator legavit Bertæ pauperi centum, si nupserit Titio: & moriatur d. Bertæ, antequam nubat, an revertantur dicta centum, sine aliquo onere ad hæredem, vel an teneatur erogare in similem causam? Vide per Bald. novell. in *tratt. de dote, fol. 26. colum. 1. in 71. privileg.* qui videtur concludere, quod si legatum fuit ob piam causam, hæres teneatur erogare in similem causam, vide ibi per cum, nam loquitur latè.

(3) *Desferrado para siempre.* De deportato, vel damnato in metallum intellige, qui non sunt capaces extra causam alimentorum, *leg. si in metallum, ff. de his, qui pro non scriptis habent. leg. 1. C. de heredib. instituen. leg. si mandavero, §. si cujus, ff. mand.* non de relegato etiam si perpetuo relegetur: nam, & hic non est incapax, neque perdit civitatem, ut in *leg. relegatorum, ff. de interd. dist. & relegat. §. relegati, instit. quib. mod. jus patr. postea solvit. leg. 3. tit. 18. 4. part.* & quod intelligatur ista *leg. de deportato*, patet in *leg. 2. dist. tit. 18. 4. partit.* ibi, *la otra manera ei quando desferran.* Adverte etiam, quia Bart. idem vult in eo, qui esset damnatus ad mortem, vel ad perpetuam carcerem, in *dist. leg. si in metallum*, neque hoc erit revocatum ex dispositione *legis Taur. 4. in ordinam. Tauri*, pro ut dixi, in *leg. 15. tit. 1. supra eadem partit.*

(4) *Casos y a.* Concord. cum *dist. leg. unica, §. libertatibus, C. de caduc. tollend. & leg. 2. ff. quando dies legat. ead.* & rationem diversitatis ponit Alberic. in *dist. §. in novissimo.*

guno el usufructo (5) de alguna heredad, o la morada (6) de alguna casa: ca non ganaria el señorio de tal manda, aquel a quien fuessé fecha, a menos del heredero entrar primeramente la heredad del fazedor del testamento.

L E Y XXXVI.

Como, aquel a quien es otorgada alguna Manda, la puede dexar, o non, si la non quisiere.

EN escogencia (1) es de aquel a quien es fecha la manda, de la tomar toda, o de la dexar, (2) si quisiere; e non podria tomar parte della, e dexar la otra, (3) maguer quisiessé. E esto ha lugar, quando alguna cosa es mandada señaladamente a vno, o muchas que se comprehenden to vn nome. E esto seria, como si dixessé el testador; que mandaua una cabaña de ouejas con todas las cosas que le pertenescen. Ca, como quier que en tal manda como esta, o en otra semejante (4) della, y a muchas cosas; con todo esto, por vna manda es contada: e por ende conuene, que todas las tome, o todas las dexé. Mas si aquel que aya de auer la manda de vna cosa, muriesse, e dexasse muchos herederos, estonce bien podria cada vno dellos (5) tomar su parte, maguer el otro, o los otros, non quisiessen rescibir la suya; quier

Partida VI.

fuesse la manda de vna cosa, o de muchas. E si la manda fuessé de muchas cosas señaladas, e la fiziesse a vno, bien podria estonce tomar dellas, la que quisiessé, e dexar las otras; fueras ende, quando el testador mandasse a alguno dos cosas; la vna, con agrauamiento, (6) e la otra sin el. Ca, si aquel a quien tales mandas son fechas, quisiessé tomar aquella cosa de que se puede aprovechar luego, e dexar la otra, non lo podria fazer; ante dezimos, que las deue amas tomar, o dexar. E esto seria, como si dixessé; que le mandaua cincuenta maravedis, e vn tieruo, rogandole que lo aforrasse: ca, si este atal quisiessé tomar los maravedis, e non quisiessé aforrar el tieruo, estonce non deue auer la vna manda, nin la otra; como quier que el tieruo por derecho, en tal caso como este, es luego libre, (7) tambien como si el otro lo ouiesse aforrado.

L E Y XXXVII,

Como el heredero deue entregar la cosa, a aquel a quien es mandada.

ENTregar deue el heredero, a aquel a quien fue fecha la manda, de la cosa que el testador le mando, con todo lo al, que le pertenesciesse (1) aquella cosa mandada. E esto seria, como

Z

mo

(5) El usufructo. Quid, si alternativè legatus est alicui fundus, vel usufructus, & ante aditionem hæreditatis decedat legatarius, an transmittat legatum, ad hæredem? Angel. in dist. leg. unica, §. in novissimo, tenet quod sic, quia non est legatum conditionale, cessabit tamen potentia optandi usufructum, qui non transmittitur, facit leg. illud, ff. de option. legat. & leg. 25. cum illud, ff. quando dies legat. ced.

(6) O la morada. Vide in dist. leg. 2. ff. quando dies legat. ced.

L E X XXXVI.

Non potest legatarius partem legati accipere, & partem repudiare, siue sit certæ rei, siue universitatis, eo autem mortuo die legati cedente, potest quilibet ejus hæredum partem suam capere, etiam si alius non recipiat, pluribus autem rebus ei legatis, potest unam recipere, & aliam omittere, nisi una cum onere, alia sine legetur sibi, nam si legantur centum, & servus, ut manumittatur, si velit centum omisso altero nihil habebit: & servus erit starim liber. Hoc dicit.

(1) En escogencia. Prosequitur dist. Azo. C. eod. in summa, colum. penult. versic. est enim in legatarii potestate, & concordat cum leg. legatarius, ff. de legat. 1. & cum leg. 2. 4. 5. & 6. ff. de legat. 2.

(2) De la dexar. Et si repudiat, perinde habetur ac si nihil ei relictum esset, dist. leg. legatarius, §. si legatam, & leg. servum filii, §. si quis, & leg. si tibi homo, §. cum servus, ff. de legat. 1. & dixi, supra eod. leg. 34.

(3) Otra. Ut in d. leg. legatarius, & leg. neminem. & limitata nisi legatæ res, vel pars ejus, leg. Lucio, ff. de legat. 2. Paul. in dist. leg. neminem, quid atem, si res legata à pluribus hæredibus, an poterit acceptari, quoad unum, & quoad alium repudiari? Paul. in dist. leg. neminem, vult, quod sic, quia censetur legatum, quodammodo divisum, nisi factum esset sub conditione dandi aliud hæredibus, quo casu dando partem uni, non conseqneretur partem alterius, leg. qui duobus, ff. de condition. & demonst. Et nota, quod per agnitionem partis rei legatæ, videtur facta agnitione totius, leg. si cui res, ff. de legat. 2.

(4) Semejante. Ut suppellectilem, vel aurum, vel argentum, aut peculium instrumentum, aut vestem, leg.

grege, ff. de legat. 2. Azo. ubi supra.

(5) Dellos. Et portio repudiata non accrescet acceptanti, quia isti censetur conjuncti conjunctione legali, secundum Bart. in leg. re conjuncti, in versic. 5. principaliter, ff. de legat. 3. Paul. Bald. & Alexan. in dist. leg. legatarius, ff. de legat. 1. ubi ex hoc Bald. sumit argumentum ad questionem, quod si sunt duo hæredes unius emphiteotæ propter delictum, vel repudiationem unius, sua portio non accrescit alteri cohæredi: sed redit ad dominum, quod est notabile, & sequitur ibi Alexan. & Jaf.

(6) Agruamiento Adde dist. leg. neminem, ff. de legat. 2. & ibi Bart. inducit ad questionem de executoris constituto à testatore, cui aliquid fuit legatum, quod tenetur satisfacere, & si velit repudiare legatum, vide ibi per eum.

(7) Libre. Adde leg. si legatario, ff. de fideicommiss. liber. & leg. si ea lege, & lege si is qui, C. si emanc. ita fuer. aliena, ut manu. sed cur hic disponitur statim fieri liberum servum, cum fideicommissaria libertas non competat ipso jure: sed sit ab hærede, vel legatario præstanda, ut in leg. si te, C. de fideicommissar. liber. dic hoc esse, quia fuit in mora: cum dicit, e non quisiere aforrar el tieruo. Unde tunc habere debet libertatem, velur si directo ei à testatore esset relicta, leg. ancillam, C. de fideicommiss. liberta.

L E X XXXVII.

Illud, quod rei legatæ ædificatione, plantatione, seu alluvione accedit, legatario debetur: & si res erat testatoris: debentur etiam fructus ab adita hereditate, si autem res aliena, debentur fructus, & à die, qua requisitus fuerit hæres per legatarium, & eam noluit comparare, tenetur ad rem, & fructus, vel æstimationem. Hoc dicit.

(1) Con todo lo al, que le pertenesciesse. Concordat cum leg. si ex toto, in princip. & cum leg. quod in rerum, §. si quis, & leg. servum filii, §. si arca, ff. de legat. 1. & adde leg. si tibi homo, §. cum servus, ff. eod. & facit in argumen. quod si possessor oppidi alicujus, quod habet, ut bona majoris, acquirat tali oppido mercatum francum ex privilegio regis, quod similiter, & tale mercatum cedet oppido, vel castro. Si tamen postea pronun-

mo si le mandasse vn solar, e despues que gelo ouiesse mandado, fiziesse el testador (2) casa, o otro edificio, en el. Ca estonce, aquel a quien fue fecha tal manda, deve auer tambien la casa, como el solar. E esso mismo dezimos que seria, si le fiziesse manda de vn campo, e despues se le acreciesse alguna cosa, por auenidas de rios que le corriesen de cerca; o se ayuntassen (3) a el otras cosas, assi como arboles; o fuesse y puesta viña despues. Orrosi dezimos, que deve auer aquel a quien es fecha la man-

da, los frutos (4) de aquella cosa que le fuele mandada, si era de aquel que la mando, desde el dia que el heredero entre la heredad, por palabra, o por fecho. Mas si la cosamandada fuesse agena, deuela comprar el heredero, e darla a aquel a quien el testador la mando dar. E si por auentura, non la quisiesse comprar, e aquel que la ouiesse a auer, le dixiesse que la comprasse, estonce dezimos, que si la cosa fuesse aral, que, del tiempo que la pidio en adelante, pudiesse lleuar fruto, tenuto es el he-

re-

tiaretur tale oppidum non esse majorie, vel alii adjudicaretur, ut bona libera, an qui acquirit tale privilegium, possit petere pretium valoris privilegii, vid. text. in cap. 1. versic. si vassallus hic fin. leg. do. fred. facit etiam ista lex, quod si quis addidit majorie antiquae aliqua bona, nihil ultra addens de prohibitionibus, & vinculis, quod intelligatur sub eisdem vinculis, & prohibitionibus, facit bonus text. in cap. quia cognovimus 12. quast. 2. & text. & ibi Joan. de Pla. in leg. 3. C. de agricol. & censit. lib. 11. Quid autem, si testator legavit rem alienam, in qua post testamentum factum fuit incrementum, vide leg. si eborus, §. area, ff. de legat. 3. per Alexand. & Socin. in dist. leg. si ex toto, in princ. & limita, ut per gloss. in leg. si ex toto, §. fin. ff. eod. §. si testator, qui partem habebat in fundo, legat fundum suum, & postea partem alterius redemit: quia tunc pars redempta non venit in legato: si vero non dixit, quod legabat fundum suum: sed quod legabat fundum simpliciter, tunc secundum Bart. post Jacob. de Aren. est idem, ac si diceret suum. Bald. vero, & alii relati per Alexand. dicunt contrarium. Socinus vero distinguit an portio fundi, quae erat aliena, erat pro indiviso, & procedat opinio Bart. Si vero pro diviso, tunc si fuit adjecta alteri portioni, includitur per leg. cum fundus, in fin. ff. de legat. 2. & dist. leg. si ex toto, secus, si à testatore separatim esset possessa: quia tunc videtur potius accedere personae, quam rei. Quid autem, si totus fundus erat testatoris, & dixit lego fundum meum, an tunc portio postea empia cedat legato? Vide Bald. in dist. leg. si ex toto, §. fin. & ibi per Alexand. & Socin. ubi etiam vid. quid si simpliciter legaret fundum, sed quid, è contra, an legando quis rem, propter quam est obligatus ad aliquod onus personale, an transeat tale onus in legatarium? Distingue, ut per Bart. in leg. quaro, ff. de usufruct. legat. post gloss. in leg. penult. §. fin. ff. de legat. 3. nam si est onus, ad quod quis teneretur habitare respectu fructuum, & tunc tale onus transit in legatarium, ut in dist. leg. quaro. Si vero est aliud onus, ad quod fuit obligatus pro habenda ipsa re legata, & tunc non transit tale onus in legatarium, ut in dist. leg. penult. §. 3. fin. & adde pulchrum text. in leg. qui concubinam, §. qui hortor, ff. de legat. 2. ubi si conductor legat fructus rei conductae, non videtur legare cum onere solvendi pensionem: sed pensio est solvenda ab hærede testatoris, quem casum singulariter nota. Et quid etiam, si legata res minuatur, & diminuatur onus adjunctum? Vide text. cum gloss. & ibi Bart. in leg. plantius, ff. de condition. & demonstrat.

(2) Fiziesse el testador casa. Adde dist. leg. servum filii, §. si area, ff. de legat. 1. ubi etiam vid. quid si legavit domum, quae destructa est, an area veniat in legato? Et quid si postea in tali area per testatorem, vel hæredem edificaretur? Vide ibi per Doctores.

(3) O se ayuntassen. Doctor. in dist. leg. si ex toto, in princ. trahunt in argumentum ad terram noviter additam Regno, quod debeat regi consuetudinibus regni, & dixit supra.

(4) Los frutos. Et j. ibi, entre la heredad, habes ergo hic, quod fructus rei legatae debentur legatario, à

die additæ hæreditatis, & non à morte testatoris, prout dicebat gloss. in leg. quod servus, ff. de legat. 2. & idem tenuerunt Jacob. de Aren. Bart. & Angel. in leg. servo legat. in princ. ff. de legat. 1. Bart. etiam in leg. in fideicommissaria, ff. ad Trebellian. quam opinionem Alexand. dicit esse multum sustentabilem, attento, quod dominium censetur legatarii à tempore mortis, adde etiam Alber. in leg. buic scriptura, in princ. per illum text. ff. ad leg. aquil. in contrarium tamen est communis opinio, quam tenuit gloss. in leg. Herennius, & in leg. aquil. ff. de usur. & in leg. fin. C. de usur. rei judic. & ista opin. approbatur hic, per istam leg. & limita quinque modis, ut per Alexand. in dist. §. cum servus, scilicet, in fructibus seminatis à testatore: quia illi semper debentur legatario: & si hæres non sit in mora, & habeat bonam fidem, ut declarat Alberic. post Oldrad. in leg. fin. C. de usur. & fructib. legat. & nisi res esset tradita per testatorem, vel sibi esset data licentia eam apprehendendi, & præterquam in commodo usurarum debitum occasione sortis, ut tradit ibi Paul. de Castr. inducens ad legatum pecuniarium, quas testator habebat super monte Florentino, per leg. nomen debitoris, in princ. ff. de legat. 3. & etiam nisi testator dixerit, quod legat rem cum commodis suis, gloss. in leg. Lulius 22. ff. de legat. 2. & ibi Bart. item nisi hæres fecisset moram in adeunda hæreditate, secundum Bald. in leg. 1. C. de usur. & fructib. legat. & quando fructus essent bona fide percepti, qui ante moram pertinent ad hæredem, licet adierit hæreditatem, secundum gloss. in dist. leg. 1. C. de usur. & fructib. legat. & tenent Doctor. communiter. Si tamen sint extantes, tenetur eos restituere, vel si sunt consumpti, quatenus factus est locupletior: reliquos lucratus propter bonam fidem, leg. quæsitum, ff. de acquirend. rer. domin. & tradit Paul. de Castr. in dist. §. cum servus, sed an hodie de jure regni, per leg. 1. tit. 2. lib. 5. ordin. rega. qua disponitur valere legata, & deberi etiam non adita hæreditate, fructus pertinebunt ad legatarium à morte testatoris? Et videbitur, quod non, imò à die hæreditatis aditæ, ut in ista leg. partitarum habetur: illa enim, lex solum videtur disponere in casu, quo non adeatur hæreditas ex testamento, non tamen negat, quin saltim à venientibus ab intestato debeat hæreditas adiri, argum. leg. 2. ff. de fideicommissar. liber. & notat gloss. in leg. qui filio, §. 1. quàm ibi approbant Bart. Imol. & alii, ff. de hæred. institut. Jason. in leg. eam quam, in 3. notab. colum. 7. C. de fideicommiss. & hoc etiam videtur argui, ex verbis dist. leg. ordin. cum dicit, estonce herede de aquel, que segun derecho o costumbre de la tierra devia heredar, & satis operabitur illa lex regni, quod videatur gravare venientes ab intestato, & legata ab eis videntur repetita, licet testator non dixerit, ad quod alias de jure non fuerant obligati, ut tradit Imol. in dist. leg. qui filio, §. 1. & cum illa lex clare non exprimat, quod legata debeantur, & si hæreditas non adeatur à venientibus ab intestato, non debemus dicere, quod ex ea lege juris communis, & etiam partitarum in hoc corriguntur. Præterea, si illa lex aliter intelligeretur, induceretur absurditas, & maximum damnum hæreditati, nam non existente hærede, qui adivisset, propter legata pe-

cu-

redero de darle aquella cosa, con los frutos que despues saliesen della, (5) o la estimacion de todo.

L E Y XXXVIII.

Como deve dar plazo el Juez al heredero, si non puede dar luego, o entregar, la cosa que es mandada.

Conosciendo el heredero, en juyzio, que deve dar la manda que fue fecha a alguno, si por aventura non la pudiesse luego entregar, (1) el Juez ante quien es fecha demanda en esta razon, deve dar plazo guifado, a que la de. Mas si el heredero dixesse, que aquella cosa que ouiesse mandada a otro el testador, era agena, e la tuuiesse tan cara aquel cuya fuesse, que la non pudiesse comprar, si non por mu-

cho mas de lo que valia, o si non la quitiesse vender; estonce dezimos, (2) que abunda que el heredero entregue, a aquel a quien es fecha tal manda, de la estimacion della, quanto pudiesse valer comunalmente. Otrosi dezimos, que si algund testador que ouiesse dos siervos, que fuesen padre, e hijo, o si fuesen hermanos, o parientes muy de cerca, e estableciesse el vno por su heredero, e mandasse el otro a alguno; si este que fuesse establecido por heredero, conociesse la manda, e dixesse que la non queria cumplir, poderlo y a fazer, por razon del parentesco (3) que ha con el otro siervo que es mandado; pero seria tenuto el heredero, de dar la estimacion del. E es lo mismo seria en las cosas, que auiniesen, semejantes destas. (4)

LEY

cuniaría, licet parua res hereditatis, etiam pretiosæ venderentur, & iniquo pretio: unde neque de mente testatoris, neque legis debemus presumere, quod tale damnum, vel simile inferre velint hereditati, facit ad hoc, quod not. Bart. in leg. alio, versic. quero, an heres sit requirendus, ff. de aliment. & cibariis. leg. in contrarium tamen faciunt verba generalia illius leg. ubi nihil dicitur de adeunda hereditate per venientes ab intestato, & quia si daretur casus, quod nullus adiret, esset dicere, quod in effectu legata non valeret, cujus contrarium aperte vult illa l. unde etiam, non adita hereditate ab hærede scripto, vel venientibus ab intestato, legata debentur per illam leg. & competet officium iudicis, ad hoc, ut etiam in legatis ad pias causas, voluit Bild. in dist. leg. qui filio, §. 1. & tradit Specul. tit. de alio. & petition. colum. 11. quod in isto casu non esset dubium, quod competeret, ex quo leg. prædicta videatur dirigere verba ad iudicem: cum dicit, *cumplase el testamento*, & cum verba diriguntur ad iudicem, competit officium iudicis, ut in terminis similis statuti, tradit Alexan. in leg. 1. colum. 11. ff. de legat. 1. ubi etiam Socin. idem tractat circa tale statutum, & innuit, quod utroque modo posset quis dicere, quod intelligatur statutum, vel quod a venientibus ab intestato adiri debeat hereditas, vel quod etiam intelligatur, & si nullo modo adeatur hereditas, & ibi ponit practicam, quod sic intelligendo curator detur bonis. Bene tamen esset fatendum, quod iudex cujus officium imploratur, requirere debeat venientes ab intestato, an velint adire hereditatem, antequam jubeat, solvi legata, neque detur curatorem bonis, ut tradit Bart. in leg. 1. ff. de curat. bon. dan. tradit Alexand. consil. 137. colum. 3. volum. 2. & si ista aditio non expectatur, per dict. leg. ad valorem legatorum in consequentiam, videtur dicendum, quod fructus debeantur legatario à morte testatoris, ut enim habetur, in dist. leg. si tibi homo, §. cum servus, legata pendent usque ad aditionem hereditatis: eo, quia de jure illo, & etiam de jure isto partitatum, erat necessaria aditio hereditatis, & legata corruerant non adita hereditate, & fructus ideo non debebantur nisi à die aditæ hereditatis, quo obtaculo subito, per dist. leg. ordinam. restat dicendum, quod etiam legatario pertineant fructus rei legatæ à morte testatoris, super quo tamen tibi, qui majus onium habueris; relinquo cogitandum. Quid autem, si res quæ legatur non sit propria testatoris, sed hæredis, vel aliena? Vid. per Doct. ubi supra, & per Bart. in leg. in fidei commissar. ff. ad Trebell. & per Angel. Aret. in §. 1. Infit. de leg. colum. fin. per Alber. & alios, in leg. fin. C. de usur. & fructibus. legat. & habes infra, in ista leg. in legato vero universali, à quo tempore veniant fructus? Vid. in dist. leg. aquis, & in leg. peculium, ff. de legat. 2.

(1) *Que saliesen della.* Adde leg. fin. & ibi gloss. & Doct. C. de usur. & fructibus. legat. an autem etiam tenebitur de percipiendis? Videtur, quod sic, ut in leg. cum servus, §. fructus, ff. de legat. 1. sed illa lex loquitur, quando legata sunt res propria testatoris, idem tamen dicit Alber. in dist. leg. fin. si legaretur res aliena: nam post aditam hereditatem, & interpellationem, & moram veniunt indistinctè, tam percepti, quam percipiendi, per leg. 1. in fin. C. eod. nota tamen, quod non venient illi, quos percipere potuissent petitor, sed illi quos percipere potuit possessor, secundum Alberic. post Pet. in dist. leg. fin. ita intelligens, quod habetur, in dist. §. fructus, & in leg. patronus, in princ. in 2. respons. ff. de legat. 3. licet, quando res propria legaretur à tempore mortis, venient etiam percipiendi, quos legatarius percipere, scilicet, potuerat, ut in dist. §. fructus, leg. cum servus, alias incipit apud Julianum.

L E X XXXVIII.

Tenetur hæres rem legatam tradere legatario, si eam ad manus habet: alias indulgetur per iudicem tempus, sed si est aliena, nec potest commode emi, sufficit estimationem solvere, idem si est institutus servus testatoris, & ejus filius, vel pater alii legatur, quia liberatur estimationem solvendo. Hoc dicit.

(1) *Entregar.* Si res est alibi, & hæres copiam non habet eam dandi, ut in leg. cum res, ff. de legat. 1. nam regulariter hæres tenetur tradere rem legatam in loco, ubi est: ut ibi ubi vide casus fallentis.

(2) *Dezimos.* Concord. cum L. non dubium, §. fin. ff. de legat. 3. & cum §. non solum, in fit. de legat. & vide supra eod. in leg. 10. quid autem si hæres alias potuit rem legatam redimere congruo pretio, & noluit, modo verò habere non potest, nisi immenso pretio? Vide gloss. notat. in leg. qui concubinam, §. fin. ff. de legatis 2.

(3) *Parentesco.* Concord. cum L. si domus, §. qui conficitur, ff. de legat. 1. & not. istam L. cum dixit, o parientes muy de cerca. Nam videtur latius loqui quam, dist. §. qui conficitur, & facit L. 1. tit. 5. 4. part. & L. possessionum, C. de commun. utriusque judi.

(4) *Semejantes destas.* Et sic, ubi esset affectio ratione personarum, ne resulteret aliquid inhumanum: secus ergo, si esset affectio rerum, ut in dist. §. qui conficitur, per quem dicit Bild. quod si pater doctor relinquit filium hæredem, & legat alteri liberos, non audietur filius, & si sit doctor volens solvere estimationem, ne liberi ab eo separentur: non enim habetur consideratio talis interesse contra dispositionem testatoris, secundum eum, & Paul. de Cast. ibidem.

LEY XXXIX.

Como puede el fazedor del Testamento revocar las Mandas, que ouiesse fechas.

Reuocar (1) puede el testador todas las mandas que ouiesse fechas, cada que quisiere, quier sean fechas en testamento acabado, o en otra escritura qualquier, E aun las que fuesen fechas en testamento acabado, puedelas reuocar en otra escritura, que se faze ante cinco testigos, a que llaman en latin, Codicillus. (2) Otrofi se podria defatar la manda, quando el testador cancellasse (3) la escritura della por su mano misma, o la mandasse cancelar a otro. Mas si la cancellasse otro alguno, (4) sin mandado, e sin sabiduria del testador, valdria la manda; si fuesse cancellada de manera, que se pudiesse leer; o si se pudiesse prouar con cinco testigos, que fuesse fecha.

Ley 1.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

LEY XL.

Como se reuoca, o non, la Manda, quando el testador enagen la cosa, despues que la mando.

Donacion ome, de alguna cosa que ouiesse mandada en su testamento a otro, defatasse (1) por ende la manda: porque semeja que se arre-

LEY XXXIX.

Legatum potest revocari expressè per testatorem, tam in testamento quam in codicillis, & etiam ipso facto, ut per cancellationem testatoris, vel alterius ejus mandato, sed si sine mandato cancellatur, & legi potest, vel per quinque testes probetur, valet legatum. Hoc dicit. Habuit ortum à L. datum, C. de legatis.

(1) *Reuocar.* Et nota, quòd per ademptionem prælegati facti uni ex hæredibus, videtur revocatum prælegatum factum alteri hæredi quando ademptio fuit facta causa adæquationis, ut esset æqualitas inter hæredes, casus est singularis in leg. alteri, ff. de adi. legat. ex quo inferens ad quæstionem, quòd si pater fecit majoriam in unum ex filiis, si postea dicat, quòd facit causa æqualitatis aliam majoriam in alterum filium, quòd revocata prima majoria, causa adæquationis prædictæ, videtur etiam revocata secunda majoria, & quod si quis fecit majoriam revocabilem de certis rebus in unum filium, postea de eisdem rebus facit majoriam in alium filium, an videatur prima revocata, si de ea facit mentionem? Gloss. in leg. seya, ff. de don. cau. mort. in verbo. permittitur, dicit, quòd sic, & sequitur illam Dynus, & Paulus, ibi tenet contrarium volens, quòd videatur donare, secundo filio, in casu quo primus non haberet, & facit, L. sequens questio. ff. de legat. 2.

(2) *Codicillus.* Ex hoc videtur, quòd etiam ipso jure videtur ademptum in codicillis, quòd erat relictum in testamento, & sic non sit opus exceptione, ut dicebat gloss. quam ibi tenet Paul. de Cast. in leg. si ita sit scriptum. ff. de legat. 1. & illi gloss. est alia contraria in leg. fideicommissum, C. de fideicommiss. quam sequuntur communiter Doct. ibi Bart. Bald. & Ang. & Alexand. in dist. leg. si ita sit scriptum, per text. inst. de adm. legat.

(3) *Cancellasse.* Adde leg. 1. §. sed. & si legi, & §. sed consulto, & L. proximè, ff. de his que in test. delent.

(4) *Alguno.* Adde L. 1. in princip. ff. de his que in test. delent.

LEY XL.

Si rem legatam donat testator, videtur revocasse le-

gatum, pues la dio a otro, ea ante que muerriessè. Mas si la vendiesse, o empenassè, non se defataria, nin reuocaria por ende; ante dezimos, que aquel a quien fue mandada, que deve auer el precio por que fue vendida, o la estimacion, si fuere empenada, así como de suso diximos. E esto es, porque semeja, que pues que el testador la vendio, o la empeno, que su entencion fue de lo fazer, por mengua que auia, e noq por reuocar la manda.

Ley 1.
tit. 6.
Ley 4.
tit. 7.
lib. 5.
Recop.

LEY XLI.

Como se defata la Manda, si la cosa de que es fecha, se pierde, o se muere.

Si la cosa que ouiesse mandada el testador a otro señaladamente, se perdiessè despues, o si se muriesse, sin culpa del heredero, (1) defatasse por ende la manda, e non seria tenuto el heredero, de la cumplir. Pero si dudassen, si se perdiera aquella cosa por su culpa del heredero, o si fuera traspuessa, o escondida, con su sabiduria; estonce, deve el dar tal recabdo, que si pareciesse aquella cosa, que la de (2) a aquel a quien fue mandada. E dezimos, que estonce se pierde la cosa por culpa del heredero, quando non la guardasse, o non la fiziesse guardar,

gatum, secus si vendat, aut permutet, vel pignori dedit. Hoc dicit.

(1) *Defatase.* Adde L. 17. supra eod. & quæ ibi dixi, & facit quòd si testator fecit majoriam de pluribus rebus, & postea voluntariè alienavit aliquam rem ex eis quia forte dedit secundo filio, quòd & si postea eam rehabeat, non reincidat in majoriam, L. cum servus, ff. de adi. legat. Bald. in leg. 3. C. de legat. & idem si venditio fuit nulla, secundum Bald. in rubr. C. de verb. sign. versic. sed quid si testator.

Quid autem, si testator reliquit majoriæ domum suam principalem quam postea vendit, & aliam emit, an empti furtogetur loco primæ? Videtur quod sic argum. hujus L. & per ea quæ notat Bart. in leg. placet, ff. de liber. & postb. in materia posthumi instituti, & quid si testator instituit filios suos hæredes, & in unum ex eis fecit majoriam de certis rebus, & de tali re quæ tunc erat aliena: sub conditione, si fuerit sua tempore mortis, quia forte cogitabat illam emere, & tradidit illi filio in quem faciebat majoriam, an videatur tradere ut sit majoria, vel an intelligatur defecto conditio? Dic, quòd erit majoriæ, L. talem, ff. de hered. instit. juncta gloss. in verbo palam. est in §. 1. & vide, L. lucius, ff. de legat. 2.

LEY XLI.

Re autem legata, perditæ, vel perempta sine culpa heredis negligentia, vel mora, non tenetur hæres, nisi ad cavendum de ea inventa tradenda, nec etiam tenetur hæres, si occidat servum legatum cum sua uxore in adulterio deprehensum. Hoc dicit. Habuit ortum à L. cum res, §. pen. & ultri. ff. de lega. 1.

(1) *Del heredero.* Prosequitur ista L. not. per Azon, C. cod. in summa, col. fin. versic. item liberatur hæres.

(2) *Que la de.* Et sic habes, quòd hæres tantum teneatur cavere de præstando rem sine culpa heredis, non apparentem: si ad eum pervenerit non autem de perfequendo rem, gloss. in leg. si quis servum, in prin. ff. de leg. 2. Bart. Ang. & Imol. in dist. leg. cum res, in prin. & nota quòd etiam tenebitur hæres persequi servum existentem in fuga, vel similem rem sumptu legatarii, & cjus

dar, así como las otras sus cosas; (3) o si le perdio, detardando (4) a sabiendas de la dar, por non querer, o por negligencia del. E por ende la deue pechar el heredero, a aquel a quien fue mandada; fueras ende, si el testador ouiesse fecha manda a otro de algun sieruo, e despues le fallasse el heredero con su muger, o con su fija, (5) e lo mataste. Ca entonces, non feria tenudo de cumplir la manda, nin de pechar ninguna cosa por el, aquel a quien fue mandado tal sieruo.

L E Y XLII.

Como se desata, o non, la Manda que es fecha, de lana, o de madera, o de otra cosa semejante, si se fiziesse despues alguna lauor dellas.

L Ana, o madera auiendo algund testador, si despues que ouiesse fecha manda dellas, en Partida VI.

ejus periculo, *L. si seruus legatus, in princ. ff. de legat. 1.* sed an tenebitur etiam de hoc cavere? Et dicendum videtur, quod sic per *L. seruo legato, §. fin. eod. tit.* & quod sic suppletur ista *L.* ita tenent Bart. & alii communiter *In dist. leg. si quis seruum, Paul. & Alex. in dist. leg. cum res,* & si seruus legatus erat in fuga tempore testamenti: tunc heres etiam suo sumptu eum debet persequi, *L. cum seruus legatus, ff. eod. & ibi vide gloss. & intellige, si seruus ita longe ablit, ut legatum esset inutile, si expensis legatarii quaerendus esset secundum Bart. Paul. & Alex. ibi, secus vero si non exigeret ita magnam expensam.*

(3) *Como las otras sus cosas.* Adverte quia de iure communi, in ista materia de qua culpa teneretur haeres legatario, communiter tenetur distinctio quam ponit Bart. *in leg. cum res, §. culpa, ff. de legat. 1.* videlicet, quod si ille quasi contractus, qui celebratur aditione haereditatis, per quem obligatur haeres legatarii, & fideicommissarii sit gratia legatarii, vel fideicommissarii tamen: quod est quando maior pars haereditatis vadit ad legatarium, vel fideicommissarium, & tunc haeres non tenetur, nisi de dolo, & lata culpa, *leg. mulier, §. si haeres, ff. ad Trebell.* quandoque est celebratus contractus iste gratia haereditatis, ut quando apud haereditatem maior pars remanet: & tunc tenetur etiam de leuissima culpa, *ut in dist. §. culpa, quandoque celebratur gratia utriusque, quia modicum plus vadit ad legatarios, quam ad haereditatem, vel è contra: & tunc tenetur de leui tantum, leg. si seruus legat. §. cum quid, ff. eod. & ista distinctio fuit originaliter Petri, in dist. §. culpa, & tenuit etiam eam Bart. *in leg. quod nerva, si. q. ff. de post.* & quasi communiter tenetur per scribentes, prout attestatur Alex. & Jaso. *in d. §. culpa, Bal.* tamen ibi dicit haereditatem indistinctè non teneri de leuissima culpa: cum obligetur ex quasi contractu aditionis celebrato gratia utriusque ejus, *f. & legatarii, leg. apud Julian. in si. ff. quib. ex caus. in posse. ea.* ergo de leuissima culpa non debet teneri, *leg. si ut certo, §. tunc videndum, ff. commoda. leg. contractus, ff. de reg. jur.* quod fuit prima opinio gloss. *in d. §. culpa, & illam videtur tenuisse Azo. C. eod. in sum. col. fin.* ubi ponit haec verba, culpa autem aestimanda est, non tamen dolo, proxima: sed etiam levis, & ut non pretermittat quod debet facere, & sit diligens in faciendo quod pertinet ad rei custodiam, *allegat. d. leg. cum res, §. culpa, & certè hæc lex partitarum satis favore videtur huic opinioni in isto verbo, así como las otras sus cosas, imo etiam vult singulariter, quod levis culpa, de qua vult haereditatem teneri, consideretur, non prout Bart. eam diffinit, & considerat in rebus profus**

ante que se muriesse, fiziesse paño (1) de la lana, o fiziesse de la madera casa, o Naue, o otro edificio, desatase por ende tal manda, e non vale despues: porque faziendo esto, entienda, que quiso reuocar la manda a aquel que la auia fecho. Otrosi dezimos, que si el testador fiziere manda de alguna carreta, o carro, que aquel a quien es mandada tal cosa, la deue auer con la bestia que la trae. Pero si despues, en vida del testador, se muriesse la bestia (2) que la solia traer, desatase por ende la manda, e non vale; fueras ende, si el testador, en su vida, metiesse otra bestia en lugar de aquella que fuesse muerta: ca entonces, aura la manda aquel a quien fuesse fecha.

Z

LEY

alienis, *in d. leg. quod nerva, col. 8. & 9. & prout etiam leg. partitarum diffinit tit. 3. leg. 3. supra 5. part.* Sed prout eam diffinit ibidem Bart. in rebus communibus incidenter, vel ex conventionione, quia licet dominium rei legatæ transeat in legatarium, adhuc tamen, cum sit de haereditate, non iudicatur hic prout res profus aliena, quoad istum effectum sicut etiam in simili dixi *in leg. 2. tit. 2. 5. part.* & nimirum, quia consideravit ista, *leg. gratia utriusque, haereditatem ex quasi contractu aditionis obligatum fuisse, bene tamen placet distinctio Bar. quæ communiter approbatur cui non resistit ista, leg. partitarum, & probatur satis in legibus per eum allegatis, & sic concordentur ista iura, & quia d. §. culpa, non violando ejus litteram, satis probat haereditatem etiam de leuissima teneri, unde tenenda videtur distinctio prædicta.*

(4) *Detardando.* Si enim res legata perit post mortem, perit periculo haereditatis, ut hic & *in d. §. culpa, non facta distinctio, an esset eodem modo peritura penes legatarium vel non?* & ista est magis communis conclusio gl. & doct. *in leg. quod te, ff. si cert. petat. & in leg. nemo, §. si post mortem, & ibi Barto. ff. de verbis obligat. & per Alex. in d. §. culpa. Vide quæ dixi in leg. si. tit. 2. part. 5. in gloss. si.*

(5) *Con su muger, è con su fija.* Adde *leg. quid ergo, §. si haeres, & ibi gloss. ff. de legat. 1.*

L E X XLII.

Testatore ex lana vel tignis legatis ædificium, vel pannum faciente, revocatur legatum. Et quadriga, aut curru legato, debetur etiam bestia adducens currum, vel quadrigam, qua mortua, interit legatum, nisi aliam ejus loco apponat testator. *H. d. Concord. ff. de leg. 3. l. si cui lana. & l. lana legat.*

(1) *Paño.* Prosequitur ista. *l. nota. per Azor. C. eod. in sum. col. si. verfic. Item liberatur haeres propter transformationem rei.*

(2) *La bestia.* Loquitur ista. *l.* quando unus tamen equus, vel mulus ducebat currum. Quid vero si esset quadriga vel currus, qui duobus mulis veheretur, qui fuit legatus, an uno perempto, pereat legatum, vel debeantur reliquæ quæ superlunt? distingue, an sit legata proprietas, vel usufructus, nam si usufructus currus fuit legatus: cum tale legatum respiciat formam rei, illa perempta, deficit legatum, ut probatur *in leg. quid tamen, §. si. ubi Ang. & Bal. & in leg. repeti. §. si. ff. quibus mod. usufructus. amit.* si verò proprietas legatur, tunc dic. ut per Imo. & Paul. de Cast. post Bart. *in leg. peculium, §. quadriga. ff. de legat. 2.*

L E Y XLIII.

Como se defata la Manda, si el señorio de la cosa de que es fecha, le gana despues aquel a quien era mandada.

Recibiendo (1) algun ome, en manera de donacion, aquella cosa misma que algund testador le ouiesse mandado, quier gela diessé aquel que la auia mandado, o otro qualquier que la touiesse, non puede demandarla despues, por razon de aquel testamento en que le fue mandada. Pero si la cosa que fuessé dexada en testamento a otro, la diessén despues algunos otros, que non fuessén herederos del testador, al sieruo de aquel mismo a quien fue mandada; estonce, el señor del sieruo bien puede demandar la estimacion de aquella cosa, que le mandaron, al heredero del testador, maguer que las cosas que gana el sieruo pertenescen al señor. E aun dezimos, que si aquel a quien es mandada alguna cosa en testamento, o en codicilo de otro, la ganassé despues por compra, o por cambio, de alguno que la touiesse; estonce aun, bien puede demandar al heredero del testador la estimacion della, e el deuegela pagar.

L E Y XLIII.

Como vale, o non, la Manda, que es fecha de vna cosa en Testamento de dos omes.

Vna casa, (1) o vna viña, o otra cosa qualquier, seyendo mandada a algun ome en

testamento de dos testadores, que lo fizicessen apartadamente; si acacicsse, que aquel a quien la mandaron, que ouiesse primero la estimacion de aquella casa, del heredero del vn testador; bien puede por esto aun, demandar al heredero del otro, que le de aquella cosa que le fue mandada. Mas si primeramente rescibiesse aquella cosa misma que le fue mandada, del heredero del vn testador, auiedo la posesion, e la propiedad della, de manera, que segund derecho non gela pudicessen contrallar; (2) estonce, non podria demandar la estimacion della, al heredero del otro que gela auia dexado.

L E Y XLV.

Como, si la cosa es mandada muchas vezes en el Testamento, non es tenuto el heredero, de la dar mas de vna vez.

Muchas vegadas (1) mandando el testador vna cosa misma, assi como casa, o viña, o otra cosa señalada, a vn ome en vn mismo testamento, non se entiende que el heredero la deue dar mas de vna vez. (2) Mas si acaciciere, que el testador mandasse a otro quantia cierta de marauedis, o de otra cosa qualquier que le pudicessen contar, o pesar, o medir, e en aquel mismo testamento le mandasse tanta quantia cierta muchas vezes; si aquel a quien la mandaron (3) pu-

L E X XLIII.

Si rem legatam recipiat legatarius jure donationis à testatore, vel ab alio, non potest eam petere jure legati, secus si sit donata seruo legatarii per extraneum, qui nihilominus petet estimationem jure legati ab hærede, si tamen ex titulo oneroso legatarius rem legatam ab aliquo eam tenente consequatur, potest pretium petere ab hærede testatoris. H. d. Habuit originem à leg. si seruus legatus, §. si id quod, ff. de legat. 1. & a. §. si res aliena. instit. de legat.

(1) Rescibiendo. Prosequitur nota, per Azo. C. eod. in summa, col. si. vers. Item succurritur hæredi.

L E X XLIII.

Eadem re uní in diversis testamentis legata, si prius ab uno, legatarius consequitur estimationem: ab alio, rem petere potest: sed si prius rem consequitur taliter quòd ab eo evelli non potest: non potest postea estimationem petere. H. d. Habuit ortum ab instit. de legat. §. hac ratione, & de legat. 1. leg. plane, §. si duorum.

(1) Una casa. Prosequitur dicta Azo. C. eod. in summa, col. si. vers. sed & ubi res mihi legata est in duorum testamentis.

(2) Contrallar. Vide ff. de legat. 1. leg. non quocunque 81. in princ.

L E X XLV.

Si eadem res uní in eodem testamento legetur, semel debetur, sed si legatum est in numero, pondere, vel mensura, & legatarius probet testatorem sæpius legando voluisse, sæpius deberi, ita solvetur, nisi hæres probet testatorem voluisse unam fieri præstationem. Si tamen eadem quantitas legetur eidem in testamento, & postea in codicillis: præsumitur quòd testator bis eam voluit præstari: nisi hæres probet contrarium. Hoc dicit. Habuit ortum à leg. plane, §. si eadem, cum sequentibus. ff. de legat. 1.

(1) Muchas vegadas. Prosequitur dicta Azo. C. eod.

in summa, col. si. ad fin. vers. item succurritur hæredi.

(2) Mas de una vez. Concord. cum leg. plane, §. si eadem, ff. de legat. 1. & cum leg. manius, §. eum, ff. de legat. 2. & procedit, secundum Joann. de Imol. Raph. Paulum, & Alexand. & si testator expressè dixisset quòd eadem res sæpius præstaretur: cum eadem res ex eadem causa sæpius non videtur posse præstari, vel deberi. Quid autem si testator legavit fundum cornelianum titio, & in eodem testamento eundem fundum legavit seruo Titii, an tunc legatum multiplicabitur? Leg. 14. supra eod. facit quòd sic, & adde. leg. quid ergo si majorem, §. si quis duos, in fin. & in leg. seruo meo, in princ. ff. de legat. 1. neque refert secundum Paul. de Castro, in d. §. si quis duos, circa finem, quid prius fuerim consequutus: nam, & si prius rem consequar, possum agere ad estimationem ex persona alterius: quia non obstat regula de duabus causis lucrativis: cum habuerunt ortum ambæ in personam ejusdem de directo, sed habeant per obliquum, istud tamen limitat, & intelligit Paul. de Castro, post Dinum in dicta leg. plane, §. si eadem, vers. item quæro, hoc esse verum, si appareat quòd testator voluit pluries præstari. Vide ibi, quid etiam si primo legavi tibi partem fundi, postea lego tibi fundum Paul. de Castro, in d. §. si eadem, respondet, quòd non videatur secundo legare, nisi eam partem quam prius legaverat, licet secus esset secundum eum, si hæres meus legavit tibi fundum, cujus ego legaveram partem, quia videtur sentire de alia parte non debita, per text. quem dicit notabilem in utroque dicto, in leg. manius, in principio, ff. de legat. 2. & commendat multum primum dictum dicens, quòd prima facie quilibet diceret contrarium. Alexand. tamen ibi videtur, in hoc primo dicto tenere contra Paulum, imo, quòd legando secundo loco fundum videatur legare totum, & non illam partem, quam primo legavit. Vidi ibi per eum.

(3) A quien la mandaron. Vide in dicta leg. plane, §. si eadem, vers. sed si non corpus, ff. de legat. 1. & quòd habetur in leg. sempronius, ff. de legat. 2.

puriere prouar, que quantas vegadas le mando aquella quantia, tantas vegadas fue su entencion de acrecer en la manda, entonces bien puede auer todas las quantias que son nombradas en el testamento, cumplidamente; mas si non lo pudiere prouar, deuese tener por pagado, de la vna quantia dellas. Pero si el testador mandasse en su testamento quantia cierta de marauedis a vn ome, e despues desto fiziesse otro testamento, o otra escritura que es llamada en latin, Codicillus, en que le mandasse aquella quantia misma otra vez, entonces se entiende, que el testador quiso fazer tal manda dos vezes; (4) fueras ende, si pudiere prouar el heredero, que su entencion fuera, del testador, que la non ouiesse mas de vna vez.

L E Y XLVI.

Si el testador manda a otro algun su seruo en tal manera, que se sirua del, non se entiende que gelo da del todo.

EN tal manera faziendo el testador manda a algun ome, como si dixesse: Mando que fulano mio seruo, que sirua a tal ome. Por tal manda como esta non se entiende, (1) que aquel a quien es fecha la manda, puede auer propiedad, nin señorio, en el seruo; mas aura en su vida el seruicio del ran solamente: e despues que el muriere, deue tornar el seruo al heredero del testador.

L E Y XLVII.

Como, si alguno manda a otro carta, o escritura de debdo, que le deuan, entienda que le manda aquel debdo, que le deuián.

Carta, o escritura alguna, que fuesse fecha sobre debda que deuiessen al testador, se-Partida VI.

(4) Dos vezes. Concord. cum leg. quinquaginta, alias incipit. quingenta, ff. de proba.

L E X XLVI.

Si testator legat alicui, ut seruus suus ei seruiat, intelligitur ad vitam legatarii dumtaxat. Hoc dicit. Habuit ortum, à leg. uxori usufructus, ff. de usufr. leg. §. ult.

(1) Non se entiende. Concord. cum leg. uxori, 24. §. fin. ff. de usufr. leg. quem casum dicit ibi Albe. de eo alibi non recordati.

L E X XLVII.

Potest legati instrumentum debiti: & intelligitur per hoc debitum legatum: si tamen testator mandet quod debitor suus soluat debitum testatoris creditori, non potuit ob hoc agere creditor testatoris contra debitorem, sed contra heredem, & hæres contra debitorem ut soluat creditori. Hoc dicit. Habuit originem secundum pars à leg. seruo legato, §. si testator. ff. de legat. 1.

(1) Aquel debdo. Concord. cum leg. seruum filii, §. cum qui chirographum, ff. de leg. 1. & hoc ideo: quia si legatum chirographi hoc non importaret, nullam utilitatem legatum asserret, unde si quis renuntiaret instrumentum, non ex hoc videtur renuntiare debito in eo contento, sed probationi, quam faceret instrumentum, secundum Bil. in leg. labeo, §. 1. ff. de pact. Alleg. leg. 3. C. de fid. instrum. & si lex, vel statutum annullat instrumentum, non videtur in dubio annullare contractum, seu obligatioem: sed tantum probationes per instrumentum. Joan. de Imol. Rapha. Paul. & Alexand. in d. §. cum qui chirographum, contra Bil. ibi, & in leg. huiusmodi, §. si ita, ff. eod. & vide per Paul. de Castro 2. vol. consil. 5. incipit notandum est quod præ-

yendo la carta aral, que se pudiesse el debdo prouar por ella; si tal carta mandasse el testador a algun ome, entienda que le manda aquel debdo, (1) que le deuen por aquella carta. Otro dezimos, que si algun testador ouiesse a dar quantia cierta de marauedis a algun ome, e dixesse assi en su testamento; que mandaua a otro alguno que fuesse su debdor, que los marauedis que le deuia, que los pagasse aquel otro: por tal manda como esta non se entiende, (2) que aquel que deuia auer los marauedis del testador, que los podria demandar a aquel su debdor, a quien mando que gelos diesse; mas bien puede pedir al heredero del testador, que le constriña al otro, de manera que gelos faga dar; e el heredero (3) ha poder de lo fazer.

L E Y XLVIII.

En que tiempo, e en que lugar, pueden demandar las Mandas.

FAzen los omes mandas, a las vegadas, de cosas ciertas señaladas, assi como quando dize el testador: Mando a fulano ome, mio seruo que assi ha nome; o, mio cauallo que es de tal color; o otra cosa qualquier que le mandasse, señalandola, de manera que puedan saber ciertamente, qual es; dezimos, que la manda que fuesse fecha de tal cosa, como sobredicho es, que la puede pedir aquel a quien fue mandada, luego quel heredero entra la herencia (1) del testador, en alguno destos tres lugares; (2) o alli do morare el heredero, o en el lugar do fuere la mayor partida de los bienes del testador, o en otro lugar qualquiera que fuere fallada la cosa, de que fizo el testador la manda. E en qualquier destos lugares,

Z 2

res,

forum statutum, & per Decium consil. 17. incipit viso puncto.

(2) Entiende. Adde leg. si cui legatur, §. si Titio, & leg. seruo legato, §. si testator. ff. de legatis 1. & leg. fideicommissa, §. interdum, ff. de legat. 3.

(3) El heredero. Cujus contemplatione testator fecit, ut à debito liberaretur, & sic ille agit ex legato, cuius interest, licet verba legati ad eum non dirigantur, ut in d. §. si testator. & in d. §. interdum, & §. si Titio, & vide quæ tradit Soc. consil. 73. vol. 3. in 4. dubio.

L E X FINALIS.

Species purè legata statim adita hæreditate potest peti in loco domicilii hæredis, aut ubi est major pars hæreditatis, vel ubi est res, & ibi est tradenda, nisi testator locum ubi traderetur, expressit. Et si hæres malitiosè transporter eam, suis sumptibus eam reducat, legatum autem in genere pondere, numero, vel mensura contentum, potest peti in loco domicilii hæredis, vel ubi est major pars hæreditatis: vel ubi hæres solvere incæpit legata: seu ubi testator solvi iussit. Er causa legatorum est breuiter absque malitia terminanda. Hoc dicit. Habuit ortum tota ista lex à leg. quod legatum, & à leg. fideicommissum. in princ. ff. de iudic. & à leg. cum rei, ff. de legat. 1.

(1) La herencia. Vides ergo, quod ad perfectionem, & complementum legatorum, ut possint peti, requiritur aditio hæreditatis, per hæredem scriptum, ut hic, & in leg. eam quam, C. de fideicommissis, hodie verò dic, ut in leg. 1. tit. 2. lib. 5. Ordinat. rega.

(2) Tres lugares. Prosequitur ista leg. tradita per Azo. C. ubi fidei com. peti. oportet. in summa.

res, do fuere demandada, la deveu entregar (3) el heredero; fueras ende, si el testador nombra lugar cierto, do sea dada la cosa: ca estonce, alli deveu ser dada, do el oviesse mandado (4) que la diessen. Otrofi dezimos, que si el heredero mudare la cosa mandada, de vn lugar a otro, engañosamente, por fazer daño a aquel que la devia auer; si esto fuere prouado, estonce la deveu aduzir a su costa, a aquel lugar (5) onde la traspasó, e darla a aquel que la devia auer. E esto deveu ser guardado en las cosas señaladas, de que faze manda el fazedor del testamento. Mas las otras cosas que son mandadas, de que faze manda generalmente, (6) así como quando dize el testador: Mando a fulano vn seruo; o vn cauallo; non diziendo qual: o si le mandasse quantia cierta, de alguna cosa que se pudiesse contar, o medir, o pejar; dezimos, que la manda que fuesse fecha de alguna de las cosas sobredichas, que la puede pedir aquel a quien fuere mandada, en aquel lugar do morare el heredero; o alli do fuere la mayor partida de los bienes del testador; o en otro lugar qualquier, do el heredero començare a pagar (7) las mandas; o en aquel lugar do el testador las mandasse pagar. (8) E sobre todo dezimos, que en aquel tiempo, e en aquella manera deuen ser pagadas las mandas, que el testador mando señaladamente en su testamento, que las pagassen. E los pleytos de las mandas, deuen los Judgadores ante quien vinieren, librarlos derechamente, e sin alongamiento, (9) e sin escatima ninguna.

TITULO X.

De los Testamentarios, que han de cumplir las Mandas.

Testamentarios son llamados aquellos que han de seguir, e de cumplir, las mandas, e las voluntades de los defuntos, que dexan en sus testamentos. Onde, pucs que en el Titulo ante deste fablamos de las Mandas, queremos dezir en este, de los Testamentarios, que las han de cumplir. E mostraremos, (1) que quiere dezir Testamentarios, e a que cosas tienen pro, e en que manera deuen ser puestos. E que poderio han en las mandas, e en los testamentos. E como deuen cumplir la voluntad del finado, e fasta quanto tiempo. E quien los puede apremiar que las cumplan. E quien deve entrar en el lugar dellos, para cumplir el testamento, si por su culpa lo ouieren a facer de sus manos. E que pena deuen auer los testamentarios, quando maliciosamente alongassen de cumplir las mandas del testamento.

LEY I.

Que quiere dezir, Testamentarios, e a que tienen pro, e en que manera deuen ser hechos.

Cabeçaleros, e Testamentarios, e Manfessores, como quier que han nomes departidos, (1) el officio dellos vno es: e en latin llamanlos, Fideicommissarios, (2) porque en la fe, e en la verdad destes (3) omes tales, dexan,

(3) *Entregar.* Imo in loco, ubi res est, ut in leg. cum rei, ff. de legat. 1. in §. 1. & in leg. sed & si suscepit, §. sicca, ff. de iudic. dic quod in quolibet istorum locorum debet tradi: si tamen petitur extra locum, ubi res est, debet hoc fieri expensis legatarii, & eius periculo, ut in leg. si res, & leg. nisi, ff. de rei vendic. & vid. supra eod. leg. 38. in princ.

(4) *Mandado.* Vide in d. leg. cum rei.

(5) *Aquel lugar.* Et adverte: quia etiam si tempore mortis alibi sit res, ita quod si de illo loco non amoveretur liberaretur hæres eam præstando in loco illo. Si tamen illam inde amovit dolo, vel culpa, non liberaretur, & si velit eam reducere, & præstare in loco illo, sed tenetur reducere eam ad locum, ubi fuit actum, si legatarius vellent, ut probatur, in d. leg. cum rei, vers. sed si alibi, & ibi ita intelligit Paulus de Castro, & sic ista, leg. intelligitur nisi alibi legatarius velit sibi dari in loco, scilicet, ubi hæres convenitur, ratione fori: ista tamen lex partitarum videtur huic dicto adversari, cum noluit ultra punire dolum, vel culpam hæredis: nisi suis expensis reducat rem in eum locum à quo amovit.

(6) *Generalmente.* Adde leg. quod legatur, §. præterea, & leg. si fideicommissum in princ. ff. de iudic. & in d. leg. cum rei.

(7) *Començare à pagar.* Adde leg. si fideicommissum, §. fin. & leg. quamvis, & leg. sed & si 1. resposor. ff. de iudic.

(8) *Las mandasse pagar.* Vel ubi verisimile est eum voluisse, quod solveretur, ut si dicat centum modios ex illo horreo: nam ibi voluit præstari ubi est horreum, leg. quod legatur, & leg. sed & si suscepta, §. 1. ff. de iudic. & ip. dist. leg. cum rei.

(9) *E sin alongamiento.* Adde §. illud, in autentico de hered. & falsid. & ibi gloss. & Angel. & an ad solutionem legati, procedatur via executiva? Vide per Rodericum Suarez in repet. leg. post rem iudicatam, ff. de re iudic. vers. sextus casus.

TITULUS X. DE EXECUTORIBUS TESTAMENTI.

(1) *Mostraremos.* Latius exorditur, quam Jacob. de Aren. qui fecit tractatum de istis dividens illum, in quatuor partes, de quo mentionem facit Joan. Andr. in addit. ad Specul. tit. de instrumentor. editio. §. nunc vero aliqua in princip.

L E X I.

Dicitur executor testamenti, cui testator committit factam animæ suæ, & prodest quia per eum citius impletur testatoris voluntas, & potest constitui executor testamentarius, sive sit præsens, sive absens. Hoc dicit.

(1) *Nomes departidos.* Dicunt etiam executores, & divisores, & distributores, vel dispensatores, vel ministri, ut tradit Speculat. in tit. de instrumentor. editio. §. nunc vero aliqua, colum. 3. versic. porrò.

(2) *Fideicommissarios.* Sic vocat eos Hubertus de Bocio in leg. nulli, C. de Episcopis, & Cleric. & Accursius in leg. uxorem, ff. ad leg. Cornel. de fals. & in leg. si quis pro redemptione, C. de dona. & in leg. divus, ff. si cui plusquam, per leg. falsi.

(3) *En la verdad destes.* Unde, & isti sic electi à testatore præferuntur Episcopo, ut in autentico de ecclesiastic. tit. §. si quis autem, colum. 9. non tamen poterit testator prohibere episcopum, ut non impediat se contra executores testamenti male agentes, ut not. Abb. in

xan, e encomiendan los fazedores de los testamentos, el fecho de sus animas. E tienen grand pro estos atales, quando fazen su oficio lealmente: ca se cumplen mas ayna, por acugia dellos, las mandas que son puestas en los testamentos. E puedenlos establecer para esto, estando ellos presentes ante los fazedores de los testamentos, e aunque lo non sean. (4)

LEY II.

Que poderio han los Testamentarios en cumplir las Mandas de los testamentos, e como deuen cumplir las mandas del finado.

Poderio han los testamentarios, de entregar, e de dar las mandas, (1) que son fechas

en los testamentos, e en los cobdicios, en la manera que los fazedores de los testamentos lo ordenaren. E pueden procurar, e demandar las cosas, (2) de que fuessen fechas las mandas, quier las touiesse el heredero del finado, quier otri. Pero si los herederos sospecharen, (3) que los cabeçaleros non daran las mandas a aquellos a quien fueron mandadas, deuen tomar tal recabdo dellos, que sean ende seguros que las den, segund son escritas en el testamento. E si tales omes fuessen, que no sean sospechosos, así como Frayles, (4) e omes religiosos, non deuen tomar este recabdo dellos; nin son ellos tenudos de lo dar, maguer gelo demand-

Ley 5.
6. y 7.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

in cap. tua nobis de testat. & quid si testator nullum reliquit exequutorem? Dic quod poterit iudex tunc ipsum dare, secundum Bart. in leg. 3. ff. de aliment. & cibari. legat. Item etiam per statutum civitatis possunt deputari executores testamentorum, vid. Bal. in autentica hoc amplius, 2. colum. C. de fideicommissis. & Felin. in cap. ecclesia S. Mariae, colum. 40. de consuet. Item nullo executore nominato hæredi competit executio, etiam in his quæ ad piam causam relinquuntur, ut in cap. 3. de testat. vide infra eod. leg. pen. si tamen sit relictum ad redemptionem captivorum, tunc nullo à testatore executore nominato, pertinet executio ad Episcopum, ut in dist. autentica de ecclesiis, tit. §. si quis adificationem, & §. pro redemptione, in relictis verò pro restitutione per vim ablatorum, seu illicitè acquisitionum de quibus non aliter, quam ex testantis confessione appareat, executio pertinet ad nominatos per testatorem, vel heredem, seu executores à iudice constitutum secundum Joann. de Ana. & Felin. in cap. Cum sit, de juda. si verò aliunde constaret de talibus male ablati, fiet de consil. Episcopi, secundum Abba. & Felin. in d. cap. cum sit, cap. sicut dignum, §. eas insuper, de homic. ad diffiniendum tamen quæ ex usuris testator acquisierit, non potest alium quam Episcopum nominare. Domini. consil. 10. quem videas, & adverte, quod si iste executor sit suspectus, poterit removeri. Vid. Speculat. in d. §. nunc verò aliqua, fol. 6. colum. 3. versic. quid si executores suspectus.

(4) Que lo non sean. Adde leg. 1. §. fin. ff. de Procurat. sunt enim isti executores quasi quidam procuratores constituti post mortem, secundum Bal. in leg. qua fortuitis, colum. 7. C. de pign. officio.

LEX III.

Executor testamenti potest legata solvere, & ea ab hærede exigere: nec tenetur solvendo legata hæredi cavere, si sit religiosus, vel suspicione carens, alias sic. Hoc dicit.

(1) De dar las mandas. Habes hic expressum quod executor testamenti potest mittere legatarium in possessionem rei legatæ, quod nota, nam Specul. in d. §. nunc verò aliqua, fol. 7. colum. 1. versic. item dicunt quidam: potius inclinatur, quod executor non possit propria auctoritate capere res legatas: imò oportet, quod ubi tradantur, alleg. leg. fin. §. fin. C. arbitr. tutel. & leg. orphanotrophos, §. 1. C. de episcopis, & clericis. potest dici, quod invito hærede non possit: quia non potest executor per vim expellere heredem à possessione, ff. de reg. jur. leg. non est singularis; & ita vult Bal. in leg. id quod pauperibus, col. 8. versic. 18. queritur, C. de episcopis, & clericis. & bene facit quod inferius subditur in in ista leg. ibi (pueden procurar y demandar las cosas, &c.) hærede tamen non resistente, satis videtur quod possit hoc facere executor in rebus specialiter legatis, pro quo etiam est quod adducit idem Bal. in dist. leg. quod pauperibus, solum. 7. vers. 15. quaro, & versic. 16. quaritur, ubi di-

cit, quod restitutionem, quæ est facti in fideicommissi. universali, potest facere executor, & etiam restitutionem legati particularis, adde etiam Bal. in leg. non dubium, C. de leg. quod si ipse executor est etiam legatarius, potest tunc capere legatum propria auctoritate, alleg. leg. fustulas, §. fundum, ff. de contrab. empt. & quod not. in leg. de bis, C. de furt. in hoc tamen attendenda est forma commissionis, & potestatis executori à testatore datæ cum ex ea pendeat potestas executorum, ut tradit idem Bald. in d. leg. id quod pauperibus, colum. 4. versic. venio ad quartum; & tradit Bar. in leg. alio, colum. 3. ff. de ali. & cibari. legat. & facit quod etiam statim subditur in ista leg. ibi: en la manera que los fazedores de los testamentos lo ordenaren.

(2) Demandar las cosas. Adde leg. nulli, C. de episcopis, & clericis. & vide quod habetur infra eod. in leg. 4.

(3) Sospecharen. Tunc ergo permittitur hæredi petere cautionem istam ab executore, quando iustam habuerit causam suspicionis, non alias, quia regulariter executor testamentarius quando est merus executor, non satisfat, ut not. Bar. verb. bonus text. in leg. divus, ff. si cui plusquam per leg. falcid. bonus text. in leg. libertor. §. largius, ff. de ann. legat. leg. firmior. §. 1. ff. quando dies legat. ced. & per Salicet. in leg. nulli, versic. quaro 2. extra gless. C. de episcopis, & clericis.

(4) Frayles. Qui executores testamenti esse possunt impetrata superioris licentia, cap. 2. de testament. lib. 6. clement. 1. eod. titul. ubi bonus text. quod monachi tale officium suspicientes coram ordinariis iudicibus possunt conveniri de fraude, & culpa, & ut rationem reddant administrationis, etiam si alias sint exempti. Fratres tamen minores arcentur ab hac executoria per text. in clement. exivi, §. verum, de verbor. signification. ubi Cardinal. & Ancharra, tenuerunt, quod neque jus eligendi pauperes eis committi possit, idemque tenuerunt Domin. & Philipp. Franc. in dist. cap. 2. contrarium tamen in hoc tenuit Bartol. in tractat. minoratum, lib. 3. cap. 4. dicens hoc potius esse facti, quam juris, ideoque eis talem electionem committi posse, leg. cum pater, §. hereditatem, ff. de legat. 2. leg. ex falso, §. si quis rogatus, ff. ad Trebellian. & hoc etiam tenuit Roman. consil. 409. colum. 2. & sentit Bald. in leg. id quod pauperibus, colum. 3. C. de episcopis, & clericis. idque videtur verius: cum ratio, dist. §. verum, cesset in hac electione facienda. Idem etiam tenuit doctor de Covaruvias vir honorandus in sua relectione, dist. cap. tua nobis de testam. colum. 1. qui ex hac ratione vult electionem executorum eis per testatorem committi posse. Cui dicto multum obstat, quod consuluit Bald. 5. vol. consil. 399. incipit, de principali instrumento, num. 2. ubi tenet nullam esse similem declarationem, de qua factam per fratrem minorem: quia esset occasio nominandi aliquem amicum, in quem pervenirent pecuniæ, & daretur occasio, quod per illum venirent ad manus fratris minoris, quod fuit motivum, dist. clement. exivi de paradyso, & ad materiam, dist. cap. 2. in princip. de

dassen. Ca tales personas como estas, deve on.e
lospechar, que lo faran bien. (5)

L E Y III.

Que los Testamentarios deuen cumplir la volun-
tad del finado, e non segund su aluedrio.

Leg. 5.
6. y 7.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

Si el fazedor del testamento mandasse dar a
personas ciertas, de lo luyo, algunas co-
sas señaladas, o cierta quantia de marauedis;

testam. lib. 6. quando religiosus possit effect executor
testamenti: vide notabile consilium Paul. de Cast. 1. vol.
consil. 13. incipit super primo dubio, ubi tenet, quod
illud cap. non habet locum in religioso, qui esset per-
petuo institutus ad curam animarum in aliqua parro-
chiali ecclesia, quia ille dicitur a monasterio plene tran-
slatus, & licet sit religiosus, non tamen est sub obedientia
Abbatis, ibique vultidem esse in Priore conventua-
li, misso extra monasterium ad regendum aliquem con-
uentum fratrum, licet iste prohibito Abbatis possit re-
vocari ad claustrum, vide ibi per eum: quia est hoc
ultimum satis dubitabile. Adverte etiam, quia Fredericus
consil. 293. ad fin. consuluit executionem factam
etiam per monachum ordinis minorum, etiam non im-
petrata superioris licentia validam esse, licet fieri non
deberet, & cum ista decisione transit Felin. in cap. 2.
de iudic. col. 2. & dicit magis communiter teneri Decius
consil. 494. & consil. 499. & cum dicto Frederico tenuit
etiam in leg. in ambiguis, §. non est, ff. de regul. juris,
qui tamen in dictis consiliis ab ista opinione recedit per
leg. non dubium, C. de legib. & per alia, quæ ibi vide-
bis, & contra opinionem Frederic. tenet etiam Philippus
Franchus in dist. cap. 2. in princip. inducens ad hoc
illum text. cum dicit religiosus executor esse non po-
test: quæ verba actum in contrarium gestum nullum
esse ostendunt. gloss. in cap. 1. de regul. juris, lib. 6. &
in leg. gallus, in princip. ff. de liber. & post. sed forte
opinio communis sustentari potest: quia ad leg. non du-
bium, ipsemet Fredericus respondet, quod ubi lex ali-
quid simpliciter prohibet propter honestatem, quod vale-
bit actus, licet sit contra legem, allegat Joann. An-
dr. in cap. sicut, ne clerici, vel monach. & ad text. in
dist. cap. 2. in princip. responderi potest, quod ibi ver-
bum, non potest, non ponitur respectu valoris facti,
seu respectu juris: sed respectu ipsius monachi tale offi-
cium suscipientis, vel exequentis, & sic respectu ipsius
cum velle, vel nolle non habeat, non potest: non ta-
men negatur, quod si de facto faceret, actus teneret: eo
quia talis actus sit ad alienum commodum, & non ip-
sius monachi: quia si ipsius monachi favor tantum esset,
actus nullus esset: & ita procedat quod dicit gloss. in
dist. cap. 1. & quod habetur in leg. nemo potest. ff. de le-
gat. 1. & benefact. nam licet alteri stipulari nemo pos-
sit, leg. stipulatio ista, §. alteri, ff. de verborum obliga-
tion. tamen adhuc illi acquiritur naturalis obligatio, ut
laxè tradit Alexand. in dist. §. alteri. Adverte etiam,
quia & femina potest esse executrix testamenti, leg. à
filio, in princip. ubi Bart. ff. de aliment. & cibari. legat.
& uxor relicta executrix in testamento mariti, non
amittit jus executionis, & si contrahat secundas nuptias,
secundum Bartol. ibi, & tenet Decius in leg. 2. ff. de
regul. jur. Bar. in autentica eisdem, C. de secundis nupt.
ad fin. & vide Joann. de Plat. in leg. patrimoniorum, C.
de muner. patrimon. lib. 10. minor etiam, 25. annorum
major, 17. annorum, potest esse executor testamenti,
gloss. in dist. cap. 2. in princip. de testam. lib. 6.

(5) Lo faran bien. Not. hic præluum pro religioso,
& adde cap. 2. de novi operis enuntiat. & ibi gloss. &
gloss. in cap. de presentium portitore, 16. quaest. 1.

L E X III.

Executor non potest excedere mandatum testatoris
in legatis certis: sed si arbitrio executoris distributio-

e todos los otros bienes que ouiesse, dexasse en ma-
no de alguno que estableciesse por su testa-
mentario, otorgandole poder, que el segund
su aluedrio los partiesse a pobres: tal testa-
mentario como este, non puede dar mas a nin-
guna de aquellas personas ciertas, de quanto el
le mando dar señaladamente (1) en su testa-
mento; maguer viesse el, que alguno dellos era
muy

nem bonorum testator ei committat in pauperibus, po-
test libere inter pauperes illos quibus testator nihil cer-
tum reliquit distributionem facere. Hoc dicit.

(1) Le mando dar señaladamente. Hoc ideo quia ge-
neraliter facultas data commissario executori, non re-
fertur ad easdem personas, de quibus jam per testato-
rem erat specialiter provisum, ut in leg. talis scriptura,
in princip. ff. de legat. 1. leg. doli clausula, ff. de verb.
oblig. leg. coheredib. §. qui patrem, ff. de vulgar. & pup-
illar. leg. alimenta, §. basilica, ff. de aliment. & cibari.
legat. & eod. tit. leg. sicbus, & ff. de legat. 3. leg. uxorem,
leg. facicissimo. Si verò dispositio specialis in istis
personis non præcesserat: sed prius præcesserat provisio
generalis, & postea specialis, tunc secus esset imò ge-
neralis provisio præcedens referretur etiam ad illum, cui
specialiter est provisum, ut est casus notabilis, in leg.
Titia, §. qui marco, ff. de ann. legat. Bart. post gloss.
in leg. quæsum, §. fin. ff. de usufruct. legat. colum. 3.
versic. venio ad secundam questionem, & est ratio: quia
quando generale procedit, secundum sui naturam, jam
comprehendit omnia sub se contenta, & ideo speciale
subsequens non est sic potens, ut possit derogare in
his, quæ jam sunt comprehensa. Sed quando speciale
præcedit, & postea sequitur generale, tunc appositio
primi specialis impedit omnia comprehendere. Unde so-
let dici, quod facilius impeditu faciendum, quàm jam
factum, leg. patre furioso, ff. de his qui sunt sui, vel
alien. jur. istam rationem ponit Alberic. post Petrum.
Cujus fuit dicta distinctio in dist. §. qui marco, & in
terminis nostræ legis, quod si præcesserat generalis pro-
visio, poterant especiales legatarii habere, etiam ex
provisione generali, tenet Arch. in cap. quia Joanne 12.
q. fin. dicit enim, pone testatorem generalem fecisse
mentionem, dicendo sic: volo quod centum de bonis
meis distribuatur inter pauperes civitatis Bononiæ, &
certis ex pauperibus ipsius civitatis reliquit cuiuslibet de-
cem, nunquid illi petere poterunt de generali legato,
non obstante speciali legato eis relicto? Dic quod sic,
ff. de ann. legat. leg. Titia, §. qui Marco, & arg. ff.
de aliment. & cibari. legat. leg. à filio, ego tamen cec-
derem in casu hujus, leg. nihil referre an prius præ-
cesserit specialis provisio, vel generalis: ex eo: quia
in casu isto non potest dici, quod generalis provisio
præcedens comprehenderet istos pauperes, quibus testa-
tor specialiter legavit: quod patet quia legatum gene-
rale non debebatur omnibus pauperibus sed sufficiebat
in certis distribu per executores, & sic cessat ratio
quam superius adduxi, quod propter legatum speciale
non derogeretur generali, in quo etiam continebatur ille
legatarius specialis, & sic cessat dispositio, dist. §. qui
Marco, & dicta distinctio Petri, & Bartoli. de qua su-
pra, & restabit dicendum, quod neutro casu executor
poterit distribuere in eum, cui testator aliquid in spe-
cie seu in particulari legavit, & procedent leges dicen-
tes, quod generalis provisio non refertur ad specialiter
provisa, & ita videtur in hoc tenere Joann. Andr. in
addition. ad Specul. in dist. §. nunc verò aliqua, tit. de
instrument. editio, colum. 32. in additione incipienti con-
stat quod tener institutio pauperum, ubi refert dicta
Archidia. de quibus supra, & dicit quod Archidia. for-
mavit dictam questionem non provide, & quod non po-
test procedere, cum in q. per eum formata non debe-
tur legatum omnibus pauperibus, ut dixi: sed sufficere
in

muy pobre, e seria bien de darle mas de aquello que le auia mandado el testador: como quier que puede partir los otros bienes que dexo en

su poder el testador, entre las otras personas que non son señaladas, e lo han menester, así como lo el touiere por bien. (2)

LEY

in certis distribui, unde secundum eundem Joann. And. procederet quæstio Archidia. si aliter formaretur, videlicet si inter Sacerdotes curator civitatis jusisset centum distribui, & postea aliquibus ex illis legasset aliquid in particulari: dicit etiam ibidem, quod si testator expressisset per fideicommissarios distribuenda illa centum, & fortius si dixisset, lego commissariis centum distribuenda, &c. quæstio sibi non esset dubia, & idem è converso, quando dixisset, lego dictam summam centum librarum, &c. non tamen aperit Joann. And. quid velit, seu quid decideret, sed quod quæstio sibi non esset dubia, unde tenenda est menti, ista L. partitarum hoc decidens, & confert in hujus decisionis corroboracionem, quod dicit Bal. post Jacob. Butri. in leg. si Ecclesia, C. de Episcopis, & Cleric. ubi dicit, quod licet pœna statuta per illam L. sit quinque librarum auri, contra violantes privilegia Ecclesiæ: si tamen in concessione privilegii, imponatur certa pœna contra non observantes, non habebit locum tunc pœna illius, leg. cum de speciali pœna sit provisum, dist. leg. sanctio legum, ff. de pœna. conferunt etiam adducta per Bal. in leg. non dubium, col. pen. & fin. C. de legib. in q. illa an per appositionem pœnæ specialis videatur sublata pœna nullitatis actus similiter dixit Bal. in autb. hoc amplius, C. de fideicommissar. col. pen. vers. item quero utrum pœna, quod pœna illius authent. statuta contra hæredem non adimplementem voluntatem defuncti, non habebit locum quando testator imposuit aliam pœnam specialem, & illa est soluta per hæredem, dicit etiam Dinus, quod si testator fecit testamentum, in quo instituit filium impuberem, & uxori reliquit alimenta, & si filius decesserit in pupillari ætate, substituit ei matrem impuberis, & fratrem testatoris demum moritur impubes in pupillari ætate, & mater, & frater testatoris adeunt hereditatem ex substitutione pupillari, mater non poterit petere alimenta ex eo: quia provisum fuit matri in secundo casu per viam substitutionis: unde videtur recessum à via tacitæ repetitionis, de qua in leg. licet Imperator. ff. de legat. 1. in quo tamen Bal. tenet ibi contrarium, vide ibi per eum. dicit Bal. in leg. 2. col. 1. C. sentent. rescindi non poss. vers. quero iudex, quod si iudex statuit parti terminum ad probandum exceptionem, deinde statui generalem dilationem, quod omissum probari in speciali dilatione, non poterit probari in generali, seu suppleri. Confert etiam quod not. Bal. in leg. executorem, ad fin. 6. col. C. de execution. rei judic. ubi dicit, quod si sunt duo statuta: unum quod sententiæ pupillorum mandentur executioni per priorem artium tantum: aliud, quod sententiæ à centum libris, supra mandentur executioni tantum per potestatem: quod si sit lata sententia pro pupillo in ducenta, quod specialior iudex, idest ille, qui datus est ætati exequetur, ibique subdit, quod parvum genus magno generi derogat, & individuum derogat utrique facit etiam quod adducit Bal. in leg. si consul. in 2. lectura, ff. de adoptio. in quæstione illa de legato, factio fratribus, & priori, quod quando est in diversis orationibus, prior non fungatur vice duorum: sed suo speciali relicto, de qua quæstioni. vi. per Cyn. & alios, in leg. cum quæstio, C. de legat. per Bar. in dist. §. qui Marco, & in leg. si servus communis filii, ff. de stipula. servo, per Joann. de Plat. in leg. bis scholaribus, C. de erogatio. milit. anno. lib. 12. vid. etiam per Bal. in leg. observare, §. pro fisci, col. 3. vers. sed nunquid iudex. ff. de offic. pro consulis, & legat. An pœna specialis iudici in aliquo articulo speciali apposita liberet eum à pœna perjurii, ratione generalis juramenti, quod fecit de observando leges, vel statuta. Sic etiam generalis sermo sequens non refertur, ut excludat ea, de quibus jam

specialiter erat provisum, leg. quotiens, C. famil. hercis. & leg. cum ita legatur, §. qui plures, ff. de legat. 2. & in eleganti quæstione adducit Oldrad. consil. 121. incipit ad primam quæstionem, colum. 2. vers. ad tertiam quæstionem, sic etiam, generalis confirmatio non refertur ad id quod est specialiter cassatum, leg. si quis priore, ubi gloss. & Bartol. ff. ad Trebel. & per Jalon. in leg. stipulationes commodissime, ff. de verbor. obligat. & dixit Bar. in extravaganti. ad reprimendum, in gloss. super parte, non obstantibus, quod modus procedendi per illam constitutionem inductus in crimine lææ majestatis, non habet locum in casu, leg. 1. C. si quis impera. maledixer. cum ibi sit specialiter provisum, & per dictam constitutionem generaliter loquentem, non videtur ei derogatum.

(2) Touiere por bien. Sed an poterit distribuere in suos filios, vel consanguineos pauperes? Vid. per Bal. in rept. leg. 1. col. 11. vers. super 7. quæst. C. de sacrosanct. Eccles. ubi tenet, quod sic in minuta distributione, veluti ad alimenta, & bona fide, & adde Abb. in cap. 1. ad fin. de cohabita. Cleric. & mulier. ubi per text. ibi vult, quod Clericus executor potest distribuere inter consanguineos pauperes. Vide etiam de hoc per Joann. And. in additio. ad Specul. tit. de instr. edit. §. nunc verò aliqua, col. 39. in addit. incipit continuatur hic al. a quæstio. ubi vult quod non possit dare propinquo sibi valde conjuncto, nisi forte ille conjunctus esset summè pauper, & ibi etiam ad fin. tenet quod possit de elemosynis dispensare in filium spurium defuncti pauperem, non de quota aliqua jure filiationis: sed ut pauperi de elemosynis. An autem executores teneantur inter plurimos pauperes distribuere, vel an possint dari uni tantum? Vid. Bal. in rept. dist. leg. 1. col. 12. vers. juxta hoc quaritur, ubi dicit hoc solum auctoritate Prophetæ, Plal. 111. v. 9. Dispersit dedit pauperibus, 75. dist. §. in ipsa autem liberalitas. & ead. dist. cap. non satis, adde Bart. in leg. 1. ff. de optio. lega. ubi dicit, quod si testator jubet bona sua distribuere inter pauperes eligendos per talem, quod ille non potest unum eligere, & dare ei omnia, org. illius, leg. & leg. 3. ff. de ann. lega. nec peccat executor præferendo pauperem pauperi: quia locus est gratificationi, secundum Bal. ibidem, vers. item quaritur, vide ibi ejus ad dictionatorem, & dicit Abb. in cap. cum in jure, colum. 2. de electio. quod plures deputati ad certa bona distribuenda inter pauperes, possunt illa distribuere in aliquem ex se ipsis dummodo alias egeat ibique se remittit ad ea, quæ dixit in dist. cap. 1. de cohabita. Cleric. & mulier. vide etiam ibi Bal. de prælato executore, an possit eligere suum Conventum, vel pater suum filium pauperem? Et quid si testator dixit, quod dare cui velit, an possit dare sibi? Vide quod in simili dicit Bal. in leg. §. in cui, vers. extra quaritur, C. de sur. Quid autem si testator jusit bona sua distribuere pro malè ablatiis, & non apparent tot malè ablata quæ capiant usque ad quantitatem bonorum, vel usque ad quantitatem taxatam per testatorem, puta mille librarum: nunquid superfluum reddi debet hæredi, vel commissarius poterit de hoc disponere pro anima? Vide Bal. in leg. si quis ad declinandam, colum. 4. C. de Episcop. & Cleric. ubi post Jacob. Butri. in suo tractatu executores respondent, quod si testator sic disposuit, ut in aliam causam non convertatur: & tunc reddetur hæredi, quia expressio causæ limitat legatum, leg. medico, §. fin. ff. de ann. legat. aut non ita disposuit, & tunc quod superest debet pauperibus erogari: & sic in aliam causam converti hærede adhibito, leg. legatum, & leg. quidam, ff. de usufru. lega. leg. in testamento, ff. de conditio-

LEY III.

En que cosas pueden los Testamentarios demandar los bienes del finado, en Juyzio, e fuera de Juyzio.

Quatro cosas son, señaladamente, en que pueden los testamentarios demandar en juyzio, e fuera de juyzio, los bienes del muerto, para cumplir su testamento, aunque non quieran los herederos del fazedor del. E el vno es, quando la manda es para obras de piedad, (1) o de misericordia. E el segundo es, quando el fazedor del testamento manda alguna cosa a otros, en vno con los testamen-

Ley 5.
6. y 7.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

tionibus, & demonstrationibus, leg. fin. ff. de operib. publi. & in autentic. de Ecclesia. tit. 5. si quis in nomine, & §. sequenti. Abb. etiam in cap. tua nobis, de testa. tenet idem: quia credibile est defunctum fuisse obligatum ad talem restitutionem, ex quo ipse hoc iussit. Nota tamen ad istam leg. quod si executor testamenti male arbitretur in eligendo pauperes, recurri potest ad iudicem. Vide per Baldum in autentic. praterea, C. unde vir, & uxor. Sed quid si civitas indigeat reparatione murorum, vel pontium, seu viarum, nunquid de talibus relictis pro anima arbitrio executoris etogandis poterit fieri dicta reparatio, etiam invito executore? Videas per Lucam de Penna. in leg. unica, C. de expensis publicorum ludorum, lib. 11. qui allegat pro utraque parte, & concludit, quod possit fieri prae maxime urgente necessitate, puta, ut ipse ait, quia bella hostiumque insidiae frequenter insultant civitatem, neque aliunde possit haberi pecunia sine scandalo civitatis. Videas latius ibi per eum qui etiam tractat in versic. secundo quaeritur an si testator jubeat capellas construere in loco religiosorum, possit hoc converti in faciendum, vel reficiendo dormitorio quo religiosi indigent, & vult quod possit fieri Episcopo dispensante, & divina quae testator iussit celebrari, celebrabuntur in ipsa Ecclesia Monasterii.

L E X IIII.

In quatuor casibus invito haerede exigit commissarius in iudicio, bona defuncti, scilicet, pro executione relictorum ad pias causas, vel ob alimenta indigentium, vel quando quid fuit relictum aliis una cum commissariis, vel quando testator dedit liberam potestatem commissariis petendi in iudicio, vel extra bona sua ad executionem testamenti, alias non potest, sed legatarius ager contra haereditem pro suo legat. Hoc dicit.

(1) Para obras de piedad. Adde, leg. nulli, C. de Episcopis, & Clericis.

(2) En uno con los testamentarios. Tunc enim non sunt nudi ministri, & ideo agunt, leg. si quis Titio, & ibi Bar. ff. de legat. 2. leg. si legatarius, ff. de legat. 3. gloss. in leg. Lucius, §. Mevia. ff. ad Trebel.

(3) Governar. Id est ad alimenta, & adde, L. alio, ff. de aliment. & cibar. lega. & gloss. in dist. §. Mevia, ubi etiam Paulus de Cast.

(4) Que da libre poder. Ut jam dixi supra eod. leg. 2. executorum potestas pendet à facultate, quam eis dat testator: poterit ergo indistinctè agere, si à testatore talis potestas sit ei data, ut hic, & facit, leg. quidam, §. si scriptus, & leg. si à pluribus, ff. de legat. 1. Cardin. in clemen. unica. q. 13. de test. ubi etiam Joan. de Imo. colum. fin. & hodie communiter solent dari per verba magis ampla, quam hic habentur: de quibus vide per Bar. late in leg. alio, ff. de aliment. & cibar. lega. ubi vide de istis facultatibus, & qualiter debeant se habere executores in vendendis, & alienandis rebus haereditariis, & ibi distis adde; quid si aliquis emit ab aliquo tanquam ab executore ultimae voluntatis, & longo tempore tenuit, haeres vendicat, ille dicit bona suo

tarios. (2) E el tercero es, quando la manda es aral, que es establecida para gobernar (3) huérfanos, o otras personas qualesquier. E el quarto es, quando el fazedor del testamento dize así: que da libre poder (4) a sus testamentarios, que puedan demandar en juyzio, e fuera de juyzio, los bienes del fazedor, para cumplir sus mandas. E sacadas estas quatro cosas sobredichas, en otro caso ninguno non han poder (5) los testamentarios de demandar en juyzio los bienes del muerto, para cumplir sus mandas. Mas cada vno de aquellos a quien es mandado algo en el testamento, puede por sí de-

emisse: non tamen potest probare, quod ille fuit executor. Bal. in leg. 1. C. de reb. alie. non alie. decidit, quod nisi emptor probet ex aliquibus consequentibus se credidisse illum executorem: puta quia ira audivit dici à pluribus honestis personis, praesumitur emptor male fidei, & ideo non praescribit, & ad id quod Bar. tractat in colum. 4. an executores possint vendere rem quam volunt? Adde Bal. in leg. cum non solum, §. fin autem legata. per text. ibi. C. de bon. qua. liber. & in leg. quando, C. de instr. pigno. Item, & ad illud quod in ea, col. tractat. an haeres sit requirendus, quando executor vendit. Adde quod not. Bal. in leg. captatorias, C. de testa. mili. col. 2. versic. modo circa hoc quaeritur, ubi dicit referens Bar. ita consuluisse, quod si testator commisit declarationem incertorum Cajo, qui declaravit non requisito haerede indistinctè, quod debeant restitui Sejo, tanquam ab eo exorta: quod non tenebit declaratio: quia non est sequutus formam boni viri: subdit tamen Bal. quod debeat in hoc stari juramento executoris, si est honesta persona, leg. theopompus, ff. de dot. praelaga. leg. si quis pro redemptione, C. de dona. & non videtur fieri bona fide, quod sit non citato, neque requisito eo, cujus interest, leg. necessario, ff. de in diem adjellio. leg. cum quidam, ff. de legat. 2. Bal. in leg. creditor. C. de distr. pigno. & dicit Bal. in dist. leg. captatorias. in fin. quod executores non tenentur requirere heredes, nisi cum indigent eorum informatione, vel voluntatis eorum exploratione; quia non sunt iudices, sed executores, argu. leg. quod si noluit, §. fin. ff. de adilit. edict. Adde etiam Alexand. 2. vol. consil. 62. incipit vifa facti narratione, quod si haeres est pupillus, & ipsi executores sunt etiam ejus tutores, possunt vendere, non alias requisito pupillo, & ibi vide circa gloss. in leg. si praedium, C. quando decre. opus non est. Adde etiam cum Bar. in dist. leg. alio, circa finem, dicit, quod promissio de evictione, quam facient executores obligat haeres, si promittant, secundum consuetudinem civitatis, quod possunt etiam emptores agere contra haeres, ut habeant ratum factum executorum, ut ipsi sint magis securi, secundum Bald. in autentic. si captivi, C. de Episcopis, & Clericis. Et an executor habens potestatem vendendi, possit vendere filio suo? Vide per Bald. in repetitio. leg. 1. C. de sacrosanct. Eccles. 11. & 12. col.

(5) Non han poder. Adde, leg. Lucius, §. Mevia, ff. ad Trebellia. poterunt tamen implorare officium iudicis, etiam extra istos casus, ut in leg. quintus, ff. de ann. leg. Bar. in leg. si quis Titio, ff. de legat. 2. Bal. in leg. nulli, C. de Episcopis, & Clericis. & avertit quod quando sunt heredes instituti, unus executor non potest contra alium executorem agere, secundum Paul. de Cast. notabiliter in leg. qui proprio, §. si duobus, ff. de procur. ubi hoc modo limitat dictum Bart. ibi, qui dicit unum executorem contra alium agere posse: nam procedit secundum eum, nisi aliquis specialiter si haeres institutus. Et quando executor testamenti possit conveniri à legatariis. Vid. per Bart. in leg. firmis, §. 1. ff. quando dies lega. ce.

demandar a aquel que touiere los bienes del finado, la parte que le fue mandada en el testamento. E segund el departimiento que se muestra por esta ley, se entiende en todas las otras, que faldan del poderio que han los testamentarios.

LEY V.

Quien puede cumplir las Mandas que son fechas para sacar catiuos, si el fazedor del Testamento non dexa Testamentario que lo cumpla.

Ley 5.
6. 7 7.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

Dexando algun ome en su testamento marauedis, o heredad, o otra cosa cierta, que mandasse dar por su anima, de que facassen catiuos; (1) si non señalasse (2) omes ciertos, que cumpliesen esto, estonce el Obispo de aquel lugar onde es natural el que fizo el testamento, o aquel en cuyo Obispado (3) ouiere la mayor parte de sus bienes, lo deue fazer cumplir. *Partida VI.*

L E X V.

Si testator legat certam quantitatem ad redimendum captiuos: & non dimittit executores, qui hoc ad impleat: recipiat Episcopus loci originis testatoris legitimus, vel Episcopus loci in quo est maior pars hereditatis: aut si testator est advena, & nescitur unde est, recipiat Episcopus loci ubi moritur, & coram iudice ordinario illud scribat cum die, & mense: & post annum reddat iudici computum qualiter expendit: nec potest Episcopus, vel Notarius aliquid pro labore recipere. Hoc dicit.

(1) *Sacaffen catiuos.* Ita dicitur causa piissima, ut in *authentico*, ut cum de *appellat. cognof. §. finum*, & ibi Bartol. *collat. 8.* & permittitur ob redemptionem captiuorum, quod alias non permitteretur, ut in *authentico. de restitut. collat. 8. authentic. res qua*, C. *communis de legat. cap. aurum. 12. q. 2.* & adde L. 2. & quæ ibi dixi *tit. 9. 2. partit.* in quocumque alio relicto ad pias causas locorum habebit, *cap. si heredes de test.* ubi nullo executore a testatore nominato executio fieri debet per heredem, & per ejus negligentiam executio pertinet ad Episcopum, ut in *dist. cap. si heredes*, ubi Abb.

(2) *Si non señalasse.* Nam si designasset illi preferuntur Episcopo, L. *nulli, C. de Episcopis, & Clericis.* & §. *si quis autem pro redemptione in authentico. de Ecclesiastic. tit. collat. 9.* & adde etiam, quod præfertur alteri privilegiato à Papa, quod possit recipere relicta ad piam causam secundum Joann. And. in additio. ad *Specul. tit. de instrumento, editio. §. nunc vero aliqua*, in additio incipien. 1. *cujuscumque*, ubi vide, & habes hic, quod executor testamenti designari debet à testatore: sed an testator possit alii committere nominationem executoris? Bal. in *leg. id quod pauperibus*, col. 4. *versic. modo juxta prædicta quæro*, distinguit an committatur factio executoris? Et non potest committi, an nominatio, & declaratio, & tunc sic. vide Bart. in *leg. quidam reigatus, ff. de reb. dub.*

(3) *O aquel en cuyo Obispado.* L. *nulli*, non dicit de isto, sed tantum de Episcopo loci originis defuncti, gloss. tamen ibi dicit, quod uterque Episcopus exequi potest Jacob. vero de Belovi. & Alberic. post eum distingunt, quod si patrimonium defuncti est in utroque loco, tunc quilibet potest distribuere res suæ Diocesi. & sic non concurrent in executione: sed erit executio diuisa per loca, L. 1. C. *ubi petam. tuto.* aut bona sunt in altera loco tantum, & tunc ille Episcopus in cuius loco sunt bona, exequetur argument. L. *si fidei commissum, ff. de iudic.* si verò in neutro loco sunt bona: sed in alio tertio loco, tunc præferetur Episcopus originis: ut in *dist. L. nulli*, & in *L. ciues, C. de incol. lib. 10.* si verò origo est dubia: tunc Episcopus do-

ro el Obispo, luego que aya recebidos los marauedis sobredichos, o aquella cosa que fue establecida para sacar catiuos, deue dezir al Juez Ordinario de aquel lugar, que faga escreuir (4) en su registro, la cantidad de aquel auer, o de aquella cosa, que recibo por esta razon; e el dia, e el mes, e la era en que lo recibio. Otro si dezimos, que los herederos del fazedor del testamento non pueden embargar al Obispo, que non reciba los marauedis, o aquella cosa que fuere establecida del testador, para sacar catiuos. Pero despues que sea passado vn año que recibio los marauedis para esto fazer, tenuto es el Obispo de dar cuenta, (5) por si, o por otro, al Juez Ordinario, (6) quantos catiuos fago, e quanto dio, por cada vno, de aquellos dineros. E tambien el Obispo, que esto ouiesse de fazer, como los otros Escriuanos,

Aa

que

micilli, & sic domicilio est dubium, tunc Episcopus civitatis, in qua defunctus est per dict. L. *nulli*, quod limitabat Petr. esse verum in rebus solo coherentibus, quæ sunt proprie de territorio, vel Diocesi. Sed pecunia non intelligitur esse hujusmodi, vel Diocesi. Sed pecunia non intelligitur esse hujusmodi, Bal. tamen in *dist. L. nulli, col. fin.* dicit quod in pecunia exequitur ille Episcopus, qui potest celerius exequi, argum. illius, L. *nulli, versic. sine ulla cunctatione*, forte per istam legem alternativè loquentem, dicendum esset quemlibet istorum Episcoporum hoc posse, & quod sit locus præventioni, argum. L. *si quis postea, ff. de iudic.* & L. *ubi captum, ff. eod.* & L. *cum quadam puella, ff. de iurisd. omn. jud.* saltem hærede petente, ut post præventionem unius, alius se non intromittat, sed remittat executionem ad alium, juxta dicta Innocent. in *cap. cum M. Ferrariensis, de constitut. ad finem*, ubi Felialatè, col. 13. & 14.

(4) *Faga escreuir.* Habes hic quod executor testamenti tenetur facere inventarium, & adde *Specul.* & ibi Joann. And. in additio. *tit. de instrum. additio, in §. nunc vero aliqua, col. 18. versic. sed an tenetur*, Bal. in *L. nulli, col. 2. C. de Episcopis, & Clericis.* & in *authentico. sed cum testator. in fin. C. ad leg. falcid.* & an isti teneantur jurare? Vide per Joann. de Plat. in *L. pe. in princip. C. de erogation. milita. ann. lib. 12. gloss.* & Bar. in *L. divus, ff. si cui plusquam per leg. falcid.*

(5) *Dar cuenta.* Similiter ex executor designatus à testatore, tenetur reddere rationem Præsidi, & etiam Episcopo in relictis ad pias causas, L. *si quis pro redemptione*, & ibi not. Bal. C. *de donatio.* imò dicit Bald. quod reddere tenetur rationem cuiuscumque cujus interest, & dicit Bal. in *L. si quis ad declinandam, col. 5. C. de Episcopis, & Clericis.* quod omnes tales executores dati ad pias causas, tenentur Episcopo reddere rationem, & ipse potest contra eos inquirere, & eos punire, & an sufficiat juramentum executoris in ista redituone rationum? Gloss. videtur velle quod si in *dist. L. divus, ff. si cui plusquam per leg. falcid.* vid. Bar. post Cyn. in *L. id quod pauperibus, C. de Episcopis, & Clericis.* intelligit in legatis minutis, seu parvis distributionibus: magna tamen debeant probari per testes, & vide quæ ibi Alexand. allegat. in additio. adde etiam Bald. in *dist. L. si quis pro redemptione, ad fin.* ubi vult, quod in his quæ habeant difficultatem probationis stentur juramento executoris, & adde eundem Bal. in *L. nulli, col. pen. C. de Episcopis, & Clericis.* ubi etiam vide Salicet. *col. pen. versic. quæro qualiter de erogatione*, ubi & limitat in his, quæ secreto eroganda commissa sunt à testatore disponente.

(6) *Al juez ordinario.* Adde, L. *nulli, C. de Episcopis, & Clericis.* & habes hic casum, in quo Episcopus effici-

que eferiuen alguna cosa de las que son dichas en esta ley, non deuen tomar para si, por razon del trabajo (7) que lieuan en esto, ninguna cosa de aquellas que son dadas para facer los cariuos; ante lo deuen fazer de grado, e sin precio ninguno. (8) E esto es, porque son dexadas para obra de piedad: e los Obispos, si contra esto fiziessen, errarian en quatro maneras. La vna, contra Dios. E la otra, contra el anima del finado. E la tercera, contra los parientes del muerto. E la quarta, al Señor de la tierra, que es Guardador de todos los bienes (9) de su Señorío. E si por auentura acaeciessen, que alguno de los que fiziessen tal manda, para facer cati-

uos fuessen ome estraño, que non supiesßen donde era natural, nin morador; el Obispo de aquel lugar do muriere, deue fazer cumplir la manda del, en la manera que de suso diximos, si fallare de lo suyo en aquel lugar, o en otro, de que lo pueda fazer.

L E Y VI.

Fasta quanto tiempo deuen cumplir los Testamentarios el Testamento del finado.

SI muchos fueren los testamentarios, en cuya mano dexare alguno su testamento, todos (1) deuen ser en vno para cumplirlo, si pudieren, en aquella manera, (2) e fasta aquel tiempo, que el finado mando en su testamento. E

Ley 7.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.
fi

citur de foro iudicis secularis: & nimirum quia ex quo lex ei dedit istam distributionem, quod ipse similiter teneatur reddere rationem coram iudice seculari, facit quod not. Bald. de Clerico, qui recepit depositum de manu iudicis secularis, in *L. acceptam, colum. 2. C. de usur. Paul. de Cast. tamen in dist. L. nulli, ad fin. dicit*, quod hodie Episcopus soli Deo rationem reddit, allegat. *L. si quis ad declinandam, C. eod. sed adhuc credo iuste in hoc Regem, & eius Consilium implorari, ut detur cedula, ut Episcopus talem rationem reddat per istum text. & dist. L. nulli, Salicet. tamen in authentic. licet, C. de Episcopis, & Cleric. dicit, quod olim ita erat dispositum, quod Episcopus redderet rationem pæfidi: hodie tamen per text. in authentic. de Ecclesiast. tit. §. si autem qui facere iussi sunt, coll. 9. teneatur reddere talem rationem Metropolitanis.*

(7) *Por raxon del trabajo.* Nota bene, & adde *d. L. nulli, C. de Episcopis, & Cleric.* & nota verbum superius positum, *alguna cosa de las que son dichas.* Nam intelligitur de gestis inventarii, & de gestis rationum, unde si executor litiget pro pecuniis exigendis, Notarius non debet facere acta gratis, prout etiam notat Salicet. in *dist. L. nulli, parum post principium.*

(8) *Sin precio ninguno.* Nec de relictis ad redemptionem, neque etiam de bursa Episcopi, ut hic, & in *dist. L. nulli.*

(9) *Guardador de todos los bienes.* Nota bonum verbum ad ea, quæ habentur in *L. bene à Zenone, C. de quadri. præscriptio. per Glossam, & Doctores.*

L E X VI.

Pluribus existentibus executoribus testamenti, si omnes interesse nequeunt, aut nolunt: possunt duo vel unus exequi, & debet commissarius exequi testamentum quam citius possit ita quod sit infra annum à morte testatoris. Hoc dicit. Habuit originem à *cap. religiofus, §. sane, de testa. lib. 6.*

(1) *Todos.* Quod omnes executores, & non unus sine alio regulariter debeant exequi, satis probatur hic, & in *cap. 2. §. 1. de testa. lib. 6.* quod intelligit Jacob. Butric. & Bal. post eum in *L. nulli, col. fin. C. de Episcopis, & Cleric.* quando incerta est distributio: quia debet per eorum arbitrium distribui, prout melius sibi videbitur: sed quando distributio est certa, ut quia dixit testator, detur illud tali pauperi: tunc enim unus tantum potest solvere, & exequi. Quid autem si est discordia inter executores? Vide quæ tradit Speculat. *tit. de instrum. editio. §. nunc verò aliqua, colum. 22. versic. sed quid erit si sunt plures, Bal. in L. fin. in principio, C. communia, de lega. col. 2. ubi respondet ad hoc quod in his quæ sunt ad pias causas Episcopus est diffinitor, ad prophanas verò præfex loci.*

(2) *Si pudieren en aquella manera.* Nota hoc, est enim regulare, ut voluntas testatoris mandetur executioni intra tempus ab eo diffinitum quod etiam curret à die aditæ hereditatis, & not. Abb. in *cap. nos qui-*

*dem, de testa. bon. text. in L. statu liberis, §. si quis hæred. ff. de statu. liber. tradit Alex. in L. si mihi, & tibi, §. 1. ff. de legat. 1. & facit ista leg. ad id quod not. Bart. per text. ibi in L. cum pater, §. à filia, ff. de legat. 2. quod executor non possit præuenire diem ab ipso testatore ad executionem suæ voluntatis signatam: unum si testator percepit, quod post mortem hæredis, vel post tale tempus distribuere bona ejus inter pauperes, vel talem summam quod tales executores non poterunt in vita hæredis, vel intra tempus designatum eligere pauperes, vel exequi secundum Bart. ibi in *L. post mortem, C. de fideicommissis, distributio enim ante illud tempus facta præjudicium non infert futuris tunc pauperibus. Item tenent Angel. & Alexan. in L. stipulatio ista, §. si quis dolum, ff. de verborum obligatio. Jaso. in dist. L. post mortem, col. 2. dicens hanc opinionem esse communem, & idem fatetur Decius in *L. cum tempus, ff. de regul. jur. Bald. tamen in dist. L. post mortem, col. 4. vers. sed pone testator inclinat.* in contrariam sententiam in questione quam movet de testatore, qui instituit uxorem suam in vita, volens, quod post mortem suam bona distribuatur inter puellas virgines, quod possit uxor in vita eligere, & maritare: quia si testator hoc cogitasset de voluntate uxoris, permisisset ita fieri propter favorem animæ, & sic pro expresso debet haberi, *L. tale pactum, §. fin. cum gloss. ibi ff. de pact. ibique respondet ad dist. §. à filia, quia ibi legatarii poterant præmori: in questione verò ista non idemque vult, & si relinquat pauperibus in genere: quia testator in certam personam singulariter non habet affectionem: sed ad genus personæ: id est qualitatem paupertatis, vel pietatis, quæ una, & idem est: sed Alexand. de Imol. in *L. sed, & si ante, ff. ad Trebell. quàm legit sub L. recusare, §. fin. ponit opiniones, quæ in hoc fuerunt, & inclinatur, quod sit vera communis opinio in casu, quo pauperes debent eligi, quasi vellet fecus, si esset relictum pauperibus simpliciter. Vide ibi per eum qui ad hoc allegat. *L. unum ex familia circa princ. ff. de legat. 2. contra communem etiam opinionem tenet Decius in dist. L. cum tempus, ex eo quod testator disponens potius salutem animæ respexit, quàm tempus executionis, quod fortè adiecit existimans ante illud tempus absque detrimento rei familiaris non posse fieri. Item quod non magis futuros pauperes, quàm præfentes dilexerit, quæ etiam fuerunt motiva Bal. & mihi satis placet, quod ponderandæ sint circumstantiæ occurrentes in casu: & si voluntas testatoris non refragetur, satis æqua videtur ista ultima opinio: & pro opinione communi satis benefacit, *L. uxori usufructum, ff. de usufruct. lega. cui tamen potest responderi, quod ibi erat hæres in quem finito usufructu fundus veniebat dandus per hæredem per actum quinquennio libertatis, de quibus ibi: prout in eleganti questione respondebat Joann. And. in additio. ad Specul. tit. de locato, vers. 145. in additio. super parte uxori.******

si por aventura, el non señalar dia, nin tiempo, falta que lo cumpliesen, deuenfe ellos trabajar, luego despues de la muerte del testador, de lo cumplir, lo mas ayna (3) que pudieren, sin alongamiento, e sin escatima ninguna. E si embargo tan grande ouiesen, por que non lo pudiesen luego cumplir, deuenfe trabajar que lo cumplan en todas guisas, a lo mas tarde, falta vn año despues de la muerte del testador. (4) Pero si acaesciere, que todos non pueden y ser, o no quieren, (5) lo que fizieren los dos, o el Partida VI.

vno, deue valer, maguer los otros non se acierten y.

LEY VII.

Quien puede apremiar a los Testamentarios, quando son negligentes de cumplir la voluntad del finado: e quien deue entrar en su lugar, para cumplirla.

Apremiar pueden los Obispos, cada vno en su Obispado, a los testamentarios, que

Ley 7.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

(3) *Lo mas ayna.* Nota bene istam, leg. non enim ita aperte inuenio cautum de iure communi, licet, *L. nulli, C. de Episcopis, & Cleric.* bene facit ibi sine ulla cunctatione, & quia si hæres teneat rem legatam statim, cum potest tradere, & sic exequi defuncti voluntatem, ut in *L. cum res, & leg. si domus, §. in pecunia, ff. de legat. 1.* sic etiam, & executor deputatus, poterit ergo Episcopus, vel seculis iudex cogere, etiam ante annum executores ad executionem testamenti, ut in *cap. si heredes, de testa.* etiam quoad legata profana, gloss. & ibi Abb. *col. 1.* & Imol. *col. 3. in dist. cap. si heredes,* potest etiam Episcopus propria constitutione excommunicationis pœnam statuere contra executores negligentes, ut tradit Frederic. *consil. 95.* & Roma. *consil. 228.* Paul. de Cast. in *dist. L. nulli,* cum dicit, & scias quod hodie Episcopi per suas constitutiones generaliter moment executores, quod exequantur infra annum, quæ monitio potest dici, secundum eum quod afficiat scientes, non autem ignorantes se datos executores, ut notatur per Batt. in *L. genero, ff. de his qui notant infamia.*

(4) *Falta un año despues de la muerte del testador.* Tene menti istam, leg. nam de iure communi videbatur quod iste annus curreret à die monitionis factæ per iudicem, ut probatur in *cap. nos quidem, de testam.* ubi hoc asserunt Imol. Cardin. & Abb. & Bald. in *L. id quod pauperibus, col. 3. C. de Episcopis, & Cleric.* ubi dicit hanc esse communem opinionem Abb. etiam *consil. 12. vol. 2. & consil. 99. vol. 1.* quinimò, & si constitutione Episcopali caveatur, quod testamenta executioni mandentur à die mortis testatoris, infra annum intelligenda, & limitanda est talis constitutio, ut hic annus currat à die aditæ hereditatis, & scientiæ executoris prout etiam in specie tenet Abb. in *dist. cap. nos quidem, col. fin. & Roman. consil. 228. col. 2.* & sic videtur, quod sic intelligenda, & limitanda ista leg. partitarum, & supra ea leg. dixi quod etiam tempus à testatore statutum ad executionem non currit, nisi à die aditæ hereditatis. Et inde est ut executor testamentarius possit compellere hæredem iudicis præcepto ad adeundum hæreditatem, secundum Specul. *tit. de instrument. editio. §. nunc verò aliqua, col. 27.* hodie verò attenda leg. regni disponente legata, tenere, & deberi etiam non adita hæreditate annus iste non exigeret ad ejus cursum aditione hæreditatis. Conferat quod not. Bald. in *L. id quod pauperibus, col. 4. versic. ultimo circa tempus, C. de Episcopis, & Cleric.* ubi dicit, quod annus iste currit ad pias causas ante aditam hæreditatem: cum hujusmodi legata non pendeant ab aditione: bene tamen placet, quod de iudicis præcepto hæredi notificaretur, ut infra certum tempus adeat, vel repudiet: ut sic sine detrimento hæreditatis executio procedit, & si infra tale tempus nolit adire, legata mittentur executioni, & sic saltim à lapsu talis termini curreret iste ann. bene tamen, placet, quod exigatur scientia executoris: cum regulariter dilatio data à lege non currat ignorantem, *cap. quia diversitatem, de concessio. prebend. L. unica, C. de annal. exceptio. L. annus, ff. de calumniato. gloss. notabi in cap. Titius, si de feud. sue. contro. inter domi. & agna. & li-*

cet alias tempus datum in favorem alicujus ad agendum actum, non in odium ipsius, cui datur currat ignorantem, & impedimento, gloss. singularis, & in *cap. statutum, de prebend. lib. 6. L. 7. tit. 7. lib. 5. ordi. reg. id procedit,* quando datur in merum alicujus favorem, secus quando datur ad convincendam alicujus negligentiam, prout est in præsentem casu, & satis probat in *dist. cap. nos quidem, secundum Imol. ibi, & Abb. in repetitione, cap. cum esset, de testa. col. fin.* Probatur etiam infra eod. *L. fin. ibi: seyendo amonestrados,* quæ lex ibi videtur probare, quod requiratur etiam monitio, & vide quæ ibi dico. Adverte tamen quod Specul. in *dist. §. nunc verò aliqua, num. 39.* dixit tempus datum ad executionem ultimarum voluntatum etiam currere ignorantem, & impedito, quia datur in favorem pauperum, & eorum quibus aliquid ex testamento est distribuendum, & non in odium ipsius executoris: cum quo etiam tenet Cardin. in *dist. cap. nos quidem, & in d. cap. quia diversitatem, col. 2. Bal. in L. captatorias, C. de testam. mili. col. fin. dicens in practica ita servari.* Vide Barb. in *dist. cap. nos quidem, num. 33.* quod not. propter istorum auctoritatem, quibus etiam favere videtur lex ista partitarum, forte tamen in puncto juris verior erit opinio contraria, prout etiam vult Didacus à Covarruvias in *dist. cap. nos quidem,* referens aliqua quæ ibi poteris videre. Adde etiam quod aliquando ad executionem majus, vel minus tempus assignatur, qua annus, ut tradit Specul. *tit. de instrument. editio. §. nunc verò aliqua, ad fin. quest. 82.*

(5) *Non pueden y ser, o no quieren.* Adde *cap. 2. §. sane, de testam. lib. 6.* ubi etiam isti casus ponuntur, & quid si uno ex executoribus mortuo Episcopus velit adungere alium, vel se ipsum loco ipsius? Bal. in *L. nulli, ad fin. C. de Episcopis, & Cleric.* dicit: quod non, quia Episcopus negligentiam, & malitiam executorum supplere potest: sed non potest in casu fortuito supplere, secundum Joann. And. in *Novella. in dist. §. sane,* dicit etiam ibi Bal. quod acceptatio officii non tribuit jus absentis in remotis, ut non possit alius executor sine eo facere executionem: quia anima testatoris ex sua absentia non debet pendere, nisi esset absentia brevis, & modici temporis: quia tunc debet expectari, secundum eundem Joann. And. ubi supra allegat etiam Bal. *L. multa non committitur, ff. de condition. & demonstr. unde,* & ista lex cum dicit *non pueden,* procedet in impedimento non modici temporis: secus si esset modicum, ut probatur in *dist. §. sane,* ibi nimium differri prout etiam ponderat Joann. And. in additio. ad Specul. *tit. de instrument. editio. §. nunc verò aliqua, col. 21.* in additio. incipien. iste versic. Item si testator prohibuit unum sine altero non exequi tunc neque in dictis casibus posset unus, ut in *dist. §. sane in fin. & vid. in dict. Additio. per Joann. And. quid si unus sine altero litigare velit in iudicio, an possit? & concludit quod quando litigare velit ad pias causas, si interveniat auctoritas iudicis, cap. si duo, §. fin. de Procurat. lib. 6.*

L E X VII.

Si executor non vult exequi testatoris voluntatem Episcopus exequitur, vel alium ponat, qui exequatur:

&

cumplan (1) los testamentos de aquellos que los dexaron en sus manos, si ellos fueren negligentes que lo non quieran cumplir, o que andan maliciosamente en ello. E demas dezimos, que cada vno del Pueblo (2) puede esto fazer saber a los Obispos, porque es obra de piedad. E si los testamentarios non quisieren cumplir la manda del defunto, los Obispos (3) la pueden fazer cumplir, si quisieren; o dar otros buenos Albaceas, (4) que la cumplan, en lugar de aquellos. E esto mismo seria, si acaciesse que alguno en su testamento non dexasse testamentarios que lo cumpliesen, que el Obispo, en cuyo Obispado acaciesse, dueelo fazer cumplir, si el

heredero (5) del muerto non lo quisiere fazer. E esto deuen ellos fazer, para cumplir la voluntad del testador, que es obra de piedad, e como cosa spiritual.

L E Y VIII.

Que pena deuen auer los Testamentarios, quando maliciosamente aluengan de cumplir las Mandas.

Por malicia, o por descuydamiento, non queriendo los testamentarios cumplir las mandas que ouiesse alguno dexado en su mano, si por tal razon como esta, seyendo amonestados, (1) facren tollidos deste officio por juyzio,

Ley 7.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

& potest executoris negligentiam quilibet de populo Episcopo denunciare, & si testator non dimisit executores, & hæres, non implevit, potest Episcopus facere impleri quia est opus pietatis, & quasi spirituale. Hoc dicit.

(1) *Que cumplan.* Adde *cap. si hæredes, de testam. lib. 6. & cap. tua, & in cap. Joannes, eod. tit.* & quod habetur in *L. 7. tit. 19. pri. partit.* imò etiam ad iudices seculares per tunc ista cura: quia munus hoc mixti fori est, ut in *authent. de Eccles. tit. §. si quis autem, edificacionem, collat. 9. l. hæreditas, ff. de petition. hæred. Abba. in d. cap. si hæred. ubi & Barb. col. 1. & 2. vid. per Specul. tit. de instrument. editio. §. nunc verò aliqua, col. penult. versic. sed nunquid iudex secularis, & L. 3. ff. de alim. & cibár. lega. Bar. in L. 1. col. 2. versic. advertendum, ff. de legat. 2.*

(2) *Del pueblo.* Nota bene, & adde, *L. nulli, C. de Episcop. & Cler. & in authent. de Ecclesiast. tit. versic. si autem qui hoc facere, & per Roman. consil. 69.*

(3) *Obispos.* Concord. *L. nulli, C. de Episcop. & Cler. & cap. nos quidem, de testam.* & advertit quòd si ante executionem est necessaria electio veluti pauperum in quos debet distribui si talis elector, vel declarator non eligat intra annum, si ipsam eligendi devolvitur Episcopo. Angel. Philip. Corn. & Jaso. per text. ibi in *L. fin. §. 1. C. communia de legat. Cardin. Joan. de Imol. & Barb. in dist. cap. nos quidem, licet Bar. in L. cum quidam, ff. de legat. 2. voluit isto casu talem electorem posse eligere, etiam post annum, excluso Episcopo, & Abb. referens Bar. in *dist. cap. nos quidem, & prior sententia videtur verior ex eo quia prævia electio requiritur sine qua non potest fieri executio, neque ad id obstabit, L. Taurina 33. illa enim loquitur in potestate essentis non in potestate electionis super re deposita à testatore juxta notata per Bald. in *L. captatoriar, C. de testam. mili.***

(4) *Albaceas.* Isti executores dicuntur dativi, de quibus vide per Specul. *tit. de instrum. editio. §. nunc verò aliqua, col. 3. versic. dativi, & si testator velit excludere Episcopum ab hoc, substituat ipse testator alios executores in negligentia priorum, ut tradit Bal. in authent. licet, C. de Episcop. & Cler. non tamen poterit testator iterum substituere negligentem, ut tradit Bal. ibidem, & facit, cap. commissar. de electio, lib. 6. & potest induci ad quæstionem, ut si tendens ad mortem aliquis fecit majoriam, & commisit alicui ut ponat condiciones, & prohibiciones quas voluerit, & talis commissarius in prohibitione alienationis disposuerit, quòd possessor alienans non perdat rem majoriam, & quòd ipse, & non sequens in gradu repetat illam quòd non valeat talis dispositio, quia esset subvertere majoriam, & contra jus.*

(5) *Heredero.* Si verò hæres exequatur, & non sit negligens Episcopus se non intromittit, ut dixi supra *eod. L. 1.*

L E X VIII.

Si executor testamenti ad exequendum monitus, non exequitur, & negligens fuerit, judicialiter ab executione remotus, perdit quòd erat ex illo testamento habiturus, nisi sit filius testatoris, cui legitima conferatur. Hoc dicit.

(1) *Amonestados.* Cum non dicat hanc monitionem à iudice debere fieri personaliter, sufficet, si ex decreto iudicis per alium fiat: ut aperte probatur in *authent. de hæred. & falcid. §. si quis autem non implens, licet Ang. ibi tenuit contrarium, & alii Doct. in authent. hoc amplius, C. de fideicom. & etiam ex ista leg. videtur, quòd tempus præfixum ad exequendum currat à die monitionis, sed contra supra *eod. L. 6. ubi dicitur, quòd currit annos à morte testatoris, potest dici quòd ista, lex intelligatur juxta formam text. in authent. de Ecclesiast. tit. §. si quis autem pro redemptione, versic. si autem, qui hoc facere jussi sunt, & authent. licet, C. de Episc. & Cler. ut etiam ante annum, si executor bis fuerit monitus ab Episcopo constituatur in negligentia, & auferatur ab eo officium executionis: & transfertur in Episcopum, & perdat quòd sibi relictum fuit in testamento, prout etiam hic dicitur, & tradit Specul. *tit. de instrument. editio. §. nunc verò aliqua, col. pen. versic. illud etiam queritur, quæst. 82. quem tamen textum Imol. in dist. cap. nos quidem de testam. & Sall. in authent. hoc amplius, C. de fideicom. col. 2. intelligunt quoad legata pia, ista tamen lex partitarum indistinctè, & generaliter loquitur, quòd ergo haberet supra *L. 6. procedet, quando nulla præcessit, vel non bina monitio, ut tunc annus, de quo ibi curret à die mortis testatoris, etiam nulla præcedent monitione, data tamen scientia executoris, prout dixi in dist. L. 6. in gloss. super parte *falsa un año*, quando verò præcessit monitio, non requiritur cursus anni: sed constituatur in negligentia ex quo monitus negligit exequi juxta dispositionem *dist. §. si quis autem*, & hujus leg. sed an sufficet tali casu unica monitio, vel requiritur bina? Videtur binam requiri prout habetur in *dist. §. si quis autem*, quia cum agatur ad amissionem lucris eis à testatore relictis non debet sufficere unica monitio, sed requiritur bina, & ita sit intelligenda, lex ista partitarum, quod planè procedit in legatis piis juxta, *dist. §. si quis autem* in aliis verò legatoris, executor negligente, sufficeret unica monitio cum transcurso anni à die monitionis factè per iudicem, vel ejus decreto, ut quis privetur commodo sibi à testatore relictò prout voluit gloss. in *dist. authent. de hæred. & falcid. §. si quis autem non implens*, & ibi Bar. & Ang. & tenent communiter Doct. in *authent. hoc amplius, C. de fideicom.* respectu verò devolutionis ad Episcopum propter negligentiam, vel ad alium executores à testatore provilum in tali negligentia juxta id quòd not. Bal. in *authent. licet, C. de Episc. & Cleric.* sufficeret unica monitio, cum transcurso anni, ut in *dist. cap. nos quidem, vel*****

zio, (2) pierden aquella parte (3) que deuen auer en el testamento. Fuera de ende, si alguno dellos fuere hijo del testador: ca este atal non deue perder la su legitima parte, (4) que los fi-

jos deuen auer en los bienes del padre, por razon de la naturaleza: segun diximos en el Titulo de los Testamentos, en la ley que comienza, Religiosa vida.

TI-

vel etiam sine aliqua monitione cum transcurso anni à die scientiæ executoris, ut dixi supra *cod. l. 6.* de quo qualiter procedat in relictis ad non pias causas. Vide per Abb. in *cap. si hæredes, de testam. col. 3. versic. venio ad tertium.*

(2) *Por iuxta.* Et sic videtur quòd requiratur ad hoc ut executor perdat lucrum sibi à testatore relictum, quòd proferatur prius sententia privationis ab officio executionis, contra eum, quòd nullibi, si bene memini, reperitur expressum in iure communi, imò ex sola monitione, cum transcurso anni ipso iure, tam hæres non exequens, seu non adimplens voluntatem testatoris, quam alius legatarius, vel fideicommissarius, seu quicumque qui commodum ex testamento consequitur, cui incumbit tale onus adimplendi voluntatem defuncti perdit tale relictum, ut habetur in *authentic. de hæred. & fals. §. si quis autem non implens*, & *§. in omnibus*, & *§. bis omnibus*, & ibi tenet Azo. in *sum.* & etiam gloss. ibi, & Doctor. communiter in *authentic. hoc amplius, C. de fideicom.* licet Paul. de Cast. ibi *col. 2.* voluit sententiam requiri super tali privatione, quem Jaf. ibi dicit inadvertenter loquutum Bart. etiam post Jacob. de Bellovis. in *authentic. de iurejur. à mori præf. collat. §. vult quòd requiritur sententia*, cum dicit, quòd, aut hæres est inobediens in faciendo aliquid contra voluntatem defuncti, & tunc privatur ipso iure: si verò inobediens sit negligendo implere voluntatem defuncti, tunc non privatur ipso iure, & allegat notat. in *dist. §. si quis autem non implens*, quicquid ergo sit de iure communi in hærede, & cæteris quantum ad executorum tenendum videtur, quòd requiratur sententia super privatione officii propter negligentiam prout, lex ista aperte vult, & lata tali sententia lucrum ex testamento perdet executor ipso iure, prout est magis communis opinio, tene ergo menti legem istam partitarum, nisi forte dicas quòd in hac leg. supplendum sit maximè, ut per hoc dicat maximè, si propter hoc per sententiam sublatis sunt ab officio executionis, cum ut dixi nullibi in iure communi hoc inveniam, sed quia materia est pœnalis, primum magis placet.

(3) *Aquella parte.* Concord. cum *§. si quis autem pro redemptione, versic. si qui autem sacre iustis sunt, de hæred. & fals. Juncto. §. bis omnibus, ubi etiam de hæredes, & aliis, & in authentic. hoc amplius, C. de fideicommissis, ubi vide §. limitation. per Jaf. vide etiam in *cap. si hæredes, de testam.* & adde quòd, ut pœna illius auth. procedat in hærede requiritur, quòd hæreditas sit ab eo adita, ut tenet Bar. in *dist. §. si quis autem non implens, per §. semper igitur*, ibi in devotæ res adeunt, de hæredibus, & falsid. Advertit etiam, quòd hæres minor adversus talem negligentiam restituatur ut hæreditatem non perdat, argum. *l. 3. §. si hæres, ff. de min.* & idem videtur dicendum in hospitali, vel Ecclesia, quia licet subiaceat pœnis illius constitutionis, *authentic. de hæred. & falsid.* ut probat text. & ibi not. Bar. in *dist. authentic. in §. si, in fin.* tamen competet restitutio, sicut minori. Au autem pœna illius auth. procedat in hærede hæredis, si primus hæres deceffit ante moram? Vide per Bart. in *consil. 7.* incipient. factum tale est Andreas quidam ubi distinguere videtur, an primus hæres fuerit nominatim gravatus pœnali gravamine, si non impleret, & tunc pœna non transeat ad hæredem: aut non nominatim, & tunc transeat, cum quo transeat Alex. in *l. fin. C. de hæred. institut.* quòd dictum procedit quando testator speciatim providit de pœna contra hæredem*

non adimplentem: si verò de hoc non fecit aliquam provisionem, sed dimisit in dispositione juris communis. Bar. hoc non decedit, & videtur quòd primo hærede decedente ante moram, hæres substitutus incurrat in pœnam, *dist. authentic. ex regula. dist. l. fin. C. de testam.* quòd hæres hæredis testatoris est hæres, si verò deceffit post moram, tunc videtur, quòd recurrendum sit ad cautionem de qua in *dist. authentic.* & in corpore unde sumitur, & non ad aliam pœnam. Et ex prædictis decides quæstionem si conditor majoriæ gravavit nominatim illum quem primo loco vocavit, ut impleret suum testamentum, sub pœna perditionis majoriæ, & ex ejus constitutione in pœnam non adimplentis devoluta est ad alium majoria, quòd si ille non impleat, non perdet majoriam, & his adde gloss. singularem, & ibi Bar. & alios, in *l. recusare, ff. ad Trebell. Bal. in l. cum alienam, col. 2. C. de legat.*

(4) *Legitima parte.* Adde, *d. aut. hoc amplius*, & in corpore unde illa sumitur, & ex generalitate hujus leg. poteris dicere, quòd ejus dispositio, & dispositio, dict. auth. procedat etiam si negligentia sit in exequendis legatis piis de quo gloss. posuit opiniones contrarias in *cap. sylvester, 11. q. 1.* ubi Archidia. & Domin. tenent contrarium, imò quòd illa authentic. quatenus disponit de excipienda legitima, non procedat in legatis piis, & sic quòd legata pia solvantur integraliter absque deductione legitimæ, & quòd propter talem negligentiam circa legata pia, filius perdat legitimam, tenent etiam Hostien. Joann. And. & Ancharra. ibi, & istam esse communem opinionem attestatur Imol. in *dist. cap. si hæredes, de testam.* contraria tamen opinio imò quòd etiam tali casu filius non perdat legitimam, videtur probabilior ex eo quòd in *dist. authentic.* hoc amplius sit mentio legatæ libertatis quòd est legatum pium, *l. 1. §. si autem, C. de commun. sero. manu.* & ibi Bald. & nihilominus, ibi statuitur quòd legitimam adhuc habeat filius. Item legitimam non dicitur lucrum. Sed quasi debitum, *l. si quis legatum, §. fin.* ubi gloss. notabi. *ff. de fals.* cum ergo, ll. imponant pœnam amissionis lucri hæredi negligenti solvere legata pia, ut in *authentic. de Eccles. tit. §. si qui autem sacre quæ iustis sunt*, non debent extendi ad amissionem legitime, & hanc sententiam tenent Cardin. Abb. Imol. & Barbat. in *dist. cap. si hæredes.* Bald. in *authentic. hoc amplius, C. de fideicom.* Silvest. in *summa, in verbo testamentum, 2. quæst. 10.* Didacus à Segura in *repet. l. 3. §. fin. ff. de liber. & posthum. sol. 7. col. 1.* ex hoc inferens filium cui pater relinquit tertiam, & quintam partem bonorum differentem seu negligentem exequi pœnam annuam patris, ultimam voluntatem amittere quintam partem, non verò tertiam, quæ legitimæ portionis pars est, hanc etiam opinionem sensit gloss. in *dist. cap. si hæredes, in fin.* & istam dicit communem opinionem Joann. Lecirier in *tractat. primogenitura, lib. 3. q. 6.* & sequitur Carolus Molin. in *consuet. Parisiens. tit. 1. §. 8. in gloss. 3. q. 1.* tenet etiam Didacus à Covarruv. in *dist. cap. si hæredes*, ubi respondet ad *cap. licet, de voto*, post Carol. ubi supra, quòd ibi filius propria promissione se astrinxerat ad executionem voti paterni, & ideo sub pœna anathematis etiam Papa jubet suam promissionem adimplere, & quòd alias noverit se regno privandum: cessante verò propria promissione, non processerat ibi Papa ad regni privationem ex non adimplitione voti paterni tantum.

TITULO XI.

Como se puede menguar la Manda, e fasta que quantia; a que dizen en latin, Falcidia, o debitum bonorum subsidium, o Trebellianica.

Conuenible cosa es, e con razón, que el heredero de cada vn ome aya los bienes de aquel a quien deve heredar, o cierta parte dellos. Ca defaguilado seria, de auer nome de heredero, e non le venir ende pro ninguno. (1) E porque acaesce a las vegadas, que los omes esparzen, e derraman todos sus bienes faziendo mandas dellos, de manera, que non finca al heredero aquella parte que deuia auer por derecho. Porende, pues que en el Titulo ante deste diximos de las Mandas, e de los Testamentarios, que las han de pagar. Conuiene que digamos en este, quanto es lo que el heredero puede facer de cada manda, quan-

do non ouiesse aquella parte que deuia auer. E de que cosas puede esto ser fecho. E en qual manera, e en que tiempo.

LEY I.

Quanto es, lo que el heredero puede facer de cada Manda, quando non ouiesse aquella parte que ha de auer: e en que cosas lo puede fazer.

Falcidia es llamada, en latin, la quarta parte de la herencia, que deve auer el heredero extraño, a lo menos, de los bienes del finado, por razon que era escrito en testamento de otro. E porende dezimos, que quando algun ome faza manda de todos sus bienes, de manera, que non dexa al heredero la su parte que deve auer, estonce el heredero puede abaxar, de cada vna de las mandas, (1) la quarta parte della, e retenella para si. E si por auentura, el testador non fiziesse mandas de todos sus bienes, pero menguasselos, de guisa, que el heredero pagando enteramente las mandas, non le fincaria en saluo de la su parte; dezimos, que bien puede abaxar de cada vna de

Ley 1.
7. y 8.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

TITULUS XI. DE FALCIDIA, ET TREBELLIANICA.

(1) Ninguno. Habes hic unam rationem quare fuit introducta falcidia, alias vide per Bart. in L. nemo potest, col. 1. ff. de legat. 1. & adverte quod locum habet falcidia etiam favore hæredis succedentis ab intestato, L. filiusfamilias, ff. ad leg. falcid. Quid autem in legatario, an possit detrahere falcidiam de suo legato alteri legatario? Jacob. Butri. tenuit quod sic si totum fuit legatarius iussus restituere alii legatario, gloss. tamen tenet contrarium in authentic. de hæred. & falcid. §. his igitur, & ibi Bart. gloss. etiam, & ibi Bald. in L. 1. fin. col. C. communia, de legat. vide text. in L. pœnales, ff. si Titio, ff. ad L. falcid. de fideicommissario uniuersali, an detrahatur si hæres non detraxit? Vide per Bart. in dist. §. his igitur, & per Joann. de Imol. & Alex. in L. 1. §. denique, ff. ad Trebell. & Azo. C. eodem, in summa, col. 1.

LEX I.

Hæres extraneus institutus debet habere quartam que dicitur falcidia quando gravatur multis legatis, ita quod excedunt alias tres partes hæreditatis, & refecatur de quolibet legato, ut habeat dictam quartam, si verò hæres institutus sit de descendentibus testatoris habere debet legitimam debitam jure naturæ. Hoc dicit.

(1) De las mandas. Adde, L. 2. C. ad leg. Falc. & L. in quantitate, §. fin. L. Plautius, & L. lineam margaritarum, ff. eod. & non potest detrahere falcidiam in una re tantum, ut not. Azo. C. eod. in summa, col. 2. gloss. in dist. L. 2. & vide per Bart. in L. in quartam, ff. eod. & adde L. 2. in fin. infra eod. quid autem de eo quod detrahatur de legatis, ut legata quæ excedunt patrimonium reducantur ad vires patrimonii? Dic quod illa pars quæ excedit detrahatur de omnibus legatis, tam piis quam non piis ad dictum effectum, licet alias de legatis piis non deducatur falcidia quæ debetur jure institutionis, ut in authentic. similiter, C. eod. & infra eod. L. 4. probatur hoc bene in L. si certarum, §. fin. ff. de testam. mili. & tenet Joann. And. in additio, ad Spec. tit. de testam. §. 1. super verb. quid si legatum, in fin. tenet etiam Alberic. in L. si quis ad declinandam, C. de Episcop. & Cler. Joann. de Imol. Paul. & Alex. in L. si post misionem, ff. ad leg. falc. Bart. in dist. authentic. similiter, di-

cit tamen singulariter Angel. in dist. L. si certarum, §. similes, hoc esse verum, si legata consistunt in quantitatibus, secus si in speciebus consisterent, nam tunc illa quæ sunt in speciebus hæreditariis prestabuntur integra, pro quo bene facit text. in L. fideicommissorum, ff. ut in post. legat. idem tamen Angel. in L. quærebatur, ff. ad leg. falc. per illum text. tenet contrarium, imò quod prorata detrahatur de quolibet legato, siue consistat in quantitate, siue in specie, & ibi responder ad nota. per gloss. L. si verò composita, ff. de testam. mili. quæ dicit non fieri compositionem, neque contributionem cum quædam legata consistant in specie, & quædam in genere: quia dicit se intelligere illam gloss. quando omnia legata sunt intra vires patrimonii, sed quando exhauriunt patrimonium forè in longe pluri, tunc ad compositionem venit per dist. L. quærebatur, Paul. de Cast. fuit in hoc sibi contrarius, ut refert Alex. in dist. L. quærebatur, ubi ipse tenet opinionem Ang. tanquam tutiorem quam etiam dicit tenere Bal. in L. 2. §. 1. ff. de condit. indeb. ubi responder ad dist. L. si fideicommissorum, & idem tenet Bald. in L. 2. ad fin. C. ad leg. falc. & in L. licet, eod. tit. ubi dicit esse ad hoc text. expressum. Adverte etiam, quod pretium seruorum manumissorum ex judicio defuncti deducitur de hæreditate tanquam æs alienum, & per consequens deducitur ante omnia legata, ut in L. si seruus, §. incertum cum L. seq. & L. aris, ff. ad leg. falcid. L. 1. §. in quibusdam, ff. si cui plusquam per leg. falc. sed intelligendum est ne in hoc decipiatis respectu legis falcidiz debite jure institutionis, non verò respectu diminutionis fiende propter defectum patrimonii secundum Bart. in dist. authentic. similiter, & quia est eadem ratio in aliis legatis piis, quæ tamen diminuuntur, ut dixi propter defectum patrimonii quod tamen sub intelligerem, & limitarem quando ageretur de præjudicio legitimæ filiorum debite de jure naturæ, quia illa non debet minui etiam propter libertates legatis seruis, ut not. gloss. in L. papinianus, §. quarta, ff. de inofficis. testam. cessante verò legitima tunc etiam propter defectum patrimonii non debent minui legata talia libertatis, sed deducuntur ut æs alienum, ut probat text. apertus in dist. §. in quibusdam, nota etiam quod legatum dotis factum filie per patrem ante omnia alia legata deducitur, tanquam æs alienum, & sic aliis legatis præjudicat Bart. notabiliter in L. 2. §. si sponsa, ff. de privileg. cre-

de las mandas, aquello que de mas mandare, (2) e retenerla para sí, falla que aya su derecho. E este abaxamiento se deve fazer de cada manda, segun fuere la quantia dellas. Mas si los herederos fuessen de los que descienden, o suben por la línea derecha, del fazedor del testamento, entonces deuen aver la su parte legitima; (3) a que llaman, en latin, debitum juræ naturæ: así como diximos de futo, en el Titulo, de los que pueden fazer testamento, en la ley que comienza, Religiosa vida. Otrofi dezimos, que el heredero puede sacar su parte, así como diximos, de todas las mandas, o donaciones, (4) que los testadores fazen por razon de su muerte.

En que manera se deuen menguar las Mandas.

LA manera en que los herederos deuen baxar de las mandas por la su parte legítima, a que llaman en latin, Falcidia, es esta. (1) Que primeramente deuen pagar todas las debdas (2) que deue el defunto, tambien las que deue a aquel que establecio por su heredero, como a otros qualesquier, a quien las deuiesse. Fuera ende, si el testador dixesse señaladamente en su testamento, que el debdo que deuia a aquel que establecio por su heredero, que non queria que se sacasse (3) de las mandas, nin se entregasse del. Otrofi, deue sacar en ante todas las despenas, (4) que fuessen fechas por razon de la muert-

Ley 1.
7. y 8.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

creditor. Bal. novell. in tractat. de dote, fol. 34. col. 3. versic. 1. privilegium, de legato autem alimentorum, vel usufructus, seu in annos singulos, quomodo defalcetur. Vide L. cum Titio, & L. hereditatum, ff. ad leg. falcid. (2) Demas. Adde d. L. in quantitate, §. fin. ff. eodem, & institut. eod. §. fin.

(3) Su parte legitima. Satis apertè probatur hic filium, vel patrem non posse detrahere duas quartas debitam, scilicet, jure naturæ, & aliam debitam jure institutionis, quòd patet ex dictione, mas, quæ latine, sed, adversatur in jure, & in facto, L. 2. ff. si quis in jus vocat. non jure, gloss. & Bart. in L. qui usufructum, ff. de verb. oblig. & in L. pratoria, §. 1. ff. de prator. stipulat. habebit ergo filius legitimam debitam jure naturæ tantum, ut hic vides, & non quartam falcidiam debitam jure institutionis, licet ei locus esset eo quòd hæreditas onerata esset legatis puris, vel conditionalibus, vel in diem, & hujus sententiæ fuit Azo. in summa, authentic. de hered. & falcid. col. 2. versic. hic autem queri potest. ubi querit, an alicui plures falcidiæ competere possint, ut si filius fuerit institutus, & in totum restituere rogatus, an quartam trebellianicam, & jure naturæ debitam possit habere, vel si fuerit legatus operatus, an quartam jure naturæ, & jure institutionis habeat, vel si fuerit arrogatus, an quartam ex constitutione Divi Pii, & jure naturæ, & trebellianicam possit petere? Et respondet satis se putare in omnibus casibus hujusmodi unam quartam sufficere, arg. §. si quis autem non implens, in eod. authentic. & L. papinianus, §. penult. ff. de inoffic. testam. nisi in casu, quando rogatus esset filius, de restituenda hæreditate sub conditione, vel in diem: nam statim potest recipere debitum bonorum subsidium, sed adveniente die, potest habere quartam trebellianicam, ut C. ad trebellian. L. jubemus, & ista est communis opinio, & quæ practicatur in judiciis, & in scholis, secundum Ang. in L. cobaredi, §. cum filia, ff. de vulg. & pupil. & plene tradit Alexand. in L. in ratione, §. quod vulgo, §. 6. col. ff. ad leg. falcid. & consil. 142. incipien. circa primam dubitationem, in 2. vol. & in 2. dubio. Jason in authentic. res quæ, C. communia, de legat. col. 3. & in authentic. novissima, C. de inoffic. testam. num. 39. & in L. filium, num. 8. C. famil. heredit. Decius consil. 55. num. 8. & consil. 228. col. fin. & consil. 419. col. 1. idem etiam esset in ascendentibus à liberis gravatis, de restituenda hæreditate sub conditione, vel in diem, tenent Ang. & Cuma. in L. si à milite, §. fin. ff. de testam. milit. ubi Bal. de hoc dubitavit, & opinionem Ang. & Cuma. sequuntur dicentes eam esse communem Joann. Crotus in L. qui Roma, §. duo fratres, col. 22. ff. de verbor. oblig. & Aimond. Sab. in consil. 110. quamvis Alex. contrarium tenuerit, in d. §. quod vulgo, col. 7. An autem de isto jure partitarum, & legum fori, & Tauri procedat hodie istud de trebellianica, quando filius, vel pater fuit gravatus de restituenda hæreditate, sub conditione, vel in diem? Vi-

de quòd dixi in L. 12. in gloss. fin. tit. 5. supra ead. part. & quòd dixi supra non posse detrahi legitimam, scilicet, debitam jure naturæ, & falcidiam debitam jure institutionis, etiam quando legata erant conditionalia, vel in diem, tenet Fulgo. in L. quamquam, C. ad L. falcid. & istam partem tenet Alex. in d. §. quod vulgo, col. 7. versic. potest etiam ex prædictis dubitari, ubi vult in hoc esse diversitatem inter falcidiam, & trebellianicam, quamvis Bal. in d. L. quamquam, voluerit contrarium. An autem in casu, quo filius potest deducere duas quartas, possit adhiberi remedium quòd unam tantum detrahat? Vide per Alexand. in L. si debitor, ff. ad leg. falcid. ubi tradit quòd sic, videlicet ut pater prohibeat trebellianicam deduci, & jubeat compensari eam cum legitima, vide ibi per eum quam plures ad hoc allegantem. Adverte etiam quòd in casu, quo deducendæ essent duæ quartæ detrahetur prius de universo legitima debita jure naturæ, & postea de residuo trebellianica, ita vult gloss. in cap. raynaldus super verbo medietatem, & super verbo licet ipsas non expresserit, de testam. & tenet Bal. in d. authentic. de hered. & falcid. §. si quis autem non implens.

(4) Donaciones. Habet enim locum falcidia non solum in legatis, & fideicommissis: sed etiam in donationibus causa mortis, L. si quis quadringenta, ff. ad leg. falcid. & etiam in donationibus factis inter vivos, ita tamen si morte confirmantur, L. in donationibus, C. eod. & L. antepen. C. de donation. inter vir, & uxor. habet etiam locum in mortis causa capionibus, in d. L. si quis quadringenta, & tenet Azo. C. eod. in summa, col. 1. versic. locum habet falcidia.

L E X II.

Antequam detrahat falcidia, deducitur de bonis defuncti æs alienum etiam ipsi hæredi debitum: nisi testator prohibuerit deduci quòd debet heredi, deducuntur etiam expensæ funeris, & inventarii, & instrumenti testamenti. Item non detrahitur falcidia de pecunia relicta ad emendos servos alienos, & manumittendos nisi in eo quòd excedat pretium emptionis, ex legato tamen quo quis gravatur, ut proprium servum manumittat detrahitur falcidia, de cæteris verò rebus detrahitur in eisdem rebus si divisionem recipiant alias in extimatione, neque potest hæres eligere falcidiam in una re alii legata, nisi de legatarii consensu. Hoc dicit.

(1) Es esta. Prosequitur dicta Azo. C. ad leg. falcid. in summa, col. 2. versic. sic autem ponitur.

(2) Las debdas. Adde, L. qui fundum, §. si quis heredem, ff. eod. C. eod. in L. irritum, & L. in imponenda.

(3) Non queria que se sacasse. Adde, L. si debitor, ff. eod.

(4) Las despenas. Impensa funeris omnino deducitur: quia necessaria est, ut hic, & intellige, ut habetur in L. 1. §. fin. ff. eod. & L. 2. & in §. cum autem, instit. eod. tit. ubi vide, quid si monumentum sit sumptuosum, quòd testator jussit fieri, an detrahetur falcidia de superfluo, ultra necessitatem secundum qualitatem personæ defuncti: nam Ang. in d. §. fin. & in L. hereditas, §. 1. in princ. ff. de

muerte del defuncto; e aun deve facar en ante, las despenfas que fizieren en los escritos del testamento, e en los memoriales (5) de los bienes del defuncto. Otroii, deuen ante facar los dineros que el testador mandasse, para comprar los sieruos que mandasse franquear. Pero en esto y a departimiento: ca si el testador mandasse a alguno dineros, por que franqueasse su sieruo mismo; (6) de tal manda como esta bien puede

facar la parte que es llamada, Falcidia. Mas si mandasse dar los dineros a algun ome, a quien mandasse comprar sieruo de otri; si todos los dineros entrassen en la compra del sieruo, non se puede porende facar la Falcidia; mas si sobrasen dineros de la compra, bien se puede ende facar: (7) e de todo lo al que fuere, puede el heredero facar la su parte legitima, en esta manera; que si aquella cosa de que fue fecha la man-

de petition. hered. tenet quod cum hoc tendat ad ornatum Ecclesie, dicitur relicum ad pias causas, & sic indistincte cessabit falcidia, Joann. de Imol. tamen ibi tenet contrarium, quia non videtur proprie respicere piam causam, quatenus expenditur ultra necessitatem, sed potius tendit ad vanam gloriam, & solatium vivorum, & memoriam defuncti. Alex. ibi transit cum Ang. post Rapha. & Paul. de Cast. cum limitatione tamen quod hoc tendat ad ornatum Ecclesie: quia relicta ad ornatum Ecclesiarum enumerantur inter legata pia, ut tradit idem Alex. in L. 1. §. ad municipium, ff. eod. Si ergo, secundum qualitatem defuncti dedecus esset sepeliri in terra impensa necessaria reputabitur constructio monumenti ad sepeliendum eum, dum tamen talis impensa sit decens statui suo, ut declarat Joan. de Imol. in dist. §. de impensa, seu final. ff. eod. & Ang. Arct. in §. fin. instit. eod. quid autem de expensis, quæ sunt in exquisitis prælati mortui, an sit solvendæ de dignitate, vel de bonis prælati mortui, vel ejus hæredum? Vide per Abb. in cap. ut præterita, de electio. ubi refert se in hoc non vidisse auctoritatem Doctoris antiqui, & quod Cardin. ibi brevissimè dixit se credere quod sint sciendæ ex bonis prælaturæ: quia procedunt ad negotium electionis, ut in cap. bona, 2. de electio. Abb. verò ibi referens se ad disputationem suam, quæ incipit Sempronius, concludit, quod expensæ concernentes remedium seu solatium animæ defuncti, fieri debent ex bonis prælaturæ, quantumcunque prælatus habuerit proprium per argumentum optimum, in cap. ad apostolica, de donati. & in cap. bona rei, 12. quest. 2. & in cap. ubi periculum de electio. lib. 6. expensæ verò, quæ sunt ad consolationem, & pompam vivorum, ut magnus apparatus funerum in vestibus, & aliis similibus, istæ non sint deducendæ ex bonis prælaturæ, videas ibi per eum, & plenè in dicta sua disputatione. Quid autem si Papa det Clerico licentiam testandi de his, quæ habuit ex titulis suorum beneficiorum, ad quem spectet impensa funeris tunc, vide per Decium in hoc consulente, consil. 157. incipit quaritur, de expensis funeralium Reverendissimi Cardinalis Tributii, & quatenus ibi tradit, quod translatio bonorum videtur facta cum oneribus suis. Adde ad allegata ibi per eum, L. 2. §. si quid, ff. de hered. vel actio. vendi. quæ magis in terminis facere videtur, quæ autem dicatur impensæ funeris (seu per rationem de la morte, ut in ista lex dicitur) dic quod quidquid in hoc fuerit erogatum antequam corpus sepeliatur, L. at si quis, §. funeris causa, & L. funeris sumptus, ff. de religiof. & sumpt. fune. optima, L. 12. tit. 13. part. 1. ex quo inferitur prout inferit Michael de Cifuentes in L. 30. in ordina. Tauri, quod impensa facta in pullatione campanarum, & in recommendatione Clericorum, & in ductione corporis ad Ecclesiam sepulturæ, & in apertura sepulturæ, & in Missis, cera, & oblationibus, quæ offeruntur, & in vestibus luctuosis, dicitur impensa funeris. Allegat gloss. nota. & ibi Angel. in L. si ex re, §. fin. ff. de stipul. servor. Cætera verò quæ expenduntur sepulto jam corpore, non dicuntur impensa funeris, nisi in casu: cum corpus sepeliatur de nocte, & postea die sequenti antequam divertatur ad extraneos actus efficiantur obsequia: nam etiam tunc dicitur impensa funeris, secundum Cardin. in clement. dudum, in §. verum, 4. quest. de sepulturis, L. tamen istam, & similes, scilicet quod impen-

sa funeris deducatur, ut æs alienum, ut hic, & in d. L. in imponenda, & d. §. fin. cum L. sequent. & L. impensa, ff. de religiof. & sumpt. funer. & L. fin. §. in computatione, C. de jur. deliber. limitabis ubi tractaretur de legitima filiorum, vel ascendentium: nam tunc detrahitur talis expensa de quinto, vel tertio bonorum, & non de tota hereditate, ut cavetur, in d. L. 30. & in L. 6. in ordina. Tauri, & quod supra retuli de vestibus luctuosis, quod reputentur impensa funeris, ex gloss. & Angel. in d. L. si ex re, §. fin. confert, secundum Ang. ibi quod vestimenta vidua tradita uxori tempore funeris, & luctus mariti impudentur hæredi, & non in summa dotis, limita, & intellige, secundum Joan. de Imol. in d. §. fin. d. L. si ex re, quando tales vestes essent vilis pretii, & deputatæ ad usum quotidianum: secus fortè secundum eum si essent vestes festivæ, & magni valoris: quia tunc videtur potius tradita dicta vestis, ut serveat honorem mariti, quamdiu sit vidua, quam videatur donata, arg. L. si ut certo, §. interdum, ff. commodat. & ideo si tunc mulier nuberet. hæres posset, secundum eum, tales vestes pretiosas repetere, quod tamen intelligit nisi alia esset consuetudo regionis: nam illa esset servanda, arg. L. minime, ff. de legi. Vitalis etiam in suo tractatu clausularum, fol. 332. cum sequent. adducit in ista q. Bald. in margarita. Inno. super parte maritus, & Ludo. Roman. in authentic. ex testament. C. de collat. & videtur se reducere quod, aut hæredes tenentur ad alimenta: quia dos consistebat in mobilibus, vel uxor mansit prægnans, & tunc tenentur hæredes uxori ad vestimenta lugubria, aut non tenentur ad alimenta, & tunc neque tenebantur ad istas vestes: si tamen ei data fuerunt, & sunt viles, efficiuntur uxoris: si verò sunt magni valoris, videntur traditæ ad usum, non animo donandi, unde si transeat uxor ad secunda vota, possunt repeti ab ea, quæ omnia intelligit, nisi aliter se habeat consuetudo: quia illa esse servanda: & quod istas vestes nigras uxor secundo nubens reddere debeat, adde Bal. §. vol. consil. in consil. 478. incipit quedam sunt res, ubi etiam ponit hæc verba quoad pannos nigros viduales debet distinguere qualitas personarum: nam sicut uxor debet habere alimenta, ita etiam indumenta, unde absque viduali veste non potest honeste transire, debet fieri expensis viri, ut notatur in L. sicut, de oper. libertor. & ita servat consuetudo, tamen, si postea deponit luctum, & habitum vidualem, reddat vestes quas recepit, & contemnit, arg. ff. solut. matr. L. in bis, §. 1. mulier verò quæ non vult, indui de nigro, non propterea est infamis, ut C. de infami. L. decreto.

(5) *En los memoriales.* Adde, L. fin. §. in computatione, C. de jur. deliber. deducitur etiam quod impenditur in venditione bonorum pro debitis exolvendis, ut ff. eod. L. quantitas.

(6) *Su sieruo mismo.* Adde, L. generaliter, §. si quis alienum, & §. si cui, & L. decem, ff. de fideicommiss. liber. & L. sed si non servus, ff. ad leg. Falcid.

(7) *Ende facar.* Detrahitur ergo falcidia, si ea detracta quod superest, sufficit ad alienum servum redimendum, ut in iuribus in præcedenti gloss. allegat. quid autem de pretio servi testatoris, vel hæredis, quem testator jubet manumitti? Vide in L. si servus, cum li. sequent. & L. aris alicui, ff. eodem.

manda, fuere atal, que se pueda partir sin daño, e sin mal estança della, deue el heredero tomar della su parte; (8) mas si fuesse cosa que se non pudieffe partir, así como sieruo, o cauallo, o libro, o otra cosa semejante, estonce deuenla apreciar, (9) e del precio della deue tomar el heredero la su parte. E si el heredero quisieffe tomar su parte entera en vna cosa (10) apartadamente, que fuesse mandada a otro, non lo puede fazer; si non fuere con plazer de aquel a quien fue mandada.

L E Y III.

Que tiempo deue ser catado, para poder menguar las Mandas, en razon de sacar el heredero la su parte legitima.

LA quantia de los bienes del defunto deue ser catada, e asmada, en el tiempo que el finno, (1) porque segun lo que por estonce era, deue el heredero sacar la su parte. E si despues se menguo, o se crescio, (2) el daño, o el pro della pertenesce al heredero, e non a aquellos que deuen auer las mandas. E esto seria, como si el testador ouieffe en valia cient marauedis quando finasse, e los bienes en que los ouieffe fuesse en ganados, así como en vacas, o en ouejas, o cabras, o otros ganados. Ca, si quando murieffe el testador valieffen cient marauedis los ganados, e non mas, e despues pa-

Partida VI.

riessen, o esquilmasen dellos otros frutos, así como queso, e lana, de guifa, que los fijos, e los esquilmos valieffen otros cient marauedis, o mas; por todo esto, aura el heredero todo el esquilmo de los ganados, e la quarta parte de los cient marauedis, que valian los bienes del testador quando fino. Otrofi dezimos, que si se menguassen despues de los bienes del finado la quarta parte dellos, con todo esto auran las mandas cumplidamente, aquellos a quien fueron mandadas; e el heredero perdera la su parte, de todo aquello que menguare ende. Ca derecho es, pues que a el pertenesce el pro del acrescentamiento de la herencia, que otrofi sufra el daño, (3) quando y acaciere despues de la muerte del testador.

L E Y III.

Quales Mandas non deuen ser menguadas por razon de Falcidia.

Sacar pueden los herederos, de las mandas, la su quarta parte legitima, a que llaman en latin, Falcidia, así como de suyo mostramos. Empero mandas y a de tal natura, de que la non podrian sacar: e son estas; así como de las cosas, que dexa el fazedor del testamento a Eglefia, (1) o a otro lugar religioso, o a Hospital, o a pobres, o para quitar los capriuos, o en alguna otra manera que fuisse obra

Ley 1.
7. y 8.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

Ley 1.
7. y 8.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

(8) *Suparte. Adde, L. Plautius, & leg. lineam margaritarum, ff. eodem, & C. eod. leg. error. & leg. 2. & leg. final.*

(9) *Apreciar. Et æstimatione facta denuntiabit hæres legatario, ut partem æstimationis inferat, ut subjicit, quòd si non inferat, utetur aduersus eum doli exceptione. L. 1. §. si usufructus, & leg. si it qui, §. si, ff. ad leg. falcid.*

(10) *En vna cosa. Prosequitur dicta Azor. C. eod. in summa, col. 2. versic. & pro hoc solvitur questio, non enim potest hæres inuitis legatariis in una re detrahere falcidiam, ut probatur in L. Plautius, ff. eod. & adde quæ dixi in leg. 1. supra eod. in gloss. 1.*

L E X III.

Quantitas hæreditatis in computatione falcidie inspicitur tempore mortis testatoris: nec quòd postea accrevit auferat hæredi falcidiam: nec quòd diminuitur eum exonerat à legatorum præstatione. Hoc dicit. H. buit ortum à §. quantitas, instit. ad leg. falcid. & à L. in quantitate, ff. ad leg. falcid.

(1) *Fino. Adde, L. in quantitate, in princip. ff. ad leg. falcid. & institut. eod. §. pen.*

(2) *Ofc. crescio. Adde, L. in ratione, in princip. ff. eod. ubi vide Ang. & Alex. limitantem hoc quatuor modis, & per Paulum de Cast. limitantem etiam nisi diminutio, vel augmentum contingens post mortem testatoris sumplisset originem in vita testatoris quia tunc videtur contigisse in vita, L. Paulus, ff. eod. & vide ibi per Alexand. per quem etiam vide, quid in trebellianica, & quid etiam in legitima debita de jure naturæ, & per Paul. de Cast. ibidem, & in L. in quantitate, in princip. eod. tit. Vide etiam ibi per Paul. & Alex. an ista. 1. procedat etiam hodie factò inventario, & per Bar. & Alex. in dist. L. in ratione, §. diligenter, & adde etiam leg. cum quo, ff. ad leg. falcid.*

(3) *El daño. Adde, L. secundum naturam, ff. de reg. jur.*

L E X IIII.

Non detrahitur falcidia de relictis Ecclesie, Hospitali, & loco Religioso, aut pauperibus, seu in redemp-

tione captivorum, vel alias pias causas, secus in legitima debita jure naturæ, nec etiam extraneus hæres, de militare testamento jure militari factò. Hoc dicit. Concord. cum hac L. si quis ad declinandam, C. de Episcop. & Cleric. & cap. si pater, de testam. lib. 6.

(1) *A Eglefia. Adde, cap. Pontifices, 12. q. 3. sive igitur relinquatur Ecclesie simpliciter, sive Ecclesie, & ad piam causam, sive ad piam causam tantum, cessat falcidia, ut hic, & in authentic. similiter, C. ad leg. falcid. & in corpore, unde sumitur, & sic corrigitur, L. 1. §. ad municipium, ff. ad leg. falcid. quatenus dicit, quòd habet locum falcidia etiam in his, quæ Deo relinquuntur, & ista erit magis communis opinio quam etiam tenebat Azor. C. eod. in summa, col. fin. cum finaliter dicit melius est favore Clericorum, ut dicamus correctum. Sed quid si una Ecclesia, vel alia pia causa esset instituta hæres, & gravetur legatis relictis alteri Ecclesie, vel piæ causæ, an tunc etiam cesset falcidia? Dinus tenuit quòd tunc competat falcidia, ex eo quia privilegiatus non potest uti privilegio contra pariter privilegiatum, per id quòd habetur in authentic. de sanctissim. Episcop. §. sed hoc presentis, ubi etiam hoc tenet Angel. & idem voluit Abba. in cap. in presentia, de probat. 12. col. & Salic. in authentic. qui rem, C. de sacrosanct. Ecclesi. qui dicit ita tenere Doctores in d. authentic. similiter, & pro ista opinione secundum Alex. in d. §. ad municipium beneficit. L. sed & mittit, in princip. in versic. nisi fortassis, ff. de excusatio. tuto. ubi si privilegiatus fundat se in jure communi potest illo uti contra pariter privilegiatum, quem text. ad hoc notat ibi Bald. post Jacob. de Aren. Lud. tamen Roma. in repetitione authenticæ, similiter in 40. speciali ad pias causas, & in L. Marcellus, §. res quæ, ff. ad trebellian. tenet contrarium ex eo. quia pia causa instituta non fundat se in jure speciali, sed in jure communi, secundum quòd hæres debet detrahere falcidiam de legatis: sed pia causa legataria fundat se in privilegio speciali, ideo debet preferri, L. fin. ff. ex quib. caus. major. & respondet ad §. sed hoc pra-*

obra de piedad. (2) Ca, de tales mandas como estas, nin de las otras semejantes dellas,

non deve el heredero retener ninguna cosa para si, por razon de falcidia; (3) ante deuen

presenti, quod sibi utraque causa reperiebatur in specie privilegiata, & istam opinionem dicit Alex. ubi supra magis sibi placere in puncto juris, per d. L. fin. & nota per Bar. in d. authentic. quas actiones, C. de sacrosanct. Eccles. ibique responder ad dist. L. sed, & milites, quod ibi non competebar privilegium, contra excofationes juris communis, & subdit, quod in practica durum esset obtinere contra auctoritates predictorum Doctorum. tenentium, tunc falcidiam posse detrahi, & certè non est recedendum ab opinione predictorum, que est communis, ut tradit Deci. in dist. cap. in presentia, num. 51. & quia privilegiatus in specie non utitur privilegio contra alium privilegiatum in genere propter similitudinem ejus qualitatem, nisi quando privilegiatus in genere certat de lucro, & alter de damno vitando, ut est in casu d. L. fin. ut latius prosequitur Decius ubi supr. post Bald. in authentic. perpetua, C. de sacrosanct. Eccles. & quia secundum Angel. in dist. §. sed hac presentia, rationes quare cessat falcidia in relictis ad piam causam, cessant quando pia causa est instituta.

(2) De piedad. Et tale legatum pium detrahetur, ut res alienum de hereditate, L. ejus, & leg. aris alieni, ff. ad leg. falcid. gloss. in dist. authentic. similiter, Doctor. communiter in L. ex affe. ff. ad leg. falcid. volentes, quod legata sint quedam pia, quedam non pia, de non piis, non detrahetur falcidia, pro piis, text. not. in L. si post missionem, ff. eod. si tamen eidem relinquatur unum legatum ad pias causas, & aliud ad non pias causas: tunc delegato non pio detrahetur falcidia pro utroque, secundum Angel. in L. sed si non servus, §. 1. in princip. per illum text. ff. eod. & sequuntur Joann. de Imol. Paul. & Alex. ibidem, sub L. si servus, eod. tit. Paul. in L. si post missionem, ff. eod. & Bart. in authentic. sed in ea, C. eod. & habes hic quod relictum Ecclesie, vel Hospitali, vel in usus pauperum, vel redemptionem captivorum, dicitur relictum ad pias causas, & adde Spec. tit. de instrument. editio. §. nunc verò aliqua, versic. & scias 2. ubi vide quod inter relictum ad pias causas, idem esset si relinquatur pro redemptione marorum, & pro custodia terræ, quia custodiuntur orphanam, & miserabiles, qui sunt intus. Item relictum ad instructionem pontium, & viarum, dicitur ad pias causas, gloss. & ibi not. Nicol. de Neapol. in L. 1. §. ad municipium, ff. ad leg. falcid. quod intellige secundum Spec. in dist. versic. & scias 2. si necessitas imminet, non aliter per L. de instructionem, C. de sacrosanct. Eccles. cum aliis ibi allegatis, sic ergo limitabis que dicit Paul. de Cistr. in L. pater filium, col. 2. ff. de inoffic. testam. cum dixit, quod illa solum fortuantur privilegia piæ causæ quæ in jure reperiuntur specificata: unde secundum eum legatum ad redemptionem viæ, vel pontium, vel marorum, non dicitur pium: & isto etiam modo limita, & intellige quod hic dicitur de redemptione captivorum: nam debet intelligi, ut redimantur captivi egentes: si enim ipsi habeant facultates, quibus se redimant, non dicitur relictum pium: ut etiam in terminis tradit Bald. novell. in tract. de dote, fol. 7. col. 3. & vide Specul. ubi supr. de relictis, ut pingatur imago beatæ Virginis Mariæ, vel alterius sancti, quod dicitur, quod pium, etiam tenet Angel. in dist. §. ad municipium, ubi etiam Alex. & ut dicit Bald. in dist. auth. similiter, omne propter quod anima testatoris sublevarur, vel anima cuiuscumque catholici, vel animarum corpus carcerari, etiam pro maleficio dicitur relictum, ad pias causas, juxta notat. in L. si quis testis, ff. de leg. 2. bonus text. in authentic. ut cum de appell. cognos. §. si quis de predictis, ibi, eorum animæ piissimæ subleventur, Bal. tamen in authentic. contra rogatus, C. ad trebellian. vult contrarium in carceratis pro maleficio, quia non sunt digni secundum eum

misericordia, qui delinquentur, sed soli innocentes. Primum tamen dictum videtur verius, & tenuit gloss. in cap. sacrorum 12. q. 2. dum dicit, quod dispositio illius, cap. & leg. sancimus, C. de sacrosanct. Eccles. dicens quod res Ecclesie possunt alienari in redemptionem captivorum, militat etiam in carceratis pro maleficio, alleg. text. in cap. si res aliena. 14. q. 6. & cap. 1. & cap. res 14. quast. 5. ubi habetur, quod non est in humanum bene facere etiam his, qui delinquentur, alleg. etiam, cap. non satis, 81. dist. ibi cum dicit, sed plus illis, qui sine culpa, & illam glossam sequuntur Joannes de Imol. & Alexand. in L. quamvis, ff. solut. matrim. & intellige de carceratis pauperibus, ut supra tetigi post Specul. & adde Ang. in tract. maleficio, in parte qui Judex dictum Cajum carcerari iussit. Adde etiam quod pia causa est maritate virgines, ut tradit, Bal. in authentic. nisi rogati, C. ad trebell. & vide per Bal. novel. ubi supra, & intellige de pauperibus congruam dotem non habentibus, ut tradit Bal. novel. ibi quem vide. Item an relictum pro male ablati dicitur pium, vide per Specul. ubi supra, & ibi per Joann. And. in addit. col. mibi 29. & 30. & ibi vide quid si male ablata non ascendunt ad quantitatem legati, an quod superest convertatur in alios pios usus, qui tenet quod sic. Item dicitur relictum ad pias causas, si relinquatur pro alimentis etiam consanguineo pauperi, gloss. in L. illud, C. de sacrosanct. Eccles. per Bar. in L. alio, ff. de alim. & cibar. legat. col. 2. & non ex verbis testatoris judicandum est sit pium, vel ne: sed ex qualitate causæ, ut dicit Alber. in L. nulli, col. pen. C. de Episcop. & Cleric. Bal. in dist. authentic. similiter, non enim potest assertio testatoris veritatem immutare, L. qui testamentum, ff. de probat. leg. si forte, ff. de cast. pecul. & arg. leg. fin. ff. de exerci.

(3) De falcidia. Quid de trebellianica? Gloss. in cap. si pater, de testam. lib. 6. in verb. trebellianica, tenet quod detrahetur etiam de fideicommissio, & idem tenent ibi Archid. & Joann. And. & tenent alii plerique Doctor. de quibus per Alex. in L. marcellus, in princ. col. 3. & 4. ff. ad trebel. Bar. tamen in dist. leg. Marcellus, tenet contrarium, imò quod in trebellianica, sit idem quod in falcidia, ubi Alex. & Jas. attestantur istam esse communem opin. quam etiam similiter dicit communem Socin. cons. 116. col. fin. 1. vol. ubi tradit multos qui istam opinionem tenuerunt, quam communem opinionem, limita quando pia causa fuit instituta, & de restituendo gravata, ut etiam dixi in falcidia supra ea, leg. in gloss. licet Alex. in dist. L. Marcellus, voluit contrarium in ista limitatione, & advertit quod licet primus substitutus non sit privilegiatus, si tamen ille gravetur etiam de restituendo pauperibus, vel aliæ piæ causæ hæres trebellianicam non detrahet, etiam à primo substituto non privilegiato: quia debet inspicere persona pauperum, vel causa pia: in quos ultimo devenire debet, qui sunt privilegiati, ita tenet Ludov. Roman. in dist. L. Marcellus, §. quod autem, & dicit se ita consuluisse, & est in ejus consiliis, consil. 206. licet ex communi conclusione, in fin. ubi dicit, istud esse verum, quando erat certum relictum esse perventurum ad piam causam, secus si erat incertum, ut quia esset gravatus restituere piæ causæ sub conditione, si sine liberis decederet, & istud etiam tenet Alex. 3. vol. consil. 20. ad fin. incipit ponderatis his que in themate. & in L. eum dotem, ff. ad leg. falcid. ubi sub limita, limitationem Roman. s. ut interim locus sit detractioni falcidiæ, sed debebit hæres cavere, quod eveniente conditione restituet quod detrahit, arg. l. in L. falcidia non habetur, ff. eod. juncta, leg. 1. in princ. cum similibus, ff. ut legato. nomi. cavea. ista tamen sub limi-

ser dadas cumplidamente, así como el testador las mando. Fuera ende, si el heredero fuere de los que descienden, o suben por línea derecha, del testador. Ca estos atales en todas guisas deuen auer la su parte legitima, (4) e non gela pueden embargar, por tales mandas como sobredichas son, nin por otra manera (5) ninguna. Fuera ende, si el heredero fiziese tal yerro, porque el testador le ouiese desheredado con derecho. Otrosi dezimos, que quando estuuiere algun Cauallero (6) en hueste, en seruicio del Rey, o en seruicio comunalmente de la tierra, si fiziese manda, en que dexase mandas a otro, e estableciesse por su heredero a alguno, que non fuere de los que descendiesen, o subiesen por la línea derecha del mismo, tal heredero como este non deue sacar de las mandas, que el Cauallero fiziese en tal lugar, ninguna cosa; maguer non ouiese de otra parte, de que pudiese auer la su parte legitima. E esto es, porque los Caualleros, de mientra que estan en hueste, (7) han este priuilegio, e otras mayorias, mas que los otros omes, así como se muestran en las leyes deste nuestro libro; porque son puestos para amparar el pro comunal de la tierra.

Partida VI.

tatio Alex. non caret aliquo scrupulo, nam Bald. in *confil. suo incipit in questione*, quæ vertitur inter Scholam S. Marie, consuluit contrarium quem refert Socin. *confil. 8. 1. vol. in 2. dubio* testator enim in casu Bald. instituerat filios, & præcedenti sine liberis, substituit superstitem, & si uterque moreretur sine liberis, substituit pauperes Christi: concludit quod evenienti casu quod primus decedat sine liberis, superstite altero, & decedente similiter sine liberis postea altero, pia causa non habet de portione primi, nisi dimidiam, detracta scilicet legitima, & trebellianica, quæ devenerunt ad fratrem superstitem, ut hæredem fratris: non ut fideicommissarium patris testatoris, j. ejus hæres, non restituit illam dimidiam piæ causæ, cum enim semel dicta legitima, & trebellianica à fideicommissio exempta sit, rursus in fideicommissum non incidit, arg. *L. solita providentia, C. de remissio pignor.* dicit tamen Socin. ubi supra, quod si talis casus occurreret satis dubitaret, idem tamen Socin. *conf. 144. ejusdem, 1. vol.* incipit *diligenter considerata, col. fin.* videtur adhærere dicto Bald. in *diff. confil.* dicit enim quod quando restituitur est fenda mediate, & commutabiliter, sub aliqua conditione: tunc à primo fideicommissario, potest deduci trebellianica, quæ deducta rursus non incidit in fideicommissum, arg. *diff. L. solita, & alleg. Bald. in d. confil.* & quod idem voluerunt Rom. ubi supra, & Joan. de Monte Sperelo, in *d. authentic. finiliter*, & quod ita sapius vidit consultum per doctissimos Viros, ego ad hæredem dictis Alex. dum vult, quod mediante cautione pia causa in hoc juvabitur.

(4) *Legitima.* Debita jure naturæ, hoc enim per nullam falcidiam minuitur, ut hic, & in *L. scimus, C. de inefficis. testament.*

(5) *Manera.* Adde, *L. 11. tit. 4. supra ead. part.*

(6) *Cauallero.* Adde, *L. si post missionem, & leg. ad veterani, & leg. si miles, ff. ad leg. falcid. & C. eod. L. in testament.* ubi gloss. dixit idem in trebellianica, &

LEY V.

Como, si el heredero da alguna cosa ascondidamente, por mandado del testador, a ome que la non pedia auer de derecho, non puede despues sacar della Falcidia.

Personas ciertas son, a quien defienden las leyes deste nuestro libro que les non puedan dexar los omes mandas, nin otras cosas, en sus testamentos, así como diximos de sulo en el Titulo de los Herederos. E porque acaesce a las vegadas, que los fazedores de los testamentos ruegan ascondidamente a los herederos, que den alguna cosa a tales personas; por ende mandamos, que los herederos non sean tenudos de los obedecer en esto. E si contra esto fizieren, pierdan (1) por ende la su parte, que es llamada Falcidia, de manera que la non puedan sacar de las mandas; e si la han facada, que la den a la Camara del Rey. Fuera ende, si el heredero fuere fijo, o nieto, o seruo, (2) del fazedor del testamento. Ca estos herederos atales non la deuen perder (3) por tal razon: porque ellos estan en poder del, e son tenudos de caber su ruego, (4) e de obedecer su mandado.

LEY VI.

Por quales razones, e de que cosas, non puede sacar Falcidia el heredero.

Maliciosamente cancelando el heredero el testamento, o las mandas, porque non

vide *L. 12. & quæ ibi dixi tit. 5. supra ead. part.*

(7) *De mientra que estan en hueste.* Vide *ll. supra allegatas, & quæ dixi in L. 49. tit. 5. part. 5.*

LEX V.

Hæres accommodans tacitam fidem testatori de legato incapaci præstando, si præstet, perdit, quod sibi debetur per falcidiam, nisi sit filius, nepos, aut testatoris servus, qui ratione potestatis tenentur ejus rogaminibus, vel mandatis obedire. Hoc dicit. Habuit ortum à *L. beneficio, & à leg. hæreditatum, in fin. ff. ad leg. falcid. & a leg. rescriptum, ff. de his qui, ut indig. & de his qui in testa. delen. & à leg. 1. & si quis aliter testa. probi. leg. 2.*

(1) *Pierdan.* Adde, *L. hæres, ff. de his quib. ut indig.*

(2) *Fijo, o nieto, o seruo.* Adde, *L. si tantum, ff. ad leg. falcid.*

(3) *Non la deuen perder.* Conoscitur ergo hæreditas sine præjudicio talis hæredis, quoad falcidiam, ut in *diff. L. si tacitum.*

(4) *De caler su ruego.* Facit ad ea quæ dixi in *L. 13. tit. 7. supra ead. part.* & ex hoc nota, prout not. Alexand. in *diff. L. si tacitum*, quod accommodare tacitam fidem de restituendo incapaci, non censetur inter atrociora delicta: quia alias non excusaretur servus si paruit domino, ut in *L. ad ea, ff. de regul. jur. leg. servus, ff. de alien. & oblig.*

LEX VI.

Non detrahit hæres falcidiam malitiosè cancelans testamentum, vel legata ne valerent: quia per hoc perdit falcidiam nec detrahet de re legata quam subtrahit dicendo suam esse, & de his casibus, vel de eorum aliquo si in jure convictus fuerit, privatur falcidia. Item nec detrahitur, si testator prohibet ne detrahat: nec etiam detrahitur de re legata prohibita à testatore alienari: nec de relictis pro legitima, vel dote aut libertate: nec detrahitur si hæres credens satis sibi

re-

valiessen, pierde (1) por ende, que non puede sacar la falcidia dellas. Otrofi dezimos, que si el heredero furtaile alguna cosa, de las que el testador fiziesse manda a otri, o la negass: maliciosamente, diciendo que era suya propia, e non del testador; por qualquier destas razones que sea vencido el heredero por juyzio, pierde por ende, (2) que non pueda sacar de las mandas la falcidia. Otrofi, aquellos

herederos que non suben, nin descien den por la línea derecha, del testador, non pueden sacar falcidia de las mandas, si el testador les defendiesse señaladamente, (3) que la non sacassen. Otrofi dezimos, que si el testador fiziesse manda a alguno, de Castillo, o de otra heredad cierta, en tal manera, que la non pudiesen vender, (4) nin enajenar, mas que siem- pre

remanere incorpita aliqua legata solida dependere: tunc non detrahatur, & de aliis: nisi de novo magnum debitoris debitum derogatur: quia tunc de non solutis detrahetur falcidia. Hoc dicit.

(1) *Pierde*. Concordat cum *L. beneficio*, ff. *eadem*.

(2) *Pierde por ende*. Concordat cum *L. hereditatem*, §. *fin.* ff. *ead.* & intellige quod perdit falcidiam in his rebus, quas subtraxit, vel negavit esse hereditarias, ut ibi habetur.

(3) *Señaladamente*. Non ergo sufficit tacita prohibito, ut hic, & in *authentica*. *sed cum testator*. C. *ad leg. falcid.* unde, & si testator sciente distribuat patrimonium suum per legata, si expressè non prohibuit detractionem falcidiae habebit locum falcidia, ut etiam not. Bart. in *authent.* *de heredit. & falcid.* §. *si verò expressim*, ad *fin.* & est bonus text. ubi Abb. ultim. notat. in cap. *Raynaldus*, de *testam.* quia non sufficit tacita: sed requiritur expressa prohibito, ut hic & in *dist. authentica*. & ita voluit Angel. in *dist. authentica*. *sed cum testator*. & in corpore unde sumitur: sufficerent tamen verba æquipollentia expressæ prohibitionis, veluti si testator jubeat integre legata solvere, gloss. singularis, in *L. decem*, ff. *de fideicommissar. liber.* Bal. in *dist. authentica*. *sed cum testator*. ubi etiam Paul. de Cast. intelligit de verbis ita æquipollentibus, quod non possent aliud importare: secus si possent aliud importare, ut si dixerit pleno jure, vidi ibi per eum, & per Alexand. 3. vol. *consil.* 5. *circa primum dubium*, in *secundo dubio*, ubi plura adducit circa, d. gloss. *L. decem*, & vide quæ in simili adducit Alexand. *consil.* 133. super quæstis de quibus inthematè, 5. vol. & Decius *consil.* 402. *column.* 2. & 3.

Sed quid si, prout est de consuetudine, in confectioe testamentorum testator dicat: & adimpleto hoc meo testamento, solutisque legatis in eo contentis, in residuo instituo Titium hæredem, an ex hoc videatur prohiberi deductio falcidiae, text. videtur quod non, in *L. Marcellus*, §. *idem Pomponius*, ff. *ad Trebell.* & ibi Paul. de Cast. quod tamen limita ex dictis Ang. ibi nisi hæres, deductis legatis, rogatus esset restituere hæreditatem sub conditione; nam tunc testator videtur voluisse integra legata præstari sine detractione falcidiae. Et tunc de solo fideicommissio universalis, hæres adveniente conditione gravatus detrahit quartam Trebellianicam, & ita dicit Angel. servari de consuetudine, vide quæ etiam in hoc dico in *L. fin.* in *gloss.* 1. *infra ead.* Si verò in clausula testamenti diceretur, & solutis omnibus legatis, seu in totum solutis legatis, an ex his verbis videatur prohibita falcidiae deductio? Videtur quod sic: quia perinde est ac si diceret integre solutis, & videtur de mente Paul. de Cast. in *dist. authentica*. *sed cum testator*. quod sine dubio procedit quando dixit in totum solutis, quando verò tantum dixit, solutisque omnibus legatis: tunc videtur majus dubium: cum idem sit dicere solutis legatis, quod solutis omnibus legatis, cum indefinita æquipoleat universalis, *L. si pluribus*, cum *similibus*, ff. *de legat.* 2. & Paul. loquitur quando dixit solvat totum fundum. Cogita tamen: quia ad præsens in terminis non inventio hoc decisum, nisi dicas decidi ex dicto Angel. in *dist.* §. *idem Pomponius*, volentis hoc casu videri prohibitam falcidiam, & hæredem debere esse contentum cum eo, quod sibi relinquitur, quod etiam militat quando, & solum dixisset, & solutis legatis licet non adderet omnibus, tu latius considera: nam pro primo dicto facit, *L. nam quod*, §. *fin.* cum *leg. sequenti*, & *leg. qui totam*, ff. *ad Trebell.* ubi habetur, quod licet testator dicat universa bona mea, vel tota hæreditas restituatur: tamen adhuc potest detrahi Trebellianica, & est optimus text. & ibi not. Abbas in cap. *Raynaldus*, in *fin.* de *testam.* qui text. fuit post dispositionem, *dist. authentica*. *sed cum testator*. & vult adhuc Trebellianicam detrahi contra tacitam voluntatem testatoris, & per illum text. in terminis quando testator jusit omnia bona sua in totum restitui, tenet Socinus, *consil.* 14. sequendo ordinem, *col. fin.* & latius idem Socinus, *consil.* 33. prosequendo ordinem, in 4. q. *col. penult.* & *fin.* ubi plura adducit, quod requiratur specifica prohibito: & non sufficiat conjecturata, & si dicatur, quod integre bona restituantur: adverte tamen, quod in hoc contrarium consultit Alexand. *consil.* 5. *volum.* 3. incipit *circa primum dubium*, *col. fin.* ubi voluit sufficere voluntatem conjecturata ex notat. per Bald. in *L. Centurio*, ff. *de vulgar. & pupillar. substit.* dum tractat de effectu substitutionis compendiosæ factæ per verba communia, ubi plura adducit, & ibi respondet ad leges quas pro se adducit Socinus, vide ibi per eum, & ista opinio magis placet: nam & illud quod ex mente colligitur, dicitur expressum, *L. prator*, in *principio*, ff. *de oper. nov. nuntiari.* & ibi Bart. & alii, & tradit idem Socinus *consil.* 127. quoniam in præsentis consultatione, 3. vol. *col. antepen.* & Decius, *consil.* 389. visa longa serie, *col. fin.* si verò testator adiciens dictæ clausulæ quæ est de consuetudine diceret, & hæres plus non petat: satis ex hoc videtur prohiberi detraçtio falcidiae, secundum Baldum in *L. cum patrem*, C. *de jur. doti.* & not. quod licet testator dicat, quod res quas relinquit hæredi valent tantum, quod sufficeret ad falcidiam debitam jure institutionis, non videtur ex hoc prohibere falcidiam: quia videtur errare, & non esse certus de viribus patrimonii, ut declarant Bart. Angel. Paul. & Doctor. in *L. quod de bonis*, ubi bonus text. ff. *ad leg. falcid.* & not. etiam quod etiam de jure communi, quando testator prohibet falcidiam legata debentur etiam sine hæreditatis additione, ut in *authentica*. *de heredit. & falcid.* §. *hinc nobis*, & ibi Jacob. de bello vis. & Bald. in *L. filium quem habentem*, *col. 12.* C. *famil. heredit.* ubi etiam Bal. dicit in *versic. deinde queritur*, quod non potest testator prohibere quartam quæ debetur alicui ex forma consuetudinis, vel statuti, allegat. text. in cap. *Raynaldus*, de *testam.* Sed an trebellianica similiter possit à testatore prohiberi? Variæ sunt opiniones, etiam inter gloss. ut patet ex gloss. in *dist. authentica*. *sed cum testator*. ubi voluit Trebellianicam non posse à testatore prohiberi: cujus contrarium tenuit gloss. in *authentica*. *de heredit. & falcid.* in §. *si verò expressim*, quod est magis communiter à Doctor. approbatum, & tenet Barrol. in *L. Marcellus* in *princip.* ff. *ad Trebellian.* ubi Jason *num.* 45. facit hanc esse magis communem opinionem, & Alex. *consil.* 67. 1. vol. & *consil.* 5. 3. vol. quod an procedat etiam in liberis primi gradus de restituendo gravatis, dicam in *L. fin.* *infra eodem*.

(4) *Que la non pudiesen vender*. Concordat cum *authentica*.

tic. ut sponsalitia largitas, §. fin. & C. ad legem Falcid. authentic. sed in ea. Si ergo quis instituat aliquem heredem in bonis suis, quæ voluit esse bona majoriæ, & prohibuit alienationem non poterit detrahi per institutum falcidia, neque Trebellianica, ut hic vides, & not. Bald. in dist. authentic. sed in ea, & facit ista lex quod sicut in bonis majoriæ non habet locum alienatio legalis, ex falcidia, vel Trebellianica quod neque habebit locum alienatio per viam præscriptionis, & quod sic præscriptio non habeat locum in bonis majoriæ, in qua questione vid. quæ latissimè dixi in L. 10. tit. 25. part. 4.

Facit etiam, quod bona majoriæ prohibita alienari non publicentur propter delictum possidentis majoriam, de quo est tex. notat. & ibi Bart. in L. imperator. ff. de fideicommissar. liber. circa quam legem, vide Alex. consil. 23. vol. 1. in duobus locis. Adde, L. eum qui, ff. de interdi. & rele. & notata per Cynum in L. 2. C. de liber. & eorum liber. & Silic. in L. si quis Presbyter. C. de Episc. & Cleric. & adde etiam L. rei uxoris, C. de donat. inter virum, & uxorem, & vide etiam L. statius florus, §. Cornelio felici. ff. de jure fisci, L. Papinianus, §. meminisse, ff. de inoffic. testam. quod procedit etiam in crimine læsæ majestatis text. & ibi Angel. in L. eorum, ff. ad leg. jul. majestatis, ubi est casus, quod ea, quæ non transeunt in extraneum heredem, non transeunt in fiscum publicatis bonis, propter crimen, L. jul. majestatis, quod etiam tenet Bald. in §. fin. quæ sit prima causa benefic. amittent. & in §. insuper de probib. feud. alienat. per Fredericum, ubi tenet quod propter delictum commissum in personam domini, licet perdat feudum: illa tamen quæ habentur jure genituræ, & debent ad alios jure primogenituræ transire, non perduntur propter delictum commissum, contra dominum, quod etiam tenet expressius Bald. in d. §. fin. & confert ad prædicta quod habetur in Psal. 88. v. 1. incipit: *Miserere domine domini*, juncto Psal. 131. v. 1. incipit: *Memento domine David*, nam Deus promiserat regnum perpetuum semini David, & licet Deus propter peccatum solet revocare promissa, tamen, quia istud pactum factum est David non revocavit licet aliqui ab eo descendentes reges, commiserunt crimen læsæ majestatis idolatrando, ut traditur per glossam ordinariam Matthæi cap. 1. & ibi Nicol. de Lyr. & adde quod habetur ad Roman. cap. 3. ibi quid enim si quidam illorum non crederunt, &c. & ibi Nicol. de Lyr. poterit ergo ille ad quem pertinet majoria impedire fiscum, ne bona majoriæ incorporet, leg. fin. & ibi Bald. C. de bon. vacan. in 11. nota. lib. 10. L. si pater, C. qui bon. cede. poss. bene tamen publicabitur usufructus in vita delinquentis, ut in d. §. Cornelio Felici. quæ omnia procedent: nisi per tenorem investituræ, seu majoriæ provilum esset, quod statim in casu confiscationis bona majoriæ transeant in illam personam, quæ post mortem delinquentis vocatur ad majoriam, vel alias in hoc disponatur: nam tunc servabitur dispositio majoriæ quando facta fuit facultate regia, vel per testamentum, si verò sine facultate regia, tunc recurrendum esset ad notata per gloss. & Bart. in L. qui absentis, ff. de acquirend. possessione, vide in hoc quæ tradit Alexand. dist. consil. 23. & in casu quo extenore majoriæ locus est confiscationi, an tunc bona erunt apud Regem ut bona majoriæ, vel ut bona libera? Dic quod ut bona libera, nam variata personæ variatur conditio rei text. cum gloss. in L. c. §. si is, ff. de colla. bono. Bald. in L. 2. col. 2. C. de jure fisci. leg. fin. C. de usur. fisci. Bart. in L. fiscus, 1. C. de jur. fisci. lib. 10. leg. cum in fundo, §. quod si acciderit, ff. de jure dot. Bal. in L. 2. in princ. ff. solut. matrim. & ex hoc inferitur, quod si facta confiscatione Rex donet eam filio delinquentis, vel proximiori vocato, quod erit apud istum donatarium, ut nova majoria, non ut antiqua: postquam Rex donaverit ut esset majoria; vel erat ex sui natura, ut Comitatus, vel Ducatus: & pro hoc videtur tex. in in L. si libertus meus in servitute, ff. de

bon. liber. & tenet Bal. in §. insuper, de probi. seu. alie. per Fredericum, quæst. fin. & vide per Ludovicum de Goza. consil. 46. num. 16. & vide quid in hoc dicit Joann. de Pla. per text. ibi in L. 1. in fine, C. de impo. lucra. def. lib. 10.

Sed quid si pater in constitutione majoriæ apposuit pactum, quod si filius committeret delictum ex quo bona confiscarentur, bona revertentur ad patrem, si tamen Princeps indulserit filio quod revertantur ad filium, contingit, quod omnia ita acciderunt, & Princeps indulget filio: pater verò vult de novo apponere gravamen, vel conditionem in majoria an possit? Et videtur, quod non, ex Doc. Bart. in L. post dotem, col. 6. ibi, & ideo dico quando pater dat dotem primo viro, ff. de solut. matrimonio.

Quid tamen in casu quo non est locus confiscationi majoriæ, si Princeps remittat postea delictum, & restituit delinquentem, forte jam condemnatum, an recuperabit bona majoriæ, vel adhuc transeunt in sequentem vocatum? Et videtur dicendum, quod si ille delinquens fuit condemnatus, & ita secundum vinculum majoratum bona fecerunt transire in alium, seu ejus majoriæ: tunc restitutio Principis nihil operabitur, in præjudicium illius, qui sic erat vocatus propter delictum alterius, ut tradit Bald. in cap. 1. hic finitur lex, deinde de consuetud. reg. incip. col. fin. & quæstio fin. si verò adhuc non erat condemnatus: bona tamen ipso jure erant confiscata, & cum tunc fecerunt transire in sic vocatum, & sic indulgentia, vel restitutio, nihil debet operari: si verò neque condemnatio fuit sequuta, neque bona ipso jure fuerunt confiscata: & tunc non videtur perdidisse majoratum, & erit proficua indulgentia. Ista distinctio colligitur ex verbis, Bald. in dist. cap. 1. §. insuper, de probib. feud. alienat. per Fredericum quæst. fin. & vide quæ notat Bald. in cap. unico, quid jurid. sit si post aliena. vass. feud. recup. in principio. In calu verò quo per majoriæ instrumentum nihil disponitur, ad quem ex delicto transeat majoria, publicabitur usufructus, ut dixi, & si Princeps crimen indulgeat, & restituat, operabitur restitutio, ut rehabeat suum majoratum: uti prius cum fructibus: secundum Baldum in dist. cap. 1. hic finitur lex, col. fin. videtur enim restitutio facta, ut sint bona majoriæ non ut libera per text. in L. etiam, §. si deportatus, ff. de bou. liber. & LL. 2. & 3. ff. de sen. passis. Quod intellige, si Princeps ante restitutionem non fecerat donationem alteri, talis usufructus: nam tunc non recuperaret per restitutionem, secundum Baldum ibidem, penul. colum. de quo tamen ultimo vide quæ latè traduntur, & notantur per Alexandrum, & moder. in L. Gallus, §. & quid si tantum, ff. de liberis, & posthum. Bart. in L. quacunque, C. de fide instrum. & jur. bassa fisci. lib. 10. Cardinal. & Joan. de Imol. in cap. quia diligentia, de electio. Felin. in cap. fin. col. 4. de constitut. & in cap. inter quatuor. de majori. & obedien. Abb. in cap. 1. de Parricis, & singulariter per Socinum consil. 266. colum. 19. 20. & 21. cum sequenti. Hodie communiter in facultatibus regalibus ad majoriam excipiuntur crimina hæresis, & læsæ majestatis, & criminis nefandi, ut in illis perdantur bona majoriæ: quod servandum videtur in his bonis, quæ vincuntur ex vigore facultatis, & aliter non possent vinculari eorumque alienationes prohiberi: cum enim has vires receperunt ex privilegio Princeps nimirum, si Princeps tale privilegium in hoc possit modificare, & declarare, seu sub certis limitationibus concedere. Si verò conditor majoriæ etiam sine facultate Principis poterat bona sua gravare fideicommissis, & restitutioni subijcere: ut quia nullos descendentes, vel ascendentes habebat, & libere poterat bona sua vinculari, vel si habebat in tertia, & quinta poterat liberè disponere juxta, II. regni, talia bona non perduntur, etiam propter crimen læsæ majestatis, ut dixi, & licet interveniat facultas Principis insimul cum potestate, quæ disponendi competit, de jure communi non perduntur talia bona,

na, in quibus competeat de jure communi etiam citra respectum Principis talis facultas: in dubio namque ex quo condens majoriam non se restringit in sua dispositione ad talem regiam facultatem, vilis fuit disponere omni meliori modo, quod dispositio sua conservari poterit. Baldus in *L. id quod pauperibus, col. fin. vers. ultimo, quaritur circa hoc, C. de Episcopis, & Clericis, & L. plane, ff. quod falso tuto. aucto.* & ibi Baldus. Et actus qui potuit geri ex duplici potestate, sustentabitur ex ea, qua melius valere potest: ut est casus multum singularis in *cap. nisi essent, de prabendis*, & ibi Abbas in *secundo notabil.* & per illum textum: eleganter etiam dicit Bald. in *§. 1. col. pen. de lege corra.* quod si partes compromiserunt in iudicem delatum, non per hoc videtur renuntiare scripto: imo ex utraque auctoritate intelligitur iudex procedere, & potest pro parte valere sententia ex una auctoritate, & pro alia parte: ex altera per *dist. cap. nisi essent*, quod dicit non esse alibi. Semper enim actus videtur esse gestus ex ea auctoritate, quæ majus robur, & majorem efficaciam dat actui, ut in *L. 3. ubi casus notab. ff. de testam. mili.* nam valens actum exercere ex duplici potestate: videtur actum exercuisse prætextu majoris potestatis, ut dixit Abb. per text. ibi, & per *dist. L. 3. in cap. quod sicut, pe. nota. de electio.* dixit etiam Bald. in *L. humanitas. col. 7. C. de impub. & aliis subdit.* quod habens duo arbitria ad aliquem actum, videtur facere ex arbitrio pleniori, & hoc idem voluit Innocentius in *cap. cum ex officio, de prescription.* ubi etiam fortius voluit, quod si quis habens auctoritatem ordinariam, crederet etiam se habere auctoritatem delegatam: quam tamen in veritate non habebat, & protestaretur velle tantum procedere auctoritate delegata: nihilominus processus tenebit auctoritate ordinariæ jurisdictionis, quam tantum habebat: quod est singulare, firmiora namque reputantur illa quæ aguntur de jure communi, quam illa quæ aguntur de jure speciali, *L. ejus militis, §. militis missus, ff. de testam. mili. & in authentic. de vos alienan. §. quia verò verisimile*, & semper in dubio quis videtur velle facere actum validum jure communi & ordinario: non autem speciali, vel extraordinario, *L. quamquam, C. de testam. mili. & L. in testamento. 1. cod. tit. & ideo dicit Freder. de Sen. consil. 125.* incipit factum tale est, quedam domus, quod si quis potest procedere, ut ordinarius, & ut delegatus, præsumitur: in dubio uti potestate ordinaria. Confuso ergo, quod disponentes circa majoriam expriment se meliori potestate qua possent facere, & disponere, ut omnis dubietas tollatur, & quod protestentur velle uti jure communi, & facultate, illa via, & forma, qua melius eorum dispositio conservari possit: & confert etiam ad prædicta, *L. habebat, ff. de iustit. per quam ibi not. Bal.* quod licet contraham tecum respectu unius mandati, quod te habere credebam: tamen possum agere contra te vigore alterius mandati, quod habes, licet ignorarem tempore contractus, & sic sustinetur contractus, etiam ex alio mandato: de quo non fuit facta mentio, ut etiam plenius concludit Bart. in *sua disputatione*, incipienti *adunancia generalis*, & Bal. in *L. falsus, C. de furt.* & tertig Bart. in *L. ambitiosa, col. ult. ff. de decret. ab ordi. facien.*

Sed erit pulchrum dubium, an in casu quo perdat majoria ex crimine læsæ majestatis, vel alterius criminis, an tenebitur de evizione, qui tale crimen commisit si haberet unde possit solvere, & videtur quod sic ex dicto Bal. in *§. rursus, quib. mo. seu. ami. vers. sed quaritur utrum auctor.*

Quod autem dixi, quod neque per crimen læsæ majestatis perdantur bona majoriæ, imò adhuc veniant in sequentem vocatum, an procedat in filiis delinquentis, qui ad majoriam essent vocati? Vide quæ dicam in *L. 2. tit. 2. part. 7.* ubi etiam tractabitur deo dante de filiis ante vel post delictum conceptis, & de intellectu, *L. quisquis, C. ad leg. Jul. majest. & leg. 6.*

tit. 27. part. 2. Et in casu quo ex tenore investituræ, vel alias bona, vel usufructus majoriæ confiscarentur si possessor deservit Regi, si filius ejus, vel majoriæ successor servivit inclinari debet Rex ad bene meritum, ut jubeat ei dari bona, neque tam debent attendi demerita patris, quam merita filii, *L. non tantum, §. si emancipatus, ff. de honor. posses. contra tabul.* & facit quod notat Bald. in *cap. 1. in princip. col. 3. vers. quid si sunt duo fratres, quib. mod. seu. ami.* ubi dicit, quod si ex duobus fratribus unus dereliquit dominum, alter sua probitate defendit, quod tunc excusatur unus propter alterum, propter conjunctionem personarum, & feudii.

Quid autem si villa seu castrum majoriæ confiscarentur ex his quæ habentur in *L. 22. tit. 13. part. 2.* ibi: *esso misimo deximos*, vide *dist. L. & que ibi dixi.* Facit etiam ista lex ad id quod notat Bald. in *authentic. præterea, C. und. vir. & uxor. col. 2. vers. ulterius etiam.* Nota quod prohibitus alienare, non potest per suum contractum, vel quasi contractum introducere dispositionem legalem in oppositum: imo tenetur curare ne id fiat, *L. si ita quis, §. ea, leg. in gloss. ff. de verborum obligat.* & adde Bald. in *Leg. 1. C. de inoffic. doti.*

Item etiam facit ista lex ad decisionem illius dubitationis, an dispositio *authentic. rei qua. C. communia, de legat.* scilicet, quod bona subjecta restitutioni possunt alienari ex causa dotis, quando liberis legitimis portio non sufficeret, procedat etiam stante expressa prohibitione testatoris, quam quæstionem latè tractat Jason. in *dist. authentic. rei qua, col. 7. & 8.* ubi asserit communem esse opinionem, quod procedat etiam stante expressa prohibitione, contra Baldum qui voluit contrarium in *§. donare, qualiter olim feud. alien. poss.* & communem opinionem tenet Doctor de Palat. Rub. in *regectione, cap. per vestras, de donatio. inter virum, & uxorum, col. 55. & 56. cum sequentibus in formis minoribus.* Certe ista lex partitarum, potest induci pro opinione Bald. ultra alia quæ pro ea inducit Jason. in *dist. authentic. rei qua.* Cum vult hæc lex, quod stante ista tali expressa prohibitione, cesset alienatio etiam ex dispositione legali: & sic licet onus dotandi filias descendat à lege, ut in *leg. qui liberos, ff. de ritu nuptial. leg. 8. tit. 11. part. 4.* Licet dici possit, quod ista lex parum faciat: cum ratio ejus sit, quia testator potest prohibere falcidiam, & prohibendo alienationem, per consequens videtur prohibere diminutionem per viam falcidiæ, testator tamen non potest prohibere obligationem qua tenetur pater dotare filiam. Sed adhuc potest responderi, quod per expressam prohibitionem, quod neque ex causa dotis res subjectæ restitutioni alienentur, potest provideri per testatorem, ut tradit Alexind. *consil. 56.* consideratis verbis testamenti, 1. vol. quod etiam est repetitum *consil. 23. vol. 2.* qui tamen ad hoc nihil allegat: de dicto tamen ejus meminit Ambrosius prout etiam refert Palati. Rub. *ubi supra, col. 62. in repet. L. filiusfamilias, §. divi, ff. de legat. 1. & Jason. in dist. authentic. rei qua.* In confirmationem tamen illius dicti Alexand. tradit Palati. Rub. *ubi supra*, quod sicut potest adjici pactum, vel conditio, ut res non possit alienari in Ecclesiam, vel pium locum, ut tradit Bald. in *cap. Clerici, col. 2. de judic. & in cap. que in Ecclesiis, de constitut. col. 3. vers. sed hic quaritur*, Felin. in *cap. que in Ecclesiis, cod. tit. Bald. & alii in leg. ea, leg. C. de condition. ob caus. per docto. in leg. si ita quis, §. ea lege, ff. de verborum oblig.* sic etiam valere debet dispositio: ne res alienetur etiam ex causa dotis, per hoc tamen non arbitror recedendum à communi opinionem: cum expressior sit prohibitio, quod neque propter dotem alienentur, quam si simpliciter alienatio prohibeatur, & quod dixi, quod teneat expressa prohibitio, ut neque ex causa dotis alienentur. Limita & intellige quando prohibens non tenebatur ad dotem: nam si tenebatur talis prohibitio non obstaret, ut tradit Bart. in *leg. filiusfamilias, §. divi, ff. de legat. 1. quæst. 2. idem*

Palat. Rub. ubi supra, col. 65. text. notat. in L. cum fideic. ff. de fideicommissar. liber. L. peto, §. pradium, ff. de legat. 2. & crederem hoc procedere, etiam si mortuo patre nulla promissa dote ab eo, vel constituta, filia de restituendo gravata, talem dotem promitteret, vel constitueret, quicquid in contrarium voluerit Angel. in authentic. de restitut. & ea quæ parit colla. 4. super gloss. quæ incipit, sed nonne, quia videtur in hoc esse text. in contrarium in L. mulier, §. cum proponeretur, ff. ad Trebellian. & in specie tenet Jason. in dict. authentic. res qua, col. fin. verset. 13. limita. & doctor de Palati. Rub. ubi supra, col. 66. Decius consil. 376. viso casu proposito. Adverte tamen, quod hodie in regno, attenta mente, II. regni, videtur dicendum, quod filia in quam deveniret majoria, in qua essent bona alienari prohibita: etiam si non exprimeretur, quod neque ex causa dotis alienaretur: sed generaliter esset prohibita alienatio, adhuc non posset ex causa suæ dotis alienare bona majoriæ, juxta dispositionem, d. §. cum proponeretur, & dict. authentic. res qua, quia in dictis juribus non erat dicta filia rogata restituere filiis suis, si eos haberet: sed erat rogata restituere, si sine filiis decesserit, unde filii erant in conditione, non in dispositione juxta gloss. magis communiter approbatam in L. Lucius, ff. de hered. instit. unde in casu dict. §. cum proponeretur, eo. casu quo mulier non dedisset bona fideicommissi in dotem, & contraheret matrimonium, poterat disponere ad libitum de fructibus, tanquam de rebus paraphernalibus, juxta notat. in leg. penult. ff. ad legem Falcid. & in leg. hac lege, C. de pass. convent. in leg. dotis, ff. de jure dotis. unde nullus fortè vellet contrahere matrimonium cum ea, & sic non inveniret maritum, & idè emnavit provisio, dict. §. & dict. authentic. Item si daretur casus, quod in casu illo filia haberet filios, poterat ipsa bona libere alienare: & sic maritus inveniret se, & illam si cum ea contraheret sine bonis, ex quibus possent onera matrimonii sustentare: unde consideratur ibi, quod maritus non aliter vellet contrahere: nisi dote data, seu promissa, & idè necessaria fuit illa provisio, ut fideicommissum ex causa dotis minueretur. In regno verò nostro maritus habet administrationem bonorum uxoris etiam non dotalium, & fructus ita sunt sui, sicut essent fructus dotis: sunt enim omnes fructus communes inter virum, & uxorem, ex quibuscumque bonis percipiuntur, secundum, II. regni, secundum quas etiam neque mulier sine assensu viri potest disponere de rebus suis, etiam paraphernalibus. Item in casu majoriæ filii sunt in dispositione, & ad eam vocati à primo disponente. Præterea de jure regni nihil amplius posset habere maritus: si hæc bona majoriæ sibi darentur in dotem, quam si simpliciter contraheret matrimonium, neque videmus quod mariti curent, quod talia bona sibi assignentur in dotem: tantum procuratur, quod uxor sit dives, & habeat bona: & hoc habito non curatur de constitutione dotis: imò libenter volunt recipere bona sine assignatione dotis: quia minus obligantur, unde videtur, quod cesset dispositio dictarum, II. à cessante ratione. Imò per hoc videtur casus in d. §. cum proponeretur, ibi cum dicit nisi de fructibus possit sibi provideri de dote: cum igitur tantum importet ad matrimonium majoria, quæ trahitur sine aliqua assignatione dotis: sicut si assignaretur in dotem, cessare debet dicta dispositio, & non poterit in regno talis filia, seu alia femina, in quam veniret majoria alienare ejus bona, etiam propter causam suæ dotis: & bene etiam ad prædicta confert quod habetur in cap. nuper. de donation. inter vir. & uxorem.

Quando verò non tractatur de dotæ filia, in quam venit majoria, sed de dotandi aliis liberis descendentes à primo disponente, est dubium an si tales liberi nati sunt jam ipso disponente mortuo, possint dotari de bonis majoriæ: in quo videtur velle Paul. de Cistr. quod sic in d. §. proponeretur, in principio. Cum tradit quid fuerit illius, §. dispositioni additum

per dispositionem authentic. res qua, & dicit quod primo additur: quia in d. §. tantum habetur de filia instituta, & de restituendo gravata: in dicta verò authent. idem deciditur in nepote ex filio, vel in pronepote ex nepote, & sic de cæteris descendibus: ut ibi colligitur in verbo liberis quod comprehendit omnes descendentes: nam onus dotandi omnium personarum prædictarum pertineret ad testatorem, si viveret ut in L. dedit dotem, ff. de collatio. bono. leg. 8. tit. 11. part. 4. unde secundum eum censetur voluisse quod faceret illud quod testator esset facturus, arg. L. cum servus, ante fin. ff. de condit. & demonstr. ibi namque ipse vivus. Secus in nepote ex filia, vel pronepote ex nepote: quia onus dotandi illas non pertinet ad primum disponentem, sed ad parentes illorum, per ea, quæ not. gloss. in L. à filia, ff. ad Trebell. vult ergo Paul. de Cast. quod de mente primi disponentis sic, licet jam sic mortuus, quod in omnibus descendibus ejus per filium, vel nepotem possit fieri alienatio ex causa dotis, juxta dispositionem d. authentic. res qua, de quo ego tantum dubito, & potius inclinarem in contrarium, & primo excludo casum indubitabilem, ubi conditor majoriæ etiam ex causa dotis prohiberet alienationem: nam tunc dispositio ejus servanda est (ut dixi) & etiam in isto casu est de mente Paul. de Cast. Cum fundamentum ejus sit quod si viveret ipse fecisset: & sic quod censetur voluisse, quod fiat post ejus mortem. Quod fundamentum cessante voluntate expressa in contrarium, quando verò non fuit hoc expressum, sed simpliciter prohibuit alienationem, tunc videtur, quod in liberis natis eo mortuo, in quo nulla fuit orta obligatio dotandi, non censetur idem voluisse quod fieret, ac si ipse viveret, neque præsumitur voluisse contra suam prohibitionem bona distrahi in eo, in quo ipse nullo modo erat obligatus, arg. L. cum de indebito, ff. de probationib. & ubi potest sumi alia conjectura non præsumitur donatio, ut tradit Bald. in L. 1. C. ad Trebell. & constat hic voluisse bona integra velle manere in majoria, & si talis conjectura donandi daretur, esset destruere omnes majorias, vel penè omnes. Si tale quid permitteretur in descendentes in infinitum, & L. cum servus, alleg. per Paul. nihil in hoc probat. Imò ibi illa præsumptio tendebat ad conservationem majorem bonorum ex redditio. ne rationum, quam in eorum diminutionem, & procedet hoc magis indubiè de jure regni, ex quo per contractum matrimonii filius liberatur à patria potestate, juxta l. Tauri: & sic nulla obligatio dotandi esset in avo paterno nepotem ex filio: & facit ad prædicta L. 1. §. si quis proximior, ff. und. cogn. ibi nam si post mortem neque obstat alii, neque ipse admittitur: quia non fuit proximior cognatus ei, quo vivo nondum animal fuerit, & L. 1. §. sciendum, cum similibus, ff. de suis, & legi. her. Præterea ratio fundamentalis, d. authentic. res qua, ut tradit Paul. de Cast. consil. 80. 1. vol. quia per supra scriptum eximium consultorem, &c. est, quia patet teneretur filiam dotare, unde sicut non posset huic obligationi derogare subjiciendo res suas restitutioni, quominus ob dictam causam fieret diminutio: ita neque prohibendo illarum alienationem: cum non debeat esse in potestate debitoris ab obligatione se eximere, L. sicut, C. de action. & oblig. Si igitur ista est ratio, & talis obligatio cesset, prout cessat in primo disponente, qui nunquam fuit obligatus ad dotandum nepotes, vel pronepotes, quæ non erant, nec fuerunt in rerum natura, eo vivo, patet, quod potuit bona sua subicere restitutioni, & prohibere alienationem: neque talis descendens habet de quo conqueratur: cum nunquam habuit talem ascendentem obligatum. Præterea etiam Paul. in d. consil. videtur declarare se circa id quod dixerat in d. §. cum proponeretur, & in d. authentic. res qua, pen. col. s. ut quod dixit, procedat quando tantum erat prohibitio tacita legalis, de non alienando: eo quod bona erant subiecta fideicommissio: quando verò esset expressa prohibitio, & defectus non esset in potestate disponentis,

etis, & prohibentis: tunc non procedat dispositio, *d. authentic. res qua.* Sed adhuc instabit quis: quia secundum hoc nihil specialitatis, vel prerogativæ inductum fuerit per *d. authentic. res qua.* ex quo dicitur, quod tantum procedat in obligato ad dotandum, seu quando in persona primi disponentis nata fuit obligatio dotandi: ad quod respondeo quod adhuc est multum favoris, & prerogativæ: quia ipso mortuo tantum poterat agere filia pro sua legitima, vel neptis quæ fortè non sufficeret ad constituendam dotem, secundum qualitatem filiz, vel neptis, & alia de quibus in *L. filiz, ff. de legat. 3.* & tetigi in *L. 8. tit. 4. part. 5. in gloss. super parte, tambien.* Et istud introductum fuit per dictam authenticam, ut legitima non sufficienti mitti possit manus ad bona prohibita alienari: vel potest dici quod multum inducat de novo illa authentica, ut stante, tantum tacita prohibitione legali, ex præsumpta voluntate defuncti disponentis, bona subjecta fideicommissio possint alienari pro dote, etiam per liberos, qui non erant in rerum natura, vivo primo disponente: quod non est stante expressa prohibitione, ut dixi velle Paul. de Castr. in *dist. consil.* Sed primum mihi plus placet, & quod in hoc nulla sit differentia inter expressam, & tacitam prohibitionem: & confert ad prædicta, quia majoritatis in multis participat de natura feudi: & arguitur de uno ad aliud, ut tradit Bald. in *L. cum antiquioribus, C. de jur. deliber. Socin. consil. 47. vol. 3.* & videmus, quod feudum non potest dari in dotem, ut in *cap. 1. §. donare, qualiter olim seu. alien. poss.* & per illum text. dicit ibi Bald. quod *authentic. res qua.* non habet locum in re feudali, & in casu in quo permittitur aliquando feudum dari in dotem, procedit pro vita vassalli tantum in feudum tantum, & non perpetuo, secundum Innoc. & Doct. in *d. cap. nuper,* & postea revertitur feudum mortuo vassallo ad eum, ad quem ex forma investituræ reverti debet, secundum prædictos Doctores. & tradit Felinus in *cap. qua in Ecclesiarum, de consuet. col. 29.* hinc etiam videmus quotidie à Rege impetrare licentias, & facultates, ut de bonis majoriz possint filie dotari, vel bona majoriz obligari pro restitutione dotis, & impetrantur quotidie à descendentes primi disponentis, quasi sit pro certo habitum, aliter non posse de jure fieri: quia frustra precibus impetratur quod à jure communi conceditur, *L. 1. cum similibus, C. de thesaur. lib. 10. L. cum per absentiam, C. quib. non obijcit long. tempor. præscrip.*

Et licet non sit disputandum de hoc de potestate Principis auferentis per tales licentias jus futuri fideicommissi, juxta ea quæ plenè tradit Alexand. *consil. 2. visis codicillis legitimatione, & aliis, 1. volum. & consil. 94.* ubi ad finem dicit, quod secundum illud consilium fuit judicatum. Consulo tamen dominis de consilio Regis ad hoc deputatis, ut ratio & cum magna causa istæ, & similes facultates in everfionem bonorum majoriz, & fideicommissi, dentur: si enim darentur sine causa justa, fortè tenerentur ad interesse parti læzæ, ex eo quod notat Bald. post glossam ibi in *§. fin. col. 5. versic. item not. ex ista gloss. de pace jurament. firmam,* & quæ habentur in *L. 31. tit. 18. part. 3.* & vide Petrum de Anchar. in *regul. possessor. col. 17. versic. 5. quare, de regulis juris, lib. 6.* & ipse Princeps concedens tales licentias sine causa, non juxta faceret, neque videtur posse per prædicta, vel saltem tenebitur gravato providere de bono cambio, ut notanter voluit Innoc. in *cap. nificum pridem, de renun. col. 2. versic. nos credimus,* & neque alienans, neque recipiens erunt tuti in conscientia juxta gloss. in *cap. non est, de voto.* Item, & sæpe patres in præjudicium filiorum, vel filiarum quibus defertur majoria impetrant facultates regias cum filii sint sub eorum potestate, & protectione videntur delinquere, arg. *L. deferre, §. item eos, ff. de jure fisci,* unde non debet eis favori. Tales licentiz tendunt contra publicam utilitatem, quæ consistit in conservandis bonis in familia nobilium, *L. 1. §. denuntiare, versic. publicè enim interst. ff. de vent.*

inspi. & quod tradit Joannes Andr. in additio. ad Specul. *tit. de successione. ab intestat.* ubi referens disputationem Jacob. de Aren. dicit pertinere ad publicam utilitatem, quod agnatis, & familiæ divitiæ conferuntur: constat enim, quod per divitiæ familiarum conservatur honestas, quæ perit per inopiam, ut in *authentic. de testibus, §. sancimus, collat. 7. & sicut principatus divisione destruantur, ut in §. præterea ducatus, de prehibi. feud. alien. per Fredericum,* ita etiam patrimonium, ut experientia docet, ut tradit Socin. *consil. 47. vol. 1. col. 2.* & inter nobiles melior est quandoque aliorum filiorum dispersio, quàm hæreditatis divisio, ut tradit Abbas referens dictum Beati Bernardi in *cap. licet, de voto.* Rescripta contra publicam utilitatem, & in damnum aliorum vocatorum ad majoriam, non sunt concedenda, *L. rescripta, C. de precib. impera. offeren. L. fin. C. si contra jus, vel utilitatem publicam, cap. rescripta, & cap. decenti, versic. omnes, 25. quæst. 2.*

Quid autem si Rex dedit licentiam extrahendi unam rem, vel prædium à majoria pro dote filiz, eo quia pater non habebat aliunde unde dotaret: an si pater postea perveniat ad pinguiorem fortunam, teneatur ipse dotare, & res ita alienata reverti debet ad majoriam? Videtur dicendum, quod non, per ea quæ not. gloss. in *d. authentic. res qua.* & in corpore, unde sumitur, & probatur in *d. L. mulier, §. cum proponeretur, & faciunt, quæ not. gloss. in L. ubi aduc, C. de jure dotium,* & Bart. in *L. si constante, in princ. ff. soluto matrimonio, in quæst. illa,* si vir incipiat esse dives post dotem datam uxori, propter ejus paupertatem. In contrarium facit quod not. Innoc. in *cap. quia plerique, de immunit. Eccles. tradit Socin. consil. 164. vol. 2.* ubi dicit, quod si Princeps subsistente aliqua causa abstrahit rem uni, si postea cessat causa, cessat dispositio: & res ablata debet restitui: & quia auctis facultatibus, tollitur privilegium paupertatis, *L. non tantum, §. eos, ff. de excusatione. tuto. L. cura, §. 1. ff. de muneri. & bono. L. bis oneribus, §. auctis, ff. de vacat. mune. L. Titia, §. usuras, ff. de leg. 2.* Præterea hoc videtur de mente Bart. in *d. L. si constante, in princ. col. fin.* quem pro prima parte jam citavi cum distinguit in questione illa. Quod si actus superveniens qui ab initio impeditur actum gerit, tendit ad eundem effectum cum actu gesto, & tunc ex supervenienti casu non tollitur id quod est gestum, *L. verbis, ff. ad legem Falcid.* Si verò tendit ad contrarium effectum cum actu celebrato, & tunc vult quod retractetur actus ex supervenienti casu, & ita responderet ad *d. L. cura, §. deficientium, ff. de mune. & honor. cum similibus.* Unde in casu questionis propositæ divitiæ supervenientes tendunt ad contrarium effectum actus celebrati, scilicet permissionis ob inopiam extrahendi pro dote rem majoriz: & videtur dicendum, quod res redire debet ad majoriam, & pater dote ex supervenientibus divitiis. Sed dicendum videtur, quod extractio talis rei, & constitutio dotis ex ea facta non retractetur, licet superveniant divitiæ, ut in regula factum legitime de regulis juris, lib. 6. & quia cum actus est jam confirmatus, tunc per cessationem causæ non debet ejus effectus retractari, *L. qui res, §. aream, ff. de solut. L. sancimus, t. C. de administra. tuto. Alexand. in d. L. si constante, in princip. col. fin.* fortè tamen compellendus esset extrahens vigore talis facultatis de talibus divitiis supervenientibus subrogare aliam rem in majoria valoris rei, quæ extracta fuit, & optima cautela erit, quod in talibus licentiis ita specificetur, & illud ad quod allegavi Innocent. in *d. cap. quia plerique,* non videtur ita indistinctè verum, neque Innocent. hoc dicit, ita Socin. in *d. consil.* eum recellit, ut per te poteris videre, erit ergo optimum, ut cum tales licentiæ conceduntur, quod dixi, exprimat, & ita licentia limitetur, vel exprimat, quod tali casu res sic extracta, reincidat in majoriam, & pater extrahens pro dote filiz dotem solvat de supervenientibus divitiis.

Et si de consensu alienantis ex facultate Regia, & emp.

emptoris dissolvitur alienatio, videtur quòd res redeat in majoriam, ut in *L. voluntate*, ff. quib. mod. pig. vel hypot. fol. & vide quòd habetur in *L. sicut*, §. si voluntate. eod. tit. & cap. fin. 33. q. 2. & gloss. in cap. nuptiarum, in parte uxores, 27. quæst. 1.

Ex quibus decides quòd si res sit extracta à majoria ex facultate regia, & de ea sit factus alius majoratus, an si res redeat ad priorem dominum possit iterum ex ea condere majoriam? In qua quæstione videtur dicendum, quòd res sic re habita non reincidat in majoriam, ut probatur in *L. si ita legatum*, §. si domus, ff. de legat. 1. & probatur etiam in *dist. §. si voluntate*: unde ad faciendum de ea novam majoriam in præjudicium filiorum opus erit nova facultate, & adde quæ dixi supra parum post principium hujus gloss.

Advertè etiam, quòd qui ludit rem majoriæ per inde est ac si rem alienasset unde incideret in penam alienantis, gloss. not. in *L. 3. §. miles*, ff. de re mili.

Et quid si ludeat super re majoriæ in tanta quantitate quòd non esset spes luitionis? Vide *L. qui babebat*, ff. de legat. 3. & Bald. in §. aut si libellario quib. mo. seu amit. Item advertè quòd si quis habuit à Principe licentiam vendendi rem majoratus, & morte præventus non fecit, non poterit successor ejus in majoriam vendere ex tali facultate, ut tradit notanter Bald. in §. Marcio, col. 1. versic. pone concessum est privilegium, de his qui feudum dare poss. Item, & advertè, quòd si ille qui habuit licentiam vendendi rem aliquam majoriæ emat talem rem per interpositam personam, ut fortè alteri filio relinquat, quòd non obstante tali licentia, & tali alienatione, vocatus ad majoriam poterit talem rem petere, arg. *L. si is qui bonis*, ff. de acquir. here. adde Bald. in *L. ordo*, col. 2. versic. quare data est potestas, C. de execu. rei judic.

An autem pretium quòd habetur ex re quæ permittitur vendi ex majoratu sit majoriæ, ut convertatur in emptionem alicujus rei immobilis, & sit in facultate ad vendendum hoc non exprimitur? Videtur, quòd sic ex his quæ not. Bald. in cap. 1. de feud. non habente proprietatem feudi, versic. quare nonquid pretium, ex quo in casu isto pretium habetur ex causa lucrativa.

Sed quid si possessor majoriæ juravit, quòd non alienabit rem majoriæ quæ tamen postea impetravit licentiam à Rege quòd posset alienare tacens de juramento præstito, an poterit tunc alienare? Videbatur, quòd sic ex dicto Bald. in *dist. cap. 1. in princ. col. 4. de his qui feud. dare possunt*, versic. & circa hoc quare si prælatus juravit, referens Joan. And. in cap. ut super de rebus Ecclesie non alienan. dicentem quòd si prælatus juravit non alienare sine licentia Papæ, quòd si impetrat licentiam à Papa tacito juramento, quòd potest alienare, neque sit transgressio juramenti. Videtur tamen in hoc dicendum, quòd si istud juramentum, præstatur futuris successoribus, vel ad eorum favorem, & conservationem rerum majoriæ, quòd tunc non valebit alienatio etiam si impetret licentiam tacito juramento, quòd & est de mente Joan. And. in *dist. cap. ut super*, dum dicit, quòd si jurasset non alienare sine licentia metropolitani, quòd tunc si impetraret à Papa talem licentiam tacito juramento non teneret licentia neque posset fieri alienatio.

Advertè etiam quòd vigore talis facultatis regiæ non debent vendi, neque pro dote obligari res pretiosiores, seu Rex magnæ majoriæ, si de vilioribus potest satisfieri, quia versari debet in hoc arbitrio boni viri, *L. magis puto*, §. ne passim, ff. de reb. cor. & ibi Bald. notabiliter, Bar. in *L. alio*, ff. de alim. & ciba. legat.

Et si data fuit licentia regia ad obligandum majoriæ pro dote, videtur, & dari ut possint vendi, *L. si pupillorum*, §. 1. & ibi Bald. ff. de rebus eorum. Si tamen licentia daretur ad vendendum, non possent ejus virtute res majoriæ obligari, ut in *d. L. si pupillorum*, §. si prætor, quia à forma decreti non est recedendum, adde *L. sui. C. de prad. curial. lib. 10.* & gloss. in *L. non debet*, ff. de regul. juris.

Sed pone, quòd data fuit licentia alternativè ad

Partida VI.

vendendum, vel ad obligandum res majoriæ pro aliqua necessitate potest enim sic alternativè dari, ut in *d. §. si prætor*. an tunc si eligat obligare, possit postea vendere? Et videtur, quòd non per text. in *L. cujus*, ff. de curato. furio. quòd fortè procederet si per viam obligationis satis esset necessitati consultum, non alias.

Quid autem si possessor majoriæ legavit aliquam rem majoriæ, & postea impetravit facultatem regiam ad extrahendum talem rem à majoria, an reconvalescit legatum? Vide *L. servum filii in princ.* ff. de legat. 1. & ibi Barto. & Paul.

Quid autem si ille qui vult impugnare alienationem rei majoriæ cum facultate Regis factam sit Clericus videtur, quòd si tempore facultatis jam erat Clericus, quòd possit: quia si Princeps de eo disposuit: ut non possit contravenire non potuit ex defectu potestatis: si verò tantum generaliter providit, quòd nullus contraveniat: ista verba generalia non referuntur ad impossibilia disponenti, & ad ea ad quæ sua jurisdicção se non extendit, vide Bal. in *L. fin. §. in computatione in fin. C. de jure delibe.* & Bar. in *L. si quis sub conditione*, ff. de conditionibus institutionum.

Sed pone, quòd Rex dedit licentiam alienandi aliquam rem majoriæ, an ille ad quem pertinet post mortem alienantis poterit impedire traditionem possessionis offerendo pretium rei, ad sublevandam necessitatem pro qua venditur? Videtur dicendum, quòd sic, & facit bene quòd nota. Bal. in §. deniq. versic. item nota. quæ fuit prima causa benefi. amittendi, ubi & tractat de successore, qualiter impediat alienationem. Imo & videtur, quòd nec dum proximus in gradu hoc posset verumetiam quilibet alius de familia vocatorum facit, *L. qui Roma*, §. cohæredes, ff. de verborum obligationibus, & text. singularis in ratione lui, in *L. virilis*, ff. de legat. præf. §. si adjerit, & facit optime, *L. peto*, §. frater, ff. de legat. 2. Item, & videtur, quòd tali casu locus sit reductui ex legis dispositione, quia res est de genere seu avolengo.

Quid autem si Princeps dedit licentiam alienandi ex majoria pro dote filix: & tamen pater non dotavit filiam: sed in suos usus expendit, an poterit successor majoriæ petere res alienatas? Videtur, quòd sic ex dicto Bart. per text. ibi in *L. is qui*, §. ei qui, ff. de legat. præf. vid. tamen quæ dixi in *L. 24. tit. 3. part. 5.* adde etiam, *L. si operarum judicio*, ff. de oper. liber. juncta gloss. ibi in verbo *danda*, versic. sed quare incerta, unde idem esset si venditor pretium non consumpsit unde pecunia illa converteretur in utilitatem majoriæ. Item si alienatio fuit nulla, seu non teneat, res debet manere penes majorem filium, & non penes omnes hæredes, *L. sicut*, ff. de operis liber.

Sed quid si ille, qui ex facultate poterat extrahere à majoria rem aliquam pro dote filix, vel alias leget filix talem rem, cum onere si ipsa dederit filio suo, qui succedebat in majoria talem rem, vel tantam quantitatem: & erat talis majoria, in qua non succedebat scemina stantibus masculis: contingit, quòd moritur pater, item, & filius masculus, & succedit quidem masculus transversalis, cui filia recusat dare rem, vel quantitatem à patre injunctam, dicens, quòd ipsa est hæres fratris: & sic ad impletum est onus injunctum, an teneatur adhuc solvere transversali succedenti in majoria, quòd solvere debebat fratri? Dic, quòd sic per text. nota. in *L. si is qui*, §. fin. ff. de legat. præf.

Item pone quòd quis impetravit à Rege, ut possit extrahere à majoria talem rem pro secundo filio, qui filius ante acceptationem mortuus est, an revertetur talis res ad majoriam? Et videtur quòd sic, per text. in *L. proponebatur*, ff. de castren. pecu. & *L. filiusfamilias*, & *L. hereditatem*, §. pater, cum sequent. eod. tit. & confert ad hoc, quòd si Rex concessit quòd posset vendere rem majoriæ Titio non videtur concedere, quòd vendat Scio, secundum Andr. de Her. de probib. feudi aliena. per Freder. cap. Imperialem, 1. responsor. *L. cum servo*, 1. responsor. ff. de contrahenda emptione, Lucas de Pen. in *L. si quantum*,

Gc

sum,

tum, in fin. C. de bonis vacantibus lib. 10.

Sed pone, quod possessor majoris habuit licentiam à Principe alienandi aliquam rem ex majoria, quam in vita non alienavit, sed commisit filio successori ut id faciat, an possit? Videtur quod non per text. in L. cerdontem, ff. de oper. liber. in contrarium tum fortiter facit, L. sicut, §. si debitori, ff. quib. mod. pig. vel hypo. sol. ubi qui consentit debitori videtur consentire heredi ejus, pro resolutione videas Bart. in L. si marito, §. si voluntate, ff. solut. matr. ubi distinguit inter consentientem ex voluntate, & consentientem ex necessitate, & ego adderem in consentiente ex necessitate, an daret necessitas in hærede, vel non, quid enim si necessitas dotandi sororem adhuc duraret pro qua Princeps alienationem permisit? Certè tunc daret, necessitas durabit, & licentia ex mente Bart. in d. §. si voluntate.

Sed quid si testator qui condidit majoriam concessit licentiam vendendi, donandi, & permutandi, prout vellet rem majoris an possit tempore mortis legare, & transire multum tempus, quod nunquam disposuit post licentiam? Fortè potest argui quod non, arg. L. vivus, ff. si quis in fraudem patro. licet non multum faciat. Tu cogita in hoc.

Advertè etiam, quod istæ licentiæ quæ dantur à Principe ad alienanda res majoris intelligi debent dummodo alienentur bona fide, & sine fraude majoris ex notatis per Bart. in L. alio, ff. de ali. & ciba. lega. bonus text. in L. 1. §. pen. & L. si libertus, ff. si quid in frau. patro.

Quid autem si habebat licentiam vendendi rem ex majoria, & sic generaliter: iste verò habebat duas majorias, unam ex parte patris, aliam ex parte matris, vendidit rem ex majoria matris, tanquam si esset majoris patris an tenebit venditio? Et videtur, quod sic, ut notat. gloss. & ibi Bart. & Platea in L. 1. C. ne fiscus rem quam vendi. evin. lib. 10. contrarium tamen esset, si licentia fuerat specialis ad rem ex majoria matris, si vendidisset rem ex majoria patris, ut vult ibi Platea in eo quod dicit de re quæ erat alterius Ecclesiæ, cujus Rector non consentit, & adde Bald. in dist. L. 1. & in cap. 1. de his qui seu. dare poss. col. 1. versic. sed nunquid superior.

Quid si minor 25. annis impetravit licentiam regiam ad vendendum rem majoris, vendidit, & tradidit, & post ea in integrum restitutus est adversus venditionem, & rehavit rem, an reincidat in majoriam? Dic, quod sic, L. 2. §. interdum, & ibi Bart. ad finem, ff. de vulgar. & pupil. L. 1. §. si quis adita, ff. ad Tertullianum.

Sed pone, quod minor possidens majoriam impetravit à Principe facultatem alienandi aliquam rem, ex ea non facta mentione Rectoris: an tenebit alienatio? Et videtur dicendum quod si alienatio erat ex causa necessaria, & servata fuerit solemnitas requisita in venditione rerum minorum, quod tenebit alienatio, quia, & si expressisset ætatem adhuc Princeps dedisset licentiam, ex quo causa erat necessaria. Si verò alienatio fuit ex causa voluntaria, non tenebit alienatio ex quo Princeps minori in tali casu facultatem non dedisset, seu non ita de facili, cap. postulasti, & cap. super litteris, de rescript.

Sed pone quod minor sine facultate vendidit, & sine solemnitatibus postea facta mentione ætatis, & majoris impetravit à Principe confirmationem venditionis? Videtur quod sufficiat; quia auctoritas Principis supplet omnem solemnitatem requisitam in alienatione text. & ibi Joan. de Plat. in L. si qui hereditatis, C. de vend. reb. civi. lib. 11. Item, & in ista materia, vide quod dixi in L. 10. tit. 26. part. 4. in gloss. magna, in versic. sed an pretium.

Sed pone quod pater habebat facultatem faciendi majoriam novam, & tollendi, & mutandi antiquam, qui fecit novam majoriam in filium, cui veniebat antiqua majoria, ponens in nova aliqua bona antiquæ

majoris omittens alia, de quibus non fecit mentionem: posuit tamen in nova majoria alia bona propria æquivalentia his, quæ omisit ex antiqua majoria, an videatur ex hoc vigore facultatis extraxisse bona, quæ sic omisit ex antiqua majoria: ut illa dividant inter hæredes? Et videtur quod per hoc videatur extraxisse, arg. L. maritus, C. de procurato. cum concordant. de quibus ibi in gloss. & quia non est verisimile disponentem gravare voluisse hæredes duplici onere, L. Tertia, cum testamento, §. qui invita filia, ff. de legat. 2. & gloss. ibi in verbo, non est verisimile, quæ ponderat verba text. quod non est intentio multiplicandæ dotis, quam ob dotem relinquitur, cum ergo hic nomine majoris relinquatur, non videtur velle facere duas majorias, & facit text. in ratione sui, in L. licet, ff. de legat. 1. & L. cum alimenta, §. fin. ff. de ali. & ciba. lega. in contrarium tamen facit text. in L. Aurelius, §. testator, ff. de libe. lega. ubi non videtur recessum in codicillis à dispositione testamenti, quando non ponuntur in codicillis verba restrictiva: sed dic: quod ideo id ibi statuitur: quia fuit positum verbum hoc amplius: unde fuerunt necessaria verba restrictiva: confert etiam ad hoc quod cum præcesserit licentiæ tollendi antiquam majoriam, actus sequens interpretabitur ex licentia præcedenti, L. quedam mulier, ff. de rei vendi. & quod notat Bald. in cap. unico, quid juris sit, si post alie. vasa seu. recu. ibi 2. nota. in versic. profecto.

Item pone quod Rex concessit patri facultatem permutandi aliquam rem majoris, an si pater non fuit usus facultate, transeat ad filium? Et videtur quod non per text. in L. apud Julianum, §. si quis alicui, ff. de leg. 1. & L. 27. tit. 9. part. 6. & videtur de hoc bonus text. in L. sicut, §. fin. ff. quib. mo. pigus, vel hypo. sol. quod limita, & intelligi, nisi talis facultas fuerit concessa propter utilitatem majoris: ut notat Bald. in §. marchio, versic. pone concessum est per privilegium, de his qui seu. dare poss. Advertè etiam quod quando licentia datur ad vendendum bona aliqua majoris: ita ut alia loco illorum surrogentur, bona taliter surrogata sequuntur naturam, & qualitates primorum, vide bonum text. in L. generali, §. hæredes, ff. de usufr. lega. & ibi Bart.

Quid autem si alicui est data facultas alienandi rem aliquam majoris, an si vendat post annum incidat in pœnam, ac si vendidisset sine facultate? Joan. Faber. videtur velle quod sic, in L. fin. C. de jure empbi. allegans Specul. tit. de locato, versic. 98. & L. sicut, §. si voluntate, ff. quib. mo. pig. vel hypo. sol. ex quo Doctor de Pala. Rube. in quibusdam suis recollectis inferbat ad facultatem regiam ad faciendum majoriam, quod expiret per annum, & nihil aliud allegat nisi prædicta: facit tamen ad hoc, cap. plerumq. & cap. si autem, de rescrip. & L. 35. tit. 18. part. 3. & licet loquantur in rescriptis ad lites ex ratione, videtur quod possunt ad istas facultates ad majoriam extendi: cum utraque rescripta videantur odiosa: sed in utroque dicto, videtur tenendum esse contrarium: imo quod talia rescripta durent saltem per decem annos, juxta L. unicam, ff. de nundi. & L. 42. tit. 18. part. 3. neque obstat dictum Spec. & Joan. Fab. quia contrarium videtur verius, & Joan. And. in addit. ibi tenet contrarium, quod non esset certus terminus præfixus, & dist. cap. plerumq. non obstat. quia, & ibi rescriptum valeret post annum, non impetrato secundo ab adversa parte, gloss. & Doctor. ibi.

Sed an sit causa juxta concedendi facultatem ad alienationem bonorum majoris, quando res majoris sunt in partibus remotis à domicilio possessoris majoris? Et videtur quod sic per text. in authentic. de Ecclesiast. tit. versic. si autem annale legatum, collat. 9. & voluit Bal. in L. voluntas, C. de fideicom. in lectura antiqua refert Jason in L. filiusfamilias, §. divi. in repe. numer. 81. de legat. 1. ubi hoc limitat.

Quid autem si quis haberet majoriam, cum licentia

pre fincasse a el, e a sus herederos; (5) que de la manda que desta guisa fué hecha, non puede el heredero sacar falcidia. Esto mismo sería, quando el testador mandasse a su hijo algo

Partida VI.

por razon de la su legitima parte (6), que deue auer en los bienes del padre; o si mandasse a alguna muger de lo suyo, por razon de do-

Cc 2

tc;

tia Principis factam, & cum tali vinculo, & conditione, quod & si possessor talis majoriæ committeret crimen etiam læsæ majestatis, bona majoriæ non confiscarentur, & majoria transeat in sequentem vocatum, qui postea ex facultate regia extraxit aliqua ex bonis majoriæ: & eadem facultate fecit de talibus bonis aliam majoriam in alium, & alios, qui non vocabantur per majoriam antiquam sub aliquibus pactis, & conditionibus: & signanter inter cætera: quod si possessor talis novæ majoriæ committeret crimen læsæ majestatis, bona talis majoriæ perderet: neque ulterius in tali casu disposuit in quem transirent, modo verò aliquis qui possidebat talem novam majoriam, commisit crimen læsæ majestatis: & sic perdidit illa bona, an confiscabuntur Regi, vel redire debeant in primam majoriam, dubium est notabile, & videtur quod non confiscentur: sed redeant ad primam majoriam, per id quod in fortioribus terminis notat Bald. in cap. studij, de offic. legat. versic. pone Papa, ubi ponit questionem in hac verba. Pone Papa, concessit mihi quoddam castrum sub quibusdam conditionibus, quibus non servatis, castrum debet reverti ad Papam, deinde concessit mihi Civitatem sub qua est illud castrum cum omnibus castris suis: deinde ego feci contra dictas conditiones. Papa dicit castrum ad se reverti: ego dico ad me pertinere, tanquam partem Civitatis districtualem, seu subjacentem, ff. de judic. l. insula quæritur quid juris, respondeo, quod perdidit uno capite speciali, recupero ex generali, quia Papa me loquor sui posuit quoad Civitatem, & districtum: unde acquiro per universitatem, quid perdo inspecta specie, arg. ff. de acquir. rerum dom. l. quadam, & ff. de ser. ar. præd. l. si domus, cum aliis, neque obstat, quod species derogat generi: quia verum est, quando genus venit ampliari, ut notat in l. questum, §. pen. ff. de fundo instr. modo quæro quid in diversis personis si castrum erat concessum Titio: nunc Civitas cum suo districtu conceditur Sejo: & videtur dicendum quod extincto Titio ex sua concessione acquiratur Sejo ex suo capite generali, ut ff. communia præd. l. in venditione, & ff. de jure dot. l. si proprietati, dicit. l. quod si à specie prius est inchoandum, postea veniendum ad genus, C. de pigno. l. 2. quæ non est alibi in contrarium videtur: nam lege cavetur, quod si capitaneus concessit alicui unum mansum in feudum: deinde vendidit curiam illud mansum non venit in concessione generali, tanquam exceptum à curia per specialem providentiam, ut in cap. quidam capitaneus, de capi. qui cur. ven. Solutio illud ideo: quia nomine Curie non continentur feuda: sed nomine Civitatis, bene continentur castra, salvo jure alterius: cum autem illud jus deficit consolidatur universitati suæ: & idem fortè est in feudis per dist. l. si proprietati. Sic videbatur dicendum in prædicta questione, quod cum jus secundæ majoriæ deficiat, consolidetur primæ majoriæ universali, præterea ita Rex voluit, quod ista bona extraherentur à prima majoria: ut remanerent in secunda, qua cessante non videtur quod aliquid voluit agere contra primam majoriam, & rebus sic stantibus, si stante secunda majoria, videtur dispensasse contra primam non illa cessante, l. quod servius, ff. de condi. ob caus. & quod tradit latè Socin. 3. vol. coust. 58. & Alex. consil. 72. col. fin. 3. vol. sicut etiam quod habetur in l. sicut, §. illud videamus, ff. quibus mod. pignus, vel hypothecca solvitur, & l. etiam, cum l. jubemus, C. ad Velleja. & facit optinè lex proponebatur, & l. filiusfamil. & l. hereditate, §. pater cum sequent. ff. de castrens. peculio. In contrarium tamen facit: quia jam ista bona defecerunt esse primæ majoriæ ex facultate regia, & transferunt in

aliam personam, unde jam non sunt reliquæ primæ majoriæ, l. pater filium, §. quindecim, ff. de legat. 3. & in simili habemus in fundo qui semel exivit de familia, quod definit esse patrimonialis mutatione personæ, arg. l. gerit, in fin. ff. de acquir. hered. & re facta amiscibili ex crimine læsæ majest. semper erit amiscibilis, ut alias in re facta alienabili: semper erit alienabilis, ut in dist. §. quindecim, & facit etiam quod habetur in l. si quis ades, ff. de servi. ur. præd. Item medii successores immutant rei qualitatem, l. Paulus, §. fin. ff. de acquir. her. l. licitatio, §. mercatores, ff. de public. l. si avia, C. de dona. l. 1. C. de impo. lucrati. va. descrip. lib. 10. Bald. de eo, qui sibi, vel her. suis in princ. Adde bonum, & singularem velum in l. si ita legatum, §. si domus, ff. de legat. 1. ibi at si ea domo destructa, &c. & quod ibi Paul. de Cast. notat. in fine.

Per quem text. etiam inferes ad questionem, quod si pater habens majoriam antiquam impertravit à Principe licentiam extrahendi ab ea aliqua bona, & constituendi ex eis majoriam aliam in filium secundum, & ita fecit, quod mortuo secundo filio in vita patris, non revertuntur bona illa in primam majoriam: etiam si constaret de voluntate patris, quod revertentur, quia cum tali nova voluntate ut revertentur, debebat etiam concurrere licentia Regis necessaria, facit, l. quadam, ff. de jure codicil. si tamen esset casus, in quod facultas Regis in hoc non esset necessaria, sufficeret voluntas patris, per text. in §. si domus, in fin. Et istam patrem credentem de jure viorem, nisi ex conjecturis aliquibus aliis constaret, Principem voluisse, deficiente secunda majoria, quod bona redirent ad primam, ut si cautum fuit, quod decedentibus vocatis in secunda, bona redirent ad primam, vel alias de tali voluntate constaret, & in facultate regia non exprimerentur, quod bona ex crimine læsæ majest. confiscarentur: quia tunc in certis non esset opus conjecturis, l. continuus, §. cum ita, ff. de verb. obli. Tu quando casus occurrerit, latius considera, quia quæst. est notabilis.

Pone etiam, quod contra tenorem majoriæ vocantis in defectum masculorum, quandam transversalem excluda filia scæmina Rex dispensavit, ut possessor daret majoriam filie, & ejus descendentes comparet modo, non ille primo loco vocatus, sed sequentes vocati: & dicunt Regem illis non præjudicasse, unde petunt majoriam, an possim? Videtur, quod non per text. valde notabilem in l. 1. §. fin. ff. de assignandis libertis. Bar. in l. 1. §. si pater, ff. de conjugendis cum emancipato liberis ejus, quod de plano procedet: si ille cui majoria deferrebat esset vivus tempore quo defertur, secus videtur, si esset mortuus.

(5) E à sus herederos. Hoc dicit ne alias præceptum prohibitionis alienationis, dicatur nudum, ut in l. 44. tit. 5. & ibi dixi §. part. & facit hæc lex ad questionem majoricatus simpliciter facti quia cum secundum consuetudinem Hispaniæ intelligatur ut veniat de filio majori in majorem prohibitio facta de non alienando, non dicitur nudum præceptum, probat etiam ista l. quod si majoria fiat in descendentes, & prohibitio alienationis facta sit tantum primo vocato quod extendatur talis prohibitio ad secundum, & cæteros descendentes vocatos, videtur enim prohibitio esse realis non personalis, juxta id quod notat. Bart. in l. 3. §. opus novum, ad finem, ff. de nov. oper. nuntia. & tangit Bald. in §. rursus, col. 1. versic. quid de prohibitionibus, de contr. investi.

(6) Legitima parte. Adde l. scimus, in princ. C. de inofficis. testam. ibi nulla falcidia interveniente.

te; (7) o si mandasse aforrar sus siervos. (8) Ca de tales cosas como estas non pueden los herederos sacar, nin retener ninguna cosa, por razon de falcidia. Otrósi dezimos, que pagando el heredero complidamente (9) algunas cosas, de las mandas que ouiesse fecho el testador, non sacando ende la falcidia; cuydando (10) que en la heredad que fincaua, auia assaz para pagar las otras mandas, e para retener para si la su parte legitima; estonce, todas las otras mandas deue pagar complidamente. Fuera ende, si despues que las el començo así a pagar, se descubriessse algun debdo grande, que el non lo fopiesse en ante, que era tenuto de pagar aquel a quien el heredo. Ca estonce, por esta razon, bien podria sacar falcidia de aquellas mandas, que fuessen aun por pagar.

L E Y VII.

Como los herederos pueden sacar la Falcidia, si fizieren el Inuentario.

Todos los herederos que son establecidos por los testadores, pueden sacar falcidia, segun que diximos en las leyes ante desta. E esto se deue entender, si fizieren primeramen-

te el Inuentario, que deue ser fecho, segund que diximos en el Titulo, De como pueden auer consejo los herederos, si tomaran la heredad, o non. E si por auentura, el Inuentario non ouiesse fecho, estonce non podrian sacar falcidia. (1) Fuera ende, si los herederos fuessen de los que descienden, o suben por la línea derecha, de los fazedores de los testamentos. Ca estos atales deuen auer la su parte legitima, (2) por debdo que han en los bienes del padre, naturalmente; mas los otros herederos han la falcidia, por otorgamiento de ley. E porende, pues que estos atales non guardan la ley, deuen porenda perder aquello que deuián auer por otorgamiento della.

L E Y VIII.

Como, aquel que es establecido por heredero, si es rogado que de la herencia a otri, puede sacar della la quarta parte, a que dizen en latin, Trebellianica.

Trebellianica dizen, en latin, la quarta parte, que el heredero deue auer de los bienes de la herencia (1) en que es establecido, quando es rogado del testador, que de, o entregue despues la herencia a otri. Pero deue con-

(7) De dote. Adde, L. cum dote, ff. ad leg. falcid. & gloss. in L. in testamento, C. eod.

(8) Aforrar sus siervos. Adde, L. Papinianus, §. sed an libertates, ff. de inoffic. testam. & gloss. in d. L. in testamento.

(9) Complidamente. Adde, authentic. sed cum testator. C. eodem, & nota istam, L. paritatum, quæ bene declarat istum casum, & plenius quam habetur in dist. authentic. & in corpore unde sumitur, & limita, & intellige ut per Bart. & Doctor. in L. si ex pluribus, ff. eod. quando scilicet plures res sub nomine colectivo essent legatæ, nam, & si una ex dictis rebus fuisset sponte soluta, falcidia postea detrahi de aliis: quia tunc est unum tantum legatum: quando verò sunt plura legata, & solvatur unum, procedit ista lex. Limita etiam istam, L. quando hæres solvisset integre uni legatario cum protestatione, quod non intendit sibi præjudicare quoad alios: quia tunc sibi non præjudicat, secundum Jacob. de Rave. & Alberic. in dist. authentic. sed cum testator. quia isto casu, L. ista non loquitur, in dubio tamen simpliciter solvendo uni videtur etiam consentire de solvendo aliis etiam integraliter, secundum Cy. in dist. authentic. sed cum testator, quest. 6. & ibi etiam Salycet. post d. Jacob. de Raven. & gloss. in dist. authentic. sed cum testator.

(10) Cuydando. Secus, ergo, si solveret per errorem, & non agnitis prius vitibus patrimonii, ut in L. quod de bonis, §. non id circo, ff. eod. & L. non dubium, C. de testam. & L. error, C. eod.

L E X VII.

Hæres non faciens inventarium in forma juris, privatur falcidia: non tamen legitima debita jure naturæ: quia cum falcidia sit beneficium legis, aufertur in legem committenti. Hoc die.

(1) Falcidia. Adde, L. fin. §. si verò postquam, C. de jur. deliber. & L. 10. tit. 6. supra eadem part.

(2) Legitima. Approbat opinionem gloss. in L. fin. §. penul. in gloss. fin. ad fin. C. de jur. deliber. & gloss. in authentic. hoc amplius, C. de fideicom. super verbo naturale, & gloss. in authentic. sed cum testator. in verbo excedans, C. ad legem falcid. sed quæ erit utilitas in hoc

cum filius non conficiens inventarium etiam de suo proprio, teneatur solida præstare legata, ut in L. 10. tit. 6. supra eadem part. responde, ut per Bart. in dist. authentic. sed cum testator, in versic. quæro utrum per non confessionem. Quid autem in Trebellianica an privetur filius hæres, vel alius hæres, si non faciat inventarium? Vide quæ dixi in dist. L. 10. in gloss. fin. & per Decium latè consil. 236. incipit. non parva difficultas, in 5. dub.

L E X VIII.

Non detrahit hæres quartam per Trebellianum, quando judicis mandato, & coactus adit: & computat hæres fructus, quos percipit iudicio testatoris in hac quarta: item, & prælegata: nec restituit fructus, & plus quarta ascendunt perceptos negligentia fideicommissarii non petentis: sed post tempus quo hæres debet restituere: maliciosè perceptos teneat restituere: & pro ista quarta Trebellianica tenetur hæres pro oneribus hæreditariis: in quarta autem jure naturæ debita non computantur fructus percepti. Hoc dicit.

(1) De los bienes de la herencia. Advertè ad hoc verbum: nam ex eo decidi videtur quæstio, de qua per Oldral. consil. 158. incipit. fallum tale est, an Trebellianica deducatur etiam habito respectu ad legata, relicta, vel tantum de eo, quod superest hæredi, deductis legatis? Nam per istam, L. videtur quod tantum deducatur de ea hæreditate, in qua est institutus, & quam rogatus est restituere fideicommissario universali, & idem videtur voluisse Azor. C. ad Trebellian. in summa, col. pen. versic. 4. retentio, cum dicit, quod hæres possit detrahere quartam Trebellianicam de universitate, quàm hæres rogatus est restituere, & maximè attento communi stylo testamentorum: cum factis legatis, dicitur, in cæteris verò bonis legatis solutis, instituo talem hæredem, & cum legata non subjaceant restitutioni, neque per consequens subjacere debent retentioni quartæ Trebellianicæ. Oldral. tamen ubi supra consultit contrarium: imò quòd detrahat tam de legatis relictis, quàm de toto alio universali, per L. 1. §. Julian. cum gloss. ibi, & L. Marcellus, §. Pomponius scribit, ff. ad Trebel. & C. eod. L. fin. in fin. & cap. Raynuntius, de testam. & subdit notabiliter, quòd illa verba uñ-

contar en esta su parte (2) las cosas que el fazedor del testamento le mando, si las ouo. E aun dezimos, que los frutos (3) que tomo de tal herencia, de mientras que la ouo, si fueren tantos, que montaren tanto quanto podria valer la quarta parte que el deue auer, estonce non deue tomar (4) ninguna cosa de la heredad; ante la deue dar libre, e quita, a aquel a quien le rogaron que la diese. E si por auentura, tanto non valiesen los frutos que el facio ende; contando ante lo que el rescibio dellos, sobre esto deuele entregar de los bienes de la herencia, fasta que aya la quarta parte. E si mas montaren los frutos, que lo que el deue auer por razon desta quarta parte; estonce dezimos, que si el testador le señalo dia, a que rindiese la heredad, e a aquel plazó la entrega a aquel a quien la deuia entregar, que auer deue todos los frutos, por la quarta parte que

deuia auer, quanto quier que valan mas. E si non le señalaron dia cierto, a que diese la heredad, e aquel que la deuia auer fuesse negligente (5) en demandarla, sabiendolo; estonce dezimos, que este que era tenedor de la heredad, aura los frutos della, e non los contara en la su quarta parte. Mas si este atal fuese rebelde de dar la heredad, o lo metiese por alongamiento maliciosamente; estonce quier que valan mas los frutos, que el esquilmo de la su parte que deue auer, (6) sera tenuto de los dar al otro, con la heredad. E lo que diximos en esta ley en razon de los frutos, que deuen ser contados en la quarta parte, segun que es sobredicho, ha lugar, quando el heredero, a quien ruega que de la heredad a otrí, non es de los fijos del testador. (7) Ca, si dellos fuesse, estonce los frutos que esquilmasse este fijo del fazedor del testamento, mientras que

to-

uítata in cæteris bonis instituo talem hæredem, non repugnant: quin institutio facta videatur ex universo, & quod modus sic loquendi apud testatores irrepit, ut cætera præter legata velint apud hæredem irrevocabiliter remanere: legata verò cap. sed restitui. L. penes te. ff. de verbo signific. tu verò in ista quæstione dic, ut per Ang. quem ibi sequitur Alex. in dist. §. idem Pompo. & tetigi in L. 6. in gloss. 3. supra eod. licet Ang. nullam de istis dictis Oldral. neque etiam Alex. faciunt mentionem, nota etiam unum quod Bald. dicit mirabile in Rub. C. de revocan. his que in fraud. credit. aliena. sunt ad fin. quod in casu quo quis est institutus non contemplatione sua: sed fideicommissarii, quod tunc non detrahet quartam Trebellianicam per text. singularem, & ibi Cyn. in L. in fideicommissi. §. cum polidius, ff. de usus. ubi etiam videbis per Alex. in additio. ad Bart. dicit etiam Bald. in dist. rub. ad finem, quod ubicumque quis tenetur restituere hæreditatem ex contractu, nihil detrahit, allegat. L. quidam cum filium, ff. de heredi. instit. Et advertit quod regulariter extra certos casus, de quibus per Bald. in L. jubemus, in princip. C. ad Trebelli. non potest hæres sumere istam quartam in una re, vel rebus per eum electis, & beneficium deducendi istam quartam transit ad hæredem, L. quanquam, C. ad leg. falcid. Et an testator possit prohibere Trebellianicæ detractionem, dixi in L. 6. supra eod. ubi communiter teneri, dixi quod sic. Quod an procedat etiam in liberis primi gradus, de restituendo gravatis est inter scribentes maxima concertatio: & quod non possit pater prohibere filiis rogatis talem detractionem: tenet Bart. & Salyc. per text. ibi in d. L. jubemus, C. ad Trebellian. & idem tenet Decius consil. 81. & consil. 218. Jason. in L. Marcel. n. 55. ff. ad Trebel. Ludo. tamen Roma. singulari. 192. tenet contrarium: imò quod prohiberi etiam in his possit, cujus opinionem etiam tenuit Cyn. in dist. L. jubemus, & istam opinionem dicit communem Paul. à Monte Pico, in L. in quartam, colum. 117. ff. ad leg. falcid. prout latè tradit Didacus à Covarruv. in relect. cap. Raynuntius de testam. §. 2. num. 7. qui adhaeret opinioni Bald. tanquam filii favorabili, & secundum eum magis communiter receptæ.

(2) Contar en esta su parte. Adde, L. in quartam, ff. ad leg. falc. & not. quod portio hereditaria donationis, quæ morte confirmatur, in trebellianicam imputatur, L. filium quem habentem, C. famil. heriscun. secundum unam lecturam de qua per Bald. ibi. 8. col. Item etiam computatur datum causa conditionis implendæ, vide ibidem, & L. cum pater, in princ. ff. de legat. 2.

(3) Los frutos. Concord. cum L. in fideicommissaria, & cum L. mulier, §. si barei, & L. ita tamen, §. barei

ex asse. ff. ad Trebell. & vide gloss. in d. L. in fideicommissaria. Quid autem si testator iussit restitui retenta quarta, an tunc fructus computentur in quartam? Vide per Alex. post Rapha. in dist. L. in fideicommissaria, ubi Alex. col. 5. quod tunc non computentur: quod est bene notandum.

(4) Non deue tomar. Non ergo posset hæres dicere, volo fructus restituere, & quartam in aliis rebus hæreditariis habere: ut hic patet: cujus contrarium dicebat Rapha. relatus ab Alexan. in dist. L. in fideicommissaria, ubi Alex. tenet contra eum, post Imol. in dist. §. si barei, & opinio Imol. & Alexan. approbatur hic.

(5) Fuisse negligente. Quid si non fuit negligens: quia forte erat absens, Bart. & Doctor. communiter in dist. L. in fideicommissariam, tenent tunc etiam fructus cedere lucro cohæredis, qui non fuit in mora.

(6) De la su parte que deue auer. Et sic fructus, quos percepit ultra quartam restituit: reliqui computantur in quartam. Quid tamen si fideicommissarius, dicat in tali casu, quando hæredis mora intervenit, quod vult, quod fructus post moram percepti sibi restituantur, & quod hæres habeat quartam de aliis rebus hæreditariis, an sit audiendus? Videtur quod non, ex quo lex ista vult, quod fructus intra quartam computentur in ea, quod planè procedit volente fideicommissario, seu non contradicente: eo autem invito non exprimit ista l. unde satis videtur æquum quod fideicommissario in hoc succurratur: ne alias dicamus esse in potestate hæredis per culpam, & moram suam habere sibi quartam in talibus fructibus, invito fideicommissario: cum non sit in potestate hæredis, in qua re velit deducere quartam, sed iudicis arbitrio committitur Bart. & alii, in L. in quartam, ff. ad leg. falcid. & quod fideicommissarius in hoc sit audiendus, tenet Joan. de Imo. & Alex. post Jacob. de Rave. in dist. L. in fideicommissaria.

(7) Fijos del testador. Concord. cum L. jubemus, C. ad Trebell. & procedit in liberis primi gradus tantum, ut hic, & ibi, & not. ex generalitate hujus lex inferri, quod hic disponitur procedere, si filii graventur restituere aliis liberis, si extraneo, licet Cyn. Alber. Fulg. Corneuf. in dist. L. jubemus, Alex. in dist. L. fideicommissaria, col. 3. tenuerunt contrarium, quando extraneo primum tamen (quod ex istius leg. generalitate approbati videntur) tenuerunt Salyc. & Paul. in dist. L. jubemus, Joan. de Imol. in L. quod de bonis, §. cum avus, ff. ad leg. falcidiam, & Ripa in dist. L. in fideicommissaria, num. 29. quia major ratio, & favor filii gravati est quando gravatur restituere extraneo, quam quando alteri filio.

toúessè la heredad en su poder, non seran contados en la su parte legitima; (8) ante dezimos, que esta parte deue ser sacada enteramente de los bienes de la herencia, e non de los frutos della, maguer el testador (9) lo ouiesse mandado de otra guisa. Pero lo que diximos desta quarta parte en esta ley, se deue entender desta guisa; que el heredero la deue auer, quando entra la heredad, de su grado, sin constreñimiento ninguno que el Juez le fiziesse. Mas si es rebelde, (10) non la queriendo entrar; e lo ouiesse à fazer por premia, e mandamiento del Juez; estonce non sacara la quarta parte sobredicha. Ante dezimos, que es tenuto de dar, e de entregar la heredad, con los frutos della, a aquel que le rogo, o mando el testador, que la diesse. Otrofi dezimos, que el es siempre tenuto de pagar su parte, (11) de las deudas (12) que debiesse el testador, quanto le copiesse a pagar por razon desta quarta parte.

TITULO XII.

De los Escritos que fazen los omes a sus finamientos, a que llaman en latin, Codicillos.

Codicillos dizen, en latin, vna manera de escritos pequeños, que fazen los omes despues que han fecho sus testamentos, pa-

ra crescer, o menguar, o mudar alguna de las mandas, que auian fechas en ellos. Onde, pues que en los Titulos ante deste, fablamos de los Testamentos, que son mayores escrituras que los omes fazen por razon de sus finamientos. Otrofi, de todas las cosas que pueden ser puestas, e fechas, en ellos. Queremos aqui dezir, destas escrituras sobredichas. E mostraremos, que quiere dezir, Codicillus. E a que tiene pro. E quien lo puede fazer. E en que manera deue ser fecho. E sobre que cosas. E que departimiento ha entre los testamentos, e los cobdicillos. E de si diremos, como se pueden delatar.

L E Y I.

Que quiere dezir Cobdicillo, e a que tien pro; e quien lo puede fazer, e en que manera deue ser fecho, e sobre que cosas.

Codicillus, en latin, tanto quiere dezir, en romance, como escritura breue, que fazen algunos omes despues que son fechos los testamentos, o ante. (1) E tal escritura como esta tiene gran pro: porque puede ome en ella crescer, o menguar las mandas, que ouiesse fechas en el testamento. E puedelo fazer todo ome, que sea mayor de catorze años, (2) e la muger, de doze años; solamente, que no sea de aquellos a quien es defendido, segun diximos en el Titulo (3) de los Testamentos. E puede ser fecho el cob-

(8) *En la su parte legitima.* Si intelligas in debito jure naturæ planum est: quia talem legitimam, & legitimæ fructus, debet filius habere, ut in *leg. scimus*, §. *repletionem*, C. *de inoffic. testam.* Bald. in *leg. non est ambiguum*, C. *famil. herisc.* Gloss. in *dist. leg. in fideicommissar. ff. ad Trebell.* Et an idem erit in legitima debita ascendentibus, ut fructus non computetur in ea? Bald. tenet, quod non in repetit. *cap. si pater, de testam. lib. 6. allegat. L. filiusfamilias, ff. ad leg. falcid.* & idem vult Alexand. in *dist. leg. in fideicommissar. colum. 5.* ubi dicit, se alibi hoc non legisse, & quod pro Bald. adduci potest, quia §. *repletionem*, solum loquitur in legitima descendendum: ergo in ascendentibus remanent incorrecta jura antiqua violentia indistinctè, quod fructus imputentur in legitimam *leg. Papinianus, §. unde si quis, ff. de inoffic. testam.* mihi tamen plus placet, quod idem sit in legitima ascendentium *per leg. nam est parentibus, ff. de inoffic. testam. & L. 6. in ordin. Tauri*, & quia *L. filiusfamilias* loquitur in falcidia, non in legitima, & quia dispositum in uno ex correlativis, disponitur in alio, seu censeri debet dispositum in alio, *L. fin. C. de indist. viduitat. toll. & in leg. fin. C. de cupress. lib. 11.* si verò intelligas istam *leg. de Trebellianica*, pro ut etiam debet intelligi, & ipsa loquitur, procedit etiam planè, concordans cum dispositione, *dist. leg. jubemus*, neque mirum Trebellianicam, si lex ista vocet legitimam, & sic etiam vocat falcidiam, ut habetur in *leg. 4. supra eod.* & intellige de fructibus perceptis post mortem testatoris: ut illi non computentur in legitimam debitam jure naturæ, neque Trebellianicam, percepti verò ante mortem, seu tempore mortis pendentes censentur, ut reliquæ res hereditariæ, & possunt computari, & assignari à judice pro legitima, vel Trebellianica, secundum Alex. quem vide in *fideicommissar. col. 3.*

(9) *Maguer el testador.* Concordat cum *dist. leg. jubemus*, & istud urget multum ad illud, quod dixi supra *ead. leg. in gloss. 1.* quod non possit pater prohibere Trebellianicam filiis primi gradus: an tamen hodie stantibus,

L. hujus regni filius gravatus debeat non solum habere legitimam: sed etiam Trebellianicam? Dic ut dixi in *leg. 12. tit. 5. supra ead. partit. in gloss. fin. ubi dixi*, quod tantum poterat detrahere legitimam de jure naturæ: etiam eo casu, quo de jure antiquo poterat detrahere duas quartas.

(10) *Si es rebelde.* Adde *L. nam quod, §. qui compulsus, ff. ad Trebellian. & C. eod. L. non justam.*

(11) *Su parte.* Adde *insit. de fideicommissar. baredis. in §. sed quia, cum duobus sequent. & §. si quis una.*

(12) *En las deudas.* Et sic pro rata illius quartæ tenentur creditoribus: non autem legatariis, ut in *leg. 1. & 2. C. ad Trebellian.* super quo tamen vide latius per Gloss. notar. & magistraliter distinguentem in *leg. 1. §. fin. in gloss. fin. ff. ad Trebellian.* & per Paul. de Caltr. in *dist. leg. 1. & 2. C. eod.* & per Alex. in *dist. leg. 1. §. sed si quadringenta.*

TITULUS XII. DE CODICILLIS.

L E X I.

Codicillus est brevis scriptura, ante, vel post testamentum facta: & possunt codicillare omnes, qui possunt testari: prodest enim codicillus: quia per eum possunt legata in testamento augeri, vel minui: & potest codicillus in scriptis, vel sine eorum quinque testibus fieri: etiam si non sint rogati. Hoc dicit.

(1) *O ante.* Adde *L. ante tabulas, ff. eod. & insit. eod. §. non tantum. & C. eo. L. sine ab initio.*

(2) *De catorce años.* Is enim potest facere codicillos, qui de jure potest facere testamentum, *L. divus, §. codicillos, ff. de jur. codicillar.* Quid autem si caveretur statuto, quod minor 25. annis non possit testari, an poterit codicillare post 14. annos? Batt. quod non in *l. 2. ff. de legatis 2.* contrarium tamen tenet Bald. in *leg. fin. C. de testam. versic. quid si statutum dicit.*

(3) *En el titulo.* Vide *ead. partit. titul. 1. L. 13. cum sequentibus.*

cobdicilo en escrito, e sin el, (4) solo que se acierten y cinco testigos, (5) quando lo faze. E pueden ser en el mandadas todas las cosas, que pueden ser dexadas en el testamento, por razon de manda.

L E Y II.

Que en el Cobdicilo non pueden ser establecidos herederos derechamente.

EN los cobdicilos non pueden ser establecidos herederos (1) derechamente: (2) porende, si algun testador ouiesse establecido heredero en su testamento, e despues deslo fiziesse cobdicilo, en el qual pusiesse condicion (3) alguna; o si qui-

Leyes
1. y 2.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

(4) En escrito e sin el. Adde L. fin. C. de bon. liber. & L. fin. C. eod.

(5) Cinco testigos. Adde dist. L. fin. C. eod. vide hodie, quod habetur in leg. 1. tit. de los testamentos, lib. 5. ordin. regal. & in l. 3. in ordinat. Tauri, & habes hic, quod non requiritur testes in codicillis esse rogatos: cum dicitur que se acierten y adde dist. leg. fin. in fin. C. eod. & adde L. 32. tit. 16. supra, 3. part.

L E X II.

Hæreditas in codicillis non potest dari, nec adimi directè: nec conditio hæredi instituto apponi: sed si in codicillis hæredem immertum certa ratione expressa dicit testator, probata ratione, non habebit hæreditatem. Item per fideicom. hæres in testamento, vel ab intestato in codicillo rogatus tenetur restituere hæreditatem, & poterit ex ea quartam Trebellianicam retinere. Hoc dicit.

(1) Herederos. Concordat cum §. codicillis, instit. eod. & §. directo, & C. eod. L. si idem, & L. si hæreditatem, unde si in codicillis quis instituitur in re certa, non habebitur loco hæredis: sed habebitur loco legatarii, secundum Bald. in leg. non codicillum, C. de testam. ubi etiam dicit, quod si pater reliquit filio decem in testamento, & in codicillis dicat, quod declarat, quod jure institutionis, non valet testamentum, ope, & declaratione codicillorum, allegat, L. quod per manus, ff. de jur. codicillor. eo quod principale non debet confirmari ab accessorio. Sed erit pulchrum dubium, an cum hodie de jure regni eadem solemnitas, & numerus testium debeat intervenire in codicillis, quæ in testamento, & in testamento sufficiunt quinque testes, vel tres cum tabellione, juxta L. ordina. si quis hodie in codicillis aliquem instituat directo, an tenebit institutio, ac si facta esset in testamento? Videbatur, quod non, ex eo quod notat Bald. in leg. filii, circa fin. C. famul. hercis. ubi concludit, quod hæreditas directè dari non potest, etiam si pater in codicillis filios instituat: quia cum relinquere hæreditatem directè in codicillis speciale sit in milite: ergo in contrarium est jus commune, & idem voluit Bald. in l. humanitatis, colum. 12. versic. sed numquid ista exemplaria, C. de impuber. & alius suffit. & tamen constat valere testamentum inter liberos etiam cum minori numero testium, ut in leg. hac consultissima, §. ex imperfecto, C. de testam. l. 7. tit. 1. supra ead. partit. & sic si testator vocet codicillum dispositionem illam, in qua directè instituit, curabimus de nomine? Imò de mente, quæ per nomen significatur: quia civilia nomina retinenda sunt in sui natura, L. verbis civilibus, ff. de vulgar. & pupil. idem tenet Salycet. in dist. leg. filii, quando ex dicto Notarii, vel aliis constat patrem voluisse codicillari. In contrarium tamen facit, quod notat Bartol. in dist. leg. hac consultissima, §. si quis autem, & in leg. 2. ff. de instit. rup. testam. & in leg. militis codicillis, ff. de testam. milit. ubi tenet patrem posse in codicillis filio pupillariter substituere venientes ab intestato, & revocare substitutionem pupillarem, prius factam per eum in testamento, in quo substituerat extraneos, de quo latè vide per Alexand. in dist. §. si quis autem, facit etiam, quod notat Joann. Andr. in addition. ad Specul. tit. de instrum. edition. §. compendiosè, colum. 8. in addition. quæ incipit ad intellectum, ubi dixit, quod si testator convocatis septem testibus, instituat hæredes, & legata faciat: deinde dicat, quod vult dictam dispositionem jure codicillorum valere, quod valet, ut testamentum per leg.

non codicillum, C. de test. & probatur in leg. testamentum, C. de testam. ubi Bald. & Salycet. notant, quod licet testator testamentum appellet codicillos, non per hoc definit esse testamentum, dixit etiam Angel. in leg. illud, §. trahari, ff. de jur. codicillor. quod si testator instituat hæredes: & Notarius dicat talis volens codicillos facere: ista verba Notarii non impediunt, quin valeat, ut testamentum, & tradit Jason. in dist. leg. non codicillum, referens quoddam consilium Alex. & dictum Bald. in l. Imperator, 1. colum. 2. ff. de testam. homi. verba enim impropriantur, ut deserviant intentioni, l. insulam, ff. de præscrip. verb. l. sed est possessori, §. item si juravero, ff. de jur. juran. cap. intelligentia, de verb. signific. & istud videtur tenendum, si ex aliis non constet testatorem voluisse codicillari, & non testari: quando enim hoc constaret, non posset testator facere, quin leges locum habeant in suo testamento, L. nemo potest, ff. de leg. 1. & in simili quæst. hoc voluit Paul. de Castr. in dist. leg. nemo potest, col. 1. versic. sed quæro quid è converso, ubi omnino vide, & in leg. fin. C. de codicillis. & etiam ratio videtur esse: quia quando testator eligit codicillari, eligit viam incompetentem: & sic est imperfectio voluntatis, idest, voluntariæ electionis, & sic est defectus in qualitate, seu specie voluntatis, ut etiam tradit Bald. in leg. 1. colum. 18. versic. sed hic quæro, C. de Sa. rosant. Eccles. & istud magis placet, quam quod distinguatur prout distinguit Alex. volens concordare opiniones contrarias, super quæst. Joan. Andr. post Dyn. de qua ubi supra, in dist. leg. non codicillum, scilicet, quod aut instituti erant illi, qui successuri erant ab intestato, & procedat opinio Dyni, & Joann. Andr. cum non potest tunc dispositio fortiri effectum jure fideicommissi: cum nullus sit qui eis debeat restituere, & sic tunc valeat jure testamenti, aut alii erant instituti, & tunc procedat opinio alia, de qua per Paul. in dist. leg. nemo potest, scilicet, quod non valeat jure directo, ex quo potest valere jure fideicommissi, licet enim hæc distinctio bene procedat in casu, quo Dynus consuluit, relatus ubi supra, à Joann. Andr. quia dixerat ibi testator, si non valet jure codicillorum, valeat jure testamenti: tamen quando hoc esset dictum, non esset facienda talis distinctio, ex quo testator se arctavit eligens viam codicillorum, & non testamenti, ut dixi: facit ad hoc, quod notat Bart. in leg. 1. col. 1. post princip. ff. de jure codicillor. ibi oppono, &c.

(2) Derechamente. Verba tamen directa in codicillis posita, bene trahuntur ad fideicommissum, ut in l. scævola, ubi vide Bart. ff. ad Trebell. & in leg. cum quis decem, §. Sejam, ff. de legat. 3. Quid autem si pater in testamento filium hæredem instituit in re certa, & extraneum instituit hæredem universalem, & postea in codicillis admittit filio, quod in testamento reliquerat, an valet ademptio, & sic filius poterit testamentum dicere nullum? Bald. in leg. omnimodo, in princ. versic. 3. quæro, dicit post Jacob. de Bellovis. quod talis institutio facta de filio, ex quo in ea ratione legitime consistebat substantia institutionis hæredis non potuit adimi in codicillis, licet secus esset, si extraneus esset institutus in re certa, dato cohærede universali: cum tunc redigatur ad instar legatarii, & sic tunc institutio talis adimi possit in codicillis, quod Bald. dicit diligenter notandum, adde etiam Bald. idem tenentem in autent. ex causa, colum. 12. versic. 6. quæro, C. de liber. præterit.

(3) Condicion. Adde dist. §. directo, institut. eod. & L. divi. in princip. ff. eod. L. pen. §. fin. ff. de condit. instit.

fuesse desheredar (4) en el; non empetce al heredero, porque perdiessse por ende toda la herencia, nin parte della, nin seria tenuto de cumplir la condicion que fuesse y puesta. Pero si en el codicilo dixesse el testador, que el heredero que auia establecido en el testamento, le auia fecho tal mal, por que non mereciessse auer la heredad, nombrando aquel yerro; por tal razon como esta embargaria el heredero. Ca perderia (5) el heredero por ende la heredad, si el yerro le fuesse prouado. Otrosi dezimos, que si el que fiziesse el codicilo vifasie atales palabras, diziendolas, o faziendolas escreuir en el: Ruego; o, Mando; o, Quiero, que aquellos que han derecho de heredar la mi heredad, si yo muriesse sin testamento, que la den a tal omc. O si algun testador que ouiesse establecido a otro por su heredero en su testamento, rogasse, o le mandasse al heredero, o dixesse en el codicilo, que queria que la heredad en que

lo auia establecido por heredero, que la diesse a otro: vñdo el señor de la heredad a dezir tales palabras en el codicilo, como estas sobredichas, o otras semejantes (6) dellas, tenuto es el heredero, de dar la heredad al otro, así como lo mando el señor della. Pero bien puede tener para si la quarta parte de la herencia, a que llaman en latin Trebellianica: así como suso mostramos, en el Titulo, De como se pueden menguar las mandas, en las leyes (7) que faldan en esta razon.

L E Y III.

Que departimiento ha entre los testamentos, e los Codicillos; e como se pueden desatar.

Departimiento (1) ha muy grande entre los codicilos, e los testamentos. Ca los codicilos bien se pueden fazer, maguer non pongan en ellos sellos (2) los que los fazen, nin los testigos que se y aciertan; mas puedenlos fazer an-

Leyes
1. y 2.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.
an-

(4) Desheredar. Vide in dist. §. codicillis, & L. non codicillum, C. de testam.

(5) Perderia. Quia auferitur hæreditas velut ab indigno, L. hæreditas, C. de bis, quibus ut indign. & L. 23, tit. 1. ead. partit.

(6) Semejantes. Quæ sonent in fideicommissum, ut in d. §. codicillis, & §. directo, & dist. L. si idem, C. eod. si tamen essent omnino verba directa ex benignitate ad conservandam voluntatem defuncti trahuntur ad fideicommissum, ut dixi supra, & tradit Bart. post gloss. in leg. scævola, ff. ad Trebell. quando apparet disponentem voluisse codicillos condere, ut etiam tradit Azor. C. de codicill. in summa. Alexan. in dist. leg. hæreditatem, C. eod. ista tamen L. partitarum, ut vides, multum insitit, quod verba sint importancia inducere fideicommissum, & quod sint verba obliqua, vel saltim communia, ut hoc importent: quæ fuit opinio Jacob. de Aren. de qua per Bart. in dist. leg. scævola, sed adhuc ad hæredem primo dicto propter conservandam voluntatem defuncti, neque ista lex resistit: quia etiam verba directa possunt dici similia, quando testator codicillatur.

(7) En las leyes. Vide supra tit. 1. L. fin.

L E X III.

In codicillis non requiritur testes esse rogatos, nec requiritur sigillum, nec primus codicillus per secundum revocatur, nisi expressè revocaverit testator: in testamento tamen id scriptis, requiritur rogatio, & sigillatio, & per secundum tollitur primum, vel etiam posthumi agnatione. Hoc dicit.

(1) Departimiento. Ponit in quibus differant codicilli à testamento, & adde Azor. in summa, C. eod. colum. 2. Adverte etiam, quod qui decedit cum codicillis, non videtur decedere testatus, seu cum testamento, etiam si testamento valeret jure codicillorum, quando fuit apposta conditio, si decederet cum testamento, vel sine testamento: quia verba conditionalia sunt proprie intelligenda, L. Mevius, & L. qui hæredi, ff. de condit. & demonstrat. codicilli namque non sunt proprie testamento, insitit. de testam. in princ. & ff. eod. L. 1. ita dicit Socin. conf. 97. incipit præfens consultatio, 3. volum. in contrarium tamen facit: quia testamento latè sumpto vocabulo, comprehendit codicillum: quia etiam codicillus est testatio mentis, insitit. de testam. in princ. & in specie dicit Salycet. in leg. filii, in 1. nota. C. fami. herci. per text. ibique alias consuluit in Ferraria: cum quidam jure libelli haberet fundum ab Ecclesia S. Bartholomæi cum facultate relinquendi, cui vellet in testamento suo, quod potuit ille ex hac potestate relinquere in codicillo, & quia facultas concessa non

requirit hæredis institutionem: sed legatum tantum, & istum crederem esse verius, ubi facultas, seu dispositio relata ad testamento non requirit hæredis institutionem; sed posset fieri in codicillis: quia ut dixi, codicilli dicuntur testamentum. Gloss. in leg. 2. in verb. ex omnibus, & ibi Bald. C. communia de legat. Gloss. in leg. 2. in verbo omnis, C. de constit. pecul. & Gloss. fin. in cap. quamquam, de usur. lib. 6.

(2) Sello. De codicillis in scriptis loquitur, ut vides in testamento enim in scriptis est ubi subscriptiones, & signacula testium requirunt, L. 1. tit. 1. ead. partita, L. hac consultissima, in princ. C. de testam. Sed est dubium hodie, maximè stante dispositione, L. 3. in ordin. Tauri. An si codicillus fiat in scriptis requiratur, quod testes se subscribant prout etiam debent subscribere in testamento in scriptis, ex tenore illius, L. & præ maximè: quia, L. fin. in fin. C. eod. de qua ista sumpta est exigere videtur subscriptionem testium, quando codicillus fit in scriptis, & ita tenet ibi Gloss. Alberic. Alex. & Jalon. cum enim ibi lex dicit sub notationem intelligunt, id est subscriptionem per leg. in donationibus, C. de donat. unde dicunt bene esse verum, quod in codicillis in scriptis non exiguntur sigilla: subscriptiones tamen testium sic, & istud videtur de jure communi potius tenendum, quam illud quod dixit Azor. C. d. de codicill. in summa, colum. 2. & etiam gloss. in §. fin. institut. de codicill. ubi voluerunt, neque signacula, neque subscriptiones testium exigi: dicit enim Azor. hæc verba. Item in testamento septem exiguntur testes, & rogati: & igitur in testamento, quod fit in scriptis subscriptio testium, & eorundem signacula requiruntur: sed in codicillis quinque sufficiunt testes, neque exiguntur sigilla, vel subscriptiones, ut dictum est, lex etiam ista partitarum disponit non exigi sigilla testium: de subscriptionibus verò nihil dixit, unde non videtur corrigere in hoc jus commune: sed hoc sub ejus dispositione relinquere, licet Michael de Cifuentes unus ex Glossatoribus, LL. Tauri, in dist. leg. 3. dicit, quod ista L. partitarum, disponit contrarium, quod dist. leg. fin. quod non est dicendum: quia, ut vides, tantum dicit de sigillis non de subscriptionibus: dicebat etiam ubi supra dictus Michael, quod ex illa leg. Taurina sibi videtur, quod hodie attenda dispositione dict. leg. Tauri, requiratur subscriptio testium in codicillis, sicut requiritur in testamento, quando codicillus fiet in scriptis, & quod licet illa L. loquatur in testamento per eandem rationem, ut falsitas evitetur, extendatur ad codicillos, sed adverte, quia dist. L. 3. potest induci secundum unum sensum, quod quando loquitur de solemnitate codicillorum, intelligat ram de codicillis nuncupativè factis, quam in scriptis, & quod qualitercumque

ante cinco testigos. E puede ome fazer muchos cobdicillos: e non defatara (3) el uno al otro. Fueras ende, si dixere señaladamente, aquel que lo fiziere; que el cobdicillo que auia fecho primeramente, que non queria que vala. Otro si dezimos, que el cobdicillo non se defata, maguer nazca despues (4) hijo a aquel que lo fizo. Mas en los testamentos que se fazen en escrito, el contrario es desto. Ca deuenfe fazer ante siete testigos, que pongan y sus sellos. E el testamento primero se defata por el postrimero. E otro si se quebranta, quando nasce despues hijo al fazedor del, segund diximos en el Titulo de los Testamentos. (5)

TITULO XIII.

De las Herencias que ome puede ganar por razon de parentesco, quando el señor della muere sin Testamento.

SIn testamento, e con el, ganan los omes a las vegadas las herencias, e los bienes, que fueron de otri. Onde, pues que en los Titulos ante deste fablamos, de como vn ome *Partida VI.*

que fiant, seruetur in eis dispositio, *L. ordin. Regis Alfonso*, & sic quod sufficientes tres testes cives cum tabellione: vel quinque sine tabellione, & quemadmodum in testamento nuncupativo coram tabellione non requiritur subscriptio testium, ex dispositione dict. leg. ord. sic neque in codicillis licet in scriptis fiant: cum enim *L. illa prius* loquatur tam de testamento nuncupativo, quam de testamento in scriptis, & distinguat solemnitatem, quæ debet intervenire in eis, & postea subdat, quod in codicillis interveniat solemnitas requisita in testamento nuncupativo, juxta *dict. leg. ordin. tenorem*, aperte videtur loqui de codicillis, etiam in scriptis factis, *arg. L. fin. ff. de reb. dub. §. cap. inquisitioni, §. cap. 2. requiritur, de appellat.* iste tamen intellectus ad illam leg. non potest stare: nam tota illa lex venit ad interpretationem *leg. ordinam.* quæ disponit tantum de testamento nuncupativo, & ad tollendum dubia, quæ ex ea oriebantur, & quatenus loquitur de testamento in scriptis est ad limitationem *dict. leg.* & intra unum capitulum, & cum transit ad alia capitula licet ad testamentum cæci, & codicillos revertitur ad explanationem *dict. leg. ordin.* & sic loquitur, de testamento nuncupativo cæci: quia cæcus non potest testari in scriptis, ut dixi in *leg. 14. tit. 1. ead. partit.* & loquitur etiam in codicillis nuncupative factis, juxta *dict. leg.* cujus dubia explanat, confert ad istum intellectum, quod tradit Bartol. in *leg. prator ait, §. eritque differentia, ff. de bon. rap. &* quod habetur in *dict. cap. inquisitioni, &* notatur in *dict. leg. fin.* & quia alias intelligendo induceretur correctio *dict. leg. fin.* requirentis subscriptionem testium, quando codicillis fit in scriptis: concludo ergo, quod cum per istam leg. paritarum tantum disponatur circa sigilla testium, & *dict. L. Tauri* tantum loquatur de codicillis per nuncupationem factis, quod si codicillis fiant in scriptis, subscribere debeant testes, & erunt necessarii quinque testes, ut hic & in *dict. leg. fin.*

(3) *Non defatara.* Concordat cum *leg. cum proponas, C. eod. §. inf. eod. §. fin. §. L. divus, §. codicillos, ff. de jur. codicillorum.*

(4) *Nazca despues.* Concordat cum *leg. si quis eum, in princ. §. L. pen. ff. eod. §. C. eod. L. 1. &* intelligit Azor. *C. eod. in summa,* quando codicilli fiunt ab eo, qui vult

puede ser heredero de otro por testamento. Otro si, de las mandas, e de las otras cosas que le pertenescen. Queremos aqui dezir, en que manera puede heredar ome, por razon de parentesco, los bienes del finado, aunque muera sin testamento. E diremos, en quantas guisas pueden morir los omes sin testamento. E quantos grados son de parentesco. E quales son aquellos, que por razon del, deuen heredar los bienes del que asi finare. E quanto deue aver cada vno dellos de los bienes, quando fueren muchos herederos.

L E Y I.

En quantas maneras pueden morir los omes sin Testamentos.

AB intestato, (1) es palabra de latin, que quier tanto dezir en romance, como ome que muere sin testamento. E esto puede ser en quatro maneras. La primera es, quando ome muere, e non faze testamento. La segunda es, quando faze testamento non cumplido; non guardando la forma, que deuia ser guardada en fazerlo, segun diximos en el Titulo de los Testamentos. La tercera es, quando el testador fizo testamento, que se rompio por algun hijo que nascio despues; del qual hijo non fizo enmiente en el

L. 1. tit. 4. lib. 5. Recop.

decedere intestatus: nam si herent ab eo, qui condidit testamentum: infirmato testamento, infirmarentur etiam codicilli, ut in *dict. leg. 1. §. L. ab intestato, ff. eod.* quod tamen limita, & intellige, ut per Paul. de Castr. & Alex. in *dict. leg. 1. considera tamen, quod bodie stante, L. regni, tit. De los testamentos, L. 1. in ordin. regali,* qua cavetur, quod legata debeantur, etiam hærede repudiante, vel aliis non aedeunte, viderur, quod non possit dici, quod codicilli pendeant a testamento, & sic quocunque modo infirmaretur testamentum, non infirmabuntur codicilli, & debebuntur legata in eis contenta, viderur enim *dict. L. gravare venientes ab intestato ad solvenda talia legata,* neque legata desiderant additionem hæreditatis ex testamento: sicut enim non infirmarentur codicilli infirmato testamento, si in codicillis essent expressè rogati venientes ab intestato, ut implerent legata, *L. ex testam. §. L. eam quam, C. de fideicom. idem erit dicendum, si à lege graventur ad legata venientes ab intestato, prout vult gravare dict. L. ordin.* Cogita tamen: quia mihi est nova consideratio.

(5) *Titulo de los testamentos, L. 1. §. 2. §. L. 20.*

TITULUS XIII. DE SUCCESSIONIBUS AB INTESTATO.

L E X I.

Intestatus dicitur quadrupliciter: primò, si non condidit testamentum: secundò, si condidit imperfectum: tertio, si posthumi agnatione, vel testantis arrogatione, vel adoptione rumpitur: quartus, si hæres scriptus repudiet hæreditatem. Hoc dicit. Habuit originem ab *infir. de hered. qua ab intest. defend. in princ.*

(1) *Ab intestato.* Si bene advertis, *L. ista vult,* quod ille proprie dicatur intestatus, qui testamentum facere potest, & decedit sine testamento, vel non jure factò, seu forma non servata, vel si factum rumpatur agnatione filii præteriti, vel irriti capitis diminutione: quia testator se dedit in arrogationem, vel quando ex testamento non fuit adita hæreditas, prout etiam habes in *leg. 1. ff. de injust. rup. §. in princ. infir. de success. ab intestat.* non tamen dicitur proprie intestatus, qui decedit intestabilis, idest, qui testari non potest, ut pupillus, vel furiosus, vel alius in-

el testamento. O si por aventura, aquel que fizo el testamento, se dexo despues porfijar (2) a otro; de manera, que passasse a poder de aquel que lo porfijo. La quarta es, quando faze testamento acabado, e establesce el heredero en el; e aquel heredero non quiere la heredad, delechandola. (3)

L. 12.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

L E Y II.

Quantos grados son de parentesco.

Ley 5.
tit. 7.
lib. 5.
Recop.

Tres grados, e liñas (1) son, de parentesco. E la vna es, de los descendientes; así como de los fijos, e de los nietos, e de los que descenden por la liña derecha. La otra es, de los ascendientes; así como el padre, o el auuelo, e los otros que suben por ella. La tercera es, de

los de traueso; así como los hermanos, e los tyos, e los que nascen dellos: e de cada vno dellos diremos adelante, en las leyes que se figuen, de como pueden heredar los vnos a los otros, muriendo sin testamento.

L E Y III.

Como, el padre, o el auuelo muriendo sin Testamento, deue el fijo, o el nieto, heredar los bienes del.

Muriendo el padre, o el auuelo, sin testamento, o alguno de los otros que suben por la liña derecha, el fijo, o el nieto (1) que nasciese de otro su fijo, ganaua, e heredan todos los bienes del finado, quier sean varones, quier mugeres; (2) maguer aquel que

mu-

intestabilis, ut etiam habetur in leg. 1. ff. de suis, & legitim. hered. ubi etiam lex dicit, quod etiam hos pro intestatis accipere debemus. Et ibi Bart. dicit, quod si ex communi usu loquendi, ille qui non potest testari, dicatur decedere intestatus: tunc etiam statutum loquens de decedentibus intestatis, comprehenderet intestabiles, cuius contrarium tenuit Bal. contra Bart. in cap. 1. in princ. in versic. modo quarto. de successio. feudi. vid. etiam Alex. consil. 115. incipit aeterni numinis, volum. 2. ubi multa, & pulchra adducit, vide ibi per eum, & vide quæ latè tradit idem Alex. in additio. ad Bart. in dist. L. 1. & Feli. in princ. decreta. col. 5. nam est quæstio, in qua multa scripta sunt: & vide quæ nor. Bald. in autent. praterea, col. 1. C. unde vir, & uxor. & Albertic. post Cyn. in L. 2. ad fin. C. qui testa. facere poss.

(2) Porfijar. Vide in §. alio. & §. non tamen insit. quib. mod. testa. infirmen. & in L. 18. tit. 1. ead. part.

(3) Delechandola. Adde, L. intestatus, ff. de verb. signi-

L E X II.

Tres sunt gradus consanguinitatis, scilicet ascendentes: descendentes: & collaterales. Hoc dicit.

(1) Liñas. Vide in L. 2. tit. 6. 4. part. & ff. de gradib. L. 1. & L. jurisconsultus, & insit. de gradib. cogn. per totum.

L E X III.

In successione ascendentium præferuntur propinquiores descendentes: sed si defunctus relinquit filium, & ex alio filio præ mortuo nepotem: succedet cum filio nepos loco patris: nec si plures sunt nepotes: habent nisi partem, quam eorum pater, si viveret, obtineret. Item si ex uno filio unus nepos, & ex alio plures, tantum habet ille unus, quantum plures. Hoc dicit.

(1) El fijo, o el nieto. Sive sint in potestate, sive emancipati, ut in autent. in successione, C. de suis, & legitim. heredib. & in corpore sumitur, & L. meminimus, C. de legitim. hered.

(2) Mugeres. Concord. cum dist. autent. de successione, & L. maximum vitium, C. de liber. prater. aliquando tamen ex natura oneris apposti, videntur vocati masculi, & exclusæ femine: ut si Rex concessisset alicui castrum, vel aliam rem, ut ipse, & filius major ex eo, & alii descendentes seruirent Regi, in aliquo officio virili, ut deportando lanceam, quando Rex iret in bello, vel vexillum, vel quod esset Magister Sala: vel quod simile: nam cum femina non sit capax causæ, neque erit capax causati, text. & ibi Bald. in §. pen. de bis qui feu. dar. poss. & ex ista, lex inferes quod statutum de exclusione femine propter masculum, licet factum sit propter publicum bonum conservandarum familiarum, L. 1. §. denuntiare, ff. de vent. inspic. tamen non est æquum: imò odiosum quia quidquid est contra iustitiam æquitatis, est odiosum, secundum Bal. in L. cer-

tum, col. 1. C. unde cogn. hinc dicit idem Bald. in L. L. omnes populi, col. 9. ff. de iustit. & iure, quod si statutum dicit, quod primogenitus non secundo genitus succedat, quod non extenditur ad primogenitum, asserens tale statutum esse odiosum, & irrationabile: eo quia in natura pari non debent contraria statui. Bald. tamen in L. 2. C. de in ius vocan. latè disputat, an statuta, quæ excludunt feminas, & deferunt hæreditates masculis, sint odiosa, vel favorabilia? & tandem per gloss. ibi soluit tale statutum ex parte succedentis esse favorabile ex parte verò mulieris, quæ repellitur, esse odiosum, unde si statutum dicat, quod filia non succedat, succedet neptis ex filio: quia repræsentat patrem, qui succedebat, quæ tu nota ad majorias excludentes feminas, & vocantes masculos, ut tanquam odiosæ dispositiones restringantur. Conferat etiam ut si quis faciat simpliciter majoratum, quod succedet filia primogenita, excluso masculo secundo genito, ex quo disponens non prætulit masculos feminis: sed tantum vocavit filium primogenitum: cum appellatione filii veniat filia, L. quisquis, & L. iusta interpretatione, ff. de verb. signifi. facit ad hoc quod not. Bal. in cap. fin. de feud. dat. invicem leg. commissio. in ver. Ego de facto sui consultus, ubi concludit, quod si emphyteosis Ecclesiæ præscribitur extenditur in tertiam generationem tantum, non in infinitum ea ratione: quia sicut emphyteosis informiter concessa, idest, sine personarum distinctione, intelligitur in tertiam generationem, ut in autent. de non alien. §. emphyteosim. & tamen in emphyteosi constat veniri etiam feminas, & non excludi propter masculos, quando fuit informiter concessa per viam donationis, vel privilegii, seu in ultima voluntate, ut latè tradit Jason. in L. si quis id quod, col. 7. ff. de iurisdic. omni. judic. secus tamen esset in contractibus, ut latè ibi per eum, col. 6. & in L. stipulatio ista, §. in stipulationibus, ff. de verb. obligat. In contrarium tamen facit quod notat. Bald. in L. in multis, ff. de statu homi. facit quod not. Bart. in L. heredes mei, §. cum ita, ff. ad Trebellian. ubi dicit quod testator videtur se referre ad consuetudinem, & statuta loci in dispositione sua, Bald. & Petr. de Ancha. in L. tres fratres, ff. de part. & in terminis primogenituræ ex consuetudine Hispaniæ, tradit Andr. Sicul. 2. volum. consil. 10. incipit sapienter scribitur, & Decius consil. 397. viso puncto, col. 2. & de more Hispaniæ est, ut in majori per existentiam masculi, licet natu posterioris, excludatur femina ejus soror, licet prius genita: & habemus hoc expressum in successione Regni in L. 2. tit. 15. 2. part. ad cuius exemplum cæteræ majoriæ debent regulari, ut adducit Paul. de Cast. consil. 164. in causa majoriæ Hispanensis. Facit etiam contra id quod primo loco dictum Bald. quod superius retuli in L. omnes populi, col. 9. ff. de iustitia, & iure, & hoc ultimum de iure verius: procederet tamen primum, quan-

do non extaret filius masculus, prout etiam habetur in successione Regni in *dist. leg. 2.* & facit bene ad id quod dixi *L. agnato. ff. de legit. tu o.* ubi habetur, quod scemina propinquior, non impedit agnatum remotiorem in successione tutelæ, unde etiam si aliquis præcipiat, quod bona sua jure primogenituræ veniant in filium, vel filiam majorem: filia non veniet nisi in defectum masculi, facit bonus text. in *§. similiter, de capita. qui curiam vend.* ubi habetur, quod si feudum sit receptum pro masculis, & sceminis intelligitur scemina vocata in defectum masculi, & consuetudo interpretatur pactum, cum igitur generalis sit consuetudo in majoria, quod non succedat scemina stante masculo, ita tale pactum, & dispositio debet interpretari, juxta dictam consuetudinem, maxime stante *dist. L. partitarum,* & adde quæ tradit Alex. satis ad propositum, *consil. 29. col. pen. in 1. vol. & per totum consilium,* ubi disputatur hæc quæstio pro utraque parte, vide etiam ad istam quæstionem Joan. Cirier. in suo tractatu juris primogenituræ, lib. 1. g. 19. confert ad prædicta quod feudum, vel majoria semper præsumitur concessa secundum suam propriam naturam nisi alteratio probetur, Bald. in *§. si. quid sit investitura,* & adde prædictis decisio. Dalphinatus Guido Papa, 506. incipit in contractu matrimonii.

Et ex his inferre poterit, quod si concedatur licentia per Regem ad faciendum majoriam in unum ex filiis, vel filialibus, quem quis elegerit, quod stante masculo, non poterit heri in sceminam, bonus text. in *§. qui etiam Episcop. vel Abbat. cap. 1. de eo qui sibi, vel heredib. suis,* & quod not. Paul. Cast. in *L. cetera, §. si duobus, ff. de legat. 1.*

Et quid si Rex concessit facultatem faciendi majoriam in unum ex filiis masculis, & ipse cui data est, fecit in filium majorem masculum, & ejus descendentes, neque disposuit quod non succederet scemina contingit quod iste filius habuit filiam, & non filium masculum an succedit hæc scemina, vel frater patris? Et videbatur, quod non succederet scemina, quia clausula facultatis de masculo, intelligatur repetita in cæteris vocationibus. Sed in contrarium videtur text. in *L. 1. conjuncta, L. 3. §. emancipatos, & L. utrum cum gloss. ff. de assign. liber.*

Quid autem si conditor majoriæ voluit quod majoria deveniret ad filios masculos, & masculos descendentes ex eis per lineam masculinam: ita quod non veniat ad sceminas, an in defectum filiorum masculorum veniet scemina? Videtur quod si conditor majoriæ voluit majoriam esse perpetuam, quod tali casu deficientibus masculis, scemina succedet in majoria, facit *dist. L. agnato,* & quod ibi not. Bar. si tamen hoc non constaret, videtur quod in persona ultimi masculi decedentis, expirent vincula majoriæ, arg. *L. qui solidum, §. prædium,* & quod ibi not. Bart. *ff. de legat. 2.*

Quid autem si majoria excludit sceminas, & vocat masculos, & existit masculus inhabilis tamen ad succedendum in majoria, quia fortè frater minor, vel alias inhabilis ad succedendum, an tunc admittetur scemina? Bal. in *L. maximum virium, col. 5. vers. item quæro nunquid statutum,* movet istam quæstionem, in simili, & concludit, quod si ex statuto frater excludit sororem, non procedit statutum in fratre, qui non succedit ex eo, quia de jure non potest succedere, vel licet posset, renuntiavit tamen hæreditati, vide ibi per eum, adde text. & ibi Bart. in *L. 2. §. si frater sui, ff. ad Tertul. & text. & ibi Bart. in L. 1. §. si pater, ff. de conjugen. cum emancipa. liber. ejus,* & text. in *§. soluto, in fin. aurb. de nup.* & loquitur Bart. pulchre, & subtiliter in *dist. §. si pater,* vide ibi per eum, quia informabis ingenium ad aliqua pulchra in ista materia. Et adde Decium *conf. 383. incipit viso puncto, col. 2. 3. & 4.*

Quid ergo si cautum sit in majoria instrumento, quod deficientibus filiis masculis, majoria veniat in sceminam, an intelligatur de filia primogenita, vel de alia, cui possessor majoriæ velit gratificare? Bal. in simili loquens in feudo, videtur decidere istam quæstionem in *Partida VI.*

cap. 1. §. & quia vidimus, col. pen. vers. extra quæro, de his qui seu. dare poss. ubi dicit, quod si actum est quod deficientibus masculis feudum veniat in unam sceminam, & extant plures sceminæ, an succedat primogenita, vel an dominus gratificatur, cui voluerit, vel an ratione incertitudinis vitabitur, vel forte dirimetur, & pro primogenita allegat. *L. si quis stipulatur, ff. de verb. obl. & pro domino feudi, dicit quod facit L. si quis servum, §. inter duos, ff. de legat. 2.* quod verò incertitudo vitiet allegat. *L. cum ex pluribus, ff. de manum. testa.* quod forte dirimatur, allegat. *L. 2. C. quando, & quib. quarta pars debeat, lib. 10.* tandem respondet, quod si primogenita succedit in alia hæreditate, succedet etiam in feudo, & quod alias domini sit electio, quem vassallum velit, in majoria tamen loquendo ego simpliciter crederem absque alia distinctione primogenitam admittendam, per text. & quæ ibi dixi in *dist. L. 2. tit. 15. 2. part.* non enim in majoria militat rationes, quæ in feudo.

Sed pone quod Princeps concessit facultatem faciendi majoriam in unum ex filiis masculis, & ille cui fuit concessa, fecit in unum filium masculum, & deinde in descendentes ex eo ordine genituræ, quibus deficientibus, vocavit alium suum masculum, & descendentes ex eo: & non disposuit, quod non succederet scemina: postea contigit, quod iste filius habuit unam filiam tantum, & nullum filium masculum, an succedet in majoria dicta filia, vel an excludetur à patruo fratre patris sui? Et videtur prima fronte, quod succedat patruus: sic quod clausula facultatis providentis masculis intelligatur semper repetita, & quia videtur de intentione Principis, quod semper succedat masculus. In contrarium tamen videtur esse text. in *L. 1. conjuncta, L. 3. §. emancipatos, & L. utrum cum gloss. ibi ff. de assign. liber.* ibi enim habetur, quod licet à prin. assignatio liberti debeat fieri filio in potestate: tamen isti filio in hoc, jure quodammodo majoriæ succedit emancipatus filius, & non patruus frater patris, videmus etiamque conditio adjecta in institutione non censetur repetita in substitutione, *L. sub conditio, ff. de heredib. insti. & cum ut dixi, tractetur materia odiosa de excludendo sceminas: debet restringi, & non extendi, sic & Joan. de Anania, consil. 22. incipit ad probandum, consuluit qualitatem masculinitatis in uno, vel duobus capitulis testamenti appositam, non videri repetitam in alio capitulo, in quo simpliciter filii vocantur, de qua latius videbis per Jaf. in *L. qui filiiabus, in princ. col. 1. ff. de legat. 1.**

Quid autem si ex dispositione majoriæ scemina non potest succedere stante masculo, etiam si esset masculus ex scemina: deficientibus verò masculis vocata est scemina, & quidam possessor majoriæ decessit relicta uxore prægnante, & etiam relicta sorore majori jam nupta, quæ non habebat filium masculum: & relicta etiam minore sorore, quæ filium habebat masculum: contigit quod uxore prægnante mortuus fuit filius masculus ex sorore minore, & demum peperit uxor filium mortuum: quæritur quis succedet in majoriam? Et dicendum videtur quod soror illa major: ex quo non reperietur masculus, qui eam excludat: & videtur esse casus in *L. item prætor, §. si. ff. de suis, & legitis. heres, & L. 1. §. pen. ff. ad Tertul.*

Sed pone retento eodem themate, quod licet uxor se crederet prægnantem: in veritate tamen non erat prægnans, & videtur tunc dicendum, quod succedat soror minor jure filii sui masculi, qui defunctus est, ex quo secundum veritatem naturæ majoria jam transiit ad illum: & ex ejus persona revertitur ad proximiorum sibi sceminam ejus matrem, & videtur de hoc esse casus, in *L. in testamento, §. utique, vers. est, autem tractatum, ff. de suis, & legi. heredi. facit. L. cum ita legatur, §. in fideicommissio, ff. de legat. 2. & quæ tradit Socin. in *L. si cognatis, ff. de reb. dub. col. fin. vers. 6. & ultima conclusio, & per eundem conf. 49. vol. 1.**

Sed quid dices, cum prius fuit vocatus masculus, & in defectum scemina: pone quod possessor majoris, qui habebat filium, captus fuit ab hostibus, quod filius habuit etiam unam filiam patre adhuc existente in captivitate, habebatque sororem ex patre capto, mortuus est iste filius, relicta dicta filia: postea vero ex sorore natus fuit filius, & deinde pater moritur in captivitate, quis succedet in majoria, an filia filii, vel filius filiae captivi? Et videtur dicendum quod filia filii: quia praesumitur à lege patrem fuisse mortuum praesumbula hora captivitatis, *L. lex Cornelia, ff. de vulg. & pupi. l. in omnibus, ff. de capti. & post limi. revers.* & sic filius videtur successisse: & cum non esset natus filius forori tempore, quo ipse abiit, reliquit majoriam filiae suae, quod sibi non tollitur ex supervenientia masculi, & per hoc potest induci, *L. pen. ff. de suis, & legitimi. hered. & l. 1. §. 1. ff. ad Tertul. quae etiam potest induci in partem contrariam pro filio fororis: sed primum magis placet attentis his, quae dicta sunt, & dispone. *L. Tauri 40. & 45.**

Pone etiam quod testator fecit majoriam, & dixit & quia per mulieres perdi solet generis memoria: cum transeat in alienam familiam, volo, quod in ista majoria scemina non succedat, & contingit quod tempore quo defertur majoria est filia scemina possessoris, nupta alicui de agnatione, & genere testatoris, & de ejus nomine: seu appellido, ut vulgariter loquar, an succedet tunc talis scemina? Et videtur quod sic ex quo cessat ratio à disponente assignata, & dispositio restringitur per rationem, *L. cum pater, §. dulcissimis, ff. de legat. 2. ex quo enim ille maritus sceminae descendit à disponente, hoc etiam suaderi videtur fuisse de ejus voluntate: & quod si fuerat interrogatus ita disposuerat: & pro hoc videtur esse quasi casus, in terminis in *L. 2. §. ad filiorum, C. quando, & quib. 4. pars debet. lib. 10.* & per illam leg. Joan. de Pla. in *L. 1. C. de impon. lucrati. descript. eod. lib.* & etiam per text. in *dist. l. 1. infert argumentum, quod si filia, mater, vel avia vassalli nubat alteri vassallo ejusdem domini, quod ipsa succedet in feudum: ex quo conditio personae vassalli non mutatur, licet alii sceminae in feudum non succederent: cum enim conditio personae non mutatur, neque status, rei convenit immutari, quod tu bene nota. & dato ocio, loquor cogita.**

Sed quid si testator habens filias, & uxorem praegnantem fecit majoriam, & voluit, quod si uxor quae praegrans erat, pareret filium masculum, ille succederet in majoria: & quod alias faciebat eam in filiam majorem, & ejus descendentes, ordine geniturae, & in ejus defectum, in secundam filiam, contingit quod testator non deceffit pro tunc, & uxor tunc peperit filiam: post modum vero iterum ex eodem testatore praegrans facta est, qua praegrans deceffit testator, quaeritur si uxor pariat filium masculum, quis succedet in majoria, an ille filius masculus, vel filia major: vel ad deficiat dispositio tanquam ille casus fuerit omisus? Quod prima facie videbatur per *L. commodissime, & l. placet, ff. de liber. & posthu.* neque obstat videtur *L. filius, §. si quis ex certa, ff. eod.* quia ibi in genere, & simpliciter instituit filium ex uxore certa non se referens ad partum tunc instantem, secundum gloss. in *L. ideoque, & ibi Bart. ff. eod.* videtur tamen quod de mente defuncti fuerit vocare masculum, quandocumque nasceretur, & pro ista parte multum facit decisio Joan. And. in additio. ad Spec. in rubri. de testa. in additio. magna. vers. occurrit alia questio. ubi dicit, quod licet testator instituat ventrem uxoris, si postea testator alios liberos suscipiat, & illi etiam videntur instituti: & quod procedit hoc, & si eos habeat ex alia secunda uxore, tenet in expresso, Socinus in *dist. l. placet, & est opinio communis Doctorum ibi, quicquid in contrarium voluerit ibi Paul. de Cast. & vide ibi per Socin. respondentem ad dictam gloss. in *dist. l. ideoque, & tenentem opinionem Joan. Andr. pro indubitata, quando nati sunt ex eadem uxore,**

& asserentem gloss. illam in hoc non contradicere: & istud videtur verius si non constet testatorem praecise se retulisse ad partum, tunc jam formatum in utero uxoris.

Succedit etiam questio pulchra, quid si conditor majoris, in defectum masculi voluit succedere sceminam, hac tamen conditione, quod nuberet homini sui generis, qui nomen suum haberet, & insignia, ut sui nominis memoria conservaretur, contingit, quod talis scemina contraxit matrimonium cum extraneo, qui tamen accepit nomen, & insignia conditoris majoris, an sceminam perdat majoriam, vel adhuc possit eam haberi? Et quod possit illam habere, & non perdat, videtur facere text. in *L. murileguli, C. de murilegu. lib. 11.* per quem Bar. & Joan. de Pla. ibi inferunt ad questionem, quod si Monasterium concedat in emphyteosim sub pacto, quod transeat in filiam sceminam: quem tamen nubat alicui subiecto Monasterii jurisdictioni, quod si filia vult nubere extraneo, quod vult effici de jurisdictione Monasterii, quod poterit talis scemina sic nubens retinere emphyteosim. Item quia ad limites rationis limitanda videtur dispositio, *dist. l. cum pater, §. dulcissimis, ex eo enim voluit, quod nuberet alicui de genere: & de nomine ejus: ut talis portaret insignia, & nomen, quod si hoc faciat extraneus, videtur satis factum menti, & dispositioni conditoris, & eo maxime: quia etiam si talis scemina nupsisset cum aliquo de genere conditoris, licet non descenderet per lineam masculinam: sed per sceminam, satis esset ad complementum dispositionis: quia etiam de genere meo dicuntur illi, quod sunt mihi cognati, secundum Bald. in *L. 1. ff. de proba. Paul. de Cast. in L. 1. C. de condi. insertis. vers. item quaeritur, ubi dicit, quod ista est veritas, quod descendentes ex sceminis dicuntur esse de genere, & tradit late Decius conf. 223. incipientes in casu proposito, & tradit Bart. in autb. quib. mod. nat. effici. sui. §. 1. colla. 7. & tamen qui veniunt per lineam sceminam, transferunt in alienas familias: & sic in casu questionis, disponens, non videtur habuisse respectum ad conservandam agnationem: sed tamen ad nominis memoriam quod conservatur assumendo extraneus nomen, & insignia. Item talis dispositio referenda erat ad eum, cui scemina dignè, & justè nubere posset, *L. cum ita legatur, ff. de condi. & demo. Bart. & Platea. in L. edicimus, C. de murilegu. lib. 11.* & sic talis, cui nuberet, debet esse ultra quartum gradum, quod etiam ostendit disponentem, hoc praecise non jussisse, ratione sui generis: sed ratione suae memoriae conservandae quae conservatur, ut dictum est, *L. facta, §. si in danda, vers. si vero nominis, ff. ad Trebel. & de ista mutatione nominis, & assumptionis alterius nominis, & insignium, videas Guilliel. Benedict. ultra alios, in repet. cap. Raynuntius, in prin. fol. 8. & 9. de testa.***

Pone vero quod ex tenore majoris scemina transversalis non succedit: sed eam excludit masculus etiam decedens ex scemina: modo aliquis habebat majoriam, & uxorem praegnantem, & sororem, & fratrem: mortuus est possessor majoris relicta uxore praegnante, & fratre, & sorore, contingit, quod partu adhuc existente in utero, obiit frater relicta filia, mortua etiam est eodem tempore soror relicto filio masculino: postea vero uxor praegrans fecit abortum, quaeritur quis succedat in majoria, an filia ex fratre, vel filius ex sorore? Et videtur dicendum, quod filius ex sorore: cum frater proximior agnatus decefferit pendente dubio, an post humus nascatur: & sic jus suum non transmisit in filiam: cum sibi majoria interim non est delata. Et pro hoc videtur esse casus, & ibi not. Bald. col. 2. in *L. ventre praecepto, ff. de acqui. here.*

Quid autem si ex tenore investiturae, & majoris scemina non succedit: nisi cum fuerit unica patri suo, seu cum non sint filii masculi, sed sceminam patri morienti, nunc pone, quod avus possidebat majoriam, qui habebat duos filios masculos, cujus filius major mor-

mortuus est in bello in servitio Regis, relicta filia: quaeritur quis succedet avo in majoria, an filius secundus avi, an filia primogeniti: & videtur, quod filia primogeniti arg. text. & quod ibi Joann. de Plat. in leg. 1. C. de filii officia. lin. 12. nam qui in acie Principis moriuntur, per gloriam vivere intelliguntur, & sic videtur succedere patri morienti nunc: sed videtur hoc rigidum, ut per talem fictionem excludatur filius secundus masculus, & vocetur femina contra tenorem majoriae.

Sed quid si testator fecit majoriam in filium, & voluit, quod bona majoriae semper in familia remanerent, & ab ea non exirent: & quod iste filius relinqueret proximiori de familia: modò iste filius veniens ad mortem, & carens filiis, relinquit istam majoriam sorori suae: cum tamen haberet & alium fratrem masculum, an potuit facere? Et videtur, quod sic per textum, & ibi Bald. in leg. voluntas, C. de fideicom. Contrarium tamen crederem ex quo ex tenore majoriae constat esse perpetuam: cum voluit semper in familia remanere: si tamen ista verba, vel æquipolentia non essent, procederet, quod haberet in di. leg. voluntas: alia secus: quia juris intellectu proximior qui à testatore, & etiam ex leg. dispositione est vocatus, ut in leg. cum ita legatur, §. in fideicom. ff. de legat. 2. intelligitur de masculo, ut tetigi superius, & adde Paul. de Castr. in leg. maritus, C. de procur.

Quid autem si testator juxta leg. Tauri disposuit, quod in successione majoriae nepos masculus ex filio, licet permoriatur pater vivo avo possessore majoriae, preferatur patruo: si tamen talis filius relinqueret feminam filiam, & non masculum: tunc disposuit, quod succederet patruus exclusa tali filia, modo contingit, quod quidam, qui possidebat majoriam, dedit illam in vita sua filio suo majori, & sibi eam renuntiavit, & tradidit: moritur postea filius major, relicta filia, & vivo avo, & patruo, quis succedet tunc in majoria? Deciso quaestione videtur pendere ex eo puncto, an tenuerit renuntiatio in vita in præjudicium vocatorum ad majoriam, vel ne. Nam si si tenuit, filia femina succedet: cum poterat in defunctum alterius fratres sui masculi succedere patri, neque repugnabat tenor majoriae, si verò renuntiatio non valuit, succedet alter filius, & sic patruus, quod videtur de jure verius per text. in leg. cum pater, §. an filia, ff. de legat. 2. & in leg. filiusfamilias, §. divor severus, ff. de leg. 1. & quæ notat Bart. in leg. unum ex familia, §. sed est fundum, ff. de legat. 2. & Bald. in leg. post mortem, C. de fideicom. quod est notandum ad similes etiam quaestiones.

Pone verò, quod in dispositione majoriae continetur, quod in ea non succedat femina, sed quod succedat masculus propinquiori decedenti, contingit, quod pater possidet majoriam, qui habet filiam, & ex ea nepotem masculum, habet etiam fratrem: & moritur pater, & cum femina excludatur, est modo contentio inter patruum, & nepotem ex filia, quis succedat, frater asserit se esse propinquorem decedenti, quia secundum jus canonicum est sibi conjunctus in primo gradu, nepos verò ex femina est in secundo gradu, & sic quod præcedit in uno gradu, nepos verò allegat per se, quod ipse est in linea descendentiæ, & ideo propinquior debet ceteri respectu avi, quam patruus suus, qui est in linea transversali, ut est text. hic, & in autent. in successione, C. de suis, & legitim. hered. & testator, seu conditor majoriae videtur se jure communi conformasse, & disponere secundum jus, ut tradit Bald. in leg. 2. C. de condition. inser. & quæ notant Bart. & Doctor. in leg. heredes mei, §. cum ita, ff. ad Trebellian. Item quia jam majoria intravit lineam sui avi, unde non debet exire ob ea necdum finita, & facere transitum in aliam, ut in cap. unico de duob. fratrib. à capta. invest. cap. 1. de natura successione. feud. allegat etiam pro se legem Tauri 40. disponentem nepotem excludere patruum necdum in successione ascendentiæ, sed etiam in successione transversaliæ, quaeritur quid juris? Et Bald. videtur decidere istam quaestionem in autent. cessante, colum. fin. C. de legitim. heredib. versic. unde facit ad

quaestionem, ubi dicit, quod si ex consuetudine non succedat filia in baronia, & quidam baro habebat fratres, & nepotes ex filia præmortua, & sic decedat, quod non admittetur nepos, quia venit ex persona suæ matris, & ideo repellendus, sed ubi non essent fratres, neque fratrum filii, sed posteriores, tunc bene veniret nepos, quia tunc non consideramus personam ejus à quo descendit, secundum Jacob. de Raven. & Cyn. vult ergò Bald. nepotem ex filia excludi à patruo, in casu quaestione propositæ, quia non potest dici propinquior decedenti, nisi intret in locum matris, quæ cum sit exclusa, nepos non est in ejus locum admittendus, & quod tunc nepos admittetur, quando contenderet cum alio remotiori masculo, quam esset frater defuncti, quia non esset sibi necesse tunc intrare locum matris, & ad allegata pro nepote potest responderi, quod hic non tractatur de successione avi ipsius nepotis: sed primi constituentis, qui omnibus à se descendentiibus videtur perspexisse, secundum ordinem gradus, cap. 1. de eo, quod sibi. & heredib. suis mascul. & femin. & sic cessat quod traditur in di. cap. unico de duob. fratrib. & quod habetur in ista leg. & in di. autent. in successione, cum etiam frater sit de linea descendenti, respectu primi disponentis. Lex etiam Taurina non obstat, quia procederet, ubi ille, quem nepos repræsentat, poterat succedere, & non alias excluderet patruum. Tu cogita, quia quaestio est notabilis, & pulchra, & dubia, maxime eo attento, quia de jure civili frater, & nepos sunt in pari gradu decedenti, unde frater non poterit se dicere propinquorem decedenti, secundum computationem juris civilis, quæ attenditur in successioneibus, ut in leg. 3. tit. 6. 4. partit. & Alber. in autent. post fratres, C. de legitim. hered. relatis dict. Jacob. de Raven. de quibus supra per Bald. subdit, quod in contrarium multum facit, quia licet nepos veniat ex persona filiae, tamen non venit ut femina, sed ut masculus, allegat quæ dixit in simili. in autent. itaque ad fin. C. communia de success. cum igitur in isto nepote concurrat eadem proximitas, & sexus, & sit in eadem linea quam ingressa est majoria, maxima æquitas videtur pro isto nepote. Tu verò quis habes majus oclum, latius cogita.

Sed quod si ex dispositione majoriae vocati sunt masculi quos disponens voluit semper proferri feminis: & in defunctum masculorum, vocavit feminas, an tunc etiam masculi ex feminis excludant feminas? Et videbatur, quod non ex his, quæ in principio hujus Glossæ dixi, quia cum tractetur de dispositione odiosa, videtur restringenda, & sic, quod testator habuisset respectum ad conservationem agnationis, quæ conservatur per masculos descendentes ex masculis, non per descendentes ex feminis. Habetur ergò perinde ac si vocasset agnatos, & eis deficientibus, feminas, confert ad hoc, quod dicit Spec. tit. de loca. §. nunc verò aliqua, vers. 126. quod si quis accepit rem in emphyteosim pro se, & filiis suis masculis intelligi debet de masculis descendentiibus ex masculis, & non de descendentiibus ex feminis, licet sint masculi, & tradit etiam Paul. in leg. Gallus, §. nunc de lege, colum. fin. ff. de liber. & post. facit ad hoc etiam quod notat Bald. in cap. unico, fin. colum. vers. extra quero, an agnatus, vel filius defuncti, ubi dicit, quod si statutum disponit, quod agnati excludant filias à successione, filius sororis non excludit filiam, quia non est agnatus, licet per Justinianum redactus sit ad paritatem agnatorum, & nullum simile est idem, L. quod nerva, ff. de post. non enim secundum eum vocatur iste agnatus, re, & nomine, neque tantum, sed similis de quo statutum non loquitur maxime, quia tale argumentum à simili induceret exclusionem feminae, contra jus naturale, & ita dicit Bald. fuisse determinatum Bononiae, disputando per D. Martin. in contrarium videtur esse text. in cap. 1. de eo quod sibi. & heredib. suis mascul. & femin. ubi habetur, quod si feudum conceditur masculis, & eis deficientibus feminis, masculus genitus ex sorore excludit amitam, seu aliam feminam. Neque obstat, si dicatur, quod illud sit speciale in feudo, eo quia femina non potest servire, nam

nam respondetur prout respondet Petr. de Anch. *consil.* 359. incipit: *Nos Petrus de Ancharr. & Floria.* quod illud non statuitur ibi propter aliquam specialitatem in feudo materia: sed est quædam interpretatio prudentium in illo casu, prout ibi dicitur in text. cum non sit dare rationem diversitatis pro supposito, quod vigore pacti sint capaces fœminæ, sicut & masculi, licet quodam ordine successivo secundum prudentium interpretationem, masculi præferantur, arg. *L. à Titio, ff. de verb. obligat. & cap. inter corporalia, de translat. Episcopi, vel elect.* & certè videtur hoc magis de mente disponentis, cum simpliciter dixit de masculis, ut comprehenderet natos ex fœminis, masculis descendentes ex masculis, prout etiam dixit Petr. de Anch. & Flor. in *dist. consil.* hoc etiam vult Paul. de Castr. in *leg. 1. in princ. C. de condit. insert. & præsertim hæc procedunt, cum in majoris sunt, ut plurimum sunt Villæ, & Cistæ, & jurisdictione, unde disponent, cum vocat masculus, & excludit fœminas, videtur considerare fragilitatem mulierum, quibus dominari non convenit, ut etiam adducit pulchrè Petrus de Ancharr. *consil.* 339. incipit: *Pro majori intelligentia dicendorum,* & sic voluit præferre masculos, quæ ratio viget in masculis, etsi descendant per lineam fœmineam, prout etiam adducit Socin. in *leg. Gallus, §. nunc de leg. Velleja, ff. de liber. & posthum. colum. fin. vers. 3. deciditur,* ubi etiam vide Claudium, *col. fin. & ad dict. Spec. resp. ut per Paul. in dist. leg. 1. & in leg. sed si hæc, §. liberos, ff. de in jus vocan.* & etiam colligitur responsio ex dictis per Petr. de Ancharr. & Florian. in *dist. consil.**

Quid autem si facta fuit majoria in filium, & in masculos descendentes ex eo, etsi non haberet descendentes masculum, succederet filia fœmina, filia disponentis, contingit, quod moritur disponent, & postea filia relicto filio masculino, demum moritur filius in quem facta fuit majoria, relicta filia: an succedat talis filia, vel filius filiarum? Videtur quod filius filiarum, & non filia filii, ex notata per Bald. in *§. filia verò, in fin. de success. feud.*

An autem ex eo, quod conditor majoritæ semper vocavit masculos, videatur ex hoc exclusisse fœminas: cum extarent masculi? Et dicendum videtur, quod sic arg. *L. cum ita, ff. de condit. & demonstrat. & tenet Bart. in leg. cum avus, ff. eod. vers. quarto,* dicit testator, cujus dictum committere approbatur, prout attestatur ibi Socin. *char. 9. colum. 2. beneficiat text. in leg. scripturas, in fin. C. qui potio. in pig. habeant.* & ibi notat Bald. *facit. L. prima, ff. de legib. dum dicit: virorum:* ubi Bart. dicit ergo mulieres non possunt esse de consilio: *facit. L. cum prator, ff. de judic. L. sicut certi, C. de testament. milit. & nota, quod masculus etiam alterius lineæ præferatur filiarum ultimæ possessoris, attento tenore investituræ disponentis, quod masculina generatio præferatur, ita consuluit per multa fundamenta Paul. de Castr. 2. volum. consiliorum, consil. 300. incipit: *viso quodam processu,* & idem voluit Gaspar Calderic. prout habetur in *consil. Bald. in novis, 2. volum. consil. 137.* incipit *D. Jordanus,* ubi dicit, quod quandocumque est prioritas in sexu, vel linea remotiori linea videtur sexus, præferatur cuiusque proximiori posterioris lineæ, vel sexus, vide ibi per eos. In hoc tamen videtur latius considerandum videlicet, quod si conditor majoritæ simpliciter condidit majoriam, vocans ad eam descendentes suos, vel alios, & tunc indifferenter admittentur masculi, & fœminæ ad majoriam, & dumtaxat attendatur prioritas gradus, dum tamen in pari gradu existente masculino, & fœmina præferatur masculus fœminæ, & hoc est, quod voluit Petrus de bella Pertica in *leg. pater filium, §. quindecim, ff. de leg. 3. Bald. in leg. in multis, ff. de statu homin. L. 2. tit. 15. part. 2. & idem esset dicendum, quando disponent ab initio vocavit tam masculos, quam fœminas ad majoriam: videtur enim istius mentis fuisse, & facere suam dispositionem secundum qualitates juris communis, juxta notata per Bart. in *leg. hæredes mei, §. cum ita, ff. ad Trebell. quando enim in quocumque gradu successione vocavit matrem, & fœminam, tunc in pari gradu excluditur fœmi-***

na à masculino, non si masculus sit in remotiori gradu. Si verò conditor majoritæ, non ita disposuit, sed vocavit filium suum masculum, & descendentes masculos ex eo, tunc masculus remotior excludit fœminam, etiam propinquorem in gradu, voluit enim tunc disponent conseruare agnationem suam, ut tradit Joann. Andr. referens disputationem Jacob. de Aten. in *addit. ad Specul. tit. de success. ab intest. & in rubr. de testam. referens disputationem Ricar. Malumb. Cyn. & Salyc. in l. 1. C. de adult. Bild. in leg. maximum vitium, C. de liber. prat. & in leg. quod vero, ff. de legib. Joan. de Imol. in *leg. fin. ff. de hæred. instit. Socin. in leg. Gallus, §. nunc de leg. Velleja, ff. de liber. & posthum. & consil. 90. volum. 1. & consil. 12. & consil. 62. volum. 3. Caro Ruinus consil. 139. volum. 3. & consil. 150. volum. 2. vers. sed præmissis non obstantibus, & consil. 12. ejusdem volum. colum. 1. vers. aliquando & tertio. Curtius Senio. consil. 40. Decius consil. 545. num. 6. Socin. consil. 73. volum. 4. & consil. 6. num. 12. & consil. 57. volum. 3. colum. 3. Jafon. consil. 140. volum. 2. Decius ubi dicit hanc esse communem opinionem, consil. 372. num. 4. vers. Secundo permittendum, & procedit, etsi in eadem dispositione, post vocationem masculorum, vocet fœminas in defectum masculorum, ut est casus singularis in *dist. cap. 1. de eo quod sibi, & hæredibus suis,* nec est ibi aliqua specialitas feudorum, sed fundatur illa dispositio in mera ratione dispositionis præferentis masculos fœminis, ut in terminis voluerunt Petrus de Ancha. & Floria. *consil. 359. inter consilia Ancharrani,* incipit: *Nos Petrus,* & adest manifesta ratio ad hoc enim legregantur masculi à fœminis, & de masculis fit specialis dispositio, ut & ipsi præferantur quocumque sint gradu, & in eis conseruetur agnatio. Præterea quando disponent loquitur discretivè de per se de masculis, & de per se de fœminis, nunquam masculinum concipit fœmeninum, ut tradit Bald. in *dist. leg. in multis, Jal. per text. ibi, in leg. coheredib. §. quod discretas, cum §. sequenti, ff. de vulgar. & pupil. & in leg. si quis id quod, ff. de jurisdic. omni. judic. Idemque dicendum est, etsi non ita expressè, sed ex aliis conjecturis, & clausulis dispositionis apparet hanc fuisse mentem disponentis circa vocationem masculorum, & conseruationem suæ agnationis, quod enim colligitur ex talibus conjecturis pro expresso habetur, *L. cum proponebatur, in fin. & in leg. unum ex familia, §. fin. ff. de legat. 2. L. fideicommissa, §. hæc verba, & L. Pamphilo. in princ. & L. pater filium, §. penul. cum gloss. ff. de leg. 3. L. ex falso, proponebatur, §. rerum, ff. de hæredib. instit. ibi, & facit quidem totum voluntas defuncti, L. cum quidam, in fin. C. de necessariis servis hæredib. instit. & non dicitur casus omissus, sed expressus: Bald. singulariter in *leg. 1. C. de bis, qua ante appar. tabul. & in leg. si mater, C. de instit. & substit. Oldrad. consil. 224. Decius consil. 397. & bonè confert, quod notat Bald. in leg. captatorias in quinta oppositione, C. de testam. milit.*****

Sed an exclusis fœminis videantur etiam exclusi masculi descendentes ex fœminis? Et certè quando talis masculus ex fœmina non pertenderet specialem vocationem ex persona sua, ex tenore majoritæ, in dubium videtur quin exclusa matre, excludatur & ipse, ex doctrina Bald. quæ semper allegatur in *leg. 1. ff. de Senato.* non enim in causato potest esse plus virtutis, quam præcedat ab influente potentia causæ allegat. *§. hoc autem notandum qui feud. dari poss. ex hoc inferens,* quod si filia Regis Francorum ex rationabili consuetudine Francorum, non succedit in Regno, filius scilicet Rex Angliæ nullum jus in Regno Francorum prætere potuit, est etiam bonus textus ad hoc, & ibi notat Joann. Andr. in *cap. ad Apostolica, de re judicat. lib. 6. adde Bald. in leg. fin. quæst. 25. C. de hæred. instit. & in leg. cum antiquioribus, colum. 5. C. de jur. deliber. & adde quæ notat Bart. in *leg. 2. §. videndum, ff. ad Tertul. Bald. in leg. maximum vitium, C. de liber. prat. & Joan. Citier. in suo tract. primogenitura, lib. 2. quæst. 23.**

An autem fœmina semel exclusa, censetur semper exclusa, vel an temporaliter quandiu non extant masculi? Quan-

quæstio est valde tractata tam in successione hæreditatis, quam in materia feudali, de primo tradit Bart. in leg. fin. ff. ad Tertul. Bald. in leg. in quibus, C. de secund. nup. & de 2. Andr. de Ifern. Bald. & ceteri in cap. 1. §. quin etiam Episcopum, vel Abbat. & magis communis resolutio Doctor. videtur, quod femina semel exclusa per existentiam masculi perpetuò duret exclusa per text. in dist. §. quin etiam, secundum quod intelligit Andr. de Ifern. ibi; si tamen ex tenore investituræ constaret feminam non perpetuò: sed temporaliter exclusam, ut quia instrumentum majoriæ cantaret, quod donec masculus superesset, femina non succederet, tunc enim femina semel per masculum exclusa, admitteretur postea deficiente masculo, ut in dist. cap. 1. cum ibi notat. de eo, qui sibi, vel heredib. suis mascul. & femin. & istud dicit communiter approbatum Socin. consil. 92. incipit: Circa primum hujus consultationis articulum, colum. 10. in 4. dubitat. 1. volum. ubi quampures hanc opinionem, etiam in successione hæreditatis tenentes allegat, tenet etiam Francisc. Curtius in suo tractat. feudali, 3. part. in princ. quæst. 17. vers. 2. limitate. Et adverte, quod ille, qui semel fuit exclusus propter indignitatem, non poterit postea etiam alia vice succedere, vide text. in leg. etiam, §. si capitis, ad fin. ff. de bonis liber. & L. cum pater, §. libertis, ff. de leg. 2. & quod ille qui fuit exclusus ex una vocatione, admittatur ex alia, licet à prima fuerit exclusus propter ingratitudinem, vide text. notabilem in leg. si filius qui patri, in princ. ff. de bonis liber.

Et quod si quis fuit exclusus lite, vel præscriptione à majoria cum tamen ipse fuerit ille qui primo loco erat vocatus, an si postea propter alienationem, vel aliàs perdat, qui possidet majoriam, ille sic exclusus poterit illam reacquirere? Et videtur, quod sic, per text. in leg. milites prohibentur, ff. de re milit. Joann. de Plat. in leg. unica, C. quibus ad conduccion. prædio. lib. 11. non enim videtur exclusus ex nova causæ supervenienti, L. qui Roma, §. duo fratres, ff. de verb. obligat. cap. 2. de renum. unde si quis propter alienationem perdidit majoriam, si postea cum transitu ad alium iterum vacet, & ipse alienans sit proximi admittetur, ut in cap. unico, de ibi Bald. de eo, qui finem fecit agnato. Bald. in §. præterea quibus mod. feud. amittit. Gloss. & Bald. in cap. 1. Imperator Lotbarius, Bald. in §. fin. si de feud. fuerit contruo. inter Dom. & agnat.

Quid autem si filia semel fuit admissa ad successione majoriæ: quia non erat masculus, an repellatur masculo postea superveniente? Decidet ex his, quæ tradit Jacob. de Bellovis. Nicol. de Neapol. & Bald. in dist. cap. 1. de eo, qui sibi, vel heredib. suis, ubi volunt contra Andr. de Ifern. ibi quod masculus superveniens non excludat feminam in possessione feudi existentem: quia natura dominiorum acquiritorum est, quod sit perpetua, L. sine possid. & C. de probation. & istam partem post multa tenet etiam in dist. suo tractat. feudali, Francisc. Curtius in 3. part. in princ. quæst. 28. ubi videas.

Sed quid si feminæ fuerunt exclusæ in una parte, seu gradu majoriæ, an videantur exclusæ etiam in aliis gradibus, & vocationibus factis in majoria? Aliquid terti- git supra de conditione masculinitatis, an repetatur, est utilis quæstio, & requirit longiorem stilum: videtur pronunc, quod si exclusio feminæ fiat intra certum capitulum alicujus gradus, seu vocationis, ad solum illud referatur, & non ad sequentes vocationes, seu substitutiones, ut probatur in leg. 3. §. filius ff. de liber. & posthum. & notat Gloss. in leg. 1. C. de liber. præter. si verò exclusio fiat in aliqua clausula de per se absolute posita, videtur, quod referri debeat ad omnes gradus, & ad omnes vocationes per text. in dist. §. filius, & in leg. talis scriptura, in princ. ff. de leg. 1. L. fin. ff. de reb. dub. cap. 2. requirit, & cap. inquisitioni de appell. sive talis clausula apponatur in principio, sive in medio, sive in fine, ut colligitur ex dictis iuribus, ubi cum casus occurreret ad majorem enucleationem veritatis, videas per Doctores. Quid autem si habens potestatem Regis ad faciendam majoriam in unum ex filiis, convenit cum uno ex filiis de

faciendo in eum majoriam certa pecunia, quam ab eo recepit, an possit tunc in constitutione majoriæ ponere clausulam, qua excludantur feminæ? Videtur, quod non, ex his quæ notat Bald. in §. penult. ad fin. de bis, qui feud. dare poss.

Succedit tamen pulchra quæstio, quam vidi in facto, an possit Rex disponere per suum rescriptum, vel privilegium, quod feminæ, & ex eis descendentes admittantur in successione majoriæ, exclusis masculis, etiam agnatis: et si ex tenore, & dispositione majoriæ tales feminæ essent exclusæ propter favorem agnatorum, & omiffis: Argumentis distinguendi sunt in materia ista aliqui casus: nam si majoria facta fuit per viam donationis inter vivos, vel alicujus contractus, seu dispositionis: ex qua de jure naturali, vel gentium transfertur jus, & dominium, nulla requisita licentia, neque auctoritate Regis: & tali casu fatendum videtur, non posse Regem derogare iuribus, & vinculis, & substitutionibus talis majoriæ: cum non possit Princeps referbere contra ea, quæ sunt juris naturalis, vel gentium sunt enim immutabilia, ut in §. sed naturalia, instit. de jur. natur. gent. vel civili, & non potest Rex etiam de plenitudine potestatis, sine causa jus, & dominium alterius auferre, quando tale jus, & dominium fuit acquisitum ex jure naturali, vel gentium: ut est receptor conclusio, & communio omnium Doctor. in cap. qua in Ecclesiar. de constitution. & habetur de isto jure partitarum in leg. 31. tit. 18. 3. partit. & in leg. 2. tit. 1. 2. partit. unde neque in tali majoria posset auferre jus futuri fideicommissi, seu vocationis alicujus, licet in spe, & non re, tunc tale jus habentis. Jus namque primogenituræ, & fideicommissi est ita in consideratione, ac si esset jus jam delatum, & acquisitum, & ita transmittit, qui illud habet sicut res suam, ut adducit pulchrè Joann. And. in addition. ad Speculat. in rubric. de feud. in quæstione illa patris, & nepotis. Et Oldrad. ante cum consil. 94. & hinc est etiam, quod Rex non potest dare secundo genito Regnum, quod à consuetudine, vel providentia primorum constituentium pertinetet primogenito, ut concludit Joan. And. in cap. licet de vot. & tenet etiam Abb. in cap. intellecto, colum. 2. de jurejurand. ubi dicit, quod Reges non possunt privare consanguineos descendentes ex linea paterna, secundum Innoc. in cap. grandis. de supplend. negligent. prælat. lib. 6. & tradit Jason. in leg. nemo potest, ff. de leg. 1. Joan. Cirier. in suo tractat. primogenitura, lib. 3. quæst. 3. imò etiam in jure futuri fideicommissi, quod sit in consideratione tanquam jus jam formatum, & quæsitum, tenet Bart. in leg. is potest, col. 3. ff. de acquir. hered. vers. sed circa hoc quæro, ubi etiam dicit tale jus esse æstimabile, cum non certetur de hæreditate viventis: sed jam mortui, hinc est, quod jus primogenituræ est cessibile, & vendibile, ut tradit Joann. And. in dist. cap. licet, & in dist. rubr. de feud. col. antepenult. in addit. ad Spec. ubi plura adducit Abb. etiam in dist. cap. licet, Alex. consil. 67. 1. volum. 2. dubio, & consil. 94. eod. volum. si verò majoria facta fuerit per viam testamenti, seu alicujus ultimæ voluntatis, est majus dubium; an Princeps tali casu possit disponere contra disposita in testamento, & auferre jus futuri fideicommissi? Nam in leg. si testamentum, C. de testam. disponitur non valere rescriptum Imperatoris, contra testamentum, & ibi Raphael. Fulgos. & Jason. dicentes, quod in hanc sententiam, quod neque rescriptio Principis possit derogari testamento, potius est inclinandum: licet enim testamentum quoad solemnitatem ejus, sit de jure civili: quoad substantiam est de jure gentium: quia eo ipso quod gentes esse cœperunt, de bonis suis disponebant, ut dicit Bar. in leg. interdum, ff. de condit. iudicabit. & secundum istam opinionem consuluit Philipp. Decius, consil. 357. incipit: In casu magnific. D. Petri, & consil. 403. incipit: Quomodo in casu proposito. Contrariam tamen partem, imò quod Princeps possit disponere contra contenta in testamento, tenet Bald. in dist. leg. si testamentum, in fin. dummodo Princeps apponat clausulam, non obstante: injustè tamen ager in semetipsum, secundum eundem Bald. ibi. Et quod Prin-

Princeps de plenitudine potestatis, possit auferre etiam sine causa jus futuri fideicommissi, ex testamento: voluit Alexand. *confil. 2. 1. vol. incipit vñsi codicillis, column. pen.* dicens talem acquisitionem ex testamento esse de Jure Civili, *L. lege obvenire, ff. de verbor. significat.* & notatur in *L. 1. ff. de acquirend. rerum domi.* & nititur ibi respondere ad dicta Bartol. in *dist. L. interdum*, & idem voluit consulendo idem Alexand. *confil. 94. ejusd. volum. ubi ad fin.* se refert ad dicta, in *dist. confil. 2.* referens ita fuisse judicatum, & fortè istud ultimum videtur de jure verius: sed primum justius, & æquius, & conscientiæ Principis salubre: ne sine causa voluntates defunctorum subvertantur.

Erit tamen in hoc pulchrum dubium: quid si ille qui fecit majoriam inter vivos poterat ad huc illam revocare, qui tamen non revocavit imo eam testamento confirmavit, an tunc videatur majoria haberi ex testamento, & non ex dispositione inter vivos? Bar. in *L. post legatum, §. fin. ff. de his quibus ut indig. vult*, quòd habeat ex testamento, vide ibi, & cogita, super hoc, si verò majoria sumpsit vires à Regia licentia, & facultate: ut quia facta fuit de legitimis filiorum in quibus rescripto Principis filii fuerant gravati: tunc videtur quòd Rex possit dispensare contra talem majoriam, in qua vocati sunt masculi descendentes ex masculis, & admittere feminas, vel descendentes ex feminis, quòd probatur ex his, quæ not. Bald. in *L. qui se patris, column. 6. C. unde libe.* ubi tenet quòd speciale est in Principe, quòd possit revocare suum privilegium, sine causa: etiam si ex eo alicui sit jus quæsitum, & saltem hoc procederet respectu eorum, quibus non erat adhuc jus realiter acquisitum: quia non cesserat dies seu delatio majoræ, juxta notata per Abb. in *cap. novit. de judic.* ubi dicit, quòd quando privilegium Principis concessum subdit, habet actum successivum respectu rerum, aut personarum: tunc tale privilegium, saltem quoad futuros actus, & personas, est revocabile ab ipso Principe: sic etiam dicebat Paul. de Cast. in *L. rescripta, C. de practic. impera. offeren.* quòd faciliori modo permittitur Principi revocatio rerum ab eo donatarum, quam aliarum rerum, quas haberet subditus citra donationem, & titulum Principis, & quando Princeps ex voluntate sua fuit causa, quòd alicui jus quæretur: tunc jus ipsum sola voluntate potest auferre, ut eleganter decidit Ang. in *L. Lucius, ff. de evict.* & idè secundum eum potest imperator auferre sine causa rem acquisitam ex præscriptione, vel usufructu, quia talis modus acquirendi inductus fuit ab eo. Idem voluit Bal. in *L. fin. pen. col. vers. sed immediatè oppono, C. sentent. rescin. non posse*, ubi dicit, quòd quædam sunt, quæ quis potest acquirere etiam contra Principis voluntatem: quia acquiruntur de jure gentium, sicut dominia, & ista non possunt auferri sine causa: secus in his, quæ sunt de Jure Civili, ut judicia, & sententiæ, & licèt ista conclusio potest habere aliquid difficultatis, postquam dominium est perfectè acquisitum: tamen clarissima est quando lex, vel Princeps dedit modum acquirendi dominium, & ipsum modum tollit Princeps sine causa, antequam quis dominium acquisierit, veluti si tollit venientibus ab intestato jus adeundi, quòd est de Jure Civili, *dist. L. L. obvenire, ff. de verbor. signifi.* ut tradit Felin. in *dist. cap. que in Ecclesiarum, col. 18. vers. 5. declaratio.* Præterea in casu isto Princeps non aufert de directo jus alicui competens: sed potius procedit removendo obstaculum ab eo, cui tale jus potest competere, faciendò de incapace capacem: quo casu valet dispositio Principis etiam sine causa, ut probatur in *L. quaris, ff. de natali. restitu.* ita in simili quæstione huic nostræ, & quasi in eisdem terminis in materia feudali, tradit Francisc. Curtius in *conf. 1. posito in calce sui tractatus feudalis, column. 10. ad fin.* Neque ad hoc obstat quòd tradit Rodericus Surtex in *disputatione sua majoratus, posita in calce repetitionum, L. quoniam in prioribus, §. L. post rem judicatam*, cum vult, quòd licèt ex licentia Regis bona majoriæ vinculentur: non per hoc

dicitur quæ bona sunt à Rege donata, ut sic pater in eis non habeat usufructum: nam illud procederet eo respectu, ut est quæstio sua.

Sed in quæstione nostra multum hoc esset in consideratione, ex quo majoria, & vincula ejus totum robur acceperunt à licentia Regia, ut possit, quòd dedit per talem licentiam revocare, vel saltem modificare respectu eorum, quibus vigore suæ licentiæ bona majoriæ sunt ventura, licèt enim talia bona non dicantur à Principe donata juxta *L. cum multa, C. de bonis qua liber.* tamen ille modus acquisitionis, quo venit in futuros, fideicommissarios, & ad majoriam vocatos venit ex donatione Principis, & sic militat, quæ supra adduxi, & hæc procederet quando constaret Principem de plenitudine potestatis, hæc velle, & vocatis per majoriam velle facere præjudicium: nam si essemus in dubio, non est tale de Principe præsumendum per jura vulgaria tam juris communis, quam legum Regni: unde, & si Rex dicat, quòd scemine, & ex his descendentes admittantur, non obstante quacumque majoria aliter vocante, & disponente, si talis dispositio majoriæ esset ex testamentis primorum constituentium, non sufficeret talis clausula: cum Princeps videatur cum hæc dicat intelligere de majoria ejus autoritate robur, & firmitatem assumendi: non verò de ea, quæ sine ejus autoritate tenuit. Unde si in testamento quis carens liberis disposuit, faciens majoriam de bonis suis, vel habens liberos disponat de tertio bonorum, clausula talis nihil operabitur ad eversionem talis majoriæ, & substitutionum ejus: neque in præjudicium futuri fideicommissarii, cum Principis privilegium ita sit interpretandum: ut minus jus tertii lædar: quando enim privilegium generaliter intellectum derogaret jus alterius tertii: reducitur ad jus commune etiam eo casu, quo ita reductum nihil operaretur, ut est text. in *L. si quando*, & ibi declarat Bal. in *principio, C. de inoffic. testa.* & bene confert, quòd generalis dispositio non refertur ad ea, quæ pendet ex testamento, ut not. gloss. & ibi Doct. in *L. tres fratres, ff. de part. Bart. in L. qui Roma, §. duo fratres, ff. de verbor. obli.* & videtur requiri Principem esse informatum de contentis in testamentis, talibus, *L. de his, §. L. non est ferendus, ff. de transactio.* & idè Socinus *confil. 281. in 2. volum.* consuluit non valere laudum super certo legato cujusdam testamenti, non obstante, quòd in compromisso per verba generalia videretur etiam comprehendi, quia fuit facta mentio de relictis in testamento, & codicillis: cum sint verba generalia, & quæ non inferunt certam notitiam, & cognitionem, prout dicit Bal. in *dist. L. de his, in secunda lectura*, & etiam Ang. per text. ibi in *L. generaliter, C. de non numerat. pecun. §. L. 4. ff. de optio. legat.* imò, & quòd requiratur citatio substituti, vel fideicommissarii habentis jus in spe: quando Princeps talia facit, consuluit Anchar. *confil. 427.* & Phillip. Decius *confil. 284.* ubi plura refert *col. 5. vers. 3.* communis opinio, & Socinus *confil. 246. col. 4. §. 5. in 2. vol.* licèt hoc dictum fortè non procederet, ubi materia est talis, in qua Princeps potest præjudicare alicui invito: & constat quòd vult præjudicare, ut tradit dictus Curtius in *dist. confil. col. 12. §. 13.* videas ibi per eos plura referentes, & in casibus in quibus dixi Principem posse tollere jus futuri fideicommissi. & quòd majoria aliter deferatur: an tunc apud illum cui Princeps vult quòd bona deveniant, venient ut bona majoriæ, vel ut libera? Et videtur quòd debeant venire jure majoriæ, pro quo facit bonus text. & quæ ibi not. Joan. de Pla. in *L. 12. C. de fundis rei privil. lib. 11.*

Quid autem retento eodem themate, si quit habeat majoriam, cum licentia Principis factam: & cum tali vinculo, & conditione: quòd & si possessor talis majoriæ committeret criminem, etiam læsæ majestatis, bona majoriæ non confiscarentur, & majoria transeat in sequentem vocatum, qui postea ex facultate Regia extraxit aliqua ex bonis majoriæ, & eadem facultate fecit de talibus bonis aliam majoriam in alium, & alios, qui non

Ley 1. tit. 4. lib. 5. Recop. Ley 5. tit. 8. lib. 5. Recop. Partida VI.
 murio sin testamento, ouiesse hermano, (3) o otros parientes propincos, de la línea de trauefio. Pero dezimos, que quando algun ome muriesse sin testamento, dexando vn hijo con nieto, hijo de algun su otro hijo, o de hija, que fueren ya muertos amos a dos; el hijo, e

el nieto, (4) heredaran la heredad del defunto, egualmente. (5) E non empeece al nieto, porque el tyo es mas propinco (6) del defunto: porque aquella regla de derecho que dice: Que el que es mas propinco de aquel que fino sin testamento, deue auer los bienes del; ha logar, Ec
 quan-

non vocabantur per majoriam antiquam sub aliquibus patris, & conditionibus, & signanter inter cetera, quod si possessor talis novae majoriae committeret crimen laesae majestatis, bona talis majoriae perderet, neque ulterius in tali casu disposuit in quem transirent: modo vero aliquis, qui possidebat talem novam majoriam, commisit crimen laesae majestatis, & sic perdidit illa bona, an confiscabuntur Regi, vel redire debeant in primam majoriam, dubium est notabile, & videtur, quod non confiscentur, sed redeant ad primam majoriam, per id quod in fortioribus terminis notat Bald. in cap. studii, de offic. lega. vers. pone Papa, ubi ponit quaestionem in haec verba, pone Papa concessit mihi quoddam castrum sub quibusdam conditionibus, quibus non servatis, castrum debet reverti ad Papam: deinde concessit mihi Civitatem, sub qua est illud castrum cum omnibus castris suis: deinde ergo feci contra dictas condiciones, Papa dicit castrum ad se reversum: ego dico ad me pertinere tanquam partem Civitatis districtuale, seu subjacentem, ff. de judic. l. insula, quaritur quid juris, rationem quod perdidit ex uno capite speciali, recupero ex generali: quia Papa me loco sui posuit quoad Civitatem, & districtum unde acquirere per universitatem quod perdo inspecta specie, arg. ff. de acquir. rer. domi. l. quidam, & ff. de servitu. urba. praedio. l. si domus, cum alii. Neque obstat quod species derogat generi: quia verum est, quando genus venit ampliativè, ut notatur in l. quaesitum, §. pen. ff. de fund. instru. modo quaero quid in diversis personis, si castrum erat concessum Titio: nunc Civitas cum suo districtu conceditur Sejo, & videtur dicendum, quod extincto Titio, ex sua concessione, acquiratur Sejo ex suo capite generali, ut ff. communia praediorum, l. in venditione, & ff. de jure dotium, l. si proprietati, dicit, l. quod si specie prius est inchoandum, postea vendendum ad genus, C. de pigno. l. 2. qua non est alibi. In contrarium videtur: nam lege cavetur quod si capitaneus concessit alicui onum mansum in feudum: deinde vendidit curiam illud mansum non venit in concessione generali, tanquam exceptum à cura per specialem providentiam, ut in cap. quidam capitaneus, de capit. qui cur vendi. solutio. illud ideo: quia nomine curiae non continentur feuda, sed nomine Civitatis bene continentur castra, salvo jure alterius: cum autem illud jus deficiat consolidatur universitati suae, & idem forte est in feudis per dist. l. si proprietati, sic videbatur dicendum, in praedicta quaestione quod cum jus secundae majoriae deficiat, consolidetur primae majoriae universali. Praeterea ita Rex voluit, quod ista bona extraherentur à prima majoria, ut remaneret in secunda: qua cessante, non videtur, quod aliquid voluit agere contra primam majoriam, & rebus sic stantibus, scilicet, stante secunda majoria, videtur dispensare contra primam, non illa cessante, l. quod servus, ff. de condit. ob caus. & quae tradit Socin. 3. volum. consil. 58. & Alexan. consil. 72. col. fin. 3. volum. facit etiam quod habetur in l. sicut, §. illud videamus, ff. quib. mod. pignus, vel hypothec. solvi. & l. etiam, cum l. jubemus, C. ad Velleja. & facit optimè, l. proponebatur, & l. filiusfamilias, & l. hereditate, §. pater cum sequenti, ff. de Castren. pecul. In contrarium tamen facit: quia jam ista bona desierunt esse primae majoriae ex facultate Regia, & transferunt in aliam personam, unde jam non sunt reliquiae primae majoriae, l. pater filium, §. quindecim, ff. de legat. 3. & in simili habemus

in fundo, qui semel exivit de familia, definit esse patrimonialis mutatione personae, arg. l. gerit, in fin. ff. de acquir. her. & re facta amissibilis ex crimine laesae majestatis, semper erit amissibilis ut alias in re facta alienabili semper erit alienabilis, ut in dist. §. quindecim, & facit etiam quod habetur, in l. si quis ades, ff. de servitu. urbano. praedio. Item medii successores immutant rei qualitatem, l. Paulus, §. fin. ff. de acquir. heredi. l. licitatio, §. mercatores, ff. de publicia. & l. si avia, C. de donatio, l. 1. C. de imponen. lucrati. descriptio. lib. 10. Bal. de eo qui sibi vel heredibus suis in princ. adde bonum, & singularem casum in l. si ita legatum, §. si domus, ff. de legat. 1. ibi: at si ea domo destruita, &c. & quod ibi Paul. de Cast. notat. in fin. Per quem text. etiam inferens ad quaestionem, quod si pater habens majoriam antiquam, impetravit à Principe licentiam extrahendi ab ea aliqua bona, & constituendi ex eis majoriam in filium secundum, & ita fecit, quod mortuo secundo filio in vita patris, non revertuntur bona illa in primam majoriam, etiam si constaret de voluntate patris, quod reverterentur, quia cum tali nova voluntate, ut reverterentur, debebat etiam concurrere licentia Regis necessaria, facit l. quaedam, ff. de jur. codicillo, si tamen esset casus in quo facultas Regis in hoc non esset necessaria, sufficeret voluntas patris, per text. in dist. §. si domus, in fin. & istam partem crederem de jure vetiore, nisi ex aliquibus aliis conjecturis, constaret Principem voluisse deficientem secunda majoria, quod bona redirent ad primam, ut si cautum fuit, quod deficiente vocatis in secunda, bona redirent ad primam, vel alias de tali voluntate constaret: & in facultate Regia non exprimeretur, quod bona ex crimine laesae majestatis confiscarentur: quia tunc in certis non esset opus conjecturis, l. continuus, §. cum ita, ff. de verb. obli. tu quando casus occurrat, latius considera: quia quaestio est notabilis.

Pone etiam contra tenorem majoriae vocantis in defectum masculorum, quendam transversalem, exclusam filia femina, Rex dispensavit, ut possessor daret majoriam filiae, & ejus descendantibus: comparat modo non ille primo loco vocatus: sed sequentes vocati, & dicunt Regem illis non praedictasse, unde petunt majoriam, an possint? Et videtur quod non, per text. valde notabilem in l. 1. §. fin. ff. de assignan. liber. Bart. in l. 1. §. si pater, ff. de conjugen. cum emanc. libe. ejus, quod de plano procedit, si ille cui majoria deferretur, esset vivus tempore, quod defertur: secus videtur si esset mortuus.

(3) *Hermano. Concord. cum autem. de hered. ab intest. venient. §. 1. coll. 9.*

(4) *El hijo, e el nieto.* Et non corrumpitur gradus, sed representatur: nam nepos ingreditur locum sui patris, secundum Bald. in l. 1. & in l. in quibus, C. de secund. nupt. unde, & si caveatur statuto, quod filia dotata, existentibus liberis masculis, non succedat: sed quod ipsi filii hereditatem possideant, non praefertur filius nepoti ex alio filio praemortuo, secundum Bald. in dist. l. in quibus, vers. & praedicta faciunt ad quaestionem.

(5) *Egualmente.* Adde, §. cum filius inst. de heredita. qua ab intesta. deferuntur, & l. 3. C. de suis, & legitim. hered.

(6) *El tio es mas propinco.* Ut in l. 1. §. proximus, & §. gradatim, ff. unde cognat. §. si plures, inst. de agnato. successio.

quando el finado non dexa ningun pariente de los descendientes. (7) Otrofi dezimos, que si estos nietos fuessen muchos, nascidos de vn padre, todos heredaran en logar del padre con el tyo, e auran aquella parte (8) de los bienes del auuelo, que auria el padre dellos si biuiesse. E si alguno muriesse sin testamento, e fincasse vn nieto, de vn su hijo que fuessse ya muert-

ro, e de otro hijo, que fuessse ya finado, le fincassen tres nietos, o mas; este vno solo, tanta parte aura en la heredad del auuelo, como todos los otros (9) sus primos; porque, pocos, o muchos que sean, fincan en logar de su padre, e heredan todo lo que heredaría, si biuiesse.

LEY

(7) *Ningun pariente de los descendientes.* Et hoc verbo probatur, quod in linea descendendum datur cuilibet ex descendentibus hoc privilegium representationis in successione ascendentium, neque gradus est limitatus, & idem videtur probari in *authent. de hered. ab intest. venien.* §. 1. & ita tenet Saly. in *authent. post fratres, ad fin. C. de legit. hered.* Ang. tamen de Aret. in §. cum filius, *inst. de hereditat. qua ab intest. defuncti.* vult, quod ista representatio non transeat ultra pronepotem per text. ibi, & allegat ita velle Bart. in *L. 1. §. si quis, ff. de suis. & legit. hered.* sed Bart. non limitat, ut non transeat ultra pronepotem, sed vult pronepotem includi, si ergo agatur de hereditate pro avi, & sic nepos ex uno filio, & pronepos ex nepote ex alio filio, succedent pariter nepos, & pronepos, per text. hic, & text. expressum in *dist. §. cum filius*, quicquid dixerit hic Montalvus, & Joan. Fabr. in *dist. §. cum filius*, si tamen ad hereditatem pro avi vellet concurrere pronepos cum filio sui pro avi, an posset tali casu? Et videbatur quod non, quia esse diceret quod representaret personam sui avi, non sui patris, & leges dicunt personam patris representare, in contrarium tamen videtur text. in ista *L. partitarum*, cum dicit *ningun descendente*, & sic vult quod quocumque gradu sit descendens ex filio præ mortuo concurrat cum alio filio defuncti, hoc etiam expressius probatur in *dist. authent. & d. §. ibi cum dicit sic tamen*, ut si quem horum descendentium filios relinquentem mori contigerit illius filios, aut filias, aut alios descendentes in proprii parentis loco succedere, siue sub potestate defuncti, siue suæ potestatis inveniatur: tantam de hereditate morientis accipientes partem, quantumque sint, quantum eorum parens, si viveret, habuisset, cum ergo dicit, aut alios descendentes, & cum dicit quantum eorum parens, &c. cum dicit in proprii parentis loco, est text. expressus pro hoc, parentes enim dicuntur etiam usque ad tritavum, ut in *L. jurisconsultus, §. parentes, ff. de gradib. seu in infinitum*, ut in *L. quicquid litigandi, §. parentes, ff. de in jus voc.* si enim ratio est hujus representationis: quia proximior gradus in ista linea descendentium respectu successione ascendentium, non consideratur. Ista ratio ita limitat in pronepote concurrente cum filio, sicut, & in nepote, bene etiam confert ad hoc *L. Tauri 40.* cum disponit filium seu nepotem, sed alium descendente ex filio primogenito, præferri in successione majoriæ filio secundo possessoris majoriæ: & sic pronepos, vel abnepos excludit à majoriæ patrum magnum, & si in majoriæ excludit in successione hereditatis ab intestato, concurreret: cum omnia hæc statuuntur ex vi representationis: quæ tu bene nota: quia Montalvus hic aliter decidit, dicens quæstionem istam disputatam fuisse in Cancellaria, & conclusum fuisse per famosos Doctores, quod si agatur de hereditate proavi, tunc licet nepos representet personam patris, quoad hereditatem avi, non tamen quoad hereditatem proavi, stante filio dicti proavi, ut tali casu non extendatur representatio ad pronepotes, tu verò tene firmiter contrarium per supradicta. Et in hanc sententiam, quam ego tenco, videtur inclinare Azo. in *summa in authent. de heredi. ab intest. venien.* in princip. ubi ponit hæc verba, adeo autem liberos vocat, ut si ex uno filio præ mortuo, sit nepos, vel pronepos, una cum alio defuncti filio vocetur, & adverte, quod ista representatio tunc habet lo-

cum, quando succeditur titulo hereditario, & successione legali ab intestato, & secus esset si ageretur ex fideicommissio ex dispositione testatoris: nam tunc non esset locus huic representationi, ut tradit Bald. in *L. com ita legatur, §. in fideicommissio, ff. de legat. 2.* & plene Decius, quem vide *consil. 1. num. 4. & 5.* qui alios refert, & in *consil. 412.* quod tu bene nota: quia Joan. de Imo. per gloss. ibi contrarium voluit, in *dist. §. in fideicommissio*, & procederet opinio. Joan. de Imo. post gloss. quando testator adæquasset successione talis fideicommissi successioni ab intestato, prout tradit idem Decius *consil. 79. col. 2.* procedere etiam dicta opinio gloss. & Joan. de Imo. quando ageretur de fideicommissio inter transversales: & secus esset, si ageretur inter descendentes respectu fideicommissi relicti ab aliquo ex ascendentibus: nam tunc idem esset in fideicommissio, quod in hereditate, ut tradit idem Decius *consil. 217.* incipit in *casu proposito*, & sic erit extensio ad istam *L. partitarum*, ut procedat, & si agatur de successione fideicommissi: procederet etiam quando ageretur de successione patris, nam tunc etiam admitteretur representatio in filiis fratris succedentibus cum patruo in fideicommissio, prout vult idem Decius *dist. consil. 217.* dicens, quod id quod consuluit *consil. 1.* fuit cum ageretur de successione patris magni, ubi non datur ista representatio: & sic in effectu ista limitatio potius est extensio ad istam legem, ut scilicet ubicumque admittatur representatio habeat locum etiam si succedatur ex fideicommissio: nam cum ita sit de jure, verba testatoris, secundum dispositionem juris debent interpretari, secundum Bald. in *L. precibus, C. de impube. & aliiis substit.* & in *L. 2. in fin. C. de conditio. inst. L. si duo, & ibi Bald. ff. de acqui. eod. hered.* Sed advertit, quod cum succedatur ex fideicommissio, videtur succedi primo disponenti, ut *L. coheredi, §. cum filia, ff. de vulg. & pupil.* unde si respectu illius, de jure non procederet representatio, licet procederet respectu ultimi descendentes, non procederet representatio per adducta per Decium in *dist. consiliiis.* Advertit etiam quia in linea ascendentium, cum agitur de successione descendentium, non est locus tali representationi: cum natura repugnet, un in *dist. authent. de heredib. ab intest. venien.* §. consequens, *colla. 9.* & tradit Salyce. in *authent. defuncto. C. ad Tertul. & in autb. post fratres, C. de legit. heredi.* hæc etiam representatio in linea, vel gradu collateralium: cum agitur de successione collateralis, datur solum filiis fratrum, & non ulteriori, ut in *L. 5. infra eod. & in dist. authent. de heredib. ab intest. venien.* §. si igitur, in *vers. bujusmodi.*

(8) *Aquella parte.* Succedunt enim in stirpes, non in capita, ut hic, & in *dist. §. cum filius, inst. de hereditat. qua ab intest. def. & in §. 1. in authent. de hered. ab intest. venien. colla. 9.* de quibus iuris sumpta est ista lex.

(9) *Como de todos los otros.* Concord. cum *L. 2. C. de suis, & legit. hered.* sed an idem sit in pronepotibus diversorum nepotum, ut succedant proavo in stirpem, & non in capita, sicut succedunt nepotes diversorum filiorum. Albericus disputat. in *dist. L. 2.* & refert Albe. Papien. tenuisse, quod pronepotes inter se succedant in capita, & illa, *L. 2.* loquens de nepotibus, non extendatur ad pronepotes: cum enim non succedant tunc cum proximioribus in gradu, intrantes locum parentum,

L E Y III.

Como, los padres, e los auuelos, pueden heredar los bienes de sus hijos, e de sus nietos, quando mueren sin Testamento.

Segund el curso de natura, e la voluntad de los padres, deuen heredar los hijos los bienes dellos, dexandolos en su logar despues de su muerte; mas porque acaesce a las vegadas, que los hijos mueren ante que los padres, e los auuelos. E porende, pues que en la ley ante desta mostramos de la herencia que ganan los hijos, o los nietos, quando sus mayores mueren ante dellos, conuiene que digamos, como deuen heredar los ascendientes a aquellos que descendieron dellos; e dezimos, que quando acaesciere que el hijo muera sin testamento, non dexando hijo, nin nieto, que heredasse lo suyo, nin auiendo hermano, nin hermana; que estonce, el padre, e la madre (1) deuen heredar igual

Partida VI.

Leyes
1. y 4.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

mente (2) todos los bienes de su hijo. E si hermanos ouiesse, estonce deuen ellos, (3) con el padre, e con la madre, partirlo por cabeças. E maguer ouiesse auuelo, o auuela, (4) non heredara ninguno dellos ninguna cosa en los bienes de tal defunto. Mas si aquel que muriesse sin testamento, non dexasse heredero ninguno que descendiesse del, (5) nin ouiesse hermano, (6) nin hermana, nin padre, nin madre; si ouiere auuelos, quier sean de parte de su padre, quier de parte de su madre, ellos heredaran igualmente (7) todos los bienes de su nieto. E si por auentura, de parte de su padre, o de su madre, ouiere vn abuelo solo, e de la otra dos, estonce, aquel solo (8) aura la meytad de todos los bienes; e los dos que fuessen de la otra parte, auran la otra meytad. E si acaesciere, que este que asi fino auia auuelos, e hermanos, que pertenezcan de padre, e de

Ec 2

ma-

tum, nimirum si tunc vocentur in capita, & non in stirpes, sicut esset quando concurrerent cum proximioribus: quia tunc licet faveatur in uno, gravantur in alio, ut scilicet successio sit in stirpem, & non in capita, ut scilicet successio sit in stirpem, & non in capita, Albericus tamen ibi dicit æquiorē opinionem sibi videri, quod etiam pronepotes succedant pro avo in stirpes, sicut successissent patres eorum, in quorum locum succedunt. Quid autem si nepotes, vel pronepotes vocarentur per aliquod fideicommissum, & sic ex dispositione testatoris, seu ex institutione, vel substitutione, an tunc succedant in stirpes, vel in capita? Vide per Decium *confli. 412. viso eleganti consil. ubi concludit, quod tunc vocentur, in cap. vide ibi per eum.*

L E X III.

Mortuo descendente sine liberis, succedunt ei pater, & mater una cum fratribus defuncti per capita: & si fratres non habet, succedunt parentes: his deficientibus, admittitur avi ex utroque parente, & tantum habebit unus avus, si est solus ex una parte, quantum duo ex alia: & ascendentes cum fratribus succedunt per capita: & idem de filiis fratrum. Hoc dicit.

(1) *El padre, e la madre.* Concord. cum *authent. defuncto, C. ad Tertull. & cum authent. de heredib. ab intest. veniens. §. consequens, colla. 9.* nota tamen quod in majoria filia non succedit pater, quia majoria respicit lineam descendente, sicut, & feudum, vel emphyteosis Ecclesiastica, Bal. in *authent. defuncto. C. ad Tertul.* qui licet loquitur in feudo, eadem ratio est in majoria.

(2) *Eguamente.* Non ergo fiet distinctio bonorum, ut acquisita à patre, vel patris causa patri deferantur: matris verò acquisita ex parte matris, vel ejus causa prout distinguit Bart. in *authent. itaque, C. communia, de successio.* per text. quem dicit singularem, in *L. quod scitis, C. de bonis qua liber.* cui sententiæ quam plures Doctores adhererunt: ita ut communior opinio videatur, ut tradit And. Tiraquellus de *retrahatu legali, §. 14. num. 12.* dicens hanc opinionem receptam esse apud Gallos, & probatur hæc opinio *L. 10. tit. 6. lib. 3. foro. II.* contra dictum Bart. tamen tenet Bald. in *dist. authent. defuncto*, ubi etiam Salycet. Petrus, & Cynus in *dist. authent. itaque, & Corneus in dist. authent. defuncto.* & plerique alii etiam relati à Tiraquello, ubi supra, & hanc dicit esse communem opinionem Bal. *confli. 31. volum. 2.* & istam opinionem approbat *L. ista partitarum: cum dicit egualmente todos los bienes del hijo, & etiam L. 6. in ordina. Tauri*, unde l. fori non procederet: nisi

in his locis, ubi fuerit usu recepta, nupt dicit *dist. L. 6.* neque hoc limitarem in lucris nuptialibus, juxta dispositionem, *L. 2. C. de bonis qua liber.* prout & Bal. limitabat in *dist. L. quod scitis* cum ex dispositione hujus, *L. & dist. L. 6.* nulla sit fenda distinctio etiam cum jure qualitatibus sint bona, & procedat istarum legum dispositio.

(3) *Deuen ellos.* Hoc hodie corrigitur in Regno, per *leg. 7. in ordin. Tauri*, qua cavetur, quod fratres defuncti non concurrant cum patribus, vel aliis ascendentibus defuncti.

(4) *O abuela.* Habes hic, quod etiam si pater sit constitutus sub avi potestate, succedit filio ab intestato, excluso avo paterno. Adde *L. quod scitis, C. de bon. qua liber.* & text. in *authent. defuncto. C. ad Tertull.* & in corpore unde sumitur, collige etiam, quod mater excludit avum etiam patronum, & sic correctæ est dispositio, *L. æquissimum, §. fin. ff. ad Tertul.* cum neque pater præferatur matri in successione filii intestati, ut hic, & in *d. §. consequens, & authent. defuncto.* per quas correctæ sunt, *L. 2. §. objiciuntur, ff. ad officia. & L. 2. C. ad Tertull.* & *§. præferuntur, in sit. de senat. consult. Tertul.* collige etiam hic, quod si defuncto filio superstit mater, vel pater, & etiam avus, quod excluditur avus, etiam si filius talis avi pater, vel mater defuncti prædeceat vivo avo: non enim avus ingreditur locum filii, ut dixi supra *cod. L. 3.* & notat Gloss. in *dist. authent. defuncto.*

(5) *Descendisse del.* Descendentes enim excluderent ascendentes, ut hic, & in *authent. in successione, C. de suis, & legitim. hered. L. 6. in ordin. Tauri.*

(6) *Hermano.* Vult, quod si haberet fratrem, vel sororem utriusque conjunctos, quod excluderent tales fratres avum, vel aviam: cujus contrarium tenet Gloss. Bart. & alii Doctores communiter in *dist. authent. defuncto.* & contraria opinio, quæ ibi recitatur in *gloss. super verbo proximis*, videtur approbari hic, quam etiam tenebat Jacob. de Bellovis. in *authent. de heredib. ab intest. veniens. §. si verò*, hodie tamen non repellent, imò nec concurrerent cum avo, vel avia, ut in *dist. leg. 7. in ordin. Tauri*, vide, quæ dico infra *cod. in gloss. penult.*

(7) *Eguamente.* Medietatem habebunt avus, & avia paterni, & etiam medietatem avus, & avia materni, non distincto utrum bona pervenerint ex linea paterna, vel materna, ut dixi supra in *gloss. 2. in ista leg. & tradit Salycet. in authent. itaque, C. communia, de successio.* si verò tantum superstit avus, & avia paterni, vel materni dividunt etiam æqualiter, ut hic, & in *dist. §. consequens, & authent. defuncto.*

(8) *Aquel solo.* Et sic in isto casu fit distributio in stirpem,

madre, (9) estonce heredaran todos los bienes que fincaron del, partiendolos entre si por cabezas igualmente. E esto seria, si el finado dexasse hijos de tales hermanos. (10)

LEY V.

Como, los hermanos, e los otros parientes de la línea, de trauesso, se pueden heredar los unos a los otros, quando mueren sin Testamento.

Fasta aqui mostramos en que manera los ascendientes, e los descendientes, deuen heredar entre si, quando alguno dellos muriere sin testamento. E agora queremos dezir, como pueden heredar entre si, los que son de la línea, dicha, de trauesso; así como los hermanos, e los tíos, a los otros parientes que son en aquella mesma línea; muriendo alguno dellos sin testamento. E dezimos, que si alguno que así muriesse sin testamento, non ouiesse de los parientes que tuben, o descien den, por la línea derecha, e ouiesse

L. 12.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

pem, & non in capita. Idem habetur in *dist. authent. ubi gloss. & communiter Doctor.*

(9) *De madre.* Concordat *hæc L. cum opinione Gloss. & Doctor. in dist. authent. defuncto*, ut etiam fratres utriusque conjuncti non excludant avum, vel aviam, vel concurrant, hodie verò neque concurrent, ut in *dist. leg. 7. in ordin. Tauri*, & in *leg. 1. tit. 6. lib. 3. for. LL.*

(10) *Hermanos.* Concordat *cum authent. ut fratrum filii*, §. *fin. col. 8.* hodie serva quod habetur in *dist. leg. 7. in ordin. Tauri.*

L E X V.

Ad successionem fratris vocantur fratres unà cùm filiis fratrum præmortuorum in stirpem, sed si nemo fratrum vivit, succedunt fratrum filii per capita, sed tam fratribus, quàm filiis fratrum præferuntur fratres ex utroque parente conjuncti defuncto, aut eorum filii. Hoc dicit.

(1) *O hermana.* Fratres utriusque conjuncti sunt, qui in successione ab intestato vocantur ad successionem fratris primo loco, ut hic, & in *authent. cessante, C. de legitim. hered.* in patris tamen succedentibus, nepoti, seu sobrino suo non consideratur ista duplex conjunctio, sed admittuntur pariter, siue fuerint conjuncti patri nepotis eorum fratri ex utroque latere, siue ex uno tantum, ut tradit Bart. in *leg. post consanguineos*, §. *legitima ff. de suis, & legitim. hered.* hæc namque conjunctio consideratur tantum: cùm agitur de successione fratris, vel patris, ut in *authent. de consanguin. & uterin. fratri*, ad *fin. column. 7.*

(2) *De la meytad.* Concordat *cum dist. authent. cessante*, & *cum leg. 8. in ordin. Tauri*, sed quid si frater utriusque conjunctus repudiet hæreditatem, qui tamen habet filium, vel filios, an pars repudiata accrescat nepotibus, seu filiis sui fratris aduentibus, vel an filii repudiantis aliquid habebunt? Vide per Salycet. in *dist. authent. post fratres*, 1. ubi tener, quòd non accrescat, sed etiam filii repudiantis cum illis succedant, cujus contrarium tenuit ibi Corneus, vide ibi per eos, & opinio Salycet. videtur æquior, & probabilior.

(3) *Por cabezas.* Approbat opinionem Azor. *C. de legitim. hered. in summa*, quam etiam tenuit Gloss. in *§. hoc etiam insit. de legit. agnat. succession.* Gloss. tamen in *dist. authent. cessante*, tenuit contrariam opinionem, imò quod admitterentur in stirpes, & in *leg. lege duodecim tabularum*, *C. de suis*, & *legitim. hered.* Bart. in *leg. post consanguineos*, §. *hæc hæreditas ff. de suis*, & *legitim. hered. & commu-*

hermano, o hermana, (1) de padre, o de madre, e sobrino, hijo de tal hermano, o de tal hermana que fuessè ya muerta; que el hermano, e el sobrino heredaran los bienes de tal defunto igualmente: e maguer sean los sobrinos dos, o mas, nascidos de vn hermano, o de hermana, non auran mas de la meytad (2) de la heredad, e partirla han ellos entre si por cabezas igualmente. Mas si este que muriesse sin testamento, non auiedo ascendientes, nin descendientes, ouiesse sobrinos, de dos hermanos de parte de su padre, o de su madre, e fuessen los hermanos amos muertos, heredaran los sobrinos los bienes de su tio, e partirlas an entre si por cabezas (3) igualmente. E sobre todo dezimos, que si este que así muriesse, ouiesse otros hermanos, que non le pertenesciesen si non de parte de su madre, o de su padre, que estos, nin los hijos dellos, non deuen auer herencia del finado, (4) con los hermanos que le pertenescen de parte de padre, e madre; nin con los hijos dellos, si los padres fuessen muertos.

LEY

niter Doctor. in *dist. authent. cessante*, & hanc dicit communem esse opinionem Nicol. de Ubaldis, in *trast. de success. ab intest. 3. part. col. 1.* opinionem tamen Azor. tenet Bald. & Salycet. in *dist. authent. cessante*. Tu tene mentem istam leg. partitarum hoc decidentem, & opinionem Azor. approbantem, ut quando filii fratrum solum inter se succedunt: & non cum patruo, divisio fiat in capita, & non in stirpes, quid autem si agatur de successione feudi? Vide per Bald. in *cap. 1. §. item quia, de his qui feud. dar. possunt*, & in *cap. 1. in princ. de success. feud.* & in *versic. bis verò, de success. fratrum*, & in *cap. unico de natur. success. feud.* & per Alex. *confil. 55. colum. 8. & 9. volum. 4.*

(4) *Del finado.* Concordat *cum dist. authent. cessante, C. de legitim. heredib. & authent. itaque, C. communia, de success.* quòd autem si non ageretur de hæreditate fratris: sed de substitutione fideicommissaria, in qua testator vocabit filios suos, qui erant ex diversis matrimoniis, an præferantur utriusque conjuncti conjunctis ex uno latere tantum? Et dicendum est, quòd non: cùm ex tali substitutione fideicommissaria non succedatur fratri, sed testatori, L. *coheredi*, §. *cùm filia ff. de vulgar. & pupil.* & quantum ad ipsum testatorem omnes filii sunt æquales, licet procreati ex diversis nuptiis: & sic omnes æqualiter admittentur, ut decidit Bart. in *leg. Lucius, colum. fin. penult. quest. ff. de vulgar. & pupil. versic. quæro quidam habens duos filios*, & probatur in *leg. fin. ff. ad Trebel.* & tradit Decius *confil. 304.* incipit in *casu proposito*, & adde Bald. in *leg. in testamento, colum. 4. versic. 5. quaritur, C. de testam. milit. & Alexand. confil. 30. 2. volum. incipit viso testamento.* Item in Baronia, vel feudo non consideratur an aliquis frater sit utriusque conjunctus, sed an sit conjunctus ex illa parte, ex qua feudum defertur, vide per Bald. in *leg. 1. C. de suis, & legitim. hered.* Et eodem videtur dicendum in majoria, ex quo inferes ad questionem, quòd si mulier, quæ habebat majoriam, habuit filium ex primo viro, cum quo matrimonium contraxit, si fortè postea iste vir iuit in bellum, & fuit orta fama, quòd ibi mortuus fuerit: si fortè mulier contraxerit cum secundo viro, ex quo habuit filium, & demum reverso primo, fuit restituta primo viro, ex quo habuit tertium filium, quòd si mortua ista muliere, successit filius ejus major, qui postea dececit sine liberis, quòd majoria debetur filio secundo, licet non sit frater utriusque conjunctus filii majoris decedentis, & non tertio filio, licet fuerit fratri utriusque conjunctus.

De las Herencias sin testamento.

221

L E Y VI.

Como se pueden heredar los hermanos, que non son de padre, e de madre: e otrosi, quien puede heredar a quel que muere sin Testamento.

Hermanos de padre tan solamente, e otro de madre, auiedo aquel que muriesse sin testamento, si non dexasse otro pariente ninguno, que heredasse lo suyo, de los que descenden, o suben, por la línea derecha; estonce dezimos, que en tal caso como este, el hermano que le perteneciesse a este atal de padre tan solamente, esse heredara todos los bienes del defunto, que le vinieren de parte de su padre: (1) e el hermano que le perteneciesse de parte de la madre, esse heredara otrosi todos los bienes que le vinieren de parte de su madre: e los bienes que atal defunto como este ouiesse ganado (2) por

Ley 6.
tit. 4.

L. 12.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

otra manera qualquier, amos los hermanos sobredichos los partiran egualmente. E sobre todo esto dezimos, que si alguno muriesse sin testamento, que non ouiesse parientes, de los que suben, o descenden por la línea derecha, nin ouiesse hermano, nin sobriño (3) hijo de su hermano; que destos adelante, (4) el pariente que fuere fallado que es mas cercano (5) del defunto fasta en el deceno grado, (6) esse heredara todos sus bienes. E si tal pariente non fuere fallado, e el muerto auia muger legitima (7) quando fmo, heredara ella todos los bienes de su marido: (8) esso mismo dezimos del marido, que heredara los bienes de su muger, en tal caso como este. E si por auentura, el que assi muriesse sin parientes non fuere casado, estonce heredara todos sus bienes la Camara del Rey. (9)

LEY

L E X VI.

Si defunctus habet fratrem ex parte patris, & alium ex parte matris: quilibet eorum succedit in bonis, quæ ex linea sua provenerunt defuncto: in aliunde autem questis succedunt æqualiter: fratre verò non existente, succedet propinquior consanguineus usque ad decimum gradum, quibus non existentibus, succedit conjunx: etsi non sit conjunx, succedit fiscus. Hoc dicit.

(1) *De parte de su padre.* Sequitur dictum gloss. in *dist. authentic. post fratres*, 1. *C. de legitim. heredib. per leg. de emancipatis*, *C. eod.* & dictum Azor. *C. eod. in summa*, & Glossa in *authent. itaque*, *C. communia*, de *success.* & idem quod hic disponitur in fratribus, erit in filiis fratrum, secundum Methes. in *tractat. de success.* ab *intest. in versic. 3. articulus principalis per text. in authent. de heredib. ab intest. §. reliquum*, & tenet etiam Angel. Arcer. in *§. si plures ad fin. instit. de legat. agnat. success.* Sed quid si concurrant avunculus ex parte matris, & patruus ex parte patris, non extantibus fratribus, neque filiis fratrum, an fiat ista distinctio bonorum in successione inter eos? Non memini vidisse casum, & videtur, quod sic ex identitate rationis, & ex æquitate. Cogita tamen, quia in contrarium facit, quod lex inter istos non considerat, nisi propinquitatem gradus, ut in simili questione dicit Paulus de Cistr. in *authent. post fratres*, 2. *C. de legitim. heredib.* & quia cum sint bona commixta, non debet fieri distinctio bonorum, extra casum in jure expressum. Item quia respectu istorum jam ista bona non dicuntur paterna, vel materna, prout dicere tur in fratres, vel filios fratrum, qui sunt in linea descendenti à patre, vel à matre, & sic non habebit locum, §. *exceptis*, *L. de emancipatis*, *C. de legitim. hered.* & pro hoc induco, quod dicit Andr. de Isern. in *cap. si quis miles*, in *versic. §. filius fratris* Imperator Lotbarius Eugenio Papa, *col. 2.* in questione illa, an patruus succedat nepoti ex fratre in feudum, dicit inter alia hæc verba, constitutio etiam dilucidans successiones non debet intelligi in non enumeratis, quamvis intelligerentur alias propter similitudinem, vel eandem rationem, & ponendo de nepote, dicta constitutio debuit patruum exprimere si fuisset intentionis suæ, quod patruus succederet sicut nepos: quoniam appellatione nepotis non continetur patruus, quia sunt in distantibus gradibus: & sicut in nomine discrepant, sic in effectu, *C. de feriis*, *L. à nullo*, *L. si idem*, *C. de codicillis*, & post hæc scripta reperi Ludovic. Bolognin. in *addit. ad Mathesalarum in tractat. de success. ab intest. charta 9. colum. 1. versic. non sunt multi dies*, dicentem, quod pro ista parte sic consuluit: vide ibi per eum, qui in specie tractat questionem istam, & concludit, quod non fiat in matertera, & patruo ista distinctio bonorum.

(2) *Ouiesse ganado.* Adde *dist. authent. post fratres*, & ibi Gloss. 1. *C. de legitim. hered.* sed qualiter isti solvent debita defuncti: dic, quod debita contracta pro bonis ma-

ternis solvent succedentes in maternis contracta pro paternis succedentes in paternis, arg. *L. si certarum*, §. 1. *ff. de testament. milit.* quod si non appareat pro quibus bonis fuerunt contracta, pro rata sustinebunt, secundum Alberic. in *authent. itaque*, *column. 3. C. communia*, de *success.*

(3) *Nin sobriño.* Iste enim excludit patruum, etiam si sint in pari gradu, ut hic, & in *authent. post fratres*, 1. *C. de legitim. heredib.* & in *authent. de heredib. ab intest. venien. §. si autem*, *column. 9.* & tenet Joann. Faber. in *§. fin. colum. 2. instit. de servi cognat.* & Sillyet. in *authent. post fratres*, 1. in *princip. sumans illum text.* & text. ad hoc expressus est ibi, quid autem erit in feudo, si concurrant patruus, & filius fratris mortui? Vide per Bald. in *cap. 1. Imperator Lotbar. Eugenio Papa*, in *fin.* ubi dicit; idem esse in feudo, quod in allodiis, & à fortiori ratione: quia ferè contra naturam feudi est, quod respiciat ascendentes, filius ergò fratris succedet in cellula fratris, sed patruus non habet aliam cellulam, nisi seipsum: & ideo filius fratris intelligitur esse proximior per fictionem, quoad gradum, & per veritatem, quoad effectum.

(4) *Adelante.* Non ergò habet locum representatio in successione collateralium ultra filios fratris, ut hic, & in *authent. post fratres*, 2. *C. de legitim. hered.* & dixi supra, in *leg. 3.*

(5) *Mas cercano.* Concordat cum *dist. authent. post fratres 2.*

(6) *Deceno grado.* Approbat opinionem Azor. *C. de legitim. hered. in summa*, *col. fin.* reprobat opinionem Placent. qui dicebat omnes agnatos, & cognatos in infinitum debere succedere, & opinionem Azor. tenet etiam Gloss. in *authent. de hered. ab intestat. venient. §. si verò neque fratres*, & in *authent. in success. C. de suis*, & *legit. hered.* ubi etiam Bart. & Doctor. & Jas. in *leg. fin. col. 2. C. unde legitim.* in feudorum tamen successione porrigitur successio usque ad septimum gradum tantum, & non ulterius, *cap. 1. §. hoc autem sciendum*, de *his*, qui *feud. dar. poss.* nisi feudum sit constitutum nomine, & titulo Regni, Ducatus, Marchionatus, aut Comitatus: nam tunc etiam ultra centesimum gradum successio porrigitur, Bald. in *cap. 1. de feud. Marchia*, in *§. capitanei*, Jason. post alios in *dist. leg. fin. col. 2. Decius cons. 85. tu in feudorum successione*, vide *L. 6. tit. 26. part. 4.* & quæ ibi dixi, & *L. 7. ejus. titul.* & ea, quæ etiam ibi dixi, & qualiter computentur isti gradus, vide in *leg. 3. tit. 6. part. 4.* & adde Decium *consil. 334.*

(7) *Muger legitima.* Concordat cum *leg. 1. ff. unde vir. & uxor.* & *L. 1. C. eod.*

(8) *Marido.* Ut habetur similiter in dictis legibus.

(9) *Del Rey.* Concordat cum *leg. 1. & leg. 4. C. de bon. vacan. lib. 10.* & *L. 1. §. divus. ff. de jur. fisci.* & in *authent. de hered. & falcid. §. si verò institutio.* & in *tit. qua sunt*

L E Y VII.

En quanta parte de los bienes del marido rico puede heredar la muger pobre, si cassasse sin dote, e non ba de que beuir.

LL. 3. Paganse (1) los omes a las vegadas de algunas mugeres, de manera, que casan con ellas
4. y 5. (2) sin dote, (3) maguer sean pobres; porende,
iii. 2.

sunt regalia in parte bona vacantia, in usibus feudorum, & nota. quod si Clericus non habet consanguineos, neque Beneficium Ecclesiasticum, & decedit ab intestato, bona talis Clerici non veniunt applicanda sicuti Papæ, sed potius debent applicari Episcopo loci, ut ipse diligenter ea distribuatur in usum Ecclesiæ universalis, non vero, ut sibi appropriet, ut notat Abb. in cap. 2. ultim. nota. & in cap. 1. ad fin. de successione. ab intest.

L E X VII.

Si matrimonium sine dote scienter contrahitur, si mulier unde honestè vivat post mortem viri non habeat, succedit ipsi viro etiam liberos habenti in quarta, quæ non ultra centum libras auri ascendat, sed si habet unde vivat, non succedit. Hoc dicit.

(1) Paganse. Sumpta est de §. quia verò legem, in autb. ut liceat matri, & avia, col. 8. & à §. quoniam verò in autb. de exhiben. & introd. re. colum. 5. & in autb. praterè, C. unde vir, & uxor, & licet ista lex loquatur in uxore inopie. Idem erat in viro, ut in dist. autb. & vide per gloss. & Bald. in leg. licet, ubi & Bald. in 2. l. C. de jur. dot.

(2) Con ellas. Procedet etiam inter sponfos de præsentì, etsi uxor non sit ducta ad domum, vide Bald. in leg. fin. col. fin. versic. 6. quæst. C. unde legitim.

(3) Sin dote. Item si dos esset parva, secundum Bald. in dist. autb. praterè, circa fin. cujus dictum communiter tenetur: sed tunc talis dos computabitur in quartam, secundum eum, & Paul. de Castr. ibi. Quid autem, si dos fuit congrua tempore contracti matrimonii, sed postea ex mutatione temporum, qualitatibus personarum, & facultatum, facta est in congrua? Vide per Socin. consil. 30. in 4. volum. col. pen.

(4) Desamparadas. An idem erit in viro inope, uxore præmoriante? Text. in dist. §. quando verò, in autb. de exhiben. rei, probat aperte, quòd sic, & tenet gloss. in dist. §. quia verò legem, ubi respondet ad text. ibi, qui videbatur obstarè, & ita tenetur communiter per Doct. in dist. autb. praterè. Si tamen ex uxore præcedenti maritus habeat filios, qui succedunt matri, & pater habeat usufructum: tunc maritus non habebit istam quartam, quod procedit si matrimonium fuerit cum dote, vel sine dote, cum talis quarta detur in subsidium, propter inopiam, ut fatetur Decius, in dist. autb. praterè, in princ. col. 2. si autem non extarent liberi, & mulier dotata fuisset, & dos esset restituenda per maritum, posset tunc maritus habere quartam, licet matrimonium esset cum dote, ut tenet gloss. singularis in leg. licet, in gloss. 1. C. de jur. dot. & illam glossam sequuntur communiter Doct. ut tradunt Alex. & Decius in dist. autb. praterè.

(5) Non dexasse. Ex hoc verbo videtur, quòd dispositio hujus leg. & illarum, de qua sumpta est, procedat etiam condito testamento, & idem dicunt Doct. per text. ibi in dist. autb. praterè, & sic etiam contra voluntatem testatoris debetur ista quarta, prout vult Bald. in dist. autb. praterè, parum post principium, & Alexand. ibidem colum. 2. qui alios allegat, ex quo Alexand. impugnat dictum Salyc. ibi in verb. *sed dubitari potest septimò*, ubi tenet, quòd si testator jussit uxorem esse contentam cum eo, qui sibi relinquit, & ultra petere prohibuit, quòd tunc ultra petere non possit: quia hæc quarta debetur uxori contingenter, non necessariò, & idèò solum præter voluntatem testatoris non contra vo-

guifada cosa, e derecha es, pues que las aman, e las honrran en su vida, que non sinquen desamparadas (4) a su muerte. E por esta razon tuvieron por bien los Sabios antiguos, que si el marido non dexasse (5) a tal muger, en que pudiese bien, e honestamente beuir, nin ella lo ouiesse de lo suyo, (6) que pueda heredar

Leyes
5. y 6.
tit. 9.
lib. 5.
Recop.

luntatem debet posse venire, tu considera: quia fortè ex dispositione hujus legis partitarum hæc possunt reduci ad concordiam, videlicet, quòd si testator reliquit uxori tantundem, ex quo posset bene, & honestè vivere, licet sit minus quarta, quòd tunc uxor non possit ultra petere, neque exigere: quòd ponantur verba à testatore per quæ prohibeat ea plus petere, prout exigit Salycet. sed tantum, quòd relictum sit sufficiens ad alimenta: ne uxor infelix mendicare cogatur, si verò legitimum à marito relictum non esset ita sufficiens, tunc etiam prohibeat eam plus petere: tamen peterit quartam istam, & imputabitur tunc tale legatum in quartam, ut disponit textus in dist. autb. praterè, quæ ita debet intelligi: Cum loquitur de tali imputatione, & isto medio respondetur ad fundamenta Alexand. & opiniones reducuntur ad concordiam.

(6) De lo suyo. Licet ergò uxor pauper esset industria, & manibus suis posset victum lucrari, adhuc habebit istam quartam, cum hæc lex se referat ad ea, quæ habeat in facultatibus propriis, & in terminis: ita decidit Decius in dist. autb. praterè, colum. fin. versic. 3. ex supradictis: & movetur, quia efficacius debetur uxori inopi quarta ista, quæ jure actionis peti potest, quam alimenta, quæ solum iudicis officio filii debentur, ubi ad talem industriam habetur consideratio, ut in leg. si quis à liberis, versic. sed etsi filius, ff. de liber. agnosce. & quia ista quarta datur in honorem præteriti matrimonii, ut conveniunt conjuges in solito statu, ut habetur in dist. §. quoniam verò, autb. de exhiben. rei, unde non videtur, quòd cogatur tunc mortuo marito plus solito victum propriis manibus quærere, & maximè hoc procederet, si mulier esset nobilis: cui esset dedecus laborare, ut in simili tradit Bald. in leg. alimenta, C. de negot. gest. & de filio nobili tradit Bart. in leg. 1. C. de mendic. vali. lib. 11. & satis hoc placet attenda ista leg. partitarum, & aliis legibus, de quibus sumpta est, licet Socin. consil. 30. in causa Domine Agnetis, 4. volum. velit contrarium in columna. fin. vel ex dictis Socini ibi hoc limitetur, nisi dos, licet parva cum industria sufficeret ad alimenta, & sic quòd ultra industriam, esset dos, licet de per se non congrua, vide ibi per eum, quid autem si uxor superstes, haberet magnam domum, vel prædium, ex quo tamen vivere non posset: nisi vendat proprietatem? Et dic, quòd non cogitur vendere proprietatem, ut est text. singularis in leg. fin. §. ipsum autem, C. de bon. qualibet, & tenet Decius ubi supra, & adde, quæ dixi in leg. 2. titul. 19. 4. partit. Item cum hic dicit: *nin ella lo ouiesse de lo suyo*, intelligitur tempore mortis mariti: quia qualitas adjuncta verbo intelligitur, secundum tempus verbi, leg. in delictis, §. si extraneum, ff. de noxal. & L. si Titius, ubi Bart. ff. de testam. mili. unde licet postea efficiatur dives, non excludetur ab ista quarta, & ejus petitione, ut tenet idem Decius in dist. autb. praterè, in fin. referens se ita consuluisse, & pater ejus consil. 24.

Sed quid si uxor habeat patrem divitem, à quo alimenta petere possit, an adhuc agere poterit ad istam quartam? Alex. in dist. autb. praterè, post Raph. Cuma. in L. in suis, ff. de liber. & possib. tenet quòd non per fundamenta quæ ibi videbis, cujus contrarium tenet ibi Decius col. pen. qui respondet ad fundamenta tradita per Alex. opinio tamen Alex. communiter tenetur, ut etiam fatetur idem Decius col. fin. tu adde Socin. dist. consil. 30. incipit in causa Domine Agnetis, 4. vol. ubi idem tenet, quòd Cuma. & alii. Tu adverte, quòd

dar (7) falta la quarta parte (8) del los bienes del,

maguer aya hijos; (9) pero esta quarta parte non de-

quod duo sunt principalia fundamenta, quibus Cumanus Alex. & alii moventur. Primum quia quæ habet patrem divitem, non potest dici pauper, neque vulgò pauper appellatur eo quod pater, & filius reputantur eadem persona, & extimum patris reputatur extimum filii, gloss. in L. 2. C. qui etia. lib. 10. Secundum quia filia potest cogere patrem, ut sibi alimenta subministrer, & sic succurreretur suæ inopiæ quod est justius, quam quod succurratur ex bonis vici prædefuncti: & tamen ad primum potest dici, quod illud de extimo, & reputatione ejusdem personæ procedat, quando filius est in potestate, prout dicit gloss. in dist. L. 1. sed de jure Regni per contractum matrimonii, juxta L. Tauri, filia liberatur à patris potestate, & cum sit emancipata, cessat dictum motivum. Ad secundum verò potest dici, quod illud non debeat esse in consideratione ad tollendam petitionem hujus quartæ: nam hujus quartæ petitio locum habet etiam extantibus filiis illius matrimonii, ut hic, & in dist. authentic. præterea, & tamen certum est, quod poterit uxor suæ inopiæ succurrere, cogendo filios ad alimenta, L. si quis à liberis, in princ. ff. de liber. agnosc. & confirmatur quia uxor (quæ aliena est ab hæredibus viri infra annum, ut in L. unica, §. ex alio, C. de rei ux. actione) non tamen excluditur ab ista petitione, ut voluit Jacob. Butri. Salic. & Angel. in dist. L. unica, §. cum autem, C. de rei ux. actione. per text. in L. cum unus, in fin. ff. de aliment. & cibar. legat. facit etiam pro ista opinione contra communem L. istam partitaram, cum dicit, nin ella lo quiesse de lo suyo, & sic inuit non sufficere si alimenta possit alias à patre consequi. Cogita, quia passus est consideratione dignus, & ut dicit Decius in dist. authentic. præterea, col. fin. hoc totum residere videtur in arbitrio iudicis, qui habet iudicare, & declarare, an pauper dicatur.

(7) Heredar. Facit quia si filii repudiarent, uxor succederet in totum per jus accrescendi, vide de hoc per Bald. in L. unica, col. 7. vers. quoad secundam questionem. C. quando non present partes, filiis tamen communibus illius matrimonii proprietatem reservare tenetur, ut in dist. authentic. præterea, & quod succedat, ut hæres probatur hic, & in dist. §. quoniam verò, in authentic. de exhibend. reis, quod videtur clarum, quando succedit ex testamento, vel ab intestato: sed quando succedit contra testamentum, Bald. & Salycet. Cuman. & Paul. de Cast. in dist. authentic. præterea, dicunt, quod tunc uxor habebit quartam conditione ex illa leg. quibus satis obstat hæc littera, cum dicit: *puede heredar*, text. etiam in dist. §. quia verò legem, in authentic. ut liceat matri, & avia dicit uxorem accipere: & sic inuit, quod non habeat petere, sed accipere, prout etiam ponderat Philipp. Cornueus, consil. 178. 2. volum. col. 4. vers. præterea est advertendum.

(8) Quarta parte. Si tres filii sint vel pauciores, quod si plures sint, succedit in virilem, ut in dist. authentic. præterea. Quid autem si maritus in vita fecit aliquam donationem, vel donationes, ex quibus venit præjudicium in ista quarta. An uxor possit eas revocare respectu talis quartæ? Vide per Philipp. Corn. consil. 178. 2. volum. & reperies etiam inter consilia Socin, consil. 108. 1. volum. cum subscriptione alterius consulentis, & ibi concludit, quod non admittitur ad talem revocatoriam, vide ibi per eum.

(9) Fijos. Sive illius matrimonii, sive alterius, ut in dist. authentic. præterea, idem à fortiori si habeat ascendentes, secundum Barr. & Doctor. communiter in dist. authentic. præterea, & cum dispositio hujus leg. partitarum non reperitur correctæ per aliquam leg. ordinamentorum, seu alias, procedet ejus dispositio, etiam hodie licet legitima filiorum sit aucta ad omnia bona, excepta quinta parte, in qua pater habet liberam dispositionem,

quod patet, quia & ista lex loquitur: cum succederetur ab intestato, ubi omnia bona veniebant ad filios, & nihilominus uxori datur ista quarta, & quia illud augmentum legitimæ fuit eo respectu, ne gravarentur in ea filii per parentes, & non quando gravarentur ex dispositione legali, ut in isto casu, & leges posteriores augmentantes legitimam, recipiunt intellectum, & limitationem per priores leges, L. sed & posteriores, ff. de legib. & L. non est novum, Gloss. in leg. sciendum, in princ. ff. qui satisd. cogant, & Gloss. in authentic. offeratur, C. de lit. contestat. & quod nova lege non exprimitur, id veterum legum regulis relicto intelligitur, L. precipimus, in fin. C. de appellat. & bene confert, quod in isto proposito tradit And. de Ifern. in tit. quæ sunt regalia, in parte bona vacantia, & Socin. consil. 121. incipit: *Præmittenda est disputatio, colum. 2. num. 8.* & certe, cum succeditur ab intestato, quæstio videtur habere minorem dubitationem, si verò esset successio istius quartæ contra testamentum, in quo pater legavit quintam bonorum, pro anima, vel extraneis: & in reliquis bonis instituit filios, tunc videtur magis dubium, an scilicet admittatur dispositio in quinta bonorum, & insuper de legitima filiorum uxor habeat quartam: nam secundum tempora juris communis, & legum partitarum legitima quantumque essent filii, non transcendebat semellem hæreditatis, ut in authentic. novissima, C. de inoffic. testam. & L. 17. tit. 1. ead. partit. & sic ex successione uxoris in ista quarta, non fiebat eis præjudicium in legitima, & ideo cautè, in dist. authentic. præterea, ponitur, quod si tres filii sint, vel pauciores succedat uxor superstes in quartam, si verò plures in virilem, quod ideo videtur dispositum, ne fiat præjudicium filiis in legitima, & ipsa non habeat ampliorem portionem, quam unus ex filiis: sed hodie legitima augmentata feret eis magnum præjudicium: si ultra quintam uxor ferat quartam de residuo bonorum, quæ erant legitima filiorum, & pro ista parte facit cap. 1. §. fin. de investit. de re alien. fall. ubi habetur, quod conjux inops non succedat in bonis viri, ubi Bald. dicit, quod ratio dubitandi in illo §. erat, quia tale lucrum quartæ erat alienatio legalis, & ideo videbatur habere locum in feudis: sed contrarium est verum, secundum eum, per illum text. quia alienatio legis non intelligitur fieri cum præjudicio tertii: neque in rebus sui natura prohibitis alienari: facit etiam gloss. in leg. si ita quis, §. ea lege, ff. de verbor. obligat. quod prohibitus alienare non potest dare occasionem, ut à lege alienetur. Sed adhuc non recederem à primo dicto: nam quod sic disponitur in dist. authentic. præterea, non est ratione legitimæ, sed ut dixi, ne ipsa uxor habeat ampliorem portionem: quod patet, quia in numero liberorum non dixit, si quatuor sint, vel pauciores, prout disponitur in dist. authentic. novissima, sed dixit, si tres sint, &c. & sic legitima non fuit in consideratione.

Præterea res non videtur magni præjudicii, saltem quando superstes filii ejusdem matrimonii, quibus proprietatem reservare tenetur, & durum esset contrarium asserere cum nulla L. istius leg. dispositio reperitur correctæ. Tu cogita: quia passus est novus, & quando filii essent alterius matrimonii magis dubius, & magis præjudicialis filiis, & tenendo istam partem, quod adhuc etiam hodie aucta legitima dispositio hujus leg. procedat, non obtinuit, quod fuit adductum, quod qui non potest alienare, debet curare, quod neque id fiat ex dispositione legali, Gloss. singul. in dist. §. ea lege, nam illud procedit, quando alienatio specialiter fuit prohibita in illam personam, vel personas, in quam ex dispositione legis fit: nam tunc curare debet, ne etiam ab intestato ex legis dispositione in talem personam veniat: secus si prohibitio est generalis, de non alienando simpliciter, ut declarant ibi Joan. de Imol. & Paul. de Cast. latius quem videas ad dist. §. fin.

deue montar mas de cient libras de oro, (10) quanto quier que sea grande la herencia del finado. Mas si tal muger como esta ouiesse de lo suyo con que pudiesse beuir honestamente, non ha demanda ninguna en los bienes del finado, en razon desta quarta parte.

L E Y VIII.

Quando puede heredar el fijo, que non es legitimo, en los bienes de su padre, si muere sin Testamento; o el padre, en los bienes de tal fijo.

SIn testamento muriendo ome, que non dexasse hijos legitimos, su fijo natural (1) que

ouiesse auido de alguna muger de que non fuesse dubda que la el tenia por suya, e que fuesse el fijo engendrado en tiempo que el non ouiesse muger legitima, nin ella otro si marido; tal fijo (2) como este puede heredar las dos partes (3) de las doze, de todos los bienes de su padre: e el, e su madre deuen partir estas dos partes yqualmente. E si por auentura, el padre non ouiesse pariente, de los descendientes, nin de los ascendientes, (4) estõnce puedel dar mientras biuiere, o dexar en su testamento, todo lo suyo a tal fijo como este. Pero si ouiesse fijo legitimo, non le podria dar, nin dexar en su testamento-

LL. 1.
8. y 9.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.
L. 11.
tit. 6.
L. 7.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

fin. de investit. de re alien. fact. potest dici, quod ibi loquitur de rebus feudalibus, quæ de sui natura sunt prohibite alienari, & quia ibi tractatur de præiudicio alterius, qui erat Dominus directi domini, quod totum hic cessat: quia sumus in bonis allodialibus, & quorum integra proprietates est mariti.

Sed an perdet istam quartam uxor, si luxuriosè vivat post mortem viri, vide per Joan. Lupi. de Plat. Rubens, in repetit. cap. per vestras, de donat. inter vir. & uxorem, in rubric. in colum. 372. ad fin. in formis minoribus.

(10) De oro. Concordat cum dist. authent. de exhiben. reis, §. quoniam verò, & cum dist. §. quia verò legem, & de valore unius libræ auri, vide in leg. quotiens, ubi Joan. de Plat. C. de suscepto. & Archa. lib. 10. & Jaf. in leg. 2. §. ex bis, penult. colum. ff. de verbor. obligat.

L E Y VIII.

Si defunctus non habet descendentes, nec ascendentes, succedit illi filius naturalis ex concubina in sexta parte equaliter cum matre dividenda, sed in vita, vel testamento bene potest ei pater omnia bona sua donare: si autem filium legitimum habet, unam dumtaxat unciam, si ascendentes tantum, relicta ei legitima hæreditatis, quæ est tertia, aliud potest filio naturali relinquere, etsi pater de eo non fuit recordatus, tenetur eum hæres arbitrio boni viri alimentare: prædicta omnia habent locum è contra, cum de successione filii naturalis tractatur. Hoc dicit.

(1) Natural. Hic habes declaratum, quid debeat concurrere: ut quis dicatur filius naturalis, scilicet, quod sit procreatus ex soluto, & soluta, & quod non esset dubietas, quin pater illam habeat in concubinam, adde L. 1. tit. 11. 7. parit. ibi, o amigada que tenga concidamiente por suya, sed vide, quæ dixi in leg. 1. tit. 15. 4. parit. & quod notat Abb. in cap. in notuit. de election. penult. colum.

(2) Tal fijo. Quid si esset nepos, vel alius, de liberis naturalibus ulterioris gradus? Videbatur dicendum, quod illi nunquam possunt avo, vel proavo paterno in aliquo succedere, imò neque filius naturalis, & legitimus procreatus ex filio naturali tantum, non potest avo paterno ab intestato succedere, ut in leg. fin. in fin. C. de natural. liber. quæ lex etiam hodie manet incorrecta, ut pater in authent. quib. mod. natural. effici. sui. in §. discretis, ad fin. in versic. de nepotibus, licet gloss. ibi aliud innuat, scilicet, quod sit idem, quod in filiis, quia secundum Matefilla. in tractat. de success. ab intestat. fol. 2. colum. 1. in princ. dist. leg. fin. non est correctæ in nepotibus, neque reperitur de jure cautum, quod idem sit in nepotibus circa hoc, quod est statutum in filiis. Allegat etiam pro se text. in dist. authent. in §. filium verò, ibi tamen nullum habeat participium ad ascendentes, qui tamen §. loquitur in alia materia, Ang. de Aret. refert, & sequitur simpliciter Matefilla. in §. novissimè, insit. ad officia. Salyc. verò in dist. leg. fin. C. de natur. liber. tenet contrarium: imò quod nepos naturalis succedat ab intestato in his duabus unciis avo. Movetur ex eo, quod

in successione nepotes patrem repræsentant, ut sicut legitimi in totum succedent, ut in authent. in success. C. de suis, & legit. hæredib. sic naturalis in duabus unciis, ut poterat ejus pater, & subdit, quod hæc opinio est æquior, & humanior, & quod satis probat ex mente, dist. leg. fin. quia in illa lege ideò clauditur via nepotibus: naturalibus, quia & erat clausa filiis. Si ergò in aliquo aperitur filiis, ut in authent. licet, C. ead. & hic ergò, & nepotibus, & quia aperte dist. L. dicit, quod non debet ita via relinquendi nepotibus restringi, sicuti & filiis, & huic opinioni Salyc. videtur adhærere Roderic. Suar. in commento. L. 1. tit. 6. lib. 3. foro LL. vers. hæc de naturalium filiorum successione, colum. 1. & certè punctus iste est disputabilis, ut & dicit Joan. Bapt. Catalup. in repetit. L. si qua illustris, C. ad officia. ubi dicit, quod in stricta disputatione opin. Mathesillani, videtur magis de mente text. in dist. versic. de nepotibus, ut latius ipse inducit, colum. 16. num. 39. ubi videre poteris, sed quia Azor. in summa, C. de natura liber. colum. 1. versic. & quæ dixi de naturalibus filiis, tenet idem dicendum in nepotibus naturalibus, quod in filiis, & idem tenet Dinus seu ille, qui auctor fuit tractatus, de success. ab intestat. qui est inter tractatus Bart. in consulendo, & judicando non videretur ab ista opinione recedendum, secundum eum, & etiam ego teneo per istam leg. partitaram, quod ea, quæ in dist. versic. de nepotibus, continebantur circa nepotes naturales hic non transtulit: & appellatione filii in materia favorabili venit nepos, ut tradit Bart. in leg. liberorum, ff. de verbor. significat. & Salycet. in dist. leg. fin. & per Bald. in leg. maximum vitium, colum. 3. & 4. C. de liber. prater. & quia etiam ad dist. versic. de nepotibus, conjuncta dist. leg. fin. potest responderi ibi tantum probari nepotes, etiam legitimos ex filio naturali tantum avo intestato non succedere, ut legitimos: quod tamen succedant, ut naturales, non negant dicta jura.

(3) Dos partes. Concord. cum dist. authent. licet, C. de natura. liber. & removeretur ab istis unciis, seu partibus non solum si extent filii legitimi, & naturales, verum etiam si extent filii legitimi scripto Principis, quod satis probatur hic, & in dist. authent. licet, & ex dictis Bald. in L. eam quam, num. 20. & in L. cum acutissimi, C. de fideicommiss. & idem si starent filii adoptivi, similiter excluderetur, secundum Nico. de Ubal. in tracta. de success. ab intestat. col. 11. & Joan. Baptist. de S. Severi. in dist. L. si qua illustris, C. ad offic. fol. 5. quid si haberet descendentes qui tamen renunciarunt hæreditati veluti filie juxta formam, cap. quamvis partum, de part. lib. 6. vide per Bart. in L. 1. §. habebat, ff. de bon. pos. contr. tabu. & Ludov. Roma. consil. 43. & Guiliel. Bened. in repet. cap. Raynautius de testam. in verbo, & uxorem nomine Adelasiam, num. 679. cum sequent. ubi, & vide, quid si substituitur legitimis filiis, & vid. L. Lucius, & ibi Ang. & Joan. de Imo. ff. de vulg. & pupil. & quæ dixi supra ead. part. tit. 9. in L. 32. in gloss. magna.

(4) Ascendentes. De jure isto partitaram non poterat institui per patrem ejus filius naturalis, si talis pater habebat-

mento, a tal fijo natural, si non de las doze partes de la herencia, la vna. (5) Mas si acaesciessé que el padre non ouiesse fijo legitimo, e ouiesse otro pariente, de los ascendientes, así como padre, o auuelo; estonce, dexando a estos ascendientes su parte legitima, (6) que es la tercera parte (7) de lo fuyo, las otras dos partes puede dar en su vida, o dexar en su testamento, al fijo natural sobredicho. E si por auentura, el padre non se acordassé (8) de tal

Partida VI.

fijo como este, non dexandole ninguna cola de lo fuyo, estonce, los herederos (9) del son tenudos, de le dar lo que le fuere menester (10) para su gouierno, e para su vestir, e calgar, segun alvedrio de omes buenos, de manera que lo puedan sofrir (11) sin gran su daño. Otrosi dezimos, que en aquella misma manera que el fijo natural puede, e deue heredar a su padre, en los bienes del, e aprovecharse dellos, así como sobredicho es; que en esta misma manera (12)

Ff

pue-

bebat patrem, vel alios ascendentes legitimos, ut hic vides, nisi in eo quod non erat legitima talium parentum, & idem habetur in *dist. authent. licet*, hodie tamen per *L. 10. Tauri* etiam nulla legitima relicta ascendentibus potest pater instituire filium naturalem in bonis suis omnibus heredem, vel relinquere quod voluerit.

(5) *La una*. Concor. cum *authent. quib. mod. natu. efficiant. sui*, §. ne igitur, & cum *authent. de trien. & semis. §. consideremus*, & etiam si non superstit concubina mater talis filii naturalis potest sibi relinquere ista uncia, & hic colliges, & tenet gloss. & Alber. in *L. 2. C. de natu. liber.*

Quid autem si haberet duodecim filios legitimos, & unum naturalem, an possit tunc relinquere unciam dicto filio naturali? Alberic. post Mar. de Fa. in *dist. authent. licet*, C. de *natu. liber.* dicit quod non, ne plus habeat naturalis, quam legitimus, per text. in *L. communium*, in *fin. eod. tit.* & §. *quoniam varia*, in *authent. de nupt.* & quid si substituitur Bastardus legitimo? Vide quæ dixi supra in gloss. super verb. *dos partes*. An autem ultra istam unciam poterit pater relinquere filio naturali quintam partem bonorum pro alimentis, ex dispositione, *L. 10. in ordi. Tauri*? Et videbatur quod sic cum ista lex, neque *authent. licet* non disponant quod hoc liceat patri ratione alimentorum filii naturalis, & sic etiam filio naturali diviti, pater etiam extantibus filiis legitimis poterit relinquere istam unciam, sed contrarium credo, imo quod solum poterit pater filio naturali, etiam egeno relinquere, vel istam unciam de qua hic, vel quintam bonorum, si pater voluerit juxta *dist. L. 10.* & sic ex *dist. L. 10.* & ex aliis, ll. fori ista uncia fuit augmentata, usque ad quintam partem si pater eam naturali relinquere voluerit, neque ulterius erit capax extantibus legitimis, etiam ratione alimentorum, eo quia cautum est, neque in vita, neque in morte patrem filios legitimos habentem non posse disponere ultra quintam bonorum in extraneos, vel pro anima seu alias extra filios legitimos, ut habetur in *L. fori*, tit. De las mandas, *L. 9.* & in *L. 28. in ordi. Tauri*, & in *L. 1. tit. De las herencias*, lib. 3. for. LL.

(6) *Legitima*. Hodie dicit, ut in *L. 10. in ordi. Tauri*.
(7) *Tercera parte*. Adde text. in *authent. de trien. & semis. §. 1. gloss. in authent. novissima*, C. de *inoffic. testam.* & ibi Doct. & Bart. in *L. nam*, & si parentibus, ff. eod. quam legit. sub *L. pater filium*, in *fin.* sed hodie de jure regni legitima ascendentium, sunt duæ partes de tribus, ut in *L. 6. in ordi. Tauri*.

(8) *Acordasse*. Satis hic probatur testamento facto per patrem nihil posse pretendere filios naturales contra tale testamentum patris, licet enim admittantur, secundum voluntatem, non tamen contra voluntatem patris, ut etiam voluit gloss. ubi not. Bart. in *L. 1. in princ. ff. de bonor. possessio. contra tabu.* idem Bart. in *L. gailus*, §. etiam si parente. ff. de *liber. & posthu.*

(9) *Herederos*. Habes hic, quod onus alimentandi filium naturalem, quo pater tenebatur, ut in *authent. ex complexu*, C. de *inest. nupt.* & in *L. si quis à liberis*, §. 1. ff. de *liber. agnos.* *L. 2. tit. 19. 4. part.* transit in ejus heredem, etiam extraneos. Concor. *dist. L. si quis à li-*

bris, §. item *rescriptum*, ubi vide gloss. Bart. & Alberic. ff. de *liber. agnos.* & adde *L. 6.* & quæ ibi dixi in *dist. tit. 19. 4. part.*

Sed in heredem mariti tenebuntur alere uxorem inopem? Gloss. vult quod sic infra annum à morte mariti, in *L. sicut patronus*, ff. de *oper. libero*. quam ad hoc allegat Bart. in *tractatu de alimentis*, col. *fin.* & intelligit dictum Bart. juxta dictum illius gloss.

(10) *Menester*. Concor. cum *dist. authent. licet*, C. de *natu. liber.* ibi hujusmodi enim naturales filios patri boni viri arbitrio necesse est, & ex istis verbis junctis præcedentibus cum dixit, non se acordasse de tal fijo, non dexandole ninguna cosa de lo fuyo entonces, &c. argui potuit quod si pater relinquat filio naturali unciam quæ erat 12. pars hereditatis; vel 5. per *dist. L. 10. Tauri*, licet talis pars sic relicta, & si vendatur, neque ejus pretium non sufficiat ad alimenta, quod non tenebuntur heredem patris ad alendum talem filium naturalem, & idem si patri naturali decedenti ab intestato succederet in duabus uncias: in contrarium tamen videtur dicendum, quia alimenta sunt debita filio naturali: etiam de jure naturæ, *L. 1. §. pen. vers. hinc liberorum*, ff. de *just. & jur. & insti. de jur. natur. in princ.* & hinc dicebat Bald. in *L. partum quod dotali*, col. *fin. q. fin. C. de collat.* quod neque tali juri alimentorum à lege, & natura debito potest renuntiari, etiam cum juramento. Neque tale jus naturæ videtur lege mutabile: maxime attenda æquitate canonica, de qua in *cap. cum haberet*, de eo qui duxit in matrem quam polu. per adulteri; neque de mente hujus *L. neque etiam dist. L. 5.* est tollere filio naturali tale jus petendi alimenta ab heredibus patris, in quos transit hoc onus alimentorum, ut in *L. si quis à liberis*, §. item *rescriptum*, ff. de *liber. agnos.* & hic: nam intelligendæ sunt quod in proprietate bonorum qui à patre naturali manserunt, tantibus filiis legitimis, filius naturalis etiam occasione alimentorum non sit capax aliquid ultra habendi, etiam si à patre sibi relinquatur, non verò ex hoc negatur quin si tale relictum esset insufficientes ad alimenta quod non possit petere id quod sibi deficeret ad alimenta ab heredibus propriis filiis, vel extraneis, & similiter si duæ uncie ab intestato non sufficiant: idem videtur dicendum, & quod in *ll. intelligantur quando unica*, vel 5. relicta, vel quod pater reliquit sufficeret ad alimenta, nam si non esset sufficiens, non intendit tollere tale jus alimentorum: hoc etiam vult Ro. Suar. in *commento. L. 1. tit. 6. lib. 3. for. LL. in vers. notandum est igitur*, ubi alleg. text. cum gloss. in *§. discretis*, in *authent. quib. mod. natu. effi. sui*, & ibi Bart. & cave ut intelligas dicta Rode. quando duæ uncie, non essent sufficientes ad alimenta, ut prædixi, & quod ita intelligi debet Bart. in *§. discretis*.

(11) *Soffrir*. Not. hoc verbum, & vide *L. 2.* & quæ ibi dixi, & *L. 4. tit. 19. 4. part.*

(12) *Manera*. Concor. cum *dist. authent. licet*, & cum *cor. re unde sumitur*, & cum d. Azo. C. de *natu. liber. in sum. col. 1.* & C. de *legi. bare. in sum. ad fin.* ubi posuit hæc verba, & fortè eodem modo succedit naturalis pater filio, sicut etiam naturalis filius patri, ut ita sit eadem, vel par ratio pietatis, ut ff. de *inoffic. testa.*
L.

puede heredar el padre en los bienes de tal hijo, e ayudarle dellos. (13)

L E Y IX.

Como non se embarga al fijo natural la su parte que deve auer, por razon de la muger legitima que fue de su padre.

L As leyes antiguas (1) otorgan, que el padre muriendo sin hijos legitimos, puede el fijo natural heredar los bienes, de las doze partes las dos, non dexando el muger legitima. Ca si la dexasse demandarla, de guisa, que non podria demandarlas. E porque non podemos fallar ninguna razon (2) derecha, por que se mouieron los que fizieron las leyes, a toller a tal fijo esta su parte, por esta razon, de la muger legitima que dexasse su padre. Por ende tenemos por bien, e mandamos, que la aya, e que non se le embargue por esta razon. E a esto nos mouimos, a mudar (3) de la ma-

L. 1.
7. y 8.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

nera que la auia puesta la ley, por dos razones. La vna, porque este fijo nascio en tiempo en que la muger legitima del padre non recibio enojo, nin tuerto, por razon del. La otra, porque, maguer a el tolliesse esta parte, non la ganaria ella, (4) e auerla y en los otros mas propinquos parientes del finado. E demas semejaria estraña cosa, que ella pudiesse fazer daño a otri segund ley, non mereciendo, nin veniendo ende a ella ninguna pro.

L E Y X.

Quales fijos no son legitimos, nin naturales: e que non pueden heredar los bienes de sus padres.

N Ascido seyendo alguno de fornicacion, (1) o de incesto, o de adulterio; este atal non puede ser llamado fijo natural (2), nin deve heredar (3) ninguna cosa de los bienes de su padre: e si a tal fijo como este diessse el padre alguna cosa de lo suyo, los otros fijos legitimos,

Ley 7.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

L. nam, & si parentibus, licet pla. dixerit: patrem in solidum succedere filio naturali, etiam si filius esse spurcius, & vide bonum text. in §. 1. instit. de seruil. cogna. & Bart. in L. fin. col. 1. versic. quare quid est contra, ff. de bis quib. ut in dign. & in authent. quib. mod. natu. effici. sui. §. si quis igitur.

(13) Dellos. In alimentis, ut dist. authent. licet.

L E Y IX.

Lege antiqua cessante, uxor defuncti non impedit filium naturalem patri in duas uncias succedere, quia ei non fecit præiudicium ante conjugium natus, nec quoddam auferendum esset naturali, applicandum esset uxori. Hoc dicit.

(1) *Antiquas.* Aut. licet C. de natur. liber. & in corpore unde sumitur.

(2) *Ninguna razon.* Hostien. in summa, qui filii sint legi. vers. an utrumque genus, dicit illam fortè esse rationem, favor videlicet, & honor matrimonialis propter quem noluit lex quòd vivente uxore legitima naturales succederent in memoriam matrimonii præteriti, ne mulier illa scandalizaretur, arg. L. 2. ff. rerum amotarum, & C. eod. L. 2. ibique, tradit quòd est in mari triplex genus piscium murenæ, & locustæ, & purpuræ quorum piscium unus ab alio vincitur, non è contra: nam murena à locusta vincitur: locusta à purpura, purpura à murena, & subdit, habet ergo conjux potestatem diaboli: quia naturali obest, & sibi nihil prodest.

(3) *A mudar.* Multum not. istam leg. ut caveas multum in dicendo quòd aliquando ll. partitarum corrigunt jus commune, nam cum hoc, lex partitarum voluit id expressit, ut hic vides.

(4) *Non la ganaria ella.* In contrarium videbatur quia si aliquid auferretur alicui alterius favore debet illi, pro quo auferretur, L. 2. §. si duo, & ibi Bart. ff. de cella. bono. & in L. 2. §. fin. ff. ad Tertul. & consultuit Paul. de Cast. consil. 187. in 2. vol. incipit notandum est, quòd si Princeps eximit castrum quòd donat à jurisdictione Civitatis, cui antea subiciebatur, quòd cum hoc fiat contemplatione donatarii, videtur donatario ipsam applicare, arg. L. seruo legato. §. si testator. ff. de legat. 1. & ex notat. per Bart. in dist. L. 2. §. fin. confert ad idem quòd tradit Joan. And. in additio. ad Specul. tit. de successio. ab intest. in rub. col. 2. vers. sed questionem, & quæ tradit Socin. cons. 5. incipit præfens consultatio, & cons. 84. eod. vol. & consil. 241. col. 12. volum. 2. & consil. 73. in 4. dubio, vol. 3. incipit dubitationem faciebat, ubi per dicta consil. notanda in proposito videre poteris, potest dici quòd in casu istud lucram

duarum unciarum nunquam per ll. antiquas fuit delatum filio, nisi sub hac conditione: si legitima soboles, vel conjux legitima non superesset, & sic non potest dici, quòd auferatur lucrum eo quòd nunquam stante uxore legitima fuit delatum, & ideo per leges antiquas non applicabatur uxori: sed venientibus ab intestato à quibus auferretur. Præterea ll. antiquæ non movebantur ad hoc statuendum contemplatione uxoris cui nulla iniuria facta fuerat, neque à Lege in hoc aliquid pro se habebat: sed quia sic placuit Legislatori deferre tale lucrum, & non alias, & sic est diversa ratio quæ in adductis in contrarium, & sic iuste motus fuit Legislator Princeps noster qui hanc legem condidit ad tollendum dispositionem antiquam, ut talis conjux non sit impedimento filiis naturalibus ex quo ipsa non poterat sibi acquirere quòd naturalibus auferretur.

L E Y X.

Nato ex fornicatione, adulterio, vel incestu non potest inter vivos, vel in morte pater donare, alias revocant fratres legitimi, aut patrum, vel avi, nisi Rex confirmet: & si intra duos menses non revocent, vel non sunt qui revocent sic donatum, vel relictum erit Regis. Hoc dicit.

(1) *De fornicacion.* Intellige de ea fornicacione quæ etiam accedente fornicantium consensu conjugalis esse non potest, nam alias inter solutum, & solutam, filius inde habitus naturalis diceretur, & non spurcius, ut supra eod. L. 8. Et quòd de tali fornicacione hæc lex debet intelligi: patet etiam ex L. 1. tit. 5. supra 4. part. quæ natum ex adulterio, vel incestu appellat fornicium, & ex L. fin. tit. 14. ead. part. 4. quæ dicit idem esse dicere spurcium, quòd fornicium.

(2) *Fijo natural.* Imo est spurcius, vide dist. L. 1. tit. 15. part. 4. & quæ ibi dixi.

(3) *Heredar.* Sunt enim tales filii omnino incapaces respectu patris, & neque ex testamento, neque ab intestato, neque ex contractu inter vivos aliquid à patre capere possunt, ut in §. fin. quib. mod. natura. efficiant. sui. & in authent. ex complexu. C. de incest. nup. & in authent. licet, C. de natura. liber. & hic, & L. 4. tit. 3. supra ead. part. nisi sit ad alimenta, ut in L. 9. & 10. in ordi. Tauri, & in L. 5. tit. 19. 4. part. & in cap. cum haberet de eo qui dux. in matris quam poll. per adulte. & per Barto. in dist. authent. ex complexu, & respectu talium alimentorum erunt capaces etiam ratione proprietatis, stantibus filiis legitimis aliis usque ad quintam bonorum, ut in dist. LL. Tauri, & non stantibus etiam si excederet quintam dummodo talis proprie-

mos, que fueren de aquel padre mismo, pueden reuocar la donacion, (4) e la demanda. (5) Fueras ende, si Rey le confirmasse (6) la donacion, o la mando, por su preuilejo. E si hijos legitimos non ouiere, puedenla reuocar los hermanos (7) del padre deste fijo atal, o su auue-

Partida VI.

tas æstimata non excedat valorem necessarium ad alimentandum filium spurium, considerata ejus ætate, & qualitate, & dignitate ejus, & patris, ut novissimè tradit Roderic. Suarez in rep. L. 1. tit. 6. lib. 3. for. LL. versic. secundum est utrum legatum alimentorum, & cum ex dist. LL. 9. & 10. Tauri, permittatur patri filio spurio, tit. alimentorum posse legare, vel donare usque ad quintam bonorum procederet, & si filius dicitur sit, ut tradit Aimon. consil. 199.

(4) La donacion. Non potest ergo donari filio spurio per patrem, ut hic vides, & dixi supra in gloss. proxim. quid autem si pater donet filio decem, & rogavit eum, ut ea restitueret: an valebit fideicommissum? Bald. in L. ab eo. C. de fideicommissis. dicit, quòd sic: quia licet non capiat, neque obligetur, tamen tanquam executor restitueret potest, allegat. L. si quis quos, ff. de legat. 2. Bar. tamen in L. eam quam, C. eod. col. pen. versic. quare 4. vult contrarium: videlicet, quòd ille qui est incapax in totum, cum habeatur pro non scripto, non tenet fideicommissum ex persona ejus per notat. in L. codicillis, in princip. ff. de legat. 2. sive sit fideicommissum universale, sive particulare, & contra Bal. tenet Alex. in L. eogi. §. bi qui solidum, ff. ad Trebell. col. pen. & Jason. in dist. L. eam quam, col. fin. quos videas, quid autem ex tit. venditionis, ut quia inter se vendere velint? Specul. tit. de success. ab intest. col. fin. dicit quòd neque, tit. venditionis, si ponas hoc fieri ex prohibito affectu: sed si tanquam inter profus extraneos fortè, secundum cum tenebit venditio, arg. ff. de donatio. inter vir, & uxor. L. si sponsus, §. circa, & ff. de contrab. emp. L. si quis donationis, sed contra istud dictum facit, L. 1. C. de natura. liber. que locuta fuit de tit. emptionis, ut neque hic via filii spurii, de quibus ibi essent capaces, cui adde L. 2. tit. 3. lib. 5. ordi. & L. 22. tit. 9. lib. 1. ordi. rega. & fortè in dubio præsumendum esset emptionem factam ex prohibito affectu per illam, L. & per dist. LL. Regni, si verò constaret rem gestam, ut inter extraneos fortè procederet dictum Specul. præsertim attentis verbis hujus leg. partitarum, quòd nihil dicit de emptione, sed de donatione, & facit etiam quòd Alberic. dicit in dist. L. 1. cum dicit notat. contractum in totum per patrem cum filiis naturalibus, vel uxore, non legitima præsumi fictitium, & in fraudem factum, & ideo retractatur pro hoc, ff. de probatio, L. qui testamentum, in fin. & ibi vide Gloss. & Salic. in dist. L. 1. ubi, & Bal. Segura tamen in repe. L. 3. §. fin. ff. de liber. & posth. fol. 10. col. 1. per illas LL. ordi. vult quòd neque tit. verò emptionis. Sed fortè limitandum est, ut dixi, quòd autem si filius spurius emat ab eo cui pater vendidit, vide Bar. in L. si is qui, in fin. ff. de vul. & pu. ubi vult, quòd adhuc alienatio præsumatur facta in fraudem.

(5) La demanda. Ab alio tamen quàm à patre, etiam ab avo, potest spurio donari, vel relinqui Gloss. & Doct. in dist. L. 1. C. de natura. liber. & dixi in L. 4. tit. 3. sub ead. part. intellige tamen quòd dixi quantum relinquitur ab avo non habente legitimam sobolem, nam si haberet, non potes relinquere nepoti spurio, nisi esset intra quintam bonorum per LL. hujus Regni, idem neque posset avus habens legitimam sobolem ultra d. quintam relinquere nepoti etiam legitimo, & naturali ex filio spurio, ut tenet Gloss. in L. fin. C. de natura. liber. per text. ibi, & tradit Jason. in L. hereditas, pen. col. C. de bis quib. ut indign. & tradit Didacus à Covat. in suo epitoma Matrimoniali, part. 2. cap. 8. versic.

lo, o su auuela. E si tales parientes non ouiesen que la reuocassen, o si los ouiere, fuessen tan negligentes, que non quisiesen demandar fasta dos mezes (8) lo que fuesse dado a tal fijo como este, estonce deue ser del Rey.

Ff 2

LEY

2. conclusio. An autem possit à patre relinqui spurio cum capere possit? Vide Bal. in L. eam quam, col. 11. C. de fideicommissis. versic. & ex hoc inferitur, ubi dicit, quòd non valet relictum, & illud dictum Bald. dicit pulchrum, & singulare Paul. de Cast. quem vide in L. 1. ff. de regul. canonis. contrarium tamen tenet Alexan. & videtur communis opinio in L. Gallus, §. instituat, col. 1. ff. de liber. & posth. Decius consil. 176. col. antep.

An autem possit capere spurio quod relinquitur causa conditionis implendæ? Bald. in dist. L. eam quam circa, fin. versic. sed juxta prædicta, dicit, quòd non allegans gloss. nota. id tenentem in L. quòd conditionis, ff. de don. caus. mor. quæ est Gloss. singularis, & idem tenet Bald. in §. naturales, col. 1. versic. extra not. si de seu. fuer. controvers. inter domi. & agna. vide etiam per Bald. in dist. L. eam quam, in fin. & ibi addita utrum spurio possit succedere patri qui non est solvendo? Adde etiam quòd bene poterit substitui vulgariter filio spurio, vide per Bal. in L. humanitas, col. 10. C. de impuber. & alius substitit. ipse tamen spurio non poterit substitui vulgariter, neque per fideicommissum à patre: ut post alios tradit latè Guilliell. Benedic. in repet. cap. Raynuntius, de testa. in verbo. & uxorem, num. 690.

(6) Confirmasse. Cum clausula non obstante, ut tradit Gloss. in dist. L. 1. C. de natura. liber. & tradit Azo. C. eod. in summa, col. 2. versic. quid si Imperator. vide per Sylv. in L. fin. C. de divers. rescriptis.

(7) Los heredeos. Concordat cum dist. leg. 1. C. de natura. liber. & nota bene: quia hæc lex approbat opinionem Azor. ibi in summa, qui intellexit illam leg. etiam in spuris natis ex aliis personis non in dignitate positis. Et adverte, quia per istam leg. videtur reprobari quædam, quæ erat magis communis opinio, videlicet, quòd relictum spurio palam remanere debeat penes hæredem scriptum, vel apud venientes ab intestato: non autem primo vadat ad personas nominatas in dist. leg. 1. & hic quam opinionem tenet Bart. in leg. hereditas, C. de bis, quib. ut indign. ubi etiam Bald. Angel. & Salycet. & Alexand. dicens istam opinionem magis communem, & idem tenet Bart. in dist. leg. 1. ubi & Salycet. dicit, quòd istæ personæ ibi, & hic nominatæ, non admittuntur priusquam hæredes: sed venient istæ personæ inter se ordine successivo, eo ordine quo hæreditas defertur ab intestato, tamen post hæredem scriptum. Et ut hic vides hæc lex sequens opinionem Azor. vult, quòd primo loco statim defertur personis hic scriptis: quam opinionem etiam voluit tenere gloss. in dist. leg. hereditas, & inter eas defertur ordine successivo, ut dixit Salycet. quod tu tene menti contra dictam magis communem opinionem, quam etiam tenuit Bart. ubi plenè tractat in leg. fin. colum. 2. ff. de bis, quibus ut indign. versic. quare, & revoco in dubium, & sic, quòd ex istis LL. partitarum, fiat distinctio inter omnino incapaces, qui non dicuntur indigni, & tunc procedat opinio Bart. & quod habetur in leg. 1. C. de hered. instituend. & in leg. fin. tit. 7. ead. partis. & inter incapaces ob indignitatem etiam sine culpa sui: quia alieno vitio laborant, ut isti spurii: & tunc procedat opinio Azor. & gloss. in dist. leg. hereditas, quæ approbatur hic. Tu verò cogita, si quomodo possit defendi communis opinio ab ista leg. partitarum, ut videlicet intelligatur non existente hærede scripto: cum hæc lex non apperiat hæredem fore scriptum: & esset magna restrictio ad istam leg.

(8) Fasta dos mezes. Concordat cum dist. L. 1. C. de natura. liber. & facit, quòd si possessor majoris com-

mit-

LEY XI.

Quales filios, de aquellos que non son legitimos, pueden heredar a sus madres.

As madres siempre son ciertas (1) de los filios que nascen dellas; por esta razon, (2) todo filio deve heredar en los bienes de su madre (3) en vno con los otros filios legitimos, (4)

mittat tale delictum, propter quod transeat in sequentem vocatum, quod si ille sit negligens in petendo intra duos menses, quod possit petere filius, & adde, quod Bald. notabiliter dicit in §. *fin. in fin.* per quos fiat investit. Cogita tamen, an cursus duorum mensium tantum sufficiat, & vide, quæ dixi supra in leg. 10. 4. partit. in gloss. magna, versic. item pone, tit. 26.

L E X XI.

Mater semper est certa: idèd ad ejus successione[m] spurii cum legitimis admittuntur: nisi sint incestuosi ex consanguineis infra quartum gradum geniti, aut ex damnato coitu, i. ex Religiosa: vel mulier sit nobilis generis cui non succedit vulgò quæsitus cum legitimis. Hoc dicit.

(1) *Siempre son ciertas.* Adde L. quia semper, ff. de in jus vocand. & dicit Philosophus 1. de generatione animalium, quod femina in generatione dat corpus, idest ministrat materiam corporis informem, formatur autem per virtutem formativam, quæ est in femine patris: & laboriosior est generatio matrum, quam patrum, & magis sciunt, qui sunt ipsarum filii, quam patres, ex quo secundum Philosophum 9. ethico. magis sunt amantes filiorum, quam patres. Item quia mater plus laborat in generatione, & educatione, quam pater, unde dicitur Ecclesiast. cap. 7. v. 29. *gemitum matris tuæ ne obliviscaris.*

(2) *Por esta razon.* Adde §. novissimè, instit. ad Officia. (3) *Los bienes de su madre.* Idem dic in bonis avie maternæ, vel alterius ascendentis per maternam lineam: perinde ac si nati essent de legitimo matrimonio, ut in di. §. novissimè, & L. si spurius, & L. hac parte, ff. unde cognat. & L. modestinus, & in leg. 9. in ordin. Tauri, ibi per su. orden, y grado, & tradit Mathefill. in suo tract. de successione. ab intestat. fol. 1. colum. 4. Ang. Aretin. in di. §. novissimè: & idem dic è contra in matre, & avia, & aliis ascendentibus naturalibus: ut similiter succedant suis descendentibus naturalibus, ut in di. leg. si spurius, & in §. fin. instit. ad Tertull. & in §. vulgò, instit. de successione. cognat. tradit Mathefill. in suo di. tractat. fol. 6. colum. 3. versic. aut sunt parentes. Ang. Aretin. in §. præferuntur, instit. ad Tertull. & probatur in leg. 6. in ordin. Tauri, nam in hoc perinde est, ac si nati essent ex legitimo matrimonio, & poterit tam mater, quam avia, vel alii ascendentes per lineam maternam, quærellare contra testamentum talis descendentis, L. si suspecta, §. in inoffic. ff. de inoffic. testam. quæ L. licet loquatur in matre, idem dicendum in aliis ascendentibus, quæ in ejus locum subintrent, ut in §. cum filius, instit. de heredib. qua ab intest. destr. & tradit Socin. & ibi in subscriptione etiam Bart. de Bartholinis consil. 148. 1. volum. incipit: *Memini jam sunt duo menses*, & probatur in di. leg. 6. in ordin. Tauri, & in leg. nam est parentibus, ff. de inoffic. testam. & eandem legitimam debent habere in bonis talium descendentium, ac si tales descendentes essent de legitimo matrimonio, ut probatur in di. leg. 6. & 9. in ordin. Tauri, & juxta notata per gloss. & ibi Salyc. & Doctor. in autent. novissima, C. de inoffic. testam. & pro indubitato tradit Socin. in di. consil. quod in talibus naturalibus, seu spuriiis respectu successione[m] maternæ legitima sit triens juxta di. autent. novissima, quæ auxit antiquam legitimam, quæ erat quarta, ut in leg. Papi-nianus, §. quarta, ff. de inoffic. testam. L. cum quaritur, C. eod. & hodie per LL. hujus Regni est etiam aucta in filiis & descendentibus, ut in leg. 9. tit. 5. lib. 3. foro LL. & in

que nascen della; quier sea legitimo, o non. Fueras ende, si fuessè tal filio como el que llaman, en latin, incestuoso; que quiere tanto decir, como el que es engendrado de ome, e de muger, que sean parientes falta el quarto grado: o fuessè otro que llaman, en latin, natus ex damnato coitu; (5) que quiere dezir tanto, como el que nal-

di. leg. 6. ubi etiam, quod duæ tertie partes ex tribus debentur pro legitima ascendentium: & licet illa L. 6. dicat: *los ascendentes legitimos*, verificatur etiam in ascendentibus naturalibus per lineam maternam, qui, ut dixi: perinde succedunt, ac si essent de legitimo matrimonio: ut etiam probari videtur in di. leg. 9. tit. 5. lib. 3. for. LL. cum dicit: *que ayen derecho de heredar*, neque obstabit matri, neque avie maternæ, quod habeat filios legitimos, & naturales, ut ex hoc repellatur à successione filii, vel nepotis naturalis: cum nullo jure cabeatur, quod tales filii sui obtineant, & quia id in simili quæstione, videtur decidere Mathefill. in di. suo tract. de success. ab intestat. 6. fol. col. 3. versic. aut sunt parentes. Cum dicit, quod etiam illustris mater succedit filio naturali, licet habeat filios legitimos, & naturales: & tamen talis filius naturalis non possit succedere tali matri illustri habenti filios legitimos, & naturales, ut in leg. si qua illustris, C. ad Officia. & hic, & idem post Mathefill. tenet Angel. Aretin. in di. §. præferuntur, colum. penult. neque huic dicto obstabit quod idem Mathefill. notat in di. tract. fol. 7. col. 1. vers. & ex hoc infertur mirabiliter, ubi voluit, quod quemadmodum filius naturalis non succedit patri in duabus uncis ab intestato, quando pater habet legitimam sobolem, ut in autent. licet, C. de natura. liber. sic neque talis pater naturalis habens talem sobolem, non succedit filio naturali per text. in §. in quibus, in autent. quib. mod. natura. offician. sui. disponentem eodem modo, & vice patrem naturalem succedere filio naturali, quo, & filius naturalis sibi, & idem voluit Ang. Aretin. in di. §. præferuntur, colum. fin. post di. Mathefill. & Joann. Bapt. Catalup. in repetit. di. leg. si qua illustris, num. 42. quia illud dictum non credo esse verum, neque fundatur jure: quia di. §. in quibus intelligitur, ut ea vice, & modo succedat pater naturalis filio, sicut & ipse filius naturalis sibi, quasi velit dicere, quod cum filius caruerit legitima sobole, succedat ei pater, sicut & filius succedit sibi carenti tali sobole: non verò prout intelligit Mathefill. quia est intellectus extraneus, & absurdus, & ita Ludovic. Bolognin. licet non sic declarans impugnat ibi dictum Mathefill. in addit. & quia dato, quod dictum Mathefill. esset verum, procederet in successione patris naturalis. Ad quam se restringit di. §. in quibus, & L. partitarum, supra ead. leg. 8. in fin. non verò in matre, vel ascendentibus per lineam maternam, prout & voluit dictus Mathefill. in successione matris illustris, ut prædixi.

(4) *Con los otros filios legitimos.* Concordat cum leg. si qua illustris, in fin. C. ad Officia. & §. novissimè, & ibi gloss. instit. eod. hoc tamen hodie corrigitur per L. 9. in ordin. Tauri, disponentem, quod instantibus legitimis, spurii non succedat matri.

(5) *Natus ex damnato coitu.* Intellige ex quo mater debet in foro exteriori puniri, ut declarat Bart. in leg. fin. col. 1. in versic. *quaro an succedat*, ff. de bis quib. ut indign. & idem vult Ang. de Aretin. in §. novissimè, instit. de successione. col. fin. vers. *unum enim restat*, hoc etiam expressè disponitur in leg. 9. in ordin. Tauri: ibi, *de dañado y punible ayuntamiento, de parte de la madre*, & Doctores loquentes secundum jus commune exemplificant in coitu cum consanguinea, vel affini, vel cum conjugata, vel Moniali, vel in coitu inter dominam, & servum, ut tradit Bart. ubi supra, & Joann. Baptist. de S. Severin. in leg. si qua illustris, C. ad Officia. fol. 2. colum. 1. Angel. in di. §. novissimè, instit. ad Officia. idemque dicendum in nato ex vit-

virgine stupro vitata: cum etiam talis coitus punibilis sit etiam ex parte matris, ut probatur in *leg. si uxor*, §. *si quis plane*, & in §. *fin. ff. de adult.* & in *leg. sedisimam*, secundum primum intellectum gloss. *C. de adulter.* & tenet Gloss. in *leg. si mulier*, *C. eod.* quæ tractat, an pœna stupri respectu mulieris hodie sit immutata, sicut reperitur immutata in adulterio: de quo etiam per gloss. & Bart. in *leg. si adulterium cum incestu*, ff. *de adulter.* & per Salyc. in *leg. cum qui duas*, & in *diß. leg. si mulier*, ubi distinguit, *C. eod.* & quod etiam mulier puniatur pœna stupri, sicut & vir tenet Angel. de Aret. in *tractat. malefactorum*, in parte *cbemay adulterato*, *column. 7.* videmus tamen hodie de consuetudine virginem non puniri pœna stupri, neque alia, neque in iudicio, id contra eam deduci, neque leges partitarum virgini stupratæ talem pœnam imponunt, ut patet ex *leg. 1. & 2. titul. 19. & ex L. fin. tit. 18. 7. partit.* dummodo talis coitus non sit incestuosus, ut in *diß. leg. fin.* ubi tamen virgo per vim, vel coitum impressivum esset stuprata, talis coitus non esset punibilis ex parte matris: & filius ei succederet, ut tradit Bald. in *leg. tam quam*, *column. 6. versic. & scias*, *C. de fideicom.* & in *leg. si qua illustris*, *C. ad orfic.* & probatur in *diß. §. si quis plane*, idemque dicendum esset de coitu cum vidua honesta, *L. inter liberat.* & *L. si uxor*, ff. *de adulter.* §. *2. instit. de public. judic.* cum vidua verò honesta, etsi infirmæ fortis sit, vel cum virgine paupere, vel infirmæ fortis stuprum esset punibile: ut patet in *dißis LL. & in diß. leg. 2. titul. 19. 7. partit.* & tradit Bertrandus *consil. 158. volum. 3. hodie verò per leg. 9. Tauri*: solus ille coitus dicitur damnatus, & punibilis ex parte matris, eo respectu: ut filius ab ejus successione excludatur: ex quo mater esset puniendæ pœna mortis naturalis: seu ex quo mater incurrat in pœnam mortis naturalis. Quod exemplifica in casu, *L. 1. C. de mulierib. qua serv. prop. se immiscuer.* vel quando ex tali coitu mater committeret crimen incestus, ut in *leg. fin. tit. 18. 7. partit.* ibi, cum dicit: *esta mesma pena deve aver la muger que a sabiendas fixiere este peccado*, & sic vult, quod patiarur eadem pœnam, quam vir tali casu pateretur, quæ est pœna mortis, pro quo facit textus notabilis cum gloss. in *cap. relegendes 23. quæst. 5.* & licet pœna in adulterio sit innovata in muliere: non tamen hoc reperitur in incestu, ut in simili dixi supra eadem gloss. & notat gloss. & Bart. in *diß. leg. si adulterium cum incestu*, in princip. Quod saltem indubie procederet in coitu nefario, & incestuoso inter ascendentes, & descendentes. Leviti *cap. 18. v. 22.* seu quando adulterium, & incestus concurrerent: tunc sine dubio est pœna mortis, ut in *diß. leg. adulterium cum incestu*, in princip. & ibi notant Bartol. & Angel. Aretin. in suo *tractat. malefactorum*, in parte *cbt me ay adulterato*, *col. 5. in fin.*

Quid autem si mulier uxorata ex coitu adulterino suscipiat filium, an talis filius adulterinus succedat matri? Et de jure communi nullum est dubium: cum talis coitus (ut dixi) sit damnatus, & punibilis ex parte matris: dubium faciebat lex ista partitarum, quæ cum dixit: natus ex damnato coitu, subdit, *que quiere dezir tanto como el que nasce de muger religiosa*. Item in *leg. 4. titul. 3. ead. partit.* dicit: *ni puede establecer por heredero a ninguna persona, que fue nascida de dañado coitu, que quiere tanto dezir como de vedado ayuntamiento: asy como de parienta, ò de muger Religiosa*, & non dicit de conjugata: sed nihilominus dicendum est isto jure partitarum talem filium adulterinum non succedere matri: cum dictæ LL. loquantur gratia exempli, & non excludant alios similes casus, prout etiam in istis terminis allegans istam leg. tenuit Rodericus Suarez in *repet. L. 1. titul. 6. libr. 3. for. LL. sol. fin. ad finem.*

Majus tamen dubium in hoc surgit ex dispositione *diß. leg. novæ*, in ordin. *Tauri*, & ex *leg. fori*, permittente: ut mulier adultera occidatur à viro, ut patet in *leg. 1. tit. de los adulteros*, *lib. 4. for. LL.* nam ex hoc videtur dicendum ex tali coitu mulierem incurrisse pœnam mortis, & in hanc sententiam inclinant aliqui ex interpretibus illius legis nonæ.

In contrarium tamen fortiter facit: quia illa L. *fori* non jubet, sed permittit: & non damnat ad mortem: sed permittit, & sic non potest dici, quod mater per legem incurrat pœnam mortis: ut in his terminis vult Bald. in *leg. data opera*, *column. pen. C. qui accus. non poss.* & in *cap. ex litteris*, *ad fin. de consil.* & est gloss. notabil. quæ communiter approbatur in *leg. accusationis*, *C. quod met. claus.* & in isto casu maritus non est minister legis: sed ultor propriæ injuriæ, ut declarant ibi Salycet. & Paul. de Cast. quos provideas, pro prima parte tamen multum facit, quod sufficit, quod aptitudine possit sequi pœna mortis: ut dicatur quis incurrisse in pœnam mortis, argum. *L. sufficit*, ff. *de condition. indebit.* sic etiam Doctor. dicunt, quod quando ex crimine non imponitur præcisè pœna capitalis: sed alternativè, quod adhuc censetur crimen capitale, arg. *L. cum illud*, ff. *quando dies legat. ead.* & tenent Bart. & alii in *leg. 2. ff. de public. judic.* ubi & Joan. de Imol. *col. 2. vers. 3. tangit*, Bart. dicit, quod satis esse debet ad judicandum crimen capitale, quod inspecta ordinata dispositione facta super ipso crimine, possibile est pœnam capitalem imponi posse: sed potest responderi, quod ista dicta Doctor. in *diß. leg. 2.* procedunt: quia in casibus, quibus loquuntur pœna capitalis, sive alternativè, sibi conditionaliter imponitur à lege, in isto verò casu quo hic loquimur, lex non imponit pœnam mortis: sed permittit, & non omnibus de populo: sed tantum marito, & sic in ultorem propriæ injuriæ, & non ut ministro legis, cogita, quia est passus pulcher, & hæcenus non consideratus per aliquem ex Doctoribus Hispanis, quos ego viderim.

Quid autem de filiis Clerici constituti in sacris, vel de filio Monachi, vel Monachæ professæ? Vide, quod habetur in *diß. leg. 9. ad fin.* & quæ dixi in *leg. 3. titul. 21. 4. partit.*

An autem autem hæc prohibitio, quod filius ex damnato coitu non succedat matri, extendatur ad filios ultteriores, ultra primum gradum? Videbatur, quod sic, tanquam natos ex radice infecta: & quia non videtur, quod esse possint melioris conditionis per text. cum ibi nota in *leg. fin. C. de natura. liber.* & per text. in *leg. liberorum*, ff. *de verbor. signific. text.* & ibi colligit Abb. in *capit. causam*, *1. qui filii sunt legitim. capit. lator.* & ibi Antou. *eod. tit.* & declarat Bald. in *leg. fin. C. de verbor. significat.* *L. si viva matre. C. de bon. mater.* Contrarium tamen voluit Socinus *consil. 148. column. fin. 1. volum.* incipit: *memini jam sunt duo menses*, movetur, quia de jure antiquo omnis spurius succedebat matri, *L. si spurius*, & *L. hac parte*, ff. *unde cognat.* & cum hodie per L. novam, scilicet per text. in *ausent. quib. mod. natural. efficiant. sui.* in §. *fin.* hoc reperitur prohibitum in filiis primi gradus prohibition. *L. correctivè non debet extendi ad ultiores gradus*, *L. sancimus*, *C. de testament. L. præcipimus*, *C. de appell.* & ita dicit colligi ex dictis Cyn. in *diß. leg. fin. C. de natura. liber.* & quod ita in specie decidit elegans Doctor Joan. de Monte Sperelo in *leg. si qua illustris*, *C. ad Officia.* & ibi Socin. respondet ad allegata in contrarium: quod illa procedant in patre, & paterna linea, in qua non habemus jura antiqua permissiva successione spuriorum, & descendente: sed tantummodo prohibitionem spuriorum, unde prohibita radice, descendentes non remanent sub aliqua regula permissiva, & pro his dictis Socini facit etiam quod tradit Nicol. de Ubaldo. in *tractat. de succession. ab intestat. 3. part. column. 3. versic. 2. cas.* dum concludit, quod licet videretur dicendum, quod ex quo pater illustris excluditur à successione filii spurii, ut in *diß. leg. si qua illustris*, & similiter videbatur dicendum, quod transverales, etiam ex linea materna excludantur, cum infecta radice ramunculi non possunt pullulare: tamen contrarium videtur dicendum quoniam LL. digestorum simpliciter invitabant matrem, & omnes conjunctos ex linea materna, non distinguendo esset mater illustris, vel non, lex autem C. correxit tantum quoad filios, & matrem, quando superessent legitimi, nihil dicendo de aliis conjunctis remane-

nafce de muger Religiofa : (6) que es ayuntamiento dañado por fentencia de ley. Eſto meſmo mo feria , ſi tal muger como eſta fueſſe dueña de noble linage , (7) o de honrado lugar. Ca ſi eſta aral ouieſſe fijo , de aquellos que ion llamados ſpurios , non deue heredar de los bienes della el eſpurio con el legitimo. (8) E eſpurio es llamado (9) el que naſcio de muger puta , que ſe da a muchos.

L E Y XII.

En que manera pueden heredar entre ſi los hermanos que ſon dichos naturales.

Filjo natural , (1) que non es naſcido de legitimo matrimonio , ſi muriere ſin teſtamento , non auiedo fijos , nin nietos , nin madre , eſtonce ſus hermanos que le pertenecen de parte de

LL. 1.
7. 78.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

bit ergo jus commune intactum reſpectu talium conjunctorum , ut in *diſt. leg. precipimus*, C. de appellat. & cap. cum expediar , de elect. lib. 6. & facit text. in *authent. de nupt. §. optimum*. Facit ad hæc quæ notat Bald. in *leg. pen. C. de legitim. hered. ad fin.* ubi dicit , quod ſi ſtatutum dicitur , quod ſoror non ſuccedat fratri , per hoc non videtur dicitur , quod è contra frater non ſuccedat ſorori : quia dato uno inconuenienti , non debet dari magis , ſecundum eum , & motus ex hoc diſto Bald. aſſerit Michael de Ciſuent. in *d. leg. 9.* quod conſanguinei Clericorum legitimi , & naturales ſuccedent filiis Clericorum : & tamen tales filii non poſſent ſuccedere cognatis ex parte patris , ex quo ſimiliter , & tu poſſes dicere , quod cum *diſt. L. Tauri* , ſolum repellat filium Clerici à ſucceſſione matris , extendens ad hoc , & amplians L. de Soria , non excluduntur nepotes , & alii ulteriores deſcendentes , qui pro ſe habent antiquas leges permiſſivas : & licet forte quis dicat , quod talis filius Clerici , non poſſit ſuccedere cognatis etiam ex parte matris , per diſtam leg. & L. de Soria , fratres tamen , & ſorores legitimi , & naturales talis Clerici , bene poſſunt ſibi ſuccedere , quæ tamen diſta tam Sotini , quam Michaelis non carent ſcrupulo , propter ea quæ habentur in *d. leg. fin.* & quia fratres , & cæterique cognati in teſtatis fratribus , vel cognatis illegitimis eo modo ſuccedunt , quo ipſi illegitimi eiſdem fratribus , vel cognatis , & agnatis in teſtato decedentibus ſuccederent , nam hæc ſucceſſio reciproca eſt , ut in *authent. quib. mod. natura. efficiant. ſui* , in *§. filium* , Angel. de Arc. in *tractat. de teſtam.* ſuper verbo : *noſens in teſtato decedere* , colum. 9. & Nicol. de Ubal. in *diſt. tract. de ſucceſſ. ab in teſt. 3. part. colum. 3. & 4.* dicas ergo , quod *diſt. L. Tauri* tantum ampliat diſpoſitionem legis de Soria , reſpectu ſucceſſionis matris , à qua filium Clerici vult excludi : non verò excludit filium Clerici à ſucceſſione cæterorum conſanguineorum , ex parte matris , & cum ſit lex correctoria , ut dixi in *diſt. leg. 4. tit. 21. 4. partit.* debet intelligi , & limitari tantum in caſu , in quo loquitur. Et ſic ſuccedet filius Clerici conſanguineis ex parte matris : & verſa vice ſuccedent ei tales conſanguinei , pro quo ſatis bene confert quod tradit Nicol. de Ubal. ubi ſupra , dum concludit , quod tranſverſales per lineam maternam , adulterini , vel in ceſtuofii filii , ſeu nati ex alio damnato coitu cum habeant inter ſe jus cognationis , & proximitatis , licet non jus agnationis : ſuccedent talibus cognatis ſpuriiſ , neque reperitur jure cautum , quod tales excludantur : & cum mater ſolum excludatur propter ſuum delictum à ſucceſſione filii ſpurii , & propter idem delictum filius à ſucceſſione matris , ut probatur in *diſt. §. filium* , ibi. Sed ſit ſuplicium hoc parentum ut agnoſcant : quia neque quicquam peccatricis concupiſcentiæ eorum habebunt filii : non eſt ergo conueniens , quod frater , vel alius tranſverſalis , qui ſine aliqua culpa fuit , excludatur à ſucceſſione diſti ſpurii , vel ipſe filius à ſucceſſione tranſverſalis ſui per regul. *non debet quis ſine culpa* , de regul. jur. & hanc partem aſſerit tenuiſſe Joan. Petrucii Præceptorem ſuum , in *leg. fin. ff. de in jus vocand.* & etiam voluiſſe Din. dictum tamen Michaelis cum loquitur de conſanguineis Clerici non poteſt ſtare per ſupradicta , cum lex de Soria repellat ab eorum ſucceſſione filium Clerici , & verſa vice ipſi videntur ab ejuſ ſucceſſione excluſi.

(6) Religioſa. Ut in *L. ſi quis non dicam rapere* , C. de

Episcopis , & Cleric. & hic adde Gloſſ. in *cap. Virginibus 27. q. 1.* quod accedens ad monialem committi tria crimina , inceſtum , ſcilicet , & adulterium , & ſacrilegium , & bona talis applicantur Monafterio , ut in *cap. ſi quis rapuerit* , ead. *cauſa* , & q. & de pœna etiam ipſius Monialis. Vide in *cap. ſi qua Monacharum* , ead. *cauſa* , & *queſtion.*

(7) De noble linaje. De illuſtri dicit , ut in *L. ſi qua illuſtris* , C. ad Officia , de qua iſta ſumpta eſt.

(8) Con el legitimo. Hoc eſt hodie regulare , etiam ſi mater non ſit illuſtris , ut in *diſt. L. 9. in ordin. Tauri*. Succedet ergo matri non obitante filio , vel filiis legitimis , ut hic , & in *diſt. L. 9.*

(9) Eſpurio es llamado. Nota hic quod dicitur ſpurius ille , cujus pater ignoratur : ſimiliter & dicitur ſpurius qui ex damnato coitu naſcitur : ut tradit Salicetus poſt Gloſſ. in *d. L. ſi qua illuſtris* , & adde ad id quod dicit iſta L. *§. ſi aduerſus* , in *ſt. de nup.* & ſic dicitur ſpurius quaſi ſpartim conceptus. Vide quæ in hoc tradit Didacus à Covarruv. in *ſuo epitome Matrimon. 2. part. cap. 8. §. 5. in principio.*

L E X F I N A L I S.

Filio naturali ab in teſtato decedenti ſine liberis , & matre ſuccedunt fratres ex parte matris excluſis fratribus ex parte patris tantum , non extantibus tamen fratribus uterinis , leu ex parte matris ſuccedunt fratres conſanguinei ſeu ex parte patris tantum , quibus tamen præfertur , qui eorum fuerit legitimus , & naturalis : item filii naturales non habent jus ſuccedendi ab in teſtato legitimis neque conſanguineis ex parte patris tantum , licet aliis cognatis ex parte matris ſic. Hoc dicit.

(1) Filjo natural. Proprie de filio naturali loqui videtur , de quo in *leg. 8. ſupra ead.* Quid autem ſi ſit natus ex damnato coitu , an ſuccedant ei fratres uterini , ſcilicet , ex parte matris procreati , vel alii tranſverſales ex parte matris eſt maxima contentio inter Doctores , nam Matheſill. in *ſuo tractat. de ſucceſſ. ab in teſtato* , fol. 13. C. 2. cum ſequentibus , dicit , quod ſive uterque prædictorum fratrum , ſcilicet , defunctus & ſuccedere volens , aut aliter tantum natus ſit de damnato coitu : nullo modo invicem ſuccedere poſſunt , quia non ſunt nominandi fratres , vel conſanguinei , vel conſobrini , *allegat. authent. quib. mod. natura. efficiant. ſui* , *§. fin.* & dicit eſſe de mente Dini in *ſuo tractat. de ſucceſſ. ab in teſtato* , colum. 1. & quia ſublato fundamento , corruiſt ædificium *cap. cum Paulus* , 1. *quaſt. 1.* cui in hoc ibi aſſentit Bologninus , & ſubdit Matheſill. inferens , quod ſicut natus ex damnato coitu Bertæ non poteſt ſuccedere filio legitimo , & naturali dictæ Bertæ , qui ſibi eſt frater uterinus : ita è contra ille legitimus non poterit ſuccedere huic , & cum dictis Matheſill. tranſit etiam Angel. de Aretin. in *§. vulgo quaſitor* , in *ſtitut. de ſucceſſ. cognat.* hoc etiam tenet Alex. plenè tractans , *5. volum. conſitor. conſil. 174.* incipit : *ſuper eo de quo quaeritur* , & aliqui alii relati à Matheſill. de *Aſſiſt. decif. 96.* quibus etiam ipſe adhæret , tenuit etiam Joann. de Ana. *conſil. 95.* Abb. *conſil. 50.* in *2. volum.* Decius *conſil. 311.* col. 1. Aimon. *conſil. 38.* col. 3. Contrariam tamen partem tenuerunt quamplures alii relati in diſiſione , de qua ſupra Matheſill. de *Aſſiſt.* Joann. S. Petrucii de Monte Sperello. in *leg. ſi qua illuſtris* , C. ad Officia , cujus fundamentum videbis in *diſt. decif.* & plerique alii , & Nicol. de

de su madre, (2) deuen auer todo lo fuyo: (3) e si otros hermanos ouiere de parte de su padre tan solamente, non heredaran (4) ende ninguna cosa. E esto es, porque los hermanos que le pertenescen de parte de su madre, son ciertos, e los de parte del padre, son en dubda. Mas si este fijo natural que muriesse sin testamento, ouiesse otros hermanos naturales, que le pertenesciesen de su padre tan solamente, e non ouiesse de los otros que fuessen nascidos de su madre como el; estonce, estos atales (5) bien heredaran lo fuyo, porque son los mas cercanos parientes. Fuera ende, si el que así muriesse, ouiesse hermano, natural, e legitimo, (6) de parte de su padre. Ca estonce, este ha mayor derecho en la herencia, que los otros naturales que son de parte del padre tan solamente. Otro si dezimos, que los fijos naturales non han derecho de heredar los bienes de los legitimos, (7)

de los parientes otros (8) que le pertenescen de parte de su padre: mas de los otros parientes que le pertenescen de parte de su madre, (9) que muriesse sin testamento, bien los puede heredar, seyendo ellos mas propinquos parientes.

TITULO XIII.

De como deue ser entregada la tenencia, o el señorio de la Heredad del finado, al Heredero; quier la demande por razon de Testamento, o de parentesco.

ENtregada deue ser la heredad con todas sus pertenencias al heredero del defuncto, quier la gane por razon de testamento, o de parentesco. Ca, si de otra guisa lo ficiessen

de Ubal. in suo tractat. de success. ab intestat. ut & dixi supra, L. proxima, tenet etiam Philipp. Corneus in dist. leg. si qua illustri, & consil. 21. 1. volum. & consil. 234. colum. pen. 4. volum. Curtius Junior consil. 123. & secundum istam opinionem dicit fuisse iudicatum in Consilio Neapolitano, dictus Matthæus, & Doctores in hoc sunt ita varij, quod non facile perpendes, quæ sit communis opinio L. ista partitarum pro nulla ex istis partibus astringit, cum loquatur de filio naturali: in quo nulla est dubietas inter Doctores. & quod ista L. non loquatur de filio ex damnato coitu, patet cum dicit: non auendo fijos, nin nietor, nin madre. Cum enim præsupponat, quod mater præfertur fratribus in successione filij, constat, quod loquitur de naturali filio, & non ex damnato coitu: nam tali filio ex damnato coitu mater non succederet, ut supra, L. proxima. Tu cogita, quæ opinio prædictarum sit verior: quia certè punctus iste indigeret regia declaratione: quia pro utraque parte fundamenta sunt satis urgentia, & adde, quod etiam illam partem, quod inter se succedant, licet sint ex damnato coitu, tenet Ludovic. de Sardin. in suo tract. legitimatumum, capit. sequitur de successione spuriorum, versic. 7. quaritur, tenet etiam insign. Doct. Andr. de Ifern. in §. naturales, si de feud. fuer. contro. inter domin. & agnat. ad fin.

(2) *De parte de su madre.* Si tamen iste defunctus ex parte matris haberet fratres legitimos, & naturales: fortè præferentur alijs naturalibus argum. L. si qua illustri, C. ad Officia, & L. 9. in ordin. Tauri, & infra eadem L. & tenet etiam Angel. in autent. quib. mod. natur. efficiant. sui. in §. fin. vers. sed restat videre.

(3) *Todo lo fuyo.* Si tamen haberet defunctus patrem, succederet ille in duabus uncijs: & fratres uterini in omne reliquum, ut in autent. quib. mod. natur. efficiant. sui. in §. quib. & tenet Mathefill. in dist. tractat. fol. 14. col. 3. versic. sed quid sit in casu prædicto, etsi superessent defuncto duo fratres uterini: sed unus eorum est utrinque conjunctus, ille præfertur uterino ex matre tantum conjuncto, ut in autent. itaque, C. communia de successione, secundum eundem Mathefill. ibidem versic. 3. quid si superuiveret, licet conjunctus ex utraque parte non esset legitimus? Quod est notabile ad extensionem, dist. autent. secundum Bolognin. ibi, & cum istis dictis Mathefill. tranfit Angel. de Aretin. in §. vulgo. Instituta de successione cognatorum, colum. fin.

(4) *Non heredaran.* Concordat cum autent. quib. mod. natur. efficiant. sui in §. filium, & L. si spurius, ff. und. cognat.

(5) *Estos atales.* Nota hoc: quia reprobatur opinionem gloss. in leg. hac parte, ff. und. cognat. quam dicit singularem Abb. consil. 50. colum. 1. 2. vol. & Floria. in leg. qui testamentum, ff. de probat. cum qua tranfit etiam Bart.

in autent. quib. mod. natur. efficiant. sui. in §. si quis igitur, quæ gloss. voluit, quod filij naturales nati ex eodem patre, & duabus concubinis sibi invicem non succedant, licet nascantur ex talibus concubinis diverso tempore retentis, prout etiam voluit Specul. & ibi Joann. Andr. in addit. in tit. success. ab intestat. versic. quid de natis ex uno patre, ubi Joann. Andr. in addition. refert aliquos tenuisse contrarium, quorum opinio approbatur hic in ista lege partitarum, quam tene menti, & istam etiam opinionem tenet Alberic. in leg. humanitatis, C. de natur. liber. referens Specul. ubi supra ita tenere: sed si bene inspicias contrarium, ut dixi videtur tenere Specul.

(6) *Natural e legitimo.* Facit ad id quod dixi supra in gloss. in verbo (de parte de su madre) & nota hoc, & adde Angel. in autent. quib. mod. natura. efficiant. sui. in §. fin. versic. sed restat, dicentem, quod ubicumque de successione fraterna tractatur, ille frater præfertur, qui pluribus nexibus erit conjunctus, scilicet nexu naturæ, & nexu juris, quod not. ad autent. itaque, C. communia de successione.

(7) *Los bienes de los legitimos.* Concordat cum autent. quib. mod. natura. efficiant. sui in §. filium, ubi hoc in fortioribus terminis disponitur etiam filius sit legitimatus. Adde etiam L. spurius, ff. und. cognat. & limita, ut inffit. de servil. cognat. in primo responso. Quid tamen si tali fratri legitimo, & naturali ex parte patris non superessent alij fratres legitimi, & naturales ex parte patris: vel uterini ex parte matris. An frater naturalis ex parte tantum, ei succedat? Videtur, quod sic perinde sit, & ipse succederet naturali, ut supra ead. L. cum sit reciproca hac successio, ut dixi supra eod. L. proxima.

(8) *Parientes otros.* Concordat cum dist. leg. si spurius, & cum dist. §. filium, in autent. quib. mod. natura. efficiant. sui, & §. vulgo inffit. de successione. cognat. & §. no. viffime, inffit. ad Officia. & collige ex his verbis, quod filius fratris naturalis non succedet patruo, licet ejus pater poterat succedere, ut supra dixi ibi, (ca. effor atales) & sic erit ille casus specialis, & exorbitans: & non extendetur ad filios fratrum respectu successioneis patris, licet desint fratres uterini, quod nota.

(9) *De parte de su madre.* Ut in dist. leg. si spurius, & juribus, de quibus supra. An autem naturalis succedat matri, vel cognatis matris in feudo materno? Andr. de Ifern. dicit, quod non in dist. §. naturales, per illum text. indistinctè loquentem, quod & tu poteris inferre ad materiam majoris: ut neque filius naturalis succedat matri in majoria materna. Cogita tamen, & vide quod habetur in cap. dicat aliquis 32. quæst. 4. & quæ habentur in leg. ex falso, §. si quis rogatus, ff. ad Trebell.

TITULUS DECIMUS QUARTUS.

fen auria el nome sin la pro. Onde, pues que en los Titulos ante deste fablamos de los herederos, e de las naturas dellos. Queremos aqui dezir destas entregas. E mostraremos, que quier dezir, Entrega. E quantas maneras son de Entregas. E a quien tiene pro. E como deve ser fecha. E por cuyo mandado. E en que tiempo. E por quanto tiempo pierde el heredero su derecho, si lo non demanda.

L E Y I.

Que quiere dezir, Entrega, e quantas maneras son della, e a que tiene pro.

Entrega, tanto quiere dezir, como apoderamiento corporal, que rescibe el heredero, de los bienes de la herencia que le pertenecen. E puede demandar la entrega de tales bienes, en dos maneras. La primera es, quando

el heredero demanda tan solamente la posesion, (1) e la tenencia, de los bienes de la heredad. La segunda, quando demanda en vno la propiedad, (2) e la posesion della. E tiene muy grand pro tal entrega al heredero, porque gana luego el señorio (3) della, quando se feze con derecho. E aun, porque siempre es de mejor condicion el que tiene la cosa, que el que la manda, así como diximos en la tercera Partida deste libro, en el Titulo de la Tenencia, (4) en las leyes que fablan en esta razon.

L E Y II.

Como deve ser fecha la Entrega de la herencia al heredero, e por cuyo mandado.

Viniendo el heredero (1) delante el Jgador,

L E X I.

Misio in possessionem dicitur dupliciter: primo cum quis petit possessionem, secundo cum petit simul possessionem, & prioritatem, melius enim est possidere, quam a possidente petere. Hoc dicit.

(1) La posesionem. Per interdictum quorum bonorum, vel ex remedio, L. fin. C. de edict. divi Andr. toll. & infra eod. L. 2. & L. 1. titul. 14. lib. 3. ordin. regal.

(2) La propiedad. Per petitionem hereditatis.

(3) El señorio. Sed none addita hereditate statim sine apprehensione rerum hereditariarum, transit dominium in heredem, ut in clementina exivi de paradiso. versic. quia igitur de verb. signi. & in leg. cum heredes, in princip. ff. de acquir. possess. Cur ergo hic requirit traditionem, potest dici, quod licet de jure civili ex additione hereditatis, haeres consequatur iudicium: non tamen de jure gentium, nisi sequatur traditio, prout voluit Paul. de Cast. in dist. leg. cum heredes, in princip. ff. de acquir. possess. & facit ad questionem, de qua ibi per Paul. & Alexand. cui tamen videtur contrariari Socin. cons. 120. col. 7. in 3. vol. vel dic, quod in ista leg. partiarum non dicitur, quod haeres jam hereditatem adjerit: & sic quod velit, quod etiam non antea verbo adjerit per traditionem, & apprehensionem rerum hereditariarum, acquirat dominium: & videtur adire, ut in leg. 11. tit. 6. supra ead. part. vel dic, quod tunc per additionem hereditatis, sine apprehensione transferatur dominium, quando defunctus habebat rerum hereditariarum dominium, si tamen non haberet: sed haberet jus ad res hereditarias, haeres adeundo non consequeretur plusquam defunctus habebat: sed tamen traditione facta, consequeretur dominium ut hic. Habes etiam hic, quod possessio non transit, licet adeatur hereditas, ut habetur in dist. leg. cum heredes, in princip. & procedit etiam si Ecclesia sit haeres, ut tradit Bald. in leg. fin. col. 3. C. de Sacros. Eccles. & procedit etiam in suo haerede secundum Batt. in dist. leg. cum heredes, & Bald. in leg. fin. col. 1. de Edict. D. Andr. toll. & in leg. 1. in fin. C. de appell. & tenetur communiter, secundum Alexan. in dist. leg. cum heredes. Procedit etiam, etsi filius sit haeres, secundum Bald. in cap. 1. quid si sit investit. Item procedit, etsi colonus possideat rem hereditatis, Gloss. & Bald. in leg. cum notissim. col. 2. C. de praescript. 30. vel 40. anno. in §. sed cum illud, & ibi Bald. consuluit haereditis, ne credat per detentionem coloni acquiram sibi esse possessionem: sed quod ipse apprehendat. Contrarium tamen videtur velle Paul. de Cast. notando ad hoc gloss. 1. in leg. qui fundum in princip. ff. de usucap. pro empt. quod per servos detinentes res hereditarias: & sic etiam per colonos, & inquilinos tempore, quo aditur hereditas, haeres adeundo, non solum acquirat dominium: sed etiam possessionem, & quod sic limitetur, dist. L. cum bare-

des, in princip. & dicit probari ex his quae habentur in leg. qui universas, §. quod per colonum, ff. de acquirend. possess. qui tex. probat dictum Bald. sed si intelligas dictum Pauli: dum tamen colonus continet possessionem, nomine haereditis, procederet ejus dictum, ut probatur in dist. §. quod per colonum, & ibi tenet Alexand. & idem si haeres locaret fundum, post additam hereditatem ante apprehensam possessionem, statim quod conductor apprehendat rem, acquirat haeredi possessionem civilem, & naturalem, ut in dist. §. quod per colonum, & vide Paul. de Cast. in leg. si homo, ff. de usucap. & an haeres possit ratione juris patronatus praesentare ante possessionem acquiram? Bald. quod sic in leg. fin. col. 1. C. de edit. Adrian. toll. & sequitur Rochus in suo tractat. juris patronatus, char. 28. col. 3. Adverte etiam, quod bene poterit haeres propria auctoritate, si velit accipere possessionem vacantem rerum hereditariarum, secundum Batt. in leg. fin. in versic. item extra gloss. C. de edit. D. Adrian. toll. & in leg. ex facto, 2. ff. de baredd. institut. tenet etiam Bald. in dist. leg. fin. col. 1. & in leg. 3. C. famil. heresic.

(4) En el titulo de la tenencia. Vide in leg. 28. tit. 2. 3. partit. & titul. 30. per totum.

L E X II.

Haeres ostendens coram iudice testamentum perfectum non rasum nec cancellatum, est statim mittendus in possessionem bonorum quae testator tempore obitus obtinebat: nec alius tenens potest hoc aliqua ratione obiectus in testamentum, vel testatore, vel alia simili superioribus impedire: nisi statim probet ista impedimenta, tunc audiretur, nisi haeres petens dumtaxat possessionem sit impubes de descendantibus contra quem filiationis, vel status obiectio differtur usque ad tempus pubertatis: sed si proprietatem petat non differtur, imo cognoscere debet iudex de ea questione. Hoc dicit.

(1) El heredero. Procedit etiam in instituto in re certa, non dato alio cohaerede universali, sed in Gloss. in L. fin. C. de edict. Divi Adria. toll. de qua ista sumpta est, vel si datus repudiavit: quantum tamen non repudiavit, tunc institutus in re certa non habebit beneficium illius, neque huius, leg. secundum Ang. & Silic. in dist. L. fin. & tradit Alex. in L. quotiens, C. de baredd. instit. & est superior, & communis opinio contra Bar. & Paul. in dist. L. fin. qui voluerunt, quod & isto casu habeat beneficium illius, L. quid autem si filius instituitur in legitima. Bal. in d. L. fin. q. 1. voluit, quod habeat hoc beneficium, cuius contrarium tenet ibi Alex. col. 2. versic. juxta hoc quae ritur, Bal. ex eo, quod legitima non sit quota hereditatis: sed quota bonorum, quem videtur sequi Decius in dist. L. fin. col. 7. Similiter locum habebit hoc beneficium in fideicommissario, cui verbo tantum est restituta haereditas.

dor, (2) e mostrando carta del testamento (3) en que era establecido por heredero; si tal carta

Partida VI.

ta fuere acabada, o cumplida, (4) así como deue ser, e non fuere rayda, nin cancelada, (5)

G g

et

reditas, secundum Bart. & communiter Doct. in *diB. L. fin.* & sequitur Decius, *col. 7.* Et idem videtur dicendum per ill. regni, si hæres gravatus fideicommissio universalis, nolit adire, ut dixi in *L. fin. in gloss. fin. tit. 5. supra ead. part.* Sed an dabitur hoc remedium possessori: ut possessio confirmetur? Et dic quod sic secundum Cynic. & Bar. in *diB. L. fin.* Bald. in *L. 1. C. de carbon. edit.* Guido Papa, q. 219. incipit *editum Divi*, & in q. 132. Decius in *diB. L. fin. col. 14.* & in *diB. L. 1.* & quæ tradit Alex. in *L. cum hæres, in princ. ff. de acquir. poss.* Habet etiam locum in substitutione directa vulgaris, vel pupillari, Gloss. in *diB. L. super verbo, ex parte*, & tenet ibi Bar. dummodo liquidatum sit, quod casus substitutionis veniat, & procedit etiam in tacita vulgaris, vel pupillari, secundum Bald. in *d. L. fin. q. 1.* & in *L. 1. ff. de bis, quæ in testam. delent.* Cum quo transit Decius ibidem *col. 8.* defendens Bald. ab impugnatione modernorum aliquorum, qui tenuerunt in hoc contra Bald. & hoc in materia favorabili, prout est ista: in materia nam quæ exorbitanti aliud esset, prout & voluit idem Bald. in *cap. 1. de consuet. vers. & ideo statuta*, Decius ubi supra datur etiam hoc remedium Episcopo, & executori testamenti pro pauperibus institutis, secundum Bart. in *d. L. fin. ubi & Bald. & Alexand.* & alii etiam moderni, & per Bal. in *L. si quis ad declinandum, col. 2. C. de Episcopis, & Cler.* Dabitur etiam patri pro hæreditate delata filio, ut & tradit Bald. in *L. cum non solum, in princ. C. de bon. que liber.* licet in hoc de patre, & Episcopo contrarium voluit Ang. de Aren. in *§. substituitur inst. de pupilla. substit.* per text. in *L. qui liberis, §. hæc verba, ff. de vulg. & pupi.* sed communis opinio est, quam primo dixi, ut tradit Decius in *diB. L. fin. col. 8.* ubi respondet ad *diB. §. hæc verba*, datur etiam hæredi hæredis, ut Bal. in *diB. L. cum non solum*, & per Spec. *tit. de test. §. sequitur, col. fin. versic. sed pone.* An autem istud remedium detur venientibus ab intestato, & communis opinio est quod non, ut concludit Alex. post alios in *diB. L. fin.* & communem opinionem sequitur Calderi. *confil. 36. in tit. de test.* tu adde Bal. in *cap. unico, de conten. inte. mascu. & femi. de beneficio*, ubi, & dicit, quod competit tunc officium iudicis filio, ut ponatur, in possessione vacante, quia si filius est, ergo hæres &c. unde idem operatur existentia sui hæredis, quod operantur tabulæ testamenti, quod dicit esse notatu dignum de iure vero istius regni, per *L. 1. tit. 2. lib. 5. ordi. rega.* non solum filio: sed etiam alteri successori ab intestato competit istud officium iudicis, & *L. illius*, quæ vulgo dicitur de Soria, remedium ad possessionem istam quæ. *L. jubet in hoc summaria procedit.* Dabitur etiam huius l. remedium, præterito filio à matre, quæ non habuit facultatem mutandi testamentum: quia in puerperio decessit: iuxta casum *L. 3. C. de inofficio. testa.* ubi hoc dixit Bald. Quid autem si sub conditione sit institutus, an stante conditione possit uti isto remedio? Specu. dicit, quod sic: in *tit. de testa. §. sequitur, pen. col. ad fin. vers. quod si quis per L. si quis instituat heres, ff. de hæredi. instituen. & L. si sub conditione, ff. de bono. posses. secundum tabu.* Sed an dabitur hoc remedium successori in majoria, & quando in testamento pater reliquit filio majori, videtur quod sic: quia divisio bonorum quam pater facit inter filios habetur loco institutionis, Bar. in *L. Marcellus, §. quidam, ff. ad Trebel.* si autem succedatur in majoria ex dispositione inter vivos dabitur remedium Legis Taur. & *L. 7. tit. 4. 5. part.* & nota in hoc pulchrum dictum Archi. in *cap. fin. 11. q. 1. col. 4.* quod si duo contendunt de uno beneficio, & potiora jura apparent pro uno, quæ pro alio, ille, qui offert potiora jura est in possessionem mittendus, vel tuendus, allegat. *diB. L. fin. de qua sumpta est.*

(2) *Judgador.* De competenti intellige, prout dicit, *L. si de qua ista sumpta est*, ubi gloss. in *verbo competentis*, non ergo vicarii, & potestates castrorum, qui non habent mixtum imperium possunt facere istam missionem: sed recurrendum erit ad potestatem Civitatis, est bonus text. in *L. ea qua magistratibus, ff. ad municipa.* ipsa tamen cognitio de mittendo in possessionem, fieri poterit à Magistratibus municipalibus, secundum Bart. in *diB. L. fin.* per text. in *L. ut cognitio, §. honorum, ff. de officio ejus, cui manda. est jurisd.* de quo miratur Pau. de Cast. ibi. & si bona sunt extra territorium, iudex territorii, faciet istam missionem ad requisitionem iudicis, qui pronuntiavit de mittendo, quando persona erat subdita iudici, qui pronuntiavit, secundum Bart. in *diB. L. fin.*

(3) *Carta de testamento.* An intelligatur de originali? Paul. de Cast. in *diB. L. fin. in 2. notab. dicit*; quod sic allegat Bart. hoc dicentem in *L. 1. §. si quis in duobus, ff. de bono. posses. secundum tabul.* & de mente Bartol. videtur quod non sufficeret exemplum testamenti, etiam in manu ejusdem Notarii: quia posset esse originale cancellatum, & habere vitium: quod in exemplo non apparet, prout advertit Decius in *diB. L. fin. col. 4. in 3. nota.* qui tamen refert modernos ibi tenentes, sufficere si exemplum sit manu ejusdem Notarii, qui scripsit originale: cum tale exemplum faciat fidem secundum Bart. & Doct. *in autent. si quis in aliquo documento, C. de aden. & in L. si quis ex argentarii, §. Prætor, ff. de aden.* & fortè istud est verius, & ita servatur in practica, & facit ad hoc quod not. Bar. in *L. sempronius, ff. de legat. 2.* Et procedit hæc leg. necdum in testamento in scriptis: sed etiam in testamento nuncupativo, gloss. in *diB. L. fin. in verb. depositionibus*, & ibi vide per Doct. signanter Decium *col. 11.* & non oportebit probare de morte testatoris, sed satis est producere testamentum, *L. 2. §. si dubitetur, ff. quemadmodum testa. aperi.* tenet Bart. in *diB. L. fin.* ubi etiam Decius *col. 8.* respondet ad illum quod præsumatur quis vivere, usque ad centum annos. Sed quid si apparent duo testamenta eodem die confecta, & non constat de prioritate, & posterioritate? Gloss. movet in *diB. L. fin.* & Bar. in *L. 1. §. non autem, ff. de bono. posses. secundum tab.* & concludit, quod propter incertitudinem utrumque vitietur: nisi aliter ex hæredibus possideret, quia in casu dubio, & incerto potior efficitur, secundum Bar. in *diB. §. non autem DeB. in diB. L. fin.* vel nisi in altero testamento esset instituta pia causa, quia illud prævaleret Ludo. Roma. in *reper. autent. similiter in 12. speciali, C. ad leg. falcid.* Doct. Modern. in *diB. L. fin.* Imo, & præferretur alteri, licet possideat, quando talis possessio non esset intitulata, secundum Decium in *diB. L. fin. col. fin.* quod videtur in dubium in quæst. proposita de duobus testamentis, quia alter possidens de necessitate fatendum est, quod habeat possessionem titulatam: & sic præferretur piæ causæ, & sic frustra in hoc videtur laborasse Decius. Limita etiam nisi ambo hæres concordarent: & unus cederet alteri, & reuñtiaret jus suum, tunc non vitietur incertitudo, ut dicit And. de Iser. in *§. præterea, 2. col. 2. de probib. seu. alie.* per Fed.

(4) *Acabada, o cumplida.* Cum sufficienti numero testium, ut in *diB. L. fin.* Item, & dic quod sit perfectum ratione voluntatis, ut in *L. si is qui, ff. de testa.* de quo dixi in *L. 23. tit. 1.*

(5) *Rayda, nin cancelada.* Et sic iudicatur de testamento, prout in prima figura apparet, vide Bald. in *leg. post divisionem, in princ. C. de jur. & fact. ignor.* Quid autem si rasura non sit in loco substantiali, Alex. post alios in *diB. leg. fin.* dicit, quod tunc non impedit missionem

re-

estonce, demandandolo (6) el, de velo meter en possessiõ, (7) e en tenencia, de los bienes de la heredad, (8) e de todas las otras cosas (9) que el testador auia, e tenia, a la fazon que fino. E non deue ser embargada tal entrega como esta, mager aquel que fuesse tenedor de los bienes de la herencia, dixesse que aquel testamento era falso, (10) o que aquel que lo

mando fazer, non auia poder de lo fazer (11) porque le era defendido, o raznallẽ alguno otro embargo (12) semejante destos. Fuera ende, si luego (13) quisiere prouar lo que dize, sin alongamiento ninguno. Ca estonce, deue detener la entrega, e oyrle, e recebir las prouas sobre esta razon. Pero si el heredero fuesse menor de catorce años, (14) e demandaf-

rejeña opinionẽ Bart. in leg. si unus, C. de testam. indistincte tenentis, quod rasura, vel cancellatio testamenti habeat impedire istam missionem in possessionem, & opinion. Bart. defendit Decius in dist. leg. fin. col. 10. Sed potius mihi placet opinio Alex. post alios per text. in cap. ex liberis, de fide instr. Item neque vitabit rasura, vel cancellatio, si fiat manu Notarii: & Notarius de hoc attestetur, secundum Bart. in dist. leg. fin. & in leg. si unus, C. de testam. ubi & Alex. Item non vitabit, quando ex precedentibus, & sequentibus colligatur, quod sic debet stare. Bart. in dist. leg. fin. similiter non obstabit rasura, si instrumentum testamenti, vel aliud reperitur apud aduersarium, secundum Bald. in lege 1. C. de fide instrum. & Alex. in dist. leg. si unus, & adde ad ista quæ dixi in leg. 44. tit. 18. 3. partit.

(6) Demandando. Sufficit, quod viva voce petat, & quod in scriptura redigatur, secundum Paul. de Cast. in dist. leg. fin. bonus text. in clement. sape, versic. verum, de verbo figari. & procedet etiam quando appareat contradicor prout volunt Bartol. & Paul. in dist. leg. fin. licet Alex. post alios ibi aliud velit, & cum Bart. & Paulo tenet Decius ibidem, col. 9.

(7) Deuelo meter en possessiõ. Et sic quoad istam missionem, instrumentum testamenti habet executionem paratam, ut etiam not. Bal. in 3. nota. in dist. leg. fin. An autem idem procedat respectu legatarii? Vide ibi per Jalo. & Decium in 6. nota. & advertit, quod non requiritur citatio alicujus in ista missione: nisi illius qui possidet, secundum Bart. in dist. leg. fin. & vide ibi per Decium, col. 10.

(8) De los bienes de la heredad. Quæ testator mortis tempore possidebat, ut hic, & in dist. leg. fin. Quid autem si per testes probaretur, quod testator possedit tales res: sed quod per tres, vel quatuor annos ante mortem testatoris alius tenuit easdem res, an sint adhuc missio in talibus rebus? Alex. conf. 33. incipit ponderatis verbis, col. fin. consuluit, quod sic: quia cum testes deponant de antiquiori possessione testatoris, illa superueniens possessio in alium non obstabit, ex quo præsumitur, quod dictus testator animo retinuit possessionem civilem, L. clam possidere, §. qui ad nundinas, ff. de acquirend. pos. & L. si id quod, §. 1. eod. tit. ibique allegat ad decisionem quandam dominorum de Rota, vide ibi per eum, & cogita super hoc.

(9) De todas las otras cosas. Videtur ex hoc quod & si defunctus possidebat aliqua bona tit. majoris, quod etiam in illis hæres mitti debet in possessionem, prout etiam est in feudalibus, secundum Bald. in cap. 1. in princ. vers. quæro ergo, de success. feud. vide cap. 1. §. inter filiam, si de feud. sue. contro. inter domi, & agna. & Bal. in cap. 1. de controvers. inter mascul. & femin. de bene. quod videtur limitandum nisi possessor sit ille, ad quem venit majoricatus, juxta notata per Bar. post Din. in L. si patroni, in princ. ff. ad Trebel. & quid si sint res incorporales, an in illis fiat ista missio, vide Bald. in dist. leg. fin. q. 9. col. pen. & ibi vide de jure patronatus.

(10) Era falso. Concord. cum L. 2. C. de edit. Divi Adri. toll.

(11) Non auia poder de lo fazer. Adde, dist. leg. 2. & ibi Bart. & Doct.

(12) Otro embargo. Non ergo admitteretur exceptio defectus proprietatis, secundum Ang. in L. 2. C. eod. alle-

gans Innoc. in cap. 2. de causa possess. & proprie. nisi incontinenti offerretur probatio, secundum eum, & probatur hic, & tradit Decius in dist. leg. fin. nono notabil. Item neque quod filius fuit præteritus, ut in dist. leg. 2. quod intellige: nisi ex ipso testamento constaret de vitio præteritionis: ut quia fuit in eo facta mentio de filio non instituendo eum, neque exheredando: tunc enim ex tali vitio, cum sit visibile, impediatur missio, secundum Barto. in dist. leg. fin. & tradit Decius ibi col. 10. super gloss. in verbo vitium.

(13) Luego. Sequitur notata per gloss. in dist. leg. 2. & quomodo dicitur istud statim declarat ibi Bal. in duobus locis, & tandem vult hoc iudicis arbitrio committi, & quando dicatur exceptio requirere altiore indagine vide per Bar. in extravag. ad reprimendum in gloss. super parte summarie, col. 1. & id quod non potest expediri propter iudicii breuitatem in alio iudicio est reservandum, secundum Bal. in L. si quis, C. de captiv. quod autem de facili potest liquidari, dicitur liquidum, vide per Balb. in trañ. prescriptio. char. 5. col. 4. & adde quæ not. Decius conf. 424. & Alex. conf. 166. in 2. vol. & dicit Bal. in §. insuper, col. 2. de prohibi. seu. alie. per Federi. quod quantum feloniam est visibile, vel de facili probabilis, tunc vassallus non debet investiri: si verò invisibilis, & requirit altiore indagine: tunc debet investiri. Sed cum hodie juxta LL. Tauri, & partitarum transfertur possessio majoris, si is in quem transfertur non potuit propria auctoritate occupare: quia alius est in possessione: unde recurrit ad remedia possessoria, & præsentat instrumentum majoris. Adversarius verò opponit contra majoriam aliqua, quæ requirunt altiore indagine dicens, quod omnia quæ detrahunt majoris, detrahunt possessioni, juxta ea quæ not. Bart. in L. 1. §. parvi, ff. quod vi aut clam text. & ibi Bar. in L. non putavit, §. non quavis, ff. de bono. possess. contra tab. per Abb. in cap. item cum quis de restit. spolia. L. si in adoptionem, vers. licet non jure scriptus, secundam primam lethuram, ff. de bonor. possess. contr. tabu. actor verò replicat, quod si cut obtineret ostendens testamentum prima facie validum, & non suspectum, & reservarentur exceptiones requirentes altiore indagine: sic debeat isto casu fieri. Cum dictæ leges potius conditæ fuerunt in favorem vocatorum ad majoriam, quam in damnum crederem, quod per dictas LL. non fuit sublatum remedium hujus leg. & leg. fin. C. de edit. Divi Adri. toll. cuius remedium comperit etiam pro retinendo, secundum Gloss. & Doct. ubi, & bene facit dist. leg. fin. in adoptionem secundum secundam lethuram gloss. & planè procederet quantum majoria probaretur per testamentum, si autem facta esset inter vivos, cogita, & vide quæ not. Bal. in L. Marcellus, §. quidam, ff. ad Trebel. & in cap. unico, de content. inter mascul. & femin. de benefic. & Archidia. in cap. fin. 11. q. 1. col. 4. & vide hodie declarationem novam super ista materia factam in bonis majoris.

(14) Menor de catorce años. Adde L. 7. tit. 22. & quæ dixi 3. part. & de impubere dicit: quia puberi non datur, L. 3. §. puberi, ff. de Carbonia. edit. existente verò in utero datur alia bonorum possessio ventris nomine, per quam providetur nascituro, L. 1. in princip. ff. de vent. in possess. mitten.

dasse tenencia, (15) e entrega, de los bienes de su padre, (16) o de su auuelo; si aquellos que le quisieren embargar, dixessen, que non era fijo, o nieto, de aquel de cuyos bienes se queria apoderar, o que era seruo, e estonce non le empecen tales embargos (17) como estos; ante dezimos, que deve ser entregado

Partida VI.

(18) en aquellos bienes, e criarse en ellos, (19) fasta que sea de edad de catorce años; (20) e dende adelante le pueden mouer tales pleytos, si quisieren: e estonce aura el mejor entendimiento, e amigos, (21) para amparar su derecho, lo que non podia auer ante deste tiempo. E esto que diximos, ha lugar, quando el

Gg 2

fi-

(15) *Demandasse tenencia.* Ex hoc verbo junctis precedentibus probatur hic, quod ista bonorum possessio, de qua loquitur nunc ista leg. in filio impubere (quæ latinè dicitur Carboniana bonorum possessio) detur etiam filio instituto à patre, cujus contrarium videtur disponi in L. 1. §. Pomponius, & in L. cum sine, ff. de Carbonia. edit. ubi habetur, quod filio instituto non datur carbonianum: quia sufficit ei bonorum possessio, secundum tabulas, dic, quod illud procedit, quando non negaretur esse filium: si tamen negaretur, opponendo ei per successores ab intestato, quod non valet institutio, quia institutus est, ut filius: & quod non est filius, vel allegaretur, quod est seruus, & sic quod non potest habere hæreditatem: quia institutus est ut liber: tunc non cessabit: sed competit ei remedium carbonianum ex constitutionibus, ut in L. 3. §. quamvis, ff. eod. saltem quoad differendum quæstionem in tempus pubertatis, ut ibi habetur, & ita vult Bar. in dist. §. Pomponius, & clarius Bal. in L. 1. C. de Carbonia. edit. Alleg. L. 3. in princip. ff. eod. & dist. §. Pomponius, quæ leges licet loquantur in posthumo instituto, idem dicendum in jam nato: cum negatur esse filium: cum sit eadem ratio, quod etiam ut tu vides clare probatur hic in ista L. partitarum, & idem tenet Salic. & Jason. C. de Carbonia. edit. in rubrica. Conferat etiam, quia istud beneficium datur impuberi instituto ab extraneo, si ejus status revocetur in dubium, ut est de Bart. in L. 3. §. missum, ff. eod. col. fin. & facit bene L. de bonis, in princip. & ibi Gloss. ff. eod. quod procedit indubiè, si tali impuberi instituto ab extraneo, quæstio moveatur possidente tali impubere per L. si impubes, §. si pupillus, ff. eod. & ibi Gloss.

(16) *De su padre.* Hoc dicit: quia in bonis matris, non datur remedium carbonianum, L. 1. §. & generaliter, & L. de bonis, ff. de carbon. edit. gloss. in L. 1. in verb. patris, C. eod. & rationem tradit Jason ubi supra quæ est: quia cum dicta carbo. bonorum possessio non detur exheredatis, ut in dist. §. Pomponius, & in L. qui de inofficioso, ff. de inoffic. testa. & præteritio matris habeatur pro exheredatione, ut in §. mater instituta. de exhere. libero. inferitur, quod non potest habere locum in bonis matris, ex qua ratione inferit Jason. ibi unum quod dicit nunquam legisse tactum ab aliquo, quod si mater instituisset filium impubere, cui moveretur quæstio status, tunc etiam in hæreditate matris, haberet locum hoc remedium possessionis habendæ: ex quod cessat dicta ratio, & quod ita limitetur dist. L. ne bonis, §. 1. & insuper hoc dicit ostendi ratione: quia carboniana competit illis, quibus competere competere contra tabul. L. 1. in princip. ff. eod. sed contra tabul. competit illis quibus competere ab intestato bonorum possessio unde liberi in successione parentum, L. 1. §. recte, ff. si tabul. testa. null. ex tab. sed contra hoc instatur: quia contra testamenta feminarum non datur bonorum possessio contra tabul. L. illud, §. ad testamenta, ff. de cont. tabul. & sic non debet habere locum carbonianum. Item etiam hodie in bonis matris non datur bonorum possessio: unde liberi, L. quotiens, & ibi gloss. C. de legit. hered. Bal. in L. fin. colum. 2. vers. sequitur videre, C. unde legitis. Sed potest responderi, quod hodie jam dabitur bonorum possessio contra tabulas contra testamentum matris: cum hodie præteritio matris non habeatur pro exheredatione per §. aliud quoque in autbeat. ut cum de appella. cognos. & dixi in L. 1. tit. 7. end. part. ita tenet Angel. in L. 1.

vers. 7. regula est, C. de Carbonia. edit. & opin. Angel. est communis, prout attestatur Decius in L. posthumo nato, num. 8. C. de bono. poss. contr. tabul. ubi Jason. col. 5. & 6. defendit istam opinionem Angel. & per consequens dabitur Carbonianum, neque obstat ista leg. partit. quæ dixit, de su padre: nam suppleri potest, ut idem sit in matre, sicut etiam in L. 10. tit. 7. end. part. cum loquitur illa leg. de præteritione, dixit de patre & non est dubium, quin idem velit in matre, & videtur æqua ista opinio, & filiis impuberibus favorabili, ideo tene menti ad dist. leg. de bonis, in princip. ff. eod.

(17) *Tales embargos.* Concord. cum L. 1. ff. eod. & L. 1. C. eod. de Carbo. edit. & advertè, quod probari videtur ex ista leg. quod petita bonorum possessio. per filium impubere, si negetur filius non est necesse, quod omittatur primum iudicium: & quod de novo detur libellus petendo per remedium Carbonianum, prout dicit Bart. in L. 3. §. dua, col. 1. & in §. missum, ff. eod. sed ex eodem iudicio consequitur fructus Carboniani edicti, replicando contra exceptionem, quod quæstio status, & bonorum differenda sit in tempus pubertatis, & nota quod ad hoc ut istud remedium in puberi competat, debet prius constare per aliquas præsumptiones, licet non perfectas probationes de filiatione, ut quia defunctus eum tractabat, ut filium: & nominabat filium ut in L. 3. §. causa cognitio, ff. eod. & tradit Paul. de Cast. in L. qui de inofficioso, ff. de inoffic. testa. & Gloss. in dist. §. causa.

(18) *Entregado.* Et efficietur possessor, non detentor, ut dicit Paul. de Cast. per text. ibi, in dist. leg. de inofficioso.

(19) *En ellos.* Adde, dist. leg. qui de inofficioso, & L. fin. C. eod. & licet postea non probetur, filius non tenebitur restituere alimenta quæ percepit: nisi probetur quod calumniosè, & scienter asserat: se esse filium, quia sanctius est quod fuerit alius de alieno: si aliquando probaverit, quam quod fuisse mortuus famæ: si forte erat filius, secundum Paul. de Cast. in dist. leg. qui de inofficioso, gloss. in dist. L. 2. C. de Carbo. edit. ubi bonus text.

(20) *De catorce años.* Num finitur hoc commodum hujus bonorum possessionis adveniente pubertate, L. 3. §. puberi, ff. de Carbo. edit. L. 2. C. eod. adhuc tamen post pubertatem iste missus sustinebit partes rei, & possessio ipso cavente non auferetur ab eo, ut in L. de bonis, §. post pubertatem, ff. eod. & ibi vide Bart. quid autem si quæstio non fiat de filiatione, vel statu ipsius impuberis, sed de statu patris, an differatur tunc quæstio usque ad tempora pubertatis? Dic, quod sic, si per quæstionem status patris vertitur similiter quæstio, super statu filii, ut quia defunctus dicatur seruus secundum Bart. in dist. L. 3. §. missum, ff. eod. col. fin. per L. 1. §. sed si mater, ff. eod. sed si per quæstionem non revocatur, in dubium, status ipsius filii: ut quia fuit institutus ab extraneo: tunc quæstio non differtur, ut in L. libere, C. de petitio. heredita. tenet Bart. in dist. §. missum, licet tali casu si probationes non offerrentur incontinenti, deberet fieri missio in possessorio, ut in L. 2. C. de edicti. Divi Adria. coll. & Gloss. & Doct. in dist. leg. liber. Advertè etiam, quod si expediens sit pupillo, potius non differri quæstionem istam in tempus pubertatis, id fieri debet quod sibi sit utilius, ut in dist. L. 3. §. dua, ff. eod.

(21) *Amigos.* Expediit habere amicos ad defensionem licium, ut hic vides.

fijo, o el nieto, demanda tan solamente la tenencia de los bienes que quiere heredar, mas si el demandase la propiedad (22) de la herencia; estonce, todas las cosas, (23) que diximos de uso, que pudiesen contra el, deuelas el Juez oyr, e examinar, e librat segun derecho, sin alongamiento ninguno, ante que lo entregue de la herencia, que es asi demandada.

L E Y III.

Que es lo que deve fazer el Juez, quando vienen dos herederos, e muestran amos cartas de Testamento, de aquel que los establecio.

Delante el Juez viniendo algun ome, que mostrasse el testamento en que fuera establecido por heredero de otro, e pidiesse, que le metiesen en posesion de la heredad, segun dize en la ley ante desta; si otro alguro (1) vioiesse ante aquel mismo Juez, e dixesse, que

el auia mejor derecho en la heredad, por que fuera despues establecido por heredero (2) del fazedor del testamento, o por otra razon alguna (3) que mostrasse, e que dixesse que lo queria luego prouar; (4) estonce, el Juez deve ver amos los testamentos, e oyr las razones de amas las partes: e el que mostrasse que ha mejor derecho en la heredad, aquel deve ser entregado en ella. E si amos mostraren que han egual derecho en los bienes del finado, amos deuen ser metidos en posesion dellos egualmente.

L E Y III.

Como deve entregar los bienes de la herencia al heredero, aquel que es tenedor della.

Entregando el Juez de la herencia del finado, a aquel que ouiesse derecho de la auer, deuele otrosi mandar entregar de los frutos de ella. (1) Pero en estos ha departi-

(22) *Propriedad*. Petitione videlicet, hæreditatis: si tamen velit filius supersedere in petitorio per ipsum inchoato, & transire ad possessorium possit, & differatur questio, secundum Gloss. Bart. & Paul. in L. 1. per text. ibi, C. de Carbo. edit. & vide per Bart. in L. 3. §. misum, ff. eod. bonus text. in cap. pastoralis, de caus. poss. & proprie. ultimo not. circa materiam hujus leg. quod etiam in bonis majoriz habebit locum istud Carbonia. & hujus leg. beneficium, prout etiam in bonis feudalibus: ut dixi in L. 7. tit. 22. part. 3. unde & si aliquis occupavit possessionem bonorum majoriz, & veniat filius, vel filia, quæ ex tenore investituræ seu vocationum præterat majoriam, qui petat sibi tradi possessionem, & quod pendente impubertate questio, super filiatione, & bonis differatur, quod constituto summarie de filiatione, debeat sibi tradi possessio: & occupator expelli: & questio super filiatione differri. Vide ad hoc bonum text. in L. 3. §. parvi. & §. si quis liber. ff. de Carbon. edit. quod tu bene nota, quia quotidiè super legitimitate filiorum vocatorum ad majoriam, sunt questiones, & semper intelligas hoc de differenda q. quod super statu in tempus pubertatis, quando est questio status, nam si tantum sit questio, bonorum, tunc non datur ista dilatio, ut probatur in L. 1. §. si quis filium, in versic. si testamentum valere contendunt, controversia non est differenda, & in L. si impubes, §. cum verò, ff. eod. cum gloss. ibi non enim habebit locum misio ex Carboniano: sed questio de statu differenda est, ut ibi, si autem esset majoria facta tam à patre, quam à matre, an tunc in totum habet locum Carbonianum? Vide ibidem in vers. plane, & ibi gloss. quæ vult, quod ex Carboniano, tunc fiet tamen misio in bonis patris, non verò in bonis matris, quia bene potest esse, quod sit filius patris, & non illius quæ dicitur matri, & è contra, sed si esset casus, quod non possit esse bastardus, sive illegitimus ex patre, quin etiam esset ex matre, ut si allegatur consanguinitas parentum cum scientia utriusque, cum ibi veniat examinandum utrunque: videtur, quod non solum questio differatur super legitimitate: verum etiam fiat misio esset in bonis matris, per text. in dist. vers. plane, & L. si impubes, §. si pupillus, ff. eod. juncta gloss. in dist. L. de bonis, i. vers. plane, super verb. differendas, in fin. licet Alber. post Oldral. in dist. §. si pupillus, velit quod in casu illius §. profit Carbonianum quoad dilationem controversiæ: non verò quod misionem, & allegat. notat. in d. §. plane, per gloss. sed rectè intellecta non contradicit, imò afsistit ad id quod dixi, & quid si majoria sit materna, an in illa habebit locum Carbo-

nianum, & istius leg. dispositio? Hoc decidit L. de bonis, in princip. ff. eod. & L. si impubes, §. si pupillus, eod. tit. ex quibus decider, quid si esset questio in qua non possit quis dici bastardus ex parte matris quin esset ex parte patris, vel è contra, & vide quæ not. Bart. in L. 3. §. quamvis, eod. tit. ubi tradit, quod etiam quando instituto movetur questio super statu habet locum Carbonianum, ex quo videtur quod in majoria quæ provenit jure institutionis: habebit etiam locum. In majoria verò quæ non jure isto veniret, videtur quod non habeat locum Carbonianum, ut probatur in L. cum sine, ibi jura libertorum, ff. ad Carbo.

(23) *Las cosas*. Adde L. liber. & ibi gloss. C. de peti. bare.

L E X III.

Si impediens hæredem possessionem perentem, statim doceat hæreditatem ad se pertinere, mittetur ipse in possessionem, & si ambo æque probent, sunt æque mittendi. Hoc dicit.

(1) *Alguro*. Quis dicatur legitimus contradictor ad impediendum istam misionem, declarat ista L. sed, vide plenius per gloss. in L. fin. C. de edit. Divi Adrian. toll. super verb. legitimo: & ibi late per Bart. & Decius col. 12. 13. & 14. qui declarat mentem, & verba Bart. & ibi etiam vide quid si contradictor veniat post licentiam datam à judice, sed mandatum de mittendo, vel post misionem.

(2) *Heredero*. Gloss. in dist. L. fin. in verb. contradictor. posuit istud exemplum.

(3) *Razon alguna*. Vide Gloss. & Doctor. ubi supra in verb. legitimo.

(4) *Luego prouar*. Not. bene, quod semper quis est legitimus contradictor si paratus sit de jure suo probare incontinenti, & adde quod habetur supra L. proxima, & Bart. & Paul. in dist. leg. fin.

L E X III.

Si possessor à quo evincitur hæreditas est possessor bonæ fidei tenetur restituere fructus perceptos ante litem contestatam stantes, non consumptos, de percipiendis non tenetur, sed malæ fidei possessor, de consumptis, & de aliis qui percipi potuerunt, deductis expensis eorum gratia factis tenetur. Hoc dicit.

(1) *Della*. Ex hoc verbo junctis LL. 2. & 3. supra proximis possit fortè quis dicere, quod cum ista lex veniat statim, post d. leges, quæ tractant de misione in possessionem, ex dictis LL. & edit. Divi Adrian. seu L. fin. illius tit. C. de edit. Divi Adrian. tollent. quod etiam in isto remedio veniat condemnatio fructuum percept-

miento. Ca, si aquel que era tenedor de aquella heredad, ouiesse despellido los frutos, que cogio, o ouo della, auendo buena fe en teniendola, cuydando que era suya, estonce non feria tenuto de dar la estimacion dellos; (2) mas bien feria tenuto de dar los que non ouiesse despellido, si algunos le fincassen en el tiempo que el pleyto fuesse començado sobre la heredad, o en el que fue dada la sentencia (3) sobre ella. E este que era tenedor de la heredad, deue sacar de los frutos las despenfas, (4) que ouiere fechas en labrarla, o en razon de cogier los frutos della. Ca, segun dixeron los Sabios antiguos, aquello es llamado fruto, que finca en saluo a aquel que lo cogio, sacadas las despenfas (5) que fizo por razon del. Otrosi dezimos, que seyendo negligente, o perezoso, (6) aquel que tiene la herencia de alguno que fuesse finado, non la alinando en la labrar como deuiessse, si este ouiesse buena fe en teniendola, cuydando que era

suya, o auia razon derecha de la tener; estonce dezimos, que si el ouiesse a entregar al heredero por mandado del Juez tal herencia, non feria tenuto de darle los frutos, que pudiera esquilmar della, si la ouiesse labrada. Ca, pues que el buena fe auia en teniendola, non semeja que el dexaua de la labrar por fazer engaño a otro; mas dexaua, como ome que dexa a las vegadas su heredad, que la non labra, por non poder, o por otra razon. Mas si ouiesse mala fe (7) en teniendo tal heredad, si juyzio fuere dado contra el, que la defampare; este atal es tenuto de entregar la heredad con todos los frutos que el esquilmo della, tambien los despellido, como los otros que tuuiesse estonce; e aun con las rentas, e los frutos, que pudiesse ser sacados della, si la ouiesse labrada: porque non auia derecha razon, nin buena fe, en teniendo la herencia del finado. Pero este atal, las despenfas que fizo por mejoramiento de los bienes de la heren-

ceptorum ex hereditate, cujus contrarium tenet Spec. in tit. de testa. §. sequitur, col. fin. versic. sed nunquid accessiones, imo quod fructus & accessiones non veniant in tali iudicio, & idem voluit Alex. consil. 184. viso processu causæ vertentis, col. fin. unde tu dicas, quod ista lex partit. jam non loquitur de illo remedio possessorio, sed de petitione hereditatis, de qua dixit supra in L. 1. ibi l. 2. in qua veniunt fructus, ut in L. item veniunt, §. fructus, & L. illud, §. prado, ff. de petitione hereditatis: jam enim in ista lege non loquitur de possessione rerum hereditariarum, sed de ipsa hereditate, & de habente jus ad eam, & patet ex superioribus: cum dixit, que ouiesse derecho de la auer.

(2) Dellor. Si tamen ex eis factus est locupletior tenebitur in quantum locupletior factus est, ut in d. leg. illud, §. prado, versic. in bona fidei, tunc enim restituuntur tanquam augmentum in universali iudicio, ut ibi in text. & declarat ibi Angel. & probatur in L. item veniunt, §. fructus, & in L. sed si leg. §. consuluit, & §. quod autem quis, ff. de petitione hereditatis. licet in iudicio rei vendicationis fructibus consumptis, neque in hoc teneretur bonæ fidei possessor, ut in L. 4. §. post litem, ff. finium regundo. & vult Alber. in L. si à domino, §. fructus, ff. de petitione hereditatis, sed secus in rei vendicatione. Angel. tamen in d. §. prado. L. illud, ff. eod. dicit, quod in iudicio singulari, licet cesset ratio augmenti, quæ consideratur in iudicio universali petitionis hereditatis, restitui tamen debent fructus consumpti, ex æquitate L. si me, & Titium, ff. si cer. pet. quod dicit esse menti tenendum perpetuo, & allegat Innoc. in cap. in litteris, col. 1. de resti. spolia. & gloss. in situ. de officio. judic. in princ. in verb. cum fructibus, & gloss. in §. si quis à non domino, in verb. fructus instit. de rerum diviso, & intellige hoc quando fructus essent naturales, prout loquitur Innoc. & Gloss. superius allegata, & habetur in L. 39. tit. 28. 3. part. nam si essent fructus industriales, lucratur eos in totum bonæ fidei possessor, si sunt consumpti pro cultura, & cura, ut in d. §. si quis à non domino, & in eis procederet quod vult Alber. & voluit etiam gloss. in d. versic. cum fructibus, & Azo. C. de petitione hereditatis in sum. col. fin. ubi assignans differentiam inter petitionem hereditatis, & rei vendicationem, dicit, quod in rei vendicationem bonæ fidei possessor non tenetur de consumptis: & si sit locupletior, nisi in duobus casibus, ut ff. de rei vendicat. L. sumptus, & L. emptor. hic è contra Angel. tamen in L. ex diverso, ff. de rei vendic. in princip. te-

net, quod etiam industriales fructus restituat bonæ fidei possessor etiam in iudicio singulari quatenus factus est locupletior: & ibi respondet ad d. §. si quis à non domino, & consuluit Alex. consil. 90. vol. 2. col. fin. ubi alios allegat licet consil. 21. vol. 4. dicat multos in hoc tenere contrarium: sed prima opinio quæ fuit Azor. videtur communior, & æquior, & probari videtur in d. leg. 39. tit. 28. part. 3. & not. ad id quod primo dixi, quod in dubio præsumitur locupletior, nisi probetur contrarium, gloss. & quod ibi not. Ang. in d. L. utrum, ff. de petitione hereditatis. & idem Angel. in d. §. prado.

(3) Sentencia. Tempus rei judicatæ inspicitur in iudicio petitionis hereditatis, an quis factus fuerit locupletior, ut hic, & in leg. si à domino, §. pen. ff. de petitione hereditatis. & etiam litem contestatæ, ut hic, & not. gloss. in d. §. pen. & sic si tempore litem contestatæ sit locupletior, licet ante sententiam definat esse locupletior, nihilominus tenebitur, est tempore litem contestatæ non sit locupletior, sit tamen tempore rei judicatæ idem erit per istam leg. quæ approbat d. gloss.

(4) Despenfas. Adde d. leg. si à domino, §. fructus, ff. de petitione hereditatis.

(5) Sacadas las despenfas. Adde d. leg. fundus qui, ff. famul. her. & L. si à domino, §. fructus, ff. de petitione hereditatis. & L. fructus, ff. solut. matrim. & quod notat Bald. in leg. 1. colum. 1. 2. 3. & 4. C. de fructibus & litium expen. & Paul. de Cast. in leg. quantitas, ff. ad leg. falcid. & Specul. tit. de loc. §. postquam, versic. quid sitibi locavi, & hæc regula fallit in decimis prædialibus, in ut cap. tua nobis, de decim. Item fallit, quando dominus dat terram suam rustico, ut eam labore, & det sibi certam partem fructuum: nam debet expensa fieri sumptibus coloni, ut tradit Alberic. in d. §. fructus, Innoc. & Abb. in d. cap. tua nobis, de decimis verò personalibus, vel his similibus, quæ percipiuntur industria, & labore hominum, vide gloss. & Angel. in d. §. fructus.

(6) O perezoso. Concordat cum L. si quis possessor, §. ficut, ff. de petitione hereditatis. & L. sed et si lege, §. consuluit, eodem titulo.

(7) Mala fe. Adde d. leg. illud, §. prado. & L. item veniunt, §. fructus, ff. de petitione hereditatis. & quod hic disponitur in possessore malæ fidei, idem dicit in possessore bonæ fidei, post litem contestatam, L. sed si L. §. quod autem ait fenatus, versic. quod si ab initio, & §. si ante litem, ff. de petitione hereditatis. & per solam sententiam rei alienæ dicitur malæ fidei, L. item veniunt, §. petitam, 2. ff. eod. & in d. §. si ante litem, & hoc quoad restitu-

rencia, por razon de la aliar, o de coger los frutos, bien las puede tener, (8) e facar dellos.

L E Y V.

Que aquel que tiene los bienes de la herencia como non deue, si enagenada alguna cosa dello, la depechar.

Si contra alguno, que fuessse tenedor de la herencia que pertenciesse a otro, fuessse dada sentencia que la tornasse, deuela entregar a aquel que la vencio, con todas las otras cosas que ouo por razon della. (1) Pero, si de mientras que era tenedor della, vendiesse, o enagenasse alguna cosa de tal herencia, estonce, si auia buena fe en teniendo la heredad, cuydando que era suya, dezimos, que si aquella cosa que vendio, pudiere cobrar por aquel mismo precio, o por menos, que recibio por ella, tenuto es de la comprar, (2) e de tornarla al verdadero heredero que la vencio. E si la non pudiere auer, non es tenuto de dar por ella,

mas de aquel precio que recibio. (3) Mas si aquel que la vendiesse, ouiesse mala fe en teniendo la herencia, tenuto es de tornar aquella cosa misma que vendio, si la pudiere auer en alguna manera. E si auer non la pudiere, deue dar por ella, tanto quanto mas pudiere valer, (4) a aquel que vencio la herencia por juicio.

L E Y VI.

Que aquel que es tenedor de la herencia, como non deue, si se muriere alguna bestia, o alguno de los ganados entre tanto, la deue pechar a los herederos.

Comenzado (1) seyendo el pleyto, por demanda, e por respuesta, contra alguno, sobre la heredad de que fuessse tenedor a mala fe; (2) si entre aquellos bienes de la herencia fuessen algunas bestias, o ganados, maguer se muriesse de enfermedad, o por otra razon, en tal tiempo como este; tenuto seria de la pechar al heredero, seyendo este tenedor vencido de la

turionem fructuum: sed quoad periculum interitus, vide quod habetur in leg. illud, ff. eod. & infra eod. lib. 6.

(8) *Puede tener.* Et sic etiam malæ fidei possessor dedit expensas factas, causa quærendorum fructuum, ut hic, & in dist. leg. fundus quod, ff. famil. hercis. l. si à domina, §. fin. ff. de petit. hered. sive ante litem contestatam, vel post percipiantur fructus: & an extant vel non. Quid autem si nullus fructus perceptus fuit, an deducat expensas malæ fidei possessor? Azor in sum. c. de petit. hered. dicit, quod non per leg. quod si sumptus, ff. eod. vbi vide gloss. & idem tenet ibi Paul.

L E X V.

Possessor condemnatus hæreditatem restituere, tenetur restituere non solum hæreditatem, sed etiam quidquid ejus occasione quæsit, etsi rem hæreditariam distinxit, tenetur eam redimere minori, vel æquo pretio, quod habuit: si autem bonam fidem habuit, tenetur ad pretium dumtaxat receptum, malæ fidei tamen possessor tenetur rem, aut quantum magis potuit valere, restituere. Hoc dicit.

(1) *Razon della.* Adde l. item veniunt, in princ. cum §. sequenti, l. sed etsi lege, §. fin. cum sequentibus usque ad leg. nisi ex re, ff. de petition. hered. & tenebitur possessor hæreditatis refundere penas, quas percipit, ut in leg. utrum, & in leg. post senatusconsultum, ubi Angel. ff. eod. sive fuerit possessor bonæ fidei, sive malæ fidei, nisi sit pœna ratione contumaciæ, vel injuriæ sibi factæ, l. at ubi, ff. eod. Paul. ibi sub leg. utrum, ubi post Angel. de pœna compromiss. occasione rei hæreditariæ, quod veniat in petitione hæreditatis. Item & reddet etiam inhonestos quæstus, l. si possessor, & l. ancillarum, §. fin. ff. eod. nota etiam, quod etsi malæ fidei possessor, vel bonæ fidei emit aliquam rem necessariam hæreditati, non poterit, nisi ab eo evincatur hæreditas illam sibi retinere, & refundere pretium, ut est bonus text. in dist. leg. veniunt, in princ. ex quo Bald. ibi colligit arg. optimum ad prælatos intrusos ementes aliquam rem necessariam prælatuæ, vel beneficiæ, vide ibi per eum, & Paul. de Cast.

(2) *Compror.* Nota hoc bene ad leg. quod si in diem, §. idem Julianus, & l. sed etsi lege, §. item si res distinxit, ff. de petition. hered. & vide in leg. si possessor, §. penult. & final. ff. eod.

(3) *Recibio.* Concordat cum dist. §. idem Julianus, & quid si bonæ fidei possessor habeat rem, & pretium? Vide l. si rem, & pretium, ff. eod. & adverte, quod si verus hæres prius egit contra venditorem, & prærium est

consequutus, non poterit postea petere rem ab emptore: cum videatur ratificasse venditionem, & non debet habere rem, & pretium, ut in dist. §. item si rem, & §. etsi minori. Si verò non egit contra venditorem, & agit contra emptorem ad rem rei vendicatione, an possit exceptione repelli ab emptore, eo quod emitteret à bonæ fidei possessore? Dic ut habetur in dist. §. item si rem, secundum quod declarat ibi Paul. de Cast. nam in tribus casibus possit exceptione verum hæredem repellere. Primus est, quando concurrunt duo, scilicet, quod ipse emptor habet regressum de evicitione contra venditorem, & quod venditor consumperat pretium, & non est ex eo factus locupletior, tunc enim emptor habet exceptionem ex persona venditoris ne teneatur ultra quam facere potest. Secundus, quando venditor compareret in iudicio, & ipsum supra se susceperit, quia tunc emptor habet exceptionem ex persona sua, ut conveniatur auctor suus, qui se offert liti, & non ipse tertius, quando prius egit contra venditorem ad pretium, ut supra dixi. Sed quid si venditor factus est locupletior, & emptor conveniatur, an possit uti exceptione aliqua contra verum hæredem? Vide per gloss. in dist. §. item si rem, in verbo exceptione non repellatur, in fin. & distingue: ut per Bart. ibi, col. 2. vers. pro hujus declaratione.

(4) *Valer.* Hic enim dolo desit possidere, quia erat possessor malæ fidei unde ratione doli tenetur ad verum pretium, & quatenus juretur in litem potius ad pœnam, quam ad interesse, ut l. si possessor, §. fin. & in leg. nec ullam, §. pen. aliàs incipit etiam, ff. de petition. hered. & declarat Paul. in dist. §. item si rem, & adde Azor. c. eod. in sum. col. 3. ibi, cum dicit. Item veniunt, & eæ, que quis dolo desit possidere, si stant non deperdita, vel diminuta, vel si reus ab emptore nullo modo recipere potest, juratur contra eum in litem, & ista dicta Azo. sequitur hic ista lex.

L E X VI.

Tenetur malæ fidei possessor de interitu rei hereditariæ post litem contestationem, eventiente autem non, sed possessor bonæ fidei non tenetur de interitu ullo tempore litem. Hoc dicit. Concordat l. item si verberatum, ff. de rei vendicat.

(1) *Comenzado.* Ortum habet à leg. illud, in princip. versic. quid enim si post litem contestatam, ff. de petit. hered. & l. & non tantum, §. veniunt, eod. tit.

(2) *Mala fe.* Quia qui verè est possessor malæ fidei, si postea controversia ei moveatur, periculum fatalitatis, vel interitus rerum spectat ad eum, ut in dist. illud.

la heredar por juicio. Mas si este daño viniere en las bestias, o en las otras cosas de la herencia, ante que el pleyto fuere comenzado sobre ella, non seria tenuto de lo pechar, quando acaesciere sin culpa del. (3) Pero si este, que fuere así vencido, era tenedor de la herencia a buena fe, (4) cuidando que auia derecho de la tener, estonce el daño que acaesciere, así como de suyo diximos, non seria tenuto de lo pechar. Ca asaz abonda (5) al heredero, que sobre la heredad, e las cosas que y son falladas buias al tiempo del juicio que dan contra el tenedor, que non auia derecho de la tener.

L E Y VII.

Por quanto tiempo puede perder el heredero la herencia, non la demandando.

Tenedor podria el ome ser de la heredad agena, en tres maneras. La primera es, quando aquel que la tiene, cuyda auer derecho en ella por alguna razon, e non lo ha. E esto seria, si la ouiesse comprado de alguno que non ouiesse derecho en ella, cuidando que era suya; o si alguno fuere establecido por heredero en algund testamento, que despues fuere reuocado, non lo sabiendo el. E en tal caso como este dezimos, que si aquel que dice que ha derecho en tales bienes como estos, non los demandare en juicio, falta diez años, (1) a aquel que

Ley 5.
tit. 15.
lib. 4.
Recop.
L. 19.
tit. 6.
lib. 3.
L. 4.
tit. 13.
lib. 4.
Recop.
Ley 6.
tit. 15.
lib. 4.
Recop.

(3) *Sin culpa del.* Nam si culpa teneretur etiam ante litem contestatam res pereat, ut hic, & in *dist. leg. non tantum*, §. *ueniant*.

(4) *Buena fe.* Quia licet post litem contestatam omnes possessores efficiantur æquales, & dicantur predones, ut in *leg. sed si L. §. si ante litem*, ff. *de petit. hered.* hoc procedet quantum ad fructus postea collectos, vel colligendos, ut quilibet teneatur de perceptis, & percipiendis, secus vero quoad interitum rei, nam tunc est differentia inter malafidei possessorem verè, & à principio, & inter malafidei possessorem fidei per litem contestationem, qui à principio fuit bonafidei, nam iste non tenebitur de interitu, sine dolo, & culpa sua, ut hic, & in *dist. leg. illud*. Si tamen talis bonafidei possessor à principio postea efficiatur malafidei verè propter scientiam rei alienæ, idem esset in eo, quoad talem interitum: sicut in malafidei possessore ab initio, & sic iste post litem contestatam teneretur, de interitu, secundum Bart. in *dist. leg. illud*, & in *leg. in fundo*, ff. *de rei vendic.* quod limita secundum Paul. in *dist. leg. illud*, nisi res fuisset eodem modo peritura penes actorem, si fuisset restituta, quia tunc præterita bona fides excusaret illum ab interitu, ut notat gloss. in *leg. item si verberatum*, in *fin. ff. de rei vendic.* & facit *dist. L. illud*, & idem si habuisset iustam causam litigandi, ut ibi notatur.

(5) *Abonda.* Nota istam rationem, & alia habetur in *dist. leg. illud*, quia scilicet non debuit propter metum hujus periculi jus suum indiscussum relinquere.

LEX FINALIS.

Possessor hæreditatis præscribit eam per decem annos inter præsentis, aut viginti inter absentes, sed malafidei possessor cum titulo, vel sine eo, præscribit triginta annis, quæ præscriptio currit contra minorem viginquinque annorum ea ætate durante. Hoc dicit.

(1) *Falsa diez años.* Habes hic, quod petitioni hæreditatis præscribitur decem annis à possidente, cum titulo, & bonafide. Et idem probatur in *leg. hereditatem*, C. in quib. caus. cess. long. temp. præscript. & in *leg. fin. C. de Edict. D. Adrian. tollend.* Sed contra hoc opponitur: quia petitio hæreditatis non datur contra titulum possidentem, L. regulariter, ff. *de petit. heredit.* Cujus ratio est, ut declarat Bart. in *leg. heredit. C. eod.* quia in petitione hæreditatis agens, fundat se solum ex titulo suo, & possessione defuncti, licet enim defunctus non fuerat dominus: nihilominus venit in petitione hæreditatis, L. non tamen, ff. *eod.* sed ille qui possidet titulum, habet titulum, & possessionem, & sic æquale jus cum actore, unde in pari causa melior est conditio possidentis, cap. in pari de regul. jur. lib. 6. L. siue autem, circa princip. & §. 1. ff. *de publicia.* & hæc est verissima ratio secundum Bart. quam etiam dat Bald. in *dist. leg. hereditatem*, & poterit de hoc opponi per reum, non solum ante litem contestatam: sed etiam post litem contestatam, secundum Bart. in *leg. cogi. versic. quaro*, 1. C. *eod.* est

enim hæc exceptio preemptoria: & sic videtur impossibile, quod petitio hæreditatis excludatur præscriptione longi temporis: cum talis præscriptio non procedat: nisi adit titulus, L. nullo, C. *de rei vendic.* & L. Celsus, ff. *de usucap.* Sed responde, quod aliqui sunt casus, in quibus petitio hæreditatis datur etiam contra titulum possidentem, de quibus per gloss. in *dist. leg. hereditatem*. Quibus adde aliquo casum singularem, scilicet, quando talis titulus fuisset acquisitus post mortem defuncti: nam tunc talis titulus non obstat, secundum Bald. singulariter in *leg. fin. in 9. & 11. opoft. C. de Edict. D. Adrian. tollend.* sed istud dictum Bald. impugnat ibi à Salic. & Alex. col. pen. ubi latè, & tamen potest saluari dictum Bald. cum talem titulum acquiserit ab eo, qui poterat conveniri petitione hæreditatis, & malafide, seu lite pendente talis titulus fuit acquisitus, ut colligitur ex verbis Bart. in *dist. leg. cogi. ad fin.* & tradit Alex. in *dist. leg. fin. adde etiam Alex. consil. 73. incipit punctus talis est*, 5. volum. ubi latè impugnat etiam istud dictum Bald. & ibi fundat singulariter, quod licet petitio hæreditatis non possit dari contra titulum possidentem, etiam talis titulus acquiratur post mortem defuncti: tamen si agatur ex remedio, *dist. L. fin. C. de Edict. D. Adrian. tollend.* de quo supra cod. in *leg. 2. poterit agi contra titulum possidentem*, si post mortem defuncti talis titulus fuit acquisitus, videas ibi per eum, adde etiam, quod contra possidentem titulum putativo, bene datur petitio hæreditatis: cessat enim tunc dicta ratio reddita per Bart. & alios, ut tradit Alex. consil. 85. *viso ibemate*, 2. vol. col. 1. & licet error habeatur pro iusto titulo, quantum ad usucapionem, & præscriptionem: non tamen habetur pro titulo quantum ad repellendum agentem petitione hæreditatis, vel interdicto quorum bonorum secundum gloss. & Bart. in *leg. 1. ff. quorum bonor.* & probatur hoc in *ista leg. partit. ibi, e si alguno fuisse establecido por heredero en algund testamento, que despues fuisse reuocado non lo sabiendo el.* Et adde gloss. in *dist. leg. hereditatem*, & Paul. de Cast. in *leg. 1. ff. pro hered.* Contrarium tamen: imò, quod error iustus habeatur pro titulo, etiam ad exclusionem petitionis hæreditatis voluit gloss. in *leg. pen. & fin. ff. pro legat.* quam sequitur Bald. in *dist. leg. nullo, C. de rei vendic. col. 1. Alex. consil. 89. incipit, Excellentissimi*, col. 3. vol. 5. dicit differentiam debere fieri inter titulum universalem, & singularem: ut titulus universalis putativus, & erroneus, sufficiens ad præscriptionem, non fiat, si non est præscriptum ad excludendum petitionem hæreditatis, & ita procedat quod dicit gloss. & Bart. in *dist. leg. 1. ff. quor. bonor.* si tamen esset titulus singularis, licet iuratus, excluderet petitionem hæreditatis: & quod ita procedat gloss. in *dist. leg. pen. & fin.* & Bald. in *dist. leg. nullo.* & est ratio diversitatis, secundum eum: quia contra habentem titulum verum universalem, datur petitio hæreditatis: ac si titulum non haberet, L. etiam §.

que así los tiene, seyendo en la tierra, o falsa veinte seyendo en otra parte; que perderia despues su derecho: e gana la herencia aquel que fué así tenedor della. La segunda manera es, quando aquel que tiene los bienes, e la herencia del finado, ha razon de tenerla, (2) e sabe ciertamente, que non ha derecho ninguno en ella. E esto seria, como si la ouiesse comprada de algun ome que topiesse ciertamente, que non era suya, nin auia derecho de venderla. E la tercera manera es, quando sabe ciertamente, que non ha derecho en ella, e demas, non puede mostrar razon cierta por que la tiene. E en qualquier destas dos maneras que agora diximos a postremas, si aquel que ha derecho en la heredad, non la demanda a los tenedores della fasta treinta años, (3) sabiendolo, o pudiendolo fazer, dezimos, que pierde por su negligencia aquel derecho que en ella auia: e ganala por este tiempo el otro que la touo. Pero el que fué menor de veinte, e cinco años, (4) non podria perder por este tiempo sobredicho, el derecho que ouiesse en la heredad, en tanto que fué menor desta edad.

TITULO XV.

De como deue ser partida la Herencia entre los Herederos, despues que fueren entregados della. E otrosi, de como se deuen amojonar las Heredades, quando contienda acatesciese entre ellos en esta razon.

ENtregados seyendo los herederos, de la heredad, e de los bienes del finado, acatescense muchas vegadas desacuerdo (1) entre ellos, por razon de las cosas que son apoderados todos comunalmente; por que por fuerza han de venir a particion. (2) Onde pues que en los Titulos ante deste fablamos, de como deuen ser apoderados los herederos en los bienes de aquellos a quien heredan, queremos aqui dezir, como los deuen partir entre si. E mostrar, que cosa es esta Particion. E que pro viene de ella. E quien son aquellos que la pueden demandar. E a quien. E quales cosas pueden partir. E quales non. E en que manera deue ser fecha la particion. E de si diremos, e mostraremos, que poder ha el Juez, ante quien vienen a pleyto los herederos en razon desta particion.

L E Y I.

Que cosa es particion, e que pro viene della.

Particion es, departimiento que fazen los omes entre si, de las cosas que han comun-

LL. del
tit. 8.
lib. 6.
Recop.

§. quod si quis, & ibi nota in gloss. ff. de petit. heredit. ideo nimirum, si titulus putativus pro hæredem habeatur pro non titulo: ut sic non excludatur agens petitione hæreditatis, ut in dist. leg. 1. in princ. vide latius ibi per eum. Adverte tamen, quod titulus universalis non semper, & regulariter obstat agenti petitione hæreditatis, sed in certis casibus, veluti quando venditor non comparet, vel hæreditas est modico pretio distracta, vel quando emptor est sciens, vel empta est à filio hæreditas, ut in dist. §. quod si quis, cum sequent. & not. gloss. in dist. leg. hæreditatem, unde ratio Alex. in ratione differentie non est ita concludens, licet ista L. partitarum potest induci pro Alex. cum dicit: *E esto seria si la ouiesse comprado*, &c. Sed videtur, quod sit restringenda hæc lex, juxta terminos juris communis, scilicet ad dictos casus, dist. §. quod si quis, & gloss. in dist. leg. hæreditatem, & potius videtur forte dicendum, quod titulus putativus, sive singularis non excludat agentem petitione hæreditatis: eo quia tunc non militat ratio supra in principio hujus gloss. tradita, scilicet, quod in pari causa melior sit conditio possidentis: non est enim par causa tituli putativi ad verum, & sic, quod dictum gloss. & Bart. in dist. leg. 1. ff. quor. honor. indistinctè procedat, & reprobetur dictum gloss. in dist. leg. fin. ff. pro legat. conclude ergo, quod in illis casibus, in quibus petitio hæreditatis datur contra titulo possidentem: tunc præscribitur petitioni hæreditatis per 10. vel 20. annos, ut hic habes, & notat gloss. in dist. leg. hæreditatem: quia cum tunc excedat suos terminos, excedat à non suis terminis posses etiam respondere, quod hæc lex non appetat, quod ageretur petitione hæreditatis, & forsan poterat agi rei vindicatione, cui præscribitur pro titulo possidentem præscriptione longi temporis, prout & habetur, & no-

ta in dist. leg. fin. C. de Edict. D. Adrian. toll. ubi etiam vide Jason. col. fin.

(2) De tenerla. Id est titulum, quo eam acquisiuit à non domino, ut subjicitur, & datur contra eum utilis petitio hæreditatis, L. etiam §. si quis sciens, ff. de petit. hered. tanquam contra emptorem universitatis, & si pretendat quis se emisse ab hærede: videtur possidere pro hærede: qui enim allegat se hæredem: cum non sit, dicitur possidere pro hærede, text. & gloss. & Paul. in leg. pro hærede, ff. eod. & hoc quando credit se hæredem: nam si scit non se hæredem esse, potius dicitur pro possessore possidere, secundum gloss. & Paul. ibi; in sequenti verò casu possidet pro possessore tantum.

(3) Treinta años. Adde L. hæreditatis, C. de petition. hered.

(4) Menor de veinte e cinco años. Adde L. fin. C. in quib. caus. in integ. restitut. non est necessar. & L. 9. tit. fin. infra ead. partit.

TITULUS DECIMUS QUINTUS.

Familia heriscunda in summa.

(1) Desacuerdo. Communio solet excitare discordiam, ut hic adde L. in communi, ff. de servit. urban. prædior. & L. cum pater, §. dulcissimis, ff. de legat. 2. L. si non sortem, §. si centum, ff. de condit. indebit.

(2) De venir à particion. Nam legnigius expediunt commissa negotia plures, & naturale vitium est negligi quod commune est, ut se nihil habere, qui non totum habeat arbitretur denique suam quoque partem corrumpi patitur, qui invidet alienæ, L. 2. C. quantum, & quib. 4. pari, lib. 10. unde divisio quæ procedit de fratrum concordia laudatur, L. fin. ff. famil. herisc.

L E X I.

Divisio est communium rerum partitio: & per eam evi-

L. L. del
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

nalmente (1) por herencia, o por otra razon. E viene ende grand pro, (2) quando es fecha derechamente. Ca se tiran por ella defacuados (3) muy grandes, que nacen entre los omes a las vegadas, por razon de las cosas que han de ser vno: e tienefe cada vno por pagado con su parte, quando la ha, e aliñala mejor, e aprouechafese mejor, e mas, della.

L E Y II.

Quien son aquellos que pueden demandar Particion, e a quien: e quales cosas pueden partir, e quales non, e en que manera.

L. L. del
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

Cada vno de los herederos (1) que ha derecho de heredar los bienes del finado, puede demandar a los otros que los partan entre si. E pueden ser partidos (2) estos bienes, segun manda el testador en su testamento, quando lo

Partida VI.

evitantur scandala: & quolibet contentatur parte sua prädiligens eam quam communem. Hoc dicit.

(1) *Comunalmente*. Nam ubi non est communio, non habet locum divisio, L. sed & si, & ibi Bartol. ff. de reb. eor.

(2) *Grand pro*. Ut in dist. L. 2. C. quantum, & quib. 4. pars, aliquando tamen expedit rem cum alio habere communem, L. hoc iudicio, §. si conveniat, in fin. ff. commun. divid. & adde etiam quod titulus divisionis præstat justam causam præscribendi, L. si ancillam, §. si per, ff. pro suo, gloss. fin. & ibi notat. Floria. in L. cum putarem, ff. famil. hercis. & gloss. & ibi not. Paul. in L. 1. C. communia utriusq. iudicii, Bart. in L. cum solus, ff. de usucapio. col. 2.

(3) *Defacuados*. Ut supr. in rubr. sic, & Ambr. in lib. de Abraham, cap. 3. dicit divide, ut potius maneat amicitia: indivisa domus duos non sustinet, & adde L. sancimus, §. si autem, non in auro, C. de dona.

L E X II.

Quilibet hæredum potest divisionem petere à cohærede hæreditatis defuncti: non tamen debent dividi malæ herbe seu potione, aut libri incantationum, sed comburantur, nec etiam malè acquisita in hæreditate inventa, sed dominis, aut eorum hæredibus restituantur, aut eis non inventis amore Dei dentur. Hoc dicit.

(1) *Herederos*. Quid si sit prodigus unus ex hæredibus, cui bonis interdictum sit? Vide text. singular. in leg. ex castrens. in princ. ff. de castren. pecun. quod iste neque provocari potest ad divisionem, quem text. dicit singularem Bald. in leg. jubemus nulli. C. de Sacrosanct. Eccles. minor etiam viginti quinque annis, seu ejus curator, poterit petere divisionem, ut probari videtur in leg. lucius, ff. famil. hercis. quod procedit indubiè, quando pupillo, vel adulto utile sit: nam alias licet provocari, ipsi provocari non possunt ad divisionem, ut in leg. inter omnes, C. de præd. minor. L. inter pupillos, ff. de auctor. tutor. tradit Bart. in dist. leg. 2. C. quando, & quib. 4. pars, & ibi latè Lucas de Penna, col. 3. & 4. Jacob. de Aret. Cyn. & Bald. in leg. 1. C. si advers. transact. Bald. in leg. 1. ff. de reb. eor. Bart. & Doct. in leg. si convenerit, ff. pro socio, gloss. & Bart. in dist. leg. jubemus nulli, & tradit etiam Joann. And. in addition. Spec. tit. de curat. in rubric. de furios. vers. idem est dicendum, quod de minore secundum Bald. in dist. leg. jubemus nulli, in princ. cum gaudeat privilegiis minorum, gloss. in leg. 2. C. de curat. furios. de Ecclesia etiam vide in dist. leg. jubemus nulli.

(2) *Partidos*. Concordat cum leg. 2. ff. eod.

(3) *En los titulos*. Supra de testam. qui est ead. partit.

fizo; o si murio sin manda, deuen partir la herencia del, segund dizen las leyes que fhablan en esta razon, en los Titulos (3) que son pueftos de fuso. Pero si en los bienes del testador fueren falladas algunas cosas malas, (4) así como ponçoñas, (5) o malas yervas, o dañofas melezinas, (6) o libros, o escrituras de encantaciones malas, (7) o otras cosas, de aquellas que son defendidas que non vfen los omes dellas, non las deuen partir entre si; ante dezimos, que las deuen quemar, y destruyr. (8) Otrofi, si fillaren en los bienes de la heredad algunas cosas que fueren mal ganadas; así como si aquel que las gano, fue ome que recibio, o tuuo en su poder, algunas rentas del Rey, e furto algo dellas; (9) o si furto, o robo, o forzo a otro ome alguna cosa, o lo gano de vsura, (10) non lo deuen partir entre si

Hh

los

titul. 1. & in titul. 13. ead. partit. ubi de successione ab intestat.

(4) *Cosas malas*. Concordat cum leg. cetera, §. mala medicamenta, ff. eod. unde neque veniet ista in petitione hæreditatis prout arg. ibi Bald.

(5) *Ponçoñas*. Antiquitus in civitate Maslensi venenum cicuta temperatum publicè custodiebatur, quod datur ei, qui aliquid commisset: propter quod mors esset illi spectanda, ut dicit Floria. referens Valerium Max. in dist. §. mala medicamenta.

(6) *Melezinas*. Secus si aliquo alio admixto possent ad medicinam prodesse, ut in leg. 17. tit. 5. partit. 5.

(7) *Encantaciones malas*. Hos vocat consultus in dist. §. mala medicamenta, libros improbatæ lectionis veluti artis magicæ, vel sortilegiorum, ut habetur 26. quæst. 2. per totum, ubi in cap. qui sine tradit. Archid. de arte, quæ dicitur notoria, per quam quidam scire capiunt, quæ est inefficax, & improbatæ, ut etiam tradit S. Thom. 2. 2. quæst. 96. ad 1. art.

(8) *Y destruyr*. Notatur hoc ad mandata confessorum, qui mandat contententibus, quod libros improbatæ lectionis comburant, facit L. damnator. C. de heredit.

(9) *Dellas*. Concordat cum dist. §. mala medicamenta, versic. sed & si quid ex pecular. & adde quod habetur in leg. 16. tit. 26. 2. part.

(10) *De vsura*. Nota bene, quia reprobatur hic opinio illorum, qui dicebant, quod cum in usuris transferatur dominium in usurarium, licet repeti possent per conditionem indebiti, vel per conductionem ex canone de usuris per totum, bona quæstæ ex usuris per defunctum veniunt dividenda inter hæredes, quam opinionem tenuit Jacob. de Aretin. & Ricar. & sequitur Bald. in leg. bona quæcumque, C. famil. hercis. & in dist. §. mala medicamenta, ubi & idem vult Floria. & etiam Alberic. contrariam tamen opinionem, imò quod usuræ non veniant in iudicio diversorio tenuit Odofred. in dist. §. mala medicamenta, dicens, quod si pater in extremis confiteretur, quod quidquid habet, quæsit ex usuris, unde mandat restitui, quibus est extortum, & si non apparent, mandat dari pauperibus, & filiis solam relinquat benedictionem, quod filii non habebunt inter se hoc iudicium, neque ista dividere possunt, & tenuit etiam Rosfred. in tit. famil. hercis. §. quantum est, & etiam Salic. in dist. leg. bona, qui ponderat ad hoc, dist. §. cum vult, quod injustè quæstæ non veniunt dividenda, & non potest dici quæsitum, quando dominium non fuit translatum, tenuit etiam Guido de suza, relatus ab Alber. & hanc opinionem sequitur Joann. de Anania in rubr. de usur. ad fin. & sequitur etiam Socin. consil. 127. col. pen. vol. 3. quæ opinio

los herederos ; ante dezimos , que deuen tornar , (11) e dar estas cosas atales , a aquellos cuyas fueren , o a los que lo fuyo ouieren de heredar. E si non supieren ciertamente , cuyas fueron estas cosas que fuessen así ganadas , entonces se deuen dar por Dios : (12) porque el anima de aquel que así las gano , no sea penada por ellas. (13)

L E Y III.

Quales ganancias es tenuto el vn hermano de partir con el otro.

Todas las cosas que el fijo ganare en mercaderia (1) con el auer de su padre,

nio approbatur hic : & tene menti , & adde iuxta istam materiam , quæ notat Bald. in leg. cum oportet , in princ. col. 1. versic. modo quarto , C. de bon. qua liber. & Alex. in leg. quod seruus , ff. de acquir. possess. & Paul. de Caltr. in leg. si hæres , ff. ad leg. falcid. in versic. item not. hic argumentum.

(11) Tornar. Non ergo erit melior conditio possidentis : sed compellendi sunt ad restitutionem , & confert , quod notat Bald. in leg. 1. in fin. C. pro socio. quod Episcopus poterit compellere socium illius , qui ex prauitate usuraria multa quæsiuit : & socio communicauit ad restitutionem usurarum , licet iste socius , qui compellitur , non exercuit usuras. Allegat. L. quod enim , ff. pro socio. & Martin. Silla. idem tenentem , & potest induci ista lex , quod si aliquis faciat maiorem de aliquo re , quam forte per violentiam comparauit , quod hæredes non teneantur eam tradere ei , cui est relicta tit. maioræ in contrarium tamen est text. & ibi notat Paul. de C. str. in leg. si à substituto , §. hæres , ff. de legat. 1. in fin. & ibi Paul. versic. in legato autem certa speciei , quid autem si testator facit maiorem de tali oppido cum omnibus , quæ ibi possidet , an venient etiam fundi , quos mala fide possidebat , vide Bald. quod non , C. de verbor. signif. in rubric. versic. quid ergo

(12) Por Dios. Adde quæ hibernentur in cap. cum tu de usur. & in cap. cum sit de iudicis , & an poterit ista distribui pauperibus , per executores testamenti , vel debeat adiri Episcopus , vide per Joan. Andr. in cap. fin. de testam. libr. 6. & quibus pauperibus sint danda , an illis , qui sunt in loco , ubi exercuit defunctus usuras , vel rapinas , vel pauperibus domiciliis defuncti , vide quod in hoc latè tradit Joan. de Ana. referens consil. 32. Fred. de Senis in dist. cap. cum tut. col. 4. & 5. & an super istis incertis teneat compositio facta? Paul. de Elea. 2. in elem. 2. de pen. & remis. tenet , quod non , & refert , & sequitur Joan. de Imol. dicens esse bene notandum contra componentes cum hæredibus usurariorum super usuris , & malè ablati : quia non videtur valere talis compositio , neque patrocinari quantum ad Deum , eis , quibus fit remissio , ut in regul. peccatum , de regul. jur. L. 6. & hanc opinionem sequitur Bald. in leg. post decisionem , C. de fur. quam sequitur Joann. Ana. in cap. cum sit , de iudicis , Cardin. tamen in dist. elem. 2. in §. nota. in terminis , quando quantitas est incerta , tenet , quod Episcopus potest transigere. Secus si sit certa , arg. cap. quanquam , in versic. ceterum , de usur. libr. 6. & tenet Angel. in disputat. sua , incipit hastensis miles , de quo vide etiam per Socin. in dist. consil. 127. quantum in presenti consultatione , col. 3. & 4. An autem Papa possit absolvere , & liberare à restitutione istorum incertorum , etsi non sit integrè : vide per Hosti. in cap. 2. de peniten. & remis. & per Cardin. & Joan. de Imol. in dist. elem. 2. & tradit etiam Socin. in dist. consil. col. 10. & vide Archiepiscopum Florentin. 2. part. tit. 2. cap. 6. in fin. & Siluestrum in summa , in part. restitut. 8. versic. 8. quaritur.

(13) Por ellas. Si enim defunctus penituit , & in vita restituit voluit , talia ablata , & iniusta , etsi alius in se hujus satisfactionem suscepit , non volabit defunctus ad Patriam Cælestem , nisi completa satisfactione , ut tradit S. Thom. in 4. distin. 15. quest. 1. art. 1. q. 3.

L E X III.

Diuidenda sunt inter cohæredes quæstia per filium

cum bonis patris , & confert filius arthas , donationem , & dotem profectitiam fratribus in diuisione paternæ hæreditatis , nisi testator ei donet in testamento , vel ne conferantur , exprimat , sed extraneo hæredi non confert filius cohæres supra dicta. Hoc dicit.

(1) Mercaderia. Habet hic expressum , quæ omne id quod lucratur filius familias cum pecunia patri , dicitur peculium profectitium , & totum quæritur patri , & post mortem patris venit conferendum fratribus , & idem habetur in L. 7. tit. 4. De las lauores , e particiones , lib. 3. foro. LL. & idem voluit gloss. in L. cum oportet , in princ. de bon. qua liber. & tenet Spec. tit. de iudic. §. sequitur , versic. quod si alter filiorum , & sic videtur prout , & glossator legum Tauri Didacus à Castello dicit in L. 29. in 1. gloss. per istam L. corrigi illam communem Doctorum opin. qui in hoc concludebant , quod quatenus lucrum est attribuendum pecunie dicatur profectitium : & quæratu patri , quatenus verò industria , & laboribus filii aduentitium , & quæratu filio quoad proprietatem , & non conferatur fratribus post mortem patris , quod fuit opin. Jaco. Butri. in dist. leg. cum oportet , & sequitur Bart. & communiter Doct. ibi & tenet Bar. & Bal. in aut. ex testamento , ubi Bal. col. 4. C. de colla. & quia hæc materia diffusè scribitur , reperio quod Soci. consil. 92. 1. vol. incipit circum primum hujus consultationis articulum , col. antep. & pe. & si latè tangit istum articulum , & distinguit quinque casus. Primus , quando pater non vult per se negotiari , tantum vult negotiari per personam filii , & ponit filium , ut exerceat mercantias suo nomine : & hoc casu , dicatur totum lucrum profectitium : quia filius agit , ut gestor negotiationis paternæ , & tenetur pater institoria , vel exercitoria , ut instit. quod cum eod. per totum , & facit ad hoc L. procurator. ex re. ff. de procur. cui tu adde quod in hoc not. Bald. in L. certum , col. 1. versic. quæro hic , C. fami. hercis. ubi dicit , quod peculium recipit incrementum , & totum incrementum dicitur esse peculium ejusdem generis , L. peculium nascitur , ff. de pecul. & si tu dicis lucrum operæ est aduentitium concedo , dicit Bald. quantum filius operatur sibi , sed hic videtur operari ipsi patri , cum ejus opera accedat peculio , quod est in dominio patris , argum. L. sicut , ff. de oper. liberto. & confirmatur (dicit ipse) ponendo casum è contra , videlicet quod sit damnus , & non lucrum nunquid hoc damnus attribues operæ , & imprudentiæ filii , ut pro aliqua parte refectat fratribus? Certè non , imò si fratres volunt peculium conferant ad debitum , & ad damnus , ut in dist. leg. certum , & sic in isto casu plane procedat ista L. partit. & vide ad istum primum casum Socin. consil. 162. vol. 2. ubi notabiliter loquitur. Secundus casus est , secundum Socinum , quando pater non vult negotiari , sed dat pecuniam filio , ut se exerceat , sed ut sibi magis credatur permittit , quod negotietur nomine patris , & isto casu dicit concludendum esse , lucrum esse diuidendum , secundum theoreticam Bar. & Bal. & aliorum quæ est communis , de qua supra cum pater noluit negotiari , & sibi totum quætere. Tertius casus quando pater concedit pecuniam filio in peculium profectitium , ut de ea ad libitum disponat , & patitur filium negotiari , non tamen expressè consentit , & tenetur tunc pater ex contractu filii , actione tributoria , non in solidum , sed usque ad vires peculii , & concurrat ipse cum aliis

cre-

L. 3. dre, (2) seyendo en su poder, todas las deue aduzir
 tit. 8. a particion con los otros bienes que fueron de su
 lib. 5. padre, e partirlas con los otros hermanos. Otro-
 Recop. si dezimos, que la dote, (3) o el arra, (4) o
 Partida VI.

la donacion, (5) que el padre diere en casa-
 miento a alguno de sus hijos, se deue contar
 (6) en la parte de aquel a quien fue dada; fue-
 ras ende, si el padre dixesse señaladamente, quan-
 do
 Hh 2

creditoribus, non autem potest deducere, quod sibi de-
 betur, ut ff. de tributo. per totum, & hoc etiam casu
 potest procedere, secundum cum dicta doctrina com-
 munitis. Quartus casus est, quando pater concedit pecu-
 niam filio, qui negotiatur patre ignorante, & tunc pa-
 ter tenetur de peculio, & deducitur quod patri debe-
 tur prout habetur in *inst. quid cum eod.* & hoc etiam
 casu procedat communis opinio jam dicta. Quintus ca-
 sus est, quando pater non dat pecuniam filio, sed ipse
 met accipit clandestinam, & negotiatur proprio nomine,
 & iste casus est disputabilis secundum eum: sed tandem
 concludit adhuc in eo habere locum dictam communem
 opinionem, tu cogita super his cum L. ista partit. ita
 generaliter, & indistincte loquatur: sed forte attenda-
 tur aequitate restringenda sit ad dictos casus, juxta doctri-
 nam Doctorum, maxime cum etiam id quod ex labori-
 bus suis filius lucratur, jure etiam isto partitum di-
 catur adventitium, ut in L. 5. tit. 17. part. 4. ubi etiam
 vide quae in ista q. dixi. Quid autem si post mortem
 patris unus ex fratribus exerceat mercantiam, an com-
 municabit lucrum cum fratribus? Vide Bal. in L. si
 patruus, col. 2. C. communis utriusq. judic. & Decium
 consil. 255.

(2) De supradre. An hoc in dubio praesumatur, quod
 de bonis patris processerit? Vide per Joann. de Plat. in
 L. defensionis facultas, in fin. C. de jur. fidei. lib. 10. quae
 alleg. Gloss. decidentem in L. cum oportet, in princ. C.
 de bon. qua. liber. & tradit Alex. consil. 31. viso testa-
 mento. 4. vol. quod recurrendum sit in hoc ad conjectu-
 ras, & in dubio debet praesumi de bonis patris acqui-
 situm.

(3) La dote. Adde L. 1. & per totum ff. de collat.
 dot. & L. filia dotem, C. de colla. & dist. leg. 29. in
 ordi. Tauri.

(4) O el arra. De donatione propter nuptias dicit L.
 1. tit. 11. part. 4. adde L. ut liberis, C. de colla. &
 dist. L. 29.

(5) Donacion. De donatione ob causam intellige Gloss.
 Doct. communiter in *authent. ex testa. C. de collat.* &
 quia de donatione simpliciter dicitur infra leg. proxima,
 pater etiam hic cum subdit, que el padre diere en casa-
 miento.

(6) Contar. Fit enim collatio dotis tanto minus acci-
 piendo, ut in L. dotis, C. de colla. & sic etiam colla-
 tio re ipsa dotem conferendo, ut in L. filia licet, C.
 eod. & aliquando etiam communicando actionem, licet
 inanem forte, ut in *authent. quod locum, C. eod. & in*
L. 1. §. cum dos, ff. de collat. dot. & aliquando etiam
 liberando cohæredes à dote promissa, ut in L. 2. C. eod.
 Bart. in L. 1. §. filiam, ff. de collat. dot. & in L. pater
 filium in fin. eod. tit. & quando dos est à filia recupera-
 ta, fit collatio re ipsa ponendo dotem in communi, se-
 cundum Bald. in *dist. leg. dotis quidem*, & vide L. fi-
 lius, §. ea filia, ff. de colla. dot. ubi quid si fiat mora
 in collatione dotis, & ibi Bart. & Socin. consil. 64. vi-
 so punto, 1. vol. & de expensis factis in dote, qualiter
 deducantur, vide L. 1. §. cum dos, & ibi Bart. ff. eod.
 de colla. dot. Socin. in *dist. consil. versic. sexta conclusio*,
 & si fundus dotalis detractis impensis est pretiosior,
 quam fuerit tempore dationis in dotem, & hoc est cau-
 satum ex sola temporum mutatione debet conferri in ea
 extinctione, quae reperitur tempore collationis, se-
 cundum Paul. de Cast. in L. illud, C. de colla. per illum
 text. & si effectus fuisset vilior sine culpa filiae similiter
 ea extinctione debet conferri, qua fuisset repertus tem-
 pore mortis, cum de collatione agit ut in *dist. leg. illud*,
 & tradit etiam Socin. in *dist. consil. versic. septima con-*

clusio si tamen ultra expensas factas est effectus pretio-
 sior propter plantationem, & non propter mutationem
 temporum, illud plus in quo est pretiosior, quam tem-
 pore quo habuit tanquam adventitium, non conferretur
 secundum Paulum, & Doctorem. ubi supra, & Socin. in
dist. consil. versic. 8. conclus.

Et quid si dos perit, sine culpa filiae: quia vit
 factus est inops, forte quia fuit in mari, vel res dota-
 lis chasmate, vel alluvione perit: Bald. *Novel. in trañ.*
de dote chart. 9. colum. 2. dicit, quod tunc non impu-
 tabitur, in legitimam post mortem patris: cum etiam
 tunc pater teneatur redotare, si posset, ut in *authent.*
sed quamvis, C. de rei uxor. actio. & ita dicit se consu-
 luisse, & an dos duam Avus paternus dedit nepti vi-
 vente filio patre ejus, mortuo patre imputetur in legiti-
 mam, quam debeat habere in bonis patris? Est questio
 late discussa per Angel. & Alexand. in L. in quartam,
 ff. ad legem Falcid. & resolutio videtur esse, quod, aut
 constat avum dedisse contemplationis neptis, & non
 contemplatione filii tunc non imputabitur in talem legiti-
 mam: si verò dedit contemplatione filii, vel dubi-
 tatur & tunc, debet sibi imputari in legitimam debi-
 tam in bonis patris, quasi à patre suo dotata sit, L.
 sed & si plures, §. in arrogato. ff. de vulg. & pupil.
 quod tamen hodie in regno non procederet: cum per
 matrimonium liberetur filius à patris potestate, per LL.
 Regni, & sic onus dotandi neptem quo pater de jure
 antiquo tenebatur propter filium, L. dedit dotem, &
 ibi Bar. ff. de colla. bono. L. 8. tit. 11. 4. part. cesset
 in isto casu, non potest dici, quod dos quae obvenit
 nepti ab avo dicatur profectitia, respectu patris, ut sic
 imputetur per ea quae not. gloss. in L. qui in aliena,
 §. interdum in versic. faciet hæredem, ff. de acquir. hæ-
 redi. Bart. in L. questum, in princ. ff. de legat. 1. vi-
 de per Alex. in *dist. leg. in quartam*, 14. & 15. col.
 & in *consil. 31. viso testamento*, 4. vol.

Quid autem si filia vivo patre decessit relictis fi-
 liis, an dos data filiae computetur filiis ejus in legitimam?
 Bart. in *dist. leg. in quartam*, col. pen. ff. ad legem Fal-
 cidiam, dicit quod imputetur, & conferatur per L.
 illam, C. de collat. & L. quoniam Novella, C. de ineffi-
 cios. testament. & per alia quae ibi videbis, ex cujus
 fundamentis potest colligi, quod hodie de jure regni,
 cum filia liberetur à patris potestate per matrimonium,
 & sic dos data filiae exivit à patrimonio patris, & in
 ea habet filios hæredes, non computabitur filiis in legiti-
 mam in bonis avi, & ita consuluit Paul. de Cast.
 in casu ubi erat simile statutum, consil. incipit visis, &
 ponderatis omnibus, & refert, & sequitur Decius in L.
 illam, colum. fin. C. de collatio. videtur tamen in hoc
 contrarium esse tenendum, etiam de jure regni, per
dist. leg. 29. in ordin. Tauri, ibi cum dicit, *ellos, e jus*
herederos: & sic etiam hodie de jure regni talis dos im-
 putabitur nepotibus, & tenebuntur conferre eam per
dist. leg. 29. & vide in materia not. consil. Alexan. 4.
 vol. consil. 23. incipit visis dubiis, & an istud jus con-
 ferendi transmittatur ad hæredes? Vide text. & Bar. in
 L. 1. §. ibidem, ff. de colla. bono.

Sed quid si pater dedit filiae magnam dotem, &
 postea in testamento, illam instituit in una uncia, &
 alium filium, vel filios in residuo, utrum si filia vo-
 luerit habere illam unciam ex testamento, cogatur con-
 ferre dotem quam habuit? Raphael. Fulgo. ponit istam
 questionem in L. si emancipati, col. pen. C. de collat. &
 concludit, quod si apparet patrem instituisse filiam in
 minima parte, eo quod prius magnam dotem habuisset
 tali casu collatio cessabit: quia apparet de voluntate
 te-

L. 8.
tit. 1.
lib. 5.
Recop.
L. 10.
tit. 5.
lib. 5.
Recop.

do gela daua, o en su testamento, que non queria (7) que gela constasen en su parte. E esto ha logar, quando los hermanos tan solamente heredan los bienes de su padre, o de su madre. (8) Mas si otro extraño fuesse establecido con ellos por heredero, entonces las ganancias sobredichas, o las donaciones, o dotes, que fuesen dadas a los hermanos, non las deuen meter en particion con los extraños, (9) nin las deuen contar en su parte con ellos.

Como las donaciones que el padre haze en su vida a algund su fijo, si deuen ser contadas en su parte, o non.

EN su vida faziendo donacion el padre a su fijo que estuiesse en su poder, (1) si despues non la reuocare (2) fasta su muerte, este fijo aura la donacion que desta guisa le fiere fecha, libre, e quita: e non gela pueden contar en su parte (3) los otros hermanos en la parti-

L. 3.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

testatoris, argum. L. ex parte, §. intestato, ff. famul. hercif. si verò non appareat de voluntate testatoris collatio non cessabit, licet partes sint inæquales: habet tamen filia expeditum remedium, quòd abstineat, scilicet à bonis patris, & non cogetur dotem conferre, L. pen. & fin. ff. de collat. dot. & facit ad hoc L. 2. §. si tres, ff. eodem, ibi neque indignari eos: si plus conferant, & minus accipiant: quia in potestate eorum fuit bonorum possessionem amittere, adde etiam dist. leg. 29. in ordin. Tauri, ibi: pero si se quisieren apartar de la herencia, &c.

Quid tamen, si filia esset meliorata in tertio, & quinto bonorum, & velit prælegatum, & nolit succedere tit. universali, ut hæres, an tunc teneatur dotem conferre? Et videtur quòd non cum tunc non sit locus collationi, ut tradit Jason in L. si emancipati, colum. 12. C. de collat. quòd tamen intellige, nisi melioramentum cum datis in dotem esset inofficiosum: nam tunc rescinderetur à melioramento, quòd esset inofficiosum, juxta nota. in L. 1. C. de inoffic. donatio. & in dist. leg. 29. qui enim non vult succedere universali non tenetur conferre nisi ad legitimam, vide per Bald. in L. si emancipati, in fin. C. de collat. & vide L. cum responso, C. de legat.

Sed an conferatur id quòd venit ad filium, jure primogenituræ, seu majoriæ? Bald. dicit, quòd non in autent. ex testamento, col. fin. versic. cap. 1. C. de colla. quòd plane procedit in his quæ veniunt jure antiquæ majoriæ, si verò majoria esset nova, videretur quòd si velit esse hæres, quòd debeat conferre, vide quæ not. Bart. & Alexand. in L. si patroni, in princ. ff. ad Trebell. & audio fuisse pronuntiatum in Cancellaria Granatensi, quòd bona relicta tit. majoriæ imputarentur in legitimam: & sic sequitur, quòd si imputantur, & conferantur, per reg. L. illud, C. de colla. Conferretur ergo pretium rerum majoriæ novæ, facit L. omnimodo, §. imputari, C. de inoffic. testament. ubi pecunia data pro militia, conferretur: & idem notatur ibi: de feudo empto à patre, vide Antonium in cap. 1. §. præterea ducatur, de prohib. seu. aliena. per Frede. & Marti. Laud. in tractat. de majoratu, cogitabis super hoc.

(7) Non querria. Concordat. cum authent. ex testamento, C. de colla. & intellige nisi in id quòd excedat tertium, & quintum, & partem legitimæ: nam quòd excederet teneatur conferre, ut in authent. unde si parent, C. de inoffic. testa. & in L. 29. in ordin. Tauri, & not. Bald. in L. si emancipati, in fin. C. de colla. & infra eodem L. proxima, in fin.

(8) De su padre, o de su madre. Adverte, quòd collatio non habet locum nisi inter descendentes succedentes ascendentes, & non inter alios unde inter ascendentes neque inter transversales, neque inter extraneos non habet locum, secundum Bart. & Pajul. & Alex. & Doct. in L. si emancipati, C. de colla. ubi vide latè per Jason. col. 5. cum sequentibus.

(9) Can los extraños. Adde L. fin. vers. si autem, C. communia utriusque judicii.

L E X IIII.

Donationem inter vivos à patre filio factam, &

non revocata non conferit ipse filius, nisi & ipse ceteris fratribus donata velit sibi conferri: si tamen donatio est immensa revocatur usque ad legitimam ceteris perfolvendis. Hoc dicit.

(1) En su poder. Innuit ergo ista lex contrarium esse in donatione simplici quæ fieret filio emancipato: illa enim veniet conferenda cum fratribus, ut in L. ut liberis, §. fin. C. de collat. Bart. in L. 1. §. neque castrense, col. pen. ff. de collat. bonor. & in authent. ex testamento, C. de collat. & tradit Alex. in dist. leg. ut liberis, ubi dicit, quòd ita communiter tenetur, & ita videtur tenendum, licet Decius in L. illud, C. de colla. tenere velit contra istam communem opinionem per text. in dist. leg. illud, & procedit sive tractetur de conferendo donationem aliis filiis, qui sunt in potestate, sive aliis filiis emancipatis, nam etiam emancipati inter se conferunt donationem simplicem, ut tenet Bart. in L. si emancipati, in 2. quest. princip. C. eod. ubi Alex. col. pen. dicit, quòd ista opinio magis communiter approbatur quòd consulendo limitat Decius conf. 59. licet in casu proposito, col. pen. vers. 5. quia saltem, quando ex hoc non resultaret inæqualitas inter filios emancipatos: sed in omnibus esset æqualitas: nam si resultaret ex collatione inæqualitas: tunc non deberet fieri collatio inter emancipatos, quòd dicit esse de mente omnium Doctorum considerata dicta ratione Bart. vide ibi per eum: si verò donatio simplex fieret à matre, illa, non venit realiter conferenda à dist. leg. illud, & rationem differentiæ inter matrem, & patrem donante filio emancipato ponit Bart. in dist. §. neque castrense, col. pen. non tamen donatio facta à patre filio emancipato imputabitur in legitimam, nisi à patre sit dictum, ut in L. si quando, §. & generaliter, C. de inoffic. testa. & tenet Bart. in dist. §. neque castrense, col. pen. hodie tamen per L. 26. in ordin. Tauri, filius sive suus, sive emancipatus, videtur melioratus in donatione simplici.

(2) Non la reuocare. Ex hoc apparet, quòd loquitur de donatione simplici quæ statim non valet, sed morte confirmatur: unde donatio, quæ statim valeret inter patrem, & filium in paternitate prout est in aliquibus casibus specialibus, de quibus notatur in L. 2. C. de inoffic. donat. & alia talis donatio simplex veniet conferenda, prout tradit Alex. in dist. authent. ex testamento, col. 2. versic. ex quo inferitur; & Socin. consil. 91. colum. 4. & 5. vol. 1. Cujus contrarium nititur fundare Decius in dist. leg. illud, & si esset donatio remuneratoria, quæ haberet quoad collationem, sicut adventitium, non conferretur, secundum Bald. in dist. authent. ex testamento, col. 2. ubi etiam, & Alexand.

(3) Contar en su parte. Contrarium videtur disponi L. 3. tit. 4. part. 3. sed sic ut ibi dixi. Et adverte, quòd ex isto verbo videtur destrui opinio Azo. qui voluit, quòd quando donatio facta filio in potestate non tenuit ab initio: sed morte confirmatur, imputetur in legitimam debitam filio per text. in L. filium quem habentem, secundum lectu. Azo. C. famul. hercif. & tenet Bart. in L. in quartam, colum. pen. ff. ad legem Falcid. & dicit probari in L. etiam, versic. sed, & si non mortis, ff. de bono. liber. & cum Bart. tenent communiter Doctores, ut tradit Alexand. & Jason. in L. illud, C.

de

ticion ; fueras ende , si el padre ouiesse dado en casamiento a los otros hermanos alguna cosa , segund dize en la ley ante desta. Ca , si este hijo atal quiesse contar a los otros hermanos en sus partes , las donaciones que el padre les fiziera en razon de casamiento ; estonce dezimos , que sea otrofi contada en su parte , la donacion que el padre fizio a el en su vida. E esto es , porque se guarde igualdad (4) entre ellos. Pero si el padre fiziesse tan grand donacion al vno de sus hijos , que los otros sus hermanos non pudiesse auer la su parte legitima , en lo al que fincasse ; dezimos , que estonce deuen menguar tanto (5) de la donacion , falta que puedan ser entregados los hermanos de la su parte legitima que deuen auer.

L E Y V.

De quales ganancias non es tenuto el vn hermano de dar parte al otro.

Non es tenuto el hermano , de aduzir a particion con sus hermanos las ganancias , que fiziere por si , que son llamadas , castrense , vel quasi (1) castrense peculium , nin las que son llamadas , aduentitias : (2) segund dize en el Titulo (3) que fabla del poder que han los padres sobre los hijos. Ca , las ganancias que fizieren en alguna destas maneras sobredichas , quier sean en poder de su padre , o non , (4) fuyas se deuen ser , libres , e quitas , de aquel que las fiziere : e los hermanos non han derecho ninguno en ellas. E otrofi dezimos , que los libros , (5) e las def-

Ley 3.
tit. 18.
lib. 5.
Recop.

de collationibus , ubi Jason. col. fin. & approbari videtur hic opinio Angel. in d. leg. illud , quæ etiam fuit Jacob. Butric. in L. illam , C. eod. quam etiam tenet Paul. de Cast. in di. L. in quartam , col. 2. & Decius in di. leg. illud , col. pen. eod. quod iura simpliciter dicunt , quod donatio inter vivos non imputatur in legitimam : nisi exprimat , L. si quando , §. generaliter , C. de inofficioso testamento , L. si non mortis , in princ. ff. de inoffic. testam. tene ergo menti istam L. partitaram , & vide quæ dixi in di. leg. 3.

(4) *Eguatidad.* Sumpta est ex di. leg. illud , §. ad hæc , C. de collatio. & tunc insurgit inæqualitas , quando unus filius habet donationem simplicem : alter ob causam , insurgeret enim iniquitas , si ille donatarius ob causam conferret , & donatarius simplex non , ubi ergo unus filius habet donationem simplicem : alter nihil , non insurgit inæqualitas , neque collatio locum habet : eodem modo si unus habet donationem simplicem , & ob causam , & alter ob causam tantum : tunc ille qui habet duplicem donationem , conferret donationem ob causam , & non simplicem : quia tunc inæqualitas non surgit , ita Angel. & in di. leg. illud , qui etiam ibi in fin. dubitat : quid si donatarius simplex non vult conferre neque petit , ut sibi conferatur , an compellatur adhuc ad conferendum ? Et concludit , quod sic , per illam leg. quod intellige quando vult succedere : si tamen nolit succedere , non cogetur secundum Paul. de Cast. & Decium ibi , & fecit L. 29. in ordina. Tauri , & an sit alius casus , in quo donatio simplex conferatur , vide , per Bar. & Pau. de Cast. & Jason. in L. passum , quod dotali , C. de collat.

(5) *Menguar tanto.* Adde aurent. unde si parens , C. de inofficioso testa. & dixi supra leg. proxima , in gloss. antepen.

L E Y V.

Frater non conferat fratribus castrense , vel quasi castrense , neque adventitium peculium : neque libros causa studii à patre donatos : neque expensis in studio factas : neque quod militiæ causa expensum fuit à patre cum eo , concernunt enim hæc non tantum utilitatem privatam , sed & publicam quæ versatur in militibus , & studentibus. Hoc dicitur.

(1) *Castrense , vel quasi.* Adde L. 1. §. neque castrense , ff. de colla. bono. & C. filia licet , C. de colla. & L. cum duobus , §. idem Papinianus , ff. pro soc. unde , & Clerici , qui veniunt ad successionem cum aliis fratribus , non conferunt suum peculium , quod in Clericali degentes acquirunt , L. sacrosancta , & ibi Bald. C. de Episc. & Cleric.

(2) *Aduentitias.* Concord. cum L. fin. C. de collatio. & limita , & intellige , ut per Jason. ibi quando tractatur de successione patris , quod & satis probatur hic.

(3) *En el titulo.* Supra 4. partit. tit. 17. LL. 5. 6. & 7.

(4) *O non.* Vides hic clare decisum , quod neque emancipatus conferat adventitia , unde cessat dubium quod tradit Decius in di. L. fin. ubi etiam Jason. dicebat quod posset disputando teneri illa opinio Jacob. de Ravel. in L. si emancipati , C. eod. quod dispositio di. leg. fin. non procederet in filiis emancipatis , approbatur ergo hic contraria opin. quæ erat communis , & adde Azo. C. de colla. in summa , in fin. dum tenet sublatam jam in hac materia , collationum differentiam inter suos , emancipatos : de qua vide per Bar. & Doctor. in L. si emancipati , C. eod. & limita nisi respectu donationis simplicis , ut dixi leg. proxima , in gloss. 1.

(5) *Los libros.* Adde L. quæ pater , ff. familia heredit. & L. 3. tit. 4. supra 5. part. Gloss. & ibi Bart. & Bal. in L. filia cuius , C. famil. heredit. Bart. in L. 1. §. neque castrense , ff. de colla. bono. Cujus distinctio quoad libros , de quibus , hic magis communiter approbatur prout attestatur Alexand. in L. si donatione , C. de colla. & pondera verbum hujus , leg. cum dicit dicitur , ex quo comprobatur prima conclusio Bart. in di. §. neque castrense , quod si libri sunt empti à patre nomine filii : sed non traditi , non videtur donatio , & sic filios non haberet libros illos præcipuos. Item , & si pater non dedisset libros ipsos , sed pecuniam ad eos emendos , quod idem erit , ut tales libri , sic ex illa pecunia empti , non conferantur , non enim videtur minor præsumptio donationis , quando datur filio pecunia , ut ipse suo nomine emat , quam si à patre nomine filii emptio facta sit , & traditio : & ita consuluit Cuma. consil. 40. Cornueus consil. 225. col. 2. vol. 1. Decius in di. leg. si donatione , col. fin. licet Anton. de Bur. aliud voluerit consil. 39. Item pondera in hoc de liberis istam leg. partitaram , cum dicit , para aprender , & di. leg. 3. cum dicit , en que aprendiessen , ex quibus colligitur quod filius solum debet habere præcipuos libros datos ad addiscendum in studio : Non verò libros ad hoc non necessarios , unde si ultra libros ad hoc necessarios pater daret alios libros , illi essent conferendi : in datis verò ad addiscendum , sive ad hoc fuissent empti , & traditi , sive pater eos alias habens dedit filio , statim valet donatio , etiam si filius sit in potestate : neque pater posset revocare , ut colligitur ex d. L. 3. in fin. quidquid alias in hoc velint Bar. & Paul. de Cast. in di. leg. filia cuius , & Bal. in di. leg. si donatione , in fin. & si quod approbatur per istas LL. opinio Olofæ. & aliorum , qui tenuerunt quod libri dati filio scholari , sint ipsius præcipui , quasi sint in quasi castrensi peculio , de aliis verò libris non necessariis ad addiscendum , licet forte necessarii , vel utiles ad munus advocandi , vel iudicandi , non tenebit donatio inter patrem , & filium in potestate : nisi morte confirmetur : nisi pater dedisset eos filio jam Doctori , quia tunc transfret donatio in peculium quasi castrense , & idem si postea efficeretur doctor

despensas (6) que el padre diessse a alguno de sus hijos, para aprender alguna sciencia en Escuelas, non gelas pueden contar los otros hermanos en su parte en la particion. Esto mismo dezimos, que las despensas que el padre fiziere, faziendo armar Cauallero (7) a alguno de sus hijos, dandole armas, e cauallo, e las otras cosas (8) que fueren menester, por razon de Caualleria, que non le deuen ser contadas en su parte. E esto es, porque los Caualleros quando toman armas, e los otros que aprenden las sciencias, (9) non fazen esto tan solamente por pro de sí mesmos; mas aun, por pro comunal de la gente, e de la tierra en que biuen.

L E Y VI.

Como, la dote, o el arra, que rescibe el padre por su hijo, o por su hija, non deue venir a particion entre los otros hermanos.

DOte, o arra seyendo dada de otri al padre,

(1) por razon de casamiento de su hijo, o de su hija, (2) aquello que le fuesse dado en esta manera, en saluo finca al hijo, o a la hija, por quien fue dada: e non le pueden demandar parte della los otros hermanos, nin la deuen auer. E esto es, por el cargo que le finca de mantener el casamiento con aquella dote. E por tales bienes non es tenuto de partir el vn hermano con los otros. Mas si el padre diessse dote con su hija, e por su hijo, o fiziesse donacion, o arras, a su muger; estonce deue ser guardado lo que diximos de sufo, en la ley que comienza, Todas las cosas. Otrósi dezimos, que si el hijo fiziere algunas debdas en vida del padre, por su mandado (3) o que le tornaron en pro del, que tales debdas como éstas deuen ser pagadas communalmente de los bienes de la heredad del padre. E aun dezimos, que si alguno de los here-

L. 3.
tit. 8.
lib. 5.
Recop.

dor vivo padre, secundum Bart. & Paul. ubi supra, & Decium in *dist. leg. si donacione, colum. fin.* ubi post aliquos alios hoc limitat, nisi resultaret magna iniquitas inter fratres, quod quando sit iudicis arbitrio committitur, & facit etiam ad hoc quod not. Angel. in *L. filia licet, ad finem, C. de collatio.* ubi dicit quod quando esset aliqua presumptio, quod pater non habuerit animum donandi, veluti si ejus patrimonium non erat ita amplum, & habeat plures filios, & liberi erant multi, & magni valoris, non est verisimile patrem voluisse de pauperare alios, quibus opes magis necessariae sunt, quam studentibus: & sic tali casu libri essent conferendi, & nota quod his casibus, in quibus filius teneretur libros conferre, satis est si pro libris conferat estimationem librorum, secundum Baldum in *L. Macedoniani, C. ad Macedonia.* per gloss. in *L. nepos proculo, ff. de verb. signifi.* tradit etiam Decius in *dist. leg. si donacione, in fin.* & voluit etiam Paul. in *dist. leg. filia cuius.*

(6) *El las despensas.* Adde *d. L. 3. tit. 4. 5. partit.* & Bar. in *dist. leg. 1. §. neque castrense, col. 4. versic. quare hic loquitur,* ubi notabiliter dicit, quod si apud patrem esset pecunia castrensis, vel quasi castrensis peculii, vel adventicia, ut bona materna existentia in pecunia, tunc in dubio de tali pecunia videretur datum, arg. *L. nepotius, ff. de negot. gest.* subdit Bart. & aliam rationem dicens praeterea pater est legitimus administrator adventitiorum, ideo in dubio praesumitur facere administratorio nomine, *L. cum post, §. 1. ff. de administr. tut.* & ista ratio Bart. videtur concludere, etiam si filius non haberet pecuniam in bonis maternis, & facit ad hoc, quod notat idem Bar. in *leg. sicibus, ff. de pecul. leg.* subdit Bart. non obstante, *L. fin. C. de dotis promission.* quia illud in dote, & donacione propter nuptias ad quod onus pater tenetur, & cogitur, *L. qui liberos, ff. de ritu nuptiar.* sed ad expensas studii pater cogi non potest. Et ideo in dubio praesumendum est expendere de bonis filii, allegat text. quem dicit ad hoc videri expressum in *leg. fin. ff. de petit. hered.* Adverte tamen, quod istud quod pater non tenetur, neque cogi possit ad expensas studii pro filio, limitari debet praeterquam in studiis necessariis, sine quibus homo, secundum consuetudinem, & conditionem suae personae vivere non potest, ut quod addit grammaticeam, & similia: ad hoc enim tenetur pater, velut ad impensam necessariam: secus autem in studiis in quibus homines dicuntur militare, & sine quibus quis potest honeste vivere, secundum conditionem suae personae, quo casu procedit primum dictum, ita declarat Bart. in *leg. de bonis, §. non solum, ff. de carboni. edit.* vide etiam per Lucam de Penna in *leg. 1. C. qui atate, lib. 10.* Item nota, quod si filius male consumat,

quod sibi datur in studio, vel pro libris, quod illa pecunia computabitur sibi in legitimam, secundum Bal. in *authent. quod locum, col. 1. versic. ultimo nota. C. de collat.* & tradit etiam Joann. de Plat. in *leg. licet, C. de decurio. lib. 1.* & Angel. in *leg. filia licet, C. de collat. de eo. qui miser. & ignorans in patriam redit,* & adde Bald. in *leg. si filius familias, C. famil. hercis.* quod quando filius non studet: cum tunc libri non sint ejus arma, tunc iudicatur, ut simplex peculium. Et de obligationibus, quas filius fecit in studio, an teneantur solvere fratres? Vide per Bald. in *dist. §. imputari, & in leg. filia cuius, col. 4. C. famil. hercis.* ubi post Bar. concludit, quod si factum est in vita patris tale debitum occasione studii: & est licitum, & honestum, quod fratres tenentur solvere de communi per jura ibi allegata, & ibi vide, an filius possit perficere studium mortuo patre communibus expensis? Et per Bart. in *dist. §. nec castrense, col. fin.* & adde Bart. in *leg. Lucius, §. idem, respondit, ff. ad municip.* & Joann. de Plat. in *leg. unica, C. de peric. success. parent. lib. 10.* & Alber. in *leg. si filia, §. neratius, ff. famil. hercis.*

(7) *Armar cauallero.* Adde *L. 1. §. neque castrense, ff. de collat. bonor. & L. si filius familias, C. famil. hercis.*

(8) *Las otras cosas.* Vide in *dist. leg. si filius, & ff. de castren. pecul. per totum.*

(9) *Que aprenden las sciencias.* Nota hic, cum equiparat scholarem addiscentem militi armatae militiae, & facit pro dicto Odofred. quod supra retuli in *gloss. super parte libros,* & nota hic, quod interest Reipublicae, quod Civitas sapientibus hominibus repleatur, vide in *proximo institut. in fin. & L. advocat. C. de advocat. diverso. judicio, & L. laudabile, & L. 1. C. de stud. libera. Urbis Romae, lib. 11.*

L E X VI.

Non tenetur filius dotem, aut dotacionem propter nuptias in ejus matrimonio patri per extraneum datam conferre: & antea deducantur de communi debita filii in patris utilitate contracta, & etiam expensae causa praediorum, aut fructuum factae: sunt inter frater communiter dividendae. Hoc dicit.

(1) *Al padre.* Et si habeat filium in potestate.

(2) *O de su hija.* Concordat cum *leg. si filia, supra, §. hoc amplius, & cum leg. si maritus, in fin. & L. fundus, qui in princ. ff. famil. hercis.* & adde quod not. Specul. *tit. de judic. §. sequitur, vers. quid si communione manente, & L. uxor, C. famil. hercis.* & Bald. *novell. in tractat. de dote, fol. 35. col. 4. in 30. & 31. privileg.*

(3) *Por su mandado.* Concordat cum *leg. si filia, §. si filius familias, ff. famil. hercis.* & cum dictis Azor. *C. eo. in summa, col. 4. versic. item debita.*

deros rescibieffe (4) los frutos de la heredad, que tenuto es de los aduz, a particion entre los otros herederos. E si algunas despenfas (5) fizo a pro de la heredad, o en coger los frutos, deve ser entregado dellos; e lo al que finca deuen partir entre si, como dicho auemos.

L E Y VII.

Quales de los herederos deuen tener los preuillejos, e las cartas de la herencia, quando el testador non lo ouieffe mandado.

Preuillejos, o cartas seyendo falladas en los bienes del finado; si los herederos fueren muchos, aquel las deve tomar en fiedad, que mayor parte (1) ouiere en la herencia. E otro si deve dar traslado dellas a los otros herederos: e mostrarles el original dellas, quando menef-

ter les fuere. E si los herederos fueren eguales en las partes de la herencia, aquel las deve tomar en fiedad, que fuere mas honrrado, (2) e mas anciano, (3) e dene mejor fama. Pero si muger fuere entre ellos, maguer sea mas honrrada, o de mas alto lugar, que los varones, por esso non las deve ella tomar, mas alguno de los varones. E si fueren eguales en las partes de la heredad, e en honrras, e en las otras cosas, estonce deuen echar fuertes, qual dellos las terna; e aquel a quien cayere la fuerte, las tenga, e de traslado dellas a los otros, segund que es sobredicho. E si acaesciere, que se non acuerden en fazer esto, estonce dezimos, que las deuen meter en fiedad en Sacristania de alguna Eglefia, que las guarden fasta que sean auenidos.

LEY

(4) *Rescibieffe*. Sive eos percipiat post additam hæreditatem, siue antea, ut in *leg. inter cohæredes*, §. *fructus*, ff. *famil. hercis.* & *L. non est ambiguum*, C. *cod.* & *L. item ex diverso*, ff. *cod.*

(5) *Despenfas*. Concordat cum *leg. bis consequenter*, §. *sumptus*, ff. *famil. hercis.* & *L. hæredes*, §. *si unus*, ff. *cod.*

L E X VII.

Non dividantur instrumenta hæreditaria: sed sint apud hæredem majoris partis, & de cæteris copiam: sed si sunt æquales, teneat ea honoratior, & antiquior, & melioris famæ, nisi sit femina, cui etiam nobiliori præfertur masculus, si autem in omnibus sunt æquales, forte dirimatur, aut donec concordent deponantur. Hoc dicitur.

(1) *Que mayor parte*. Concordat cum *leg. si qua sunt cautiones*, ff. *famil. hercis.* & cum nota. per Azor. C. *eo. in summa*, col. 3. *vers. item veniunt tabula, vel cautiones*: Si autem alicui hæredum prælegatæ sint cautiones, vel instrumenta: tunc traduntur ei: sed non priusquam hæredes descriperint, & cavevit hic prælegatarius, ut quoties desideratæ fuerint rationes fiet copia illarum, L. *Pomponius*, ff. *cod.* & *infra L. proxima*.

(2) *Mas honrrado*. Nota hic de digniori præferendo adde *L. procurator*, C. *de edend.* ubi Bald. dicit, quod in his, quæ jam essent ordinata superveniens dignitas nihil operaretur, & allegat ibi bonas leges, si tamen dignior factus esset postea utilior, propter maleficium, instrumenta essent eidem auferenda: & deponenda penes digniorem: quia instrumenta penes vilem personam non debent stare: elidetur enim ex hoc virtus instrumenti, vide ibi per eum: & quid si magis dignus, & idoneus, penes deposita instrumenta, moriatur, an auferri debeant ejus hæredi, ut dentur alteri magis idoneo, quam sint illius heres? Floria. movet quæstionem in *dist. leg. si qua sunt*, & reliquit cogitandum: & fortè ex dict. Bald. ubi supra, videtur decidi, quod non, nisi talis hæres sit factus vilis propter maleficium. Et dominus habens directum dominium, censetur dignior, quam habens utile: ut tradit Bald. in *leg. 2. col. 1. in 2. l. l. Bur. C. de jur. empbi.* Ille etiam debet prius suum votum deponere, qui est dignior, ut habetur in Ecclesiastico: loquere major natum: te ergo decet primum verbum, & tradit Bald. in *cap. 1. de controuv. feud. apud pares ter.* & videbis in hoc decisionem primam in decisionem Neapolitana. Mathæi *de affilio*. ubi facit mentionem de isto dicto Bald. ubi tradit, quod senior debeat ultimò votare, & adde, quæ tradit Specul. *tit. de ad-*

vocat. §. *jam nunc videndum, versic. juniores, tamen* & in *tit. de disputation.* & *allegat. advocat.* §. *post hoc in fin.* Quid autem de instrumentis rei legatæ, an adhuc debeant remanere penes hæredem, vel tradi debeant legatarium, vide in *leg. instrumenta*, C. *de fideicom.* & Bald. in *leg. si pradior. C. ad leg. falcid.* ubi dicit, quod remanere debeant penes hæredem originalia, per *dist. leg. instrumenta*, nisi tota res sit legata: quia tunc etiam originalia debentur accessoriè alleg. *Specul. tit. de instrument. edit.* §. *nunc aliqua, versic. sed quitur.*

(3) *Mas anciano*. Concordat cum *leg. fin. ff. de fide instrum.* & de qua sumpta fuit ista lex, & pondera cum dicit seniorem, & honorabiliorem: nam tunc senior præfertur, cum cetera sunt paria, si enim constaret de alterius pleniore fide, vel virtute, tunc major ætas, vel annorum numerus non esset attendendus: sed eligeretur habens majorem fidem vel virtutem, in *authenticis de Monach.* §. *fin.* & *L. potioris*, C. *de offic. rellio. provin.* Item etli non constet de alterius pleniore fide: si tamen ætas unius est magis apta naturæ rei, de qua agitur, ille præfertur, L. *præcipit*, ff. *de edili. edit.* L. *ob carneo.* §. *fin.* ff. *de testib.* & Floria. in *dist. leg. fin.* & nota hic de prærogativa seniorum, adde, quod ad seniorem pertinet convocatio ca. ubi non est alius peputatus, secundum Innocent. in *cap. 1. de majorit.* & *obed.* & ibi Archiac. in *cap. domino sancto*, so. *dist. 8.* & dicit Bald. in §. *præterea ducatus, de prohib. feud. alien.* per Federic. quod si dominus feudi decedit pluribus filiis relictis, quod ipsi inter se ordinabunt cui eorum præstetur fidelitas, etli non ordinant, quod vel vassallus possit eligere, cui præstet secundum quosdam, vel secundum eum, qui faciet fidelitatem antiquiori per text. in *dist. leg. fin. ff. de fide instrum.* & per notata per Innocent. ubi supra. Item in beneficiis conferendis præferendus est senior, ut tradit Barba. *consil. 23. scripti spalmista*, 1. vol. Rochus in *tractat. de jur. patronat.* fol. 8. col. 3. ubi etiam allegat quoddam consilium Bald. Et ubi duo præferentur ad regimen hospitalis, senior in dubio esset præferendus, ut tradit Rochus in *eodem tractat.* fol. 19. col. 1. allegans Bald. in *dist. consil. quod invenit*, 2. volum. secundum noviore impressionem, *consil. 167.* incipit *ordinatio testamenti*, & claves custodiæ debent esse penes seniorem, L. *cum pater*, §. *pater pluribus*, ff. *de legat. 2.* & ubi sunt duo extrema, & dubitatur de medio: cui extremorum debeat applicari, vel à quo denominari, applicari debet: & denominari à vetustiori, tanquam à nobiliori, L. in *finalib.* ubi Floria. ff. *fini. regundo.*

LEY VIII.

Aut. 2.
tit. 8.
lib. 9.
Recop.

Como, aquel que tiene los preuillejos, e las cartas de la herencia, por mandado del testador, los deve mostrar a los otros, cada que les fuer menester.

MAndando el fazedor del testamento señaladamente a alguno de los herederos, (1) que el tenga en su poder, e en guarda, los preuillejos, e las cartas de las cosas de su herencia; dezimos, que en ante que sea entregado de tal manda, deve dar el traslado a los otros, que son herederos escritos en el testamento con el. E otroñi les ha de dar recabdo, que cada que menester ouieren el original de aquel preuillejo, o de aquella carta, para mostrarlo en juycio, o fuera de pleyto, que lo muestre. E aun dezimos, que si ficiéssse manda el testador a alguno de los herederos apartadamente, de algund seruo que ouiesse seydo su Mayordomo, (2) e que ouiesse tenido en su poder los escritos de las rentas, e de las despenças de los bienes del finado, non deve ser entregado del seruo, a aquel a quien es mandado, falta que de cuenta (3) a los otros herederos, de todas las cosas que touo en su poder.

LEX VIII.

Si testator jussit pœnes aliquem hæredem instrumenta esse: prius debet cœteris copiam dare: & cavere de edendo originale si opus fuerit. Item seruo administratore cohæredi prælegato prius est cœteris reddenda administracionis ratio, quàm cohæredi seruo tradatur. Hoc dicit.

(1) Alguno de los herederos. Concord. cum L. pomponius, ff. famil. hercis.

(2) Mayordomo. Addo diñ. leg. pomponius, in princ.

(3) Fasta que de cuenta. Infertur ex hoc Floria. in diñ. leg. Pomponius, in princip. quòd si testator legavit ancillam, quæ texebat telam, vel banchale, vel quid simile quòd hæres non teneatur illam tradere legatario ante illud opus completum, & quod cum ista redditio rationis retardet istam præstationem, debeat etiam retardare executionem personalem in talem actorem, & facit etiam, L. cum seruus, ff. de conditio. & demonstra. & in cap. 1. de obliga. ad ratioc. & adde quòd not. Bald. in L. 1. C. de seruo commu. manu. & Joann. de Plat. in L. 1. C. de reis postula. lib. 10.

LEX IX.

Faça judicialiter hæreditatis divisione iudex faciat cohæredes ad invicem de eviccionem promittere: sed si à patre, vel testatore sit facta divisio, non tenetur unus alteri re suæ partis evictio. Hoc dicit.

(1) Que den recabdo. Concord. cum L. heredes, §. item curare, ff. famil. hercis. & licet ista cautio non præstetur, adhuc agatur de eviccionem: ut tenet Azo. C. eod. in summa, col. fin. versic. est autem iudicis officium, & gloss. in diñ. §. item curare, & probatur in L. si familia, C. eod. ubi vide gloss. notabilem in ista materia, & Decium consil. 411.

(2) Partiesse el mismo. Ortum habet à L. cum pater, §. evictis, ff. de legat. 2. & limita, nisi respectu legiti-

LEY IX.

Quando la particion es fecha delante del Juez, o por su mandado, como deuen dar recabdo los vnos a los otros, de fazer sanas las cosas que cupieren en parte a cada vno.

POr fazer particion de los bienes que han en vno los herederos viniendo delante del Juez, develes de su oficio mandar, despues que la particion es fecha, que den recabdo (1) los vnos a los otros, que si alguno otro extraño demandasse despues alguna cosa, de las que cayessen en parte a alguno dellos, mostrando que ha derecho de la auer, toda, o parte della, que si le venciere por juyzio, los otros herederos sean tenudos de fazerle emienda de aquello que asi perdia. Pero si el padre, o el testador, partiesse el mismo (2) la heredad en su vida entre los herederos a su finamiento, si despues que el finasse, venciesse alguno dellos en juyzio alguna de las cosas que le vinieron en su parte, estonce los otros herederos non serian tenudos de fazerle emienda ninguna.

LEY X.

Que poderio ha el Juez, ante quien vienen a pleyto los herederos en razon de la Particion.

POderio ha el Juez ante quien pidieren la particion los herederos, de la mandar fazer en la manera que el entendiere que sera mas guisada, (1) e mas a pro dellos. E porende, quando el viesse que alguna casa, o viña, (2) que de-

mæ per L. scimus, in princ. C. de inofficiso testa. & not. Alberi. in diñ. leg. heredes, in §. nihil, & in diñ. §. item jurare, & vide circa istam divisionem, quæ fit à testatore, Barto. in L. qui Romæ, §. duo fratres, in fin. quæstion. ff. de verborum obligat. limita, & istam L. & diñ. §. evictis in re per testatorem possessa: secus verò si non esset possessa, ut vult Bar. in diñ. §. evictis, dum respondet ad L. cum alienam, in fin. C. de legat. Limita etiam hoc habere locum, nisi constaret de voluntate testatoris fuisse, quod æqualitas esset inter hæredes servanda, ut tradit Decius consil. 349. incipit: consuluit excellentissimus, in secundo dubio.

LEX FINALIS.

Judex tenetur interponere vices suas inter cohæredes discordantes ad invicem: ut commode, & sine damno fiat divisio, item orta quæstione de confinibus vadar ibi iudex: & si potest per antiquos limites determinare, bene quidem, aliàs novos limites fieri mandet, & parti non obedienti pœnam arbitriariam apponat. Hoc dicit.

(1) Mas guisada. Concord. cum L. item labeo, §. 1. & cum L. antepen. ff. famil. hercis. & cum §. si familiae inst. de offic. judic. unde, & adjudicare posset iudex uni proprietatem, alteri usumfructum, L. si quis putans, §. pen. ff. commun. dividun. quòd dicit notabile Azo. C. famil. herc. in summa, col. fin. versic. item, quod notabile est, & semper intellige existente justa causa, ut subijcit ista lex, & gloss. invehit contra malevolos, & pessimos heredes qui livore moti, volunt hæreditarias possessiones dividi per sulcos: vel partias, non enim debet fieri divisio, ita ut patrimonium corumpatur, vide gloss. in L. 1. C. quando, & quibus, 4. part. lib. 10.

(2) Casa, o viña. A fortiori si sit equus, vel bos, secundum Odofred. & Floria. in diñ. leg. antepenul. & habes infra in ista leg. Floria. ubi supra idem de na-

deuia ser partida entre ellos, se menoscabaria mucho (3) por fazer muchas partes della, bien puede mandar que la aya toda el uno, o los dos. (4) E puede fazer obligar, a aquel, o aquellos que la ouieren, que den por su parte a cada vno de los otros, tantos marauedis, quanto el asmare (5) que podrian valer las sus partes, que auian en aquella casa, o en aquella viña, si partida fuesse. Esto mismo deue fazer en las cosas que son arales, que se non pueden partir segund natura guisadamente, assi como cauallo, o otra bestia: ca deuelo apreciar, quanto vale, e darlo al vno, e mandarle, que segund aquel apreciamiento, que de su parte a cada vno de los otros, en dineros: e los herederos son tenudos, de fazer lo que les el Juez mandare en esta razon. Otrofi dezimos, que leuantandose defacuerdo entre los herederos, o entre los otros con quien ouieslen sus heredades vezinas, sobre los mojonos, o los terminos de algun campo, o de otra heredad (6) de la herencia, de manera, que se non puedan auenir a partirlo; estonce, para toller tal defacuer-

Partida VI.

vi dicit reprehendens factum Fabii Labronis, qui cum à Rege Antiocho, quem bello superauerat, ex foedere actio deberet accipere dimidiam partem navium, medias omnes secuisse fertur, ut cum tota classe privaret, ut refert ad hoc Valerium.

(3) *Mucho.* Nota hoc, & facit, *L. nam, & si fur. in final.* & quæ ibi notantur per Gloss. & Doctor. ff. si cert. petat. & illa res non dicitur posse dividi, quæ si divideretur esset cum deterioratione, ut hic, & tradit Bal. in *L. sancimus in fine, in princ. C. de dona.*

(4) *O los dos.* Concordat cum iuribus, de quibus in gloss. 1. cum *L. 1. & L. ad officium, C. de commun. divid. & cum §. quoddam, inst. de actio.* & intellige, quod illi, vel illis est per iudicem adjudicanda, qui vicerint in licitatione, ut in *dist. leg. 1. & L. ad officium,* & debet tota res æstimari, & licitari, ut in *L. mævius, §. fin. ff. famil. her. & not. gloss. in dist. leg. 1. C. commun. divid.* cum enim res commode dividi non potest, veniendum est ad licitationem, ut in *dist. leg. 1. & L. ad officium,* dicit tamen Bald. in *L. sancimus, in princ. circa fin. C. de dona.* quod si tu & ego habemus commune hospitium, & non potest commode dividi, quod iudex debet deferre licitationem habentem majorem partem: quia aliquid debet operari major pars. Et advertit, quia Jason. in §. quoddam, *inst. de actio. colum. 8. versic. dicebat tamen singulariter,* Bal. aliter refert istud dictum Bal. scilicet, quod Baldus velit, quod si in licitatione rei, quæ non potest commode dividi, consortes sunt pares: quia neuter offert majus pretium altero, quod hoc casu præferatur habens majorem partem, quod licet secundum eum Baldus aperte non dicat placet Jason. per text. in *dist. leg. sancimus, in princ.* & per ea quæ notat. Baldus post gloss. in *leg. final. C. communia de legat.* certè Bald. non dicit, quod à Jasone refertur: sed prout retuli, superius, & sic quod habens majorem partem sit primus, qui licitet, & si habens minorem, plus non offerat, res maneat apud habentem majorem partem licitantem, quod tamen satis in idem recidit: cum intellectu Jason. Admittitur aliquando tertius ad licitationem ex causa, secundum quod habetur in *dist. leg. ad officium,* quid tamen si talis tertius, sit animosus plus offerens, quam res valeat? Vide per Bald. in *dist. leg. ad officium,* & per Jason. in *dist. §. quoddam,* & per Angel. & Imol. in *L. qui Romæ, §. coheredes, ff. de verb. oblig.*

(5) *Quanto el asmare.* Hoc procederet, quando co-

do, deue el Juez yr a aquel campo, o aquella heredad, e ver (7) que es aquello sobre que se defacuerdan. E si fallare y mojonos antiguos, (8) porque lo pueda determinar, deue y fazer aquello que entendiere que sera mas aguisado, porque cada vno aya su derecho: e si los mojonos, o los terminos, fueren entremezclados, de guisa, quel mojon, o el termino de la heredad del vno, entre en la del otro, si por aquella entrada puede nacer contienda entre ellos, estonce deue mandar mudar los mojonos, e ponerlos de manera, que aquella contienda pueda ser tollida. E deue condenar a aquel a quien acrefciere en la su heredad por razon del mudamiento de los mojonos, que de al otro tantos marauedis, quantos entendiere que vale la tierra que le toma por endereçar los mojonos: (9) e los herederos, e los otros que vienen a la particion, deuen obedecer al Juez. en estas cosas sobredichas; e a los que lo non fizieslen, pudeses poner pena de pecho, segund su aluedrio, falta que gelo faga fazer.

li

TI-

hæredes, vel consocii non essent concordés in licitando, tunc enim æstimatio rei fit iudicantis arbitrio, vel per peritos in arte electos per iudicem, ut declarat Angel. in *L. 2. C. commun. divid. ad fin.*

(6) *Campo, o de otra heredad.* De rustica, intellige: nam inter prædia urbana, non datur hoc iudicium finium regendorum, *L. quarta, §. hoc iudicium, ff. fin. regundo.*

(7) *E ver.* Concord. cum *L. si irruptione, in princ. & §. ad officium, ff. finium regundo.* & not. de visione iudicis oculari, quæ confert in multis, de quibus per Alberic. in *dist. §. ad officium.*

(8) *Mojones antiguos.* Concord. cum *L. in finalibus, ff. finium regund.* & standum est finibus antiquis, nisi novi probentur, ut hic, & in *dist. leg. in finalibus, & L. 2. & ibi Bal. C. finium regund.* ubi etiam dicit Bald. quod termini apparentes habentur loco instrumentorum, & quod quanto antiquiores, tantum sunt efficaciores, & ubi isti non apparent probantur fines per liberos antiquos: vel per testes, & firmam cum aliis adminiculis, *cap. cum causam, de probat. cap. cum olim, de censib.* & speciale est in finibus, quod per arg. probentur secundum Joann. And. in *cap. si Papa, de privileg. lib. 6.* & vide per Floria. in *dist. leg. in finalibus,* & Decium *consil. 109.* & advertit, quod ubi esset incertitudo de limitibus intermediis: extrema autem essent certa, accepta chordula debet mensurari, de uno extremo certo ad aliud certum: & media debent regulari per ista extrema: quia ex extremis colligitur medium, ut in *cap. quia sunt culpa, & ibi not. gloss. 28. dist. & vide gloss. in cap. in die, de consecrat. dist. 5. & Specul. tit. de proba. §. 1. col. fin. versic. sed queritur, & confert optimè quod not. Bart. in suo *tract. de alivio. figura 20.* & post eum Bald. in *L. item lapilli, col. 4. ff. de rer. divis.* ubi dicunt, quod si ex conventionem partium sunt confixi clavi, ab extremitatibus utriusque Ripæ fluminis, ut per eos mensuretur quantum possit altiari clusa, & postea unus clavus sit ablati, & non appareat ubi erat quod tunc ex altero translucta linea per directum ponitur clavus qui est ablati, ita quod tota linea sit equalis, sic etiam unum extremum regulari plura extrema, in dubio, arg. *L. 1. ff. de reb. dub. & ejus præsumuntur esse media cujus sunt præcedentia, & sequentia, ut adducit And. de Iher. in rubric. quæ sint rega. in princ.**

(9) *Los mojonos.* Concord. cum *L. 2. §. judic. & L. 3. & 4. in princ. ff. fini regund.*

TITULO XVI.

De como deuen ser guardados los Huerfanos, e los bienes que heredan despues de muerte de sus padres.

Huerfanos fincan, a las vegadas, aquellos que heredan los bienes de otro por parentesco, o por testamento; porque ha menester, que tambien ellos como sus cosas sean puestas en buen recabdo, de manera, que por mengua de edad, non pierdan, nin menoscaben de lo suyo. Onde, pues en los Titulos ante deste diximos, en que manera puede ome ganar las herencias, e los bienes de otro, por testamento, o sin el, por razon de parentesco. Queremos aqui dezir, de como deuen ser guardadas, quando aquellos que los heredan son de menor edad. E mostraremos, que cosa es esta guarda, a que dizen en latin, Tutela. E a quien deue ser otorgada. E quantas maneras son della. E quien puede ser dado por Guardador de los huerfanos. E por cuyo mandado. E quales non lo pueden ser. E en que manera deuen fazer esta guarda, tambien de las personas de los menores, como de sus bienes. E en que lugar deue ser criado el huerfano. E con quien. E fasta quanto tiempo deue durar la guarda, e el oficio de-

llos. E como, e quando deue dar cuenta de tales bienes como estos.

L E Y I.

Que cosa es Guarda, a que dizen en latin, Tutela, e a quien deue ser dada.

Tutela, tanto quier dezir, en latin, como guarda, en romance, que es dada, e otorgada al huerfano libre (1) menor de catorze años, (2) e a la huerfana menor de doze años, que non se puede, nin sabe amparar. E tal guarda como esta otorga el derecho a los Guardadores sobre las cabeças de los menores, (3) maguer non quieran, (4) o non lo demanden ellos. Pero si pleyto fuesse mouido, de seruidumbre; (5) contra algund moço desta edad, bien le puede el Juez dar vn Guardador, que le ampare la libertad, e lo suyo. Otrofi dezimos, que el Guardador deue ser dado para guardar la persona del moço, (6) e sus bienes, e non deue ser puesto por vna cosa, (7) o vn pleyto señalado, tan solamente.

L E Y II.

Quantas maneras son de Guardadores de Huerfanos.

EN tres maneras pueden ser establecidos los Guardadores de los moços que fincan huerfanos. La primera es, quando el padre establece Guardador a su hijo en su testamento, (1) a que llaman en latin, Tutor testamentarius; que quie-

TITULUS DECIMUSSEXTUS.

L E X I.

Datur tutor masculo minori xiiij. & femine xij. annis: ut eum & bona sua tueatur etiam, invitis & non potentibus minoribus: & est officium virile: quia ad unam rem, vel litem non potest tutor dari: sed in casu status pupillo mota potest iudex ei dare tutorem ad libertatem seruandam, & bona. Hoc dicit.

(1) *Libre.* Non enim potest dari tutor seruo, vel ei qui est in aliena potestate, ut hic, & *inst. de tutel. in princ.* an autem laicus possit esse tutor Clerici? *Bald. consil. 45. vol. 3.* secundum nouiorem impressionem, incipit *consil. in questione ista tenet*, quod poterit esse legitimus tutor Clerici, sicut etiam Clericus potest esse tutor legitimus laici, *cap. peruenit, 86. dist.* & contra illud consilium *Bal. arguit Decius consil. 150. dubitatur principaliter, col. pen.* quod non videatur verum, quod laicus possit esse tutor Clerici: cum tutela sit vis ac potestas in capite libero, ad tuendum eum, qui propter ætatem se defendere nequit, *L. 1. in princ. ff. de tutel. & instit. eod. in princ.* & talem potestatem non videtur, quod in Clericum laicus habere possit, *arg. cap. bene quidem, 96. dist.* & quia Clericus videtur res spiritualis, quæ laico subijci non potest, ut not. *Abb. in cap. ut si Clerici, in princ. col. 8. de iudic.* tamen adhuc *Decius inclinatur*, quod laicus possit dari tutor Clerico: dum tamen detur à Iudice Ecclesiastico, & quod dictum *Bald. in dist. consil.* ita debeat intelligi, vide ibi per eum, & forte in practica si Clericus, in minoribus non esset beneficiatus, seruaretur quod etiam à Iudice laico datus tutor teneat datio, vide *Bar. in L. 1. ff. de tutor. & cura. dat. ab bis*, dum tenet, quod pupillo Clerico debet dari tutor auctoritate Iudicis Ecclesiastici. vide etiam *Alber. in aubent. Presbyteros, 2. C. de Episcop. & Cleric.* dum tenet post *Cyn. tutum esse*, quod uterque Iudex laicus, & Ecclesiasticus consentiant dationi, vide ibi, & vide in materia *Angel. Aretin. in §. sed hoc iure inst.*

de Attilia. tuto. in versic. quid autem, & in versic. sed advertit.

(2) *Menor de catorce años.* Adde *instit. quib. mod. tutel. fin. in princip.* & datur jam nato, & nascituro, vide *L. si nemo, §. fin. ff. de testa. tutel. & in L. 3. & si puberi fuerit datus tutor, ipso iure non tenet datio, L. Seja, ff. de tuto. & cura. dat. ab bis.*

(3) *Sobre las cabeças de los menores.* *Concord. cum L. 1. in princ. ff. de tutel. & instit. eod. in princ.*

(4) *Maguer non quierans.* *Concord. cum L. necnon, ff. de tuto. & cura. dat. ab bis, & L. 2. ff. de tutel.*

(5) *De seruidumbre.* *Concord. cum L. ei qui, & L. curatore, ff. de tuto. & cura. dat. ab bis, & L. 1. C. qui tuto. dar. pos.*

(6) *La persona del moço.* Tutor namque non solum datur rebus: sed etiam ut instruat pupillum bonis moribus, & faciet reliqua quæ pertinent ad ejus commodum, secundum *Bal. in aubent. eisdem, col. fin. C. de secundis nupt.* quod autem habitat cum pupillo eadem domo, non est necesse, *L. non est exigendum, & ibi Bar. ff. de tutel. & tutores, & curatores dicuntur domini minorum, & rerum eorum, ut in aubent. ut hi qui obligati se per bi. habe. res mino. colla. 6. & ibi not. Bart.* non tamen habetur loco domini cum pupillum spoliatur, *L. qui fundum, §. tutor. ff. pro empto.*

(7) *Por vna cosa.* Adde *L. certarum, cum duabus sequentibus, ff. de testa. tutel. & §. certarum autem rei instit. qui testa. tuto. dar. pos. & vide quod not. Bart. in L. si hereditas, ff. de testa. tutel.*

L E X II.

Est enim triplex tutela, scilicet testamentaria, legitima, & dativa: deficiente autem testamentaria est locus legitime, & istis duabus deficientibus pervenitur ad dativam. Hoc dicit.

(1) *En su testamento.* An possit tutor dari in codicillis, tradit *Bald. in L. & si à patre, C. de testa. tutel.* ubi post *Cyn. tenet*, quod non debeat tamen à Iudice con-

quiere tanto dezir, como Guardador que es dado en testamento de otro. La segunda, quando el padre non dexa Guardador al hijo en su testamento, e ha parientes. Ca entonces, las leyes otorgan que sea Guardador del huerfano, el que es mas cercano pariente. (2) E este atal es dicho, en latin, Tutor legitimus; que quier tanto dezir, como Guardador que es dado por ley, e por derecho. La tercera manera es, quando el padre non dexa Guardador a su hijo, nin ha pariente cercano que lo guarde; o si lo ha, es embargado, de manera, que non lo puede, o non lo quiere guardar: e entonces (3) el Juez de aquel lugar le da por Guardador algun ome bueno, e leal. E a este Guardador atal dizen, en latin, Tutor dativus; que quier tanto dezir, como Guardador que es dado por aluedrio del Juez: e porque ha departimiento entre estos Guardadores, queremos hablar de cada vno dellos; e primeramente de aquel que establece el padre a sus hijos, e a los otros que descienden del.

Partida VI.

confirmari, sicut qui esset datus in non solemnibus testamento, & quid si est spes tutoris testamentarii, vel testamentarius desit esse, an perveniatur ad legitimum, vel dativum? Vide *L. si quis sub conditione*, & ibi *Bar. ff. de testa. tute.* & quod not. Nicol. de Neapol. in *L. si tutor*, §. 1. *ff. de tute.* & ratio. *disfr.*

(2) *Msi cercano pariente.* Et si legitimus desit, an perveniatur ad dativum, vel ad alium legitimum? Vid. *Bar. in dist. leg. si quis sub conditione*, col. 2. ubi, & quid si super sit spes legitimi, & per *Bald. in L. fin. C. de legit. tute.* & *Joann. Faber. inst. de fiducia. tute. versic. item.* & vide *L. 1. §. si apud, ff. de legit. tute.* & si dativus desit esse, an perveniatur ad legitimam? Vide *Barthol. ibidem*, & an filius adoptivus competat legitima tutela, vide per *Bar. in L. 1. ff. de testa. tute.* & si plures sint tutores legitimi, an decernatur tutela uni tantum? Vide *L. legitimus*, §. 1. & ibi *Bar. ff. de legit. tute.* & habenti tutorem legitimum non potest dari dativus, *L. si fororis, C. qui tutor. ds. poss.* & an filii bastardi habeant legitimus tutores? Vide *Bal. in L. matres, C. quando mulier. tute. offic. fung. potest.* Et adverte, quod nulla cura est legitima, nisi furiosi licet in tutela sit: vide *Bar. in rub. ff. de legit. tute.* & per *Barthol. in autbeat. ut hi qui obligat. se peribent habere. res. mino. colla. 6. in §. fin.* Et ubi sit mentio de tutore, & curatore intelligitur de legitimo, *L. fin.* & ibi not. *Barthol. in 2. lectu. C. de interd. mat. int. pupill. &c.* Et si legitimus tutor designetur in testamento tutor, an per hoc efficiatur tutor testamentarius, & non legitimus? Vide per *Bald. in L. matres, C. ad Tertul.*

(3) *Estonce.* Not. hoc verbum, & adde quod nulla est datio tutoris, si fuit processum ad dandum tutorem dativum, si non fuit narratum Judici quomodo alii proximiores cessant in petendo: cum sint admoniti, *L. divus, §. si quidem, ff. qui pet. tuto. poss.* & *L. quod dicit, C. qui dar. tuto. poss.* tenet *Barthol. in L. tutor si petitus, ff. de tut. & cura. dat. ab bis.* & est de mente gloss. ibi, & ibi *Bal.* & vide in ista materia notabile consil. *Alex. 5. vol. consil. 161. super primo dubio.*

L E X III.

Habens filium, vel nepotem in patria potestate, potest ei in testamento dare tutorem, & etiam posthumo, nisi per dantis mortem sit in alterius potestatem recasurus. Hoc dicit.

(1) *El padre.* Non ita permittitur patronis ad liber-

L E Y III.

Como el padre, o el auuelo, puede dar Guardador a su hijo, o a su nieto.

EL auuelo, o el padre, (1) puede dar Guardador a su hijo, o a su nieto, que esto uicellè en su poder, (2) e que fuere menor de edad, como de suyo diximos: e esto puede tambien fazer a los que son nascidos, como a los que son en el vientre (3) de su madre. Pero lo que diximos de los nietos, se entiende, que el auuelo les puede dar Guardador en su testamento, si despues de su muerte non fincare el nieto en poder de su padre: (4) e el nieto a quien fue dado este Guardador, deve estar en poderio del, con todos sus bienes, fasta que aya el moço cumplidos catorce años, e la moça los doze.

L E Y IIII.

Quien puede ser dado por Guardador de Huerfanos, e de sus bienes; e por cuyo mandado.

EL que fuere dado por Guardador de huerfanos, non deve ser muado, (1) nin fardo, nin

tos, *L. qui tutelam, §. impuberi, ff. de testam. tutel.* & an pater minor 25. annis possit dare tutorem filius in testamento? Vide per *Barthol. quod sic in leg. quaro, §. Lucius, ff. eod. & in leg. si plures, §. quamvis, ff. de admistr. tutor.* & nota, quod quilibet potest dare tutorem impuberi, quem instituit, si nihil aliud habet, *L. si patronus, ff. de confirm. tutor.* & ibi per *Barthol. quid si alia bona habeat, vide Salicet. post gloss. in leg. mater, C. de testam. tutel.* & an in tutore testamentario requiritur decretum iudicis? Vide per *Barthol. in leg. legitimus, ff. de legit. tutor.* ubi dicit, quod sic, nisi testator ei decernat administrationem, vide ibi *in principio legis.* Sed an filio prodigo pater possit dare curatorem? Text. dicit, quod sic *in leg. pen. ff. de curat. furios.* imò & plus videtur posse dici per illum textum, quod si pater qui possidet majoriam: habeat filium prodigum, & nepotem ex eo possit relinquere nepoti majoriam, & filio prodigo alimenta. Adverte tamen quia text. ille loquitur in legitima, seu in bonis, quæ habet à patre, & diversa ratio est in majoria antiqua, quæ habetur à primo constituyente, unde melius est dicere, quod possit pater tali prodigo interdicerè administrationem, & iudex id sequi debeat juxta dictam leg.

(2) *Que estouiesse en su poder.* Concordat cum *leg. 1. ff. de testam. tutel. & §. permiffum, instit. de tutel.* filiis autem, vel nepotibus emancipatis parens non potest dare tutorem: si tamen dederit, confirmatur datio omnimodò, 1. sine in questione, nisi causa propter quam datus fuerit, mutetur in eo, ut si ex amico fiat inimicus, vel ex divite pauperior, *L. pater, ff. eod. & in §. fin. instit. de tutel.* & etiam filio exheredato potest dari tutor per patrem in testamento, *dist. L. pater, in princ.*

(3) *Que son en el vientre.* Concordat cum *leg. 1. ff. de testam. tutel. & vid. eod. titul. L. si nemo, §. fin.* & dando filii, videtur dedisse filiabus tam natis, quam nascituris, *L. si quis filiabus, ff. eod.*

(4) *En poder de su padre.* Adde *dist. leg. 1. & dist. §. permiffum.*

L E X IIII.

Non potest esse tutor mutus, nec surdus, nec fatuus, nec prodigus, nec malè morigeratus: nec minor 25. annos, nec mulier: nisi mater, & avia prius iudici promittens durare tutela non nuvere, & Velleiano renuntians Hoc dicit.

(1) *Mudo.* Prosequitur notata per *Azo. C. de testam. tutel. in summa, col. pen. versic. datur tutor.* tutor enim de-

nin desmemoriado, (2) nin desgastador (3) de lo que ouiere, nin de malas maneras. (4) E deue ser mayor de veynte, e cinco años; (5) e varon, (6) e non muger. Fuera ende, si fuefse madre, (7) o auuela, (8) que fuefle dada (9)

por Guardador dellos. Ca estonce, tal muger como sobredicha es, si prometiere en mano del Rey, o del Juez (10) del lugar do son los huerfanos, que de mientra que los moços rouiere en guarda, que non casara; (11) e otrofi, si re-

debet loqui, & audite, L. 1. §. pen. & fin. & L. fin. ff. de tutel. minus autem plenè audientes, possunt esse tutores, ff. de legit. tut. L. pen. & fin. et si ista vitia superueniant extinguitur tutela iam suscepta, dist. L. 1. §. mutus, & ibi Bart.

(2) Desmemoriado. Adde L. si hereditas, §. si furiosus, ff. de testam. tutel. & instit. eod. §. furiosus.

(3) Desgastador. Nam & hi furiosum habent exitum, & eis dantur curatores, L. his qui, §. diuus, ff. de tut. & curat. dat. ab his, & vide per Bart. in leg. 1. ff. de curat. furios. & Jil. in leg. si is cui bonis, 2. & 3. col. ff. de verb. obligat.

(4) Ni de malas maneras. Idem de malis moribus: nam suspectum tutorem cum esse putamus, qui moribus talis est, ut suspectus sit, L. suspectum, ff. de susp. tut. L. 1. tit. 18. infra eadem partit. vel quia forte in aliis tutelis male sit versatus, L. 3. §. si autem, ff. eod.

(5) Mayor de veinte, e cinco años. Concordat cum leg. fin. C. de legitim. tutel. & cum §. furiosus, instit. qui test. tut. dat. post. & L. 1. infra tit. 1. sed an minor 25. anni poterat dari tutor in testamento: ita quod interim, quod fuerit minor, dabitur à giudice alius tutor dativus, & completa ætate erit tutor testamentarius, talis minor videtur, quod sic per text. in dist. §. furiosus, & per leg. quero, §. Lucius, ff. de testam. tutel. ubi hoc tenet Alberic. ista tamen L. partitarum videtur velle contrarium intelligendo eam, quod etiam loquatur, cum datur tutor testamentarius: sed limita eam juxta prædicta, quod si in testamento detur tutor minor, tunc administrabit, cum factus fuerit major: & est speciale in dato in testamento: nam in dato à giudice non procederet secundum Alberic. ubi supra, & Angel. Aretin. in dist. §. furiosus.

(6) Varon. Tutelam administrare virile munus L. 1. C. quando mul. tutel. offic. fung. pot. & L. jure nostro, ff. de tutel. & etiam non civis potest dari tutor per testatorem, licet non per judicem: & quis tunc decernat administrationem? Vide per Bart. in leg. & municeps, ff. de tutel. & vide L. jus dandi, in fin. ff. de tutor. & curat. dat. ab his, & L. diuus, & L. non etiam, ff. de tutel. Item non debet esse cæcus, L. luminibus, C. qui dat. tut. post. neque colonus principis, eod. tit. L. fin. & licet si filius familiaris poterit esse testamentarius, vel dativus: & si est necesse, pater cogitur se obligare pro filio tutore dativo, L. si de tut. susp. tut. L. si quis inter, §. Imperator, ff. de excusat. tutor. L. si filius, ff. de tutel. in testamento vero, cum non satisfacit, pater ad hoc non cogitur, L. Lucius Titius Cajum, ff. de administra. tutor. & an morantes in castris sint adponendi ad tutelam eorum, qui non sunt in castro? Vide Nicol. de Neapol. in leg. non tantum, §. inquilinus, ff. de excusat. tutor. Item & Monachas non potest, Vide Bald. in leg. fin. §. sed cum antiquitas, C. de curat. furios. & nota ad cap. generaliter, 16. quest. 1. & vide infra eod. L. 14.

(7) Madre. Sive sit legitima, & naturalis, sive naturalis tantum, ut in leg. fin. C. quando mul. tutel. offic. fung. potest gloss. & communiter Doctor. in authent. matri, & avia, C. eod. si tamen filium ex damnato coitu habuit, non poterit ejus esse nutrix, secundum Salicet. in dist. leg. fin. et si pater, & mater naturalis concurrerent, præferretur pater, licet naturalis tantum secundum Salicet. in dist. authent. matri, & avia, colum. 1. versic. quero, 2. ubi & gloss. idem voluit, & etiam Alberic. post Odofred. & probatur in dist. leg. fin. licet. Bart. aliud videtur sentire, præfertur etiam mater avo paterno, & materno, quidquid in contrarium voluerit gloss. in dist. authent. matri, & avia, secundum

Odofred. Alberic. Bart. & Salicet. ibi. Item intellige de matre, quæ non luxuriosè vivat: ut voluit gloss. & ibi Bald. C. in authent. Sacramentum, C. eod. intellige etiam de matre majore 25. annis, nam minor non potest esse tutrix, ut in leg. fin. C. de legit. tutel. Bald. in authent. eisdem, col. 1. C. de secund. nuptiis, & an cum mater est minor: speratur tamen effici major ante pubertatem, an erit tunc locus legitimo tutori, vel dativo? Vide per Bald. in leg. si quis sub conditione, col. fin. ff. de testam. tutel. & quæ dixi supra ead. leg. in gloss. super verbo, varon.

(8) Auuela. Idem dic de proavia, secundum Bart. in leg. si quis sub conditione, col. 3. ff. de testam. tutel. & in authent. de heredib. ab intestat. venien. in §. fin. si tamen avia concurreret cum avo paterno, vel materno, præferretur avus paternus, vel maternus, secundum Bart. in dist. leg. si quis sub conditione, col. 4. ff. de testam. tutel. & tenet Alberic. & Salicet. in dist. authent. matri, & avia, ubi Salicet. quest. 6. & 7. intelligit quando talis avus esset idoneus, non aliàs quia paria sunt non esse, vel minus idoneum esse, L. fin. C. de legit. tut. L. 1. §. & quidem, ff. quod cujusque univer. cap. inter corporalia, de translat. Episcop. vel elect. si tamen sint avus paternus, & avia materna, ambo concurrerent in tutela, sicut concurrerent in hæreditate, secundum Salicet. in dist. authent. matri, & avia, 8. quest. qui hoc latius prosequitur, dicens tunc procedere opinionem antiquorum Glossatorum, de quibus per gloss. in dist. authent. matri, & avia, & cessare illam rationem, ne uxor coæquetur marito: quia de avia materna viduata loquimur: si autem concurreret avia, & frater pupilli, utrinque conjunctus, & ætatis legitime, dicit Salicet. quod similiter concurrerent: cum etiam ambo concurrant ad hæreditatem pupilli, ut in authent. defuncto, C. ad Tertul. & per consequens ad tutelam, ut in authent. sicut, C. de legit. tutel. quod non procederet de jure regni, cum per leg. 7. in ordin. Tauri, in hæreditate non concurrant.

(9) Dada. Ex hoc vides, quod loquitur ista L. de matre, vel avia datis tutricibus in testamento: & quia in leg. 9. ad fin. infra eod. loquitur de matre, & avia, quod sint tutrices, et si non designentur in testamento: & quæ dicta sunt superius, procedunt in utroque casu, & cum mater, vel avia datur tutrix in testamento, non indiget confirmatione: solum habet tutelam agnoscere coram giudice secundum Bart. in leg. si quis sub conditione, col. 5. ff. de testam. tutel. & satis probatur in ista leg. & in dist. leg. 9. quia volens, debet recipere, & nolens non cogitur, secundum Bart. ubi supra, & probatur in dist. leg. 9. & leg. 95. tit. 18. 3. partit. et si pater, tam matrem, quam alium extraneum det tutores in testamento: ambo administrabunt, ut tradit Salicet. in dist. authent. matri, & avia, col. pen. 19. quest. Et intellige, quando testamentum sit solemne. Quid autem si pater dedit in testamento matrem tutricem filiis, & postea cassavit illam particulam testamenti, utrum talis mater defuncti uxor admittatur ad tutelam, tanquam legitima? Vide per Bart. in leg. miles, §. sexaginta, ff. de adulter. ubi concludit post Dyn. quod non, si illam particulam cassavit reputans eam, quasi indignam: secus si idem cassavit, quia quoad illam particulam voluit decedere intestatus, ut ibi per eum.

(10) Del juez. Debet ergo venire coram jure, ut etiam habes in dist. leg. 95. tit. 18. 3. partit. ubi vide quæ dixi, infra quantum tempus mater debeat hoc petere, & facere.

(11) Que non casara. Ista renunciatio nuptiarum non est levis solemnitas: imò ejus omisio est magni præjudicii

renunciare la defension (12) que el derecho otorga a las mugeres, que non se puedan obligar por otros; entonces, bien le puede otorgar la guarda de sus hijos, (13) o de sus nietos, segun que es sobredicho. E la razon, por que defendemos que non case, de mientras que los moços touiere en guarda, es esta: porque podria acascer, que por el gran amor que auria a su marido (14) que tomasse de nuevo, non guardaria tan bien las personas, nin los bienes, de los moços; o faria alguna cosa, que se tornaria en gran daño dellos. E otrosi, si non renunciassse la defension sobredicha, dudarian los omes, (15) de mercar, o de fazer pleyto

con ella; maguer ouiesse menester de lo fazer, por guarda, o por acrescentamiento, o por pro de los bienes de los moços. E deue el Guardador ser establecido, por mandado del padre, o del auuelo; o por otorgamiento de las leyes, así como por parentesco; o por mandamiento de los Judgadores, así como de suso diximos. (16)

L E Y V.

Como la madre non puede auer sus hijos en guarda, si se casare despues de la muerte del padre dellos.

Casando (1) la madre de mientras que sus hijos tuuiesse en guarda, segund diximos en la

secundum Bart. in *dist. leg. si quis sub conditione*, col. 4. ff. de *testam. tutel.* & in *authent. matri*, & *avia*: nam non renuntiando, videtur nuptiis concupiscere, & sic est legi suspecta, ut etiam habes infra ead. leg. & idem inhabilis redditur, & idem talis omisio vitaret, secundum eum, & idem tenet Alberic. in *dist. authent. matri*, & *avia*, col. fin. *vers. item quaro*, dicens: ita vidisse feruari, tenet etiam idem Salic. col. 4. 14. *quæst.* Et tene menti istam leg. cum vult, quod etiam mater sit tutrix testamentaria, tenetur renunciare secundis nuptiis, & Velleiano: & sic cessat *quæst.* de qua per Alber. in *dist. authent. matri*, & *avia*, col. 2. *vers. sed numquid data*. in *testam.* ubi dicit, quod non teneretur tali casu ad istam renunciationem, & quod ita vidit determinari.

(12) La defension. De Senatusconsulto Velleiano dicit, ut subjicit, & similiter hæc renunciatio est magni ponderis secundum Bart. in *dist. leg. si quis sub conditione*, & ut exemplificat Salic. præjudicaret ejus omisio creditoribus pupilli, quibus mater promittit quod pupillus ei debet. Item si mater constitueret actorem, non præjudicaret sibi, quia iuvatur Velleiano adversus filium: postea contra ipsam agentem, quod non fecisset si renuntiasset, vide his, & aliis per Salic. in *dist. authent. matri*, & *avia*, col. 4. *quæst.* 14. an autem ultra istam renunciationem secundarum nuptiarum, & Velleiani debeat renunciare, & omni alii legum auxilio? Gloss. dicit, quod sic in *dist. authent.* etsi non fiat, vitabitur datio tutelæ, secundum Bart. in *leg. si quis sub conditione*, col. 5. ff. de *testam. tutel.* ubi Bart. ostendit in quibus hæc renunciatio possit prodesset, & Salic. dicit in *dist. authent. quæst.* 15. quod sis cautus, quod hæc omnia in actis scribi facias, & adde Alex. *confl.* 32. incipit: in *causa executionis*, 4. vol. *vers. 2. principaliter moveor*. ubi & tradit aliud commodum hujus renunciationis, & omni alii legum auxilio, scilicet, quod videatur renunciatum beneficio excussionis: ista tamen L. partitarum, neque *dist.* 95. tit. 18. 3. *partit.* nihil dicunt de ista renunciatione generali, ut & dixi in *dist. leg.* 95. quia tamen hoc disponitur in *authent. ut si prohibitio matr. debit.* & *credit.* in §. quia verò, & in *leg. fin. C. quando mulier tutel. offic. fungi potest*, semper hoc apponit facias in actis, quibus adde Bald. in *leg. antiqua*, §. fin. C. ad Velleian. Adverte etiam, quia & in instrumento tutelæ interveniat hypotheca expressa honorum, ut probari videtur in *dist. authent. ut sine prohib. matr. debit.* & *credit.* in §. quia verò, & tenet Bart. & Salic. in *dist. authent. matri*, & *avia*, ubi Salic. 18. *quæst.* dicit de hoc non esse mirandum: cum tutela hæc exorbiret à jure communi, & ibi etiam dicit hoc procederet in tutela, quæ matri, vel avia, per leg. defertur: nam si esset testamentaria tutrix, sufficeret tacita hypotheca per legem inducta. Et forte indistinctè dicendum esset, quod ista omisio expressè, scilicet, hypothecæ non vitaret dationem tutelæ: cum hoc in istis LL. partitarum non caveatur: & sufficiat tacita hypotheca, ut in *leg. pro officio*, C. de ad-

ministr. tut. nisi secundum Bald. ibi esset aliquis casus, in quo prodesset expressa hypotheca, plusquam tacita, & quia istæ LL. partitarum tantum de ista tacita disponunt, ut in *leg. fin. infra eod.* & in *leg.* 23. & 26. tit. 13. *part.* 5.

(13) La guarda de sus hijos. Et procedet hoc, si filii sint minoris ætatis, siue sint furiosi, vel mente capti: cum idem sit in cura, ut dicit gloss. in *dist. authent. matri*, & *avia*, & licet cura furiosi, vel prodigi tantum dicatur legitima, ut notat Joann. Faber. & Angel. Aret. in §. furiosi, *instit. de nupt.* Salic. in *leg. de creationibus*, C. de *Episcop. audien.* & sic mente captis, & alii: cura sit dativa à iudice: tamen debet iudex etiam in hoc matrem, & aviam cæteris præferre, ut in *leg.* 9. ad finem *infra eodem*, & *dist. authent. matri*, & *avia*, & in corpore unde sumitur: & quia tutela ista matris, & avia dicitur anomala, & de utroque participat, ut not. gloss. & Doctor. in *dist. authent.* & quia secundum Bart. ibi text. videtur de hoc expressus in *authent. ut hi qui oblig. se perhibent habe. res mino.* colla. 6. *vers. & hæc*, quod omnes isti dicuntur habere curatorem legitimum. Et nota, quod licet mater, vel avia ex forma statuti, vel alia, veluti si esset majoria excludantur a successione filii: tamen in tutela, vel cura præferuntur, ut notat Salic. in *dist. authent. matri*, & *avia*, col. 3. *quæst.* 9. Decius etiam *confl.* 16. incipienti: & diligenter, & Joan. Andr. in *addit. ad Specul. tit. de curat.* in §. cum autem. Adverte etiam, quod si pater est exbannitus, vel condemnatus: ita quod filius efficiatur sui juris, & eget tutore, ut notat gloss. in §. *relegati*, *instit. quibus modis jus patr. potest. solvit.* an mater tunc erit tutrix? Bart. dicit, quod sic in *dist. leg. si quis sub conditione*, in fin. ff. de *testam. tutel.*

(14) Amor que auria a su marido. Mulieres diligunt viros, etiam ultra filios, Bart. in *leg. pater severinam*, §. pen. ff. de *condit. & demonstrat.* vide L. lex, *qua tutores*, C. de *administ. tutor.* & *infra eod.* L. 19.

(15) Dubdarian los omes. Azor ponit istam rationem in *summa*, C. quando mulier tutel. offic. fung. pot. Et facit ut in renunciatione, quam supra, hæc lex posuit, includatur etiam renunciatio de omnium LL. auxilio, vide supra in *gloss.* super parte, *la defension.*

(16) Diximos. Supra eod. L. 2.

L E X V.

Si mater suscepta filiorum tutela nupserit, perdit tutelam, & filii ab ejus tutela, & potestate extrahuntur, & tutela eorum dabitur eorum consanguineo propinquiori ad hoc idoneo, & bona tam matris, quam viri cum ea nubentis sunt obligata filiis pro debito tutelari. Hoc dicit.

(1) Casando. Non ergo privabitur tutela propter sponsalia de futuro, & ita tenet Specul. in *titul. de tutor.* §. nunc dicendum, *vers. quid si nondum*, & *vers. quid si tutelam*, & cum Bart. transit Salic. in *authent. Sacramentum*, C. quando mulier tutel. offic. fung. pos. licet Bar-

in

la ley ante desta; el Juez del lugar do acaeci-
ciere, deve sacar los moços (2) luego de su guar-
da, e de su poder, e darlos a alguno de sus
parientes de los moços, al mas cercano (3)
que ouieren, que sea ome bueno, e sin soi-
pecha; e que non sea de aquellos, a quien
defiendan las leyes (4) deste nuestro libro, que
non lo pueda fer. E si el Juez fallare, que al-
guna cosa deve dar la madre a los moços, por

razon de sus bienes que todo en guarda, o por
otra manera qualquier, fincan porende obliga-
dos tambien los bienes della, (5) como los de
aquel que calo con ella. (6)

LEY

in leg. si quis sub condit. ff. de testam. tutel. ad fin. 6. col. tenet contrarium: & licet contractis sponsalibus non admittitur ad petendum tutelam: tamen propter sola sponsalia habita jam tutela, non privaretur ipso jure, unde licet mulier vadat ad iudicem, dicens se velle nubere, non ex hoc statim definit esse tutrix, cum LL. dicant, quod contractis nuptiis expellatur, & non dicunt; cum animum nubendi habuerit, prout ponderat Silicet. in dist. authent. Sacramentum, licet Bart. ubi supra in hoc etiam voluit contrarium: pœnæ namque sunt molliendæ, non extendendæ, L. interpretatione, ff. de pœn. Item cum mulier perdat tutelam, matrimonium secundum contrahendo, multo magis perdet luxuriant: ut in leg. fin. C. quando mulier tutel. offic. fung. post. gloss. in dist. authent. Sacramentum, quæ communiter approbatur.

(2) *Sacar los moços. Concuert. cum dist. authent. sacramentum, & in corpore unde sumitur: & cum authent. de heredi. ab intesta. veni. §. ex his. quid tamen si mater, vel avia esset tutrix testamentaria, an privabitur tutela, propter transitum ad secunda vota? Gloss. movet quæstionem in L. omnem, C. ad Tertul. & ponit opinio- nes, & opin. Joan. & Azo. quod idem sit in testamen- taria approbatur ibi per Bart. & Bal. & Salice. & constat hoc etiam, quia, & mater tutrix testamentaria renuntiare debet secundis nuptiis ut supra L. proxim. qui punctus erat tota substantia ad hujus decisionis quæstionem, secundum Bal. in authent. eisdem, C. de secund. nupt. ad fin. Quid autem si mater (quæ fuit expulsa à tutela propter transitum ad secunda vota) videtur an reassumat tutelam? Spec. disputat. in dist. tit. de tuto. §. nunc dicendum, versic. quæro si mater, tandem solvit, quod si res est integra, & pueri nullum habeant tuto- rem, vel habere possunt: & tunc admittatur: secus ve- rò si alium tutorem legitimum habeant, vel habere pos- sint, & ad declarationem hujus dicti Spec. vide Sil- yce. in dist. authent. sacramentum, col. 3. versic. quæro etiam ab extra.*

(3) *Al mas cercano. Reprobat opinionem gloss. in d. authent. sacramentum, quæ dicit, quod expulsa matre à tutela propter transitum ad secunda vota, locus esset tutori dativo, & non legitimo, quam opinionem dicit esse communem Alb. in dist. aub. matri, & avia, col. 3. versic. expeditis quæstionibus, & approbat opinionem contrariam, quæ fuit Albericum de Sal. & Jacob. But- tri. & Rayner. de for. & sequacium, & not. & tene- menti istam L. partitarum, nam de jure communi ista quæstio erat valde difficilis, prout attestatur Bal. Itè in hoc loquens in dist. authent. sacramentum, ubi & Sa- lyce. post longam disputationem dicit opinionem dist. gloss. stante tacito dubio, in iudiciis, & in scholis sequen- dam esse, considera tamen, an opin. gloss. communis possit salvari, etiam stante L. ista partitarum, in eo ca- su, quo mater antequam transiret ad secundas nuptias ibit ad iudicem, & dixit, domine iudex, ego intendo transire ad secunda vota: detis tutorem filio meo, quo casu Bart. concordando opiniones, tenet quod tunc lo- cus sit dativo: & quod opinio. contraria procedat, quando mater non curavit de filiis: sed simpliciter ad secundas nuptias transivit: quia cum tunc definat esse*

tutrix ipso jure, iudice hoc non agente merito devenit ad sequentem legitimum, non ad dativum, L. si quis sub conditione, ff. de testa. tute. quod non est quando ipsa adijt iudicem, & petit tutorem dari filio: quo casu habet locum ratio, quæ ponitur in dist. L. si quis, sub conditione, & in L. 3. §. quæri potest, ff. de legit. tuto. cum enim factum iudicis duret in ea removenda, & in ea durant reliquæ prioris tutelæ: & non definit tali casu ipso jure tutrix esse, prius quam alius tutor detur, & sic quando ipsa est tutrix, non est locus legiti- mo: neque postea quia iste qui datur subrogatur loco matris, quæ alios legitimos excludit, & sic isto casu cum subrogatum assumat naturam ejus, in cujus locum subrogatur, prout latius declarat Salyc. in dist. authent. sacramentum, videtur quod limitari debeat ista lex in isto casu, quæ tantum loquitur in muliere, quæ nup- sit secundo, & non exprimit illum casum: ubi prius tutorem perijt ordinari, ut in authent. de nupt. §. si au- tem tutelam, imo ex verbis ejus patet, quod loquatur de ea, quæ non dato tutore filiis transit ad secunda vota: cum dicit, de mientra, que touiesse sus fijos en guarda, unde in casu in quo ista lex expressè non lo- quitur, non videtur recedendum ab opinione Bart. quæ etiam est communis. Sed an cum mater ante transitum ad secundas nuptias, petit tutorem dari filiis, sit dan- dus ille quem mater petierit? Magis communis opi. est, quod non necessiter iudex ad hoc ex eo quod mater posset fraudulenter eligere ad rationes fraudandas, L. divus, §. si quidem, ff. qui pet. tuto. & vide L. creden- dum, in fin. ff. qui pet. tuto. & quod habetur infra eod. leg. proxim. & Alber. in authent. matri, & avia, in versic. expeditis quæstionibus, C. quando mulier. offic. tute. fung. potest, & secundum Salyc. in dist. authent. sacra- mentum, ad fin. iudex non malè faciet, si agnatos, & cognatos, & notos pupilli ad hoc citari faciat, de qua materia vide notabile consil. Francisc. Curtii Seniores consil. 46. super controversia ubi lute tradit, & ibi allegat singulare dictum Bal. in L. omnem, versic. quæro au- datus, C. ad Tertul. ubi quærit, an dativus petiturus à matre præferatur legitimo, & arguit videri expressum quod sic in dist. §. si autem tutelam, & tandem decidit istud esse verum, quando dativus iste daretur ex in- quisitione: secus si perfunctorie: & legitimi sint magis ido- nei, & sublit Bal. se intelligere dari per inquisitionem, quando vocatis vocandis datus esset, quia secundum eum verba apposita, per tabelliones dicentes, quod ju- dex videns, & cognoscens eum idoneum, &c. non probant, quod sit datus ex inquisitione, sed solum quod sit idoneus ex aspectu, & quia quilibet præsumitur ido- neus ex generali conjectura, quæ sunt verba gravia, & singularia, & adde quæ tradit Bal. consil. 82. 2. voi. incipient. statuto.

(4) *Las leyes. Vide supra eod. L. 4. & infra eod. L. 14.*

(5) *Los bienes della. Vide LL. 23. & 26. tit. 13. 5. part. & quæ ibi dixi.*

(6) *Que caso con ella. Adde L. 2. C. quando mulier. offic. tue. fung. potest. & L. si mater, C. in quib. caus. pign. tact. contrab. & ibi Bal. & in authent. de nupt. §. si quis autem tutelam, ubi Bart. & dist. leg. 26. & L. fin. tit. 17. lib. 3. for. LL.*

L E Y VI.

Como la madre puede establecer Guardadores en su Testamento a los hijos, que dexa por herederos.

LA madre (1) que haze testamento, en que establece por sus herederos a sus hijos, que non ouiesse padre, bien les puede establecer Guardador en el. Pero tal Guardador como este non puede vsar, en ninguna manera, de los bienes del moço, a menos de ser confirmado del Juez del lugar, do son los bienes: e el Juez deuelo confirmar, (2) e otorgarle guarda dellos, si non fuere aral, a quien defiendan las leyes deste nuestro libro que lo non sea. Mas si la madre non estableciere por su heredero al hijo, non le podria dexar Guardador, maguer le dexasse, de otra guisa, (3) alguna partida de sus bienes. Pero si acaciere que lo fiziesse, si gelo quisiesse (4) confirmar el Juez, valdria; mas non de otra guisa.

Ley 1.
tit. 4.
lib. 5.
Recop.

L E X VI.

Potest mater in testamento dare tutorem filio: debet tamen iudex eum confirmare: alias non possit administrare: si tamen cum hæredem non instituit, licet el leget, non potest: si tamen fecerit, potest eum iudex, si est idoneus, confirmare. Hoc dicit.

(1) *La madre.* Idem dic in avia, secundum Bart. in leg. pater, ff. de testam. tut.

(2) *Deuelo confirmar.* Et sic necessitas imponitur iudici isto calu, quando mater filium instituit hæredem, & in hoc videtur ista L. approbare opinionem gloss. in leg. mater, C. de testam. tutel. de qua ortum habet ista L. Azor etiam, C. de confirm. tuto. in summa. versic. si verò mater, dicit, quòd si mater instituat filium, debet quidem confirmari datio: quia ex se non tenet, & subdit Azo. causa tamen cognita, i. cum inquisitione, ut in leg. 1. ejusdem tituli. & dist. L. mater: ista tamen L. partitarum nihil dicit de inquisitione, Doctor. in dist. leg. mater, signanter Alberic. & Salic. dicunt, quòd ista inquisitio: cum filius à matre instituitur, debet esse levis, & idem tenet Bart. in leg. pater, ff. de testam. tut. & in leg. mulier, ff. de confirm. tut. & in leg. peto, §. mater, ubi etiam Paul. & Imol. ff. de legat. 2. tu verò concludit, quòd, aut filius instituitur à matre habet alia bona, & tunc respectu illorum bonorum, erit necessaria inquisitio: si verò nulla alia bona habeat: nisi quæ mater sibi jure institutionis reliquit, tunc debet confirmari sine inquisitione aliqua, & ita intellige istam leg. & ita tenet Bart. post Dyn. in leg. si patronus, ff. de confirm. tut. ubi idem tenet Alberic. & tenet etiam Angel. in leg. 1. C. de testam. tutel. & licet habeat alia bona: cum instituitur à matre levior sufficeret inquisitio, quàm cum instituitur ab extraneo, & ita procedent dicta Bart. & aliorum, in dist. leg. pater, & in dist. leg. mulier, & in dist. leg. mater. Limita tamen singulariter istam legem disponentem tutorem datum à matre in testamento, in quo filium instituit hæredem omnino confirmandum, quando instituit eum universaliter, & quòd secus esset, si eum in sola legitima instituisset, casus videtur de hoc singularis, in dist. peto, in §. mater, ubi jurifconsultus dicit tutorem filio à matre nulliter datum, non ex alio, nisi quia in effectu mater non instituerat filium, nisi in sua legitima, cum reliqua pars hæreditatis subiecta esset fideicommissio, in quo legitima non includebatur, L. coheredi, §. cum filia, ff. de vulgar. & pupil. & ita ad hoc ponderat, dist. §. mater, Ludovic. Rom. consil. 188. incipit: in hac causa. Et adverte, quòd in casu, quo instituitur à matre, remittetur satisfactio per text. in leg. 1. ff. de confirm. tutor. & tenet Azor ubi

L E Y VII.

Que el padre puede dar a su sieruo por Guardador de sus hijos: e como deve dezir ciertamente el nome del Guardador, porque non aya y dubda.

DExando el padre a alguno de sus sieruos por Guardador de sus hijos, maguer non le ouiesse ante desto asorrado por palabra, fazele libre (1) por esta razon, e sera Guardador dellos, si fuer mayor de veynte, e cinco años; e si fuere menor, como quier que sea forro, non sera Guardador dellos, fasta que sea de la edad sobredicha. (2) Mas si dexasse sieruo ageno, (3) non valdria, nin seria Guardador dellos. Otrosi dezimos, que quando el padre estableciere a alguno por Guardador de sus hijos, que lo deve nombrar, e señalar, de manera que lo puedan saber ciertamente, qual es. Ca si acaciere, que nombrasse a vno por Guarda-

supra, & probatur in leg. fin. ff. eod. & tenet Bart. in leg. 1. ff. eod. sed adverte, quia Azo. loquitur quando fuit facta confirmatio cum inquisitione: & sic videtur, quòd deberet satisfdari, quando confirmatur sine inquisitione, & ita vult etiam gloss. in dist. leg. fin. & vide Bart. in leg. tutores, ff. eod.

(3) *De otra guisa.* Nota hoc verbum: nam etsi mater filio aliquid legaret, & daret tutorem, non confirmabitur sine magna inquisitione, ut in leg. 2. & notat Bart. in leg. naturale, ff. de confir. tutor. licet Bart. hoc de legato non tangat, & in leg. fin. C. de confirm. tutor. videtur innuere quòd sufficiat relinquere quocumque titulo, loquitur tamen in patre naturali, vide per Bart. in dist. leg. naturali.

(4) *Gelo quisiesse.* Si tamen viderit expedire pupillo, poterit confirmare, ut in dist. leg. mater, C. de testam. tutel. sed an tenebitur in indicatur, si non fecerit cum expediret, vide L. non quidquid, & ibi per Paul. de Cast. ff. de judic. & videtur de mente Salic. in dist. leg. mater, ibi quæro tunc, quòd iudex teneatur confirmare: premissa magna cause cognitione, quando mater filium non instituit. An autem tutor confirmatus à iudice præferatur legitimo tutori, vel admittat tutorem dativum secum? Vide per Bart. in leg. 1. ff. de confir. tutor. ubi refert disputationem Martini Silla. de qua vide Joann. Andr. in addit. ad Spec. tit. de tutore, §. nunc dicendum, in addit. incipit: propter hoc, & concluditur, præferri legitimo, & idem tenet Salic. in leg. 2. C. de confir. tutor. cum tamen talis confirmatus sit dativus, admittit alium dativum secum, secundum eos, L. si ut proponit, C. de confir. tutor.

L E X VII.

Non potest testator servum alienum dare tutorem: sed si proprium servum det filio, non facta mentione libertatis, consequitur propter hoc libertatem, & tutelam, si est major xxv. annis, sed si est minor, consequitur libertatem, & factus major habebit tutelam, item dato Titio in tutorem, si sunt duo titi: nec apparet de quo sensit testator: non valet tutoris datio. Hoc dicit.

(1) *Fazese libre.* Concordat cum leg. quæro, §. Lucius, ff. de testam. tutel. & insit. qui testa. tutor. dar. pos. in princ.

(2) *Fasta que sea de la tal edad sobredicha.* Facit ad id, quòd dixi in leg. 4. supra ead. in gloss. super parte: mayor de veinte e cinco años.

(3) *Sieruo ageno.* Concordat cum §. 1. insit. qui testa. tutor. dar. pos.

dador, e ouiesse y otro (4) que ouiesse aquel mismo nome, si non pudiesen saber ciertamente, qual dellos fuera su entencion que lo fuesse; e lo non lo deue ser ninguno dellos. (5)

L E Y VIII.

Como el Guardador, que el padre da a sus hijos naturales, non deue usar de tal guarda sin mandado de Juez.

Tambien al fijo de barragana, (1) como al que fuere de muger legitima, puede el padre dar Guardador a su finamiento, (2) que guarde a el, e a los bienes en que lo fizo su heredero. Pero este Guardador atal non se puede trabajar de la guarda del huerfano, nin usar de los bienes del, a menos de ser confirmado por el Juez del lugar. Otrosi dezimos, que si algun ome estableciere en su testamento por su heredero a algun huerfano extraño, (3) que le puede dar Guardador en aquel mesmo testamento: e este Guardador atal deue ser confirmado del Juez, segun diximos del otro. E aun dezimos, que los Guardadores que son es-

critos en los testamentos, pueden ser establecidos, simplemente, e a tiempo cierto; o su condicion, (4) segun que fuere su voluntad del fazedor del testamento.

L E Y IX.

Como, quando el padre, o el auuelo, non dexa Guardador a sus fijos, nin a sus nietos, en su Testamento, lo deue auer el pariente mas propinco, que ouiere.

Sin testamento muriendo algun ome, que ouiesse fijos, e non les ouiesse dado Guardadores; o si fizielle testamento, e non los dexasse en guarda de ninguno; o si les dexasse Guardadores, e se muriesen, ante que el padre (1) dellos; si los moços non ouieren madre, nin auuela, (2) mandamos, que los parientes mas cercanos que ouieren, e que estouieren en vn mismo grado, (3) sean Guardadores dellos, e de todos sus bienes. Estos Guardadores atales son llamados, legitimos. (4) Pero dezimos, que ante que vnen de los bienes de los moços, deuen dar fiadores (5) valiosos, al Juez del

(4) *Ouiesse y otro.* Hoc debet probari ab allegante: aliàs pluralitas nominis non præsumeretur, ut adducit Socin. *confil.* 28. *visio testamento*, coll. 3. & 4. in 3. volum. & *confil.* 40. col. 2. vide tamen, quod in hoc not. Abb. in *cap. cum Joannes, de fide instrum.* & *Dec. confil.* 101. col. 1. ad fin.

(5) *Ninguno dellos.* Concordat cum *leg. duo sunt titii, ff. de testam. tutel.* & vide quæ dixi in *leg. 23. & 25. tit. 11. §. partit.* & in *leg. 10. tit. 3. supra ead. part.*

L E X VIII.

Potest pater filio naturali, vel extraneo, patrem non habenti, dare in testamento tutorem, qui eum, & bona in quibus eum instituit, administret: sed talis debet per iudicem confirmari. Item tutor potest dari in testamento purè, vel ad tempus, vel sub conditione. Hoc dicitur.

(1) *Al fijo de barragana.* Concordat cum *leg. naturali, ff. de confir. tut. & cum leg. fin. C. eod.* & quid si pater naturalis de vult unum tutorem, mater alium, numquid concurrent, vel præfertur paternus, Cyn. querit, & reliquit cogitandum in *diB. leg. fin.* Alber. verò dicit, se credere hoc relinquendum arbitrio iudicis, attenda utilitate pupilli, arg. *L. utilitatem, ff. de confir. tut.* Ang. verò ibi dicit, quod si tutelæ concurrant, quilibet tutor præferretur in administrando bona à relinquente relicta: si verò non concurrat primus erit tutor: non verò qui datus est secundo loco: quia tutorem habenti, tutor dari non potest, & dicit ita sibi videri in lectionis discursu, satis placet quod responderet Alber. potest etiam procedere dictum Angel. & limitari, nisi patrimonium esset magnum, & diffusum, ut in *leg. propter, C. in quib. casib. buben. tut. tutor. dar. poss.* post hæc scripta vidi not. *confil.* Ludov. Rom. incipit: *in hac causa mibi commissa*, ubi videtur comprobare opinionem Ang. vide ibi spurio tamen filio non potest dari tutor in testamento per patrem, gloss. & Bart. in *leg. 1. ff. de testam. tutel.*

(2) *Al su finamiento.* Id est in suo testamento.

(3) *Huerfano extraño.* Concordat cum *leg. si patronni, ff. de confir. tutor.*

(4) *So condicion.* Concordat cum *§. ad tempus instit. qui testam. tut. dar. poss.* & intellige de datis in testamento, prout hic dicitur: secus est in dativo, *L. inuol. §. 1. ff. de tutel.* & est ratio secundum *Spec. tit. de tu-*

tore, §. generaliter, col. 6. quia dare tutorem est actus legitimus, qui non recipit diem, vel conditionem, *L. actus, ff. de regul. jur.* præsumitur autem pro parte, quod beneficiat, & lex multum confidit de eo, & attenda generalitate hujus leg. partitarum, non erit ista specialitas tantum in testamento patris: sed etiam in testamento matris, vel extranei, qui pupillum instituit heredem, ut supra *L. 6.* & ista ead. leg.

L E X IX.

Habens liberos minores decedens ab intestato, vel aliàs non relinquens eis tutorem, si filii matrem, seu aviam non habeant, vocantur ad tutelam proximiores consanguinei in eodem gradu, qui dicuntur tutores legitimi: qui debent præstare idoneos fidejussores loci iudici, quod benè, & fideliter bona minorum administrabunt: & jurabunt tutores res pupillorum fideliter conservare, si tamen pupilli matrem, vel aviam habent, ipsæ erunt tutrices: ut supra *eod. tit. LL. 4. & 5.* et si mater noluerit, præfertur avia legitimis. Hoc dicitur.

(1) *Murientes, ante que el padre.* Idem si decesserit mortuo patre, impubere, adhuc filio, ut in *leg. intestato, in fin. ff. de leg. tutor.*

(2) *Madre, nin auuela.* Hæ enim præferuntur legitimis, ut hic, & in *authent. matri, & avia, C. quando mul. tutel. offic. fungi potest.*

(3) *En un mismo grado.* Concordat cum *authent. ficut, C. de legit. tut. & ff. eod. L. si plures.*

(4) *Legitimos.* Adde supra *eod. L. 2.* & quæ ibi dixi.

(5) *Fiadores.* Debent enim tutores legitimi satisficere pupilli salvam fore, ut hic, & in *leg. legitimos, ff. de legit. tutor.* & antea non potest quicquam administrare, ut in *leg. 1. 3. & fin. C. de tut. vel curat. qui non satisficet.* & non requiritur ista satisficatio ad inchoationem nascentis officii, sed ad executionem officii in esse jam producti, & ideo in alia die, quam in die datæ tutelæ, & in alio instrumento præstari potest. Bald. in *addit. ad Spec. tit. de tut.* & testamentarii tutores non satisficant, neque datus à preside, vel prætorum cum inquisitione, ut *instit. de satisfic. tut. in princ. & in §. pen. de assil. tutor.* & tradit gloss. quam Bart. ibi dicit notandam, in *authent. ut qui oblig. se perhib. haber. res min. in §. fin.* & licet gloss. in *leg. 1. C. de tut. & curat. qui non satisficet.* dicat, quod hodie dativus indistinctè satisficet: tamen Salic. ibi approbat gloss. in *dist. authent. in §. fin. di-*

del lugar, que prometan, (6) e se obliguen por los Guardadores, que ellos alifanar, e guardaran, bien e lealmente, los bienes de los huerfanos, e los frutos dellos. E sobre todo, deuen jurar (7) los Guardadores, de fazer todas las cosas que sean a pro de los huertanos, que han en guarda, e de non se entremeter de fazer cosa que se torne a daño dellos. E que guardaran lealmente sus personas, e sus cosas. Mas si los huerfanos sobredichos o-

Partida VI.

uiesen madre, o auuela, que quisiese guardar los huerfanos, e sus bienes; estonce dezimos, que la madre lo puede fazer, ante que ninguno de los otros parientes; solo, que sea buena muger, e de recabdo. Pero deue dar, e fazer a los moços, primeramente, tal seguridad, como de suso diximos (8) en la felta ley ante desta. E si la madre non quisiere entremeterse desto, puede estonce (9) el auuelaauer la guarda dellos.

Kk

LEY

dicentem, quòd cum datur ex inquisitione, & à majoribus iudicibus non satisfidet: secus, si à minoribus: & quòd sit ratio sit ratio, quia propter maiorem auctoritatem quia nititur, fides ejus approbata dicitur, in practica tamen videmus indistinctè à tutoribus dativis exigi satisfactionem, & fortè ideò: quia ista inquisitio quæ datur, non est ita in usu: de jure tamen communi approbatur per Doctorem communiter, dict. gloss. in dict. §. fin. dict. authent. ut hi qui obligat. & c. ut notat Bart. in leg. 1. ff. rem pupil. salvam fore, & in leg. si nemo, §. 1. ff. de testam. tutel. licet Spec. tit. de tutor. §. si autem, dicit, quòd hodie omnis dativus satisfat, LL. etiam istarum partiarum non disponunt de fidejussore dando in dativo tutore, ut patet infra eod. L. 12. & in leg. 94. tit. 18. part. 3. ubi ponitur forma instrumenti dationis tutelæ in legitimo tutore. Limita tamen istam leg. quateòs disponit de satisfactione legitimi tutoris, quòd procedat, nisi in patrono vocato ad tutelam liberti: quia talis ita demum satisfat, si sit persona vulgaris vel minus honesta: non aliàs, ut habetur in dict. leg. legitimos in princ. & idem dicit Salic. dicendum in patre, qui malus esse tribuit filio, quàm patronus liberto: ut sic causa cognita satisfidet, non aliàs argu. L. jubemus, C. ad Trebel. §. in supradictis, & L. Imperator à contrario sensu, ff. ad Trebel. ita Silic. in leg. 3. C. de tutor. & curat. qui non satisfat. Alberic. etiam in rub. ejusd. titul. tractat. hoc de patre tutore filii emancipati, & tandem putat considerandum, quòd si patrimonium filii sit amplum, & persona patris indigens, & suspecta, quòd satisfidare teneatur: aliàs non, & ita dicit colligi posse ex dict. leg. legitimos, §. 1. & 2. & quia si hoc est in patrono fortius in patre: & quia eisdem privilegiis utuntur parentes circa filios, quibus patroni circa libertos, leg. fin. C. qui & adver. quos, L. si quis à liberia, §. solent, ff. de liber. agnos. Quid autem, si tutor sit valde dives, an adhuc teneatur satisfidare? Bal. in leg. mulier, C. de jure dot. in utraque lectura vult, quòd sic, post gloss. ibi vult tamen, quòd tunc qualiscumque fidejussor sufficit, etsi nihil habeat in patrimonio, & idem dicit è contra, si fidejussor est multum idoneus, & principalis non suppleri per fidejussorem patrimonium debitoris, gloss. in leg. si plures, §. 1. ff. de fidejussor. quam gloss. Bald. dicit non esse alibi, & dicit Joan. de Plat. in leg. 1. C. de peri. nomina. lib. 11. & in leg. quicumque, 2. C. de fund. patrimon. eod. lib. hoc procedere in tutore, quòd licet sit dives satisfidet, & quòd non procederet in alio administratore publico, ut in dictis LL. & tradit Paul. in leg. 1. ff. qui satisfat. cog. & nat. quòd non est de substantia satisfactionis tutelæ, & curæ, quòd patrimonium tutoris, vel curatoris valeat tantum, quantum facultates pupilli, vel adulti, secundum Bald. in dict. leg. mulier, in 1. lectur. & vide ibi per eum, an teneat actus: cum quis admissus fuit cum minus idoneo fidejussore, & an debeat augeri satisfactio, si crescat patrimonium? Adverte etiam, quòd fidejussor debet esse locuples, secundum quantitatem inventarii, ut in leg. fin. & ibi Bald. C. de magistr. convoc. & vide per Bart. in leg. 2. §. idoneus, ff. ad Tertul. Dicit etiam Bald. in dict. leg. fin. quòd non vitatur datio tutelæ: etsi fidejussor non sit idoneus, & ibi etiam vide per eum, quid si pupillus sit valde dives, & quæ

dixi in leg. 3. in gloss. super parte, madre, tit. 15. 2. partit. Nota etiam, quòd si persona propinqui, legitimi est multum fida, & honesta, remittitur ei satisfactio, secundum Bald. in dict. leg. legitimos, per illum text. inferentem, quòd idem sit in legitimo tutore tali, quòd ibi dicitur de patrono, erit ergò remedium, secundum eum, quòd si tutor legitimus non inveniat fidejussores, quòd iudex præcedente inquisitione ei administrationem decernat, & faciat iudex in suo decreto mentionem de hoc, & de tali fidelitate, & honestate, quòd dicit esse notandum, prodest enim ad satisfactionem non præstandam præcedens vita laudabilis, vide per Joan. de Plat. in leg. agentes, C. de agenti. in reb. lib. 12. & adde Jason. in leg. si quis stipulatus, §. 1. ff. de verbor. obligat. contra hoc tamen dictum Bald. facit dict. leg. 94. ibi, cum dicit: porque los fallaron que eran omnes buenos, e de buen testimonio, e desembargados, & c. & tamen adhuc requiritur ibi, quòd præstetur satisfactio, neque tutum arbitror dispositionem, L. si patronus, in casu tam speciali extendendam ad quemcumque tutorem legitimum, si detur ex inquisitione, ut cogita.

(6) Que prometan. De forma instrumenti fidejussoris tutoris, vide in dict. leg. 94.

(7) Jurar. Concordat cum §. fin. in authent. ut hi qui oblig. se perhib. haber. res minor. dicit tamen Specul. tit. de tutor. §. generaliter, col. 3. quòd licet tutor non juraverit, valent tamen facta per eum: quia cum multa egerit decepti essent, qui cum eo contraxissent, arg. L. Barbarius, ff. de offic. prator. & ibi vide per Joan. Andr. in addition. quòd hoc juramentum possit remitti per testatorem, contra dictum Spec. tamen facit, quia L. Barbarius, non habet locum, nisi in officiis publicis auctoritate, & utilitate, non in privatis: altero etiam modo, & in similibus terminis, dicit Bald. in addit. ad Specul. tit. de tutor. circa fin. quòd si tutor non fecit inventarium, non valet auctoritas ejus: nam omnis modo, vel formæ vitat etiam actum favorabilem, L. qui Roma, §. Flavius, ff. de verbor. obligat. etiam si communis error adsit, Bart. etiam ponit hoc: ut unum de requisitis, in d. L. legitimos, circa fin. princ. ff. de legitim. tut.

(8) Diximos. Supra eod. L. 4. ubi vide quæ dixi, & adverte, quòd neque illa lex, neque ista exigunt satisfactionem in matre, vel avia tutrice testamentaria, vel legitima: & de testamentaria planè procedit, quando verò datur à lege, licet hæc lex non dicat, crederem necessariam esse satisfactionem, & ita tener Alberic. in dict. authent. matri, & avia, col. 2. & in rubric. C. de tut. & curat. qui non satisfat. & in leg. de creationibus, C. de Episcop. audien. neque ita lex repugnat, imò facit, quòd teneatur satisfidare: cum in legitimis hoc requirat, & mater, vel avia est, ut tradit Bart. in dict. authent. matri, & avia, col. 2. vel licet dicatur anomala, secundum Specul. tit. de tut. §. nunc dicendum, in princ. non potest negari, quin participet de legitima, & ideò debet satisfidare: & quòd satisfidet tenet etiam Azor C. quando mulier tutel. offic. fung. po. io summa, in finalibus verbis, alleg. dict. §. fin. in authent. ut sine prohib. mat. & c. ubi est textus expressus ibi, & de fidejussoribus dandis.

(9) Puede estonce. Concordat cum dict. authent. matri, & avia, ibi secundum ordinem.

LEY X.

Como, aquel que aforro a su seruo de menor edad, deve ser Guardador del, e de sus bienes.

Aforrando algun ome su seruo que fuesse menor de catorze años, el señor (1) deve auer en guarda a el, e a sus bienes: porque si tal aforrado como este moriessse, e non ouiesse padre, nin madre, nin otro pariente, de aquellos que le devian heredar segun derecho, este su patron, que le aforro, heredaria todos sus bienes. E por ende guisada cosa es, que el que auia la pro heredando los bienes del, que sufra el cargo (2) de ser su Guardador. Otrosi dezimos, que si el padre (3) saca al hijo de su poder, que es menor de catorze años, que el lo deve auer en guarda, a el, e a todos sus bienes. E si el padre muriessse en ante que el moço fuesse de edad, si el huerfano ouiesse otro hermano (4) que fuesse mayor de veynte, e cinco años, el lo deve auer en guarda en lugar de su padre.

LEY XI.

Quando los Guardadores son muchos, e non se pueden allegar para procurar los bienes del huerfano, como lo puede fazer el vno dellos.

Si los Guardadores de los huerfanos fueren muchos, (1) e se leuantare desacerdo en-

LEY X.

Si dominus manumittit servum impuberem, erit ejus tutor, quia succedet ei, si moriatur. & hoc si ipse defunctus non habuerit consanguineos, qui de jure debeant succedere: idem si pater filium, quem impuberem emancipavit: & patre ante finitam tutelam defuncto, erit tutor frater mortui. Hoc dicit.

(1) *El señor.* Concordat *instit. de legit. patrono. tutel. per totum*, & vide notata per Azo. *C. de legit. tutel. versic. ex sententia autem, l. 12. tabularum*, & an iste satisfidet, vel ne? Vide *L. legitimos, in princ. ff. de legit. tutor.*

(2) *El cargo.* Concordat *cum dist. tit. & autent. ficut, C. de legit. tutel. & L. secundum naturam, ff. de regul. jur.*

(3) *El padre.* Concor. *instit. de legit. parent. tutel.* & an iste satisfidet? Dixi supra *in leg. proxi.* in gloss. super verbo *fiadores*, & an si emancipet in casu, *L. filius matrem, C. de inoffic. testam. pater sit legitimus tutor?* Bald. ibi dicit, quod non.

(4) *Hermano.* Concordat *instit. de fiducia. tutel.* & vide per Bart. *in leg. 3. C. de legit. tutel.* & an iste sit tutor legitimus? Vide per Bald. *in leg. 3. C. de except. & L. penul. C. de legitim. tutel.*

LEY XI.

Inter plures tutores super administratione orta discordia, omnium consensu potest uni administratio committi, & per judicem discerni cum cautione: de qua supra eod. tit. l. 5. quolibet autem eorum tutelam volente, eliget judex unum ex eis.

(1) *Fueren muchos.* Sive testamentarii, sive legitimi, vel dativi, & ortum habet ista *L. à leg. 3. in versic. apparet, & §. fin. ff. de administrat. tutor.* & à *leg. legitimos, §. 1. ff. de legitim. tutor.* & à *§. fin.* & ibi Joann. Fab. *instit. de cap. dimi.* & adde *L. testamento datos, cum l. sequent. ff. de testam. tutel.* & à *§. fin. in autent. de heredib. ab intestat. venien. versic. si autem plurimi.*

(2) *Todos ayuntar.* Nam senius expediunt commissa

tre ellos, de manera, que non se puedan todos ayuntar (2) a fazer aquellas cosas, que son tenudos de fazer en guarda dellos, e de sus bienes; dezimos, que estonce el vno dellos puede dezir al Juez, que el quiere dar (3) recabdo, e obligarse a cumplir lo que auian todos de cumplir, si los otros lo touieren por bien; e si non, que lo haga alguno dellos. E si se acordaren en esto, deve el Juez tomar tal recabdo del, como diximos en la ley ante desta. E si se desaccordaren, de manera que cada vno quiera obligarse a esto, e quiera auer en guarda los bienes de los moços, estonce el Juez deve escoger (4) aquel que entendiere que lo fara mejor, e que sera mas prouechoso a los moços; e tomar tal recabdo del, como sobredicho es; e darle poder, que el solo los pueda auer en su guarda, e aliar, e aprouechar los bienes dellos.

LEY XII.

Quales Judgadores deuen dar Guardador al Huerfano desamparado.

Desamparado sincando el moço, que fuesse menor de catorze años, de guisa, que su padre non le ouiesse dexado Guardador en su testamento, nin ouiesse pariente cercano que lo qui-

negotia plures versus: quem allegat gloss. *in dist. versic. apparet.*

(3) *Que el quiere dar.* Vide *in dist. leg. legitimos, §. 1. & in dist. leg. testamento.*

(4) *Escoger.* De ista electione habes etiam *in dist. §. fin. versic. si autem plurimi in autent. de heredib. ab intestat. venien.* & *in leg. 3. §. fin. ff. de administrat. tutor.* Et adverte hic, quod tunc demum datur ista electio judici, quando tutores non concordant, ut unus eorum gerat: sed omnes velint gerere: & sic pater approbari hic dispositionem, *dist. leg. 3. §. fin.* quam Alberic. ibi dicit non corrigi per text. *in dist. autent. in §. fin.* Distingue ergo in ista materia, quod quando plures tutores dati sunt per testatorem, & dubitari quis gerere debeat, si quid testator disposuit quis gerere debeat ille solus geret, & aliis praefertur, nisi aliquid constet, ex quo ille repellatur: de quibus *in dist. leg. 3. vel similibus*, si vero testator de hoc nihil disposuit: tunc judex convocabit in unum tutores, ut unum eligant, qui administret, etsi discordent judex eligeret: si vero tutores plures testamentarii non consentiant, quod unus solus administret non confidentes de ejus administratione, & petant administrationem inter eos dividi per regiones, audientur, & quilibet se tuebitur exceptione, pro eo quod non administravit, hæc colliguntur *ex dist. leg. 3. §. fin.* & ibi per Alberic. & ibi vide per Bart. quid si unus vult dividere, alius non; si autem sunt plures tutores legitimi, & expediat per unum tantum geri, tunc unus eorum potest reliquos compellere, vel quod satisfident, vel recepta satisfatione ab illo consentiant, quod ei gestio committatur, *in dist. legitimos, §. 1.* & ibi notat Bald. etsi inter se non concordent, quis eorum gerat, judex eliget ut hic, & *in dist. leg. 3. §. fin.* & idem videtur dicendum in pluribus dativis, at sic in omnibus praticari possit ista lex.

LEY XII.

Si non sit tutor testamentarius, nec tutelam velit legitimus, vel ab intestato successuri: ipsi petant tutorem à judice: & detur probus, & dives: & si isti

tu-

quisiese guardar; estonce; e los otros parientes (1) que heredarian a este moço si moriesse sin testamento, deuen, e pueden pedir al Juez del lugar, (2) que le de Guardador atal,
Partida VI.

que sea bueno, e rico, (3) e que entienda que lo rescibe, mas por pro del moço, que de si mismo. E si estos atales non piden Guardador (4) a tal moço, como dicho es, pierden
Kk 2

tutorem non petant: privantur pupilli successione negligentes: & tunc quilibet de populo potest petere tutorem, qui dabitur ei etiam ignorant, vel invito: & iste tutor dicitur dativus qui potest dari per iudicem loci ubi est pupillus, vel ubi ipse natus est, aut ejus pater: vel ubi majorem partem bonorum habet pupillus. Hoc dicit.

(1) *La madre, e los otros parientes.* Sed an sic ordo in petendis tutoribus? Ut prius mater quam alii admittatur. Gloss. dicit quod non in L. 2. §. fin. ff. ad Tertul.

(2) *Al Juez del lugar.* Et sic habes quod Judex domicilii est Judex competens ad dandum tutorem pupillo, & approbatur hic opi. Azo. de qua per gloss. in L. 1. C. ubi pet. tuto. quæ secundum Bart. Ang. & Alberic. ibi communitur approbatur, & reprobat opin. Hugolini, de qua in d. gloss. quam tenet Cynus. & Salic. ibi, & de jure communi erat quæstio disputabilis, unde etiam dicebat Alberic. in L. 1. circa princip. ff. de tuto. & cura. dat. ab his, quod tutum esset si fieri posset, quod cum Judice domicilii concurrerent in datione tutoris, Judex originis, & Judex territorii, in quo pupillus habet patrimonium, & quia videbatur, quod pupillus non posset dici habere domicilium: nam paternum non, quia non transit ad filium, L. assumptio, §. filius, ff. ad municipia. Item neque proprium: quia pupillus non potest sibi constituere domicilium, sine tutoris autoritate: cum per hoc obligaretur, ut tradit Bart. in di. L. 1. ff. de tuto. & cura. & Salic. in di. L. 1. C. ubi pet. tuto. unde fatendum est de necessitate, quod in hoc sit specialitas quod abhorrebat Salic. in di. leg. 1. & de jure communi ista opin. etiam probatur per L. 1. §. fin. ff. de tut. & cura. dat. ab his. quam ad hoc allegat Azo. C. ubi pet. tuto. in summa. in fin. Dyn. etiam allegabat ad hoc pro casu, L. magis puto, §. illud quæri, ff. de reb. eorum. & sic cautus Judex domicilii, vel originis moratoria cunctatione: ut det simpliciter non exprimens, quod dat etiam respectu bonorum, quæ sunt in loco existentis extra ejus territorium: quia tunc administratio, & bona licet alibi sita veniunt in consequentiam personæ, cum tutor principaliter detur pupillo, L. in copulandis, C. de nupt. & pro hoc videtur textus in L. propter litem, §. fin. ff. de excusa. tuto. si enim exprimeret, quod dabit etiam ad patrimonium extra territorium judicis: tunc si talis datio sit respectu rerum, quæ non sunt in territorio sibi subdito, non valeret, ut late tradit Ang. in di. leg. 1. C. ubi pet. tuto. Sed quid si pupillus sit dominus loci, in quo habitat, & tenet domicilium, an tenebit datio tutoris, ei facta coram iudice per eum ibi posito? Et videtur quod non, cum requiratur, quod persona pupilli sit subdita iudici, qui dat tutorem, ut in di. leg. 1. & quia actus tutelæ videtur actus potius contentiosæ jurisdictionis, quam voluntariæ, unde apud se ipsum, seu ejus iudicem fieri non potest, L. si consul. ff. de adopt. L. 1. ff. de tutor. & cura. dat. ab his. & L. prætor, & L. ille à quo, §. semper vivum, ff. ad Trebell. & vide in simili quod not. Bald. in L. sancimus, in princ. col. 2. vers. quidam dominus, C. de dona. recurrentum ergo esset tali casu ad iudicem originis propriæ, vel paternæ, vel ubi habet majorem partem suarum facultatum, ut hic, & in di. leg. 1. vel ad Regem qui jubeat ei provideri de tutore, dicit tamen Bald. in L. 1. C. de emancipatio. libero. col. 1. quod jurisdictio dandi tutores potest prorogari de consensu partium, cum sit actus voluntariæ jurisdictionis.

(3) *Bueno, e rico.* Hoc dicit, ut detur ex inquisitione cum causæ scilicet cognitione: & sic datus non fa-

tisdat, ut dixi sunt eod. L. 9. in gloss. super verbo *fiadores*, ubi vide, & adde *infl. de satisfda. tuto. in princ.* & Bart. in L. 1. ff. rem pupil. salvam fore. & not. cum dicit *rico*, & intellige, quod sit ita dives sicut pupillus, vide per Bart. in L. 2. §. idoneos, ff. ad Tertul. & quando datur tutor ex inquisitione antequam decernatur sibi tutela, debet pronuntiari esse idoneum, vide Bart. in L. tutores, ff. de confir. tut. & cum inquiritur debent requiri conjuncti, & amici pupilli, L. scire, §. cum reliquis, ff. de tuto. & cura. dat. ab his. Et an valeat tutoris datio facta à iudice sine inquisitione, vide per Bart. in L. fin. ff. qui pet. tuto. ubi dicit, quod sic L. qui habet, §. pen. ff. de tutel.

(4) *Non piden Guardador.* De matre, quod ad hoc teneatur. Concord. L. 2. §. si mater, ff. ad Tertul. & L. matris, & L. cum à matribus, C. qui pet. tuto. & L. 2. ff. eod. ubi Bart. plene tractat istam materiam de aliis consanguineis. Concord. L. sciant, C. de legit. hæred. & non aperit ista lex intra quod tempus mater, & alii pupillo conjuncti teneantur petere tutorem, ideo dicit quod erit annus, sive in matre, sive in aliis, ut in di. leg. sciant, ubi magis communitur hoc tenetur: neque obtulit L. 2. §. confestim, ff. ad Tertul. quia responde ut per Doct. in di. leg. sciant, & signanter per Salic. & Angel. & Paul. de Cast. & poterit causa cognita iste annus abbreviari per iudicem si pupilli multum interst, vide Bald. in L. matres, C. ad Tertul. & quod hic dicitur de matre, idem dicit in avia. Ut in L. 2. §. si mater, versic. quid si nepotibus, ff. ad Tertul. est tamen differentia inter matrem, & aviam, ex una parte, & alios sperantes successione ex altera: quia licet mater veniat per prius, & avia per posterius: atamen annus currit ambabus, & ambo excluduntur, si intra annum tutorem non petant: quia una, & eadem causa, scilicet naturalis pietas eas astringit: non tamen avia debet prævenire matrem præcipiti festinatione, neque detineri moratoria cunctatione: sed cum viderit matrem negligentem ipsa debet excitari, & petere non sic in aliis successione sperantibus: quia annus non currit, nisi ei qui tenet primam causam successione, ita declarat Paul. de Cast. in di. leg. sciant, & Bart. in di. leg. 2. ff. qui pet. tuto. col. pen. Advertit etiam, quod tam mater, quam alii possunt hoc petere per procuratorem, ut probatur in L. cum à matribus, & ibi not. Ang. C. qui pet. tuto. not. etiam quod ad hoc onus petendi tutorem tam mater, quam alii pupilli successione sperantes tenentur suis sumptibus, L. suo vidu, ff. de opt. liber. & tenet Bart. in L. 1. in utraq. le. C. de nego. gest. & in L. Nefennius, ff. eod. ubi hoc limitat de expensis factis circa personam matris: nam non tenentur ad alias expensas veluti ad factas, inducendo filium ad Civitatem, ubi ei daretur, neque ad alias factas, vide ibi per eum: qui licet tantum loquatur de matre ejus, ratio concludit in aliis, qui similiter ad hoc tenentur. Advertit etiam: quia ut colligitur ex verbis precedentibus hujus, L. ita denuo mater, & avia, & alii de quibus supra tenentur ad hoc quando non est tutor testamentarius, vel legitimus, & idem probatur in di. leg. 2. ff. qui pet. tuto. ubi Bart. hoc not. unde hoc procedit quando ob istum defectum est dandus tutor dativus veluti, quia testamentarius tutor est remotus, vel excusatus, vel eo casu quo proximior erat inhabilis inhabilitate temporali, vel aliis casibus, quibus locus est dativo, ita declarat Bart. in di. leg. 2. col. 1. versic. oppo. ista necessitas, Lucas tamen de Penna, in L. nullus, versic. 3. quaritur, C. de prox. sacro, scri. lib. 12. tenet, quod & si sit testamentarius tutor, vel legiti-

mus

den (5) porende aquel dotecho que auian, de heredar en los bienes del huerfano si muriese sin testamento: demas dezimos, que si los parientes fueren negligentes en demandar Guardador al

huerfano sobredicho, o si non ouiesse parientes que lo fiziesen; estonce los amigos (6) del moço, o otros qualesquier del Pueblo, (7) deuen pedir al Juez, que de al huerfano Guardador, que

mus qui tamen non administrarent adhuc mater teneret instare ut administrarent, & inventarium faciant: cum finis legis sit permissio pupilli, & lex non debet imponi verbis, sed rebus, L. 2. C. communia de lega. & per alia quæ ibi poteris videre per eum, & quæ in finibus gloss. dico, dicit etiam Bart. quod tunc annus de quo supra curret à tempore imminens necessitatis: si tamen agnatus, quod tenet primum locum successione intra annum non fecit se ordinari tutorem, seu sibi concedi administrationem, incurreret poenam, de qua hic: ad curam enim tutoris legitimi pertinet facere inventarium, & legitime administrare: & si non facit, punitur arg. L. 2. §. idoneos, & §. sequenti, ff. ad Tertul. notat Bar. in dist. leg. 2. col. 1. Bal. in dist. leg. sciunt. Item si mater noluerit sibi tutelam filii, punitur, si tutores non petierit: si in mora fuerit petendi, vel si antequam sit per moram exclusa, non renunciavit tutelæ, ita quod deberetur ad legitimum Bar. in dist. leg. 2. col. 2. versic. oppo. quod matri. Nota etiam quod ut dixi iste annus tantum assignatur tenentibus primum locum, & si isti excludantur sequentes non excluduntur: & si non petant tutorem intra alium annum, ita tenet gloss. in dist. leg. 2. in gloss. fin. in fin. ff. qui pet. tutor. & in leg. nepotibus, C. cod. & idem tenet Bar. in quæst. per eum disputata, quæ incipit: pupillus quam posuit in dist. leg. 2. ubi eum vide col. fin. idem tenentem, & hoc approbant Angel. & Paul. de Castr. in dist. leg. sciunt, licet Bart. in dist. leg. nepotibus, aliud voluerit. Et quid si extet mater, & substitutus pupillaris, & substitutus neglexerit petere tutorem, ad quem pertinebit successio pupilli? Vide Bart. in dist. quæst. quam posuit latè in dist. leg. 2. Quid autem de muliere, quæ prægnans mansit in bonis mariti eo mortuo, quæ neque petit se mitti in possessionem nomine ventris, neque petit curatorem ventri? Vide per Joan. Andr. in addit. ad Specul. tit. de tutor. §. nunc dicendum in addit. fin. ubi concludit, quod mater ex hoc non perdat jus succedendi, vide ibi per eum: contrarium tamen videtur probari in dist. leg. 2. §. si mater, versic. quod si curatores, & ibi Bart. ff. ad Tertul. quem text. etiam allegat Joan. Andr. in dist. addit. & intelligit de curatore bonis non petito, non de curatore dato ventri. Adverte etiam, quod istæ personæ, quæ ad hoc onus tenentur, tenentur etiam instare, ut tutor quem petierunt administret, ut probatur in leg. divus, ff. qui pet. tut. & in leg. 2. §. si mater, ff. ad Tertul. L. sancimus, ubi vide Bald. C. de administr. tutor. & vide Bar. infra dist. leg. 2. ff. qui pet. tut. ad fin. 2. col. & debent esse idonei tutores, qui ab istis petantur, L. 2. §. si mater, versic. quid si indignos, & ibi Bart. ff. ad Tertul.

(5) Pierden. Concordat cum distis juribus, de quibus dixi in precedenti gloss. & aliquos casus, in quibus mater excusatur ab ista pœna, vide text. & gloss. & Bal. in leg. mater, C. ad Tertul. & quatenus gloss. ibi tradit de muliere minore, quod excusetur, adde hoc procedere, etsi postea fiat major: nam durabit excusatio, secundum Bald. in absent. si captivi, C. de Episc. & Cleric. & in leg. præcibus, col. 5. C. de impuber. & alii substit. & ista est communior conclusio secundum Alex. & Jason. in leg. minoribus, C. de his quibus ut indign. Limita tamen, & intellige, quando mater elapso anno efficiatur major: si tamen intra annum ad hoc datum efficeretur major, tunc non excusaretur ex quo delictum negligentæ non erat consummatum: ita limitat notabiliter Ang. in leg. illicitas, §. fin. ff. de offic. præf. dicens; ex hac distinctione reduci opiniones ad concordiam: & certè videtur æqua ista distin-

ctio: sed contra eam tenent aliqui relati per Alex. & Jas. in dist. leg. minoribus, ubi Jas. dicit esse communior conclusionem, quod excusetur etiam si intra annum fiat major. Item adde, quod excusaretur mater, si esset prodiga, per leg. Fulcinius, §. adde, ff. ex quib. caus. in poss. ea. & tenet Jas. in leg. is, cui bonis, col. 8. ff. de verb. obligat. Quid autem, si mater sit mulier rustica, an excusetur ab ista pœna? Vide per Paul. de Castr. quod sic, quando non potuit consulere peritiores, & ipsa administravit bona filii impuberis, licet non iudice: quia non acceptavit tutelam, neque fecit sibi decerni, neque fecit inventarium, bene tamen administravit, si verò potuit consulere peritiores, non excusabitur, secundum gloss. quam etiam limitat Paul. in dist. leg. 2. §. si mater, ff. ad Tertul. ita dicit Paul. in leg. Clodius, col. fin. ff. de acquir. hered. & tene menti, quia est singulare, adde etiam Salic. in dist. L. sciunt, versic. quero mater, ubi quærit an sufficiat mater, ut tutricem administrasse, licet legum solemnitate non servaverit, & concludit, quod non: quia tunc non est legitima gestio, licet bene administraverit, allegat gloss. in dist. §. si mater, super verbo legitima, quod intelligit, quando ex abrupto, ut tutrix administravit, nam si ei per iudicem esset decreta administratio, licet in cæteris stendis esset defectus, excusaretur: cum potius secundum eum sit culpa iudicis, qui satisfactionem non exegit, & alia requisita, quam culpa matris jura, & alia requisita ignorantis, vide ibi per eum non tamen loquitur in muliere rustica, in qua loquitur Paul. de Castr. & vide etiam, quæ dicit Bald. in dist. leg. matres, & quid si sit relictus tutor testamentarius minor 25. annis, an ex hoc excusentur petere debentes tutorem? Vide Socin. consil. 20. 1. vol. col. fin. & videtur velle, quod sic, si non habuerunt notitium minoris ætatis, vide ibi per eum. Et quid si sint absentes, vel ignorantes? Vide Socin. consil. 153. col. pen. & fin. 2. vol. & dist. leg. 2. §. si mater, versic. sed si forte absens, ff. ad Tertul. Quid autem si mater non petiit cogi testamentarios tutores ad administrandum? Bald. in leg. præcibus, col. 5. C. de impuber. & alii substit. dicit, quod non privatur ob hoc: quia non tenetur esse sollicita, nisi circa petitos à se, & ibi etiam vide, quid si mater non administravit: sed alius? Vide ibi, & de multis aliis quæstionibus notabilibus in ista materia col. 5. 6. & 7. Et nota, quod propter istam negligentiam privantur etiam ea hæreditate, quæ obveniret ex forma statuti, secundum Bart. per text. ibi, in dist. §. si mater, versic. & si forte, de matre etiam transeunte ad secunda vota, non petitur prius filii tutore, quod perdat successione, vide in leg. omnem, C. ad Tertul. & quæ notat Decius consil. 246. ad fin. sed an mater, vel alius agnatus sicut perdit hæreditatem quia non petit tutorem filio, sic etiam perdat tutelam propter talem negligentiam? Vide per Bart. in leg. tutela, in princ. ff. de legit. tutor. quod non & Bald. in dist. leg. præcibus, ubi allegat gloss. in dist. leg. tutela.

(6) Los amigos. Concordat cum leg. 2. ff. qui pet. tutor.

(7) Otros qualesquier del pueblo. Nota hoc verbum: non enim ita erat expressum in dist. leg. 2. adde leg. 2. & ibi Bald. not. C. de negot. gest. iudex etiam ex officio suo potest dare, ut in leg. 1. §. magistratibus, ff. de magistrat. conveni. & vide quæ notat Bart. in leg. 4. §. hoc autem iudicium, ff. de damn. infecti. & Bald. notat in cap. 1. de milit. vassal. qui contumax est, col. pen. versic. dicit Bart. & quod iudex possit dare pupillo tutorem, etiam nemine petente, vide L. illud, ff. de tutor. & curat. dat. ab his, curatorem tamen non possit dare pupillo, neque adulto: nisi petat, vide per Bart. in leg.

que sea atal, que aliñe el pro del moço, e el Juez lo deue fazer, por sí, e non por otro, (8) auiedo el moço, en su valia, mas de quinientos maravedis; (9) mas si ouiesse menos, bien puede mandar a otro Juez, que sea menor (10) de sí, que lo faga en lugar del. E tal Guardador como este, de que fablamos en esta ley, es llamado, datiuo; que quier tanto dezir, como Guardador dado por otorgamiento del Juez. E non tan solamente puede fazer esto el Juez sobredicho, mas aun lo puede fazer el Juez de aquel lugar, do nascio el moço, o el padre del. (11) Esto mismo puede ser demandado al Juez del lugar, do ouiere el huerfano la mayor parrida de sus bienes: (12) e el Juez deuelo fazer, quier sea el moço delante, o non, (13) e aunque lo contradixesle. Mas si

el Juez que da el Guardador, non ouiesse por si alguna destas razones sobredichas, non podria estonces el que fuesse puesto por mandado de tal Juez, auer la guarda del moço. E la guarda de cada vno destes Guardadores deue durar (14) fasta que el moço sea de edad de catorze años, e fasta que la moça sea de edad de doze, quier sea establecido el Guardador en testamento, o de otra guisa: e de alli adelante, deuen los Judgadores dar, e otorgar al moço, otro Guardador, a que llaman en latin, Curator; (15) tomando tal recabdo del, como del Tutor. (16) E esta atal deuele auer en guarda, fasta que el huerfano sea de edad de veynte, e cinco años. (17)

LEY

leg. hac autem, in princ. ff. quib. ex caus. in poss. eatur, & ibi, quid in furioso, & prodigo? Judex etiam ex officio potest dare, ut in leg. 1. §. magistratibus, ff. de magistr. conue. & vide quæ notat Bart. in leg. 4. §. hoc autem iudicium, ff. de damno infesto.

(8) *E non por otro. Concordat cum leg. neque mandante, ff. de tutor. & curat. dat. ab his, & L. muto. §. tutoris, ff. de tutel.*

(9) *Mas de quinientos maravedis. Adde L. jus dandi, ff. de tutor. & curat. dat. ab his, cum gloss. ibi, & §. sed hoc jure, inffit. de Atilia. tuto. non poterit ergo delegatus etiam ad universitatem causarum, dare tutelam pupillo habenti in facultatibus ultra quingentos solidos, & ita in delegato etiam ad universitatem causarum, tenet Alber. in dist. leg. nec mandante.*

(10) *Que sea menor. Id est magistratui municipali, dist. L. jus dandi, iudices ergo civitatum possunt hodie dare tutores, ut hic: & tradit Bart. in leg. 1. ff. de tutor. & curat. dat. ab his ubi gloss. & Alber. de istis Comitibus palatinis, qui à Principe habent hanc potestatem.*

(11) *Do nascio el moço, o el padre del. In eo loco petuntur tutores, vel curatores minoribus: unde ipsi ducunt originem, vel ex persona sua, vel ex persona patris, vel si vulgo concepti essent ex persona matris. Item etiam in eo loco ubi sunt eorum facultates, & si alibi sunt, vel morantur: non tamen jure domicilii redire debent in alterum prædictorum locorum, ut magistratus ibi det eis tutores, seu curatores, ut hic, & in leg. 1. C. ubi pet. tut. & in leg. antepen. C. de muni. & origi. & in leg. civis, C. de incol. lib. 10. & L. 1. ff. ad muni. Azo. in summa, C. ubi pet. tut. ubi & datur etiam in loco domicilii, ut dictum est supra. Quid autem de minore unius civitatis originario, qui ibi etiam habet facultates suas: sed quia de illa bannitus est, habitat in civitate vicina, & ibi convenitur, an possit iudex talis habitationis sibi dare tutorem? Vide per Joan. Andr. in addit. ad Spec. tit. de curat. §. scias ergo, ubi allegat Guido de Suza, quod sic, ut ratione necessitatis liceat, quod aliàs non liceret, vide ibi per eum.*

(12) *La mayor parrida de sus bienes. Advertit tamen, quod Doct. in dist. leg. 1. C. ubi pet. tut. intelligunt hoc de majori parte facultatum, ita quod pupillus ibi habeat domicilium: & quod aliàs iudex loci ubi essent tales facultates, non esset competens ad dandum tutorem pupillo, licet curatorem rebus ibi existentibus posset, ut in leg. jurisperitos, §. cum oriundus, ff. de excu. tutor. ita videtur de mente Bart. Bald. & Salic. ibi & est consonum juri, & rationi: cum iudex, qui dat tutorem, debet habere jurisdictionem in personam pupilli, quam jurisdictionem non habet iudex: ubi tantum sunt res pupilli: pro quo est text. in leg. 1. ad fin. ff. de tutor. & curat. dat. ab his, & in leg. magis puto. §. illud*

quæri. ff. de reb. cor. sed tu dic, quod eo ipso quod habet ibi majorem partem fortunarum suarum, videtur pupillus ibi habere domicilium, ut tradit Paul. de Castro, in leg. 2. C. ubi senator. vel clarif. unde licet pupillus alibi haberet aliud domicilium, seu habitationem, poterit provideri de tutore per iudicem, ubi est major pars sui patrimonii, ut hic habes, & voluit Azo. cujus opin. hic approbatur in dist. leg. 1.

(13) *Delante, o non. Concordat cum leg. illud, & L. seq. ff. de tutor. & curat. dat. ab his, & si ista littera referatur ad omnia præcedentia, probatur hic, quod iudex originis pupilli propriè, vel paternè, potest dare tutorem pupillo absenti. Cujus contrarium videtur probari in dist. leg. 1. C. ubi pet. tut. & ibi tenet Salic. dicens, quod quando datur tutor in loco originis, debet dari præsentis, & non absenti, per text. ibi, cum dicit: restituti apud patriam suam. Sed quid si tutor datur ab utroque iudice originis, scilicet, vel domicilii, quæ datio prævalebit? Alberic. post Dyn. in leg. 1. ff. de tutor. & curat. dat. ab his, & in dist. leg. 1. C. ubi pet. tut. dicit, quod datio illius qui primò dedit, & rectè: quia tutorem habenti, alius tutor dari non possit, si verò hoc non appareat, tunc præfertur datio originis, argu. L. libertus, §. præscriptio, in fin. ff. ad municip. & facit, quod nota. in glossa magna in leg. civis, C. in col. lib. 10.*

(14) *Deue durar. Concordat inffit. quib. mod. tutel. fini. in princ. & finita tutela, tutor tenetur admonere minorem, ut petat sibi curatorem, L. ita autem, §. si tutor, & ibi vide Bart. ff. de administ. tutor. & ad ea, quæ spontè post pubertatem gessit tutor, non tenetur fidejussor tutoris, L. Lucius, §. Paulus, & ibi Bart. ff. de administ. tutor. & an sicut pubertate finitur tutela: sic etiam finiat mandatum procuratoris facti à pupillo cum auctoritate tutoris? Vide Bart. in leg. si quis, §. si impubes, ff. de inffit. & si dispositio confertur in tempus, quo tutela finierit per pubertatem: procedat si finiat morte, vide Bart. per illum text. in leg. libertus, §. pater, ff. de annuis legat.*

(15) *Curator. Adde inffit. de curat. in princ. & ultima die pubertatis poterit dari tutor, vide Bald. in leg. 2. C. quando proba. non est necesse. & differentias inter tutorem, & curatorem, vide per gloss. in leg. ventri, ff. de tut. & curat. dat. ab his.*

(16) *Como del tutor. Vide supra eod. L. 9. & inffit. de satisfact. tutor. & curat. per totum.*

(17) *Veinte, e cinco años. Adde inffit. de curato. in princ. & L. curatorem, & ibi Bart. ff. de tut. & curat. dat. ab his, & L. curatorem, ff. de auto. toto. Et quid si de facto transacto 25. anno, iudex daret curatorem, ut minori, vide per Bald. in leg. 2. col. 1. C. quando provoca. non est necesse.*

L E Y XIII.

A quien deuen ser dados Guardadores; a que llaman en latin, Curatores.

Curatores son llamados, en latin, aquellos que dan por Guardadores a los mayores de catorze años, e menores de veynete, e cinco años, seyendo en su acuerdo. E aun a los que fuessen mayores, seyendo locos, o desmemoriados. (1) Pero los que son en su acuerdo, non pueden ser apremiados (2) que reciban tales Guardadores, si non quisiere. Fuera ende, si fizieren demanda a alguno en juyzio, o otro la fiziese a ellos. Ca estonce, (3) los Judgadores les pueden dar tales Guardadores como estos. Otrofi dezimos, que el Curador non deve ser dexado en el testamento; (4) pero si fuere y puesto, e el Judgador entendiere que es a pro

del moço, deuelo confirmar. (5) E aun dezimos, que el huerfano que ha Guardador, non le deuen dar otro. (6) Fuera ende, si aquel que lo tiene en guarda, fuere ome de mal recabdo; (7) o tal, que ouiesse de veer tanto en lo suyo, (8) que non pudiesse aliar los bienes del huerfano; o si enfermasse, (9) o ouiesse de yr en romeria, o en otro grand camino. (10) Ca estonce, puedenle dar otro Guardador que lo guarde en lugar de aquel, a quien dizen en latin, Curator (11) falta que el otro sea sano, o torne del camino do ouiesse ydo.

L E Y XIII.

Quales son aquellos que non pueden ser Guardadores de otro,

O Bispo, nin Monje, nin otro Religioso, non pue-

L E X XIII.

Habenti tutorem non datur alius, nisi prius male administrat: aut suis negotiis occupetur taliter, quod circa tutelam intendere nequeat: aut si longam faciat itinerationem, vel peregrinationem: tunc enim eius loco datur curator, donec redeat. Hoc dicit.

(1) *Locos, o desmemoriados.* Equiparat furiosum, & mente captum, prout semper fit in istis, leg. partitarum, differunt tamen, quia cura furiosi, est legitima: mente capti vero est dativa, ut dixi supra eod. in fin. L. 4. debet tamen iudex etiam mente captis dare curatorem legitimum, ut ibi dixi, & de his habes, ff. de cura. furios. per totum tit. C. eod. ubi vide per Azo. in summa, datur etiam prodigo, cui est bonis interdictum curator, ut habetur ibidem, & mulieri luxuriosae viventi L. & mulieri, ff. de cura. furio. prodigis enim, & luxuriosis, vel alias dissipatoribus, vel luforibus potest interdicti administratio rerum suarum: quia equiparantur prodigis, secundum Bal. in L. ea lege, col. fin. versic. item quaro, C. de condi. ob caus. & vide gloss. in L. si quis cum sciret, ff. de usucap. pro empto. An autem masculo luxurioso detur curator? Vide Bald. in additio. ad Spec. tit. de alio. & Alex. in addi. ad Bald. in dist. leg. ea lege. Et requiritur causae cognitio in datione istius curatoris, scilicet ut aliquantulum de furere, vel alia causa propter quam datur constet, L. observare, ff. de cura. furio. ubi Bal. post Jac. de Are. quod iudex debet adhibere medicos, qui hoc cognoscant, L. semel, C. de re milit. lib. 12. An autem requiratur citatio ipsius cui datur, vel aliorum? Vide per Bar. in L. qui habet, §. quilibet, ff. de tut. & per Alex. consil. 86. incipit visis dubitationibus, 2. vol. & potest dari talis curator cum inquisitione, vel sine, ut tradit ibi Alex. surdis etiam, & mutis, & qui perpetuo morbo laborant, datur curator, vide in §. furiosi. institut. de cura.

(2) *Apremiados.* Concord. cum §. item inviti adolescentem, institut. de cura. si tamen sponte receperunt, cogentur stare sub cura usque in vigesimum quintum annum ut tradit Abb. consil. 91. 1. vol. ipsi tamen curatores inviti dantur, secundum Bart. in L. illud, ff. de tuto. & curato. dat. ab his, & per Spec. tit. de curatore, §. fin. col. 3. & per Salic. in L. 1. C. qui per. tut. ubi dicit, quod curator qui principaliter datur personae mente capti, vel furiosi, datur invitus, ut in L. fin. §. fin. C. de cura. furios. Item, & curator generalis, qui datur principaliter negotiis, & secundario personae, de quo in L. si curatorem, C. de in integr. restit. mino. datur etiam invitus, L. fin. in princ. C. de administrat. tuto. ad litem tamen debet dari volens, & ex causa potest invitus dari, vide Bart. in L. qui habet, §. si pupillus, ff. de tutel.

(3) *Ca estonce.* Adde dist. §. item inviti, & L. qui habet, §. si pupillus, ff. de tutel. & quomodo detur infanti

curator ad litem, vide Bald. de mili. vassa. quod contum. est, col. pen. & adde L. 1. C. qui per. tuto. An autem pupillo carenti tutore possit dari curator ad litem? Vide Alexand. consulentem quod sic, consil. 122. 1. vol. incipit videtur prima facie.

(4) *En el testamento.* Concord. cum §. sed curator. instit. de curato.

(5) *Deuelo confirmar.* Sed an confirmabitur, & si adultus, cui datus est a patre, nolit habere curatorem? Videtur quod non quia inviti adolescentem curatores non accipiunt praeterquam in litem instit. de cura. §. item inviti. In contrarium facit ista lex cum dicit, deuelo confirmar, & sic videtur necessitatem inducere ex quo pater fecit ad commodum filii, & id constat iudici, & huius opinionis fuit Odofr. prout refert Bald. in L. 1. ff. de confr. tuto. qui post Dyn. intelligit dist. §. item inviti. in curatoribus qui dantur a iudice, non de datis in testamento, & idem quod Odofr. tenet Joan. de Pla. in dist. §. item inviti, versic. adde pradiis, & licet Bal. ubi supra inclinet in contrariam sententiam, istud videtur tenendum: quia ista leg. paritarum hoc videtur decidere cum postquam posuit superius quod inviti adolescentem curatores non accipiunt subdit quod si curator detur in testamento debet confirmari, & bene conferunt ad hoc quae tradit Abb. dist. consil. 91. 1. vol. incipit postulato.

(6) *Dar a otro.* Concord. cum L. cum iure, C. qui per. tuto. & L. licet, C. in quib. casib. tutor. habent.

(7) *De mal recabdo.* Concord. cum L. pen. C. in quib. casib. tuto.

(8) *Que ouiesse de veer tanto en lo suyo.* Not. hoc quia vult, ut ob hanc causam excusetur tutor, & facit dist. L. pen. & L. 2. ejusd. tit. & L. 3.

(9) *Enfermaste.* Vide in §. item propter adversam valetudinem, instit. de excusa. tuto.

(10) *Grand camino.* Vide in L. 1. C. in quib. casib. tutor. habent.

(11) *Curator.* Videtur approbare opinionem Irner. de qua in rub. C. in quib. casib. tut. bab. quae etiam fuit opi. Placen. ut dicit Azo. ibidem in summa. ipse tamen Azo. tenet, quod etiam tutor dari possit in illis casibus specialibus, & idem tenet Salic. in dist. rub. & in L. 1. illius tit. potest ergo iudex facere utrunque, vel tutorem, scilicet dare, vel curatorem, & erit utilis quod detur tutor, ut ibi dicit Azo. & finietur officium istius tutoris sublato impedimento primi tutoris, vide per Salic. in dist. L. 1. & gloss. ibi.

L E X XIII.

Non potest esse tutor Episcopus, aut Religiosus, ne a divinis avocetur: sed Clericus secularis etiam Sacerdos potest sanguinis praetextu si intra quatuor menses venerit coram iudice tutelam recepturus. Item nec pupil-

puede ser Guardador (1) de huerfano: porque estos arales han de servir a Dios en las Eglefias, e embargarse y a este seruício por la guarda que ouiesse de fazer, en las personas, e en los bienes de los huerfanos. Mas los otros Clerigos seculares, (2) quiet sean Missacantanos, o non, (3) bien pueden ser Guardadores de los sus parientes huerfanos, por razon del parentesco (4) que han con ellos. Pero deuen venir ante el Juez ordinario del lugar, fasta quatro meses, desque supieren que aquel su pariente mu-

rio, e dexo hijos sin Guardador: e estonce deuen dezir ante el, de como ellos quieren ser Guardadores de los huerfanos, que fueron hijos de aquel su pariente: e despues que esto ouieren fecho, pueden tomar los moços en su guarda, e aliar, e procurar los bienes dellos. Otrofi, los que fuessen deudores (5) de los moços, non pueden ser Guardadores dellos. Fuera ende, si los padres estableciesen en sus testamentos, (6) que los guardassen. Otrofi non podria ser Guardador de huerfanos, el que fuessse obli-

pilli debitor, nisi sit testamentarius, nec ad Regis ratio-
cinas obligatus, nec miles: dum extra in domum Regis occupatur seruitio, vel alterius domini, nec alia inualitudine impeditus. Hoc dicit.

(1) Non puede ser guardador. Concordat cum authent. de sanctissimi Episcop. §. Deo amabiles, colla. 9. neque dicitur hoc correctum per cap. pervenit, 86. dist. licet gloss. ibi in finali opinione voluit contrarium, sed Archi. & Præpos. ibi tenent primam opinionem gloss. ut Episcopus etiam volens, non admitatur ad tutelam, vel curam aliquam, nisi essent tutelæ miserabilium personarum: cum aliis non essent, qui bene, & tutè ad tutelam præfici possent; in Monacho verò indistinctè est dicendum, ut in cap. qui verè, & in cap. Monachi, 16. quæst. 1.

(2) Clerigos seculares. Concordat cum authent. Prebiteros, C. de Episc. & Cler. & dist. authent. de sanctis Episc. de quo sumpta est, & adde L. 45. in fin. tit. 6. 2. partit.

(3) Missa cantanos, o non. Intellige de constitutis in facris: num alii etiam inviti coguntur, ut not. gloss. in dist. authent. Prebiteros.

(4) Por razon del parentesco. Testamentarii ergò neque dativi non possunt, ut hic innuitur, & not. gloss. in dist. authent. de sanctis Episc. §. Deo amabiles, super verbo, interdiximus, & quando sunt legitimi, admittuntur volentes, non inviti, ut hic, & ibi habes.

(5) Deudores. Concordat cum authent. minoris, C. qui dar. tutor. poss. & cum corpore unde illa sumitur, & non apperit ista lex, an requiratur, quòd sint debitores magnæ quantitatis, vel parvæ: sed debet limitari, quando esset magna quantitas: non verò si parva: quia tunc posset esse tutor, secundum gloss. in authent. minoris, & in corpore, de quo sumitur, ubi dicit, quæ sit parva, vel magna, iudicis arbitrio relinquendum, & illa gloss. approbatur per Bart. Angel. & Salic. ibi, & dixit illam notatu dignissimam additionator Abb. in cap. intellectu, de iurejur. & pro illa gloss. est text. & ibi notat Bart. in leg. si quis in pignore, §. sed & si quis, ff. de pign. actio. Bald. tamen ibi limitat dictum gloss. nisi ante delatam tutelam esset jam lis super debito: quia magnum videtur ex eo, quòd sit de magna lis inter partes. Item limitat gloss. in dist. authent. in avia debitrice, vel creditrice, & est text. in authent. ad hæc, C. quando multi. tutel. fung. potest. Item gloss. in corpore limitat in patre, & avo paterno, vel materno propter affectionem, quæ suspicionem tollit, & tenent communiter Doctores. Item limitatur in filio, qui potest dari curator patri mente capto, vel furioso, secundum Guill. de Cum. in leg. cum eod. ff. de pad. & Salic. in dist. authent. minoris, col. 1. ubi vide, quid si filii essent plures, in fratre tamen debitore non limitaretur: sed procedit sicut in extraneo: quia honor, & privilegium, quod lex concedit parentibus, non debetur fratribus? Text. not. in leg. 3. §. 1. ff. de lega. præst. tenet Guilliel. ubi supra, Angel. & Salic. in dist. authent. minoris. Quid autem si filius tutoris esset debitor, vel creditor minoris, an repellatur pater à tutelâ? Bart. tangit, & non decedit in dist. authent.

minoris, Angel. ibi decidit, quòd si filius est emancipatus, vel in potestate, & ad eum non spectat usufructus: quòd poterit esse tutor: secus autem si usufructus spectaret ad patrem: filius tamen bene potest esse tutor, licet pater sit debitor, vel creditor secundum eum; & quod hic dicit in debitoribus, idem dicit, si essent creditores, ut in dist. authent. & quia est eadem ratio ex eo, quòd isti administratores habent potestatem instrumenta: & de facili possent machinari aliquid in fraudem minoris, secundum Alber. & Salic. ibi, & habetur ista ratio in text. & gloss. in corpore, unde illa authent. sumitur cætera huic materiæ congruentia, vide per gloss. & Doctores in dist. authent. minoris, & per Bart. in leg. 2. §. quaritur, ff. de curat. bon. dand. & Bald. in leg. 2. col. 1. C. quando fiscus, vel priva. & Bald. in leg. qui habet. §. si pupillus, ff. de tutel. & in leg. si quis sub conditione, fin. col. ff. de testam. tutel. & quod dicit Nicol. de Neapol. in leg. si pupillus, ff. de tutel. & ratio distra. & per Joan. Andr. in addition. ad Specul. tit. de tutor. §. generaliter, in addit. magna. Et de illo qui est implicatus cum filio, an possit esse tutor, vel curator, vide leg. pen. & ibi Bart. ff. de confirmat. tutor. & per gloss. in leg. pen. C. ne tutor, vel curat. vestiga. condu. Et de debitore civitatis, an possit habere honores antequam solvat civitati? Vide leg. primam, & ibi Joan. de Plat. C. de debito. civita. lib. 1.

(6) En sus testamentos. Aprobat opinionem Marti. de qua per gloss. in dist. authent. minoris, super parte à curatione, quam opinionem retulit Spec. tit. de tutore, §. generaliter, col. 4. ad fin. ubi Joan. Andr. in additio. referat hoc tenuisse Odojre. & dominum suum, & Guilliel. de Suza, & Azo. in summa, C. qui dar. tutor. poss. versic. item creditor, idem tamen Azo. tenuit contrarium in summa super authent. ut hi qui oblig. se perhib. habe. res. mino. contrariam tamen opinionem tenet Accursius in dist. authent. minoris, & in corpore unde sumitur, in §. fin. in fin. de auto. tuto. & idem tenet Jacob. de Vellovis. & secundum istam opinionem consuluit Dyn. dicens de hoc esse casum in corpore Guilliel. de Cum. in dist. leg. cum eod. ff. de par. distinguit, an testator sciebat illum esse debitorem, vel creditorem, & possit: secus verò si ignorabat, & idem tenet Oldra. & etiam Bart. in dist. authent. minoris, & huic opinioni adherent Bald. Angel. & Salic. qui dicit in dist. authent. minoris, col. 3. vers. sed adverte, qualiter constabit de tali scientia, vel ignorantia: vult enim, quòd hoc colligatur ex verbis testamenti: tu tene menti istam legem partitarum approbantem dictam opinionem Marti. bene tamen placet, quòd limitetur dummodò pater notitiam debiti, vel crediti habuerit: quia hoc est de mente hujus leg. & ex ratione eorum, qui istam opinionem tenuerunt, neque exigerent, quòd ex verbis testamenti de hoc constaret satis est quòd aliis constet testatorem scivisse, est enim magna restrictio, quam in hoc dat Salic. & non bene jure fundatur, & limita etiam dispositionem hujus leg. quando talis tutor, vel curator datus esset in testamento per patrem legitimum, & naturalem; secus si per naturalem tantum, vel per matrem, vel extraneum, aut patronum: quia tunc eget con-

obligado al Rey, (7) por razon que ouiesse tenido, o tuuiesse, sus cilleros, o sus heredades, o otras rentas, de que le ouiesse a dar cuenta. Orrofi non puede ser Guardador de huerfano el Cauallero, mientras biuiere fuera de su casa, siruendo al Rey, o a otro su Señor, en seruicio de Cavalleria. (8) Orrofi, el que fuesse mudo, o sordo, (9) non puede ser Guardador de moços; nin el que fuesse ocasionado, (10) o embargado de su persona, o en otra manera, de guisa que non pudiesse (11) entender, nin trabajarle, en pro dellos.

En que manera deuen los Guardadores aliar, e guardar, los bienes de los Huerfanos.

Aliar, e endereçar los bienes de los huerfanos que ouieren en guarda, deuen los Guardadores, en esta manera. Ca luego, ante que otra cosa fagan, (1) deuen fazer escrito de todos los bienes (2) de los moços, con otorgamiento del Juez del logar; (3) e sea fecho por mano de alguno de los Ecriuanos publicos. E a este escrito atal llaman en latin, Inventarium. E en tal escritura como esta deuen ser trasladados (4) todos los preuillejos, e las cartas, de las heredades (5) de los moços. E si el

firmatione, & non est propriè tutela testamentaria: neque plenè creditur testatori, sed aliqualis causa: cognitio requiritur, ut habetur in leg. confirmando, ff. de confir. tut. & in leg. 1. & leg. mater, C. de testam. tutela singulariter limitat Angel. in dista aubenti. minoris, quod est bene menti tenendum.

(7) Obligado al Rey. Concordat cum leg. pen. & ibi gloss. ff. de confir. tuto. & L. fin. C. qui pet. tutor. ubi gloss. hoc intelligit de colono privata rei Principis: nam conductor prædii ficalis non removeretur a tutela per leg. coloni, C. de excusa. tuto. sed adverte, quia ista LL. partitarum communiter accipiunt, & promiscuè res privatas, & ficales, cum de eis loquuntur: & eadem ratio militat in utriusque, saltim in casu isto propter damnum pupilli, si res tutoris obnoxia essent Regi, vel fisco Regis, ut tradit gloss. in dista leg. pen. unde indistinctè intelligerem istam L. & ad istam leg. coloni, potest responderi, quòd procedat, quando conductor prædii ficalis, vel patrimonialis, nihil ex hoc deberet fisco, vel Regi: & non aliàs, quòd etiam hic videtur probari, cum inferius dicitur: de que ouiesse a dar cuenta. Quid autem de conducente vectigalia post assumptam tutelam? Vide in leg. 1. C. ne tut. vel curat. velliga. conducat.

(8) En seruicio de caualleria. Concordat cum leg. militia armata, C. qui dar. tut. poss.

(9) Mudo, o sordo. Adde L. 4. supra tod. & L. 1. §§. 1. 2. & 3. ff. de tutel. & L. pen. & fin. ff. de legit. tutor. ubi de surdo minus audiente.

(10) Ocasionado. Adde L. luminibus captum, C. qui dar. tut. poss. & LL. 1. & 2. C. qui morb. se excus. lib. 10. & in §. item propter adversam valetudinem, in §. de excusa. tuto.

(11) De guisa que non pudiesse. Not. hoc verbum, & intellige de morbo perpetuo: nam in temporalis, interim daretur curator, secundum gloss. in dista §. item propter adversam valetudinem.

L E X XV.

Tutor ante omnia conficiat inventarium de rebus pupilli, in quo contineantur ejus privilegia, & instrumenta debitorum manu Notarii cum Judicis autoritate, alias a tutela ut suspectus removebitur, nisi iusta causam ostendat impedimenti, item debet fulcire domus, colere prædia, & pascere pecora. Hoc dicit.

(1) Luego ante que otra cosa fagan. Sed an poterit tutori, seu curatori decerni administratio per Judicem: antequam inventarium faciat? Bart. dicit, quòd non in L. legitimos, in fin. principii, ff. de legit. tuto. ubi dicit, quòd licèt gloss. ibi ponat decretum pro primo tamen est ultimum: debet enim tutor prius facere inventarium, quàm ei tutelæ administratio concedatur, allegat. L. final. in fin. C. arbit. tute. vel saltim dicit, quòd debet fieri in ipso actu, quo decretum interponitur, ut in aubenti. ut hi qui obligat. se perhib. habe. resmino. §.

fin. L. tamen tutores, C. de administ. tuto. dicit, quòd tutores mox cum fuerint ordinari faciant inventarium, & ibi Salic. exponit, quòd intelligatur illud verbum ordinati. i. decreti hoc etiam videmus fieri in practica: nam decernitur tutela, vel cura verbaliter per Judicem, & postea fit inventarium, & L. fin. C. de arbit. tute. non obstat: quia non prohibet administrationem per Judicem verbaliter decerni: sed ipsa realis administratio prohibetur ante confectioem inventarii.

(2) Escrito de todos los bienes. Concordat cum dista L. tutores, C. de administ. tuto. & cum L. fin. C. arbit. tute. & L. tutor qui repertorium, ff. de administ. tuto. & L. 1. §. solent, ff. de offic. præf. urb. & debet fieri, quamprimum tutor possit, ut supra dixi, & habetur in dista L. tutores, ubi Gloss. & Docto. & not. quòd si tutor non faciat inventarium pertinaciter est ponendus in vinculis L. 2. §. tutores, & ibi Bar. ff. de susp. tuto. & si unus ex pluribus tutoribus fecit inventarium, an teneatur illud ostendere, vel communicare alteri contutori, vide Bart. quòd non in L. astus, ff. de administ. tuto. quaerit etiam Bal. in dista §. solent. Quid si tutor non fecit inventarium tempore quo tutelam accepavit, sed postea ex intervallo, an possit ei de hoc opponi, si vult agere, vel administrare? Et tenet quòd non, referens disputationem Francisc. de Scalif. vide ibi per eum, & per Salicet. in dista L. tutores, colum. 1. versic. quaro 4. & vide etiam quòd in hoc notant Bart. & Alberic. in L. final. C. de aliment. pupil. præf. & Angel. in dista L. tutores, ubi vide, an sufficiat Judici ostendere inventarium, licèt reo cum quo tutor litigat non exhibeatur.

(3) Con otorgamiento del juez del logar. Approbat. opinionem gloss. in dista L. tutor qui repertorium, in princ. ubi Bal. col. 2. versic. quaro, utrum dicit, quòd quantum ad tutorem sufficit fieri extra judicium: sed quantum ad hoc quòd inventarium faciat fidem contra debitores, quorum nomina in inventario scribuntur, requiritur, quòd faciat coram Judice, L. cirographis, ff. de administ. tuto. & ita intellige istam leg. partitarum, & adde quæ dixi in L. 99. tit. 18. 3. part.

(4) Traslados. Adde dista leg. tutores, C. de administ. tuto. ubi Salic. col. 2. versic. 7. quaro, declarat hoc, quòd ut tutor gerere, seu administrare possit, non requiritur ista descriptio instrumentorum, de verbo ad verbum inventario, sed sufficit, quòd summam, & effectum instrumenti ponat: sed quantum ad hoc ut si periret instrumentum, possit probari per inventarium, est necesse totum instrumentum in inventario describi, & debent citari illi quibus præjudicari possit, & vide per Bar. in dista leg. tutor qui repertorium, col. 3. ubi dicit ita observari.

(5) De las heredades. Idem dic de nominibus debitorum: instrumenta tamen per quæ probatur pupillum debitorem esse, non sunt ponenda, licèt posset tutor si veller, secundum Salic. post Bart. in dista leg. tutores, ubi Salic. versic. quaro 7.

el Guardador non fiziere tal escrito como este, puede toller (6) el Juez del logar la guarda de los huerfanos, e de sus bienes, como a ome sospechoso. Pero si el Guardador mostrasse razon derecha (7) por que non pudo fazer el inuentario, non le deuen desapoderar de los huerfanos, nin de sus bienes. Mas deuenle mandar, que faga luego el inuentario sin alongamiento ninguno. E despues que esto ouiere fecho, deuen los Guardadores endereçar las cosas (8) del huerfano, que non cayan, e fazer labrar las heredades, e criar los ganados, que fallaren en los bienes del finado. E esto deuen fazer a buena fe, (9) e lealmente.

L E Y XVI.

Como los Guardadores deuen fazer aprender a los Huerfanos, leer, e escreuir.

Trabajarle deue el Guardador, de fazer al moço que touiere en guarda, que aprenda. Partida VI.

(6) Toller. Concord. cum L. fin. ad fin. C. arbi. tuto. & dist. leg. 1. §. solent, & ibi Bal. de officio prefest. urb.

(7) Razon derecha. Concord. cum dist. leg. tutor qui repletorium, in princ. ff. de administ. tuto. & vide ibi per Bart. col. pen. versic. venio ad secundam partem.

(8) Endereçar las cosas. Vide L. consilio, in princ. ff. de curato. sario. & lex qui tutores, C. de administ. tuto. & L. a tutoribus, in princ. ff. eod. & vid. Joan. de Pla. in L. 2. C. de condit. in public. bo. lib. 10. & ibi etiam per eum, quod debet tutor reparare fara recta: ne frumentum pupilli pluuiis corruptatur, & ibidem quod non excusatur, & si poeuerit factorem communi opinione reputatum fidelem, & diligentem.

(9) A buena fe. Adde dist. leg. a tutoribus, in princ. ff. de administ. tuto. & quid si tutor patruus pupilli, qui communem turtim cum fratre suo inchoauerat, alius eleuauit de bonis suis, & pupilli motus: quia vicinus inuidus suam turrem illi oppositam altius eleuauerat, an possit pupillus factus adultus, vel ejus hæres tales impensas repetere? Joan. Andr. in additio. ad Spec. tit. de judic. §. 2. col. 8. ad fin. additionis magna referens questionem pilei, dicit, quod tutor qui bona fide opus inchoatum a patre pupilli perfecit, non tenetur cum pupilli honorem tueri debuerit, arg. L. cum plures, §. 2. ff. de administ. tuto. quod est notandum. Adverte etiam quod tutor, vel curator non tenetur conseruare frumentum, vel vinum minoris, in tempus caritæ: sed potest vendere occurrenti, & communi pretio, neque tenetur mittere in alium locum, L. fin. §. fin. & ibi Bart. C. de administ. tuto. quod Salic. ibi dicit cordi tenendum, & debet secundum eum tutor in rationibus suis ponere tempus venditionis: alias in ejus præjudicium inspiceretur tempus, quo plurimum illo mense, vel anno valuit. Et an teneatur dare pecuniam minoris ad licitum quæstum? Vide Bart. & Paul. in L. Divus Severus, ff. ad leg. falcid. & vide L. tutor qui repletorium, §. si post depositionem, ff. de admin. tuto. debet etiam tutor facere quidquid potest: ne pupillus incidat in penam contractus, vide Bald. in leg. an tibi, C. de in litem dand. tuto. & an teneatur tutor de fructibus percipiendis, & ita contra, cum possit formari libellus, vide Bart. in leg. si sine, §. inodestinus, ff. de administ. tuto. & an imputetur tutori damnum contingens in re pignoratâ? Vide L. Titium, §. Lucius, ff. de administ. tutor. & quam diligentiam teneatur præstare tutor, vide gloss. in leg. pen. ff. de eo qui pro tuto. & ibi Nichol. de Neapol.

da buenas maneras; (1) e de si, deuele fazer aprender, leer, e escriuir; (2) e despues desto, deuel poner, que aprenda, e vic aquel menester, (3) que mas le conuiere, segun su natura, e la riqueza, e el poder que ouiere. E deue guardarlo, e pensar del, dandole de comer, e de vestir, e de las otras cosas que menester le faceren, segun entendiere que lo deue fazer; catando (4) todauia que lo faga segund los bienes que recibio del.

L E Y XVII.

Como el Guardador deue demandar, e responder por el Huerfano, en juyzio.

El guardador en nome del huerfano deue demandar, e defender, (1) el derecho del en todo pleyto, quel mouiell, o le fuess mouido en juyzio. E si fueren los Guardadores dos, o mas, cada vno dellos (2) puede esto fazer, maguer el otro non estuuiell delante; seyendo

L E X XVI.

Tutor faciat pupillum legere, & scribere, deinde in artificio congruo imbui, alimentetque cum facultatibus consideratis. Hoc dicit. Habuit originem à leg. cum plures, §. tutor, ff. de administ. tuto.

(1) Buenas maneras. Concordat cum leg. cum plures, §. cum tutor, ff. de administ. tuto.

(2) Leer e escriuir. Adde L. qui filium, ff. ubi pupil. educar. debet, & eod. tit. L. jus alimentorum, versic. item ad instructionem, & vide in dist. leg. qui filium, gloss. quod mulieres olim addiscebant grammaticam, & vide quæ dicit ibi Alberic. ubi dicit se auduisse de filia Accursii, quod regebat jura Bononiæ.

(3) Aquel menester. Vide in dist. versic. item ad instructionem.

(4) Catando. Adde L. jus alimentorum, & L. officio, ff. ubi pupil. educa. debe. & L. 3. §. tutor, ff. de suspens. tuto. & C. de aliment. pupil. præstan. LL. 1. & 2.

L E X XVII.

Potest tutor agere, & defendere nomine pupilli per se, si est pupillus minor septenio: si major, potest interesse præsentis tutore, & autorizante. Item pupillo absente à loco potest adesse tutor. Et si sunt plures tutores, quilibet potest agere, & defendere in solidum. Item sententia contra tutorem lata mandatur executioni contra bona pupilli, non contra sua, item contra-ctus cum pupillo sine tutoris auctoritate factus tenet in ejus commodum: sed non in ejus damnum, & tutor dans auctoritatem in talibus faciat per se, non per mandatum, vel litteram aliâs, nihil agit. Hoc dicit.

(1) Demandar, e defender. Concordat cum leg. generaliter, & L. tutoris præcipuum, ff. de administ. tuto. & L. eum qui, C. de procurat. & L. fin. in princ. C. de administ. tutor.

(2) Cada vno dellos. Concordat cum leg. 1. & 2. C. si unus ex plurib. tuto. vel cura. & L. 3. §. 1. & L. decreto, §. fin. ff. de administ. tutor. Quid autem si omnes velint agere, vel conveniri? gloss. in dist. leg. 1. dicit, quod possunt, & debent admitti. Salic. ibi dicit, quod si agant omnes admittuntur uno, & eodem libello, non diuersis: quia omnium interest ratione officii, & communis periculi: si verò conveniantur, distinguit, aut pupillus est conventus, & si omnes volunt, defensionem suscipere possunt, L. 1. §. sufficit, ff. de administ. tutor. aut pupillus non convenitur: sed tutor nomine pupilli, & tunc illo invito alii non possunt defensionem suscipere, possunt tamen assistere cautæ:

do el moço menor de siete años, o si fuere mayor, e non estuviere presente en el lugar; mas si fuere mayor de siete años, (3) entonces puede el moço mouer el pleyto, con otorgamiento de su Guardador, o el Guardador en nome del huerfano, seyendo amos delante: e si sentencia fuere dada sobre tales pleytos contra el Guardador, non deuen fazer entrega por ende en los sus bienes, (4) mas en los del moço que touiessen en guarda. Otrosi dezimos, que el moço non puede fazer pleyto, nin postura, con otro ninguno, en que obligue ninguna cosa de sus bienes, a menos de otorgamiento de su Guardador; (5) e si lo fiziere a daño de si, non deue valer. Pero si otro alguno fiziere pleyto con el, vendiendo-

le, o obligandole a alguna cosa, que fuere a pro del moço, (6) valdria el pleyto que desta guisa fuere fecho. E el otorgamiento que el Guardador fiziere en nome del en juyzio, o fuera del juyzio, deuelo fazer por si, e non por mandadero, nin por carta: (7) ca si de otra guisa lo fiziesse, non valdria.

L E Y XVIII.

Que los Guardadores non deuen enagenar los bienes de los Huerfanos.

Non deuen los Guardadores dar, nin vender, nin enagenar ninguna de las cosas del huerfano, que sea raiz. (1) Fuera ende, si lo fiziere alguno por pagar las debdas (2) que ouiesse dexado el padre del huerfano, o por casar (3) alguna de las hermanas del moço,

ne collaudatur, vide ibi per eum, qui respondet ad leg. ne in plures, ff. de exercito. Cyn. ibi, & Angel. & Bart. in dist. leg. decreto, §. fin. volunt, quod ad petitionem aduersarii per dist. leg. ne in plures, iudex eligat idoneiorem, & alii poterunt assistere, & quilibet practica videtur bona.

(3) Mayor de siete años. Concordat cum leg. 1. §. sufficit, ff. de administ. tuto. ubi vide per gloss. & Bart. Quid autem si sit adultus? Et tunc videtur notari differentia inter pupillum, & adultum: ut in adulto sit in electione volentis eum convenire, utrum conveniat adultum vel curatorem? Ita videtur probari in dist. §. sufficit, versic. in causis, tamen quam differentiam gloss. ibi reprobatur, quæ gloss. secundum Jacob. de Aret. & Alberic. ibi potest procedere, quando unus non habet meliorem notitiam facti, quam alius: sed si curator scit veritatem melius non posset respondere adultus, neque è contrariò, & isto casu practiceretur talis differentiam inter pupillum, & adultum.

(4) En los sus bienes. Concordat cum leg. 2. ff. de administ. tuto. & ff. de re judic. l. 4. vers. tutor quoque, & l. 1. C. quando ex fact. tuto.

(5) Otorgamiento de su guardador. Concordat cum leg. obligari, in princ. ff. de auto. tuto. & inst. eod. in princ. de confessione verò in causa civili, vel criminali, vide l. certum, §. in pupillo, ff. de confes. & in leg. clarum, C. de auto. præs. & tenetur tutor si non fuerit utiliter autoratus, l. si ad pupillum, ff. de auto. tuto. & vide l. cum qui, & ibi Bald. C. arbit. tutel. & an cum minor respondet de veritate exigatur tutoris auctoritas, vel curatoris? Vide Abb. in cap. pen. col. 4. de jurament. calu. & Bald. in dist. authent. Sacramenta puberum, ad fin. 3. col. C. si aduer. vendi. & Bald. in leg. 2. §. quod observari, colum. 2. C. de iura calu. & an debeat ista auctoritas intervenire in venditione rerum minoris, quæ fit per creditores, vide Bald. in leg. fin. C. si propter publ. pensita. ubi tenet, quod non: sed solum in causæ cognitione, & venditione citandus est.

(6) A pro del moço. Concordat cum dist. leg. obligari, & inst. de auto. tuto. in princ. & sic claudicat hic contractus.

(1) Non por mandadero, nin por carta. Concordat cum §. fin. inst. de auctorit. tutor. & l. 1. §. fin. ff. eod. ubi etiam probatur, quod verbis debet autorate, quod intelligit, ut per Bald. in leg. mandatum, col. 1. C. manda. in actionibus expressis: secus in tacitis, & vide per eundem Bald. in leg. quacumque, & in leg. cum non solum, §. necessitate, col. pen. C. de bonis, qua libe. Et an possit interponi ex intervallo? Text. quod non, sed statim dicit esse interponendam, l. obligari, §. tutor. ff. eod. & ibi etiam, quod non per epistolam, & ibi vide Bart. & Bald. in leg. 1. C. si seru. extero. Et de prælato, an possit auctoritatem interponere ex inter-

vallo? Vide per Abb. in cap. edoceri, col. fin. de rescrip. & vide, quæ non idem Abb. in cap. cum vos, de his, quæ sunt à præla. sine consen. cap. Et quid de iusto consilio, vel mandato consensu, & decreto iudicis, an interponantur ex intervallo? Adde Bald. in cap. si quis miles, de feud. sine culpa non amit. Et an dans consilium, videatur interponere auctoritatem suam, vide Abb. in cap. dilecti, de arbit. col. 3. & 4. & vide in ista materia notabiliter per Socin. 1. vol. consil. 15. col. 15. & eod. vol. consil. 87. col. 1. & 2. & consil. 153. in princ. in 2. vol. & consil. 160. col. 5. & consil. 23. 4. vol. ubi multa notabilia in ista materia videbis.

L E Y XVIII.

Non potest tutor rem pupilli immobilem nisi ex necessaria causa debiti paterni, vel dotis fororis pupilli: aut ad ejus matrimonium copulandum alienare: & tunc facit cum iudicis decreto: nec aliquid domum paternam, aut avitinam distrahat: nec servos ab antiquo servientes. Hoc dicit.

(1) Que sea raiz. Vide ff. de reb. eo. per totum, & C. de præd. mino. per totum, sic neque jus ad rem immobilem potest alienari sine decreto, ut in leg. si ad resolvendam, & ibi Bald. C. de præd. mino. gloss. & Doctor. in leg. 1. C. si aduer. transacti. & vide quod per illam leg. si ad resolvendam, dicit Joan. And. in addit. ad Specul. in rub. de part. Et quid si cedatur actio competens ad rem immobilem, vel ad centum alternativè? Vide per Bart. & Ang. in leg. si sic, §. si quis ita, in fin. ff. de leg. 1. quod pendebit ex futuro eventu, de eo quod solvit debitor. Et quid si pupillus solum habeat possessionem? Vide Nicho. de Neapo. in leg. magis puto, §. si pupillus, ff. de reb. eorum.

(2) Las debdas. Adde l. 60. tit. 18. 3. part. & l. 4. tit. 5. 5. part. & quæ ibi dixi.

(3) Casar. Concordat cum leg. cum plures, §. cum tutor. ff. de administ. tutor. per quam hoc limitatur, ut intelligatur de sorore pupilli ex eodem patre nata, ubi gloss. & Bar. ita tenent: tenet etiam Bald. in leg. neque mater, in 2. le. Bur. C. de iure dot. ubi dicit, quod sororem sibi adhaerentem per matrem non tenetur dotare, adde etiam gloss. & ibi Salic. in leg. non omni, C. de administ. tutor. & benefacit l. qui filium, ff. ubi pupil. educ. deb. & gloss. in dist. §. cum tutor. & Doctor. dicunt procedere, quando soror est inops, & sic velle videntur, quod si non sit soror ex eodem patre, licet sit soror ex parte matris, & talis soror sit inops, quod non teneatur frater illam dotare, quod etiam clare firmat Azo. C. de administ. tutor. in summ. col. 4. versic. item dotem, contra quod fortiter ficit, quia teneretur tali sorori ad alimenta, l. tutor secundum dignitatem, §. in solvendis, ff. de administ. tutor. l. 1. circa princ. ff. de tutel. & ratio. dis. gloss. & Bar. in leg.

ço, o por casamiento del mismo, (4) o por otra razon derecha (5) que le oviesse de fazer, non lo pudiendo escusar (6) en ninguna manera. E aun estonce non lo puede fazer sin otorgamiento del Jugdador: e el Juez le deve otorgar, si entendiere que tal enagenamiento le haze por alguna de las razones sobredichas. Pero non deve consentir que la casa que fue del padre, o del auuelo del huerfano, en que el nascio, (7) se enagene en ninguna manera, pudiendolo escusar. Otroñi non deuen vender, nin enagenar los sieruos, (8) que luengamente oviesen estado en casa del padre: porque estos atales suelen ser prouechosos en la casa,

Partida VI.

leg. si quis à liberis, in princ. ff. de liber. agnosf. Salic. in leg. 1. C. de alien. liber. Joan. de Imol. expresse loquens in sorore uterina in leg. 1. col. 3. ff. solut. matrim. & confirmatur, quia etiam frater naturalis inops alendus est à fratre, aubent. licet, C. de natura. liber. & valet argumentum, si tenetur alimentare: ergo, & dotare, secundum Jacob. de Aret. Petr. & Cin. & Bal. in dist. leg. neque mater, aliàs incipit, mater, C. de jur. dot. unde videretur, quod tenetur eam dotare usque ad condignam quantitatem ex qua possit alimentari: quid enim ex causa præcipitur, vel permittitur, siue ob causam, debet secundum illam causam moderari, L. Lucius, ff. de exerci. idem etiam quod mater, quæ tenetur ad alimenta filiarum, tenetur illam dotare patre inopi existenti tenet Barr. post Cin. & tenet etiam Bal. in aubent. res qua, C. communia de legat. unde etiam sicut pater naturalis tenetur alere filiam inopem, ita tenetur eam dotare, & L. uxorem, §. pater naturalis, ff. de legat. 3. & debet intelligi in filia naturali, quæ non est inops, vel quæ ex honesto exercitio possit sibi dotem constituere, aliàs pater tenetur eam dotare, secundum Bald. in dist. leg. mater, de quo vide, quæ notat Bald. novel. in tractat. de dote, fol. 12. col. 4. in 16. specialis, Joan. de Imol. tamen in leg. 1. ff. solut. matrim. col. 3. dicit, quod non videtur bona æquiparatio dotis ad alimenta, cum facilius præstentur alimenta, quæ minutatim præstantur, quam dos, quæ in magna quantitate præstatur, & adducit de patre naturali, qui licet tenetur alere filiam, non tamen dotare, ut in dist. §. pater naturalis, & quod licet filius tenetur alere matrem, & etiam sororem uterinam, ut in dist. leg. si quis à liberis, tamen non tenetur dotare, ut in dist. §. cum tutor. illam etiam æquiparationem dotis ad alimenta impugnat Alex. in dist. leg. 1. col. 6. ff. solut. matr. Angel. etiam in leg. à filia, in princ. ff. ad Trebel. impugnat dictam æquiparationem, & dicit in terminis, & frater non tenetur dotare sororem uterinam, licet inopem, & ista videtur magis communis conclusio saltè in fratre respectu sororis uterinæ, prout latè tradit Jason. in dist. leg. 1. col. 7. licet in matre, & patre naturali Alex. ibi dicat, quod tolerabile putat, quod tenetur dotare dote, quæ ad alimenta sufficiat, & non ultra, lex ista partitarum non se limitat ad sororem ex patre: sed indistinctè loquitur, unde fortè sororem inopem licet uterinam, tantum frater per istam legem tenebitur dotare usque ad condignam quantitatem, ex qua possit alimentari, & ad dist. §. cum tutor. respondetur, quod limitetur in tali sorore inopi, vel quod intelligatur de dote, quæ excederet condignam quantitatem usque ad alimenta, & ista videtur opinio æqua, & juridica propter auctoritatem Barr. & Bald. & sequatium, qui utuntur isto argumento de alimentis ad dotem: non tamen caret scrupulo, idè tu latius cogita, & si velis tenere hoc, fortè esset limitandum, ut quando frater in-

son sabidores de los bienes del finado; mas los otros que entendiesse que podrian ser dañosos, bien los puede vender, e el precio de ellos deuelo meter en pro del huerfano.

L E Y XIX.

En que lugar deve ser criado el Huerfano, e con quien.

CRriarse deve el huerfano en aquel lugar, e con aquellas personas, que mando el padre, (1) o el auuelo, en su testamento. E si por aventura, en el testamento de ninguno dellos non fuessè esto puesto, estonce, el Juez del lugar deve catar con grand femencia, e escoger algund ome bueno, que ame la per-

L2

so-

vitus isto casu cogere ad dotandum sororem, mortuorore, dos redeat ad fratrem, juxta ea quæ not. Bald. in leg. eam quam, col. 10. C. de fideicom. & Bal. novel. ubi supra, potest etiam responderi, ad dist. §. cum tutor. cum dicit ex eodem patre natam, quod idè ita posuit, quia officium paternum, & non maternum est dotare filiam, L. qui liberos, ff. de ritu nupt. L. 8. tit. 11. 4. partit. unde cum detur casus, quod mater dives tenetur, ut supra dixi, idem esset dicendum in fratre uterino. Et adde ad istam leg. quod frater etiam Clericus tenetur dotare sororem ex eodem patre natam, si ipsa non habet unde dotetur, secundum Ant. & Abb. in cap. pervenit, de arbit. ubi & plus vult Abb. quod Clericus cum bona conscientia potest dotare sororem, vel consanguineam inopem de redditibus Beneficii, vel Ecclesiæ.

(4) Del mismo. Concordat cum leg. L. qua tutores, C. de administ. tutor. cum gloss. ibi super verbo, vel in dotem, & vide quod notat Barr. & Joan. de Imol. in leg. si ante nuptias, ff. solut. matrim. & Barr. in leg. Prædia, C. de præd. mino. & quæ non, Bald. in leg. 1. C. si advers. dot. & in leg. nulla, C. de jure dot. & Barr. in leg. si constante, in princ. col. 13. ff. solut. matrim.

(5) Derecha. Casus alios ponit gloss. in leg. ob as, C. de præd. mino. & alium casum, scilicet propter utilitatem minoris posuit L. 4. tit. 5. partit. 5. & ibi dixi alium casum ponit Bald. novel. in tractat. de dot. fol. 23. col. 3. in 61. speciale, quando scilicet minor alienaret ad redimendum à captivitate personam conjectam in casu aubent. si captivi, & in corpore unde sumitur, C. de Episc. & Cleric. & leg. 6. tit. 7. supra ead. part. & adde alios casus per Azo. C. de administ. tuto. in summa, col. fin.

(6) Escusar. Debet ergo fieri causa cognita, ut in leg. magis puto, §. non passim, ff. de reb. eod. & dist. L. ob as, C. eod. & tradit magistraliter Spec. tit. de emption. & vendit. §. nunc dicendum restat, versic. hoc quoque.

(7) Nascio. Concordat cum leg. L. qua tutores, C. de administ. tutor.

(8) Los sieruos. Concordat cum dist. leg. L. qua tutores, versic. ante omnia.

L E X XIX.

Pupillus est alimentandus, ubi pater mandavit nutriendum, & si tacuit, faciat eum iudex apud probum hominem ei ab intestato non successurum nutriri, aut apud matrem dum casta sit, & non nupserit, sed si nupserit, auferatur ei, quia novi amore mariti præsumitur in mortem ejus consentire, ut succedat ei. Hoc dicit.

(1) El padre. Nonnumquam tamen à voluntate patris, recedit prætor, L. 1. in princ. ff. ubi pupil. educa. debet. L. quintus mutius, ff. de ann. lega. & vide quod notat Bald. in leg. 1. C. de confir. tutor.

sona del huerfano, (2) e el prouecho del; e que sea aral, que muriendo el moço, non aya derecho de heredar (3) lo suyo: pero si ouiesse madre, (4) que fuesse muger de buena fama, bien le puede dar el fijo, que lo cric, e ella puedelo tener mientras mantouiere biudez, e non casare. Mas luego que casare, (5) deuen sacar el huerfano de su poder: porque dixerón los Sabios, que la muger sule amar tanto (6) al nueuo marido, que non tan solamente le daría los bienes de sus fijos; mas aun, que consintiera en la muerte dellos, por fazer plazer a su marido.

L E Y XX.

Quando deuen dar al Huerfano de sus bienes, para gouerno de si, e de su compañía.

Gouernados deuen ser los huerfanos, de sus bienes, en esta manera. Ca deue el Juez del lugar establecer, segund su aluedrio, e la riqueza del moço, (1) cierta quantia de pan, e de vino, e de dinero, que les den cada año para su gouerno, e para su vestir del,

(2) *Del huerfano.* Adde *L. fin. C. ubi pupil. educa. deb.* & *L. si disceptetur. ff. eod. ubi quod cavendum sit ne puella collocetur apud eum, cujus pudicitia infidetur.* Et querit Bald. *in leg. 1. ff. eod. an si aliqua pupilla sit desponsata, & est apud sponsum: utrum prætor debeat eam alibi facere educare, & responder, quod aut pupilla est minor septem annis, & tunc sponsalia nihil operantur, si verò est major septem annis, & tunc, aut est legitime tradita sponso per patrem, vel legitimas personas, & tunc non debet auferri sponso: si autem non esset ei tradita per patrem, vel alias legitimas personas, tunc non debet apud eum educari: præsertim si matrimonium non sit bene conveniens, & tandem conclusiue dicit, quod omnia ista remanent in pectore boni viri, hoc est, iudicis, & tradit etiam Alex. *confil. 161. super primo dubio, col. fin. 5. volum.* & vide Chiriofom. *super Matthe. bomil. 4. dicentem, quod hunc morem tenebat antiquitas, quod sponsæ in sponso domibus haberentur, vide per Bart. in disputa. sua. incipien. queritur utrum iudex.**

(3) *De heredar.* Concordat *cum dist. leg. fin. & ff. eod. L. 1. & L. pen. sic etiam dicit Bald. in cap. 1. qualiter debe. vassa. jur. domi. fidelita. quod domesticæ personæ successione dominorum sperantes suspectæ sunt ne vitæ ejus insidiantur: quæ tamen suspicio purgatur per juramentum, ut notat gloss. ibi: nota tamen, quod si ex aliis præsumptionibus contrariis tolleretur ista suspicio, posset iudex: decernere pupillum educandum apud eum, qui ejus proximus successor, sit ut tradit Socin. *confil. 193. circa primum quæstium in 2. volum.**

(4) *Madre.* Nam educatio pupillorum, nulli magis, quam matri committenda est, ut hic, & *in leg. 1. C. ubi pupil. educa. deb.*

(5) *Que casare.* Adde *dist. leg. 1. & tunc tam ipsa, quam vitricus repelluntur ab educatione, quod Bald. in leg. omnem, C. ad Tertul. intelligit, si apud magis idoneum pupillus possit alimentari, non aliàs: nam ubi pupillus educetur in arbitrio iudicis est, & allegat *in autent. de nupt. §. ejus quoque Principis, colla. 4. & idem vult Alberic. in dist. leg. 1. in fin. quod etiam si mater superinduxit vitricum: si tamen cessat omnis suspicio, ut quia non est successura pupillo, quia habet substitutum, & est honestæ vitæ, & vitricus similiter, quod tunc ali possit penes matrem, in dubio tamen suspecta est, & repellitur.**

e de su compañía; carando todavia, (2) que de la renta, e de los esquilmos de los bienes del huerfano, salgan estas despenças, e que todo lo al le finque en saluo, si se pudiere fazer. (3) Pero si el Guardador entendiessè, que seria daño del moço, en descobrir la riqueza, o la pobreza del, e por esta razon (4) le gouernassè de lo suyo, expendiendo por el tanto, quanto fuesse guisado, o poco mas, por esta razon; estonce dezimos, que lo puede fazer, e deuele despues el moço, quando fuere de edad, pagar todo lo que desta manera ouiesse despendido por el.

L E Y XXI.

Fasta quanto tiempo deue durar la guarda, e el officio de los Guardadores de los Huerfanos: e como deuen dar cuenta de los bienes dellos.

Durar deue (1) el officio de los Guardadores, fasta que los huerfanos sean de edad de catorze años, si fueren varones; e si fueren mugeres, fasta que sean de doze. Otrofi se

(6) *Amar tanto.* Adde *sup. eod. L. 4. & quæ ibi dixi, & vide, quæ notabiliter dicit Bald. in leg. 1. col. fin. versic. ultimo, queritur, C. de leg. & in leg. 1. C. ubi pupil. educa. deb. & in leg. precibus, col. 6. C. de impuber. & aliis subtit. ibi & hoc verum, nisi mater transeat ad secunda vota, nam tunc præsumitur ardere amore magis ad secundum virum, quam ad filios, C. de administr. tutor. L. neque tutores.*

L E X XX.

Taliter discernat iudex alimenta pupillo: quod ex fructibus, & redditibus patrimonii rebus salvis gubernetur: sed si tutor eum de propriis alimentat, ne pupilli divitiæ manifestentur, ut non eveniat ei damnum, teneatur pupillus sic expensas solvere. Hoc dicit.

(1) *Del moço.* Concordat *L. 2. ff. ubi pupil. educ. deb. & C. de alimen. pupil. præst. L. fin. & modum patrimonii spectare debet iudex: cum alimenta decernit: & debet statuere tam moderatè, ut non uniuersum redditum patrimonii in alimenta decernat: sed semper ita fiat, ut ex reditu aliquid superstit *L. jus alimentorum, versic. modum, ff. eod.* Sed quid si pupillus habet ita modicum patrimonium, quod redditus non sufficiunt ad alimenta, numquid poterit tutor ponere manum ad proprietatem? Alberic. *in dist. leg. jus alimentorum, dicit, quod vidit multos, & magnos viros sentire, quod non, per illum verbum, sed quod potius tutor debet mittere pupillum ad mendicandum, ipse tamen vult contrarium, maximè ubi pupillus esset nobilis, licet pauper, & dicit de hoc videri textum expressum *in leg. 3. in princ. ff. de contra. judic. tutel. vide ibi per eum.***

(2) *Toda via.* Concordat *dist. L. jus alimentorum, & vide quæ dixi in gloss. præcedenti.*

(3) *Fazer.* Nota benè: nam facit pro dictis Alber. de quibus supra *in gloss. 1.*

(4) *Razon.* Vel alia, & idem crederem, si nulla causa adesset, sed ex in Curia non adivit iudicem pro taxatione alimentorum, & probari videtur *in leg. fin. C. de alimen. pupil. præstan.*

L E X FINALIS.

Finitur tutela modo, & forma, & in casibus in hac lege expressis. Hoc dicit.

(1) *Durar deue.* Concordat *insit. quibus mod. tutel. fin. in princ. & supra eod. L. 12. & vide L. 112. autem, §. si tutor. & ibi Batt. ff. de administran. tutor. & de tu-*

se acaba tal guarda como esta, por muerte, o por desterramiento (2) del Guardador, o del huerfano. Eſſo mismo sería, si tornasse en seruidumbre, (3) o catiuassen a qualquier dellos. E aun dezimos, que si alguno fuese dado por Guardador a tiempo cierto, o ſo condicion, que se acaba tal guarda, cumpliendose el tiempo, o falleciendo la condicion. Otroſi dezimos, que se acabaria tal guarda como esta, si porſijasen al huerfano, o al Guardador, ſeyendo de aquellos Guardadores que ſon llamados, legitimos. (4) E aun se acabaria, quando el Guardador se excusasse de lo ſer, por alguna razon derecha; o ſi le tirassen de la guarda por ſoſpechoſo. Pero en qualquier deſtas maneras ſobredichas que se acabe el oficio del Guardador, tenuto es luego, de dar buena cuenta, (5) e verdadera, de todos los bienes del huerfano, tambien mueble como raiz; e entregarlo todo a el mismo, e a ſu Guardador, que es llamado, Curator. E para eſto cumplir, es obligado, tambien el Guardador, como ſus fiadores, (6) e ſus herederos, (7) e todos ſus bienes, (8) al huerfano, e a ſus herederos.

TITULO XVII.

Por que razones, los que ſon eſcogidos para Guardadores de los Huerfanos, ſe pueden excuſar que lo non ſean.

Excuſanſe los omes que ſon dados por Guardadores de los huerfanos, e de ſus bienes, poniendo razones ciertas ante ſi,

e guiſadas, por que muestran, que non le han de trabajar de la guarda dellos. Onde, pues que en el Titulo ante deſte ſablamos, de como tales Guardadores como eſtos deuen ſer eſcogidos. Queremos aqui contar las razones, por que ſe pueden excuſar de tal guarda, quando non la quieren fazer, o non pueden. E diremos, que coſa es tal excuſa como eſta. E que razones ſon aquellas, por que pueden eſto fazer. E ante quien. E en que manera. E ſalta quanto tiempo puede aquel que es eſcogido por Guardador, poner tal excuſa como eſta.

L E Y I.

Que coſa es Excusa.

Excusa, tanto es (1) como moſtrar alguna razon derecha, en juicio, por que aquel que es dado por Guardador de algun huerfano, non es tenuto de recibir en guarda a el, nin a ſus bienes. Pero non ha por que moſtrar excusa ninguna, el que es dado por Guardador de huerfano, ſeyendo el menor (2) de veinte, e cinco años: por que eſtos tales non lo pueden ſer, maguer quieran.

L E Y II.

Que razones ſon aquellas por que ſe puede excuſar el que es Guardador de algun huerfano, que lo non ſea.

Razones ciertas ſon, por que los omes ſe pueden excuſar, (1) que non ſean Guardadores de huerfanos. La primera es, quando aquel que es dado por Guardador, ha cinco (2) ſijos naturales, e legitimos, biuos. Pero ſi alguno ouieſſe perdido de los cinco ſijos vno,

rela Regis: an ſiniatur pubertate? Vide per Alberic. in rubric. C. quando tuto. vel cura. eſſe deſi. & quæ dixi in leg. 3. tit. 15. 2. partit.

(2) Por muerte, o por desterramiento. Concor. cum §. ſimili modo, inſt. quib. mod. tutel. ſini. & intellige desterramiento, ex quo civitas amittitur, ut ibi, & quid ſi tutor banniat? Vide Nicol. de Neapol. in leg. ſi tutor. ff. de tutel. & ratio diſtr. & vide L. in locum, & ibi Alber. C. qui per tutor. ubi concludit, quòd ſi ex banno civitatem amittat, deſinit eſſe tutor, ut in §. ſed & capit. inſtit. quib. mod. tutel. ſinitur, quando autem civitas amittitur, vide in §. minor. inſt. de cap. diminu. & ſemper cautè advertas ad iſtas LL. partitarum cum loquuntur per hoc verbum, desterramiento, ut non ſemper intelligas de quolibet exilio à iudice impoſito.

(3) En ſeruidumbre. Proſequitur quæ habentur inſtit. quib. mod. tutel. ſini. & per Azo. C. quando tuto. vel curat. eſſ. deſ. in ſumma.

(4) Legitimos. Vide ff. de cap. diminu. L. tutelat.

(5) Buena cuenta. De hoc vide, ff. de tutel. & ratio diſ. per totum, & C. arbit. tutel. in ſumma, per Azo. & ſi non reddit rationem, tenetur pœna, quaſi falſi, L. 1. §. tutores, & ibi Bart. ff. de falſi.

(6) Fiadores. Vide ff. & C. de fidejuſſo. tuto. per totum.

(7) Herederos. Vide C. de heredib. tut. per totum, & ff. de fidejuſſo. & hered. tut.

(8) Sur bienes. Nota ſingulariter, quòd etiam bona fidejuſſorum, & hæredum tutoris, ſunt tacitè obligata minori. Ad L. ſi. §. ſi. in ſi. & ibi notat Bald. C. de iudic. & ibi vide per Jaſ. quòd intelligatur etiam de

rebus propriis hæredum, licèt non benè ſe firmat: ſed ſatis ſentitur in iſta leg. partitarum, quam tene menti.

TITULUS DECIMUSSEPTIMUS.

De excuſatione tutorum.

L E X I.

Excusaſio eſt juſta cauſa quare non tenetur ſuſbire onus tutelæ aſſignare, ſed minor vigintiquinque annis non tenetur excuſationem ponere, quia ſi veller, non admitteretur. Hoc dicit.

(1) Tanto es. Sequitur diſta Azo. C. de excuſat. tuto. in ſumma.

(2) Menor. Vide inſtit. eod. §. minores autem.

L E X II.

In hac lege ponuntur caſus, in quibus tutor poteſt excuſari à tutela, quos latè hic vide. Hoc dicit.

(1) Se pueden excuſar. Et quando quis vocatur ad iſta munera, debet uti remedio excuſationis, non appellationis, L. 1. §. 1. ff. quando appel. ſit. & ibi Bart. & quid ſi per malitiam ſue juſta cauſa ſe excuſet, an teneatur ad damnum interim contingens? Vide Joann. de Plat. in rubr. C. de excuſ. mune. lib. 10. dicentem, quòd L. Imperatores, §. 1. ff. de appellat. LL. 1. 2. & 3. C. ſi ex ſa. allega. tutor. excuſ. ſic licèt veram excuſationem quis habeat: ſi tamen veritati mendatio adjecto excuſatus fuerit, tunc propter vitium pronunciationis vacationem non habebit, L. qui teſt. ff. de excuſa. tutor. & Joan. de Plat. ubi ſupra.

(2) Cinco ſijos. Concordat inſtit. de excuſat. tuto. in princ.

o mas, en batalla, (3) en seruicio de Dios, e del Rey, bien puede ser contado entre los biuos; e escusarse el padre, por esta razon, de ser Guardador. Otrosi se pueden escusar, que non sean Guardadores, todos aquellos que han de recabdar las Rentas del Rey, (4) e los que son sus Mensajeros, (5) e los que han de juzgar, (6) e cumplir la justicia por obra. Pero si alguno destes ouiesse recebido en guarda algun huerfano ante que le ouiesse dado aquel oficio, non se podria despues escusar (7) por esta razon, que lo non ouiesse en guarda. Otrosi dezimos, que si algun Guardador (8) de huerfanos ouiesse de yr en seruicio del Rey, por su mandado, a alguna parte que fuesse muy luene; o fuesse alla, por seruicio, o por pro comunal de la tierra en que bive; este aral deuenle atender, fasta que venga. Pero deue dexar los moços, e sus bienes, en guarda, e en recabdo de tal ome, que piense bien dellos, de mientras que el tornare. E quando viniere, deue cobrar, e auer los huerfanos en su guarda, bien asì como los tenia en ante. E aun dezimos, que desde aquella fazon que viniere fasta vn año, (9) non le deuen dar otro huerfano nueuamente en guarda. Fuera ende, si pluguiere a el mesmo, de lo rescibir. Otrosi dezimos, que si acacsiessse algun pleyto granado, (10) de nuco, entre el Guardador, e

el huerfano, sobre toda la heredad del moço, o sobre alguna partida grande della, que por tal razon como esta bien se puede escusar el Guardador, que non aya en guarda el huerfano. E aun dezimos, que auiendo algun ome tres guardas (11) de huerfanos, si acacsiessse que le quieran dar otro en guarda, bien se puede escusar, por tal razon como esta, que non reciba la quarta guarda. Otrosi, el que fuesse tan pobre, que non ouiesse al, por que guardescer, si non por laur de sus manos, (12) bien se puede escusar que non sea Guardador de huerfano. Otrosi se podria escusar, que non fuesse Guardador, el que fuesse enfermo (13) de tal enfermedad, de que nunca pudiesse guardescer. Et aun, el que non supiesse leer, nin escreuir, (14) si fuesse tan simple, o tan nefcio, que non se atreuiessse a fazer la guarda con recabdo. E aun se podria escusar de la guarda del huerfano, el que ouiesse auido grand enemistad capital (15) con el padre de aquel que le quisiesse dar en guarda. E capital enemistad es dicha, (16) quando aquel que es dado por Guardador del huerfano, acuso el padre del, de cosas que si le fuesse probadas, que le deuijan matar por ende, o ser mal enfamado; o si le ouiesse assechado (17) en otra manera, por lo matar; o si ouiesse seydo su enemigo conosciadamente, (18) e non fuesse despues fecha paz

princ. & L. 2. §. remittit, ff. eod. & adverte, quòd numerus quinque liberorum excusat à muneribus personalibus, & numerus 12. & 16. excusat etiam à realibus, ut in leg. si quis decurio. ubi gloss. & Joan. de Plat. C. de decurio. lib. 10. L. semper, §. demonstratur, & ibi Bart. ff. de iure immunit. quidam tamen, quos refert Joan. Andr. in regul. decet in mercerialibus, tenuerunt, quòd ita demum excusetur quis à muneribus patrimonialibus, quando habet numerum 16. liberorum, per textum in di. §. demonstratur, & sicut L. neque, C. de muner. patrim. lib. 10. nisi esset decurio, quo casu sufficeret numerus 12. liberorum, & ita loquitur di. L. si quis decurio. & istam opinio. videtur sequi gloss. in leg. 1. C. qui nune. liberor. lib. 10. & firmat Bald. in di. leg. si quis decurio. dicens hanc esse veritatem: sed opinio gloss. in di. leg. si quis decurio. plerique Doctor. tenuerunt, ut refert Alexand. in addit. adde Bart. in di. §. demonstratur, & consil. 123. vol. 5. & tene menti, nam talis excusaretur à collectis, secundum Bart. in §. demonstratur, & ista opinio tanquam benignior videtur sequenda, secundum Ang. in sit. de excusa. tuto. in princ. col. 3. ubi dicit, quòd vidit de facto ita pronuntiarì.

(3) En batalla. Concordat di. L. bello amis. ff. eod. & in sit. eod. in prin. & §. femina, in sit. de adopt.

(4) Del Rey. Concordat in sit. eod. in §. 1. ubi Ang. Aret. dicit procedere tam in administrantibus res fiscales, quam res patrimoniales Principis, L. administranter in principio, ff. eod. L. bene à Zenone, C. de quadr. prescrip.

(5) Mensajeros. Concordat in sit. eod. §. item bi qui.

(6) Juzgar. Concordat in sit. eod. §. & qui potestatem.

(7) Escusar. Vide in di. §. & limita, ut in leg. jurispritos, in princ. ff. eod.

(8) Guardador. Adde di. §. item bi qui reipublica.

(9) Vn año. Vide in di. §. & in leg. non solum, in princ. & ibi Nichol. de Neapol. ff. eod.

(10) Granado. Concordat in sit. eod. §. item propter litem, & L. propter litem, ff. eod.

(11) Tres guardas. Concordat in sit. eod. §. item tria, & ff. eod. L. tria, & L. si duas, & L. si quis in princip. non tamen præstarent vacationem ab aliis muneribus publicis auctoritate, & utilitate, L. 2. & ibi vide Joan. de Plat. C. de excusa. muner. lib. 10.

(12) Manos. Concordat in sit. eod. §. sed & propter paupertatem, & ibi gloss. à prælatura tamen non excusat paupertas, vide gloss. in cap. 1. 12. quest. 3.

(13) Enfermo. Concordat in sit. eod. §. item propter adversam valetudinem, si autem superveniat morbus post susceptam tutelam, vide ff. eod. L. post susceptam, & vide in materia Joan. de Plat. in leg. à muneribus, C. de decurio. lib. 10. & in leg. podagra, C. qui mor. se excus. eod. lib. & vide L. non solum, §. si quis ita agrotus, ff. de excusat. tutor. L. 1. C. qui morb. se excusant.

(14) Escreuir. Concordat in sit. eod. §. similiter, & vide Joan. de Plat. in leg. expertes, C. decurio. lib. 10. & L. athleta, §. fin. ff. eod.

(15) Enemistad capital. Concordat in sit. eod. §. item propter inimicitias, & L. athleta, §. dat remissionem, ff. eod.

(16) Et dicha. Declaratur hic, quæ sit capitalis inimicitia, & approbatur dictum gloss. in di. §. item propter inimicitias, & vide Bart. in leg. 3. §. fin. ff. de adimen. lega.

(17) Assechado. Nam inimicitia probatur ex offensione, & etiam ex nisu offensionis, puta ex insidiis, item probatur, si quis facit parentelam, vel confederationem cum inimico: conjuncti namque, & confederati præsumuntur ejusdem intentionis, vide per Bald. in leg. liberi, C. de inoffic. testam.

(18) Conosciadamente. Ex inimicitia probabili, ut dixit, quæ non oritur nisi ex probabili causa, seu rationabili, & ideo in dispositione leg. non attenditur inimicitia, nisi ex capitalibus, vel ex magnis causis or-

paz (19) entre ellos. E escufarse podría otrofi de la guarda, aquel a quien ouiesse mouido pleyto de feruidumbre (20) el padre del huertano, o el al otro. E otrofi el que fuessse mayor de setenta años, (21) o menor de veinte, e cinco. (22)

L E Y III.

Como, los Caualleros, e los Maestros de las Ciencias, se pueden escufar que non sean Guardadores de otrofi.

CAuallero que estouiesse en Corte del Rey, o en otro lugar señalado por mandado del, o por pro comunal de la tierra, bien se puede escufar, (1) que non tome guarda de huertano, por razon de aquel seruicio que faze. Otrofi el que fuessse Maestro de Gramatica, (2) o de Rhetorica, o de Dialéctica, o de Fítica, (3) mostrando su ciencia a los Escolares, e obrando por ella (4) en su tierra, o en otro lugar, por mandado del Rey, (5) bien se puede escufar qualquier dellos, que non sea Guardador del huertano. Esto mismo sería de los Maestros de las leyes (6) que sirven a los Reyes, biniendo con ellos por sus Juezes, o por sus Consejeros. E aun dezimos, que

los Filiofos, (7) que muestran el saber de las naturas, se pueden escufar, que non sean Guardadores de huertanos contra su plazer. Otrofi dezimos, que el que fuessse dado por Guardador al moço menor de catorze años, desque le aya guardado fasta que sea desta edad, bien se puede escufar que lo non aya en su cura (8) dende en adelante, si non quisiere. E sobre todo dezimos, que el marido (9) non deue ser dado por Guardador de los bienes de su muger que fuessse menor de edad; porque sospechamos, que la muger, por amor que ha a su marido, non le demandaría emienda del daño, o del menoscabo, que fiziesse en ellos, e que gelo perdonaría todo de ligero. E porende deue pedir el marido al Juez, que de a los bienes della (10) otro Guardador, que sea sin sospecha.

L E Y IIII.

Ante quien, e en que manera, e fasta quanto tiempo, puede aquel que es escogido por Guardador, poner escusa, que lo non sea.

EL que se quiere escufar que non sea Guardador de huertanos, deue mostrar delante del Juez la escufacion que ouiesse, fasta cinqu-

ta: vide per Bald. in leg. hereditas, col. 1. C. de his quibus ut indigni. & probata causa inimicitiae probatur inimicitia, Bald. in leg. nostram, in fin. C. de testam. & dicitur inimicus, qui etiam speratur inimicus ex evidentibus conjecturis, & apparatibus, Bald. in cap. 1. in princ. col. 5. quibus mod. feud. amitta. & vide quæ not. Bald. de pace constit. in parte ad indignationem.

(19) *Fecha paz.* Præsumitur enim inimicitia durare, nisi contra probetur, ut hic, & in leg. in ipsius, ubi Bald. C. famul. hereditas. vide Socin. consil. 37. col. 3. in 2. vol. & quid si reconciliatio sit de recenti? Vide per Felin. in cap. cum oporteat, de accusat. col. 4.

(20) *De feruidumbre.* Concordat instit. eod. §. item is, qui, cum gloss. ibi.

(21) *De setenta años.* Concordat instit. eod. §. item major, & quid in muneribus aliis à tutela, vel in honoribus, vide Joan. de Plat. in leg. si ultra, C. de decurio. lib. 10.

(22) *Menor de veinte, e cinco.* Vide supra eod. L. 1.

L E X IIII.

In hac L. ut vides, ponuntur, & aduntur alii casus ultra eos qui continentur in leg. proxima. Habuit ortum ista L. à leg. sed & milites, ff. de excusatione tutor. Hoc dicit.

(1) *Escufar.* Imò neque volens admittitur, C. qui tutor. L. militem, & supra tit. proxim. L. 14. & §. idem, & dar. in milite instit. eod.

(2) *De Grammatica.* Concordat instit. eod. §. item Romæ, & L. si duas, §. Grammatici, ff. eod.

(3) *Fítica.* De Medicis dicit, quod circuitores antiquitus appellabantur, quia circuibant civitatem, fanando ægros, ut in dist. §. Grammatici, ubi gloss. & quod etiam vocantur parabolani, quia multas habent parabolas, & appellatione Medicorum non continentur: qui faciunt incantationes, vel exorcizant, nam non sunt medicinæ genera ista, secundum Bald. in leg. 1. C. manda.

(4) *Por ella.* L. set, & reprobari, §. amplius, ff. eod.

(5) *Mandado del Rey.* Hoc dicit, quia extra patriam suam isti non habent excusationem, limita ergò istam legem, nisi alibi doceant, vel prædicent ex mandato

Regis, quia tunc idem est, ac si in patria, limita etiam in valde disciplinatis, nam licet quis ibi debet immunitate gaudere, ubi facit utilitatem, fallit tamen in his quæ sunt scientiæ eminentioris: quia ubicumque isti legant, honerant patriam suam, & sunt decus, & splendor patriæ, ut in dist. §. amplius, & ibi Bald. post Jacob. de Aret. Item qui legerint in civitatibus habentibus privilegium studii, gaudent hac immunitate, licet extra patriam legant, ex quo ibi ex concessione Regis docent, & haberetur perinde ac si Romæ, seu in communi patria docerent, ut in dist. §. item Romæ, & ibi per Angel. Aret. & per Alber. in dist. L. sed & reprobari, §. de Philosophis.

(6) *Maestros de las leyes.* Concordat cum leg. jurisperitos, ff. eod. & cum leg. sed & reprobari, §. legum Doctores, ff. eod. & adverte, quia in hoc deterioris conditionis esse videntur Doctores legum, quam Grammatici, & alii de quibus supra, sed in multis aliis sunt privilegiati, de quibus in leg. 8. tit. fin. 2. partit. & tradit Aretin. in dist. §. item Romæ.

(7) *Filiofos.* Adde L. sed probari, §. 1. ff. eod.

(8) *En su cura.* Concordat instit. eod. in §. qui tutelam.

(9) *El marido.* Concordat instit. eod. in §. item rescripserunt, & C. qui dar. tutor. pos. L. maritus, & vide gloss. in cap. adam. 33. quæst. 5.

(10) *Que de a los bienes della.* Adde L. amplissimi, & L. licet, C. de excusat. tuto. & ex isto verbo, & superiori patet, quod non prohibet hæc lex, maritum dari curatorem ad litem, vide Bart. in leg. si quis cum procuratorio, §. fin. ff. de procurat. & Bald. in leg. 1. in fin. ff. de excusat. tuto. ubi dicit, ita in practica servari, ex ratione tamen hic posita, porque sospechamos, &c. fortè posset dici, quod si lis, ad quam daretur curator, esset magni præjudicii, idem dici debeat quod de curatore bonorum, prout etiam voluit Salic. in dist. leg. maritus.

L E X FINALIS.

Excusatio debet fieri per tutorem coram Judice intra quinquaginta dies à tempore quo scit se tutorem datum numerandos: si est infra centesimum lapidem, vel miliarum, alias habet pro quolibet vicesimo miliario unam

cuenta días; (1) e deuenfe començar a contar, desde el día que el supo (2) primeramente, que era dado por Guardador. E esto se entiende, si es en el lugar aquel que es dado por Guardador, o si es en otro lugar que non sea mas lueño de cient millas. (3) Ca, si mas lueño fuere, deue auer estonce por cada veynte millas vn día, e treynta días de mas, a que venga mostrar su escufacion. E el Juez, ante quien ouiere a ser mostrada tal escufa, deue fazer, que desde el día que se començaron a contar los días sobredichos, fasta cumplimiento de quatro meses, (5) sea librado el pleyto, si deue valer, o non, la escufacion. E si aquel que es dado por Guardador, mostrare escufa derecha, e non gela quiere caber el Judgador ante quien la mostrare, si se sintiere agrauiado de la sentença que diere, puede alzar della. (6)

TITULO XVIII.

De las razones por que deuen ser sacados los Huerfanos, e sus bienes, de mano de sus Guardadores, por razon de sospecha que ayan contra ellos.

Sospechas grandes nascen contra los omes que tienea los huerfanos, e sus bienes, en guarda, de manera, que los parientes, e los otros que aman la pro de los menores, recelándose que non les venga daño de aquellos que los deuen guardar, se han a mouer, para mostrar razones por que deuen los huerfanos ser sacados de poder dellos. Onde,

pues que en el Titulo ante deste mostramos las razones por que ellos mismos se pueden escufar de non ser Guardadores, quando non quieren, o non pueden trabajarse dello. Queremos aqui dezir de aquellas por que deuen ser tollidos de la guarda, maguer se quieran ellos trabajar della. E diremos, quien son aquellos que pueden esto razonar. E en que manera deuen esto fazer. E ante quien. E que pena merecen, si fallaren que algun menoscabo les fizieron.

LEY I.

Por quales razones pueden ser tollidos los Guardadores, de la guarda.

Aquel Guardador puede ser llamado sospechoso, (1) que es de tales maneras, que pueden sospechar contra el; que desgastara los bienes del huerfano, o que le mostrara malas costumbres. E maguer este atal fuere rico, (2) e quisiere dar fiador, (3) de guardar, e alijar los bienes del moço, por todo esto, non le deuen dexar en su guarda: por que tal fiadura non le taldria al Guardador el mal entendimiento, o la mala voluntad que ouiesse, en gastar lo del huerfano. E aun dezimos, que si el Guardador fuere pobre, e de buenas maneras, (4) non deuen por ende sacar de su poder al huerfano, e dar otros en su lugar. E las otras razones, por que pueden toller a los Guardadores los huerfanos, o dar otros en su lugar, son estas: así como si alguno ouiesse seydo Guardador de otro huerfano, e ouiesse procurado mal (5) los bienes del. O le ouiesse mostrado malas maneras. O si despues que ouiesse en guarda al moço, fuere fallado que era su enemigo, (6) o de sus parientes. (7) O si di-

xiel-

unam diem, & insuper triginta dies: & Judex à die à qua incipiunt isti dies currere usque ad quatuor menses hanc causam diffinit: & si tutorem grauet, legitimam excusationem non admittens, potest tutor appellare. Hoc dicit.

(1) *Cinquenta dias.* Concord. *inst. eod. §. qui enim excusare se volunt.* & *L. scire oportet, §§. 1. & 2. ff. eod.* & tollitur excusatio, si tutor, vel curator administret, vel patiatu se confirmari, *L. Cajus, & ibi Nicol. de Neapol. ff. eod.* & gloss. *in dist. leg. scire oportet, §. fin. & L. tutores, C. si ex fals. allegat. ubi vide gloss.*

(2) *El supo.* Concord. *C. eod. L. 50. & iuribus, de quibus supra.*

(3) *Cient millas.* Tria miliaria faciunt leucam, *L. 25. tit. 26. 2. partit.* & quæ ibi dixi.

(4) *Veynte millas.* Adde *L. 1. in princip. ff. si quis caut.*

(5) *Quatro meses.* Vid. in *L. 50. ff. eodem.*

(6) *Alzar della.* Adde *dist. leg. 50. C. eodem.*

TITULUS DECIMUSOCTAVUS.

De suspes. tutor.

LEY I.

Suspectus dicitur de cujus dilapidatione, aut malorum institutione pupillorum scienda, rationabiliter suspicatur, & ob hoc remouetur à tutela, licet idoneus fatidder. Ob paupertatem autem non remouebitur bonus homo morigeratus. Item remouetur qui alterius tutelam male gessit, vel si est inimicus pupilli: vel consanguin-

eorum ejus, vel in iudicio dixit pro alimentis pupilli non habere, & contrarium reperitur: aut si inventarium non facit, vel pupillum in lite non defendit: aut latitavit, cum se tutorem scivit. Hoc dicit.

(1) *Sospecho.* Concord. *inst. eod. §. fin. & ff. eod. L. suspectum.*

(2) *Fuere rico.* Concord. *inst. eod. §. suspectus est autem.*

(3) *Dar fiador.* Quia satisfactio propositum maleuolum tutoris non mutat, *L. quia satisfactio, ff. eodem,* & subdit etiam ista lex.

(4) *Maneras.* Adde *inst. eod. §. final. & L. si creditor, ff. de privileg. creditor.*

(5) *Procurado mal.* Quia semel malus, &c. *L. 3. §. si autem, ff. eod.* & ibi gloss. & intellige, quod semper præsumitur quod malefaciat, qui semel male fecit in re simili, secus, si sit dissimilis secundum Bar. quem vido in *L. 2. in fin. ff. de senato.* Bald. in *cap. 1. colum. 2. de feud. dat. in vic. leg. commiss.* & vide quæ not. Bald. in *L. non ignorabit, C. ad exhiben.* & de officiali semel remoto propter delictum vide in *L. si aliquid, C. de suscepto.* & Archan. *lib. 10.* & ibi Joan. de Plat. Item, & per contrarium pro bono semper præsumitur bene, *L. quod si nolit, §. qui mancipia, ff. de edilit. edi.* Bald. in *L. 1. circa finem, C. loca. cap. mandata. de presumpcio.*

(6) *Su enemigo.* Adde *L. 3. §. si tutor inimicus, ff. eod.*

(7) *Sus parientes.* In *dist. §. si tutor dicit parentibus ejus,* ex quo verbo, gloss. ibi dicit secus esse, si esset inimicus fratris, vel aliorum transversalium, quam tamen gloss. reprobant. ibi Din. & Alberic. per text. in *L. bu-*

ma-

xesse, (8) delante del Juez, que non tenia que dar a comer al moço, e fallassen que dize mentira. (9) O si non fiziesse escrito de los bienes del huerfano, a que llaman Inventario, segund de sulo diximos. (10) O si non le amparasse, (11) a el, e a sus bienes, en juizio, o fuera de juizio. O si se escondiesse, (12) e non quisiesse parecer, quando supiesse que le auian dado por Guardador del huerfano,

L E Y II.

Quien son aquellos que pueden razonar contra el Guardador, para darle por sospechoso: e en que manera lo deuen fazer, e ante quien.

Acusar puede al Guardador por sospechoso cada vno del Pueblo. (1) E señaladamente, (2) es tenuta de lo fazer la madre del huerfano, o su auuela, o su hermana, o su ama que lo crio; o otra persona qualquier, tambien muger como varon, que se mueua a fazerlo por razon de piedad. Pero el moço que fuere menor de catorze años, (3) non podria acusar a su Guardador por sospechoso; mas si

Partida VI.

manitatis, C. de excusatio. tuto. Bart. tamen ibi dicit hoc relinquentum arbitrio Judicis, ut vides: ista lex indistincte loquens, videtur approbare opinionem Dini, non tamen displicet arbitrium Judicis in hac reuertari, prout Bart. dicit.

(8) *Si dixesse. Idem si sui copiam non faciat, ut alimenta pupillo decernantur, instit. eod. §. si quis tutor. & L. 3. §. tutor qui ad alimenta, ff. eodem.*

(9) *Mentira. Vide in dist. §. tutor qui ad alimenta.*

(10) *Diximos. Supra tit. 16. L. 15. ead. partit.*

(11) *Amparasse. Concord. L. fin. in princ. C. de admitt. tuto. & an ex hoc solo removeantur sine novo processu, vide Bar. in L. eum qui res, C. de procurat. quod sic & eundem Bart. in L. impuberibus, §. fin. ff. de susp. tuto. & tutor qui non vult accusare offensores minoris removeatur, ut suspectus L. senatus, & ibi not. Bald. C. quod accus. non pos.*

(12) *Se escondiesse. Concord. cum L. impuberibus, §. fin. ff. eod. Adde etiam causam, in dist. leg. 3. §. severus, & aliam in §. tutores, ff. eod. & in §. is tutor.*

L E X II.

Tutor suspecti accusatio competit cuilibet de populo: sed magis incumbit matri, avix, & sorori, vel nutritici pupilli, aut aliis cujuscumque sexus qui ratione pietatis inoveatur: impubes tamen ipse non potest accusare: sed factus adultus potest cum consilio consanguineorum, sive tutor sit testamentarius legitimus, vel datus: & fiet hæc accusatio coram Judice majoris loci, ubi pupillus habet bona sua, & fiet tutore accusato presente. Hoc dicit.

(1) *Del Pueblo. Concord. L. 1. §. consequens, ff. eod. & instit. eod. §. consequens, & L. pietatis, C. eod.*

(2) *Señaladamente. In dist. leg. 1. §. consequens, dicitur immo, & mulieres admittuntur: sed hæc solæ quæ pietate, &c.*

(3) *Menor de catorze años. Adde instit. eod. §. impuberet, & ff. eod. L. impuberibus, in princ.*

(4) *En el vientre. Adde L. 3. §. sed, & si quis curam ventris, ff. eod. & vide ibi in §. non tantum, de furiosis, & prodigi.*

(5) *Quien fuessse. Omnes equidem tutores possunt fieri suspecti, ut hic, & instit. eod. §. nunc videamus, & L. 1. §. ostendimus, ff. eod.*

fuesse mayor, poderlo y a fazer con consejo de sus parientes. E cada vno destos sobredichos puede acusar por sospechoso, tambien al Guardador que fuessse dado al que fuessse aun en el vientre (4) de la madre, como al que fuessse ya nascido; quier fuessse (5) establecido por Guardador en testamento; o por razon de parentesco, a quien dizen legitimo; o fuessse dado por otorgamiento del Juez del lugar. E la acusacion (6) de los Guardadores que se hace por razon de sospecha, deve ser fecha delante del Judgador (7) mayor del lugar do ha el moço sus bienes, estando delante (8) aquel contra quien es dada la acusacion de la sospecha.

L E Y III.

Como el Judgador de su officio, puede remover al Guardador de la guarda del Huerfano, quando entendiere que es dañoso.

EL Judgador, de su officio, (1) puede remover al guardador, de la guarda, maguer non le acuse ninguno; si viere, o entendiere, que hace mal la fazienda del huerfano,

Mm

en

(6) *La acusacion. Et adverte, quod in accusatione suspecti tutoris, non est necesse in libello ponere causam, Bar. in L. hæc enim, in princ. ff. eod. quando dolus non obijcitur, & an possit fieri accusatio de suspecto per procuratorem? Vide Nicol. de Neapol. in L. plane, ff. de excusa. tuto. ubi refert Raine. tenuisse quod non. text. tamen videtur velle, quod sic in L. non solum, §. fin. secundum litteram accusabitur, & Angel. ibi dicit quod potest fieri, si civiliter agatur, ad removendum eum, non verò si criminaliter agatur: vide ibi per Docto. & an possit tutor accusari de suspecto antequam gerat? Vide L. hæc enim, §. fin. ff. eod. & Bald. in L. 1. §. solent, ff. de offic. præf. urb.*

(7) *Del judgador. Adde instit. eod. §. 1. sed an debet esse hæc accusatio coram Judice causarum criminalium, vel possit coram Judicibus civilium causarum agi, Bald. in L. 1. C. si tuto. non gesse, refert opiniones contrarias, & dicit, quod de facto vidit istam questionem agitari coram Judice civilium causarum, præsertim cum opponitur culpa, & non dolus, & ego vidi similiter coram auditoribus regalis cancellariæ litem super hoc, vide Bart. in L. 1. §. sciendum, ff. de suspect. tuto. & ibi etiam vide per eum, an si agatur criminaliter debeant in libello exprimi ea de quibus in L. libellorum, ff. de accusa. & an ista causa possit delegari, vide per Bart. in dist. leg. 1. §. damus, & in L. 1. §. suspecti, ff. ad Turpi. Et adverte, quod si incidenter competat Judex tutorem fraudulenter administrasse tantum debet dare sibi terminum ad suas defensiones, Bart. in L. impuberibus, §. fin. ff. de suspect. tuto.*

(8) *Delante. Sed an se defendere possit per procuratorem, vide in dist. leg. non solum, §. fin. ff. de procura. & per Bart. in L. decreto, ff. de suspect. tuto.*

L E X III.

Si expediens est, Judex potest tutorem suspectum, nemine accusante removeere. Item lite contestata, in tali accusatione ponat Judex alium qui administrat usque ad finem litis. Hoc dicit.

(1) *Officio. Adde L. 3. §. præterea, ff. eod. & an tunc si removeatur sit infamis? Gloss. ibi voluit quod non. de quo, vide ibi per Bar. & Alber. & per Salic. in L. fin. C. eod. & dicam Deo dante in L. 5. tit. 6. part. 7.*

en qualquiera manera quiet que lo vea, o lo entienda. Otrofi dezimos, que luego quel Guardador es acusado (2) por sospechoso, e el pleyto de la acusacion es comenzado por demanda, (3) e por respuesta, deve el Juez dar a otro ome bueno, en fiedad, la guarda del moço, e de sus bienes, fasta quel pleyto sea acabado.

L E Y III.

Que pena merecen los Guardadores de los Huerfanos, si fallaren que fizieran algun menoscabo en los bienes dellos.

Tollido seyendo el Guardador del Huerfano, de la guarda del huerfano, por sospechoso, por algun engaño (1) que le ouiesse fecho en sus bienes; dezimos, que finca enfamado porende por siempre, e deve pechar el daño que fizo al huerfano, segund aluedrio del Judgador. Mas si fuesse remouido de la guarda, non por engaño que ouiesse fecho a sabiendas, mas por que fuesse ome perezoso, o de mal recabdo, (2) estonce non seria porende enfamado. Pero deuen dar luego algun ome bueno que guarde al moço, e a sus bienes, en lugar del otro. E sobre todo dezimos, que todas aquellas razones, e sospechas, que diximos en estas leyes, que han lugar en el Guardador del pupilo; estas mismas deuen ser guardadas en el otro Guardador, que es dado a los menores de veynte, e cinco años, e mayores de catorze; a que dizen, Curador. (3)

(2) *Es acusado.* Concord. *inst. eod. §. si quis autem, & L. eum quem, C. eod. & L. quod si forte, §. 1. & ibi vide Bart. ff. de solutio. & in prælato accusato. vide text. in cap. venerabili. de officio, delegat. & in cap. fin. de accusa. & quid si tutor qui accusatur de suspecto talis est, qui convictus non debet removeri: sed alius sibi adjungi? Vide per Bart. in *dist. §. 1. & in L. si tutor*, ubi bonus text. ff. de suspect. tuto. ubi etiam vid. Bart. ubi concluditur, quod tali casu non interdicatur sibi administratio: sed curator adjungatur. Silicet. tamen, & forte non male in *dist. leg. eum quem*, vult quod etiam talis sit interdicta administratio eo ipso quod postulatur suspectus usque in id tempus, quo sibi curator adjungatur: & tunc poterit cum adjuncto administrare etiam pendente processu, & de facto vidi pendente accusatione suspecti contra matrem associari per Judices causæ pendente lite quendam Judicem in partibus ad administrationem.*

(3) *Por demanda.* Approbat dictum Azo. *C. de suspect. tuto. in summa, ad fin.* & sic ante litem contestatam, poterit sibi solvi, & tenebitur quod administrat, secundum Angel. in *dist. leg. quod si forte, §. sunt quidam*, qui dicit ita Perusii judicatam per illud dictum singulari Azonis.

L E X FINALIS.

Revocatus à tutela ut suspectus propter dolum est infamis, & tunc tenetur de mala administratione offi-

TITULO XIX.

Como deuen ser entregados los Menores, si algun daño, o menoscabo, recibieron en sus bienes, por culpa de si mismos, o de aquellos que los tuuieren en guarda.

Menoscabos, e daños reciben muchas vegadas los menores en sus bienes, por mengua de sí, por que non han entendimiento cumplido en las cosas, así como les seria menester; o por culpa, o por engaño de sus Guardadores, o de otro. E porende tuuieron por bien los Sabios antiguos que fizieron las leyes, que ellos fuesen entregados de todo su derecho, quando tal daño les acaesciesse por alguna destas maneras. Onde, pues que en los Titulos ante deste fablamos de la guarda de los huerfanos, e de sus bienes. Querremos aqui dezir, de como deuen ser entregados, quando por mengua de guarda reciben algun menoscabo, o daño, en ellos. E diremos desta entrega, a que dizen en latin, restitutio, que cosa es. E a que tiene pro. E quales son aquellos menores, que la pueden demandar. E por que razones. E de que cosas. E ante quien. E quando. E en que manera deve ser fecha.

L E Y I.

Que cosa es Entrega, e a que tiene pro.

Restitutio, en latin, tanto quiere dezir, en romanze, como demanda de entrega que faze el menor al Juez, que le torne algun pleyto, o alguna postura, que ha fecho con otro a daño de sí, en el estado primero (1) en que ante estaua; e que reuoque el juy-

zio

cio Judicis, sed ob culpam, vel negligentiam non est infamis: sed dabitur statim alius, & omnia quæ dixi de suspecto tutore habent etiam locum in curatore. Hoc dicit.

(1) *Por algun engaño.* Concord. *inst. eod. §. suspectus autem*, non sufficit ergo lata culpa ut sit infamis, secundum gloss. ibi, & tradit Albericus etiam in *L. hæc enim, ff. eod.* & adde *L. final.* & ibi gloss. *C. eod.*

(2) *Mal recabdo.* Concord. *L. 3. §. fin. cum L. sequenti, ff. eod. & dist. §. suspectus autem*, & in dubio dicitur remotus ex causis objectis in libello, gloss. in *dist. L. fin. C. eod. & in dist. §. suspectus quas vide.*

(3) *Curator.* Adde *L. 2. & L. in postulandis, C. eod.* & quia generaliter de utriusque *LL. loquantur, ff. & C. & inst. eod.*

TITULUS DECIMUSNONUS.

De in integrum restitutione.

L E X I.

Restitutio est in pristinum statum repositio, & per eam minores à damnis alterius dolo, vel sui facilitate venientibus liberantur. Hoc dicit.

(1) *Primero.* Adde *2. q. 3. §. notandum, in fin. & in cap. ex literis, de in integr. restit. & L. 1. C. de senten. pas. L. 1. tit. 25. 3. part.* & ex his colligitur formationem libelli in integrum restitutione, non enim est necesse quod particulariter exprimat causa læsionis seu articu-

cu-

zio que fuese dado contra el, e torne el pleyto en el estado en que era ante que lo diesse. E tiene pro esta entrega a los menores, ca por ella son guardados de daño, que les podria venir por su liviandad, o por engaño (2) que les ouiesse fecho.

L E Y II.

Quales son aquellos Menores que pueden demandar la Entrega, e por que razones.

Menor es llamado aquel que non ha aun veyte, e cinco años cumplidos, quanto tiempo quier que le mengue (1) erde. E de tal menor como este se entiende, que si daño, o menoscabo recibiere por su liviandad, o por culpa de su Guardador, (2) o por engaño quel fiziesse otro ome, que deue ser entregado de aquella cosa que perdio, o que se le menoscabo, por qualquier destas tres razones; (3) prouando el daño, o el menoscabo, e que era menor de veinte, e cinco años, quando lo recibio: ca, si esto non fuesse prouado, (4) non se defataria lo que fuesse fecho, o puesto, con el, o con su Guardador.

Partida VI.

culus, in quo fuit læsus: sufficit quòd dicat se minorem, & dolo, vel sui facilitate læsum, vide per Bart. in L. minor. autem, §. 1. ff. de minor. ubi limitat, nisi petatur restitutio contra sententiam Principis, imò neque esset necesse quòd exprimit qualiter sit læsus secundum Spec. tit. de restit. in integr. §. qualiter, ibi tamen refert opinionem Uber. in contrarium quòd videtur tutius. Sed sustentaretur libellus, licet hoc non exprimeretur, ut tradit Alexand. in L. nam, & postea, §. si minor, col. 1. ff. de iurejurando, & in L. fin. C. de in integr. restit. & satis confert ista L. partitaram ad sustentationem talis libelli. Tene etiam menti istam leg. ut scias qualiter Judex debeat pronunciare, cum petitur restit. contra sententiam: non enim iudicat super prima causa, sed solum rescindit sententiam, & reducit rem ad pristinum statum. Adde L. 1. & ibi Bart. C. si aduers. liberta. & not. quòd sufficit in integrum restitutionem tacite peti. vide Bald. in L. ne quicquam, §. ubi decretum, col. 7. ff. de offic. pro Con.

(2) O por engaño. Concord. cum L. 1. ff. eod. & L. minoribus, C. eod.

L E X II.

Petere potest restitutionem in integrum non habens viginti quinque annos completos, si probet damnum sibi datum sui facilitate, vel defensoris culpa, aut alterius dolo, & minorem ætatem. Hoc dicit.

(1) Mengue. Adde L. 3. §. minorem, ff. de mino. ubi quòd de momento in momentum inspiciatur hoc ubi ad momentum de bisexto die quòd intercalatur.

(2) De su guardador. Concord. cum L. etiam, & L. fin. C. si tutor. vel cura. interve. & L. intra utile, §. 1. ubi bonus text. ff. de minor. & nota, quòd etiam interuentus Judicis cum tutore, vel curatore, non impedit restitutionem, L. fin. & ibi Paul. de Castro. C. de fideiuss. mino. & procedit etiam si tutor, vel curator sit pater ipsius minoris emancipati, L. etiam si à patre, ff. de mino. procedit etiam, & si tutori nulla culpa possit adscribi, L. tutor urgentibus, in princ. ff. eodem, si tamen qui fecit actum fuit procurator minoris, non restituitur minor, nisi procuratore non existente solvendo, L. cum mandato, ff. eod. & ibi gloss. ponit rationem diversitatis, limita etiam istam leg. in casu, L. properandum, §. fin. C. de iudic. & vide etiam quòd habetur in L. polla. C. de his quibus ut indign. & ibi Bald. Sed queritur cum intelligence minoris sit agere contra tutorem, vel curatorem ad inter esse, vel petere restitutionem

L E Y III.

Como el Menor de veinte, e cinco años, o su Guardador, puede demandar restitucion, por daño que recibiesse, conociendo, o negando en juyzio, el, o su Abogado, lo que non debia.

Conociendo, o negando (1) en juyzio, el menor, o su Guardador, o su Abogado, alguna cosa por que menoscabasse, o perdiessse de su derecho; o dexando de poner defension, (2) o otra razon, de que se pudiesse aprouechar; puede demandar al Juez, que torne el pleyto en el estado en que era ante, e que non se le embargue su derecho por ninguna destas razones sobredichas: e el Juez deuelo fazer. E de lo que dize en esta ley, e de las otras cosas de que se pueden aprouechar los menores, fablamos asláz complidamente en la tercera Partida deste nuestro libro, en los Titulos, de los Demandadores, e de los Demandados, e de los Juezes, en las leyes que fablan en esta razon.

Mm 2

LEY

contra læsionem, ut in dist. leg. etiam, & in L. fin. C. si tuto. vel cura. An si agat contra tutorem teneatur cedere ei beneficium restitutionis quòd habet contra alium? Et videtur quòd sic ut in L. si minoris, C. de administ. tuto. potest enim cedi beneficium restitutionis, ut est ibi text. & ibi not. Bart. & in L. quòd si minor. §. fin. ff. de minor. & adde quòd in hoc notat. Nicol. do Neapol. in L. 1. in princ. ff. de tutel. & ratio. dist. quòd videtur procedere quando tutor non est in dolo, sed in culpa, nam si dolosus, non videtur, quòd possit petere celsionem, ut in leg. si plures, de administ. tutor. & ibi gloss. & notat gloss. in cap. monemus, 12. quass. 2. aliàs sic, ut in leg. 1. §. nunc traitemus, & L. si alterius, ff. de tutel. & rati. dist. & in dist. leg. si minoris. Adverte etiam, quòd & fiscus gaudet simili beneficio, ut tradit Joan. de Plat. in leg. 1. C. de senten. cont. fscum, lib. 10. & in administratore reipublica, vide quòd notat idem Joan. de Plat. in leg. 2. C. de administ. reipub. lib. 11. vide etiam quòd in alienatione rei Ecclesiasticæ, notat gloss. in dist. cap. monemus, & vide etiam de prælato, qui damnificauit Ecclesiam, quòd sit in electione Ecclesiæ agere contra eum, vel ejus hæredes, vel petere restitutionem in integrum contra tertium, vel rem vindicare per Abb. in cap. 2. de in integr. restit. col. pen. & adde L. cum interdita, & ibi Bald. C. de arbit. tutel.

(3) Razones. Non ergò si usus fuerit jure communi, ut in leg. fin. C. eod. & infra eod. L. 6.

(4) Non fuisse prouado. Adde L. verum, §. sciendum, & L. patri, ff. de mino. & L. nam & postea, §. si mino. ff. de iurejurand. & L. minoribus, C. de in integr. restit. & L. si minorem, & infra eod. L. 6. in fin. & L. 3. tit. 14. 3. partit. & tit. 25. L. fin.

L E X III.

Restituitur minor aduersus confessionem à se, vel à tutore, vel curatore, vel Advocato factam, vel ob omissionem exceptionem, si est læsus. Hoc dicit.

(1) O negando. Adde L. certum, §. penult. ff. de conf. & L. si ex causa, §. nunc videndum, ff. de mino. & L. 1. tit. 13. supra 3. partit. & vide omninò ad materiam istam per Bald. in leg. unica, col. 13. & 14. & 15. C. de confess. ubi vide quomodo probetur læsio in confessione minoris.

(2) Defensio. Adde L. minor autem, & L. minor 25. annis omiffam, ff. de min.

LEY III.

Como el Menor se puede escusar de los yerros que ouiere fecho, por razon de la edad.

Si el mayor de catorze años, e menor de veynte, e cinco, fuesse acusado que auia fecho adulterio; si conosciere alguna cosa en iuizio, seyendo acusado de tal yerro, empecerle (1) ha lo que conosciere, e recibira por ende la pena que manda la ley: e non se puede escusar, por dezir que non es de edad cumplida. (2) Mas si fuesse menor de catorze años, non podria ser acusado de tal yerro, (3) nin de otro de luxuria, por que non cae aun tal pecado en el. E por ende, si el fiziesse conosciencia deste yerro en iuizio, non seria valedera, nin ha por que demandar restitucion por razon della. Mas de todos los otros yerros, assi como omicidio, o furto, o de los otros semejantes, que fiziesse, non se puede escusar por razon que es menor; solo, que sea de edad de diez años, e medio, arriba, (4) quando los faze: por que el moço de tal tiempo, tenemos, que es mal sabido, e que entiendo estos males quando los faze. Pero non les pueden dar tan grand pena, como a los mayores.

L E X III.

Impubes si fuit in iudicio de adulterio confessus, quia tale delictum in impubere non cadit, ejus confessio non valet, licet in aliis delictis non excusetur, si decem annos cum dimidio habeat, licet mitius puniatur. Hoc dicit.

(1) *Empescerle.* Cum enim consistat in facto proprio ipsius adulti, non prohibetur agnoscere bonam fidem quamquam ipse solus, & non alius sciat veritatem, ut hic, & tradit Bald. in leg. unica, col. 15. C. de confess. & facit ista L. contra dictum Angel. in leg. certum, §. in pupillo, ff. de confess. quod si adultus minor 25. annis confitetur in iudicio crimen, de quo aliter non constabat, quod debet restitui in integrum aduersus talem confessionem, absque alia probatione erroris, quia ex hoc solo apparet eum esse læsum, quod dictum exaltat Alex. in dist. leg. nam & postea, §. si minor, ff. de iurijuran. ubi etiam Jaso. nisi dicas, quod ista L. non excludit ex hoc beneficium restitutionis, sed tantum velic standum esse confessioni, si restitutio contra eam non petatur, quod & suadere videtur ex eo quod inferius in casu sequenti dicit ibi: *ni ba porque demandar restitucion por raxon della*, & quod Bart. in leg. auxilium, in fin. ff. de minor. Notando ex illa leg. quod minor in atrocioribus non restituitur aduersus confessionem, procederet, dummodo perseveret in confessione, secus si dicat, quod fuit male confessus, & per errorem, quia tunc procedet dictum Angel. & aliorum sicut ad hoc gloss. in dist. §. in delictis, L. auxilium, in verbo fateatur, quæ intelligit illum textum quando minor perseverat in confessione.

(2) *De edad cumplida.* Adde L. auxilium, §. in delictis, ff. de minor. & L. 1. C. si aduers. deb. bene tamen restituitur in minor aduersus delictum præsumptum de præterito, L. si ex causa, §. fin. in fin. ff. de minor. Bart. in leg. minor etiam, ff. de minor. & vide quæ notat Abb. in cap. auditis, col. 4. de in integr. restit. verb. & præcipue nota ex gloss. & adverte, quod licet non detur minori restitutio aduersus delictum, bene tamen datur restitutio, quando petitur contra processum, vel sententiam gloss. & ibi Bald. in leg. si opt-

LEY V.

Por quales razones pueda el Menor desatar los pleytos, e las posturas, que fuesen fechas a daño de si.

Quando el menor de edad es porrijado (1) de tal ome, que le muestre malas maneras, o que le desgaste lo tuyo, puede pedir al Juez del lugar, que le torne en aquel estado en que era ante que le ouiesse porrijado, e el Juez deuelo fazer. Otrosi dezimos, que si al menor de veynte, e cinco años fuesse otorgado poder en testamento de otro, o de otra manera, de escoger alguna cosa quel fuesse mandada; que si por auentura se engañasse en la escogencia, (2) cuydando tomar lo mejor, e non lo fiziesse así, que puede pedir al Juez, que le mande dexar aquella cosa peor que tomo, e tomar la mejor: e el Juez deuelo fazer. E aun dezimos, que si alguna cosa del menor de veynte, e cinco años fuesse merida en Almoneda, e la comprasse alguno, e despues desio viniessse otro que dixesse que daría mucho mas por ella; que puede pedir otrosi al Juez, que torne aquella cosa el que la auia sacado del Almoneda, e que la de al otro que da mas por ella: (3) e el Juez deuelo fazer, si en-

ris, C. de pen. & est gloss. in leg. pœnam, eo. tit. quàm gloss. & dictum Bald. intellige, cum petitur restitutio ex parte accusati minoris, secus si minor accuset, nam tunc non restituitur, vide gloss. in clement. non potest, in gloss. pen. de procur. Spec. tit. de in integr. restit. §. quis autem, Bald. in dist. leg. auxilium, Jalo. in leg. 1. §. nunciatio, col. fin. ff. de nos. oper. nuntia.

(3) *De tal yerro.* Adde L. 9. tit. 1. partit. 7. & quæ ibi dicam, & dist. §. in delictis, & ff. de adulter. L. si minor.

(4) *Diez años, e medio arriba.* Adde dist. leg. 9. & intellige in delictis commissis in faciendo, nam in his quæ consistunt in omitendo, excusaretur iste, licet doli capax, secundum Bart. post Dyn. per textum ibi, in leg. 1. §. si impubes, ff. ad Sillania.

L E X V.

Juatur minor aduersus dilapidationem, vel mali motigerati adoptionem, vel aduersus optionem si fuit in intelligendo deceptus. Item aduersus suarum rerum licitationem, si plus in ejus magnum commodum inueniat offerentem. Item aduersus conventiones, & contractus in quibus fuit læsus, si læsio, & minoritas probentur, non tamen possunt ejus fidejussores hoc beneficium iuari. Hoc dicit.

(1) *Porrijado.* Concordat L. 3. §. si quis minor, ff. de minor. restituitur enim minor, quando læditur ex mutatione status, non aliàs, & sic si minor ingreditur religionem, non restituitur, quia ex tali mutatione status non læditur, secundum Alberic. post Guiliel. de Cum. in leg. si ex causa, §. Papinianus, ff. de minor. & Speculat. tit. de restit. in integr. §. qualiter. versic. sed numquid minor, si tamen minor 25. annis in ior 20. se vendat ad pretium participandum, non restituitur contra talem mutationem status, ut in dist. §. Papinianus, quia mutatur status proorsus, proorsus ut dicit ibi gloss.

(2) *En la escogencia.* Concordat cum leg. & si sine in princ. ff. de minor.

(3) *Mas por ella.* Concordat cum leg. & si sine. §. quantum, ff. de min. quem text. vide, & quotidie accidit iste casus, tam in minoribus, quàm in republica quæ

entendiere que es gran pro del moço. (4) Otro-
si dezimos, que faziendo el menor de veynte,
e cinco años pleyto alguno, o postura, que
fuesse a su daño; (5) o cambiando su debdo (6)
por otro peor; o faziendo otra mudacion nue-
uamente, en qual manera quier, por que se
empeore su fazienda, o se menoscabassen (7) sus
bienes, o su derecho; que puede pedir al Juez,
quel faga desfazer el pleyto, o la mudacion,
que fizo a su daño; e quel faga mejorar, e en-
tregar, lo que ouiesse menoscabado por qual-
quier destas razones sobredichas: e el Juez de-
uelo fazer, si fallare en verdad, que el pley-
to fizo seyendo menor de veynte, e cinco
años, e fuere prouado el empeoramiento, e
el menoscabo, que le viene porende. E si por

auentura, el menor ouiesse dado fiadores sobre
tales pleytos como estos sobredichos, e se qui-
sieren ayudar de la restitucion que es otorga-
da al menor, non lo podrian fazer; fueras en-
de, en aquella manera que diximos en el Ti-
tulo de los Fiadores, en las leyes (8) que fa-
bian en esta razon.

LEY VI.

Por quales razones non puede ser otorgada resti-
tucion al Menor.

Diziendo, o otorgando, el que fueſſe me-
nor, que era mayor de veynte, e cin-
años; si ouiesse persona, que pareciesse, de tal
tiempo (1) si lo faze engañosamente, (2) val-
dria el pleyto que así fuere fecho con el, e
non

LL. 4.
5. y 6.
tit. 5.
lib. 4.
Recop.

quæ fungitur jure minoris subſtante res ſuas, vel
de quibus habet adminiſtrationem veluti carnes, quæ
venduntur in macello, vel ſumilia, & ego habui de fa-
cto in cauſa arduiſſima in cauſa Regis, in qua obrinui
contra conductorem regalium reddituum ſerici, Regni
Granatæ, & in hac materia videndus eſt Alberic. in
L. 2. C. ſin cauſ. judic. ubi etiam ponit quaſtionem de
facto poſteſtas Bergomi licitabat, & ſubſtanteſtaria
communis Bergomi de voluntate ancianorum præſiden-
tium, negotiator communis proſecit baculum quo licit-
abat in terram dicens, quòd, quicumque vellet pro mil-
le libris, reciperet baculum, & haberet datum: unus
accepit baculum, deinde apparet alius plus offerens;
quaeritur nunquid admittatur? & primo arguit quòd
non: ſed firma debeat remanere ipſa ſubſtantiatio, LL. 1.
& 2. C. ne ſſ. rem quam vendi. emption. L. de contractu,
& L. ſi quos, & L. ratas, C. de reſcru. vend. & vide-
tur caſus in L. quamvis incrementum, & in L. ſin. C.
de venden. reb. ciuitas. lib. 11. & L. ſi hypothecas in fine,
C. de remiſ. pigno. in contrarium arguit: quia poſteſtas
non ſeruat ſolemnitatem debitam in ſubſtando, ne-
que enim deponere debuit baculum, ſicut depoſuit: ne-
que licuit ſibi limitare certum pretium: ſed expectare
debit quemcumque plus offerre volentem, & plus offer-
rent dare, ut in auten. hoc jus porreſtum, C. de ſa-
croſ. Eccleſ. facit, L. ſi minori pretio, cum ibi nota. C.
de jur. ſſ. lib. 18. & de jur. baſt. ſſ. ca. 1. ibi ma-
la fide, cum ibi notatis, & in L. ſi tempora, & quia
in venditione talium rerum intercedere debet ſaltem
major pars decurionum, L. nominationum. C. de decur.
& L. 2. C. de prad. curia. & diſt. leg. ſin. de venden.
reb. ciuita. & hoc putat verum Alberic. de ſtricto ju-
re, ſi deſicit ſolemnitas per jura prædicta, licet contra-
rium dicit le vidiffe obſervari, ubi autem ſolemnitas ad-
fuisset, credit adjectionem non admitti, licet quidam
ſecundum eum diſtinguant utrum talis venditio, vel
locatio fieret in perpetuum, & tunc non admittatur
plus offerens, alias ſic per dictas leges, ſi tempora, &
quamvis incrementum, cum ibi notatis, & allegant ad
hoc L. 4. C. de fund. patrim. & L. ſin. C. de loca. fun-
civi. lib. 11. & ſubdit in fine: quòd ſi veteres con-
ductores tamen dare velint, quantum offerretur per no-
vos, quòd præferuntur novis, per diſt. leg. ſin. C. de
loca. fundo civi. ex ratione, L. cotem ferro, §. ſin. ff. de
publica. item & idem Alberic. in diſt. §. quaſitum, poſt
Jacob. de Rave. concludit in iſta materia, quòd aut
minor civitas, ſiſcus vel Eccleſia in vendendo res ſuas
ſervavit ſolemnitates debitas, & fecit ſicut quilibet ma-
jor, quia vendidit tempore oportuno, & juſto pretio,
& tunc licet alius plus offerat, non admittitur licitatio
niſi de ſorde, vel gratia doceretur, ut habetur in diſt.
§. quaſitum, ſi verò debita ſolemnitas non eſt ſervata,
tunc ipſo jure non valet venditio, neque eſt opus re-

ſtitutione, diſt. LL. 1. & 2. C. de fide inſtrum. & jur.
baſt. ſſ. ca. cum ibi not. ſi verò debita ſolemnitas eſt ſer-
vata: ſed minor eſt læſus ſui facilitate: ut quia vendi-
dit, tempore non oportuno, vel non juſto pretio, &
tunc reſtituitur, vide ibi latius per eum, & tunc ſem-
per menti: quia ex ejus dictis fuit obtentum in illa ar-
dua cauſa: eo quia locatio facta fuerat in tempore,
& tempore non oportuno, & vide etiam circa iſtas
venditiones ſiſcales, L. 53. & L. 76. in quaterno gabel-
larum, & adde ad prædicta, L. verum, §. ſi locupletis,
& ibi Bart. ff. de mino. quando ſcilicet in venditione
non proſpiciuntur ea quæ poſſunt prævideri.

(4) Del moço. Iſtud verbum eſt menti tenendum quaſi
vellit quòd pro parvo ſuſtinenda ſit venditio facit L. ſcio,
ff. de in integ. reſtit. & L. pen. cum gloſſ. ibi, ff. de mino. &
vid. quæ not. Abb. in cap. 1. col. 3. de in integ. reſtit.
verſe. ſed quæro, quæ dicatur magna læſio, vel parva,
vide gloſſ. in diſt. leg. pen. & ibi Alberic.

(5) A ſu daño. Iſta generalitas multas complectitur,
ſive minor fecit contractum venditionis, vel donationis,
vel tranſactionem fecerit, vel quid aliud, ut C. ſi ad-
ver. venditio, & ſi adverſ. tranſact. & in aliis titulis mi-
nutis illius libri.

(6) Su debdo. Adde L. patri, §. penul. ff. de minorib.

(7) Se menoscabassen. Adde L. non omnia, ff. de minor.

(8) En las leyes. Vide tit. 12. part. 5. L. 4.

LEX VI.

Non reſtituitur pubes ſi ex aſpectu corporis vide-
tur major, & in contrahendo dixit ſe majorem, nec
reſtituitur, ſi jurat ſuper contractu: nec ſi in reſtitu-
tione victus fuit, iterum reſtituitur niſi appellet, aut
novas alleget rationes: nec ſuper cauſa ſtatus, in qua
ejus ſervus defendente curatore liber pronunciatum li-
bertatis favore, nec ſi ita contraxit, ſicut quilibet ma-
jor, & diſcretus, quia tunc non videtur læſus. Hoc
dicit.

(1) Del tiempo. Nota bene hoc verbum: nam ſi
appareret ex aſpectu eum eſſe minorem: tunc adverſarius
non poteſt dicere ſe deceptum: imo tam ipſe, quam mi-
nor videntur eſſe in dolo, quo caſu competit minori
reſtitutio: quia facta doli compensatione, perinde eſt
ac ſi nullus fuiſſet in dolo, & ideo datur reſtitutio; &
quia ſcienti dolo non inferretur, L. 1. ff. de al. empt.
ſecundum Cyn. Alberic. & Salic. in L. 3. C. ſi min. ſe
major. dixit. adde Alberic. idem tenentem quando per
aſpectum aliter conſtaret in auten. Sacramenta pube-
rum, col. 3. C. ſi adverſ. vendit.

(2) Engañosamente. Adde LL. 2. & 3. C. ſi min. ſe
majo. dixit. Et advertè, nam per iſtam leg. partita. quæ
non diſtinguit an adultus, vel pupillus talem aſſertio-
nem faciat, videtur comprobari dictum Guiller. de Cun-
de quo per Paul. de Caſt. in L. qui juraffe, in princ.
ff.

non deue ser defatado (3) despues ; como quier que non era de edad quando lo fizo : esto es, por que las leyes ayudan a los engañados , e

non a los engañadores. (4) Esto mismo seria, quando el moço fuere mayor de catorce años, (5) e jurasse (6) que la vendida , o el pleyto,

ff. de iurejur. quòd si pupillus proximus pubertati juret cum contrahit se esse puberem , & postea etiam juret, quòd non venit contra contractum quòd habebit locum dispositio *authent. Sacramenta puberum*, sicut si esset pubes : & cum isto dicto transit ibi Paul. de Cast. multum commendans dicens, se alibi non legisse : si tamen teneamus illam opinionem, quòd etiam pupillus doli capax obligatur ex juramento non esset ita miranda dicta decisio, vide per Alexand. in *dist. leg. qui jurasse*, in *princ.* item lex ista partitarum expressè sentit de adulto, non de pupillo, cum superius dixit, *que parasciere de tal tiempo*, Doct. etiam intelligunt de adulto, *LL. dist. tit. C. si min. se majo. dixit*. & patet ex *LL. illius tit.* Quid autem dicemus in dubio, cum non constat de dolo minoris ? Azo. in *summa illius tit. in fin.* dicit, quòd præsumitur dolo in minore, qui se majorem dixit, & idem tenet gloss. in *dist. leg. 3.* & ibi Odofre. in *fin.* Cynus tamen, & alii tenent oppositum: quia dolo non præsumitur, nisi probetur, *L. quotiens, §. qui dolo, ff. de probat.* Et hoc etiam vult ista lex partitarum cum dicit, *si lo faze engañosamente*. Et ita tenent Alberic. & Salice. in *dist. leg. 3.* ubi etiam Bart. in *fin.* si autem minor sui facilitate asserat se majorem, & ita juret, tunc distingue, ut habetur in *dist. leg. 3.* quia aut juravit verbo tenus : & tunc non restituitur, nisi per instrumentum, seu scripturam probet se minorem, & si juravit corporaliter, nullo modo restituitur, ut ibi, & per quæ instrumenta probetur cum verbo tenus juravit, vide per Spec. *tit. de restit. in integ. §. quis autem, col. 4. versic. sed cujusmodi erit scriptura*, ubi etiam vide per Spec. aliquas notabiles quæstiones in ista materia, in *col. 5. videlicet*, an præjudicet sibi minor ex tali juramento, in aliis contractibus, & tenet quòd non, & tenet, gloss. *fin. in leg. de atate, ff. de mino. in fin. gloss.* vide ibi per Spec. ubi etiam de aliis in ista materia.

(3) *Defatado*. Ex beneficio restitutionis : possent tamen opponere contra contractum ea, quæ posset major, ut aliàs notat gloss. in *leg. 1. ff. in authent. Sacramenta puberum, C. si advers. vendi.* & procederet etiam si cum juramento minor assereret se majorem, & sic non excluderetur si contractus esset nullus à jure dicendi nullum, propter tale juramentum & secundum Joann. Andri. post Nichol. de Mata. in *addit. ad Spec. tit. de sententia, §. ut autem, in princ. in additione magna*, & idem tenet Specul. *tit. de restit. in integ. §. quis autem, col. 5. versic. sed cum ei*, repellitur enim ex hoc à beneficio restitutionis, quòd est jus singulare, non verò à juris communis beneficio, & idem tenet Paul. de Cast. in *LL. 1. 2. ff. 3. C. si min. se majo. dixit*. multum commendans.

(4) *Non a los engañadores*. Adde *dist. leg. 2. C. si mino. se majo. dixit*.

(5) *Mayor de catorce años*. Quid si adhuc non habeat 14. annos : est tamen doli capax quando jurat ? Est maxima diversitas inter Doct. sed communior, & verior videtur opinio, quòd sit idem in eod. & istam opinionem tenet Andr. de Iler. in *§. item Sacramenta, de pac. juram. firm.* & Bart. in *authent. Sacramenta puberum, C. si advers. vendi.* Alex. in *L. qui jurasse, in princ. ff. de iurejur.* & communiter Canonistæ, per text. in *cap. ex litteris, ff. 2. de sponsa.* cum gloss. ibi, & qualiter intelligatur doli capax, vide per Andr. de Iler. ubi supra volentem, quòd non sufficit habere decem annos cum dimidio, neque tredecim cum dimidio, si non constet esse doli capax. Sed quid si impubes juret se non venire contra contractum celebrandum cum Titio, quando pubes erit, deinde factus pubes facit ipsum contra-

ctum cum Titio, an valeat ? Et Alberic. post Guid. tenet quod non in *dist. authent. Sacramenta puberum, colum. 3.* Quid autem si impubes contraxit postea verò factus puber juravit non contra venire contractum ipsum, Alberic. ibidem post Guido dicit spectandum esse initium, & quòd ex forma illius constitutiones exigunt, quòd contractus, & sacramentum fiant tempore pubertatis: quòd ego intelligerem eo respectu ut contractus firmetur juramento : eo tamen quòd minor jurans jam pubes teneatur ad observantiam: crederem teneri cum servari possit, & servare teneatur per capitulum, quamvis pactum, *de pact. lib. 6. ff. cap. cum contingat, de iurejur.* & quia qui jurat de novo videtur contrahere, & promittere, & maxime stante, leg. hujus Regni, *como quier que parezca, ff. c. quinimò* & non est sine scrupulo, quòd etiam respectu confirmationis contractus procedat dictum Alberic. cum constaret quòd jam cubes de novo approbat, & jurat. Ideo cave ab isto dicto. Et adde quòd contractus nulli ex sequenti voluntate ratificantur, *L. 1. ff. per totum, C. si major fact. venditio, fin. decre. rat. habu.* & quòd habetur de secunda voluntate, quæ est valida prima existente non valida, *C. ad Vell. L. si mulier, ff. C. de agrico. ff. censi. L. cum scimus, & videtur contractum tempore quo fuit juratum, arg. L. de accessionibus in fin. ff. de divers. ff. tempo. prescriptio, ff. infli. quib. alien. licet, in princ.* Item intellige de pubere sanæ mentis, & si sit paterfam. sive filius familias, sive liber, sive servus, gloss. in *§. item Sacramenta de pact. juram. firm.* procedit etiam dictum hujus, *L. si minor habeat curatorem, sive non, gloss. ibidem*, & est gloss. 1. in *fin. licet contrarium voluit Specul. tit. de empt. ff. vendi. §. nunc dicendum, col. 2. versic. hoc etiam scias*, nam contrarium communiter tenetur, secundum Bald. in *dist. §. item Sacramenta, col. 2. versic. 3. quæro*, Doct. communiter approbando opinionem Marti. in *dist. authent. Sacramenta puberum*. Procedit etiam ista lex, & si minoris procurator ad hoc speciale habens mandatum juret, gloss. in *dist. §. item Sacramenta, in gloss. 1.* & ibi dicit Andr. de Iler. *col. 2.* ita communiter teneri, & idem tenet Bart. in *L. qui bona, §. alieno, ff. de dam. infest.* & ibi communiter Doct. licet aliqui voluerunt contrarium. Item procedit in civitate jurante, secundum Bal. in *L. generaliter, in princ. C. de reb. credi. licet non in Ecclesia*, secundum cum ibidem, & adde gloss. in *cap. 1. de in integ. restit. lib. 6.* & Bald. in *dist. §. item Sacramenta, Jas. in dist. authent. Sacramenta puberum, in 8. limitatio*. De prodigo verò jurante, vide Bart. in *L. in cui bonis, ff. de verbo oblig. vide Bal. in L. 2. col. 7. C. de rescindend. venditio*. ubi etiam de amente, vel phrenetico, qui non habet consensum.

(6) *Jurasse*. Videtur ista lex velle, quòd sufficiat verbo tenus jurare : cum non exigit, quòd corporaliter super aliqua Scriptura Divina præstetur gloss. tamen, & Doct. communiter in *dist. authent. Sacramenta puberum tenent*, quòd non sufficit ad illam dispositionem, quòd nuda voce juret, & dicit Bald. in *dist. §. item Sacramenta*, quòd quando nuda voce juratur, non appellatur propriè sacramentum : sed verbum, & ibi dicit, quòd de consuetudine sufficit quòd juret super qualibet scriptura, in qua Deus nominetur, & quòd sufficeret jurare super quadam tabula picta, in qua esset majestas Dei, vel Sinctorum, & tandem concludit, quòd in hoc servari debeat consuetudo : quia consuetudo quæ dat formam aliquam est servanda, aliter non valet quòd fit, secundum Specul. *tit. de instrum. editio. §. breviter parum post principium*. Joau. de Imol. in *cap. cum contingat, col. 62. versic. item 2.*

o la postura, (7) que fazia con otro, non la defataria por razon de menor edad. (8) Ca, despues que afsi ouiesse jurado, deue ser guardada su jura. (9) Otrofi dezimos, que si el menor de veynte, e cinco años, pidiesse al Juez, que le entregassè de alguna cosa, que

auia perdida, o menoscabada, por razon de pleyto que ouiesse fecho non seyendo de edad cumplida; si sentencia fuere dada contra el, por que non era afsi como el querellaua, non puede demandar despues otra vez, (10) que lea entregado de aquella cosa, delante de aquel Juez,

potest dubitari de iurejur. tenet quòd sufficiat verbo iuramentum prælati saltem attentata dispositione juris canonici, quæ seruanda est in materia iuramenti, ut in *cap. 2. de iurejur. lib. 6. ex eo. quia iuramentum verbaliter prælitum est seruandum: & ligat ad perjurium, ut patet ex his, quæ habentur in cap. & si Christus de iurejur.* & quia ut habetur in *dist. cap. cum contingat. & cap. quamvis passum, de pass. lib. 6. iuramentum quod potest seruari sine interitu salutis æternæ, seruandum est, debet ergo seruari, licet verbo tenus prælitum: & istud crederem esse tenendum attentata dispositione juris canonici, & etiam huius leg. partita. facit bonus tex. in *cap. cum tempore, de arbit. & cap. ad aures, quod met. caus. de promittente per fidem suam, & quæ ibi nor. Abb. & dixi in L. 26. tit. 11. part. 3. ubi quòd solum homigium, dixi quòd non sufficeret, vide ibi, ubi etiam quòd tale iuramentum debeat esse tale, quòd concernat Religionem Dei, ut etiam tradit Silic. post Jacob. Butri. in *dist. authent. Sacramenta puerum, col. 2.* An autem exigatur, quòd minor iurans sit certioratus de beneficio restitutionis sibi competenti? Bart. & communiter Doctor. in *dist. authent. Sacramenta puerum, tenent quòd non, ut latè tradit ibi Jaso. in 3. limitatio. col. 14. & 15. allegatur ad hoc optimus textus in cap. ex rescriptio. de iurejur. & vide latè per Alex. 2. vol. consil. 222. & Bar. in leg. 2. ad fin. col. 2. C. de rescind. vend. Abb. in *cap. pen. col. fin. de empt. & vend. licet Dyn. aliud voluerit, cuius fundamenta refert Alberic. in dist. authent. Sacramenta puerum, col. 3. & 4. dicit tamen Alber. quòd communiter vidit seruari quòd contractus celebrati per minores, cum iuramento sunt reputati validi, etiam sine alia certificatione: sed quia opinio tanti Doctoris Dyni, scilicet est tot iuribus falcita ad omne dubium tollendum, dicit credere esse tutum, quòd in contractibus minorum adiciatur, quòd certiorati fuerint, & quòd ita fecit in pluribus apponi. Adde etiam Bald. in leg. 2. col. 6. C. de rescind. vendit. distinguentem, an interuenerint scientiam tutoris, vel curatoris, vel non: & non videtur à communi opinione recedendum, licet ante factum tutum est, quòd dicit, Alberic. & in certificatione juris planè procedit. Quid autem de certificatione facti? Vide per Paul. de Cast. in quodam consil. incipit, *viso puncto*, & Decium consil. 403. circa fin. & an iuramentum debeat intervenire in ipso contractu, vel sufficiat, quòd ante, vel post prælitur? gloss. in *dist. authent. Sacramenta, & in dist. authent. Sacramenta*, vult, quòd sufficiat quocumque prælati, & vide per And. de Ifern. in *dist. §. item Sacramenta, Alberic. dicit tutius esse quòd in ipso contractu interueniat, vel in continenti ante, vel post, vide per eum in dist. authent. Sacramenta, col. 4. crederem etiam ex intervallo prælitum tenere de iure, licet tutum sit, quòd dicit Alberic.*****

(7) *La postura.* Sive hinc inde oriatur obligatio, ut in contractibus propriè sumptis, sive etiam in contractibus improptis, & sic in donatione, & aliis, ut tradit gloss. in *dist. authent. Sacramenta*, super verb. *contractibus*, & tradit Alex. consil. 53. vol. 3. in 1. dubio, & Socin. consil. 279. 2. vol. Decium consil. 232. diu admonendum in 2. dubio. Item procedit in distractibus gloss. singularis, in leg. 3. §. contrario. ff. de con. judic. tute. Bart. in leg. tutores. §. ab eod. ff. de administ. tutor. ubi de remissione actionis tutelæ, Bart. & Doctor. in *dist. authent. Sacramenta puerum, Alex. in leg. Pomponius, §.*

præterea, ff. de acquir. poss. Item etiam in quasi contractu veluti in additione hæreditatis, & similibus gloss. in *dist. authent. Sacramenta*, ubi Jaso. 19. col. ubi etiam extendit etiam minor, per se non contrahat, sed alii contrahenti assentiat cum iuramento, allegat gloss. quam dicit valde singularem in *authent. de nupt. §. sed quod sancitum*, in verbo, *neque scriptum*, & ibi Ang. col. fin. multum commendat. Item procedit etiam in nimia constitutione dotis super rebus immobilibus, secundum Bald. in leg. nulla, C. de iure dot. Habet etiam locum in iudiciis gloss. & communiter doctor. in *dist. authent. Sacramenta, & adde Bald. in leg. unica, col. 14. C. de confess. & ibi vide quid si jurat non revocare factum procuratoris. Valeret etiam manumissio servi inter vivos per puberem facta, licet nondum habeat viginti annos, ut tradit Joan. Andr. referens Pileum in addit. ad Specul. in rubric. de serv. non ordinis. Non tamen procedet hæc lex, si iuramentum præferatur super testamentis, vel ultimis voluntatibus, secundum Cyn. Bald. & alios in *dist. authent. Sacramenta*, ubi Jaso. in 13. limitatione.*

(8) *Por razon de menor edad.* Quid si contractus esset invalidus alia ratione, quàm minoris ætatis, & simpliciter iuravit non conuenire: an possit contravenire gloss. quòd sic in leg. 1. C. si aduers. vendit. unde non excluderet iuramentum remedium ex leg. 2. C. de rescind. ven. ut tradit Alberic. alios referens in *dist. authent. Sacramenta*, unde necesse est, ut omnia remedia tollantur, quòd minor juret non contravenire ratione minoris ætatis, neque alia quacumque ratione, ut tradit Bart. & Alberic. ibidem, & formam iuramenti ad omne dubium tollendum ponit Alber. ibi, col. pen. quæ talis est talis profrens se puberem vendidit Sempronio tale prædium spontè; & ex certa scientia prius certioratus de forma authenticæ, Sacramenta puerum, & iuravit ad sancta Dei Evangelia corporaliter tactis scripturis se seruare ipsum contractum inuolabilem; & non contravenire beneficio minoris ætatis, minoris pretii, vel aliquo alio modo, vel iure, quòd dici, vel excoGITARI possit, tu vide plenior formam in leg. 59. tit. 18. part. 3. & quæ ibi dixi, & in leg. 16. tit. 11. ead. part. & vide etiam L. 56. tit. 5. part. 5. & quæ ibi dixi.

(9) *Deue ser guardada su jura.* Et contractus firmatur iuramento, licet de se esset invalidus secundum opinionem Martin. communiter approbatam in leg. 1. C. si aduers. vendi. unde etiam tenebitur hæres minoris iurantis, ut declarat Paul. de Cast. in *dist. authent. Sacramenta*, in princ. & col. 2. tradit etiam Abb. in *cap. 1. de iurejur. lib. 6.* ubi etiam notanter dicit, quòd et si tollatur iuramentum, quòd firmaverat contractum, non per hoc rescindetur, neque corruet contractus qui jam ex interpositione iuramenti consequutus est firmitatem, vide ibi per eum. Quid autem si minor enormiter læderetur? Vide, quæ dixi in *dist. leg. 59. & dist. leg. 56.* & quæ tradit Decium consil. 403. penul. & fin. col. de aliis limitationibus ad dict. authent. & consequenter ad istam leg. vide Jaso. in *dist. authent. Sacramenta*, post Bart. ubi Jaso. cumulat. 14. limitationes ibi poteris videre.

(10) *Otra vez.* Concordat cum leg. 1. 2. & 3. C. si sapius, in integr. restit. postu. & an procedat siue sit restitutio denegata: quia non fuit probatum de læsione, siue quia non fuit probatum de ætate? Vide per Bart. & Bald. in leg. fin. C. si min. se major. dixit. & per Paul. de

Juez, nin ante otro; fueras ende, si appellasse (11) de aquella sententia, o si mostrasse razones nuevas, (12) atales que gelas deuiessen recibir. Otrofi dezimos, que si el menor de veynte, e cinco años mouiella pleyto en juicio con otorgamiento de su Guardador, demandando a alguno, que era su sieruo; si fuessse dada sententia contra el, en que fuessse dado por libre aquel a quien demandaua, non podria despues demandar restitucion (13) contra tal juyzio, por razon que era de menor edad quando mouio el pleyto. E esto es, por la mejoría que otorgan los derechos a la libertad. (14) E aun dezimos, que si el pleyto, o la postura, de que demandasse restitucion el menor, fuessse fecho en tal manera, que todo ome de edad cumplida, e de buen entendimiento, la faria assi, (15) e non deuia tenerse por engañado por ende; que estonce non deue ser desfecho, por razon que lo fizo en tiempo que non era de edad. Por que siempre ha de prouar dos cosas (16) el que demanda restitucion: la primera, que era de menor edad, a la fazon que fizo el pleyto, o la postura; la segunda, que la fizo a daño, e menoscabo, de si.

de Castr. in diñ. leg. 1. § 2. C. si sapius in integr. restit. postea. ubi Paul. tenet contra Bar. & rectè iudicio meo, licet Bald. & Angel. simpliciter sequuntur Bart. Salic. sentit idem quod Paul. & pro hoc satis confert L. ista partitarum, ibi, si sententia fuere dada contra el, por que no era assí como el querellaua, quæ verba referuntur, tam ad ætatem, quam ad læsionem, non obstat diñ. L. fin. quia intelligenda est, secundum intellectum Rapha. & Paul. ibi.

(11) Appellasse. Ad appellandum ergò restituetur, si tempus fuit elapsus, & an qui restituitur ad appellandum, vel prosequendum appellationem debeat probare, quòd foveat iustam causam? Vide Bart. in leg. nam & postea, §. si minor, ff. de iurjur. col. fin. & Paul. de Castr. in leg. fin. C. in quibus causis in integr. restit. non est necess. col. pen. Alex. consil. 55. vol. 5.

(12) Razones nuevas. Nota bene, & adde diñ. L. 2. non igitur sufficerent probationes novæ, sed causæ novæ deoent adesse, siue quæ allegatæ non fuerunt, vel de novo emerferunt gloss. & Salic. ibi, non ergò L. de Madrid, in cap. 20. in ordina. de Madrid, quæ jubet denegari aliam restitucionem ad opponendas exceptiones noxas procedet quando de novo ex nova causa sint tales exceptiones ortæ, ut hic, & in diñ. leg. 2. C. si sapius in integr. restit. cap. pastoralis, de except. Bald. in cap. 1. colum. 5. de mili. vasa. qui cont. est, præsertim si læsio esset enormis, ut notat Bald. ibidem in fin. princ.

(13) Restitucion. Concordat cum leg. fin. C. si aduer. liberta.

(14) A la libertad. Adde ad casus quos posuit in leg. 4. tit. 5. 3. partit.

(15) La faria assí. Nota ista verba, & quæ sequuntur ad intellectum, & declarationem, L. fin. C. de in integr. restit. de qua ista sumpta est, Doctor. etiam aliter inter intelligunt, diñ. L. fin. & exemplificant aliquibus modis, vide ibi per eos: quia in effectu ista L. partitarum, etiam illam comprehendit.

(16) Dos cosas. Adde L. 2. supra eod.

L E X VII.

Si minor est læsus aduersus hæreditatis aditionem vo-

L E Y VII.

Como el menor puede desamparar la herencia que ouiere entrado, si entendiere que le es dañosa.

Seyendo establecido por heredero el menor de veynte, e cinco años, si entendiere que non le es prouechosa la heredad de tener, puede pedir al Juez, que le otorgue poderio para desampararla, (1) maguer la aya entrada. Pero, quando esto ouiere de fazer, deue ser delante los acreedores (2) de la heredad, que sepan qual es la razon por que la desampara. E estonce el Juez, si entendiere que es daño del moço en tener la heredad, deuele otorgar que la pueda desamparar, e tornar en el estado en que era de primero; poniendo en recabdo (3) primeramente, todas las cosas que perteneciesse a la heredad.

L E Y VIII.

Ante quien puede el menor demandar la Entrega, e quando: e en que manera deue ser fecha.

Delante del Judgador ordinario (1) del lugar deue demandar el menor restitucion, e entrega, de los daños, e de los menoscabos que ouiesse recibido en sus cosas, por pleyto que

caris ad hoc creditoribus hæreditariis restituitur. Hoc dicit.

(1) Para desampararla. Concordat cum leg. 1. C. si min. ab hæred. se abstin. ubi vide per Azo. in summa, & debet fieri causa cognita, ut iple ibi tradit considerato non tamen eo, sit lucrosa hæreditas, vel non, sed etiam eo an interfit minoris litibus, & sumptibus non vexari, L. minoribus 25. annis, ff. de mino. Item eo considerato, an in hæreditate sint multæ mortales res, vel prædia ruinæ subiecta, L. verum, §. si locupleti, ff. de mino. & poterit petere istam restitucionem, & si adjerit cum beneficio inventarii, ut etiam declarat Salic. in diñ. leg. 1. ad fin. & in authent. si omnes, ad finem, habet namque minor petens restitucionem contra aditionem hæreditatis necesse probare se læsum ex additione, quod etiam patet ex citatione creditorum, quæ hic requiritur, ut etiam tradit Paul. in authent. si omnes, C. eod. & expressus habetur in ista leg. cum subdit, si entendiere que es daño del moço, & sic approbatur hic opinio Jacob. de Aret. & Odofred. & reprobat opinio Guido. de quibus per Alber. in diñ. authent.

(2) Los acreedores. Concordat cum diñ. authent. si omnes, ubi vide per gloss. & Doctor. quid de legatariis & adde etiam L. etiam, §. fin. ff. de mino. & de modo citationis præsentium, & absentium, vide ibi signanter per Paul. de Castr. ubi etiam an sufficiat generale proclama.

(3) En recabdo. Adde diñ. authent. si omnes, & in corpore unde sumitur, ubi quòd illud quod perit propter imbecillitatem minoris, non restituitur à minore, & nota hic istum casum, in quo iudex ex officio, etiam nemine petente, debet prohibere, ne bona hæreditaria dispenfentur.

L E X VIII.

Non solum minor potest restitucionem, dum est intra ætatem 25. annorum: sed etiam intra quadriennium potest, & etiam hæredes ejus intra dictum tempus possunt eam petere. Hoc dicit.

(1) Ordinario. Et intellige de iudice rei, non actoris, L. 2. C. ubi, & apud quem, sed an possit peti restitucionem contra contractum in loco in quo factus fuit coram iudice illius loci, si ibi reperitur reus contra quem pe-

que ouiesse fecho a daño de sí, o por alguna de las razones sobredichas, que diximos en las leyes ante desta. E el Juez deve llamar ante sí (2) la otra parte, a quien fazen la demanda, e si fallare que el pleyto, o la conofcencia, (3) o el juyzo (fobre que demanda la entrega) que fue fecha a daño del menor, deuel tornar en aquel estado en que era ante; de manera, que cada una de la partes (4) aya en faluo su derecho, así como le auia primeramente. E esta restitucion puede demandar en todo pleyto, o conofcencia, que el ouiesse fecho a daño de sí; o su Guardador, o su Abogado. E tal demanda como esta puede fazer el menor, en todo el tiempo fasta que sea de edad cumplida de veynte, e cinco años; e aun en quatro años (5) despues de esto: e non

Partida VI.

solamente puede el menor fazer demanda fasta este tiempo, mas aun sus herederos. (6)

LEY IX.

Como el Menor puede demandar Entrega de las cosas que perdiessse por tiempo.

Prescriptio, en latin, tanto quiere dezir, en romance, como ganancia que haze ome de alguna cosa por tiempo. E como quier que de tal razon como esta fablamos cumplidamente en la tercera Partida deste libro, en las leyes que fablan en esta razon. Pero dezimos, que las ganancias que se fazen por tiempo de veynte años, o dende ayuso, que non corre (1) ninguno destes tiempos contra los que

Nu

son

petitur? Bald. post Guilliel. de Cugn. dicit, quod non in di. leg. 2. quia licet in loco contractus fortiatuq; eius forum, procedit, si agatur ad ejus observacionem, non si ad ejus rescissionem, & idem tenet Paul. de Castr. ibi potest etiam causa restitutionis specialiter delegari à Principe, vel iudice ordinario. Item coram delegato ad uniuersitatem causatum potest peti restitutio, & etiam coram delegato causæ specialis, si læditur in aliquo actu, & sic restitutio venit incidenter, vide leg. fin. & ibi Paul. C. ubi, & apud quem, & in cap. suscitata, de in integr. restit. & intellige istam legem de iudicibus ordinariis habentibus certum tribunal, seu certum territorium, nam habentes iurisdictionem sine territorio non possent in integrum restituere, ut patet in di. leg. fin. & ibi Paul. qui ex hoc dicit, quod coram Rectore scholarium non poterit peti restitutio. Item intellige, nisi sit talis iudex ordinarius, qui habeat iurisdictionem sine administratione, qui non potest cognoscere nisi inter consentientes, ut sunt Iudices Cancellarii, & Notarii, qui habent in privilegiis, iste enim non cognoscit de restitutione gloss. in di. leg. fin. neque etiam poterit peti restitutio coram arbitro, ut in di. leg. fin. habetur, ubi querit gloss. an possit compromitti, an quis sit restituendus? Et concludit, quod sic, & cum gloss. tenet ibi Salic. post Barr. quando de facto quis patitur se hoc modo conveniri. Bald. tamen reprobatur dictum gloss. vide ibi per eos.

(2) Llamar ante sí. Concordat L. 2. tit. 25. 3. partit. & quæ ibi dixi cum concordantiis ibi positis.

(3) Conofcencia. Adde L. certum, §. in pupillo, ff. de de confess. & vide quæ habentur in leg. 4. supra eod.

(4) Cada una de las partes. Adde L. 2. tit. 25. partit. 3. & quæ ibi dixi.

(5) Quatro años. Adde L. fin. C. de tempor. in integr. restit. Sed an cum damnum sit eminentissimum dabantur minori triginta anni? Prout dantur tali casu Ecclesiæ, fisco, & reipublicæ, ut habetur in L. fin. infra eod. & nor. gloss. in cap. 1. de rest. in integr. lib. 6. videtur quod non, quia expressè cautum est hic de minore, ut tantum detur quadriennium, & si propter damnum enormissimum aliud voluerat ista lex expressisset prout fecit in casu, di. leg. fin. Præterea est diversa ratio in minore, cui quadriennium non currat à die læsionis, sed completo 25. anno. ut hic & in di. leg. fin. Sed in contrarium facit, quia ideo Ecclesiæ, & reipublicæ datur restitutio, quia utuntur jure minoris, ut in cap. 1. & cap. auditis, de in integr. restit. L. Republic. C. ex quib. cau. major. & sic arguit gloss. in di. leg. fin. quod sicut post quadriennium non datur restitutio minori, sic neque Ecclesiæ. Item, quia ratio eminentissimi damni ita limitat in minore, sicut

in Ecclesia, & istud videtur æquius, ita tamen quod tunc tempus triginta annorum computetur à die læsionis, ut in di. leg. fin. facit ad prædicta leg. fin. in prin. C. de indi. vidui. toll. & quod per illam leg. dicit Bal. in L. filiumque habentem, col. 12. C. fami. herc. & quod notatur per gloss. & Joann. Andr. in cap. ad nostram, de rebus Ecclesiæ non aliæ. in gloss. super verb. ecclesia, ubi gloss. in fin. recitat opinionem illorum, qui dicebant quod etiam iudicis officio succurratur his qui ultra dimidiam justi pretii læsi sunt.

(6) Sus herederos. Adde L. 2. & quasi per totum, C. de temp. in integr. restit. & L. non solum, ff. de in integr. restit. & an beneficium restitutionis transeat in patrem qui succedit filio in peculio? Vide gloss. & Bar. in L. pater, ff. de cast. pecul. privilegium tamen competens pupillo, quia pupillus non transit ad hæredem, vide L. ex pluribus, & ibi Bar. ff. de admini. tuto.

LEX IX.

Præscriptio 20. annorum, aut infra, non incipit currere contra adultum, nisi in alterius persona præscriptio incepta, quia tunc continuatur in minore, sed restituetur ad tempus quod contra eum currit; præscriptio autem triginta annorum, vel ultra incipit currere contra minorem, sed restituetur adversus eam. Hoc dicit.

(1) Non corre. Et sic præscriptiones longi temporis, vel minoris ipso jure à minoribus non incipiunt, ut hic, & in L. fin. C. in quib. casib. in integr. restit. non est necess. L. etiam ei, ff. de mino. L. bona fidei, in prin. ff. de acquir. rer. domi. juncta. L. non est ignotum, C. quib. non obijcitur long. tempo. præscriptio. non ergo hodie (licet minori sit lapsum, tempus ad solvendum tributam) res ejus incidit in commissum cum tale tempus non currat minori per istam L. & di. leg. fin. & tenet gloss. notabi. & ibi vid. Joann. de Pla. C. de fund. patri. lib. 11. & in L. si tutores, & ibi Cyn. & Salycet. C. de admini. tuto. Alexan. consil. 31. ponderatis 5. vol. Limita pro imo, istam leg. in præscriptionibus conventionalibus procedentibus ex contractu defuncti, sive præscriptio fuerit inchoata cum defuncto, sive cum minore ejus hærede, L. emilius, ff. de mino. L. que à patre, C. de restit. milit. & tenent communiter Doctor. in di. leg. fin. & intellige quando nullum factum interuenit cum minore, sed sola mora alius secus, ut in L. cum filius, §. in hac, ff. de verbo. oblig. L. 2. C. si advers. vendit. pigno. dicit tamen singulariter Alberic. in di. leg. fin. col. 4. circa finem, quod in dicto casu dabitur minori restitutio in subsidium, arg. L. prope-randum, in fin. C. de judi. L. cum mandato, ff. de mino. & §. pupillus, in aut. de heredit. & Falsci, quod rumulcum nota. quia cæteri Doctor. simpliciter dicitur isto

son menores de veynte , e cinco años , nin contra sus cosas ; nin les empeece en ninguna manera , para perder alguna cosa de lo tuyo por tal razon. E esto se deve entender , quando los tiempos de tales prescripciones comiençan a correr contra los menores seyendo ellos nascidos. Mas si ante que ellos nasciesen , (2) o fuessen estables por herederos de otros , ouiesen comenzado a correr (3) contra aquellos a quien los menores heredasen ; entonces,

bien correrian contra ellos , e empeescerles y an. Pero podrian demandar restitucion , (4) del tiempo contra ellos fuessse corrido mientra que eran menores. Mas las prescripciones que son de treynta años , o dende arriba , empecen a los que son menores de veynte , e cinco años , e mayores de catorze años , (5) e corren contra ellos ; como quier que pueden demandar al Juez restitucion , (6) que non pierdan ninguna cosa , por todo el tiempo que fue-

isto casu currere prescriptionem cum effectu , & non dari restitutionem. Item limita in prescriptionibus testamentariis , ut in tempore à testatore præfixo , quia currit minori , datur , tamen restituitio , ut in L. 3. §. & si hæres , ff. de mino. vide quod not. Bal. in L. pupillarum , C. de repud. hæredi. Poterit etiam minor petere se restitui adversus prescriptionem conventionalem ortam à contractu defuncti ex capite ignorantiam , ex clausula generali , si qua mihi , &c. secundum Bart. in dist. leg. amilius , post medium comen. in 2. oppo. Franc. Balb. in tractat. prescriptio. fol. 64. col. 1. vers. 2. limita. Item limita , & secundo in prescriptionibus judicialibus , ut in tempore triennii quo durat instantia causæ principalis , vel alio tempore per statutum assignato instantiæ causæ , nam currit minori , & non datur restituitio , nisi in subsidium tutore , vel curatore non existente solvendo. Similiter ei currit tempus datum ad appellandum , & ad prosequendum appellationem gloss. in L. auxilium , ff. de mino. datur tamen restituitio minori etiam tutore , vel curatore non existente solvendo probatur in LL. 1. & 2. C. si sapius , in integ. restit. post. & ibi Bal. Bar. & Bald. in dist. leg. fin. Francisc. Balb. in dist. suo tractatu , fol. 64. col. 4. versic. prædicta conclusio , & idem vult Ang. in dist. leg. fin. Limita etiam in tempore statuto hæredi ad consuevendum inventarium nam currit minori salvo restitutionis beneficio , ut in dist. §. pupillus , in autent. de hæred. & salci. & vide circa istum §. quod dicit Bal. in L. cum antiquioribus , col. 3. C. de jur. delibe. Limita etiam in cap. autent. si minor. C. de tempo. in integ. restit. & in tempore dato ad petendum bonorum possessionem , secundum Bar. in dist. leg. fin. col. fin. Item limita in tempore anni præfixi ad petendum investituram , nam currit adulto salva restitutione , ut in §. præterea si quis , juncta gloss. & ibi Alva. & Præpo. de probibi. feud. alien. per Fred. Francisc. Balb. in dist. suo tractatu , fol. 65. col. 1. versic. 5. fallit. & ibi vide per eum de prescriptione statutaria ubi , col. 2. in princ. refert Claudium Aquensem. in L. naturaliter , fin. col. ff. de usuua. dicentem quod communis conclusio est quod prescriptio statutaria currit contra minorem adultum tempore minoris ætatis , & dormit tempore pupillaris , per dist. §. præterea si quis , & intelligi videtur , sive tractetur de lucro , sive de damno , secundum Bal. Angel. & Paul. de Cast. in dist. leg. fin. fallit tamen ista conclusio , quando prescriptio statutaria succederet loco prescriptiois legalis , nam eandem fortietur naturam , vide ibi per eum , versic. fallit ista conclusio. Adde etiam circa prescriptioem statutariam , quod dicit Bald. in L. si mater , C. ne. de sta. defuncto. & in L. 3. C. quib. non obijcitur long. tempo. prescript. & in cap. 1. col. 3. quo tempore miles. & in §. porrò , qualiter feud. alien. poss. & in L. omnes populi , col. 10. ff. de justitia , & jure , & L. cum notissimi , col. 1. C. de prescriptio. 30. vel 40. anno. & de prescriptioe retrahendi rem pro tanto per agnatum , vide Alberic. in dist. leg. fin. col. 2. & Abb. in cap. constitutus , col. 3. de in integ. restit. ubi quod currit minori sed restituitur , sed ut vide L. 7. tit. 7. lib. 5. ordin. rega. ubi disponitur , quod non detur isto casu restituitio , quod

autem de transcurso bienii , vel triennii dati emphyteotæ , an currat minori , vide gloss. in L. si tutoris , C. de administra. tuto. dum tenet quod non currat illud tempus minori , Alberic. tamen post Uber. in dist. leg. fin. col. 3. vult contrarium : vide ibi per eum , quid etiam si minor impetravit veniam ætatis , an currat contra eum prescriptio ? Vide per Alberic. in L. ea qua versic. quarrit ubertus , C. de tempor. in integ. restit. ubi distinguit , quod , aut res in qua currebat prescriptio exigebat decreti interpositionem , & tunc mero jure non currit , quia in talibus venia ætatis nihil operatur : Si vero non exigebat decretum , & prescriptio inchoavit ante veniam impetratam , & judici intimatam , & tunc non currat , quia pro minore adhuc habetur ut in LL. 1. & 2. C. de his qui veniam æta. impetra. aut post , & tunc currat cum effectu sine restitutione : quia pro majore habetur. Item adverte , quod in casibus , in quibus de jure veteri currebat prescriptio , etiam legalis , minori sine spe restitutionis similiter , & hodie curret , neque dabitur restituitio. Sed difficile est investigare tales casus , vide per Paul. de Cast. in dist. leg. fin. exemplificantem in actionibus prætoris quæ finiuntur anno , vel minori tempore , ut in redhibitoria , & quanto minoris , vide ibi per eum , & per Francisc. Balb. in dist. tract. fol. 64. col. 3.

(2) Nasciessem. Licet existerent in utero , ut in L. etiam ei la picola , ff. de mino.

(3) A correr. Approbat opinionem Azo. in summa , C. in quib. casibus in integ. restit. non est necessaria quæ communiter approbatur , & reprobat opinionem Uber. & Alber. Papien. & Jacob. de Are. qui dicebant non currere prescriptioem longi temporis , vel minorem minori , sive cœpta esset cum defuncto , sive cum minore , qui ita intelligebant , dist. leg. fin. per text. in L. fin. in fin. C. si major salt. aliena. fin. decreto ra. bab. quam dicit verioem Alberic. in dist. leg. fin. col. 2. dicens , ita de facto obtinuisse coram magnis peritis.

(4) Restitucion. Adde L. i. C. si advers. usucapio. & L. etiam ei , ff. de mino.

(5) Mayores de catorze años. Contra pupillum enim non currit prescriptio L. bon. fidei , ff. de acquir. rer. domi. L. sicut in rem , ubi gloss. C. de prescrip. 30. vel 40. anno.

(6) Restitucion. Approbat opinionem Azo. & Joan. de qua in gloss. fin. dist. leg. fin. quæ est communis , bene tamen fatentur : quod si prescriptio incepta à minore vera sit opi. Alberic. de qua in dist. gloss. cum compleri non possit prescriptio , nisi in ætate majori , & etiam quadriennio lapsa restitutionis , & ideo non competet restituitio , L. fin. C. de temp. in integ. restit. & ita tenet Alberic. in dist. leg. fin. C. in quib. caus. col. 4. Angel. ibidem col. 1. & Alberic. in L. fin. versic. denno quaro , C. de tempor. in integ. restit. Odo. tamen relatus ab Alberic. in dist. leg. fin. C. in quib. caus. in integ. restit. dicit quod etiam si prescriptio incipiat à minore , & sic solum compleatur in majori ætate adhuc datur restituitio , quia cum læsio ex prescriptioe consummatur in majori ætate quadriennium incipit currere à die consummatæ læsionis , arg. L. 1. §. annus , ff. quando al. de pecu. est anna. & quod quadriennium incipit-

fueron de menor edad : e han demas quatro años, (7) segun que es sobredicho.

L E Y X.

Como, las Eglefias e los Reyes, e los Concejos, pueden demandar restitucion, por aquellas mismas razones que los Menores.

Porque los bienes de las Eglefias, (1) e de los Reyes, (2) e de los Concejos,

Partida VI.

cipiat à completa præscriptione tenet Bar. & communiter Doct. in *dist. leg. fin. C. de tempor. in integ. restit.* quando tempus ex quo fuit causata læsio fuit prius quadriennio, vel tantumdem, & si fuerit minus, tunc solum infra tantum tempus quantum fuit tempus læsionis, vide per Bar. Bal. Ang. & Salic. in *dist. leg. fin. C. de tempo. in integ. restit.* & per Francisc. Balb. in *tracta. præscrip. fol. 63. col. 2. versic. 2. quæro*, Ecclesia tamen, semper habet quadriennium integrum, licet tempus læsionis fuit minus, ut in *clém. 1. de in integ. restit.* ubi, & gloss. voluit idem esse in privatis personis, sed præcedens opinio legistarum est communis ex *L. tamen, fin. infra co. videtur approb. opinio. gloss. in dist. clém. 1. vid. ibi.* Adverte tamen, quòd si præscriptio fuit cæpta in minori ætate, & completa in majori ætate adhuc habet locum restitutio, ut dictum est: debet tamen intelligi quando completa fuit in quadriennio, & sic emerit læsio in quadriennio, secus si emerit post quadriennium continuum, quia cum tunc restitutio orta denegaretur post ea, multo magis impeditur natiuitas ejus, secundum Bar. in *dist. leg. fin. C. de tempo. in integ. restit. in fin.* & sequitur ibi etiam Bal. in *fin. dicens esse norandum.*

(7) *Quatro años.* Et à quo tempore currat quadriennium, vide in gloss. præcedenti, & istud tempus ab initio est utile, unde non currit probabiliter ignorantibus Bald. in *L. falsam, C. si ex fals. instru. las. §. rursus, col. 16. in fin. de offio. Francisc. Balb. ubi supra, fol. 36. col. 3. Alex. consil. 63. col. 4. in 4. volum.*

L E X F I N A L I S.

Non solum minor, sed etiam Ecclesia, Rex, vel Communitas, Civitatis, vel loci restituitur intra quadriennium à tempore læsionis, ut minor; sed si læsio in alienatione fuit ultra dimidium justæ prætiæ, restituitur intra 30. annos à die alienationis computandos. Hoc dicit.

(1) *Eglefias.* Ecclesia respublica est, quia jus in publicum consistit in sacris, & in Sacerdotibus, *L. 1. ff. de justit. & jur.* & idè semper jure minoris, servatur illa, *cap. 1. cap. auditus de in integ. restit. Hostien. de restit. in integ. in summa, versic. cui ad finem*, & nota quòd potest Ecclesia petere restitutionem contra contractum, vel nullitatem contractus coram Judice Ecclesiastico, *cap. ad nostram*, & ibi Abb. *de rebus Ecclesie non alien.* an autem possit peti in integrum restitutio per personam Ecclesie pro eo quod concernit suam dignitatem, vel beneficium: vid. Abb. in *cap. pro illorum, in ultimo nota. de præbend.* ubi refert not. dictum Joan. And. in *cap. veniens de translatio.* quòd si persona Ecclesiastica contraxit, & obligatio sit personalis veluti super fructibus, si in consequentiam læderetur, Ecclesia poterit petere restitutionem in integrum, secus ubi tamen læderetur persona quoad fructus quos faciebat suos, & ibi etiam allegat gloss. 2. in *clém. 1. de in integ. restit.* dum tenet quòd ubi Ecclesia non læditur, licet lædantur personæ Ecclesie, non competit restitutio, poterit ergo capitulum alicujus Ecclesie in bonis suis petere restitutionem in integrum, prout etiam firmat Innoc. in *cap. nisi de Præbend.* quando capitulum leditur in juribus suis, secus si læderentur personæ singulares ipsius capituli, vel Episcopus in juribus competentibus personæ suæ, prout dixit prædicta gloss. &

etiam Abb. in *cap. 1. col. pen. de in integ. restit.* similiter hospitalia, & alia loca pia gaudent hoc beneficio, secundum Joan. And. in *cap. 2. de in integ. restit. lib. 6. & in cap. requisisti, de testa. bonus text. in L. omnia, C. de sacros. Eccles. Abb. in dist. cap. 1. col. pen. ubi dicit quòd collegia non pia, non gaudent hoc beneficio: subdit tamen, quòd gaudebit collegium scholarium, quia in eo sunt multi minores 25. annis, vid. etiam Abb. in *cap. relatum, 1. de testament. in fin.* hospitalia verò privata non constructa Episcopi auctoritate non gaudent privilegiis piorum locorum, unde neque gaudent in integrum restitutione, neque præidentes talibus hospitalibus privilegiis Clericorum, neque relicta hospitali acquiruntur sibi, sed Episcopus distribuit inter pauperes, Bal. notabiliter, in *auten. hoc jus porrellum, col. 2. C. de sacros. Eccles.* vide per eundem in *L. orphanotrophos, in versic. quæro, utrum lex, C. de Episcopis, & Cleric.* & notabiliter per eundem in *L. si quis ad declinandam, 12. & 13. col. C. de Episcopis, & Cleric.* & notabiliter per Rochem in *tracta. de jure Patron. fol. 18. & 19.* & adde Abb. in *cap. 2. de consue. notabi.**

(2) *Reyes.* Et nimirum, si Regibus in Regnis suis competat restitutio, quia apud eos est universalis Respublica Romanorum, ut tradit Bald. in *leg. 3. C. ad Trebel.* ubi dicit, quòd universalis Respublica Romanorum non est nisi Imperium, & etiam apud Reges in suis Regnis, tamen, & cum Respublica Romanorum hoc jus habet, ut in *leg. Respublica*, ubi gloss. *C. ex quibus caus. majore.* sic etiam Reges debent habere, & ex hoc videtur malè dixisse Petrus, quem refert Alber. in *dist. leg. Respublica*, quòd Rex Francie in causa sua, vel Regni non posset restitui. Idem etiam voluit Lucas de Penna in *leg. cubicularios, C. de præpo. sacri cubiculi, lib. 12.* Cujus contrarium cavetur expressè in ista leg. & idem videtur probari de jure antiq. ut habetur in *leg. Rempublicam, C. de jure Reipub. lib. 11.* intelligendo de Republica Romanorum, quæ est hodie apud Imperatorem, vel Reges, ut dixi, & ut declarat Bald. in *leg. 1. C. de heredita. vel offio. vendi.* duplex est patrimonium Regis, unum quod appellatur Fisco, puta introitus, & exitus Cameræ Fisco, aliud appellatur totius patrimonii Regalis, & quæ sunt in æterno patrimonio Regis, & in utroque patrimonio intelligerem legem istam cum indistinctè loquatur, & militet eadem ratio, & facit *L. fin. C. qui dar. tuto. poss. & L. idem Julianus, §. constat, vers. si vero Juliano botos, ff. de leg. 1. C. de fund. patri. per totum*, & quòd ibi per gloss. in *rubric.* & non benè videtur dixisse Alberic. in *dist. leg. Respublica*, cum concludit, quòd fisco non competat restitutio dicens non subesse eandem rationem in fisco, quæ in Republica, quia Respublica Romanorum est omnium caput, & magistra, & facilius subest læsionibus, quàm fisco, & quia fisco, & Respublica non sunt idem, ut patet, *C. ne fisco, vel Respublica in rubrica*, nam post imperium translatum in Principem à Republica Romanorum: Respublica absolute sumpta est Fisco Imperii, vel Regis: ut dixit Bald. ubi supra, & tenet etiam Salic. in *dist. leg. Respublica in princ. gloss.* & ibi Bart. qui latius declarat, quando Respublica, & fisco sint idem in *rubrica, C. de jur. fisci, lib. 10.* habet etiam Princeps, & aliud, & tertium genus patrimonii, quòd appellatur privatum, quòd habet etiam tanquam Titius, & non tanquam Princeps, seu Rex, ut tradit Alex. 4. vol. consil. 6. *L. procurator*, & ibi Cyo. *C. de idem.*

Ley 3.
tit. 8.
lib. 4.
Recop.
L. 1.
tit. 12.
lib. 3.
Recop.

jos, (3) se pierden, o se menoscaban, por culpa de los que los han a procurar, o por engaño de los otros. E porende fue establecido antiguamente, que tales bienes ayan aquel preuilejo, e aquella mejoría, que han las cosas de los menores de venyte, e cinco años. Onde, los que han en poder, (4) e en guarda, las cosas sobredichas, pueden demandar restitucion sobre

cada vna dellas, quando se menoscabassen por tiempo, o por engaño, o por negligencia de otrí. E esto pueden demandar desde el día que recibieron el engaño, o el menoscabo, fasta quatro años. (5) Pero si el menoscabo fué tan grande, que montasse de mas de la meyrad del precio (6) que valia alguna de las cosas sobredichas que fué enagenada; (7) el-

ton-

aden. & in isto tertio patrimonio non videtur, quòd procedat hujus legis dispositio, & posset procedere, quòd Petrus relatus ab Alberic. dixit, & hujus sententiæ fuit Lucas de Pen. ubi supra dicens, quòd Rex non ratione suæ personæ, sed ratione Reipublicæ quam sustentat, eamque procedat, & servat, tali beneficio gaudet, & quòd si aliàs in speciali contractu, qui commoda, vel incommoda Reipublicæ non respiceret ipse Rex, seu ejus Camera læderetur, non esset restituendus, arg. L. famosi, §. hoc tamen, ff. ad leg. Julii. majest. & cap. qui facera, 45. dis. Et facit ad prædicta, quòd notat Angel. per text. ibi, in autent. ut cum de appell. cognosc. §. si unum, col. 8. in 1. nota. quòd fisco poterit se restituere contra non confessionem inventarii æquiparando fisco minori, facit L. 1. C. de sentent. advers. ff. lat. retr. lib. 10. Et an Regina Regis uxor gaudeat isto beneficio Luc. de Pen. ubi supra movet istam quæstionem, & quòd aliàs ita fuit pronunciatum in favorem dominæ Sanciæ Reginæ relicte quondam inclyti Regis Roberti, cum decepta foret in venditione castri montis Albani: ipse tamen concludit quòd non gaudeat Regis uxor tali beneficio.

(3) *Concejos*. Approbat opinionem Azo. in *summa*, C. si advers. usucapio. in fin. & gloss. in leg. Reipublicam, C. de jur. Reipublic. lib. 11. & Guido de Suza, Jacob. de Arc. & Dyn. & Uber. & Alber. Papien. & Odo-fred. & aliorum, de quibus per Joan. Andr. in addit. ad Spec. tit. de restit. in integ. §. quis autem, col. 6. & per Alber. in leg. Reipublica, C. ex quib. caus. majo. & reprobat opin. gloss. in dist. leg. Reipublica, ubi etiam Petr. & Cyn. & Innoc. in cap. 1. de in integ. restit. & tradit Spec. in dist. §. quis autem, col. 6. versic. idem, quoque juris est in Republica ubi ipse dicit; quòd universitates pistorum cerdonum, & hujusmodi non restituantur, vid. Bal. in L. 1. C. etiam per Procuratorem causam restitui. In republica tamen civitatis vult quòd posset restitui, & opinio quæ approbatur hic, secundum Alberic. in dist. leg. Reipublica, communiter approbatur, & de facto servatur, quia de facili subsunt læsionibus, & quia, & aliæ civitates ultra Romanam reguntur per administratores, & sæpè per baratores de stricto tamen jure credere se dicit Alberic. contrariam opinionem esse veriorum, tene ergo menti istam leg. parritarum, cujus opinionem tenet etiam Bart. Bal. Salice. & alii in dist. leg. Reipublica, concludentes veram, & communem opinionem esse quòd omnis civitas, vel quodlibet castrum gaudet privilegio reipublicæ, & debet restitui in integrum sicut Reipublica, dummodo tale castrum, vel Villa habeat multitudinem hominum, & regatur per suos administratores, & tractet negotia sua tanquam communia, non ut privata, licet sit parva universitas, & licet talis civitas sit supposita alicui domino, vel Principi, & ita approbatur hic, & adverte, quòd Reipublica juvatur in multis ut pupillus: in multis plusquam pupillus: in multis minus, quam pupillus, vide latè Joan. de Plat. in L. Reipublicam, C. de jur. Reipublic. lib. 11.

(4) *Los que ban en poder*. Habes hic, quòd syndicus universitatis absque alio speciali mandato potest petere restitutionem. Adde Bald. in L. 1. C. etiam per Procura. causam restitui. & Joan. de Plat. in L. Reipublicam, C. de jur. Reipublic. lib. 11.

(5) *Quatro años*. Concord. cum cap. 1. de in integ. restit. lib. 6. & Clement. 1. eo. tit. gloss. fin. in dist. leg. Reipublica, & ibi Bar. & Doct. & in L. Reipublicam, ubi Joan. de Plat. C. de jur. Reipublic. lib. 11. & probatur etiam hic, quòd etiam contra præscriptionem datur Ecclesiæ beneficium restitutionis intra quadriennium à die completæ præscriptionis, quæ erat quæstio antea dubia, ut tradit Abb. in cap. 1. col. pen. & fin. de præscriptio. & in cap. tum ex litteris, col. 5. de in integ. restit. & vide gloss. in autent. de Ecclesiastic. tit. §. pro temporalibus, colla. 9. & istud quadriennium est à principio utile, ut patet in dist. cap. 1. de in integ. restit. lib. 6. & ponderat Abb. ubi supra, col. fin. hoc etiam tenet Francisc. Balbus in *tratta. præscriptio. fol. 43. col. 2.* & contra lapsum hujus quadriennii non datur restitutio: quia aliàs esset procedere in infinitum. Abb. ubi supra, & vide L. 7. tit. 29. & quæ dixi 3. part. & à quo tempore incipiat currere istud quadriennium, quando Ecclesia, vel Reipublica petit restitutionem, quia non probavit in termino, vide per Abba. in cap. coram, ad fin. de in integ. restit. hodie verò provisum est circa hoc per LL. & ordinationes de Madrid, restringentes tempus in quo petatur.

(6) *Mas de la meytad del precio*. Approbat opinionem gloss. in cap. ad nostram, de rebus Eccles. non alien. super verbo enorme, & not. bene quia ex hoc declaratur text. cum gloss. in cap. 1. de restit. in integ. lib. 6. cum ibi gloss. dicit de damno eminentissimo, ut tunc competat restitutio etiam post quadriennium, ut etiam idem Joan. Andr. dicit in dist. cap. ad nostram, ibi cum dicit, & forsam eminentissimum damnum fuit hic causa admissionis post quadriennium. Declaratur ergo hic quòd dicitur eminentissimum cum contingit læsio ultra dimidiam justi pretii: tenet etiam Feli. in cap. in presentia, col. 5. versic. imò etiam major. de proba. Curtius Junior consil. 141. col. 3. Calcaneus consil. 25. Ratione ergo enormis damni aliqua sunt specialiter statuta, ut hic vides, & minor etiam jurans, si enormiter est læsus, potest petere absolutionem à juramento, ut dicit Abb. in cap. pen. col. fin. de empr. & vend. & vide L. 56. in fin. tit. 5. part. 5. & dicit Bart. post gloss. in L. alius, §. bellissimè, ff. quòd vi aut clam. quòd potest quis propria auctoritate recuperare res suas, quando alias pateretur enorme damnum, unde si quis per vim arripere animalia tua quæ facilius pereunt, vel vineas, quæ si remaneret incultæ de facili destruantur: quia tunc facilliter permittitur: quòd tua auctoritate ea recuperes, quam in aliis rebus permitteretur, quæ non sic de facili pereunt, & vide etiam quòd not. Bal. de milit. vassa. qui contum. est, col. fin. versic. sed dubitatur utrum contra istum processum, & in §. item Sacramenta, col. 2. de pac. juram. firm. Præsumitur namque dolus in inferente læsionem enormissimam, ut tradit Paul. de Cast. in L. servo invito, §. cum prator, ff. ad Trebellia. facit L. summa cum ratione, ff. de pecu. versic. sed dolum, & L. nomen, §. 1. ff. de legat. 3.

(7) *Que fuisse enagenada*. Ex hoc videtur, quòd junctis verbis præcedentibus, quòd non loquitur ista lex, quando Rex, Ecclesia, vel Reipublica velit se restitui contra præscriptionem, nam tunc elapso quadriennio non posset, ut patet ex leg. 7. tit. 29. 3. partit. cum enim hæc lex consideret damnum grave, seu gravissimum

tonce, bien puede demandar emienda, e restitucion, fasta treinta años, (8) desde el dia

que fue fecho el enagenamiento de la cola.

FIN DE LA SEXTA PARTIDA.

num habito respectu rei, seu causæ ad ipsam rem, vel causam: quia loquitur de damno dato in dimidia valoris rei, & ultra prout aliàs in ista materia, seu simili notatur per Bald. in leg. si societatem, §. arbitrorum, ff. pro socio. Innoc. in cap. quintavallis, de jurejur. Bald. in leg. pen. C. de arbit. quando tractatur de prescriptione non potest haberi ista consideratio: quia cum tota res præscribatur, semper damnum esset gravissimum ita considerando, unde jura limitantia quadriennium adversus prescriptionem nunquam prædicantur: habebit ergo locum ista lex, quando prædictæ personæ læduntur ex sententia, vel contractu, vel aliàs quam per prescriptionem ubi possit haberi consideratio, de qua hic, scilicet, quod non esset damnum in tota re, seu contra hoc videtur, nam si læsio proveniret ex sententia qua res Ecclesiæ, Regis, vel Reipublicæ perderetur in totum, & ex hoc reciperetur damnum enormissimum, non potest dubitari quin competeret restitutio, ut probatur in dist. cap. 1. de restit. in integr. lib. 6. cum gloss. ibi etiam post quadriennium, similiter ergo erit dicendum, si læsio in tota re causetur ex prescriptione, & quod hic in ista lege dicitur de læsione ultra dimidiam verificatur, quod à fortiori procedet si contingit læsio in tota re. Præterea etiam res dicitur alienari per prescriptionem, L. alienationis, ff. de verb. signif. & quæ tradunt Doctor. in leg. fin. C. in quib. caus. in integr. restit. non est necess. unde dicendum videtur, quod istum damnum gravissimum in ista materia consideretur habito respectu ipsius rei ad qualitatem personæ, & quantitatem patrimonii illius qui patitur hoc damnum, sicut habetur in simili, in leg. sed & si suscepit, §. 1. & ibi per gloss. & Doctor. ff. de judic. per Bart. in leg. admonendi, col. pen. vers. sed est advertendum, ff. jurejur. & ita in terminis vult, quod istud consideretur. Socin. 2. vol. consil. 266. col. 11. incipit: in causa, quæ vertit inter Capitulum Canonicorum, & loquitur in restitutione contra prescriptionem, hoc idem vult ista L. partitarum, quæ etiam loquitur in læsione ex cursu temporis, vide tamen L. 5. tit. 29. partit. 2. quæ vult tamen dari quadriennium ad restitutionem petendam contra prescriptionem, & ad idem L. 10. ejusdem tit. nisi fortè respondeas, quod limitentur nisi damnum sit enormissimum habito respectu: de quo dixi ad qualitatem rei, & personæ, & quantitatem patrimonii.

(8) *Treynta años.* Habes hic præfixum tempus intra quod peti debet restitutio, quando damnum est enormissimum, quod non memini vidisse taxatum de jure communi, & fortè ista taxatio habuit considerationem ad id quod habetur in leg. scilicet, C. de prescript. 30. vel 40. annor. scilicet, ut actiones minori tempore non limitatæ 30. annorum spatio præscribantur, & intellige, ut L. ista loquitur de beneficio restitutionis, nam si agere velit Ecclesia, vel Civitas actione ordinaria, sibi aliàs de jure communi competenti veluti ex deceptione ultra dimidiam justii pretii in contractu venditionis tunc esset necessarius terminus 40. annorum ad prescriptionem talis actionis, ut in authent. quas actiones, C. de sacrosanct. Eccles. gloss. & Doctor. in leg. 2. C. de rescind. vendit. & gloss. in cap. ad nostram, de reb. Ecclesiæ non alien. De actionibus vero competentibus Regi, vel fisco, quo tempore præscribantur, vide Francisc. Balb. in suo tractat. prescript. char. 42. col. 2. ubi de Principibus non recognoscensibus superiorem, & char. 50. & 51. gloss. & ibi Bald. in leg. 2. C. communia, de usucapio. & contra beneficium restitutionis competens Regi pro rebus patrimonialibus Regni, vel fiscalibus præscribitur quadriennio, vel si damnum est enormissimum 30. annis, ut hic vides. Si tamen sit qui fuit deceptus in contractu emptionis, vel venditionis, vel simili contractu privata persona, quæ non gaudet beneficio restitutionis, videtur ex leg. 4. tit. 7. lib. 5. ordinam. regal. quod etsi interveniat enormis læsio, & deceptio ultra dimidiam justii pretii non sit audiendus quadriennio elapso dolo, aliter non probato, quàm ex quantitate pretii, argumen. L. dolus, C. de rescind. vend. Si tamen ex aliis argumentis constaret de dolo ex proposito, tunc videtur, quod agere possit ultra quadriennium, juxta id quod habetur in leg. 6. tit. 16. partit. 7. & in leg. 63. in ordin. Taur. & idem videtur fortè dicendum, si læsio ita esset enormissima, quod excederet nimis ultra dimidiam justii pretii ex his quæ dixi in leg. 56. in gloss. fin. tit. 5. partit. 5. neque repugnabit dict. L. ordin. quia illa adjectio plus, vel minus sic absolute dicta ad modicam quantitatem referenda est, ne in hoc præsertim corrigat alias LL. majus tempus huic actioni indulgentes, L. hac abio, ff. de verborum significatione.

FIN DE LA GLOSSA DE LA SEXTA PARTIDA.